'Ongecensureerd en onthullend.' – Crimezone.nl

GORDON THOMAS

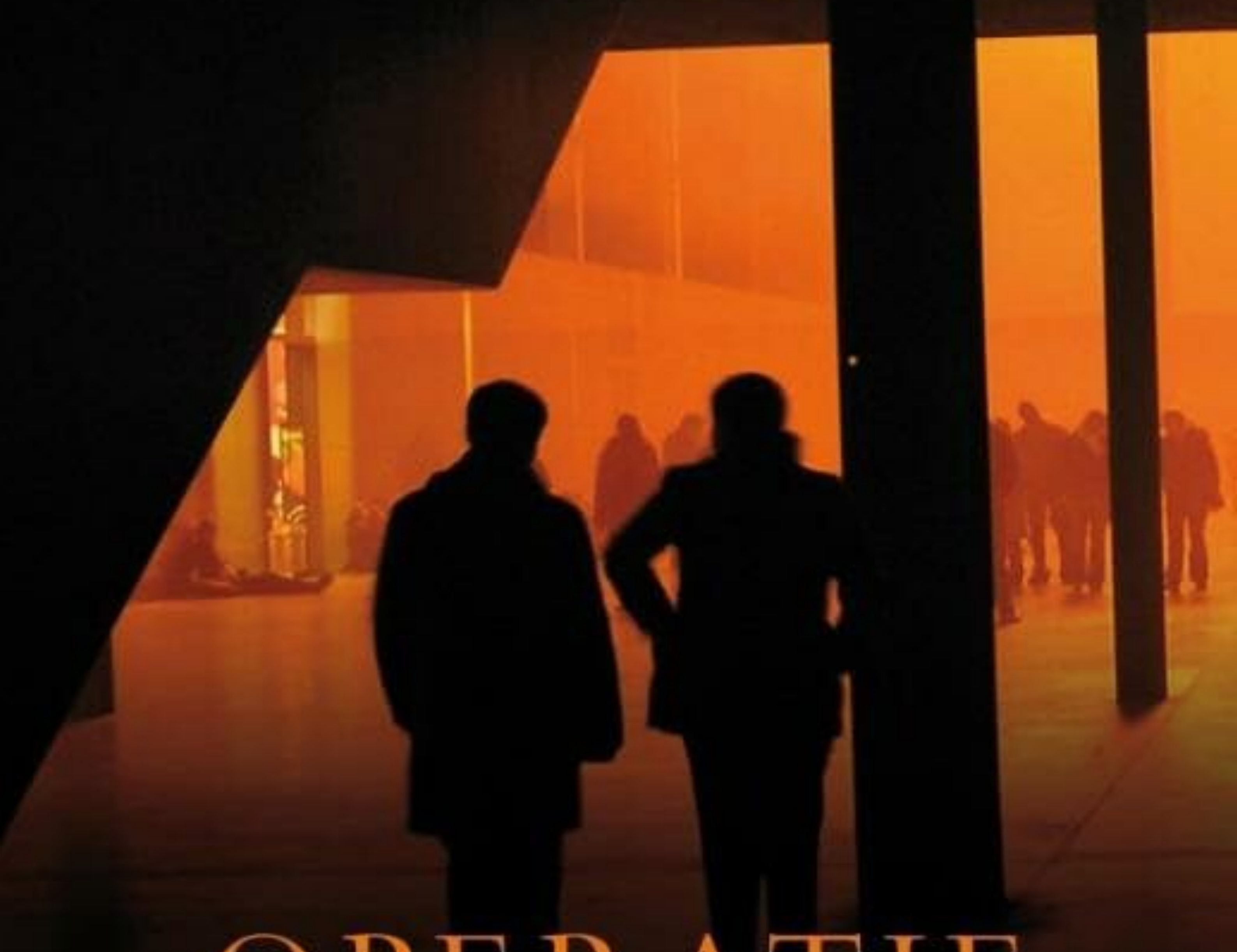

OPERATIE MOSSAD

Een onthullend beeld van 's werelds meest geruchtmakende geheime dienst

Spectrum

Annotation

Downloaded from Z-Library https://z-library.sk

Operatie-Mossad

Gordon Thomas

Operatie-Mossad

Een onthullend beeld van 's werelds meest geruchtmakende geheime dienst

Spectrum
Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten – Antwerpen

Het Spectrum maakt onderdeel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.
Postbus 97
3990 DB Houten
Oorspronkelijke titel: *Gideon's Spies, The Secret History of the Mossad*
Uitgegeven door: St. Martin's Press, New York
Copyright © 1995, 1999, 2005, 2007, 2009 by Gordon Thomas
Vertaald door: Gerard Grasman
Eerste druk 1999
Vierde gewijzigde druk 2009
Zesde druk 2010
Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam
Omslagfoto's: Buchcover (midden)
Foto auteur: Anngitte White
Zetwerk: Pre Press Media Groep, Zeist
This translation © 1999, 2009 by Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Houten – Antwerpen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 j°. Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken kan men zich wenden tot de Stichting *pro* (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a database or retrieval system, or published, in any form or in any way, electronically, mechanically, by print, photoprint, microfilm or any other means without prior written permission from the publisher.

Ondanks al de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kan noch de redactie noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor

eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.
eBook ISBN 978 90 00 30052 5
NUR 686
www.unieboekspectrum.nl

Inhoud

Dankbetuiging
1. Aan de andere kant van de spiegel
2. Vóór het begin
3. De inscripties van Glilot
4. De spion met het IJzeren Masker
5. Gideons nucleaire zwaard
6. Wrekers
7. De gedistingeerde spion
8. ORA en het monster
9. Smeergeld, seks en leugens
10. Een gevaarlijke liaison
11. Monsterverbonden
12. Gezegend zijn de spionnenbazen
13. Afrikaanse connecties
14. De bom van het kamermeisje
15. De cartoonist die gemist kon worden
16. Spionnen in het zand
17. Blundergate
18. Een nieuw begin
19. Na Saddam
20. Gods bankier en klokkenluider, en Osama bin Laden
21. Een nieuw terreurkalifaat
22. Oude vijanden, nieuwe gevaren
23. De Pakistaanse zwarthandelaar in nucleaire technologie
24. Een terroristisch netwerk
25. Confrontatie met de Draak
26. Misrekeningen
27. Een geheim kanaal en Hezbollah-raketten
28. Strijd tegen de vuren van Satan
29. Voor dit moment
30. Een persoonlijke kanttekening
Aantekeningen wat de bronnen betreft

Beknopte literatuurlijst
De directeuren-generaal van de Mossad
Verklarende woordenlijst

Dankbetuiging
ISRAËL

Meir Amit

Efraim Halevy

Juval Aviv

Isser Harel

Wafa'a Ali Ildris

David Kimche

Ari Ben-Menashe

Michael Koubi

Barry Chamish

Amiran Levine

Eli Cohen

Ariel Merari

Jaakov Cohen

Reuven Merhav

Meir Dagan

Danniy Nagier

Alex Doron

Yoel Ben Porat

Ran Edelist

Uri Saguy

Raphael Eitan

Zvi Spielman

en zij die nog in dienst zijn en niet genoemd kunnen worden.
ELDERS

Mohamed al-Fayed

Lewis Libby

Ehud Barak

John Magee

Alice Baya’a

Paul Marcinkus

John A. Belton

John McNamara

Richard Brenneke

Laurie Meyer

Sean Carberry

Muhamed Mugraby

Ahmad Chalabi

Daniel Nagier

Sebastian Cody

John Parsley

David Dastych

Samir Saddoui

Art Dworken

Samira Shabander

Heather Florence

Christopher Story

Ted Gunderson

Susannah Tarbush

William Hamilton

Michael Tauck

Cheryl Hanin Bentov

Elizabeth Tomlinson

Amanda Harris

Richard Tomlinson

Barbara Honegger

Jacques Verges

Diana Johnson

Colin Wallace

Emery Kabongo

Russell Warren-Howe

Gile Kepel

Catherine Whittaker

Otto Kormek

Stuart Winter

Zahir Kzeibati

Marcus Wolff

Emer Lenehan

David Yallop

die allemaal, ieder op zijn of haar eigen manier, een voorname rol hebben gespeeld.

EN NIET IN DE LAATSTE PLAATS

William Buckley
William Casey
Joachim Kraner
} zij drieën leverden de inspiratie voor dit idee

Edith – uiteraard ...

... en Tom Burke. Iedere auteur moet een redacteur hebben die bedaard, geduldig en besluitvaardig is, en gezegend met een vooruitziende blik, iemand wie het boek na aan het hart gaat. Tom voldeed hieraan, in alle opzichten. Meer had ik niet mogen wensen –en minder heb ik nooit gekregen. Ik heb veel aan hem te danken.

1

Aan de andere kant van de spiegel

In de flat nabij Centre Pompidou, midden in het Vierde Arrondissement van Parijs, gaf het rode knipperlichtje van het telefoontoestel op het nachtkastje aan dat er automatisch een geavanceerd opname-apparaat was gestart. Het lampje was aangebracht door een Israëlische verbindingsexpert, die speciaal vanuit Tel Aviv was overgekomen om de recorder te installeren. De recorder was noodzakelijk om te voorkomen dat de buren achterdochtig werden vanwege het feit dat de telefoon vaak in het holst van de nacht begon te rinkelen. De verbindingsexpert maakte deel uit van een *yahalomin*, een verbindingsteam van de Mossad, dat belast was met de installatie van veilige communicatie-apparatuur in de onderduikadressen – *safe-houses* – van Israëlische agenten in het buitenland.

Het safe-house in Parijs kon model staan voor alle andere. Het was uitgerust met een tegen bommen gepantserde voordeur en speciale ruiten die, net als de ruiten van het Amerikaanse Witte Huis, ondoordringbaar waren voor scanners. In alle grote steden ter wereld beschikte de Mossad over dergelijke huizen, die ofwel waren aangekocht, of voor lange tijd waren gehuurd. Veel van die woningen waren langdurig onbewoond, zodat ze direct beschikbaar waren als ze nodig waren voor een operatie.

Sinds juni 1997 was er vanuit deze Parijse flat één operatie ondernomen. Die zomer had *monsieur* Maurice er zijn intrek genomen. Hij sprak vloeiend Frans, zij het met een licht Midden-Europees accent. In de loop der jaren hadden zijn buren al vaker bewoners zoals hij ontmoet: meestal mannen, maar ook zo nu en dan een vrouw, die als het ware uit de lucht waren komen vallen. Ze bivakkeerden slechts enkele weken of maanden in hun midden, waarna ze weer even plotseling verdwenen. Net als zijn voorgangers had Maurice iedereen die belangstelling toonde voor zijn privé- of beroepsleven beleefd op afstand gehouden.

Maurice was een *katsa*, een agent van de Mossad.

Hij had een volstrekt onopvallend voorkomen – er was over hem weleens gezegd dat hij zelfs in een verlaten straat door niemand zou worden opgemerkt. Hij was in een rustige periode door de Mossad gerekruteerd, toen deze inlichtingendienst nog totaal onbekend was. Zijn mogelijkheden waren ontdekt toen hij in Israël zijn militaire dienstplicht vervulde. Na de basisopleiding was hij meteen bij de inlichtingendienst van de luchtmacht geplaatst. Dit kwam omdat zijn talenknobbel (hij beheerste de Franse, Duitse en Engelse taal) niet onopgemerkt was gebleven, evenals enkele andere eigenschappen: hij verstond de kunst om leemten in een situatierapport te vullen en feiten te onderscheiden van

verzinsels. Ook wist hij welke grenzen er waren aan beredeneerde gissingen. Bovendien was hij van nature een meester in het manipuleren van mensen: hij kon overtuigen, om de tuin leiden en desnoods dreigen.

Na het doorlopen van de opleidingsschool van de Mossad, in 1982, had hij in Europa, Zuid-Afrika en het Verre Oosten gewerkt, onder dekmantels als zakenman, auteur van reisgidsen en vertegenwoordiger. Hij had daarbij gebruik gemaakt van een aantal namen en levensbeschrijvingen, opgediept uit het omvangrijke bestand van bruikbare aliassen van de Mossad. Nu ging hij door het leven als een zakenman die Maurice heette.

In de loop der jaren had hij op zijn verschillende standplaatsen horen praten over zuiveringsacties binnen het ‘Instituut’, zoals het Mossad-personeel de inlichtingendienst altijd noemde. Het waren grimmige geruchten over mensen wier reputatie was geknakt of wier carrière was geruïneerd, of over het rollen van koppen aan de top, waarna de nieuwe directeur-generaal van de Mossad zich concentreerde op zijn eigen prioriteiten. Geen van die veranderingen aan de top had ooit een eind gemaakt aan het ondermijningsproces van het moreel binnen de inlichtingendienst.

Dit proces was alleen maar sterker geworden door het aan de macht komen van Benyamin Netanyahu als de jongste premier die Israël ooit had gehad. Een man die was voortgekomen uit het inlichtingenwerk en geacht werd te weten hoe het er binnen het Instituut aan toe ging; hij behoorde te weten wanneer hij moest luisteren en hoe ver hij kon gaan. Maar vanaf het allereerste begin had Netanyahu de in het vak vergrijsde inlichtingenofficieren versteld doen staan door zich persoonlijk te bemoeien met de details van bepaalde operaties.

Aanvankelijk werd dit afgedaan als een overmaat aan ijver –nieuwe bezems vegen nu eenmaal graag schoon. Ze hadden gedacht dat hij er zeker van wilde zijn dat er geen geheimen waren waar hij buiten werd gehouden. De situatie was echter heel verontrustend geworden toen niet alleen de premier zelf, maar ook zijn echtgenote, Sara, pogingen in het werk stelde om door het spiegelglas van de Israëlische spionage-activiteiten heen te kijken. Ze had hoge Mossad-officieren naar haar huis ontboden om haar vragen te beantwoordden. Ze beweerde dat ze het voorbeeld volgde van Hillary Clintons belangstelling voor de CIA.

In de anders zo rustige gangen van het Mossad-hoofdkwartier in Tel Aviv was druk gefluisterd over de schandalige eisen van Sara Netanyahu: ze had brutaalweg inzage verlangd in de psychologische profielen van de wereldleiders die zij en haar man zouden ontvangen of bezoeken. Ook

had ze het naadje van de kous willen weten over de seksuele escapades van president Bill Clinton. En ze had gevraagd naar de conduitestaten van Israëlische diplomaten die de scepter zwaaiden in de ambassades waarin zij op hun reizen naar het buitenland zouden logeren; ze had vragen gesteld over de reinheid van de keukens en over de frequentie waarmee het beddengoed in de gastensuites werd verschoond.

De overdonderde Mossad-officieren hadden de echtgenote van de premier erop moeten wijzen dat het vergaren van dit soort informatie niet tot hun werkterrein behoorde.

Sommige veteranen waren uit de hoofdstroom van het inlichtingenwerk gelicht; in plaats daarvan hadden ze de leiding gekregen over minuscule operaties waarvoor nauwelijks meer nodig was dan het vervaardigen van paperassen die door vrijwel niemand werden gelezen. Ze hadden ingezien dat hun loopbaan op een dood spoor was beland en hun ontslag aangeboden, en nu woonden ze verspreid in heel Israël en probeerden zich onledig te houden met lezen, voornamelijk boeken over het verleden, terwijl ze probeerden zich te verzoenen met het feit dat ook zij ‘geschiedenis’ waren.

Dit alles was de reden dat Maurice allang blij was geweest dat hij Tel Aviv achter zich kon laten en weer in het buitenland aan de slag kon gaan.

De operatie waarvoor hij naar Parijs was gekomen, verschafte hem een nieuwe kans om te demonstreren hoe zorgvuldig en systematisch hij te werk placht te gaan en dat hij in staat was de resultaten te leveren die van hem werden verwacht. Deze keer ging het om een tamelijk eenvoudige klus. Er was geen echt fysiek gevaar aan verbonden, hij liep alleen het pijnlijke risico dat de Franse autoriteiten hem zouden betrappen en in stilte deporteren. De Israëlische ambassadeur wist dat Maurice in Parijs was, maar de reden was hem niet verteld. Dit maakte deel uit van de standaardprocedure: als er iets mis mocht gaan, zou de ambassadeur in alle eerlijkheid kunnen zeggen dat hij er niets van had geweten.

Maurice had opdracht een informant te rekruteren. Zoiets werd in de geheimtaal van de Mossad omschreven als een ‘koele benadering’. Na twee maanden geduldig werken had Maurice reden om te geloven dat hij nu bijna zijn doel had bereikt.

Zijn doelwit was Henri Paul, de assistent-hoofd beveiliging van het Ritz Hotel in Parijs, die onder meer tot taak had als chauffeur van beroemde gasten te fungeren.

Een van die prominenten was Jonathan Aitken geweest, lid van de voormalige conservatieve regering van het Verenigd Koninkrijk. Minister Aitken was onder meer verantwoordelijk geweest voor de coördinatie van wapenverkopen, en in die hoedanigheid had hij een uitgebreid netwerk van contacten met wapenhandelaren in het Midden-Oosten opgebouwd. Dit had ertoe geleid dat *World in Action*, een televisieprogramma dat zich specialiseerde in onderzoeksjournalistiek, en de Londense krant de *Guardian*, met uiterst schadelijke berichten waren gekomen over Aitkens connecties met lieden die normaal gesproken niet in het gezelschap van leden van Hare Majesteits kabinet werden aangetroffen. Aitken had beide media aangeklaagd wegens smaad. De bewijsvoering had zich toegespitst op één punt: de vraag wie Aitkens hotelrekening had betaald toen hij in het Ritz logeerde voor een onderhoud met een van zijn Arabische connecties. Aitken had in de rechtszaal onder ede verklaard dat zijn echtgenote de rekening had betaald.

Via een derde partij had de Mossad detectives, die voor de rechtskundige adviseurs van de beide aangeklaagde media werkten, de informatie in handen gespeeld dat mevrouw Aitken helemaal niet in Parijs was geweest, laat staan de rekening had voldaan. De aanklacht was prompt geseponeerd. De Mossad had al geruime tijd in Aitkens activiteiten een gevaar voor Israël gezien, en het Instituut had hem door deze actie onmogelijk gemaakt. Niettemin was ‘het Ritz’ een ontmoetingsplaats gebleven voor wapenhandelaars uit het Midden-Oosten en hun Europese connecties.

De Mossad had besloten dat er een informant in het Ritz moest komen die over hun activiteiten kon rapporteren. De uitvoering van dat plan was begonnen met het in handen krijgen van een personeelslijst van het Ritz, via het kraken van het Ritz-computersys-teem. Van de hoteldirectie zelf kwam niemand in aanmerking, en voor leden van het lagere personeel was lang niet alle gasteninformatie toegankelijk, wat nodig was voor de beoogde taak. Assistenthoofd beveiliging Henri Paul was verantwoordelijk voor de bewakingsdienst van het hotel, en dat betekende dat hij vrij toegang had tot alle delen van het hotel. Met zijn *passkeys*, zijn lopers, had hij zelfs toegang tot de kluisjes van de gasten. Niemand zou lastige vragen stellen als hij om een kopie van de hotelrekening van deze of gene vroeg, niemand zou verbaasd opkijken als hij inzage verlangde in het telefoonlogboek, waarin de details te vinden waren van de telefoontjes tussen wapenhandelaren en hun connecties. Hij kon weten welke vrouw een wapenhandelaar discreet in

de arm had genomen om als tussenpersoon te fungeren. Als VIP-chauffeur kon Paul hun gesprekken afluisteren, getuige zijn van hun doen en laten, noteren waar ze heen waren gegaan en wie ze daar hadden gesproken.

De volgende stap was het maken van een psychologisch profiel van Henri Paul. Een van de in Parijs actieve katsa's had in de loop van enige weken allerlei informatie over Pauls achtergrond verzameld. Onder een reeks van dekmantels – hij had zich onder meer uitgegeven voor verzekeringsagent en telefonisch verkoper – was de katsa te weten gekomen dat Paul vrijgezel was en geen vaste relatie onderhield, in een goedkope huurflat woonde en rondreed in een zwarte Mini, maar dat hij verzot was op snelle auto's en scheuren op de motorfiets waarvan hij mede-eigenaar was. Leden van het hotelpersoneel hadden gezegd dat hij graag een borrel lustte. Er waren aanwijzingen dat hij af en toe gebruik had gemaakt van de diensten van een dure prostituee die soms ook door hotelgasten werd ontboden.

Al deze inlichtingen waren door een psycholoog van de Mossad geëvalueerd. Deze was tot de slotsom gekomen dat Henri Paul beslist een achilleshiel had. Om die reden had de psycholoog de raad gegeven om de druk op Paul geleidelijk op te voeren, in combinatie met de belofte van een riante financiële compensatie die hem in staat zou stellen het sociale leven te leiden dat hij begeerde. Dit zou de beste manier zijn om hem te rekruteren. Het zou een langdurige operatie kunnen worden, waarvoor veel geduld en bekwaamheid was vereist. Daarom was besloten Maurice naar Parijs te sturen, in plaats van verder gebruik te maken van de daar opererende katsa.

Zoals bij iedere Mossad-operatie had Maurice zich aan beproefde richtlijnen gehouden. Eerst had hij diverse bezoeken aan het Ritz gebracht om zich vertrouwd te maken met het hotel en de directe omgeving ervan. Binnen de kortste keren had hij ontdekt wie Henri Paul was – een gespierde man met een wat hautaine manier van lopen die leek te willen uitdrukken dat hij niemands goedkeuring nodig had.

Maurice had kennis genomen van de merkwaardige relatie die Henri Paul leek te hebben met de paparazzi die vaak rondhingen bij de ingang van het Ritz, klaar om foto's te maken van rijke en beroemde gasten wier doen en laten nieuwswaarde bezat. Zo nu en dan stuurde Paul deze fotografen weg. In de regel vertrokken ze dan, maar alleen om op hun motorfietsen een rondje te rijden alvorens terug te keren. Af en toe kwam Paul dan naar buiten om een vriendelijk praatje met de paparazzi te maken.

Maurice had Paul 's nachts diverse keren zien drinken met verschillende paparazzi in een van de kroegen in de omgeving van het Ritz die hij en andere leden van het Ritz-personeel frequenteerden.

In zijn rapporten aan Tel Aviv had Maurice verslag gedaan van Pauls aanzienlijke drankbestendigheid: de man kon enorme hoeveelheden alcohol drinken en desondanks de indruk maken broodnuchter te zijn. Bovendien bevestigde Maurice dat Pauls geschiktheid voor de functie van informant zwaarder kon en moest wegen dan zijn persoonlijke gewoonten: hij had inderdaad toegang tot alles en iedereen in het hotel en hij bekleedde een vertrouwenspositie.

In de loop van zijn discrete observatie had Maurice ontdekt hoe Paul het in hem gestelde vertrouwen beschaamde. Hij liet zich door de paparazzi betalen, in ruil voor inlichtingen over het doen en laten van de hotelgasten. Hierdoor konden zij zorgen dat ze op het juiste moment op de juiste plaats waren om exclusieve foto's van beroemdheden te maken.

De verkoop van informatie tegen contant geld vond gewoonlijk plaats in een van de kroegen of in de smalle Rue Cambon, waar zich de personeelsingang van het Ritz bevond.

Half augustus 1997 had die informatie betrekking op de verwachte aankomst in het Ritz van Diana, prinses van Wales, en haar nieuwe minnaar, Dodi al-Fayed, zoon van de eigenaar van het hotel. Het paar zou logeren in de legendarische Imperial Suite.

Het personeel van het Ritz was op het hart gedrukt om de details van Diana's komst geheim te houden, op straffe van ontslag op staande voet. Desondanks had Henri Paul zijn baan op het spel gezet door bijzonderheden over het komende bezoek aan verscheidene paparazzi te verkopen. Hij had van ieder van hen een bedrag in ontvangst genomen.

Maurice had bovendien waargenomen dat Paul steeds meer was gaan drinken, en hij had gehoord hoe personeelsleden van het Ritz zich erover beklaagden dat het assistent-hoofd beveiliging een steeds grotere slavendrijver werd: hij had kortgeleden een kamermeisje ontslagen toen hij haar had betrapt op het wegnemen van een stuk toiletzeep uit een van de hotelkamers. Diverse leden van het personeel hadden gezegd dat Paul bovendien pillen slikte en het vermoeden uitgesproken dat hij dit misschien deed om zijn grillige wisselingen van stemming in de hand te houden. Ze schenen het erover eens te zijn dat hij onvoorspelbaarder was geworden: nu eens was hij opgeruimd en joviaal, dan weer – bijna van het ene moment op het andere – kon hij zijn kwaadheid over een vermeende tekortkoming nauwelijks bedwingen. Maurice wist dat de tijd gekomen was om toe te slaan.

Het eerste contact had plaatsgevonden in Harry's Bar in de Rue Daunou. Toen Paul de kroeg binnen stapte, zat Maurice al achter een cocktail. De Mossad-agent had vriendelijk een gesprek met hem aangeknoopt, en het assistent-hoofd beveiliging had een borrel van hem aangenomen nadat Maurice zich had laten ontvallen dat enkele vrienden van hem in het Ritz hadden gelogeerd. Maurice had eraan toegevoegd dat ze zich hadden verbaasd over het grote aantal welgestelde Arabische gasten in het hotel.

Als het een schot in het duister was geweest, zou Maurice zich hevig hebben verbaasd over het resultaat. Paul had meteen gezegd dat veel van 'die Arabieren' lomp en arrogant waren, en dat ze van hem verwachtten dat hij aan kwam vliegen als zij maar met hun vingers knipten. Het ergste waren de Saudi's, had hij gezegd. Maurice had gezegd dat hij weleens had gehoord dat Joodse gasten even lastig waren. Paul had dat met grote stelligheid tegengesproken – het waren uitstekende gasten, volgens hem.

In die hoopgevende sfeer waren ze die avond uiteengegaan, met de afspraak dat ze elkaar over een paar dagen opnieuw zouden ontmoeten, voor een etentje in een restaurant in de buurt van het Ritz. En tijdens dat etentje had Paul de ene na de andere goed-getimede vraag van Maurice beantwoord en daarmee veel bevestigd wat de katsa zelf al wist. Hij had melding gemaakt van zijn voorliefde voor snelle auto's en zijn hoop uitgesproken om ooit nog eens een vliegbrevet te halen, zodat hij zelf een klein sportvliegtuig zou kunnen besturen. Zulke verlangens waren echter moeilijk te bekostigen van zijn bescheiden salaris.

Dat zal zo ongeveer het moment zijn geweest waarop Maurice een beetje druk begon uit te oefenen. Het was altijd moeilijk om aan geld voor zulke hobby's te komen, maar niet onmogelijk. Die opmerking moet hem hebben verzekerd van Pauls onverdeelde belangstelling.

Wat daarop volgde, had zich in een eigen tempo voltrokken: Maurice had het lokaas klaargelegd en Paul zal maar al te gretig zijn geweest om het weg te grissen. Zodra hij hem aan de haak had geslagen, moet Maurice zijn begonnen met het binnenhalen van de buit, met alle vaardigheden die hij bij de Mossad had geleerd.

Op een gegeven moment zal Maurice de suggestie hebben gedaan dat hij, Paul, wel iets voor hem zou kunnen doen. Misschien zal hij hebben gezegd dat hij bij een onderneming werkte die altijd op zoek was naar manieren om haar persoonlijke gegevensbestanden te actualiseren en bereid was mensen die daarbij konden helpen goed te betalen. Dit was een populaire openingszet van Mossad-agenten die probeerden iemand

voor een operatie te rekruteren. Daarna zal het nog maar een kleine stap zijn geweest om Paul duidelijk te maken dat veel gasten die in het Ritz kwamen logeren ongetwijfeld over het soort informatie beschikten dat voor zijn ‘onderneming’ interessant genoeg was.

Misschien dat Paul zich niet al te behaaglijk zal hebben gevoeld door die wending in het gesprek. Als hij kopschuw was geworden, zal Maurice hem – in het kader van de volgende stap in zijn aanpak – hebben gezegd dat hij alle begrip had voor Pauls bezwaren, maar dat hij zich er ook over verbaasde. Per slot van rekening was het een publiek geheim dat Paul zich al liet betalen voor informatie die hij aan paparazzi leverde. Waarom zou hij dan nu afkerig zijn van een kans om eindelijk eens wat groot geld te verdienen?

Gezien de bewezen vaardigheid van Maurice in het inkleden van dit soort voorstellen, waarbij hij tegelijkertijd liet blijken dat hij alles af wist van Pauls omstandigheden, zal hij dit alles vol overtuiging hebben uitgesproken, met het air van ‘man van de wereld’. Maar ondertussen zou hij ook enige druk hebben uitgeoefend. Het lijdt geen twijfel dat dit alles niet zonder uitwerking zal zijn gebleven op Henri Paul.

Paul zal zich – ook zonder ernaar te vragen – hebben gerealiseerd dat de man die tegenover hem aan tafel zat een spion moest zijn, of op zijn minst iemand die mensen voor een inlichtingendienst rekruteerde.

Wellicht is dit de verklaring voor zijn antwoord. Een Israëlische zegsman uit inlichtingenkringen die wel iets van de zaak af weet, vertelde: ‘Henri Paul wond er geen doekjes om. Hij vroeg meteen: was dit een voorstel aan hem om te spioneren? Zo ja, wat stond er tegenover? Gewoon recht door zee. Geen omwegen of onzin. Alleen: wat stond er tegenover – en voor wie zou hij in feite moeten werken? Op dat moment zal Maurice een knoop hebben moeten doorhakken. Moest hij Paul zeggen dat hij voor de Mossad zou werken? Voor zoiets is er geen standaardrecept. Elk doelwit reageert anders. Maar Henri Paul had in het lokaas gehapt.’

Hoe het ook zij, Maurice zal Paul vermoedelijk hebben gezegd wat er van hem zou worden verlangd: informatie vergaren over gasten, misschien zelfs hun suites afluisteren en noteren wie ze ontvingen. Daarna zal er gesproken zijn over de hoogte van het honorarium en de manier van betalen. Maurice zal hebben geopperd dat Paul een rekening kon openen bij een Zwitserse bank, maar dat hij desgewenst ook contant geld kon ontvangen. Maurice zou hem de indruk hebben gegeven dat dit soort zaken geen probleem vormden. Misschien zal hij Paul zelfs hebben onthuld dat hij voor de Mossad zou komen te werken. Tot zover zou het

allemaal het geijkte verloop hebben gehad om de ‘koele benadering’ met succes te bekronen.

Waarschijnlijk zal Paul nerveus zijn geweest over wat er van hem werd gevraagd. Bij hem zullen overwegingen van loyaliteit tegenover het Ritz geen rol hebben gespeeld; net als andere leden van het personeel werkte hij bij het hotel vooral vanwege het betrekkelijk hoge salaris en een paar aantrekkelijke emolumenten. Hij zal zich, zoals te begrijpen is, zorgen hebben gemaakt over de mogelijkheid dat hij te grote risico’s nam en in de cel zou kunnen belanden als er werd ontdekt dat hij de gasten van het hotel had bespioneerd.

En wat als hij naar de politie stapte met zijn verhaal – wat zouden ze doen? Misschien wisten ze al dat hem dit voorstel zou worden gedaan. Wat zou er gebeuren als hij het voorstel van de hand wees? Als de hoteldirectie te weten kwam dat hij het belangrijkste voordeel dat het Ritz de gasten kon bieden – discretie – al aan de paparazzi had versjacherd, zou hij worden ontslagen en misschien zelfs vervolgd.

Henri Paul moet die laatste dagen van augustus 1997 geen uitweg meer hebben gezien. Hij bleef drinken, pillen slikken, onrustig slapen en zijn ondergeschikten koeioneren. Hij wankelde op de rand van de afgrond.

Maurice bleef druk uitoefenen. Hij zag vaak kans toevallig precies in die kroeg te zijn waar Henri Paul na werktijd binnenstapte. Alleen al de aanwezigheid van de katsa zal voor het assistent-hoofd beveiliging van het Ritz voldoende zijn geweest om hem te herinneren aan wat er van hem werd verwacht. Maurice ging door met zijn bezoeken aan het Ritz, waar hij in een van de bars van het hotel een paar borrels dronk, in het restaurant lunchte of ’s middags koffie dronk in een van de foyers. Henri Paul moet het gevoel hebben gekregen dat Maurice een soort schaduw van hem werd. Op die manier werd de druk op hem verder opgevoerd, om hem duidelijk te maken dat hij geen kant op kon.

Wat de druk verder opvoerde, was het komende bezoek van prinses Diana en Dodi al-Fayed. Henri Paul was persoonlijk belast met de zorg voor hun veiligheid zolang zij in het hotel verbleven, en ook was hij er verantwoordelijk voor gesteld om de paparazzi op afstand te houden. Tegelijkertijd werd hij voortdurend via zijn zaktelefoon lastig gevallen door fotografen die details wilden horen over het hoge bezoek. Ze boden hem grote bedragen in ruil voor informatie. De verleidelijkheid van al die aanbiedingen was een andere vorm van pressie. Overal waar hij zich wendde of keerde ondervond hij druk.

Hoewel hij erin slaagde het te camoufleren, was Henri Paul hard op weg mentaal te ontsporen. Hij slikte antidepressiva, slaap-pillen en peppillen om de dag door te komen. Deze combinatie van pillen kan zijn vermogen om situaties redelijk juist te beoordelen alleen maar extra hebben beperkt.

Het knipperlichtje dat aangaf dat er werd gebeld – het telefoontje dat Maurice uit zijn slaap wekte – was door de recorder geregistreerd om 01.58 uur, in de nacht van 31 augustus 1997. De man die belde werkte bij de afdeling Verkeersongevallen van de Parijse gendarmerie en was enkele jaren eerder door de Mossad gerekruteerd. Volgens de computers was hij een *maboeha* – een niet-Joodse informant. In de piramide van Parijse connecties van Maurice stond hij zo ongeveer helemaal onderaan.

Dat nam niet weg dat het nieuws over een verkeersongeval, dat Maurice te horen kreeg, hem met stomheid sloeg. Het ongeluk had zich nog geen uur daarvoor voorgedaan, toen een in westelijke richting rijdende Mercedes-sedan met grote snelheid tegen de dertiende betonnen pilaar van het viaduct onder Place de l'Alma was gebotst – een van de beruchtste onveilige plaatsen van de Lichtstad.

De doden waren Diana, prinses van Wales en moeder van de toekomstige koning van Engeland; Dodi al-Fayed, de zoon van Mohammed al-Fayed, de Egyptische eigenaar van Harrod's, het vermaarde 'koninklijke' warenhuis in Knightsbridge; en Henri Paul. De persoonlijke lijfwacht van het paar was zeer ernstig gewond.

Uren na het ongeluk vloog Maurice terug naar Tel Aviv. Hij liet een spoor van nooit beantwoorde vragen na.

Welk aandeel had de door hem uitgeoefende pressie gehad in het ongeval? Had Henri Paul mede de controle over het stuur van de Mercedes verloren omdat hij wist dat hij zich niet uit de klauwen van de Mossad zou kunnen bevrijden? Bestond er verband tussen die pressie en de vele pillen die hij, blijkens bloedanalyse, had geslikt. Had hij zich, toen hij met zijn drie passagiers uit het Ritz vertrok, voortdurend het hoofd gebroken over wat hij tegen die pressie zou kunnen doen? Was hij enerzijds verantwoordelijk voor dat gruwelijke ongeval, en anderzijds slachtoffer van een meedogenloze inlichtingendienst?

Al deze vragen bleven Mohammed al-Fayed door het hoofd spoken. In februari 1998 maakte hij zijn vermoedens openbaar: 'Het was geen ongeluk. Daarvan ben ik tot in de grond van mijn hart overtuigd. De waarheid kan niet voor eeuwig verborgen blijven.'

Vijf maanden later bracht het Britse ITV een documentaire op het scherm waarin werd beweerd dat Henri Paul nauwe relaties had gehad

met de Franse Geheime Dienst. Het programma suggereerde verder dat een onbekende inlichtingendienst een rol had gespeeld bij het dodelijke ongeval: er waren ‘aanwijzingen’ dat deze inlichtingendienst had gehandeld omdat het Britse establishment bang was voor eventuele ‘politieke repercussies’ van Diana’s liefde voor Dodi, omdat hij een Egyptenaar was.

Tot op heden is de relatie tussen de Mossad en Henri Paul een uitstekend bewaard geheim gebleven – precies zoals het Instituut het had bedoeld. De Mossad had op instigatie van niemand buiten Israël gehandeld. Buiten de Mossad zelf zijn er maar heel weinig mensen die zelfs maar een vage notie hebben van het aandeel van de Mossad in de dood van de op dat moment beroemdste vrouw ter wereld.

Verontwaardigd over wat hij zag als een hetze tegen zichzelf en zijn zoon in de Engelse media, blijft Mohammed al-Fayed van de daken schreeuwen dat anonieme inlichtingendiensten de hand hebben gehad in de dood van zijn zoon en Diana. In juli 1998 publiceerden twee journalisten van het tijdschrift *Time* een boek waarin wordt gesuggereerd dat Henri Paul inderdaad connecties zou hebben gehad met de Franse Geheime Dienst. Maar noch Al-Fayed, noch deze twee journalisten hebben een overtuigend bewijs aangedragen dat Henri Paul een spion of zelfs maar een informant is geweest, laat staan dat een van hen ook maar het vermoeden had dat de Mossad iets met hem bekokstoofde.

In juli 1998 formuleerde Mohammed al-Fayed een aantal vragen in een brief die hij aan alle leden van het Britse parlement verstuurde, met het dringende verzoek deze vragen in het Lagerhuis aan de orde te stellen. Hij beweerde dat er ‘een kracht aan het werk is die de door mij gewenste antwoorden geheimhoudt’. Zijn gedrag werd gezien als de reactie van een rouwende vader, die wild om zich heen slaat. Toch is het de moeite waard die vragen hier te herhalen, niet omdat ze een licht werpen op de rol die de Mossad in de laatste weken van Henri Pauls leven heeft gespeeld, maar omdat ze duidelijk maken hoe deze tragische gebeurtenis een eigen leven is gaan leiden en een stortvloed van speculaties heeft doen ontstaan waartegen alleen de nuchtere feiten een dam kunnen opwerpen.

Al-Fayed maakte gewag van een ‘complot’ dat erop gericht was Diana en zijn zoon uit de weg te ruimen. Daarnaast deed hij een poging om een verband te leggen tussen zijn vragen en allerlei gebeurtenissen van heel andere aard: ‘Waarom heeft het een uur en veertig minuten geduurd voordat de prinses eindelijk bij het ziekenhuis werd afgeleverd? Waarom hebben sommige fotografen nog steeds niet alle foto’s die zij

hebben gemaakt afgegeven? Waarom werd er diezelfde nacht ingebroken in het Londense huis van een persagent die in paparazzifoto's handelt? Hoe is het mogelijk dat geen van de vele camera's van het gesloten videocircuit in dat deel van Parijs niet één beeld van het ongeluk op videoband heeft geregistreerd? Waarom zat er geen film in de radarcamera's die snelheidsovertreders op die route moeten fotograferen? Of waarom waren deze verkeerscamera's niet in werking? Waarom is de plaats van het ongeval niet langduriger afgezet, maar al enkele uren na het ongeval weer opengesteld voor het verkeer? Wie was de man in de groep journalisten voor de ingang van het Ritz die de uitrusting van een nieuwsfotograaf bij zich had? Wie waren de twee anonieme mannen die deel uitmaakten van de drom mensen die zich later in de bar van het Ritz bevonden? Ze deden hun bestellingen in het Engels en aan alles was te zien dat ze op een bijzondere manier luisterden en keken.'

De Mossad had geen enkel belang bij de relatie tussen Diana en Dodi. Het Instituut wilde maar één ding: Henri Paul rekruteren als informant in het Ritz. Over de geheimzinnige nieuwsfotograaf kan worden gezegd dat de Mossad er vroeger een handje van had om agenten zich te laten voordoen als journalisten. Het is best mogelijk dat een mannetje van de Mossad bij het hotel de wacht moest houden. Ook tussen de twee anonieme mannen in de hotelbar en de Mossad kan een verband hebben bestaan. Als dit zo was, zou dat ongetwijfeld een troost zijn voor Mohammed al-Fayed.

Een paar collega's van Maurice waren in toenemende mate van mening dat de poging tot rekrutering van Henri Paul het zoveelste bewijs was dat de Mossad weer wat verder uit het gareel was geraakt, waardoor er roekeloze internationale operaties werden ondernomen zonder rekening te houden met de mogelijke gevolgen daarvan op de langere termijn – voor Israël, voor de vrede in het Midden-Oosten en, uiteindelijk, voor de relatie tussen Israël en zijn oudste en beste bondgenoot, de Verenigde Staten van Amerika. Verscheidene Mossad-mensen hebben beweerd dat de situatie alleen maar slechter is geworden sinds Benyamin Netanyahu in 1996 premier werd.

Zo zei een oudgediende van de Israëlische inlichtingengemeenschap: 'De mensen zien degenen die voor de Mossad werken vaak als geboefte dat zich voordoet als patriotten. Dat is voor ons slecht, en slecht voor het moreel. En uiteindelijk zal het een kwalijke invloed hebben op de relaties tussen de Mossad en andere diensten.'

Een andere ervaren inlichtingenofficier uit Israël wond er evenmin doekjes om: 'Netanyahu gedraagt zich alsof de Mossad deel uitmaakt

van zijn eigen versie van de Ridders van de Ronde Tafel, met hemzelf als koning Arthur – er moet iedere dag iets nieuws gebeuren, anders zouden de Ridders van de Ronde Tafel zich eens kunnen gaan vervelen. Dat is de reden dat het helemaal fout loopt met de Mossad. Er moet nodig aan de bel worden getrokken, voordat het te laat is.'

De eerste les die ik gedurende een kwart eeuw van schrijven over geheime diensten heb geleerd, is dat misleiding en desinformatie schering en inslag zijn, naast praktijken als subversieve activiteiten, corruptie, chantage en – soms – moord. Agenten worden opgeleid om te liegen en vriendschappen te gebruiken en zelfs te misbruiken. Zij vormen de uitzondering op de regel dat echte heren elkaars post niet lezen.

De eerste keer dat ik met dit gedrag kennismaakte, was tijdens mijn onderzoek naar de grote spionageschandalen van de Koude Oorlog: het verraad van Amerikaanse atoomgeheimen door Klaus Fuchs, en de manier waarop de Britse diensten MI5 en MI6 waren gecompromitteerd door Guy Burgess, Donald Maclean en Kim Philby. Al deze mannen stonden bekend om hun verraad en dubbelhartigheid. Ook was ik een van de eerste auteurs die een boekje opendeden over de obsessie van de CIA met *mind control* – het manipuleren van andermans geest, een praktijk die de CIA uiteindelijk, tien jaar na publicatie van mijn boek over dat onderwerp, *Journey into Madness*, heeft moeten toegeven. Glasharde ontkenning is de duistere praktijk die alle geheime diensten al lang geleden tot een zwarte kunst hebben verheven.

Dat neemt niet weg dat ik de waarheid nader ben gekomen dankzij de geweldige hulp van twee inlichtingenofficieren: wijlen Joachim Kraner, mijn schoonvader, die in de naoorlogse jaren een spionagenetwerk van MI6 in Dresden had geleid, en Bill Buckley, leider van de CIA-vestiging in Beiroet. In lichamelijk opzicht hadden zij veel van elkaar weg: ze waren allebei lang, slank en pezig, en in het bezit van een kin die getuigde van de bereidheid om de confrontatie met moeilijkheden niet uit de weg te gaan. Hun blik verried weinig, behalve dan dat ze jou duidelijk maakten dat jij, als jij geen deel uitmaakte van het antwoord, deel moest uitmaken van het probleem. Ze hadden beiden een formidabele intelligentie en hun kritiek op de geheime dienst waarvoor zij werkten was soms niet mals of zelfs bijtend.

Ze herinnerden mij er voortdurend aan dat je veel kunt opsteken van wat Bill placht te omschrijven als het 'opborrelen van geruchten': een dodelijke schermutseling in een anonieme steeg, het collectief stokken van de ademhaling als er een agent of zelfs een heel netwerk is opgerold; een geheime operatie die fnuikend blijkt voor jarenlange discrete

pogingen om een diplomatieke brug te slaan; een snippertje alledaagse informatie dat maakt dat de stukken van een bepaalde inlichtingenpuzzel eindelijk op hun plaats vallen. Joachim voegde eraan toe dat '... een paar nonchalant uitgesproken woorden soms een heel nieuw licht op iets kunnen werpen'.

Deze twee mannen waren de trotse leden van wat Joachim vaak het 'op een na oudste beroep' noemde. Ze waren niet alleen vrienden, maar overtuigden mij er ook van dat de activiteiten van geheime diensten de sleutel zijn tot een juist en volledig inzicht in de internationale betrekkingen, de mondiale politieke situatie, de inspanningen van diplomaten en, uiteraard, het terrorisme. Via hen heb ik contacten kunnen leggen met een aantal civiele en militaire inlichtingendiensten, zoals de Duitse BND, de Franse DGS, de Amerikaanse CIA en de Britse en Canadese geheime diensten.

Joachim is als pensioentrekker overleden; Bill werd vermoord door islamitische fundamentalisten die hem in Beiroet ontvoerden en daarmee de aanzet gaven tot de crisis rond de westerse gegijzelden in Libanon.

Daarnaast had ik ontmoetingen met leden van de Israëlische inlichtingengemeenschap die mij hielpen aan achtergrondinformatie over Mehmet Ali Agça, de Turkse fanaat die in mei 1981 een moordaanslag pleegde op paus Johannes Paulus II op het Sint-Pietersplein in Rome.[1] Deze contacten waren gelegd door Simon Wiesenthal, de vermaarde nazi-jager die al ruim veertig jaar een inlichtingenbron van onschatbare waarde voor de Mossad is geweest. Dankzij zijn faam en grote reputatie gingen er voor hem vele deuren open, vooral in Washington.

In die stad kwam ik in maart 1986 wat meer aan de weet over de verwevenheid van de inlichtingengemeenschappen van Amerika en Israël. Ik was toen in Washington voor een onderhoud met William Casey, de toenmalige directeur van de Central Intelligence Agency, ten behoeve van de research voor mijn boek *Journey into Madness*, dat deels handelt over de dood van Bill Buckley.

Ondanks zijn dure maatpak was Casey een wat sjofele figuur. Zijn pafferige gezicht was bleek en hij had roodomrande ogen toen we elkaar spraken in een club in Washington. Hij zag eruit als iemand wiens accu dreigde leeg te raken na vijf jaar directeurschap van de CIA.

Onder het genot van een glaasje mineraalwater bevestigde hij de voorwaarden voor ons gesprek: geen aantekeningen, geen bandopnamen – en alles wat hij te berde bracht, mocht alleen als achtergrondinformatie worden gebruikt. Vervolgens reikte hij me een vel papier aan waarop hij zijn biografische details had getikt. Hij was op 13 maart 1913 geboren in

New York, waar hij in 1937 aan de St. John's Universiteit een graad in de rechten had behaald. Enkele maanden nadat hij in 1943 een officiersaanstelling had gekregen bij de Amerikaanse Marine-reserve, werd hij overgeplaatst naar het Office of Strategic Services (OSS), de voorloper van de CIA. In 1944 was hij directeur geworden van de Speciale Inlichtingendienst van de OSS in Europa. Later was hij – van 1971 tot 1973 – voorzitter geweest van de Securities and Exchange Commission (de commissie die controle uitoefent over de Amerikaanse effectenbeurs Wall Street); en daarna, kort na elkaar: onderminister voor Economische Aangelegenheden bij het ministerie van Buitenlandse Zaken (1973-1974); president-directeur van de Export-Import Bank of the United States (1974-1976); en lid van de Presidentiële Adviesraad voor de Geheime Dienst (1976-1977). In 1980 werd hij Ronald Reagans campagneleider tijdens diens succesvolle gooi naar het presidentschap. Een jaar later, op 28 januari 1981, benoemde Ronald Reagan hem tot directeur van de CIA (DCI) – hij was het dertiende hoofd van de machtigste inlichtingendienst van Amerika.

Als reactie op mijn opmerking dat hij bij een aantal benoemingen blijkbaar een beschermende hand boven het hoofd had gehad, nam Casey een slok mineraalwater en mompelde dat hij 'er niet voor voelde op de persoonlijke kant van de dingen in te gaan'.

Hij liet het vel papier weer in zijn zak verdwijnen en wachtte waakzaam op mijn eerste vraag: wat kon hij me vertellen over Bill Buckley die, bijna op de dag af twee jaar eerder, op vrijdag 16 maart 1984 in Beiroet was ontvoerd, en van wie inmiddels vaststond dat hij dood was. Ik wilde weten welke inspanningen de CIA had gedaan om Bill te redden. Ik had een tijdje in het Midden-Oosten vertoefd, onder meer in Israël, om te proberen de achtergrondpuzzel in elkaar te passen.

'Zeker met Admoni of een van zijn mensen gepraat?' viel Casey mij in de rede.

In 1982 was Nahum Admoni directeur-generaal van de Mossad geworden. Volgens het 'cocktail-circuit' van Tel Aviv had hij de naam een 'keiharde' te zijn. Casey typeerde hem als 'een Jood die zelfs een piswedstrijd op een winderige winteravond in Gdansk zou willen winnen'. Admoni was in 1929 in Jeruzalem geboren, als zoon van Poolse immigranten die nu tot de middenklasse behoorden. Aan het Rehavia Gymnasium van Jeruzalem ontwikkelde hij later de linguïstische vaardigheden die hem in de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948 de rang van luitenant bij de Militaire Inlichtingendienst opleverden.

‘Admoni beheerst de kunst van het luisteren in zes talen,’ oordeelde Casey.

Later had Admoni internationale betrekkingen gestudeerd aan de Universiteit van Berkeley, waarna hij dat vak was gaan doceren aan de opleidingsschool van de Mossad in de buitenwijken van Tel Aviv. Hij had voorts als geheim agent gewerkt in Ethiopië, Parijs en Washington, waar hij nauwe relaties had onderhouden met Casey’s voorgangers, Richard Helms en William Colby. Al deze standplaatsen hadden ertoe bijgedragen dat Admoni zich had ontwikkeld tot een bureaucraat binnen de inlichtingendienst, een man met een zachte stem die, toen hij eenmaal aan het hoofd stond van de Mossad, ‘de discipline strak aanhaalde’, zoals Casey het noemde. ‘Hij houdt van gezelschap en heeft evenzeer oog voor mooie vrouwen als voor wat het beste is voor Israël.’

Volgens Casey’s typering was hij een man die ‘de top heeft weten te bereiken dankzij zijn vaardigheid superieuren niet op hun tenen te trappen’.

Wat volgde, werd op dezelfde kritische toon gemompeld: ‘Niemand kan je zo versteld doen staan als iemand van wie je dacht dat hij je vriendschappelijk gezind was. Tegen de tijd dat we begrepen dat Admoni geen poot uit zou steken, was Bill Buckley al dood. Denk even terug aan hoe de situatie daarginds toen was. Je had dat bloedbad in die twee vluchtelingenkampen in Beiroet – bijna duizend dode Palestijnen. De moorden werden weliswaar gepleegd door de Libanese christenen, maar de Joden keken het allemaal aan, in een soort van omkering van de bijbel. De kwestie is dat Admoni onder één deken lag met die boef, Gemayel.’

Bashir Gemayel was de leider van de christelijke Phalange die later korte tijd president van Libanon zou zijn.

‘Wij praatten ook met Gemayel, maar hebben de schoft nooit vertrouwd. Maar Admoni is al die tijd dat Buckley werd gemarteld met Gemayel blijven samenwerken... We hadden geen flauw idee waar ze hem in Beiroet vasthielden. Wij vroegen Admoni dat uit te zoeken. Geen probleem, zei hij. Wij wachtten en wachtten. We stuurden onze beste mensen naar Tel Aviv om de Mossad te helpen. We zeiden dat geld geen punt was. Admoni bleef maar zeggen: "Ja hoor, komt voor elkaar, we hebben het begrepen."’

Casey nam een slok mineraalwater, teruggetrokken in zijn eigen wereld. Wat hij daarna zei, klonk toonloos, alsof hij een voorzitter van de jury was die een uitspraak voorlas.

‘Daarna probeert Admoni ons het verhaal te verkopen dat de PLO achter de ontvoering zou zitten. Wij wisten dat de Israëli’s altijd klaarstonden om Yasser Arafat de schuld te geven voor van alles en nog wat, en onze mensen slikten het verhaal aanvankelijk niet. Admoni klonk echter heel overtuigend. Wat hij zei, klonk plausibel. Tegen de tijd dat wij wisten dat Arafat het niet had gedaan, was het voor Buckley al te laat. Wat wij niet wisten, was dat de Mossad vuil spel had gespeeld: ze hadden aan Hezbollah wapens geleverd om de christenen af te maken, terwijl ze de christenen meer wapens gaven om de Palestijnen uit te moorden.’

Casey’s allesbehalve volledige schets van wat Bill Buckley was overkomen, zoals de CIA het inmiddels geloofde, namelijk dat de Mossad met opzet niets had gedaan om hem te redden, in de hoop dat de PLO de schuld zou krijgen – iets dat vernietigend zou zijn voor Arafats hoop op wat sympathie in Washington – verschafte mij een bloedstollend inzicht in de aard van de relatie tussen twee inlichtingendiensten die geacht worden elkaar vriendschappelijk gezind te zijn.

Casey had mij laten zien dat de betrekkingen tussen Israël en de Verenigde Staten nog een heel andere kant hadden, naast fondswerving en andere manifestaties van de Amerikaans-Joodse solidariteit die – uit angst voor de Arabische vijandigheid – de Joodse staat hadden geholpen uit te groeien tot een regionale supermacht.

Voordat we uiteengingen, maakte Casey mij deelgenoot van nog een laatste gedachte: ‘Ieder volk bouwt de inlichtingendienst op die het nodig heeft. Amerika vertrouwt op een technologische voorsprong, omdat wij er vooral op uit zijn om de vinger aan de pols te houden, in plaats van achter de schermen te heersen. De Israëli’s gaan heel anders te werk. Met name de Mossad ziet zijn activiteiten als doorslaggevend voor het voortbestaan van de natie.’

Deze houding heeft de Mossad heel lang immuun gemaakt voor kritisch onderzoek. Gedurende de twee jaar die ik nodig had voor de research van dit boek, heeft er zich echter een reeks blunders – en in sommige gevallen zelfs schandalen – voorgedaan die ertoe hebben geleid dat deze geheime dienst plotseling in het middelpunt van de Israëlische publieke belangstelling is komen te staan. Er zijn vragen gerezen, en aangezien de antwoorden zelden vrijwillig worden gegeven, zijn er gaten ontstaan in het pantser dat de Mossad altijd heeft gedragen om zich tegen de buitenwereld te beschermen.

Ik heb gesprekken gevoerd met ruim honderd mannen en vrouwen die ofwel in dienst waren van de geheime dienst van Israël of van een

ander land, of daar indirect voor werkten. Verscheidene van mijn zegslieden drongen erop aan dat ik me zou concentreren op de gebeurtenissen van de laatste jaren, waarbij ik het verleden alleen zou moeten gebruiken als toelichting op gebeurtenissen die relevant zijn voor de rol van de Mossad in de frontlinie op het gebied van spionage en het vergaren van inlichtingen. Veel van die gesprekken voerde ik met personen die niet eerder waren geïnterviewd en hoe indringend mijn vragen ook waren, nooit stuitte ik op een geruststellend eenvoudige verklaring voor de manier waarop zij of anderen zich gedroegen. Velen namen, tot mijn verbazing, geen blad voor de mond, hoewel niet iedereen met name genoemd wilde worden. Van degenen die in dienst zijn bij de Mossad is dat heel begrijpelijk: de Israëlische wet verbiedt hen om vrijwillig in te stemmen met publicatie van hun naam. Enkele niet-Israëlische bronnen verlangden – en kregen – van mij de plechtige verzekering dat zij anoniem zouden blijven.

In de schema's van organisatiestructuren, die dagbladen zo graag in elkaar proberen te passen en publiceren, blijven veel bronnen anoniem. Zij nemen hun anonimiteit nog steeds ernstig en sommigen wensten dat zij in dit boek alleen met hun voornaam of zelfs een schuilnaam zouden worden aangeduid. Dat maakt hun getuigenissen echter niet minder geldig. Hun persoonlijke motieven om hun stilzwijgen te verbreken lopen sterk uiteen: van de behoefte om zich te verzekeren van een plaatsje in de geschiedenis tot het verlangen om hun doen en laten te rechtvaardigen. In sommige gevallen was het eenvoudigweg de behoefte aan het ophalen van herinneringen of misschien ook een vorm van boetedoening. Over degenen die wel bereid waren hun identiteit prijs te geven kan hetzelfde worden gezegd.

Misschien wel het allerbeste motief dat hen ertoe bracht een boekje open te doen, was de legitieme en maar al te reële angst dat een organisatie die zij met trots hadden gediend, in toenemende mate van binnenuit wordt bedreigd – en dat er maar één manier was om haar te redden, namelijk onthullen wat zij in het verleden heeft gedaan en wat zij momenteel probeert te doen. Om beide aspecten te kunnen begrijpen, zullen we eerst moeten weten hoe en waarom de Mossad in het leven werd geroepen.

1 Zie hiervoor *De paus en het geweld*, geschreven door Gordon Thomas en Max Morgan-Witts, Utrecht 1984. – Vert.

2
Vóór het begin

Sinds de dageraad waren de gelovigen naar de belangrijkste heilige muur ter wereld gekomen – de Klaagmuur, het enige overblijfsel van de door Herodes de Grote gebouwde Tweede Tempel van Jeruzalem. Jong en oud, slank en dik, met baard en gladgeschoren; allemaal hadden ze door de smalle straten van de stad hun weg naar deze plaats gevonden.

Kantoorbedienden liepen naast schaapherders uit de heuvels boven Jeruzalem, jongens die net hun *bar mitswa* achter de rug hadden liepen trots zij aan zij met mannen die al aan hun levensavond waren begonnen. Leraren uit de synagogen van de stad stonden hier schouder aan schouder met winkeliers die van verder weg waren gekomen, uit steden als Haifa en Tel Aviv, of uit de dorpen rond het Meer van Galilea.

Zonder uitzondering waren ze in het zwart gekleed, en allemaal hadden ze een gebedenboek meegebracht om met het gezicht naar de hoog boven hen oprijzende Klaagmuur delen van de Schrift te reciteren.

Door alle eeuwen heen hadden Joden dit gedaan. Maar deze sabbat, een vrijdagavond in september 1929, was er nog iets anders aan de hand. Rabbijnen hadden zoveel mogelijk mannen aangespoord om zich hier te verzamelen om in het openbaar te bidden en zo vastberaden blijk te geven van hun recht daar op. Het was niet alleen bedoeld als een geloofsuiting, maar ook als een zichtbaar symbool van het zionisme en een gebaar naar de Arabische bevolking, veel groter in aantal dan de Joodse, dat duidelijk moest maken dat zij zich niet lieten intimideren.

Al maanden hadden er hardnekkige geruchten de ronde gedaan. De islamitische bevolking werd volgens die geruchten steeds kwader over wat zij als de zionistische expansie beschouwde. De angst daarvoor was al ontstaan in 1917, als gevolg van de Balfourdeclaratie en de daar in vastgelegde belofte dat er een officiële Joodse staat in Palestina zou komen. Voor de hier wonende Arabieren, die soms hun stamboom konden herleiden tot de Profeet zelf, was dit een schande. De grond, die zij al vele eeuwen hadden gecultiveerd, was in gevaar; ze vreesden dat de grond hun zelfs zou worden ontnomen door de zionisten en hun Britse beschermers, die na afloop van de Eerste Wereldoorlog hierheen waren gekomen om hun mandaat over Palestina uit te oefenen. De Britten

hadden het land geregeerd zoals zij dat ook met andere delen van hun imperium hadden gedaan: ze hadden geprobeerd de kool en de geit te sparen. Het was een recept voor rampen. De spanningen tussen Joden en Arabieren waren toegenomen. Er hadden zich bloedige schermutselingen voorgedaan, vaak vanwege de plaatsen waar de Joden hun synagogen en religieuze scholen wilden bouwen. En de Joden waren vastbesloten om hun recht om te bidden bij de Klaagmuur in Jeruzalem te blijven uitoefenen – dat behoorde volgens hen tot de kern van hun geloofsbeleving.

Tegen zevenen – het uur van de *Sjema Yisrael*[1] – hadden zich zo'n duizend Joden bij de muur van gele zandsteen verzameld om daar ieder voor zich de oude woorden uit de Heilige Schrift te reciteren. Het rijzen en dalen van hun stemmen creëerde een eigen, geruststellende cadans.

Toen – verbijsterend snel – werden ze geteisterd door een regen van projectielen: stenen, kapotte flessen, blikken vol steengruis. Dit bombardement was begonnen door Arabieren die zich op hoge plaatsen rond de Klaagmuur hadden geposteerd. Nu knalden de eerste schoten – een chaotisch salvo uit stokoude geweren, afgevuurd door islamitische schutters. Hier en daar zakten Joden in elkaar, waarna ze door hun vluchtende geloofsgenoten werden opgetild en meegenomen. Wonderlijk genoeg was er niemand gedood, wel waren er talloze gewonden gevallen.

Diezelfde avond nog kwamen de leiders van de Yisjoev, de Joodse gemeenschap in Palestina, bijeen. Zij realiseerden zich al snel dat er aan hun met zoveel zorg geplande demonstratie één noodzakelijk element had ontbroken: voorkennis over het aanvalsplan van de Arabieren.

Een van de mannen die de vergadering bijwoonden, vertolkte ieders gedachte: 'Wij hadden aan de Schrift moeten denken. Al sinds koning David heeft ons volk op goede spionnen vertrouwd.'

Onder het genot van Turkse koffie en honingzoet gebak werd de basis gelegd voor wat later zou uitgroeien tot de geduchtste inlichtingendienst van de hedendaagse wereld: de Mossad. De officiële oprichting daarvan zou echter nog een kwart eeuw op zich laten wachten. Het enige dat de leiders van de Yisjoev die warme septemberavond konden bedenken, als een eerste praktische stap in de gewenste richting, was het bijeenbrengen van geld dat ze konden missen, en hun buren aansporen hetzelfde te doen. Ze zouden het geld gebruiken om Arabieren die nog vreedzaam met Joden wilden samenleven te betalen voor het doorgeven van informatie over ophanden zijnde aanvallen.

Intussen zouden de Joden hun recht om bij de Klaagmuur te bidden blijven uitoefenen. Ze zouden zich niet om bescherming tot het Britse gezag wenden, maar zichzelf verdedigen via de Haganah, de zojuist opgerichte Joodse militie. In de komende maanden dwarsboomden ze nieuwe Arabische aanvallen met deze combinatie; voorkennis en de aanwezigheid van de Haganah. Gedurende de volgende vijf jaar heerste er een soort gewapende vrede tussen Arabieren en Joden.

De Joden gebruikten deze periode om in het geheim hun netwerk van informatiebronnen uit te breiden. Ze hadden er geen officiële naam voor, en de 'organisatie' had zelfs geen leider. De Arabische informanten werden ad hoc gerekruteerd: marskramers die hun waren verkochten in de Arabische wijken van Jeruzalem, schoenpoetsers die de kost verdienden met het glanzend oppoetsen van de schoenen van Britse officieren, leerlingen van het prestigieuze Arab Rouda College, leraren en zakenlieden. Iedere Jood kon een Arabische informant aanwerven – de enige voorwaarde was dat ook anderen op de hoogte zouden worden gebracht van de verkregen informatie. Langzaam maar zeker bouwde de Yisjoev een schat aan informatie op, niet alleen over Arabieren, maar ook over het Britse gezag en zijn intenties.

Het aan de macht komen van Adolf Hitler, in 1933, gaf de aanzet tot een ware uittocht van Duitse Joden naar Palestina. Al in 1936 waren er driehonderdduizend dwars door Europa getrokken. Veel Joden waren er slecht aan toe tegen de tijd dat ze eindelijk het Heilige Land bereikten. Op de een of andere manier slaagde de Yisjoev er steeds weer in onderdak en voedsel voor hen te vinden. Binnen de kortste keren bestond de bevolking van Palestina voor een derde deel uit Joden. De Arabieren reageerden op dezelfde manier als zij eerder hadden gedaan: vanaf de minaretten van honderden moskeeën riepen de stemmen van hun moella's de Arabieren op om de zionisten de zee in te drijven.

In elke Arabische *mafafeth*, het vergaderlokaal waar de plaatselijke leiders bijeenkwamen, werden dezelfde woedende protesten aangeheven: 'Wij moeten een eind maken aan het feit dat de Joden zich meester maken van ons land; we moeten zorgen dat de Britten ophouden met wapens aan hen te geven en hen te leren hoe ze ermee om moeten gaan.'

Zelf beweerden de Joden het omgekeerde: zij protesteerden tegen het feit dat de Britten de Arabieren ertoe aanmoedigden om grond die legitiem aan Joden was verkocht met geweld terug te nemen.

Het Britse gezag bleef pogingen doen beide partijen tevreden te stellen, maar zonder succes. In 1936 leidden de sporadische schermutselingen tot een algemene opstand van de Arabieren tegen

zowel Britten als Joden. De opstand werd door de Britten meedogenloos onderdrukt. De Joden hadden echter begrepen dat het slechts een kwestie van tijd was voordat de Arabische volkswoede opnieuw zou ontbranden.

Overal in het land haastten jonge Joden zich om zich aan te sluiten bij de Haganah. Zij zouden de kern vormen van een formidabele ondergrondse strijdmacht: ze waren fysiek gehard, konden uitstekend overweg met hun wapens en waren even sluw als de woestijnvossen in de Negev.

Het netwerk van Arabische informanten werd verder uitgebreid. De Haganah riep een Politieke Afdeling in het leven, die tot taak had onenigheid te zaaien door middel van de verspreiding van desinformatie. In die beslissende periode die voorafging aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog ontwikkelden mannen die later tot de legendarische figuren van de Israëlische inlichtingenwereld zouden behoren, de vaardigheden die de Haganah – een Hebreeuws woord dat zoveel betekent als 'defensie' – tot de best geïnformeerde van alle strijdmachten in het Heilige Land zouden maken.

De Tweede Wereldoorlog dwong een nieuwe onbehaaglijke vrede af in Palestina. Zowel de Joden als de Arabieren voelden hoe grimmig hun toekomst zou zijn als de nazi's deze oorlog zouden winnen. De eerste verhalen over wat er in de dodenkampen in Midden-Europa gebeurde, drongen door tot de Yisjoev.

David Ben-Gurion en Yitzhak Rabin behoorden tot de mannen die in 1942 in Haifa bijeenkwamen. Ze waren het erover eens dat de overlevenden van de nazigruwelen moesten worden overgebracht naar hun spirituele vaderland: *Eretz Yisrael*. Niemand waagde zich aan een schatting van hun aantal, maar allemaal erkenden ze dat de komst van nieuwe ontheemden de confrontatie met de Arabieren opnieuw zou doen aanwakkeren, en dat de Britten zich deze keer openlijk tegen de Joden zouden keren. Groot-Brittannië had steeds gezegd dat het zou weigeren om de overlevenden toe te laten tot Palestina als Hitler eenmaal was verslagen, omdat anders het wankele evenwicht tussen de beide bevolkingsgroepen zou worden verstoord.

Ben-Gurions pleidooi voor het verbeteren van de inlichtingentak van de Haganah was niet aan dovemans oren gericht. Er zouden meer informanten worden geworven en ook zou er een afdeling voor contraspionage worden gevormd. Deze zou tot taak krijgen Joden te ontmaskeren die met het Britse gezag collaboreerden, naast 'Joodse communisten en dissidenten'. Deze contraspionagedienst kreeg de naam *Rigul Herdi* en werd geleid door een voormalig lid van het Franse

Vreemdelingenlegioen die als ‘handelsreiziger’ onder een prima dekmantel kon opereren.

Algauw rekruteerde hij Joodse vrouwen die contacten moesten leggen met Britse officieren, winkeliers die zaken deden met de Britten en kroegbazen wier gelegenheden door de Britten werden gefrequenteerd. Spionnen en collaborateurs werden in het holst van de nacht voor krijgstribunalen van de Haganah gesleept: wie schuldig werd bevonden, werd ofwel veroordeeld tot een zware lijfstraf, of tot de dood, waarna hij of zij ergens in de heuvels van Judea met een nekschot werd geëxecuteerd. Dit was een vroege voorafschaduwing van de meedogenloosheid die de Mossad later aan de dag zou leggen.

Tegen 1945 beschikte de Haganah ook over een eenheid die tot taak had wapens aan te kopen. Algauw werden er massa’s Italiaans en Duits wapentuig – dat na de nederlaag van Rommel in Noord-Afrika achter was gebleven – naar Palestina gesmokkeld. Dit werd gedaan door Joodse soldaten die als lid van de geallieerde strijdkrachten de Egyptische Sinaï-woestijn overstaken. De wapens werden afgeleverd door gammele trucks en kameelkaravanen, en ze werden opgeslagen in grotten in de wildernis waar de duivel ooit had geprobeerd Jezus te verleiden. Een van die wapenbergplaatsen bevond zich dicht bij de grot waarin de Dode Zeerollen op ontdekking wachtten.

Toen de capitulatie van Japan, in augustus 1945, definitief een einde maakte aan de oorlog, arriveerden er Joden die bij geallieerde inlichtingendiensten hadden gewerkt in Palestina, en zij stelden zich met hun bekwaamheden en ervaring in dienst van de Haganah. Nu waren alle omstandigheden aanwezig voor wat Ben-Gurion al had voorspeld: het uitbreken van ‘de oorlog om onze onafhankelijkheid’.

Hij had ook bij voorbaat geweten wat de aanzet tot die oorlog zou geven: de *Bricha*, zoals de Hebreeuwse naam luidde die de Joden gaven aan de ongeëvenaarde operatie die nodig zou zijn om de overlevenden van de dodenkampen in Midden-Europa naar Palestina over te brengen. Ze kwamen eerst met honderden, daarna met duizenden en uiteindelijk met tienduizenden. Het merendeel droeg nog het nummer dat de nazikampbeulen op hun arm hadden getatoeëerd. Ze reisden over de weg en met de trein door de Balkanlanden en staken daarna de Bosporus over, om via Turkije Palestina te bereiken. Joodse organisaties voor vluchtelingenhulp hadden in de Verenigde Staten en elders de hand gelegd op elk schip dat te koop of te huur was, vaak tegen exorbitante prijzen: vrachtschepen uit de wilde vaart, kustvaarders, landingsvaartuigen die gebruikt waren voor de geallieerde invasie in

Norman-dië, rivierboten – zo ongeveer alles wat enig drijfvermogen bezat. Sinds de ontsnapping van Britse troepen uit Duinkerken, in 1940, had er zich nergens ter wereld nog zo'n omvangrijke evacuatie voorgedaan.

De overlevenden van de holocaust die op de stranden tussen Haifa en Tel Aviv landden, werden daar vaak opgewacht door dezelfde Britse soldaten die zelf destijds op het nippertje vanuit Duinkerken naar Engeland hadden kunnen ontkomen. Ze bewaakten de Palestijnse kust om de opdracht van de Britse regering uit te voeren: belet de Joden om Palestina binnen te komen. Er deden zich aan de kust hartverscheurende taferelen voor, maar het gebeurde ook dat Britse soldaten, wellicht omdat ze zich hun eigen redding herinnerden, de andere kant opkeken als er weer eens een scheepslading ontheemden aan wal werd gebracht.

Ben-Gurion was van mening dat dit soort blijken van mededogen niet voldoende was. Het werd tijd dat er een eind kwam aan het Britse Mandaat over Palestina. Dat zou echter alleen met geweld te bereiken zijn. Tegen 1946 was hij erin geslaagd de meeste Joodse ondergrondse facties te verenigen. Geïnspireerd door de ontembare geest van de eerste Joodse kolonisten die zich in Palestina hadden gevestigd, gaf hij het sein om een guerrilla-oorlog te beginnen, zowel tegen het Britse gezag als tegen de Arabieren.

Iedere Joodse commandant wist dat het een gevaarlijke gok was: het feit dat ze aan twee fronten tegelijk moesten vechten, zou een uiterst zware wissel trekken op hun mankracht en andere hulpbronnen. Een mislukking zou zeer ernstige gevolgen hebben. Ben-Gurion deed het consigne uitgaan dat niets en niemand mocht worden gespaard. Al spoedig was de lijst van aan weerszijden begane wreedheden gruwelijk en lang. Joden die alleen maar verdacht werden van het verlenen van hand- en spandiensten aan de Haganah, werden zonder pardon geëxecuteerd. Britse soldaten werden vanuit hinderlagen onder vuur genomen en hun kazernes werden gebombardeerd of in brand gestoken. Hele Arabische dorpen werden in de as gelegd. Deze Onafhankelijkheidsoorlog was 'middeleeuws barbaars'.

Voor de Haganah waren de inlichtingenorganisaties van doorslaggevend belang, niet in het minst vanwege de verspreiding van desinformatie die bij de Britten en ook de Arabieren de indruk moest wekken dat de Joden over veel meer manschappen beschikten dan ze in werkelijkheid op de been konden brengen. De Britten maakten jacht op een tegenstander die bijna onzichtbaar en ongrijpbaar was. Het moreel van de Britse bezettingsmacht werd in toenemende mate ondermijnd.

In de veronderstelling dat de situatie gunstig was, probeerden de Verenigde Staten in de lente van 1946 als bemiddelaar een akkoord te bewerkstelligen. Zij drongen er bij de Britten op aan honderdduizend Joodse holocaustoverlevenden toe te laten in Palestina. Dit verzoek werd afgewezen en de verbitterde strijd werd voortgezet. Pas in februari 1947 stemden de Britten ermee in om Palestina vóór eind mei 1948 te ontruimen. Vanaf dat moment zouden de Verenigde Naties verantwoordelijk zijn voor het oplossen van de problemen van de toekomstige Joodse staat.

In het besef dat er eerst nog een beslissend conflict moest worden uitgevochten met de Arabieren, om te voorkomen dat de natie-in-wording al direct na haar geboorte zou worden gesmoord, wisten Ben-Gurion en zijn commandanten dat ze ook in de toekomst op een superieur inlichtingenapparaat moesten kunnen rekenen. Ze kregen al veel essentiële informatie binnen over het moreel en de gevechtskracht van de Arabieren. Joodse spionnen in Cairo en Amman zagen kans de aanvalsplannen van het Egyptische en Jordaanse leger te stelen. Toen het conflict dat later bekend werd als de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948 begon, behaalden de Israëli's spectaculaire militaire overwinningen. Naarmate de gevechten voortduurden, begon Ben-Gurion echter ook in te zien dat er na een eventuele eindoverwinning behoefte zou zijn aan een duidelijke scheidslijn tussen militaire en politieke aspiraties. Toen de overwinning in 1949 eindelijk een feit was, was deze tweedeling nog niet naar behoren geregeld. Dat had tot een vete met de Israëlische inlichtingengemeenschap geleid, met als inzet haar verantwoordelijkheden in vredestijd.

In plaats van deze situatie met zijn gebruikelijke besluitvaardigheid aan te pakken, ging Ben-Gurion, inmiddels de eerste premier van de staat Israël, over tot de vorming van vijf inlichtingendiensten die ofwel in het buitenland ofwel binnen de landsgrenzen zelf moesten opereren. Voor de buitenlandse spionagedienst stonden de geheime diensten van Groot-Brittannië en Frankrijk model. Beide organisaties waren graag bereid tot samenwerking met de Israëli's. Via James Jesus Angleton, namens de OSS de toenmalige leider van de Amerikaanse contraspionagedienst in Italië, werd er ook contact gelegd met het Office of Strategic Services in Washington. Angletons samenwerking met de zich snel ontwikkelende Israëlische inlichtingendienst zou een doorslaggevende rol spelen bij de totstandkoming van de nauwe betrekkingen tussen beide spionagediensten.

Ondanks dit veelbelovende begin zou Ben-Gurions droom van een geïntegreerd inlichtingenapparaat, waarvan de delen harmonisch met elkaar samenwerkten, algauw vervluchtigen in de geboorteweeën van een natie die zelf nog moeizaam een samenbindend identiteitsbesef moest ontwikkelen. Zijn ministers en bureaucraten voerden voortdurend strijd met elkaar om de beste banen en de meeste macht. Zulke botsingen deden zich op alle niveaus voor. Wie moest een overkoepelende inlichtingenstrategie uitstippelen? Wie moest de ruwe informatie evalueren? Wie werd verantwoordelijk voor het rekruteren van spionnen en informanten? Wie zou hun rapporten als eerste onder ogen krijgen? Wie zou deze informatie samenvatten en interpreteren voor de politieke leiding van de natie?

Nergens was deze wedijver meedogenlozer dan tussen het ministerie van Defensie en dat van Buitenlandse Zaken, die beide het recht opeisten om in het buitenland te opereren. De toen nog jonge inlichtingenman, Isser Harel, was van mening dat zijn 'collega's het inlichtingenwerk in een veel te romantisch en avontuurlijk licht zagen. Zij deden alsof ze de wijsheid in pacht hadden en precies wisten hoe het er overal elders in de wereld aan toe ging... en ze gedroegen zich bij voorkeur als het soort internationale spionnen uit spionagethrillers, dat genoot van de glamour van hen die in het smalle schemergebied tussen legitimiteit en illegaliteit opereren.'

Intussen bleven er dodelijke slachtoffers vallen, door toedoen van Arabische terroristen en hun bommen en *booby traps*. De legers van Syrië, Egypte, Jordanië en Libanon bleven Israël bedreigen. Achter hen stonden nog miljoenen andere Arabieren die bereid waren deel te nemen aan een *jihad*, een 'heilige oorlog'. Nooit was ergens ter wereld een natie in zo'n vijandige omgeving geboren als Israël.

Ben-Gurion was het brandpunt van een welhaast messiaans geloof van de burgers van Israël in zijn vermogen hen te beschermen, in de stijl van alle grote leiders van het volk Israël uit vroeger tijden. Zelf wist hij echter dat hij geen profeet was, maar een geharde straatvechter die de Onafhankelijkheidsoorlog had gewonnen van een Arabische vijand die over twintig keer zoveel troepen en wapens had beschikt dan hij. Er was in hun geschiedenis geen grotere triomf behaald sinds de herdersjongen David de reus Goliath had geveld en de Filistijnen vernietigend had verslagen.

De vijand van nu was echter niet vernietigd. Hij ging alleen intelligenter en nog meedogenlozer te werk. Hij opereerde als een dief in

de nacht en richtte links en rechts zonder gewetensbezwaren bloedbaden aan alvorens weer te verdwijnen.

Vier lange jaren waren de rivaliteit, het bekvechten en het elkaar cynisch bejegenen voortgegaan bij alle vergaderingen die Ben-Gurion had voorgezeten, in een poging de problemen binnen de inlichtingengemeenschap op te lossen. Een veelbelovend plan van Buitenlandse Zaken om een Franse diplomaat in Cairo te laten spioneren was door het ministerie van Defensie gedwarsboomd. Zij wilden een eigen man op die standplaats. Deze jonge officier, die nauwelijks ervaring had met spionage, was binnen enkele weken door de Egyptische contraspionage in de kraag gegrepen. In Europa werden Israëlische agenten betrapt op zwarte handel, bedoeld voor het financieren van hun werk, omdat het officiële budget ontoereikend was om hen te betalen. Pogingen om de gematigde druzen in Libanon in het Israëlische kamp te halen waren gestaakt, alleen omdat de rivaliserende inlichtingendiensten het niet eens hadden kunnen worden over de manier waarop zij konden worden ingezet. De wederzijdse achterdocht was vaak fnuikend voor grootse plannen. Overal gaf onverholen ambitie de toon aan.

De machthebbers uit die periode – de minister van Buitenlandse Zaken, de chef-staf van de strijdkrachten, de ambassadeurs – spanden zich stuk voor stuk in om hun eigen dienst te laten prevaleren boven alle andere. De een wilde dat het accent werd gelegd op het vergaren van economische en politieke informatie. Een ander vond dat de inlichtingendiensten zich alleen moesten concentreren op de gevechtskracht en -plannen van de vijand. De ambassadeur in Parijs stond erop dat de spionagedienst zou worden geleid op dezelfde manier als de Franse Ondergrondse in de Tweede Wereldoorlog had gewerkt, waarbij iedere Jood in het land moest worden gemobiliseerd. De ambassadeur in Washington wilde zijn spionnen beschermen met een diplomatieke dekmantel en hen ‘integreren in het normale werk van de ambassade, zodat zij boven iedere verdenking verheven zijn’. De Israëlische gevolmachtigde minister in Boekarest wilde dat zijn spionnen te werk gingen volgens de KGB-methodiek, en met dezelfde meedogenloosheid. Zijn collega in Buenos Aires eiste dat de Israëlische agenten zich zouden concentreren op de rol van de rooms-katholieke Kerk, die tal van nazi’s had geholpen naar Argentinië te vluchten. Ben-Gurion had al die voorstellen geduldig aangehoord.

Op 2 maart 1951 ontbood hij de hoofden van de vijf inlichtingendiensten op zijn kantoor. Hij onthulde hen dat hij zich had voorgenomen alle activiteiten op inlichtingengebied in het buitenland

onder te brengen bij een nieuwe instantie, die de naam *Ha Mossad le Teoem* zou krijgen: 'Instituut voor Coördinatie'. Dit Instituut zou beginnen met een jaarbudget van twintigduizend Israëlische ponden, waarvan vijfentwintig procent 'bestemd is voor speciale operaties, maar alleen na mijn persoonlijke goedkeuring'. De nieuwe inlichtingendienst zou z'n personeel uit de bestaande inlichtingendiensten rekruteren. In de wandeling zou de dienst alleen worden aangeduid met de naam 'Mossad' – het Instituut.

In 'alle politieke en administratieve opzichten' zou de Mossad onder de jurisdictie van Buitenlandse Zaken vallen. De overige inlichtingendiensten – de Shin Bet, (de Binnenlandse Veiligheidsdienst), de Aman (de Militaire Inlichtingendienst) en de Inlichtingendienst van de luchtmacht – zouden binnen het Instituut echter worden vertegenwoordigd door hoge inlichtingenofficieren. Zij zouden tot taak hebben de Mossad op de hoogte te houden van de specifieke behoeften van hun 'cliënten'. Als er over enig verzoek een verschil van mening mocht ontstaan, diende de zaak te worden doorverwezen naar het bureau van de premier.

Ben-Gurion drukte het op zijn gebruikelijke kernachtige manier uit: 'Jullie geven dus je boodschappenlijst door aan de Mossad. Die gaat er dan op uit en zorgt voor levering van de spullen. Waar de Mossad heeft gewinkeld of wat er voor de spullen is betaald, is jullie zaak niet.'

Zelf zou Ben-Gurion dus als een eenmanscommissie van toezicht voor de nieuwe inlichtingendienst fungeren. In een memorandum aan de eerste directeur-generaal van de Mossad, Reuven Shiloah, liet hij hierover geen enkel misverstand bestaan: 'De Mossad werkt onder mij, gaat volgens mijn instructies te werk en brengt aan de lopende band rapport aan mij uit.'

De reglementen waren vastgelegd.

Achtentwintig bewogen jaren nadat de Joodse leiders die sep temberavond van 1929 het eens waren geworden over het vitale belang van het vergaren van inlichtingen om verdere Arabische aanvallen te kunnen pareren, beschikten hun opvolgers over een geheime dienst die een geduchtere reputatie zou opbouwen dan iedere andere inlichtingendienst ter wereld.

De geboorte van de Mossad verliep allesbehalve gladjes. Zo had het Instituut een spionagenetwerk in Irak overgenomen dat al verscheidene jaren onder leiding van de Politieke Afdeling van het Israëlische ministerie van Defensie had geopereerd. De voornaamste taak van dit netwerk was infiltratie in de hoogste echelons van het Iraakse militair

establishment en het runnen van een clandestien netwerk dat Iraakse Joden het land uit moest helpen, op weg naar Israël.

In mei 1951, negen weken nadat Ben-Gurion het decreet voor de oprichting van de Mossad had ondertekend, overrompelde de Iraakse contraspionage het Israëlische spionagenetwerk. Er werden twee Israëlische agenten opgepakt, samen met tientallen Iraakse Joden en Arabieren die zich hadden laten omkopen om mee te werken aan de vluchtroute die dwars door het hele Midden-Oosten heen liep. Achtentwintig personen werden aangeklaagd wegens spionage. Beide Israëlische agenten werden ter dood veroordeeld, zeventien anderen kregen levenslang en de rest werd vrijgelaten, als ‘een voorbeeld van Iraakse gerechtigheid’.

Beide Mossad-agenten werden later vrijgelaten uit de Iraakse gevangenis, waarin zij gruwelijk waren gemarteld, in ruil voor een groot bedrag dat was overgemaakt naar de Zwitserse bankrekening van de Iraakse minister van Binnenlandse Zaken.

Algauw volgde hierna een tweede debacle. Een man die al heel lang namens de Politieke Afdeling van Defensie in Rome werkzaam was geweest, Theodore Gross, rapporteerde in de nieuwe opzet aan de Mossad. In januari 1952 legde Isser Harel, het toenmalige hoofd van de Shin Bet, de Binnenlandse Veiligheidsdienst, de hand op ‘onweerlegbare bewijzen’ dat Gross een dubbelspion was die zich ook door de Egyptische Geheime Dienst liet betalen. Harel besloot zelf naar Rome te vliegen, waar hij Gross overhaalde met hem mee terug te gaan naar Tel Aviv, zogenaamd omdat hij een leidende functie bij de Shin Bet zou krijgen. Gross werd in het geheim berecht, schuldig bevonden en veroordeeld tot vijftien jaar celstraf. Hij zou in de gevangenis sterven.

De verbijsterde Reuven Shiloah diende zijn ontslag in, een gebroken man. Hij werd opgevolgd door Harel, die elf jaar lang directeur-generaal van de Mossad zou blijven, een periode die sindsdien niet meer is geëvenaard.

De leidende Mossad-functionarissen die Harel die septemberochtend van het jaar 1952 in zijn hoofdkwartier welkom heetten, zullen nauwelijks onder de indruk zijn geweest van zijn fysieke voorkomen. Hij was maar net een meter vijftig lang, had grote flaporen en sprak Hebreeuws met een zwaar Midden-Europees accent. Zijn ouders waren in 1930 uit Letland naar Palestina geëmigreerd. Zijn kleren zagen er altijd uit alsof hij erin had geslapen.

De eerste woorden die hij tot zijn verzamelde medewerkers richtte waren: ‘We zetten een punt achter het verleden. Er worden geen blunders

meer gemaakt. We zullen samen vooruitgaan. En we praten met niemand anders dan met elkaar.'

Diezelfde dag gaf hij een demonstratie van wat hij had bedoeld. Na de lunch liet hij zijn chauffeur komen. Toen de man hem vroeg waar hij naartoe wilde, zei hij dat zijn bestemming geheim was –hij stuurde zijn chauffeur weg en ging zelf achter het stuur zitten. Even later kwam hij terug met een doos gebak om zijn mensen te trakteren. Maar iedereen had het begrepen: alleen *hij* stelde vragen.

Dit was het beslissende moment waarop Harel zijn gedemoraliseerde medewerkers voor zich innam. Hij nam zich voor hen vol nieuwe energie te pompen door zelf het goede voorbeeld te geven. Zo reisde hij persoonlijk in het geheim naar vijandige Arabische landen om zelf netwerken van de Mossad te organiseren. Hij voelde iedere man of vrouw die zich bij de Mossad wilde aansluiten aan de tand. Hij had een voorkeur voor degenen die net als hij groot waren geworden in een kibboets.

'Dat soort mensen kent onze vijand,' verzekerde hij een naaste medewerker die aan deze aanpak twijfelde. 'De kibboetsniks leven zij aan zij met de Arabieren. Zij hebben niet alleen geleerd om op hun manier te denken, maar vooral ook geleerd sneller te denken.'

Harels geduld werd al even legendarisch als zijn woede-uitbarstingen, en ook zijn loyaliteit tegenover medewerkers werd vermaard. Wie niet tot de kring van zijn persoonlijke intimi hoorde, werd met argwaan bekeken, als een 'gewetenloze opportunist'. Harel wilde niets te maken hebben met lieden die hij beschouwde als 'kwezels die zich voordoen als patriotten, vooral die van de religieuze stempel'. Hij gaf in toenemende mate openlijk blijk van zijn aversie tegen orthodoxe Joden.

Er behoorden echter een aantal orthodoxen tot Ben-Gurions regering, en zij kregen op hun beurt algauw een even grote hekel aan Isser Harel, waarna ze op zoek gingen naar een manier om hem kwijt te raken. De schrandere Mossad-leider zorgde er echter steeds voor dat hij goed bevriend bleef met een andere kibboetsnik, de premier zelf.

Inmiddels begon de staat van dienst die de Mossad opbouwde in Harels voordeel te pleiten. Zijn agenten hadden een grote bijdrage geleverd aan het succes van de Israëli's in gevechten tegen de Egyptenaren in de Sinaï. Hij beschikte in iedere Arabische hoofdstad over een of meer spionnen die een gestage stroom informatie van onschatbare waarde leverden. Hij sloeg een andere grote slag in 1954, toen hij voor een ontmoeting met Allen Dulles, die zojuist de leiding

over de CIA had gekregen, naar Washington vloog. Harel schonk de in het vak vergrijsde spionagebaas een dolk waarin hij een spreuk van de Psalmist had laten graveren: ‘De Hoeder van Israël sluimert of slaapt nooit.’

Dulles reageerde hierop met de woorden: ‘U kunt erop rekenen dat ik samen met u zal waken.’

Die woorden leidden tot het ontstaan van een samenwerking tussen de Mossad en de CIA. Dulles bezorgde de Mossad de meest geavanceerde uitrustingsstukken: afluisterapparatuur, zendertjes die gebruikt konden worden voor het schaduwen van personen, op afstand bedienbare camera’s en een heel gamma van andere technologische snufjes waarvan Harel erkende dat hij nooit van het bestaan ervan had geweten. De beide mannen vormden bovendien het eerste uitwisselingskanaal tussen hun diensten door de installatie van een speciaal beveiligde telefoonverbinding, zodat ze elkaar in geval van nood konden bereiken. Dit communicatiekanaal volgde niet de normale diplomatieke route, tot grote ergernis van zowel het Amerikaanse als het Israëlische ministerie van Buitenlandse Zaken. Het droeg daardoor niet bij aan de verbetering van Harels aanzien in diplomatieke kringen.

In 1961 was Harel het brein achter de grootscheepse operatie voor het overbrengen van duizenden Marokkaanse Joden naar Israël. Een jaar later bevond de schier onvermoeibare Mossad-leider zich in Zuid-Sudan om daar de pro-Israëlische rebellen te helpen in hun strijd tegen het regime. Datzelfde jaar hielp hij bovendien keizer Haile Selassie van Ethiopië om een couppoging te pareren –de keizer was al lange tijd een bondgenoot van Israël.

Thuis werden de orthodoxe Joden in Ben-Gurions kabinet steeds venijniger; ze beklaagden zich erover dat Isser Harel zich had ontwikkeld tot een onuitstaanbare autocraat die zich steeds minder aantrok van hun religieuze lange tenen; volgens hen joeg hij zijn eigen persoonlijk oogmerken na – ja, misschien had hij zelfs wel de ambitie om zelf de hoogste politieke functie van het land te veroveren. Hierdoor werd Ben-Gurions uiterst gevoelige antenne voor politieke rivalen geactiveerd, met het gevolg dat de relatie tussen Harel en hem bekoelde. Waar hij Harel vroeger de vrije hand had gegeven, begon hij nu te eisen dat hij van zelfs de kleinste details van een operatie op de hoogte werd gebracht. Harel ergerde zich aan deze korte leiband, maar hij hield zijn mond. De lastercampagne tegen hem werd geïntensiveerd.

In februari 1962 spitsten de verdachtmakingen zich toe op het lot van een achtjarig jongetje, Joselle Schumacher. Twee jaar eerder was het

kind door een fundamentalistisch-orthodoxe sekte ontvoerd, bijna onder de ogen van zijn ouders.

Joselles grootvader van moederskant, Nahman Shtarkes, maakte deel uit van deze sekte, die zichzelf de *Netoerei Karta* noemde, de 'Wakers over de Muren van Jeruzalem'. Hij werd verdacht van medeplichtigheid aan de ontvoering. Er was al een uitgebreide klopjacht gehouden door de politie, maar die had geen enkele aanwijzing opgeleverd over de verblijfplaats van de jongen. Nahman was korte tijd gevangengehouden, omdat hij had geweigerd aan het onderzoek mee te werken. De fundamentalistisch-orthodoxe Joden maakten een regelrechte martelaar van de oude man: duizenden hadden gedemonstreerd met spandoeken en vlaggen met teksten die Ben-Gurion op één lijn stelden met de nazi's omdat hij het had gewaagd een oude man gevangen te zetten. Ook toen Nahman 'om gezondheidsredenen' was vrijgelaten, hielden de protesten aan.

Ben-Gurions politieke adviseurs waarschuwden dat deze kwestie hem noodlottig kon worden bij de volgende verkiezingen. Of erger nog, het was niet ondenkbaar dat sommige orthodoxe facties in geval van een nieuwe oorlog tegen de Arabieren hún kant zouden kiezen. Hierop had de veelgeplaagde premier Harel ontboden en hem gelast de jongen op te sporen. Harel had gezegd dat dit niet tot de taken van de Mossad behoorde. Later zou hij erover zeggen: 'De sfeer werd meteen ijzig. Hij herhaalde dat hij mij een bevel had gegeven. Ik zei dat ik op zijn minst het dossier van de politie zou moeten lezen. De premier gaf me een uur de tijd.' Het was een lijvig dossier, maar onder het lezen begon er zich diep in Isser Harel iets te roeren – het recht van ouders om hun kind op te voeden zonder door de extreme geloofsopvattingen van anderen onder druk te worden gezet.

Joselle was geboren in maart 1953, als de zoon van Arthur en Ida Schumacher. Als gevolg van financiële problemen hadden de ouders Joselle naar Jeruzalem gestuurd, waar hij bij zijn grootvader kwam te wonen. In Jeruzalem bevond de jongen zich in een fanatiek-religieuze enclave die in geestelijk opzicht geheel was geïsoleerd van de rest van de stad. In toenemende mate indoctrineerde Nahman zijn kleinzoon met de dogma's en voorschriften van zijn sekte. Toen Joselles ouders op bezoek kwamen, had Nahman hen fel bekritiseerd wegens hun in zijn ogen ketterse houding op religieus gebied.

De oude man behoorde tot een generatie Joden wier geloof hen had geholpen de holocaust te overleven; Nahmans dochter en schoonzoon beschouwden het als hun primaire taak om voor henzelf een behoorlijk

leven in de jonge natie te creëren. Vaak kwam het geloof daarbij op de tweede plaats.

Toen Joselles ouders genoeg kregen van Nahmans onophoudelijke kritiek, zeiden ze dat ze hun zoon terug wilden. Nahman protesteerde prompt en betoogde dat dit een ernstige verstoring zou zijn van Joselles opvoeding tot een spirituele leefwijze die hem als volwassene een grote steun zou zijn. Er volgden nog meer ruzies en felle woordenwisselingen. En bij hun volgende bezoek aan Jeruzalem was hun zoon spoorloos.

Zowel orthodoxe als sociaal-democratische Joden hadden dit incident aangegrepen als een kans om uiting te geven aan een kwestie die de natie als een splijtzwam dreigde te verdelen. Dat dit zo was, werd afdoende aangetoond door het feit dat Ben-Gurions Arbeiderspartij er alleen in slaagde aan de macht te blijven door vertegenwoordigers van allerlei religieuze facties in de Knesset in de regering op te nemen. In ruil daarvoor hadden deze splintergroeperingen nieuwe concessies aan de strenge regels en voorschriften van het orthodox Jodendom afgedwongen. Ze wilden echter altijd méér. De sociaal-democratische Joden eisten nu dat Joselle zou worden teruggegeven aan zijn ouders.

Na lezing van het dossier verzekerde Isser Harel premier Ben-Gurion dat hij de hulpbronnen van de Mossad zou mobiliseren. Hij formeerde een speciaal team van veertig agenten dat opdracht kreeg Joselle op te sporen. Veel van zijn medewerkers uitten openlijk hun afkeuring over wat zij als misbruik van hun bekwaamheden en vaardigheden zagen.

Harel legde hun het zwijgen op met een korte toespraak: ‘Hoewel we buiten ons normale arbeidsterrein zullen opereren, is dit een buitengewoon belangrijke kwestie. Dat is het met het oog op de maatschappelijke en religieuze achtergronden. En het is voorts belangrijk omdat het prestige en het gezag van onze regering op het spel staat. Bovendien is het van groot belang vanwege de zuiver menselijke kant van de hele zaak.’

Al in de eerste weken van hun onderzoek ontdekte het team hoe formidabel hun opdracht wel was.

Een Mossad-agent, die later zou opklimmen tot hoofd van de Shin Bet, liet zijn haar zo lang groeien dat hij aan zijn slapen de pijpenkrullen van de fundamentalistisch-orthodoxen kon dragen, met het doel in hun gelederen te infiltreren. Deze opzet mislukte. Een andere Mossad-agent had opdracht een Joodse school in het oog te houden. Binnen enkele dagen werd hij ontdekt. Een derde agent probeerde te infiltreren in een chassidische begrafenisstoet die op weg was naar Jeruzalem om daar een

familielid te begraven. Hij werd ontmaskerd omdat hij niet de juiste gebeden kon reciteren.

Al die mislukkingen maakten Harel alleen maar vastberadener. Hij zei tegen zijn team dat hij ervan overtuigd was dat het kind al niet meer in Israël was, maar ergens in Europa of zelfs nog verder weg. Hij verplaatste zijn uitvalsbasis voor deze operatie naar een safe-house van de Mossad in Parijs. Van daaruit stuurde hij zijn mannen naar iedere orthodoxe gemeenschap in Italië, Oostenrijk, Frankrijk, België en het Verenigd Koninkrijk. Toen dat niets opleverde, stuurde hij agenten naar Zuid-Amerika en de Verenigde Staten.

Het onderzoek werd verlevendigd door allerlei bizarre episodes. Zo woonden tien Mossad-agenten op zaterdagochtend een dienst bij in de synagoge van de Londense voorstad Hendon. Nadat een paar valse baarden in het gedrang van de gelovigen los waren geraakt, belde de woedende Joodse gemeente de politie met het verzoek deze ‘religieuze bedriegers’ te arresteren. De Mossad-agenten werden spoedig weer vrijgelaten toen de Israëlische ambassadeur intervenieerde bij Binnenlandse Zaken. Een eerbiedwaardige orthodoxe rabbijn werd naar Parijs gelokt, onder het voorwendsel dat een lid van een rijke familie hem had laten komen voor een besnijdenis. Hij werd van het vliegveld afgehaald door twee heren, gekleed in de zwarte jassen en hoeden van de chassidim. Het waren Mossad-agenten en hun rapport ademt iets van de sfeer van een zwarte komedie: ‘Hij werd naar een bordeel aan Place Pigalle gebracht, maar hij had geen idee wat het was. Opeens verschenen er twee door ons betaalde prostituees, die zich over de rabbijn "ontfermden". We namen polaroidfoto’s van het tafereel, hielden hem die voor de neus en zeiden dat we ze naar zijn eigen gemeente zouden sturen als hij ons niet onthulde waar de jongen was. Uiteindelijk wist de rabbijn ons ervan te overtuigen dat hij er geen flauw benul van had, waarna we de foto’s voor zijn ogen hebben vernietigd.’

Een andere rabbijn, Shai Freyer, kwam in de belangstelling te staan tijdens Isser Harels steeds omvangrijkere speurtocht in de wereld van het orthodoxe Jodendom. De rabbijn werd door Mossad-agenten onderschept toen hij vanuit Parijs op weg was naar Genève. Nadat ze hem rigoureus aan de tand hadden gevoeld en ervan overtuigd raakten dat ook dit een doodlopende straat was, beval Harel hen om Freyer gevangen te houden in een safe-house van de Mossad in Zwitserland totdat hun onderzoek succes had opgeleverd. Hij vreesde dat de rabbijn de hele orthodoxe gemeenschap tegen Ben-Gurion in het harnas zou jagen.

Er diende zich een nieuw en veelbelovend spoor aan. Ze heette Madeleine Frei, was een dochter uit een familie van Franse aristocraten en had tijdens de oorlog, als lid van het Franse verzet, de status van heldin verworven. Madeleine had een groot aantal Joodse kinderen gered van deportatie naar de gaskamer. Na de oorlog had ze zich tot het Joodse geloof bekeerd.

Onderzoek had uitgewezen dat zij regelmatig naar Israël kwam, waar ze omgang had met leden van de Netoerei Karta-sekte en ook diverse keren Joselles grootvader had ontmoet. Haar laatste bezoek aan Israël was samengevallen met de periode waarin de jongen spoorloos verdwenen was. Daarna was Madeleine niet meer teruggekeerd naar Israël.

In augustus 1962 schaduwden twee Mossad-agenten haar in een buitenwijk van Parijs. Toen ze zich bekendmaakten, werd ze handtastelijk tegen hen. Een van de agenten waarschuwde Isser Harel.

Het hoofd van de Mossad legde Madeleine uit welk ‘groot on-recht’ de ouders van Joselle was aangedaan. Zij hadden het morele recht hun zoon naar eigen inzicht op te voeden. Niemand mocht ouders dat recht ontzeggen. Madeleine bleef volhouden dat zij niets wist over Joselle. Harel zag dat zijn eigen mannen haar geloofden.

Hij vroeg Madeleine naar haar paspoort. Onder haar foto was een foto van haar dochter aangebracht. Nu verzocht hij een agent hem een foto van Joselle te brengen. De gezichten van ‘beide kinderen’ leken als twee druppels water op elkaar. Harel belde Tel Aviv. Hij zei:

Binnen enkele uren wist ik alles wat ik weten moest, vanaf de bijzonderheden van haar liefdesleven in haar studententijd tot haar besluit het rooms-katholieke geloof af te zweren en zich aan te sluiten bij de orthodoxe beweging. Ik ging terug naar Madeleine en zei haar, op een toon alsof ik alles wist, dat zij Joselles haar had geverfd om hem te vermommen en de jongen zo weg te smokkelen uit Israël. Ze ontkende glashard. Ik zei dat ze moest inzien dat de toekomst van het land dat ze zo veel liefde toedroeg in het grootste gevaar verkeerde en dat de mensen die haar zo na aan het hart lagen elkaar in Jeruzalem met stenen bekogelden. Ze weigerde nog steeds ook maar iets toe te geven. Ik hield haar voor dat de jongen een moeder had die evenveel van hém hield als zij van alle kinderen die ze in de oorlog had helpen redden.

Dat laatste hielp. Opeens begon ze uit te leggen hoe ze over zee naar Haifa was gereisd, als een gewone toeriste die Israël kwam bezoeken. Op het schip was ze bevriend geraakt met een gezin van nieuwe immigranten, mensen die een dochter hadden van ongeveer dezelfde

leeftijd als Joselle. Ze had het meisje in Haifa van boord geholpen en de ambtenaar van de immigratiedienst had gedacht dat het meisje haar dochter was. Hij had er een aantekening van gemaakt. Een week later was zij, onder de neus van de Israëlische politie, met haar ‘dochter’ aan boord gestapt van een vliegtuig naar Zürich. Madeleine had Joselle zelfs weten over te halen zijn haar te laten verven en meisjeskleren aan te trekken.

Een tijdlang was Joselle op een orthodoxe kostschool in Zwitserland gebleven, waar rabbijn Shai Freyer een van de docenten was. Toen hij door de Mossad was ontvoerd, was Madeleine met Joselle naar New York gevlogen om hem daar onder te brengen bij een gezin dat tot de Netoerei Karta-sekte behoorde. Harel had na dit verhaal nog maar één vraag voor haar: ‘Wilt u mij de naam en het adres van dat gezin geven?’

Het was langdurig stil gebleven, totdat Madeleine bedaard had geantwoord: ‘Hij woont momenteel op het adres 126 Penn Street, Brooklyn, New York. Hij is daar bekend als Yankale Gertner.’

Voor het eerst sinds hun kennismaking had Harel haar een lachje getoond. ‘Dank je, Madeleine. Ik zou je graag willen bedanken door je een baan bij de Mossad aan te bieden. Mensen met jouw soort talenten kan Israël goed gebruiken.’

Madeleine bedankte voor het aanbod.

Er vlogen Mossad-agenten naar New York. Ze werden daar op gewacht door een team FBI-agenten, dat van de Amerikaanse minister van Justitie, Robert Kennedy, persoonlijk toestemming had gekregen hen te helpen. Dit na een persoonlijk verzoek van David Ben-Gurion daartoe. De agenten begaven zich naar de flat op het adres 126 Penn Street. Mevrouw Gertner kwam opendoen. De agenten wrongen zich langs haar heen. Binnen was haar echtgenoot in gebed verzonken. Naast hem troffen ze een bleek joch aan, met een grote *jarmoelke* op het hoofd, zijn gezicht omlijst door zwarte pijpenkrullen.

‘Dag Joselle, we zijn gekomen om je naar huis te brengen,’ zei een van de agenten van de Mossad vriendelijk.

Er waren acht maanden verstreken sinds de Mossad aan zijn speurtocht was begonnen. De hele operatie had bijna een miljoen Amerikaanse dollars gekost.

De behouden thuiskomst van Joselle droeg niet in het minst bij aan het dichten van de religieuze kloof die de natie verdeelde. Ook latere Israëlische regeringen zouden nog dikwijls aan het wankelen worden gebracht, of zelfs ten val, door toedoen van de orthodoxe splintergroeperingen in de Knesset, het Israëlische parlement.

Hoewel hij erin geslaagd was de jongen op te sporen, werd Isser Harel na zijn terugkeer in Israël geconfronteerd met een nieuwe, machtige tegenstander, generaal Meir Amit, die zojuist was benoemd tot hoofd van de Aman, de Militaire Inlichtingendienst. Zoals Harel zelf ooit tegen zijn voorganger had geïntrigeerd, werd hij nu zelf het mikpunt van Amits stekelige kritiek op de operatie die Joselle boven water had gebracht.

Amit, een formidabele commandant-te-velde, was in de voortdurend veranderende politieke geografie van Israël dikke vrienden geworden met Ben-Gurion. Hij beweerde tegen de premier dat Harel veel te ‘kwistig met hulpbronnen’ was omgesprongen, en dat heel het verloop van de reddingsoperatie de sporen droeg van iemand die al veel te lang hoofd van een inlichtingendienst was geweest. Ben-Gurion scheen helemaal vergeten te zijn dat hij zelf Harel opdracht had gegeven voor de bewuste operatie – hij was het met Amit eens. Op 25 maart 1963, geschaad door een langdurige en intensieve lastercampagne, diende Harel op de leeftijd van vijftig jaar zijn ontslag in. Volwassen kerels konden hun tranen bijna niet bedwingen toen hij hen de hand drukte en het Mossad-hoofdkwartier uit wandelde. Iedereen besefte dat dit het eind was van een tijdperk.

Enkele uren later beende een lange, pezige man met het wat havikachtige, knappe uiterlijk van de geboren acteur die hij had kunnen zijn het hoofdkwartier in: Meir Amit kwam de leiding overnemen. Men hoefde geen profeet te zijn om te weten dat er ingrijpende veranderingen op til waren.

Een kwartier nadat hij zich achter zijn bureau had geïnstalleerd, ontbood de nieuwe directeur-generaal van het Instituut zijn afdelingshoofden. Ze stonden in een groepje tegenover hem, terwijl hij hen zwijgend monsterde. Toen begon hij te spreken, op de bruuske manier waarop hij talloze aanvallen op het slagveld had ingeleid.

Het was gedaan met operaties om verdwenen kinderen op te sporen. Geen ongepaste politieke interventies meer. Hij zou ieder van hen in bescherming nemen tegen kritiek van buitenaf, maar niets of niemand zou hun baan kunnen redden als ze hem ooit teleurstelden. Hij zou zich inzetten voor een groter aandeel in het defensiebudget, voor de aanschaf van geavanceerde apparatuur en meer reserve-hulpbronnen. Dat was echter niet bedoeld om iemand te laten vergeten dat er één hulpbron was die hij belangrijker achtte dan alle andere: *humint* – de kunst om inlichtingen te vergaren via menselijke informatiebronnen. Hij wilde dat

dit zou worden gecultiveerd tot de voornaamste bekwaamheid van de Mossad.

Zijn naaste medewerkers ontdekten dat hun baas een man was die verder keek dan het werk van die dag, en het oog gericht hield op resultaten op een termijn van jaren. De acquisitie van militaire technologie behoorde tot die categorie.

Kort nadat Meir Amit het commando had overgenomen, was een man die zichzelf ‘Salman’ noemde naar de Israëlische ambassade in Parijs gekomen, om daar een verbazingwekkend voorstel op tafel te leggen: in ruil voor een miljoen dollar in contacten kon hij gegarandeerd zorgen voor levering van het meest geheime gevechtsvliegtuig ter wereld van dat moment: de Sovjet-Russische MiG-21. Salman had dit bizarre aanbod aan een Israëlische diplomaat afgerond met een al even bizar verzoek: ‘Stuur iemand naar Bagdad, laat hem dit nummer bellen en vragen naar Joseph. En zorg dat u die miljoen dollars klaar hebt liggen.’

Hierop had de diplomaat een verslag van het onderhoud naar de aan de ambassade verbonden katsa gestuurd. Deze katsa was een van degenen die de zuiveringsactie na Meir Amits benoeming hadden overleefd. Hij stuurde het rapport door naar Tel Aviv, vergezeld van het door Salman genoemde telefoonnummer.

Dagenlang bleef Meir Amit wikken en wegen. Deze Salman kon tenslotte een ordinaire oplichter of fantast zijn, of misschien maakte hij zelfs deel uit van een Iraaks complot om een Mossad-agent te vangen. Dat hield het maar al te reële risico in dat andere katsa’s, die in het diepste geheim in Irak opereerden, gecompromitteerd zouden worden. Aan de andere kant was het vooruitzicht om een MiG-21 te pakken te krijgen onweerstaanbaar.

Met superieure eigenschappen als een grote actieradius, snelheid, wendbaarheid, bewapening en korte onderhoudstijden was dit type straaljager het belangrijkste gevechtsvliegtuig voor de hele Arabische wereld geworden. De generaals van de Israëlische luchtmacht zouden zonder blikken of blozen een veelvoud van een miljoen dollar over hebben voor slechts een glimp van de blauwdrukken van de MiG-21, laat staan wat ze over hadden voor het complete vliegtuig. Meir Amit vertelde: ‘Ik stond ermee op en ik ging ermee naar bed – het liet me niet meer los. Ik dacht eraan als ik onder de douche stond of aan tafel zat. Ik dacht er voortdurend aan, elk vrij moment dat ik had. Op de hoogte blijven van de geavanceerde wapensystemen van de vijand is een absolute prioriteit voor iedere inlichtingendienst. Het gebeurt echter vrijwel nooit dat je er de hand op kunt leggen.’

De eerste stap was het sturen van een agent naar Bagdad. Meir Amit creëerde een alias voor deze persoon dat even 'Engels' was als de naam in zijn nieuwe paspoort: George Bacon. 'Geen mens zou ooit op de gedachte komen dat een Jood een dergelijke naam zou dragen.' Bacon zou als verkoopleider van een in Londen gevestigde fabrikant van röntgenapparatuur voor ziekenhuizen naar Bagdad vliegen.

Hij arriveerde met een toestel van Iraqi Airways in Bagdad, uitgerust met diverse dozen apparatuur. Hij bewees hoe uitstekend hij zijn kortstondige stage bij de fabrikant had benut door verscheidene röntgenapparaten aan ziekenhuizen te verkopen. Aan het begin van zijn tweede week in Bagdad draaide Bacon het door Salman genoemde telefoonnummer. De rapporten van Bacon aan de Mossad bevatten levendige beschrijvingen.

'Ik gebruikte een telefooncel in de foyer van het hotel. De kans dat die telefoon werd afgetapt was kleiner dan voor het toestel op mijn hotelkamer. Er werd meteen opgenomen. Een stem vroeg me in het Farsi wie er aan de lijn was. Ik antwoordde in het Engels en zei verontschuldigend dat ik kennelijk het verkeerde nummer had gedraaid. Waarna de stem mij – eveneens in het Engels –vroeg met wie hij het genoegen had. Met een vriend van Joseph, zei ik. Was er misschien iemand bij hem in de buurt die zo heette? Hij zei me dat ik moest wachten. Ik bedacht dat ze misschien probeerden het telefoontje te traceren en dat het misschien toch een valstrik was. Toen kreeg ik iemand met een buitengewoon beschaafd stemgeluid aan de lijn. Hij zei dat hij Joseph was en blij was dat ik had gebeld. Daarna vroeg hij me of ik bekend was in Parijs. Ik dacht: *Dat is hem!*'

Bacon stemde ermee in Joseph de volgende middag te ontmoeten in een koffiehuis in Bagdad. Op het afgesproken tijdstip werd hij aangesproken door een man die zich glimlachend voorstelde als Joseph. Hij had een diep doorgroefd gezicht en spierwit haar. Het rapport dat agent Bacon later indiende, geeft de surrealistische sfeer van het moment duidelijk weer:

'Joseph zei dat het hem zeer verheugde mij te zien, alsof ik een familielid was naar wie hij al heel lang had uitgekeken. Toen begon hij over het weer, en over de achteruitgang van de bediening in dit soort gelegenheden. Ik dacht, daar zit je nou, in het hart van een vijandig land waarvan de contraspionage mij ogenblikkelijk zou doden als ze de kans kreeg, te luisteren naar het gebabbel van een ouwe man. Ik kwam tot de conclusie dat deze Joseph, wat ook de aard mocht zijn van zijn relatie met Salman in Parijs, onmogelijk een agent van de Iraakse

contraspionage kon zijn. Dat was een geruststellende gedachte. Ik vertelde hem dat vrienden van mij zeker belangstelling hadden voor de goederen die zijn vriend had genoemd. Hij antwoordde: "Salman is mijn neef, die in Parijs woont. Hij is kelner in een café. Alle goede kelners hier zijn ervan-door." Daarna boog Joseph zich over de tafel naar mij toe en zei zacht: "Bent u gekomen voor de MiG? Dat kan ik voor u regelen. Maar de prijs is één miljoen Amerikaanse dollars." Zo plompverloren.’

Bacon begon te vermoeden dat Joseph toch wel iets meer was dan hij deed voorkomen. Hij straalde een rustig soort zekerheid uit. Maar toen hij vragen wilde stellen, schudde de oude man zijn hoofd. ‘Niet hier. Er kunnen mensen luisteren.’

Ze kwamen overeen elkaar de volgende dag nog eens te ontmoeten, op een bank in het stadspark langs de rivier de Eufraat, die zich loom door de stad slingert. Die nacht deed Bacon nauwelijks een oog dicht; hij vroeg zich voortdurend af of hij misschien heel langzaam aan de haak werd geslagen – als het niet door de contraspionage van de Irakezen gebeurde, dan toch door een paar uiterst geraffineerde oplichters die Joseph als hun dekmantel gebruikten.

De ontmoeting van de volgende dag onthulde hem iets meer over Josephs achtergrond en drijfveren.

Hij was afkomstig uit een arm Iraaks-Joods gezin. Als jongen was hij in Bagdad huisbediende geweest bij een welgestelde familie van christelijke maronieten. Ze hadden hem na dertig jaar trouwe dienst plotseling ontslagen, na hem ten onrechte te hebben beschuldigd van het stelen van voedsel. Zo was hij – nota bene op zijn vijftigste verjaardag – op de keien beland. Omdat hij al te oud was om nog werk te kunnen vinden, moest hij rondkomen van een bescheiden pensioentje. Hij had besloten nader onderzoek te doen naar zijn Joodse wortels. Hij had het erover gehad met zijn zuster Manu, een weduwe wier zoon, Munir, als piloot bij de Iraakse luchtmacht diende. Manu had toegegeven dat ook zij er sterk naar verlangde om naar Israël te emigreren. Maar hoe zouden ze dat ooit moeten realiseren? Alleen praten over dat idee betekende in Irak al het risico op gevangenschap. En als ze ook maar iemand in Irak achterlieten, zouden de autoriteiten die persoon gegarandeerd zwaar laten boeten en misschien zelfs doden. En, waar moesten ze het geld vandaan halen? Ze had een zucht geslaakt en gezegd dat het allemaal een onmogelijke droom was.

Maar de gedachte had post gevat in Josephs hoofd. Onder het eten had Munir vaak verteld hoe zijn commandant trots liep te verkondigen

dat de Israëli's een fortuin over zouden hebben voor een van de MiG's die hij bestuurde – '... misschien wel een miljoen dollar, oom Joseph.'

Dat astronomische bedrag had Joseph over de streep getrokken. Hij zou ambtenaren kunnen omkopen om een vluchtroute te organiseren. Met zoveel geld zou hij de hele familie weg kunnen krijgen uit Irak. Hoe meer hij erover nadacht, des te haalbaarder het leek te worden. Munir was dol op zijn moeder: hij zou alles voor haar willen doen – zelfs een straaljager stelen in ruil voor een miljoen dollar. En het zou voor Joseph niet eens noodzakelijk zijn zelf die vluchtroute te organiseren. Dat zou hij aan de Israëli's overlaten! Iedereen wist hoe handig ze in dat soort dingen waren. Daarom had hij Salman naar de ambassade gestuurd.

'En nu ben jij hier, goede vriend!' zei Joseph stralend tegen Bacon.

'Hoe zit het met Munir? Weet hij hier al van?'

'O, zeker. Hij heeft beloofd dat hij die MiG zal stelen. Alleen wil hij dat de helft van het geld nu wordt betaald, en het restant kort voordat hij het toestel aflevert.'

Bacon stond versteld. Alles wat hij tot nu toe had gehoord, klonk heel plausibel en het leek hem een haalbare kaart. Maar eerst moest hij rapport uitbrengen bij Meir Amit.

In Tel Aviv luisterde de directeur-generaal van de Mossad een hele middag naar Bacon, die hem in geuren en kleuren verslag deed van zijn bezoek.

'Hoe wil Joseph de betaling geregeld zien?' vroeg Meir Amit uiteindelijk.

'Op een Zwitserse bank. Hij heeft een familielid dat dringend medische behandeling nodig heeft die niet in Bagdad mogelijk is. De Iraakse overheid zal hem toestemming geven naar Zwitserland te gaan. Als hij daar aankomt, verwacht hij dat wij het geld daar al op een deposito hebben gestort.'

'Een vindingrijk heerschap, die Joseph van jou,' zei Meir Amit droog. 'Als dat geld eenmaal op die rekening staat, zien wij het nooit meer terug.'

Hij vuurde nog een vraag af op Bacon. 'Waarom vertrouw jij zo op Joseph?'

'Omdat,' antwoordde Bacon, 'dat onze enige mogelijkheid is.' Meir Amit fiatteerde een overboeking van een half miljoen dollar naar het hoofdkantoor van Credit Suisse in Genève. Hij zette veel meer op het spel dan geld. Hij wist dat zijn kop zou rollen als Joseph achteraf toch de briljante oplichter bleek te zijn die hij volgens sommige Mossad-officieren moest zijn.

De tijd was gekomen om premier Ben-Gurion en zijn chef-staf, Yitzhak Rabin, in te lichten. Beide mannen stemden in met de operatie. Meir Amit had hun echter niet verteld dat hij nog een extra maatregel had genomen: hij had het complete Mossad-netwerk teruggetrokken uit Irak.

Als deze operatie mislukte, wilde ik niet dat iemand anders dan ik ervoor zou opdraaien. Ik formeerde vijf teams. Het eerste moest de verbindingsschakel vormen tussen Bagdad en mij. Zij zouden de radiostilte alleen verbreken in een noodsituatie. Verder wilde ik niets van hen vernemen. Het tweede team moest in Bagdad zijn zonder dat iemand daarvan wist. Bacon niet, het eerste team niet, helemaal niemand. Zij zouden Bacon het land uit moeten krijgen als er moeilijkheden dreigden, en als het even kon ook Joseph. Het derde team moest een oogje houden op zijn familie. Het vierde team had tot taak de contacten te onderhouden met de Koerden die ons in het laatste stadium zouden helpen om de familie uit Irak weg te helpen. Zij kregen wapens van Israël. Het vijfde team moest zorgen voor de verbindingen met Washington en Ankara. Als die MiG uit Irak wilde vliegen, zou hij door het Turkse luchtruim moeten voordat hij ons kon bereiken. Washington had bases in het noordelijk deel van Turkije, en zij zouden de Turken ervan moeten overtuigen dat ze mee moesten werken, door te zeggen dat de MiG uiteindelijk in de Verenigde Staten zou belanden. Ik weet inmiddels dat de Irakezen beducht waren voor de mogelijkheid dat een van hun piloten zou overlopen naar het Westen, reden waarom ze de brandstoftanks nooit verder vulden dan voor de helft. Dat was iets waar we niets aan konden veranderen.

Er waren nog andere problemen. Joseph was tot de conclusie gekomen dat niet alleen zijn naaste familie, maar ook zijn neven en nichten in de derde graad de kans moesten krijgen aan het meedogenloze regime in Irak te ontsnappen. Al met al wilde hij dat we drieënveertig personen per vliegtuig in veiligheid zouden brengen.

Meir Amit ging ermee akkoord, maar werd geconfronteerd met een nieuw probleem. Bacon verstuurde vanuit Bagdad een gecodeerd bericht: Munir was aan het twijfelen geslagen. De directeur-generaal van de Mossad ‘voelde aan wat er gaande was. Munir was in de eerste plaats Irakees. Zijn land was goed voor hem geweest. Zijn land verraden aan Israël – dat zat hem niet lekker. Wij waren de vijand. Zijn leven lang hadden ze hem dat ingeprent. Ik besloot dat er maar één manier was om hem te overtuigen, namelijk door te zeggen dat de MiG linea recta zou worden doorgestuurd naar Amerika. Daarom vloog ik naar Washington voor een gesprek met Richard Helms, de toenmalige CIA-directeur. Hij

hoorde me aan en zei: "Geen probleem." In dat soort dingen was hij altijd heel goed. Hij regelde dat de Amerikaanse militaire attaché in Bagdad een ontmoeting had met Munir. De attaché bevestigde hem dat het vliegtuig zou worden overgedragen aan de Verenigde Staten. Hij vergastte Munir op een lang verhaal over de noodzaak voor Amerika om op gelijke voet met de Russen te blijven. Munir slikte het en beloofde dat hij zou doorzetten.'

De operatie begon nu een eigen leven te leiden. Josephs zieke familielid kreeg toestemming om Irak te verlaten en naar Genève te vliegen. Van daaruit verstuurde hij een ansichtkaart: 'Dit ziekenhuis is voortreffelijk geoutilleerd. Ze hebben mij verzekerd dat ik helemaal beter zal worden.' Die boodschap was het signaal dat het tweede half miljoen dollars was gestort op een deposito.

Gerustgesteld verzekerde Joseph zijn contact, Bacon, dat ze er 'klaar voor waren'. Aan de vooravond van Munirs vlucht leidde Joseph zijn familie in een konvooi naar het noorden, naar de koele bergen. Ze werden niet lastig gevallen door de Iraakse controleposten onderweg: iedere zomer trokken er inwoners van Bagdad naar de bergen om de smorende hitte van de stad te ontvluchten. In de uitlopers van het gebergte wachtten de Koerden met het Israëlische verbindingenteam. Zij brachten de familie verder de bergen in, waar helikopters van de Turkse luchtmacht klaarstonden. Onder de radar door vliegend staken ze de Turkse grens over.

Een Israëlische agent belde Munir om tegen hem te zeggen dat zijn zuster gezond en wel het leven had geschonken aan een baby, een meisje. Ook dit codesignaal was veilig overgekomen.

De volgende ochtend, 15 augustus 1966, steeg Munir bij zonsopgang op voor een oefenvlucht. Zodra hij voldoende afstand had genomen van het vliegveld schakelde hij de nabranders van de MiG in – hij was al over de Turkse grens voordat andere Iraakse piloten bevel hadden kunnen krijgen om hem neer te halen. Onder escorte van een paar Amerikaanse Phantom-straaljagers landde Munir op een Turkse luchtmachtbasis, tankte bij en steeg meteen weer op. Via zijn headset kreeg hij een volgend bericht door, maar deze keer in duidelijke taal: 'Je hele familie is veilig en wel onderweg om zich bij je te voegen.'

Een uur later landde de MiG op een militair vliegveld in het noorden van Israël.

De Mossad had zich doen kennen als een factor van belang op het wereldtoneel. In de Israëlische inlichtingengemeenschap begon een nieuwe tijdrekening, die aangaf hoe de dingen in het verleden waren

gedaan – v.A. ofwel ‘vóór Amit’ – en hoe ze in de toekomst zouden worden gedaan – n.M. ofwel ‘ná Meir’.

1 *Sjema* (Hebreeuws: ‘Hoort, O Israël’, de aanhef van Deuteronomium 6:4. De *Sjema* bestaat uit drie bijbelpassages (Deut. 6:4-9, en 11:13-21, en Num. 15:37-41), plus een inleiding en afsluitende zegen. Deze passages verkondigen de lof van de Ene God en de plicht van de Joden om Hem in liefde te dienen en zijn geboden te onderhouden; de zegeningen eren God als de Schepper, openbaarmaker van de thora en Verlosser en Beschermer van Israël. In overeenstemming met de rabbijnse exegese van Deut. 6:7 wordt de *Sjema* twee keer per dag gereciteerd: ‘Als gij u nederlegt, en als gij opstaat.’ De eerste passage moet ’s avonds direct voor het slapen gaan worden gereciteerd. Oorspronkelijk werd de *Sjema* door de gelovige gereciteerd bij de aanblik van dageraad en zonsondergang. – Vert.

3

De inscripties van Glilot

Ook toen Meir Amit de snelweg ten noorden van Tel Aviv had verlaten, handhaafde hij zijn snelheid tot iets boven de toegestane maximumsnelheid. Een klein beetje de hand lichten met de regels en voorschriften was een manier van leven voor hem, al sinds het moment waarop hij – zo’n dertig jaar geleden – de diefstal van een Iraakse MiG-straaljager had uitgedacht en geregisseerd.

Zijn weigering om zich blind aan de regels te houden schreef hij toe aan zijn Galilese achtergrond: ‘We zijn nou eenmaal koppig daarginds.’ Hij was in de lievelingsstad van koning Herodes geboren, Tiberias, niet ver van de oever van het Meer van Galilea, en hij had het grootste deel van zijn jonge jaren doorgebracht in een kibboets. Al langgeleden was elk spoor van het boerse accent uit die streek weggepoetst door zijn moeder, een spraaklerares. Ze had daarnaast de behoefte aan onafhankelijkheid van haar zoon aangewakkerd, alsmede zijn weigering om geduld op te brengen voor idioten en een nauwelijks verholen minachting voor stadsmensen. Maar het belangrijkste van alles was dat

ze hem had aangemoedigd om gebruik te maken van zijn vermogen tot analytisch en lateraal denken.

Gedurende zijn lange loopbaan had hij die eigenschappen benut om de bedoelingen van de vijand tijdig te ontdekken. Vaak kon je niet wachten tot je zekerheid had voordat je in actie moest komen, en technieken als motivering en misleiding hadden in zijn werk altijd een centrale plaats ingenomen. Soms maakten zijn critici binnen de Israëlische inlichtingendiensten zich zorgen over wat zij beschouwden als de riskante sprongen van zijn fantasie. Voor al die mensen had hij één antwoord paraat: ‘Verdiep je toch eens in het dossier over die gestolen MiG.’

Die ochtend in maart 1997, toen Meir Amit zich steeds verder verwijderde van Tel Aviv, stond hij officieel te boek als ‘gepensio-neerd’. Niemand van de Israëlische inlichtingengemeenschap geloofde daar ook maar iets van – zijn immense ervaring en feitenkennis waren veel te waardevol om al op de plank te worden gezet.

Een dag eerder was Meir Amit teruggekeerd uit Ho Chi Minhstad, waar hij een bezoek had gebracht aan voormalige inlichtingenofficieren van de Vietcong. Ze hadden ervaringen uitgewisseld en ontdekt dat ze veel met elkaar gemeen hadden: de Vietnamezen hadden het aan de stok met een Amerikaanse overmacht; de Israëli’s stonden tegenover een Arabische overmacht. Meir Amit had nog andere uitstapjes gemaakt naar plaatsen waar zijn geheime manoeuvres ooit chaos en verwarring hadden teweeggebracht: Amman, Cairo en Moskou. Niemand in Israël had gewaagd te vragen naar het doel van al die bezoeken, net zomin als iemand het had gedurfd om hem, gedurende de vijf gedenkwaardige jaren waarin hij leiding had gegeven aan de Mossad – van 1963 tot 1968 – aan de tand te voelen over zijn bronnen of methoden.

In die periode had hij het verzamelen van inlichtingen via mensen, *humint*, verheven tot een ware kunst. Geen enkele andere inlichtingendienst had kans gezien om tegenover zijn agenten ter plaatse, belast met het vergaren van informatie, gelijkwaardige tegenspelers te plaatsen. Hij had zijn spionnen in steeds grotere aantallen gepositioneerd in alle Arabische landen en overal in Europa, Zuid-Amerika, Afrika en de Verenigde Staten. Zijn katsa’s waren geïnfiltreerd in de *Moekabarat*, de Jordaanse geheime dienst, die als de beste van alle Arabische landen werd beschouwd, en datzelfde hadden ze gedaan in de militaire inlichtingendienst van Syrië, die bekendstond als de wreedste van allemaal. Het waren mannen met stalen zenuwen en een onwrikbare

vastbeslotenheid, zoals geen enkele thrillerauteur ze had kunnen of durven bedenken.

Kort na zijn aanstelling als directeur-generaal had Meir Amit in het Instituut een memorandum laten circuleren dat door een van zijn agenten uit het bureau van PLO-leider Yasser Arafat was gestolen. Er stond in:

De Mossad beschikt over een dossier over ieder van ons. Ze kennen onze namen en adressen. We weten dat al onze dossiers voorzien zijn van twee foto's: een ervan toont hoe we eruitzien zonder *keffiyeh* [hoofddoek], en de ander toont ons hoe we eruitzien als we er wel een dragen. Het zal de Mossad dus weinig tot geen moeite kosten ons op te sporen, met of zonder hoofddoek.

Om hen nog meer angst in te boezemen had Meir Amit een ongeëvenaard aantal Arabische informanten gerekruteerd. Hij ging uit van het principe dat hij, volgens de wet van de grote getallen, voldoende mensen kon vinden die nuttig voor hem konden zijn. Omgekochte Arabieren hadden PLO-terroristen aan hem verraden, compleet met hun wapenbergplaatsen, onderduikadressen en vervoersmogelijkheden. Voor iedere door de Mossad gedode terrorist betaalde Meir Amit aan zijn Arabische informanten een bonus van één Amerikaanse dollar.

In de aanloop naar de Zesdaagse Oorlog van 1967 bevond zich op zijn minst één katsa of één informant van de Mossad op iedere Egyptische luchtmachtbasis en in alle militaire hoofdkwartieren. In het Generale Hoofdkwartier in Cairo beschikte Meir Amit zelfs over drie informatiebronnen, stafofficieren die zich door Amit persoonlijk hadden laten overtuigen. Hoe hij dat had klaargespeeld, was zijn best bewaarde geheim: 'Sommige dingen kun je beter gewoon zo laten.'

Aan iedere agent en informant had hij dezelfde instructie gegeven: hij wilde niet alleen 'het totaalbeeld', maar ook 'de kleine details'. 'Hoe ver moest een piloot lopen van zijn kamer in de barak tot aan de eetzaal? Hoe lang konden stafofficieren vastzitten in de beruchte verkeersopstoppingen van Cairo? Hield een van de vlagofficieren op Planning er een maîtresse op na?' Alleen hij wist precies hoe je van dat soort uiteenlopende feiten en feitjes gebruik kon maken.

Een van zijn katsa's had kans gezien een baantje te krijgen als bediende in de officiersmess van een vooruitgeschoven luchtmachtbasis. Iedere week leverde hij gedetailleerde informatie over de paraatheid van de toestellen en de manier van leven van piloten en technisch personeel. Zelfs hun drinkgewoonten en seksuele pleziertjes werden doorgeseind naar Tel Aviv.

De kortgeleden geformeerde Dienst Psychologische Oorlogvoering van de Mossad – met de officiële naam *Loh Amma Psichologit* (LAP) – was vierentwintig uur per etmaal in de weer met het aanleggen en bijhouden van dossiers over Egyptische piloten, leden van het grondpersoneel en stafofficieren – informatie over hun vliegvaardigheden, de vraag of ze hun rang te danken hadden aan bekwaamheid of een kruiwagen, of ze een drankprobleem hadden, bordelen bezochten of een voorkeur hadden voor jongens.

Vaak zat Meir Amit tot diep in de nacht over die dossiers gebogen, op zoek naar zwakke punten, zodat hij de desbetreffende man door middel van chantage kon dwingen voor hem te werken. ‘Geen plezierige taak, maar inlichtingenwerk is soms een smerig vak.’

De gezinnen van Egyptische militairen begonnen anonieme brieven te krijgen die in Cairo waren gepost, en waarin expliciete details werden beschreven over het doen en laten van hun dierbare gezinslid. Informanten stuurden rapporten naar Tel Aviv waarin verslag werd gedaan van familieruzies die ertoe hadden geleid dat een militair met ziekteverlof was gegaan. Stafofficieren kregen anonieme telefoontjes met informatie over het privéleven van een van hun collega’s. Een onderwijzeres werd op school gebeld door een vrouw met een sympathieke stem die haar uitlegde dat er maar één reden was waarom een bepaalde leerling het zo slecht deed: zijn vader, een hoge officier, hield er in het diepste geheim een minnaar op na. Het telefoontje leidde er uiteindelijk toe dat de man zich door het hoofd schoot. De genadeloze campagne leidde tot grote verdeeldheid onder de Egyptische militairen, tot grote voldoening van Meir Amit.

Begin 1967 bleek uit alle informatie die zijn Egyptische netwerk leverde, dat de leider van dat land, Gamal Abdel Nasser, voorbereidingen trof voor een nieuwe oorlog tegen Israël. Er werden – met zowel faire als minder faire middelen – nog méér informanten aangeworven, die ertoe bijdroegen dat de Mossad ongeveer evenveel wist van de Egyptische luchtmacht en zijn bevelshiërarchie als het Opperbevel in Cairo zelf.

Begin mei 1967 kon Amit de Israëlische luchtmachtgeneraals exact vertellen op welk tijdstip van de dag zij een vernietigende verrassingsaanval op de Egyptische luchtmachtbases konden ondernemen. De analisten van de Mossad hadden een verbluffend nauwkeurige blauwdruk van de gang van zaken op de Egyptische bases samengesteld.

Tussen 07.30 en 07.45 uur waren de radarstations van de luchtmachtbases het kwetsbaarst. Gedurende dat kwartier was de af te

lossen nachtploeg vermoeid na hun lange nachtwake, terwijl hun vervangers nog niet voor de volle honderd procent alert waren; vaak waren zij ook aan de late kant als gevolg van de trage bediening in de eetzaal. De piloten ontbeten tussen 07.15 en 07.45 uur. In de regel wandelden ze daarna terug naar hun barak om hun vlieguitrusting te halen. Dat uitstapje kostte gewoonlijk tien minuten. De meeste piloten brachten vervolgens enkele minuten op het toilet door, alvorens zich naar hun instructielokalen te begeven. Ze arriveerden daar tegen 08.00 uur, het officiële begin van de werkdag. Tegen die tijd was het grondpersoneel al bezig met het uit de hangars trekken van de toestellen om ze te bewapenen en af te tanken. In het volgende kwartier was het bij de hangars een drukte van belang als gevolg van af en aan rijdende tankwagens en munitietrucks.

Ook over het doen en laten van de stafofficieren van het Opperbevel in Cairo was een gedetailleerd ‘draaiboek’ beschikbaar. De gemiddelde stafofficier had dertig minuten nodig voor de rit van zijn huis in een van de voorsteden naar het hoofdkwartier in Cairo. De officieren van Strategische Planning zaten niet voor 08.15 uur achter hun bureau. Gewoonlijk hadden ze dan nog een minuut of tien nodig om zich te installeren en al koffiedrinkend wat te kletsen met hun collega’s. Ook was bekend dat de doorsneestafofficier niet voor circa 08.30 uur een begin maakte met het naar behoren bestuderen van de berichten die de afgelopen nacht vanuit de verschillende luchtmachtbases waren binnengekomen.

Meir Amit rekende de commandant van de Israëlische luchtmacht voor dat zijn toestellen tussen 08.00 en 08.30 uur boven hun doelen moesten zijn. In die dertig minuten konden zij de vijandelijke luchtmachtbasis totaal vernietigen, want Amit wist dat een groot deel van het hogere personeel van het Egyptische Opperbevel op dat tijdstip nog niet aanwezig zou zijn en dus geen leiding zou kunnen geven aan de afweer.

Op 5 juni 1967 sloeg de Israëlische luchtmacht massaal toe, exact om 08.01 uur; ze vlogen laag boven de Sinaï Egypte binnen en begonnen bij alle luchtmachtbases hun bommen af te werpen en gebouwen in brand te schieten. De uitwerking was dodelijk. Binnen enkele minuten was de hemel zwart en rood gekleurd door de immense vlammen van brandende tankwagens en exploderende vliegtuigen en munitiewagens.

In Tel Aviv wist Meir Amit, die vanuit het raam van zijn kantoor naar het zuiden staarde, dat zijn analisten in feite de uitslag van deze oorlog hadden bepaald. Het was een van de verbluffendste staaltjes van

zijn uitzonderlijke bekwaamheden, dat nog meer respect afdwong gezien de geringe numerieke omvang van de Mossad.

Vanaf het moment dat hij de leiding had overgenomen, had Meir Amit weerstand geboden aan de pogingen om de Mossad tot een soort kloon van de CIA of de KGB te maken. Dat waren inlichtingendiensten die over honderdduizenden mensen beschikten: analisten, wetenschappers, strategen en planningsexperts – allemaal specialisten die hun agenten-te-velde ondersteunden. De Irakezen en de Iraniërs beschikten over naar schatting tienduizend operationele agenten, en zelfs de Cubaanse DGI had bijna duizend spionnen aan het werk.

Meir Amit had koppig vastgehouden aan een maximale omvang van de permanente staf van de Mossad, namelijk niet meer dan circa twaalfhonderd man. Maar iedere Mossad-employé was met de grootst mogelijke zorg geselecteerd en diende over vele vaardigheden te beschikken. Een wetenschapsman moest in het veld kunnen werken, als de nood aan de man kwam, en een katsa moest in staat zijn om anderen te onderrichten in zijn specialistische vaardigheden.

Voor ieder van hen wilde hij eenvoudigweg de *memoene* zijn, een Hebreeuwse term die zoveel betekent als ‘primus inter pares’ of ‘de eerste onder gelijken’. Als zodanig had hij onbeperkt toegang tot de premier van dat moment, en was hij belast met de uitvoering van een jaarlijks ritueel: de presentatie van zijn jaarbegroting aan het Israëlische kabinet, met een verzoek om goedkeuring.

Al geruime tijd voor de Zesdaagse Oorlog van 1967 had Amit gedemonstreerd hoezeer de Mossad bij machte was om doodsangst te zaaien onder de vijanden van Israël, te infiltreren in hun gelederen, hun geheimen te ontdekken en hen met grote efficiëntie te doden. Binnen de kortste keren had hij de Mossad een welhaast mythische reputatie bezorgd.

Veel van dit succes was te danken aan de regels die hij had vastgelegd voor de rekrutering van katsa’s, de agenten die uiteindelijk de voorhoede moesten vormen die een voorwaarde was voor het succes van de Mossad. Amit wist precies welke diepere drijfveren deze mannen en vrouwen in staat stelde om hem, nadat ze te horen hadden gekregen dat ze waren aangenomen, de hand te schudden – een symbolisch gebaar waarmee ze hem te kennen gaven dat zij al zijn bevelen zouden uitvoeren.

Hoewel er inmiddels veel was veranderd bij de Mossad, wist Meir Amit die ochtend van maart 1997 dat zijn rekruteringsregels nog altijd werden nageleefd:

‘De Mossad neemt geen enkele katsa aan die alleen door de beloning wordt gemotiveerd. Voor zionisten met zendingsijver is in dit werk geen plaats. Al dat fanatisme werkt belemmerend op een juiste kijk op waar het in dit werk allemaal om draait. Wat het vereist, is een bezonken en evenwichtig oordeel, een heldere kijk en een vooruitziende blik. Er zijn allerlei redenen waarom mensen graag bij de Mossad willen. Je hebt de zogenaamde *glamour*. Sommigen gaat het vooral om het avontuurlijke. Anderen denken dat een baan bij de Mossad hun aanzien verhoogt – bekrompen lieden die graag groot willen lijken. Een enkeling is het te doen om de geheime macht die zij van de Mossad hopen te krijgen. Dit zijn geen van alle aanvaardbare redenen om bij de Mossad te kunnen komen.

En altijd, altijd en overal, moet je zorgen dat je man in het veld weet dat jij hem onvoorwaardelijk zult blijven steunen. Dat je voor zijn gezin zult zorgen en dat zijn kinderen het naar hun zin hebben. Bovendien moet je hem zelf ook beschermen. Als zijn vrouw zich begint af te vragen of hij soms een ander heeft, verzeker je haar dat dit niet zo is. En als ze gelijk heeft, krijgt ze dat niet uit jouw mond te horen. Als ze zelf dreigt te ontsporen, moet je haar weer op de rails krijgen. Zonder haar man in te lichten. Je wilt immers niet dat zijn aandacht wordt afgeleid. Dat is de taak van een goede spionnenbaas: hij zorgt voor zijn mensen alsof ze familieleden van hem zijn. Hij geeft hen het gevoel dat hij altijd voor hen klaarstaat, dag en nacht, het maakt niet uit hoe laat het is. Dat is de manier waarop je loyaliteit verwerft en bereikt dat jouw katsa doet wat jij wenst. En als puntje bij paaltje komt, moet dat wat jij wenst altijd het zwaarst wegen.’

Iedere katsa werd drie jaar lang intensief opgeleid en getraind, zelfs in het ondergaan van grof fysiek geweld tijdens een ondervraging. Hij of zij moest uitstekend leren omgaan met het dienstwapen van de Mossad, het Beretta-pistool, kaliber .22.

De eerste katsa’s die buiten de Arabische landen werden gestationeerd, deden hun werk in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland. In de Verenigde Staten had de Mossad permanente katsa’s in New York en Washington. De katsa in New York was met name verantwoordelijk voor de infiltratie in alle diplomatieke gezantschappen van de Verenigde Naties en de talloze etnische groepen in New York. De katsa in Washington had overeenkomstige taken, maar moest bovendien zorgen voor permanente observatie van het Witte Huis.

Andere katsa’s waren vooral werkzaam in de brandhaarden van het moment; als hun taak gedaan was, konden ze terug naar huis.

Meir Amit had de organisatiestructuur van de Mossad ook verrijkt met een Dienst Informatievergaring, die als taak had inlichtingenoperaties in het buitenland te leiden, een Dienst Politieke Activiteiten en een afdeling Liaisons. Deze laatste afdeling moest zorgen voor goede contacten met bevriende inlichtingendiensten, vooral de CIA en MI6. De afdeling Research bestond uit vijftig 'secties' die ieder een van de Arabische landen voor hun rekening namen; voor de Verenigde Staten, Canada, Latijns-Amerika, het Verenigd Koninkrijk, Europa en de Sovjet-Unie had Research afzonderlijke 'secties'. Deze basisstructuur zou in de loop der jaren worden uitgebreid met secties voor China, Zuid-Afrika en het Vaticaan. Dat alles veranderde echter nauwelijks iets aan de omvang van de Mossad: het Instituut was en bleef een organisatie van bescheiden omvang.

Er ging geen dag voorbij zonder de binnenkomst van stapels nieuwe rapporten en berichten van Mossad-vertakkingen uit het buitenland. Ze circuleerden uitvoerig door alle kamers van die saaie grijze torenflat aan de King Saul Boulevard. Ook daarop had Meir Amit een typerende kijk: 'Als iemand bij het zien ervan een tikje sneller ging lopen, kon dat geen kwaad. En uiteraard boezemde het onze vijanden des te meer ontzag in.'

De katsa's waren ongelooflijk koel, efficiënt en vindingrijk, en bovendien waren ze bereid om vuur met vuur te bestrijden. Hier en daar lokten ze ongeregeldheden uit, die erop berekend waren wederzijds wantrouwen tussen de Arabische landen aan te wakkeren. Ze verspreidden zwarte contrapropaganda en rekruteerden informanten, dat alles om Meir Amits filosofie in praktijk te brengen: 'Verdeel en heers'. Door hun activiteiten introduceerden zijn mensen nieuwe maatstaven op het vlak van koelbloedig professionalisme. Ze gingen te werk als schimmen in de nacht en lieten een spoor van dood en verderf achter. Niemand was veilig voor hun vergeldingen.

Als ze hun taak hadden volbracht, keerden ze terug naar Tel Aviv, waar ze in Amits kantoor op de hoek van het gebouw, van waaruit hij uitzicht had op de brede straat die naar Israëls oude veldheer-koning uit het Oude Testament was genoemd, uitgebreid verslag uitbrachten. Vanuit dit kantoor dirigeerde hij persoonlijk twee spionnen wier moed in de annalen van de Mossad door niemand werd geëvenaard. Bij de herinnering aan hun bijzondere prestaties begon hij aarzelend te spreken en verscheen er zo nu en dan een verontschuldigend lachje om zijn mond, alsof hij om lankmoedigheid verzocht, toen hij uit het hoofd hun levensloop begon te schetsen.

Eli Cohen was op 16 december 1924 geboren in Alexandrië, Egypte. Zijn ouders waren gelovige orthodoxe Joden, en hij werd met dit geloof opgevoed. In december 1956 behoorde Eli tot de Joden die na de Suez-crisis uit Egypte werden verbannen. Hij arriveerde in Haifa en voelde zich een vreemdeling in zijn nieuwe vaderland. In 1957 werd hij door de militaire contraspionagedienst van Israël gerekruteerd, maar zijn werk als analist hing hem algauw de keel uit. Hij stak zijn voelhoorns uit naar de Mossad, maar werd afgewezen. Meir Amit: 'We hoorden dat die afwijzing door Eli Cohen als een ernstige belediging werd ervaren. Hij nam ontslag uit het leger en trouwde een Iraakse vrouw, die Nadia heette.'

Twee jaar lang leidde Eli Cohen een onopvallend leven, als assistent-archivaris bij een verzekeringskantoor in Tel Aviv. Zonder dat hij er iets van wist, was zijn achtergrond aan de oppervlakte gekomen toen Meir Amit weer eens een stel dossiers van afgewezen kandidaten doorspitte. Amit was op dat moment op zoek naar een 'bepaald type agent voor een zeer bijzondere missie'. Toen hij in zijn 'actieve' dossiers geen geschikte kandidaat kon vinden, had hij zijn toevlucht genomen tot de 'afgewezenen'. Cohen leek de enige mogelijkheid te zijn. Amit besloot hem te laten observeren. De wekelijkse surveillance-rapporten van Rekrutering maakten melding van zijn minutieuze precisie en zijn toewijding aan zijn vrouw en jonge gezin. Hij werkte keihard, begreep dingen heel snel en kon uitstekend onder druk werken. Na verloop van tijd kreeg hij te horen dat de Mossad alsnog tot de conclusie was gekomen dat hij 'geschikt' was.

Eli begon aan een intensieve stoomcursus van een halfjaar aan de opleidingsschool van de Mossad. Sabotage-experts leerden hem hoe hij met de eenvoudigste middelen zelf explosieven en tijdbommen kon maken. Hij werd grondig getraind in de technieken van het ongewapende gevecht en ontwikkelde zich tot een scherpschutter en bekwaam inbreker. Hij maakte zich de geheimen van coderen en decoderen eigen, de omgang met een radiozender, het gebruik van onzichtbare inkt en het verbergen van boodschappen. Zijn instructeurs waren voortdurend onder de indruk van zijn grote talenten. Zijn fenomenale geheugen dankte hij aan het feit dat hij als jongeman lange thorapassages uit het hoofd had geleerd. In zijn eindrapport stond dat hij over alle eigenschappen en hoedanigheden beschikte die een katsa nodig had. Toch aarzelde Meir Amit nog.

'Ik vroeg mezelf wel honderd keer af: is Eli in staat te doen wat *ik* van hem wil? Ik liet hem natuurlijk voortdurend merken dat ik alle

vertrouwen in hem had. Ik wilde hem geen moment laten denken dat hij altijd slechts één stapje verwijderd was van het valluik waardoor hij in het verderf kon storten. Toch hadden een paar van de bekwaamste mensen van de Mossad hem alles bijgebracht wat ze zelf wisten. Uiteindelijk besloot ik het er met Eli op te wagen.'

Meir Amit nam weken de tijd om met zorg een dekmantel voor zijn nieuwe protégé te construeren. Samen bestudeerden ze uitvoerig het stratenplan en allerlei foto's van Buenos Aires en Eli Cohen maakte zich volledig vertrouwd met zijn nieuwe achtergrond en identiteit: Kamil-Amin Taabes. Nu was de directeur-generaal van de Mossad er zelf getuige van hoe snel Eli de dingen oppikte:

'Binnen de kortste keren had Eli het jargon van een im- en exporteur in Syrië onder de knie. Hij prentte zichzelf de details in van vrachtbrieven, contracten, exportvergunningen en bankgaranties – alles wat hij moest weten. De man was een soort spons die alles in zich opnam, en bovendien was hij een kameleon. Voor mijn ogen zag ik Eli Cohen vervagen en Taabes naar voren komen, de Syriër die nooit zijn hoopvolle verlangen naar een terugkeer naar Damascus had opgegeven. Met de dag kreeg Eli meer zelfvertrouwen – hij werd steeds zekerder van zijn zaak en was erop gebrand te bewijzen dat hij de rol heel goed kon spelen. Hij was te vergelijken met een wereldkampioen mara-thonlopen die bewust had getraind om voor de start van die ene wedstrijd in topvorm te zijn. Hij zou *zijn* marathon echter jarenlang kunnen lopen. We hadden gedaan wat we konden om hem te laten zien hoe hij dat nieuwe leven van hem moest inkleden en hoe hij het moest *leven*. De rest was aan hem. Dat wisten we allemaal. Er was geen sprake van een uitgebreid afscheid, en we deden hem ook geen uitgeleide. Hij glipte eenvoudigweg Israël uit, onopgemerkt, zoals al mijn spionnen.'

Eenmaal 'terug' in de Syrische hoofdstad veroverde Cohen zich snel een plaatsje in de zakenwereld en begon hij een kring van hooggeplaatste vrienden op te bouwen. Tot die nieuwe vrienden behoorde ook Maazi Zahreddin, een neef van de Syrische president.

Zahreddin was het type van de snoever, een man die graag wilde laten zien hoe onoverwinnelijk Syrië was. Cohen maakte handig gebruik van die eigenschap. Al na korte tijd werd hij vergast op een rondrit langs de Syrische fortificaties op de Golanhoogvlakte. Daar zag hij ook de diepe betonnen bunkers waarin de door de Sovjet-Unie geleverde zware artillerie was gehuisvest. Zijn gids stond hem zelfs toe foto's te maken. Toen er tweehonderd Sovjettanks van het type T-54 in Syrië arriveerden, meldde Eli dat binnen enkele uren aan Tel Aviv. Hij wist zelfs de hand te

leggen op een volledige kopie van de Syrische strategie, die erop gericht zou zijn het noorden van Israël af te snijden en te veroveren. Dit soort informatie was van onschatbare waarde.

Terwijl Eli Cohen bewijzen bleef sturen ter bevestiging van Meir Amits geloof dat één goede agent evenveel waard was als een divisie soldaten, begon hij roekeloos te worden. Hij was altijd al een groot liefhebber van voetbal geweest. Een dag nadat een bezoekend elftal de Israëlische ploeg in Tel Aviv had verslagen, overtrad hij de strenge regel dat de radiozender/ontvanger uitsluitend mocht worden gebruikt voor ‘zakelijke berichten’. Hij stuurde zijn *controller* het bericht: ‘Het wordt tijd dat we eindelijk eens leren op het voetbalveld te winnen.’

Er werden nog andere ‘ongeoorloofde’ brieven vertaald: ‘Wens mijn vrouw een fijne kerst, wil je?’ of: ‘Felicitaties aan mijn jarige dochter.’

In zijn hart was Meir Amit er woedend om. Hij wist echter voldoende van de zware druk waaraan agenten blootstonden om te durven hopen dat Cohens gedrag ‘niet meer was dan een tijdelijke ontsporing, zoals zelfs de beste agent kan overkomen. Ik probeerde in zijn huid te kruipen. Was hij wanhopig en was dit misschien zijn manier om dat te tonen door zijn voorzichtigheid overboord te zetten? Ik probeerde op zijn manier te denken, in de wetenschap dat ik zijn leven had herschreven. Ik moest rekening houden met honderden factoren. Maar uiteindelijk bleef er maar één over die belangrijk was: was Eli nog steeds opgewassen tegen zijn taak?’

Meir Amit kwam tot de conclusie dat Eli zijn taak aan kon.

Op een avond in januari 1965 wachtte Eli Cohen in zijn slaapkamer in Damascus op het geschikte tijdstip om te gaan zenden. Hij had zijn zender/ontvanger nog maar net afgestemd of agenten van de Syrische contraspionage stormden zijn flat binnen. Cohen was betrapt met behulp van een van de meest geavanceerde opsporingseenheden ter wereld, geleverd door de Sovjet-Unie.

Tijdens de verhoren werd hij gedwongen een boodschap te sturen naar de Mossad. De Syriërs merkten niets van het subtiele verschil in snelheid en ritme waarmee Eli de boodschap verstuurde. In Tel Aviv ontving Meir Amit het nieuws dat Eli Cohen gevangen was genomen. Twee dagen later bevestigde Syrië de vangst van een Joodse spion.

‘Het was alsof je een lid van je familie had verloren. Je stelt jezelf de vragen die je altijd stelt als een agent tegen de lamp loopt. Hadden we hem kunnen redden? Hoe is hij verraden? Door zijn eigen zorgeloosheid? Door iemand uit zijn omgeving? Of was hij opgebrand en hadden wij dat niet gemerkt? Liep hij rond met een soort doodsverlangen? Ook dat soort

dingen gebeurt. Of was het domme pech? Je vraagt en blijft vragen. Je krijgt nooit een antwoord waar je zeker van kunt zijn. Maar vragen stellen kan een manier zijn om ermee in het reine te komen.’

De Syriërs slaagden er op geen enkele manier in Eli Cohen te breken, ondanks de zware martelingen die hij moest doorstaan voordat ze hem ter dood veroordeelden.

Meir Amit besteedde bijna al zijn tijd aan zijn pogingen om Eli Cohen te redden. Terwijl Nadia Cohen een wereldwijde publiciteitscampagne lanceerde om haar man te redden – ze benaderde de paus, de Engelse koningin en tal van presidenten en premiers –ging Amit meer in het geheim te werk. Hij reisde naar Europa voor overleg met de directeuren van de Franse en Duitse inlichtingendiensten. Ze konden niets doen. Hij zocht informeel toenadering tot de Sovjet-Unie. Hij bleef knokken, tot er op 18 mei 1965, kort na twee uur ’s nachts, een konvooi uit de El Maza-gevangenis in Damascus vertrok. In een van de trucks bevond zich Eli Cohen.

De tachtigjarige opperrabbijn van Syrië, Nissim Andabo, was bij hem. Aangegrepen door wat er te gebeuren stond, huilde de rabbijn openlijk. Eli Cohen troostte de oude man. Het konvooi bereikte het El Marga-plein in het centrum van Damascus. Daar reciteerde Eli de *Vidoeï*, het Hebreeuwse gebed van de man die op de drempel staat van de dood: ‘Almachtige God, vergeef mij al mijn zonden en overtredingen.’

Om 3.35 uur, gadegeslagen door duizenden Syriërs, en in het schelle licht van televisieschijnwerpers, stond Eli onder de strop.

In Tel Aviv was Nadia Cohen er getuige van hoe haar echtgenoot stierf, waarna ze probeerde zelfmoord te plegen. Ze werd naar een ziekenhuis gebracht en gered.

De volgende dag sprak Meir Amit – in een besloten ceremonie in zijn kantoor – een lofrede uit over Eli Cohen. Daarna wijdde hij zich weer aan zijn werk, onder meer het persoonlijk dirigeren van zijn tweede katsa-coryfee.

Wolfgang Lotz, een Duitse Jood, was kort na het aan de macht komen van Hitler in Palestina aangekomen. In 1963 had Meir Amit hem uit een klein aantal kandidaten uitverkoren voor een spionage-opdracht in Egypte. Terwijl Wolfgang Lotz dezelfde rigoureuze opleiding en training kreeg als Cohen, werkte Meir Amit zorgvuldig aan het construeren van een goede dekmantel. Amit besloot een paardrij-instructeur van hem te maken, een uit Oost-Duitsland afkomstige vluchteling die in de Tweede Wereldoorlog bij Rommels Afrikakorps had gediend en in Egypte was teruggekeerd om daar een manege te openen.

Als zodanig zou hij gemakkelijk toegang hebben tot de elite van Cairo, gegroepeerd rondom de paardenliefhebbers uit de *high society*.

Al spoedig had Lotz een klantenkring opgebouwd die er wezen mocht. Hiertoe behoorden de plaatsvervangend commandant van de Egyptische Militaire Inlichtingendienst en de commandant van de eenheid die de Suez-kanaalzone moest beveiligen. In navolging van Cohen wist Lotz zijn nieuwe vrienden over te halen hem de formidabele verdedigingslinies van Egypte te tonen: de lanceerinstallaties voor raketten in de Sinaï en langs de grens tussen Egypte en Israël in de Negev. Lotz wist zelfs een complete lijst in handen te krijgen van in Cairo wonende nazi-geleerden die aan verbetering van de Egyptische raketten en andere wapensystemen werkten. Niet lang daarna begonnen Mossad-agenten deze geleerden systematisch te elimineren.

Nadat hij twee jaar onder zijn dekmantel werkzaam was geweest, werd Lotz opgepakt en veroordeeld. De Egyptenaren begrepen echter dat hij te waardevol was om hem te doden, en hielden hem in leven in afwachting van een kans om hem te ruilen voor Egyptische soldaten die in een toekomstige oorlog met Israël krijgsgevangen zouden worden gemaakt. Ook nu maakte Meir Amit zich grote zorgen over de gevangenneming van Lotz.

Meir Amit schreef een brief aan de toenmalige Egyptische president, Gamal Abdel Nasser. Hierin stelde hij hem voor Lotz en dienst echtgenote te ruilen tegen een aantal Egyptische krijgsgevangenen. Nasser weigerde. Amit begon psychologische druk uit te oefenen.

‘Ik liet de Egyptische krijgsgevangenen weten dat ze nog werden vastgehouden omdat Nasser weigerde twee Israëli’s over te dragen. En ze mochten naar huis schrijven. In hun brieven schreven ze duidelijk hoe ze erover dachten.’

Opnieuw schreef Meir Amit aan Nasser, nu om hem te beloven dat Israël hem in het openbaar alle eer zou geven voor het vrij krijgen van zijn Egyptische soldaten, terwijl er over de terugkeer van het echtpaar Lotz geen woord in de publiciteit zou komen. Nasser weigerde nog steeds. Nu legde Amit de zaak voor aan de commandant van de vredesmacht van de Verenigde Naties die over de vrede in de Sinaï moest waken. Deze hoge officier vloog naar Cairo, waar hij de verzekering kreeg dat Lotz en zijn vrouw ‘te eniger tijd in de toekomst’ zouden worden vrijgelaten.

Meir Amit ‘begreep de verhulde boodschap. Een maand later vertrokken Lotz en zijn vrouw in het diepste geheim uit Cairo, voor een vlucht naar Genève. Een paar uur later waren ze terug in mijn kantoor.’

Meir Amit wist als geen ander dat zijn katsa's in het veld behoefte hadden aan goede ondersteuning. Hij creëerde een nieuw soort medewerker: de *sayanim* – vrijwillige Joodse helpers. Iedere *sayan* was een schoolvoorbeeld van de historische saamhorigheid onder de Joden in de diaspora. Los van de trouw aan zijn of haar geboorteland wist iedere sayan dat hij of zij loyaliteit van een meer mystiek karakter verschuldigd was aan Israël, dat tegen zijn vele vijanden moest worden beschermd.

De sayanim vervulden vele functies. Een transport-sayan, zoals een directeur van een autoverhuurbedrijf werd genoemd, voorzag een katsa desgewenst van een voertuig zonder de vereiste documenten. Een makelaar-sayan bezorgde een katsa woonruimte. Een bank-sayan kon buiten kantooruren aan geld komen. Een arts-sayan verleende, indien nodig, medische hulp – bijvoorbeeld verwijdering van een kogel uit een wond – zonder de autoriteiten te verwittigen. De sayanim ontvingen alleen een onkostenvergoeding voor hun diensten.

Samen vergaarden ze allerlei technologische data en andere 'publieke' informatie: een gerucht op een feest, een nieuwsbericht via de radio, een artikeltje in een krant, een half-afgemaakt verhaal tijdens een diner. Ze leverden de katsa's aanwijzingen. Algauw kon de Mossad het niet meer zonder de sayanim stellen.

Ook deze nalatenschap van Meir Amit zou intact blijven en zelfs gigantisch worden uitgebreid. In 1997 waren er alleen al in het Verenigd Koninkrijk ruim vierduizend sayanim, en in de Verenigde Staten een viervoud van dat aantal. Hoe beperkt Amit zijn begrotingen ook probeerde te houden, toch gaf de Mossad inmiddels alleen al aan de instandhouding van zijn 'activa' wereldwijd enkele honderden miljoenen dollars uit: onkostenvergoedingen aan sayanim, de kosten van safe-houses, de kosten van logistieke aard en vooral ook operationele kosten. Aan de periode dat hij hun baas was, bewaarden ze nog een andere herinnering; een eigen jargon. Het schriftsysteem voor het indienen van rapporten heette *Naka*, 'daglicht' was de term voor de hoogste alarmfase; een *kidon* was een lid van een moordcommando van de Mossad; een *neviot* was een schaduwexpert; een *yahalomin* was een verbindingseenheid die de communicatie met katsa's mogelijk maakte; een *safanim* was een agent die tegen de PLO werd ingezet; een *balder* was een koerier; een *slick* een bergplaats voor documenten; en *teoeds* waren vervalsingen.

Terwijl Meir Amit die ochtend in maart 1997 op weg was naar een rendez-vous met het verleden, liet hij zijn gedachten gaan over de vele veranderingen die zich binnen de Mossad hadden voltrokken. Onder

druk van politieke eisen – voornamelijk van premier Benyamin Netanyahu – was de Mossad in gevaarlijke mate geïsoleerd geraakt van de buitenlandse inlichtingendiensten die hij, Meir Amit, met zoveel zorg had gepaaid. Het was één ding om te leven volgens het credo: ‘Israël het eerst, het laatst en altijd,’ maar het was een heel ander chapiter, zoals hij het noemde, ‘om betrapt te worden terwijl je bezig bent de zakken van je vriend te doorzoeken.’ Met de nadruk op het woordje ‘betrapt’, liet hij er met een flauw glimlachje op volgen.

Een voorbeeld was de toegenomen infiltratie van Mossad-agenten in de Verenigde Staten, waar ze het vooral gemunt hadden op economische, wetenschappelijke en technologische informatie. Een speciale eenheid met de codenaam *Al* – Hebreeuws voor ‘boven’ – sloop door Silicon Valley in Californië en langs Route 128 in Boston en omgeving, om jacht te maken op geheimen uit de elektronica-industrie. In een rapport aan de Commissie voor Inlichtingendiensten van de Senaat had de CIA Israël genoemd als een van de zes vreemde landen waarvan ‘agenten in opdracht en onder leiding van hun regering clandestiene pogingen ondernamen om Amerikaanse economische en industriële geheimen te vergaren’.

De directeur van de Duitse binnenlandse veiligheidsdienst, het Bundesamt für Verfassungsschutz (BFV), had zijn afdelingshoofden kortgeleden voorgehouden dat de Mossad nog altijd een gevaar van de eerste orde vormde en eropuit was om de nieuwste computergeheimen van de Bondsrepubliek te stelen. Eenzelfde waarschuwing was rondgestuurd door de Franse Direction Générale de la Sécurité (DGS), nadat een Mossad-agent betrapt was in de naaste omgeving van het Centrum voor de Interpretatie van Satellietbeelden in Creil. Israël spande zich al heel lang in om zijn capaciteit op het gebied van satellietbeelden op hetzelfde niveau te brengen als zijn nucleaire bewapening. De Britse Contraspionagedienst, MI5, maakte in zijn situatierapport aan de pasgekozen eerste minister, Tony Blair, gedetailleerd melding van Mossads pogingen om geheime wetenschappelijke en militaire data in het Verenigd Koninkrijk te vergaren.

Niet dat Meir Amit gekant was tegen dat soort avonturen als zodanig, maar hij vreesde dat ze tegenwoordig vaak werden ondernomen met een groot gebrek aan zorgvuldige planning en met weinig oog voor de gevolgen op de lange termijn.

Hetzelfde bezwaar gold voor de manier waarop de psychologen van de LAP hun propagandacampagnes voerden. In zijn tijd had de Dienst Psychologische Oorlogvoering een wereldomspannend netwerk van

contactpersonen uit de media opgebouwd en daar met grote oordeelkundigheid gebruik van gemaakt. Een terroristische aanslag ergens in Europa leidde dan tot een telefoontje naar een of ander persbureau of dagbladredactie voor het spuien van 'achtergrondinformatie' die interessant genoeg was om in het verhaal te worden verwerkt, waardoor het artikel de draai kreeg die de LAP voor ogen stond. De LAP had ook regelmatig informatie gecreëerd die aan de persattachés van Israëlische ambassades ter hand werd gesteld, met de tip om een en ander tijdens een borrel of een etentje te overhandigen aan een journalist. Op die manier kon zo'n journalist deelgenoot worden gemaakt van een 'geheim', hetgeen er dan toe leidde dat iemands reputatie op discrete manier werd beschadigd.

Hoewel deze zwarte propagandatactiek in essentie niet was veranderd, was er inmiddels een belangrijk verschil ontstaan: de keuze van een doelwit of slachtoffer. Meir Amit had de indruk dat een besluit hierover veel te vaak werd ingegeven door zuiver politieke eisen, zoals de noodzaak om de aandacht af te leiden van een niet al te nette diplomatieke manoeuvre die Israël in het Midden-Oosten wilde ondernemen, of een poging was om de verminderde populariteit van Israël wat op te vijzelen, met name in de Verenigde Staten.

Toen Vluchtnummer 800 van Trans World Airlines op 17 juli 1996 voor de zuidoostkust van Long Island in zee stortte, waarbij alle tweehonderddertig personen aan boord omkwamen, begon de LAP een mediahetze die suggereerde dat Iran of Irak – Israëls meest verbitterde vijanden – de hand had gehad in deze ramp. Dit verzinsel werd gevoed door zo'n duizend artikelen en reportages in de media. Bijna een jaar later, nadat er zo'n vijfhonderdduizend dollar en tienduizend arbeidsuren aan het onderzoeken van deze fabel waren besteed, verklaarde de leider van het FBI-team dat de zaak onderzocht, James K. Kallstrom, dat de mogelijkheid van een terroristische bom moest worden uitgesloten. Ook was er geen spoor van een misdrijf aan het licht gekomen. In besloten kring zei hij tegen collega's: 'Als er een manier was om die schoften in Tel Aviv hun vet te geven wegens het doen verspillen van tijd en geld, zou ik dat verdomd graag zien gebeuren. We hebben elk berichtje dat ze naar de media hebben laten uitlekken moeten natrekken.'

Na de bomaanslag tijdens de Olympische Spelen in Atlanta sloeg de LAP opnieuw toe. Nu werd het verzinsel verspreid dat de bom 'alle kenmerken' had die erop wezen dat hij in elkaar was gezet door iemand die de kunst had geleerd van de beruchte bommenmakers uit de Bekáa-vallei in Libanon. Het verhaal vond gretig aftrek en de LAP slaagde erin

om het begrijpelijkerwijs angstige Amerikaanse publiek te confronteren met het spookbeeld van terrorisme in eigen land. De enige verdachte was een onfortuinlijk lid van de beveiligingsdienst van de Spelen – een man die in geen geval connecties had met het internationale terrorisme – en zodra hij van verdenking was gezuiverd, verdween de aandacht voor het hele verhaal.

Nogmaals, Meir Amit had er alle begrip voor hoe belangrijk het was om de wereld aan het terrorisme te helpen herinneren. Maar de waarschuwing 'behoorde een reëel fundament te hebben, daar stond ik altijd op'. Die erkenning werd gevolgd door een schouderophalen, alsof een onzichtbare deken zijn opvlammende ergernis had gedoofd. Hij had al jong geleerd zijn gevoelens verborgen te houden en vaag te blijven over details. Niet voor niets was geheimhouding jarenlang zijn grote kracht geweest.

Volgens hem was de Mossad in een neerwaartse spiraal beland toen premier Yitzhak Rabin in november 1995, tijdens een vredesdemonstratie in Tel Aviv, was vermoord. Kort voordat Rabin door een Joodse extremist werd neergeschoten – het zoveelste symptoom van de steeds ernstiger malaise die zich volgens Meir Amit van de Israëlische samenleving had meester gemaakt – had de toenmalige directeur-generaal van de Mossad, Shabtai Shavit, de staf van Rabin gewaarschuwd dat er mogelijk een aanslag op zijn leven zou worden ondernomen. Volgens een van deze naaste medewerkers was die mogelijkheid genegeerd, omdat de waarschuwing veel te vaag was geweest om 'een duidelijk omlijnd gevaar aan te geven'.

Onder leiding van Meir Amit had de Mossad nog geen bevoegdheid gehad om in Israël te opereren, evenmin als de CIA dat in de Verenigde Staten zou kunnen doen. Ondanks zijn vele kritiek zei Meir Amit graag dat de Mossad hetzelfde lot had ondergaan als Israël zelf. Tijdens zijn bewind hadden de daden van de Mossad vaak overal ter wereld echo's doen weerklinken. Veel van die heldendaden schreef hij toe aan loyaliteit, een hoedanigheid die nu tot het verleden leek te behoren. De mensen deden hun werk nog steeds – dat nog even gevaarlijk en smerig was als altijd – maar ze vroegen zich af of zij straks verantwoording zouden moeten afleggen, niet aan hun superieur, maar aan de een of andere politieke figuur op de achtergrond. Deze bemoeizucht zou weleens de verklaring kunnen zijn voor de paranoia die geregeld de kop opstak en spotte met het idee van Israël als een echte democratie.

Naast de snelweg tussen de vakantieplaats Herzliyya en Tel Aviv ligt een complex met een woud van antennes. Dit is de opleidingsschool

van de Mossad. Een van de eerste dingen die een nieuwe diplomaat of agent in een van de ambassades van andere landen in Tel Aviv leert, is waar dit zandsteenkleurige complex te vinden is. Toch loopt iedereen in Israël die het waagt openlijk iets over het bestaan ervan te publiceren een grote kans op strafvervolging. In 1996 vond er binnen de Israëlische inlichtingengemeenschap een furieus debat plaats over wat er moest worden gedaan nadat een krant in Tel Aviv de naam van de nieuwste directeur-generaal van de Mossad, de norse Danny Yatom, openbaar had gemaakt. Er gingen stemmen op om de brutale journalist én zijn redacteur op te pakken. Er gebeurde uiteindelijk niets, want de Mossad realiseerde zich dat Yatoms naam inmiddels toch al overal ter wereld bekend was...

Meir Amit is fel tegen dit soort openbaarmakingen. ‘Het openbaar maken van de identiteit van een zittende directeur is zeer gevaarlijk. Spioneren is een geheime bezigheid en in geen geval een plezierige. Ongeacht wat iemand ook mag hebben gedaan, je behoort hem of haar in bescherming te nemen tegen buitenstaanders. Je kunt hem of haar binnen de organisatie zo hard aanpakken als je maar wilt, maar voor de buitenwacht moet hij of zij onschendbaar blijven en, beter nog, anoniem en onbekend.’

In zijn periode als directeur-generaal was zijn codenaam Ram geweest. Dat woord had een geruststellende oudtestamentische klank voor een jongen die opgevoed was in de ontembare geest van de vroege pioniers, in een periode toen heel Arabisch Palestina in verzet was gekomen tegen het Britse gezag en de Joden. Al sinds zijn jongensjaren had hij zijn lichaam gehard. Hoewel hij een tengere lichaamsbouw had, ontwikkelde Meir zich tot een oersterke, fitte jongeman, die zich vastklampte aan zijn geloof dat dit *zijn* land was: *Eretz Yisrael* – het land van het volk van Israël. Het maakte niet uit dat de rest van de wereld het nog tot 1947 – het jaar waarin de Verenigde Naties stemden voor tweedeling van het gebied – was blijven aanduiden als Palestina.

De geboorte van de natie Israël was gevolgd door een oorlog waarin de prille natie bijna was vernietigd door de Arabische legers die het gebied probeerden terug te veroveren. Er sneuvelden toen zesduizend Joden en niemand zal ooit met zekerheid kunnen zeggen hoeveel Arabieren er zijn gevallen. De aanblik van al die lijken had het rijpingsproces van de jonge Meir Amit tot volwassene afgerond. Het proces was nog versterkt door de aankomst van de overlevenden uit de concentratiekampen, die allemaal nog een afzichtelijk blauw nummer in hun arm hadden staan. ‘De aanblik daarvan herinnerde ons eraan hoe

verdorven de mens kan zijn.' Uit de mond van iemand anders zouden die woorden banaal en hopeloos ontoereikend hebben geklonken, maar uit Meir Amits mond klonken ze wijs.

Zijn militaire loopbaan was de biografie van een militair die voorbestemd was om door te stoten tot de top: in de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948 commandant van een compagnie; twee jaar later brigadegeneraal onder Moshe Dayan; en slechts vijf jaar later chef-staf Militaire Operaties – de op een na hoogste functie in de Israëlische Defensiemacht. Een ongeval – een parachute ging niet helemaal open – maakte een eind aan zijn militaire loopbaan. De Israëlische regering stuurde hem op haar kosten naar de universiteit van Columbia, waar hij een graad in bedrijfskunde behaalde. Toen hij terugkeerde naar Israël, was hij werkloos.

Moshe Dayan was de man die voorstelde Meir Amit tot hoofd van de Militaire Inlichtingendienst te benoemen. Ondanks aanvankelijke tegenstand, vooral op grond van het redelijke argument dat hij geen enkele ervaring met dat werk bezat, was hij toch benoemd. 'Het enige voordeel dat ik had, was dat ik een commandant-te-velde was geweest en wist hoe belangrijk goede inlichtingen voor vechtende soldaten zijn.' Op 25 maart 1963 had hij het roer van de Mossad overgenomen van Isser Harel. Hij had sindsdien zo ontzaglijk veel bereikt, dat alleen al het noteren daarvan een nieuw soort steno vereiste: hij was de man die de aanzet gaf tot de nieuwe Mossad-strategie, gericht op het elimineren van vijanden; die een geheime connectie opbouwde met de KGB, in een tijd dat in de Sovjet-Unie miljoenen Joden werden onderdrukt en vervolgd; die een nieuwe inhoud had gegeven aan de rol van de vrouw en de toepassing van seksuele verleiding in het inlichtingenwerk; die had ingestemd met infiltratie in de hofhouding van koning Hussein, kort voordat de Hasjemitische vorst zich door de CIA liet rekruteren als spion in de Arabische wereld.

De technieken die hij had ontwikkeld om dat alles te verwezenlijken, worden nog steeds toegepast. Geen enkele buitenstaander zal echter ooit aan de weet komen hoe hij ze precies heeft ontwikkeld. Na een vraag van die strekking spanden zijn kaakspieren zich en wilde hij alleen het volgende kwijt: 'Je hebt geheimen, en je hebt *mijn* geheimen.'

Toen volgens hem de tijd was gekomen voor een nieuwe roerganger, had hij zonder veel omhaal afscheid genomen van de Mossad: hij had zijn medewerkers ontboden en hen eraan herinnerd dat, als ze ooit tot de ontdekking mochten komen dat hun Joodzijn en hun

werk voor de Mossad met elkaar in conflict kwamen, zodat ze ofwel zouden moeten kiezen voor hun persoonlijke ethiek of voor de eisen van de natie, dan het moment was gekomen om direct ontslag te nemen. Na die woorden had hij iedereen de hand gedrukt en was verdwenen.

Maar geen enkele nieuwe directeur-generaal van de Mossad had ooit verzuimd hem op te zoeken in zijn kantoor aan de Jabotinsky Street, in de lieflijke voorstad Ramat Gan van Tel Aviv, en samen met hem een paar koppen koffie te drinken. Bij die gelegenheden bleef de deur van Meir Amits kantoor altijd hermetisch gesloten en werd de telefoon uitgeschakeld.

‘Mijn moeder zei altijd dat het schenden van vertrouwen het verliezen van een vriend betekent,’ legde hij in het Engels uit, met de sluwe grijns van een veteraan.

Behalve zijn naaste familieleden – een kleine schare van kinderen, kleinkinderen, neven en nichten en vertegenwoordigers van alle nog levende generaties – zijn er maar weinig mensen die Meir Amit werkelijk goed kennen. Zelf zou hij het niet anders willen.

Op die ochtend in maart 1997, achter het stuur van zijn auto, zag Meir Amit er verbluffend jong uit – eerder een zestiger dan de man van vijfenzeventig die hij was. Het robuuste lichaam dat hem ooit in staat had gesteld een Cooper-test in recordtijd te volbrengen, was weker geworden en onder de op maat gesneden blauwe blazer was het begin van een buikje te zien. Zijn blik was echter nog indringend genoeg om ontzag af te dwingen, en bovendien was die blik totaal ondoorgrondelijk. Hij sloeg een laan in die werd geflankeerd door eucalyptusbomen.

Hij had deze rit al zo vaak gemaakt, dat hij de tel was kwijtgeraakt. Elk nieuw bezoek herinnerde hem echter aan een oude waarheid: ‘Wie als Jood wil overleven, zal zichzelf tot zijn laatste snik moeten verdedigen.’

Diezelfde overtuiging was af te lezen van de gezichten van de soldaten die onder de bomen buiten de kazerne voor de basisopleiding in Glilot, ten noorden van Tel Aviv, stonden te wachten op een lift. Ze hadden iets hanigs over zich, of misschien zelfs iets arrogants. Ze vervulden hun dienstplicht bij de Israëlische Defensiemacht en waren doordrongen van de overtuiging dat ze deel uitmaakten van het beste leger ter wereld.

Weinig soldaten keurden Meir Amit een blik waardig. Voor hen was hij de zoveelste oude man die een bezoek bracht aan een oorlogsmonument, niet ver van de plaats waar zij stonden te wachten. Israël is bezaaid met dergelijke oorlogsmonumenten. Alles bij elkaar zijn

het er meer dan vijftienhonderd – en ze zijn opgericht ter nagedachtenis van parachutisten, piloten, tankbemanningen en infanteriesoldaten. Deze monumenten herinneren aan de doden van maar liefst vijf grote conventionele oorlogen en bijna vijftig jaar van grensoverschrijdende strafexpedities en andere operaties tegen guerrillastrijders. Maar nergens in dit land, dat zijn gevallen helden eert op een manier die de wereld niet meer heeft gezien sinds de oude Romeinen dit land bezet hielden, staat een monument dat te vergelijken is met dit gedenkteken, waar Meir Amit een belangrijke bijdrage aan heeft geleverd.

Het bevindt zich net binnen de omtrek van het basisopleidingskamp en bestaat uit verscheidene gebouwen met betonnen muren en een massa van zandstenen muren, die samen de vorm van een stel menselijke hersenen vormen. Meir Amit had voor die vorm gekozen, omdat het ‘in het inlichtingenwerk allemaal draait om intelligentie’. En dat kun je nu eenmaal niet uitdrukken in de vorm van ‘een bronzen beeld in een heldhaftige houding’.

Het monument bevat tot dusverre 557 inscripties, de namen van de mannen en vrouwen die tijdens hun werk voor een Israëlische inlichtingendienst het leven hebben gelaten. Van hen hebben er 71 bij de Mossad gediend.

Ze zijn gestorven in alle uithoeken van de wereld: de woestijnen van Irak, de bergen van Iran, de jungle van Zuid- en Midden-Amerika, het Afrikaanse oerwoud, de straten van Europa. Allemaal hebben ze, ieder op zijn of haar eigen manier, geprobeerd om volgens de lijfspreuk van de Mossad te leven en te werken: ‘Gij zult oorlogvoeren door middel van misleiding.’

Meir Amit had velen van hen persoonlijk gekend. Sommigen had hij zelf de dood in gestuurd, voor missies die, zoals hijzelf erkende, ‘een groter gevaar met zich meebrachten dan eigenlijk aanvaardbaar was. Maar dat is helaas in dit werk onvermijdelijk. De eventuele dood van een persoon moet altijd worden afgewogen tegen de veiligheid van de hele natie. Zo is het altijd geweest.’

De inscripties in de gladde zandstenen muren vermelden alleen namen en sterfdatums. Er zijn geen aanwijzingen voor de omstandigheden waarin deze of gene is gestorven: ophanging in het openbaar (het lot van iedere Joodse spion in een Arabisch land); een moorddadig mes in de rug, in een steeg zonder naam; een genadeschot na maandenlang te zijn gemarteld in een gevangenis. Niemand zal het ooit weten. Zelfs Meir Amit kon er vaak alleen maar naar raden, en hij hield dat soort duistere gedachten altijd voor zich.

Het hersenvormige monument is slechts een deel van het monumentencomplex. Binnen de betonnen gebouwen bevindt zich de *File Room* ('Dossierzaal'), met de persoonlijke biografieën van de gevallen agenten. Van ieder van hen zijn de jeugdjaren en de jaren van dienstplicht met zorg gedocumenteerd, maar het dossier bevat niets over zijn of haar laatste geheime missie. Iedere gevallen agent heeft zijn eigen gedenkdag waarop zijn of haar nagedachtenis wordt geëerd in een kleine synagoge.

Achter de synagoge ligt een amfitheater waar de familieleden van de gevallenen op Inlichtingendag samenkomen om hun doden te gedenken. Soms worden ze toegesproken door Meir Amit. Hierna bezoeken ze het Gedenkmuseum, dat vol staat met parafernalia uit het inlichtingenwerk: een zendertje in de voet van een strijkbout, een microfoon in een koffiepot, onzichtbare inkt in een parfumflesje, de oorspronkelijke bandrecorder die gebruikt is om in het geheim het vermaarde onderhoud tussen koning Hussein van Jordanië en president Nasser van Egypte te registreren, vlak voor de Zesdaagse Oorlog van 1967.

Meir Amit heeft de verhalen van de mannen die dit soort hulpmiddelen hebben gebruikt, opgepoetst totdat ze de luister uitstraalden van een heldenmythe. Hij vestigde de aandacht op de vermomming die Ya'a Boqa'i had gedragen toen hij Jordanië in en uit sloop, totdat hij in 1949 in Amman werd gearresteerd en geëxecuteerd; en op de kristalzender/ontvanger die Max Binnet en Moshe Marzuk hadden gebruikt voor het leiden van het succesvolste Mossad-spionagenetwerk in Egypte, voordat zij in een gevangenis in Cairo gruwelijk langzaam ter dood werden gebracht.

Meir Amit: 'Ik zag hen als mijn Gideonieten.' Gideon was in het Oude Testament de held onder wiens leiding Israël een veel grotere strijdmacht had verslagen, dankzij het feit dat hij over betere verspieders beschikte.

Eindelijk werd het tijd voor hem om terug te gaan naar de zandstenen muren, in gezelschap van de curator van het museum. Ze bleven voor iedere inscriptie staan, knikten bijna onmerkbaar naar de naam en liepen verder. Plotseling was het voorbij. Er waren geen doden meer om respect aan te betuigen – alleen nog meer dan voldoende ruimte voor méér namen op deze zandkleurige reuzenzerk.

Even was Meir Amit weer in de ban van zijn mijmeringen. Fluisterend zei de oude voormalige Mossad-directeur tegen de curator in

het Hebreeuws: ‘Wat er ook mag gebeuren, we moeten ervoor zorgen dat dit hier in stand blijft.’

Met een abrupte overgang voegde Amit eraan toe dat president Hafizal Assad van Syrië aan de muur van zijn kantoor in Damascus maar één decoratie heeft hangen, een grote foto van het slagveld waar Saladin in 1187 zijn grote triomf op de kruisvaarders had behaald. Deze overwinning had daarna geleid tot de Arabische verovering van Jeruzalem.

Volgens Meir Amit was Assads voorliefde voor die foto ‘van betekenis voor Israël. Hij beziet ons door de ogen van Saladin: voor hem zijn we een land dat uiteindelijk moet worden veroverd. Er zijn er velen met diezelfde aspiratie. Sommigen doen zich zelfs voor als onze vrienden. Vooral voor hen moeten we op onze hoede blijven...’

Hij zweeg, nam afscheid van de curator en liep terug naar zijn auto alsof hij nu al te veel had gezegd, bijna alsof hij vreesde dat wat hij had gezegd voedsel zou kunnen geven aan de gefluisterde geruchten die binnen de inlichtingendiensten van Israël de ronde deden. De contouren van een nieuwe crisis tekenden zich af in de tegenwoordig onbehaaglijke alliantie tussen de Mossad en de Amerikaanse inlichtingendiensten – en dat kon rampzalige gevolgen hebben voor Israël.

Een van degenen die al verstrikt waren in het ophanden zijnde schandaal, was een van de meest kleurrijke en meedogenloze agenten die ooit onder Meir Amit hadden gediend, een man die al een plaatsje in de kronieken van de geschiedenis had veroverd als de man die Adolf Eichmann had ontvoerd. En deze man mocht nog altijd graag met vuur spelen.

4

De spion met het IJzeren Masker

De welgestelde bewoners van de exclusieve voorstad Afeka, in het noordelijke deel van Tel Aviv, waren gewend aan de aanblik van Rafael ‘Rafi’ Eitan – een oudere, bijziende man met een gedrongen lichaamsbouw en een brede borst, die al sinds hij had meegevochten in de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948 bijna volslagen doof was aan zijn rechteroor – die met allerlei onderdelen van afgedankte waterpijpen, roestige fietskettingen en andere stukken schroot onderweg was naar huis. Gekleed in een goedkope spijkerbroek en een overhemd, het

gezicht beschermd door een lasmasker, transformeerde hij met behulp van een lasbrander al dat schroot tot surrealistische metalen sculpturen.

Sommige buren vroegen zich af of dit voor hem misschien een manier was om te vluchten voor wat hij allemaal had gedaan. Ze wisten dat hij voor zijn land had gedood – niet in openlijke confrontaties, maar tijdens geheime ontmoetingen die deel uitmaakten van de nooit verflauwende ondergrondse oorlog tussen Israël en zijn vijanden. Geen van zijn buren wist precies hoeveel mensen Eitan – soms met niet meer dan zijn brede, oersterke handen als wapen – had gedood. Het enige dat hij hun ooit had verteld, was: ‘Steeds als ik iemand doodde, moest ik eerst hun ogen zien, het wit van hun ogen. Dan werd ik heel kalm en geconcentreerd, zodat ik alleen nog maar dacht aan wat mij te doen stond. En dan deed ik het. Zo ging het.’

Die woorden waren vergezeld gegaan van een innemende grijns, van het soort waarvan sterke mannen zich graag bedienen als ze behoefte hebben aan de goedkeuring van zwakkere mensen dan zijzelf.

Rafi Eitan was bijna vijfentwintig jaar lang de adjunct-directeur Operaties van de Mossad geweest. Hij was een praktijkman – voor hem geen leven achter een bureau om rapporten te spellen en anderen weg te sturen om de kastanjes uit het vuur te halen. Hij had iedere kans aangegrepen om zelf aan de slag te gaan, waar ook ter wereld. Dan was hij er met vooruitgestoken kin op af gegaan, gedreven door een filosofie die hij had gecondenseerd tot één enkele zin: ‘Als je geen deel uitmaakt van de oplossing, ben je een deel van het probleem.’

Er was niemand geweest die zijn gelijke mocht worden genoemd als het aankwam op koelbloedige meedogenloosheid, sluwheid, een onvoorstelbaar snel werkend vermogen tot improviseren, het aangeboren talent om zelfs de best overdachte plannen te ontrafelen, en de volharding die nodig was om een sluwe, bijna ongrijpbare prooi te pakken te krijgen. Al die kwaliteiten had hij moeten gebruiken tijdens de ene operatie waaraan hij zijn onsterfelijke roem te danken had: de ontvoering van Adolf Eichmann, de nazi-bureaucraat die het symbool was geworden van de onuitsprekelijke gruwelen van Hitlers *Endlösung*.

Voor zijn buren in Shay Street was Rafi Eitan een man die je moest vereren, de man die hun omgekomen bloedverwanten had gewroken, de voormalige guerrillastrijder die de kans had gegrepen om de wereld duidelijk te maken dat geen enkele nog levende nazi zich veilig mocht wanen. Als ze bij hem op bezoek waren, werden ze het nooit moe steeds weer te luisteren naar zijn verhaal over deze ongeëvenaard vermetele operatie. Te midden van kostbare kunstobjecten plachtte Rafi zijn zware

armen over elkaar te slaan en zijn geblokte hoofd een beetje scheef te houden, terwijl hij stilzwijgend wachtte tot zijn gehoor zich in gedachten hadden terug verplaatst naar de periode waarin Israël dwars tegen de verdrukking in het levenslicht had gezien. En dan begon hij met een krachtig klinkende stem, de stem van een acteur die alle rollen vertolkte en geen woord oversloeg, zijn vertrouwde vrienden te vertellen hoe hij het had klaargespeeld om Adolf Eichmann gevangen te nemen. Maar eerst schetste hij met grote zorg de enscenering voor een van de meest dramatische ontvoeringsintriges aller tijden.

Kort na de Tweede Wereldoorlog waren het eerst overlevenden van de holocaust die jacht maakten op de nationaal-socialistische oorlogsmisdadigers. Zij noemden zichzelf *Nokmin*, ‘Wrekers’. Ze maalden om strafprocessen; ze executeerden de nazi’s zodra ze hen te pakken kregen. Rafi Eitan kon zich niet één geval herinneren waarbij de verkeerde persoon was gedood. Officieel bestond er in Israël weinig belangstelling voor de vervolging van oorlogsmisdadigers. Israël had andere prioriteiten – de natie hing als het ware aan haar vingertoppen boven een peilloos diepe afgrond, want het land werd nog aan alle zijden omringd door vijandige Arabische staten. Het ging er vooral om de dag van vandaag goed door te komen. Het land was nagenoeg bankroet. Er was geen geld beschikbaar om iets aan de verwerking van het kwaad uit het verleden te doen.

In 1957 kreeg de Mossad de sensationele melding door dat Adolf Eichmann in Argentinië was gesignaleerd. Rafi Eitan, toen al een rijzende ster binnen de Mossad vanwege zijn vlijmscherpe acties tegen de Arabieren, werd aangewezen voor de taak Eichmann te pakken en over te brengen naar Israël, waar hij terecht zou moeten staan.

Er werd hem voorgehouden dat het resultaat hiervan een aantal grote voordelen met zich mee zou brengen. Het zou voor het Israëlische volk een daad van goddelijke gerechtigheid zijn. Het zou de hele wereld herinneren aan de dodenkampen en de noodzaak ervoor te zorgen dat de holocaust zich nooit meer zou herhalen. Het zou de Mossad een plaats bezorgen in de voorste gelederen van de beste inlichtingendiensten ter wereld. Geen andere inlichtingendienst had zich ooit aan een dergelijke operatie gewaagd. Overigens waren er evengrote risico’s aan verbonden. Hij zou duizenden kilometers van huis moeten werken, gebruik makend van valse identiteitspapieren. Hij was daar volledig aangewezen op zijn eigen bekwaamheden en vindingrijkheid en moest in een vijandige omgeving werken: Argentinië stond bekend als een vrijhaven voor nazi’s.

Het was heel goed mogelijk dat het Mossad-team in de gevangenis zou eindigen, of misschien zelfs zou worden gedood.

Twee lange jaren had Rafi Eitan geduldig moeten wachten op de bevestiging van die eerste voorzichtige melding, namelijk dat de man die onder de naam Ricardo Klement in een van de betere buurten van Buenos Aires woonde, in werkelijkheid Adolf Eichmann was.

Toen de opdracht om te vertrekken eindelijk kwam, werd Rafi Eitan 'ijskoud'. Hij had grondig overdacht wat er allemaal mis zou kunnen gaan. De politieke, diplomatieke en voor hem persoonlijke repercussies zouden immens zijn. Ook had hij zich afgevraagd wat er zou gebeuren als de Argentijnse politie ingreep nadat hij Eichmann gevangen zou hebben genomen. 'Ik was vastbesloten Eichmann desnoods met mijn blote handen te wurgen. Als ze mij te pakken kregen, zou ik voor de rechter verklaren dat ik had gehandeld volgens het bijbelse principe: "Oog om oog, tand om tand".'

De Israëlische luchtvaartmaatschappij, El Al, had speciaal op verzoek van de Mossad een vliegtuig van het type Britannia aangeschaft voor de lange vlucht naar Argentinië, een aankoop die betaald was uit de geheime kas van de Mossad. Rafi Eitan vertelde erover: 'We stuurden gewoon iemand naar Engeland om zo'n toestel te kopen. Hij overhandigde het geld en we hadden het vliegtuig. Officieel was die vlucht naar Argentinië bedoeld voor het bezoek van een Israëlische afvaardiging aan de viering van de honderdvijftigste onafhankelijkheidsdag van het land. Geen van de leden van die delegatie wist dat wij mee zouden gaan, laat staan dat ze wisten dat we in de staart van het toestel een cel hadden gemaakt om Eichmann in vast te houden.'

Op de eerste dag in mei 1960 arriveerden Rafi Eitan en zijn team in Buenos Aires. Ze verdwenen naar een van de zeven safe-houses die een kwartiermaker van de Mossad had gehuurd. Een ervan had de codenaam *Maoz*, Hebreeuws voor 'Burcht'. Dit appartement zou als uitvalsbasis voor de operatie fungeren. Een ander onderduikadres kreeg de naam *Tira* ('Paleis'): hier zouden ze Adolf Eichmann na zijn ontvoering vasthouden. De overige adressen waren nodig voor het geval Eichmann moest worden verplaatst onder druk van een klopjacht door de politie. Ze hadden voor de operatie maar liefst twaalf auto's gehuurd.

Toen ze zich eenmaal hadden geïnstalleerd, ging Rafi Eitan buitengewoon kalm en vastberaden te werk. Alle twijfels over een mogelijke mislukking waren nu verdwenen, en de stress van het wachten had plaatsgemaakt voor de spanning van het vooruitzicht op actie. Drie dagen lang wijdden hij en zijn teamleden zich aan het onopgemerkt

schaduwen van Adolf Eichmann, de man die zich gedurende de oorlogsjaren overal heen had laten rijden in een dure Mercedes, maar die nu gewoon de bus moest nemen. Hij stapte iedere dag uit op de hoek van Garibaldistraat, in een buitenwijk van de stad – even stipt als vroeger, toen hij de bevelen had ondertekend op grond waarvan duizenden en nog eens duizenden naar de dodenkampen waren gestuurd.

Op de avond van 10 mei 1960 wees Eitan een chauffeur aan, en nog twee andere leden van zijn team, die tot taak zouden hebben Eichmann in bedwang te houden als hij eenmaal in de auto zat. Een van deze twee mannen was specifiek getraind in het overmeesteren van een slachtoffer op straat. Rafi Eitan zou naast de bestuurder wachten, 'klaar om hem op alle mogelijke manieren te hulp te komen'.

Ze besloten om de ontvoering de volgende avond uit te voeren. Exact om 20.00 uur, op de avond van 11 mei, draaide de huurauto van het Mossad-team de Garibaldistraat in.

Er was geen spanning te bespeuren. Iedereen was dat stadium allang voorbij. Niemand zei iets – wat viel er te zeggen? Rafi Eitan raadpleegde zijn horloge: drie minuten over acht. Ze reden de verlaten straat uit en keerden om. Om vier over acht stopten er enkele bussen. Een minuut later arriveerde de volgende bus. Ze zagen Eichmann uitstappen. Volgens Eitan 'zag hij er wat vermoeid uit, misschien had hij er precies zo uitgezien na de zoveelste dag waarop hij leden van mijn volk de dood in had gestuurd.

De straat was nog steeds verlaten. Achter mij hoorde ik hoe onze specialist in overmeesteren het achterportier opende. We reden door tot we vlak achter Eichmann waren. Hij liep snel, alsof hij zo gauw mogelijk thuis wilde zijn om te eten. Ik hoorde onze specialist diep en rustig ademhalen, zoals hij op de training had geleerd. Hij had zijn techniek zo verfijnd dat hij er nog maar twaalf seconden voor nodig had. De deur uit, de man in zijn lurven grijpen, hem mee sleuren, de auto in. Eruit, grijpen en terug.'

De auto reed nu naast Eichmann. Hij keek half opzij en keek niet-begrijpend naar de man die plotseling uit de auto sprong. Op dat moment struikelde de man over een losse schoenveter en smakte hij bijna tegen de grond. Even was Rafi Eitan te verbluft om zich te verroeren. Hij was de halve wereld overgestoken om de man te grijpen die er de hand in had gehad dat zes miljoen Joden naar de gaskamer waren gestuurd, en nu liepen ze de kans dat hij hen zou ontglippen vanwege een niet behoorlijk vastgemaakte schoenveter! Eichmann begon zich haastig uit de voeten te maken. Rafi Eitan sprong de auto uit.

‘Ik greep hem in zijn nek, met zoveel kracht dat ik zijn ogen zag uitpuilen. Nog iets harder en ik had hem gewurgd. De specialist was opgekrabbeld en hield nu het portier open. Ik smeet Eichmann op de achterbank neer. De specialist klom er ook in, half boven op Eichmann. Het hele gedoe had niet meer dan vijf seconden geduurd.’ Zelfs op de passagiersstoel voorin kon Rafi Eitan de zure adem van Eichmann ruiken, terwijl deze naar lucht hapte. De specialist zat verwoed te kauwen. Eichmann werd rustiger. Hij zag zelfs kans te vragen waar hij deze schandalige behandeling aan verdiende.

Niemand gaf hem antwoord. Zwijgend bereikten ze het safe-house, op niet meer dan vijf kilometer afstand. Binnen gebaarde Rafi Eitan zijn gevangene dat hij zich moest uitkleden. Hij controleerde de maten van Eichmanns lichaam aan de hand van de gegevens uit het SS-dossier waarop ze de hand hadden gelegd. Het verbaasde hem niet dat Eichmann zich op de een of andere manier van zijn SS-tatoeage had weten te ontdoen. Alle lichaamsproporties kwamen echter overeen met de SS-gegevens: hoofdomvang, afstand van elleboog tot pols en afstand van knie tot enkel. Hij ketende Eichmann vast aan een bed. Daarna lieten ze hem tien uur lang alleen, in doodse stilte. Rafi Eitan ‘wilde hem doordringen van een gevoel van hopeloosheid. Kort voor de dageraad was Eichmann geestelijk het kwetsbaarst. Ik vroeg hem hoe hij heette. Hij noemde een Spaanse naam. Ik zei nee, nee, je Duitse naam. Hij noemde zijn Duitse schuilnaam – het alias dat hij had gebruikt om weg te komen uit Duitsland. Opnieuw zei ik nee, nee, je echte naam, je SS-naam. Hij strekte zich op het bed uit, alsof hij in de houding wilde gaan staan, en zei luid en afgemeten: "Adolf Eichmann." Meer heb ik hem niet gevraagd. Dat was niet nodig.’

De volgende zeven dagen bleven Eichmann en zijn cipiers opgesloten in het huis. Nog steeds zeiden ze geen van allen iets tegen hun gevangene. In volslagen stilzwijgen moest hij eten, douchen en naar de wc gaan. Eitan: ‘De stilte bewaren was méér dan een operationele noodzaak. Wij wilden Eichmann niet laten merken hoe nerveus we allemaal waren. Daar zou hij hoop uit hebben geput. En hoop maakt iemand die de wanhoop nabij is buitengewoon gevaarlijk. Ik wilde dat hij zich even hulpeloos zou voelen als onze mensen toen hij hen in veewagons naar de dodenkampen stuurde.’

Het besluit om hem van het safe-house over te brengen naar het vliegtuig van El Al, dat klaarstond om de Israëlische afvaardiging terug te brengen, ging gepaard met een eigen soort galgenhumor. Eerst moest Eichmann het El Al-uniform aantrekken dat Rafi Eitan voor hem had

meegenomen uit Israël. Daarna dwongen ze hem een fles whisky leeg te drinken, waardoor hij stomdronken werd en tot niets meer in staat was.

Rafi Eitan en zijn mensen trokken vervolgens hun eigen El Aluniformen aan, waarna ze zichzelf overvloedig met whisky besprenkelden. Ze zetten Eichmann een platte pet op en duwden hem weer op de achterbank van de huurauto, die door Rafi Eitan zelf naar de luchtmachtbasis werd gereden waar de Britannia met draaiende motoren klaarstond.

Bij de poort werden ze staande gehouden door Argentijnse schildwachten. Op de achterbank lag Eichmann te snurken. Rafi Eitan herinnert het zich als volgt: ‘Het stonk als een distilleerderij in de auto. Dat was het moment waarop ieder van ons een Mossad-Oscar verdiende. We speelden de bezopen Joden die niet tegen Argentijnse sterke drank konden. De schildwachten grijnsden en keurden Eichmann geen blik waardig.’

Op 21 mei 1960, om vijf minuten over twaalf ’s nachts, steeg de Britannia op, met de nog altijd snurkende Eichmann in zijn cel in de staart van het toestel.

Na een proces, waar geen eind aan leek te komen, werd Eichmann schuldig bevonden aan misdaden tegen de mensheid. Op de dag van zijn executie, 31 mei 1962, bevond Rafi Eitan zich in de executiekamer van de Ramla-gevangenis. ‘Eichmann keek mij aan, en hij zei: "Jouw tijd om mij te volgen komt nog wel, Jood." Waarop ik antwoordde: "Maar niet vandaag, Adolf, niet vandaag." Direct daarna ging het valluik open. Eichmann maakte een zacht geluid toen hij stikte. We roken de stank toen zijn sluitspier zich ontspande en hoorden toen alleen nog het vibreren van het strakgespannen touw. Het klonk ons als muziek in de oren.’

Er was een speciale oven gebouwd om het lijk in te cremeren. Binnen enkele uren werd de as uitgestrooid boven zee, over een groot oppervlak. Ben-Gurion had gelast dat er geen spoor van de man mocht overblijven dat door geestverwanten kon worden gebruikt om Eichmann te verheffen tot een idool van de nazicultus. Israël wilde dat hij zou worden weggevaagd van de aarde. De oven werd later gedemonteerd en is nooit meer gebruikt. Die avond stond Rafi Eitan op het strand uit te kijken over de zee. Hij voelde zich volkomen vredig, ‘in de wetenschap dat ik mijn missie tot een goed einde had gebracht. Dat geeft altijd een goed gevoel.’

Als adjunct-directeur Operaties van de Mossad bleef Rafi Eitan kriskras door Europa reizen om Arabische terroristen op te sporen en te

elimineren. Hij maakte daarbij gebruik van op afstand te activeren bommen, het dienstwapen van de Mossad, de Beretta, en – als stilte noodzakelijk was – zijn handen om een slachtoffer met een pianosnaar te wurgen of een dodelijke stoot uit te delen. Hij doodde altijd zonder een spoor van gewetenswroeging.

Als hij thuis was, stond hij vaak uren in een regen van vonken voor zijn smidsvuur, totaal in beslag genomen door zijn pogingen om het metaal volledig naar zijn wil te buigen. Niet lang daarna was hij weer vertrokken, voor een reis die hem dwong om diverse keren over te stappen op een ander vliegtuig voordat hij zijn eindbestemming had bereikt. Voor iedere reis mat hij zichzelf een andere nationaliteit en identiteit aan, geholpen door het immense archief van gestolen of volmaakt vervalste paspoorten dat de Mossad met veel geduld had opgebouwd.

Naast zijn werk als doder had hij een andere vaardigheid ontwikkeld, de rekrutering van nieuwe sayanim. Hij speelde daarbij gewiekst in op de liefde van de Joden voor hun eigen vaderland.

‘Ik hield hen voor dat ons volk tweeduizend jaar lang niets anders had gedaan dan dromen. We hadden twintig eeuwen lang alleen maar om verlossing gebeden. In onze liederen, onze poëzie, onze harten, hadden we die droom levend gehouden – een droom die op zijn beurt ons in leven hield. Nu was de droom werkelijkheid geworden. En dan voegde ik eraan toe: en om die werkelijkheid in stand te houden, hebben we mensen zoals jij nodig.’

In de cafés langs de Parijse boulevards, in restaurantjes aan de oevers van de Rijn, in steden als Madrid, Antwerpen en de Londense voorstad Golders Green, herhaalde hij die indringende woorden. Meestal slaagde hij erin om – door zijn mening te geven over wat het vandaag de dag betekende om Jood te zijn – een nieuwe sayan te rekruteren. Als iemand aarzelde, vermengde hij handig het persoonlijke met het politieke. Dan vertelde hij over zijn tijd bij de Haganah en vlocht er lovende verhalen over Ben-Gurion en andere leiders doorheen. Meestal smolt het laatste restje weerstand gauw genoeg weg.

Na verloop van tijd beschikte hij overal in Europa over een groot netwerk van sayanim: advocaten, tandartsen, onderwijzers, artsen, kleermakers, winkeliers, huisvrouwen, secretaresses. Hij was vooral gecharmeerd van een bepaalde groep: Duitse Joden die naar het land waren teruggekeerd waarin de holocaust was uitgebroed. Rafi Eitan noemde hen altijd ‘mijn overlevende verspieders’. Als strijder in de frontlinie van de Mossad-operaties hield Rafi Eitan zich altijd verre van

het ellebogenwerk dat binnen de Israëlische inlichtingendiensten voortdurend plaatsvond. Natuurlijk wist hij precies wat er gaande was: de intriges van de Aman – de Militaire Inlichtingendienst – en de Shin Bet, de Binnenlandse Veiligheidsdienst. Beide diensten ondernamen aan de lopende band pogingen om iets af te knabbelen van het oppergezag van de Mossad. Hij hoorde geruchten over de kongsi's die werden geformeerd of uiteen waren gevallen, over de rapporten met het stempel *Eyes Only* (ongeveer Streng Geheim; alleen bestemd voor geadresseerde) die ze naar het bureau van de premier stuurden. Onder het bewind van Meir Amit was de Mossad echter onwankelbaar gebleven, onaantastbaar voor iedere poging om zijn autoriteit te ondergraven.

Maar toen was de dag aangebroken dat Meir Amit niet langer het bevel voerde. Hij beende niet meer op zijn bekende resolute manier door de gangen, en ook zijn indringende blik en de glimlach die maar niet kon doorbreken schitterden door afwezigheid. Na Amits vertrek hadden collega's Rafi Eitan aangeboden voor hem te lobbyen om Amits opvolger te kunnen worden, waarbij ze hem hadden verzekerd dat hij over alle kwalificaties beschikte en op de nodige populariteit en loyaliteit binnen de Mossad kon rekenen. Nog voor Rafi Eitan er een besluit over had kunnen nemen, was de positie vergeven aan een kandidaat die door de Arbeiderspartij naar voren was geschoven: de kleurloze, pedante Zvi Zamir. Rafi Eitan diende zijn ontslag in. Hij had geen conflict met de nieuwe directeur-generaal, maar was eenvoudigweg van mening dat hij zich niet langere 'prettig' zou kunnen voelen binnen de Mossad. Onder Meir Amit had hij zo ongeveer een vrijbrief gehad om naar eigen inzicht te werk te gaan, maar hij voorvoelde dat Zamir de 'dingen precies volgens het boekje' zou willen doen. 'Dat was niks voor mij.'

Rafi Eitan vestigde zich als privéconsulent voor beveiligingszaken. Hij bood zijn bekwaamheden aan ondernemingen aan wier beveiliging te wensen overliet, of aan de rijke zakenman die zijn lijfwacht wilde laten trainen om hem zo goed mogelijk te beveiligen tegen een terroristische aanslag. Dat werk begon hem algauw de keel uit te hangen. Na een jaartje liet Rafi Eitan uitlekken dat hij bereid was zich weer in het enerverende inlichtingenwerk te storten. Toen Yitzhak Rabin in 1974 premier werd, benoemde hij prompt de agressieve praktijkman, Yitzhak Hofi, tot hoofd van de Mossad. Als zodanig zou hij echter moeten rapporteren aan de 'havik' Ariel Sharon, Rabins adviseur voor nationale veiligheid. Hofi werkte daardoor nauw samen met een man die er vrijwel

dezelfde 'halsafsnijdersmentaliteit' op na hield als hijzelf, ook met betrekking tot het inlichtingenwerk.

Drie jaar later, na alweer een nieuwe regeringswisseling, benoemde de nieuwe premier, Menachim Begin, Rafi Eitan tot zijn persoonlijke adviseur inzake het terrorisme. Eitans eerste daad was erop gericht de Palestijn te elimineren die verantwoordelijk was geweest voor het beramen van de gruwelijke aanslag op de Israëlische afvaardiging tijdens de Olympische Spelen van 1972 in München, waarbij elf Israëlische topsporters waren omgekomen. De feitelijke plegers van de aanslag waren inmiddels al dood – een voor een geëxecuteerd door de Mossad.

De eerste die het leven had gelaten, bevond zich in de hal van het flatgebouw in Rome waar hij woonde, toen hij van dichtbij elf kogels moest opvangen – een kogel voor iedere omgekomen atleet. De volgende op de zwarte lijst werd gedood in zijn appartement in Parijs toen hij de telefoon opnam: zijn hoofd werd van zijn lichaam gerukt door een kleine bom die in de hoorn was verborgen en op afstand kon worden geactiveerd. Een derde terrorist lag in een hotelkamer in Nicosia te slapen toen de kamer werd verwoest door een soortgelijke bom. Om panische angst te veroorzaken onder de resterende leden van de Zwarte September-groep, die de verantwoordelijkheid voor de aanslag had opgeëist, lieten Arabische sayanim van de Mossad in Arabische kranten hun dood alvast aankondigen door hun overlijdensadvertenties te plaatsen. Bij hun gezinnen werden bloemen en condoleancekaarten bezorgd, kort *voordat* de persoon zelf werd gedood.

Rafi Eitan maakte zich nu op om hun leider, Ali Hassan Salameh – die overal in de Arabische wereld bekendstond als de 'Rode Prins' – op te sporen en te doden. Sinds München 1972 was Eitan van de ene Arabische hoofdstad naar de andere gevlogen om Mossad-terreurgroepen te instrueren over de te volgen strategie. Keer op keer was de Rode Prins naar elders vertrokken, telkens als Rafi Eitan klaar was om toe te slaan. Uiteindelijk had hij zich echter geïnstalleerd tussen de bommenmakers van Beiroet. Die stad kende Rafi Eitan als zijn broekzak. Toch besloot hij eerst zijn geheugen op te frissen. Hij reisde erheen, zich uitgevend voor een Griekse zakenman. Al binnen enkele dagen ontdekte hij waar Salameh zich precies schuilhield en was hij op de hoogte van zijn doen en laten.

Rafi Eitan keerde terug naar Tel Aviv en begon zijn plan uit te stippelen. Drie Mossad-agenten die voor Palestijnen konden doorgaan staken de grens met Libanon over en reisden verder naar Beiroet. Daar

aangekomen, huurde een van hun een auto. De tweede verstopte een hele reeks bommen in deze auto: in de chassisbalken, in het dak en in de portieren. De derde katsa parkeerde de auto langs de route die de Rode Prins iedere ochtend volgde, op weg naar zijn hoofdkwartier. Aan de hand van de nauwkeurige tijdstippen die Rafi Eitan had geleverd, werden de tijdbommen in de auto zodanig afgesteld dat ze zouden exploderen op het moment dat Salameh voorbijkwam. Dat gebeurde en hij werd aan stukken gereten.

Rafi Eitan had bewezen dat hij weer een factor van belang was in de Israëlische inlichtingengemeenschap. Premier Menachim Begin oordeelde echter dat Rafi Eitan van veel te veel waarde was om hem aan de risico's van nog meer van dit soort waagstukken bloot te stellen. Hij beval zijn adviseur dat hij van nu af aan op kantoor diende te blijven en zich op de achtergrond moest houden. Kort daarvoor had Eitan voor John le Carré model gestaan voor de hoofdfiguur in de spionagethriller *The Little Drummer Girl*, die erin slaagt een bende terroristen op te sporen.

De wetenschap dat hij had bijgedragen aan het geloofwaardigheidsgehalte van de fantasie van een thrillerauteur kon weinig veranderen aan Eitans eeuwige rusteloosheid. Hij wilde daar zijn waar de actie was, in plaats van geketend te zijn aan een bureau of deel te nemen aan de ene na de andere eindeloze vergadering. Hij begon Begin te bewerken met verzoeken om hem iets anders te doen te geven.

Na enige aarzeling – een betere adviseur inzake terroristenbestrijding dan Eitan had de premier zich niet kunnen wensen – benoemde Begin hem niettemin op een van de zwaarste posities binnen de inlichtingengemeenschap; een baan die niet alleen zijn verstand scherp zou houden, maar ook tegemoet zou komen aan zijn behoefte om zelf de handen uit de mouwen te steken. Hij werd directeur van het Bureau voor Wetenschappelijke Verbindingen, vooral bekend onder het Hebreeuwse acroniem LAKAM.

Deze instantie was in 1960 in het leven geroepen om als spionagetak van het ministerie van Defensie een begin te maken met het 'met alle mogelijke middelen vergaren van wetenschappelijke informatie'. Dat betekende in principe dat er mensen werden omgekocht om informatie te stelen. Vanaf het begin werd de LAKAM hierbij gedwarsboomd door de vijandige houding die de Mossad aannam, want bij de Mossad werd de nieuwkomer als de spreekwoordelijke dilettant beschouwd. Zowel Isser Harel als Meir Amit had pogingen gedaan om de LAKAM ofwel op te laten doeken, of het bureau door de Mossad te laten inlijven. Shimon Peres, destijds onderminister van Defensie, had

echter koppig eraan vastgehouden dat zijn ministerie een eigen instantie voor het vergaren van wetenschappelijk informatie moest hebben. Langzaam en heel omzichtig was de LAKAM te werk gegaan. Na enige tijd beschikte het bureau over 'filialen' in Washington, New York, Boston en Los Angeles – stuk voor stuk centra van geavanceerde technologie. Iedere week verstuurden LAKAM-medewerkers plichtsgetrouw dozen vol technische vakbladen naar Israël, in de wetenschap dat deze activiteit door de FBI nauwlettend in het oog werd gehouden.

Dit toezicht werd aanzienlijk verscherpt in 1968, toen ontdekt werd dat een van de ingenieurs die aan de constructie van een Frans gevechtsvliegtuig werkten, de Mirage IIIC, meer dan tweehonderdduizend blauwdrukken had ontvreemd. De man werd veroordeeld tot viereneenhalf jaar gevangenisstraf, omdat hij de LAKAM de gegevens in handen had gespeeld die Israël in staat stelden zelf klonen van de Mirage IIIC te bouwen. Na deze coup had de LAKAM zich maar over weinig nieuwe successen kunnen verheugen.

Voor Rafi Eitan gaf de herinnering aan de Mirage-coup de doorslag. Wat destijds gelukt was, moest ook nu mogelijk zijn. Hij zou de LAKAM, inmiddels op sterven na dood, nieuw leven inblazen en uitbouwen tot een factor waar rekening mee moest worden gehouden.

Hij werkte vanuit een bescheiden kantoor in een onopvallend deel van Tel Aviv, waar hij zijn nieuwe medewerkers – die nog vervuld waren van ontzag voor deze legendarische figuur, die nu hun baas was – vertelde dat wat hij van wetenschap wist op de achterkant van een postzegel paste, en dan bleef er nog ruimte over. Maar, zo liet hij erop volgen, ik ben altijd een vlotte leerling geweest.

Hij dompelde zich helemaal onder in de wereld van de wetenschap, op zoek naar potentiële informatiebronnen waar hij zich op kon storten. Hij ging al voor het krieken van de dag van huis en kwam pas tegen middernacht terug, gewapend met stapels paperassen die hij tot ver in de kleine uurtjes bleef bestuderen; er bleef nauwelijks tijd over om ontspannen te werken aan zijn metalen sculpturen. Terwijl hij immense hoeveelheden data in zich opnam, hernieuwde hij zijn contacten met zijn vroegere dienst. De Mossad had intussen een nieuwe directeur-generaal, Nahum Admoni. Net als Rafi Eitan had Admoni een diepgeworteld wantrouwen inzake de Amerikaanse bedoelingen in het Midden-Oosten. Voor de buitenwacht bleef Washington volharden in zijn demonstratieve verbondenheid met Israël, en de CIA had ook het geheime communicatiekanaal dat Isser Harel en Allen Dulles hadden gecreëerd

intact gelaten. Admoni klaagde echter dat de informatie uit die bron van weinig of geen betekenis was.

De Mossad-directeur maakte zich ook zorgen over rapporten die afkomstig waren van zijn eigen katsa's en goed gepositioneerde sayanim in Washington. Zij hadden lucht gekregen van geheime ontmoetingen tussen hoge functionarissen van Buitenlandse Zaken met Arabische leiders uit de omgeving van Yasser Arafat, waarbij overleg was gepleegd over manieren om Israël te dwingen tot een meer ontvankelijke houding tegenover de Palestijnse eisen. Admoni vertrouwde Rafi Eitan toe dat hij de Verenigde Staten niet langer als 'een vriend voor slechte tijden' kon beschouwen.

Die houding werd nog versterkt door een incident dat het Amerikaanse geloof in de eigen onkwetsbaarheid heviger schokte dan wat dan ook na de oorlog in Vietnam.

In augustus 1983 ontdekten Mossad-agenten dat er een terreuraanslag werd gepland op Amerikaanse soldaten in Beiroet, die daar namens de Verenigde Naties als vredesmacht aanwezig waren. De katsa's hadden een Mercedes-vrachtwagen ontdekt waarin een halve ton aan explosieven was verborgen. Volgens de afspraken tussen Harel en Dulles had de Mossad die informatie direct moeten doorgeven aan de CIA. Maar tijdens een vergadering in het Mossad-hoofdkwartier aan de King Saul Boulevard kregen stafmedewerkers te horen dat zij ervoor dienden te zorgen 'dat onze mensen die vrachtwagen in het oog blijven houden. Maar wat de Yankees betreft – wij zijn er niet om hen te beschermen. Ze kunnen zelf uit hun doppen kijken. Als wij te veel voor de Yankees gaan doen, bevuilen we straks onze eigen stoep.'

Op 23 oktober 1983 – nauwlettend geobserveerd door Mossad-agenten – werd de Mercedes-vrachtwagen plankgas het hoofdkwartier van het Achtste Bataljon Mariniers van de Verenigde Staten binnengereden. De terreuraanslag kostte 241 mariniers het leven.

Volgens een ex-Mossad-man, Victor Ostrovsky, was de reactie in de hoogste echelons van de Mossad: 'Ze moesten zo nodig hun neus in de Libanon-kwestie steken; dit is de tol die ze ervoor moeten betalen.'

Die stellingname moedigde Rafi Eitan er opnieuw toe aan om serieus te overwegen de Verenigde Staten op de korrel te nemen. Hun wetenschappelijke gemeenschap was de meest geavanceerde ter wereld en de Amerikaanse militaire technologie kende haar gelijke niet. Het zou een geweldige coup zijn als de LAKAM de hand wist te leggen op zelfs maar een fractie van die schat aan kennis. De eerste hindernis zou het

moeilijkst te nemen zijn: het vinden van een informant die goed genoeg gepositioneerd was om dergelijk materiaal te kunnen leveren.

Gebruik makend van de lijst van Amerikaanse sayanim die hij gedurende zijn tijd bij de Mossad zelf had helpen opbouwen, liet hij discreet uitlekken dat hij graag in contact wilde komen met iemand in de Verenigde Staten die pro-Israël was en over een gedegen wetenschappelijk achtergrond beschikte. Maandenlang gebeurde er helemaal niets.

Totdat in april 1984 kolonel Aviem Sella van de Israëlische luchtmacht, die een sabbatjaar had genomen om computerwetenschappen aan de Universiteit van New York te gaan studeren, een feest bezocht van een rijke Joodse gynaecoloog in Upper East Side, een gedeelte van Manhattan waar zich een groot aantal wereldberoemde en steenrijke mensen heeft geconcentreerd. Sella genoot in de Joodse gemeenschap van New York de status van coryfee, want als piloot had hij drie jaar eerder met succes de Israëlische luchtmachtactie aangevoerd die de eerste Iraakse kernreactor had vernietigd.

Een van de gasten op dat feest was een schuchtere jongeman met een verlegen lachje die zich slecht op zijn gemak scheen te voelen tussen al die artsen, advocaten en bankiers. Hij stelde zich aan Sella voor als Jonathan Jay Pollard en zei dat hij alleen naar het feest was gekomen om hem te ontmoeten. Sella schrok van deze onomwonden benadering en probeerde het gesprek om te buigen naar wat gebabbel. Hij stond op het punt door te lopen toen Pollard hem onthulde dat hij niet alleen een toegewijd zionist was, maar bovendien medewerker van de Amerikaanse Marine Inlichtingendienst. Algauw vernam de scherpzinnige Sella dat Pollard werkzaam was in het Alarmeringscentrum voor Terroristenbestrijding dat deel uitmaakte van een van de geheimste faciliteiten van de Amerikaanse marine, in Suitland (Maryland). Tot Pollards taken behoorde het bewaken van al het streng-geheime materiaal over terroristische activiteiten, overal ter wereld. Zijn werk was zelfs zo belangrijk, dat voor hem de hoogste veiligheids-clearance was afgegeven die de gezamenlijke Amerikaanse inlichtingendiensten kennen.

Kolonel Sella kon zijn oren niet geloven, vooral niet toen Pollard hem vergastte op specifieke details van incidenten waarbij de Amerikaanse Geheime Dienst niet met zijn Israëlische tegenhanger had willen samenwerken. Sella begon zich af te vragen of Pollard misschien op hem af was gestuurd door de FBI, die er belang bij had een Israëli te rekruteren.

Toch was er iets aan de fanatieke Jonathan Pollard dat hem influisterde dat de man de waarheid sprak. Nog diezelfde avond belde Sella naar Tel Aviv, voor een gesprek met de commandant van de inlichtingendienst van de luchtmacht. Deze officier verbond hem even later door met de chef-staf van de luchtmacht. Sella kreeg opdracht het contact met Pollard te cultiveren.

Ze begonnen elkaar te ontmoeten: bij de schaatsbaan op Rockefeller Plaza, in een koffiehuis aan Forty-Eight Street, of bij het meertje in Central Park. Iedere keer overhandigde Pollard hem geheime documenten die bevestigden dat hij de waarheid sprak. Sella stuurde het materiaal per koerier naar Tel Aviv, en hij genoot van het spannende besef dat hij betrokken was geraakt bij een operatie van geheime aard. Het was daarom begrijpelijk dat hij verbijsterd was toen hij hoorde dat de Mossad alles af wist van Pollard, die twee jaar eerder al eens had aangeboden voor de Mossad te gaan spioneren. De Mossad had hem afgewezen als ‘labiel’. Een Mossad-katsa in New York had Pollard eens beschreven als ‘een vereenzaamde ... met een onrealistische kijk op Israël’.

Niet bereid om zonder slag of stoot afstand te doen van zijn rol in een operatie – iets dat heel wat enerverender was dan achter een computer in een leslokaal zitten – ging Sella op zoek naar een manier om de connectie in leven te houden. Gedurende deze periode in New York had hij kennisgemaakt met de wetenschappelijk attaché van het Israëlisch consulaat in de stad. De attaché heette Yosef Yagur, en hij was door Rafi Eitan aangesteld als hoofd van alle LAKAM-operaties in de Verenigde Staten.

Sella nodigde Yagur uit voor een etentje met Pollard. Tijdens het eten herhaalde Pollard dat de Amerikanen Israël informatie onthielden die het land in staat zou stellen zich tegen Arabische terroristen te verdedigen, omdat zij niet wilden dat hun relaties met de Arabische olieproducerende landen zouden verslechteren.

Die avond belde Yagur via een beveiligd toestel in het consulaat met Rafi Eitan. In Tel Aviv waren de kleine uurtjes al een aardig eind gevorderd, maar Eitan zat nog in zijn studeerkamer te werken. Het was bijna dag toen hij de hoorn neerlegde. Hij kon wel juichen – hij had zijn informant.

In de volgende drie maanden werden Pollard en zijn aanstaande echtgenote, Anne Henderson, op subtiele manier door Yagur en Sella ‘gecultiveerd’. Het tweetal nam hen mee naar dure restaurants, Broadway-producties en filmpremières. Pollard bleef belangrijke

informatie overhandigen. Rafi Eitan kon zijn ogen bijna niet geloven, zo goed was het materiaal. Hij besloot dat het tijd werd dat hij zijn informant zelf eens ontmoette.

In november 1984 nodigden Sella en Yagur Pollard en Henderson uit voor een volledig betaalde reis naar Parijs. Yagur zei tegen Pollard dat deze ‘vakantie’ een ‘bescheiden beloning is voor alles wat jij voor Israël doet’. Ze vlogen eersteklas en werden afgehaald door een auto met chauffeur, die hen naar het Bristol Hotel reed. Daar werden ze opgewacht door Rafi Eitan.

Tegen het eind van de avond legde Rafi Eitan de laatste hand aan alle praktische details van de manier waarop Pollard zijn landverraad moest voortzetten. Het kon niet meer zo doorgaan, op de nonchalante toer. Sella moest zich meteen terugtrekken – zijn rol was uitgespeeld. Voortaan fungeerde Yagur als Pollards ‘controller’. Er werd een beproefd systeem uitgewerkt voor de overdracht van de documenten. Pollard moest ze in het vervolg afleveren bij het appartement van Irit Erb, een muisgrijze secretaresse van de ambassade in Washington. In haar keuken was een supersnel fotokopieerapparaat geplaatst voor het kopiëren van het materiaal. Pollard moest zijn bezoeken aan haar combineren met die aan een beperkt aantal vooraf vastgestelde autowasinstallaties. Terwijl zijn auto werd gewassen, zou Pollard de documenten overdragen aan Yagur, wiens auto ook dringend toe was aan een wasbeurt. Onder het dashboard was een door accu’s gevoed fotokopieerapparaat verborgen. Zowel de flat van Irit Erb als de autowasinstallaties bevonden zich niet ver van Washington National Airport, zodat Yagur gemakkelijker heen en weer zou kunnen pendelen tussen New York en Washington. Vanuit het consulaat verstuurde hij het materiaal per beveiligde fax naar Tel Aviv.

Rafi Eitan keerde terug naar Tel Aviv, in afwachting van de resultaten. Ze overtroffen zelfs zijn stoutste verwachtingen: bijzonderheden over een Russische wapenlevering aan Syrië en andere Arabische landen; de juiste coördinaten van SS-21- en SA-5-raketinstallaties; stafkaarten en haarscherpe satellietfoto’s van Iraakse, Syrische en Iraanse wapenarsenalen en zelfs opnamen van fabrieken waar chemische en biologische wapens werden ontwikkeld en/of gefabriceerd.

Al spoedig had Rafi Eitan een glashelder beeld van de methoden waarvan de Verenigde Staten gebruik maakten om inlichtingen te vergaren – niet alleen in het Midden-Oosten, maar ook in Zuid-Afrika. Pollard leverde rapporten van CIA-agenten op basis waarvan hij het hele organisatieschema van het informatienetwerk van de Amerikanen in dat

land kon reconstrueren. Een van die documenten bevatte een gedetailleerd verslag van de geslaagde kernproef van Zuid-Afrika op 14 september 1979 in de zuidelijke uitloper van de Indische Oceaan. Pretoria was altijd bij hoog en laag blijven ontkennen dat Zuid-Afrika een kernmogendheid was geworden. Rafi Eitan haalde de Mossad over om kopieën van al het materiaal over Zuid-Afrika over te dragen aan Pretoria, wat de nekslag betekende voor het complete CIA-netwerk. Twaalf agenten waren genoodzaakt om in vliegende haast dat land te verlaten.

Ook de volgende elf maanden bleef Jonathan Pollard informatie over het Amerikaanse inlichtingenwerk spuien. In totaal werden er meer dan duizend uiterst geheime documenten – complete riemen papier – naar Israël gestuurd. Daar werden ze verslonden door Rafi Eitan, voordat hij het materiaal overdroeg aan de Mossad. Deze informatie stelde Nahum Admoni in staat de coalitieregering van Shimon Peres – op een wijze die voorheen onmogelijk was geweest – te adviseren over de beste manier om te reageren op de politiek van de Verenigde Staten in het Midden-Oosten. Een notulist die de zondagse kabinetsbesprekingen in Jeruzalem bijwoonde, vertelde dat ‘het luisteren naar Admoni nauwelijks onderdeed voor een zitplaats in het Oval Office in Washington. Wij waren niet alleen op de hoogte van de laatste opvattingen in Washington over alle aangelegenheden die voor ons van belang waren, maar hadden bovendien ruim de tijd om over de beste reactie na te denken.’

Pollard was een doorslaggevende factor geworden in de geheime politieke besluitvorming van Israël en de complexe opties waaruit keuzes moest worden gemaakt. Rafi Eitan autoriseerde de aanmaak van een Israëlisch paspoort voor Pollard, op de naam Danny Cohen. Ook regelde hij een ruime maandelijkse vergoeding. In ruil daarvoor verlangde hij van Pollard details over de elektronische afluisterpraktijken die het Amerikaanse Bureau voor Nationale Veiligheid (NSA = National Security Agency) toepaste in Israël, in de Israëlische ambassade in Washington en in andere diplomatieke vestigingen van Israël in de Verenigde Staten.

Voordat Pollard de verlangde informatie kon leveren, werd hij gearresteerd. Dat gebeurde op 21 november 1985, voor de deur van de Israëlische ambassade in Washington. Enkele uren later waren Yagur, Sella en de ambassade-secretaresse uit Washington al vanuit New York per El Al-toestel onderweg naar Tel Aviv, zodat de FBI het nakijken had. In Israël verdwenen ze onder de beschermende vleugels van de dankbare

inlichtingendiensten. Pollard werd veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf; zijn vrouw kreeg vijf jaar.

Intussen kon Rafi Eitan zich koesteren in de gloed van het succes van alweer een operatie tegen onder meer de Verenigde Staten die ertoe had geleid dat Israël zich had kunnen ontwikkelen tot de belangrijkste kernmogendheid in het Midden-Oosten.

5

Gideons nucleaire zwaard

In het duister van een bioscoop in Tel Aviv was Rafi Eitan uit de tweede hand getuige geweest van de geboorte van het atoomtijdperk boven Hirosjima, op 6 augustus 1945. Terwijl de jonge soldaten om hem heen allemaal juichten en floten van blijdschap bij het zien van de filmbeelden van de verwoeste Japanse stad, had hij maar twee gedachten. Zou Israël ooit zo'n wapen bezitten? En stel dat de Arabische buurlanden van Israël er eerder over zouden beschikken?

In de loop van de decennia daarna waren diezelfde vragen van tijd tot tijd opnieuw bij hem opgekomen. Als Egypte over een kernbom had beschikt, zou het de Suezoorlog hebben gewonnen, en zou er nooit een Zesdaagse Oorlog van 1967 of een Jom Kippoer-oorlog (in oktober 1973; deze oorlog wordt door de Egyptenaren de 'Oktoberoorlog' genoemd) zijn geweest. Dan zou Israël nu een nucleaire woestijn zijn geweest. Maar als Israël zelf over kernwapens beschikte, zou het nagenoeg onoverwinnelijk zijn.

In die tijd was dit soort strategische vraagstukken alleen van academisch belang voor een inlichtingenman die zich primair had beziggehouden met het uitroeien van terroristen. En het oplossen ervan was de taak van anderen. Maar nu Rafi Eitan de leiding had gekregen over de LAKAM, begon hij zich serieus in deze kwestie te verdiepen. Hij werd nu beziggehouden door één enkele vraag: kon hij Israël helpen aan de constructie van een nucleair schild?

Tot diep in de nacht was hij in zijn lectuur verdiept, geholpen door de veertig vitaminepillen die hij dagelijks slikte. Zo ontdekte hij dat de Israëlische politieke en wetenschappelijke wereld aanvankelijk ernstig verdeeld waren geweest over de noodzaak om 'over te gaan op nucleaire bewapening'. In de dossiers vond hij de details over felle ruzies binnen kabinetten, en de transcripties van monologen van verbitterde geleerden. En altijd weer de alles en iedereen overstemmende David Ben-Gurion,

die door de stortvloed van bezorgdheid, protesten en eindeloze twistgesprekken heen laveerde.

De moeilijkheden waren begonnen in 1956, toen Frankrijk Israël een kleine atoomreactor met een capaciteit van vierentwintig megawatt leverde. Volgens Ben-Gurions bekendmaking, was de reactor bedoeld als energiebron voor een groot 'pompstation' dat de Negev moest transformeren tot een 'land- en tuinbouwparadijs, door de ontzilting van vier miljard liter zeewater per jaar'. Ondanks die verzekering bracht de aanschaf zes van de zeven leden van de Israëlische Commissie voor Atoomenergie ertoe hun ontslag in te dienen; zij protesteerden dat de reactor in werkelijkheid bedoeld was om de voorloper te zijn van een 'politiek avonturisme dat de hele wereld tegen ons in het harnas zal jagen'. Ze werden gesteund door vooraanstaande militaire strategen in Israël. Zo veroordeelde Yigal Allon, de grote held van de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948, de 'nucleaire optie' in niet mis te verstane termen; en ook Yitzhak Rabin, die kort daarna chef-staf van de Israëlische Defensiemacht zou worden, tekende luidkeels protest aan. Zelfs Ariel Sharon, destijds en nog altijd de felste 'havik' in het Israëlische kamp, protesteerde fel tegen de vorming van een kernwapenarsenaal. 'Wij beschikken over de beste conventionele strijdkrachten in dit hele gebied.'

Ben-Gurion lapte alle tegenstand aan zijn laars en beval dat de reactor moest worden opgesteld in de Negev-woestijn, niet ver van het door woestijnzand geteisterde stadje Dimona. Dimona was ooit een pleisterplaats geweest langs de eeuwenoude karavaanroute tussen Cairo en Jeruzalem, maar de tijd had er al heel lang stilgestaan. De ligging ervan was op maar heel weinig landkaarten te vinden, in de woestijn ten zuiden van Tel Aviv. Van nu af aan zou echter geen enkele cartograaf nog toestemming krijgen om ook maar iets op een landkaart aan te geven dat iemand mogelijk in staat zou kunnen stellen om de plaats waar Israël de eerste wankele stapjes in het atoomtijdperk zette, te lokaliseren.

De zilveren koepel van Dimona – waaronder zich de reactor bevond – leek in de zinderende woestijnlucht boven het zand te zweven. Kirya le Mehekar Gariny, zoals de Hebreeuwse naam van het nucleaire complex bij Dimona luidt, gaf werk aan ruim 2500 geleerden en technici. Ze werkten in de best beschermde laboratoriafaciliteiten ter wereld. Het zand rondom het hek van het complex werd continu gecontroleerd op sporen van indringers. Piloten wisten dat elk toestel dat binnen een verboden enclave met een diameter van tien kilometer verzeild raakte groot gevaar liep te worden neergehaald. De Israëlische Genie had in de

woestijn een vijfentwintig meter diepe kuil uitgegraven om de reactor te huisvesten, dat onderdeel was van een uitgestrekt onderaards complex dat bekendstaat onder de naam Machon-2. De kern ervan bestond uit een splijtings- en opwerkingsfabriek waarvan de bestanddelen vanuit Frankrijk waren verscheept in kisten met de daarop gedrukte tekst TEXTIELMACHINES.

Op zich was de reactor veel te klein om Israël in staat te stellen zelf een atoombom te vervaardigen. Voor zo'n bom is veel splijtmateriaal nodig: uranium of plutonium. En de kleine groep kernmogendheden waren het met elkaar eens geworden: aan niemand buiten hun exclusieve 'club' zou ooit ook maar één gram van een van beide stoffen worden geleverd. Hoe indrukwekkend ook, de reactor in Dimona was weinig meer dan een pronkstuk – en dat zou hij blijven totdat er splijtingsmateriaal werd aangevoerd.

Drie maanden na installatie van de reactor opende een kleine onderneming, die zich toelegde op de opwerking van afgewerkte splijtstaven, haar deuren in een omgebouwde staalfabriek uit de Tweede Wereldoorlog, gelegen bij de alledaagse stad Apollo, Pennsylvania. Het bedrijf heette Nucleair Materials and Equipment Corporation (Numec). Directeur was een zekere dr. Salman Shapiro.

In de databank van de LAKAM, waarin gegevens over prominente Amerikaanse Joden met een wetenschappelijke opleiding werden vergaard, stond Shapiro vermeld als een vooraanstaande fondswerver voor Israël. Rafi Eitan wist dat hij een mogelijke oplossing had gevonden om de reactor in Dimona te voorzien van brandstofstaven. Hij gaf bevel voor een allesomvattend onderzoek naar Shapiro's achtergrond en die van al zijn medewerkers. De opdracht daartoe ging naar de katsa in Washington.

Terwijl dit onderzoek gaande was, bleef Rafi Eitan zich bezighouden met een verhaal dat hem in gedachten verplaatste van de woestijnhitte van Dimona naar de koele wandelgangen van het Witte Huis.

Bij de door de katsa uit Washington verstuurde informatie bevond zich een kopie van een memorandum van de Amerikaanse Commissie voor Atoomenergie, van 20 februari 1962. In dit memo werd Shapiro onomwonden gewezen op het feit dat het 'verzuim van uw onderneming om te voldoen aan de veiligheidseisen strafbaar is voor de wet, in overeenstemming met de *Wet op de Atoomenergie van 1954* en de wetgeving op het gebied van spionage'.

Die dreigende toon versterkte Rafi Eitans gevoel dat hij wellicht een manier had gevonden om door te dringen tot de Amerikaanse nucleaire industrie. Numec scheen niet alleen belabberd beveiligd te zijn, maar was bovendien een onderneming met een slordige boekhouding en een management dat in de ogen van Amerika's nucleaire waakhond veel te wensen overliet. Deze tekortkomingen maakten de onderneming een zeer aanlokkelijk LAKAM-doelwit.

Salman Shapiro, zoon van een orthodoxe rabbijn, had het dankzij zijn briljante geest al ver geschopt. Aan de Johns Hopkins Universiteit had hij op achtentwintig jarige leeftijd zijn doctoraat in de chemie behaald. Door zijn vermogen om hard te werken was hij al spoedig een vooraanstaande medewerker geworden van het Laboratorium voor Nucleair Onderzoek & Ontwikkeling van Westinghouse – een concern dat door de Amerikaanse marine in de arm was genomen om een kernreactor voor de voortstuwing van een onderzeeboot te ontwikkelen. Het onderzoek naar Shapiro's persoonlijke achtergrond had aan het licht gebracht dat een aantal verwanten van hem slachtoffers van de holocaust waren, en dat Shapiro – op de 'hem kenmerkende discrete wijze' een donatie van enkele miljoenen dollars had overgemaakt naar het Technion Instituut te Haifa, waar studenten werden geschoold in disciplines als wis- en natuurkunde en machinebouw.

In 1957 was Shapiro weggegaan bij Westinghouse om Numec op te richten. Het bedrijf had vijfentwintig aandeelhouders, die zonder uitzondering openlijk met Israël sympathiseerden. Shapiro stond daarmee aan het hoofd van een kleine onderneming in een bedrijfstak van louter haaien. Desondanks was Numec erin geslaagd een aantal contracten in de wacht te slepen voor de verrijking van uranium – een proces dat in de regel met zich meebracht dat een deel van het uranium tijdens de bewerkingen verloren ging. Het was onmogelijk te bepalen hoe groot dit verlies was, of wanneer het plaats zou vinden. Deze kennis zorgde ervoor dat Rafi Eitan zich met nog meer voldoening in het doen en laten van zijn aanstaande slachtoffers verdiepte.

Hij las hoe de toch al onbehaaglijke betrekkingen tussen Israël en de Verenigde Staten, over de verlangens van de Joodse staat om zich te ontwikkelen tot een echte kernmogendheid, verder verslechterden toen David Ben-Gurion in 1960 een bezoek bracht aan Washington. In een reeks gesprekken met functionarissen van Buitenlandse Zaken werd hem plompverloren gezegd dat, indien Israël in het bezit kwam van kernwapens, het labiele machtsevenwicht in het Midden-Oosten ernstig zou worden verstoord. In februari 1961 schreef president John F.

Kennedy een brief aan Ben-Gurion waarin hij voorstelde om Dimona voortaan regelmatig te laten inspecteren door de Internationale Commissie voor Atoomenergie.

Geschrokken vloog Ben-Gurion naar New York, voor een ontmoeting met Kennedy in het Waldorf-Astoria Hotel. De Israëlische premier maakte zich ‘grote zorgen’ over wat hij als ‘niet-aflatende Amerikaanse druk’ beschouwde. Kennedy gaf geen krimp: er moesten inspecties komen. Ben-Gurion zwichtte, met het beetje fatsoen dat hij nog kon opbrengen. Toen hij naar huis vloog, was hij ervan overtuigd dat ‘een rooms-katholiek in het Witte Huis slecht was voor Israël’. De premier wendde zich tot de enige persoon in Washington die hij kon vertrouwen, Abraham Feinberg, een zionist die volledig achter de nucleaire aspiraties van Israël stond.

De in New York geboren jurist Feinberg was verreweg de voornaamste fondswerver voor de Democratische Partij. Hij maakte er geen geheim van waarom hij zoveel miljoenen voor de Democraten bijeenbracht: iedere dollar was bedoeld om ervoor te zorgen dat de Partij zich in het Congres achter Israël opstelde. Ook had hij in het geheim nog veel meer miljoenen dollars vergaard voor de financiering van Dimona. Het geld arriveerde in de vorm van cheques aan toonder bij de Bank of Israël in Tel Aviv, waardoor de Israëlische controle van de instantie die toezicht hield op het wisselen van vreemd geld kon worden omzeild. Ben-Gurion verzocht Feinberg om ‘die jongeman op het juiste spoor te zetten. Zorg dat die *poetz* oog krijgt voor de realiteit van het leven.’

Feinbergs methode bestond uit onbewimpelde politieke pressie – druk van het soort dat Kennedy al razend had gemaakt toen hij nog bezig was aan zijn verkiezingscampagne voor het presidentschap. Destijds had Feinberg hem botweg gezegd: ‘We zijn bereid jouw rekeningen te betalen, mits je bereid bent ons het beleid voor het Midden-Oosten te laten bepalen.’ Kennedy had destijds beloofd dat hij ‘Israël op alle mogelijke manieren zou helpen’. Daarop had Feinberg hem toegezegd dat hij een eerste campagnebijdrage van vijfhonderdduizend dollar tegemoet kon zien – ‘en er zal méér volgen’.

Nu volgde hij dezelfde confrontatiepolitiek: als president Kennedy vast bleef houden aan inspecties van Dimona, hoefde hij ‘niet meer te rekenen op Joodse financiële steun bij de volgende verkiezingen’. Feinberg kreeg krachtige steun uit onverwachte hoek. Kennedy’s minister van Buitenlandse Zaken, Robert S. McNamara, legde Kennedy uit dat hij ‘heel goed kon begrijpen waarom Israël zo graag een kernwapen wil hebben’.

Toch bleef Kennedy het been stijf houden en was Israël genoodzaakt in te stemmen met inspecties. De president deed op het laatste moment echter twee belangrijke concessies. In ruil voor toegang tot Dimona waren de Verenigde Staten bereid aan Israël Hawk-luchtdoelraketten te leveren – in die tijd verreweg het meest geavanceerde luchtverdedigingswapen ter wereld. En de inspecties hoefden niet door personeel van de Internationale Commissie voor Atoomenergie te worden uitgevoerd; een uitsluitend uit Amerikanen bestaand team kon volstaan. En dat inspectieteam zou verplicht zijn weken van tevoren zijn komst aan te kondigen.

Rafi Eitan genoot van het gedetailleerde verslag van de manier waarop de Israëli's de Amerikaanse inspecteurs om de tuin hadden geleid.

Boven het echte controlecentrum van Dimona werd doodeenvoudig een vals controlecentrum gebouwd, compleet met valse controlepanelen en computergestuurde meetinrichtingen en sensoren die de geloofwaardige indruk wekten dat de output van de reactor werd gemeten – een reactor die stroom opwekte in het kader van een bevloeiingsproject dat de Negev in een bloeiende woestijn moest omtoveren. Het deel van het Dimona-complex waar het uit Noorwegen en Frankrijk binnengesmokkelde zwaar water was opgeslagen, was 'om veiligheidsredenen' niet voor de inspecteurs toegankelijk. Alleen al het volume van de hoeveelheid zwaar water zou een afdoende bewijs zijn geweest dat de reactor werd omgebouwd voor een heel ander gebruiksdoel – namelijk, de productie van verrijkt uranium voor de productie van kernbommen.

Toen de Amerikaanse inspecteurs arriveerden, waren de Israëli's opgelucht toen ze ontdekten dat niemand van hen het Hebreeuws machtig was. Dat maakte de kans dat de inspecteurs de ware bedoelingen voor Dimona zouden ontdekken nog veel kleiner.

Het decor was nu helemaal in gereedheid voor de activiteiten van Rafi Eitan.

Toegang krijgen tot de fabriek van Numec was betrekkelijk eenvoudig. De Israëlische ambassade in Washington verzocht de Amerikaanse Commissie voor Atoomenergie toestemming voor een 'bezoek van een groep van onze geleerden aan deze faciliteit, teneinde meer inzicht te krijgen in de door uw inspecteurs onder woorden gebrachte bezorgdheid over de opwerking van afgewerkte brandstofstaven'. Dit verzoek werd gehonoreerd, hoewel de FBI

inmiddels een grootscheepse surveillance-actie op touw had gezet om te ontdekken of Shapiro wellicht als Israëlische spion was gerekruteerd.

Dat was hij niet – en zou hij ook nooit zijn. Rafi Eitan stelde zich tevreden met de wetenschap dat Shapiro een oprechte patriot was, een zionist die ervan overtuigd was dat Israël het recht had zichzelf te verdedigen. Shapiro was niet alleen afkomstig uit een welgestelde familie, hij had bovendien zijn kapitaal fors uitgebreid met uitgekiende beleggingen op de effectenbeurs en de uitzonderlijk hoge winsten die Numec al had gerealiseerd. Daar kwam nog bij dat Shapiro uit ander hout was gesneden dan Jonathan Pollard. Hij was geen verrader – dat hij van Amerika hield, was iedereen duidelijk. Rafi Eitan besefte dat een poging om hem te rekruteren het tegengestelde effect zou hebben. Shapiro zou van begin af aan onkundig moeten blijven van de operatie waarvan de contouren zich nu in Eitans brein begonnen af te tekenen.

Toch waren er wat onvermijdelijke risico's. Om meer aan de weet te komen over Numec had Eitan twee LAKAM-agenten naar Apollo gestuurd: Ayraham Hermoni, die zogenaamd als 'wetenschappelijk adviseur' aan de Israëlische ambassade in Washington was verbonden, en Jeryham Kafkafi, een in de Verenigde Staten opererende katsa die zich uitgaf voor auteur van artikelen voor wetenschappelijke tijdschriften.

Beide agenten werden rondgeleid door de opwerkingsfabriek, maar fotograferen was hen niet toegestaan. Shapiro wees erop dat dit een overtreding van de voorschriften van de Amerikaanse Commissie voor Atoomenergie zou zijn. Ze vonden Shapiro een man met een hartelijke houding, maar ook 'een man die bezig is zichzelf voorbij te lopen', zoals Hermoni het noemde.

Rafi Eitan vond dat de tijd gekomen was om zelf eens een bezoekje aan Apollo te brengen. Hij formeerde een groep 'inspecteurs'. Tot de groep behoorden twee wetenschappers van Dimona, die experts waren op het gebied van de opwerking van afgewerkte kernbrandstof. Een ander lid van de groep werd omschreven als 'directeur afdeling Elektronica van de Universiteit van Tel Aviv' –een functie die aan deze universiteit helemaal niet bestaat. Hij was een LAKAM-agent die gespecialiseerd was op het gebied van objectbeveiliging, en zijn taak bestond uit het vinden van een manier om bruikbare afgewerkte uranium uit de fabriek te ontvreemden. Hermoni werd ook in de groep opgenomen: hij moest de zwakke plekken in de beveiliging aangeven die hij gedurende zijn eerdere bezoek al had opgemerkt. Rafi Eitan reisde onder zijn eigen naam, als 'wetenschappelijk adviseur, verbonden aan het bureau van de eerste minister van Israël'.

De ‘gedelegeerden’ werden goedgekeurd door de Amerikaanse ambassade in Tel Aviv en de visa werden uitgereikt. Eitan had zijn mensen gewaarschuwd dat ze erop moesten rekenen dat ze vanaf hun landing in New York nauwlettend door de FBI zouden worden geobserveerd. Tot zijn verbazing kon zelfs zijn ervaren blik geen spoor van surveillance ontdekken.

De komst van de Israëli’s in Apollo viel samen met Shapiro’s terugkeer van de zoveelste rekruteringsrondreis langs de Amerikaanse universiteiten, waar hij geleerden die Israël ‘vriendschappelijk’ gezind waren probeerde over te halen om naar dat land te gaan en het te helpen ‘zijn technische en wetenschappelijke problemen op te lossen’. Hij zou al hun onkosten vergoeden en zelfs een eventueel tekort in hun salaris compenseren.

Het verblijf van Rafi Eitan en zijn team in Apollo verliep zo onopvallend mogelijk. Ze namen kamers in een motel en brachten het grootste deel van hun tijd door in de opwerkingsfabriek, waar ze zich vertrouwd maakten met de complexe procédés die ertoe leidden dat gasvormige uraniumhexafluoride werd veranderd in hoogwaardig verrijkt uranium. Shapiro legde uit dat de Commissie voor Atoomenergie had bepaald dat Numec zwaar zou worden beboet voor eventueel niet verantwoorde hoeveelheden verrijkt uranium, en wel tegen een ‘tarief’ van $10 per gram of $4500 per pond.

Rafi Eitan en zijn spionnen vertrokken even stilletjes uit Apollo als ze waren gekomen.

Wat hierna volgde, valt alleen af te leiden uit FBI-rapporten. Maar zelfs die laten tantaliserende vragen onbeantwoord. Zoals de vraag in hoeverre Salman Shapiro vermoedens had gehad over de achtergronden van Eitans bezoek. Een FBI-rapport verklaarde dat Numec – slechts een maand nadat de Israëlische groep naar huis was gekeerd – een joint venture met de Israëlische overheid was aangegaan: de ‘partners’ zouden samen een onderneming opzetten die zich zou toeleggen op wat werd omschreven als ‘de pasteurisatie van voedingsmiddelen en de sterilisatie van medische artikelen door middel van bestraling’.

Een ander FBI-rapport bevatte de klacht dat, ‘aangezien er op iedere container een waarschuwing is aangebracht dat hij radioactief materiaal bevat, niemand bereid is deze containers open te maken of te onderzoeken – en ook was niemand bereid óns dat te laten doen’.

De reden voor die weigering: de Israëlische ambassade in Washington had aan het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken duidelijk gemaakt dat, als er een poging werd gedaan om de containers te

inspecteren, Israël genoodzaakt zou zijn ze de status van diplomatieke onschendbaarheid te geven. Buitenlandse Zaken had daarop Justitie gebeld en gewaarschuwd voor ernstige diplomatieke consequenties van iedere inbreuk op deze ‘immuniteit’. Het enige dat de gefrustreerde FBI-agenten konden doen, was toezien hoe de containers op Idlewart Airport in het ruim van El Al-vrachtvliegtuigen werden geladen.

Ondanks uiterste inspanningen, zo verklaarde de chef van het CIA-kantoor in Tel Aviv, John Hadden, was hij niet in staat te ‘bevestigen’ dat de reis van de containers in Dimona eindigde. FBI-leden registreerden negen zendingen gedurende de zes maanden na het bezoek van Rafi Eitan en zijn groep. Ze noteerden dat de containers tegen de avond werden afgeleverd en al voor het aanbreken van de dag vertrokken: ze waren allemaal bekleed met lood, zoals nodig is voor het vervoer van verrijkt uranium, en iedere container had een stempel waarop in het Hebreeuws stond dat Haifa de eindbestemming was. Bij diverse gelegenheden zagen FBI-agenten dat er op het laadperron van Numec ‘salamanderkachels’ – opslagcontainers voor verrijkt uranium – in stalen omkastingen werden gezet. Iedere ‘salamander’ was voorzien van een nummer dat aangaf dat hij afkomstig was uit de zwaar beveiligde opslagkluizen van de opwerkingsfabriek. Nog steeds kon de FBI niets uitrichten. Een FBI-memo maakte gewag van ‘politieke druk van Buitenlandse Zaken om geen diplomatiek incident uit te lokken’.

Na tien maanden kwam er abrupt een eind aan de zendingen. De FBI kon alleen maar veronderstellen dat er op dat moment voldoende hoeveelheden verrijkt uranium in Dimona waren gearriveerd. Tijdens de latere verhoren door de FBI ontkende Shapiro dat hij Israël materiaal had geleverd dat geschikt was voor de vervaardiging van een atoombom. Volgens de FBI had controle van de Numec-boeken aangetoond dat er in de hoeveelheden opgewerkt materiaal een ‘gat’ zat. Shapiro bleef volhouden dat de ‘meest logische verklaring’ voor eventuele ‘uraniumverliezen’ was dat het spul was ‘weggesijpeld’ in de grond of ‘eenvoudigweg was vervluchtigd’. Al met al was het een ‘gat’ van zo’n negentig kilo. Shapiro is nooit van een misdrijf beschuldigd.

In de jaren daarna was het vergeeflijk dat Rafi Eitan na de ineenstorting van de Sovjet-Unie bedacht hoe eenvoudig het was geworden om uranium te stelen. Dit was aangetoond door een incident op 10 augustus 1994 op het vliegveld Sheremeteyevo bij Moskou.

Op die dag arriveerde Justiano Torres om 12.45 uur, gehuld in een somber donkergrijs pak dat hij speciaal voor deze ene reis had aangeschaft, met opzet aan de late kant voor Vluchtnummer 3369 van de

Lufthansa, met bestemming München. Hoewel hij fysiek erg sterk was, zweette hij toch een beetje onder het gewicht van de nieuwe Delsey-koffer van zwart leer. Hij toonde glimlachend zijn eersteklas-ticket aan de baliemedewerkster. De glimlach werd geregistreerd op een camera die achter de balie onzichtbaar was opgesteld om zijn doen en laten vast te leggen.

De afgelopen maanden waren er meer camera's geweest om hem in het geheim te filmen. Zo waren er beelden van zijn ontmoetingen met een ontevreden Russische atoomgeleerde, Igor Tashanka, in de Stalin-heuvels, hun tochtjes op een plezierboot over de rivier van Moskou, hun etentjes in restaurants die onder controle stonden van de Russische mafia, en, tot slot, de ontmoeting waarbij Tashanka de koffer had afgegeven, in ruil voor een enveloppe met $5000. In alle opzichten kon Torres geloven dat hij een schitterende transactie had afgesloten. De koffer bevatte uranium.

Justiano Torres was een koerier van een Colombiaans drugskartel dat zijn activiteiten had uitgebreid naar de handel in een nog dodelijker goedje. De koffer bevatte – in verzegelde bussen – de tweehonderd gram plutonium 239 die Tashanka hem had verkocht. De straatwaarde ervan bedroeg 50 miljoen dollar. Het plutonium was zo dodelijk dat zelfs contact met een microscopisch kleine hoeveelheid iemand fataal zou worden. De inhoud van de koffer was voldoende voor de bouw van een kleine kernbom.

In de ogen van Uri Saguy, het voormalige hoofd van de Israëlische Militaire Inlichtingendienst, was dit schrikbeeld 'de nachtmerrie van ieder weldenkend mens: een bende terroristen die de beschikking heeft over genoeg uranium om Tel Aviv of een andere stad te verwoesten. De verreweg belangrijkste taak van iedere inlichtingendienst bestaat eruit dit gevaar het hoofd te bieden.'

Het was de Israëlische inlichtingendiensten al heel lang bekend dat terroristen in staat moesten worden geacht een primitieve atoombom te maken. Al in de jaren zeventig had een Amerikaanse student in de fysica alle daartoe benodigde stappen gedetailleerd beschreven. Zijn publicatie veroorzaakte overal grote consternatie, vooral bij de Mossad.

Er werden allerlei rampscenario's uitgesponnen. De onderdelen van zo'n bom konden een voor een per schip worden aangevoerd of gewoon over land de grens worden overgebracht om ze in Israël bij elkaar te voegen. Het kernwapen zou op afstand worden geactiveerd, tenzij er aan onmogelijke voorwaarden werd voldaan. Zou de regering het been stijf houden? De analisten van de Mossad kwamen tot de conclusie dat er

geen duimbreed zou worden toegegeven. Die verwachting stoelde op een diepgaand inzicht in het toenmalige denken van terroristen: in de jaren zeventig zouden zelfs de meest extremistische groepen ervoor terug hebben gedeinsd een kernbom tot ontploffing te brengen, met het oog op de politieke prijs die ze daarvoor zouden moeten betalen. Ze zouden zelfs door de naties die hen in het geheim hadden gesteund worden uitgestoten.

De ineenstorting van de Sovjet-Unie had de vrees van de Mossad nieuw leven ingeblazen. Er was daardoor een heel nieuw domein van onzekerheden ontstaan. Niemand kon met zekerheid zeggen hoe de politieke verhoudingen in Rusland zich zouden ontwikkelen. De Mossad had inmiddels al ontdekt dat in de Sovjet-Unie geproduceerde Scud-raketten naar diverse landen in het Midden-Oosten waren geëxporteerd, in ruil voor harde munt. Sovjetgeleerden hadden Algerije geholpen bij de bouw van een kernreactor. Rusland beschikte nog over een immens arsenaal van biologische wapens, zoals een absoluut dodelijke ziektekiem die miljoenen mensen zou kunnen doden. Stel dat ook maar een klein deel ervan in de handen van terroristen belandde? Een jampotje met deze ziektekiemen was voldoende om Tel Aviv te decimeren. De voornaamste vrees was echter dat Rusland ertoe over zou gaan om een deel van zijn kernwapenarsenaal te verkopen. Volgens Uri Saguy was dat een gevaar ‘dat niemand kon negeren’.

De psychologen van de Mossad stelden ‘psychoprofielen’ op van Russische kernfysici om te zien wie van hen bereid zou kunnen zijn zulk materiaal te leveren, en na te gaan wat daarvoor de eventuele drijfveren konden zijn. Er zouden ongetwijfeld figuren zijn die het voor geld wilden doen, anderen zouden er wellicht complexe ideologische redeneringen voor hebben. De lijst van voormalige Sovjetfaciliteiten waar deze materialen konden worden gestolen was schrikbarend lang. De zittende directeur-generaal van de Mossad, Shabtai Shavit, stuurde twee katsa’s naar Moskou, met de specifieke opdracht om in de wetenschappelijke gemeenschap te infiltreren.

Lila was een van deze katsa’s. Ze had Joodse ouders en was in Beiroet geboren. Ze had aan de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem een graad in de fysica behaald en werkte nu bij de afdeling Wetenschappelijke Inlichtingen van de Mossad. Ze was getuige geweest van de verkennende ontmoetingen tussen Torres en Tashanka en hoe het plan voor de transactie vorderde.

Lila en haar collega hadden steeds nauw samengewerkt met andere Mossad-agenten, zoals in Duitsland en elders. Het spoor had haar naar

Colombia gevoerd, en van daaruit weer naar het Midden-Oosten. Andere katsa's hadden ontmoetingen in Cairo, Damascus en Bagdad geobserveerd. Er waren nieuwe aanwijzingen ontdekt: het zag ernaar uit dat Bosnië een mogelijk tussenstation zou kunnen zijn in een smokkelroute voor plutonium 239 met als eindbestemming Irak. Het zou echter – en niet voor het eerst –heel moeilijk zijn om het aandeel van het regime-Saddam in de zaak aan te tonen.

Dat was de reden waarom Torres de kans kreeg om met zijn dodelijke bagage in een lijntoestel vol nietsvermoedende passagiers te stappen. Het besluit daartoe was pas na zorgvuldig wikken en wegen genomen door de hoofden van de Russische en Duitse geheime diensten. Zij schatten de mogelijkheid dat het plutonium zou detoneren in als 'oneindig klein'. Beide regeringen hadden toestemming verleend voor dit waagstuk, in de hoop dat Torres hen naar de uiteindelijke kopers van het radioactieve materiaal zou leiden. Israël was niet op de hoogte gebracht. Het was formeel een aangelegenheid van Rusland en Duitsland. Maar in het verleden was de Mossad bij meer dan één gelegenheid een soort 'stille vennoot' geweest bij operaties waarvoor andere inlichtingendiensten de eer hadden opgeëist.

Lila stond die ochtend in augustus verdekt opgesteld op een plek vanwaar zij alle vertrekhallen in het oog kon houden, ook al wist ze dat haar rol in deze zaak was uitgespeeld. Een andere katsa, met de codenaam 'Adler', bevond zich al in de foyer van het Excelsior Hotel in het hart van München, waar Torres zijn koffer zou overdragen. Weer een andere agent – Mort – wachtte op het vliegveld van München op de aankomst van vluchtnummer 3369.

Een derde agent – Ib – zat twee rijen achter Torres, op het moment dat het toestel voor zijn drie uur durende vlucht koers zette naar het westen. Aan de andere kant van het middenpad, naast Torres, zat niemand minder dan Viktor Sidorenko, Russisch onderminister voor Atoomenergie. Tot zijn verantwoordelijkheden behoorde de bescherming van het kernwapenarsenaal van zijn land. Rusland beschikte over honderddertig ton verrijkt uranium, voldoende voor het maken van zestienduizend kernbommen die elk twee keer de vernietigingskracht zou hebben van de bom die Hirosjima had verwoest.

Sidorenko had een aantal verontrustende rapporten binnengekregen, waarin sprake was van veel te nonchalante controles en een gering moreel onder het personeel van honderden Russische onderzoekscentra en nucleaire faciliteiten. Een maand eerder was een employé van een nucleaire faciliteit in de Oeral gearresteerd toen hij een aantal

radioactieve uraniumpellets in een plastic zak bij zich droeg. Andere arbeiders, werkzaam bij een nucleaire fabriek in Minsk, hadden meer dan vijf kilo uranium mee naar huis gesmokkeld en het daar verborgen. Deze diefstallen waren pas aan het licht gekomen toen een van hen een kilo van het spul verkocht voor twintig flessen wodka. Nu reisde Sidorenko naar de Bondsrepubliek om kanselier Helmut Kohl en zijn regering te verzekeren dat zoiets nooit meer zou voorkomen – de Duitsers dreigden al met economische sancties.

Om kwart voor zes, stipt op tijd, landde Vluchtnummer 3369 op de Franz Josef Strauss-luchthaven en taxiede naar het luchthavengebouw, naar Terminal C. De eerste die het toestel verliet, was minister Sidorenko. Hij werd door een gereedstaande auto afgehaald en naar een streng beveiligd deel van het complex gereden. Daar kreeg hij te horen dat Tashanka zojuist in Moskou was opgepakt.

Daarna naderde Torres de aankomsthal. De aanwezigheid van zwaarbewapende politiemannen zal hem niet hebben verrast: München had sinds de gruwelijke aanslag op de Israëlische afvaardiging naar de Olympische Spelen altijd gezorgd dat de politie demonstratief aanwezig was. Torres belde naar het Excelsior Hotel, waar hij werd doorverbonden met kamer 23. Daar wachtte een Spanjaard met de naam Javier Arratibel, wiens paspoort vermeldde dat hij ‘industrieel’ was. In werkelijkheid was hij de man die bij de plutoniumtransactie bemiddelde. Hij belde vervolgens een man die hij alleen kende als Julio O.

Deze telefoontjes werden door agenten van de Duitse contraspionagedienst afgeluisterd. Toen Torres naar de bagagecarrousel liep om zijn koffer op te halen, werd hij vanuit een kantoortje in de aankomsthal gadegeslagen door hoofdinspecteur Wolfgang Stöphasios van de gemeentepolitie van München en de hoogste inlichtingenofficier in het district.

Torres pakte zijn koffer en begon naar de ‘niets aan te geven’-uitgang te lopen. Ib en Mort volgden hem; meer konden ze niet doen. Ze hadden hier geen enkele arrestatiebevoegdheid. Stöphasios kwam het kantoor uit – het signaal om in actie te komen.

Binnen enkele seconden werd Torres ingesloten en meegevoerd. De koffer werd naar een andere kamer gebracht. Binnen zat een in een wit beschermingspak gestoken gedaante met een geigerteller te wachten. Hij werd geflankeerd door twee experts van de Explosievenopruimingsdienst. Ze gebruikten een draagbaar röntgentoestel om te zien of de koffer was uitgerust met een boobytrap. Dat was niet het geval. Ook tikte de geigerteller niet sneller dan normaal,

hetgeen op stralingslekkage zou hebben gewezen. De koffer werd geopend. Hij bevatte, ingepakt in dik plas-ticfolie, containers met plutonium 239. Ze werden uit de koffer getild en in bombestendige dozen geplaatst, die naar een wachtende gepantserde truck werden gebracht. Die zou ze naar het Duitse Centrum voor Atoomenergie brengen.

Intussen werd Arratibel gearresteerd in het Excelsior Hotel. Maar de volgende schakel in de keten, Julio O., had zich al uit de voeten gemaakt door naar Hongarije te vluchten. De Hongaarse politie zei dat er naar hem zou worden gezocht. In München was er niemand die dat echt geloofde. Hongarije stond inmiddels bekend als een toegangspoort tot het Westen voor de Russische onderwereld.

De Mossad-agenten rapporteerden aan Tel Aviv de gang van zaken. Hun directeur-generaal, Shabtai Shavit, beschouwde dit resultaat als een kleine triomf in de eindeloze strijd tegen het nucleair terrorisme. Hij was echter lang niet de enige die zich afvroeg hoeveel koffers al door de mazen van het net waren geglipt en hoe lang het nog zou duren voordat er werd gedreigd met een kernwapen om onmogelijke eisen kracht bij te zetten.

Op slechts enkele kilometers van de plaats waar Shavit zich het hoofd brak over dit soort kwesties, bracht Rafi Eitan – de man die het brein was geweest achter wat volgens de FBI en de CIA een diefstal was geweest van verrijkt uranium uit de opwerkingsfabriek van Numec in Apollo – zijn vrije tijd nog altijd door met het maken van sculpturen uit schroot. Uiterlijk scheen hij vrede te hebben met de wereld. Maar zijn herinneringen aan zowel operatie-Pollard als operatie-Apollo waren sterk ‘vervaagd’ – na enig aandringen zei hij dat hij zich niet eens meer de voornamen van Pollard en Shapiro kon herinneren. LAKAM was officieel opgedoekt. Rafi Eitan zei dat zijn werk tegenwoordig aanmerkelijk verschilde van wat hij vroeger had gedaan: hij was directeur van een kleine rederij in Havana, waar hij ook een belang had in een bedrijf dat bestrijdingsmiddelen voor de land- en tuinbouw produceerde. Hij beweerde dat hij een uitstekende relatie had met Fidel Castro, ‘iets waarmee de Amerikanen waarschijnlijk niet blij zijn’. Na zijn uitstapje naar Apollo had hij geen voet meer in de Verenigde Staten gezet. Hij zei dat hij er geen enkele behoefte aan had, vooral niet omdat hij vermoedde dat ze hem nog ‘massa’s vragen’ wilden stellen over Jonathan Pollard en wat er precies was gebeurd na zijn bezoek aan Apollo. Opeens – het was inmiddels april 1997 – dook de naam Rafi

Eitan weer op in verband met een door de FBI ontdekte Mossad-agent in Washington, die de codenaam ‘Mega’ had.

Zijn uitstekend gepositioneerde bron bij de Mossad zelf had Eitan verteld dat de FBI een onderzoek instelde naar de rol die Mega destijds kon hebben gespeeld bij het ‘dirigeren’ van Jonathan Pollard. Was het mogelijk dat Mega de bron was van een deel van het uiterst geheime materiaal dat Pollard had doorgespeeld aan Israël? De FBI had kortgeleden Pollard in de gevangenis aan de tand gevoeld, en hij scheen te hebben toegegeven dat zelfs zijn toch hoge veiligheids-clearance niet toereikend was geweest om de hand te kunnen leggen op een paar van de documenten waar zijn controller, de altijd sombere Yagur, dringend om had gevraagd. De FBI wist dat dergelijke documenten waren voorzien van een speciaal codewoord dat genoemd moest worden door degene die ze in wilde zien. Deze codes werden veelvuldig gewijzigd, soms zelfs iedere dag. Toch scheen Yagur steeds binnen enkele uren te hebben geweten welke code hij aan Pollard moest doorgeven. Was Mega de bron daarvan? Was hij misschien de tweede Israëlische spion in Washington waar de FBI al zo lang naar zocht? Hoe dicht had hij bij Rafi Eitan gestaan?

Dit soort gevaarlijke vragen werd nu gesteld in Washington, vragen die de relatie tussen Washington en Tel Aviv ernstig konden schaden.

Nadat de FBI hem had ontmaskerd als de marionettenspeler achter Pollard, had Rafi Eitan begrepen dat zijn tijd bij de Israëlische inlichtingendiensten definitief voorbij was. Hij had zich altijd verheugd op het vooruitzicht dat hij zijn dagen zou eindigen met niet meer risico dan de kans zich te branden aan de lasbrander die hij bij zijn sculptuurwerk gebruikte.

Intuïtief wist hij dat de gebeurtenissen in Washington een gevaar vormden, en niet alleen voor hemzelf – er was altijd kans dat een ontvoeringsteam van de CIA een poging zou doen hem te pakken te krijgen bij zijn aankomst op of vertrek van Cuba, om hem voor verhoor over te brengen naar Washington, en wat daar de gevolgen van zouden zijn, kon niemand voorspellen. Maar ook de ontmaskering van Mega zou de breinen in de hogere echelons van de Israëlische inlichtingendiensten duchtig op de proef stellen, met name binnen de Va’adat Rashei Hesherytin – het Comité van Diensthoofden dat primair tot taak heeft om alle activiteiten op de domeinen spionage en contraspionage in binnen- en buitenland te coördineren.

Zelfs zij wisten helemaal niets van Mega en diens identiteit. Het enige wat hun was verteld, was dat hij een hoge positie bekleedde in de regering-Clinton. Of de president hem wel of niet van de regering-Bush had ‘geërfd’, was eveneens een zorgvuldig bewaard geheim. Alleen de zittende directeur-generaal van de Mossad, de *memoene*, wist hoe lang Mega al actief was.

De leden van het comité wisten echter wel dat de afdeling Contraspionage van de FBI uiteindelijk geloofde dat het gebrek aan actiebereidheid tegen de Mossad te wijten was aan de invloed van de Joodse lobby in Washington, en de geringe animo van de elkaar opvolgende regeringen om de confrontatie aan te gaan. Op die lobby zou opnieuw een beroep kunnen worden gedaan, dit keer om de brand te blussen die al om zich heen greep sinds Mega door de FBI was ontdekt. Op 16 februari 1997 had het Bureau voor Nationale Veiligheid (NSA) de FBI een transcriptie gestuurd van een telefoongesprek dat laat op de avond was gevoerd tussen een agent van de Mossad in de Israëlische ambassade, een zekere ‘Dov’, en diens superieur in Tel Aviv, wiens naam gedurende het korte gesprek niet was gevallen.

Dov had om ‘advies’ verzocht – hij wilde weten of hij ‘naar Mega moest’ voor een kopie van een schrijven van Warren Christopher, de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, aan Yasser Arafat van de PLO. De brief bevatte een aantal garanties die Arafat op 16 januari had ontvangen van Christopher. Ze betroffen de terugtrekking van Israëlische troepen uit de stad Hebron, gelegen op de Westoever van de Jordaan. De stem in Tel Aviv gaf Dov opdracht ‘de brief te vergeten – dit is niet iets waarvoor wij Mega inzetten’.

Dit korte gesprek was de eerste aanwijzing die de FBI kreeg van het belang van Mega. De codenaam was bij de FBI nooit eerder gehoord, hoewel de Israëlische ambassade en zijn diplomaten vierentwintig uur per dag geobserveerd werden. De FBI zette zijn geavanceerde computersystemen aan het werk en slaagde erin de speurtocht naar de identiteit van Mega terug te brengen tot iemand die bij de FBI werkt óf toegang heeft tot een hoge functionaris van de Nationale Veiligheidsraad (NSC) – het lichaam dat de president van advies dient in aangelegenheden op de gebieden van inlichtingen en landsverdediging. De Nationale Veiligheidsraad zetelt in het Witte Huis zelf en tot de leden ervan behoren de vice-president en de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie. De directeur van de CIA en de voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven vervullen een adviserende functie. De permanente staf

wordt aangevoerd door de presidentieel adviseur voor Nationale Veiligheid.

Hoe de Israëlische ambassade te weten kwam dat de beveiligde verbinding met Tel Aviv was afgeluisterd, is een al even goed bewaakt geheim als de identiteit van Mega. Zoals alle Israëlische gezantschappen, werd ook de elektronische apparatuur in de ambassade in Washington voortdurend geactualiseerd met de moderne systemen voor het coderen en in één kort piepje versturen van boodschappen. Een aanzienlijk deel van deze apparatuur werd gefabriceerd aan de hand van gestolen Amerikaanse blauwdrukken.

Op 27 februari 1997, een zachte voorjaarsochtend in Tel Aviv, reden de leden van het Comité van Diensthoofden vanuit hun respectievelijke kantoren overal in de stad via de brede Rehov Shaul Hameleku naar een zwaar bewaakte toegangspoort in een hoge, witte muur, bekroond met prikkeldraad. Het enige wat zichtbaar is van de gebouwen achter die hoge muur zijn de daken. Hoog er bovenuit verheft zich een betonnen zendmast die overal in Tel Aviv zichtbaar is. Op diverse niveaus zijn massa's schotelantennes aangebracht. De toren is de spil van het hoofdkwartier van de Israëlische Defensiemacht. Het complex staat bekend onder de naam Kirya, een woord dat eenvoudigweg 'Plaats' betekent.

Even voor elven die ochtend gebruikten de hoofden van de inlichtingendiensten hun elektronische pas om een gebouw nabij de zendmast binnen te gaan. Zoals in de meeste overheidsgebouwen in Israël, was de vergaderzaal die ze betraden sober en tamelijk sjofel.

De vergadering werd voorgezeten door Danny Yatom, die kortgeleden door premier Benyamin Netanyahu was benoemd tot directeur-generaal van de Mossad. Yatom had de naam een voorstander te zijn van de harde lijn, net als Netanyahu zelf. Volgens het geruchtencircuit van Tel Aviv had de nieuwe Mossad-leider de zwaar onder vuur liggende premier in bescherming genomen toen diens kleurrijke privéleven een bedreiging vormde voor zijn loopbaan. De mannen aan de cederhouten vergadertafel luisterden aandachtig naar Yatom, toen hij de strategie uiteenzette die ze zouden volgen indien de 'situatie rond Mega' mocht escaleren in een volwassen crisis.

Israël zou in Washington een in gespierde taal gesteld protest indienen tegen de schending van de diplomatieke status van zijn ambassade door middel van afluisterpraktijken – een zet die zonder enige twijfel de regering-Clinton in verlegenheid zou brengen. Vervolgens zouden Amerikaanse sayanim die goede connecties hadden met de media

opdracht krijgen tot het laten ‘uitlekken’ van verhalen met de strekking dat *Mega* gewoon een onfortuinlijke verbastering was van het Hebreeuwse woord *Elga*, de term waarmee de Mossad al sinds jaar en dag de CIA aanduidde. Bovendien maakte het woord Mega deel uit van een term waarmee de Amerikaanse inlichtingendienst vertrouwd was: *Megawatt* was een codenaam die de CIA tot voor kort samen met de Mossad had gebruikt als aanduiding voor wederzijds uitgewisselde informatie. En de sayanim zouden er nog aan toevoegen dat beide diensten een andere term, *Kilowatt*, hadden gebruikt voor wederzijds uitgewisselde informatie over terroristen.

Maar, zo besloot Yatom, op dit moment zou er nog helemaal niets worden gedaan.

In maart 1997 – na ontvangst van informatie van de katsa in Washington – kwam Yatom in actie. Hij stuurde een *yahalomin*-team naar Washington om de juistheid te verifiëren van het rapport van deze katsa dat president Clinton geregeld seksueel getinte telefoongesprekken voerde met een voormalige stagiaire op het Witte Huis, Monica Lewinsky. Hij belde haar vanuit het Oval Office in haar flat in het Watergate-complex. In de wetenschap dat het Witte Huis grondig was afgeschermd met elektronische middelen die iedere poging tot afluisteren verijdelden, concentreerde het team van verbindingenexperts zich op Lewinsky’s flat. Ze begonnen telefoontjes van de president met Lewinsky te onderscheppen die aan duidelijkheid niets te wensen overlieten. De opnamen werden per diplomatieke post door een koerier naar Tel Aviv gebracht.

Op 27 maart vroeg Clinton opnieuw aan Lewinsky om naar het Oval Office te komen, om haar te zeggen dat hij geloofde dat een buitenlandse ambassade hun gesprekken afluisterde. Hij noemde haar geen verdere bijzonderheden, maar kort daarna kwam er een eind aan de affaire.

De strategen van de Mossad in Tel Aviv braken zich het hoofd over een manier om de uiterst pijnlijke opnamen van de gesprekken te benutten: ze leenden zich ideaal voor afpersing, hoewel niemand opperde dat er een poging moest worden gedaan om de president van de Verenigde Staten te chanteren. Sommigen zagen de opnamen echter als een krachtig wapen dat eventueel kon worden gebruikt als Israël in het Midden-Oosten met de rug tegen de muur mocht komen te staan en niet op Clintons steun kon rekenen.

Men was het erover eens dat de FBI ongetwijfeld ook weet zou hebben van de gesprekken tussen Clinton en Lewinsky. Sommige

strategen drongen er bij Yatom op aan gebruik te maken van de ‘achterdeurconnectie met Washington’ door de FBI te verstaan te geven dat de Mossad op de hoogte was van Clintons telefoontjes met Lewinsky. Dit zou een niet al te subtiele manier zijn om de FBI duidelijk te maken dat de nog steeds doorgaande klopjacht op Mega moest worden gestaakt. Andere analisten drongen aan op een meer afwachtende houding. Zij betoogden dat de informatie hoe dan ook explosief zou blijven, ongeacht wanneer ze werd vrijgegeven. Dit standpunt won het pleit.

In september 1998 werd het rapport van de speciale openbaar aanklager Kenneth Starr gepubliceerd: het bevatte een korte verwijzing naar het feit dat Clinton in maart Lewinsky had gewaarschuwd dat zijn telefoon wellicht door een buitenlandse ambassade werd afgeluisterd. Starr had tijdens het verhoor van Lewinsky voor de grand jury over haar affaire met Clinton geen verdere vragen over dit punt gesteld. De FBI kon deze onthullingen echter alleen maar hebben gezien als een nieuw bewijs van de onmogelijkheid om Mega te ontmaskeren.

Volgens op zijn minst één goed gepositioneerde bron binnen de inlichtingendiensten van Israël kreeg Rafi Eitan kort daarna een telefoontje van Yatom, waarin hem nog eens uitdrukkelijk werd gezegd dat hij ook in de naaste toekomst op veilige afstand van de Verenigde Staten diende te blijven.

Niemand hoefde Eitan te zeggen hoe ironisch het zou zijn als nota bene hijzelf het slachtoffer werd van dezelfde methode als waar hij zijn legendarische status aan te danken had – de ontvoering van Adolf Eichmann. Nog erger zou het zijn als hij in alle stilte werd geëlimineerd volgens een van de methoden die zijn naam zo’n mythische glans hadden gegeven bij mannen die moord als een gewoon onderdeel van hun werk hadden leren beschouwen.

6

Wrekers

Op een warme namiddag, half oktober 1995, maakte een technicus van de afdeling Interne Veiligheid van de Mossad – de Aoetahat Payloet Medienit (APAM) – gebruik van een handscanner om een appartement achter Pinsker Street, in het centrum van Tel Aviv, te controleren op de aanwezigheid van *bugs* – zoals afluisterapparatuur in de wandelgangen werd genoemd. Het was een van de safe-houses waarover de Mossad in en rond de stad beschikte. De controle was een indicatie voor het

geheime karakter van de ontmoeting die hier binnenkort zou plaatsvinden. De technicus stelde vast dat het appartement elektronisch ‘brandschoon’ was en vertrok.

De inrichting van het appartement had afkomstig kunnen zijn uit een uitdragerij – niets leek te harmoniëren. Aan de muren hingen een paar goedkoop ingelijste schilderijen, panorama’s van het soort dat toeristen in Israël graag zien. In iedere kamer stond een telefoontoestel met een eigen geheim nummer. In de keuken bevonden zich in plaats van huishoudapparaten een computer met een modem, een papiervernietiger, een faxapparaat en – op de plek waar anders een fornuis had gestaan – een brandkast.

Gewoonlijk werden dit soort safe-houses gebruikt als slaapgelegenheid voor de kandidaat-katsa’s van de opleidingsschool van de Mossad. Van hieruit leerden ze de fijne kneepjes van de surveillancekunst: hoe je iemand ongemerkt schaduwde of jezelf van een schaduw ontdeed; hoe je een ‘brievenbus’ creëerde; of hoe je informatie overdroeg onder de camouflage van een krant. Dag en nacht waren ze in de straten van Tel Aviv in de weer, onder het waakzame oog van hun instructeurs. En als ze weer ‘thuis’ waren, werden de lessen meteen voortgezet: hoe je een katsa instrueerde die op het punt staat om te vertrekken voor een buitenlandse operatie; hoe je brieven kon schrijven met speciale inkt; of hoe je een computer kon benutten voor het creëren van informatie die in korte gecodeerde ‘uitbarstingen’ kon worden verstuurd op van tevoren afgesproken golflengten.

Een belangrijk onderdeel van de welhaast eindeloze trainingsuren was leren hoe je relaties aanknoopte met onbevangen, nietsvermoedende mensen. Yaakov Cohen, die vijfentwintig jaar overal ter wereld in het diepste geheim als katsa had gewerkt, geloofde dat de lessen die hij destijds op dat punt had geleerd een van de redenen was voor zijn succes:

‘Iedereen kon een instrument voor je zijn. Ik kon tegenover hen liegen alsof het gedrukt stond, want in mijn relatie met hen was geen plaats voor de waarheid. Het enige wat ertoe deed, was hen te benutten in het voordeel van Israël. Vanaf het eerste begin werd ik doordrongen van een filosofie: "Doe altijd datgene wat goed is voor de Mossad en voor Israël."’

Wie niet volgens dat credo kon werken, vloog er binnen de kortste keren uit. Of zoals David Kimche – een man die als een van de beste agenten ooit van de Mossad wordt beschouwd – het formuleerde:

‘Het is het oude verhaal: velen denken geroepen te zijn, maar weinigen zijn uitverkoren. Wat dat betreft, zijn we wel een beetje

vergelijkbaar met de rooms-katholieke Kerk. Degenen die blijven, ontwikkelen banden die hun hun leven lang houvast geven en voorthelpen. Dat is onze leefregel: "Ik help jou; help jij mij." Je leert je leven toe te vertrouwen aan anderen. Geen man of vrouw kan een ander een groter vertrouwen schenken.'

Tegen de tijd dat iedere aspirant die het tot aan de safe-houses had volgehouden naar de volgende groep werd bevorderd, had die filosofie zich in hun geest gegrift. Nu waren zij zelf een *katsa* geworden – die werd weggestuurd voor een missie of terugkeerde en zich meldde voor debriefing. Ze werden 'kikkers' genoemd omdat ze telkens naar het buitenland werden gestuurd om daar op korte termijn een taak uit te voeren en meteen weer terug te keren, zodat *zij* de safe-houses pleegden te omschrijven als 'duikplanken'. Een omschrijving die van te veel verbeeldingskracht getuigde, en die door hun superieuren werd afgekeurd.

Ook werden de safe-houses gebruikt voor ontmoetingen met een informant, of voor het verhoor van een persoon die het potentieel had om te worden gerekruteerd als een 'mol'. De enige indicatie van hun aantal is afkomstig van een voormalige Mossad-in-structeur, Victor Ostrovsky. Volgens hem bedroeg hun aantal wereldwijd in 1991 'ongeveer 35.000, waarvan er 20.000 operationeel waren, en ongeveer 15.000 slapend. *Zwarte* agenten was een term die voor Arabische informanten werd gereserveerd, *witte* agenten waren niet-Arabieren. *Alarmeringsagenten* zijn agenten op strategische posities die tot taak hebben de Mossad attent te maken op oorlogsvoorbereidingen, zoals een arts in een Syrisch ziekenhuis die waarneemt dat er opmerkelijk grote voorraden penicilline en verbandmiddelen worden afgeleverd, of een havenarbeider die een toegenomen aantal komende en vertrekkende oorlogsschepen opmerkt.'

Sommigen van deze agenten hadden hun eerste instructies gekregen in een safe-house, zoals bijvoorbeeld het appartement in het hartje van Tel Aviv dat zojuist op die middag in oktober zo minutieus was gecontroleerd op bugs. Later die dag zou een handvol vooraanstaande leden van de Israëlische inlichtingendiensten rond de tafel in de eetkamer vergaderen om te beraadslagen over een moordaanslag die de volledige instemming had van premier Yitzhak Rabin.

In de drie jaar dat hij zijn ambt nu vervulde, was Rabin aanwezig geweest op een toenemend aantal begrafenissen van Joodse slachtoffers van terroristische aanslagen. Dan had hij, als hij achter de slippendragers de baar volgde, gezien hoe volwassen mannen hun tranen de vrije loop lieten tijdens het gezamenlijke gebed. Bij ieder sterfgeval had hij in zijn

‘eigen hart een begrafenis volvoerd’. Later had hij er nog eens de woorden van de profeet Ezechiël op nagelezen: ‘En de vijand zal weten dat Ik de Here ben als Ik met mijn wrake tref.’

Dit was niet de eerste keer dat Rabin blijk had gegeven van wraakgevoelens: zelf had hij meer dan eens deelgenomen aan een wraakactie. De voornaamste was wel de moord geweest op Yasser Arafats plaatsvervanger, Khalil al-Wazir, die overal in de Arabische wereld en op de Honeywell-mainframe van de Mossad bekendstond als Abu Jihad (‘Stem van de Heilige Oorlog’), die zich in Tunesië had gevestigd. In 1988 was Rabin de Israëlische minister van Defensie, toen in ditzelfde appartement nabij Pinsker Street het besluit was gevallen dat Abu Jihad moest sterven.

Twee maanden lang concentreerden Mossad-agenten zich op een uitvoerige verkenning van de omstandigheden rond Abu Jihads villa in de vakantieplaats Sidi Bou Saïd, even buiten Tunis. Ze bekeken alle toegangswegen, de ingangen van het huis, de hoogte van de hekken eromheen, de vensters, de deuren, de sloten, de alarminstallatie en de route die de lijfwachten van Jihad volgden als ze hun ronde om het huis deden. En daarna controleerden ze alles opnieuw.

Ze observeerden hoe Jihads vrouw met hun kinderen speelde. En ze stonden zelfs naast haar als ze haar inkopen deed of naar de kapper ging. Ze luisterden de telefoontjes van haar echtgenoot af, brachten bugs aan in hun slaapkamer en luisterden naar de geluiden van hun liefdesspel. Ze berekenden de afstanden van de ene kamer naar de ander, gingen de gangen van de buren na en noteerden wanneer ze thuis waren en wanneer niet. Bovendien noteerden ze de merken, types, kleuren en kentekens van alle voertuigen die de villa aandeden.

De ijzeren regel die Meir Amit al die jaren geleden had vastgesteld als richtsnoer bij een moordaanslag, speelde hen voortdurend door het hoofd: ‘Denk als je doelwit en houd er pas mee op hem te zijn als je de trekker overhaalt.’

Tevredengesteld keerde het team terug naar Tel Aviv. De volgende maand oefenden ze in de uitvoering van hun dodelijke actie in en om een huis van de Mossad in Haifa dat in veel opzichten overeenkwam met Jihads villa. Vanaf het moment dat ze Jihads huis binnendrongen zouden ze slechts tweeëntwintig seconden nodig hebben om hem te vermoorden.

Op 16 april 1988 kwam de opdracht om de operatie uit te voeren.

Die avond stegen diverse Boeing 707’s van de Israëlische luchtmacht op van een vliegbasis ten zuiden van Tel Aviv. In een van de toestellen zat Yitzhak Rabin met een gevolg van hoge Israëlische

officieren. Hun toestel stond voortdurend in beveiligd contact met het executieteam, dat al in positie was en werd geleid door een agent met de codenaam ‘Zwaard’. De tweede Boeing was gevuld met allerlei stoorzenders en elektronische communicatie- en afluisterapparatuur. Twee andere Boeings fungeerden als tanker. Deze vliegtuigvloot cirkelde hoog boven Algiers rond en volgde iedere stap van het team op de grond via een beveiligde radioverbinding. Kort na middernacht, op 17 april, hoorden de officieren in de vliegtuigen dat Abu Jihad was thuisgekomen in de Mercedes die Yasser Arafat hem als huwelijksgeschenk cadeau had gedaan. Het moordcommando had uiterst gevoelige microfoons met zender in de villa geïnstalleerd, zodat ze alles wat er binnen gebeurde op de voet konden volgen.

Vanaf zijn uitkijkpost bij de villa zei Zwaard via zijn lipmicrofoon dat hij hoorde dat Abu Jihad de trap op liep naar zijn slaapkamer, waar hij enkele woorden fluisterde tegen zijn vrouw, alvorens op zijn tenen naar de aangrenzende slaapkamer te lopen om zijn zoon te kussen. Uiteindelijk ging hij weer de trap af naar zijn studeerkamer op de begane grond. Alle details werden door de vliegende afluisterpost in de Boeing – een Israëlische versie van de Amerikaanse AWAC’s – opgevangen en doorgegeven aan Rabins vliegende commandopost. Om zeventien minuten over twaalf gaf hij het bevel: ‘Eropaf!’

Buiten de villa lag Abu Jihads chauffeur in de Mercedes te slapen. Een van Zwaards mannen sloop naar voren, drukte de geluiddemper van zijn Beretta tegen zijn oor en drukte af. De chauffeur zakte slap voorover op het stuur, morsdood.

Ondertussen legden Zwaard en een ander lid van het commando kneedbommen aan de voet van de zware metalen voordeur van de villa. Dit nieuwe explosief detoneert bijna geruisloos en blies de deur in één klap uit de scharnieren. Binnen stonden twee lijfwachten van Abu Jihad in de vestibule, veel te verbluft door de explosie om tot iets in staat te zijn. Ook zij werden gedood met pistolen voorzien van geluiddempers.

Zwaard rende door naar de studeerkamer, waar hij Abu Jihad verraste bij het bekijken van videobeelden van de PLO. Toen hij probeerde op te staan, schoot Zwaard hem twee keer in de borst. Abu Jihad viel met een zware bons op de grond. Vlug stapte Zwaard naar voren en joeg hem twee kogels door het hoofd.

Bij het verlaten van de kamer stuitte Zwaard op de vrouw van Abu Jihad. Ze droeg haar zoontje op de arm.

‘Ga terug naar je kamer,’ beval Zwaard haar in het Arabisch. Daarna verdwenen hij en zijn commando in de nacht. Vanaf het moment dat ze

de villa waren binnengedrongen tot het moment dat ze het huis weer verlieten waren er slechts dertien seconden verlopen – negen vitale seconden sneller dan hun beste tijd tot dan toe.

Voor de eerste maal leidde een Israëlische moordaanslag in het land zelf tot een golf van openbare kritiek. Zo zei Ezer Weizman, lid van het Israëlische kabinet, dat 'het liquideren van personen het vredesproces niet vooruit zal helpen'.

Niettemin gingen de moordaanslagen door.

Twee maanden later zag de Zuid-Afrikaanse politie zich ein delijk gedwongen een geheim toe te geven dat zij onder druk van Israël lange tijd had weten te bewaren: het was de Mossad geweest die verantwoordelijk was voor de executie van een zakenman in Johannesburg, Alan Kidger, die hightech-apparatuur had geleverd aan Iran en Irak. Met behulp daarvan konden biochemische wapens worden geproduceerd. Kidgers armen en benen bleken te zijn geamputeerd toen hij werd gevonden. Het hoofd van de recherche van Johannesburg, kolonel Charles Landman, verklaarde dat de 'moordaanslag een niet mis te verstane boodschap was van de Israëlische regering, overgebracht door de Mossad'.

Zes weken voor de executie van Abu Jihad had de Mossad een belangrijk aandeel gehad in een andere controversiële moordaanslag. De aanslag was gepleegd op drie ongewapende leden van de IRA, die op een zondagmiddag in Gibraltar door een team scherpschutters van de Britse Special Air Services waren doodgeschoten.

In de jaren die eraan waren voorafgegaan, waren leden van de Britse Geheime Dienst in het geheim door Rafi Eitan naar Tel Aviv gehaald, om van daaruit met eigen ogen getuige te zijn van de manier waarop de Mossad Arabische terroristen in de achterafsteegjes van Beiroet of in de Bekáa-vallei in Libanon ter dood bracht.

Vier maanden voor de aanslag in Gibraltar hadden Mossad-agenten een begin gemaakt met hun eigen surveillance van Mairead Farrell, Sean Savage en Daniel McCann, in de overtuiging dat ze weer eens een 'inkoopreis maakten om aan Arabische wapens voor de IRA te komen'.

Deze intense belangstelling voor de activiteiten van de IRA was te herleiden tot de keer dat de regering-Thatcher Rafi Eitan in het diepste geheim naar Belfast had gehaald om de contraspionage daar op de hoogte te brengen van de steeds nauwere contacten tussen de Ierse terreurgroeperingen en de Hezbollah.

'Het was een regenachtige dag toen ik daar aankwam. Zolang ik in Ierland was, heeft het iedere dag geregend. Ik heb de Engelsen alles

verteld wat ik wist. Daarna maakten we een inspectiereis door de provincie, helemaal tot de grens met de Ierse Republiek. Ik bleef er een eindje vandaan. Stel je voor wat de Ierse regering zou hebben gezegd als ze *mij* daar hadden aangetroffen! Voor mijn vertrek regelde ik dat er leden van de SAS naar Israël zouden komen om iets te leren van onze methoden om de terroristen het hoofd te bieden.’

Vanaf dat eerste moment begon een hechte samenwerking tussen de SAS en de Mossad. Hoge functionarissen van de Mossad vlogen regelmatig naar het SAS-hoofdkwartier in Hereford om leden van die elite-eenheid in te lichten over bijzondere operaties in het Midden-Oosten. Bij ten minste één gelegenheid volgde een gezamenlijk team van de Mossad en de SAS een paar hooggeplaatste leden van de IRA vanuit Belfast naar Beiroet, waar zij hen wisten te fotograferen tijdens ontmoetingen met leiders van de Hezbollah.

In oktober 1987 volgden agenten van de Mossad het vrachtschip de *Eksund* dat met honderdtwintig ton wapentuig – luchtafweerraketten, raketwerpers, machinegeweren, lichte mitrailleurs, explosieven en detonators – over de Middellandse Zee op weg was naar zijn bestemming. Al die wapens waren door bemiddeling van de IRA-connecties in Beiroet aangeschaft. De *Eksund* werd door de Franse marine onderschept.

De Mossad slaagde er niet in met de Ierse contraspionage op goede voet te komen – ten minste één hoge Mossad-functionaris gelooft nog altijd dat dit verband hield met het krachtige Israëlische verzet tegen de aanwezigheid van Ierse troepen als onderdeel van de VN-vredesmacht in Libanon – en bediende zich daarom van de Britse SAS om Dublin attent te maken op andere grote wapenzendingen die onderweg waren naar Noord-Ierland.

De Mossad-agenten die het IRA-trio in Spanje observeerden, waren al spoedig tot het inzicht gekomen dat deze mannen niet hier waren voor ontmoetingen met Arabische wapenhandelaren of om contacten te leggen met de ETA, de terroristische organisatie in Baskenland. Desondanks bleven ze trouw het Spaanse team van de Dienst Terroristenbestrijding, dat het Ierse trio ook schaduwde, op de voet volgen.

Aanvankelijk namen de Spanjaarden een afstandelijke houding tegenover hen aan. Dit was hún operatie – voor het eerst speelden zij een serieuze rol in een samenwerkingsverband met MI5 en de SAS ten opzichte van de IRA. Het was begrijpelijk dat de Spanjaarden er niets voor voelden om de eer voor hun eventuele triomf met anderen te delen. De Mossad maakte hen spoedig duidelijk dat zij alleen maar wilden

helpen. Algauw begonnen de opge-luchte Spanjaarden met de Mossad samen te werken.

Toen de Spanjaarden Mairead Farrell uit het oog verloren, was het een katsa die haar terugvond. Hij ontdekte dat Farrell een andere auto had gehuurd, een witte Ford Fiesta. Deze auto stond, geladen met vierenzestig kilo Semtex en zesendertig kilo schrapnel, in een onderaardse parkeergarage in Marbella.

Dit modieuze vakantieoord is niet alleen voor een aantal welgestelde Arabieren een welkom toevluchtsoord als zij een poosje willen ontsnappen aan de brandende woestijnzon en dromen van de dag waarop het gehate Israël onder de voet zou worden gelopen. Marbella ligt bovendien op korte afstand van de drukke jachthaven Puerto Banus, waar veel oliesjeiks hun miljoenen dollars kostende jachten plegen aan te meren. De Mossad had al heel lang de vrees gehad dat deze grote jachten de Middellandse Zee doorkruisten om explosieven en wapens voor Arabische terroristen te smokkelen. Ze dachten dat de auto van Farrell voor dat doel in de parkeergarage was gestald, klaar om aan boord te worden gehesen van een jacht dat zogenaamd een cruise in de richting van het Heilige Land ging maken.

Het Mossad-team besloot de witte Fiesta te blijven observeren. Ze ontdekten Farrell ook achter het stuur van een andere Fiesta, de auto die zij de afgelopen weken had gebruikt om McCann en Savage door Spanje te rijden. Twee leden van het Mossad-team volgden het IRA-drietal toen het in zuidelijke richting reed, op weg naar Puerto Banus. Tien minuten nadat ze Marbella achter zich had gelaten passeerde Farrell de toegangsweg naar de jachthaven en bleef de kustweg volgen.

Via hun autoradio, afgestemd op het Spaanse politiekanaal, alarmeerden de Mossad-agenten de Spaanse politie met het bericht dat het IRA-trio op weg was naar Gibraltar. De Spanjaarden waarschuwden het Engelse gezag daar. Het SAS-team betrok zijn posten. Enkele uren later werden Farrell, McCann en Savage doodgeschoten. Ze hadden geen waarschuwing gekregen om te blijven staan, laat staan een kans gekregen om zich over te geven. Ze waren zonder meer geëxecuteerd.

Een week later belde Stephen Lander, de MI5-functionaris die officieel de eer kreeg de operatie te hebben geleid (en die later directeur-generaal van MI5 zou worden), de toenmalige directeur-generaal van de Mossad, Nahum Admoni, om de Mossad te bedanken voor de hand- en spandiensten bij de aanslag.

Die oktoberavond van 1995 was alles in het safe-house nabij Pinsker Street in het centrum van Tel Aviv in gereedheid gebracht voor

de vergadering waarop zou worden besloten over de volgende moordaanslag.

Op de nominatie voor executie stond de religieuze leider van de islamitische jihad, Fathi Shkaki. De Mossad had vastgesteld dat zijn groep de hand had gehad in de dood van meer dan twintig Israëlische burgers in een bus die in januari van dat jaar was opgeblazen door twee met explosieven bepakte zelfmoordenaars, even buiten het stadje Beit Lid.

Dit incident was er een in de reeks van ruim tienduizend andere in de afgelopen vijfentwintig jaar. In deze periode waren vierhonderd Israëli's gedood en nog eens duizend Israëli's verwond. Veel van de verantwoordelijken voor deze waslijst van dood en verminkingen waren later zelf opgespoord en gedood in 'al die achterafstraatjes zonder naam, waar een mes effectiever is dan een vuurwapen en waar het gaat om doden of gedood worden', zoals katsa Yaakov Cohen het uitdrukte, die zelf ook meerdere keren als wreker was opgetreden.

In deze meedogenloze wereld was Shkaki door zijn mensen tot idool verheven. Hij verleende persoonlijk de levende bommen van Beit Lid absolutie van het onschendbare islamitische verbod op zelfmoord. Daartoe had hij de hele koran uitgekamd, en hij had er een wijsgerige veronderstelling uitgelicht, namelijk dat de onderdrukking de onderdrukten dwingt nieuwe middelen te vinden om zich te verdedigen. Bij het indoctrineren van zijn wandelende zelfmoordbommen maakte hij handig gebruik van de geestelijke onvolwassenheid van labiele jongeren die, net als de Japanse kamikaze-tieners in de Tweede Wereldoorlog, in een toestand van religieuze hartstocht hun dood tegemoet gingen, zoals ook op die dag in januari was gebeurd. Shkaki had later de kosten van hun overlijdensbericht in de krant van de jihad betaald, en bij het vrijdagse avondgebed in de moskee had hij hun uitbundig geprezen voor hun offer en hun ouders ervan verzekerd dat zij een plaats hadden verworven in het paradijs.

In de buurten waar hij opereerde, was het voor de gezinnen een erekwestie geworden om Shkaki een zoon voor een dergelijk offer ter beschikking te stellen. De nagedachtenis van deze doden werd iedere dag geëerd, nadat de moëddzin vanaf de minaret de gelovigen via de krakende luidsprekers had opgeroepen tot het gebed. In de halfduistere koelte van de moskeeën van Zuid-Libanon werd hun nagedachtenis eveneens levend gehouden.

Als Shkaki zijn nieuwe kandidaten had gekozen en het doelwit had geselecteerd, stuurde hij de jongens door naar zijn bommenmakers. Zij

waren de experts die, na bestudering van een foto van het doelwit, bepaalden hoeveel explosieven er nodig zouden zijn. Ze lieten zich, net als de alchemisten van weleer, leiden door hun ervaring en instinct, en hun jargon was gelardeerd met woorden die de dood zouden brengen: ‘oxideermiddel’, ‘desentizizer’, ‘plasticine’ en ‘vriespuntdepressiva’. Zij waren Shkaki’s getrouwen. Hij bediende zich graag van een uitspraak die ooit was gedaan door een leider van zijn gehate vijand, Israël: ‘We vechten, daarom bestaan we.’

Die avond in oktober, toen in het safe-house van de Mossad in Tel Aviv over zijn lot werd beslist, zat Shkaki thuis bij zijn vrouw Fathia, in hun woning in Damascus. De inrichting van dit appartement stond in schril contrast met de bittere armoede van de vluchtelingenkampen waar hij werd vereerd. Op de vloeren lagen kostbare tapijten, en aan de muren hingen dure wandkleden, hem geschonken door Iraanse ayatollahs. Op een kastje stond een foto van Shkaki met Mu’ammar Kaddafi in een gouden lijst – een cadeautje van het Libische staatshoofd. Een zilveren koffieservies was een blijk van waardering van de president van Syrië. De kleren die Shkaki hier droeg, verschilden hemelsbreed van de sobere kaftan die hij aanhad als hij zich onder de straatarme massa’s in Zuid-Libanon begaf om zijn aanhang te vergroten. Thuis droeg hij kleding van de fijnste stoffen die aan de Londense Savile Row te krijgen waren, en zijn voeten staken in handgemaakte schoenen die hij zich in Rome had laten aanmeten, en niet in de bazaarsandalen waarmee hij zich in het openbaar vertoonde.

Terwijl hij genoot van zijn couscous, Shkaki’s lievelingskostje, verzekerde hij zijn vrouw dat hem echt niets zou overkomen op zijn aanstaande reis naar Libië, waar hij nieuwe donaties van Kaddafi hoopte te ontvangen. Hij verwachtte met een miljoen dollar naar huis te kunnen keren – het volledige bedrag dat hij per fax aan Kaddafi’s revolutionaire hoofdkwartier in Tripoli had gevraagd. Zoals altijd zou het geld via een Libische bank in Valletta op Malta worden ‘wit gemaakt’. Shkaki was van plan nog geen volle dag op het eiland te blijven voordat hij weer in het vliegtuig naar huis zou stappen.

De mededeling dat hij een tussenstop zou maken op Malta, bracht zijn beide tienerzoons ertoe hem een winkelopdracht mee te geven: voor ieder van hen zes overhemden uit de winkel op Malta waar Shkaki al eerder inkopen had gedaan.

Fathia Shkaki vertelde: ‘Mijn man was ervan overtuigd dat, als de Israëli’s van plan waren iets tegen hem te ondernemen, ze dat allang zouden hebben gedaan. De Joden reageren altijd snel op elk incident.

Mijn man was er heel zeker van dat ze in zijn geval niets zouden willen doen dat de Syriërs woest zou maken.'

Als Shkaki dit drie maanden eerder had gezegd, zou hij een juiste inschatting hebben gemaakt van de stemming in Tel Aviv. Begin zomer 1995 had premier Rabin een Mossad-plan om Shkaki's appartement in een westelijke voorstad van Damascus met een brandbom te vernietigen afgewezen. Uri Saguy, toen nog hoofd van de Militaire Inlichtingendienst, maar intussen in feite al in de top van de Israëlische inlichtingenpiramide, wiens gezag zich zelfs uitstrekte tot voorbij de Mossad, had Rabin verzekerd dat hij 'een ingrijpende verandering in Damascus had bespeurd. Voor de buitenwacht is Assad nog steeds onze vijand. De enige manier om hem de wind uit de zeilen te nemen, is het onverwachte doen. Dat impliceert terugtrekking van de Golanhoogte, volledig. Haal al onze mensen daar weg. Zeker, het is een hoge prijs. Het is echter de enige manier om een bestendige vrede te krijgen.'

Rabin had aandachtig geluisterd. Hij wist wat de Golan Uri Saguy persoonlijk had gekost. Hij had het grootste deel van zijn militaire leven besteed aan de verdediging van dit ruige gebied. Daarbij was hij vier keer gewond geraakt. En toch was hij bereid dat alles te vergeten, in de hoop dat Israël eindelijk vrede zou kennen.

De premier had het plan van de Mossad om Shkaki te elimineren uitgesteld, om Saguy de kans te geven het realiteitsgehalte van zijn hoop te toetsen.

Zijn hoopvolle verwachtingen waren in de smorende hitte van de zomer echter verdwenen en nu had Rabin, inmiddels onderscheiden met de Nobelprijs voor de vrede, bevel gegeven Shkaki alsnog te executeren.

Shabtai Shavit – voor wie het de laatste grote operatie als hoofd van de Mossad zou worden – gaf een 'zwarte agent' in Damascus opdracht de elektronische surveillance van Shkaki's appartement te hervatten. De Amerikaanse apparatuur van deze agent was zo geavanceerd dat het de circuitonderbrekers van Shkaki's in Rusland gebouwde communicatiesysteem kon omzeilen.

De details van Shkaki's komende bezoek aan Libië en Malta werden doorgegeven aan Tel Aviv.

Nu, op die oktoberavond van 1995, zochten de hoofden van de drie machtigste inlichtingendiensten van Israël hun weg door de mensenmassa's die door Pinsker Street wandelden. Alledrie onderschreven ze de voorwaarden voor het executeren van een verklaarde vijand van Israël zoals deze door Meir Amit zo duidelijk waren omschreven toen hij nog directeur-generaal was:

‘Van moord op politieke leiders kan geen sprake zijn. Hen moet met politieke middelen het hoofd worden geboden. Ook moord op familieleden van terroristen is uitgesloten. Als zulke familieleden in de weg lopen, is dat niet ons probleem. Iedere executie moet worden gesanctioneerd door de zittende eerste minister. Alles behoort stipt volgens het boekje te worden gedaan. Er moeten notulen worden gemaakt van de bijeenkomst waarop tot executie wordt besloten. Alles tot in de puntjes geregeld. Onze activiteiten mogen niet worden gezien als een soort door de staat bevolen moord, maar als de hoogste straf die de staat kan voltrekken. Wij zouden als zodanig niet verschillen van de officiële beul in andere rechtsstaten.’

Sinds de geslaagde jacht op de negen terroristen die de Israëlische topsporters tijdens de Olympische Spelen van 1972 in München hadden vermoord, waren alle latere ‘executies’ uitgevoerd in overeenstemming met deze leidraad. Bijna op de dag af drieëntwintig jaar nadat Meir Amit deze had geformuleerd, waren zijn opvolgers op weg naar het safe-house.

De eerste die naar binnen ging, was Shabtai Shavit. Collega’s van hem zeiden allesbehalve vleiend dat hij moeiteloos kon doorgaan voor de receptionist in een van de goedkopere hotels van Tel Aviv: dezelfde zorgvuldig geperste broek, de handdruk die altijd net even te vluchtig was. Hij vervulde zijn ambt nu drie jaar, maar maakte de indruk dat hij niet goed wist hoe lang hij nog zou blijven.

Na hem arriveerde brigadegeneraal Doran Tamir, hoofd van de afzonderlijke inlichtingendienst van Israëls Defensiemacht. Hij was slank en in de kracht van zijn leven, en hij straalde het gezag uit dat de vrucht is van een lange loopbaan als officier.

Tot slot arriveerde Uri Saguy. Hij beende het huis binnen als een oorlogsheld die op weg was naar een nog oogverblindender positie dan de post die hij nu bekleedde – directeur van de Aman, de Militaire Inlichtingendienst. Met zijn zachte stem en demonstratieve bescheidenheid bleef hij onder zijn collega’s tweedracht zaaien door vol te houden dat Syrië ondanks al het hernieuwde sabelgekletter bereid was om over vrede te onderhandelen.

De betrekkingen tussen deze drie mannen was, zoals Shavit het uitdrukte, ‘omzichtig hartelijk’. En Uri Saguy zei hierover: ‘We zijn nauwelijks met elkaar te vergelijken. Als hoofd van de Aman gaf ik leiding aan de twee anderen. Er is wedijver tussen ons, maar zolang we hetzelfde doel dienden, vind ik het best.

Twee uur lang zaten ze aan de eettafel om het plan voor de executie van Fathi Shkaki door te nemen. Het zou een pure wraakactie zijn, op

basis van het beginsel ‘Oog om oog, tand om tand’ dat volgens de Israëli’s dergelijke moorden rechtvaardigde. Soms echter doodde de Mossad ook iemand die koppig bleef weigeren zijn bekwaamheden in dienst van de Israëlische aspiraties te stellen. Om te voorkomen dat zijn talenten in handen van de vijand vielen, werd ook zo iemand zonder pardon gedood.

De Canadese geleerde dr. Gerald Bull was ’s werelds geniaalste specialist op het gebied van artillerieballistiek. De Israëli’s hadden diverse vergeefse pogingen gedaan om hem over te halen voor hen te werken, tegen betaling. Iedere keer had Bull zijn hekel aan de Joodse staat niet onder stoelen of banken gestoken.

In plaats daarvan had hij zijn diensten aangeboden aan Saddam Hussein om een superkanon te bouwen, waarmee hij kernkoppen of granaten vol strijdgassen of dodelijke virussen rechtstreeks vanuit Irak op Israël zou kunnen afvuren.

Bull ontwierp een superkanon met een loop met een lengte van bijna honderdvijftig meter, die opgebouwd was uit stalen segmenten met een totaalgewicht van tweeëndertig ton. Deze zouden door Britse machinefabrieken worden gemaakt en naar Irak verscheept. Eind 1989 waren er al proeven genomen met een prototype van het kanon op een kanon-emplacement bij Mosul in Noord-Irak. Saddam Hussein had drie van deze wapens besteld, voor het zachte prijsje van twintig miljoen dollar. Bull streek als technisch adviseur een miljoen dollar op. De codenaam van het project: Babylon.

Bulls onderneming, Space Research Corporation (SRC) stond ingeschreven bij de Brusselse Kamer van Koophandel als een ‘ontwerpbureau voor wapensystemen’. Van hieruit had hij zijn minutieus gespecificeerde bestellingen voor met de grootst mogelijke precisie te vervaardigen componenten geplaatst bij een groot aantal Europese leveranciers, waaronder twintig ondernemingen in het Verenigd Koninkrijk.

Op 17 februari 1990 legde een in Brussel opererende katsa de hand op kopieën van documenten waarin de technische kenmerken van project Babylon waren omschreven: het superkanon moest in feite een soort lanceerinrichting voor granaten zijn, met eenzelfde bereik als middellangeafstandsraketten. Het superkanon moest de spil worden van een rakettensysteem: een netwerk van groepen van telkens acht Scuds, met een bereik van vijfentwintighonderd kilometer. Dit betekende dat niet alleen Israël, maar ook tal van Europese grote steden ‘haalbaar’ zouden zijn. Bull was ervan overtuigd dat het zelfs mogelijk zou zijn

uiteindelijk een superkanon te bouwen waarmee Londen vanuit Bagdad onder vuur kon worden genomen.

De toenmalige directeur-generaal van de Mossad, Nahum Admoni, verzocht met spoed om een onderhoud met premier Yitzhak Shamir. Als voormalige stadsguerrillaleider die de Engelsen in de laatste weken van het Britse Mandaat meedogenloos had bestreden, was Shamir het soort politieke leider waarvan de Mossad gecharmeerd was; een man die volop steun gaf aan het streven tot vernietiging van Israëls vijanden als daartoe noodzaak bestond en alle overige middelen hadden gefaald. In de jaren zestig, toen voormalige raketingenieurs van de nazi's in Egypte hard meewerkten aan de ontwikkeling van langeafstandswapens waarmee Israël vanuit de Sinaï kon worden bestookt, had de Mossad een beroep gedaan op Shamirs expertise in het plannen en uitvoeren van moordaanslagen. Die deskundigheid had hij opgedaan bij zijn pogingen aanslagen op Engelse soldaten te plegen. Shamir had ex-leden van zijn ondergrondse strijdgroep naar Egypte gestuurd om de Duitse ingenieurs en wetenschappers te elimineren. Sommigen van deze *kidons* waren later toegetreden tot het nieuwe moordcommando van de Mossad.

Shamir had weinig tijd nodig om het Mossad-dossier over Bull te bestuderen. Zoals altijd had het Instituut grondig werk geleverd door eerst Bulls doopceel te lichten en vervolgens zijn hele loopbaan in kaart te brengen. Hij had al op tweeëntwintig jarige leeftijd een doctoraat in de fysica behaald en was toen in dienst getreden van het Canadese Instituut voor Onderzoek en Ontwikkeling van Wapensystemen (Armaments and Research Development Establishment).

Al spoedig was hij in conflict gekomen met oudere collega's, waarmee het zaad werd gezaaid voor een levenslange haat tegen bureaucraten. Hij had toen een 'Adviesbureau voor Bewapening' opgericht – 'letterlijk *"a gun for hire"*', zoals met een vleugje galgenhumor in het dossier werd opgemerkt.

Zijn naam als wapenuitvinder werd definitief gevestigd in 1976, nadat hij een houwitser had ontwikkeld waarmee doelwitten op veertig kilometer afstand konden worden gebombardeerd; het enige vergelijkbare wapen van de NAVO kwam niet verder dan zevenentwintig kilometer. Eens te meer kreeg Bull alle reden om zich op te winden over de praktijken van nationale regeringen. De leden van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie kochten het nieuwe wapen niet, omdat de grote Europese wapenproducenten over uiterst effectieve politieke lobby's beschikten. Bull had de houwitser uiteindelijk aan Zuid-Afrika verkocht.

Daarna verhuisde Bull naar China, waar hij het Volksbevrijdingsleger de helpende hand bood bij de ontwikkeling van zijn raketsystemen. Hij verbeterde onder meer de bestaande zijderupsraket door het bereik en het draagvermogen te vergroten, zodat er zwaardere koppen konden worden gelanceerd. China verkocht nog steeds partijen zijderupsraketten aan Saddam Hussein. Aanvankelijk gebruikte Irak ze in de langdurige oorlog tegen het buurland Iran. Maar er werden zoveel zijderupsen op de Iraakse lanceerbases achtergehouden dat de Mossad ervan overtuigd was dat ze uiteindelijk tegen Israël zouden worden gebruikt.

Intussen begon Project Babylon aan respect te winnen. Er werden proeven gedaan met een verbeterd prototype van het superkanon. Tegenstanders van het regime-Saddam die als Mossad-informanten in Irak opereerden, wisten te melden dat er chemische en biologische raketkoppen werden ontworpen.

Op de middag van 20 maart 1990 liet premier Yitzhak Shamir blijken dat hij het eens was met Nahum Admoni: Gerald Bull moest sterven.

Twee dagen na dit besluit arriveerde een team van twee kidons in Brussel. Ze werden opgewacht door de katsa die het doen en laten van Bull zo effectief had geobserveerd.

Op de avond van 22 maart, om kwart voor zeven, reden de drie mannen in een huurauto naar het huizenblok waar Bull in een appartement bewoonde. Beide kidons droegen een handvuurwapen in de holster onder hun jasje.

Twintig minuten later kwam de eenenzestigjarige Bull opendoen toen hij de ding-dong van zijn voordeurbel had gehoord. Hij werd vijf keer door het hoofd en de nek geschoten. De kidons vuurden hun pistolen, kaliber 7.65 om beurten af en lieten Bull stervende op zijn drempel achter. Later verklaarde de zoon van Gerald Bull, Michael, dat zijn vader was getipt dat de Mossad hem wilde doden. Hij kon niet vertellen van wie die tip afkomstig was, of waarom zijn vader zich niets van de waarschuwing had aangetrokken.

Zodra het moordcommando veilig en wel thuis was, begon de Dienst Psychologische Oorlogvoering van de Mossad verhalen naar de media ‘uit te laten lekken’, waarin werd gesuggereerd dat Gerald Bull gestorven was omdat hij van plan zou zijn geweest terug te komen op zijn afspraken met Saddam Hussein. Nu, vijf jaar later, zou de tactiek die was gevolgd bij de executie van Bull – een wetenschapper die door Israël als een even grote terrorist werd gezien als Fathi Shkaki – opnieuw in

praktijk worden gebracht, op persoonlijk bevel van een andere premier, Yitzhak Rabin.

Op 24 oktober 1995 vertrokken twee mannen van achter in de twintig – met de codenamen Gil en Ran – met afzonderlijke vluchten uit Tel Aviv. Ran vloog naar Athene, Gil naar Rome. Op de luchthavens daar namen ze nieuwe Britse paspoorten in ontvangst, uit handen van een plaatselijke sayan. Ze arriveerden met de namiddagvlucht op Malta en namen hun intrek in het Diplomat Hotel, dat uitzicht biedt over de haven van Valletta.

Die avond werd er een motorfiets afgeleverd voor Ran. Hij zei tegen het personeel dat hij ermee over het eiland wilde toeren. Niemand in het hotel kon zich later herinneren of ze de twee mannen ooit samen hadden gezien. Ze brachten het grootste deel van hun tijd door op hun hotelkamers. Toen een van de piccolo's tegen Gil zei dat zijn Samsonite-koffer wel heel erg zwaar was, had Gil met een knipoog gezegd dat hij vol zat met goudstaven.

Diezelfde avond meldde een vrachtschip dat de vorige dag uit de haven van Haifa was vertrokken, met bestemming Italië, zich bij het havenkantoor van Malta met de mededeling dat het een machinestoring had en voor de kust in de luwte wilde blijven liggen terwijl de machine werd gerepareerd. Aan boord van het vrachtschip bevonden zich Shabtai Shavit en een klein verbindingsteam van de Mossad. Ze maakten radiocontact met Gil, die een kleine maar krachtige zender/ontvanger in zijn koffer had.

De sloten van de koffer moesten tegen de wijzers van de klok in worden geopend, om de ontstekingen van de beide springladingen in het kofferdeksel te deactiveren. De koffer zou exploderen in het gezicht van iedereen die probeerde hem op de normale manier te openen. De ruitvormige antenne van de zender – zo'n vierhonderd meter glasvezelkabel, was strak opgewonden tot een schijf met een diameter van vijftien centimeter. Via splitters was deze schijf verbonden met vier dipool-antennes, aangebracht in de hoeken van de koffer. Die avond ontving Gil een aantal radioboodschappen van het vrachtschip.

Fathi Shkaki was eerder die dag met de veerboot die de verbinding onderhoudt tussen Tripoli in Libië en Valletta op Malta op het eiland aangekomen, in het gezelschap van twee Libische agenten die aan boord bleven; hun verantwoordelijkheid was voorbij, nu Shkaki alleen aan wal ging. Voordat hij van boord ging had hij zijn baard afgeschoren. Hij gaf zich tegenover de immigratiedienst van Malta uit als de Libiër Ibrahim Dawish en toonde hun een Libisch paspoort. Na zich in te hebben

geschreven bij het Diplomat Hotel bracht hij de volgende paar uur door in cafés aan de haven, waar hij de ene na de andere kop koffie dronk en op mierzoete Arabische koekjes knabbelde. Ook pleegde hij diverse telefoontjes.

De volgende ochtend maakte Shkaki aanstalten om met de overhemden die hij zijn zoons had beloofd naar huis terug te vliegen. Hij wandelde langs de haven toen twee mannen op een motorfiets naast hem kwamen rijden. Een van de mannen schoot de jihad-leider van korte afstand zes kogels door het hoofd. Shkaki was op slag dood. De twee mannen op de motorfiets verdwenen en werden nooit gevonden. Een uur later vertrok een vissersboot uit de haven van Valletta, om wat later in de luwte van het vrachtschip voor anker te gaan. Kort daarna meldde het vrachtschip aan het havenkantoor dat de machinestoring provisorisch was verholpen, maar dat het schip terugkeerde naar Haifa voor een definitieve reparatie.

In Iran, het geestelijke vaderland van Shkaki, kondigden de mullahs een dag van nationale rouw af. Toen een journalist premier Yitzhak Rabin in Tel Aviv om commentaar vroeg, zei hij: ‘Ik kan er in geen geval om treuren.’

Enkele dagen later, op 4 november 1995, werd Rabin zelf vermoord toen hij aanwezig was op een grootscheepse vredesbijeenkomst in Tel Aviv, niet ver van het safe-house waar zijn bevel om Shkaki te executeren in behandeling was genomen. Rabin was gestorven door toedoen van een Joodse fanaat, Yigal Amir, die in vele opzichten dezelfde meedogenloosheid aan den dag legde als de premier zo had bewonderd bij de Mossad.

Yitzhak Rabin, de havik die veranderde in een duif, de krachtige politieke leider die tot het inzicht was gekomen dat er maar één kans op vrede in het Midden-Oosten was, namelijk ‘het omsmeden van onze zwaarden tot de ploegscharen waarmee wij samen met onze Arabische buren de akker zullen ploegen’ – zoals hij het uitdrukte met een parafrase op een citaat uit zijn lievelingsboek, de bijbel – diezelfde Yitzhak Rabin was nu vermoord door iemand van zijn eigen volk. Hij was blind geweest voor de mogelijkheid dat zijn binnenlandse Joodse vijanden al even fanatiek konden optreden als zijn oude Arabische tegenstrevers hadden gedaan. Beide groepen waren vastbesloten om *zijn* toekomstvisioen te vernietigen.

In het jaar 1998 telde het doodseskader van de Mossad achtenveertig kidons, onder wie zes vrouwen. Ze waren zonder uitzondering onder de dertig en verkeerden fysiek in topconditie. Ze

woonden en werkten buiten het hoofdkwartier van de Mossad in Tel Aviv: hun uitvalsbasis was een voor onbevoegden afgesloten deel van een militair complex in de Negev-woestijn. De ruimte kon zeer snel worden omgebouwd tot een nabootsing van een straat of gebouw waarin een moordaanslag zou worden ondernomen. Er stonden vluchtwagens en er was een hindernisbaan om het vluchten te oefenen.

Tot de instructeurs behoorden voormalige kidons die hen vertrouwd maakten met alle mogelijke vuurwapens en explosieven en manieren om ze te verbergen. Ze leerden hoe ze in een mensenmassa iemand een dodelijke injectie konden toedienen en hoe ze een moord op een ongeval konden laten lijken. De kidons bekeken aandachtig films over geslaagde moordaanslagen – zoals de moord op president Kennedy in Dallas – en ze bestudeerden de gezichten en gewoonten van massa's potentiële doelwitten, wier gegevens waren opgeslagen in het computersysteem dat alleen voor een zeer selecte groep toegankelijk was. Voorts moesten ze zich de vaak veranderende plattegronden van belangrijke steden en grote lucht- en zeehavens in het hoofd prenten.

De kidons werkten altijd in teams van vier man, die regelmatig naar steden als Londen, Parijs, Frankfurt en andere Europese steden werden gestuurd om zich met het stratenplan vertrouwd te maken. Soms maakten ze ook een reisje naar New York, Los Angeles of Toronto. Bij al deze uitstapjes werd zo'n team begeleid door instructeurs die de taak hadden te beoordelen in hoeverre ze in staat waren een operatie op touw te zetten zonder zelf de aandacht te trekken. De oefendoelwitten werden gekozen uit plaatselijke sayanim, vrijwilligers die alleen te horen kregen dat ze deelnamen aan een geheime oefening, bedoeld voor de bescherming van een Israëlische faciliteit – meestal een synagoge of bank. Deze vrijwilligers werden onverhoeds in een stille straat overvallen en in een auto gesleurd, of in het holst van de nacht drong het team kidons hun huis binnen, zodat ze wakker schrokken en verbijsterd in de loop van een wapen staarden.

De kidons namen deze oefeningen altijd zeer serieus, want ieder team was bekend met wat de geschiedenis in was gegaan als het 'debacle van Lillehammer'.

In juli 1973 – op het hoogtepunt van de klopjacht op de moordenaars van de topsporters in het Olympische dorp van München – ontving de Mossad een tip dat de Rode Prins, Ali Hassan Salameh, het brein achter die moordaanslag, als kelner in het Noorse stadje Lillehammer werkte.

De toenmalige directeur Operaties van de Mossad, Michael Harari, had een team samengesteld uit niet-leden van het moordcommando – die waren over de hele wereld verspreid op jacht naar de resterende terroristen die verantwoordelijk waren voor het bloedbad van München. Harari's team had geen ervaring in het veld, maar hij was ervan overtuigd dat zijn eigen ervaring als katsa in Europa toereikend zou zijn. Tot zijn team behoorden twee vrouwen, Sylvia Rafael en Marianne Gladnikoff. Voorts behoorde de Algerijn Kemal Bename ertoe, die voor de Zwarte September-groep als koerier had gefungeerd voordat Harari hem had gedwongen dubbelspion te worden.

De operatie in Lillehammer was van het begin af aan een ramp. De aankomst van een groep van zo'n tien vreemdelingen in Lillehammer, waar al in geen veertig jaar een moord was gepleegd, gaf aanleiding tot geruchten. De gemeentepolitie besloot die vreemde snoeshanen in de gaten te houden. Zo kwam het dat er politiemensen in de buurt waren toen Harari en zijn team een Marokkaanse kelner doodden die Ahmed Bouchiki heette, niets met het terrorisme te maken had en in niets op Salameh leek. Harari en een paar van zijn teamleden wisten te ontkomen. Er werden echter zes Mossad-agenten gearresteerd, onder wie de beide vrouwen.

Ze bekenden volledig, waarmee voor het eerst iets werd geopenbaard van de eliminatiemethoden van de Mossad en andere pijnlijke details over de clandestiene activiteiten van het Instituut. De beide vrouwen en hun mannelijke collega's werden in staat van beschuldiging gesteld wegens doodslag en kregen ieder vijf jaar gevangenisstraf opgelegd.

Na zijn terugkeer in Israël werd Harari ontslagen, en bovendien werd het hele netwerk van safe-houses, 'brievenbussen' en geheime telefoonnummers in Europa van de Mossad ontmanteld.

Het zou nog zes jaar duren voordat Ali Hassan Salameh eindelijk zou sterven, als eindresultaat van de operatie die door Rafi Eitan was uitgebroed en geleid. Hij zei er later over: 'Lillehammer was een voorbeeld van het verkeerde personeel voor het verkeerde soort klus. Het had nooit mogen gebeuren – en het mág nooit meer gebeuren.' Toch gebeurde het.

Op 31 juli 1997, een dag nadat een tweemans-zelfmoordcommando van Hamas zichzelf op een markt in Jeruzalem had opgeblazen, waarbij vijftien doden en 157 gewonden vielen, woonde de toenmalige Mossad-directeur, Danny Yatom, een vergadering bij, die werd voorgezeten door premier Benyamin Netanyahu. De premier was net terug van een

emotioneel verlopen persconferentie, waar hij had beloofd dat hij niet zou rusten voordat degene die deze zelfmoordaanslagen beraamden niet langer een gevaar vormden.

Voor het oog van de wereld had Netanyahu kalm en vastberaden geleken, met zakelijke, superieur klinkende antwoorden op de gestelde vragen. Hamas zou niet ontkomen aan vergelding, maar in welke vorm dat moest gebeuren, was nog een kwestie van beraad. Hij was weer helemaal de ‘Bibi’ uit de periode gedurende de Golfoorlog, toen Netanyahu geregeld lof had geoogst met zijn gezaghebbende inschattingen van de reacties van Saddam Hussein en de manier waarop daar in Israël over werd gedacht.

Maar op die smoorhete dag – ver van de camera’s en alleen omringd door Yatom en andere hoge inlichtingenofficieren en politieke adviseurs – maakte Netanyahu een totaal andere indruk. Hij was allesbehalve koel en analytisch. In plaats daarvan viel hij in het stampvolle vergaderzaaltje naast zijn kantoor voortdurend sprekers in de rede door luidkeels te roepen: ‘Ik zal die schoften van Hamas krijgen, al is het het laatste wat ik doe!’

Volgens een van de aanwezigen had hij erop laten volgen: ‘Jullie zijn hier om mij te vertellen hoe we dat gaan doen. En ik wil in de kranten geen woord lezen over "Bibi’s Wraak". Het gaat hier om gerechtigheid – rechtvaardige vergelding.’

De toon van de vergadering was gezet.

Yatom, die vertrouwd was met de kwikzilverachtige stemmings wisselingen van de premier, zat zwijgend aan het andere eind van de tafel te luisteren toen Netanyahu zijn monoloog voortzette. ‘Ik wil dat hun koppen rollen. Dood moeten ze. Het kan me niet verdommen hoe dat gebeurt. Ik wil dat het gebeurt. En hoe eerder hoe beter.’

De spanning liep hoger op toen Netanyahu van Yatom een lijst verlangde van alle Hamas-leiders en hun verblijfplaatsen op dat moment. Nooit eerder had een premier dit soort gevoelige operationele informatie opgeëist in zo’n vroeg stadium. Meerdere aanwezigen hadden de indruk dat ‘Bibi duidelijk liet blijken dat hij dit varkentje helemaal zelf ging wassen’.

Het verontrustte sommige Mossad-leiders dat het Instituut gedwongen werd om zo weinig afstand tot de premier te bewaren. Misschien heeft Yatom die onrust bespeurd, want hij zei de premier dat hij de lijst later zou overleggen. En alsof hij de discussie op een ander spoor wilde brengen, had de Mossad-directeur geopperd dat het ‘tijd werd om de praktische kant van het probleem te bekijken’. Het

lokaliseren van Hamas-leiders kwam overeen met ‘het opsporen van bepaalde ratten in een Beiroets riool’.

Ook nu viel Netanyahu hem in de rede. Hij wilde geen excuses horen; hij wilde *actie*. En hij wilde dat er ‘hier en nu’ een begin mee werd gemaakt.

Aan deze bespreking hielden diverse inlichtingenofficieren de indruk over dat Bibi Netanyahu de dunne scheidslijn tussen politieke omzichtigheid en operationele verantwoordelijkheid had ge-schonden. Niemand in die vergaderzaal kan onkundig geweest zijn van het feit dat Netanyahu dringend een pr-stunt nodig had om het Israëlische publiek te overtuigen dat de hardelijnpolitiek tegenover het terrorisme waarmee hij de verkiezingen had gewonnen geen holle retoriek was. Bovendien had hij een hele reeks schandalen achter de rug waar hij zich telkens maar op het nippertje uit had weten te redden door de schuld af te wentelen op anderen. Zijn populariteit was naar een absoluut dieptepunt gedaald. Zijn privé-leven lag op straat. Hij moest hoognodig bewijzen dat hij de situatie meester was. Als hij de kop van een Hamas-leider kon laten rollen, was dat een feilloze manier daarvoor.

Een hoge Israëlische inlichtingenofficier vertolkte ongetwijfeld de gedachten van veel anderen die erbij was geweest, toen hij zei:

‘Hoewel we het erover eens waren dat er geen bezwaar was tegen het principe dat je een slang kunt doden door hem de kop af te slaan, maakten we ons grote zorgen over al die haast. Al dat gepraat van Bibi over "actie hier en nu" was geklets. Iedere operatie van dien aard vereist een zorgvuldige planning. Bibi verlangde resultaten alsof het een computerspel betrof, of een van die oude heroïsche actiefilms waar hij zo graag naar kijkt. Zo werkt het nou eenmaal niet in de wereld van alledag.’

Yatom gaf opdracht tot een allesomvattende zoekactie in elk Arabisch land, en hij stuurde zijn katsa’s naar de Gaza-strook en de Westoever om meer te weten te komen over de verblijfplaatsen van de schimmige figuren die Hamas leidden. In de loop van augustus werd hij geregeld op het kantoor van de premier ontboden om rapport uit te brengen over zijn vorderingen. Die waren er niet. In de Israëlische inlichtingendiensten gonsde het van verhalen over Netanyahu’s onmogelijke eisen: de premier had van Yatom geëist dat hij meer mannen aan het werk zou zetten en ook had hij laten doorschemeren dat hij, als er niet gauw resultaten kwamen, misschien tot ‘andere acties’ zou overgaan. Als Netanyahu zijn Mossad-directeur op deze onbeholpen manier had willen bedreigen, haalde dat niets uit. Yatom zei alleen dat hij ‘al het

mogelijke deed', met de stilzwijgende implicatie dat, als de premier hem wilde ontslaan, hij dat privilege bezat, maar dat er – in het openbare debat dat hier ongetwijfeld op zou volgen – zeer lastige vragen zouden worden gesteld over Netanyahu's eigen aandeel in de zaak. De premier bleef aandringen op de dood van op zijn minst één Hamas-leider – en wel zo snel mogelijk.

Tegen september 1997 had Netanyahu de gewoonte ontwikkeld om Yatom desnoods in het holst van de nacht te bellen om hem te vragen naar de vorderingen. De zwaar onder druk gezette Mossad-directeur zwichtte. Hij riep katsa's terug van andere taken. Volgens een van hen 'zette Yatom de hele organisatie op zijn kop om toe te geven aan Bibi's verlangens. Yatom is een harde. Maar als het aankwam op ellebogenwerk, was hij eenvoudigweg geen partij voor Bibi, die nu telkens begon over de snelheid waarmee zijn broer had bijgedragen aan de organisatie van de inval op Entebbe in Oeganda. Die vergelijking sloeg helemaal nergens op. Dat is echter Bibi ten voeten uit – hij gebruikt al het mogelijke om zijn zin door te drijven.'

Op 9 september bereikte Tel Aviv het nieuws dat Hamas opnieuw had toegeslagen. Deze keer waren twee Israëlische lijfwachten van de cultureel attaché van de zojuist geopende Israëlische ambassade in Amman, de hoofdstad van Jordanië, het slachtoffer. Ze waren er slecht aan toe.

Drie dagen later, kort voor het begin van de sabbat op vrijdagavond, kreeg Yatom het verzoek naar Jeruzalem te komen om bij Netanyahu thuis te lunchen. De twee mannen aten soep, salade en een visgerecht, en spoelden het allemaal weg met bier en mineraalwater. Meteen begon de premier over de aanslag in Amman. Hoe hadden die schutters van Hamas zo dichtbij kunnen komen om raak te schieten? Waarom was de ambassade niet gewaarschuwd voor een mogelijke aanslag? Wat werd eraan gedaan door de Mossad-vestiging in Amman?

Yatom viel de premier in de rede toen hij nog lang niet uitgesproken was. Er was een Hamas-leider in Amman, een zekere Khalid Meshal, die het politbureau van die organisatie vanuit een kantoor in de stad leidde. Meshal had wekenlang door andere Arabische landen rondgereisd, maar de Mossad-vestiging in Amman had zojuist gerapporteerd dat hij terug was in de stad.

Netanyahu kon zijn ongeduld niet bedwingen. 'Nou, eropaf dan! Weg met die schoft!' zei hij aan de andere kant van de tafel. 'Zo doe je dat. Weg ermee! Stuur je mensen naar Amman om dat te doen.'

Na bijna zes weken niet-aflatende pressie van de kant van een premier die steeds duidelijker had getoond dat hij geen benul had van de politieke gevoeligheid van een inlichtingenoperatie, begon de Mossad-directeur hem op hoge toon de les te lezen. Zijn ogen fonkelden achter zijn brillenglazen, toen hij waarschuwde dat een aanslag in Amman vernietigend zou zijn voor de goede relatie met Jordanië die Netanyahu's voorganger, Yitzhak Rabin, met zoveel moeite had opgebouwd. Als ze Meshal op Jordaans grondgebied doodden, zou dat alle operaties van de Mossad in Jordanië in groot gevaar brengen, een land dat een schier onuitputtelijke bron was van waardevolle inlichtingen over Syrië, Irak en de Palestijnse extremisten. Yatom zei dat het veel beter zou zijn om te wachten totdat Meshal weer uit Amman was vertrokken. Dát was het moment om toe te slaan.

Naar verluidt moet Netanyahu hem hebben toegeschreeuwd: 'Uitvluchten! Anders hoor ik niet van je! Uitvluchten! Ik wil actie –en ik wil het nu! Het volk wil eindelijk actie zien. Rosh Hashana staat voor de deur. Dit is mijn nieuwjaarsgeschenk aan de mensen!'

Vanaf dat moment zou iedere handeling die Yatom wilde ondernemen aan de premier persoonlijk moeten worden voorgelegd. Geen enkele Israëlische eerste minister had zich zo direct en persoonlijk bemoeid met een door de staat beraamde moord.

Khalid Meshal was eenenveertig jaar oud, een man met een sterk lichaam en een volle baard. Hij woonde niet ver van het paleis van koning Hussein en was volgens iedereen die hem kende een toegewijde echtgenoot en vader van zeven kinderen. Hij was beschaafd en goed van de tongriem gesneden, maar was binnen de kleine islamitisch-fundamentalistische Hamas-beweging een vrijwel onbekende figuur gebleven. Uit de in allerijl door de Mossad in Amman verzamelde informatie bleek echter dat Meshal de stuwende kracht moest zijn achter de zelfmoordacties met bommen tegen Israëlische burgers.

Er waren details over Meshals doen en laten verzameld, inclusief een foto die de Mossad-officier in Amman heimelijk van hem had genomen. Hij had zijn rapport aan Yatom vergezeld doen gaan van een persoonlijke smeekbede: Yatom moest nog eens proberen Netanyahu ervan te overtuigen dat ze onmogelijk een moordaanslag in Amman konden plegen. Een roekeloze actie als deze zou twee jaar van belangrijke contraspionage-inspanningen die de Mossad in samenwerking met Jordanië had verricht teniet kunnen doen.

Netanyahu had deze smeekbede van tafel geveegd met de opmerking dat het klonk als de voorspelling van een mislukking – en dat

stond hij niet toe.

Inmiddels was een acht man sterk moordcommando samengesteld en voorbereid. De aanslag zelf zou op klaarlichte dag door een team van twee man worden uitgevoerd en de anderen zouden voor de noodzakelijke ondersteuning zorgen, met inbegrip van vervoer. Het team zou per auto terugrijden naar Israël en de Jordaan oversteken via de Allenby-brug bij Jeruzalem.

Het door de Mossad gekozen wapen was onorthodox: geen vuurwapen, maar een spuitbus met zenuwgas. Het zou de eerste maal zijn dat een moordcommando van Israël deze eliminatiemethode toepaste, hoewel de methode al veel eerder was geperfectioneerd door de KGB en andere inlichtingendiensten uit het Sovjetblok. Recentelijk naar Israël geëmigreerde Russische wetenschappers waren door de Mossad gerekruteerd om een gamma van dodelijk gifgassen samen te stellen, zoals Tabun, Sarin en Soman – stuk voor stuk zenuwgassen die door internationale verdragen in de ban waren gedaan. Het waren gassen die bedoeld waren om iemand ofwel ogenblikkelijk, of met een zekere vertraging te doden. Het slachtoffer verloor daarbij alle beheersing over zijn inwendige organen en leed zulke ondraaglijke pijnen dat de dood een genadige bevrijding zou zijn. Een dergelijke dood werd als heel toepasselijk voor Meshal gezien.

Op 24 september 1997 vlogen de kidons van het moordcommando vanuit Athene, Rome en Parijs naar Amman, waar ze enkele dagen zouden blijven. Ze beschikten over Franse en Italiaanse documenten, behalve het team dat de aanslag daadwerkelijk zou uitvoeren. Die twee kidons hadden Canadese paspoorten gekregen, op de namen Barry Beads en Sean Kendall. Toen ze zich lieten inschrijven in het Intercontinental Hotel van Amman, deden ze zich voor als toeristen. De andere leden van het moordcommando sliepen in de Israëlische ambassade, niet ver van het hotel.

Beads en Kendall voegden zich de volgende dag bij hen. De twee kidons inspecteerden de spuitbus nog eens. Niemand wist welk gifgas erin zat. Ze wisten alleen dat zo’n gas allerlei symptomen kon veroorzaken, van hallucinaties tot hartstilstand, alvorens de dood intrad. De Mossad-agent in Amman vertelde hun wat Meshal de afgelopen dagen had uitgevoerd.

In september 1978 was hij in Londen geweest toen een Bulgaarse overloper, Georgi Markov, met behulp van een zenuwgif was gedood. Een voorbijganger had hem met de punt van een paraplu in het dijbeen gestoken. Markov was een folterende dood gestorven, veroorzaakt door

ricine, een gif dat uit zaden van de ricinusboom wordt bereid. De voorbijganger was een KGB-agent geweest die nooit was gepakt.

Na dit opbeurende bericht waren Beads en Kendall kort na middernacht teruggegaan naar hun hotel. Ze bestelden beiden voor de volgende ochtend een ontbijt op de kamer: koffie, sinaasappelsap en broodjes. De volgende ochtend verscheen Beads om 09.00 uur in de foyer en tekende voor de aflevering van de eerste van twee huurauto's, een blauwe Toyota. De tweede, een groene Hyundai, kwam niet lang daarna voorrijden en werd geclaimd door Kendall. Tegen iemand van de receptie zei hij dat hij en 'zijn vriend' van plan waren het zuiden van het land te bezichtigen.

Om 10.00 uur werd Meshal door zijn chauffeur naar kantoor gereden. Op de achterbank, naast hem, zaten zijn drie jongste kinderen – een zoon en twee dochters. Beads volgde op veilige afstand in zijn huurauto. Andere leden van het commando bevonden zich in andere auto's op de route.

Toen ze het Garden District van Amman bereikten, wees de chauffeur Meshal erop dat ze werden gevolgd. Meshal gebruikte de autotelefoon om de gemeentepolitie het merk en kenteken van Beads auto door te geven.

Toen de gehuurde Toyota hen passeerde, wuifden Meshals kinderen naar Beads, zoals ze ook vaak naar andere automobilisten deden. De Mossad-kidon negeerde hen. Even later passeerde Kendalls groene Hyundai de auto van Meshal. Beide auto's gingen op in het verkeer.

Even later belde iemand van de gemeentepolitie Meshal om hem te zeggen dat de auto was verhuurd aan een Canadese toerist. Meshal herademde en zag hoe zijn kinderen onbekommerd naar passerende automobilisten bleven wuiven, hun neuzen platgedrukt tegen het raam. Ze reden om beurten iedere ochtend met hun vader mee als die naar zijn werk ging, waarna de chauffeur hen bij hun school afleverde.

Kort voor 10.30 uur sloeg de chauffeur de Wasfi al-Tal-straat in, waar zich voor de ingang van het Hamas-kantoor een drom mensen had verzameld. Kendall en Beads bevonden zich ertussen, maar niemand vatte argwaan tegen hen op – er waren vaak genoeg nieuwsgierige toeristen die meer wilden weten van de ambities van Hamas.

Meshal kuste haastig zijn kinderen en stapte uit. Beads liep naar voren alsof hij hem de hand wilde drukken. Kendall stond naast hem, frunnikend aan een plastic zak.

'Mister Meshal?' vroeg Beads op vriendelijke toon.

Meshal keek hem weifelend aan. Op dat moment diepte Kendall de spuitbus op uit zijn plastic zak en probeerde het gif in Meshals linkeroor te sproeien.

De Hamas-leider deinsde geschrokken achteruit, wrijvend over zijn oorlel.

Kendall deed een nieuwe poging om het gif in Meshals oor te sproeien. De mensen om hen heen begonnen zich te herstellen van hun verbazing en er werden al handen naar de kidons uitgestoken.

‘Wegwezen!’ zei Beads in het Hebreeuws.

Beads, op de hielen gevolgd door Kendall, sprintte naar zijn auto, die iets verderop in de straat stond geparkeerd. Meshals chauffeur had het allemaal zien gebeuren en begon achteruit door de straat te rijden, in een poging de Toyota te rammen.

Intussen liep Meshal kreunend te wankelen op zijn benen. Mensen probeerden hem te ondersteunen om te voorkomen dat hij zou vallen. Anderen schreeuwden om een ambulance.

Beads – met Kendall hijgend naast zich, de half opgebruikte spuitbus nog in de hand – slaagde erin om Meshals chauffeur te ontwijken en trapte het gaspedaal diep in om weg te komen uit de straat.

Ze werden achtervolgd door andere auto’s. Een van de achtervolgers beschikte over een zaktelefoon en belde de politie om door te geven dat de wijk moest worden afgezet met wegversperringen. Meshals chauffeur belde het hoofdbureau van politie.

Inmiddels waren de overige leden van het moordcommando gearriveerd. Een van hen stopte en gebaarde Beads in zijn auto over te stappen. Terwijl de twee kidons uit de Toyota sprongen, werd hun de pas afgesneden door een andere auto. Er kwamen gewapende mannen uit. Ze dwongen Kendall en Beads op de grond te gaan liggen. Even later was de politie ter plaatse. De andere leden van het commandoteam begrepen dat ze nu niets meer konden doen en reden weg. Ze slaagden erin ongemerkt weg te komen naar Israël.

Beads en Kendall hadden minder geluk. Ze werden meegenomen naar het hoofdbureau van politie, waar ze hun Canadese paspoorten toonden en beweerden het slachtoffer te zijn van een ‘gruwelijk complot’. Aan die maskerade werd een eind gemaakt door de komst van Samih Batihi, de geduchte directeur van de Jordaanse contraspionage. Hij zei hun dat hij wist wie ze waren – hij had zojuist met de Mossad-agent in Amman gebeld. Later zou Batihi zeggen dat de katsa-controller in Amman ‘schoon schip had gemaakt. Hij had gezegd dat deze twee

kidons uit zijn land kwamen en dat Israël de zaak rechtstreeks met de koning zou bespreken.’

Batihi gaf opdracht om de beide Mossad-kidons in afzonderlijke cellen op te sluiten, met het consigne dat ze op geen enkele manier mochten worden gedeerd.

Intussen was Meshal opgenomen op de intensive-careafdeling van het academisch ziekenhuis van Amman. Hij klaagde over een hardnekkig ‘gerinkel’ in zijn linkeroor, en ‘rillingen, alsof er een stroom door mijn lichaam loopt’. Ook kon hij moeilijk ademen.

De artsen sloten hem aan op beademingsapparatuur.

Het nieuws over de mislukking van de operatie bereikte Yatom via een vervormd telefoontje van de Mossad-agent in de Israëlische ambassade in Amman. Beide mannen waren naar verluidt ‘uitzinnig van woede’ over dit fiasco.

Tegen de tijd dat Yatom het kantoor van Netanyahu bereikte, had de premier een telefoontje van koning Hussein gekregen, via de hotline die de beide leiders hadden laten installeren om in een crisissituatie overleg te kunnen voeren. Later vertelde een Israëlische inlichtingenofficier wat in grote lijnen de teneur was geweest van dat telefoongesprek:

‘Hussein had twee vragen voor Bibi. Waar dacht hij verdomme dat hij mee bezig was? Had hij een antigif voor dat zenuwgas?’

De koning zei dat hij zich voelde als een man wiens beste vriend zijn dochter had verkracht, en dat Netanyahu, als hij er soms over peinsde om alles te ontkennen, diende te weten dat zijn twee kidons een volledige bekentenis hadden afgelegd. Die was op videoband vastgelegd, en deze band was inmiddels op weg naar Madeleine Albright, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken in Washington. Netanyahu zat daar over zijn telefoon gebogen, lijkwit, ‘als een dief die op heterdaad betrapt is’.

Netanyahu bood aan direct naar Amman te vliegen om de koning ‘uitleg te komen geven’. Hussein zei hem dat hij beter geen tijd kon verspillen. De inlichtingenman vervolgde:

‘Je kon via die lijn het ijs in Jordanië horen kraken. Bibi protesteerde zelfs niet toen Hussein hem zei dat hij nu van Israël de onmiddellijke vrijlating van sjeik Ahmed Yassin [de Hamas-leider die Israël al jaren gevangen had gehouden] verwachtte, samen met die van een aantal andere Palestijnse gevangenen. Het telefoontje duurde maar enkele minuten, maar het moeten de moeilijkste ogenblikken in Bibi’s politieke loopbaan zijn geweest.’

Nu begonnen de gebeurtenissen hun eigen loop te nemen. Binnen een uur werd per Israëlisch militair vliegtuig een antigif voor het zenuwgas naar Amman gevlogen en toegediend aan Meshal. Hij begon te herstellen en was al na enkele dagen zover dat hij een persconferentie kon beleggen waar hij de Mossad belachelijk maakte. De leider van de Mossad-vestiging in Amman en Samih Batihi hadden samen een kort gesprek, waarbij ze tevens met Yatom telefoneerden. De directeur-generaal beloofde hartgrondig dat er door de Mossad geen moordaanslagen op Jordaanse bodem meer zouden worden ondernomen. De volgende dag belde Madeleine Albright twee keer kort met Netanyahu om hem duidelijk te maken wat zij vond van wat er was gebeurd. Af en toe gebruikte ze taal die zo mogelijk nog gespierder was dan die van koning Hussein.

Toen de Canadese overheid ontdekte dat er Canadese paspoorten waren gebruikt, waardoor de goede naam van Canada in het geding was gekomen, werd de Israëlische ambassadeur ontboden – kort voordat Canada de diplomatieke betrekkingen met Israël verbrak.

Toen de details aan het licht begonnen te komen, werd Netanyahu door zowel de Israëlische als de internationale pers zo onder vuur genomen, dat vrijwel ieder andere politicus zijn ontslag zou hebben aangeboden.

Binnen een week werd sjeik Yassin vrijgelaten. Bij zijn terugkeer in de Gaza-strook werd hij daar als een held ontvangen. Tegen die tijd waren Kendall en Beads terug in Israël – zonder hun Canadese paspoorten. Die waren aan de Canadese ambassade in Amman overhandigd, waar ze achter slot en grendel waren opgeborgen.

De beide kidons keerden nooit terug naar hun eigen afdeling. Ze kregen kantoortaken op het hoofdkwartier van de Mossad. Of zoals een Israëlische inlichtingenofficier het uitdrukte: ‘Vermoedelijk bewaken ze nu de toiletten in het hoofdkwartier.’

Yatom zelf had als Mossad-directeur afgedaan. Zijn naaste medewerkers vonden dat hij zich krachtig tegen Netanyahu had moeten verzetten. Het moreel binnen de Mossad zakte naar een nieuw dieptepunt. Het bureau van de premier liet uitlekken dat ‘het slechts een kwestie van tijd is voordat Yatom vertrekt’.

Yatom deed nog een poging om ‘de vloedgolf van verwerping waarin we dreigen te verdrinken in te dammen’, zoals een hoge Mossad-officier het noemde. Hij nam een ‘Pruisische pose’ aan en probeerde zijn medewerkers in het gareel te dwingen. Er ontstonden woedende confrontaties en er werd links en rechts gedreigd met ontslagaanvragen.

In februari 1998 was het Yatom zelf die zijn ontslag indiende, om te proberen de ‘bijna-muiterij’, zoals hij het noemde, te sussen. Minister-president Netanyahu stuurde zijn ten val gekomen Mossad-directeur niet eens de gebruikelijke bedankbrief voor geleverde diensten.

7

De gedistingeerde spion

Op een klamme lenteochtend in 1997 legde David Kimche een paar Arabische hoveniers uit hoe hij zijn siertuin in een van de buitenwijken van Tel Aviv opnieuw wilde laten inrichten. Zijn manier van doen was schuchter, en zijn welluidende stem leek eerder geschikt voor een collegezaal dan om twee tuinlieden met verweerde gezichten en eelt op hun handen te instrueren. Hij deed denken aan iemand die afstamde van een geslacht van koloniale bestuurders dat in verre landen de belangen van de Union Jack had gediend.

Kimche was de in Engeland geboren zoon van een Joods middenstandersgezin, maar zijn onberispelijke manieren leken het imago van de upper-class-Brit alleen maar te accentueren, net als zijn dure maatkleding, erop gericht om zijn slanke figuur – het resultaat van regelmatig joggen en verstandig eten – goed te laten uitkomen. Hij zag er dan ook twintig jaar jonger uit dan zijn bijna zestig jaren, en hij had iets jongensachtigs over zich. Bij dat gesprek met zijn hoveniers deed zijn hele doen en laten – de manier waarop hij door het haar van zijn voorhoofd streek, de tamelijk lange spreekpauzes, de bedachtzame blik – denken aan iemand die zijn leven lang een soort kluizenaarsbestaan in een universiteitscomplex had geleid.

In werkelijkheid was David Kimche ‘een van de intellectuele krachtcentrales’ achter veel Mossad-operaties geweest, zoals Meir Amit het noemde. Zijn formidabele intellect ging gepaard met adembenemende moed en het vermogen om zelfs de voorzichtigste mensen te verrassen met een volstrekt onverwachte zet, waardoor hij algauw het respect van zelfs de meest cynische collega’s had weten af te dwingen. Aan de andere kant leidde datzelfde intellect ertoe dat anderen er vaak de voorkeur aan gaven afstand te bewaren – hij was eenvoudigweg te afstandelijk en abstract voor gewone stervelingen. Velen onder hen dachten er net zo over als Rafi Eitan, die uitlegde: ‘Als je David "goeiemorgen" wenste, was zijn brein al bezig uit te knobbelen hoe "goed" de ochtend in feite was en hoeveel er nog van resteerde.’

Binnen de Mossad werd Kimche in brede kring gezien als het prototype van de *gentleman spy*, maar dan met de sluwheid van een straatkat. Zijn loopbaan bij de Mossad was begonnen kort nadat hij in 1968 in Oxford cum laude was afgestudeerd in de sociale wetenschappen. Slechts enkele maanden daarna was hij gerekruteerd door de Mossad, die sinds kort onder bevel stond van Meir Amit, die zich had voorgenomen om de Mossad te versterken met een flinke groep universitair geschoolden, als noodzakelijke aanvulling op de meedogenloosheid van figuren als Rafi Eitan, die hun bekwaamheden in de praktijk hadden ontwikkeld.

Hoe, waar en door wie Kimche was gerekruteerd, was een verhaal dat hij altijd achter slot en grendel zou houden. In de geruchtenmolen van de Israëlische geheime diensten circuleerden diverse scenario's: dat hij had getekend tijdens een copieus diner met een Londense uitgever, een Jood die al heel lang *sayan* was; dat het voorstel hem was gedaan door een rabbijn in diens vergaderkamer in een synagoge in Golders Green; of dat een verre verwant hem zou hebben benaderd.

De enige zekerheid is dat Kimche op een voorjaarsochtend in het begin van de jaren '60 het hoofdkwartier van de Mossad in Tel Aviv was binnengestapt, als de nieuwste medewerker van de afdeling Planning en Strategie. Aan de andere kant van de ingang bevonden zich een filiaal van de Bank of Israël en diverse zakenkantoren, plus een café. Kimche had niet goed geweten wat hem te doen stond of waar hij zich moest melden, zodat hij in de immense hal was blijven wachten. Wat een verschil met de indrukwekkende ingang van het CIA-hoofdkwartier waarover hij had gelezen! In Langley proclameerde het Central Intelligence Agency zijn bestaan via de marmeren vloer in de hal, ingelegd met een zestienpuntige ster op een schild, dat gedomineerd werd door het profiel van de kop van een *bald eagle*, met daarbij de tekst: *Central Intelligence Agency of the United States of America*. In een muur was een inscriptie aangebracht: de woorden van apostel Johannes: 'De waarheid maakt u vrij'. Iets verderop bevonden zich de liftschachten, alle bewaakt door bewapende employés.

Hier echter, in de wat morsige hal van het Mossad-gebouw aan de King Saul Boulevard, scheen de bewaking te bestaan uit lokettisten achter geldloketten. En in de hal zaten mensen op de kunststofstoeltjes van het café. Ze leken geen van allen in ook maar iets op een geheim agent. In de verste hoek van de hal ging een deur open. Er kwam iemand uit die Kimche herkende – de medewerker van de Israëlische ambassade in Londen die Kimche aan zijn reisdocumenten had geholpen. Terwijl hij

Kimche naar de deur in de hoek escorteerde, legde hij uit dat zijn diplomatieke status een dekmantel was voor zijn eigenlijke werk, dat van een Mossad-katsa in het Verenigd Koninkrijk. Bij de deur overhandigde hij Kimche twee sleutels, met de mededeling dat deze sleutels voor hem voortaan de enige mogelijkheid zouden zijn om het Mossad-hoofdkwartier binnen te gaan. De ene sleutel paste op de deur, de andere gaf toegang tot een van de liften waarmee hij een van de acht etages van de Mossad kon bereiken. Het hoofdkwartier was een ‘gebouw in een gebouw’, en voorzien van een eigen stroomtoevoer, waterleiding en riolering, geheel onafhankelijk van de rest van het gebouw.

Hier was sinds het einde van de Suezoorlog in 1956 het hoofdkwartier van de Mossad gevestigd.

In de maand oktober van dat jaar hadden Britse, Franse en Israëlische troepen een gezamenlijke invasie in Egypte ondernomen om het door president Gamal Nasser kort daarvoor genationaliseerde Suez-kanaal te ‘heroveren’. De invasie droeg het stempel van de ‘kanonneerbootdiplomatie’ waarmee het Westen al zo lang het Midden-Oosten had gedomineerd. De Verenigde Staten waren nog maar nauwelijks op de hoogte gesteld van de komende invasie toen deze al een feit was. Het was echter de ‘laatste snik’ gebleken van de Britse en Franse overheersing van de regio. Washington had zware diplomatieke druk uitgeoefend om een eind te maken aan de vijandelijkheden, uit vrees dat de Sovjet-Unie zich geroepen zou voelen om in dit conflict de kant van Egypte te kiezen. In dat geval zouden de twee supermachten lijnrecht tegenover elkaar komen te staan. Toen de geweren en kanonnen langs de oevers van het Suez-kanaal zwegen, hadden Frankrijk en Groot-Brittannië moeten vaststellen dat de Verenigde Staten hun plaats van dominante grootmacht in het Midden-Oosten had ingenomen. Israël had echter vastgehouden aan het bezit van het grondgebied dat het in de Sinaï had veroverd. Richard Helms, die later directeur van de CIA zou worden, was naar Tel Aviv gevlogen, waar hij was ontvangen door de top van de Mossad in het hoofdkwartier van het Instituut. In Helms ogen leken ze op ‘een stelletje huisvaders dat hem trots op alle voordelen van hun nieuwe behuizing had gewezen’.

Tijdens het tochtje met de lift legde Kimches gids hem uit dat op de begane grond het centrum voor Afluisterdiensten en Verbindingen huisvestte; op de eerste verdieping waren de kantoren van het lagere personeel gelegen. De afdeling Onderzoek en Ontwikkeling had een complete verdieping tot haar beschikking. De hogere verdiepingen waren het domein van de analisten, plannenmakers en het operationele

personeel. Op de bovenste verdieping bevonden zich de kantoren van de directeur-generaal en diens naaste medewerkers.

Kimche kreeg een kantoor bij de plannenmakers en strategen toebedeeld. Het was precies zo ingericht als alle andere kantoren: een goedkoop houten bureau, een stalen archiefkast waar maar één sleutel van was, een zwart telefoontoestel en een intern telefoonboek met het opschrift: ‘Niet meenemen’. Een loper completeerde deze inrichting. Het houtwerk en de muren waren olijfgroen geverfd en het raam bood een fraai uitzicht over de stad. Dertien jaar later vertoonde het gebouw duidelijke sporen van verval: de verkleurde verf was hier en daar van de muren gebladderd en de lopers waren tot op de draad versleten.

Ondanks deze tekortkomingen had David Kimche het gevoel dat hij in een bewogen tijdperk bij de Mossad was gekomen. Meir Amits afscheid stond voor de deur, en zijn vertrek zou niet lang daarna worden gevolgd door dat van Rafi Eitan en andere hoge Mossad-officieren.

Al spoedig had Kimche oog ontwikkeld voor de eigenaardigheden van collega’s: de analist die onveranderlijk een beoordeling inleidde met de woorden: ‘Dit is een Europese manoeuvre, op zijn manier even klassiek als Clausewitz’; het afdelingshoofd dat altijd verried dat er een actie op til was doordat hij zwarte tabak in zijn pijp begon te proppen – en als de rook van de pijp wit was, wist iedereen dat hij een besluit had genomen; of de strateeg die een briefing altijd afsloot met de mededeling dat spionage bedrijven een voortdurende les was in menselijke zwakheden. Dit waren stuk voor stuk mannen die hun sporen hadden verdiend, en ze verwelkomden Kimches geestdrift en de manier waarop hij er altijd in slaagde een probleem binnenstebuiten te keren. Ook begrepen ze ten volle dat het doorgronden van desinformatie van de vijand even belangrijk was als de voortgezette verbreiding van desinformatie door de Mossad zelf.

Zijn werk bestond deels uit het nauwlettend volgen van de gebeurtenissen in Marokko, waar onder het onderdrukkingsregime van koning Hassan nog een aanzienlijk aantal Joden leefde. In een poging hun leven wat te verlichten, had Meir Amit een ‘werkrelatie’ met de geduchte binnenlandse veiligheidsdienst van Marokko opgebouwd, op basis van de gemeenschappelijke behoefte om de Egyptische president Nasser te wippen, wiens vijandigheid jegens Israël slechts werd geëvenaard door de animositeit die hij voelde ten opzichte van Hassan. Nasser zag de Marokkaanse koning als een struikelblok voor de verwezenlijking van zijn droom: het smeden van een hechte Arabische coalitie van het Suez-kanaal tot de Atlantische kust van Marokko. Het

potentiële gevaar dat uit kon gaan van zo'n coalitie had Meir Amit op het idee gebracht de agenten van de koning te trainen in contraspionagetechnieken en verhoormethoden die grensden aan verfijnde martelingspraktijken.

In Marokko zelf was een kleine, maar niet minder meedogenloze oppositie actief, aangevoerd door Mehdi Ben-Barka. Kimche had Ben-Barka's loopbaan in kaart gebracht: eerst de trouwe leermeester van de koning, daarna voorzitter van de nationale adviesraad van de koning, een vrijwel tandeloos parlement dat tot niet meer in staat was dan het bevestigen van de steeds onderdrukkender wordende decreten van Hassan tegen zijn volk; en tot slot de enige authentieke spreekbuis van de oppositie tegen Hassan. Keer op keer was Ben-Barka op het nippertje ontsnapt aan gevangenneming door de handlangers van koning Hassan. Omdat hij echter had begrepen dat zijn arrestatie slechts een kwestie van tijd was, was de charismatische ex-leraar naar Europa gevlucht. Van daaruit bleef hij ijverig werken aan het ten val brengen van koning Hassan.

Al twee keer had Ben-Barka's kleine, maar efficiënt opererende verzetsbeweging in Marokko een bomaanslag op het leven van de monarch gepleegd, aanslagen die op het nippertje waren mislukt. De woedende Hassan had bevel gegeven om Ben-Barka bij verstek te berechten en ter dood te veroordelen, maar Ben-Barka had erop gereageerd door nieuwe aanslagen tegen de koning te beramen.

In mei 1965 verzocht Hassan de Mossad om assistentie bij zijn strijd tegen Ben-Barka. De taak om dit verzoek te 'evalueren' was opgedragen aan David Kimche. Nog diezelfde maand was hij met zijn Britse paspoort naar Londen gevlogen, zogenaamd voor vakantie. In werkelijkheid wilde hij de laatste hand leggen aan zijn plan. Uitgerust met een volmaakt vervalst tweede Britse paspoort, hem geleverd door een sayan, plus een Marokkaans visum, vertrok Kimche naar Rome, waar hij een dagje bleef om bezienswaardigheden te bezoeken en zich ervan te overtuigen dat hij niet werd gevolgd, alvorens door te reizen naar Marokko.

Op Rabat Airport werd hij opgewacht door Muhammed Oufkir, de gevreesde minister van Binnenlandse Zaken. Die avond, tijdens een etentje dat werd opgeluisterd door een paar van de beste buikdanseressen van het land, maakte Oufkir hem duidelijk wat de koning verlangde: het hoofd van Ben-Barka. Waarna de minister blijk had gegeven van een grof gevoel voor humor en enige kennis van de Joodse geschiedenis,

door eraan toe te voegen: ‘Per slot van rekening vroeg ook jullie prinses Salomé ooit koning Herodes om het hoofd van een onruststoker.’

Kimche zei dat dit weliswaar klopte, maar dat het helaas niet aan hem was in deze zaak te beslissen. Oufkir zou hem moeten volgen naar Israël.

De volgende dag vloog het tweetal naar Rome en stapte daar over op een vlucht naar Tel Aviv. Meir Amit zelf had in een safe-house een ontmoeting met hen. Hij gedroeg zich beleefd, maar op zijn hoede en gaf Kimche onder vier ogen te verstaan dat hij ‘zich niet verheugde op het vooruitzicht om voor Oufkir het vuile werk op te knappen – hij stond erop dat onze betrokkenheid bij de zaak niet verder zou gaan dan het voorbereidende werk’.

Wat Meir Amit niet wist, was dat Oufkir al een regeling had getroffen met een groepering binnen de Franse Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionage (SDECE) om Ben-Barka te vermoorden als het mogelijk was hem uit zijn vestingachtige villa in Genève weg te lokken over de Zwitserse grens met Frankrijk. Meir Amit voelde er nog steeds niets voor en stond erop dat premier Levi Eshkol zelf toestemming zou geven voor de medewerking van de Mossad. De premier sanctioneerde het plan.

De Mossad ging aan de slag. Een in Marokko geboren katsa reisde naar Genève en zag kans om in Ben-Barka’s naaste omgeving te infiltreren. In de loop van een periode van maanden ‘plantte’ deze katsa het idee dat hij toegang had tot een Franse miljonair die met de oppositie in Marokko sympathiseerde en niets liever zou zien dan de val van koning Hassan en de instelling van een democratische regering in Marokko. Dit verhaal kwam uit de creatieve koker van Kimche. Op 26 oktober 1965 hoorde hij dat Ben-Barka op het punt stond om ‘als een ouderwetse Rode Pimpernel’ naar Parijs te reizen.

Het verbindingscentrum van de Mossad stuurde een gecodeerd bericht aan Oufkir in Marokko. De volgende dag vloog de minister van Binnenlandse Zaken samen met een klein team Marokkaanse geheim agenten naar Parijs, waar de minister door de collaborerende factie van de SDECE op de hoogte werd gebracht van de stand van zaken. Bezorgd om het feit dat hij niet voor de bespreking was uitgenodigd, belde de Mossad-agent die Ben-Barka naar de Franse hoofdstad had vergezeld via een beveiligde telefoonlijn met Kimche: hij wilde instructies. Kimche overlegde met Meir Amit. Ze waren het er allebei over eens, zo zou Amit het later formuleren, ‘dat er iets akeligs op het vuur stond en dat we er met een boog omheen moesten gaan’.

De volgende avond werd een surveillancewagen van de SDECE tegenover de ingang van het restaurant in het St. Germaine District van Parijs geparkeerd, waar Ben-Barka die avond wilde dineren, in de veronderstelling dat hij de 'miljonair' zou ontmoeten. Toen hij een uur had gewacht en er nog steeds niemand was komen opdagen, besloot Ben-Barka weg te gaan. Zodra hij naar buiten stapte, werd hij door twee SDECE-agenten gegrepen en in de surveillancewagen gegooid. Deze reed meteen naar een villa in het district Fonteney-le-Vicomte, die de SDECE van tijd tot tijd gebruikte voor het verhoren van verdachten. Die hele nacht had Oufkir zelf de supervisie over het 'verhoor' van Ben-Barka, waarbij de man zwaar werd gemarteld, totdat hij de volgende dag als een gebroken man werd geëxecuteerd. Oufkir fotografeerde het lijk voordat het in de tuin van de villa werd begraven. Gewapend met de film vloog de minister terug naar huis, om de koning de opnamen te tonen.

Toen het lijk werd ontdekt, drong de verontwaardiging van het Franse publiek door tot in het Elysée, en Charles de Gaulle gaf opdracht tot een onderzoek zonder weerga, dat tot een grootscheepse zuivering van de gehele SDECE leidde. De directeur van de Franse geheime dienst, erop gebrand om de collegiale verhouding met de Mossad in stand te houden, deed zijn uiterste best om de Mossad erbuiten te houden. Maar De Gaulle, toch al geen vriend van Israël, was ervan overtuigd dat de Mossad erbij betrokken was. Tegenover zijn naaste medewerkers liet hij zich ontvallen dat de hele operatie het stempel *Made in Tel Aviv* droeg. Alleen Israëli's konden, zo brieste hij, zo'n volslagen minachting voor internationale wetten aan den dag leggen. Het was gedaan met de ooit zo hechte relatie tussen Frankrijk en Israël, ontstaan tijdens de Suezoorlog van 1956. De Gaulle beval prompt dat alle wapenleveranties aan Israël moesten worden gestaakt, en dat er een eind moest komen aan alle samenwerking op inlichtingengebied. Meir Amit bleef het zich 'herinneren als een regen van vuistslagen vanuit Parijs'.

In de ogen van Kimche was het 'eenvoudigweg heroïsch hoe Meir Amit de situatie aanpakte. Hij had kunnen proberen om mij of de anderen die een rol bij die operatie hadden gespeeld de schuld in de schoenen te schuiven. In plaats daarvan stond hij erop de volledige verantwoordelijkheid op zich te nemen. Hij was een echte leider.'

Premier Eshkols regering, murw gebeukt door de reactie vanuit Parijs, nam afstand van haar eigen Mossad-directeur. Nog heviger was de kritiek uit onverwachte hoek. Hoe meer Meir Amit betoogde dat de rol van de Mossad 'marginaal' was geweest, 'niet meer dan het leveren van een paar paspoorten en het huren van wat auto's', des te luider zijn

voorganger, Isser Harel, van de daken schreeuwde dat de affaire-Ben-Barka in *zijn* tijd nooit zou zijn voorgekomen. Meir Amit waarschuwde de premier dat ze straks allebei nog ten val zouden komen door dit spervuur. Eshkol reageerde met het formeren van een onderzoekscommissie, aangevoerd door de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Golda Meir. De commissie kwam tot de conclusie dat Meir Amit ontslag zou moeten nemen, maar hij weigerde dit te doen voordat Eshkol hetzelfde deed. Hierdoor ontstond er een patstelling. Pas een jaar later was Meir Amit ervan overtuigd dat hij niet langer onder vuur zou worden genomen vanwege de dood van Ben-Barka, maar het had niet veel gescheeld of de affaire was zijn ondergang geworden.

Inmiddels had Kimche andere zaken om zich zorgen over te maken. De Palestijnen hadden in het geheim een commando-eenheid opgeleid om gebruik te maken van een zwak punt in de beveiliging van de Israëlische samenleving dat zelfs de Mossad niet had voorzien: het kapen van vliegtuigen in volle vlucht. Als zo'n vliegtuig eenmaal was overmeesterd, zou het worden gedwongen om naar een bevriend Arabisch land te vliegen. Daar zouden de passagiers in gijzeling worden gehouden – hetzij om voor grote sommen geld hun vrijheid terug te kopen, hetzij om te worden ingeruild voor Arabieren die in Israël gevangen werden gehouden. De wereldwijde publiciteit voor de PLO-zaak was een extra bonus.

In juli 1968 werd een El Al-vlucht vanuit Rome gekaapt en gedwongen om naar Algerije te vliegen. De Mossad wreef zich de ogen uit vanwege de eenvoud van dit waagstuk. Een katsa-commando vloog naar Algerije, terwijl Kimche en andere plannenmakers bijna vierentwintig uur per etmaal zwoegden op het ontwerpen van een strategie ter bevrijding van de doodsbange passagiers. Iedere poging om het toestel te bestormen werd echter gedwarsboomd door de aanwezigheid van camerateams van media uit alle delen van de wereld. Kimche adviseerde tijd te rekken, in de hoop dat het verhaal aan actualiteit zou inboeten, totdat de katsa's in actie konden komen. De kapers hadden dat echter voorzien en begonnen bloedstollende bedreigingen te uiten voor het geval hun eisen niet werden ingewilligd: de vrijlating van Palestijnse gevangenen uit Israëlische gevangenissen. De Algerijnse regering steunde de kapers. Kimche realiseerde zich ook toen al: 'We zaten tussen twee vuren.' Hij was een van degenen die met tegenzin adviseerden om gevangenen te ruilen voor passagiers, ook al gaf hij zich 'ten volle rekenschap van de gevolgen van die handelwijze. Het effende de weg voor nieuwe vliegtuigkapingen. Het zou ertoe leiden

dat de PLO-zaak van nu af aan op maximale publiciteit kon rekenen. Israël werd erdoor in de verdediging gedrongen, net als de westerse regeringen die evenmin een antwoord hadden op vliegtuigkapingen. Maar wat konden we anders doen, dan grimmig wachten op de volgende kaping?'

En ze bleven niet uit, en elke kaping was steeds beter voorbereid dan de vorige. Binnen de kortste keren wisten kapers niet minder dan zes passagiersvliegtuigen in hun macht te krijgen. Ze waren niet alleen specialisten in het verbergen van wapens en het aan boord brengen van explosieven, maar bovendien opgeleid om desnoods zelf het vliegtuig te besturen of vertrouwd gemaakt met de feitelijke werkzaamheden van de piloten in de cockpit. In de Libische woestijn hadden ze trainingen gevolgd voor het gebruik van vuurwapens in de beperkte ruimte van een vliegtuigcabine, in het besef dat El Al inmiddels elk vliegtuig een gewapend escorte meegaf – een van de eerste maatregelen die Kimche had voorgesteld. Ook had hij correct voorspeld dat de kapers bekend zouden zijn met de wetgeving van de landen in wier luchtruim ze zich bevonden, zodat zij in geval van gevangenneming konden worden geholpen door collega's die ofwel gebruik maakten van die wetten om hun vrijheid af te dwingen, of dat zouden proberen door middel van dreigementen en onderhandelingen.

Kimche begreep dat de Mossad dringend behoefte had aan een incident dat het Instituut in de gelegenheid zou stellen de kapers voor het oog van de wereld een lesje te leren in juist die bekwaamheden waar ze berucht door waren geworden: sluwheid en meedogenloosheid. Precies zoals de kapers hun voordeel wisten te doen met publiciteit, wilde Kimche een operatie op touw zetten waarvan het resultaat zou leiden tot evenveel algemene lof aan Israëls adres als was gevolgd op de ontvoering van Adolf Eichmann. Het incident dat Kimche nodig had, moest een combinatie zijn van uiterste dramatiek, aanzienlijke risico's en een resultaat dat spotte met alle kansberekeningen. Die elementen zouden iedereen duidelijk maken dat de Mossad weer het initiatief naar zich toe had getrokken.

Op 27 juni 1976 werd een toestel van Air France, gevuld met Israëlische en Joodse passagiers die vanuit Parijs op weg waren naar Tel Aviv, gekaapt tijdens een tussenstop op de luchthaven van Athene, die bekendstond om de veel te slappe beveiliging. De kapers waren leden van de extremistische Wadi Haddad-groep, en ze stelden twee eisen: vrijlating van veertig Palestijnen uit Israëlische gevangenissen en een twaalftal andere uit gevangenissen in Europese landen, plus de vrijlating

van twee Duitse terroristen die in Kenia waren opgepakt bij een poging om een van Nairobi Airport opstijgend straalvliegtuig van El Al neer te halen met een Sam-7-luchtdoelraket.

Na een tussenstop in Casablanca werd toestemming om in Khartoum te landen geweigerd, waarna het toestel doorvloog naar Entebbe in Oeganda. Daar kondigden de kapers aan dat ze het toestel mét passagiers en al zouden opblazen als hun eisen niet werden ingewilligd. Ultimatum: 30 juni.

In gesloten kabinetszittingen in Tel Aviv wankelde het beginsel dat het imago van Israël, 'Geen concessies aan terroristen', onder geen beding mocht worden verlaten. Premier Rabin legde een rapport van de Shin Bet op tafel, om aan te tonen dat er een precedent bestond voor de vrijlating van veroordeelde misdadigers. Chefstaf Mordechai Gur gaf de aanwezigen te verstaan dat hij geen militaire actie kon adviseren, vanwege een gebrek aan inlichtingen over Entebbe. Terwijl hun angstige beraadslagingen voortduurden, kwam uit Entebbe het bericht dat de Joodse passagiers waren gescheiden van de overige passagiers aan boord – en dat deze passagiers al vrij waren gelaten en onderweg waren naar Parijs.

Dit was de opening die de Mossad nodig had. Yitzhak Hofi, de toenmalige Mossad-directeur, begon – in wat vermoedelijk het hoogtepunt van zijn loopbaan was – een overtuigend en hartstochtelijk pleidooi af te steken voor een reddingsactie. Hij had het plan dat Rafi Eitan had gesmeed voor de gevangenneming van Eichmann uit de kast gehaald en afgestoft. Er waren overeenkomsten: Eitan en zijn mannen hadden ook ver van huis in een vijandige omgeving moeten werken. Ze hadden met behulp van een forse dosis bluf moeten improviseren – de inmiddels vermaarde Joodse gotspe. Zoiets moest opnieuw mogelijk zijn! Hofi praatte en pleitte totdat zijn stem schor was geworden, voordat hij zijn blik langs de gezichten aan tafel liet gaan.

'Als wij onze mensen laten sterven, komt dat overeen met de sluizen openzetten. Dan is er geen Jood ooit nog veilig, nergens meer. Dan heeft Hitler vanuit het graf getriomfeerd!'

'Goed dan,' had Rabin uiteindelijk gezegd. 'We zullen het proberen.'

Naast Kimche werd iedere strateeg en plannenmaker van de Mossad aan het werk gezet. De eerste stap was het tot stand brengen van een veilige verbinding voor de communicatie tussen Tel Aviv en Nairobi – Hofi was de geheime relatie tussen de Mossad en haar Keniaanse tegenhanger, die door Meir Amit met zorg was opgebouwd blijven

koesteren. Nu begon die relatie meteen vruchten af te werpen. Een zestal katsa's streek neer in Nairobi en werd gehuisvest op een safe-house van de Keniaanse geheime dienst. Zij moesten als bruggenhoofd voor de aanvalsgroep fungeren. Intussen moest Kimche nog een ander probleem het hoofd bieden. Iedere reddingsactie vereiste een tussenlanding in Nairobi om brandstof in te nemen. Hij klom in de telefoon en slaagde er binnen enkele uren in de goedkeuring van de Keniaanse overheid los te krijgen, 'op humanitaire gronden'.

Er resteerde toen nog een formidabel probleem: hoe Entebbe te bereiken? De PLO had dit vliegveld gemonopoliseerd als een uitvalsbasis naar Oeganda, van waaruit de Palestijnse organisatie acties ondernam tegen het pro-Israëlische apartheidsregime in Zuid-Afrika. Idi Amin, de wrede despotische dictator van Oeganda, had na het verbreken van de diplomatieke betrekkingen met Israël in 1972 de PLO zelfs de woning van de Israëlische ambassadeur ter beschikking gesteld als hoofdkwartier.

Kimche wist dat het van essentieel belang was om te weten of de PLO zich nog in Kenia bevond. De in de strijd geharde guerrilla's van de PLO zouden een formidabele opponent vormen om te overwinnen, in de korte tijd die ze voor de feitelijke bevrijdingsactie ter beschikking zouden hebben: de Israëlische soldaten zouden slechts enkele minuten aan de grond kunnen blijven, omdat ze anders een overweldigende tegenaanval riskeerden. Kimche stuurde twee katsa's vanuit Nairobi per boot het Victoriameer over. Ze landden dicht bij Entebbe en troffen het hoofdkwartier van de PLO daar verlaten aan: de Palestijnen hadden hun domicilie kortgeleden verplaatst naar Angola.

Op dat moment kwam de meevaller die iedere operatie nodig heeft om te kunnen slagen. Een van de Keniaanse geheime agenten die de katsa's hadden vergezeld, ontdekte dat een van de familieleden van zijn vrouw tot de mannen behoorden die de gegijzelden in het vliegtuig bewaakten. De Keniaan smoesde zich het vliegveld op en het toestel in en kon met eigen ogen zien dat alle gegijzelden nog in leven waren, maar ook telde hij vijftien buitengewoon nerveuze en gespannen kapers. Die informatie werd doorgegeven aan Tel Aviv.

Intussen huurden twee andere katsa's, twee ervaren piloten, een Cessna en vlogen vanuit Nairobi naar het Victoriameer, zogenaamd om foto's te maken voor een vakantiefolder. Hun toestel vloog over het vliegveld van Entebbe, waarbij een van de katsa's kans zag prima foto's te maken van de landingsbaan en de gebouwen op het vliegveld. Deze film werd in allerijl teruggevlogen naar Tel Aviv. Daar pleitte Kimche

voor een strategische verfijning die bedoeld was om de kapers in verwarring te brengen.

In de loop van verscheidene telefoongesprekken met het paleis van de Oegandese dictator Idi Amin lieten de Israëlische onderhandelaars in Tel Aviv blijken dat hun regering bereid was op de voorwaarden van de kapers in te gaan. Er werd een diplomaat van een Europees consulaat in Oeganda ingeschakeld om deze vermeende capitulatie geloofwaardiger te maken: hij werd 'in vertrouwen' verzocht om te proberen of hij het met de kapers eens kon worden over een formulering die voor hen aanvaardbaar was. Kimche hield deze diplomaat voor: 'Het mag niet zo klinken dat het voor Israël vernederend is, maar ook niet zo onmogelijk dat de kapers er niet op in kunnen gaan.' De diplomaat haastte zich met dit nieuws naar het vliegveld en begon aan de moeizame taak een geschikte formulering te vinden. Hij was daar nog steeds mee bezig toen operatie-Thunderball in het eindstadium belandde.

Op Nairobi Airport landde een niet van kentekenen voorziene Boeing 707 van Israël, gevlogen door militaire piloten die het vliegveld van Entebbe goed kenden. Dit toestel zou dienst moeten doen als vliegend hospitaal. Intussen hadden zes katsa's van de Mossad hun posten rondom dat vliegveld betrokken, ieder gewapend met een HF-zender/radio en een elektronische stoorzender die de radarinstallatie van de verkeerstoren moest ontregelen. Het apparaat was nog niet in de gevechtspraktijk beproefd.

Vijftig Israëlische parachutisten verlieten het hospitaalvliegtuig en reden in volle vaart naar het Victoriameer. Daar pompten ze hun rubberboten op en roeiden over het water tot dicht onder de Oegandese oever, klaar om het vliegveld van Entebbe te bestormen. In Tel Aviv was de reddingsoperatie tot in den treure geoefend; op het juiste moment vloog een eskadron transportvliegtuigen van het type C-130 Hercules de Rode Zee over, het zette koers naar het zuiden, tankte in Nairobi en scheerde over de Keniaanse boomtoppen om neer te strijken op het vliegveld van Entebbe.

De radarstoorzender werkte voortreffelijk. De luchtverkeersdienst deed nog verwoede pogingen om uit te zoeken wat er aan de hand was toen de drie Hercules-transportvliegtuigen en het hospitaalvliegtuig landden. De commando's bestormden meteen het gebouw waarin de gegijzelden werden gevangengehouden. Tegen die tijd waren er alleen nog Joden over. Alle passagiers van de overige nationaliteiten waren vrijgelaten door Idi Amin, die genoot van het feit dat hij nu de schijnwerpers van de hele wereld op zich gericht wist. De parachutisten

werden nooit opgeroepen om in actie te komen. Ze roeiden het meer over en keerden terug naar Nairobi. Daar werden ze door een vierde Hercules opgepikt en naar huis gevlogen.

Binnen vijf minuten – twee volle minuten minder dan de vastgestelde tijdsduur – waren de gegijzelden bevrijd en de terroristen gedood, onder wie zestien Oegandese soldaten die hielpen bij de bewaking van de gegijzelden. De operatie kostte één officier van de Israëlische Defensie Strijdkrachten het leven, luitenant-kolonel Yonatan Netanyahu, de oudere broer van de latere premier. Later zou Benyamin Netanyahu zeggen dat zijn onbuigzame houding tegenover alle terroristen het resultaat was van Yonatans dood. Ook drie gegijzelden lieten het leven.

David Kimches opzet, de kapers een vernietigende slag toe te brengen en tegelijkertijd wereldwijde positieve publiciteit te genereren, slaagde in alle opzichten. De Entebbe-raid was een episode die, zo mogelijk nog meer dan destijds de ontvoering van Adolf Eichmann, een visitekaartje werd voor de Mossad.

In toenemende mate raakte Kimche betrokken bij de Mossad-inspanningen, gericht tegen de PLO. Deze dodelijke strijd werd buiten de grenzen van Israël gestreden, in de straten van Europese steden. Kimche was een van de strategen die de weg effende voor de formatie van een eigen moordcommando van de Mossad; de kidons. Ze sloegen toe in Parijs, München en Athene, en op Cyprus. Voor Kimche waren het executies op afstand: hij was vergelijkbaar met de bommenwerperpiloot die zelf niet ziet wat voor verwoestingen zijn bommen aanrichten. De gelukte aanslagen droegen bij aan de onoverwinnelijkheidswaan van de Mossad –dankzij de superieure informatie van de Mossad-strategen waren de kidons de vijand steeds een stap voor.

Op een ochtend trof Kimche zijn collega’s in een soort shock-toestand aan toen hij op zijn kantoor kwam. Een van hun meest ervaren katsa’s was in Madrid door een sluipschutter van de PLO gedood. De moordenaar was een contactpersoon die de katsa had willen gebruiken om in de PLO te infiltreren.

Er was geen tijd om te rouwen. Iedere beschikbare man werd vrijgemaakt voor de taak om vuur met vuur te bestrijden. Voor Kimche was het een periode ‘waarin we van niemand genade verwachtten, en zelf evenmin van plan waren genadig te zijn’.

De niet-aflatende druk om nieuwe manieren te vinden om tot de PLO-top door te dringen en om voldoende over de interne gang van zaken te ontdekken werd opgevoerd, met het doel de kopstukken van de

organisatie te elimineren. Naar de mening van Kimche was ‘het afhakken van de kop de enige manier om een eind te maken aan het zwiepen van de staart’. Yasser Arafat stond nummer één op de lijst van doelwitten van het Mossad-moordcommando.

Tegen 1973 begon een ander, ernstiger gevaar de centrale plaats in te nemen in het bewustzijn van Kimche: de mogelijkheid van een tweede Arabisch-Israëlische oorlog, aangevoerd door Egypte. De stem van de Mossad was echter binnen de Israëlische inlichtingendiensten die van een roepende in de woestijn. Kimches bezorgdheid, die gedeeld werd door zijn superieuren, werd door de Aman, de militaire inlichtingendienst, domweg van tafel geveegd. De Aman-strategen wezen erop dat Egypte zojuist zijn twintigduizend Sovjet-adviseurs de deur had gewezen, hetgeen kon worden uitgelegd als een onmiskenbare aanwijzing dat Anwar Sadat, de Egyptische president, op zoek was naar een *politieke* oplossing voor het Midden-Oosten.

Kimche was er niet van overtuigd. Op grond van alle informatie die zijn bureau bereikte, was hij er steeds zekerder van dat Sadat van plan was Israël een eerste, vernietigende slag toe te brengen –al was het alleen maar omdat de Arabische eisen onmogelijk door Israël konden worden gehonoreerd: Egypte wilde het veroverde grondgebied terug en eiste de vorming van een Palestijnse staat binnen Israël. Kimche geloofde dat de PLO zijn moorddadige campagne om Israël op de knieën te dwingen ook zou voortzetten als er aan deze eisen werd voldaan.

Kimches verontrusting nam toe toen Sadat zijn minister van Oorlog verving door een regelrechte havik, wiens eerste daad bestond uit versterking van de Egyptische verdedigingslinies langs het Suez-kanaal. De Egyptische commandanten brachten bovendien frequent bezoeken aan de hoofdsteden van andere Arabische naties om zich van hun steun te vergewissen. Sadat had zelfs een nieuwe overeenkomst voor de levering van wapensystemen met de Sovjet-Unie getekend.

Voor Kimche waren het allemaal veel te onheilspellende voortekenen. ‘Het ging er niet meer om óf er oorlog zou komen, alleen om de vraag op welke dag.’

Maar de kopstukken van de Aman bleven de waarschuwingen van de Mossad bagatelliseren. Ze vertelden de commandanten van de strijdkrachten dat er, zelfs als er oorlog mocht komen, er ‘op zijn minst een waarschuwingsperiode van vijf dagen zal zijn’, meer dan voldoende om Israëls luchtmacht de tijd te gunnen om zijn succes uit de Zesdaagse Oorlog te herhalen.

Kimche repliceerde dat de Arabieren zonder enige twijfel van hun vroegere fouten hadden geleerd. Hij werd verketterd als ‘alweer zo’n van oorlog bezeten Mossad-figuur’ – een beschuldiging die heel slecht viel bij iemand die gewend was al zijn woorden af te wegen op een goudschaaltje. Het enige dat hij kon doen, was doorgaan met zijn evaluaties van de Egyptische voorbereidingen en proberen een mogelijke datum voor een aanval te voorspellen.

De zinderende hitte van die augustusmaand in 1973 maakte in Tel Aviv plaats voor een koelere september. De jongste rapporten van de katsa’s aan de Sinaï-kant van het Suez-kanaal wezen uit dat er schot kwam in de Egyptische oorlogsvoorbereidingen. De Egyptische genie was bezig de laatste hand te leggen aan pontonbruggen voor het overzetten van pantservoertuigen en troepen naar de Sinaï. Toen de Mossad de Israëlische minister van Defensie overhaalde om de bezorgdheid over deze duidelijke oorlogsvoorbereidingen aan te kaarten bij de Verenigde Naties, zei de Egyptische vertegenwoordiger op geruststellende toon: ‘Dit zijn gewoon maar militaire oefeningen.’ In de oren van Kimche waren die woorden ‘even geloofwaardig’ als die van de Japanse ambassadeur in Washington aan de vooravond van de aanval op Pearl Harbor.

Desondanks hechtte de Aman geloof aan deze Egyptische ‘verklaring’. Kimche vond het des te ongeloofwaardiger dat hij in oktober, overal waar hij zijn bezorgde blik heen wendde, nieuwe voortekenen van op komst zijnde moeilijkheden ontwaarde: Libië had zojuist de vestigingen van westerse oliemaatschappijen genationaliseerd en overal in de olieproducerende landen aan de Arabische Golf was sprake van het stopzetten van de olieleveringen aan het Westen.

Desondanks bleven de strategen van de Aman het inlichtingenbeeld verkeerd interpreteren. Toen gevechtsvliegtuigen van de Israëlische luchtmacht boven Syrië door MiG’s werden aangevallen – een poging die in een overwinning van de Israëli’s eindigde, dankzij de tactische kennis die was verkregen door de uit Irak gestolen MiG – zag de Aman het neerhalen van twaalf Syrische straaljagers alleen maar als een nieuw bewijs dat, als de Arabieren het ooit nog in hun hoofd mochten halen om weer een oorlog te beginnen, ze even vernietigend zouden worden verslagen.

In de nacht van 5 op 6 oktober ontving de Mossad het onheilspellendste bewijs dat er vijandelijkheden op til waren. Het was misschien zelfs een kwestie van niet meer dan een uur. De katsa’s en sayanim in Egypte rapporteerden dat het Militaire Opperbevel in Cairo

de hoogste staat van paraatheid had afgekondigd. Dit was bewijsmateriaal dat niet meer viel te negeren.

Om 06.00 uur ontmoette de toenmalige directeur-generaal van de Mossad, Zvi Zamir, de kopstukken van de militaire inlichtingendienst in het ministerie van Defensie. Het gebouw was nagenoeg verlaten: het was Jom Kippoer, de heiligste van alle Joodse hoogtijdagen. Op die dag hadden zelfs niet-praktiserende Joden vrijaf, terwijl alle openbare diensten – de staatsradio incluis – niet functioneerden. De radio was altijd hét medium geweest voor het mobiliseren van de reserves in geval van een nationale noodtoestand.

Toen de militaire autoriteiten eindelijk in actie kwamen, onder druk van het onweerlegbare bewijsmateriaal dat de Mossad aandroeg, begonnen overal in Israël alarmbellen te rinkelen, om het nieuws te verbreiden dat er een op twee fronten ondernomen aanval – vanuit Syrië in het noorden en Egypte in het zuiden – op komst was die heel Israël kon overrompelen.

De oorlog begon om vijf minuten voor twee ’s nachts plaatselijke tijd, toen het Israëlische kabinet voor spoedberaad bijeen was, na de verzekering van de strategen van de Aman dat de vijandigheden zeker niet vóór zes uur ’s morgens zouden beginnen. Achteraf bleek dat tijdstip te berusten op een slag in de lucht, meer niet.

Nooit eerder in de geschiedenis van de Israëlische inlichtingendiensten was er zo geblunderd bij het voorspellen van een dreigend gevaar. De stapel keiharde bewijzen die David Kimche en anderen hadden vergaard en doorgegeven, was volledig genegeerd.

Toen de Jom Kippoer-oorlog (door de Egyptenaren de Oktoberoorlog genoemd) was geëindigd en Israël op het nippertje opnieuw een overwinning had weten te behalen – als het ware voor de poorten van de hel weg – werd er een ingrijpende zuivering in de bovenste echelons van de Aman doorgevoerd. Opnieuw had de Mossad het hoogste gezag in de inlichtingendiensten, hoewel ook daar een opzienbarende verandering plaatsvond: Zamir werd van zijn post van directeur-generaal ontheven, omdat hij zich onvoldoende had doen gelden tegenover zijn collega van de Aman. Hij werd opgevolgd door Yitzhak Hofi.

Kimche sloeg diens komst met gemengde gevoelens gade. In sommige opzichten was Hofi uit hetzelfde hout gesneden als Meir Amit: dezelfde kaarsrechte houding, dezelfde gevechtservaring, dezelfde doortastendheid en hetzelfde onvermogen om dwazen om zich heen te dulden. Hofi was echter ook rechtlijnig, om niet te zeggen lomp, en de

spanningen tussen hem en Kimche gingen nog terug tot in de tijd waarin ze allebei naast hun andere plichten rekruten hadden geïnstrueerd aan de opleidingsschool van de Mossad. Hofi, een man met de nuchtere, praktische kibboetsmentaliteit, had geen geduld voor Kimches ietwat temerige intellectuele aanpak en het enigszins bekakte Engelse accent waarmee hij zijn pupillen aansprak. Kimche was echter niet alleen een door de wol geverfde Mossad-man, maar ook Hofi's plaatsvervanger. Hij was kort voor Zamirs vertrek tot adjunct-directeur-generaal benoemd. Hofi en Kimche beseften dat ze hun persoonlijke geschillen opzij dienden te zetten om te zorgen dat de Mossad optimaal functioneerde.

Kimche kreeg een van de moeilijkste taken die de Mossad kende: hij werd belast met de bewaking van de Libanese 'account'. De burgeroorlog in dat land was twee jaar eerder begonnen, na de Jom Kippoer-oorlog, en op het moment dat Kimche voor de 'account' verantwoordelijk werd, streden de christenen in Libanon een verloren strijd. Net zoals jaren eerder Salman naar de Israëlische ambassade in Parijs was gestapt om het initiatief te nemen voor het stelen van een van de MiG's van Irak, was een afgezant van de christenen in Libanon in september 1975 naar Israël gegaan met het verzoek hen wapens te leveren om te voorkomen dat zij zouden worden vernietigd. Dit verzoek was uit-eindelijk op Kimches bureau beland. Hij zag in dat dit voor de Mossad een goede kans was om in het 'Libanese wespennest' te infiltreren.

Hij wees Hofi erop dat het politiek gezien zinnig was om de christenen 'beperkte steun' te verlenen tegen de islamieten die gezworen hadden Israël te vernietigen. Ook nu werd zijn zienswijze aanvaard. Israël zou de christenen voldoende wapens geven om de islamieten het hoofd te bieden, maar niet genoeg om een bedreiging te vormen voor Israël. De Mossad begon vanuit Israël wapens naar Libanon te transporteren. Vervolgens manoeuvreerde Kimche enkele Mossad-agenten in de commandostructuur van de christenen. Ze waren er zogenaamd om de christenen te helpen de wapens optimaal te gebruiken. In werkelijkheid leverden ze Kimche een constante stroom van waardevolle informatie die hem in staat stelde het totale verloop van de burgeroorlog op de voet te volgen en in kaart te brengen. Het was bovendien informatie waardoor de Mossad een aantal geslaagde aanvallen op PLO-bolwerken in Zuid-Libanon kon ondernemen.

De relatie tussen het Instituut en de christenen verslechterde echter in januari 1976, toen christelijke leiders het Syrische leger uitnodigden om militaire ondersteuning te geven tegen de pro-Iraanse Hezbollah. Die

groepering werd in Damascus als een gevaar gezien. Binnen enkele dagen waren er duizenden in de strijd geharde Syrische soldaten in Libanon, die zich algauw gevaarlijk dicht in de buurt van de Israëlische grens bevonden. Te laat drong het tot de christenen door dat ze zich hadden gedragen als ‘Roodkapje die de wolf had binnengelaten’, zoals Kimche het noemde.

Opnieuw wendden de christenen zich voor hulp tot de Mossad. Kimche had echter begrepen dat zijn zorgvuldig opgebouwde netwerk voor de aanvoer van wapens niet toereikend zou zijn. Wat nodig was, was een volwassen logistieke operatie vanuit Israël. Er werden nu tanks, antitankraketten, raketwerpers en andere wapens naar de christenen gestuurd. De burgeroorlog in Libanon begon uit de hand te lopen.

Onder die dekmantel lanceerde Kimche zijn eigen guerrillastrijd tegen de erfvijand van Israël, de PLO. Al spoedig draaide dat ook uit op vechten tegen de Libanese sji’ieten. Libanon werd een soort oefenterrein waarop de Mossad zijn tactieken kon perfectioneren, niet alleen op het gebied van moordaanslagen, maar ook op dat van de psychologische oorlogvoering. Voor de mannen die vanuit die onooglijke kantoorflat aan de King Saul Boulevard opereerden was dit een topperiode.

Binnen de muren van dat gebouw werd de relatie tussen Kimche en Hofi echter steeds slechter. Er gingen geruchten over heftige meningsverschillen over operationele aangelegenheden. Ook werd er beweerd dat Hofi bang was dat Kimche uit was op zijn baan, of dat Kimche vond dat hij niet voldoende werd gewaardeerd voor de door niemand in twijfel getrokken bijdrage die hij leverde. Tot op de dag van vandaag weigert Kimche over dat soort zaken te praten. Het enige wat hij kwijt wilde, was dat hij ‘nooit een gerucht respectabeler zou maken door er commentaar op te leveren’.

Op een lenteochtend van het jaar 1980 gebruikte David Kimche zijn toegangspasje, dat alle deuren in het gebouw voor hem opende en dat de twee sleutels had vervangen, om naar binnen te gaan. Zodra hij in zijn kantoor was, werd hem gezegd dat Hofi hem ogenblikkelijk wilde spreken. Kimche beende de gang door naar het kantoor van de directeur-generaal, klopte aan, ging naar binnen en deed de deur achter zich dicht.

Wat er daarna is gebeurd, is inmiddels deel gaan uitmaken van de Mossad-legenden – een verhaal over steeds luidere stemmen die over en weer beschuldigingen uitten. De knallende ruzie duurde twintig minuten; toen kwam Kimche het kantoor uit, met een verbeten trek om zijn mond. Het was gedaan met zijn loopbaan bij de Mossad, maar zijn spionage-activiteiten voor Israël zouden zich verplaatsen naar een arena die hem

even vertrouwd was, de Verenigde Staten. Deze keer ging het echter niet om diefstal van verrijkt uranium, maar om een schandaal dat later bekend zou worden als Irangate.

Nadat Kimche een tijdlang over zijn toekomst had nagedacht, accepteerde hij de post van directeur-generaal van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Die post was ideaal voor hem, vanwege zijn vermogen om zich een situatie in te denken én er een uitweg uit te vinden. Het bood Kimche de gelegenheid zijn vele vaardigheden te ontplooien op een internationaal podium in vergelijking waarmee Libanon in het niet zonk.

In de Verenigde Staten was de affaire-Nixon en Watergate in een onontkoombaar eindstadium beland. De CIA had er een gehavend blazoen aan overgehouden en was sinds de dood van president Kennedy niet meer het mikpunt van zoveel argwaan en verdenkingen geweest. Er kwamen steeds meer onthullingen over de activiteiten van de geheime dienst ten tijde van de regering-Nixon in het nieuws.

Kimche bestudeerde elk facet van dit drama om ‘de lessen te leren die uit dit debacle konden worden getrokken, een debacle dat zich nooit had mogen voordoen. De fatale fout was dat Nixon die bandopnamen had bewaard. Zonder die banden was hij op dat moment nog president geweest.’

Iran was echter dichter bij huis, en wat zich daar voltrok had zich altijd al in de intense belangstelling van Israël kunnen verheugen. Ook Kimche werd erdoor beziggehouden. Toen Khomeini en zijn ayatolla’s en moella’s eenmaal de macht stevig in handen hadden, was het voor Kimche een schokkende ervaring om te zien hoe slecht de CIA en het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken de situatie daar hadden ingeschat.

Nu was er echter een nieuwe president in het Witte Huis, Ronald Reagan, die de CIA een nieuwe dageraad had beloofd. De geheime dienst zou, zo kwam Kimche van zijn connecties in Washington te weten, president Reagans ‘geheime troef’ in de buitenlandse politiek worden. De CIA werd geleid door William Casey. Intuïtief wist Kimche dat hij geen vriend van Israël was, maar wel iemand die buitenspel kon worden gezet, als de nood aan de man kwam.

De volgende twee jaar was het nauwlettend volgen van de CIA-operaties in Afghanistan en Midden-Amerika een deel van Kimches dagtaak. Veel ervan leek hem te behoren tot het ‘geijkte inlichtingenwerk – gewoon het ouderwets vergaren van informatie, gecombineerd met zo nu en dan een meedogenloze moord’.

Totdat Kimche genoodzaakt was zijn aandacht weer te richten op Iran, en op de gebeurtenissen in Beiroet.

Een paar maanden nadat Kimche zijn nieuwe post op het ministerie had aanvaard, begon Israël wapens aan Iran te leveren, met de stilzwijgende steun van de Verenigde Staten. Israël leverde die hulp om een bijdrage te verlenen aan de verzwakking van het regime in Bagdad. Dit maakte deel uit van de al veel langer door Jeruzalem gevolgde strategie: 'het spel spelen op twee fronten,' zoals Kimche het noemde.

Drie jaar later waren er twee dingen gebeurd die de situatie beïnvloedden. Eerst was er het met een vrachtwagen vol explosieven aangerichte bloedbad in Beiroet, waarbij 241 Amerikaanse mariniers om het leven waren gekomen. In de Verenigde Staten groeide de verdenking dat niet alleen de Mossad vooraf op de hoogte was geweest van deze bomaanslag, maar dat bovendien de Iraanse inlichtingendienst de hand had gehad in de voorbereiding ervan. Israël werd onder druk gezet om de wapenleveranties aan Iran te staken. Die druk nam toe na de ontvoering, marteling en uiteindelijk dood van William Buckley, het hoofd van de CIA-vestiging in Beiroet. Kort na elkaar werden nog zeven andere Amerikanen gegijzeld door groeperingen die door Iran werden gesteund.

Voor de regering-Reagan, die hoog van de toren had geblazen met beloftes over terroristenbestrijding, was het idee dat Amerikaanse burgers diep onder het puin van Beiroet bezig waren weg te kwijnen voldoende om actie te eisen. Vergelding was echter onmogelijk: het bombarderen van Teheran, zoals Reagan had geopperd, werd zelfs door de haviken onder zijn adviseurs dringend afgeraden. Bovendien zou ook een reddingsactie hoogstwaarschijnlijk mislukken, zeiden de commandanten van de Delta Force.

Totdat er zich een gesprek ontspon tussen de president en Robert McFarlane, een ervaren ex-marinier die nu Nationale-Veiligheidsadviseur van de president was. Later herinnerde Kimche zich dat McFarlane hem had verteld dat het gesprek ongeveer als volgt was verlopen.

'Wat hebben de Iraniërs het hardste nodig, meneer de president?'

'Vertel het me maar, Bob.'

'Wapens voor de strijd tegen Irak.'

'Dus geven wij hen wat ze willen – in ruil voor onze mensen.' Reagan en McFarlane huldigden – tegen de raad van Casey en de hoofden van andere Amerikaanse inlichtingendiensten in – de mening dat wapenleveranties aan Iran niet alleen zou bewerkstelligen dat de moella's de groeperingen in Beiroet onder druk zouden zetten om de gegijzelden

vrij te laten, maar dat dit bovendien de betrekkingen met Teheran zou verbeteren. Dit leverde daarnaast nog een aardige ‘bonus’ op: verzwakking van de positie van Moskou in Iran. Hiermee was het zaad gezaaid voor de affaire die bekend zou worden als Irangate.

De overste van de mariniers, Oliver North, werd belast met de organisatie van de wapenleveranties. North en McFarlane besloten dat de CIA onkundig moest blijven van hun plannen. Ze waren allebei een man van de daad. Hun duw- en trekactie had hen in Vietnam veel geholpen, en volgens alles wat zij hadden gehoord, waren ook de Israëliërs doortastende lieden. Dus werd het, om het in de woorden van North te zeggen, ‘tijd om Israël bij de kudde te halen’. Daarnaast had North een persoonlijk belang: hij verheugde zich al bij voorbaat op een bezoek aan het Heilige Land. Als overtuigd christen zou hij daar graag eens de voetsporen van Jezus volgen.

De nieuwe minister-president van Israël, Yitzhak Shamir, oordeelde dat maar één persoon over de kwalificaties beschikte om het verzoek om hulp uit Washington te behandelen en daarbij de Israëlische belangen volledig te behartigen. Op 3 juli 1983 vloog Kimche naar Washington, voor een ontmoeting met McFarlane in het Witte Huis. Kimche zei te geloven dat een transactie – wapens voor gegijzelden – kans van slagen had. Hij vroeg of de CIA er ‘actief bij betrokken’ was. Dat was niet het geval, werd hem verzekerd.

Op zijn beurt vroeg McFarlane hem in hoeverre de Mossad erbij betrokken zou raken. ‘Per slot van rekening,’ merkte hij op, ‘zijn dat de mannen die al jullie geheime werk buiten Israël opknappen.’ Kimche legde hem uit dat Yitzhak Rabin, de minister van Defensie, en Shamir al hadden besloten de Mossad erbuiten te laten en de hele zaak aan hem, Kimche, toe te vertrouwen. McFarlane gaf te kennen dat dit hem niet slecht uitkwam. Kimche had hem echter niet verteld dat de directeur-generaal van de Mossad, Nahum Admoni, net als William Casey, bang was voor de operationele risico’s van de transactie.

McFarlane reed naar het Marinehospitaal in Bethesda, om Kimches reactie voor te leggen aan president Reagan, die herstellende was van een darmoperatie. De president had één vraag: kon Kimche garanderen dat Israël de transactie geheim zou houden? Als er iets van uitlekte, zou dat schadelijk zijn voor de Amerikaanse betrekkingen met gematigde Arabische landen die toch al benauwd waren voor het groeiende radicalisme van Teheran. Volgens Kimche zou McFarlane Reagan de verzekering hebben gegeven dat Israël de ‘luiken hermetisch zou sluiten’. Het plan kon worden uitgewerkt. Kimche vloog terug naar

Israël. Twee weken later was hij terug in Washington. Tijdens een etentje ontvouwde hij zijn plan voor McFarlane. Kimche herinnerde zich het gesprek later als volgt:

‘Wil je eerst het goeie of eerst het slechte nieuws horen?’ vroeg Kimche.

‘Het goeie nieuws,’ antwoordde McFarlane.

‘We zullen die wapens voor jullie doorvoeren, via dezelfde routes als eerst.’

‘Geen probleem,’ zei McFarlane.

Kimches methode zou ervoor zorgen dat er geen rechtstreekse contacten tussen de Verenigde Staten en Iran plaatsvonden, waardoor de strijdvaardige houding van de regering-Reagan met betrekking tot een harde aanpak van het terrorisme niet zou worden gecompromitteerd. Ook zou het Amerikaanse wapenembargo tegen Iran intact blijven en was er in feite geen sprake van een rechtstreekse ruil van wapens tegen gegijzelden.

‘En het slechte nieuws?’ vroeg McFarlane.

Kimche vertelde dat zijn eigen goed gepositioneerde connecties in Iran betwijfelden of de moella’s wel in staat zouden zijn de vrijlating van de gegijzelden in Beiroet te bewerkstelligen.

‘Teheran verliest de greep op de radicalen in Beiroet,’ vertelde hij zijn gastheer.

McFarlane zal wel teleurgesteld zijn geweest, maar hij liet er niets van merken. De volgende dag legde de minister van Buitenlandse Zaken, George Shultz, de in het Oval Office teruggekeerde Reagan uit dat er te grote risico’s aan de transactie waren verbonden. Stel dat de Iraniërs de wapens in ontvangst namen, om vervolgens de hele zaak aan de grote klok te hangen teneinde de ‘Grote Satan’ – zoals de moella’s de Verenigde Staten noemden –in verlegenheid te brengen? Zou Irak op die manier niet nog hechter met het Sovjetkamp verbonden raken? En dan de gegijzelden nog. Het zat er dik in dat ze het nog slechter zouden krijgen. De hele ochtend duurde de discussie voort. Tegen de lunch was Reagan zichtbaar vermoeid. De knoop werd nog tamelijk onverwachts doorgehakt: de president ging akkoord met het voorstel om alle wapens te vervangen die Israël uit eigen arsenaal aan Iran verkocht. Ook nu keerde Kimche naar huis terug met een positief resultaat. Toch stond Shamir erop dat al het mogelijke zou worden ondernomen om te bereiken dat hij, Shamir, ‘iedere betrokkenheid bij de zaak zou kunnen ontkennen, als er eventueel problemen uit mochten ontstaan’.

Om daar zeker van te zijn, verzamelde Kimche een groep van kleurrijke figuren die met de uitvoering van het plan kon worden belast. Om te beginnen Adnan Khashoggi, een Saudische oliemiljardair, die de gewoonte had om kaviaar per pond te verslinden, en een goed oog had voor de covergirl van het moment. Dan Manacher Thorbanifer, een voormalig agent van de SAVAK, de beruchte geheime dienst van de sjah, die zich nog altijd als een spion gedroeg en vergaderingen het liefst in het holst van de nacht belegde. Verder de al even mysterieuze Yakov Nimrodi, die voor de Aman spionnen had gedirigeerd en tijdens het regime van de sjah als militair attaché aan de Israëlische ambassade in Teheran verbonden was geweest. Hij was altijd in het gezelschap van Al Schwimmer, de zwijgzame oprichter van Israel Aircraft Industries.

Khashoggi bemiddelde bij een transactie die de voorloper werd voor alles wat erna kwam. Hij zou de leiding op zich nemen van een consortium dat als stootkussen kon fungeren voor de Verenigde Staten als Iran mocht verzuimen zijn deel van de transactie te voldoen, en omgekeerd ook voor Iran, voor het geval de wapens niet overeenstemden met de verstrekte specificaties. In ruil voor die garanties zou het consortium een provisie van tien procent opstrijken van de aanschafprijs van alle wapens, door de Verenigde Staten contant te voldoen. Ook zou het consortium een prima buffer zijn door ervoor te zorgen dat zowel de Amerikaanse als de Iraanse regering op plausibele manier alle betrokkenheid zou kunnen ontkennen als er iets mis mocht gaan. Iedereen was zich ervan bewust dat het consortium een volstrekt apolitiek karakter zou hebben en op de eerste plaats werd gemotiveerd door puur winstbejag.

Eind augustus 1985 landde een eerste vrachtvliegtuig vol wapens uit Israël in Teheran. Op 14 september werd een Amerikaanse gegijzelde, dominee Benjamin Weir, in Beiroet vrijgelaten. Toen het tempo werd opgevoerd, sloten er zich nog andere deelnemers aan bij het consortium, zoals Miles Copeland, een voormalig officier van de CIA die aan de vooravond van de val van de sjah en het uitroepen van de Islamitische Republiek Iran, een aantal CIA-agenten de soek in had gestuurd om biljetten van honderd dollar uit te delen aan iedereen die het aandurfde om ‘Lang leve de sjah!’ te roepen. Er raakten nog meer schimmige figuren bij betrokken, zoals een ex-officier van de Britse Speciale Troepen, die vroeger weleens niet nader omschreven diensten voor de Mossad had uitgevoerd. Intussen keken de beleidsmakers in Tel Aviv en Washington de andere kant op. Het enige wat ertoe deed, was dat de

operatie op gang was gekomen, vlak onder de neus van een nietsvermoedende wereld – althans, voorlopig.

Alles bij elkaar zou Iran 128 Amerikaanse tanks, 200.000 Katysha-raketten (buitgemaakt in Zuid-Libanon), 10.000 ton artilleriegranaten van alle kalibers, 3000 vanaf vliegtuigen lanceerbare luchtdoelraketten, 4000 geweren, en 50 miljoen patronen ontvangen.

Dat was echter nog niet alles. Vanaf de luchtmachtbasis Marama in Arizona werden 4000 TOW-raketten vervoerd naar Guatemala, vanwaar ze aan de lange oversteek naar Tel-Aviv zouden beginnen. Vanuit Polen en Bulgarije werden 8000 Sam 7's (vanaf de grond te lanceren luchtdoelraketten) verscheept, in gezelschap van 100.000 AK-47's. China leverde honderden zijderupsraketten (voor varende doelen, te lanceren vanaf schepen), pantserwagens en amfibie-troepentransporters. Uit Zweden werden artilleriegranaten 105mm, en uit België vanaf vliegtuigen te lanceren luchtdoelraketten betrokken.

Al deze wapens werden geleverd met certificaten waaruit bleek dat Israël de uiteindelijke gebruiker zou zijn. Het consortium liet alles afleveren op militaire vliegbases in de Negev, waar gecharterde vrachtvliegtuigen het wapentuig zouden inladen voor het transport naar Iran. Het streek voor iedere wapenzending een 'overslagprovisie' op en Iran betaalde ervoor via Zwitserse bankrekeningen. Die provisie liep op tot in totaal zeven miljoen dollar. Israël kreeg geen financiële vergoeding – alleen de voldoening er getuige van te zijn hoe Iran zijn capaciteit om meer Irakezen in de langdurige oorlog tussen beide landen te doden opvoerde. Voor David Kimche was het gewoon een nieuw voorbeeld van de efficiëntie van de 'verdeel-en-heers'-politiek waarvan hij een pleitbezorger was.

Toch vertelde zijn vlijmscherpe intuïtie hem dat wat begonnen was als een 'zacht eitje', nu een operatie werd die uit de hand dreigde te lopen. Naar zijn mening 'hadden de verkeerde mannen nu veel te veel macht binnen het consortium'.

Door dit consortium in het leven te roepen, had hij opnieuw gedemonstreerd welke vormen de Israëlische *Realpolitik* kon aannemen. Israël had klaargestaan om de Verenigde Staten te helpen, omdat het besefte dat het niet kon voortbestaan zonder de steun van Washington op andere gebieden. Het was tevens een manier om aan te tonen dat Israël een doorslaggevende rol op het politieke wereldtoneel kon spelen en de dingen toch geheim wist te houden.

Hoe langer echter de transactie – wapens, in ruil voor gegijzelden – voortduurde, des te groter het gevaar van ontdekking werd, zo besefte Kimche. In december 1985 deelde hij het consortium mee dat hij niet langer betrokken kon blijven bij deze activiteiten, zich verbergend achter het oude voorwendsel dat de stapels werk op het ministerie van Buitenlandse Zaken hem boven het hoofd dreigden te groeien.

Het consortium bedankte hem voor zijn hulp, trakteerde hem op een etentje in een chic hotel in Tel Aviv en vertelde hem dat hij als Israëlische schakel zou worden vervangen door Amiran Nir, Shimon Peres' adviseur Terroristenbestrijding. Dat was het moment, zo erkende Kimche later, waarop de transactie definitief gedoemd was te ontsporen. En als iemand die ontsporing kon veroorzaken, was het wel Nir. Als voormalig journalist had Nir de verontrustende neiging vertoond om reële spionage-activiteiten over een kam te scheren met het wereldje van de James Bond-thrillers waarop hij zo verzot was. Die fatale zwakte had hij overigens gemeen met andere mannen, die deel uitmaakten van de Mossad en blijkbaar van mening waren dat ook journalisten geschikt konden zijn voor dit werk.

8

ORA en het monster

De enorme foyer van het Palestine-Meridian Hotel in Bagdad was, zoals altijd, stampvol die laatste vrijdag van april 1988. Er heerste een vrolijke stemming. Irak had zojuist een beslissende slag tegen Iran in de Golf van Basra gewonnen, en iedereen was het erover eens dat eindelijk het einde in zicht kwam van de bloedige oorlog die zeven jaar had geduurd.

Een van de redenen voor de naderende triomf van Irak kon worden toegeschreven aan de in de foyer aanwezige buitenlanders, gekleed in blazers en pantalons van perfecte snit en messcherpe vouwen. Op hun gezichten lag permanent de lach van de succesvolle zakenman. Het waren wapenhandelaren die hierheen waren gekomen om hun nieuwste wapenversies te verkopen, hoewel ze dat woord zelden gebruikten. Zij gaven de voorkeur aan neutraler klinkende bewoordingen, zoals 'optimale interface', 'controle- of geleidesysteem', 'groeicapaciteit'. Samen vertegenwoordigden zij de wapenindustrieën van Europa, de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten en China. Hun voertaal was Engels, gesproken met een grote verscheidenheid aan dialecten.

Hun Iraakse gastheren hadden geen vertalingen nodig: wat hen werd aangeboden, was een breed gamma van bommen, torpedo's, mijnen en andere werktuigen uit de hel. De reclamefolders die van hand tot hand gingen, toonden helikoptertypes met cartoon-achtige namen als Sea Knight, Chinook, Sea Stallion. Een van de grootste modellen kon een kleine brug op zijn plaats vliegen, een andere – bekend als 'The Incredible Machine' – kon een compleet peloton soldaten vervoeren. Op andere folders waren wapens afgebeeld die tweeduizend patronen per minuut konden vuren, of een bewegend doel in inktzwarte duisternis raken dankzij een vizier-optiek die was uitgerust met een computerchip. Hier waren letterlijk alle soorten wapens te koop.

Hun gastheren bedienden zich eveneens van een bijna ondoorgrondelijk jargon, dat door de ingewijde wapenhandelaren echter volledig werd begrepen: 'Twintig op de dag' of 'Dertig, half om half minus één': twintig miljoen dollar bij aflevering, of dertig miljoen voor een wapenzending, de helft vooruit te betalen, de andere helft een dag voordat de zending werd verscheept. Alle betalingen te voldoen in dollars, nog altijd de favoriete munt, ook in dit besloten wereldje.

Deze voortdurend wisselende bazaar van wapenhandelaren en inkopers die onder het genot van pepermuntthee aan het onderhandelen waren, werd nauwlettend in het oog gehouden door officieren van de Da'lrat Al-Mukhabarat Al-Amah, de belangrijkste inlichtingendienst van Irak, geleid door Sabba'a, Saddam Husseins halfbroer, die bijna evenzeer werd gevreesd als hijzelf.

Sommige wapenhandelaren waren in dezelfde hotelfoyer geweest op een heel andere dag, zeven jaar eerder, toen hun verbijsterde gastheren hun hadden verteld dat Israël, een vijand die zij nog heviger haatten dan Iran, het Iraakse militaire apparaat een vernietigende slag had toegebracht.

Sinds de oprichting van de staat Israël had er een officiële oorlogstoestand bestaan tussen Israël en Irak. Israël was er gaandeweg zeker van geworden dat zijn strijdkrachten een conventionele oorlog konden winnen. In 1977 had de Mossad echter ontdekt dat de Franse overheid, die Israël had geholpen om een eigen kernwapenarsenaal op te bouwen, nu hetzelfde had gedaan voor Irak: de Fransen hadden Irak geholpen met het ontwerp voor een kernreactor, onderdelen geleverd en geassisteerd met 'technische expertise'. Die nog in aanbouw zijnde kerncentrale, Al-Tuweitha, bevond zich ten noorden van Bagdad.

De Israëlische luchtmacht begon plannen te smeden om het complex plat te gooien voordat er reactorstaven in het reactorvat waren

geplaatst en de reactor was geactiveerd. Als hij dan werd gebombardeerd, zou dat een gigantische fall-out veroorzaken en miljoenen slachtoffers eisen. Heel Bagdad en een aanzienlijk deel van Irak zouden veranderen in een stralingswoestenij. In dat geval zou de hele wereld zich tegen Israël keren.

Om die redenen was Yitzhak Hofi, de toenmalige directeur-generaal van de Mossad, tegen een luchtaanval gekant. Hij betoogde dat een dergelijke aanval hoe dan ook veel slachtoffers zou maken onder de Franse technici en een wig zou drijven tussen Israël en de Europese landen die het al zo lang van zijn vreedzame bedoelingen probeerde te overtuigen. Ook zou het bombarderen van de Iraakse kerncentrale definitief een eind maken aan de subtiele diplomatieke pogingen om Egypte over te halen een vredesverdrag te ondertekenen.

Hij ontdekte dat de meningen binnen zijn organisatie verdeeld waren. Enkelen van zijn afdelingshoofden betoogden dat er geen alternatief was: ze moesten hoe dan ook die kerncentrale uitschakelen. Saddam was een nietsontziende vijand. Als hij eenmaal over kernwapens beschikte, zou hij niet aarzelen ze tegen Israël te gebruiken. En sinds wanneer had Israël zich overmatig veel zorgen gemaakt over de noodzaak om vrienden te maken in Europa? Amerika was het enige land dat ertoe deed. En Washington had al tersluiks laten doorschemeren dat het platgooien van de kerncentrale in Irak tot niet meer zou leiden dan een tik op de vingers van de Amerikaanse regering.

Hofi probeerde het over een andere boeg te gooien. Hij opperde dat de Verenigde Staten druk zouden gaan uitoefenen op Frankrijk, om dat land te bewegen tot een exportstop van reactoronderdelen. Washington ontving van Parijs een korte maar krachtige afwijzing. Nu koos Israël voor een meer rechtstreekse aanpak. Hofi stuurde een team katsa's naar de Franse fabriek in La Seyne-sur-Mer bij Toulon, waar het reactorvat werd gebouwd. Dit vat zou worden vernietigd door een organisatie waarvan nog nooit iemand had gehoord: de 'Franse milieugroep'. Die naam was door Hofi persoonlijk gekozen.

Terwijl de Fransen aan een nieuw reactorvat begonnen te bouwen, stuurde Irak Yhay Al-Meshad, een lid van de Iraakse Commissie voor Atoomenergie, naar Parijs om het transport van brandstofstaven naar Bagdad te arrangeren. Hofi stuurde een moordcommando om hem te elimineren. Terwijl de andere teamleden door de omliggende straten patrouilleerden, drongen twee kidons met behulp van een loper Al-Meshads slaapkamer binnen. Ze sneden hem de keel door en staken hem door het hart. De hele kamer werd ondersteboven gehaald om het de

schijn te geven van een beroving. Een hoer in een aangrenzende kamer vertelde de politie dat ze de geleerde Irakees enkele uren voor zijn dood van dienst was geweest. Later, bezig met een andere klant, had ze ‘vreemd gestommel’ in Al-Meshads kamer gehoord. Enkele uren nadat ze dit de politie had verteld, vond ze de dood bij een verkeersongeval – de automobilist was doorgereden. De auto werd nooit gevonden. Het moordcommando vloog per El Al-vlucht terug naar Tel Aviv.

Ondanks deze nieuwe tegenslag zette Irak, geholpen door Frankrijk, door met zijn plan om een kernmogendheid te worden. In Tel Aviv bleef de Israëlische luchtmacht haar eigen voorbereidingen treffen, ook al lagen de hoofden van de inlichtingendiensten nog overhoop met Hofi vanwege diens hardnekkige bezwaren. Het hoofd van de Mossad stuitte op nieuwe tegenstand vanuit onverwachte hoek: zijn plaatsvervanger, Nahum Admoni, betoogde dat de vernietiging van de kernreactor misschien wel niet essentieel was, maar wel ‘iedere andere Arabier met grootheidswaan een lesje zou leren’.

Tegen oktober 1980 beheerste deze discussie iedere kabinetszitting, voorgezeten door Menachim Begin. Oude, vertrouwde argumenten werden opnieuw op tafel gelegd. In toenemende mate kwam Hofi met zijn bezwaren tegen het bombardement alleen te staan. Toch bleef hij doorknokken en de ene vlot geschreven verhandeling na de andere produceren, hoewel hij wist dat hij daarmee in feite professionele zelfmoord pleegde.

Admoni maakte steeds minder een geheim van zijn minachting voor Hofi’s visie. De voormalige dikke vrienden werden collega’s die zich ijzig tegenover elkaar gedroegen. Toch zou er nog zes maanden lang een verbitterde tweestrijd worden gevoerd tussen de murw gebeukte Mossad-directeur en zijn naaste medewerkers voordat de generale staf toestemming gaf voor de aanval. De vastgestelde datum: 15 maart 1981.

De aanval zelf was een tactisch meesterwerk. Acht jachtbommenwerpers van het type F-16, geëscorteerd door zes straaljagers van het type F-15, scheerden over de zandduinen van Jordanië alvorens om te draaien naar Irak. Ze bereikten hun doel op exact het vastgestelde tijdstip: 17.34 uur plaatselijke tijd, enkele minuten nadat de Franse ploeg die meewerkte aan de bouw vertrokken was. Er vielen negen doden bij de aanval. De kerncentrale was veranderd in een puinhoop. Alle Israëlische toestellen keerden terug zonder een krasje. Het was gedaan met Hofi’s Mossad-loopbaan. Zijn plaats werd ingenomen door Admoni.

Nu, op die ochtend in april 1988, zouden de wapenhandelaren in de foyer die zeven jaar geleden hun gastheren hun deelneming hadden betuigd vanwege de Israëlische aanval op de kerncentrale – om vervolgens modernere radarsystemen aan te prijzen en te verkopen – verbijsterd zijn geweest als ze hadden geweten dat er in de foyer een Mossad-agent aanwezig was die in alle rust hun namen noteerde, samen met de soorten wapens die ze verkochten.

Wat eerder die vrijdagochtend waren de zaken in de foyer kort onderbroken door de komst van Sabba'a Al-Tikriti, de commandant van de Iraakse geheime politie, omringd door een complete falanx lijfwachten. Saddam Husseins halfbroer was naar de liften gelopen, onderweg naar zijn suite op de bovenste verdieping van het hotel. Daar werd hij opgewacht door de langbenige, mollige prostituee die speciaal voor hem uit Parijs was ontboden. Het was dik betaald, maar uiterst riskant werk. Sommige hoeren waren spoorloos verdwenen nadat Sabba'a klaar was met hen.

De commandant van de geheime politie was pas halverwege de middag weggegaan. Kort daarna verliet een lange jongeman, gekleed in een jasje van blauwe katoen en een zomerpantalon, de suite naast die van Sabba'a, waarin de prostituee uit Parijs nog vertoefde. Hij had een knap, zij het enigszins verwijfd uiterlijk en streek telkens met een nerveus gebaar over zijn snorretje of wreef over zijn gezicht, waardoor hij op de een of andere manier de indruk wekte kwetsbaar te zijn.

Hij heette Farzad Bazoft. Op het registratieformulier van het hotel – waarvan zoals gebruikelijk direct een kopie was verstuurd naar Sabba'a's bureau – had Bazoft zichzelf omschreven als 'chef-correspondent Buitenland' van *The Observer*, de bekende zondagskrant uit Londen, die overal in Engeland abonnees heeft. Het was een omschrijving die niet klopte: uitsluitend de bij de krant zelf in loondienst zijnde journalisten die in het buitenland waren gestationeerd mochten zichzelf 'buitenlands correspondent' noemen. Bazoft was een freelance journalist, die het afgelopen jaar *The Observer* diverse artikelen had geleverd over onderwerpen in het Midden-Oosten. Bazoft had zich tegenover verslaggevers van andere media die eveneens naar Bagdad waren gekomen laten ontvallen dat hij zichzelf altijd uitgaf als de 'chef-correspondent Buitenland' van zijn krant, omdat dit hem in steden als Bagdad de beste hotelkamer garandeerde die er te krijgen was. Dit onschuldige verzinsel werd door anderen als een voorbeeld van zijn beminnelijke jongensachtigheid gezien.

Wat zijn media-collega's niet wisten, was dat Bazofts persoonlijkheid nog een totaal andere, duistere kant had. Dat was maar goed ook, want als ze hem ooit in verband hadden gebracht met de ware reden van zijn verblijf in Bagdad, zou dat hem in het grootst mogelijke gevaar hebben kunnen brengen. Bazoft was een Mossad-spion.

Kort na zijn aankomst uit Teheran in Londen, drie jaar geleden, was hij door de Mossad gerekruteerd. In Iran had hij zich met zijn steeds openlijker uitgesproken mening over het Khomeini-regime lelijk in de nesten gewerkt. Net als veel andere niet-Engelsen voelde Bazoft zich in Londen als een kat in een vreemd pakhuis, en de Engelsen waren hem veel te afstandelijk. Hij had geprobeerd voor zichzelf een rol te vinden in de Iraanse gemeenschap in ballingschap, en een tijdlang had zijn niet geringe kennis van de nieuwe politieke structuur in Teheran hem voor zijn landgenoten tot een welkome gast aan tafel gemaakt. De aanblik van steeds weer dezelfde gezichten was echter voor deze ambitieuze en rusteloze jongeman algauw een verfoeide sleur geworden.

Hij was op zoek gegaan naar belevenissen die enerverender zouden zijn dan het ontleden van elk snippertje nieuws uit Teheran. Hij was contacten gaan leggen met Iraans vijand Irak. Omstreeks 1985 waren er grote aantallen Irakezen in Londen, waar ze als welkome bezoekers werden beschouwd. Niet alleen omdat het Verenigd Koninkrijk Irak als een belangrijke importeur van zijn producten beschouwde, maar ook een natie die onder leiding van Saddam Hussein een dam zou opwerpen tegen het dreigende islamitisch fundamentalisme van het Khomeini-regime.

Bazoft raakte verzeild op Iraakse feestjes, waar hij 'op eieren moest lopen'. Zijn nieuwe gastheren waren minder gespannen en meer bereid om 'hun gezicht te laten zien' dan Iraniërs. Zelf werden ze sterk geïntrigeerd door zijn goede manieren en geestige kwinkslagen over de Teheraanse ayatollah's.

Een van die feesten was bijgewoond door een zakenman uit Irak, Abu Al-Hibid. Hij had zitten luisteren naar Bazoft – die tegen het eind van de avond meestal een beetje aangeschoten begon te worden – die nooit moe werd te zeggen dat hij de ambitie had om journalist te worden; zijn grote voorbeelden waren Bob Woodward en Carl Bernstein, de Amerikaanse verslaggevers die de val van president Nixon hadden ingeluid. Bazoft verzekerde Abu Al-Hibid dat hij gelukkig zou sterven als hij ayatollah Khomeini ten val kon brengen. Inmiddels schreef Bazoft al artikelen voor een kleine Iraanse krant voor in het Verenigd Koninkrijk levende ballingen.

Abu Al-Hibid was de schuilnaam van een in Irak geboren katsa. Hij liet zijn volgende rapport aan Tel Aviv vergezeld gaan van een korte beschrijving van Bazoft, zijn huidige werk en zijn ambities. Daar was niets bijzonders aan; er werden wekelijks honderden namen doorgegeven, die alle een plaatsje kregen in de databank van de Mossad.

Maar nu werd de Mossad geleid door Nahum Admoni, die erop gebrand was het netwerk in Irak uit te breiden. De katsa in Londen kreeg opdracht om werk van Bazoft te maken. Tijdens gezellige etentjes met Al-Hibid beklaagde Bazoft zich erover dat zijn redacteur zijn mogelijkheden maar voor een fractie benutte. Zijn gastheer gaf hem de raad het bij een van de grote Engelse media te proberen. Er zou beslist plaats zijn voor een verslaggever met goede linguïstieke vaardigheden en een grote kennis van Iran. De BBC zou een goede springplank kunnen zijn.

Bij de BBC werkten diverse sayanim die tot taak hadden de in de maak zijnde programma's over Israël in het oog te houden en hetzelfde te doen met betrekking tot personen die de BBC voor zijn afdeling Arabische talen in dienst nam. Of een van deze sayanim de hand heeft gehad in het aantrekken van Bazoft zal nooit met zekerheid te achterhalen zijn, maar kort na de ontmoeting met Al-Hibid werd hij door de BBC aangetrokken voor een research-project. Hij kweet zich goed van die taak. Er volgden nieuwe opdrachten. De bureauredacteuren ontdekten dat ze er zeker van konden zijn dat Bazoft wijs werd uit de intriges die in Teheran schering en inslag waren.

In Tel Aviv vond Admoni het tijd worden voor de volgende zet. Nu in Amerika de onthullingen over Reagans Irangate elkaar steeds sneller opvolgden, besloot de directeur-generaal van de Mossad doelbewust om de rol van Yakov Nimrodi, een voormalige agent van de Aman, in dat schandaal te laten uitlekken. Hij was lid geweest van het consortium dat David Kimche had opgezet, waarbij hij zijn eigen kennis van de inlichtingendienst had benut om de Mossad onkundig te laten van wat er gaande was. Nimrodi, een sluwe man met een snelle manier van spreken, had de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, George Shultz, al vóór het op gang komen van de transactie tot de uitspraak gebracht dat 'Israëls agenda niet identiek is aan de onze, en dat een relatie tussen onze inlichtingendienst en die van Israël met betrekking tot Iran misschien geen relatie zal zijn waarop wij blind kunnen varen'.

Nadat Kimche zich uit het consortium had teruggetrokken, was Nimrodi er nog een poosje mee doorgegaan. Toen echter de

verontwaardiging in Washington steeds luider werd geuit en Israël steeds meer in verlegenheid werd gebracht, was de voormalige Aman-agent plotseling verdwenen. Admoni, die nog woest was over de manier waarop Nimrodi de Mossad had behandeld, had andere plannen: hij zou Nimrodi in het openbaar aan de schandpaal nagelen en tegelijkertijd Bazofts carrière een flinke duw omhoog geven, waardoor hij des te beter in staat zou zijn de Mossad te dienen.

Al-Hibid liet zich tegenover de verslaggever genoeg details ontvallen om Bazoft op het idee te brengen dat dit weleens zijn grote kans zou kunnen zijn. Hij stapte met het verhaal naar *The Observer*. Het werd gepubliceerd en het maakte melding van een 'mysterieuze Israëliër, een zekere Nimrodi, die een rol zou hebben gespeeld in Irangate'. Algauw leverde Bazoft regelmatige bijdragen aan *The Observer*. Hij kreeg zelfs iets dat door niet tot het eigen personeel behorende journalisten hevig wordt begeerd: een eigen bureau. Dat hield in dat hij niet langer zelf zou opdraaien voor de telefoonkosten die nodig waren om een verhaal uit Iran na te trekken en dat hij voortaan representatiekosten kon declareren. Dat nam niet weg dat hij nog steeds alleen betaald werd voor de artikelen die geplaatst werden. Dit was voor hem een prikkel om op zoek te gaan naar méér artikelen en aan te dringen op uitzending naar het Midden-Oosten, iedere keer als daar aanleiding voor was. Tijdens die gelegenheden kreeg hij al zijn onkosten betaald en was hij zelfs in staat 'een beetje creatief' om te gaan met zijn declaraties, zodat hij er nog iets aan overhield. Geldgebrek was voor Bazoft altijd een probleem, hoewel hij dat zorgvuldig voor zijn collega's bij *The Observer* verborgen hield. Niemand vermoedde dat de journalist die in het Farsi urenlange telefoongesprekken voerde met zijn connecties een veroordeelde dief was. Bazoft had achttien maanden in de cel moeten zitten, nadat hij een hypotheekbank had overvallen. De rechter had bij het bepalen van de strafmaat verordonneerd dat Bazoft moest worden uitgewezen zodra hij vrij kwam. Bazoft had daar beroep tegen aangetekend op de redelijke grond dat hij zou worden geëxecuteerd als hij werd teruggestuurd naar Iran. Hoewel het beroep was verworpen, was hem *exceptional leave* verleend, wat betekende dat hij tot in het oneindige in het Verenigd Koninkrijk kon blijven. De motieven voor die bijzondere stap zijn tot op heden een van de geheimen van het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken.

Zodoende is de vraag of de Mossad, na eenmaal de mogelijkheden van Bazoft te hebben onderkend, via een goed gepositioneerde sayan in

Whitehall die beslissing ten gunste van Bazoft heeft beïnvloed, niet te beantwoorden. De mogelijkheid kan echter niet worden uitgesloten.

Na Bazofts vrijlating kreeg hij te kampen met aanvallen van depressie, waartegen hij homeopathische remedies aanwendde. Dit feit was eveneens door de katsa van de Mossad opgedolven. Later zou een Engelse auteur, Rupert Alison, namens de Conservatieven lid van het Parlement en een erkende autoriteit op het gebied van rekruteringsmethoden door geheime diensten, erop wijzen dat een persoonlijkheid als die van Bazoft iemand tot een uitgelezen kandidaat maakte, zeker ook voor de Mossad.

Een jaar na hun kennismaking had Al-Hibid Bazoft gerekruteerd. Hoe en waar dit was gebeurd, is nooit bekend geworden. De extra inkomsten zullen ongetwijfeld voor Bazoft een overweging zijn geweest, want hij moest nog altijd van de wind leven. En voor iemand die het leven zo graag door een dramatische bril bekeek, moet ook het vooruitzicht op het verwezenlijken van een andere droom van hem – spion zijn, in de traditie van een andere door hem bewonderde buitenland-correspondent, die bij *The Observer* had gewerkt als dekmantel voor zijn spionagewerk voor de Sovjet-Unie; Kim Philby – een factor van betekenis zijn geweest.

Hoe het ook zij, het staat vast dat Farzad Bazoft hard bezig was voor zichzelf een bescheiden reputatie op te bouwen: wat hij op het punt van stijl te kort kwam, werd meer dan goedgemaakt door zijn degelijke research. Alles wat hij in Iran wist op te delven, werd prompt doorgegeven aan de Londense katsa. Naast zijn artikelen voor *The Observer* kreeg Bazoft nu ook opdrachten van Independent Television News en de dagbladen van de Mirror-groep. In die tijd was Nicholas Davies de redacteur Buitenland van de *Daily Mirror*. Met zijn safaripak kon Davies zo zijn weggelopen uit een van de pagina's van Evelyn Waughs *Scoop*. Hij had het talent van de geboren journalist voor het aanknopen van gemoedelijke praatjes en was bovendien zeer goed tegen alcohol bestand, wat hij combineerde met de bereidheid tot het geven van een rondje. Zijn wat stijve Noord-Engelse accent was vrijwel weggepoetst, en volgens zijn collega's had hij vele uren besteed aan het perfectioneren van de beschaafde uitspraak die hij nu bleef cultiveren. Vrouwen waren zeer gesteld op zijn goede manieren, de gezaghebbende manier waarop hij een bestelling kon opgeven en de juiste wijnen wist te kiezen. Ze werden geboeid door zijn houding van man van de wereld en de manier waarop hij over verre landen en steden sprak alsof hij ze kende als zijn broekzak. En laat op de avond, achter het zoveelste glas, begon

hij vaak te zinspelen op zijn avontuurtjes, waarover cynici zeiden dat Nick een onverbeterlijke romanticus was.

Geen seconde vermoedde wie dan ook – niet zijn collega's bij de *Mirror*, noch zijn brede vriendenkring buiten het krantenvak of zelfs maar zijn vrouw Janet, een in Australië geboren actrice die een van de sterren was geweest in de buitengewoon succesvolle BBC-serie *Dr. Who* – dat Nahum Admoni van de Mossad opdracht had gegeven Davies te rekruteren.

Davies zelf zou altijd blijven volhouden dat hij – zelfs als hij 'zou zijn benaderd' – nooit als Mossad-agent had gewerkt, en dat zijn aanwezigheid in de foyer van het Palestine-Meridian Hotel in Bagdad, die vrijdagmiddag in april 1988, enkel en alleen verband had gehouden met zijn taak als journalist om te observeren hoe wapenhandelaars te werk gingen. Later herinnerde hij zich niet meer waarover hij en Bazoft in die foyer met elkaar hadden gesproken, maar hij zei: 'Ik veronderstel dat het gesprek ging over wat daar gaande was.' Hij weigerde er verder over uit te weiden, een standpunt waarin hij consequent bleef volharden.

Het tweetal was met een kleine groep andere journalisten meegereisd naar Irak (waartoe ook schrijver dezes behoorde, in opdracht van de Press Association, het nationale persbureau van het Verenigd Koninkrijk). Tijdens de vlucht vanuit Londen had Davies het gezelschap vermaakt met verhalen over de seksuele escapades van Robert Maxwell, die eindelijk de Mirror-groep had opgekocht. Hij omschreef Maxwell als een 'seksueel monster met een niet te bevredigen lust tot het verleiden van zijn secretaresses'. Hij liet er echter geen twijfel over bestaan dat hij tot Maxwells naaste medewerkers behoorde: 'Kapitein Bob is een duivel in de omgang, maar hij weet dat ik te veel van hem weet om mij de zak te kunnen ge-ven.' Davies' bewering dat hij zelf 'ontslagbestendig' was vanwege alles wat hij over de tycoon wist, werd door zijn toehoorders aangemerkt als overdrijving.

Tijdens de vlucht was Farzad Bazoft stilletjes gebleven. Hij had nauwelijks met de anderen gepraat. Maar eenmaal op het vliegveld van Bagdad droeg zijn talenkennis ertoe bij dat er nauwelijks communicatiemoeilijkheden ontstonden met de Irakese 'gidsen' die onze groep waren toegewezen. Op theatrale manier fluisterde Davies dat het in werkelijkheid agenten van de geheime politie waren. 'Dat stelletje minkukels zou niet eens een spion kunnen herkennen als je hun er eentje aanwees,' profeteerde Davies.

In het Palestine-Meridian Hotel legde Davies zijn reisgenoten uit dat hij alleen maar hier was 'omdat het verdomde Londen hem de keel

uithing'. Hij liet echter blijken dat hij er niet over peinsde deel te nemen aan de officiële rondreis, die ook een bezoek aan het slagveld van Basra omvatte, omdat het Iraakse leger erop gebrand was te pronken met zijn vernietigende triomf op de Iraanse strijdkrachten. Bazoft zei dat zijn opdrachtgever weinig belangstelling zou hebben voor dit reisje naar het gebied ten zuiden van de Golf van Basra.

Nadat Farzad Bazoft die vrijdagmiddag in 1988 urenlang in de foyer had gezeten om het komen en gaan van wapenhandelaren gade te slaan en af en toe wat met Davies te praten, bracht hij in zijn eentje een bezoek aan de koffiebar. Hij bedankte voor een uitnodiging om zich aan te sluiten bij de andere journalisten uit Londen met de mededeling dat hij 'zijn agenda wilde bestuderen'. Tijdens het diner werd hij geroepen omdat er telefoon voor hem was in de foyer. Enkele minuten later kwam hij terug. Zijn gezicht stond nadenkend. Na zijn dessert te hebben besteld, stond hij abrupt op van tafel en negeerde de lachende toespelingen van andere journalisten, die zeiden dat hij wel 'ergens een leuk meisje achter de hand zou hebben'.

Hij bleef weg tot de volgende dag. Hij maakte toen een nog gespannener indruk en zei onder meer tegen Kim Fletcher, een freelancer die voor de *Daily Mail* werkte: 'Voor jullie stelt het allemaal niets voor – jullie zijn in Engeland geboren en getogen. Ik ben Iraniër, dat maakt het anders voor mij.' Fletcher was niet de enige in de groep journalisten die zich afvroeg of 'Bazoft misschien weer zeurde over hoe moeilijk het wel was om zijn soort achtergrond te hebben'.

Het grootste deel van die tweede dag liep Bazoft door de foyer te drentelen, of in zijn suite te ijsberen. Twee keer verliet hij het hotel, om even later weer terug te komen. In de foyer voerde hij opnieuw enkele gesprekken met Nicholas Davies, die later zei dat Bazoft zich had gedragen zoals 'iedereen die een verhaal ruikt en zich afvraagt of hij zal krijgen wat hij hoopt'. Wat hemzelf betrof, zo kondigde de redacteur Buitenland van de *Mirror* aan, *hij* zou helemaal niets schrijven. 'Er is hier toch niets dat kapitein Bob zou interesseren.'

Later die middag verliet Bazoft opnieuw het hotel. Zoals altijd werd hij op de voet gevolgd door een Iraakse 'metgezel'. Toen Bazoft echter terugkwam, was hij alleen. Andere journalisten hoorden hem tegen Davies zeggen dat hij 'het vertikte om zich achterna te laten lopen, als een loopse teef'.

Davies lachbui veranderde echter weinig aan Bazofts stemming. Hij verdween weer naar zijn suite. Toen hij zich weer in de foyer vertoonde, zei hij verscheidene journalisten dat hij niet mee terug zou vliegen naar

Londen. ‘Er zit iets in de lucht,’ zei hij op de samenzweerderstoon die hij soms gebruikte.

‘Nou, het zou een verdomd goed verhaal moeten zijn voordat ik ervoor hier bleef,’ vond Fletcher.

Uren later verliet Bazoft het hotel. Het was het laatste wat zijn reisgenoten van hem zouden zien voordat hij weer opdook, deze keer op een door het Iraakse regime wereldwijd gedistribueerde videoband, zeven weken nadat hij was gearresteerd en had bekend dat hij een Mossadspion was.

Tijdens dat bezoek aan Bagdad werkte Bazoft aan een Mossadmissie die zelfs voor een door en door getrainde katsa nog een hele kluif zou zijn geweest. Hij had opdracht om te proberen te ontdekken hoe het stond met de uitvoering van Gerald Bulls ontwerp voor een superkanon in Irak. Dat een *journalist* was opgezadeld met een dergelijke taak, is een graadmeter voor de mate waarin zijn controllers bereid waren hem te exploiteren. De Mossad had het zo ingekleed dat – als Bazoft in de kraag mocht worden gevat –het eruit zou zien alsof hij werkte voor een in Londen gevestigde onderneming: Defence Systems Limited (DSL). Toen Bazoft dicht in de buurt van een van de testlocaties voor het superkanon werd opgepakt, ontdekten de Irakese geheime politie dat hij een aantal notities in zijn zak had waaruit kon worden opgemaakt dat hij vanuit het hotel diverse telefoongesprekken had gevoerd met DSL. Deze firma heeft ontkend ook maar iets van Bazoft te weten of ooit van doen te hebben gehad met de Mossad.

Op de bewuste videoband staart Bazoft af en toe afwezig voor zich uit, voordat hij plotseling met zijn ogen knippert en schichtig om zich heen kijkt in een kamer, met een huiselijke achtergrond –een geplooid gordijn met een patroon van golvende bloemenranken. Hij zag eruit als iemand die ervan overtuigd was dat zijn dood nabij was en dat er niets meer aan te doen viel.

De psychologen van de Mossad bestudeerden elk beeldje. Zij waren ervan overtuigd dat de stadia van Bazofts desintegratie zich volgens exact hetzelfde patroon voltrokken als dat wat Israëlische ondervragers hadden opgemerkt als ze een gevangen terrorist verhoorden. In het begin zou Bazoft in de ban zijn geweest van ongeloof, de instinctieve ontkenning dat wat er gebeurde hém overkwam. Daar zou een overweldigend en vernietigend besef op zijn gevolgd: het overkwam *hem wel degelijk*. In dat stadium zou de machteloze journalist vermoedelijk nog twee andere reacties hebben ervaren: verlammende angst en een

onstuitbare drang tot praten. Op dat moment zou hij rijp zijn geweest voor zijn op videoband vastgelegde bekentenis dat hij een Mossad-agent was.

Zijn monotone stemgeluid wettigde het vermoeden dat hij tijdens zijn gevangenschap onderhevig was geweest aan aanvallen van depressie, een gevolg van het wegvallen van zijn vertrouwde omgeving en een totale verstoring van zijn normale leefwijze. Hij zou zich voortdurend doodmoe hebben gevoeld en het beetje slaap dat hem was gegund zou hem niet hebben kunnen verkwikken. Op dat moment zou hij zichzelf op de meest destructieve manier hebben beschuldigd, waarbij zijn gevoel van hopeloosheid een absoluut dieptepunt moest hebben bereikt. Hij zou volledig overweldigd zijn door zelfverwijten. Net als de gevangene in Kafka's boek *Het Proces* zou hij zichzelf hebben verweten hoe 'stom' hij zich had gedragen en anderen in gevaar had gebracht.

Op de videoband was aan Bazofts ogen te zien dat hij onder de invloed van een of ander drogeermiddel had verkeerd. De farmacologen van de Mossad konden echter onmogelijk bepalen wat voor middelen er konden zijn gebruikt.

Nahum Admoni wist dat zo'n weerzinwekkende bekentenis als op die videoband de inleiding moest zijn geweest tot Bazofts executie. De Mossad-directeur beval zijn specialisten in psychologische oorlogvoering meteen een campagne te beginnen om pijnlijke vragen over de betrokkenheid van het Instituut bij Bazoft te pareren.

In het Verenigd Koninkrijk begonnen parlementsleden algauw in het openbaar kritiek te leveren op *The Observer*, omdat de krant Bazoft naar Irak had gestuurd. Intussen kregen vertrouwde journalisten verhalen voorgeschoteld over Saddam Hussein, die persoonlijk had zitten genieten van videobanden van elk stadium van Bazofts verhoor. Het hoeft niet eens onwaar te zijn geweest, maar in elk geval was het een excuus om de wereld eraan te herinneren dat marteling en moord de instrumenten van de overheid waren. In maart 1990 werd Bazoft in Bagdad opgehangen. Zijn laatste woorden op het schavot luidden: 'Ik ben géén Israëlische spion.'

In Londen las Nicholas Davies het Reuter-bericht over de executie toen dat op het bureau van de redacteur Buitenland van de *Daily Mirror* belandde. In overeenstemming met zijn permanente instructie inzake alle berichten uit het Midden-Oosten die naar zijn oordeel belangrijk konden zijn, liep hij met het bericht naar het kantoor van Robert Maxwell.

Sinds 1974 was de uitgever de invloedrijkste sayan in het Verenigd Koninkrijk. Davies herinnerde zich: 'Bob las het bericht zonder er

commentaar op te geven.' Maar zelf kon hij zich 'in alle eerlijkheid' niet meer herinneren wat er door hem heen was gegaan bij het bericht van Bazofts dood.

Tot degenen die in Israël kennisnamen van het bericht over de executie, behoorde een van de kleurrijkste figuren die ooit voor de Israëlische spionnenbazen heeft gewerkt: Ari Ben-Menashe. Tot op dat moment had hij niet eens van het bestaan van Bazoft geweten. Dat weerhield de kwikzilverachtige Ben-Menashe er niet van om verdriet te ervaren vanwege het feit dat 'alweer een goeie vent zich op het verkeerde moment op de verkeerde plek had bevonden'. Dit soort emotionele oordelen maakten de knappe zwartharige, gevatte Ben-Menashe een tamelijk onwaarschijnlijke kandidaat voor een sleutelpositie binnen de Israëlische inlichtingendiensten. Toch bezette hij tien jaar lang, van 1977 tot 1987, een belangrijke post in de Dienst Buitenlandse Betrekkingen (*External Relations Department* of ERD) van de Israëlische Defensiemacht, een van de machtigste en geheimste organisaties onder de geheime diensten van zijn land.

De ERD was in 1974 op poten gezet door de toenmalige minis-ter-president, Yitzhak Rabin. Nog ontsteld over de manier waarop Israël zich volledig door de Syrisch-Egyptische aanval aan het begin van de Jom Kippoer-oorlog had laten verrassen, was hij tot de conclusie gekomen dat er maar één manier was om een herhaling van dit volledig falen van de inlichtingendiensten te voorkomen: het creëren van een waakhond die alle inlichtingendiensten in het oog kon houden en tegelijkertijd zelfstandig inlichtingen verzamelde.

Onder de paraplu van de ERD waren vier afdelingen gevormd. De voornaamste ervan was de SIM, die moest voorzien in 'speciale assistentie' voor het groeiende aantal 'bevrijdingsbewegingen' in Iran, Irak en, in mindere mate, Syrië en Saudi-Arabië. De tweede afdeling, de RESH, was verantwoordelijk voor de relaties met bevriende inlichtingendiensten, waarvan het Zuid-Afrikaanse Bureau voor Staatsveiligheid de belangrijkste was. De Mossad beschikte over een soortgelijke eenheid, de TEVEL, die eveneens nauwe betrekkingen onderhield met de geheime diensten van Zuid-Afrika. De RESH en de TEVEL stonden vaak op gespannen voet met elkaar, vanwege de onvermijdelijke overlappingen.

Een derde ERD-afdeling, Buitenlandse Verbindingen, hield zich bezig met de Israëlische militair attachés en ander militair personeel in het buitenland. Bovendien moest deze afdeling het doen en laten van buitenlandse militair attachés in Israël zelf in de gaten houden. Ook dat

leverde conflictstof op: deze keer met de Shin Bet, dat tot dan het exclusieve privilege had genoten om over dergelijke activiteiten te rapporteren. De vierde afdeling van de ERD was bekend als Inlichtingen Twaalf. Deze eenheid was opgezet om te zorgen voor de contacten met de Mossad, maar had de relaties met de mannen op de bovenste verdieping van het gebouw aan de King Saul Boulevard alleen maar nog verder verzuurd. Bij de Mossadkopstukken overheerste het gevoel dat de ERD een gevaar was voor hun macht.

Ben-Menashe was verbonden aan de RESH en speciaal verantwoordelijk voor de Iraanse ‘account’. Hij was aangetreden in een periode waarin Israël op het punt stond zijn machtigste bondgenoot in het Midden-Oosten kwijt te raken. Meer dan een kwart eeuw had de sjah van Iran ijverig achter de schermen gewerkt om de Arabische buren van Israël over te halen een eind te maken aan hun vijandschap jegens de Israëlische staat. Hij was nog steeds bezig langzaam in die richting te vorderen, vooral bij koning Hussein van Jordanië, toen hij zelf van de troon werd gestoten door de revolutie van Khomeini’s islamitische fundamentalisten in februari 1979. Het eerste wat Khomeini deed, was het gebouw van de Israëlische ambassade in Teheran overdragen aan de PLO. Al even snel ging Israël ertoe over om de Koerden te helpen in hun guerrillastrijd tegen het nieuwe regime. Dat belette Tel Aviv niet om Teheran wapens te leveren voor de oorlog tegen Irak. Het ‘laat-zeelkaar-afmaken’-beleid waarvan David Kimche en andere Mossadkopstukken voorstanders waren, functioneerde volop.

Al spoedig raakte Ben-Menashe betrokken bij David Kimches grootscheepse operatie om Iran wapens te leveren, in ruil voor de gegijzelden in Libanon. Beide mannen reisden naar Washington, waar Ben-Menashe, naar eigen zeggen, door de brede gang van het Witte Huis had gelopen met president Reagan, en diens naaste medewerkers met hun voornaam had mogen aanspreken.

Met zijn charmant-zwierige, nonchalante uitstraling was Ben-Menashe een populaire gast op feesten van de Israëlische inlichtingendiensten, die de hogere politici de kans gaven om met hun spionnenbazen van gedachten te wisselen, tot wederzijds voordeel. En weinigen konden een verhaal beter opdissen dan Ben-Menashe. Tegen de tijd dat Kimche een begin maakte met de transactie, was Ben-Menashe benoemd tot premier Yitzhak Shamirs ‘persoonlijke raadgever’ voor Inlichtingen, nadat hij Shamir had verteld dat hij wist ‘waar alle lijken waren begraven’. Kimche kwam op het idee dat Ben-Menashe de ideale man was om samen te werken met de inlichtingenofficier die hij meer

bewonderde dan wie ook: Rafi Eitan. Met volledige instemming van de premier werd Ben-Menashe van alle overige plichten vrijgesteld om met Eitan te gaan samenwerken. De twee mannen verkasten in maart 1981 naar New York. Ze hadden, zoals Ben-Menashe het zich herinnerde, een eenduidig doel: ‘Onze vrienden in Teheran zaten wanhopig verlegen om geavanceerde elektronische apparatuur voor hun luchtmacht, hun landsverdediging en hun luchtafweer. Vanzelfsprekend was Israël graag bereid hen zo goed mogelijk te helpen in hun oorlog tegen Irak.’

Met gebruikmaking van hun Britse paspoorten, altijd al favoriete documenten van de Mossad, zetten ze in het financiële hart van New York een firma op touw. Binnen de kortste keren rekruteerden ze een groep van circa vijftig tussenpersonen die de elektronische industrie van Amerika afschuimden, op zoek naar geschikte apparatuur. Alle aankopen gingen vergezeld van certificaten waarin stond dat de apparatuur alleen in Israël zou worden gebruikt. Ben-Menashe: ‘We beschikten over dikke pakken certificaten die we zelf invulden en doorzonden naar Tel Aviv om ze daar te laten archiveren, voor het geval iemand de moeite mocht nemen iets na te trekken.’

De apparatuur werd eerst overgevlogen naar Tel Aviv. Nog op het vliegveld, zonder dat er douane aan te pas kwam, werd alles in Ierland overgeladen in gecharterde vliegtuigen van Guinness Peat, die de lading verder vervoerden naar Teheran. Guinness Peat, een gerenommeerde chartermaatschappij, was een voor de hand liggende keuze. Ook het idee om van Ierse piloten gebruik te maken was door Rafi Eitan geopperd. Hij was altijd contact blijven houden met ‘Ierse connecties’, zoals hij het noemde. ‘Als je met Ieren zakendoet, weet je dat ze de regels kennen. De enige regel die telt, is stipt op de dag zelf betalen.’

Toen het volume van de New Yorkse activiteiten toenam, werd het noodzakelijk om een centrale houdstermaatschappij te hebben voor de kanalisering van de miljarden dollars die gemoeid waren met de aan- en verkoop van elektronisch wapentuig. De naam die voor deze maatschappij werd gekozen, was ORA – wat in het Hebreeuws ‘licht’ betekent.

In maart 1983 kreeg Ben-Menashe van Rafi Eitan opdracht Nicholas Davies te rekruteren voor de ORA. De oude meesterspion was ongetwijfeld via de Mossad opmerkzaam gemaakt op Davies, en het Instituut had op zijn beurt via Bazoft over Davies gehoord, toen Bazoft freelance-opdrachten voor de redacteur Buitenland van de *Mirror* uitvoerde. Later die maand ontmoetten Ben-Menashe en Davies elkaar in de foyer van het Londense Churchill Hotel. Tegen de tijd dat ze

uiteengingen, wist Ben-Menashe dat ‘Davies onze man was’. De volgende dag lunchten ze samen bij Davies thuis. Diens echtgenote, Janet, was erbij. Ben-Menashe kreeg algauw de indruk dat de door de wol geverfde, gladjes pratende Davies bang was haar te verliezen. ‘Dat was gunstig – het maakte hem kwetsbaar.’

Davies’ rol als consulent voor de ORA werd uiteindelijk beklonken tijdens een ontmoeting in het Dan Acadia Hotel aan de strandboulevard ten noorden van Tel Aviv. Ben-Menashe: ‘We kwamen overeen dat hij ons Londense kanaal zou worden voor wapens, onze contactman voor allerlei transacties met Iran en andere landen. Op het postpapier van de ORA zou zijn huisadres worden vermeld en overdag zou zijn rechtstreekse telefoonnummer – 822-3530 – door onze Iraanse connecties worden gebruikt.’

In ruil hiervoor zou Davies provisies ontvangen ter compensatie van zijn nieuwe functies als centrale spil in de grote transactie met Iran: wapens in ruil voor gegijzelden. Alles bij elkaar zou hij anderhalf miljoen dollar ontvangen, via depositorekeningen bij banken op de Caymaneilanden, in België en in Luxemburg. Een deel van het geld werd gebruikt om een echtscheidingsconvenant te financieren. Janet ontving een enkelvoudige betaling van vijftigduizend dollar. Davies zelf betaalde al zijn bankschulden en kocht een huis van vier etages. Dit werd het Europese hoofdkwartier van de ORA, en het telefoonnummer – 231-0015 – een tweede mogelijkheid voor wapenhandelaren om contact met hem te krijgen. Deze wapenhandelaren waren inmiddels een vast element in Davies’ leven geworden. Dankzij zijn positie als redacteur Buitenland begon Davies bezoeken te brengen aan de Verenigde Staten, Europa, Iran en Irak.

Ben-Menashe merkte goedkeurend op dat hij ‘zich op zijn reizen altijd voorstelde als vertegenwoordiger van de ORA-groep. Dan regelde hij een ontmoeting, in de regel in het weekeinde, en vloog naar de desbetreffende stad, om afspraken te maken over de aantallen te leveren wapens en de manier waarop ze moesten worden betaald.’

In 1987 ontving de Iraanse ayatollah Ali Akbar Hashemi Rafsanjani een telex van de ORA betreffende de verkoop van vierduizend TOW-raketten aan Iran, tegen het zachte prijsje van dertienduizend achthonderd dollar per stuk. De telex besloot met de bevestiging: ‘Nicholas Davies is vertegenwoordiger en procuratiehouder van ORA Ltd.’

Het was een gelegenheid voor champagne – niet alleen voor Ari Ben-Menashe en Nicholas Davies, maar ook voor de invloedrijke figuur

die steeds duidelijker opdoemde op de achtergrond van de zich ontplooiende gebeurtenissen: Robert Maxwell. Niemand gaf zich echter ook maar voor een moment rekenschap van de grimmige waarheid van een van de clichés die Davies zo graag debiteerde: 'Voor niets gaat de zon op.'

9

Smeergeld, seks en leugens

De situatie had er heel anders uitgezien, die ochtend van eind maart 1985, toen Ari Ben-Menashe de vroege pendelvlucht van British Airways van Tel Aviv naar Londen nam. Terwijl hij zijn koosjere vliegtuigontbijt verorberde, bedacht hij dat het leven nog nooit zo goed was geweest. Hij verdiende niet alleen 'grof geld', maar had enorm geleerd van David Kimche tijdens hun dwaaltocht door de doolhofwereld van wapenleveranties aan Iran. Al doende had hij bovendien veel opgestoken van het voortdurende krachtenspel tussen de Israëlische politici en hun spionnenbazen.

Volgens Ben-Menashe 'was de gemiddelde wapenhandelaar een koorknaap, in vergelijking met mijn voormalige collega's'. Hij had het probleem onderkend: de nasleep van het Israëlische militaire avontuur in Libanon, waaruit het zich ten slotte had teruggetrokken; gehavend en gedemoraliseerd. In hun haast om prestige terug te winnen gaven de politici de inlichtingendiensten nog meer de vrije hand voor de manier waarop zij hun meedogenloze oorlog tegen de PLO zouden voortzetten; in hun ogen was de PLO de oorzaak van alle problemen van Israël. Het gevolg was een reeks van schandalen waarbij vermoedelijke terroristen en zelfs hun gezinnen werden gebrutaliseerd en in koelen bloede vermoord. Yitzhak Hofi, het vroegere hoofd van de Mossad, had zitting gehad in een – onder grote druk van de publieke opinie door de overheid geformeerde – commissie die de wreedheden had moeten onderzoeken. De commissie was tot de slotsom gekomen dat inlichtingenpersoneel consequent leugens had verkocht tegenover de rechterlijke macht over de manier waarop bekentenissen waren verkregen. De toegepaste methoden waren vaak te smerig geweest voor woorden. De commissie had aangedrongen op het volgen van 'fatsoenlijke procedures'.

Ben-Menashe wist echter dat de martelingen hadden voortge-duurd: 'Het was goed om weg te zijn van dat soort gruwelen.' Wat hij zelf deed – wapens leveren aan Iran om ontelbare Irakezen te doden – was volgens

hem ‘iets anders’. Ook maakte hij zich niet al te veel zorgen over het leed van de gegijzelden in Beiroet, nota bene de reden voor zijn koehandel. Het enige dat telde, was het geld dat hij verdiende. Zelfs na Kimches vertrek geloofde Ben-Menashe nog steeds dat de carrousel waarop hij rondzwierde pas stil zou komen te staan als *hij* daartoe besloot – en hij was niet van plan dat te doen voordat hij multimiljonair was. Volgens zijn berekeningen moest de omzet van ORA inmiddels ‘honderden miljoenen dollars’ bedragen, voor het merendeel verhandeld via het huis in de voorstad van Londen van waaruit Nicholas Davies de internationale operaties van ORA regelde.

Ben-Menashe wist dat Davies voortging met het vergaren van een fortuin, want ORA leverde hem veel meer op dan het jaarsalaris van 65.000 pond dat hij als redacteur Buitenland bij de *Mirror* verdiende. Zijn maandelijkse commissies van ORA bedroegen bijna evenveel. Ben-Menashe had er geen bezwaar tegen dat de journalist ‘een extra punt van de taart afhapte – er was nog meer dan genoeg over. Het was nog altijd een periode van champagne en kaviaar.’

Die drank schonk Robert Maxwell zijn gasten uit de magnum-fles in zijn kantoor op de bovenste verdieping van de *Mirror*. Als de vlucht van British Airways landde, stond Maxwells limousine met chauffeur klaar voor Ben-Menashe – een aanwijzing voor het belang dat de tycoon aan hem hechtte. In de limousine kreeg hij gezelschap van Nahum Admoni, de directeur-generaal van de Mossad, die een uur na het vertrek van de BA-vlucht aan boord van een El Al-toestel was gestapt. Ben-Menashe was van plan om de wachttijd op Heathrow te gebruiken om alle informatie die hij had vergaard – over de manier waarop een invloedrijke krantenmagnaat zich tot de voornaamste sayan had ontwikkeld die de Mossad ooit had gerekruteerd – nog eens door te nemen.

Maxwell had in 1984 zijn diensten aangeboden, aan het slot van een vergadering met Shimon Peres in Jeruzalem, kort nadat deze een coalitieregering had gevormd. Een van de naaste medewerkers van Peres herinnerde zich die ontmoeting als die tussen een ‘ego en een megalomaan. Peres gedroeg zich als de hooghartige autocraat, maar Maxwell dramde eenvoudigweg door met opmerkingen als: "Ik ben van plan miljoenen in Israël te pompen" en: "Ik ga de hele economie nieuw leven inblazen." Het leek wel een politicus op verkiezingstournee. Hij deed zwaarwichtig, viel mensen in de rede, dwaalde om de haverklap af en vertelde schuine moppen. Peres zat erbij en grijnsde even warm als een eskimo.’

Peres besefte echter dat Maxwell in de loop der jaren belangrijke connecties had aangeknoopt in Oost-Europa en regelde een ontmoeting tussen Admoni en Maxwell in de presidentiële suite van het King David Hotel in Jeruzalem, waar Maxwell zijn intrek had genomen. Admoni en Maxwell hadden allebei een Midden-Europese achtergrond: Maxwell zelf was in Tsjechoslowakije geboren (een feit dat Peres aanleiding had gegeven tot een van zijn zeldzame kwinkslagen die mensen was bijgebleven: ‘Hij is bij mijn weten de enige teruggestuurde Tsjech [‘cheque’] die goed is voor het geld’), en beide mannen waren vurige zionisten, overtuigd dat Israël het door God geschonken recht had om voor te bestaan. Bovendien hielden ze allebei van lekker eten en dure wijnen.

Admoni stelde belang in Maxwells overtuiging dat zowel de Verenigde Staten als de Sovjet-Unie erop gebrand was de wereldheerschappij te verwerven, maar wel langs totaal verschillende wegen. De Sovjets benutten internationale anarchie als een hoeksteen van hun strategie, terwijl Washington de wereld verdeelde in ‘vrienden en vijanden’, in plaats van als naties met tegenstrijdige ideologische belangen. Maxwell had nog andere inzichten gespuid: de geheime contacten van de CIA met zijn Chinese tegenhangers veroorzaakte verontrusting op het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, omdat de diplomaten vreesden dat deze een belemmering konden vormen voor toekomstige diplomatieke activiteiten en politieke bedoelingen.

De krantenmagnaat had zijn persoonlijke kijk geschetst op twee mannen die voor Admoni van het grootst mogelijke belang waren. Aan een ontmoeting met Ronald Reagan, aldus Maxwell, had hij het gevoel overgehouden dat de president een onverbeterlijke optimist was die zijn charme gebruikte om te camoufleren dat hij een meedogenloos politicus was. Reagans gevaarlijkste tekortkoming was dat hij de dingen te simplistisch zag, vooral het Midden-Oosten. Zijn tweede of zelfs derde gedachte was nauwelijks beter dan zijn eerste instant-impressie.

Maxwell had ook een ontmoeting gehad met William Casey. Hij beoordeelde de CIA-directeur als een man met bekrompen opvattingen, die allesbehalve een vriend van Israël was. Casey leidde een geheime dienst waarvoor ‘niets onmogelijk’ was, en die achterhaalde denkbeelden koesterde over de rol van inlichtingendiensten in de moderne arena van de wereldpolitiek. Dat was nooit duidelijker gebleken, volgens Maxwell, dan uit de manier waarop Casey zich had verkeken op de Arabische bedoelingen in het Midden-Oosten.

Dit waren zienswijzen die exact overeenkwamen met die van Admoni. Na de ontmoeting waren ze in Admoni's civiele personenauto naar het hoofdkwartier van de Mossad gereden, waar de tycoon door de directeur-generaal persoonlijk werd rondgeleid langs de afdelingen.

Nu, een jaar later, op 15 maart 1985, ontmoetten ze elkaar opnieuw. Pas toen Admoni en Ben-Menashe het kantoor van Maxwell in het gebouw van de *Mirror* in het Londense district High Holborn betraden, kregen ze van hun gastheer te horen dat er nog iemand anders aanwezig zou zijn om de bagels, pretzels en koffie – die op bevel van Maxwell altijd klaar moesten staan als hij in het gebouw was – met hen te delen.

Als een goochelaar die een konijn uit zijn hoge huid tovert, stelde Maxwell hen voor aan Viktor Tsjebrikov, adjunct-directeur van de KGB en een van de machtigste spionnenbazen ter wereld. Met meesterlijk gevoel voor understatement, erkende Ben-Menashe later dat het 'misschien wat ongerijmd lijkt dat je een KGB-kopstuk tegenkomt in het kantoor van een Londense krant. Maar destijds stond president Michael Gorbatsjov op uitstekende voet met premier Margaret Thatcher, zodat het niet bevreemdend was dat Tsjebrikov in Londen was.'

Of de grondlegster van het thatcherisme en zijn vrijhandelsprincipes de agenda van die bespreking ook niet bevreemdend zou hebben gevonden, lijkt twijfelachtig. Ben-Menashe en Admoni leidden de discussie, onderuitgezakt in Maxwells diepe leren fauteuils. Zij wilden weten of – als er 'zeer aanzienlijke sommen geld' via banken in de Sovjet-Unie werden overgemaakt – Tsjebrikov hen kon garanderen dat deze deposito's veilig zouden zijn. Het geld was afkomstig van de winsten die ORA maakte op de Amerikaanse wapenleveringen aan Iran.

Tsjebrikov wilde weten om hoeveel geld het ging.

Ben-Menashe antwoordde: 'Vierhonderdvijftig miljoen Amerikaanse dollars. Maar daar komt zeker nog eens zoveel bij. Een miljard, of misschien nog wel meer.'

Tsjebrikov keek opzij naar Maxwell, alsof hij zich ervan wilde overtuigen dat hij het goed had gehoord. Maxwell knikte geestdriftig: 'Dat is pas perestrojka!' baste hij.

Voor Ben-Menashe was de pure eenvoud van de transactie een extra pluspunt. Er zou geen keten van bemiddelaars zijn die allemaal hun commissies wilden opstrijken. Niemand anders dan 'alleen Maxwell met zijn connecties, en Tsjebrikov, vanwege de macht die hij in handen had. Zijn betrokkenheid was een garantie dat de Sovjets het geld niet zouden inpikken. Er werd overeengekomen dat de eerste vierhonderdvijftig

miljoen dollar via Credit Suisse zou worden overgemaakt naar de Bank of Budapest in Hongarije. Die bank zou het geld doorsluizen naar andere banken in het Sovjetblok.'

Robert Maxwell zou een eenmalig honorarium van acht miljoen dollar opstrijken voor zijn bemiddeling. De zaak werd met een handdruk bezegeld. Maxwell stelde voor om met champagne te toosten op het toekomstig kapitalisme in Rusland. Daarna werden zijn gasten met zijn privéhelikopter overgevlogen naar Heathrow, vanwaar ze zouden doorvliegen naar huis.

Behalve Nicholas Davies had geen enkele journalist in het *Mirror*-gebouw er enig benul van welke daverende *scoop* hen zojuist was ontgaan. Niet veel later zou hen dat nog eens overkomen, toen Maxwell verraad aan hun journalistieke beroepseer pleegde in een poging Israël te beschermen.

Al vanaf het begin van zijn relatie met de Mossad werd overeengekomen dat Maxwell veel te waardevol was om te worden betrokken bij een alledaagse taak als het vergaren van informatie. Een nog altijd actief lid van de Israëlische inlichtingendiensten vertelde over hem:

'Maxwell was "Mr. Fixit" op het hoogste niveau voor de Mossad. Zijn naam opende deuren tot de hoogste echelons. De macht van zijn kranten garandeerde dat presidenten en minister-presidenten bereid waren hem te ontvangen. Op grond van zijn status spraken ze met hem alsof hij zelf een staatsman was, ook al hadden ze er geen idee van waar de informatie die ze loslieten zou belanden. Veel van wat hij hoorde, was vermoedelijk weinig meer dan prietpraat, maar ongetwijfeld zaten er een paar gouden brokjes informatie bij. Maxwell verstond de kunst om vragen te stellen. Niet dat wij hem daartoe hadden opgeleid, maar hij zal ongetwijfeld tips hebben gehad voor de richting waarin hij gesprekken moest leiden.'

Op 14 september 1986 belde Robert Maxwell met Nahum Admoni via zijn rechtstreekse verbinding om onthutsend nieuws door te geven. Een freelance journalist uit Colombia, Oscar Guerrero, had de *Sunday Mirror*, een van Maxwells boulevardbladen, benaderd met een sensationeel verhaal – een verhaal dat met één ruk de met zoveel zorg geweven sluier voor het eigenlijke doel van de Israëlische 'proefreactor' in Dimona zou wegtrekken. Guerrero beweerde dat hij zijn informatie had van een voormalige technicus die in de onderaardse kernreactor had gewerkt. In die periode had deze man in het geheim foto's gemaakt en andere bewijzen verzameld waaruit bleek dat Israël inmiddels een

vooraanstaande kernmogendheid was, in het bezit van maar liefst honderd kernkoppen van uiteenlopende vernietigingskracht.

Net als alle andere telefoontjes van en naar de directeur-generaal van de Mossad, werd ook dit gesprek automatisch op de band vastgelegd. Hetzelfde actieve lid van de Israëlische inlichtingengemeenschap zei later dat deze geluidsband onder meer de volgende woordenwisseling bevatte:

Admoni: 'Weet je de naam van die technicus?'

Maxwell: 'Vanunu. Mordechai Vanunu.'

Admoni: 'Waar bevindt hij zich nu?'

Maxwell: 'Sydney, Australië, volgens mij.'

Admoni: 'Ik bel je terug.'

Admoni's eerste daad was een telefoontje naar premier Shimon Peres, die bevel gaf dat alles gedaan moest worden om de 'situatie te redden'. Met die woorden fiatteerde Peres een operatie die eens te meer een demonstratie zou zijn van de meedogenloze doeltreffendheid van de Mossad.

Admoni's mensen stelden algauw vast dat Vanunu van februari 1977 tot november 1986 in Dimona had gewerkt. Hij werkte daar in Machon-2, een van de geheimste productie-eenheden van het complex. Het vensterloze gebouw van gewapend beton deed uiterlijk denken aan een groot opslagmagazijn. De muren waren echter dik genoeg om zelfs de sterkste optische satellietsystemen te beletten iets van het inwendige van het bunkerachtige complex waar te nemen. Een stelsel van 'valse' muren leidde naar de liften die zes verdiepingen afdaalden, naar waar het uranium voor de kernwapens werd vervaardigd.

Vanunu had onbeperkt toegang tot iedere uithoek van Machon-2. Zijn speciale veiligheidspas, nummer 520, garandeerde – in combinatie met zijn handtekening onder de geheimhoudingsverklaring die hij op grond van de Officiële Geheimhoudingswet onder ede had afgelegd – dat niemand hem een strobreed in de weg legde als hij zijn werk deed als *menahil*, een van de leden van de nachtploeg.

De verbijsterde Admoni kreeg te horen dat Vanunu vrijwel zeker een aantal maanden op de een of andere manier in het geheim de hele inrichting van de opwerkingsfabriek had gefotografeerd: de instrumentenpanelen, de stralingscabines voor het hanteren van het materiaal, de machines voor het verplaatsen en verwerken van de uranium tot kernkoppen. Er waren aanwijzingen dat hij zijn films bewaard had in zijn kleerkast, om ze vervolgens weg te smokkelen uit vermoedelijk de best bewaakte faciliteit in heel Israël.

Admoni wilde weten hoe het mogelijk was dat Vanunu dit allemaal had kunnen doen, en misschien nog méér. Stel dat hij zijn materiaal al aan de CIA had getoond? Of aan de Sovjets? Of de Engelsen of zelfs de Chinezen? De schade zou niet te overzien zijn. Israël zou voor de hele wereld bekend komen te staan als een natie van leugenaars, die over de mogelijkheid beschikten om een zeer groot deel van die wereld te vernietigen. Wie was deze Vanunu? Voor wie kon hij werken?

De antwoorden lieten niet lang op zich wachten. Vanunu was een Marokkaanse Jood die op 13 oktober 1954 in Marakesj was geboren, waar zijn ouders een kleine nering hadden. In 1963, toen het antisemitisme – in Marokko nooit ver onder de oppervlakte –eens te meer uitbarstte in een golf van openlijke gewelddaden, emigreerde het gezin naar Israël en vestigde zich in Beersjeba, in de Negev-woestijn.

Als tiener had Mordechai een onopvallend leven geleid. Net als iedere andere jongere werd hij opgeroepen voor militaire dienst. Hij was toen al bezig zijn haar te verliezen, waardoor hij er ouder uitzag dan zijn negentien jaren. Hij bereikte de rang van eerste sergeant in een mijnopruimingseenheid, gestationeerd op de Golanhoogte. Na zijn diensttijd liet hij zich inschrijven aan de Ramat Aviv-Universiteit in Tel Aviv, maar toen hij aan het eind van zijn eerste studiejaar voor twee tentamens in de fysica was gezakt, gaf hij zijn studie eraan.

In de zomer van 1976 reageerde hij op een sollicitatie-oproep voor een opleiding tot technicus in Dimona. Na een lang gesprek met het hoofd van de Bewakingsdienst werd hij aangenomen en naar een intensieve cursus in natuurkunde, scheikunde, wiskunde en Engels gestuurd. Daar deed hij het goed genoeg om in februari 1977 als technicus in Dimona te werk te worden gesteld.

In november 1986 werd Vanunu meegedeeld dat hij werd ontslagen. In zijn dossier in Dimona stond vermeld dat hij blijk had gegeven van ‘linkse en pro-Arabische sympathieën’. Vanunu was vanuit Israël naar Australië vertrokken waar hij, in mei van het volgende jaar, in Sydney was aangekomen. Op een bepaald moment in zijn ontwikkeling – die zich had voltrokken langs een route waarop veel jonge Israëli’s in het Verre Oosten hem waren voorgegaan – had Vanunu zijn eerst zo krachtige Joodse overtuiging laten varen en zich bekeerd tot het christendom. Het beeld dat Admoni zich vormde op basis van informatie uit wel tien verschillende bronnen, was dat van een fysiek weinig indrukwekkende jongeman die het prototype van de klassieke Einzelgänger scheen te zijn: geen vriendinnen, altijd thuis, met zijn neus in boeken over wijsbegeerte en politiek. De psychologen van de Mossad

vertelden Admoni dat een man als hij zich heel dom kon gedragen, onder invloed van een verstoord waardebesef en frequente desillusies. Iemand met zo'n soort persoonlijkheid kon gevaarlijk onvoorspelbaar zijn.

In Australië, waar Vanunu werkte aan het opschilderen van een kerkgebouw, had hij kennisgemaakt met Oscar Guerrero, een Colombiaanse journalist die in Sydney werkte. Algauw flanste de praatgrage journalist een bizar verhaal in elkaar waarmee hij zijn vrienden in de morsige wijk King's Cross in Sydney kon vermaken. Hij beweerde daar dat hij een vooraanstaand kernfysicus uit Israël had geholpen bij het stelen van Israëlische plannen voor een kernaanval op zijn Arabische buren, en dat deze kernfysicus – steeds één stap voor op de Mossad – zich nu verborgen hield op een onderduikadres in een buitenwijk van de stad, terwijl hij, Guerrero, bezig was met het organiseren van de 'verkoop van de primeur van de eeuw'.

Vanunu ergerde zich blauw aan die sterke verhalen. Hij was inmiddels een overtuigd pacifist en wilde dat zijn verhaal in een serieuze krant zou verschijnen, om de wereld te waarschuwen voor het gevaar dat Israël nu vormde vanwege zijn kernwapenarsenaal. Guerrero had echter al contact opgenomen met vertegenwoordigers van de *Sunday Times* in Madrid. En deze Londense krant met zijn reputatie van onvervaarde journalistiek stuurde een verslaggever naar Sydney om Vanunu uit te horen.

Toen hij aan de tand werd gevoeld, bleef er algauw weinig over van Guerrero's fantasieverhaal. De Colombiaan kreeg het gevoel dat hij bezig was de greep op Vanunu's informatie te verliezen. Die vrees nam toe toen de verslaggever van de *Sunday Times* zei dat hij Vanunu meenam naar Londen, waar zijn beweringen beter te verifiëren waren. De krant wilde hem aan de tand laten voelen door een Engelse kernfysicus van naam.

Guerrero zag Vanunu en de journalist op het vliegtuig naar Londen stappen en zijn somberheid nam steeds verder toe. Hij had iemand nodig die hem advies kon geven voor de beste aanpak van de zaak. De enige die hij kon bedenken, was een voormalig lid van de Australian Security and Intelligence Service (ASIS). Guerrero vertelde hem dat de *Sunday Times* volop doende was hem een wereldschokkende primeur afhandig te maken, waarna hij precies beschreef wat Vanunu uit Dimona had gesmokkeld – zestig in Machon-2 genomen foto's, plus plattegronden en tekeningen. Dit materiaal onthulde zonder enige twijfel dat Israël de zesde kernmogendheid ter wereld was.

Opnieuw had Guerrero pech – hij had aangeklopt bij de verkeerde. De voormalige medewerker van de ASIS belde zijn vroegere werkgever en herhaalde wat Guerrero hem had verteld. Tussen de Mossad en de ASIS bestond een hechte samenwerking. De Mossad leverde informatie over de uitstapjes van Arabische terroristen naar de Pacific. De ASIS lichtte meteen de katsa, verbonden aan de Israëlische ambassade in Canberra, in over het telefoontje van de voormalige medewerker. Deze informatie werd ogenblikkelijk doorgefaxt naar Admoni. Die had inmiddels nog verontrustender nieuws ontvangen. Tijdens zijn omzwervingen, die in Australië waren geëindigd, had Vanunu een tussenlanding gemaakt in Nepal, waar hij een bezoek had gebracht aan de Sovjetambassade in Kathmandu. Had hij zijn materiaal aan Moskou laten zien? Het kostte een sayan van de Mossad, behorend tot de medewerkers van de koning van Nepal, drie volle dagen om vast te stellen dat Vanunu maar één doel had gehad voor zijn bezoek aan de Sovjetambassade: vragen welke reisdocumenten hij nodig zou hebben als hij in de naaste toekomst een vakantie in de Sovjet-Unie wilde doorbrengen. Ze hadden hem een stapel folders en formulieren meegegeven.

In de uren die verstreken tijdens Vanunu's vliegreis naar Londen, had Guerrero geprobeerd in allerijl een transactie af te sluiten door kopieën van Vanunu's materiaal aan twee Australische dagbladen voor te leggen. Die hadden het materiaal als 'vervalsingen' terzijde geschoven.

Met groeiende wanhoop had Guerrero zelf een vliegtuig naar Londen genomen, op zoek naar Vanunu. Toen hij hem niet kon vinden, was Guerrero met de foto's naar de *Sunday Mirror* gestapt. Er was ook een foto bij van Vanunu zelf, genomen in Australië. Binnen enkele uren was Nicholas Davies op de hoogte, en hij stapte er meteen mee naar Maxwell. Die belde Admoni. Verscheidene uren later, toen de Mossad-directeur Maxwell terugbelde, wachtte hem een nieuwe schok. De *Sunday Times* nam Vanunu's verhaal serieus. Daarom was het van kardinaal belang te weten wat de technicus precies had gefotografeerd, in de hoop dat er een reactie kon worden bedacht die de schade zoveel mogelijk zou beperken. De berichten uit Australië deden vermoeden dat Guerrero vooral door geldzucht werd gedreven. Als kon worden aangetoond dat Vanunu soortgelijke aspiraties had, zou het mogelijk zijn een succesvolle desinformatiecampagne te starten, op basis van de bewering dat twee oplichters hadden geprobeerd de *Sunday Times* een poot uit te draaien.

Eens te meer werd de onvermoeibare Ari Ben-Menashe gemobiliseerd. Admoni droeg hem op naar Londen te vliegen en de hand te leggen op de foto's die Guerrero aan de *Sunday Mirror* had laten zien. Later zou Ben-Menashe tegen de journalistieke veteraan Seymour Hersh zeggen:

'Nicholas Davies regelde een ontmoeting tussen hem en een "zeer geïnteresseerde Amerikaanse journalist" – ikzelf. Tijdens dit gesprek liet Guerrero, erop gebrand het verhaal aan een derde partij te verkopen, een paar van Vanunu's kleurenfoto's zien. De moeilijkheid voor Ben-Menashe was, zo vertelde hij, dat hij geen benul had van wat erop te zien was, laat staan van hun betekenis. Ik zei hem dat ik afdrukken nodig had. Daar voelde Guerrero niets voor. Ik zei: "Wil je soms geld zien? Ik moet per slot van rekening weten of ze echt zijn." Ik verzekerde hem dat Nick Davies voor me in kon staan.'

Guerrero overhandigde Ben-Menashe drie afdrukken van de Vanunu-foto's. De foto's werden meteen per koerier overgebracht naar Tel Aviv.

Hun komst veroorzaakte nog meer consternatie. De staf van Dimona herkende de foto's als opnamen uit Machon-2. Een van de afdrukken toonde de afdeling waar met kernkoppen geladen landmijnen waren vervaardigd die langs de grens met Syrië op de Golanhoogte waren uitgezet. Er viel niet meer te denken aan het opblazen van Vanunu's geloofwaardigheid. Iedere kernfysicus zou ogenblikkelijk de machines herkennen en weten waarvoor ze werden gebruikt.

Premier Peres formeerde een crisisteam om de situatie 'onder controle te krijgen'. Enkele kopstukken van de Mossad opperden dat er een doodseskader naar Londen zou worden gestuurd om Vanunu uit te schakelen. Admoni verwierp dat voorstel. De *Sunday Times* zou dan niet genoeg ruimte hebben om alles wat Vanunu de krant had verteld af te drukken. Voor alle informatie waarover de technicus toegang had gehad zou een compleet boek nodig zijn. Maar als de krant eenmaal klaar was met Vanunu, zou hij zeer waarschijnlijk door zowel MI6 als de CIA grondig aan de tand worden gevoeld, en dan zou Israël voor nog veel grotere problemen komen te staan. Het was daarom een noodzaak er achter te komen hoe Vanunu zijn spionagewerk in Dimona had uitgevoerd en of hij alleen of met anderen had samengewerkt. En als dat zo was, voor wie *zij* werkten. Er was maar één manier om dat alles te ontdekken: Vanunu terugbrengen naar Israël, om te worden verhoord.

Admoni moest een manier te vinden om de technicus weg te plukken uit de plaats waar de *Sunday Times* hem verborgen hield. Als ze

eenmaal wisten waar hij zat, zou het minder moeilijk worden; en als hij uiteindelijk alsnog moest worden gedood, zou het niet de eerste keer zijn dat de Mossad in de straten van Londen iemand uit de weg had geruimd. Tijdens de klopjacht op de aanrichters van het bloedbad tijdens de Olympische Spelen in München had de Mossad een van de leden van de Zwarte September-groep gedood via een zorgvuldig in elkaar gezette aanrijding toen de man terugwandelde naar zijn hotel in Bloomsbury.

De *Sunday Times* had – in het besef dat Israël al het mogelijke zou doen om Vanunu in diskrediet te brengen – ervoor gezorgd dat hij zou worden verhoord door dr. Frank Barnaby, een kernfysicus met onberispelijke kwalificaties en die in de Britse kernwapenfaciliteit in Aldermaston had gewerkt. Hij kwam tot de slotsom dat de foto's authentiek waren en dat de gedetailleerde informatie die Vanunu uit zijn geheugen oplepelde juist was.

Nu zette de *Sunday Times* een noodlottige stap. De desbetreffende verslaggever stapte naar de Israëlische ambassade in Londen, met een samenvatting van alles wat Vanunu had onthuld, compleet met fotokopieën van zijn paspoort en de foto's, plus een afschrift van dr. Barnaby's oordeel. Het was de bedoeling de Israëlische regering tot erkenning te dwingen. In plaats daarvan wuifde de ambassade het materiaal weg als 'volstrekt niet op waarheid berustend'.

De fotokopieën die aan de ambassade waren voorgelegd, veroorzaakten in Tel Aviv nog veel meer consternatie. Ben-Menashe:

'Nu had je de poppen aan het dansen. Ik zat nog in Londen, toen Davies me vertelde dat Maxwell mij wilde spreken. We spraken elkaar in hetzelfde kantoor als waar ik akkoord was gegaan met die betaling van acht miljoen dollar aan commissie voor het verbergen van ons geld achter het IJzeren Gordijn. Maxwell gaf mij te verstaan dat hij had begrepen wat er met het Vanunu-verhaal moest gebeuren. "Ik weet wat er moet worden gedaan," zei hij. "Ik heb al met uw superieuren in Tel Aviv gesproken."'

Naar aanleiding van dat telefoontje had Admoni eindelijk een manier bedacht om Vanunu uit zijn schuilplaats te lokken.

Het volgende nummer van Maxwells *Sunday Mirror* bracht een grote foto van Mordechai Vanunu, vergezeld van een artikel waarin de technicus en Oscar Guerrero belachelijk werden gemaakt, de Colombiaan een leugenaar en bedrieger werd genoemd en de bewering dat Israël over kernbommen zou beschikken als een grote grap werd bestempeld. Het artikel was gedicteerd door Maxwell zelf, die tevens voor de prominente plaats voor de foto van Vanunu had gezorgd.

Hiermee was het eerste schot gelost in een grootscheepse desinformatiecampagne, geënsceneerd door de dienst Psychologische Oorlogvoering van de Mossad.

Na lezing van dit artikel was Vanunu zo geschrokken dat hij tegen zijn 'oppassers' van de *Sunday Times* – de journalisten die over hem hadden gewaakt sinds hij naar Londen was overgebracht –zei dat hij wilde verdwijnen. 'Ik wil niet dat iemand weet waar ik zit.'

De door paniek overvallen technicus logeerde in het hotel dat de krant voor hem had gekozen, het Mountbatten Hotel bij Shaft-esbury Avenue in hartje Londen.

Direct na dat artikel in de *Mirror* werden de sayanim in Londen gemobiliseerd: iedereen moest zoeken naar zijn verblijfplaats. Tientallen vertrouwde vrijwilligers van Joodse komaf hadden allen een lijst van hotels en pensions gekregen, met het verzoek navraag te doen. Ze konden Vanunu exact beschrijven aan de hand van de foto in de *Mirror*, en verklaarden hun interesse voor hem door te zeggen dat ze familie van hem waren en hoopten hem hier te treffen.

Op woensdag 24 september kreeg Admoni uit Londen te horen dat Vanunu was opgespoord. Het werd tijd om de volgende fase van het plan uit te voeren.

Het verband tussen spionage en seksuele verleiding is al zo oud als het vak van de verspieder zelf. In het boek Jozua redt de hoer Rachab het leven van twee verspieders van Jozua uit de handen van de mannen van de koning van Jericho, uitgezonden om hen gevangen te nemen – een van de oudste op schrift vastgelegde ontmoetingen tussen de twee oudste beroepen van de wereld. Een van Rachabs modernere collega's in de prostitutie- en spionagebranche was Mata Hari, de Friese verleidster die in de Eerste Wereldoorlog voor de Duitsers zou hebben gewerkt en door de Fransen werd geëxecuteerd. Vanaf het begin had de Mossad zich rekenschap gegeven van de waarde van seksuele verleiding. Meir Amit zei hierover:

'Het was eenvoudigweg een wapen. Een vrouw beschikt over bekwaamheden die mannen niet hebben. Ze kan luisteren. Praten in bed? Geen probleem. De hele geschiedenis van de moderne spionage staat bol van de verhalen over vrouwen die hun verleidingskunsten aanwendden voor hun land. Beweren dat Israël dat nooit heeft gedaan, zou onzinnig zijn. Onze vrouwen zijn echter vrijwilligsters, hoogstaande vrouwen die weten welke risico's zij lopen. Daar is een speciaal soort moed voor nodig. Het is niet zozeer een kwestie van met deze of gene het bed in duiken. Het gaat erom een man te doen geloven dat je dat zult doen, in

ruil voor wat hij jou te vertellen heeft. Maar dat is nog niet eens een begin van een beschrijving van de grote bekwaamheden die nodig zijn om zover te komen.’

Nahum Admoni selecteerde persoonlijk een agente die over al die bekwaamheden beschikte om Mordechai Vanunu uit te leveren aan de Mossad.

Cheryl Ben-Tov was een *bat leveyha* (een rang lager dan een katsa). Ze was een dochter van welgestelde Joodse ouders uit Orlando in Florida, waar ze het huwelijk van haar ouders in een verbitterd echtscheidingsgevecht had zien eindigen. Ze had troost gezocht in een religieuze studie die haar ertoe bracht om drie maanden door te brengen in een Israëlische kibboets. Daar had ze zich verdiept in de Joodse geschiedenis en was Hebreeuws gaan leren. Uiteindelijk had ze besloten om in Israël te blijven. Op haar achttiende had ze een *sabra* leren kennen, een in Israël zelf geboren Israëliër die Ofeer Ben-Tov heette en als analist voor de Aman werkte. Ze was verliefd op hem geworden en een jaar na hun kennismaking met hem getrouwd.

Tot de bruiloftsgasten behoorden verscheidene kopstukken van de Israëlische geheime diensten, onder wie het hoofd van de Meluckha, de afdeling Rekrutering van de Mossad. Tijdens het bruiloftsfeest had hij Cheryl het soort vragen gesteld dat een jonge bruid kan verwachten. Was ze van plan te blijven werken? Of wilde ze meteen een gezin stichten? Nog in de ban van de opwinding van het feest had ze gezegd dat ze maar één plan had – een manier vinden om iets terug te doen voor haar land. Israël had haar in emotioneel opzicht veel gegeven en ze noemde de natie haar ‘familie’. Een maand nadat ze was teruggekeerd van haar huwelijksreis, had ze een telefoontje van de bruiloftsgast gekregen: hij zei dat hij had nagedacht over wat ze had gezegd, en nu wist hij misschien een manier voor haar om haar land van dienst te zijn.

Ze hadden afgesproken in een café in het centrum van Tel Aviv. Daar had hij haar versteld doen staan door blijk te geven van het feit dat hij precies wist hoe ze het op school had gedaan, wat haar achtergrond was en hoe ze haar man had leren kennen. Omdat hij misschien merkte dat ze woedend was over deze inbreuk op haar privacy, legde hij uit dat al die informatie beschikbaar was in het dossier van haar man bij de militaire inlichtingendienst, de Aman.

De rekruteerder wist dat de relatie tussen hemzelf en een potentiële rekruut vaak moeilijk tot stand kwam. Het is weleens vergeleken met de poging van een magiër om een noviet in te wijden in een geheime sekte, compleet met alle bezweringen, rituelen en occulte symbolen van dien.

Het is even moeilijk als het onderrichten van iemand in het pianospel zonder dat die persoon ook maar een greintje belangstelling heeft voor muziek. Nadat hij Cheryl had uitgelegd voor welke organisatie hij werkte, zei hij waarom hij haar had willen spreken. De Mossad, zei hij, is altijd op zoek naar mensen die graag hun land willen dienen. Op de bruiloft had ze Israël haar ‘familie’ genoemd. Zo was het precies met de Mossad. Als je eenmaal was aangenomen, hoorde je bij de Mossad-familie, die je altijd zou beschermen en koesteren. In ruil daarvoor diende jij de familie op iedere manier die van je kon worden verlangd. Had ze belangstelling?

Dat had ze. Cheryl hoorde dat ze eerst een aantal tests zou moeten doorlopen. De volgende drie maanden legde ze in diverse huizen van de Mossad in Tel Aviv een aantal schriftelijke en mondelinge examens af. Haar hoge intelligentiequotiënt – ze haalde bij alle tests een waarde van 140 – Amerikaanse achtergrond, algemene kennis en sociale vaardigheden maakten haar tot een bovenmodale rekruut.

Ze was geschikt bevonden voor de opleiding.

Maar eerst had ze nog een onderhoud met haar rekruteerder. Hij zei haar dat ze op het punt stond deel te gaan uitmaken van een wereld waarin ze met niemand over haar ervaringen zou kunnen praten, zelfs niet met haar man. In die eenzame situatie zou ze in de verleiding komen te denken dat ze bepaalde mensen kon vertrouwen. Ze zou echter niemand kunnen vertrouwen, behalve haar vertrouwde collega’s. Ze zou worden opgeleid in alle listen en lagen, en vertrouwd worden gemaakt met methoden die dwars tegen elk gevoel voor fatsoen en eer indruisten. Ze zou zich moeten verenigen met nieuwe manieren om de dingen te doen. Ook zou ze sommige van de dingen die van haar zouden worden verlangd buitengewoon onaangenaam vinden, maar ze moest alles altijd plaatsen in de context van de missie die haar was opgedragen.

De rekruteerder had zich in de spreekkamer over de tafel naar haar toe gebogen en gezegd dat ze zich nu nog kon bedenken. Niemand zou haar dan iets verwijten en ook mocht ze niet denken dat ze haar land in de steek had gelaten.

Cheryl had gezegd dat ze ten volle bereid was de opleiding te ondergaan.

De volgende twee jaar was ze vertrouwd geworden met een wereld die tot op dat moment alleen deel had uitgemaakt van haar favoriete methode om zich te ontspannen: bioscoopbezoek. Ze had geleerd hoe ze een pistool moest trekken terwijl ze rustig in een stoel zat; hoe ze zoveel mogelijk namen in haar hoofd kon prenten terwijl ze steeds sneller over

een klein scherm flitsten; hoe ze haar Beretta kon verbergen in haar broek of op haar heup kon dragen, en hoe ze een verborgen opening in haar rok of jurk kon naaien om het wapen gemakkelijk te kunnen pakken.

Zo nu en dan verlieten andere rekruten uit haar jaargang de opleidingsschool, maar er werd nooit een woord over gesproken. Ze werd zelf op oefenmissies gestuurd: een hotelkamer binnensluipen terwijl daar iemand was; documenten stelen uit een kantoor. Haar methoden werden urenlang door haar instructeurs geanalyseerd. Ze werd in het holst van de nacht gewekt om een nieuwe oefenopdracht uit te voeren: een toerist oppikken in een nachtclub, om vervolgens voor de deur van zijn hotel spoorloos te verdwijnen. Iedere stap die ze deed werd door instructeurs gevolgd.

Ze werd uitgebreid ondervraagd over haar seksuele ervaringen. Met hoeveel mannen was ze naar bed geweest voordat ze haar man had leren kennen? Was ze bereid met een vreemde naar bed te gaan, als haar opdracht dat vereiste? Ze gaf naar waarheid antwoord: nee, ze had nooit iemand ‘gekend’ voor haar man, maar als ze er absoluut zeker van was dat het welslagen van een missie ervan afhing, zou ze met een vreemde naar bed gaan. Alleen voor seks, niet uit liefde. Ze leerde hoe ze haar bekoorlijkheden kon gebruiken om te manipuleren, te verleiden en te domineren. Ze werd er buitengewoon bedreven in.

Ze leerde iemand te doden door een compleet magazijn leeg te schieten. Ze werd bekend gemaakt met de vele islamitische sekten, en hoe ze een *mishlashim* of ‘brievenbus’ moest creëren. Ze werd een volle dag beziggehouden met het perfectioneren van de manier waarop een strookje microfilm aan de binnenkant van een enveloppe kan worden aangebracht zonder dat dit opvalt. Een andere dag was nodig om te leren hoe ze haar uiterlijk ingrijpend kon veranderen door kussentjes in haar wangen te stoppen en zo haar gelaatstrekken subtiel te veranderen. Ze leerde de kunst van het auto’s te stelen, te doen alsof ze dronken was of mannen aan te klampen.

Op een dag werd ze ontboden door de directeur van de opleidingsschool. Hij bekeek haar van top tot teen alsof hij haar wilde inspecteren en intussen elk ‘onderdeel’ in gedachten afvinkte. Uiteindelijk zei hij haar dat ze was geslaagd.

Cheryl Hanin-Ben-Tov werd als bat leveyha toegevoegd aan de afdeling Kaisrut van de Mossad, die verantwoordelijk is voor de contacten met Israëlische ambassades in het buitenland. Haar specifieke taak was te fungeren als camouflage – door te doen of ze de vriendin of

zelfs de echtgenote was van de aan een ambassade verbonden katsa. Ze werkte in de ene na de andere Europese stad, waar ze doorging voor een Amerikaans staatsburger. Ze hoefde echter niet met een van haar ‘vrienden’ of ‘echtgenoten’ te slapen.

Admoni in eigen persoon instrueerde haar over het belang van haar nieuwe missie: nu Vanunu was opgespoord, zou zij haar bekwaamheden moeten gebruiken om hem weg te lokken uit het Verenigd Koninkrijk. Deze keer zou ze de dekmantel gebruiken van een Amerikaanse toeriste die in haar eentje rondreisde door Europa, na een pijnlijke echtscheiding. Om dat verhaal geloofwaardig te maken, gebruikte ze bepaalde details van de scheiding van haar ouders. Het laatste deel van haar ‘verhaal’ was dat ze een ‘zuster’ in Rome had wonen. Ze moest proberen Vanunu naar Rome te lokken.

Op dinsdag 23 september 1986 voegde Cheryl Ben-Tov zich bij een groep van negen katsa’s die zich al in Londen bevonden. Ze stonden onder bevel van de directeur Operaties van de Mossad, Beni Zeevi, een norse man met de bruine tanden van de kettingroker.

De katsa’s logeerden in hotels in het deel van Londen tussen Oxford Street en The Strand. Twee van hen stonden ingeschreven in het Regent Palace Hotel. Cheryl werd daar ingeschreven als ‘Cindy Johnson’ en kreeg Kamer 320 toebedeeld. Zeevi had een kamer genomen in het Mountbatten Hotel, niet ver van de kamer die Vanunu bewoonde, Kamer 105.

Vermoedelijk behoorde hij tot de eersten die de verandering in de stemming van de technicus opmerkten. Vanunu vertoonde steeds meer symptomen van stress. Londen was een tamelijk on-wennige omgeving voor iemand die in een woestijnstadje als Beersjeba is opgegroeid. Ondanks de inspanningen van de journalisten die hem gezelschap hielden, voelde hij zich eenzaam en snakte hij naar vrouwelijk gezelschap. Hij wilde met een vrouw naar bed. De psychologen van de Mossad hadden die mogelijkheid nadrukkelijk voorspeld.

Op 24 september, een woensdag, stond Vanunu erop dat zijn ‘oppassers’ van de *Sunday Times* hem alleen uit lieten gaan. Ze stemden ermee in, maar niet van harte. Een van de journalisten volgde hem discreet naar Leicester Square. Daar zag hij hoe Vanunu een praatje aanknoopte met een vrouw. De krant zou haar later beschrijven als ‘om en nabij de vijfentwintig, ongeveer één meter vijfenzestig lang, mollig, met gebleekt blond haar, dikke lippen, een bruin hoedje, een bruin broekpak en hoge hakken –vermoedelijk Joods’.

Na een poosje ging het tweetal uiteen. Terug in het hotel bevestigde Vanunu tegenover zijn ‘oppassers’ dat hij kennis had gemaakt met ‘een Amerikaans meisje, een zekere Cindy’, en dat hij van plan was haar nog eens te ontmoeten. De mannen van de *Sunday Times* maakten zich zorgen. Een van hen zei zelfs dat het opduiken van Cindy op Leicester Square wat al te toevallig leek. Vanunu wuifde hun bezwaren weg. Wat deze Cindy ook gezegd mocht hebben, het scheen voldoende te zijn om hem de wens in te geven haar vaker te ontmoeten – en niet in Londen, maar in de woning van haar ‘zuster’ in Rome.

Beni Zeevi en vier andere katsa’s behoorden tot de andere passagiers in het toestel waarmee Cindy en Vanunu naar Rome vlogen. Het paar nam een taxi naar een woning in het oudste deel van de stad.

Daar werden ze opgewacht door drie katsa’s. Ze overweldigden Vanunu en spoten hem plat. Later die avond reed er een ambulance voor en werd Vanunu op een brancard de woning uitgedragen. De buren kregen van een bezorgd kijkende katsa te horen dat een familielid van hem onwel was geworden. Ook Cheryl stapte in de ambulance, die meteen wegreed.

De ambulance haastte zich door Rome en begon de kustweg te volgen. Op een afgesproken plek lag een speedboot te wachten. Vanunu werd in de speedboot gezet en even later lag de speedboot langszij een vrachtschip dat voor de kust voor anker lag. Vanunu werd aan boord gehesen. Beni Zeevi en Cheryl reisden mee. Drie dagen later, midden in de nacht, voer het vrachtschip de haven van Haifa binnen.

Niet lang daarna zat Mordechai tegenover Nahum Admoni’s vakkundige ondervragers. Het was de inleiding tot een kort proces en het vonnis ‘levenslange eenzame opsluiting’. Cheryl Ben-Tov verdween weer in haar geheime wereldje.

Ruim elf jaar bleef Mordechai Vanunu eenzaam opgesloten in de cel waar Israël hem tot in de volgende eeuw wilde vasthouden. Zijn omstandigheden waren slecht: gebrekkige voeding en slechts een uur lichaamsbeweging per dag. De rest van zijn tijd bracht hij door met bidden, lezen en slapen. Pas in maart 1998 zwichtte Israël voor internationale druk en liet Vanunu overbrengen naar een minder strenge gevangenis. Hij is echter nog altijd een ‘gewetensgevangene’ naar de maatstaven van Amnesty International, en de *Sunday Times* blijft zijn lezers op gezette tijden herinneren aan zijn lijden. Vanunu ontving geen cent voor de wereldschokkende primeur die hij deze krant had bezorgd. In 1998 werd hij weliswaar ontslagen uit eenzame opsluiting, maar

ondanks nieuwe pogingen van zijn advocaten om hem vrij te krijgen, ziet het er niet naar uit dat dit ooit zal lukken.

Tien jaar ouder en een stuk molliger, en met haar vroeger kortgeknipte haar wapperend in de wind, was Cheryl terug in Florida, zogenaamd met haar twee dochters op vakantie in Disney World.

Toen ze in april 1997 door een journalist van de *Sunday Times* werd geïnterviewd, had ze haar rol in de ontvoering niet ontkend. Haar enige zorg was dat publiciteit haar 'positie' in de Verenigde Staten zou 'schaden'.

Ari Ben-Menashe was het minder goed vergaan. Hij had veel goede mannen zien komen en gaan, dat laatste als slachtoffer van het voortdurende ellebogenwerk binnen de Israëlische inlichtingendiensten. Hij had echter nooit gedacht dat ook voor hem ooit die dag zou komen.

In 1989 werd hij in New York gearresteerd en beschuldigd van 'samenzwering met anderen' tot overtreding van de Arms Export Control Act (Wet op de Uitvoer van Wapens) door te proberen vliegtuigen van het type C-130, 'Hercules', aan Iran te verkopen. Die vliegtuigen waren oorspronkelijk verkocht aan Israël.

Tijdens de hoorzitting van de jury van instructie verklaarde de regering van Israël 'Ben-Menashe niet te kennen'. Hij legde een dossier vol met verwijzingen naar en van zijn superieuren op tafel. Volgens de Israëlische regering waren het 'allemaal vervalsingen'. Ben-Menashe overtuigde de rechter ervan dat dit niet zo was. Daarop beweerde de Israëlische regering dat Ben-Menashe niet meer was geweest dan een 'laaggeplaatste tolk' in dienst van de inlichtingendiensten. Ben-Menashe sloeg terug door te verklaren dat de voornaamste aanklacht tegen hem – de verkoop van de vliegtuigen – door zowel de Israëlische als Amerikaanse regering was gesanctioneerd. Hij maakte gewag van 'geautoriseerde wapenleveringen ter waarde van honderden miljoenen dollars aan Iran'.

Opnieuw grote consternatie in Tel Aviv. Rafi Eitan en David Kimche moesten allebei komen uitleggen hoeveel Ben-Menashe wist en hoeveel schade hij kon aanrichten. De antwoorden kunnen alleen maar zeer verontrustend zijn geweest. Rafi Eitan zei dat Ari Ben-Menashe in de positie was om het hele netwerk van de Amerikaans/Israëlische wapenleveringen aan Iran openbaar te maken. Het was een netwerk dat zich in alle richtingen had vertakt: naar Midden- en Zuid-Amerika, naar Londen, naar Australië, naar Afrikaanse landen en zelfs naar West- en Oost-Europa.

Terwijl hij in het Metropolitan Correction Center in New York op zijn berechting wachtte, werd Ben-Menashe bezocht door juridische vertegenwoordigers van de Israëlische regering. Ze deden hem een voorstel: als hij zich schuldig verklaarde, zou daar een financiële regeling tegenover staan die hem garandeerde dat hij er na zijn vrijlating goed van kon leven. Ben-Menashe besloot te vertellen hoe het allemaal was gegaan. Hij was daar net mee begonnen, toen een federale jury hem in november 1990 onschuldig verklaarde op alle punten van de aanklacht.

Een aantal van zijn voormalige collega's bij de Israëlische inlichtingendiensten vonden dat Ben-Menashe van geluk mocht spreken er zo van af te zijn gekomen: bij zijn pogingen om vrij te komen, had hij zijn toevlucht genomen tot wat een Mossad-officier omschreef als 'een spreidvuur-benadering': hij had iedereen aangevallen die ook maar even een bedreiging leek te worden voor zijn vrijheid. Kimche vertolkte de vurige hoop van velen, toen hij later vertelde: 'Het enige wat wij wilden, was dat hij uit ons blikveld zou verdwijnen. Hij was hard op weg om ons, zijn eigen land en de veiligheid ervan te schaden. De man was en is een gevaar voor iedereen.' Israël had echter niet gerekend op de wraak die Ben-Menashe zou nemen. Hij schreef een boek, *Profits of War*, dat naar hij hoopte dezelfde uitwerking zou hebben als dat wat Woodward en Bernstein hadden teweeggebracht met hun onthullingen over Watergate, die Richard Nixon ten val hadden gebracht. Ben-Menashe liet geen twijfel over zijn intenties bestaan: 'Het rechtzetten van dat afschuwelijke onrecht van de jaren tachtig, en bijdragen aan het ontnemen van macht van degenen die er verantwoordelijk voor waren.'

In Tel Aviv werd koortsachtig vergaderd. Er werd gesproken over de mogelijkheid om het manuscript op te kopen en voorgoed op te bergen. Er werd op gewezen dat Ben-Menashe al een zeer groot bedrag van de hand had gewezen – naar verluidt een miljoen dollar – in ruil voor zijn zwijgen. De kans was klein dat hij van gedachten was veranderd. Besloten werd dat iedere sayan in de uitgeverijbranche in New York instructies zou krijgen om al het mogelijke te doen om de verschijning van het boek te verijdelen. Hoeveel succes daarmee is geboekt, is een open vraag, hoewel het manuscript inderdaad door verscheidene grote uitgeverijen is afgewezen voordat het werd uitgegeven door Sheridan Square Press, een kleine uitgeverij in New York.

Ben-Menashe omschreef zijn boek als:

... een verhaal over regeren door een kliek: hoe enkele lieden, behorend tot enkele inlichtingendiensten, feitelijk het beleid van hun

overheden bepaalden, in het geheim grootscheepse operaties uitvoerden zonder verantwoordelijk te zijn voor het publiek, hun macht en het vertrouwen van het publiek misbruikten, leugens opdisten, de media misleidden en het grote publiek zand in de ogen strooiden. En *last, but not least*, een verhaal over oorlog – niet gevoerd door generaals, maar door welgestelde mannen in airconditioned kantoren die zich niets gelegen laten liggen aan menselijk lijden.

Velen zagen het boek als een schandalige poging van de auteur tot boetedoening, anderen beschouwden het als een sterk overdreven lezing van de gebeurtenissen, met Ari Ben-Menashe in de hoofdrol.

In Londen verschuilde Robert Maxwell, zoals hij al zo vaak had gedaan, zich achter de wet: hij dreigde met processen wegens smaad tegen iedereen die het waagde Ben-Menashes verdachtmakingen aan zijn adres te herhalen. Geen Engelse uitgever was bereid de magnaat te trotseren, geen Engelse krant durfde het aan om zelf op onderzoek uit te gaan teneinde de beweringen van Ben-Menashe te verifiëren.

Robert Maxwell bleef – net zoals Ben-Menashe ooit had geloofd – ervan overtuigd dat hij onverslaanbaar was, en wel om een eenvoudige reden: hij was voor de Mossad een dief geworden. Hoe meer hij voor hen had geplunderd, des te sterker zijn geloof werd dat hij voor het Instituut onmisbaar was.

En eveneens net als Ben-Menashe placht Robert Maxwell zich er bij zijn bezoeken aan Israël graag op te laten voorstaan dat hij wist waar al de lijken begraven waren. Het was een bewering die bij de Mossad niet onopgemerkt zou blijven.

10

Een gevaarlijke liaison

Robert Maxwell, de man die ooit een journalist ontsloeg omdat hij wat creatief had gedeclareerd, had zich in het geheim vergrepen aan het pensioenfonds van zijn eigen personeel om de Mossad te steunen. Die grootscheepse verduisteringen vormden een afspiegeling van de meedogenloze doortraptheid van de Mossad en de steeds grotere bereidheid van het Instituut om zwaar te gokken.

Maxwell had het geld persoonlijk verduisterd via een reeks met elkaar verbonden financiële kunstgrepen die zo geniaal bedrieglijk waren dat de accountants van de overheid die de zaak onderzochten zich de ogen uitwreven. Hiermee had Maxwell de term ‘grootschalige

verduistering' een geheel nieuwe betekenis gegeven. Hij had kans gezien om honderdduizenden ponden per keer over te hevelen naar de speciale rekening die de Mossad aanhield bij de Bank of Israël in Tel Aviv. Soms waren die gelden eerst via een rekening van de Israëlische ambassade bij de Barclays Bank witgewassen. Tot de overige banken die Robert Maxwell voor zijn fraude gebruikte – zonder dat zij daarvan wisten – behoorde de Credit Suisse in Genève; de bank waarvan Ben-Menashe 450 miljoen dollar aan ORA-winsten had weggesluisd, met de deskundige medewerking van Maxwell. Soms reisden de gestolen pensioengelden de halve wereld rond, met 'tussenlandingen' bij de Chemical Bank in New York, Australia's First National Bank en banken in Hongkong en Tokio. Alleen Robert Maxwell had geweten dat het geld werd verduisterd en waar het zich op elk moment van zijn omzwervingen bevond. Wat de zaak alleen maar erger maakt, is dat hij zijn kranten vaak opdracht gaf om van leer te trekken tegen de 'witteboordencriminaliteit'.

Victor Ostrovsky, een in Canada geboren Israëliër die van 1984 tot 1986 als katsa voor de Mossad heeft gewerkt, was de eerste die ontdekte wat er gebeurd was:

'De Mossad financierde veel van zijn operaties in Europa met geld dat Maxwell aan het pensioenfonds van zijn kranten had onttrokken. Zij legden de hand op het fonds zodra Maxwell de Mirror Newspaper Group had aangekocht met geld dat hem door de Mossad was geleend, waarbij hij gebruik had kunnen maken van de deskundige adviezen van de financiële experts van het Instituut. Het sinistere aspect ervan – los van de verduistering – was dat iedereen die bij zijn concern werkte en zich ergens in het Midden-Oosten bevond, automatisch ervan werd verdacht te werken voor Israël en daarbij slechts één gerucht verwijderd was van de strop.'

Bij zijn bezoeken aan Israël werd Maxwell gefêteerd als een staatshoofd. Hij was regelmatig eregast op galadiners van de overheid en werd op alle manieren in de watten gelegd. Maar de Mossad had wel voorzorgen getroffen om voorbereid te zijn op de mogelijkheid dat de spreekwoordelijke 'voedende hand' plotseling zijn milde gaven zou staken. Toen de Mossad eenmaal had ontdekt dat Maxwell op seksueel gebied een niet te stillen honger had en vanwege zijn kolossale omvang de voorkeur gaf aan orale seks, regelde het Instituut het altijd zo dat de magnaat bij zijn bezoeken aan Israël de beschikking had over een of meer paradepaardjes uit de hoerenstal die het Instituut achter de hand had om mensen zo nodig te kunnen chanteren. Het duurde dan ook niet lang voordat de Mossad de beschikking had over een bescheiden videotheek

met banden waarop Maxwell in compromitterende houdingen zijn lusten botvierde. De slaapkamer van de hotelsuite waar hij meestal logeerde was uitgerust met een verborgen camera.

Ostrovsky's beschuldigingen zijn opgedoken in twee door hem geschreven boeken die nog steeds de hele Israëlische inlichtingengemeenschap doen briesen van woede: *By Way of Deception* (Ned. vert.: *Het web van de Mossad: onthullingen van een Israëlisch geheim agent*) en *The Other Side of Deception* (Ned. vert.: *Mossad: de keerzijde van het bedrog*). Beide boeken verscheurden de dichte sluier van geheimhouding over zijn periode bij de Mossad voordat hij werd ontslagen. Hij beschreef operationele methoden en noemde de namen van talloze nog actieve agenten, zodat hij waarschijnlijk sommigen onder hen ernstig heeft gecompromitteerd. Kortom, het was de klassieke situatie van de man die vindt dat hij onredelijk is behandeld en daarom eens een onthullend boekje opendoet.

Ironisch genoeg had de Israëlische regering Maxwells raad om niet op Ostrovsky's beweringen in te gaan naast zich neergelegd. Tijdens een onderhoud met premier Yitzhak Shamir in Tel Aviv, had de krantenmagnaat verteld wat er was gebeurd nadat de regering-Thatcher een poging had gedaan om de publicatie van een boek van de voormalige MI5-officier Peter Wright te verhinderen. Diens *Spycatcher* bevatte eveneens een paar uiterst pijnlijke details over de Britse binnenlandse veiligheidsdienst. Bij haar campagne om de publicatie te voorkomen was de regering uiteindelijk verstrikt geraakt in het Australische rechtssysteem, want dat was het land waar Wrights uitgever domicilie hield. *Spycatcher* was een internationale bestseller geworden en het Verenigde Koninkrijk had een modderfiguur geslagen.

Ditzelfde lot stond de Israëlische regering te wachten. Onder druk van actieve en voormalige officieren van de Mossad – met name Meir Amit en Isser Harel hadden luidkeels aangedrongen op actie tegen Ostrovsky – had Shamir zijn minister van Justitie opdracht gegeven naar de rechter te stappen om de verschijning van het eerste boek van de ex-katsa te verhinderen.

De hele zaak was koren op de molen van Shamirs vurig anti-Amerikaanse houding, wortelend in de dwangmatige overtuiging dat de Verenigde Staten verantwoordelijk waren voor de holocaust. Er werd zelfs beweerd dat hij zou geloven dat president Roosevelt met Hitler een 'regeling' (een van de favoriete termen van Shamir) had moeten treffen, met de strekking dat Groot-Brittannië, de toenmalige grootmacht in het Midden-Oosten, zou worden vervangen door het Derde Rijk. In ruil

daarvoor zou Hitler dan hebben toegestaan dat alle Europese joden naar Palestina vertrokken. Dan zou de holocaust nooit zijn gebeurd.

Hoe onzinnig die gedachte ook was, een feit is dat Shamirs kijk op de Verenigde Staten zo vooringenomen was dat het alleen maar kan worden omschreven als ‘bijna-haat’. Hij had persoonlijk zijn fiat gegeven – als een ‘gebaar van goede wil’ (ook een lievelingsterm van Shamir) – aan een voorstel om een deel van de naar schatting vijfhonderdduizend pagina’s aan documenten die Jonathan Pollard in de Verenigde Staten had gestolen voor Israël door te spelen naar de Sovjet-Unie. Shamir had gehoopt dat hij op die manier de relatie van Israël met Moskou zou verbeteren. Tot die documenten behoorden de destijds actuele informatie van de CIA over de luchtverdediging van de Sovjet-Unie, en het jaarrapport van de CIA over de gehele gevechtskracht van het Oostblok. Een dossier omvatte satellietfoto’s, onderschepte berichten, radarinformatie en rapporten van CIA-agenten overal in de Sovjet-Unie. Toen Shamir van Nahum Admoni had gehoord dat de data vrijwel zeker de contraspionagedienst van de Sovjets in staat zou stellen deze spionnen op te pakken, had hij, zo gaat het verhaal, slechts zijn schouders opgehaald.

Tijdens die bespreking met Maxwell over wat hem te doen stond met Ostrovsky had Shamir nog eens herhaald wat hij ook al vaak genoeg tegen anderen had gezegd: hij was tot alles bereid om de Amerikaanse invloed in de wereld terug te dringen en hij was ervan overtuigd dat Washington Ostrovsky had aangemoedigd zijn boeken te publiceren, bij wijze van wraakoefening.

Shamir vroeg Robert Maxwell vervolgens zijn machtige media te mobiliseren om Ostrovsky’s geloofwaardigheid te vernietigen. Maxwell wees hem erop dat de Mossad ongetwijfeld de achtergrond van deze man had nagetrokken alvorens zij hem in dienst hadden genomen.

Dat nam niet weg dat Ostrovsky toch het mikpunt werd van een hetze in Maxwells kranten, met inbegrip van het in Tel Aviv verschijnende boulevardblad *Maariv*, dat door Maxwell was opgekocht. Hij werd gebrandmerkt als een fantast, leugenaar en, in tegenstelling tot Maxwell, iemand die beslist geen echte vriend was van Israël.

Na kennisneming van Ostrovsky’s boeken, waren kopstukken van de Israëlische inlichtingendiensten tot de conclusie gekomen dat veel van zijn beweringen juist waren.

Ook de rechtbank in New York vond het argument van de Israëlische regering dat de nationale veiligheid van Israël door

Ostrovsky's onthullingen in gevaar was gebracht niet aannemelijk. Zijn boek werd ook in Amerika een bestseller.

Hoewel hij als eerste Robert Maxwells connectie met de Mossad in de openbaarheid had gebracht, had Ostrovsky zeker niet het hele verhaal onthuld. Net als zoveel andere wapenfeiten van de Mossad, wortelde ook die connectie stevig in de activiteiten van Shamirs oude en gewaardeerde vriend Rafi Eitan.

De beide mannen kenden elkaar al sinds de jaren vijftig, toen zij bij de Mossad werkten en even vastberaden waren om vechtend Israël een plaatsje in de wereld te bezorgen.

Dertig jaar later, in 1986, was het Shamir geweest die Rafi Eitan de hand boven het hoofd hield tijdens de storm van kritiek die was losgebarsten naar aanleiding van de affaire-Pollard. Eitan was daarbij gebrandmerkt als de leider van een 'groep eigenmachtige inlichtingenofficieren die hun gang waren gegaan zonder goedkeuring van het gezag'.

Die leugen was een wanhopige poging van de Israëlische overheid om zich te distantiëren van een coup waarvan de Israëlische inlichtingendiensten geweldig hadden geprofiteerd, om van die van de Sovjet-Unie en Zuid-Afrika maar te zwijgen. Met volle instemming van Israëls regering hadden deze beide landen waardevolle informatie over de spionage-activiteiten van de Verenigde Staten in ontvangst genomen.

Als gevolg van de daarbij in de openbaarheid gebrachte rol die Rafi Eitan had gespeeld bij het Irangate-schandaal, was diens professionele loopbaan ernstig geschaad. Hoewel hij in zijn hart woedend was over de manier waarop zijn eigen collega's hem tot zondebok hadden gemaakt, was de oude meesterspion in het openbaar stoïcijns blijven zwijgen. Maar aan de vertrouwde vrienden die ooit zo graag bij hem in de huiskamer hadden zitten luisteren naar zijn verslag over de gevangenneming van Adolf Eichmann had hij een nieuw verhaal te vertellen: hoe Israël zich tegen zijn eigen mensen keerde.

Steeds minder mensen belden nog aan bij Rafi Eitans huis aan Shay Street om zijn nieuwste creaties van aan elkaar gelast schroot te bewonderen. Hij was vaak uren achtereen met zijn lasbrander in de weer – niet langer beheerst door woede over de manier waarop hij was behandeld, maar zinnend op een manier om niet alleen 'weer deel te nemen aan het spel' maar bovendien zelf eens 'flink wat geld te verdienen'. Zijn besluit om zijn land te blijven dienen, ondanks de smaad die over hem was uitgestort, getuigde van een welhaast roerende eenvoud: 'Vaderlandsliefde is geen modewoord meer. Ik ben een patriot.

Ik geloof in mijn land. Juist of onjuist, ik zal het tegen iedereen opnemen die mijn land of mijn volk bedreigt.'

Dit was de voedingsbodem voor een plan dat hij in het geheim had uitgebroed tijdens het hoogtepunt van zijn betrokkenheid bij Irangate. Net als zoveel andere plannen van Rafi Eitan, zou het van hem verlangen dat hij zijn onmiskenbare talenten gebruikte voor het uitbuiten van het oorspronkelijke idee van iemand anders. Het zou een plan zijn dat ervoor zou zorgen dat de mensen hem zich niet langer zouden herinneren als de man die Adolf Eichmann had ontvoerd, maar als iemand die nauw had samengewerkt met Robert Maxwell.

In 1967 keerde de verbindingsexpert William Hamilton vanuit Vietnam terug naar de Verenigde Staten, waar hij een netwerk van elektronische afluisterposten had geïnstalleerd voor het observeren van de bewegingen van de Vietcong-strijdkrachten door de jungle. Hamilton was een baan aangeboden bij het Bureau voor Nationale Veiligheid. Zijn eerste taak bestond uit het vervaardigen van een gecomputeriseerde versie van een Vietnamees-Engels woordenboek, dat later een gewichtig instrument zou worden bij het vertalen van Vietcong-berichten en het verhoren van Vietcongkrijgsgevangenen.

Het was een periode waarin de revolutie op het gebied van elektronische verbindingen – satelliettechnologie, gedrukte transistorschakelingen en chips – bezig was de hele inlichtingenwereld te veranderen: snellere en beter beveiligde coderings- en decoderingstechnieken en betere foto-overdracht kwamen steeds sneller beschikbaar. Computers werden sneller en kleiner; geavanceerde sensorsystemen waren in staat duizenden gesprekken uit elkaar te houden; de fotografische spectraalanalyse selecteerde uit miljoenen beeldpunten alleen die welke van belang waren (wat in 1962 al had geleid tot de ontdekking van de Sovjetraketten op Cuba, vert.); microchips maakten het mogelijk een gefluisterd woord op honderd meter afstand te verstaan; en infraroodkijkers stelden mensen in staat in het donker even scherp te zien als een uil.

Het uit glasvezelkabel bestaande zenuwstelsel van een nieuwe samenleving had eveneens bijgedragen aan nog effectievere operationele spionage – het vergaren en met elkaar in samenhang brengen van data op een schaal die de menselijke vermogens ver te boven ging. Dit was een krachtig instrument voor het opsporen van patronen en toegepaste werkmethoden bij terroristische acties. Ook werd er al gewerkt aan de creatie van een gecomputeriseerd systeem voor het snel herkennen van personen aan de hand van hun foto. Dit *Facial-Analyses Comparison and*

Elimination System (FACES) zou een ware revolutie bij de identificering van terroristen en misdadigers teweegbrengen. Op basis van negenenveertig kenmerken – waarvan het belang telkens op een schaal van 1 tot 4 werd gewaardeerd – kon FACES binnen een luttele seconde vijftien miljoen binaire ja/nee-beslissingen maken. Een complete batterij van met elkaar verbonden computers kon dit tempo opvoeren tot het ongelooflijke aantal van *veertig* miljoen ja/nee-beslissingen per seconde. De computers zelf werden gestaag kleiner, maar hun interne geheugen – op dat moment voldoende voor een boek van zo'n vijfhonderd bladzijden – zou juist steeds groter worden.

Hamilton werkte nog bij het Bureau voor Nationale Veiligheid toen hij een gat in deze groeimarkt ontdekte: het maken van een computerprogramma bij wijze van interface of 'brug' tussen de databanken van meerdere computersystemen. Als dit programma in het inlichtingenwerk voorhanden was, zou de bezitter ervan in staat zijn om een kijkje te nemen in de meeste andere systemen zonder dat de betreffende eigenaren of gebruikers daar iets van merkten. Als patriot was het Hamiltons bedoeling dat de regering van de Verenigde Staten zijn eerste cliënt zou zijn.

Net zoals de NASA zijn land een onaantastbare voorsprong in ruimtetechnologie had bezorgd, zou William Hamilton – daar was hij van overtuigd – de Amerikaanse inlichtingendiensten een straatlengte voorsprong bezorgen. Aangemoedigd door het Bureau werkte de uitvinder zestien uur per dag en zeven dagen per week aan zijn nieuwe programma. Vanwege zijn gedrevenheid en neiging om met niemand over zijn intenties te praten was hij het prototype van de onderzoeker, en daar waren er bij het Bureau voor Nationale Veiligheid nog veel meer van.

Na drie jaar was Hamilton nog maar een handbreed verwijderd van het presenteren van het nuttigste en snelste spionagehulpmiddel aller tijden: een programma waarmee het doen en laten van letterlijk ontelbare mensen in elk deel van de wereld op de voet kon worden gevolgd. President Reagans waarschuwing aan terroristen: '*You can run, but you can't hide*' ('Jullie kunnen vluchten, maar verstoppen is er niet bij') stond op het punt bewaarheid te worden.

Hamilton nam ontslag bij het Bureau en kocht een klein bedrijf: Inslaw. Volgens de statuten bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken stelde dit bedrijf zich ten doel om juridische processen met elkaar te vergelijken om na te gaan of er misschien een gemeenschappelijke achtergrond was van klagers, getuigen en hun gezinnen of zelfs hun

advocaten – kortom, iedereen die bij een proces betrokken was of bezig was erbij betrokken te raken. Hamilton noemde het systeem *Promis*. Tegen 1981 had hij het zover ontwikkeld dat hij copyright op de software aanvroeg en op het punt stond om van Inslaw een kleine, winstgevende onderneming te maken. De toekomst zag er veelbelovend uit.

Het Bureau voor Nationale Veiligheid protesteerde: hij had gebruik gemaakt van de onderzoeksfaciliteiten van het bureau om zijn programma te maken. Hamilton verwierp die beschuldiging woedend, maar bood aan Promis op een evenredige basis aan het ministerie van Justitie te leasen: iedere keer als het programma werd gebruikt, zou hij een vergoeding krijgen. Dit voorstel was op zichzelf nauwelijks opmerkelijk. Justitie had net als andere overheidsinstanties honderden contractanten voor alle mogelijke diensten. Wat Hamilton niet wist, was dat Justitie een exemplaar van Hamiltons programma naar het Bureau stuurde, 'ter evaluatie'.

Waarom dit was gebeurd, zou nooit duidelijk worden. Hamilton had Justitie allang gedemonstreerd dat het Promis-programma exact deed wat hij had beloofd: langs elektronische weg gegevens ophoesten over het doen en laten van mensen, op een manier die ongekend was. Promis was voor Justitie en de onderzoeksarm van dat departement, de FBI, een krachtig instrument ter bestrijding van de witwaspraktijken en andere criminele activiteiten van maffia-organisaties. Het programma kon bovendien van de ene op de andere dag de strijd tegen de Colombiaanse drugsbaronnen van het Bureau Narcoticabestrijding een andere wending geven. Voor de CIA beloofde Promis een wapen te worden dat in alle opzichten even doeltreffend zou zijn als een spionagesatelliet. De mogelijkheden leken bijna ongelimiteerd.

Inmiddels had een van de talloze figuren die de internationale gemeenschap van sjacheraars en opportunisten blijft voortbrengen lucht gekregen van het bestaan van Promis. Earl Brian was gedurende het gouverneurschap van Ronald Reagan in Californië minister van Volksgezondheid in die staat geweest. Voornamelijk omdat Brian het Farsi beheerste, had Reagan hem aangemoedigd om een modern systeem voor gezondheidszorg voor de Iraanse regering uit te werken. Dit was een van die briljante ideeën waarop de toekomstige president van de Verenigde Staten verzot was: een Iraanse versie van Medicare zou dat land een positieve kant van Amerika laten zien en tegelijkertijd het imago van de Verenigde Staten in de hele regio oppoetsen. Een gedenkwaardige uitspraak van de gouverneur tegenover Brian was: 'Als Medicare in Californië werkt, kan het overal werken.' Tijdens zijn

bezoeken aan Teheran had Brian de aandacht getrokken van Rafi Eitan, destijds een van de roergangers die het schip van de transacties, wapens in ruil voor gegijzelden, steeds dichter langs gevaarlijke klippen stuurden. Hij nodigde Brian uit om naar Israël te komen. Ze konden het meteen goed met elkaar vinden. Brian werd gefascineerd door Eitans verhaal over de ontvoering van Eichmann; Eitan werd even sterk geboeid door de verhalen van zijn gast over het leven van de Californische jetset.

Rafi Eitan begreep al snel dat Brian zijn eigen kring van connecties in Iran niet zou kunnen verbreden, en in zijn hart vond hij Reagans idee om Iran een modern stelsel van gezondheidszorg te bezorgen ‘zo ongeveer het belachelijkste wat ik in lange tijd had gehoord’. In de loop der jaren waren beide mannen contact blijven houden. Rafi Eitan had zelfs de tijd gehad om Brian een ansichtkaart te sturen vanuit Apollo in Pennsylvania, toen hij daar poolshoogte nam bij de opwerkingsfabriek Numec. Op de ansichtkaart schreef hij: ‘Dit is een prima plaats – om vandaan te komen.’ Brian was de man die Rafi Eitan op de hoogte bracht van Promis.

In 1990 arriveerde Earl Brian in Tel Aviv. Hij was niet alleen vermoeid vanwege de lange vlucht – zijn bleekheid werd vooral veroorzaakt door woede over het feit dat de Amerikaanse Justitie een versie van het Promis-programma gebruikte voor het opsporen van witwaspraktijken en andere criminele activiteiten.

Rafi Eitans intuïtie vertelde hem dat zijn oude vriend niet op een gunstiger moment had kunnen komen. Er was weer eens hooglopende ruzie ontstaan tussen de Mossad en andere inlichtingendiensten in Israël. De oorzaak: een nieuwe Arabische opstand – de *intifada*. Promis kon een doeltreffend wapen tegen dat soort activiteiten zijn.

De revolutie had zich met een verbluffende snelheid verbreid, waardoor de Israëli’s erdoor werden overvallen, en de Palestijnen op de Westoever en in de Gaza-strook opgezweept tot actie. Hoe meer mensen het Israëlische leger oppakte, aftuigde of neerschoot of uit hun huizen haalde, des te sneller de intifada zich uitbreidde. Buiten Israël ontstond iets dat veel weg had van grimmig begrip toen een Arabische jongeman gebruik maakte van een deltavlieger om de elektronische grensbewaking met Libanon te omzeilen en te landen in de woestenij rondom het noordelijke stadje Kiryat Shmona. Binnen enkele minuten doodde de jongen zes zwaarbewapende Israëlische soldaten en verwondde er nog eens zeven voordat hij zelf dodelijk werd geraakt.

Dit incident zette zich vast in de Palestijnse hoofden, en binnen de Israëlische inlichtingendiensten werden beschuldigende vingers

uitgestoken. De Shin Bet verweet het de Aman; de Aman en de Shin Bet zeiden allebei dat het de schuld was van de Mossad, omdat die geen waarschuwing vanuit Libanon had doen uitgaan. Het zou nog veel erger worden. Zes gevaarlijke terroristen ontsnapten uit een maximaal beveiligde gevangenis in Gaza. De Mossad beschuldigde de Shin Bet van laksheid. Die dienst zei dat het ontsnappingsplan buiten de landsgrenzen was opgezet en dat daarom de Mossad in gebreke was gebleven.

Bijna dagelijks werden er Israëlische soldaten en burgers in de straten van Jeruzalem, Tel Aviv en Haifa doodgeschoten. In een wanhopige poging het gezag te herstellen, maakte minister van Defensie, Yitzhak Rabin, bekend dat hij overging op een beleid van ‘geweld, overmacht en afstraffingen’, maar ook dat haalde weinig uit.

De inlichtingendiensten, verstrikt in steeds heviger onderlinge conflicten, konden het niet eens worden over een gecoördineerd beleid om het hoofd te bieden aan een Arabisch verzet op een schaal die sinds de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948 niet meer was gezien. Extra vervelend daarbij was de Amerikaanse kritiek op de steeds terugkerende televisiebeelden van Israëlische militairen die grof geweld tegen de Palestijnen gebruikten. Voor het eerst begonnen de Amerikaanse televisienetwerken – die altijd een vriendelijke houding tegenover Israël hadden aangenomen – beelden te vertonen die qua wreedheid niet onderdeden voor wat er op het Tienanmenplein in Beijing was gebeurd. Zo waren twee Israëlische soldaten gefilmd terwijl ze probeerden de arm van een Palestijnse jongen met een steen te breken; een andere patrouille werd betrapt op het aftuigen van een zwangere Palestijnse vrouw; in Hebron tuigden militairen kinderen af met geweerkolven omdat ze met stenen hadden gegooid.

De intifada leidde tot de vorming van het Verenigd Nationaal Leiderschap van de Opstand. In iedere Arabische gemeenschap verschenen aanplakbiljetten met instructies voor het organiseren van stakingen, het sluiten van bedrijven en winkels, het boycotten van Israëlische producten en burgerlijke ongehoorzaamheid aan de civiele overheid. Het deed allemaal sterk denken aan de verzetsactiviteiten in de laatste dagen van de Duitse bezetting van Frankrijk in de Tweede Wereldoorlog.

Om de voortrekkersrol van de Mossad binnen de inlichtingendiensten te herstellen, ging Nahum Admoni over tot actie. Op 14 februari 1988 stuurde hij een doodseskader naar de Cypriotische haven Limassol, waar ze een krachtige bom bevestigden onder het chassis van een Volkswagen Golf. De auto behoorde toe aan een van de

intifada-leiders, Muhammad Tamimi. Hij had twee andere PLO-kopstukken bij zich. Ze hadden gesproken met Libische ambtenaren, die hen een miljoen dollar hadden overhandigd om de intifada te financieren. Het drietal vond de dood in de daverende explosie die de hele haven liet sidderen.

De volgende dag sloeg de Mossad opnieuw toe: er werd een kleefmijn bevestigd aan de romp van de *Soi Phayne*, een passagiersschip dat de PLO zojuist had gekocht om een pr-rondreis te maken. Het schip zou, met vertegenwoordigers van de media uit alle delen van de wereld aan boord, naar Haifa zijn gevaren, als een stekelige herinnering aan het 'recht op terugkeer' van de Palestijnen naar hun vaderland, en bovendien een schrijnende herinnering aan de vele schepen met Joodse vluchtelingen – onsterfelijk geworden door de film *Exodus* – die veertig jaar eerder de Britse marine hadden getrotseerd om de overlevenden van de holocaust over te brengen naar Eretz Yisrael, die zich eveneens hadden beroepen op hun 'recht tot terugkeer'. De *Soi Phayne* werd verwoest.

Die operaties deden niet in het minst afbreuk aan de Palestijnse vastberadenheid. Keer op keer zagen guerrilla's kans de Israëli's te slim af te zijn, en het leger leek alleen in staat om geweld te beantwoorden met meer geweld. De wereld was er getuige van dat Israël niet alleen niet in staat was een eind te maken aan de intifada, maar bovendien de propagandaoorlog verloor. Commentatoren vergeleken de situatie met het conflict tussen David en Goliath, met de Israëlische Defensiemacht in de Goliath-rol.

Yasser Arafat gebruikte de intifada als een kans om de heerschappij over zijn 'onteigende volk' te herwinnen. Overal ter wereld sloeg zijn stem over van woede, op radio en televisie, vanwege wat er zich voltrok als een rechtstreeks uitvloeisel van het Israëlische beleid om steeds meer Arabisch territorium te stelen. Hij riep iedere Arabier op om steun te verlenen. Op een dag was Arafat in Kuweit om Hamas, de terroristische groepering die door Iran werd gesteund, over te halen zijn dodelijke wapens in te zetten. Even later ontmoette hij in Libanon de leiders van de islamitische jihad. Arafat was hard op weg iets tot stand te brengen dat tot voor kort onmogelijk had geleken: Arabieren van alle gezindten over te halen gemene zaak te maken. Voor hen allen groeide hij uit tot 'Mister Palestine' of, korter, 'de Voorzitter'.

De Mossad werd voortdurend overdonderd door Arafats tactiek bij het overwippen van de ene Arabische hoofdstad naar de andere. Het

Instituut kon onmogelijk voorspellen waar hij straks weer zou opduiken, of wie hij nu weer in zijn kamp zou weten te krijgen.

Dit alles werd door Rafi Eitan uitvoerig uitgelegd aan zijn logé, Earl Brian. Op zijn beurt legde Brian hem uit hoe Promis werkte. Naar zijn mening moest er nog veel werk worden gedaan om het programma sneller te maken. Eitan wist dat Promis dan pas invloed zou kunnen hebben op de intifada. Om te beginnen kon het systeem inloggen in de computers van de zeventien over de hele wereld verspreide PLO-vestigingen om te zien waar Arafat heen wilde en wat hij in zijn schild kon voeren. Rafi Eitan liet zijn artistieke hobby een tijdlang rusten om zich te concentreren op de beste manier om gebruik te maken van de *Brave new world* die Brian hem had geschetst.

Het zou, bijvoorbeeld, niet meer nodig zijn om alleen op spionage ter plaatse te vertrouwen om aan de weet te komen wat terroristen van plan waren. Met behulp van Promis zou het mogelijk zijn precies te weten wanneer en waar ze zouden toeslaan. Promis kon iedere stap van terroristen volgen.

De creatie van een dergelijk machtig instrument zou ongetwijfeld Rafi Eitan zelf weer in een klap tot een invloedrijke figuur in de Israëlische inlichtingenwereld maken. Echter, de wonden die zijn vroegere collega's hem hadden bezorgd, hadden diepe littekens achtergelaten. Ze hadden hem in de kou laten staan, met nauwelijks meer dan een bescheiden pensioen. Hij begon oud te worden – zijn eerste plicht gold zijn gezin, dat hij vanwege zijn werk vaak langdurig had moeten verwaarlozen. Promis zou hem de kans geven veel goed te maken. Als hij dit goed aanpakte, kon hij schatten aan geld verdienen. Maar ondanks zijn genialiteit, was Eitan allesbehalve een computergenie; op dat gebied was hij nauwelijks tot meer in staat dan het inschakelen van zijn modem.

Dankzij de jaren die hij bij de LAKAM – de inlichtingendienst die zich bezighoudt met het vergaren van wetenschappelijke informatie – had hij echter connecties met alle experts die hij nodig kon hebben.

Zodra Earl Brian terugkeerde naar de Verenigde Staten, formeerde Rafi Eitan een klein team van voormalige LAKAM-programmeurs. Ze ontleedden de hele Promis-software en zetten de componenten anders in elkaar, in combinatie met een paar elementen die ze zelf ontwikkelden. Nu kon niemand aanspraak maken op het eigendomsrecht van wat Promis was geworden. Toch besloot Eitan de oorspronkelijke naam aan te houden, 'omdat het een goed verkoopargument kon zijn en meteen verklaarde wat het systeem was'.

Inlichtingenagenten – zelfs degenen die van computertechnologie niet meer wisten dan hoe ze toetsen moesten indrukken –zouden voortaan op een veel uitgebreidere manier toegang hebben tot informatie en de waarde ervan kunnen beoordelen dan ze ooit met hun hoofd zouden kunnen. Een Promis-diskette in een laptop kon uit miljoenen alternatieven precies die mogelijkheden selecteren die het meest logisch leken. Dat maakte de noodzaak tot deductief redeneren overbodig, omdat er veel te veel op zichzelf correcte, maar totaal irrelevante zaken waren waarmee rekening moest worden gehouden. De menselijke intelligentie alleen was daar niet tegen opgewassen. Promis kon worden geprogrammeerd op het elimineren van alle overbodige zoekrichtingen om data te vergaren en in samenhang te brengen met een snelheid en een omvangbereik die de menselijke vermogens ver te boven gingen.

Voordat het programma echter verkoopbaar was, aldus Ben-Menashe, moest Rafi Eitan er nog een element aan toevoegen. Ben-Menashe beweert dat hij erbij werd gehaald en daarna een belangrijke rol heeft gespeeld bij het inbouwen van een ‘valluik’: een ingebouwde chip die, zonder dat de gebruiker dat wist, Rafi Eitan in staat zou stellen precies te weten naar wat voor informatie er werd gezocht.

Ben-Menashe kende wel iemand die het soort valluik kon creëren dat zelfs de beste en modernste scanners niet zouden kunnen ontdekken. Deze man leidde een klein bedrijf op het gebied van computeronderzoek en -ontwikkeling in het noorden van Californië. Hij en Ben-Menashe hadden samen op school gezeten, en hij was bereid voor 5000 dollar de microchip te maken. Zelfs Ben-Menashe erkende dat dit een heel zacht prijsje was. De volgende stap was het uitproberen van het systeem.

Jordanië werd als proefterrein gekozen, niet alleen omdat het aan Israël grensde, maar ook omdat het een vrijhaven was voor de intifada-leiders. Vanuit het woestijnkoninkrijk werden de Arabische opstandelingen op de Westoever en in Gaza geleid bij het lanceren van steeds nieuwe aanvallen op Israël. Na een bloedige aanslag glipten de PLO-terroristen over de grens weg naar Jordanië, vaak met medewerking van het Jordaanse leger.

Als gevolg daarvan was Jordanië al ruim vóór de intifada voor de Mossad een proefterrein geworden voor het ontwikkelen van elektronische vaardigheden. In de jaren zeventig hadden de technici van de Mossad al ingelogd op de IBM-computer van de militaire inlichtingendienst van koning Hussein. De op die manier verkregen informatie was een welkome aanvulling op de inlichtingen, doorgegeven door de katsa die Rafi Eitan in het paleis van de koning zelf had weten te

positioneren. Promis beloofde echter veel méér te kunnen en te zullen doen.

Het systeem rechtstreeks aan Jordanië verkopen was onmogelijk, aangezien het nog jaren zou duren voordat er normale handelsbetrekkingen tussen beide landen mogelijk zouden zijn. In plaats daarvan belastte een bedrijf van Earl Brian, Hadron, zich met de verkoop. Toen Hadrons computerexperts het programma in het militaire hoofdkwartier in Amman installeerden, ontdekten zij dat de Jordaniërs al over een in Frankrijk ontwikkeld systeem beschikte voor het volgen van het doen en laten van PLO-leiders. Promis werd in het geheim aan het Franse systeem gekoppeld. In Tel Aviv zag Rafi Eitan algauw resultaten, toen zijn valluik hem liet zien welke PLO-leiders door Jordanië werden gevolgd.

Het volgende stadium was het formuleren van het verkoopverhaal voor Promis. Yasser Arafat werd als ideaal voorbeeld gekozen. De PLO-voorzitter was vermaard om de aandacht die hij besteedde aan beveiliging. Hij veranderde zijn plannen om de haverklap, sliep geen twee nachten achter elkaar in hetzelfde bed en veranderde zelfs de tijdstippen van zijn maaltijden keer op keer op het laatste moment.

Iedere keer als Arafat zich verplaatste, werden de details daarvan ingevoerd in een beveiligde PLO-computer. Promis kon echter dwars door de beveiligingen heen inloggen om te zien welke schuilnamen en valse paspoorten hij gebruikte. Zelfs zijn telefoonrekeningen waren toegankelijk, met daarop alle nummers waarmee hij had gebeld. Daarna kon het programma deze vergelijken met andere telefoontjes via diezelfde nummers. Op die manier kon Promis een compleet schema van Arafats connecties in kaart brengen.

Als hij op reis ging, lichtte hij de lokale politie in over zijn aanwezigheid, zodat die maatregelen kon treffen voor zijn beveiliging. Promis kon de details ophalen uit de desbetreffende politie-computers. Waar Yasser Arafat ook was of heen ging, nergens zou hij zich kunnen verbergen voor Promis.

Rafi Eitan had allang begrepen dat Earl Brian en diens onderneming niet over de middelen beschikten om Promis overal ter wereld aan de man te brengen. Dat vereiste iemand met voortreffelijke internationale connecties, onbegrensde energie en bewezen onderhandelingsbekwaamheid. Van alle mensen die Eitan kende was er maar één die aan al deze eisen voldeed: Robert Maxwell.

Maxwell liet zich gemakkelijk overtuigen en verklaarde – op de blufferige manier die hij praktiseerde als hij een voordelig zaakje rook –

dat hij een computerbedrijf had dat hij met de verkoop van Promis kon belasten. Degem Computers was gevestigd in Tel Aviv en speelde al een nuttige rol in de activiteiten van de Mossad. Maxwell had het goed gevonden dat Mossad-agenten zich uitgaven voor personeel van Degem en gebruik maakten van de dochterondernemingen van dat bedrijf in Midden- en Zuid-Amerika. Maxwell zag het als een uitgelezen kans om niet alleen een gezonde winst binnen te halen met de verkoop van Promis via Degem, maar bovendien zijn eigen status binnen de Mossad en uiteindelijk ook in Israël fors op te vijzelen.

Bij recente bezoeken aan Israël had hij blijk gegeven van enkele verontrustende eigenschappen. Zo had hij Admoni gezegd dat hij van plan was telepaten in dienst te nemen om de gedachten van de vijanden van de Mossad te lezen. Hij begon namen te noemen van personen die in aanmerking kwamen voor liquidatie. Hij wilde zelf kidons ontmoeten en hun opleidingsschool inspecteren. Al deze voorstellen en verzoeken waren beleefd maar gedecideerd door Admoni afgewimpeld. Maar bij de Mossad begon men zich het een en ander af te vragen over Maxwell. Was zijn gedrag niet gewoon dat van een man met grootheidswaan die zich wilde laten gelden? Of was het een voorloper van iets anders? Was het mogelijk dat Robert Maxwell, de man die zoveel had gedaan voor Israël, op weg was geestelijk zo labiel te worden dat hij onvoorspelbaar werd en een probleem kon gaan vormen?

Er viel echter niet aan te twijfelen dat Maxwell een briljant verkoper was van Promis en, wat de Mossad betrof, de effectiviteit van het systeem. Het Instituut had het systeem als eerste gekregen, en had ontdekt dat het een instrument van grote waarde was in de campagne tegen de intifada. Veel van de leiders van de opstand waren al uit Jordanië vertrokken, op zoek naar veiliger schuilplaatsen in Europa, nadat Mossad-kidons erin waren geslaagd een aantal van hen in Jordanië zelf op te sporen en te doden.

Een spectaculair succes werd geoogst toen een intifada-commandant die naar Rome was verkast een nummer in Beiroet draaide, waar – zoals de computers van de Mossad al hadden ontdekt – een beruchte bommenmaker woonde. De man uit Rome wilde de bommenexpert ontmoeten in Athene. De Mossad gebruikte Promis om alle reisbureaus in Rome en Beiroet te controleren, op zoek naar de boekingen van beide mannen. Verdere controles in Beiroet leerden dat de bommenmaker de plaatselijke leveranciers van gas, elektriciteit en water had opgedragen zijn huis tijdelijk af te sluiten. Nader Promis-onderzoek van de PLO-computers toonde aan dat de bommenmaker op het laatste

moment van vlucht was veranderd. Het zou hem niet redden. Hij werd op weg naar het vliegveld van Beiroet gedood door een autobom. Kort daarna vond de intifada-leider in Rome de dood ten gevolge van een ‘verkeersongeval’.

Intussen gebruikte de Mossad Promis om de geheimste informatie van een aantal inlichtingendiensten te lezen. In Guatemala onthulde het programma de hechte connecties tussen de inlichtingendiensten van dat land en drugsbaronnen en hun uitvoerkanalen naar de Verenigde Staten. De Mossad gaf namen door aan de DEA en de FBI.

In Zuid-Afrika gebruikte een katsa Promis in de Israëlische ambassade om de in dat land verboden revolutionaire beweging en haar contacten met groeperingen in het Midden-Oosten in kaart te brengen. In Washington gebruikten Mossad-experts het Promis-programma om in te loggen op de computers van andere ambassades en Amerikaanse overheidsinstellingen. Datzelfde gebeurde in Londen en andere Europese hoofdsteden. Het systeem bleef informatie van onschatbare waarde voor de Mossad ophoesten. Begin 1989 was er al voor een waarde van 500 miljoen dollar aan Promis-programma’s verkocht aan het Verenigd Koninkrijk, Australië, Zuid-Korea en Canada. Het omzetbedrag zou nog veel hoger zijn geweest als de CIA niet zijn eigen versie aan bevriende inlichtingendiensten aan de man had gebracht. De Engelse MI5 gebruikte Promis in Noord-Ierland om terroristen op te sporen en het doen en laten van politieke leiders als Gerry Adams van de Sinn Fein op de voet te volgen.

Maxwell had ook kans gezien het systeem te verkopen aan de UB, de Poolse inlichtingendienst. Bij wijze van wederdienst stonden de Polen, volgens Ben-Menashe, de Mossad toe een Russische MiG-29 te stelen. Deze operatie deed sterk denken aan de diefstal van een oudere MiG-versie uit Irak. Een Poolse generaal, die de leiding had over het UB-kantoor in Gdansk, had – in ruil voor een miljoen dollar, te storten op een rekening bij de Citibank in New York – het zo geregeld dat de MiG werd afgeschreven als niet langer luchtwaardig, hoewel het toestel pas kort daarvoor uit de fabriek in Rusland was gekomen. Het gevechtstoestel was ontmanteld, verpakt in kratten met het opschrift *Landbouwmachines* en overgevlogen naar Tel Aviv. Daar was hij weer in elkaar gezet en door de Israëlische luchtmacht getest, waardoor de Israëlische piloten in staat waren de MiG-29’s van Syrië de baas te blijven.

Het duurde weken voordat de diefstal door Moskou werd ontdekt, bij een van de regelmatige inventarisaties van toestellen, geleverd aan de

landen van het Warschaupact. Moskou diende een woedend protest in bij Israël en dreigde prompt de verdere emigratie van Joden vanuit de Sovjet-Unie te verbieden. De Israëlische regering – wier luchtmacht allang alle geheimen van de MiG-29 had doorgrond – putte zich uit in verontschuldigingen voor ‘de al te grote ijver van officieren die op eigen houtje hadden gehandeld’ en retourneerde het toestel. Tegen die tijd had de desbetreffende Poolse generaal zich al bij zijn dollarfortuin in de Verenigde Staten gevoegd. Washington had ermee ingestemd hem een nieuwe identiteit te bezorgen, in ruil voor de belofte dat de Amerikaanse luchtmacht eveneens de MiG-29 zou mogen inspecteren.

Kort daarna vloog Robert Maxwell naar Moskou, officieel voor een interview met Michael Gorbatsjov. In werkelijkheid was hij er om Promis aan de KGB te verkopen. Via de geheime microchip, Eitans ‘valluik’, verschafte het systeem Israël een unieke toegang tot de databanken van de Sovjetinlichtingendiensten, waardoor de Mossad een van de best ingelichte westerse inlichtingendiensten werd inzake de bedoelingen van de Russen.

Vanuit Moskou vloog Maxwell door naar Tel Aviv. Zoals altijd werd hij daar ontvangen als een potentaat. Alle douaneformaliteiten werden weggewuifd en hij werd door een afgevaardigde van Buitenlandse Zaken verwelkomd.

Maxwell behandelde de man zoals hij met al zijn personeel deed: hij stond erop dat de ambtenaar zijn koffers droeg en naast de chauffeur plaatsnam. Ook wenste hij te weten waar zijn motor-escorte bleef. Toen hij hoorde dat er geen escorte beschikbaar was, dreigde hij het bureau van de premier te bellen om te zorgen dat de ambtenaar zou worden ontslagen. Bij iedere verkeersopstopping trok Maxwell van leer tegen de arme man, en hij bleef dat doen tot hij zijn hotelsuite had bereikt. Daar werd hij opgewacht door zijn favoriete hoer. Hij stuurde haar weg – er waren kwesties die veel dringender waren dan de bevrediging van zijn lusten.

Maxwells krantenconcern in Londen verkeerde in grote financiële problemen. Zonder een forse kapitaalinjectie zou het spoedig zijn deuren moeten sluiten. Maar in de Londense City, waar hij tot nu toe altijd geldschieters had weten te vinden, was er weinig animo om hem deze keer uit de brand te helpen. De doorgewinterde financiers die Maxwell hadden ontmoet, voelden intuïtief dat achter al zijn bluf en dwingelandijtactiek een man schuilging die op weg was de financiële genialiteit, die hen in het verleden ertoe gebracht had veel van hem door de vingers te zien, kwijt te raken. In die dagen had hij bij de minste of

geringste tegenwerking altijd woedend uitgevallen en dreigementen geuit. De bankiers hadden dan hun woede opgekropt en waren voor zijn eisen gezwicht. Daar voelden ze niets meer voor. Bij de Bank of England en andere financiële instellingen in de City ging het gerucht dat Maxwell niet langer een veilige 'gok' was.

Die informatie was deels gebaseerd op vertrouwelijke rapporten vanuit Israël, die de strekking hadden dat Maxwell door zijn oorspronkelijke geldschieters uit Israël onder zware druk werd gezet om het kapitaal waarmee hij destijds de Mirror-groep had gekocht terug te betalen. De tijdslimiet voor terugbetaling was allang overschreden en de eisen van de Israëlische financiers werden steeds dringender. In een poging hen op afstand te houden had Maxwell hun een hoger rendement op hun kapitaal beloofd, in ruil voor uitstel. Ze waren er niet ingetuind en wilden hun geld terug –NU. Dat was de reden voor Maxwells komst naar Tel Aviv: hij hoopte hen alsnog over te halen hem opnieuw respijt te gunnen. De voortekenen waren ongunstig. Nog tijdens de vlucht had hij diverse boze telefoontjes van geldschieters gehad, die dreigden de zaak voor te leggen aan de financiële autoriteiten in Londen.

Er was nog een andere kwestie waarover Maxwell zich zorgen moest maken. Hij had aanzienlijke sommen geld verduisterd van de winsten van de ORA die aan hem waren toevertrouwd voor overheveling naar banken in het Sovjetblok. Dat geld had hij nodig gehad om de Mirror-groep overeind te houden. Ook had hij het pensioenfonds van zijn eigen personeel nagenoeg leeggeplunderd, terwijl het ORA-geld ook spoedig op zou zijn.

En als dat laatste eenmaal aan het licht kwam, zou hij met heel andere lieden te maken krijgen dan zijn Israëlische geldschieters. Dan zou hij zich bijvoorbeeld moeten verantwoorden tegenover Rafi Eitan, en Maxwell wist van hem genoeg om te weten dat dit een allesbehalve aangename ervaring zou zijn.

Vanuit zijn hotelsuite begon Maxwell zijn strategie vorm te geven. Met zijn aandeel in de winsten op Promis via Degem zou hij de crisis niet kunnen bezweren. Evenmin met de winsten van *Maariv*, het Israëlische boulevardblad dat hij naar het voorbeeld van de *Mirror*, zijn vlaggenschip in Londen, had laten modelleren. Er was echter nog een andere mogelijkheid, het in Tel Aviv gevestigde Cytex Corporation dat eveneens zijn eigendom was, een bedrijf dat zeer hoogwaardige belichters voor de grafische industrie vervaardigde. Als hij Cytex snel van de hand kon doen, zou de opbrengst hem een flink eind op weg helpen om het probleem op te lossen.

Maxwell ontbood de president-directeur van Cytex, een zoon van premier Yitzhak Shamir, in zijn hotelsuite. De man had slecht nieuws: een snelle verkoop zat er niet in. Hoewel Cytex het niet slecht deed, kampte het bedrijf met hevige internationale concurrentie. Dit was niet het moment om het aan te bieden. Verkoop zou bovendien hoogwaardig gekwalificeerde medewerkers werkloos maken, in een tijd dat werkloosheid een groot probleem in Israël vormde.

Die reactie leidde tot een woede-uitbarsting zonder weerga van Maxwell, die zijn laatste hoop op redding in rook zag opgaan. In tactisch opzicht was het bovendien een grove fout van hem om de zoon van de premier de wind van voren te geven, want die vertelde zijn vader dat Maxwell in ernstige financiële moeilijkheden verkeerde. De premier, op de hoogte van de connecties van de magnaat met de Mossad, lichtte Nahum Admoni in. Die belegde een vergadering van zijn naaste medewerkers om te zien hoe ze dit probleem het hoofd konden bieden.

Later zou blijken dat er over diverse mogelijkheden was gediscussieerd.

De Mossad kon de premier vragen zijn aanzienlijke invloed te gebruiken om de Israëlische geldschieters over te halen niet alleen wat langer te wachten op hun geld, maar zelfs Maxwell uit de nesten te helpen. Dit voorstel werd verworpen omdat Maxwell kans had gezien Shamir tegen zich in het harnas te jagen met zijn aanmatigende gedrag. Iedereen wist dat Shamir een zeer sterk instinct voor zelfbehoud had ontwikkeld en maar één ding zou wensen: zoveel mogelijk afstand nemen van Maxwell.

Een andere mogelijkheid was dat de Mossad zijn hooggeplaatste sayanim in Londen zou verzoeken steun te verlenen aan een reddingsplan voor Maxwell. Bevriende journalisten in Engeland konden worden aangemoedigd om ondersteunende verhalen over de gekwelde krantenmagnaat te schrijven.

Al deze voorstellen werden verworpen. De berichten die Admoni uit Londen had gekregen, lieten maar één conclusie toe: veel sayanim in Londen zouden Maxwells ondergang toejuichen, en behalve de *Mirror* zouden er maar weinig kranten over peinzen om een gunstig artikel te plaatsen over een figuur die al jaren een gevaar voor alle andere media was geweest.

De laatste mogelijkheid was dat de Mossad alle contacten met Maxwell zou verbreken. Daar zat nogal wat risico aan vast: in zijn huidige onvoorspelbare geestestoestand zou Maxwell weleens zijn kranten kunnen gebruiken voor een vernietigende aanval op de Mossad.

Gezien alles wat hij wist, kon dat zeer ernstige consequenties met zich meebrengen.

In die sombere stemming besloot de vergadering dat Admoni met Maxwell zou gaan praten om hem te herinneren aan zijn verantwoordelijkheden tegenover zowel de Mossad als heel Israël. Diezelfde avond ontmoetten beide mannen elkaar tijdens een etentje in Maxwells hotelsuite. Wat er tussen hen is voorgevallen, is tot op heden geheim gebleven. Maar uren later vertrok Robert Maxwell in zijn privévliegtuig uit Tel Aviv. Later bleek dat dit de laatste keer was geweest dat iemand in Israël hem levend had gezien.

Eenmaal in Londen scheen Maxwell, tegen alle tegenwind in, zijn Mirror-groep op de been te kunnen houden. Bij zijn pogingen om de ene na de andere financier over te halen hem te steunen werd hij vergeleken met een dansende derwisj. Zo nu en dan belde hij de Mossad om met Admoni te praten, waarbij de secretaresse van de directeur-generaal altijd kwam zeggen dat de 'kleine Tsjech' aan de lijn was – een bijnaam die hij bij zijn rekrutering had gekregen. Wat er tijdens die telefoontjes is besproken, is geheim gebleven.

Een voormalige katsa zou echter een tipje van de sluier oplichten. Victor Ostrovsky geloofde dat Maxwell had aangedrongen op terugbetaling: het gigantische kapitaal dat hij uit het Mirror-pensioen had verduisterd, moest hem nu worden terugbetaald. Ook zou Maxwell hebben voorgesteld dat de Mossad voor hem zou lobbyen voor vrijlating van Mordechai Vanunu, zodat Maxwell de man naar Londen kon halen om hem persoonlijk te interviewen voor de *Daily Mirror*. Het verhaal zou Vanunu's 'boetedoening' zijn, en zodanig worden geschreven dat Israël werd voorgesteld als een natie van mededogen. Met de gotspe die zoveel van zijn activiteiten kenmerkte, had Maxwell erop laten volgen dat dit een gigantische oplageverbetering voor de *Mirror* zou opleveren en voor hem deuren in Londen zou openen die tot dan toe voor hem gesloten waren gebleven.

Ostrovsky was niet de enige die ervan overtuigd raakte dat dit onbeschaamde voorstel de Mossad er eindelijk van overtuigde dat Robert Maxwell een gevaarlijk ongeleid projectiel was.

Op 30 september 1991 kreeg Admoni bij het zoveelste bizarre telefoontje van Maxwell een nieuw bewijs van dit vermoeden. Deze keer deed Maxwell geen poging het dreigement achter zijn woorden te verdoezelen. Zijn financiële situatie was nog slechter geworden en hij was nu het onderwerp van vragen in zowel het Britse parlement als de media, die hij met zijn dure advocaten en dreigementen met

smaadprocessen zolang op afstand had weten te houden. Maxwell zei deze keer dat hij, als de Mossad niet ogenblikkelijk al het gestolen pensioengeld van de *Mirror* terugbe-taalde, niet kon garanderen dat hij in staat zou zijn Admoni's geheime ontmoeting met Vladimir Krjoetsjkov, de voormalige directeur van de KGB, geheim te houden. Krjoetsjkov zat op dat moment in een gevangenis in Moskou, in afwachting van het proces dat hem wachtte vanwege zijn rol in een mislukte couppoging om Gorbatsjov te wippen. Een belangrijk stadium in de voorbereidingen van die coup was Admoni's ontmoeting met Krjoetsjkov geweest op Maxwells jacht in de Adriatische Zee, kort voor de couppoging werd ondernomen.

De Mossad had moeten beloven dat Israël zijn invloed bij de Verenigde Staten en belangrijke Europese landen zou gebruiken om te bereiken dat zij het nieuwe regime in Moskou zouden erkennen. In ruil daarvoor zou Krjoetsjkov zorgen dat alle Joden in de Sovjet-Unie toestemming kregen om naar Israël te emigreren. Het gesprek was op niets uitgedraaid. Onthulling dat het had plaatsgehad, zou echter een ernstige deuk toebrengen aan Israëls geloofwaardigheid bij het zittende regime in Moskou, en eveneens bij de Verenigde Staten.

Dat was het moment waarop, zo zou Ostrovsky later schrijven, 'een bescheiden bespreking van rechtse figuren in het Mossad-hoofdkwartier uitmondde in het algemene besluit om Maxwell te liquideren'.

Als Ostrovsky's bewering op waarheid berust (en Israël heeft het nooit officieel ontkend) is het ondenkbaar dat deze groep niet met instemming van de hoogste instanties handelde, en misschien zelfs met de stilzwijgende goedkeuring van premier Shamir, een man die zelf vaak genoeg de hand had gehad in het elimineren van vijanden van Israël.

De kwestie kon voor de Mossad alleen maar des te dringender zijn geworden als gevolg van de publicatie van Seymour M. Hersh onthullende boek *The Samson Option: Israel, America and the bomb* (in Nederlandse vertaling verschenen onder de titel *Het Samsonscenario*, Baarn, 1991), dat de manier waarop Israël zich in het diepste geheim tot een kernmogendheid had weten te ontwikkelen uit de doeken deed. De verschijning van dat boek had de Mossad totaal overvallen en in allerijl waren exemplaren ervan naar Tel Aviv gestuurd. Hoewel de research van Hersh niets te wensen overliet, kon de Mossad de zaak het beste behandelen door er geen woord aan vuil te maken – de pijnlijke les die was getrokken uit de fout om een rechtszaak te beginnen tegen de uitgever van Ostrovsky's boeken (toevallig dezelfde uitgever). Er was echter een probleem: Hersh had gewezen op de connecties van Maxwell

met de Mossad. Die hadden voornamelijk betrekking op de bemoeienissen van de Mirror-groep met het verhaal van Vanunu en de relatie tussen Nick Davies, de ORA (Irangate) en Ari Ben-Menashe. Zoals te voorspellen was, had Maxwell zich verschanst achter een complete falanx van advocaten om Hersh en diens uitgevers in Londen een proces aan te doen. Hersh, een vakman die ooit was onderscheiden met de Pulitzer Prize, liet zich door niemand intimideren. In het Londense parlement werden stekelige vragen gesteld over Maxwells connecties met de Mossad. Oude verdenkingen staken opnieuw de kop op. De parlementsleden wilden weten – desnoods door een beroep te doen op hun parlementaire privileges –hoeveel Maxwell wel wist van de Mossad-activiteiten in het Verenigd Koninkrijk. Victor Ostrovsky schreef dat 'de grond onder Maxwells voeten begon te gloeien'.

Ostrovsky beweerde dat het slagen of falen van het zorgvuldig door de Mossad beraamde plan om Maxwell te doden afhankelijk was van de vraag of hij kon worden overgehaald om op een rendez-vous te verschijnen, op een locatie die de Mossad in staat zou stellen hem te pakken te nemen. Dit plan leek opmerkelijk veel op de gang van zaken die tot de dood van Mehdi Ben-Barka in Parijs had geleid.

Op 29 oktober 1991 kreeg Maxwell een telefoontje van een katsa uit de Israëlische ambassade in Madrid: hij kreeg het verzoek de volgende dag naar Spanje te komen. Volgens Ostrovsky beloofde de katsa Maxwell 'dat er een oplossing kon worden gevonden en dat er geen reden was voor paniek'. Hij kreeg instructies om naar Gibraltar te vliegen en aan boord te gaan van zijn jacht, de *Lady Ghislaine*. Daar moest hij de bemanning opdracht geven uit te varen naar de Canarische Eilanden, 'en daar op nadere berichten te wachten'.

Robert Maxwell ging akkoord.

Op 30 oktober arriveerden vier Israëli's in de Marokkaanse havenstad Rabat. Ze gaven zich uit voor toeristen op visvakantie en huurden een zeewaardig motorjacht. Ze zetten meteen koers naar de Canarische Eilanden.

Op 31 oktober, toen Maxwells jacht in de haven van Santa Cruz op Tenerife lag, dineerde hij in zijn eentje in Hotel Mercy. Na het eten voegde zich een man bij hem, die kort daarna weer verdween. Wie hij was en waarover ze spraken blijft een deel van het mysterie rondom de laatste dagen van Robert Maxwell. Kort daarna keerde hij terug naar zijn jacht en beval dat ze weer moesten uitvaren. De volgende zesendertig uur bleef de *Lady Ghislaine* met wisselende snelheid tussen de eilanden varen, op veilige afstand van het land. Maxwell had de gezagvoerder

gezegd dat hij nog wilde nadenken over zijn volgende bestemming. De bemanning kon zich niet heugen hun baas ooit zo besluiteloos te hebben gezien.

In een wat werd aangeprezen als een ‘exclusieve wereldprimeur’, onder de kop ‘How and Why Robert Maxwell was Murdered’, beweerde het Engelse blad *Business Age* later dat een tweemansmoordcommando ’s avonds vanuit een motorjacht die de *Lady Ghislaine* had geschaduwd in een rubberbootje was geklommen om over te varen naar de *Lady Ghislaine*. Ze klommen aan boord en vonden Maxwell op het achterdek. Ze overmeesterden hem voordat hij om hulp kon roepen. Toen ‘injecteerde een van de moordenaars een luchtbel in Maxwells halsslagader. Het duurde slechts enkele ogenblikken voordat Maxwell stierf.’

Het blad sloot het artikel af met de conclusie dat het lijk overboord was gegooid, waarna de twee moordenaars naar hun motorjacht terugvoeren. Het zou zestien uur duren voordat Maxwell werd gevonden, lang genoeg om ervoor te zorgen dat de prik van de naald onder invloed van het zeewater en het geknabbel van vissen aan de huid onzichtbaar was geworden.

Zeker is dat in de nacht van 4 op 5 november alle problemen die de Mossad had kunnen krijgen met Maxwell in de kille golven van de Atlantische Oceaan zijn verdwenen. Het latere politie-onderzoek en de autopsie van de Spaanse autoriteiten lieten tal van vragen open. Waarom waren er maar twee van de elf bemanningsleden wakker geweest? Normaal gesproken bestond de nachtelijke wacht uit vijf man. Aan wie had Maxwell een aantal faxberichten verstuurd, tijdens de desbetreffende uren? Waar waren de kopieën daarvan gebleven? Waarom had de bemanning zoveel tijd nodig gehad om vast te stellen dat Maxwell niet aan boord was? Waarom had zij desondanks nog zeventig minuten gewacht met alarm slaan? Tot op de dag van vandaag zijn hierop geen overtuigende antwoorden gegeven.

Drie Spaanse pathologen kregen opdracht om sectie te verrichten. Ze wilden de vitale organen en weefsels opsturen naar Madrid, voor nader onderzoek. Voordat dit kon worden gedaan, greep Maxwells familie in. Het lichaam moest worden gebalsemd en onmiddellijk naar Israël worden gevlogen om daar te worden begraven. De Spaanse autoriteiten maakten er geen bezwaar tegen, voor hun doen ongebruikelijk. Wie of wat had de familie overtuigd zo overhaast te handelen?

Op 10 november 1991 werd Maxwell begraven op de Olijfberg in Jeruzalem, dé laatste rustplaats voor de meest geëerde helden van de natie. De ceremonie had alle kenmerken van een staatsbegrafenis, bijgewoond door leden van de regering en leden van de oppositie. Niet minder dan zes zittende en voormalige hoofden van de Israëlische inlichtingendiensten luisterden naar de grafrede van premier Shamir persoonlijk: ‘Hij heeft meer voor Israël gedaan dan op dit moment kan worden gezegd.’

Tussen de rouwenden stond een man in een somber zwart pak en een dito overhemd, waarvan alleen het bovenste knoopje los was vanwege de warmte. Deze tengere man – hij was nauwelijks een meter vijftig lang en kon nauwelijks meer wegen dan vijftig kilo –was afkomstig uit een christelijk Libanees gezin. Pater Ibrahim was echter geen doorsnee-priester. Hij werkte voor het ministerie van Buitenlandse Zaken van het Vaticaan.

Zijn discrete aanwezigheid op die begrafenis was niet zozeer een eerbewijs aan de dode Robert Maxwell, als wel een bevestiging van de nog steeds geheime connectie tussen de Heilige Stoel en Israël. Het was een volmaakt voorbeeld van de door Meir Amit gehuldigde stelling dat er voor samenwerking tussen inlichtingendiensten geen grenzen bestaan.

11

Monsterverbonden

Vanaf het begin waren de elkaar opvolgende Israëlische minister-presidenten gefascineerd geweest door het concept van een paus die als absoluut alleenheerser voor het leven werd gekozen en als leider geen verantwoording schuldig was aan een wetgevende of rechterlijke macht. Als de absolute top van een monarchistische piramidestructuur oefende de ‘opperpriester’ een buitengewoon grote invloed uit op het economische, politieke en ideologische wereldbeeld van niet alleen rooms-katholieke gelovigen, maar ook op dat van de rest van de wereld. David Ben-Gurion had eens grommend gezegd: ‘Kom niet aanzetten met dat geleuter over hoeveel divisies de paus heeft – zeg me liever hoeveel mensen hij te hulp kan roepen.’

De Mossad werd vooral gebiologeerd door de absolute geheimhouding waarmee het Vaticaan te werk kon gaan. Het was een ondoordringbare besloten gemeenschap die alles verhulde wat de Heilige Stoel deed. Vaak gingen er maanden voorbij voordat er eerste

aanwijzingen aan het licht kwamen voor de pauselijke betrokkenheid bij het een of andere diplomatieke initiatief, en zelfs dan kwam zelden het hele verhaal naar buiten. Iedere Mossad-directeur zon op methoden om door dat pantser heen te breken. Maar diverse pogingen van zowel de Israëlische regeringen als de Mossad om een fatsoenlijke arbeidsrelatie met het Vaticaan op te bouwen waren beleefd maar resoluut van de hand gewezen.

Het probleem was dat er binnen het staatssecretariaat van de Heilige Stoel – dat vergelijkbaar is met het ministerie van Buitenlandse Zaken van een wereldlijke natie – een krachtige anti-Israëlfactie bestond. Deze monseigneurs in togen spraken onveranderlijk over de Westoever en de Gaza-strook als ‘bezette gebieden’, en over de Golanhoogte als ‘geannexeerd Syrisch grondgebied’. In de avonduren reden zij vanuit hun nietige stadstaat naar de appar-tementen van welgestelde Arabieren aan de Via Condotti in Rome, of voegden zich bij hen voor een cocktail in het Piazza Navara, waar zij onbewogen luisterden naar de droom om Israël van het aardoppervlak weg te vagen.

De diplomatieke priesters letten zorgvuldig op hun woorden, in de wetenschap dat de Joodse staat overal agenten had om te observeren, af te luisteren en misschien zelfs op te nemen of te fotograferen. Een van de eerste vermaningen die iedere nieuweling in het staatssecretariaat te horen kreeg, was dat hij ‘altijd op zijn hoede diende te zijn voor spionnen of luistervinken, vooral de agenten van landen die het Vaticaan resoluut weigert diplomatiek te erkennen’. Israël stond bijna bovenaan die lijst. Na zijn verkiezing, in 1978, had paus Johannes Paulus II nog eens bevestigd dat dit zo zou blijven. Pas veel later in zijn pontificaat was hij eindelijk bereid om in te stemmen met een volledige diplomatieke status voor Israël.

De informatie die de paus over Israël ontving, bleef steeds gekleurd door de omgang van zijn priesterlijke diplomaten met Arabieren. Na hun uitjes in Rome keerden de monseigneurs terug naar de derde verdieping van het Apostolisch Paleis, waar het overvolle, door tl-buizen verlichte en slecht geventileerde hoofdkwartier van de pauselijke diplomatieke dienst is gehuisvest. Bekend als de afdeling Bijzondere Aangelegenheden was de dienst verantwoordelijk voor de uitvoering van het door de Heilige Stoel uitgestippelde buitenlandse beleid. De twintig ‘bureaus’ verwerkten bijna evenveel documenten als de ministeries van Buitenlandse Zaken van veel grotere landen – een goede graadmeter voor de zich steeds uitbreidende diplomatieke invloedssfeer van het Vaticaan.

Het bureau Midden-Oosten bevond zich in een van de kleine kantoren die uitzicht bieden op de San Damasohof, een schitterend pleintje in het hart van het grote paleis. Een van de eerste documenten die dit bureau aan de nieuwe Poolse paus voorlegde, was een goed beargumenteerd pleidooi voor een internationale status voor Jeruzalem onder het beschermheerschap van de Verenigde Naties, waarbij het Vaticaan verantwoordelijk zou zijn voor alle christelijke heiligdommen in de stad. Het nieuws van dit voorstel bereikte Tel Aviv begin 1979, nadat een fotokopie van dit document door een monseigneur was doorgegeven aan een schatrijke christelijke Libanees met domicilie in Rome. Tot het personeel van de man behoorde een sayan van de Mossad. Het vooruitzicht dat Jeruzalem zou worden geïnternationaliseerd deed premier Menachim Begin in woede ontsteken; hij beval de toenmalige directeur-generaal van de Mossad, Yitzhak Hofi, om zijn inspanningen om contact te leggen met het Vaticaan te verdubbelen.

Beide mannen wisten wat er was gebeurd, de laatste keer dat de Mossad een poging in die richting had ondernomen, onder de dekmantel van een staatsbezoek door Begins voorganger, de vermaarde Golda Meir.

Eind 1972 ontving Golda Meir eindelijk antwoord van paus Paulus VI: hij was bereid haar in een korte privé-audiëntie te ontvangen. In december van dat jaar had zij tijdens de wekelijkse zitting van haar kabinet, toen de ministers zich afvroegen of deze ontmoeting ooit iets kon opleveren dat de moeite waard was, zich laten ontvallen dat zij werd gefascineerd door het ‘marxistisch structuralisme van het pausdom. Om te beginnen beschikt het Vaticaan over een ongeëvenaarde invloed op financieel terrein. Ten tweede opereert het zonder politieke partijen of vakbonden. Het hele bestuursapparaat is toegespitst op heersen: de Roomse Curie beveelt de kardinaals, de kardinaals bevelen de bisschoppen, de bisschoppen bevelen de wereldlijke en religieuze geestelijkheid en de pastoors en kapelaans proberen de leken hun wil op te leggen. Met zijn vele secretariaten, commissies en structuren is het een systeem dat optimaal geschikt is voor spionage-activiteiten en informatievergaring!’

De datum voor de audiëntie werd vastgesteld: 15 januari 1973, in de ochtenduren. Golda Meir kreeg te horen dat zij exact vijfendertig minuten de tijd zou hebben om met de paus te praten; aan het slot van het onderhoud konden er geschenken worden uitgewisseld. Er werd geen specifieke agenda vastgesteld, maar Golda Meir hoopte de paus te kunnen overhalen tot een bezoek aan Israël. De officiële reden zou zijn dat hij een mis zou opdragen voor de circa honderdduizend christelijke

Arabieren in het land. Ze wist echter ook dat zijn komst haar land veel prestige op het internationale toneel zou verschaffen.

Om veiligheidsredenen zou de ontmoeting niet van tevoren bekend worden gemaakt. Na haar bezoek aan een internationaal socialistisch congres in Parijs zou Golda Meir in haar gecharterde El Al-toestel naar Rome vliegen. Pas tijdens de vlucht zouden de meereizende journalisten te horen krijgen dat zij een bezoek ging brengen aan het Vaticaan.

Zvi Zamir, de toenmalige directeur van de Mossad, vloog naar Rome om zich op de hoogte te stellen van de getroffen veiligheidsmaatregelen. De stad was een broeinest van terroristische groeperingen uit het Midden-Oosten en Europa. Ook was Rome een belangrijke luisterpost geworden voor de operatie die de Mossad in die tijd het intensiefst bezighield: de klopjacht op de daders van het bloedblad in München.

Zamir had Mark Hessner, een van zijn beste katsa's, in Rome gestationeerd om in de grote Arabische gemeenschap daar te infiltreren. In Milaan, een ander centrum van terroristische activiteiten, had hij Shai Kauly gepositioneerd, eveneens een zeer ervaren katsa. Nadat Zamir hen allebei had ingelicht over het naderende bezoek, vergezelden ze hem naar het Vaticaan.

In 1945 was het OSS (Office of Strategic Services, de voorloper van de CIA) volgens James Jesus Angleton – de leider van het OSS-kantoor in Rome – 'met open armen door het Vaticaan verwelkomd'. Paus Pius XII en zijn Curie hadden James Angleton gevraagd de helpende hand te bieden bij de militante kerkelijke kruistocht tegen het communisme, door ervoor te zorgen dat de Christelijke Democratische Partij in Italië aan de macht kwam. Angleton, een praktiserend rooms-katholiek, had alle mogelijke middelen die hij tot zijn beschikking had gebruikt om kiezers door middel van omkoping, afpersing en bedreigingen over te halen de christen-democraten te steunen. Hij had onbeperkt toegang gekregen tot het ongeëvenaarde apparaat van het Vaticaan voor het vergaren van informatie in heel Italië: iedere pastoor en kapelaan bracht rapport uit over de activiteiten van communisten in hun parochie. Nadat het Vaticaan deze informatie had geëvalueerd, werd zij doorgegeven aan Angleton, die het doorstuurde naar Washington.

Daar werd de informatie gebruikt ter staving van de inmiddels diep ingesleten angst van Buitenlandse Zaken dat de Sovjet-Unie een groot gevaar vormde voor het Westen, vooral op de lange termijn. Angleton kreeg opdracht alles te doen om te voorkomen dat de verzetsactiviteiten van de communisten in de oorlogsjaren deze partij in Italië aan de macht

zouden helpen. Net als de paus zelf werd Angleton gekweld door het spookbeeld van een wereldwijd communistisch gevaar, dat de wereld in twee systemen zou opsplitsen – kapitalisme en socialisme – ideologieën die nooit vreedzaam naast elkaar zouden kunnen bestaan. Stalin zelf had niet minder beweerd.

De paus was ervan overtuigd dat de Italiaanse communisten de speerpunt vormden van een campagne om de Kerk schade te doen, bij iedere gelegenheid die zich daarvoor leende. De regelmatige ontmoetingen tussen de paus en de vrome James Angleton werden in toenemende mate beheerst door het communistische spook. De paus drong er bij Angleton op aan de Verenigde Staten duidelijk te maken dat zij alles moesten doen wat binnen hun mogelijkheden lag om dit gevaar te keren. De paus, die geacht werd de belichaming te zijn van het concept Vrede op Aarde, werd een enthousiast pleitbezorger van het Amerikaanse buitenlandse beleid dat tot de Koude Oorlog zou leiden.

In 1952 werd de leiding van het OSS-kantoor, dat inmiddels in een CIA-kantoor was veranderd, overgenomen door een andere vrome rooms-katholiek, William Colby – die later het meesterbrein achter de CIA-activiteiten in Vietnam zou zijn. Colby bouwde binnen het staatssecretariaat, en in nagenoeg iedere Vaticaanse congregatie en commissie, een netwerk van informanten op. Zij hielpen hem bij de CIA-strijd tegen Sovjetspionage en subversieve acties over de gehele wereld. Priesters rapporteerden met regelmaat aan het Vaticaan wat er bij hen gaande was. In landen als de Filipijnen, waar de communisten vaste voet probeerden te krijgen in een land dat al sinds de Spaanse tijd in de zestiende eeuw een rooms-katholieke natie was, kon de CIA doeltreffende tegenaanvallen lanceren. De paus zag dat geweld als een noodzakelijk kwaad en was van mening dat, als de Verenigde Staten niet deze ‘trieste maar noodzakelijke acties’ (zoals hij het noemde) ondernam, de wereld nog tientallen jaren van nieuw lijden zou moeten doormaken.

In 1960 bewerkstelligde de CIA een nieuwe doorbraak, toen de uit Milaan afkomstige kardinaal Montini – die drie jaar later paus Paulus VI zou worden – de CIA de namen verstrekte van priesters in de Verenigde Staten die door het Vaticaan als mannen met een zwak voor het communisme werden beschouwd. De Koude Oorlog woedde volop en in Washington heerste zuivere paranoia. De FBI begon deze priesters op te jagen en velen vertrokken naar Midden- en Zuid-Amerika. De CIA beschikte over een aanzienlijk omkoopfonds – dat eufemistisch *project money* werd genoemd – en maakte daarvan gebruik om rooms-katholieke weeshuizen, scholen en liefdadigheidsverenigingen te helpen met de

restauratie van kerkgebouwen van het ‘arme’ Vaticaan. Priesters en nonnen die bekendstonden als vurige patriotten, kregen volledig betaalde vakanties. Italiaanse kardinalen en bisschoppen kregen dozen champagne en manden vol delicatessen, in een land dat nog bezig was zich te herstellen van de voedseltekorten tijdens de oorlog. De elkaar opvolgende leiders van het CIA-kantoor werden door het Vaticaan veel belangrijker geacht dan Amerikaanse ambassadeurs.

Toen Angelo Giuseppe Roncalli in 1958 tot paus werd gekozen en de naam Johannes XXIII aannam, verbijsterde hij de Roomse Curie door te zeggen dat de kruistocht tegen het communisme grotendeels was mislukt. Hij beval de Italiaanse bisschoppen voortaan politiek neutraal te zijn. De CIA was razend toen paus Johannes opdracht gaf een eind te maken aan de toegankelijkheid van het Vaticaan voor de CIA. De paniek nam nog toe toen de CIA te weten kwam dat de paus voorzichtig het zaad zaaide voor een embryonale *Ostpolitik*, door een dialoog te beginnen met Nikita Chroesjtsjov, de toenmalige secretaris-generaal en president van de Sovjet-Unie. In de ogen van de directeur van het CIA-kantoor in Rome stond het ‘Vaticaan niet meer volledig achter het Amerikaanse systeem. De Heilige Stoel is vijandig en voortaan moeten we de activiteiten ervan in dat licht zien.’

CIA-analisten in Washington werkten uitputtende beoordelingen uit, met grandioze titels als *De connecties tussen het Vaticaan en het communisme*. Aan het eind van het voorjaar van 1963 meldde het kantoor in Rome dat de Heilige Stoel van plan was om volledige diplomatieke betrekkingen met de Sovjet-Unie aan te gaan. De directeur van de CIA, John McCone, vloog naar Rome en verschafte zich met veel misbaar toegang tot de paus, met de mededeling dat hij op aandringen van de eerste rooms-katholieke president van de Verenigde Staten was gekomen: John F. Kennedy. Hij hield Johannes XXIII voor dat de Kerk ‘een eind moet maken aan haar toenadering tot het communisme. Het is zowel gevaarlijk als onaanvaardbaar dat de Kerk dit doet. Het communisme is een paard van Troje, zoals blijkt uit de recente verkiezingsoverwinningen van links Italië. Zodra zij aan de macht waren, hebben de communisten veel van de rooms-katholieke beleidslijnen die hier werden gevolgd overboord gezet.’

Tien minuten lang ging McCone op die manier voort, zonder een blad voor de mond te nemen en zonder dat hij in de rede werd gevallen. Eindelijk werd het stil in de audiëntiekamer van het Apostolisch Paleis. De oude paus nam zijn lange, ascetisch ogende bezoeker nog eens op. Toen begon hij met zachte stem uit te leggen dat de door hem geleide

Kerk een dringende plicht had: een eind maken aan abjecte armoede en de schendingen van de mensenrechten, het uit de wereld helpen van sloppen- en krottenwijken en het elimineren van racisme en politieke onderdrukking. Hij was bereid met iedereen te praten die hem daarbij zou helpen, de Sovjets inbegrepen. Er was maar één manier om de communistische uitdaging tegemoet te treden: met op rede steunende argumenten.

McCone kon zijn woede niet langer bedwingen – ‘Ik was daar niet om in debat te gaan’, zou hij later zeggen – en wees de paus erop dat de CIA over overvloedige bewijzen beschikte dat, terwijl de paus bezig was te werken aan zijn ontspanningspolitiek ten opzichte van Moskou, het communisme overal in het Oostblok en de Sovjet-Unie, Azië en Zuid-Amerika priesters vervolgde. Johannes zei dat dit des te meer reden was om aan te sturen op een betere relatie met de Sovjets. Ontmoedigd keerde McCone terug naar Washington, in de overtuiging dat paus Johannes XXIII ‘een veel slappere houding tegenover het communisme aannam dan al zijn voorgangers’.

De niet onverwachte dood van paus Johannes – hij leed aan kanker en de ziekte kende een snel verloop – was voor McCone en Kennedy een hele opluchting.

Toen kardinaal Montini eind 1963 paus Paulus VI werd, herademde Washington. Twee dagen na zijn inauguratie ontving de paus Kennedy voor een privé-audiëntie. Intussen beende McCone door de tuinen van het Vaticaan, met het air van de grootgrondbezitter die na een lange afwezigheid is teruggekeerd.

Het langdurige pontificaat van paus Paulus VI werd op het persoonlijke vlak overschaduwd door zijn verslechterende gezondheid, en op het internationale niveau door de oorlog in Vietnam. Hij raakte ervan overtuigd dat de door Lyndon Johnson in 1966 bevolen escalatie van dat conflict moreel onjuist was, en dat de Heilige Stoel de rol van vredestichter op zich moest nemen. Drie maanden nadat Nixon het Oval Office had betrokken, vloog hij naar Rome voor een bezoek aan de paus. De president erkende dat hij zich had voorgenomen de Amerikaanse aanwezigheid in Vietnam te vergroten. Opnieuw raakte de CIA uit de gratie bij het Vaticaan.

Dit alles had Zvi Zamir te horen gekregen van zijn katsa in Washington. Op de stralende ochtend van 10 januari 1973, toen hij en zijn beide katsa’s naar het Vaticaan werden gereden om daar de veiligheidsmaatregelen te controleren die voor het bezoek van Golda Meir waren getroffen, hoopte Zamir dat dit bezoek ertoe zou leiden dat

de Mossad de plaats van de CIA zou kunnen innemen, gelet op de langdurige flirt van het Vaticaan met de wereld van het inlichtingenwerk.

Ze werden voor de deur van het Apostolisch Paleis verwelkomd door het hoofd van de Vaticaanse veiligheidsdienst, een lange man met een roze gezicht, gestoken in het donkerblauwe uniform van de *Vigili* – de Vaticaanse veiligheidsdienst. Hij had verscheidene uren uitgetrokken om hen rond te leiden door de kleine stadstaat, om hen alle mogelijke plaatsen te laten zien waar een Arabische sluipschutter zich eventueel zou kunnen verbergen om een aanslag op Golda Meir te ondernemen. Wat het hoofd van de Vigili niet kon bevroeden, was dat Zvi Zamir zijn ogen goed de kost gaf, op zoek naar plaatsen waar de Mossad afluisterapparaatjes zou kunnen plaatsen zodra er eenmaal een samenwerkingsverband met de Heilige Stoel was. Zamir vloog terug naar Tel Aviv, in de overtuiging dat de veiligheidsmaatregelen in het Vaticaan toereikend waren. In zijn ogen was het echter belangrijker dat hij meende een versoepeling in de houding van de Heilige Stoel tegenover Israël te bespeuren.

Kort voordat Zamir in Israël landde, waren alle bijzonderheden van Golda Meirs bezoek al in handen van de Zwarte September-beweging, vrijwel zeker ingelicht door een pro-Arabische priester van het staatssecretariaat. Voor Ali Hassan Salameh, de leider van deze groepering, die op de vlucht was voor de Mossad nadat hij leiding had gegeven aan het bloedbad onder de Israëlische Olympische ploeg in München, was het bezoek van Golda Meir aan het Vaticaan een kans die hij onmogelijk kon negeren. Hij begon plannen te beramen voor een raketaanval op haar toestel zodra dat op het Leonardo da Vinci-vliegveld van Rome aan de grond stond. Hij hoopte niet alleen haar te doden, maar ook een aantal vooraanstaande ministers uit haar kabinet dat de premier zou vergezellen, plus een aantal Mossadkopstukken, want die zouden ongetwijfeld meereizen. Tegen de tijd dat Israël zich van die klappen had hersteld, zo hoopte Salameh, zouden hij en zijn mannen zich hebben verschanst op een veilige plaats waarover ze met de Sovjets in onderhandeling waren.

Sinds 1968 – toen een generatie jongeren die na de Tweede Wereldoorlog was geboren hun eigen oorlog tegen de samenleving op touw zette, onder zulke bizarre namen als de Rode Brigades (Italië), de Rote Armee Fraktion/Baader-Meinhoff Gruppe (Duitsland), het Volksbevrijdingsleger (Turkije), de ETA (Spanje) en de PLO (Palestina/Israël) – had het Kremlin zich rekenschap gegeven van de rol

die zij zouden kunnen spelen bij de Sovjetpogingen om het ‘westers imperialisme’ te vernietigen, Israël incluis.

Voor Arabische terroristen hadden de Sovjets zelfs een bijzonder zwak: zij waren driester en hadden meer succes dan de meeste andere groeperingen. Bovendien hadden zij het aan de stok met een geduchte tegenstander, de Mossad, al heel lang een opponent die door de KGB met een mengeling van haat en – vanwege zijn meedogenloze optreden – bewondering werd bezien. De KGB nodigde een selecte groep Arabische activisten uit om te komen studeren aan de Patrick Lumumba Universiteit in Moskou. Dit was geen normale academische campus, maar een hogeschool voor terrorisme.

De ‘studenten’ werden er niet alleen politiek geïndoctrineerd, maar kregen ook uitvoerige instructie in de nieuwste methodieken en technieken voor het selecteren van geschikte doelwitten voor terroristische bom- en moordaanslagen van het *Komitjet Gosudarstvennoj Bezopasjnosjtji* (Comité voor Staatsveiligheid, beter bekend als de KGB). Aan diezelfde Lumumba ‘Universiteit’ had Salameh de laatste hand gelegd aan zijn planning voor het bloedbad in München.

Na die gruwelijke aanslag vroegen de overlevenden van de Zwarte September-beweging asiel aan in de Sovjet-Unie. Zelfs de Sovjets aarzelden echter: de orkaan van woede die na deze moordaanslag was opgestoken had zelfs het Kremlin kopschuw gemaakt voor het beschermen van de moordenaars. Ze hadden Salameh gezegd dat zijn verzoek om asiel voor zichzelf en zijn mannen nog in beraad werd gehouden.

Aan de andere kant hadden de Sovjets ook geen vinger uitgestoken om te helpen bij de klopjacht op de leden van de Zwarte September-beweging. Erger nog, ze hadden met geen woord gewag gemaakt van het feit dat de groep nog over een bergplaats vol Sovjetraketten in Joegoslavië beschikte. Dit waren de raketten die zouden worden gebruikt voor het aan flarden schieten van het vliegtuig van Golda Meir.

Het plan was gedurfd en eenvoudig, zoals alle door Salameh beraamde plannen. De raketten zouden in Dubrovnik op een boot worden geladen en over de Adriatische Zee naar Bari aan de oostkust van Italië worden gevaren. Van daaruit zouden ze over de weg naar Rome worden vervoerd, kort voor de aankomst van Golda Meirs vliegtuig.

Salameh had geen van de lessen over tactiek, die hij van zijn KGB-instructeurs aan de Patrick Lumumba Universiteit had gekregen, vergeten: ‘Zorg altijd dat de vijand de andere kant op kijkt.’ Salameh

wist dat hij de aandacht van de Mossad moest afleiden van Rome, voorafgaand aan de raketaanval.

Op 28 december 1972 viel een team van de Zwarte September-beweging de Israëlische ambassade in Bangkok aan. Ze hesen de PLO-vlag boven op het gebouw en namen zes Israëli's in gijzeling. Algauw was de ambassade omsingeld door vijfhonderd Thaise politiemannen en soldaten. De terroristen eisten van Israël de vrijlating van zesendertig PLO-gevangenen, anders zouden zij hun gegijzelden doden.

In Tel Aviv ontvouwde zich een vertrouwd scenario. Het kabinet kwam voor een spoedzitting bijeen. Opnieuw werd er gedebatteerd over de keus tussen een onvermurwbare houding of zwichten. Zvi Zamir kon alleen maar zeggen dat een aanval op Bangkok logistieke ondersteuning langs een vijandige route vereiste, en die zou er dus niet zijn. En de Israëlische ambassade bevond zich in het centrum van Bangkok. De Thaise regering zou in geen geval de mogelijkheid van een vuurgevecht goedkeuren. Na korte onderhandelingen stemden de terroristen echter onverwachts in met een Thais aanbod: een vrijgeleide uit het land, in ruil voor de vrijheid van de gegijzelden. Uren later zat het team van de Zwarte September-beweging in een toestel naar Cairo, waar het uit het zicht verdween.

Intussen maakte in Tel Aviv Zamirs opluchting dat er geen doden waren gevallen plaats voor argwaan. De Zwarte September-beweging was een grondig getrainde en uiterst gemotiveerde en goed gefinancierde groep die blijk had gegeven van tactische en strategische intelligentie. De leiders kenden de methoden en mogelijkheden tot het uitoefenen van druk op regeringen totdat zij door de knieën gingen. Waarom hadden ze deze keer zo snel toegegeven? De ambassade in Bangkok was een prima doelwit geweest waarmee ze verdere gratis publiciteit hadden kunnen genereren, om nog meer leden aan te trekken. Het stond vrijwel vast dat zij nooit op goed geluk een doelwit uitkozen. Alles wat deze terroristen deden, maakte deel uit van een doelgerichte campagne tegen de democratie. In de ambassade in Bangkok hadden de terroristen zich gehouden aan de raad van hun leidsman, Che Guevara: 'Hou de haat levend.' De machteloze gegijzelden waren blootgesteld geweest aan een langdurige tirade vol anti-semitische beledigingen – maar was het misschien een afleidingsmanoeuvre? Hadden ze een andere operatie ergens ter wereld tegen Israël gepland? Waar en wanneer? Zamir brak zich nog steeds het hoofd over die vragen toen hij met Golda Meir onderweg was naar dat socialistische congres in Parijs. Van daaruit bleef hij zoeken naar de antwoorden.

In de vroege uurtjes van 14 januari 1973 kwam de doorbraak. Een in Rome bij de hoofdtelefooncentrale werkzame sayan wikkelde twee telefoontjes af vanuit een telefooncel in een flatgebouw waar soms PLO-terroristen logeerden. Het eerste telefoontje ging naar Bari, het tweede naar Ostia, dat als haven voor Rome fungeert. De telefoontjes werden gevoerd in het Arabisch, en die taal was de sayan meester. De beller zei dat het tijd werd om de ‘kaarsen voor de verjaardagstaart af te leveren’.

Die woorden overtuigden Zamir ervan dat dit een gecodeerde instructie was die verband moest houden met een ophanden zijnde terroristische aanval. ‘Kaarsen’ kon betrekking hebben op wapens, en het wapen dat het sterkst aan een kaars deed denken, was de raket. Een raket zou de ideale manier zijn om Golda Meirs toestel op te blazen.

Het had geen zin haar te waarschuwen – ze kende geen vrees. Een waarschuwing aan het Vaticaan zou tot afgelasting van het bezoek kunnen leiden: het laatste wat de Heilige Stoel wilde, was betrokken raken bij een terroristische aanslag, vooral als het Vaticaan daardoor genoodzaakt zou worden om zijn Arabische vrien den te veroordelen.

Zamir belde Hessner en Kauly, de beide katsa’s die hem al eerder hadden vergezeld naar het Vaticaan, en gaf Kauly bevel naar Rome te komen. Vervolgens pakte Zamir met het kleine Mossad-team dat met Golda Meir was meegekomen zelf ook het eerstvolgende vliegtuig naar Rome. In welke stemming ze verkeerden, blijkt wel uit de galgenhumor van Zamir, die opmerkte dat de Eeuwige Stad voor Golda Meir weleens de Stad van de Eeuwigheid zou kunnen worden.

In Rome legde Zamir zijn vrees voor aan het hoofd van de DIGOS, de dienst Terroristenbestrijding van Italië. Deze liet het flatgebouw vanwaaruit de telefoontjes naar Bari en Ostia waren gevoerd bestormen. Een huiszoeking in een van de flats leverde een Russisch instructiehandboek op voor de lancering van raketten. De hele nacht voerden teams van de DIGOS, alle begeleid door een katsa van de Mossad, razzia’s uit op andere bekende PLO-adressen. Er werd verder niets gevonden dat Zamirs vrees bevestigde. Omdat de volgende dag al aanbrak en Golda Meirs vliegtuig spoedig zou arriveren, besloot hij om de speuractie te concentreren rondom en op de luchthaven.

Kort na zonsopgang ontdekte Hessner een Fiat-bestelbusje dat geparkeerd stond in een akker, niet ver van de aanvliegroute naar het vliegveld. De katsa beval de bestuurder om uit te stappen. In plaats daarvan vloog de achterdeur van het busje open en werd er met handvuurwapens geschoten. Hessner zelf werd niet geraakt, maar twee terroristen achter in de bus raakten zwaargewond toen hij terugschoot. Te

voet achtervolgde Hessner de chauffeur, die hij inhaalde op het moment dat hij probeerde een personenwagen te kapen – bestuurd door Kauly. De twee katsa's sloegen de pechvogel in de boeien, gooiden hem op de achterbank en reden plankgas terug naar Zamirs mobiele commandopost, een vrachtwagen.

De Mossad-directeur had al een radiobericht ontvangen: het Fiat-busje bevatte zes raketten. Hij moest echter zien te ontdekken of er elders nog meer gereed werden gehouden. De bestuurder van het busje moest fysiek zwaar worden bewerkt voordat hij eindelijk de locatie van een tweede serie raketten prijsgaf. Zamir vermoedde dat hij een van de lieden was die hadden meegewerkt aan het bloedbad van München. Zamir, Hessner en Kauly reden op volle snelheid, met de bijna bewusteloze terrorist tussen hen in, in de truck naar de aangegeven plaats ten noorden van hun eerste locatie.

Daar ontdekten ze een in de berm geparkeerde tweede busje. Door het open dak staken onmiskenbaar de koppen van drie raketten. En in de verte, al bezig aan de daling, was het al even onmiskenbare silhouet van Golda Meirs Boeing 747, waarvan de belettering fel door de ochtendzon werd belicht. Zonder aarzelen gebruikte Zamir de vrachtwagen als stormram, waarmee hij het busje in de flank raakte, zodat het kantelde. De twee terroristen in het busje werden half verpletterd toen ze de raketten over zich heen kregen.

Zamir stopte alleen even om de inmiddels bewusteloze bestuurder van het busje uit de cabine van de vrachtwagen te kieperen, voordat hij verder reed en intussen de DIGOS meldde dat er zich 'een interessant ongeval had voorgedaan waaraan ze beter aandacht konden besteden'. Zamir had nog even overwogen de terroristen te doden, maar hij vreesde dat hun dood Golda Meir tijdens haar audiëntie bij de paus in ernstige verlegenheid kon brengen.

De Israëlische premier had het gevoel dat het gewicht van de hele wereld drukte op de smalle schouders van de paus en dreigde deze tengere gestalte in het wit te verpletteren. Aan het eind van die audiëntie verklaarde Paulus VI, in antwoord op haar vraag, dat hij het Heilige Land zou komen bezoeken. Hij omschreef zijn pontificaat als 'eveneens een pelgrimage'. Toen Golda Meir hem vroeg naar de mogelijkheid om officiële diplomatieke betrekkingen tussen Israël en het Vaticaan, antwoordde hij zuchtend dat 'de tijd daar nog niet rijp voor was'. De premier gaf hem een in leer gebonden boek met foto's en andere illustraties van het Heilige Land en zij ontving een gesigneerd exemplaar

van zijn encycliek *Humanae Vitae*, waarin hij de doelstellingen van zijn pontificaat uiteen had gezet.

Nog tijdens het verlaten van het Vaticaan zei Meir tegen Zamir dat de Heilige Stoel een klok scheen te hebben die aanmerkelijk achterliep op de rest van de wereld.

De terroristen van de Zwarte September-beweging – die inderdaad een aandeel hadden gehad in het bloedbad in München –werden overgebracht naar een ziekenhuis, en na hun herstel kregen ze de kans om naar Libië te vliegen omdat de Italiaanse regering de beweging niet tegen zich in het harnas wilde jagen. Het zou hen weinig helpen: binnen enkele maanden waren ze allemaal dood – vermoord door doodseskaders van de Mossad.

De ‘oog om oog, tand om tand’-vergelding die Golda Meir had gefiatteerd, stuitte bij paus Paulus VI op weerzin; zijn hele pontificaat wortelde in de kracht van vergeving. Ook leidde het tot het aanhalen van de betrekkingen tussen het Vaticaan en de PLO, een beleid dat paus Johannes Paulus II na zijn inauguratie in 1978 zou voortzetten.

Sindsdien heeft de Poolse paus Yasser Arafat en diens naaste medewerkers diverse keren langdurig op privé-audiëntie ontvangen. Bij die gelegenheden heeft hij telkens getuigd van zijn vastbesloten voornemen om actief bij te dragen aan de stichting van een eigen Palestijnse staat. De PLO, die inmiddels haar hoofdkwartier in Tunesië had gevestigd, beschikte in het staatssecretariaat van het Vaticaan over een permanente verbinding, en de Heilige Stoel had een nuntius, in de persoon van pater Idi Ayad, geaccrediteerd bij de PLO.

Ayad, een priester met een wat rafelige toog die zo lang was dat de zoom altijd bedekt was met het stoffige zand van de Tunesische woestijnstof, en met een zwarte hoed op die recht boven zijn spitse gezicht was geplant, diende de paus in Rome met evenveel toewijding als de PLO. Aan de muren van zijn slaapkamer hingen ingelijste en gesigneerde portretfoto’s van Johannes Paulus II en Yasser Arafat. In 1980 had Ayad al eens geholpen bij het schrijven van een brief aan de paus, waarin hij iets had geschreven dat de Heilige Vader in verrukking moet hebben gebracht: ‘Staat u mij toe te dromen. In gedachten zie ik u naar Jeruzalem gaan, omringd door terugkerende Palestijnse ontheemden, de armen vol olijftakken, die ze voor uw voeten uitspreiden.’

Ayad had voorgesteld dat Arafat en de paus op de hoogtijdagen van hun religies uitvoerige beleefdheden zouden uitwisselen: Arafat maakte daar een begin mee door de paus een kerstkaart te sturen, terwijl de paus

Arafat een groet stuurde op de geboortedag van de profeet Mohammed. De onvermoeibare nuntius had ook de hand gehad in de ontmoeting tussen de minister van Buitenlandse Zaken van de PLO en de staatssecretaris van het Vaticaan, monseigneur Casaroli. Nadat het Bureau Midden-Oosten was uitgebreid, hadden alle pauselijke nuntii opdracht gekregen om bij de regering waar ze waren geaccrediteerd te pleiten voor de PLO-aspiraties voor een eigen Palestijnse staat. Al die stappen hadden Israël tegen de haren ingestreken. Hun officiële contacten met het Vaticaan bestonden nog altijd uit een incidenteel bezoekje van een regeringsfunctionaris voor wie de paus nooit meer tijd had dan enkele minuten.

De ijzige relatie van beide kanten was deels een uitvloeisel van een bizar voorval dat zich direct na de stichting van Israël in 1948 had voorgedaan. De toenmalige staatssecretaris had een nuntius naar de kersverse minister van Justitie van Israël, Haim Cohn, gestuurd, met het verzoek aan Israël het proces tegen Christus opnieuw te behandelen, en uiteraard het oorspronkelijke vonnis te herzien. Pas daarna zou het Vaticaan Israël officieel erkennen. Cohn was zeker niet blind voor belang van een diplomatieke connectie met het Vaticaan, maar dat dit op deze manier was aangekaart, vond hij ‘onvoorstelbaar oppervlakkig. Een dergelijk proces zou niet alleen zinloos zijn, maar bovendien hadden we wel belangrijker zaken aan ons hoofd, zoals het overleven van de aanvallen van onze Arabische buren. Het opschudden van het gebeente van Christus was een punt dat wel heel laag op mijn prioriteitenlijstje stond.’

Nadat de monseigneur door Cohn kort maar krachtig de deur was gewezen, had het Vaticaan Israël woedend de rug toegekeerd.

Sindsdien was er slechts een sprankje hoop op betere verhoudingen gaan gloren toen de voorganger van Johannes Paulus II, de broze kardinaal Albino Luciano, gedurende zijn kortstondige pontificaat (hij bezette de zetel van de Heilige Petrus maar 33 dagen) liet doorschemeren dat hij zou overwegen diplomatieke betrekkingen aan te gaan met Israël. Na zijn dodelijke hartaanval – naar verluidt was hij bezweken onder de zware last van zijn hogepriesterlijk ambt – was Karol Wojtyla tot paus gekozen. Gedurende diens pontificaat bleef de Bronzen Deur van het Apostolisch Paleis vrijwel hermetisch gesloten voor Israël, hoewel de Heilige Stoel zich steeds nadrukkelijker mengde in de internationale politiek, daartoe aangemoedigd door de herstelde connecties met de CIA.

In 1981 werd de vrome rooms-katholiek William Casey directeur van de CIA. Hij behoorde tot de eerste gasten die de paus na zijn

verkiezing op privé-audiëntie ontving. Casey had voor de charismatische Poolse paus geknield en de Vissersring aan zijn vinger gekust. In woord en gebaar had de CIA-directeur zich volledig als een nederige smekeling gedragen, heel anders dan zijn dikdoenerige, keiharde voorgangers hadden gedaan. Desondanks deelde Casey hun diepgewortelde wantrouwen en vrees jegens de communisten en vond in de nieuwe paus ook in dat opzicht een geestverwant.

Ruim een uur spraken de twee mannen over kwesties die hen allebei na aan het hart lagen. Waar moest het nu heen met de Ostpolitik? Hoe zou het Poolse regime – of zelfs het hele Oostblok, de Sovjet-Unie incluis – reageren op de koersverandering die de Kerk nu moest doorvoeren? Toen Casey de audiëntiekamer verliet, wist hij één ding: Johannes Paulus II was geen man die op zoek was naar gemakkelijke uitwegen. Dat was de reden van zijn charisma. Zijn helder omlijnde opvattingen waren het best mogelijke antwoord op die oude, tot in het oneindige geciteerde vraag die Stalin ooit zou hebben opgeworpen: ‘De paus? Over hoeveel divisies beschikt de man?’ Johannes Paulus II was een paus, daarvan was Casey overtuigd, die in zijn eentje zou bewijzen dat geloof grotere bergen kon verzetten dan wapengeweld alleen.

Casey keerde terug naar Washington om president Reagan in te lichten. De CIA-directeur kreeg opdracht terug te gaan naar Rome en tegen de paus te zeggen dat (via een geheime regeling die door de president werd goedgekeurd) hij voortaan volledig op de hoogte zou worden gehouden van alle aspecten van de Amerikaanse politiek: militair, politiek en economisch.

Iedere vrijdagavond bracht de CIA-directeur de nieuwste geheime informatie, verkregen via satellietobservatie en elektronische afluisterpraktijken, uitgevoerd door CIA-spionnen, naar het Apostolisch Paleis. Geen enkel ander buitenlands staatshoofd had toegang tot de informatie die de paus ontving. Het stelde de meest politiek georiënteerde van alle moderne pausen in staat om zowel de Kerk als de wereldpolitiek een uitgesproken eigen stempel op te drukken. Hiermee was de pauselijke diplomatie – de politieke kern van de sterk gecentraliseerde Vaticaanse bureaucratie – meer dan ooit tevoren in haar actieve bestaansgeschiedenis van ruim vijfhonderd jaar intensief betrokken geraakt bij de internationale gebeurtenissen. Als wereldleider had deze betrokkenheid de paus zelfs bijna het leven gekost, toen er op 13 mei 1981 op het St.-Pietersplein een aanslag op hem werd gepleegd.

Twee jaar later, op 15 november 1983, een koude winternacht in Rome, stond paus Johannes Paulus II op het punt het antwoord te

vernemen op een vraag die hem nog altijd intensief bezighield: ‘Wie had de moordaanslag bevolen?’ Iedere seconde van de gebeurtenis had zich voor eeuwig in zijn geheugen gegrift en was hem blijven irriteren als de kogelwonden zelf.

Er hadden zich die woensdagmiddag van 13 mei 1981 ruim honderdduizend mensen op het St-Pietersplein verzameld. Ze stonden dicht opeengedrongen in de driekwart cirkel van de beroemde zuilengalerijen van Bernini – 284 pilaren en 88 pilasters die het dak schraagden waarop 162 heiligenbeelden staan. Een met dranghekken afgezette route was voor de pausmobiel vrijgehouden, in de richting van een podium waarop de paus zijn wekelijkse toespraak zou houden. De stemming was feestelijk en sommige toeschouwers vroegen zich af wat de paus in het Apostolisch Paleis zou doen terwijl zij wachtten.

Wat er omging in het hoofd van een jonge, slanke Turk met een donker uiterlijk, Mehmet Ali Agça, zou niemand weten. Hij was halverwege de middag op het plein aangekomen en had zich door de menigte naar voren gewerkt totdat hij een plaats bij de dranghekken had gevonden waar de pausmobiel langzaam zou passeren. Agça was lid geweest van een groep Turkse terroristen die zichzelf de Grijze Wolven noemde. Hij had de Grijze Wolven echter verlaten en was in een van de trainingskampen van extreme islamitische fundamentalisten beland die overal door het Midden-Oosten verspreid waren. Nu had hij het eind van zijn omzwervingen bijna bereikt: Agça was niet op het St.-Pietersplein om voor de paus te applaudisseren, maar om hem te vermoorden.

Om vier uur had Johannes Paulus II een pas gestreken toog van witte zijde aangetrokken. Op aanraden van de CIA was dit kledingstuk op geraffineerde manier zodanig vermaakt dat hij er een kogelvrij vest onzichtbaar onder kon dragen. Bij zijn laatste bezoek aan het Apostolisch Paleis had Casey de paus gewaarschuwd dat ‘zelfs een paus in deze krankzinnige tijden niet gevrijwaard is van aanslagen. Paus Johannes Paulus was bovendien een controversiële figuur en het was altijd mogelijk dat de een of andere fanaat zou proberen hem te doden.’

Johannes Paulus had geweigerd het kogelvrije vest aan te trekken. Alleen al het idee was in strijd met alles waarvoor het pontificaat stond, zo had hij tegen zijn Engelstalige privésecretaris, monseigneur John Magee, gezegd.

Om tien voor vijf daalde Johannes Paulus de trap af naar de San Damasohof in het Apostolisch Paleis. Het hoofd Beveiliging van het Vaticaan, Camillo Cibin, vinkte de aankomst van de paus af op zijn afschrift van het minutieuze tijdschema dat de werkdag van de paus

regelde. In de binnenzak van Cibins staalgrijze maatpak bevond zich een zaktelefoon die hem verbond met het hoofdbureau van politie in Rome. De eigenlijke bescherming van de paus was echter de taak van de in blauw uniform gestoken *vigili*. Het kleine maar goedgetrainde bewakingskorps van het Vaticaan fungeerde als de scherpe ogen achter de ceremoniële Zwitserse Garde die al op het St.-Pietersplein was geposteerd.

In het binnenhof stond de pausmobiel (*campagnola*) te wachten, uitgerust met een gecapitonneerde, met wit leer beklede zetel en een leuning waaraan de paus zich tijdens de korte rit over het plein kon vasthouden. Rondom de pausmobiel hadden zich zijn naaste medewerkers verzameld. Magee herinnerde zich later dat de paus in ‘uitzonderlijk goede vorm’ verkeerde.

Exact om vijf uur reed de pausmobiel het binnenhof uit. Op het St.-Pietersplein begon de menigte al te juichen. Toen de *campagnola* de Klokkenboog naderde, kregen de vigili versterking van leden van de gemeentepolitie van Rome, die direct vóór en direct achter de pausmobiel meeliepen. Toen de pausmobiel het plein zelf opreed, zwol het gejuich van de menigte aan tot een oorverdovende orkaan van geluid. De paus wuifde en glimlachte: hij had in zijn jeugd aan toneelspelen gedaan en er een krachtige podium-persoonlijkheid aan overgehouden.

Met een gangetje van vijf kilometer per uur rolde de pausmobiel naar de Egyptische obelisk in het midden van het plein. Exact om kwart over vijf begon de *campagnola* aan een tweede rondje over het St.-Pietersplein, onder de waakzame ogen van Cibin, die zelf ook achter de pausmobiel meeliep. Het gejuich van de menigte zwol nog verder aan. De spontane paus deed iets waar Cibin altijd erg nerveus van werd. Hij bukte zich en tilde een klein kind uit de menigte. Hij kuste en knuffelde de kleine meid en gaf haar toen terug aan haar moeder, die helemaal in de wolken was. Cibin was altijd bang dat zo’n kind zich aan de greep van de paus zou ontworstelen en dan zou vallen, waardoor een akelig ongeluk zou kunnen ontstaan. De paus had dat soort zorgen echter altijd weggewuifd.

Om zeventien over vijf bukte hij zich opnieuw, nu om een ander klein meisje, gekleed in een wit communiejurkje, over de bol te aaien. Toen richtte hij zich op en keek om zich heen alsof hij zich afvroeg wie hij nog meer zou kunnen begroeten. Dit was zijn manier om de afstand tussen de plaatsbekleder van Christus en zelfs de grootste menigte te verkleinen.

De gevaren die hij te midden van andere menigten had gelopen, waren op dat moment wel heel ver uit zijn gedachten. Toch was het nog maar drie maanden geleden dat er in Pakistan, op 16 februari 1981 een bom was geëxplodeerd in het gemeentelijke stadion van Karachi, kort voordat hij aan zijn rit door de menigte gelovigen was begonnen. Bovendien had de Franse geheime dienst hem al in januari 1980 gewaarschuwd voor een communistisch complot om hem te doden. Het was slechts een van de talloze dreigementen tegen het leven van de paus die het Vaticaan had ontvangen. Ze waren stuk voor stuk zo goed mogelijk nagetrokken. Privésecretaris Magee: ‘In werkelijkheid konden we alleen maar afwachten. Behalve de Heilige Vader opsluiten in een kogelvrije kooi, iedere keer als hij zich in het openbaar liet zien – en dat was iets waarmee hij nóóit akkoord zou gaan – was er weinig dat wij konden doen.’

Johannes Paulus stond rechtop in de pausmobiel, zijn handen om de reling voor hem. Opeens begon hij te wankelen. De eerste kogel van Mehmet Ali Agça had zich in zijn buik geboord en meerdere gaten geslagen in de dunne darm, het onderste deel van de dikke darm en het darmscheil, een soort tweede ‘buikvlies’ dat de ingewanden verbindt met de buikwand. Instinctief drukte Johannes Paulus zijn hand tegen zijn buik om het uit de wond spuitende bloed tegen te houden. Zijn gezicht vertrok van pijn en hij begon langzaam in elkaar te zakken. Er waren pas enkele seconden verstreken sinds hij was getroffen.

Agça’s tweede kogel trof de rechterhand van de paus, die krachteloos wegviel naar zijn zij. Vuurrood bloed breidde zich uit over zijn witte toog. Een derde kogel, kaliber 9mm, trof de rechterbovenarm van de paus.

De bestuurder van de *campagnola* draaide zich met open mond om in zijn stoel, te verbijsterd om iets te kunnen zeggen. Cibin brulde hem toe om door te rijden. Een van de naaste medewerkers van de paus posteerde zich beschermend voor zijn lichaam. De pausmobiel zette zich met een schok weer in beweging. De menigte leek te golven als een zee, in beroering gebracht door een machtige windvlaag. Toen verbreidde de geschrokken stilte zich in kringen uit rondom het toneel van de aanslag. In een soort Babylonische spraakverwarring ging de mare rond: ‘De paus is neergeschoten.’

Cibin en zijn vigili en politieagenten zwaaiden met hun pistolen en brulden bevelen en tegenbevelen, op zoek naar de schutter. Agça had zich al losgerukt uit de menigte en rende uit alle macht weg, het pistool dreigend in zijn rechterhand. De menigte maakte haastig plaats bij het

zien van het wapen. Plotseling smeet hij het pistool weg. Op hetzelfde moment werden zijn benen onder hem weggemaaid. Een agent van de gemeentepolitie had hem te pakken gekregen. Even later werden beide mannen bedolven onder andere politiemannen, zodat het geheel deed denken aan een scrum bij rugby. Verscheidene politiemannen schopten en stompten Agça voordat hij werd meegesleurd naar een patrouillewagen.

De pausmobiel was tergend langzaam doorgereden naar de dichtstbijzijnde ambulance, niet ver van de Bronzen Deur van het Vaticaan. De ambulance had echter geen zuurstofapparatuur bij zich, zodat de paus werd overgebracht naar een tweede ambulance. Zo gingen er kostbare seconden verloren.

Met flikkerende zwaailichten en huilende sirenes reed de ambulance in halsbrekende vaart naar het Gemelli-ziekenhuis in Rome, dat het dichtst bij het Vaticaan is gelegen; de afstand werd in de absolute recordtijd van acht minuten afgelegd. Gedurende die rit uitte de Heilige Vader geen klacht of woord van wanhoop: hij fluisterde slechts een kort gebed: ‘Moeder Maria, Moeder Maria!’

In het ziekenhuis werd hij ogenblikkelijk met de lift omhoog gebracht naar een afdeling Chirurgie op de negende verdieping, bestaande uit een anesthesieruimte, de operatiekamer, en een verkoeverkamer. Hier – in dit crisiscentrum – geen spoor van paniek, geen enkele verspilde beweging, geen overbodig woord. De geschokte paus kon weer een sprankje hoop koesteren.

Zijn bebloede toog, vest en broeken werden door vaardige handen opengeknipt en het bebloede crucifix aan de zware gouden ketting werd afgedaan. Groene operatiedoeken bedekten zijn naaktheid. In operatiehandschoenen gestoken handen waren al bezig met het klaarleggen van de operatie-instrumenten die de chirurgen nodig zouden hebben in een worsteling waarmee zij maar al te vertrouwd waren.

Toen hij na een operatie van bijna zes uur weer bij kennis was, geloofde Johannes Paulus dat hij gered was door de wonderbaarlijke tussenkomst van een van de meest vereerde verschijningen die de rooms-katholieke Kerk deze eeuw heeft gekend: de madonna van Fatima, wier feestdag samenviel met deze aanslag op zijn leven.

Gedurende zijn maanden durende herstel, werd Johannes Paulus in toenemende mate in beslag genomen door de vraag wie opdracht kon hebben gegeven om hem te doden. Hij probeerde kennis te nemen van elk spoortje bewijs dat de politie en uiteenlopende inlichtingendiensten als de CIA, de West-Duitse Bundesnachrichtendienst en de geheime

diensten van Turkije en Oostenrijk bijeenschraapten. Het bleek echter onmogelijk alles te lezen: het was een stortvloed van woorden, verklaringen en evaluaties, die bij elkaar miljoenen woorden telde.

Geen van die documenten gaf een volledig antwoord op de vraag van de Heilige Vader: wie had hem dood gewild? Hij was dan ook nog vrijwel even wijs als eerst toen Agça in de laatste week van juli 1981 terechtstond voor het Assisenhof in Rome. De met veel vaart doorgevoerde hoorzittingen namen drie dagen in beslag, maar wierpen geen licht op de beweegredenen van de schutter. Agça werd tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld; zelfs als hij zich voorbeeldig gedroeg, zou hij niet voor het jaar 2009 in aanmerking komen voor voorwaardelijke vrijlating.

Twee jaar na Agça's veroordeling had paus Johannes Paulus II eindelijk de belofte gekregen dat hij antwoord zou krijgen op de vraag waarop hij nog altijd broedde. Het zou hem worden gegeven door een priester die zijn volle vertrouwen genoot, een prelaat met de officiële titel *Nunzio Apostolico Con Incarichi Speciali*. Deze ronkende titel verried met geen woord dat aartsbisschop Luigi Poggi aan het hoofd stond van de geheime wereld van de pauselijke diplomatie, en in het bijzonder was belast met het verzamelen van informatie uit het communistische Oost-Europa. De mensen in het Vaticaan hadden een andere, wat eenvoudiger titel voor hem: 'De pauselijke spion'.

Vele maanden lang had Poggi geheime contacten met de Israëlische Mossad gecultiveerd. Pas kortgeleden, toen hij het gevoel had gekregen vorderingen te maken, had hij de paus op de hoogte gebracht van wat er gaande was. Johannes Paulus had hem verzocht door te gaan. Sindsdien waren er ontmoetingen geweest met een Mossad-officier in Wenen, Parijs, Warschau en Sofia in Bulgarije. De prelaat en de katsa wilden er allebei zeker van zijn wat de ander van hem verwachtte en wat de ander te bieden had. Na elk nieuw contact waren ze zich het hoofd gaan breken over de volgende zet in dit schaakspel.

Inmiddels enkele dagen geleden hadden ze elkaar opnieuw ontmoet, deze keer in Wenen, een stad die zowel Poggi als de katsa een gunstig decor vond voor hun geheime contacten.

Het was van die ontmoeting dat aartsbisschop Poggi op de ijskoude avond van november 1983 terugkeerde naar het Vaticaan. Hij had eindelijk het antwoord bij zich op de dringende vraag van de paus: wie had Agça bevel gegeven hem te doden?

12

Gezegend zijn de spionnenbazen

Een van de monumentale poorten van de Klokkenboog was al gesloten – de eerste stap in het vaste avondritueel waarbij alle ingangen van het Vaticaan worden afgesloten voordat de klok twaalf uur slaat – toen de donkerblauwe Fiat-limousine over de kinderkopjes naderde en de beide leden van Zwitserse Garde in het licht van de koplampen verschenen. Ze hadden hun capuchons opgezet tegen de kilte. Achter hen stond een lid van de vigili. Een van de mannen stapte naar voren, de hand deels opgeheven bij wijze van groet, deels bij wijze van stopteken. De auto werd verwacht en het gezicht van de man achter het stuurwiel was bekend: hij was een van de chauffeurs van het Vaticaan. Maar na de aanslag op de paus nam niemand nog enig risico.

De chauffeur had op de luchthaven van Rome op de vlucht uit Wenen gewacht, maar die had vanwege slecht weer vertraging opgelopen. De schildwacht stapte achteruit, en bracht zijn hand naar zijn hoofddeksel voor een officiële groet naar de donkere figuur op de achterbank. De groet werd niet beantwoord.

De auto reed langs de zijmuur van de St.-Pieterskerk en over de kinderkopjes van de San Damasohof. Hij stopte pas voor de hoofdingang van het Apostolisch Paleis. De chauffeur sprong eruit om het portier voor zijn passagier open te doen. Zijne eminentie aartsbisschop Luigi Poggi stapte uit, gekleed in het strenge zwart van de priester. Zelfs zijn witte boordje ging schuil onder een zwarte sjaal. Uiterlijk leek hij wel wat op Rafi Eitan – dezelfde gespierde schouders en bovenarmen, dezelfde manier van lopen en een blik die qua kilte met deze novemberavond kon wedijveren.

Zoals altijd had Poggi een kleine leren koffer voor zijn persoonlijke spullen bij zich, alsmede een leren aktetas met een combinatieslot. Soms zei hij gekscherend dat hij meer tijd duttend doorbracht in vliegtuigstoelen dan slapend in zijn bed, in de ruime suite aan de achterzijde van het Apostolisch Paleis die zijn appartement was.

Weinig van zijn uitstapjes van de laatste tijd waren zo belangrijk geweest als het nieuws dat de aartsbisschop deze keer in de oude Jodenwijk van Wenen te horen had gekregen. Daar – in een smal pand met een steil schuin dak op slechts enkele honderden meters afstand van het kantoor van de beroemde nazi-jager Simon Wiesenthal – had de aartsbisschop bijna ademloos zitten luisteren naar de woorden van een

man die hij, zoals ze waren overeengekomen, alleen mocht kennen onder zijn voornaam: Eli.

Poggi was inmiddels meer dan gewend aan dit soort voorzorgsmaatregelen in zijn contacten met de Mossad. Niemand voerde dit soort zaken zover door als de agenten van de Israëlische geheime dienst. Het enige persoonlijke detail van Eli dat hij kende, was dat hij verscheidene talen sprak en dat hij eindelijk antwoord had gegeven op de vraag wie de aanslag op het leven van de paus had georkestreerd.

Aan de andere kant was het werk van Luigi Poggi zelf ook zo geheim dat zelfs het Annuario Pontificio, het adressenboek van het Vaticaan waarin alle namen, adressen en telefoonnummers van de medewerkers van het Vaticaan staan vermeld, op geen enkele manier indicaties bevatte dat de aartsbisschop in de afgelopen twintig jaar allerlei uiterst geheime contacten had aangeknoopt en onderhouden – een net van connecties dat zich uitstrekte tot in het Kremlin, tot in Washington en tot in de wandelgangen van tal van Europese regeringszetels. Hij was een van de eersten geweest die aan de weet waren gekomen dat de Sovjetleider Joeri Andropov stervende was aan chronische hepatitis. Poggi was zelfs in het gebouw van de Sovjetambassade in Genève geweest, een paleisachtige, negentiende-eeuwse villa met een voorraadje van de fijnste wodka en beste kaviaar waar de aartsbisschop zo op gesteld was; daar had hij uit de eerste hand vernomen dat Moskou bereid was eventueel zijn op Europa gerichte kernraketten terug te trekken, indien Washington bereid was zich in de ontwapeningsbesprekingen minder hard op te stellen. Het nieuws was op de eerstvolgende vrijdagavondbespreking met de paus doorgegeven aan het hoofd van de CIA in Rome. Al ruim twintig jaar had Poggi zijn pauselijke superieuren vaak gedetailleerde informatie verstrekt die hen in staat had gesteld informatie uit andere bronnen beter te evalueren. De aartsbisschop beschikte over de zelfs onder diplomaten zeldzame bekwaamheid om in korte tijd een evenwichtig oordeel te geven uit materiaal uit wel tien verschillende bronnen in bijna evenveel talen, waarvan hij de meeste vloeiend kon spreken.

Ook bij zijn laatste ontmoeting met Eli had aartsbisschop Poggi gesproken met de zachte stem die al zo lang zijn handelsmerk was, net als zijn alerte bruine ogen en het samenpersen van de lippen dat hij altijd deed als hij een volgende vraag wilde gaan stellen. Zijn gezicht stond altijd kalm en beheerst.

Het was hem echter niet kwalijk te nemen dat hij zich die koude novemberavond, moe van al zijn reizen, de trap op haastte. Hij repte zich

naar binnen, passeerde de dienstdoende vigili en de Zwitserse gardisten die in de houding sprongen, en nam de lift naar de Pauselijke Vertrekken.

De persoonlijke bediende van de paus liet hem binnen in de studeerkamer. De boekenkasten verrieden veel over de zich voortdurend uitbreidende interesses van de Heilige Vader. Naast in leer gebonden Poolse uitgaven van de klassieken en de werken van allerlei theologen en wijsgeren, stonden exemplaren van de *International Defense Review* en boeken met gortdroge titels als *The Problems of Military Readiness* en *Military Balance and Surprise Attack*. Ze weerspiegelden de onwankelbare overtuiging van de paus dat de voornaamste vijand die de vrije wereld in 1983 bedreigde nog altijd het communisme was.

Johannes Paulus liet geen gelegenheid voorbijgaan om zijn persoonlijke medewerkers te verzekeren dat er nog vóór het begin van het nieuwe millennium een ‘beslissende verandering’ in de wereld zou komen. Ondanks alle vragen naar de aard van die verandering had hij steeds geweigerd daar nader op in te gaan; hij had alleen gezegd dat zij allemaal moesten bidden dat de Kerk niet nog meer terrein zou hoeven prijs te geven aan het communisme of het secularisme dat zich dreigde meester te maken van landen als de Verenigde Staten, West-Duitsland en Nederland. Hij was ervan overtuigd dat Onze Lieve Vrouwe van Fatima hem op het St-Pietersplein het leven had gered omdat hij leiding moest geven aan de strijd tegen deze ontwikkelingen.

Poggi wist dat het deze strijd was – meer dan iedere andere zorg – die Johannes Paulus zowel geestelijk als lichamelijk veel had gekost. Na de wederzijdse begroeting kon Poggi zich niet aan de indruk onttrekken dat Johannes Paulus in de beslotenheid van zijn privévertrekken meer in zichzelf gekeerd leek dan vroeger. De kogels van Agça hadden niet alleen zachte en harde weefsels beschadigd, maar ook emotionele littekens achtergelaten die de paus meer geneigd hadden gemaakt tot introspectie en soms was hij nogal verstrooid.

Poggi zat met zijn handen op de knieën, de houding die hij altijd aannam als hij ernstig nieuws kwam overbrengen, toen hij begon aan het verslag van wat er was gebeurd gedurende die eerste paar weken nadat Ali Agça op de paus had geschoten.

Toen het nieuws van de gebeurtenis op het St.-Pietersplein op 13 mei 1981 doordrong tot Tel Aviv, had de toenmalige directeur-generaal van de Mossad, Yitzhak Hofi, meteen gezegd dat die aanslag het werk van een gek moest zijn. Hoe schokkend het incident in Rome ook was, het stond los van de zaken waar de Mossad zich op dat moment zorgen over maakte.

De Arabieren in Israël waren zich steeds radicaler gaan opstellen, terwijl omgekeerd ook de Joodse extremisten, aangevoerd door leden van de Kahane Kach-partij, steeds vaker hun toevlucht namen tot grof geweld. Op het laatste nippertje hadden de geheime diensten een complot van deze extremisten kunnen voorkomen om het voornaamste islamitische heiligdom in Jeruzalem, de Omarmoskee of Koepel van de Rots, op te blazen. Als die aanslag was gelukt, zouden de consequenties de vorm van een afschuwelijke nachtmerrie hebben aangenomen. De oorlog in Libanon sleepte zich tot in het oneindige voort, ondanks de Amerikaanse pendeldiplomatie tussen Damascus, Beiroet en Jeruzalem. Het Israëlische kabinet werd voorgezeten door een premier, Begin, die leider was van een partij die gebrand was op een 'definitieve en beslissende krachtmeting' met de PLO. Arafat doden was nog steeds een permanente opdracht van de Mossad: in dezelfde maand dat er op de paus was geschoten, waren er twee mislukte moordaanslagen op de PLO-voorzitter gepleegd.

Het feit dat blijkbaar iedere westerse inlichtingendienst een onderzoek instelde naar de aanslag op de paus, speelde eveneens een rol in Hofi's besluit om de Mossad er niet bij betrokken te laten raken. Hoe het ook zij, hij verwachtte dat hij vroeg of laat toch wel via de een of andere bevriende inlichtingendienst de achtergronden van het incident zou vernemen.

Hij verkeerde nog steeds in die veronderstelling toen hij in september 1982 werd vervangen door Nahum Admoni. Vanwege zijn Poolse achtergrond – zijn ouders waren middenstanders geweest in Gdansk voordat ze naar Israël emigreerden – had Admoni meer dan een vluchtige belangstelling voor de rooms-katholieke Kerk. Toen hij zelf nog onder een dekmantel in Frankrijk en de Verenigde Staten had gewerkt, had hij gezien tot hoe ver de invloed van de Kerk reikte. Zo had Rome bijgedragen aan de verkiezing van de rooms-katholiek John F. Kennedy tot president, en ook in Frankrijk was de Kerk een belangrijke rol in de politiek blijven spelen.

Meteen na zijn ambtsaanvaarding liet Admoni het Mossad-dossier over de mislukte aanslag op de paus lichten. Het bevatte voornamelijk krantenknipsels, plus een rapport van een in Rome gestationeerde katsa dat nauwelijks meer onthulde. Wat ongebruikelijk was, was dat de zes westerse geheime diensten die ieder hun eigen onderzoek hadden ingesteld – met inbegrip van het verhoren van Agça in de strengst bewaakte afdeling van de Rebibbia-gevangenis in Rome – tot nu toe hun

informatie niet hadden gebundeld. Admoni besloot zelf een onderzoek in te stellen.

William Casey, toen nog steeds directeur van de CIA, zou later zeggen dat de meest waarschijnlijke reden van Admoni's onderzoek wel zou zijn dat 'de Mossad een kans rook om zich toegang te verschaffen tot het Vaticaan. Admoni zal gedacht hebben dat hij misschien iets zou kunnen vinden dat hij als ruilobject bij de Heilige Stoel zou kunnen gebruiken.'

Na de mislukte poging van Golda Meir om diplomatieke banden met het Vaticaan aan te knopen had Zvi Zamir een permanente vertegenwoordiger in Rome geposteerd met de opdracht in het Vaticaan te infiltreren. Deze katsa werkte vanuit een pand niet ver van de Israëlische ambassade in Rome, en hij had diverse mislukte pogingen gedaan een informant onder de priesters te rekruteren. Het meeste wat hij te weten kwam, was weinig meer dan wat roddelpraatjes die hij hoorde in de bars en restaurants welke door personeelsleden van het Vaticaan werden gefrequenteerd. Jaloers had hij moeten toezien hoe het hoofd van de CIA-vestiging in Rome iedere vrijdagavond zonder mankeren in het Vaticaan werd toegelaten voor zijn wekelijkse bespreking met de paus, die waren hervat zodra de Heilige Vader voldoende van zijn operatie was hersteld.

Tijdens die herstelperiode had de staatssecretaris van het Vaticaan, Agostino Casaroli, het hele Vaticaan geleid. De katsa had gehoord dat kardinaal Casaroli een paar allesbehalve diplomatieke opmerkingen aan het adres van de CIA had gemaakt: volgens hem had de Amerikaanse geheime dienst op de hoogte behoren te zijn van het complot en Agça's rol daarin. De katsa had die opvattingen van de kardinaal-staatssecretaris doorgegeven aan Tel Aviv.

In de Amerikaanse inlichtingendiensten overheerste de mening dat Agça slechts de uitvoerder was geweest van een door de KGB geïnitieerd complot tegen de paus. In een rapport met het stempel TOPGEHEIM en de titel *Agça's moordpoging op de paus: de argumenten voor Sovjet-betrokkenheid* was de redenering opgebouwd dat Moskou beducht was geworden voor de mogelijkheid dat de Poolse paus het vuur van het Poolse nationalisme zou ontsteken.

Al in 1981 was Solidariteit, de Poolse vakbond die door Lech Walesa werd geleid, in toenemende mate bezig zijn krachten te meten met de communistische Poolse regering, die door Moskou onder steeds zwaardere druk werd gezet om een eind te maken aan de activiteiten van Solidariteit.

De paus had er bij Walesa op aangedrongen niets te ondernemen wat voor de Sovjets een aanleiding tot militair ingrijpen zou kunnen zijn. Ook had hij er bij de stervende kardinaal van Polen, Stefan Wyszinski, op gehamerd dat hij de communistische leiders zou verzekeren dat de Heilige Stoel Solidariteit niet zou toestaan over de schreef te gaan. Toen de vakbond niettemin een algemene staking wilde uitschrijven, had kardinaal Wyszinski zich in Walesa's kantoor uitgestrekt, hem bij zijn broekspijp gegrepen en gezegd dat hij niet zou loslaten voordat hij stierf. Walesa had de staking afgelast.

De analisten van de Mossad in Tel Aviv kwamen tot de conclusie dat de paus zich ten volle rekenschap gaf van het belang om de Sovjets vanwege Polen niet in het harnas te jagen, dit om te voorkomen dat de aanzienlijke terreinwinst die Solidariteit had geboekt verloren zou gaan. Het leek steeds onwaarschijnlijker dat Moskou zo dom was geweest een plan te smeden om de paus te laten doden. Er bestond nog steeds de mogelijkheid dat zij de uitvoering van dat idee aan een van hun satelliet-geheime diensten hadden overgelaten. In het verleden had de Bulgaarse geheime dienst soortgelijke opdrachten voor de KGB uitgevoerd, als die het nodig vond de eigen betrokkenheid absoluut geheim te houden. Aan de andere kant leek het de analisten onwaarschijnlijk dat de KGB zo'n belangrijke 'klus' had willen delegeren. En de Bulgaren zouden nooit op eigen initiatief zo'n aanslag hebben ondernomen.

Nahum Admoni begon zich te verdiepen in de huidige connecties van de CIA met de Heilige Stoel. Naast de geregelde werkbezoeken van het hoofd van de CIA-vestiging in Rome aan het Vaticaan, was er nog een andere belangrijke speler in de relatie tussen CIA en Heilige Stoel, namelijk kardinaal John Krol van Philadelphia, die tussen het Witte Huis en het Apostolisch Paleis pendelde. Volgens monseigneur John Magee, de Engelstalige privé-secretaris van de paus, was Krol een 'bijzondere vriend van de Heilige Vader. Ze hadden een soortgelijke achtergrond, kenden dezelfde Poolse volksliedjes en -verhalen en wisselden aan tafel in het Poolse dialect van de geboorteplaats van de paus kwinkslagen uit. Wij anderen zaten er glimlachend bij, maar we verstonden er geen woord van.'

Krol was de prelaat geweest die CIA-directeur Casey na de genezing van de paus had vergezeld naar de eerste privé-audiëntie bij de Heilige Vader. En later had deze kardinaal ook Casey's afgezant, Vernon Walters, aan de paus voorgesteld. Het spectrum van de gespreksonderwerpen tussen CIA-agent en kerkvorst strekte zich uit van het terrorisme in het Midden-Oosten tot de kerkelijke politiek en de

gezondheid van de bewoners van het Kremlin. Zo vertelde Richard Allen, zelf een rooms-katholiek die destijds de eerste presidentiële adviseur voor Nationale Veiligheid van Ronald Reagan was: ‘De relatie tussen de CIA en de paus was een van de "grote allianties" van die periode. Reagan was er absoluut van overtuigd dat de paus hem zou helpen bij het veranderen van de wereld.’

Het is een feit dat er gemeenschappelijke doelstellingen werden bepaald. Paus en president verklaarden eensgezind dat zij tegen abortus waren. De Verenigde Staten blokkeerden een bijdrage van miljoenen dollars aan het ontwikkelingprogramma van de Verenigde Natie voor de landen die het waagden programma’s voor geboortebeperking uit te voeren. Op zijn beurt gaf de paus door middel van ‘veelzeggend stilzwijgen’ zijn steun aan de militaire politiek van de Verenigde Staten, ook toen dat land de NAVO een nieuwe generatie kruisraketten ter beschikking wilde stellen. De CIA luisterde regelmatig de telefoon af van de bisschoppen en priesters in Midden-Amerika die een lans braken voor de bevrij-dingstheologie en zich verzetten tegen de Amerikaanse steun aan de junta’s in Nicaragua en El Salvador die tegen linkse guerrillabewegingen streden. Uiteraard kwamen de transcripties van die telefoongesprekken in de wekelijkse bespreking van de CIA-man in Rome met de paus uitvoerig aan de orde. President Reagan had persoonlijk overste Oliver North, werkend voor de Nationale Veiligheidsraad van de Verenigde Staten, toestemming gegeven om regelmatig aanzienlijke betalingen te doen aan Zuid-Amerikaanse, Afrikaanse en Aziatische priesters die door het Vaticaan als ‘loyaal’ werden beoordeeld. Het geld werd gebruikt ter financiering van hun vaak luxueuze levensstijl en ter bevordering van de oppositie van de Heilige Stoel tegen geboortebeperking en echtscheiding.

Een van de taken van de persoonlijke secretaris van de paus, monseigneur Emery Kabongo, was het regelmatig actualiseren van de lijst van de paus welgevallige priesters. Een andere taak was het archiveren van de door de CIA geleverde documenten en het notuleren van de geheime gesprekken van de CIA met de paus.

Kabongo had de spionnenbazen uit Washington voor het eerst ontmoet op 30 november 1981, kort nadat de herstelde paus Johannes Paulus II weer aan het werk was gegaan. Nadat Kabongo zich voor de eerste gebeden van de dag bij de paus had gevoegd – volgens de statige pendule in de gang bij de pauselijke privé-kapel in de Pauselijke Vertrekken ’s morgens om kwart over vijf – waren de beide mannen naar de pauselijke studeerkamer gegaan om daar Vernon Walters, adjunct-

directeur van de CIA, te ontvangen. Monseigneur Kabongo herinnert zich:

‘Ik betrok mijn gebruikelijke plekje in een hoek van de studeerkamer, met een notitieblok op mijn knie. Er was geen tolk bij. Generaal Walters wilde weten welke taal hij moest spreken. Zijne Heiligheid zei dat hij gerust Italiaans kon spreken. Walters begon met te zeggen dat hij de groeten overbracht van president Reagan. De paus deed hem de groeten terug. Meteen daarna kwam het eigenlijke doel van het gesprek aan de orde. Walters haalde satellietfoto’s uit zijn aktetas en Zijne Heiligheid werd gefascineerd door de gedetailleerdheid ervan. Een uur lang weidde Walters uit over de CIA-visie op de nieuwste Sovjetintenties. Zijne Heiligheid bedankte hem. Tegen het eind van de bespreking legde Walters een aantal rozenkransen op tafel, met het verzoek aan de paus ze te zegenen voor zijn vrienden en verwanten. Dat deed de paus.’ Geïntrigeerd door het gemak waarmee de paus zijn aandacht kon verplaatsen van spirituele naar wereldlijke zaken, benutte Admoni zijn persoonlijke vriendschap met de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, ex-generaal Alexander Haig (ze hadden elkaar leren kennen toen Admoni nog op de Israëlische ambassade in Washington had gewerkt), om een afschrift in handen te krijgen van het door de CIA-psychologen opgestelde psychologisch profiel van de Heilige Vader.

Het was het portret van een man wiens religieuze vuur soms zo intens was dat hij onder het bidden begon te huilen en dan soms op de marmeren vloer van zijn privékapel werd gevonden: dan lag hij met zijn gezicht omlaag en met de armen zijwaarts uitgestrekt als de gekruisigde zelf, roerloos als een dode. Hij kon uren lang in die houding volharden. Maar zijn woede was vaak explosief en voor zijn omgeving angstaanjagend: dan ging hij luidkeels tekeer. Zijn inzicht in de wereldpolitieke verhoudingen was indrukwekkend en hij kon even onwrikbaar zijn als de hardste dictator. Ook had Johannes Paulus II geen vrees voor confrontaties met de Curie, zeg maar het ‘ministerie van Binnenlandse Zaken’ van het Vaticaan, of met zijn in de diplomatie ervaren staatssecretaris, Agostino Casaroli. Volgens het ‘psychoprofiel’ was de paus in sterke mate ‘gepolitiseerd’ door zijn ervaringen in Polen, en genoot hij van zijn rol als een van de hoofdacteurs op het politieke wereldtoneel.

In de ogen van Nahum Admoni was één ding zo klaar als een klontje: de hechte, wederzijds profijtelijke banden tussen CIA en Vaticaan hadden een hoofdrol gespeeld bij het feit dat de paus de

Amerikaanse visie onderschreef dat de aanslag op zijn leven was georkestreerd door het Kremlin.

Maar stel dat het mogelijk was aan te tonen dat die visie ernaast zat? Hoe zou de paus daarop reageren? Zou dat zijn vertrouwen in de CIA niet een forse deuk bezorgen? Zou dat er niet toe leiden dat voortaan hij op zijn hoede zou zijn voor *iedere* geheime dienst? En zou het voor de Mossad – vooropgesteld dat deze kon aantonen dat er een andere hand achter de aanslag had gezeten – eindelijk die zware Bronzen Deur van het Vaticaan ontsluiten? Vermoedelijk dan wel niet als een volwaardige adviesinstantie op spionagegebied, maar toch op zijn minst voor een audiëntie die de Mossad de kans zou geven met behulp van die fascinerende informatie de Heilige Stoel te bewegen tot een andere houding tegenover Israël.

Zes maanden later kreeg Admoni een bevredigend antwoord op zijn eerste vraag: was iemand anders de initiatiefnemer geweest voor de mislukte aanslag?

Het complot was uitgewerkt in Teheran, met de volledige instemming van ayatollah Ruholla Khomeini. De moord op de paus had de openingszet moeten zijn voor een *jihad*, een heilige oorlog tegen het Westen en datgene wat Khomeini zag als decadente westerse waarden, goedgekeurd door de christelijke Kerk.

In het voor Admoni opgestelde rapport stond te lezen: ‘Khomeini blijft het schoolvoorbeeld van religieus fanatisme. Hij heeft zichzelf uitgeroepen tot de goddelijke leraar van zijn volk. Om die mythe in stand te houden is hij wel genoodzaakt zich in toenemende mate te gedragen op een manier die voor Israël, het Westen en in feite de hele wereld zeer gevaarlijk is.’

In het geval dat Agça’s aanslag mocht mislukken, hadden zijn Iraanse controllers ervoor gezorgd dat hij als een fanatieke eenling zou worden beschouwd, en wel door bepaalde details van zijn persoonlijke achtergrond te laten uitlekken. Mehmet Ali Agça was geboren in het afgelegen dorp Yesiltepe in Oost-Turkije, waar hij in een broeinest van islamitisch fundamentalisme was grootgebracht. Op de leeftijd van negentien jaar had hij zich aangesloten bij de Grijze Wolven, een terroristengroep die verantwoordelijk was voor veel geweld in een Turkije dat met grote moeite een democratisch bestel probeerde te handhaven. In februari 1979 had Agça de redacteur van een nieuwsblad die bekendstond om zijn pro-westerse houding in Istanboel vermoord. Na zijn arrestatie was Agça met de hulp van de Grijze Wolven uit de gevangenis ontsnapt. De volgende dag had dezelfde krant een

ijzingwekkende brief ontvangen over het aanstaande bezoek van de paus aan Turkije, over drie dagen:

‘Westerse imperialisten sturen, uit angst dat Turkije en zijn islamitische broederlanden zich tot een politieke, militaire en economische macht in het Midden-Oosten zullen ontwikkelen, juist op dit cruciale moment de aanvoerder van de Kruistochten, Johannes Paulus II, naar Turkije onder de dekmantel van een religieus leider. Als dit bezoek niet wordt afgelast, zal ik weloverwogen de generaal-paus executeren.’

Admoni was ervan overtuigd dat deze brief was geschreven in Teheran: qua stijl en inhoud was dit een brief die de linguïstische vaardigheid van de bijna-analfabeet Ali Agça duidelijk te boven ging. Een Mossad-computeranalyse van de toespraken van Khomeini onthulde dat de ayatollah zelf Johannes Paulus II herhaaldelijk had omschreven als ‘de aanvoerder van de Kruistochten’ of ‘de generaal-paus’.

Uiteindelijk was het bezoek van de paus aan Turkije zonder incidenten verlopen. Agça’s naam en portret waren opgeslagen in de computers van diverse geheime diensten, maar niet in die van de Mossad. Otto Kormek, de agent van de Oostenrijkse geheime dienst die belast was geweest met het onderzoek naar de aanslag op de paus, vond het ‘niet nodig om de Mossad te informeren. Israël was wel de laatste plek op aarde waar Agça heen zou gaan’.

Het Mossad-onderzoek bracht later aan het licht dat Agça na zijn ontsnapping uit de gevangenis was weggesmokkeld naar Iran, waar hij maanden in trainingskampen had doorgebracht en grondig was geïndoctrineerd. Aan de hand van eigen bronnen in die kampen was de Mossad er nu in geslaagd een beeld samen te stellen van Agça’s leven in die periode.

Hij stond al op vóór het dag werd, de kleine, roodomrande ogen diep in het langwerpige gezicht, een en al waakzaamheid als de andere rekruten wakker werden. Het eerste daglicht viel op de plakkaten aan de wanden van hun barak: foto’s van ayatollah Khomeini en revolutionaire leuzen, erop gericht om hun fantasie aan het werk te zetten. De luidsprekers in de barak braakten de hele dag liederen uit die dat effect moesten versterken.

In zijn korte broek en shirt was Agça een allesbehalve indrukwekkende figuur: de grote handen en voeten waren buiten proporties ten opzichte van het lichaam, met de ingevallen borst, uitstekende schouderbladen en magere armen en benen. Het eerste wat hij en de andere rekruten ’s morgens deden, was het uitrollen van hun

gebedskleden, waarop ze zich drie keer languit uitstrekten om met hun voorhoofd de grond aan te raken, onder het prevelen van de naam van Allah, Heer der Wereld, de Barmhartige en Genadevolle, de Opperste Gebieder van het Laatste Oordeel. En daarna begonnen zij aan hun lange haatlitanie, een lijst van alle personen en instanties die zij van hun instructeur dienden te haten en hadden moeten opschrijven. De lijst was steeds langer en gevarieerder geworden en omvatte alle imperialistische landen, NAVO-lidstaten en Arabische landen die hadden geweigerd de olieleveringen aan het Westen te staken. Ze baden vooral tot Allah om vernietiging van de Verenigde Staten, de machtigste natie ter wereld, en baden dat hun manier van leven, hun waarden en zeden, ja, de bronnen van hun bestaan hen voorgoed zouden worden ontnomen.

Daarna bleven alleen nog de religieuze doelen van hun haat over. Dit waren de emoties die Ali Agça innerlijk verteerden en die zich als een kankergezwel vastzetten in zijn hersenen. Hij zag alle andere religies als een gevaar voor het geloof dat hij zelf aanhing. Zijn instructeurs hadden hem geleerd deze haat te concentreren op één figuur, die hij zich gemakkelijk voor ogen kon halen: een man in een lang wit gewaad die resideerde in een gigantisch paleis achter de bergen. Van daaruit regeerde hij als een vroegere kalief en vaardigde decreten en bevelen uit die door honderden miljoenen mensen werden gehoorzaamd. Deze man verbreidde zijn gehate boodschap op dezelfde manier als zijn voorgangers negentien eeuwen lang hadden gedaan. Deze man omringde zich met luister en ceremonieel en verheugde zich in bijna nog meer eretitels dan Allah zelf: Dienaar der Dienaren Gods, Aartsvader van het Westen, Plaatsbekleder van Christus op Aarde, Bisschop van Rome, Monarch van de stadsstaat Vaticaan, Paus, Heilige Vader, Zijne Heiligheid Paus Johannes Paulus II.

Er was Mehmet Ali Agça plechtig beloofd dat hij, als het juiste moment gekomen was, de kans zou krijgen om de paus te doden. Zijn instructeurs hamerden er bij hem in dat het geen toeval was dat deze paus bijna op hetzelfde moment zijn ambt had aanvaard als dat waarop hun geliefde imam Khomeini Iran had verlost van het tirannieke regime van de sjah. De ‘ongelovige in Rome’, zoals Ali Agça had geleerd Johannes Paulus II te betitelen, was gekomen om de revolutie te doen mislukken die de imam had uitgeroepen uit naam van de Heilige Koran.

Er zat wel enige waarheid in die redenering. Johannes Paulus II had af en toe gespierde taal gebruikt met betrekking tot de islam en de gevaren die de fundamentalistische variant daarvan behelsden. Tijdens een bezoek aan de fabriek van Olivetti in Ivrea (Italië) had de paus de

werknemers daar verbaasd met een geïmproviseerde passage in zijn toespraak:

‘Wat de Koran mensen leert, is agressie; wat wij onze mensen leren is vrede. Natuurlijk is het altijd zo dat de menselijke natuur iedere boodschap van een religie verdraait. Maar zelfs al kunnen mensen door ondeugden en slechte gewoonten op dwaalwegen worden geleid, toch streeft het christendom naar vrede en naastenliefde. De islam is een godsdienst die aanvalt. Wie de hele gemeenschap leert agressief te zijn, zal op den duur de negatieve elementen in iedereen versterken. We weten waartoe dat zal leiden: dergelijke mensen zullen ons aanvallen.’

In januari 1981 was Agça op het vliegtuig gestapt naar Libië. Aanvankelijk had de Mossad dit deel van de reis niet goed kunnen plaatsen, totdat een tipgever in Tripoli ontdekte dat een afvallige CIA-officier, Frank Terpil, op dat moment in Libië was geweest. Hij was door een *grand jury* in Washington aangeklaagd wegens wapenleveringen aan Libië, samenzwering tegen het leven van een van Kaddafi’s tegenstanders in Cairo, het rekruteren van voormalige Amerikaanse piloten om Libische vliegtuigen te besturen, en het rekruteren van voormalige Groene Baretten om Kaddafi’s opleidingskampen voor terroristen te runnen. In Libië onderwees Terpil terroristen de beste manier om opsporing door westerse geheime diensten te voorkomen. Terpil was later verkast naar Beiroet, waar hij was verdwenen. De Mossad geloofde dat hij was vermoord toen hij niet langer nuttig was.

De Mossad wist nu dat Agça’s contact met Terpil was gearrangeerd door Agça’s controllers in Teheran en dat zij – na de mislukte moordaanslag op de paus – het nieuws daarover hadden laten uitlekken naar de KGB, zodat de KGB de kans kreeg om te beweren dat het complot door de CIA was gesmeed. Net als de Mossad had de KGB een effectief werkende afdeling Psychologische Oorlogvoering. Het verzinsel over de CIA vulde meters en meters krantenkolommen en vele uren uitzendtijd. Om het al troebele water nog ondoorzichtiger te maken, hadden de moella’s in Teheran het zo geregeld dat Agça na zijn vertrek uit Libië, in februari 1981, naar Sofia in Bulgarije vloog, waar hij werd opgevangen door lieden die hem vertelden dat zij van de geheime dienst van dat land waren. Er was nooit een overtuigend bewijs gevonden dat zij dat inderdaad waren. Razend om de pogingen van de KGB om de CIA de zwarte piet toe te schuiven sloeg de CIA terug door bekend te maken dat de Bulgaren als Agça’s controllers waren opgetreden, in opdracht van de KGB.

Voor de Mossad was dit een ideale situatie voor het in praktijk brengen van Machiavelli's motto: 'Verdeel en heers', dat het Instituut tot zijn lijfspreuk had gemaakt: 'Wij verdelen om te heersen'. Niet alleen zou de Mossad de CIA bij het Vaticaan in diskrediet brengen, maar eindelijk had het Instituut een manier gevonden om – door hun eigen versie van het complot als het juiste voor te stellen – tot de paus zelf door te dringen. Daarna zou het allemaal veel gemakkelijker worden: de katsa's zouden toegang krijgen tot het formidabele informatienetwerk van het Vaticaanse staatssecretariaat, en ook zouden ze in de gelegenheid zijn priesters en nonnen te exploiteren als dat nodig was. En tot slot zouden ze eindelijk hun elektronische afluisterapparatuur kunnen verbergen op alle verborgen plekjes in het Vaticaan die Zvi Zamir in kaart had gebracht.

Toen de Mossad het verslag van Mehmet Ali Agça's omzwervingen eindelijk in Tel Aviv had voltooid, zette Nahum Admoni de nodige stappen om het antwoord te gaan geven op die ene vraag die het allemaal mogelijk moest maken. Eens te meer leverde een computeranalyse de oplossing. Een van Rafi Eitans nog 'levende spionnen', een rooms-katholiek in München, had een rapport ingediend over de uitzonderlijke rol die aartsbisschop Luigi Poggi bij de Heilige Stoel vervulde. Nahum Admoni had Eli uit München ontboden en hem verzocht contact te leggen met Poggi.

Nu, ruim twee jaar nadat Agça de paus had beschoten, zat aartsbisschop Poggi tot diep in de nacht in de privévertrekken van zijn hoogste baas op aarde om hem het naadje van de kous te vertellen van wat Eli hem had onthuld.

Een maand later, op 23 december 1983 om halfvijf in de ochtend, bijna drie uur voordat de lichtjes van de grote kerstboom op het St.-Pietersplein zouden worden uitgedaan voor de nieuwe dag, werd de paus door zijn persoonlijke bediende gewekt.

De slaapkamer was verrassend klein. De muren waren nog bekleed met het pastelkleurige linnen waaraan zijn voorganger, Paulus VI, de voorkeur had gegeven. De glanzend gepoetste houten vloer was gedeeltelijk bedekt door een door Poolse nonnen geknoopt tapijt. Aan de muur boven het bed waar vier van de voorgangers van de Poolse paus hun dood hadden afgewacht, hing een crucifix. Aan een andere muur hing een mooi schilderij van de Zwarte Madonna van Polen. Beide waren geschenken uit Polen. Behalve de bediende van de paus waren ook de anderen die hem op dat tijdstip zagen – in de regel een van zijn priesterlijke naaste medewerkers die hem nieuws kwam brengen dat niet

kon wachten – opgelucht toen ze zagen dat Johannes Paulus iets van zijn vroegere energie en vitaliteit leek terug te hebben.

Zoals altijd begon de Heilige Vader zijn dag met een bezoek aan zijn *prieu-dieu* voor een stil gebed. Daarna schoor en douchte hij zich en trok de kleding aan die zijn bediende voor hem had klaargelegd: een witwollen toog met schoudercape, een wit priesterhemd, witte kniekousen, bruine schoenen en een witte kalot. Nu was hij toegerust voor een bezoek aan Ali Agça in de Rebibbia-gevangenis in Rome.

De ontmoeting was op verzoek van de paus gearrangeerd en bedoeld als, zoals de paus het noemde, 'een daad van vergeving'. In werkelijkheid wilde Johannes Paulus ontdekken of dat wat de Mossad had beweerd op waarheid berustte. Hij liet zich door de man die destijds ook de pausmobiel had bestuurd naar de gevangenis rijden. Met een politie-escorte reed de pauselijke limousine dwars door de stad naar de gevangenis in het noordoosten van Rome. In een volgauto bevond zich een kleine groep journalisten (onder wie ook de auteur van dit boek). Zij waren uitgenodigd om getuigen te zijn van het historische moment waarop de paus en zijn 'bijna-moordenaar' oog in oog met elkaar zouden staan.

Twee uur later werd Johannes Paulus II toegelaten in de zwaarbewaakte afdeling waar Agça zat opgesloten. Hij liep in zijn eentje door de gang naar de open deur van Cel T4, waar Agça op hem stond te wachten. De verslaggevers wachtten verderop in de gang, in het gezelschap van cipiers die klaarstonden voor een sprint voor het geval Agça zijn bezoeker mocht willen bedreigen.

Toen de paus zijn beringde hand uitstak, pakte Agça de hand om hem te schudden, maar toen aarzelde hij en bukte zich om de Vissersring te kussen. Toen, vluchtig, tilde hij de hand van de paus op en legde die op zijn voorhoofd.

'Lei è Mehmet Ali Agça?' vroeg de paus zacht. Er was hem verteld dat Agça in de gevangenis Italiaans had leren spreken.

'Sì.' Het woord werd met een verlegen glimlachje uitgesproken, alsof hij zich schaamde het te moeten toegeven.

'Ah, lei abita qui?' Johannes Paulus keek in de cel om zich heen, oprecht geïnteresseerd in de omgeving waarin zijn bijna-moordenaar een groot deel van de rest van zijn leven zou moeten doorbrengen.

'Sì.'

De paus nam plaats op de stoel die vlak bij de celdeur was geplaatst. Agça liet zich op zijn brits zakken en balde en opende nerveus zijn vuisten.

‘Come si sente?’ De vraag hoe Agça zich voelde, klonk bijna vaderlijk.

‘Bene, bene.’ Plotseling begon Agça op dringende toon te spreken, haastig, zodat de woorden bijna over elkaar heen buitelden, zo zacht dat alleen de paus het kon horen.

De uitdrukking op het gezicht van de paus werd peinzender. Zijn gezicht bevond zich vlak bij dat van Agça, zodat het voor de cipiers en journalisten bijna niet was te zien.

Agça fluisterde zijn woorden in het linkeroor van de paus, die bijna onmerkbaar zijn hoofd schudde. Agça laste een pauze in, zijn gezicht een en al onzekerheid. Johannes Paulus beduidde hem met een korte, kappende beweging van zijn hand dat hij verder moest gaan. De hoofden van de beide mannen raakten elkaar bijna. Agça’s lippen bewogen zich nauwelijks. Op het gezicht van de paus verscheen een trek van pijn. Hij sloot zijn ogen alsof hij zich beter wilde concentreren.

Opeens hield Agça op, midden in een zin. De paus deed zijn ogen niet open. Zijn lippen bewogen, en alleen Agça kon zijn woorden horen.

Nu begon Agça zelf weer te praten. Na een paar minuten maakte de paus opnieuw een kappende handbeweging. Agça zweeg. Johannes Paulus legde zijn hand tegen zijn eigen voorhoofd, alsof hij zijn ogen voor Agça wilde verbergen.

Daarna gaf hij een kneepje in de bovenarm van de jonge man, bijna alsof hij hem wilde bedanken voor wat hij had gezegd. Het gesprek had eenentwintig minuten geduurd, waarna de paus langzaam opstond. Hij stak zijn hand uit en moedigde Agça aan hetzelfde te doen. De beide mannen keken elkaar in de ogen. De paus maakte een eind aan dit dramatische moment door zijn hand in de zak van zijn toog te steken en er een kleine witkartonnen doos uit te halen, versierd met het pauselijk wapen. Hij reikte Agça het doosje aan. Verbaasd draaide Agça de doos om en om.

De paus wachtte, een zachte glimlach om de mond. Agça opende het doosje. Hij bevatte een rozenkrans, gevat in zilver en parelmoer.

‘Ti ringrazio,’ zei Agça dankbaar. ‘Ti ringrazio.’

‘Niente, niente,’ antwoordde de paus. Toen boog hij zich naar voren en sprak een paar woorden die alleen voor Agça waren bestemd. Daarna draaide hij zich zwijgend om en liep de cel uit.

Later zei een woordvoerder van het Vaticaan: ‘Ali Agça is maar tot op een beperkt niveau op de hoogte. Hij weet niets van de gang van zaken op hoger niveau. Als er een samenzwering is geweest, is die in

elkaar gezet door beroeps, en beroeps laten geen sporen na. We zullen nooit iets met zekerheid weten.'

Dit was niet voor het eerst dat het Vaticaan niet het achterste van zijn tong liet zien. Agça had de paus bevestigd wat Luigi Poggi van de Mossad te horen had gekregen. Het complot tegen de paus was uitgebroed in Teheran. Die wetenschap zou voortaan de houding van Johannes Paulus tegenover de islam en Israël kleuren. Steeds nadrukkelijker liet hij tegen zijn medewerkers doorschemeren dat het komende conflict in de wereld niet een strijd zou zijn tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, maar tussen het islamitisch fundamentalisme en het christendom. In het openbaar begon hij zorgvuldig onderscheid te maken tussen de islam als religie en het islamitisch fundamentalisme.

De Mossad-analisten in Tel Aviv zagen deze nieuwe houding van de paus als een eerste indicatie dat het bewijsmateriaal dat Poggi had verstrekt was geaccepteerd. Hoewel er geen directe reactie op kwam, in de vorm van een uitnodiging aan de Mossad om een bijdrage te leveren aan Johannes Paulus' kennis van en inzicht in de wereld, was de paus wel degelijk overtuigd van de waarde van Poggi's contact met Eli. In Tel Aviv verzocht Admoni Eli contact met Poggi te blijven houden. Ze bleven elkaar in diverse Europese steden ontmoeten – nu eens in een Israëlische ambassade, dan weer in een pauselijke nuntiatuur. Hun gesprekken gingen over een breed gamma van onderwerpen, maar de nadruk lag vrijwel steeds op twee kwesties: de situatie in het Midden-Oosten en de wens van de paus om het Heilige Land te bezoeken. Dit alles in samenhang met Johannes Paulus' continue inspanningen om voor de Palestijnen een eigen vaderland te creëren.

Poggi had de paus duidelijk gemaakt dat hij sympathiek stond tegenover Yasser Arafat en door de man werd gefascineerd. De paus deelde niet de mening van figuren als Rafi Eitan, David Kimche en Uri Saguy dat de PLO-leider een meedogenloze moordenaar was en 'een slager van vrouwen en kinderen, iemand die ik graag met blote handen de nek om zou draaien', zoals Eitan het had geformuleerd.

In de ogen van de paus – zelf opgegroeid tijdens het heldhaftige verzet van veel Polen tegen de nazi's – was Arafat een underdog die sympathie verdiende, een charismatische figuur die er voortdurend in slaagde om te ontsnappen aan de talloze pogingen van de Mossad om hem te elimineren. Poggi vertelde Eli hoe Arafat zich eens tegenover de paus had laten ontvallen dat hij een zesde zintuig had ontwikkeld – 'en

tot op zekere hoogte zelfs een zevende' – voor dreigend gevaar. 'Een man als hij verdient te blijven leven,' had Poggi tegen Eli gezegd.

Via dergelijke glimpjes van onthullingen verwierf Eli langzamerhand een wat duidelijker beeld van de geestesgesteldheid van de paus. Johannes Paulus II had echter ook meer dan lippendienst beleden aan de historische waarheid dat de Joodse wortels van het christendom nooit mochten worden vergeten en dat antisemitisme – een ressentiment waarvan zijn geliefde Polen allesbehalve vrij was – beslist moest worden uitgebannen.

In mei 1984 nodigde Poggi Eli uit voor een bezoek aan het Vaticaan. De beide mannen spraken urenlang in het kantoor van de aartsbisschop in het Apostolisch Paleis met elkaar. Tot op de dag van vandaag weet niemand waarover.

In Israël was er inmiddels eens te meer een periode van schandalen rond de inlichtingendiensten ontstaan. Een maand eerder, op 12 april, hadden vier Palestijnse terroristen een bus met vijfendertig passagiers gekaapt toen deze op weg was naar de stad Ashelon in het zuiden. De officiële lezing van dit incident was dat agenten van de Shin Bet de bus hadden bestormd, waarbij twee terroristen waren gedood en twee anderen zwaargewond waren geraakt en onderweg naar het ziekenhuis waren gestorven.

Op krantenfoto's was echter te zien dat zij lopend werden weggeleid van de bus, zo te zien niet ernstig gewond. Later bleek dat zij in de ambulance zo zwaar waren toegetakeld door Shin Betagenten dat ze allebei waren gestorven. Hoewel de Mossad er niet zelf bij betrokken was geweest, liep de reputatie van het Instituut toch de nodige averij op als gevolg van de internationale afkeuring van dit incident.

Tegen een dergelijke achtergrond, zo legde Poggi Eli uit, kon er geen sprake van zijn dat Johannes Paulus II zou in-stemmen met het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met Israël. Zolang dat niet gebeurde, repliceerde Eli, kon er geen sprake van zijn dat de Heilige Vader een bezoek bracht aan het Heilige Land.

Toch was het feit dat ze erover hadden gesproken een aanwijzing dat beide mannen het erover eens waren dat beide voornemens nog niet definitief van tafel waren.

Op 13 april 1986 deed Johannes Paulus II iets wat nog geen andere paus ooit had gedaan. Hij bracht een bezoek aan de Synagoge van Rome aan de Lungotevere dei Cenci, waar hij door de opperrabbijn van Rome persoonlijk werd omhelsd. Beide priesters wandelden in vol ornaat zij

aan zij door de zwijgende gemeente naar de *teva*, het podium waarop uit de thora wordt gelezen.

Helemaal achterin zat Eli, die zo'n grote rol had gespeeld bij de totstandkoming van dit historische ogenblik. Toch was het nog niet de verwezenlijking van wat Israël zo graag wilde: diplomatieke erkenning door de Heilige Stoel.

Dit einddoel werd pas gerealiseerd in december 1993, toen –dwars tegen de bezwaren van de haviken in het staatssecretariaat van het Vaticaan – er eindelijk officiële betrekkingen werden aangeknoopt.

Nahum Admoni was toen al geen Mossad-directeur meer. Zijn opvolger, Shabtai Shavit, bleek voorzichtig en geduldig verder te werken aan de pogingen om Mossad en Vaticaan nader tot elkaar te brengen. Dit streven had deels ook tot doel de paus duidelijk te maken dat zowel Israël als de PLO eindelijk oprecht voornemens waren om tot een regeling te komen, en dat beide partijen het gevaar van het islamitisch fundamentalisme onderkenden. De paus zelf droeg er nog de fysieke littekens van.

Inmiddels had de Mossad de handen vol gehad op een continent waarop het Vaticaan zoveel hoopvolle verwachtingen voor de toekomst baseerde: Afrika. De Heilige Stoel hoopte dat in Afrika de eerste zwarte paus van de Kerk zou worden gevonden. Maar juist daar had de Mossad al bewezen een onovertroffen meester te zijn in de zwarte kunst van het uitspelen van de ene inlichtingendienst tegen de andere om de eigen positie te versterken.

13

Afrikaanse connecties

Op enkele honderden meters van het eerbiedwaardige Norfolk Hotel in Nairobi, Kenia, was de Oasis Club gelegen, vanouds een geliefde pleisterplaats voor de zakenlieden van Kenia. In het duistere interieur van de bar konden ze de hele avond zitten hijsen en ten slotte een van de meisjes meenemen, naar een van de kamers, nadat ze inzage hadden gehad in de medische verklaring dat betrokkene vrij was van geslachtsziekten.

Sedert 1964 had de Club ook andere bezoekers ontvangen: Chinezen in safarikleding, Russen met uitgezakte gezichten en mannen die afkomstig konden zijn uit een van de vele landen aan de Middellandse Zee. Ze kwamen er niet voor het koude bier, of voor wat

de Club aanprees als ‘de heetste meiden van Afrika’. Deze mannen werkten voor inlichtingendiensten die zich allemaal inspanden om een bruggenhoofd te vestigen in Midden-Afrika, waar ooit alleen de Britse MI6 actief was geweest. De nieuwelingen vertegenwoordigden respectievelijk de Chinese geheime dienst, de KGB en de Mossad. Iedere geheime dienst had zijn eigen agenda en probeerde de twee andere tegen elkaar uit te spelen. Niemand had die kunst beter onder de knie dan de Mossad.

Al met al waren er zo’n tien katsa’s verspreid langs de Evenaar. Ze werkten tussen Dares-Salaam aan de Indiase Oceaan en Freetown aan de Atlantische kust. Ze beschikten over een indrukwekkend aantal valse paspoorten, waren jong en in topconditie, en hadden naast hun gebruikelijke vaardigheden ook de elementaire beginselen van de geneeskunde- en chirurgie-te-velde onder de knie, want ze moesten in staat zijn zichzelf in de jungle in leven te houden, zelfs te midden van rondzwervende luipaarden, leeuwen en vijandige stammen.

Het Afrikaanse avontuur van de Mossad was kort na het aan de macht komen van Fidel Castro op Cuba in 1959 begonnen, nadat hij zijn revolutie was gaan exporteren. Zijn eerste succes op dat gebied kwam toen een kloon van Castro, John Okello, die zichzelf al tot ‘veldmaarschalk’ had uitgeroepen, door een rekruteerder van Castro uit de Afrikaanse jungle was geplukt, naar Havana was gestuurd om een stoomcursus guerrilla-oorlogvoering te volgen en de opdracht had gekregen om naar Zanzibar, voor de kust van Oost-Afrika, te varen en dat eiland te veroveren. Alleen al door zijn postuur en gewicht – de man woog honderdvijftig kilo – had hij de kleine politiemacht van het eiland zoveel angst ingeboezemd dat ze de vlag had gestreken. Okello’s roversbende oefende daarna een ware terreur uit over de arme bevolking, die voor hun verdediging alleen de primitieve landbouwwerktuigen hadden waarmee ze kruiden en specerijen oogstten waar Zanzibar wereldberoemd om was. Het eiland werd Castro’s springplank voor de penetratie van het vasteland van Afrika. In de havenstad Dares-Salaam woonden veel mensen van Chinese afkomst, en hun berichten over wat er gaande was, kwamen onder de aandacht van de Chinese regering. De Chinese geheime dienst onderkende dadelijk welke mogelijkheden deze ontkiemende revolutie te bieden had als het erom ging een eigen bruggenhoofd in Afrika te vestigen. De regering gaf de geheime dienst opdracht zich in de regio te vestigen en de revolutionairen alle mogelijke steun te verlenen.

Intussen had Castro al een grootscheepse operatie op touw gezet om de zwarte bevrijdingsbeweging te ‘Cubaniseren’. Hij concentreerde die operatie op de havenstad Casablanca aan de kust van West-Afrika. Er werden scheepsladingen Cubaanse wapens aangevoerd en de terugkerende schepen zaten vol met rekruten voor de guerrilla-opleidingskampen uit heel Midden-Afrika. Algauw begon de Chinese geheime dienst te helpen bij hun selectie.

Het vooruitzicht van duizenden goedgetrainde en bewapende revolutionairen op slechts enkele uren vliegen van Israël was verontrustend voor de Mossad en de Israëlische politici. Strijd uitlokken met dit guerrillaleger zolang het nog geen rechtstreeks gevaar was gebleken, kon echter uitlopen op een confrontatie die Israël niet wilde. Israël had de handen al vol aan het gevaar van de Arabische terroristen, zodat een gewapend conflict met zwarte revolutionairen beslist moest worden vermeden. Meir Amit gaf zijn katsa’s in Afrika opdracht de gang van zaken nauwlettend in het oog te houden, maar er wel buiten te blijven.

Toen de KGB op het Afrikaanse toneel verscheen, kwam daar verandering in. De Russen kwamen met een aanbieding waarop potentiële terroristen geen nee konden zeggen: de gelegenheid om te worden opgeleid aan de Patrice Lumumba Universiteit in Moskou. Daar zouden ze kennis opdoen van de beste guerrillatactieken die de Sovjets zelf hadden ontwikkeld en hoe ze die konden toepassen, onder het mom van hulpverlening aan de bezitslozen, machtelozen en onkiesbaren in democratische staten. Om dit aanbod te helpen verkopen, riep de KGB de hulp in van een paar van de beste studenten van de Patrice Lumumba Universiteit: Arabische terroristen.

Meir Amit versterkte de gelederen van zijn Afrikaanse katsa’s met kidons. Zijn nieuwe instructies: ontwricht op alle mogelijke manieren de relaties tussen de Sovjets en hun Afrikaanse gastheren, en tussen de KGB en de Chinese geheime dienst; dood Arabische activisten waar dat maar mogelijk is; en knoop zo goed mogelijke relaties aan met de zwarte Afrikaanse revolutionairen door hen te beloven dat Israël hun bewegingen zal helpen het guerrillastadium te ontgroeien en politieke legitimiteit te verwerven. Het enige dat Israël ervoor terug wilde, was de garantie dat het niet door deze bewegingen zou worden aangevallen.

De Oasis Club was een belangrijke rol gaan spelen in de slag om de harten en hoofden van zwarte Afrikaanse revolutionairen. De nachten werden gevuld met lange gesprekken over terrorisme dat een geweer was waaruit alleen losse flodders kwamen zolang er geen publiciteit werd

gegenereerd, en over de noodzaak het uiteindelijke doel nooit uit het oog te verliezen: vrijheid en onafhankelijkheid. In de verstikkende atmosfeer van de Club werden intriges uitgebroed, overeenkomsten gesloten, de namen van te executeren personen opgeschreven, doelwitten voor vernietiging bepaald. Sommige slachtoffers werden op een landweg in een hinderlaag gelokt, anderen werden in hun bed vermoord. De ene dag een KGB-agent, de volgende dag een spion van de Chinese geheime dienst. Beide partijen gaven elkaar de schuld van wat de Mossad had gedaan.

Intussen gingen de avonden in de Oasis Club op dezelfde voet verder: aan de bamboetafels werden nieuwe plannen gesmeed, terwijl het regenwater van de hellingen stroomde en regenbuien luid geroffel veroorzaakten op het zinken dak. Fluisteren was niet nodig, maar oude gewoonten zijn moeilijk af te leren.

Meir Amit had zijn agenten ingelicht over alles wat hij van de Chinese geheime dienst te weten was gekomen. Deze dienst kon bogen op een geschiedenis van 2500 jaar op spionagegebied. Eeuwenlang was het een instrument geweest van de regerende keizers om hun onderdanen te bespioneren. Na de komst van Mao en daarna Deng Xiaoping had de inlichtingenvergaring in China een andere wending genomen, zoals zoveel in dat grote land. De Chinese geheime dienst begon zijn netwerken uit te breiden naar de Verenigde Staten, Europa, het Midden-Oosten en, ten slotte, ook Afrika.

Deze netwerken werden voor méér gebruikt dan alleen spionagedoeleinden: het waren belangrijke routes voor drugssmokkel en het witwassen van geld. Omdat de helft van de totale opiumproductie als het ware in de achtertuin van de Chinese Volksrepubliek wordt verbouwd – in de Gouden Driehoek; Thailand, Lagos en Cambodja (Myanmar) – werkte de Chinese geheime dienst intensief samen met de triades (Chinese maffiabenden) om drugs naar het Westen te smokkelen. En aangezien Hongkong een van de belangrijkste centra voor het witwassen van geld is, beschikte de Chinese geheime dienst over een volmaakte dekmantel voor het verbergen van de Chinese winsten uit drugshandel. Dat geld werd deels gebruikt om operaties in Afrika te financieren. Deze stonden vanaf 1964 onder de rechtstreekse controle van de directeur-generaal van deze geheime dienst, Qiao Shi. Deze lange, enigszins gebogen man met een voorliefde voor Franse cognac en Cubaanse sigaren was een spionnenbaas die over vele honderden spionnen beschikte, plus een budget voor omkoping en afpersing dat slechts door dat van de KGB naar de kroon werd gestoken. De werkkampen van

Midden-China zaten vol met mensen die het hadden gewaagd Qiao te trotseren. Het psychologische profiel van de Mossad beschreef een man wiens hele loopbaan had bestaan uit verborgen, omzichtige zetten.

De activiteiten in Afrika zelf werden geleid door kolonel Kao Ling, inmiddels al een legendarische figuur in de Chinese geheime dienst, die met zijn subversieve tactieken een reputatie had opgebouwd in Nepal en India. Hij had zijn basis in Zanzibar en liet zich daar door een opeenvolging van jonge zwarte vrouwen verwennen. Hij was soms wekenlang verdwenen en sloop dan als een panter door Midden-Afrika. Zijn bezoeken aan Nairobi leidden steeds tot wilde feesten in de Oasis Club, waarbij volop zoete wierook werd gebrand en uit China geïmporteerde delicatessen werden genuttigd. De Afrikaanse hoeren droegen dan *cheongsams* en er werden zelfs vuurwerk en cabaretgroepen uit Hongkong overgevlogen.

De in Cuba opgeleide guerrilla’s werden na hun terugkeer in Afrika gefêteerd voordat zij in de Afrikaanse jungle verdwenen om te gaan vechten. Een van hen ontwikkelde de gewoonte om op zo’n feest een glas bloed te drinken, afkomstig van vijanden die hij zojuist had ‘geëxecuteerd’.

Intussen breidde Kao Ling zijn operaties niet alleen uit over de volle breedte van Afrika, maar ook noordwaarts naar Ethiopië, Zuid-Jemen en Egypte. Hij gaf de terroristen daar grote bedragen om aanvallen op Israël te ondernemen. De Chinese geheime dienst beschouwde Israël als een pion van Washington en een legitiem doelwit voor wat Kao Ling graag ‘mijn vrijheidsstrijders’ noemde.

Meir Amit gaf de Mossad instructie om de Chinese dienst hard aan te pakken. Eerst blies de Mossad een Chinees complot op om het pro-westerse regime van Hastings Banda in Malawi ten val te brengen. Daarna werd de Keniaanse regering uitvoerig ingelicht over het wijdvertakte Chinese netwerk in de Keniaanse overheidsinstanties. Later toonde ook de regering van Nairobi haar dankbaarheid door Israëlische militaire vliegtuigen toe te staan over haar territorium de aanval op het vliegveld van Entebbe te ondernemen. De Oasis Club werd gesloten en de Chinese eigenaren werden op het vliegtuig naar China gezet, ondanks hun luide protesten dat ze maar gewone zakenlieden waren. Ze hadden geluk: verscheidene andere agenten van de Chinese geheime dienst bleven in Afrika, waar ze door de kidons van de Mossad werden gedood en voor de leeuwen geworpen.

Hoe meer de Chinezen in andere Afrikaanse landen probeerden terug te vechten, hoe meedogenlozer de Mossad werd. Kidons beslopen

de agenten overal waar ze zich vestigden. In Ghana werd een Chinese agent doodgeschoten toen hij met zijn vriendin een discotheek verliet. In Mali stierf een andere agent in een auto waarin een bom was verborgen; in Zanzibar, nog steeds het juweel aan de kroon van de Chinese geheime dienst, werd een compleet flatgebouw, bewoond door Chinese agenten, in de as gelegd. Tijdens een van zijn tochten door Afrika ontsnapte Kao Ling zelf op het nippertje aan de dood. Een zesde zintuig bracht hem ertoe om in Brazzaville van auto te verwisselen. De andere auto explodeerde enkele minuten later, waarbij de bestuurder de dood vond. In Zambia werd een Chinese agent vastgebonden aan een boom, te midden van rondzwervende leeuwen.

Toen Kwame Nkrumah, de pro-Chinese dictator van Ghana, een staatsbezoek aan Beijing bracht, orkestreerde de Mossad de opstand die tot Nkrumahs val en de volledige vernietiging van de Chinese infrastructuur in Ghana leidde.

Drie jaar lang voerde de Mossad een nietsontziende strijd tegen de Chinese geheime dienst, in heel Afrika. Er werd van beide kanten geen genade betoond. Toen een Chinees moordcommando een Mossad-katsa in de Kongo overviel, werd hij voor de krokodillen gegooid en werden zijn laatste ogenblikken gefilmd – waarna de film werd opgestuurd naar het hoofd van de plaatselijke Mossad-vestiging. Deze sloeg terug door eigenhandig een raket af te vuren op het gebouw vanwaaruit de Chinezen opereerden. Drie Chinezen vonden de dood.

Uiteindelijk liet de Chinese geheime dienst de Mossad via een tussenpersoon, president Mobutu van Zaïre, weten dat zij de strijd wilde staken: ze hadden er allebei belang bij om de toenemende Sovjetinvloed op het continent een halt toe te roepen. Die benadering paste volmaakt in het door de Mossad gevoerde beleid ten opzichte van alle supermachten, verwoord in Meir Amits uitspraak: ‘Zolang ze onderling verdeeld zijn, kan Israël beter overleven.’

Terwijl de Chinese geheime dienst en de Mossad elkaar hadden bestreden, had de KGB stappen ondernomen om Castro’s plannen voor de Cubanisering van Afrika over te nemen. De KGB-kopstukken en die van het Politbureau hadden een bespreking gehouden in het Kremlin en waren het erover eens geworden dat de Sovjet-Unie de hele Cubaanse economie moest gaan ondersteunen. Het zou op zo grote schaal worden gedaan, dat het hele volk – zeven miljoen mensen – met handen en voeten aan de Sovjets gebonden zou zijn. In ruil daarvoor was Castro bereid voor Afrika de Moskou-versie van het communisme te adopteren, in plaats van de Beijing-variant. Ook stemde hij in met de komst van

vijfduizend ‘adviseurs’ voor het instrueren van de Cubaanse geheime dienst voor de ‘juiste manier’ om in Afrika te opereren.

Zo kwam het dat de KGB overal in Afrika zij aan zij met de Cubanen begon samen te werken. Binnen zes maanden was iedere terroristische daad in Afrika een Sovjetaangelegenheid. Vanuit de opleidingskampen voor terroristen in het Midden-Oosten die de KGB had opgezet, werden de beste leerlingen naar Afrika gestuurd om daar oorlog te voeren tegen het blanke apartheidsregime in Zuid-Afrika. Algauw lieten terroristen uit Europa, Latijns-Amerika en Azië de revolutionairen in Angola, Mozambique en de aan Zuid-Afrika grenzende landen van hun expertise profiteren.

Meir Amit: ‘Het vuur ten zuiden van de Evenaar werd behoorlijk opgestookt.’ Hij besefte dat het slechts een kwestie van tijd zou zijn voordat deze in de strijd geharde huurlingen hun aandacht op Israël zouden richten. Het aanbod van de Chinese geheime dienst om samen te werken tegen de gemeenschappelijke vijand, de KGB en zijn terroristen, werd dankbaar door de directeur-generaal van de Mossad aangenomen. De Chinezen begonnen gedetailleerde informatie te spuien over Arabische bewegingen binnen en buiten Afrika. Sommigen werden gedood via de gebruikelijke Mossad-methoden: autobommen, en bommen in hotelkamers. Een keer plaatste een katsa zelfs een bom in het toilet van een huurling die kampte met *Kongo stomach*, een bijzonder onaangename vorm van dysenterie. Zijn onderlichaam werd aan flarden gerukt toen hij in een hotel in Khartoum het toilet doortrok.

De Mossad hield zich aan zijn deel van de overeenkomst en gaf de Chinezen door dat Moskou het plan had opgevat om Somalia, een van de armste landen ter wereld, grootscheepse financiële hulp te geven. Meteen deed Beijing zelf ook een aanbod: twee keer zoveel. Daarna hielp de Mossad China in Sudan, waar Moskou via de militaire regering van president Nimeri een bruggenhoofd had gevestigd. Toen deze dictator weigerde zich volledig afhankelijk te maken van de Sovjets, beraamde de KGB een coup. De Mossad lichtte China in, en China bracht Nimeri op de hoogte. Hij zette alle Sovjetdiplomaten het land uit en schortte alle Sovjet-hulpplannen op.

Nadat hij de beide communistische supermachten tegen elkaar in het harnas had gejaagd en tegelijkertijd pogingen deed zich ‘uit het Afrikaanse wespennest terug te trekken’, zoals Meir Amit het noemde, richtte de Mossad zijn aandacht op de enige geheime dienst in Afrika die het als een bevriende organisatie was gaan beschouwen, het Bureau of State Security (BOSS) – de meest gevreesde arm van de Zuid-Afrikaanse

veiligheidsorganisaties. Wat betreft vaardigheden als chantage, sabotage, vervalsing, ontvoering, gevangenenverhoor, psychologische oorlogvoering en moordaanslagen deed de BOSS niet onder voor de Mossad. En net als de Mossad had de BOSS vrijwel carte blanche voor de aanpak van opponenten. De beide geheime diensten lagen algauw onder een deken. Ze werkten vaak samen bij hun operaties in heel Afrika, op basis van een geheime 'afspraak' tussen premier Golda Meir en het regime in Pretoria.

Het eerste resultaat was de export van uraniumerts naar Dimona. De zendingen werden vervoerd via vrachtvliegtuigen van El Al vanuit Johannesburg naar Tel Aviv, en op vrachtbrieven en cognossementen vermeld als 'landbouwwerktuigen'. Zuid-Afrikaanse wetenschappers reisden naar Dimona en waren de enige buitenstaanders die de ware functie van deze nucleaire faciliteit kenden. Toen Zuid-Afrika op een afgelegen eiland in de Indische Oceaan een primitieve atoombom testte, waren er Israëlische experts bij om hand- en spandiensten te verlenen. In 1972 ontmoette de Israëlische minister van Defensie Ezer Weizman de Zuid-Afrikaanse minister van defensie P.W. Botha in Pretoria om een 'beter begrip' uit te werken: als een van beide landen mocht worden aangevallen en militaire bijstand nodig had, zou het andere land de aangevallen partij te hulp snellen. Israël leverde Zuid-Afrika aanzienlijke hoeveelheden Amerikaanse wapens en kreeg in ruil daarvoor toestemming om de eerste kernbommen die in Dimona waren geproduceerd op het proefeiland in de Indische Oceaan te testen. Op dat moment had de Mossad zijn relatie met de BOSS al stevig aangehaald. Hoewel zijn instructeurs nooit kans hebben gezien de BOSS-agenten hun brute verhoormethoden af te leren, maakten zij hen wel vertrouwd met een heel gamma van andere methoden die hun waarde al in Libanon en elders hadden bewezen: de arrestant beletten te slapen, te blinddoeken, te dwingen om langdurig tegen een muur te blijven staan, in de genitaliën knijpen, en een hele reeks van geestelijke kwellingen, van bedreigingen tot namaakexecuties. De katsa's van de Mossad reisden met BOSS-teams naar naburige Afrikaanse landen om sabotage-acties uit te voeren. De kidons van de Mossad leerde de Zuid-Afrikaanse moordcommando's hoe ze hun slachtoffers konden doden zonder sporen achter te laten. Toen de Mossad aanbood om leiders van het ANC (Afrikaans Nationaal Congres), die in het Verenigd Koninkrijk en andere Europese landen in ballingschap leefden op te sporen, verwelkomde de BOSS dat idee. Uiteindelijk werd het voorstel door de regering in Pretoria echter

verworpen, uit vrees dat zij de steun die ze nog genoten van verstokte Engelse conservatieven zou kunnen verliezen.

Zowel de Mossad als de BOSS werd gedreven door de obsessieve gedachte dat Afrika bezig was een ruk naar links te maken, via een revolutie die uiteindelijk beide landen zou kunnen overspoelen. Om dat te voorkomen was iedere methode toelaatbaar. Ze voedden elkaars angsten en deelden het zichzelf in stand houdende idee dat alleen zij wisten hoe ze deze vijand het hoofd konden bieden. Samen ontwikkelden de Mossad en de BOSS zich tot de meest gevreesde buitenlandse inlichtingendiensten in Afrika.

Deze alliantie viel in Washington niet in goede aarde. De CIA vreesde dat het de Amerikaanse inspanningen om het zwarte continent democratisch te houden zou doorkruisen. De dekolonisatie van Afrika in het begin van de jaren zestig had bij de CIA een nieuwe belangstelling voor dat continent gewekt, en daarmee tot een enorme toename van clandestiene CIA-activiteiten daar. Er werd een afdeling Afrika gevormd en al in 1963 had de CIA bureaus in alle Afrikaanse landen.

Een van de eerste CIA-agenten die in Afrika kwamen te werken, was Bill Buckley, die later door Hezbollah-terroristen in Beiroet zou worden ontvoerd en vermoord. Kort voor zijn ontvoering vertelde hij: ‘Het waren destijds in Afrika krankzinnige toestanden, want iedereen probeerde zich te positioneren ten koste van de andere. Wij waren er laat bij en de Mossad scheen ons als een soort ongenode feestgangers te beschouwen.’

In Washington ondernam het ministerie van Buitenlandse Zaken discrete, maar vastberaden pogingen om de Israëlische invloed in Afrika terug te dringen. Er lekten details uit van de manier waarop honderden Joden uit Zuid-Afrika naar het noorden waren gevlogen om Israël tijdens de Suezoorlog te helpen. Twintig zwarte naties verbraken prompt de diplomatieke betrekkingen met Israël. Hiertoe behoorde ook Nigeria. Dit had een zware tegenslag voor Israël kunnen zijn: Nigeria voorzag in zestig procent van de jaarbehoefte aan aardolie van Israël, olie die oorspronkelijk was geleverd door de Verenigde Staten. Ondanks de diplomatieke breuk stemde premier Yitzhak Shamir in met het in het geheim blijven leveren van wapens aan Nigeria, in ruil voor het openhouden van de aardoliekraan. Volgens Buckley was dit een ‘schoolvoorbeeld van *Realpolitik*’; een ander voorbeeld was de manier waarop de Mossad zijn oude partner, de BOSS, bleef steunen. In de nasleep van de Israëlische invasie in Libanon, in 1982, ontdekte de Mossad een aanzienlijke hoeveelheid documenten die aantoonden dat er

hechte banden waren tussen de PLO en het ANC, altijd al het bête noire van de BOSS. Dit belastende materiaal werd overgedragen aan de BOSS, die daardoor in de gelegenheid werd gesteld om honderden ANC-leden te arresteren en te martelen.

De jaren tachtig waren het toppunt van de grote Afrikaanse ‘safari’ van de Mossad. Niet alleen werden de Chinezen tegen de Sovjets uitgespeeld; ook voor de CIA, de Britse geheime dienst MI6 en andere Europese inlichtingendiensten die op dat continent opereerden was het zeer hinderlijk. Zodra een activiteit door de Mossad als een bedreiging voor de eigen positie werd gezien, werd het een en ander openbaar gemaakt door de Mossad. In Kenia werd een MI6-agent ontmaskerd. In Zaïre werd een Frans netwerk ‘opgeblazen’. In Tanzania werd een Duitse inlichtingenoperatie in allerijl afgebroken, nadat de Mossad een plaatselijke journalist had ingelicht.

Toen de terrorist Abu Nidal – die het brein was geweest achter de moord op de Israëlische ambassadeur in Londen, Shlomo Argov, gepleegd op 3 juni 1982 voor de ingang van het Dorchester Hotel – probeerde asiel te krijgen in Sudan, loofde de Israëlische regering een miljoen Amerikaanse dollars uit om hem gevangen te nemen, desnoods dood. Uiteindelijk vluchtte Nidal naar het voor hem veilige Bagdad.

In een stuk of tien landen deed de Mossad zijn voordeel met het ontluikende Afrikaanse nationalisme. Tot de agenten die in verscheidene van die landen actief waren geweest, behoorde Yaakov Cohen, die vertelde: ‘Wij bezorgden hen een inlichtingenapparaat waarmee ze de oppositie eronder konden houden. In landen als Nigeria had de rivaliteit tussen de verschillende stammen tot een burgeroorlog geleid. Wij streefden ernaar om met iedereen samen te werken die met ons wilde samenwerken. Dat stelde ons in staat alles te weten te komen wat er in zo’n land gaande was. De geringste stemmingsverandering die voor Israël maar enigszins van belang kon zijn werd gerapporteerd.’

Voor zijn vertrek naar Afrika had Cohen zichzelf al onderscheiden met geheime missies in Egypte en elders. Om zijn dekmantel te verbeteren, had de Mossad Cohens uiterlijk door een plastisch chirurg onder handen laten nemen: deze had zijn duidelijkste etnische kenmerk ingrijpend veranderd. Toen hij uit de kliniek kwam, herkende zijn eigen vrouw hem nauwelijks vanwege zijn veranderde neus.

Op nieuwjaarsdag 1984 bevatte Nahum Admoni’s dagelijkse samenvatting van binnengekomen inlichtingenrapporten het nieuws van een staatsgreep in Nigeria. Een militaire junta onder aanvoering van generaal-majoor Muhammed Buhari had zich van de macht meester

gemaakt. De eerste vraag van premier Shamir was welke gevolgen dit zou hebben voor de olieleveringen aan Israël. Niemand kon het zeggen. De hele dag werden er verwoede pogingen gedaan om contact te krijgen met de nieuwe machthebbers, zonder succes.

Op de tweede dag van zijn nieuwe functie vaardigde Buhari een lijst uit met de namen van voormalige regeringsleden die van allerlei misdaden werden beschuldigd. Bovenaan stond Umaru Dikko, de verdreven minister van Transport, die verscheidene miljoenen dollars van de oliewinst had verduisterd in plaats van ze in de staatskas te storten. Dikko was gevlucht en kon ondanks alle pogingen hem op te sporen niet worden gevonden.

Admoni zag zijn kans schoon. Hij nam een Canadees paspoort – toen al een favoriete keus van de Mossad voor geheime missies –en vloog naar Lagos. Laat op de avond werd hij door Buhari ontvangen. De generaal luisterde aandachtig, toen Admoni hem een voorstel deed dat Rabins volledige instemming had. In ruil voor de garantie dat de oliekraan openbleef zou de Mossad Dikko opsporen en terugbrengen naar Nigeria. Buhari had één vraag: kon de Mossad ook ontdekken waar Dikko het verduisterde geld had gelaten? Admoni zei dat het geld vrijwel zeker op geheime Zwitserse bankrekeningen stond en dat het nagenoeg onmogelijk zou zijn terug te vinden, tenzij Dikko bereid was die informatie te verstrekken. Voor het eerst verscheen er een grijns op Buhari’s gezicht. Als Dikko eenmaal terug was, zou het niet moeilijk zijn hem aan de praat te krijgen. Nog een laatste vraag van Buhari: was de Mossad bereid samen te werken met de eigen geheime dienst van Nigeria en af te zien van de eer voor zijn gevangenneming als hij eenmaal was gevonden? Admoni knikte. Voor de Mossad moest deze operatie een kleinigheid zijn, en aan de ‘eer’ ervoor had hij geen behoefte.

Rafi’s overlevende spionnen in heel Europa werden gemobiliseerd. Er werden katsa’s heen gestuurd om Europa van Zweden tot Spanje uit te kammen. De sayanim in tientallen landen werden gewaarschuwd; artsen kregen het verzoek alert te zijn, voor het geval Dikko medische hulp nodig had of misschien zelfs een plastisch chirurg bezocht om zijn uiterlijk te laten veranderen; receptionisten in hotels in Dikko’s geliefde pleisterplaatsen, St. Moritz en Monte Carlo, keken naar hem uit. Medewerkers van autoverhuurbedrijven in heel Europa kregen instructies om te melden of hij een auto had gehuurd; reisbureaupersoneel moest bellen als hij een vliegtuigticket had gekocht. De sayanim die bij creditcardorganisaties werkten, kregen het verzoek te melden of hij van creditcards gebruik maakte. Kelners prentten zich Dikko’s signalement

in, kleermakers zijn maten, shirtmakers zijn kraagwijdte. Schoenmakers van Rome tot Parijs kregen de details over Dikko's maat zesenveertig en het soort schoenen dat hij altijd liet maken. Robert Maxwell in Londen kreeg het verzoek bij zijn hooggeplaatste connecties onder de Afrikaanse diplomaten in Londen te informeren naar eventuele geruchten over Dikko's verblijfplaats. Net als alle anderen ving hij bot.

Toch kwam Admoni tot de conclusie dat Dikko zich in Londen schuilhield – die stad was een uitwijkplaats geworden voor de Nigeriaanse tegenstanders van het nieuwe regime – en dus stuurde hij zijn bekwaamste katsa's naar Londen. Ze werden gevolgd door agenten van de Nigeriaanse geheime dienst, geleid door majoor Muhammad Yusufu. Ze huurden een appartement aan de Cromwell Road; de katsa's kozen hotels die vaak onderdak boden aan bezoekers uit Afrika.

De beide groepen werkten ieder afzonderlijk toen ze de grote Nigeriaanse gemeenschap in Londen begonnen uit te kammen. Yusufu's mannen deden zich voor als mensen die voor het nieuwe regime waren gevlucht, de katsa's alsof zij sympathiek stonden voor de aspiraties van zwarte Afrikanen om het regime in Zuid-Afrika omver te werpen. Langzamerhand verkleinden zij hun werkterrein tot West-Londen, de wijk rond Hyde Park waar veel welgestelde Nigerianen in ballingschap zich hadden gevestigd. Daar begonnen ze te speuren in de kiesregisters die in de stadhuizen voor iedereen ter inzage liggen. Overal trokken ze een 'niet'.

Totdat Dikko – op de dag af zeven maanden nadat hij uit Lagos was gevlucht – plotseling opdook. Op 30 juni 1984 zag een katsa die in zijn auto Queensway volgde, een drukke doorgaande weg opzij van Bayswater Road, een man die aan het signalement van Umaru Dikko voldeed. Hij zag er ouder en magerder uit, maar in dat brede gezicht en de koolzwarte ogen, die de auto van de katsa geen blik waardig keurden, kon hij zich niet vergissen.

De katsa parkeerde zijn auto en begon Dikko te voet te schaduwen naar een huis aan Dorchester Terrace. Meteen werd Admoni ingelicht. Deze gaf bevel dat er niet meer mocht worden gedaan dan het huis observeren, dag en nacht. De eerste drie dagen van juli 1984 bleven twee agenten Dikko's huis continu in het oog houden. Intussen gebruikten de Nigerianen hun ambassade als hun uitvalsbasis voor de voorbereidingen van een ontvoeringsoperatie naar het model van de manier waarop Rafi Eitan destijds Adolf Eichmann had ontvoerd.

Opmerkelijk was dat de sleutelrol was toegewezen aan een buitenstaander, Levi-Arie Shapiro, een gerespecteerd medicus die als

anesthesist en directeur van de intensive-careafdeling verbonden was aan het Hasharon-ziekenhuis in Tel Aviv. Hij was gerekruteerd door Alexander Barak, een katsa die een beroep op de vaderlandsliefde van de arts had gedaan. Shapiro was bereid naar Londen te reizen en de duizend dollar die Barak hem had gegeven te besteden voor de aankoop van medische spullen, zoals anesthetica en een endotracheale buis. In Londen zou hij nadere instructies krijgen. Shapiro weigerde zich voor zijn diensten te laten betalen, met de mededeling dat hij trots was dat hij Israël kon dienen. Een andere katsa, Felix Abithol, was op 2 juli vanuit Amsterdam naar Londen gevlogen. Hij liet zich inschrijven in het Russel Square Hotel. Zijn eerste instructie aan majoor Yusufu, de leider van het Nigeriaanse team, was dat hij een bestelbus moest huren. Een van Yusufu's mannen koos een knalgele bus. Misschien was dat het moment waarop het plan in het oog begon te lopen.

Laat op de avond van 3 juli landde een Boeing 707-vrachtvliegtuig van Nigerian Airways op Stansted Airport, vijfenvijftig kilometer ten noordoosten van Londen. De Boeing was leeg uit Lagos vertrokken. De piloot vertelde de luchthavenautoriteiten dat hij diplomatieke bagage van de ambassade in Londen moest ophalen. Met het toestel waren diverse leden van de Nigeriaanse geheime dienst meegekomen, die zich openlijk bekendmaakten en zeiden dat ze tot taak hadden de bagage te bewaken. Hun aanwezigheid werd meteen doorgegeven aan de Special Branch van Scotland Yard. Er waren de afgelopen maand diverse klachten geweest dat het militaire regime in Lagos ballingen in Londen had bedreigd. De agenten kregen te horen dat zij het vliegveld niet mochten verlaten. Ze bleven aan boord en konden er alleen uit om naar de cafetaria te gaan voor een kop koffie.

De volgende dag, halverwege de ochtend, reed de knalgele, gehuurde bestelbus een huurgarage in Notting Hill Gate uit. Achter het stuur zat Yusufu. Achterin zat dokter Shapiro op een krat, geflankeerd door Barak en Abithol. Om twaalf uur vulde de gezagvoerder van de Boeing 707 zijn vluchtplan in en gaf 15.00 uur op als vertrektijd naar Lagos. Op het manifest staat de vracht omschreven als twee kratten 'documentatie' voor het ministerie van Buitenlandse Zaken in Lagos. Volgens de begeleidende papieren betrof het diplomatieke post in beide kisten.

Kort voor de middag parkeerde de knalgele bestelbus voor Dikko's huis aan Dorchester Terrace. Kort daarna kwam Umuru Dikko naar buiten: hij was op weg naar een vriend met wie hij in een nabij restaurant zou lunchen. Zijn privésecretaresse, Elizabeth Hayes, keek op dat

moment net uit het raam. Toen ze zich afwendde werd de achterdeur van de bus opengesmeten en ‘grepen twee mannen met een donkere huid de heer Dikko en sleurden hem de bestelbus in. Hij zag nog net kans iets te schreeuwen, voordat ze hem achterna sprongen en de bus met grote snelheid wegreed.’

De secretaresse herstelde zich snel en belde het noodnummer van de Londense politie: 999. Binnen enkele minuten was de politie ter plaatse, direct gevolgd door commandant William Hucklesby van de afdeling Terroristenbestrijding van Scotland Yard. Hij vermoedde al wat er was gebeurd. Iedere haven en elk vliegveld werd gealarmeerd. De situatie had voor Hucklesby zo zijn bijzondere problematiek. Als Dikko door het Nigeriaanse regime was ontvoerd, zou dat netelige politieke vragen uitlokken. Hij waarschuwde Buitenlandse Zaken en Downing Street. Hucklesby kreeg opdracht te handelen zoals hijzelf juist achtte.

Kort voor drieën in de middag reed de bestelbus bij het vrachtgebouw op Stansted. Yusufu toonde de douane een Nigeriaans diplomatenpaspoort. De douaniers hielden toezicht bij het aan boord laden van de beide kisten. Een van hen, Charles Morrow, herinnerde zich: ‘Er was iets met een van die kisten wat me vreemd voorkwam. Ik hoorde er geluid uit komen, en ik dacht: maling aan die diplomatieke immuniteit – ik moet zien wat erin zit.’

De kisten werden uitgeladen en naar een hangar overgebracht, ondanks de woedende protesten van Yusufu dat ze diplomatieke immuniteit genoten. In de eerste kist werd de vastgebonden, bewusteloze Umaru Dikko aangetroffen, onder invloed van een verdovingsmiddel. Naast hem zat dokter Shapiro, die een injectiespuit in zijn hand had om hem zo nodig een nieuwe dosis toe te dienen. Hij had een buis in Dikko’s keel geschoven om te voorkomen dat de man in zijn eigen braaksel zou stikken. In de andere kist zaten Barak en Abithol.

Tijdens hun berechting bleven de beide katsa’s stoïcijns vasthouden aan de smoes dat zij gewone huurlingen waren, handelend namens een groep Nigeriaanse zakenlieden die Dikko had willen terughalen om hem terecht te laten staan. Een van de beste en duurste advocaten van het Verenigd Koninkrijk, George Carmen, had zich met hun verdediging belast. In zijn pleidooi hield hij het hof voor: ‘Misschien is de geloofwaardigste verklaring voor deze zaak wel dat de Israëlische geheime dienst nooit ver van de hele operatie verwijderd is geweest.’

Het openbaar ministerie had geen enkel bewijs overgelegd dat bezwarend kon zijn voor de Mossad. De rechter zou in zijn vonnis zelf

naar de waarheid moeten verwijzen – hij hield de jury voor: ‘De vinger van betrokkenheid wijst vrijwel zeker in de richting van de Mossad.’

Barak werd veroordeeld tot veertien jaar cel; dokter Shapiro en Abithol kregen ieder tien jaar. Yusufu verdween voor twaalf jaar achter de tralies. Ze werden alle vier later wegens goed gedrag vrijgelaten en haastig naar Israël gedeporteerd. Net als de Mossad had gedaan voor anderen die het Instituut goed hadden gediend, zorgde de Mossad ook in dit geval dat de betrokkenen niet in de schijnwerpers kwamen te staan en geen antwoord hoefden te geven op hinderlijke vragen als ‘Oefent dokter Shapiro nog steeds een medische praktijk uit, hoewel hij in strijd met de eed van Hippocrates heeft gehandeld, en voor wie?’

Nahum Admoni kreeg van MI5 te horen dat de Mossad na nog één zo’n incident voortaan als een vijandelijke geheime dienst zou worden behandeld. Tegen die tijd beraamde het hoofd van de Mossad echter al een andere operatie, die als doel had het Verenigd Koninkrijk eraan te herinneren wie zijn werkelijke vijanden waren en tegelijkertijd nieuwe sympathie voor Israël te wekken.

14

De bom van het kamermeisje

Op een onbewolkte februarimorgen van het jaar 1986 doken twee straaljagers van de Israëlische Defensiemacht neer op een in Libië geregistreerde *Learjet*, die onderweg was van Tripoli naar Damascus. Het burgervliegtuigje bevond zich in het internationale luchtruim, negen kilometer boven de Middellandse Zee, en stond op het punt te beginnen aan de daling naar het Syrische luchtruim. Aan boord bevonden zich Palestijnen die in Libië een congres voor Palestijnse en andere radicale groeperingen hadden bijgewoond dat Mu’ammar Kaddafi had georganiseerd ter bespreking van nieuwe stappen ter verwezenlijking van de obsessie van de Libische leider: Israël wegvagen van het aardoppervlak.

De aanblik van de beide straaljagers die zich aan weerszijden van de Learjet positioneerden, veroorzaakte paniek onder de veertien passagiers – en daar hadden ze goede redenen voor. Vier maanden eerder, op dinsdag 1 oktober 1985, hadden Israëlische F15-jachtbommenwerpers het hoofdkwartier van de PLO ten zuidoosten van Tunis platgebombardeerd, in een operatie waarvoor de toestellen bijna vijfduizend kilometer hadden moeten afleggen, waarbij ze in de lucht

hadden moeten bijtanken. Het was een aanval van het soort dat de Israëli's uitvoerden op basis van akelig juiste informatie die altijd en overal in de Arabische wereld koude rillingen veroorzaakte.

Deze aanval was een rechtstreekse vergeldingsactie voor de moord die schutters van de PLO enkele dagen eerder hadden gepleegd op drie Israëlische toeristen van middelbare leeftijd die, aan boord van hun jacht in de Cypriotische haven Larnaca, hadden zitten genieten van de nazomerzon. De moorden waren tijdens het Jom Kippoer-feest gepleegd, en hadden veel Israëli's hardhandig herinnerd aan die eerdere Grote Verzoendag, toen de hele natie even onverhoeds was overvallen als deze drie toeristen.

Hoewel Israël al bijna vier decennia van terroristische aanslagen had gekend, veroorzaakten deze moorden onder de Israëli's op grote schaal afschuw en angst: de toeristen waren eerst een tijdje op hun jacht vastgehouden en hadden de kans gekregen hun laatste gedachten op schrift te zetten voordat ze werden gedood. De eerste die stierf, was de vrouw – ze werd wreed in haar buik geschoten. Daarna werden de beide mannen gedwongen haar overboord te gooien. Toen waren ze de een na de ander met een nekschot afgemaakt.

In de zwarte-propagandaoorlog die al heel lang woedde tussen de PLO en de Mossad beweerde de PLO dat de drie slachtoffers Mossad-agenten op een missie waren geweest. De PLO bracht het verhaal zo overtuigend, dat diverse Europese nieuwsbladen de vrouw 'herkenden' als een van de agenten die tijdens de affaire-Lillehammer in 1973 tegen de lamp waren gelopen. Deze vrouw was echter nog in leven en ze had haar Mossad-werk allang gestaakt.

Sindsdien had de Arabische pers bol gestaan van waarschuwingen over een ophanden zijnde Israëlische vergeldingsactie. Veel van die verhalen waren doelbewust geplant door de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad om de gespannen zenuwen van miljoenen Arabieren nog wat zwaarder te belasten.

De passagiers in de Learjet, die nog maar enkele uren eerder op Kaddafi's congres hadden gescandeerd dat Israël moest worden weggevaagd, zagen nu de grimmige gezichten van hun doodsvijand naar hen turen. Een van de toestellen maakte de bekende beweging met de vleugels die overal ter wereld herkend wordt als het bevel: 'Volg mij!' Voor alle duidelijkheid wees de gehandschoende hand van de Israëlische piloot recht naar voren en omlaag, waar Galilea lag. De vrouwen aan boord van de Learjet begonnen te jammeren, een paar van de mannen begonnen te bidden. Anderen staarden fatalistisch voor zich uit. Ze

wisten allemaal dat deze mogelijkheid erin had gezeten: deze vervloekte ongelovigen hadden de middelen om hen zo uit de lucht te plukken.

Een van de Israëlische toestellen loste een kort waarschuwingssalvo uit een boordkanon om de gezagvoerder van de Learjet te waarschuwen dat hij het niet moest wagen de Syrische luchtmacht per radio om hulp te vragen – die bevond zich op slechts enkele minuten vliegen van het toestel. De angst van de passagiers nam toe. Stond hen hetzelfde lot te wachten als dat wat een van de ware helden van de Arabische wereld was overkomen?

Een maand vóór de aanval op de PLO in Tunis had een Israëlische patrouilleboot met Mossad-agenten aan boord een klein schip, de *Opportunity*, aangehouden toen dat onderweg was van Beiroet naar Larnaca. Uit het ruim hadden ze Faisal Abu Sharah naar boven gesleept, een terrorist met bloed aan zijn handen. Hij was overgebracht naar de patrouilleboot, het voorspel tot de meedogenloze ondervraging in Israël, gevolgd door een kort proces en een lange celstraf. De snelheid en vermetelheid van de operatie had het imago van onoverwinnelijkheid dat Israël voor de Arabische wereld cultiveerde nog eens versterkt.

Dergelijke incidenten waren niet ongewoon. In hechte samenwerking met de kleine, maar uiterst goedgetrainde Israëlische marine had de Mossad sindsdien al verscheidene schepen onderschept en passagiers die van terroristische activiteiten werden verdacht opgepakt. Niet alleen de lange Israëlische kust langs de Middellandse Zee vereiste bewaking, ook de kust langs de Rode Zee maakte het land kwetsbaar. Een Mossad-agent in Jemen was er de oorzaak van geweest dat een PLO-complot – een vissersboot vol explosieven die via de Rode Zee de haven Elat moest binnenvaren en daar, vlak onder de kust met tal van Israëlische hotels, tot ontploffing zou worden gebracht – op het nippertje was mislukt: een Israëlische kanonneerboot had de vissersboot aangehouden en de beide zelfmoordenaars aan boord uitgeschakeld voordat ze hun schip konden laten detoneren.

Terwijl de Learjet naar het noordelijk deel van Israël daalde, vreesden de passagiers dat dit ook een nieuwe vergeldingsdaad zou worden voor wat er slechts enkele maanden eerder was gebeurd toen een andere Arabische held, Abu Al-Abbas, op 2 oktober 1985 het Italiaanse cruiseschip de *Achille Lauro* had gekaapt – de spectaculairste daad van piraterij op zee die de wereld zich kon herinneren. Al-Abbas had daarbij een van de passagiers – Leon Klinghoffer, een Amerikaanse Jood – doodgeschoten en in zijn rolstoel overboord gegooid.

Die misdaad was een drijvend diplomatiek incident geworden tussen Israël en de Verenigde Staten, Egypte, Italië, Syrië, Cyprus, Tunesië en de stateloze PLO. Dagenlang had deze crisissituatie heen en weer gevaren over de Middellandse Zee, waarmee de kapers enorm veel publiciteit hadden gegenereerd en duidelijk hadden gemaakt hoe zelfzuchtig de houding van veel regeringen tegenover terrorisme is. De kaping van een cruiseschip dat Israël veel broodnodige toeristen en deviezen bracht, gevolgd door de moord op een passagier, had een golf van besluiteloosheid ontketend. Juridisch gesproken was de moord op Italiaanse bodem gepleegd, de in Genua geregistreerde *Achille Lauro*. Maar Italië was buitengewoon kwetsbaar voor terrorisme en wenste dat er stilletjes een eind kwam aan het incident. De Verenigde Staten wilden dat er recht zou geschieden, ter wille van hun vermoorde burger. Overal verschenen stickers in het land met de tekst: *Don't get mad, get even*. Uiteindelijk gaven de kapers zich, na verscheidene dagen het wereldnieuws te hebben gedomineerd, over aan de Egyptische autoriteiten, die hen vervolgens hielpen het land te verlaten, tot grote woede van Israël.

Meerdere passagiers van de Learjet vroegen zich af of zij nu uit wraak zouden moeten wegkwijnen in een Israëlische gevangenis. De straaljagers bleven met hun vleugeltips die van de Learjet bijna raken totdat het toestel op een militair vliegveld in Galilea landde. Een team officieren van de Aman had van de Mossad doorgekregen dat zich aan boord van de Learjet twee van de meest gezochte terroristen ter wereld zouden bevinden: de beruchte Abu Nidal en de al even beruchte Ahmed Jibril. Maar in plaats daarvan kwamen de ondervragers tot de ontdekking dat ze tegenover zich slechts een groep doodsbange Arabieren hadden. Geen van hun namen kwam in de Israëlische databanken voor. De Learjet kreeg toestemming om weer op te stijgen: met alle passagiers.

Israël beweerde later dat de mogelijkheid om deze terroristen te pakken de enige reden was geweest om het toestel te onderscheppen. Bij de Mossad heerste echter de mening dat er geen kans mocht worden gemist om angst en paniek onder de Arabieren te zaaien. En de officieren van de Aman die de passagiers hadden verhoord, putten enige voldoening uit de wetenschap dat deze mensen het imago van een almachtig Israël verder zouden verbreiden.

De commandant van de Aman, Ehud Barak, meende dat deze operatie weer een voorbeeld was van de 'op goed geluk'-methode waarmee de Mossad volgens hem te werk ging, en hij stak die mening tegenover Nahum Admoni niet onder stoelen of banken.

De directeur-generaal van de Mossad, toch al niet iemand die een fout of verwijt lichtvaardig opvatte, begon aan de uitwerking van een operatie die niet alleen een eind zou maken aan het bespotten van de Mossad door Arabische radio- en televisiezenders, ‘nu al afgedaald tot het niveau van het omlaag dwingen van een ongewapend vliegtuigje’, maar ook aan de snerende opmerkingen vanuit de andere inlichtingendiensten in Israël. Die zeiden allemaal dat de dienst die hij, Admoni, leidde, de volgende keer heel zeker van zijn zaak moest zijn voordat hij hen opnieuw een modderfiguur liet slaan.

Zo begon een Mossad-operatie die onder meer het leven van een zwanger Iers kamermeisje ruïneerde; haar Arabische minnaar in de gevangenis deed belanden (waar hij een van de langste vonnissen ooit door een Brits gerechtshof opgelegd zou moeten uitzitten); de Duitse bondskanselier Helmut Kohl en de Franse premier Jacques Chirac in grote verlegenheid bracht; eens te meer de nietsontziende manipulaties van Robert Maxwell aan het licht bracht; Syrië overal ter wereld van de diplomatieke onderhandelingstafels verdreef; en al die Arabische zenders die zich zo vrolijk over de Mossad hadden gemaakt dwong een toontje lager te zingen.

Zoals het geval was met iedere operatie, deden er zich momenten van hevige spanningen en perioden van geduldig wachten voor. Ook ontbraken ingrediënten als menselijke wanhoop, woede en verraad niet, want voor mannen als Nahum Admoni waren dergelijke intriges schering en inslag. Intussen stelde hij zichzelf steeds opnieuw dezelfde vragen. Zou het lukken? Zouden andere mensen werkelijk geloven dat het zo was gegaan? En uiteraard, zou de eigenlijke waarheid voorgoed verborgen blijven?

In elk geval had de Mossad zich voor deze operatie verzekerd van de sterk uiteenlopende talenten van twee mannen. De een was een katsa die onder het alias Tov Levy in het Verenigd Koninkrijk actief was geweest. De ander was een Palestijnse informant met de codenaam Abu. Deze Palestijn was door de Mossad gerekruteerd nadat de Mossad erachter was gekomen dat hij geld uit een PLO-fonds dat hij beheerde in een dorp aan de Israëlisch-Jordaanse grens had verduisterd. De Mossad had ingespeeld op zijn angst dat de misdaad via een anonieme tip aan het dorpshoofd tot zijn dood zou leiden en hem gedwongen naar Londen te vertrekken. Daar had hij valse documenten gekregen, waarin stond dat hij een zakenman was, samen met de financiële middelen die nodig

waren om hem de rol van grote verspiller te laten spelen. Zijn controller: Tov Levy.

In alle opzichten voldeed Abu aan de klassieke definitie van een agent zoals die door Uzi Mahnaimi – een voormalig lid van een Israëlische geheime dienst – werd geformuleerd: 'Je bent uren of zelfs dagen achter elkaar bij hem, leert hem alles wat hij moet weten, loopt alles wat hij moet doen met hem door, gaat met hem uit, bekijkt zijn familiefoto's en zorgt dat je de namen en leeftijden van zijn kinderen kent. Maar zo'n agent is géén menselijke wezen; zo mag je nooit over hem denken. Een agent is eenvoudigweg een wapen, een middel tot het doel, net als een Kalashnikov, en daarmee uit. Als je hem moet laten hangen, moet je er zelfs geen gedachte aan wijden. Een agent is altijd een nummer, nooit een persoon.'

Abu had zijn rol tot in de puntjes gespeeld en was een vertrouwde verschijning geworden rond de casinotafels van Mayfair. Gezien zijn succes werden zijn seksuele uitspattingen en zuippartijen getolereerd. Hij frequenteerde dezelfde gelegenheden als wapenhandelaars en rijke PLO-sympathisanten. Zo pikte Abu informatie op die de Mossad in staat stelde uit te halen naar vijanden. Binnen enkele weken werden dankzij Abu's tips vijftien PLO-leden geëlimineerd.

Sommige ontmoetingen met Tov Levy vonden plaats in de bars en restaurants van het Hilton Hotel aan Park Lane. Hier werkte een Iers meisje uit Dublin, Ann-Marie Murphy.

Zoals zoveel landgenoten was zij voor de verleiding gezwicht om de Ierse Zee over te steken en in Londen redelijk goed te verdienen. Ze was nooit verder gekomen dan een baantje als kamermeisje. De betaling was gering en de dagen waren lang. De weinige vrije tijd die Ann-Marie had, bracht ze door in kroegen in de wijk Shepherds Bush, al heel lang een verzamelplaats voor Ieren in Londen. Ze zong mee met de protestsongs en deed lang met een glas Guinness. Daarna moest ze terug naar haar eenzame kamer, klaar voor een nieuwe lange dag bedden opmaken, toiletpotten reinigen en zorgen dat iedere kamer weer op de vereiste Hilton-manier glansde en blonk. Ze kwam niet bepaald vooruit in het leven.

Vlak voor Kerstmis 1985 – het huilen stond haar nader dan het lachen bij de gedachte dat ze de feestdagen alleen zou moeten doorbrengen in een stad die zo verschilde van het zorgeloze Dublin waar ze hevig naar verlangde – ontmoette Ann-Marie een Arabier met een donkere huid, die in haar ogen knap was. Bovendien straalde hij met zijn dure maatpak en blitse stropdas rijkdom uit.

Als hij naar haar lachte, lachte ze terug. Zijn naam was Nazar Hindawi, en hij was een verre neef van Abu. Hindawi was vijfendertig, hoewel hij tegenover Ann-Marie loog en zei dat hij tweeëndertig was, net zo oud als zij. En hij zou blijven liegen tegen deze naïeve jonge vrouw, die zo goed van vertrouwen was.

Ze hadden elkaar ontmoet in een kroeg bij het BBC Theatre aan Shepherds Bush Green. Ze was er nooit eerder geweest en had tot haar verbazing Hindawi aangetroffen tussen de roodachtige gezichten van bouwvakkers wier accenten uit alle delen van het Ierse landschap afkomstig waren. Hindawi leek echter veel van de aanwezige drinkebroers te kennen, hij deelde in hun ruige humor en gaf op zijn tijd zelf ook een rondje weg.

Al weken was Hindawi naar deze bar getogen, in de hoop hier contact te kunnen leggen met de IRA, zoals Abu hem had verzocht, hoewel zijn neef hem – wat typerend voor hem was – niet de reden had gezegd. De weinige pogingen van Hindawi om de politieke situatie in Ierland ter sprake te brengen waren steeds meteen afgewimpeld door mannen die alleen interesse hadden in het achteroverslaan van pinten bier. Wat Hindawi betrof zou het plan dat Abu had uitgebroed altijd een geheim blijven. De komst van Ann-Marie gaf hem wel een ander onderwerp om over na te denken.

Gefascineerd door zijn goede manieren en charme luisterde Ann-Marie algauw lachend naar Hindawi’s vermakelijke verhalen over zijn leven in het Midden-Oosten. Voor een vrouw die nooit verder was gereisd dan Londen, moeten ze hebben geklonken als de verhalen uit *Duizend-en-één-Nacht*. Diezelfde avond reed Hindawi haar naar huis, kuste haar op beide wangen en vertrok weer. Ann-Marie vroeg zich af of het duizelige gevoel dat ze had het eerste stadium van verliefdheid kon zijn. De volgende dag nam hij haar mee uit lunchen in een Syrisch restaurant en liet haar kennismaken met de verrukkingen van de Arabische kookkunst. Een beetje aangeschoten van de Libanese wijn bood ze maar weinig weerstand toen hij met haar naar boven ging, naar haar flatje. Diezelfde middag bedreven ze de liefde. Ann-Marie was nog maagd. En omdat ze was opgevoed in de streng-katholieke Ierse traditie, had ze geen voorbehoedmiddel gebruikt.

In februari 1986 ontdekte ze dat ze zwanger was. Ze bracht Hindawi op de hoogte. Hij lachte haar geruststellend toe – hij zou voor alles zorgen. Verschrikt zei Ann-Marie dat ze nooit zou in-stemmen met een abortus. Hij beweerde dat die gedachte niet eens bij hem op was gekomen. In werkelijkheid was hij in paniek bij de gedachte met een

vrouw te moeten trouwen die hij beneden zijn stand achtte. Hij vreesde bovendien dat ze zich bij de autoriteiten zou kunnen beklagen. Hij had geen flauw idee van de onverschilligheid waarmee overheden dat soort situaties bezien en was bang dat zijn verblijfsvergunning zou kunnen worden ingetrokken, met het gevolg dat hij als ongewenste vreemdeling over de grens zou worden gezet. Hindawi wendde zich tot de enige die hem zou kunnen helpen, zijn neef Abu.

Die worstelde zelf met problemen, want hij had met gokken veel geld verloren. Hij zei Hindawi botweg dat hij hem niet het geld kon lenen dat Hindawi Ann-Marie wilde bieden om terug te gaan naar Dublin, de baby daar te krijgen en het kind te laten adopteren. Ze had hem verteld dat dit in Ierland heel vaak voorkwam.

De volgende dag ontmoette Abu zijn controller, Tov Levy. Tijdens een etentje legde de katsa Abu uit dat hij iets nodig had wat de Engelse overheid ertoe zou brengen de Syrische ambassade in Londen te sluiten en het personeel uit te wijzen; het werd al heel lang verdacht van terroristische activiteiten. Levy zei dat hij een ‘hefboom’ nodig had om dit te bewerkstelligen. Wat kon Abu hem vertellen over wie of wat ook, waaraan hij iets kon hebben? Abu vertelde dat hij een neef had die een Iers kamermeisje in Londen zwanger had gemaakt.

Het complot begon vaste vormen aan te nemen na de naschokken die de Israëlische inlichtingengemeenschap had moeten verwerken als gevolg van de onthullingen in Washington over de transactie met Iran – wapens voor gegijzelden. Het glanzende blazoen van Israëls strijd tegen het terrorisme had een ernstige deuk opgelopen door Irangate. Bij de Mossad heerste woede over het feit dat de regering-Reagan had toegelaten dat de zaak zo uit de hand was gelopen dat Israëls rol in Irangate aan het licht was gekomen.

Die onthullingen hadden het des te moeilijker gemaakt om zelfs maar de minimale steun van voorzichtig-vriendelijke buurlanden als Egypte en Jordanië te behouden, in een tijd dat beide landen genoeg begonnen te krijgen van de PLO en de grillige manoeuvres van Yasser Arafat. De PLO-leider was in toenemende mate de gevangene van zijn eigen extremisten. Hoewel hij zelf geen marxist was, werd hij toch steeds vaker gedwongen tot het spuien van de marxistische retoriek. Dan riep hij op tot ‘de liquidatie van de zionistische entiteit – politiek, cultureel en militair’.

Die giftigheid verbeterde echter niets aan zijn positie te midden van de vele eigenzinnige facties binnen de PLO. Voor hen was Arafat de man die door de Israëli’s gedwongen was zich op vernederende manier terug

te trekken uit Beiroet, onder het toeziend oog van de VN-vredesmacht. Zo'n 15.000 Palestijnen hadden zich moeten inschepen naar Tunis. Anderen waren uit Arafats organisatie gedeserteerd na een belofte van Syrië dat ze hulp zouden krijgen. Zij waren een nog militantere koers gaan volgen vanuit hun nieuwe uitvalsbases in Damascus – niet alleen tegen Israël, maar ook tegen Arafat en diens PLO.

Toch was en bleef Arafat het voornaamste obstakel op de weg naar vrede. Hem elimineren was nog altijd een prioriteit. (Zelfs op de schietbaan van de Mossad hadden alle doelwitten het silhouet van Yasser Arafat.) Tot aan zijn laatste snik zouden ze hém verantwoordelijk blijven stellen voor alle wreedheden die door de afvallige Palestijnse groeperingen in Syrië werden begaan.

Plotseling echter deden zich twee incidenten voor die – op zijn minst tijdelijk – de aandacht van Arafat afwendden, en uiteindelijk de doorslag gaven voor de uitvoering van het complot waarin Abu de sleutelfiguur zou worden.

Syrië kampte met een probleem dat steeds nijpender werd: de noodzaak om tegemoet te komen aan de voortdurende eisen om actie van de Palestijnse facties onder de Syrische vleugels. Als een van de voornaamste exponenten van het door staten gesteunde wereldterrorisme was Syrië meer dan bereid tot het financieren van iedere operatie die zijn toch al ernstig beschadigde imago niet verder aantastte. Veel plannen die de PLO-facties voorlegden aan de Syrische geheime dienst waren veel te riskant voor de Syriërs om ermee akkoord te gaan. Een van die plannen was de vergiftiging van Israëls drinkwater. Een ander wild plan was het naar de Klaagmuur in Jeruzalem sturen van een met explosieven behangen Palestijnse zelfmoordkandidaat, verkleed als een orthodoxe Jood. In beide gevallen zou de Israëlische wraak draconische vormen aannemen.

Totdat iemand kwam aandragen met een vermetel plan dat niet alleen succes beloofde, zoals de Syrische geheime dienst dadelijk inzag, maar bovendien de Israëlische militaire suprematie een geweldige slag zou toebrengen. De eerste stap was de aankoop van een schip. Na verscheidene weken zoeken in de havens rond de Middellandse Zee werd een in Panama geregistreerd koopvaardijschip, de *Atavarius*, aangekocht en naar de haven van Algiers gevaren.

Een week na de komst van dat schip arriveerde een kleine groep Palestijnse commando's met een Syrisch militair transportvliegtuig uit Damascus. Ze hadden een groot arsenaal aan wapens en munitie bij zich: mitrailleurs, antitankraketten, kisten vol met de Kalashnikov-geweren die

terroristen zo graag hanteren. Diezelfde avond nog werden de commando's en hun wapentuig onder dekking van de duisternis aan boord van de *Atavarius* gebracht.

Bij het krieken van de dag voer het schip uit, nadat de gezagvoerder de havenmeester had verteld dat hij naar Griekenland moest om de machines te laten reviseren. De commando's bevonden zich benedendeks, maar hun komst was niet onopgemerkt gebleven. Een Mossad-informant in het kantoor van de havenmeester was argwanend genoeg geworden om de katsa in Algiers te waarschuwen. Die stuurde een rapportje naar Tel Aviv.

De komst van dat bericht leidde prompt tot een 'gele alarmfase' voor het hele Mossad-netwerk rondom de Middellandse Zee. De herinnering aan de mislukte poging om de complete boulevard van Elat op te blazen was nog vers, en het was best mogelijk dat dit een soortgelijke poging was, gericht tegen Haifa. Deze drukke haven aan de Middellandse Zee was een voor de hand liggend doelwit. Twee kanonneerboten van de Israëlische marine gingen voor de kust heen en weer varen, klaar om iedere poging van de *Atavarius* om de haven binnen te varen, die Israëls voornaamste handelspoort naar de wereld is, te verijdelen.

De bestemming van de *Atavarius* waren de stranden ten noorden van Tel Aviv. Volgens het plan – dat zo ontleend had kunnen zijn aan een Hollywood-actiefilm – zouden de commando's aan boord van rubberboten naar de kust roeien, en vandaar zouden ze zich schietend een weg banen naar hun doelwit in Tel Aviv zelf, de Kirya, het fortachtige hoofdkwartier van de Israëlische Defensiemacht waarvan de toren de hele skyline domineerde en de commando's de weg zou wijzen. Het plan was echter afhankelijk van het verrassingselement en de meedogenloze moed waar de Israëli's zelf om vermaard waren geworden.

De dag voor de vermetele aanval was welbewust gekozen: de Israëlische Onafhankelijkheidsdag. In de stad zou carnavalsstemming heersen en de Kirya zou vermoedelijk door minder manschappen worden bewaakt dan normaal. De commando's verwachtten niet dat ze het er levend af zouden brengen, maar zij waren voor deze aanval gekozen omdat ze blijk hadden gegeven van dezelfde mentaliteit als de zelfmoordenaars die met hun bommen dood en verderf zaaiden in Israël en Beiroet.

Intussen konden ze zich ontspannen gedurende de korte zeereis die hen langs Tunesië en naar het eiland Sicilië zou brengen, dat ze eveneens zouden passeren. Niemand aan boord van de *Atavarius* besteedde

vermoedelijk aandacht aan de 'vissende' trawler die op de boeggolf van de *Atavarius* stampte en slingerde toen het schip passeerde. De trawler was echter uitgerust met uiterst gevoelige elektronische apparatuur waarmee de radioberichten die de koopvaarder uitzond konden worden onderschept. Een korte uitzending in het Arabisch bevestigde dat het schip op tijd zou aankomen. Een van de twee bemanningsleden van de trawler, allebei sayanim van de Mossad, gaf de tekst door aan Tel Aviv. De volgende vierentwintig uur werd de *Atavarius* geschaduwd door andere Mossad-schepen, ook toen het schip langs Kreta voer, en vervolgens langs Cyprus.

Een snelle motorjacht voer voor het schip langs. Ook dit jacht was volgepakt met detectieapparatuur, inclusief een zeer krachtige camera, verborgen in de zijwand van de kajuit. Aan dek lagen twee jonge vrouwen te zonnen. Zij waren nichten van de Cypriotische sayan die eigenaar was van het motorjacht en fungeerden nu als afleidingsobject voor de ogen van de mannen aan boord van de *Atavarius*. Toen de boot het schip passeerde, verschenen verscheidene van de commando's aan dek om naar de beide vrouwen te roepen en te zwaaien. In de kajuit hanteerde de sayan de camera om hun grijnzende gezichten te fotograferen. Zodra zijn aandeel in de schaduwoperatie achter de rug was, haastte hij zich terug naar Cyprus. Thuis werd de film ontwikkeld en werden de afdrukken doorgeseind naar Tel Aviv. De computers van de Mossad herkenden drie gezichten van bekende Arabische terroristen. De alarmfase geel veranderde in rood.

Premier Shimon Peres gaf opdracht om de *Atavarius* aan te vallen. Een plan om het schip te bombarderen werd overwogen en verworpen. Een luchtaanval zou door Egypte kunnen worden opgevat als een eerste aanvalsdaad in een gewapend conflict; hoewel de diplomatieke betrekkingen tussen Israël en zijn buurland een aantal incidenten hadden overleefd, bestonden er in Cairo nog veel spanningen en verdenkingen ten aanzien van Israël en zijn activiteiten. Peres ging ermee akkoord dat de *Atavarius* door schepen moest worden aangevallen.

Zes Israëlische kanonneerboten werden bijgetankt en geladen met raketten. Aan boord bevonden zich manschappen van de Speciale Eenheden van het Israëlische leger, en Mossad-officieren die eventuele levend gevangen commando's zouden moeten ondervragen. De kanonneerboten vertrokken in de vroege uurtjes uit Haifa en zetten koers naar het westen, dieper de Middellandse Zee in. Ze doorkliefden in snelle vaart het water, recht achter elkaar, om de mogelijkheid dat de radar van de *Atavarius* hen zou oppikken te verkleinen. De Israëli's hadden het

tijdstip van de aanval zo gekozen dat de kanonneerboten de rijzende zon in de rug zouden hebben.

Even over halfzeven kwam de *Atavarius* in zicht. Met een manoeuvre uit de leerboeken waaierden de kanonneerboten uit en namen de koopvaarder aan weerszijden onder vuur door de romp en dekken met raketten te bestoken. De commando's aan dek vuurden terug, maar hun zware wapens bevonden zich nog in kratten benedendeks en hun automatische geweren waren geen partij voor de superieure vuurkracht van de Israëli's. Binnen enkele minuten stond de *Atavarius* in lichterlaaie en begonnen de bemanning en de commando's het schip te verlaten. Sommigen werden doodgeschoten tijdens hun sprong in zee.

Al met al vonden twintig bemanningsleden en commando's de dood. Hun lijken werden alle geborgen. Acht overlevenden werden gevangengenomen. En voordat de kanonneerboten terug raasden naar Israël, brachten ze de *Atavarius* tot zinken met raketten waarvan de neuskegels gevuld waren met extra krachtige explosieven.

De lijken van de doden werden zonder ceremonieel in de Negev begraven. De gevangenen werden in het geheim berecht en tot langdurige gevangenisstraffen veroordeeld. Tijdens hun verhoor hadden ze stuk voor stuk Syrië genoemd als de feitelijke macht achter dit incident. In plaats van een aanval tegen deze boze buur te ondernemen, besloot de Israëlische regering op advies van de Mossad de aangelegenheid geheim te houden. De psychologen van de Mossad hadden voorspeld dat de verdwijning van het schip en zijn opvarenden het onderwerp zou worden van intense en steeds angstiger speculaties onder de in Syrië gestationeerde PLO-facties. Ook waarschuwde de Mossad premier Peres dat er één ding was waarvan hij zeker kon zijn: als de terroristen eenmaal wisten dat hun operatie was mislukt, zouden ze er des te meer op gebrand zijn zich weer respect te verschaffen in de ogen van hun Syrische beschermheren.

Intussen bleven de Palestijnen in Syrië tegen Arafat fulmineren en juichten ze Abu Nidal toe wegens de dodelijke oorlog die hij tegen zijn voormalige strijdmakker had ontketend. Nidal, die al jaren de reputatie had de 'grootmeester van het onverwachte' op terroristisch gebied te zijn, was bij Arafat uit de gratie geraakt wegens een tactisch en strategisch verschil van inzicht.

Langzamerhand begon Arafat over te hellen naar het inzicht dat een beweging die niets anders tot zijn beschikking had dan terrorisme, op den duur tot mislukken gedoemd is: de PLO had een politieke agenda nodig, en een diplomatieke arm. Arafat had dit in zijn recente publieke

verklaringen proberen aan te tonen, en hij was vanuit Washington aangemoedigd om op deze nieuwe weg voort te gaan. In Israël werden de woorden van Arafat uitgelegd als misleidingspogingen. Maar voor Abu Nidal waren ze niets anders dan verraad aan alles waarvoor hij stond: naakt, compromisloos terrorisme.

Al maanden had Nidal zijn geduld betracht, wachtend op een gunstig moment. Toen hij van de mislukte *Atavarius*-aanval hoorde en wist hoe het schip daarna door de zee was verzwolgen, besloot hij dat dit het moment was om Israël te herinneren aan het feit dat hij er nog steeds was. Met de volledige instemming van zijn beschermers bij de Syrische geheime dienst sloeg Abu Nidal toe, met gruwelijke gevolgen. Op de luchthavens van Rome en Wenen openden zijn schutters in december 1985 het vuur op hulpeloze, nietsvermoedende reizigers, op weg naar hun kerstbestemmingen. In evenveel seconden werden negentien passagiers, onder wie vijf Amerikanen, bij de El Al-incheckbalies op beide luchthavens neergemaaid en gedood. Hoe was het mogelijk dat deze terroristen ongehinderd langs de Italiaanse carabinieri tot hun slachtoffers hadden kunnen doordringen? Waar waren de beveiligingsmensen van de El Al zelf?

Terwijl verwoed naar de antwoorden op die dringende vragen werd gezocht, richtten de strategen van de Mossad hun aandacht ook op andere terreinen. Hoewel het Verenigd Koninkrijk ook de aanvallen unaniem had veroordeeld, was dat land volledige diplomatieke banden met Syrië blijven onderhouden. En dat terwijl de Mossad MI5 overvloedige bewijzen had geleverd voor de rol van Damascus in dit door Syrië en andere staten gesteunde terrorisme. Voor premier Margaret Thatcher waren die bewijzen niet afdoende om in het parlement het terrorisme krachtdadig te veroordelen. Daar moesten dingen met meer overtuigingskracht aan te pas komen. In het recente verleden had MI5 de Mossad er echter aan herinnerd dat zelfs Israël zo nu en dan had bewezen zijn eigen belangen zwaarder te laten wegen door te erkennen dat het noodzakelijk kon zijn om handel te drijven met zelfs je gezworen vijanden (Irangate). Ook had Israël het besluit genomen om meer dan duizend Palestijnse gevangenen – onder wie tal van veroordeelde terroristen – vrij te laten, slechts enkele maanden voor de bomaanslagen in Rome en Wenen, in ruil voor ‘maar’ drie Israëlische soldaten die in Libanon gevangen werden gehouden.

Nu was de Mossad echter vastbesloten om een vernietigende klap uit te delen die het Verenigd Koninkrijk zou dwingen alle diplomatieke banden met Damascus af te kappen door de Londense ambassade van

Syrië – die door de Mossad al heel lang werd beschouwd als de voornaamste uitvalsbasis voor terroristische aanslagen en intriges tegen Israëlische belangen in Europa – te sluiten. En voor deze vernietigende tegenaanval zou Abu, de neef van Nezar Hindawi, de trekker overhalen.

Na zijn etentje met Tov Levy bracht Abu een bezoekje aan Hindawi en maakte hem zijn excuses voor zijn aanvankelijke onverschilligheid voor Ann-Marie en haar probleem. Natuurlijk zou hij helpen! Alleen wilde hij eerst een paar vragen beantwoord hebben. Wilde ze de baby houden? Drong ze er nog steeds op aan dat hij met haar zou trouwen? Hield Nezar werkelijk van dat meisje? Ze kwamen uit verschillende culturen en gemengde huwelijken pakten zelden goed uit.

Hindawi antwoordde dat hij, als hij ooit al van Ann-Marie had gehouden, het zelf niet wist. Ze was snibbig en huilerig geworden en wilde voortdurend weten wat er zou gebeuren. Hij voelde er niets voor met het kamermeisje te trouwen.

Abu overhandigde zijn neef tienduizend dollar: meer dan genoeg, zei hij, voor Hindawi om Ann-Marie af te kopen en zelf als vrijgezel in Londen te blijven wonen. (Het geld was beschikbaar gesteld door de Mossad.) In ruil daarvoor zou Hindawi iets moeten doen voor de zaak waarin ze allebei geloofden: de vernietiging van Israël.

Op de avond van 12 april 1986 bezocht Hindawi Ann-Marie in haar kosthuis in de Londense wijk Kilburn. Hij had bloemen bij zich, en ook een fles champagne, betaald met iets van het geld dat Abu hem had gegeven. Hij zei tegen Ann-Marie dat hij van haar hield en graag wilde dat ze de baby hield. Dat nieuws maakte haar aan het huilen. Opeens leek de wereld haar een veel beter oord.

Hindawi zei daarna dat er alleen nog een laatste hinderpaal moest worden opgeruimd. Ann-Marie moest zijn ouders vragen om in te stemmen met hun huwelijk. Ze moest naar het Arabische plaatsje in Israël vliegen waar zijn ouders woonden. Het was een Arabische traditie die geen enkele plichtsgetrouwe zoon mocht verzuimen. Hij schetste haar een beeld van hun manier van leven die sinds de tijd van Jezus nauwelijks was veranderd. Voor een meisje dat was opgeleid door nonnen, en voor wie de dagelijkse mis een belangrijk bestanddeel van haar leven was geweest, was dit beeld de definitieve bevestiging dat ze het juiste besluit nam door met haar geliefde te trouwen. Dat hij en zijn ouders geen christenen waren, deed er niet toe: zij kwamen uit het Heilige Land zelf, en in haar ogen maakte dat hen tot godvrezende mensen. Toch aarzelde Ann-Marie nog. Ze kon niet zomaar haar werk in de steek laten. En hoe moest ze aan het geld voor de vliegreis komen?

Bovendien zou ze nieuwe kleren nodig hebben, voor zo'n belangrijke ontmoeting. Hindawi suste haar bezorgdheid door een pakje bankbiljetten uit zijn binnenzak op te diepen. Meer dan genoeg voor haar om een nieuwe garderobe te kopen, zei hij. En met een tweede weids gebaar toverde hij een vliegticket uit zijn zak: ze zou op 17 april het El Al-toestel nemen – nog maar vijf nachtjes slapen. Hij had het diezelfde middag gekocht.

Ann-Marie vroeg lachend: 'Was je er dan zo zeker van dat ik zou gaan?'

'Zo zeker als ik ben van mijn liefde voor jou,' zei Hindawi.

Hij beloofde haar dat ze zouden trouwen zodra ze terug was in Londen. De volgende paar dagen gingen voor het zwangere kamermeisje als in een roes voorbij. Ze nam ontslag en bezocht de Ierse ambassade in Londen om een nieuw paspoort te halen. Ze ging winkelen om zwangerschapskleding te kopen. En iedere nacht bedreven zij en Hindawi de liefde. En iedere ochtend, als ze op hun gemak ontbeten, plande zij hun gezamenlijke toekomst. Ze gingen in Ierland wonen, in een huisje bij de zee. De baby zou Sean heten (als het een jongen was), of Sinead (als het een meisje zou zijn).

Op de dag van Ann-Marie's vertrek vertelde Hindawi haar dat hij had afgesproken dat zij een 'geschenk voor zijn ouders' zou komen afhalen bij een 'vriend', die schoonmaker was aan de 'vliegzijde' van de luchthaven.

Ari Ben-Menashe, die later beweerde dat hij tot in de finesses op de hoogte was geweest van het complot, verklaarde 'dat Hindawi, die niet het risico wilde lopen dat ze vanwege een teveel aan bagage staande zou worden gehouden, met zijn vriend had afgesproken dat hij haar een tas zou aanreiken op het moment dat ze zich al in de vertrekhal in de afdeling van El Al bevond'.

Dat ze zo dom was geen vragen te stellen over dit 'geschenk', was de reactie van een vrouw die tot over haar oren verliefd was en haar minnaar blindelings vertrouwde. Ze was de volmaakte pion in het zich steeds sneller afwikkelende complot.

In de taxi naar het vliegveld was Hindawi op en top de liefhebbende, bezorgde aanstaande vader. Zou ze niet vergeten haar ademoefeningen te doen gedurende de lange vlucht? Ze moest veel water drinken en zorgen dat ze een stoel bij het middenpad kreeg, dit om de krampen te vermijden waarover ze de laatste tijd was gaan klagen. Ann-Marie had hem lachend de mond gesnoerd: 'Mijn lieve hemel, je zou bijna denken dat ik naar de maan ga vliegen!'

Ze was bij de deur naar de vertrekhal blijven aarzelen, wensend dat ze nu nog niet afscheid van hem hoefde te nemen, en ze had hem beloofd dat ze hem vanuit Tel Aviv meteen zou bellen en dat ze van zijn ouders evenveel zou houden als van hemzelf. Hij had haar een laatste keer gekust en haar daarna zachtjes in de rij mensen geduwd die op weg waren naar de douane.

Hindawi was blijven wachten totdat hij haar uit het oog had verloren, waarna hij – in overeenstemming met de instructies die Abu hem had gegeven – aan boord was gestapt van een bus van Syrian Arab Airlines die hem terug zou brengen naar Londen. Ondertussen was de nietsvermoedende Ann-Marie veilig door de paspoortencontrole en de veiligheidscontrole gekomen. Daarna liep ze door naar het streng beveiligde deel van de vertrekhal dat voor de passagiers van El Al was gereserveerd. Door de Shin Bet opgeleide bewakers ondervroegen haar uitvoerig en inspecteerden haar handbagage. Ze kreeg een boordpasje met een stoelnummer aangereikt en werd doorgestuurd naar de wachtruimte, waar de overige 355 passagiers zich al verzamelden.

Volgens Ari Ben-Menashe werd het ‘geschenk voor Hindawi’s ouders’ haar aangereikt door een man in de blauwe overall van een schoonmaker van de luchthaven. Hij verdween even mysterieus als hij was gekomen. Ben-Menashe schreef erover: ‘Binnen enkele seconden werd Ann-Marie verzocht mee te komen voor een fouillering. De veiligheidsmensen van El Al ontdekten prompt explosieven in een dubbele bodem van de tas.’

De explosieven bestonden uit drie pond Semtex. Ann-Marie vertelde snikkend hoe alles zich had afgespeeld ten overstaan van wachtende officieren van de Special Branch en MI5. Het was het relaas van een onfortuinlijke vrouw die niet alleen in de liefde was belazerd, maar ook nog door haar minnaar was verraden. De Special Branch en MI5 concentreerden zich op het achterhalen van de contacten van Hindawi’s contacten met Syrië, toen ze er eenmaal van overtuigd waren dat Ann-Marie een onschuldig slachtoffer was.

Toen de pendelbus Londen binnenreed, beval Hindawi de chauffeur dat hij een omweg moest maken naar de Syrische ambassade. Toen de man protesteerde, zei Hindawi dat hij ‘bevoegd’ was om dit te bevelen. Bij de ambassade verzocht hij de consulaire ambtenaar om politiek asiel. Hij zei hun dat de Britse politie op het punt stond hem te arresteren omdat hij had geprobeerd een toestel van El Al op te blazen ‘voor de goede zaak’. De stomverbaasde ambtenaren stelden hem onder de hoede van twee bewakers van de ambassade. Die verzochten hem – na hem te

hebben verhoord – in een appartement van het ambassadepersoneel te wachten. Misschien hadden ze al zo'n idee dat dit een soort valstrik was om Syrië zwart te maken. In dat geval kan die angst alleen maar groter zijn geworden toen even later bleek dat Hindawi het appartement toch had verlaten.

Hij was op zoek gegaan naar Abu. Toen hij zijn neef niet kon vinden, nam hij zijn intrek in het Visitor's Hotel in Londen, in de wijk Notting Hill, waar hij kort daarna werd gearresteerd.

De BBC bracht het nieuws van de manier waarop de politie het complot had verijdeld. De details waren uitzonderlijk accuraat: de Semtex was afkomstig uit Tsjechoslowakije en had verborgen gezeten in een dubbele bodem in de tas die Ann-Marie in handen was gedrukt. De ontsteker was zo afgesteld dat de bom zou zijn geëxplodeerd op een hoogte van negenendertigduizend voet (11,9 km).

Volgens Ben-Menashe was de hele operatie snel uitgedraaid op een uitermate bevredigende afloop. 'Margaret Thatcher sloot de Syrische ambassade. Hindawi kreeg vijfenveertig jaar cel. Ann-Marie ging naar huis en bracht een dochter ter wereld.' Abu keerde terug naar Israël: zijn rol was uitgespeeld.

Na Hindawi's berechting ontketende Robert Maxwell de furie van de *Daily Mirror*. 'De schoft heeft gekregen wat hij verdiende!' schreeuwde een redactioneel hoofdartikel. 'Ambassadeur des doods!' krijste een kop op de dag dat de Syrische ambassadeur werd uitgewezen. 'Verdwijn, jij Syrisch varken!' schreeuwde een andere kop. Ari Ben-Menashe zou de eerste zijn om te zeggen dat de Mossad 'een briljante slag had geslagen die Syrië de politieke wildernis in had gestuurd'.

Toch kunnen er intrigerende vragen worden gesteld bij deze triomfantelijke bewering. Was Ann-Marie Murphy werkelijk een zware bom in handen gedrukt of was ook dat een onderdeel van een ingewikkeld spel van misleiding? Was de man in de blauwe overall – de zogenaamde 'vriend' van Hindawi – misschien een veiligheidsofficier? Hoeveel voorkennis had MI5 van het complot gehad? En zou het niet ondenkbaar zijn geweest dat de Mossad, laat staan de Britse geheime diensten, zouden hebben toegelaten dat er Semtex aan boord van een vol passagiersvliegtuig werd gebracht als er ook maar een minieme kans was geweest dat het helse ding nog aan de grond kon exploderen? Een dergelijke explosie zou zonder twijfel een fors deel van 's werelds drukste luchthaven hebben verwoest, op een moment dat er duizenden mensen in de buurt waren. Was de eigenlijke glans van deze coup misschien dat de Mossad de diplomatieke castratie van Syrië had

bewerkstelligd zonder dat er ook maar enig risico was ontstaan voor El Al en Heathrow, door een onschuldige stopverf te gebruiken in plaats van Semtex? Op alle vragen van dien aard zou premier Shimon Peres alleen maar steeds antwoorden: ‘Wat er is gebeurd is in de regel bekend aan degenen die het moeten weten, en voor wie het niet weet, behoort het zo te blijven.’ Vanuit de zwaarbewaakte Whitmoor-gevangenis in Engeland blijft Hindawi protesteren dat hij het slachtoffer is van een klassieke misleidingsoperatie van de Mossad. Zijn haar is nu wit. Hij is niet langer slank, en zegt dat hij verwacht in de gevangenis te zullen sterven. Ann-Marie noemt hij alleen nog ‘die vrouw’. Zij woont anno 1998 in Dublin, waar ze haar dochter opvoedt en die –iets waarvoor ze dankbaar is – niets van haar vroegere minnaar moet hebben. Ze spreekt nooit over Hindawi.

Er hoort nog een raadselachtige voetnoot bij dit verhaal. Twee weken nadat Hindawi werd veroordeeld tot de gevangenisstraf die ervoor zorgde dat hij tot ver in de eenentwintigste eeuw een gevangene zal blijven, legde Arnaud de Borchgrave, de gerespecteerde hoofdredacteur van *The Washington Post*, zijn dictafoontje op het bureau van de Franse premier Jacques Chirac in Parijs. De Borchgrave was in Europa om de vergadering van de Europese ministers van Buitenlandse Zaken te verslaan, en het interview met Chirac was bedoeld om het Franse standpunt te vernemen. Het was volgens voorspelbare banen verlopen: Chirac had duidelijk gemaakt dat Frankrijk en Duitsland min of meer gedwongen waren tot het betuigen van loyaliteit aan de Britse regering, die hoe langer hoe meer dwarslag met betrekking tot het beleid van de Europese Gemeenschap. De Borchgrave stelde toen een relatie van Frankrijk op een heel ander terrein aan de orde. Hij wilde weten welk stadium de onderhandelingen tussen Chirac en Syrië hadden bereikt over de recente reeks terroristische bomaanslagen in Parijs, en over de Franse pogingen om de acht buitenlandse gegijzelden die door de Hezbollah in Libanon werden vastgehouden vrij te krijgen. De Franse premier zweeg even en keek over zijn bureau heen, alsof hij zich niet bewust was van de kleine bandrecorder. Toen zei hij dat de Duitse bondskanselier, Helmut Kohl, en de Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Hans-Dietrich Genscher, beiden hem hadden verzekerd dat de Syrische regering geen aandeel had gehad in Hindawi’s plan om het vliegtuig van El Al op te blazen. Het was een complot, ‘uitgebroed door de Mossad, de Israëlische geheime dienst’.

De diplomatieke storm die hierna opstak, heeft bijna Chiracs politieke loopbaan geknakt. Hij werd enerzijds aangevallen door zijn

eigen president, François Mitterrand, en zag zich aan de andere genoodzaakt de woedende telefoontjes van Helmut Kohl te pareren, die eiste dat hij zou terugtreden. Chirac deed wat politici zo dikwijls doen: hij beweerde dat hij onjuist was geciteerd. In Londen was de kwestie volledig en grondig door de rechtbank behandeld en er was geen noodzaak voor commentaar. In 1997 verklaarde het bureau van de Franse president Jacques Chirac dat de president zich niets herinnerde van een interview met *The Washington Post*.

Algauw zou een andere subversieve actie de reputatie van de Mossad schaden.

15

De cartoonist die gemist kon worden

Nahum Admoni's einde als directeur-generaal van de Mossad kondigde zich aan op een julimiddag van het jaar 1986, als gevolg van een incident dat zich had voorgedaan in een van die straten van Bonn die gedurende de bouwwoede van na de Tweede Wereldoorlog in heel West-Duitsland waren opgekomen. Veertig jaar later was deze straat een volwassen avenue met kleine, maar goed onderhouden voortuinen en personeelsvertrekken aan de achterzijde van de huizen. Beveiligingssystemen waren discreet verborgen achter smeedijzeren hekken en de vensters op de begane grond waren voorzien van houten spijlen en geblazen glas – tegen de inkijk.

Niemand zag de persoon die een plastic boodschappentas achterliet in een telefooncel aan het eind van de straat. Een patrouillewagen van de politie ontdekte de tas en stopte om de zaak te onderzoeken. De tas bevatte acht nieuwe Britse paspoorten. De eerste reactie van het bureau van het Bundeskriminalamt (BKA) in Bonn was dat de paspoorten vermoedelijk bestemd waren voor een van de terroristische groeperingen die de straten van Europa teisterden met een reeks gewelddadige en wrede bomaanslagen en ontvoeringen.

Ze vertegenwoordigden belangengroepen en minderheden uit alle delen van de wereld en waren vastbesloten zich een rol toe te eigenen bij het vaststellen van de agenda voor de internationale politiek. Ze hadden grif steun gevonden bij de radicale studenten die overal in Europa politiek actief waren. Sinds 1968, toen Leila Khaled, een jonge Palestijnse revolutionaire, een straalvliegtuig naar Londen kaapte en prompt werd losgelaten omdat de Engelse regering nieuwe aanslagen

vreesde, waren naïeve studenten allerlei opruiende leuzen van de PLO gaan scanderen. Deze jonge radicalen van gegoede huize hadden een romantisch beeld van de PLO – 'vrijheidsstrijders' die in plaats van drugs de levens van de bourgeoisie namen, en in plaats van sit-ins te organiseren mensen gijzelden.

Het BKA veronderstelde dat de paspoorten waren achtergelaten door een student die als koerier voor een terroristengroep optrad. De lijst van deze groepen was schrikbarend lang, van de IRA, de Rote Armee Fraktion Duitsland zelf tot buitenlandse groepen als het Islamitisch Nationaal Front van Soedan (INFS), het Nationaal Bevrijdingsleger van Colombia (ELN), de Angolese Bevrijdingsbeweging (MDRA) en de Tamil Tigers (LTTE). Al deze terroristische groeperingen hadden cellen of agenten in de Bondsrepubliek. En allemaal konden ze van plan zijn geweest om deze nieuwe paspoorten te gebruiken voor een aanval op een van de Britse militaire bases in West-Duitsland, of voor de oversteek naar het Verenigd Koninkrijk om daar een bloedige aanslag te plegen.

Ondanks het feit dat Engeland grootste imperiale macht in West-Europa was geweest, was het tot nu toe alleen met langdurig terrorisme van de IRA geconfronteerd. De Britse inlichtingendiensten waarschuwden echter dat het slechts een kwestie van tijd was voordat andere buitenlandse terroristengroepen, als ze vanuit Londen de kans kregen om tegen hun eigen landen te opereren, het Verenigd Koninkrijk in hun machinaties zouden betrekken. Een voorproefje van wat er zou kunnen gebeuren, deed zich voor toen een groep die gekant was tegen het nieuwe regime in Teheran in 1980 de Iraanse ambassade bezette. Toen de onderhandelingen op niets uitliepen, stuurde de regering-Thatcher er de SAS op af, waardoor alle terroristen werden gedood. Die actie, waaraan zoveel mogelijk publiciteit werd gegeven, leidde tot een plotselinge afname van het aantal in Londen uitgebroede complotten met betrekking tot het Midden-Oosten. In plaats daarvan werd Parijs het nieuwe slagveld voor de bloedige internationale conflicten tussen allerlei buitenlandse organisaties, vooral de PLO van Yasser Arafat en de moordorganisatie van Abu Nidal. De Mossad had zich ook niet onbetuigd gelaten als het aankwam op het vermoorden van Arabische vijanden in de straten van de Franse hoofdstad.

Het Bundeskriminalamt geloofde dat de paspoorten uit de telefooncel in Bonn een aanwijzing waren voor een nieuw bloedbad. Het bureau belde de Bundesnachrichtendienst (BND), de binnenlandse veiligheidsdienst van de Bondsrepubliek, die de verbindingenofficier van

MI6 in het hoofdkwartier in Pullach (Beieren) op de hoogte bracht. In Londen stelde MI6 vast dat de paspoorten zeer goede vervalsingen waren. Dat betekende dat de IRA en de meeste andere terroristische groeperingen buiten beschouwing konden worden gelaten. Die waren geen van alle in staat valse documenten van zo'n hoge kwaliteit te maken. De verdenking richtte zich nu tegen de KGB: de vervalsers van de Sovjets behoorden tot de besten ter wereld. Het was echter bekend dat de Sovjets over een grote voorraad paspoorten beschikten. En het was in geen geval hun stijl om de telefooncel als brievenbus te gebruiken. Ook de Zuid-Afrikaanse geheime dienst kon het niet zijn geweest: de BOSS was nagenoeg opgehouden met al zijn operaties in Europa en valse Britse paspoorten waren nauwelijks nodig in de weinig ontwikkelde Afrikaanse landen waar de BOSS zijn activiteiten nu concentreerde. MI6 richtte zijn aandacht op de enige inlichtingendienst die werkelijk iets aan dit soort paspoorten kon hebben: de Mossad.

Arie Regev, een attaché aan de Israëlische ambassade in Londen die tevens de inwonende katsa was, werd uitgenodigd voor een ontmoeting met een hoge officier van MI6 om over dit onderwerp te praten. Regev verklaarde dat hij niets wist van de paspoorten, maar beloofde dat hij contact zou opnemen met Tel Aviv. De snelle reactie van Nahum Admoni luidde dat de Mossad niets met deze paspoorten van doen had. Hij opperde dat ze misschien het werk van Oost-Duitsers waren. De Mossad had kortgeleden ontdekt dat de Stasi, de Staatssicherheitsdienst, zich niet verheven voelde boven het verkopen van valse paspoorten aan Joden die wanhopig graag naar Israël wilden, in ruil voor harde valuta. Admoni wist echter dat de paspoorten wel degelijk het werk waren van Mossadvervalsers, en dat ze bedoeld waren voor het gebruik van katsa's die onder een dekmantel in Europa werkten. Met deze documenten konden ze gemakkelijk het Verenigd Koninkrijk in en uit.

Ondanks een 'afspraak' met MI5 – een herenakkoord dat Rafi Eitan nog tot stand had helpen brengen, waarbij de Mossad had toegezegd dat MI5 op de hoogte zou worden gehouden van alle operaties in het Verenigd Koninkrijk – had de Mossad nog altijd in het geheim een actieve agent, in de hoop een dubbele triomf te kunnen boeken: het elimineren van de leider van de elite-strijdmacht van de PLO (Force 17), en een eind maken aan Yasser Arafats toenemende succes in zijn pogingen een relatie met de regering-Thatcher tot stand te brengen.

In Londen was de naam Arafat niet langer synoniem met terrorisme. Mevrouw Thatcher was er langzamerhand van overtuigd geraakt dat zij kon helpen een rechtvaardige en bestendige vrede in het Midden-Oosten

tot stand te brengen die niet alleen de legitieme rechten van het Palestijnse volk garandeerde, maar ook de veiligheid van Israël. De Joodse leiders namen een sceptischer houding aan. Zij betoogden dat de PLO het tot nu toe uitsluitend in terroristische aanslagen had gezocht en dat de organisatie door zou gaan met het dreigen met terroristische acties totdat al haar eisen waren ingewilligd. Niet voor het eerst was Londen niet onder de indruk van de tegenwerpingen uit Tel Aviv. De Mossad bleef het Verenigd Koninkrijk beschouwen als een land dat – ondanks de afloop van de bezetting van de Iraanse ambassade in Londen –steeds meer bereid leek te zijn de Palestijnse zaak te steunen. De Mossad maakte zich ook zorgen over de manier waarop de PLO kans had gezien toenadering te zoeken tot de CIA.

De datums van de contacten tussen de Verenigde Staten en de PLO zouden later door de voormalige minister van Buitenlandse Zaken, Henry Kissinger, openbaar worden gemaakt. Hij schreef in zijn memoires, *Years of Upheaval*, dat er, zes weken nadat de Amerikaanse ambassadeur in Soedan in Khartoem was doodgeschoten door schutters van de Zwarte September-beweging, op 3 november 1973 een geheime ontmoeting had plaatsgevonden tussen Vernon Walters, adjunct-directeur van de CIA, en Yasser Arafat. Het resultaat: een ‘non-agressiepact’ tussen de Verenigde Staten en de PLO. Later schreef Kissinger: ‘De aanslagen op Amerikanen, in ieder geval van de zijde van Arafats deel van de PLO, namen af.’

Toen hij van dit ‘vredesverdrag’ hoorde, had Mossad-baas Yitzhak Hofi woedend uitgeroepen dat er zich in de hele geschiedenis van dubbelhartigheid nooit een erger voorbeeld had voorgedaan. Via zijn contacten binnen de CIA probeerde Hofi Walters ertoe te brengen terug te komen op deze afspraak met de PLO. De adjunct-directeur van de CIA zei dat dit niet mogelijk was en hij waarschuwde Hofi dat Washington het als een ‘onvriendelijke daad’ zou zien als het nieuws over deze afspraak in de publiciteit werd gebracht. Dat was een schot voor de boeg van de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad, die het niet moest wagen bevriende journalisten in te seinen.

Hofi’s woede nam apocalyptische vormen aan toen hij ontdekte wie Arafat had belast met het toezicht op de naleving van het PLO-deel van de afspraak: Ali Hassan Salameh, de Rode Prins, nota bene de leider van de Zwarte September-beweging die het bloedbad onder de Israëlische Olympische ploeg in München had gepland en geleid, die achter de moord zat op de Amerikaanse ambassadeur in Khartoum, de man wiens leven uiteindelijk zou eindigen zoals hij had geleefd – via een krachtige

explosie, gearrangeerd door Rafi Eitan. Dat laatste zou echter nog wat jaren op zich laten wachten. In 1973 was Salameh een vereerde figuur binnen de PLO en Arafat had niet geaarzeld hem tot zijn ‘verbindingenman’ met de CIA te benoemen. Wat de Mossad vooral zo choquerend vond, was dat de CIA de Rode Prins nauwelijks een jaar na het bloedbad in München en kort na de moord op de Amerikaanse ambassadeur in Khartoum in de armen had gesloten.

Algauw werd Salameh een regelmatige bezoeker van het CIA-hoofdkwartier in Langley. In de regel liep de Rode Prins, geëscorteerd door Vernon Walters, over de marmeren vloer van de ingangshal langs de bewakers om in de lift naar de zevende verdieping te stappen, waar Walters zijn ruim bemeten kantoor had. Hun gesprekken werden onderbroken voor een bespreking met hoge officieren van de CIA in hun eigen eetzaaltje. Walters hield Salameh altijd vrij: in Langley was een gratis lunch een onbekend fenomeen.

Wat er tussen Salameh en de CIA werd besproken, is altijd geheim gebleven. William Buckley, die later zou worden vermoord door terroristen in Beiroet, waar hij hoofd van de plaatselijke CIA-vestiging was, beweerde dat ‘Salameh een belangrijk aandeel heeft gehad in het winnen van Amerikaanse hoofden en harten voor de PLO. Hij had charisma, was heel overtuigend en wist wanneer hij moest tegenspreken en wanneer hij moest luisteren. En op inlichtingengebied was hij een eersteklas informant.’

Een voorbeeld daarvan kwam al in een vroeg stadium van de contacten tussen PLO en CIA: Salameh waarschuwde de CIA voor een door Iran uitgebroed plan om het toestel van Kissinger uit de lucht te halen, de eerstvolgende keer als de minister voor zijn pendeldiplomatie naar Beiroet vloog. Daarna bemiddelde Salameh bij het opzetten van een plan om de PLO 263 westerlingen in West-Beiroet in veiligheid te laten brengen gedurende het hoogtepunt van de Libanese burgeroorlog. Kort daarna waarschuwde de Rode Prins de CIA voor een plan voor een moordaanslag op de Amerikaanse ambassadeur in Libanon. En bij een andere bespreking met de CIA schreef en ondertekende de Rode Prins een ‘vrijwaring van moordaanslagen’ voor alle Amerikaanse diplomaten in Libanon. In Beiroet werd algauw opgemerkt dat het ‘veilig is om onder één dak met Amerikanen te wonen, want de beveiliging van de PLO laat niets te wensen over’.

Yitzhak Hofi had geëist dat de CIA alle contacten met de Rode Prins zou verbreken. Dat ‘verzoek’ werd genegeerd. In het CIA-hoofdkwartier kreeg Salameh steeds meer de naam van ‘de *bad guy* die

voor ons nu goed is'. Hij bleef algemene en operatieve informatie verstrekken die de CIA volledig op de hoogte hield van wat er in het Midden-Oosten speelde en was daardoor de belangrijkste CIA-informant in de hele regio geworden. Toen hij uiteindelijk werd gedood was de CIA razend en bekoelden de betrekkingen met de Mossad voor lange tijd.

Een Amerikaanse ambassadeur in Libanon, Hermann Eilts, zei na de moord op Salameh: 'Ik weet dat hij bij heel wat gelegenheden op een bescheiden manier buitengewoon behulpzaam is geweest bij het verzekeren van de veiligheid van Amerikaanse burgers en functionarissen. Ik beschouw de moord op hem als een verlies.'

Nu – zes jaar later – was de PLO hard op weg de regering-Thatcher voor zich te winnen, terwijl de commando-eenheid van de PLO, Force 17, onder een nieuwe leider voortging met het vermoorden van Israëli's. Nahum Admoni nam zich voor om te slagen waar al zijn voorgangers hadden gefaald. Hij zou de relatie tussen de PLO en de regering-Thatcher vernietigen en tegelijkertijd de leider van Force 17 elimineren. Het welslagen van de operatie zou later afhankelijk blijken te zijn geweest van een jonge Arabier die als jongen vaak in zijn dorpsmoskee had gebeden dat Allah hem de kracht zou geven om zoveel mogelijk Joden te vermoorden.

Het potentieel van Ismail Sowan was tien jaar eerder ontdekt. In 1977, toen Sowan nog als tiener in een dorp op de Westoever leefde, had een officier van de Aman, de Israëlische militaire inlichtingendienst, hem verhoord, in het kader van een actualisering van het complete informatiebeeld van de Israëlische Defensiemacht van dit gebied.

Sowans ouders hadden zich hier gevestigd in de jaren dertig, in een periode waarin de opstand tegen het Britse mandaat en de strijd tegen de Joodse kolonisten het bloed van alle Arabieren in Palestina van de kook hadden gebracht. Overal was geweld en bloedvergieten aan de orde van de dag. Ismails vader had zich aangesloten bij de Palestijns-Arabische Partij en organiseerde protestbetogingen in zijn dorp, en wakkerde de nationalistische gevoelens aan. Aanvankelijk was zijn woede tegen de Britten gericht, maar toen zij zich in 1948 terugtrokken uit Palestina, werd de nieuwe Joodse staat zijn voornaamste doelwit. De eerste woorden die Ismail zich herinnerde, was het reciteren van een haatformule tegen de Joden.

Gedurende zijn hele jeugd had hij één woord vaker gehoord dan alle andere woorden: 'onrecht'. Hij kreeg dat woord met de paplepel ingegoten, het werd hem op school in de hersenen gegrift en thuis onder

het eten sprak het gezin vaker over het verschrikkelijke onrecht dat hen allen was aangedaan dan over wat ook.

Kort na zijn vijftiende verjaardag was Ismail getuige geweest van een wrede aanval op een bus vol Joodse pelgrims op weg naar Jeruzalem. De Arabieren hadden zelfs alle vrouwen en kinderen afgeslacht. Die avond had Ismail een vraag gesteld die zijn hele denken voorgoed zou veranderen: stel dat de Joden het recht hadden om datgene te verdedigen wat *zij* hadden? Al het overige was daaruit voortgevloeid: zijn gestage vervreemding van de gewelddadigheid van zijn metgezellen, het geloof dat Jood en Arabier best samen *konden*, ja *moesten* leven. Hierop berustte zijn overtuiging dat hij, als er iets was wat hij kon doen om het zover te brengen, dat beslist zou moeten doen.

Twee jaar later – nauwelijks zeventien – had hij de Aman-officier deelgenoot gemaakt van dit inzicht. De man had aandachtig geluisterd en was toen Ismail grondig aan de tand gaan voelen. Hoe kon hij zich hebben afgewend van alles waar zijn eigen volk in geloofde, en dat tot één thema kon worden herleid, namelijk dat de *Arabieren* degenen waren die onrecht werd aangedaan en dat *zij* tot hun laatste snik moesten vechten voor wat zij geloofden dat *rechtvaardig* was? De officier had veel vragen gesteld en de jongen had lange antwoorden gegeven.

De officier merkte ook op dat Sowan – in tegenstelling tot andere jonge Arabieren onder het Israëlische bewind – weinig bezwaren had tegen de strenge veiligheidsmaatregelen van het leger. Het was verfrissend om eindelijk eens een jonge Arabier tegen te komen die scheen te begrijpen waarom de Israëli's dit moesten doen. Het enige wat deze slanke jongeman met zijn innemende lach erg scheen te vinden, was dat de strenge militaire beveiliging het hem onmogelijk maakte om in Oost-Jeruzalem te gaan studeren. Hij wilde fysicus worden.

Sowans dossier volgde de gebruikelijke route door de Aman-organisatie, na te zijn aangemerkt als het dossier van iemand die de moeite waard leek om te blijven volgen. Uiteindelijk was het op het bureau van een Mossad-officier beland. Deze gaf het dossier door aan Rekrutering.

Ismail Sowan kreeg het verzoek om naar Tel Aviv te komen, zogenaamd om over zijn verdere studie te praten. Hij had kortgeleden een aanvraag ingediend om in Jeruzalem te mogen studeren. Een middag lang werd hij grondig ondervraagd. Eerst voelde zijn gesprekspartner hem aan de tand over zijn kennis van natuurkunde. De antwoorden waren bevredigend. Toen werd de hele geschiedenis van de familie Sowan

doorgenomen en werden Ismails antwoorden vergeleken met wat hij de Aman-officier had verteld. Het eindigde met een aanbod aan Ismail: de Mossad zou zijn studie betalen, mits hij door de opleiding kwam. Ook moest hij begrijpen dat zijn leven gevaar liep als hij ooit een woord hierover losliet, tegenover wie dan ook.

Dit was een standaard-waarschuwing aan alle door de Mossad gerekruteerde Arabieren. Voor de idealistische Sowan was dit de kans waar hij op had gehoopt: Joden en Arabieren tot elkaar brengen.

Sowan doorliep alle verhoorprocedures in safe-houses voordat hij naar de opleidingsschool in een buitenwijk van Tel Aviv werd gezonden. Hij blonk uit in een aantal disciplines en gaf blijk van een grote aanleg voor het werken met computers en het afschudden van volgers. Ook was het niet verbazingwekkend dat hij hoge scores haalde als het ging om onderwerpen die verband hielden met de islam, en zijn essay over de rol van de PLO in het Midden-Oosten was interessant genoeg om aan de toenmalige directeur-generaal van de Mossad te worden voorgelegd: Yitzhak Hofi.

Na de opleiding werd Sowan een zogeheten *bodel*, een koerier tussen het hoofdkwartier en de Israëlische ambassades van waaruit katsa's onder een diplomatieke dekmantel opereerden. Hij begon door de landen aan de Middellandse Zee te reizen en bracht regelmatig bezoeken aan Athene, Madrid en Rome om diplomatieke post af te leveren en op te halen. Af en toe werd hij ook naar Bonn, Parijs en Londen gestuurd. Deze kans om de wereld te zien en er nog voor te worden betaald ook – hij kreeg vijfhonderd dollar per maand – was buitengewoon opwindend voor een jongeman van zijn leeftijd.

Wat Sowan niet wist, was dat de documenten die hij vervoerde volmaakt onbelangrijk waren. Ze maakten deel uit van een andere test: nagaan of hij ooit een poging deed ze te laten zien aan een Arabische contactpersoon in een van de steden die hij aandeed. Op iedere reis werd Sowan geschaduwd door andere pas opgeleide Mossad-agenten, die zich moesten oefenen in de vaardigheid om de gangen van andere mensen na te gaan. En degene aan wie Ismail de documenten overhandigde op de afgesproken plaats – een kroeg of hotelfoyer – was niet, zoals hij meende, een Israëlische diplomaat, maar een Mossad-officier.

Nadat hij wekenlang zijn vrije tijd in het buitenland had doorgebracht met het bewonderen van bezienswaardigheden zoals het Pantheon, de Sixtijnse Kapel en Oxford Street, kreeg hij opdracht om naar Beiroet te gaan en zich aan te sluiten bij de PLO.

Dat was niet moeilijk. Hij stapte eenvoudigweg het rekruteringskantoor van de PLO in West-Beiroet binnen. De rekruteerder was een intelligente man die uitstekend was ingevoerd in de politieke verhoudingen. Hij verkende Ismails opvattingen over het gebruik van geweld en probeerde erachter te komen of Sowan bereid zou zijn alle vroegere banden met familieleden en vrienden door te snijden, zodat hij voor zijn emotionele ondersteuning volledig afhankelijk zou worden van de PLO. Als hij werd aangenomen, zo werd hem gezegd, zou dat een ingrijpende verandering in zijn leven betekenen: de PLO zou dan zijn enige bescherming zijn tegen een vijandige wereld. In ruil daarvoor kon hij op de onwankelbare trouw van de PLO rekenen.

Zijn Mossad-controller had Sowan voorbereid op de juiste antwoorden en hij werd naar een opleidingskamp in Libië gestuurd. Daar werd de indoctrinatie voortgezet. Hem werd op wel tien verschillende manieren geleerd dat Israël eropuit was de PLO te vernietigen, dus moest Israël eerst worden vernietigd. Zijn leraren predikten onverbiddelijke vijandschap tegen alles en iedereen buiten de PLO zelf. De lessen die Sowan aan de opleidingsschool van de Mossad had geleerd over het goed spelen van een rol, waren aan hem goed besteed. Hij had de lessen over de retoriek en dynamiek van terroristische groeperingen, zoals hun benaderingen en tactiek, als een spons in zich opgezogen. In Libië werd er voortdurend tegen hem gezegd dat een moord niet meer was dan een manier om de vrijheid te winnen; dat een autobom eenvoudigweg een nieuwe stap naar vrijheid was; dat een ontvoering slechts een manier was om recht af te dwingen. Ismail bleef blijk geven van de vaardigheden die de Mossad hem al had bijgebracht. Hij voegde zich naar de PLO-training, maar liet zich in zijn hart niet beïnvloeden door de indoctrinatie. Hij bleef bovendien blijk geven van zoveel volharding, vindingrijkheid en fysieke taaiheid dat de PLO in hem méér begon te zien dan alleen een lid van het voetvolk. Na de opleiding werd hij toegevoegd aan een van de operatieve echelons van de PLO. Sport voor sport vorderde hij op de ladder van de hiërarchie.

Hij ontmoette de kopstukken van de organisatie, inclusief Yasser Arafat, en maakte reizen naar de vele trainingskampen overal in het Midden-Oosten. Terug in Beiroet leerde hij leven onder de luchtaanvallen van Israël, maar hij weigerde zich in schuilkelders te verbergen, met het risico dat het hele gebouw boven hem zou instorten. Op de een of andere manier slaagde hij er bovendien in geen enkele ontmoeting met zijn Mossad-controller te missen die regelmatig naar Libanon kwam om van Sowan het laatste nieuws te vernemen.

Hij wist ook altijd zijn dekmantel intact te houden. Toen Ali Hassan Salameh was vermoord, leidde Ismail Sowan de spreekkoren tegen de gehate Israëli's. Iedere keer als een sluipschutter van de PLO een Israëlische soldaat doodde, juichte hij om het hardst met de anderen. Kortom, in heel zijn doen en laten leek hij een overtuigde militant.

Toen Arafat in 1984 uit Libanon werd verdreven en zich in Tunis vestigde, stuurde de PLO Sowan naar Parijs om het Frans machtig te worden. Nahum Admoni, die inmiddels Hofi was opgevolgd, zag die overplaatsing als een gouden kans om een agent te positioneren in het hart van de zich ontplooiende PLO-activiteiten in Europa.

De Arabische getto's in het Achttiende en Twintigste Arrondissement van Parijs waren een uitwijkhaven voor terroristen geworden. In deze smalle straatjes leefden mensen op het randje van de illegaliteit en konden bommenmakers en schutters zich veilig voelen. Van hieruit werden aanvallen op Joodse restaurants, winkels en synagogen ondernomen. In Parijs was bovendien ook het eerste gezamenlijke communiqué verschenen waarin allerlei terroristische organisaties plechtig verklaarden dat zij gezamenlijk aanvallen op Israëlische doelen in heel Europa zouden ondernemen.

De Mossad had met zijn beruchte meedogenloosheid teruggeslagen. De kidons penetreerden in de Arabische wijken en doodden vermoedelijk terroristen in hun bed. De een werd gevonden met een doorgesneden keel, van een ander was de nek omgedraaid, alsof hij een kip was die geslacht had moeten worden. Dit waren echter kleine triomfen. De Mossad wist dat de terroristen aan de winnende hand waren, omdat ze goed werden gedirigeerd door de PLO. Het vooruitzicht eindelijk een eigen man in het operationele PLO-hoofdkwartier in Parijs te hebben was voor Admoni zeer enerverend.

Binnen enkele dagen na zijn aankomst in Parijs legde Sowan contact met zijn controller, die vanuit de Israëlische ambassade op het adres 3 Rue Rabelais opereerde. Hij zou hem nooit anders leren kennen dan als 'Adam'. Ze begonnen elkaar regelmatig te ontmoeten in cafés en de metro. In de regel droeg Sowan dan een exemplaar van de krant van die dag, waarin hij zijn informatie had opgeborgen. Adam had een soortgelijke krant bij zich, met Sowans nieuwe instructies en zijn maandsalaris, inmiddels verhoogd tot duizend dollar. Met de methode die ze tot in de perfectie hadden aangeleerd aan de opleidingsschool van de Mossad, liepen ze elkaar tegen het lijf, mompelden een verontschuldiging en gingen ieder huns weegs, na de kranten ongemerkt te hebben verwisseld.

Met deze eenvoudige middelen probeerde de Mossad zich staande te houden in een stad die allang een grote naam had als een uitwijkhaven voor politieke extremisten, vooropgezet dat ze Frankrijk zelf ongemoeid lieten. Alleen de Mossad had bewust gekozen voor overtreding van die ongeschreven wet. Het Instituut zette een operatie op die de Franse trots een gevoelige knauw zou geven, zo gevoelig dat Frankrijk het Israël ook nu nog, twintig jaar later, niet heeft vergeven. Deze episode begon op vijfduizend kilometer van Parijs, bij de ingang van het door de Franse ingenieur Ferdinand de Lesseps ontworpen Suez-kanaal.

In enkele schokkende minuten had Israël op de middag van 21 oktober 1967 ontdekt hoe kwetsbaar het was voor de moderne oorlogvoering. Een van zijn belangrijkste marineschepen, een oude Britse onderzeebootjager uit de Tweede Wereldoorlog, met de naam *Eilat*, werd tijdens een patrouille voor de Egyptische kust getroffen door drie Russische Styx-raketten, afgevuurd vanuit Port Said. Zevenenveertig Israëlische zeelieden werden gedood, en eenenveertig anderen raakten zwaargewond – op een totale bemanning van 197 officieren en manschappen. De *Eilat* zonk. Niet alleen was het de ernstigste scheepsramp die Israël ooit had beleefd, maar ook was het voor het eerst in de lange geschiedenis van de oorlogvoering ter zee dat een marineschip met raketten tot zinken was gebracht.

Toen de omvang van de ramp was doorgedrongen, gaf de regering van premier Levi Eshkol opdracht tot uitvoering van een spoedprogramma om de Israëlische marine een vervanger voor de ouderwetse *Eilat* te bezorgen. Binnen enkele weken waren de scheepsontwerpers over de brug gekomen met een ontwerp voor een kanonneerboot die uiterst snel en wendbaar zou zijn, en uitgerust was met elektronisch geleide afweer- en wapensystemen die de gezagvoerder de paar kostbare seconden moesten bezorgen die nodig waren om aan een nieuwe raketaanval te ontkomen. De opdracht tot de bouw van zeven van deze schepen werd gegund aan de Chantiers de Construction Mécanique de Normandie (CCM), een scheepswerf in de Franse havenplaats Cherbourg.

Tijdens de bouw van de schepen werkten de wetenschappers van Dimona aan de raketten waarmee deze schepen zouden worden bewapend, en aan de geavanceerde apparatuur die zou worden geïnstalleerd zodra ze in Israël waren gearriveerd.

Alles leek gesmeerd te lopen, totdat president De Gaulle na de aanval van Israëlische commando’s op de luchthaven van Beiroet –op 26 december 1968, waarbij dertien geparkeerde Libanese vliegtuigen

werden verwoest als wraak voor de Palestijnse aanval op een Boeing 707 van El Al op de luchthaven van Athene, twee dagen eerder – een volledig wapenembargo tegen Israël afkondigde. Dit embargo betekende dat de kanonneerboten niet aan Israël konden worden geleverd.

Deze Franse reactie maakte een eind aan een alliantie van tien jaar met Israël. Deze was tot stand gekomen tijdens de Algerijnse revolutie, die in 1962 tot de onafhankelijkheid van deze Franse kolonie had geleid. Deels ook wortelde de alliantie in een gemeenschappelijke vijandigheid jegens het Egypte van Gamal Abdel Nasser. In deze periode had de Mossad Frankrijk vaak aan informatie over de anti-Franse FLN in Algerije geholpen; Frankrijk had Israël wapens geleverd, waaronder zelfs de modernste Mirage-straaljagers van die tijd.

Na het verlies van Algerije had De Gaulle haastig de traditionele betrekkingen tussen Frankrijk en de Arabische landen hersteld en de PLO toegestaan een vestiging te openen in Parijs. De aanval op de luchthaven van Beiroet werd door De Gaulle gezien als een buitengewoon pijnlijke slag in het gezicht, nadat hij Israël uitdrukkelijk had verzocht om af te zien van 'wraakacties' tegen zijn Arabische buren.

Het Franse wapenembargo betekende ook dat Israël niet langer mocht rekenen op noodzakelijke vervangingen voor zijn Mirage-vloot, wat op den duur ten koste zou gaan van de Israëlische dominantie van het luchtruim in het Midden-Oosten en zijn capaciteit om zich tegen aanvallen vanuit zee te verdedigen. Het ergste was nog dat het embargo juist kwam in de periode dat Israël nog kampte met de gevolgen van zijn kostbare, zij het verpletterende overwinning in de Zesdaagse Oorlog. In die paar dagen van 1967 had Israël de Westoever, Oost-Jeruzalem en de Gaza-strook bezet. In die gebieden woonden bijna een miljoen Arabieren, voor het merendeel vervuld van brandende haat tegen hun bezetters.

Volgens Meir Amit kon het probleem waarmee Israël zich zag geconfronteerd 'niet worden overschat. Binnen onze grenzen hadden we duizenden *mehabelim* (Hebreeuws voor "terroristen") die op de steun van de Arabische bevolking konden rekenen, op zijn minst in de vorm van onderdak en voedsel. Mijn eerste taak was het uitbreiden van de doelwittenlijst en opvoering van de penetratie in alle Palestijnse organisaties door de Mossad.'

Van Golda Meir, zojuist premier geworden, kreeg Meir Amit opdracht een plan te beramen om de afgebouwde kanonneerboten uit Cherbourg weg te halen. Hij vertelde: 'De eerste gedachte was om met voldoende gewapende zeelieden naar Cherbourg te gaan, met de schepen

in zee te steken en ermee naar Israël te varen. Daar wilde Moshe Dayan, toen minister van Defensie, absoluut niet van horen. Hij wees er terecht op dat de internationale reacties tot immense repercussies zouden leiden en Israël zouden brandmerken als een dief. Alles wat we deden, diende legaal te gebeuren. We moesten een waterdichte en legitieme rechtvaardiging hebben om die schepen door de territoriale wateren van Frankrijk te laten varen. Als we eenmaal op volle zee waren, was het een heel ander hoofdstuk.’

In hoeverre het vervolg inderdaad legitiem is geweest, is een kwestie van interpretatie. Ondanks Dayans eis dat ze zich aan de internationale wetten zouden houden, was het plan dat uit de bus kwam niet meer dan een zuivere goocheltruc.

In november 1969 had Meir Amit de voorbereidingen tot de eerste fase van Operatie Ark van Noach rond. Een in Londen gevestigde advocatenfirma had van de grootste rederij van Israël, Maritime Fruit, die Israëlische producten naar alle delen van de wereld vervoerde, opdracht gekregen om een nieuwe rederij in het koopvaardijregister te laten inschrijven. De rederij zou Starboat heten, naar de davidster. De grootste aandeelhouder was Mila Brenner, de directeur van Maritime Fruit. De andere aandeelhouders waren stromannen van Meir Amit. Het tweede deel van de operatie verliep zonder problemen. Admiraal Mordechai Limon, de Israëlische contactpersoon tussen de Israëlische marine en de scheepswerf in Cherbourg, had al maandenlang verbeten onderhandeld over schadevergoeding wegens contractbreuk, en iedere keer als het erop leek dat de Fransen in de buurt kwamen van de Israëlische eisen, had Limon een nieuw punt op tafel gelegd waarover ze het eens moesten worden. Op 10 november liet hij de scheepsbouwer weten dat Israël eens te meer bereid was om te praten.

In Tel Aviv had Mila Brenner contact opgenomen met een van de meest gerespecteerde scheepvaartmagnaten ter wereld, de Noor Ole Martin Siem uit Oslo. Hij was bereid gevonden zitting te nemen in het bestuur van Starboat, speciaal met het doel de kanonneerboten aan te kopen.

Met een truc die hem door iedere beroepskaarter zou zijn benijd, trof Limon zijn troef uit de mouw. Op 11 november praatte hij met de directie van de scheepswerf. Hij luisterde naar hun verbeterde aanbieding tot compensatie en zei dat hij nog steeds niet tevreden was. De directie staarde hem verbaasd aan: het nieuwe aanbod was niet kinderachtig. Terwijl ze overlegden over wat hun nu te doen stond, haastte Limon zich naar Parijs, waar Ole Siem op hem wachtte. Na hun ontmoeting belde

Limon naar de scheepswerf om te zeggen dat hij ‘over een paar dagen’ van zich zou laten horen. Binnen het uur zat Ole Siem in het kantoor van generaal Louis Bonte, de chef-wapenverkoper van de Franse regering. Siem zei te hebben gehoord dat er ‘een paar kanonneerboten te koop zouden zijn die geschikt zijn voor ombouw voor olieboorwerkzaamheden op zee’.

Met een feilloos gevoel voor timing belde juist op dat moment Limon met generaal Bonte om hem te zeggen dat hij in Parijs was en bereid een laatste compensatie-aanbod aan te nemen. Het bedrag dat hij noemde, was gelijk aan het bedrag dat de scheepsbouwdirectie had geboden. Bonte zei tegen Limon dat hij ‘in onderhandeling’ was en hem zou terugbellen. De generaal wendde zich tot Siem en vertelde hem welk aanbod Limon bereid was aan te nemen, maar hij zei erbij dat het voor de Franse regering te hoog was. Prompt overbood Siem het bod van Limon met vijf procent. Bonte belde Limon met de mededeling dat zijn aanbod zeer acceptabel was. Bonte verkeerde werkelijk in de waan dat hij een goede slag had geslagen en Frankrijk van een netelig probleem had verlost. Israël kreeg zijn compensatie; Frankrijk zou zelfs nog vijf procent winst maken.

Hij had maar twee vragen aan Ole Siem: gingen de schepen naar Noorwegen? Kon Siem garanderen dat ze niet na hun olieboringswerk zouden worden geëxporteerd naar een ander land? Siem gaf hem ondubbelzinnige garanties op beide punten. Bonte was het ermee eens dat het wegvaren van de schepen uit Cherbourg – altijd een gevoelige commerciële aangelegenheid in een industrie die bekendstond om haar geheimhoudingstraditie, nodig om de pers niet nieuwsgierig te maken naar de juiste locatie van de oliewingebieden – discreet moest gebeuren. De uitvaardatum werd bepaald op 24 december 1969, als heel Cherbourg door de voorbereidingen op het kerstfeest in beslag zou worden genomen.

Er was nog een volle maand te gaan – en Meir Amit was zich er maar al te bewust van dat er in die tijd nog gemakkelijk een spaak in het wiel kon worden gestoken. Om te beginnen moest hij zorgen voor honderdtwintig Israëlische zeelieden die de schepen dienden te bemannen tijdens de reis van duizenden zeemijlen naar Haifa. Als hij zoveel mensen in één keer stuurde, zou dat de Franse geheime dienst gegarandeerd alarmeren. Maar de inventieve Meir Amit vond eens te meer de juiste oplossing.

Hij besloot om de zeelieden in paren van twee naar steden in heel Europa te sturen, vanwaaruit ze op het juiste moment Cherbourg zouden

kunnen bereiken. Ze kregen instructies om niet langer dan één nacht in een hotel te blijven en dan te verkassen naar een ander. Ze reisden allemaal op Israëlische paspoorten: als ze werden ondervraagd, konden ze niet worden beschuldigd van het gebruik van vervalste reispapieren. Toch wist Meir Amit dat de risico's nog steeds groot waren. 'Er hoefde maar één Franse politieman argwanend te worden als hij zag dat er zoveel Joden op kerstavond naar Cherbourg kwamen. Dan kon de hele operatie alsnog in het honderd lopen.'

Op 23 december waren alle zeelieden in Cherbourg gearriveerd. Ze zaten over de hele stad verspreid en luisterden naar de kerstliederen die ze overal konden horen. Sommigen van hen waren in Jeruzalem geboren en getogen, zodat zij de liederen zelfs konden meezingen.

In Tel Aviv hield Meir Amit een wakend oog op de gang van zaken, alert op andere problemen die zich konden voordoen. Het probleem van het inslaan van voldoende proviand voor de zeereis van acht dagen was opgelost door de bevoorradingsofficier die Meir had benoemd. Hij had eenvoudigweg iedere winkel in Cherbourg bezocht, maar als een winkelier hem *jambon* voor de Kerst aanprees, had hij steevast bedankt. Er was een kwart miljoen liter dieselolie in vaten aan boord gesmokkeld en benedendeks verstopt. De enige onzekere factor die resteerde was het weer. De schepen zouden onder de ongunstige winterse omstandigheden door de Golf van Biskaje moeten varen, berucht om de vele schepen die er waren vergaan. Meir Amit vertelde wat hij in Tel Aviv had gedaan: 'Wij baden om Duinkerken-weer.[1] We hadden zelfs een meteoroloog naar Cherbourg gestuurd, en hij hield alle voorspellingen uit Engeland, Frankrijk en Spanje in het oog.'

De uren verstreken tergend langzaam totdat het eindelijk kerstavond was. De weersverwachting voorspelde striemende regen vanuit het zuidwesten. Toch werd bevel gegeven om diezelfde avond om halfnegen uit te varen. Tegen halfacht waren alle zeelieden aan boord. Maar het weer verslechterde. Er werd een nieuwe vertrektijd vastgesteld: halfelf. Ook dat tijdstip verstreek zonder dat de schepen konden uitvaren vanwege het slechte weer. Uit Tel Aviv kwam een nieuw codebericht: 'Uitvaren, ongeacht de omstandigheden'.

De hoogste Israëlische marineofficier in Cherbourg negeerde deze uitgeoefende pressie: het leven van zijn mensen woog zwaarder voor hem. Hij observeerde zwijgend de meteoroloog die op zijn commandoschip koortsachtig de weerkaarten bestudeerde. Om middernacht kondigde hij aan: 'Over twee uur zal de wind afnemen en

krimpen naar het noorden. Dan hebben we een niet al te stevige bries in de rug en kunnen we weg.'

Om klokslag halfdrie die kerstnacht werden de machines gestart en voeren de schepen langzaam de haven uit. Zeven dagen later, op nieuwjaarsdag, voeren ze de haven van Haifa binnen.

Tot degenen die op de kade stonden te wachten, behoorde ook Meir Amit. Voor hem had het nieuwe jaar niet gunstiger kunnen beginnen. Hij wist echter ook dat president Charles de Gaulle Israël deze belediging nooit zou vergeven.

Dat was inderdaad het geval. Toen de Mossad in Parijs en andere Franse steden jacht begon te maken op terroristen uit het Midden-Oosten, werden de katsa door de Franse geheime dienst even nauwlettend in het oog gehouden als de terroristen zelf. Erger was dat pro-Arabische officieren van de Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionage (SDECE) vaak tips doorgaven aan de PLO voor ophanden zijnde tegenaanvallen van de Mossad. Het gebeurde vaak dat een terrorist op die manier kon ontsnappen.

De beruchtste onder hen was wel Ilich Ramirez Sanchez, een man wiens activiteiten hem de bijnaam 'Carlos de Jakhals' hadden bezorgd. In Parijs was hij een huurmoordenaar die vaak in de arm werd genomen door de PLO-facties die in Syrië hun uitvalsbases hadden. De aanslagen van Carlos hadden hem tot een bewonderde figuur gemaakt voor de marxistische ondergrondse pers die in heel Europa floreerde. Sommige vrouwen vonden zijn playboy-stijl opwindend – en des te meer omdat hij in staat leek te zijn alle valstrikken die de Mossad voor hem spande te ontlopen. De ene dag lag hij nog met een meisje aan de Rivièra te zonnen, een dag later werd hij alweer gesignaleerd te midden van een groep terroristen uit het Midden-Oosten die in Londen bezig waren plannen tegen andere Arabische groepen en tegen Israël uit te broeden. Zij en Carlos werden ongemoeid gelaten door de Engelse politie en geheime diensten, op voorwaarde dat ze geen Britse onderdanen zouden deren. Tegen de tijd dat de Mossad klaarstond om Carlos om te brengen, zat hij alweer op het Europese vasteland of was hij naar Bagdad of Damascus gevlogen, of naar een ander Arabisch land waar hij zijn duivelse plannen uitbroedde.

Carlos lang genoeg in de gaten houden om de Mossad in de gelegenheid te stellen hem te doden, werd een van de taken waarmee Ismail Sowan permanent gedurende zijn tijd in Parijs werd belast.

Zijn totale bijdrage aan de oorlog die de Mossad in Frankrijk voerde was niet gering, want dankzij hem konden de katsa's en kidons

spectaculaire successen boeken: een vervalsingskantoor van de PLO werd in de as gelegd met een brandbom; wapenvoorraden werden grondig vernietigd, koeriers werden onderschept en vermoord, uit Oost-Europa gesmokkelde explosieven werden opgeblazen, en op tientallen andere manieren bestreed de Mossad vuur met vuur op basis van door Sowan geleverde informatie.

In januari 1984 kreeg Sowan van zijn Mossad-controller, Adam, te horen dat hij werd overgeplaatst naar Engeland, waar hij zich moest voordoen als een student fysica in zijn laatste studiejaar. Zijn nieuwe taak: in de PLO-gelederen in Londen penetreren en alles melden wat hij kon ontdekken over de commando-eenheid Force 17. Deze groep werd inmiddels geleid door Abdul Rahid Mustapha, die het Verenigd Koninkrijk als uitvalsbasis gebruikte. Mustapha stond op de dodenlijst van de Mossad.

Ismail Sowan meldde het hoofd van de PLO-vestiging in Parijs dat hij klaar was met zijn studie Frans – een Franse sayan had hem een vals diploma verstrekt ter bevestiging van dit verhaal als ze hem om een bewijs mochten vragen, wat echter niemand deed –en dat hij graag naar Engeland wilde om daar zijn studie fysica voort te zetten. Hij herinnerde er fijntjes aan dat die studie 'hem nog nuttiger zou maken als het nodig mocht zijn bommen te fabriceren'.

Een nieuwe bommenmaker in het PLO-team van experts op dat gebied was altijd welkom, en vooral in 1984. De PLO-leiders waren erop gebrand de Palestijnen in de Gaza-strook en op de Westoever te bewijzen dat zij niet werden vergeten. Tienduizenden mensen hadden steeds meer te lijden onder de Israëlische bezetting – zij begrepen niet waarom Yasser Arafat niet meer deed om hen in praktisch opzicht te helpen. Retoriek was één ding, actie was beter.

De Mossad wist dat Yasser Arafat onder steeds zwaardere druk stond om de vredesinitiatieven van de Egyptische president Hosni Mubarak ten opzichte van Israël te steunen. Het altijd onvoorspelbare regime in Syrië had besloten zijn betrekkingen met de verschillende Palestijnse facties op een laag pitje te zetten en had zelfs honderden leden ervan achter de tralies gezet. President Assad wilde de Amerikanen tonen dat hij niet de onruststoker was die de wereld in hem zag.

Dit versterkte slechts het idee van de doorsnee PLO'ers in de kampen dat zij als wrakhout in de Arabische wereld zouden blijven ronddrijven, zodat ze geheel op zichzelf aangewezen waren. Er werd zelfs gesproken van verraad door hun eigen leiders. De Israëli's bleven daarop inspelen en bazuinden overal in de bezette gebieden rond dat de

PLO over meer dan vijf miljard dollar aan activa zou beschikken, geld dat overal ter wereld was geïnvesteerd. Bovendien was Arafat zelf het mikpunt van een afzonderlijke campagne, erop gericht hem zo zwart mogelijk te maken. De afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad verspreidde berichten dat hij een deel van dat geld gebruikte om zijn seksuele voorkeur voor zwarte jonge jongens te bevredigen. Dit gerucht werd in de vluchtelingenkampen verspreid. Het werd weliswaar niet in brede kring geloofd, maar bleef niet zonder effect. Arafat deed een schrandere tegenzet: hij beval de zeventien PLO-vestigingen te laten uitlekken dat hij een gezonde voorkeur had voor vrouwen, en daar was geen woord van gelogen.

Voor de leider van de PLO-vestiging in Parijs was de gedachte dat Sowan zijn studie in de fysica zou benutten voor het maken van bommen een bevredigend nieuwtje. Het was in elk geval genoeg reden om Ismails treinkaartje naar Engeland te bekostigen en hem geld mee te geven om een week rond te komen. Van Adam ontving hij vijfhonderd Engelse ponden, met het dringende advies een baan te zoeken voor het bekostigen van zijn studie daar, dit om verdenking te vermijden.

Op een winderige februaridag van 1984 arriveerde hij in Londen, reizend op een door de Mossad geleverd Jordaans paspoort. In de dubbele bodem van zijn koffer was een vals Canadees paspoort verborgen, dat hij uitsluitend mocht gebruiken als hij genoodzaakt mocht zijn het Verenigd Koninkrijk in allerijl te verlaten. In dat paspoort verborgen was het briefing-rapport van de Mossad over Abdul Rahid Mustapha en de door hem geleide commandogroep, Force 17. De eenheid was oorspronkelijk als Arafats persoonlijke veiligheidsdienst in het leven geroepen. De naam was ontleend aan het nummer van zijn telefoontoestel in het oude PLO-hoofdkwartier in Beiroet. Op een gegeven moment was Force 17 in Libanon uitgegroeid tot een klein leger van ruim duizend strijders. Een van de onderafdelingen was de beruchte Zwarte September-beweging, die verantwoordelijk was voor het bloedbad in München. Kort voordat de PLO uit Libanon werd verdreven was de eerste commandant van Force 17, Ali Hassan Salameh, door een in opdracht van Rafi Eitan geplaatste autobom om het leven gebracht. In Tunis had Arafat de harde werkelijkheid onder ogen moeten zien. Niet alleen maakte de Mossad jacht op hem, maar ook werd hij in toenemende mate door andere Arabische extremisten bedreigd. Abu Nidal, die zichzelf had uitgeroepen tot ‘de authentieke spreekbuis van de gewapende strijd’; had gezegd dat er geen overwinning mogelijk zou zijn voordat Arafat uit de weg was geruimd. Arafat had erop gereageerd door

zijn Force 17 te herstructureren tot een hechte strijdmacht met een dubbele doelstelling: zijn persoon beschermen en aanvallen ondernemen tegen zijn vijanden, te beginnen met Israël. Het commando was toevertrouwd aan Mustapha, wiens mannen in Tunis door zowel Chinese als Sovjet-Russische speciale troepen werden getraind in de guerrillastrijd. In 1983 was Mustapha reisjes naar het Verenigd Koninkrijk gaan maken om ervaren huurlingen te rekruteren.

Het wemelde in Londen van voormalige SAS-militairen en veteranen van het reguliere leger die in Noord-Ierland hadden gediend en op zoek waren naar nieuw emplooi voor hun bijzondere bekwaamheden. Als PLO-instructeur konden ze goed verdienen, en velen onder hen hadden uitgesproken anti-semitische opvattingen. Een aantal van deze mensen tekende en reisde naar Tunesië om in de PLO-opleidingskampen te gaan werken. Andere instructeurs werden gerekruteerd onder voormalige leden van het Franse Vreemdelingenlegioen. De PLO kon zich zelfs verzekeren van de diensten van een voormalige CIA-officier, Frank Terpil, die later kort te maken zou hebben met Mehmet Ali Agça, de fanaat die op paus Johannes Paulus II had geschoten.

Een jaar lang was Mustapha het Verenigd Koninkrijk in- en uitgeslopen zonder dat de Special Branch van Scotland Yard en zelfs MI5 ook maar een flauw idee had van wie hij was. Toen de Mossad hen informeerde, was het enige wat MI5 ondernam een officier naar het PLO-kantoor in Londen te sturen om te zeggen dat het zou worden gesloten en de staf zou worden uitgewezen bij de minste of geringste aanwijzing dat er terroristische aanslagen tegen Britse doelen in het verschiet lagen. Ze mochten rustig doorgaan met agiteren tegen Israël.

Een intrigerende episode in de propagandaoorlog deed zich voor toen Bassam Abu-Sharif, destijds Arafats mediawoordvoerder, een uitnodiging kreeg voor een ontmoeting met de romanschrijver Jeffrey Archer. De PLO-man herinnerde zich later dat Archer hem had uitgelegd ‘hoe wij [gezamenlijk] onze relaties met de media moesten opbouwen en cultiveren, hoe we onze politieke activiteiten konden organiseren, en hoe we het best te werk konden gaan bij het opbouwen van contacten met Britse politici en het mobiliseren van de openbare mening. Ik ben zeer onder de indruk.’

Die ontmoeting was voldoende om ervoor te zorgen dat Archers naam in de computers van de Mossad belandde.

Voor de woedende Israëli’s had het er alle schijn van dat Mustapha onder de bescherming van het Britse gezag stond en dat iedere poging

om hem in het Verenigd Koninkrijk te pakken te nemen ernstige repercussies zou hebben voor de Mossad.

Ismail Sowan kreeg de taak toebedeeld om te proberen Mustapha buiten het Verenigd Koninkrijk in een hinderlaag te lokken, bij voorkeur in het Midden-Oosten, waar de kidons van de Mossad verlangend uitkeken naar de kans hem te doden. Adam had Sowan al in Parijs uitgelegd dat hij zou worden gedirigeerd door Mossad-agenten die verbonden waren aan de Israëlische ambassade in Londen. De eerste was Arie Regev; de tweede was Jacob Barad, die bovendien de handelsbelangen van Israël behartigde. Een derde in Londen gestationeerde katsa, Bashar Samara, werkte niet onder een diplomatieke dekmantel en zou de voornaamste contactpersoon voor Sowan zijn. Samara had een sayan, werkzaam bij het gemeentelijke huisvestingsbureau in Londen, verzocht Sowan aan een huurflat te helpen in de wijk Maida Vale.

Enkele dagen na zijn aankomst in Londen legde Sowan zijn eerste contact met Samara. Ze ontmoetten elkaar aan de voet van het Eros-standbeeld op Piccadilly Circus. Ze hadden allebei een exemplaar bij zich van de *Daily Mirror*, net aangekocht door Robert Maxwell. Via de krantenruilmethode die ook in Parijs zo goed had gewerkt, kreeg Sowan zijn maandsalaris van zeshonderd pond én instructies hoe hij kantoorwerk zou kunnen krijgen bij het PLO-kantoor in Londen.

Veel van de mensen die daar werkten wilden dolgraag aan de actieve operaties van de PLO zelf meewerken, zoals het vervoeren van boodschappen naar de diverse PLO-cellen in Europa, en het overbrengen van belangrijke informatie naar het hoofdkwartier in Tunis (waarna ze vaak bereid waren uren te wachten op een kans om een glimp van Arafat op te vangen). Deze jonge, toegewijde revolutionairen hadden geen belangstelling voor saai kantoorwerk, zoals het archiveren van documenten, het lezen van kranten en het beantwoorden van de telefoon. Toen Sowan zich vrijwillig voor dat werk meldde, werd hij prompt meegenomen naar het PLO-kantoor.

Binnen een paar dagen ontmoette hij Mustapha. Onder het genot van kopjes mierzoete pepermuntthee konden ze het algauw goed met elkaar vinden. Ze hadden met elkaar gemeen dat ze het Israëlische bombardement van Beiroet hadden meegemaakt. Ze hadden met dezelfde waakzame blik en snelle passen door de straten van die stad gelopen, langs dezelfde kapotgeschoten gebouwen die aan gatenkaas deden denken. Ze hadden allebei vrijwel iedere nacht in een ander bed geslapen en gewacht op de dageraad en de roep van de moëddzin, die via krakende

luidsprekers de gelovigen opriep voor het ochtendgebed. Ook hadden ze beiden in ploegendienst gewerkt bij de PLO-controlepost in Beiroet om Palestijnse ambulances door te wuiven en ieder ander aan te houden; ze hadden alleen moeten rennen voor hun leven als het gegier en gebulder van Israëlische straaljagers weer eens hun oren verdoofde. Ze hadden moeten lachen bij de herinnering aan de gevleugelde uitspraak in Beiroet: ‘Als je de bom hoort exploderen, leef je nog.’ Al die herinneringen, het gejammer van stervenden, het gegil van vrouwen, de blikken van machteloze haat naar de hemel.

Sowan en Mustapha hadden een hele dag nodig gehad om ervaringen van vroeger uit te wisselen. Uiteindelijk had Mustapha willen weten wat Sowan in Londen deed. Zijn studie afmaken, om de PLO des te beter te kunnen dienen, had Ismail geantwoord. Op zijn beurt had hij Mustapha gevraagd wat *hij* in Engeland deed.

De vraag ontketende een ware stroom van onthullingen. Mustapha beschreef hem de heldendaden van Force 17, bijvoorbeeld de keer dat zijn commando’s op het punt hadden gestaan om een Israëlisch passagiersvliegtuig vol Duitse toeristen te kapen, en Arafat die missie had afgeblazen uit vrees de Duitse publieke opinie tegen zich in het harnas te jagen. Maar hij, Mustapha, had de oorlog tegen Israël voortgezet in Cyprus en Spanje. Ismail wist echter dat alles waarop zijn gesprekspartner zich beroemde de Mossad alleen maar nog vastbeslotener zou maken om hem te doden.

Ze spraken af dat ze elkaar over enkele dagen zouden ontmoeten bij Speakers’ Corner in Hyde Park, de traditionele uitlaatklep voor mensen met alle mogelijke meningen. Ismail Sowan belde het bijzondere nummer dat hij had opgekregen om dringend nieuws door te bellen. Bashar Samara nam het telefoontje aan. Ze spraken af in Regent Street. Tijdens hun wandeling tussen de kantooremployés die lunchtijd hadden, vertelde Sowan alles wat Mustapha hem had verteld. Samara zei dat hij zou zorgen om bij de Speakers’ Corner te zijn om Mustapha te fotograferen en hem te schaduwen, overal waar hij heen ging.

Mustapha kwam de afspraak echter niet na. Het zou weken duren voordat Sowan hem terugzag. Tegen die tijd had Ismail zich laten inschrijven als student bij een college in Bath, een kuuroord. Twee keer per week reisde hij naar Londen om in het PLO-kantoor zijn administratieve werk te doen. Bij een van die gelegenheden was Mustapha er ook.

Ook deze keer praatten beide mannen met elkaar onder het genot van een eindeloze reeks kopjes muntthee. Uit zijn aktetas diepte

Mustapha een met foto's verlucht boek op over de geschiedenis van Force 17. Hij snoefde dat er meer dan honderdduizend exemplaren van werden verspreid onder Palestijnen. Toen Ismail het doorbladerde, zag hij een foto van Mustapha, genomen in Libanon. Met een breed gebaar signeerde Mustapha de foto en schonk het boek aan Ismail. Ze spraken opnieuw af elkaar te ontmoeten, maar ook deze keer liet Mustapha verstek gaan.

Ondertussen had Sowan het boek overhandigd aan Samara, op een locatie die een vaste ontmoetingsplaats zou worden, het spoorwegstation van Bath. De katsa reisde erheen per trein en keerde met de eerstvolgende trein terug naar Londen. Dan had hij alles wat Sowan te weten was gekomen in het PLO-kantoor, en had zijn informant de maandelijkse betaling van zeshonderd pond in ontvangst genomen.

Bijna een jaar lang gingen hun ontmoetingen op deze voet door. Tegen die tijd had Sowan kennisgemaakt met een Engels meisje, Carmel Greensmith. Ze had ja gezegd, toen hij haar ten huwelijk vroeg. Maar aan de vooravond van het huwelijk had hij nog steeds geen getuige weten te vinden.

Bij een volgend bezoek aan het PLO-kantoor ontmoette hij opnieuw Mustapha, die zoals altijd geen uitleg gaf over waar hij had gezeten. Hij had een stapeltje knipsels bij zich uit een in Londen uitgegeven Arabische krant, *Al-Qabas*. Vrijwel iedere bladzij bevatte een vernietigende cartoon waarin de spot werd gedreven met Yasser Arafat. Het blad werd gesubsidieerd door de regerende sjeiks van Kuweit, die al heel lang de PLO vijandig gezind waren.

De cartoons waren het werk van de beroemdste politieke cartoonist in de Arabische wereld, Naji Al-Ali. Vanuit Londen was hij aan een eenmansoorlog tegen Arafat begonnen, waarbij hij de PLO-leider stelselmatig als beestachtig, zelfzuchtig en politiek onbekwaam afschilderde. De cartoons hadden *Al-Qabas* stevig in het zadel geholpen als de stem van de oppositie tegen Arafat.

Mustapha had de krantenknipsels woedend op tafel gesmeten en gezegd dat Al-Ali de dood verdiende, en dat zijn Kuweitse beschermheren hoognodig een lesje moesten hebben.

Sowan had neutraal geglimlacht. De Mossad verwelkomde alles wat Arafats positie kon ondermijnen. Ook bracht hij een aantal dingen ter sprake die van meer persoonlijk belang waren, zoals de moeilijkheid om een geschikte getuige voor zijn huwelijk te vinden. Meteen bood Mustapha zichzelf aan. Misschien was dat het ogenblik waarop Ismail

Sowan begon te wensen dat hij zich op de een of andere manier zou kunnen bevrijden uit de klauwen van de Mossad.

In Tel Aviv begon Nahum Admoni zich af te vragen hoe lang het nog zou duren voordat MI5 bekend zou zijn met de waarheid omtrent de acht vervalste Britse paspoorten die in juli 1986 in een telefooncel in Bonn waren gevonden. Zijn baas, Shimon Peres, die geen bewonderaar was van de Mossad, begon in de laatste maanden van zijn coalitieregering stekelige vragen te stellen. De premier was van mening dat het debacle de relaties met de regering-Thatcher zou ruïneren en dat het beter zou zijn om in deze zaak schoon schip te maken, in overeenstemming met het bekende gezegde van Peres zelf: ‘Hoe eerder het wordt gezegd, des te eerder het is vergeten en vergeven.’

Admoni was er zwaar op tegen. Het zou MI5 en de Special Branch op het idee kunnen brengen een onderzoek te beginnen naar wat de Mossad verder allemaal in het Verenigd Koninkrijk uitspookte. Dat zou tot de uitwijzing van Sowan kunnen leiden, en die had getoond een goudmijn van nuttige informatie te zijn. Bovendien zou de waarheid vertellen over de paspoorten een erkenning zijn dat de Mossad ernstig had geblunderd.

De paspoorten waren bedoeld geweest voor de Israëlische ambassade in Bonn. De taak om ze vanuit Tel Aviv af te leveren was toevertrouwd aan een *bodel* die nieuw was in dit werk en nog nooit in Bonn was geweest. Hij had een tijdje rondgereden door de stad, want hij had geen vragen willen stellen om niet de aandacht op zich te vestigen. Uiteindelijk had hij de telefooncel gebruikt om de ambassade te bellen. Een lid van het ambassadepersoneel had hem berispt vanwege het feit dat hij zo laat was. Als gevolg van zijn paniek – of misschien pure zorgeloosheid – had de bodel de plastic tas in de telefooncel laten liggen. Pas toen hij bij de ambassade was gearriveerd ontdekte hij zijn vergissing, maar in zijn nog grotere paniek had hij zich zelfs niet de straat kunnen herinneren waar hij had opgebeld. Samen met het woedende hoofd van de veiligheidsdienst van de ambassade had hij uiteindelijk de telefooncel teruggevonden, maar de tas was weg. De bodel was naar de Negev overgeplaatst. Het paspoortenprobleem was Nahum Admoni blijven achtervolgen. Via de Britse ambassadeur in Tel Aviv probeerde het Engelse ministerie van Buitenlandse Zaken opheldering te krijgen van de Israëlische regering.

Een van de paspoorten was bedoeld geweest voor Sowan: het had hem in staat moeten stellen om gemakkelijker heen en weer te reizen tussen Londen en Tel Aviv. Een Brits paspoort zou ertoe hebben geleid

dat hij minder vaak zou worden gecontroleerd op Heathrow dan met een Canadees paspoort.

Zolang Sowan in Londen was had hij zo nu en dan een uitstapje naar Israël gemaakt om zijn ouders te bezoeken, als onderdeel van zijn dekmantel. Voor hen was hij nog altijd een PLO-activist. Die rol speelde hij zelfs zo overtuigend dat zijn oudere broer, Ibrahim, hem uiteindelijk waarschuwde dat de Israëli's hem zouden arresteren. Gekscherend had hij geopperd dat Ismail dit zou kunnen voorkomen door aan te bieden voor het Instituut te gaan werken. Ismail had voorgewend alsof hij dat een afschuwelijke gedachte vond en was naar Londen teruggegaan om zijn werk daar voort te zetten.

Algauw namen de zaken een onverwachte wending. Sowans bruid had erop aangedrongen dat hij een positie als onderzoeker zou aannemen bij het Humberside College in Hull. Voor haar zou dat meer geld betekenen, als een welkome aanvulling op wat hij met zijn kantoorwerk voor de PLO verdiende. Van de relatie van haar man met de Mossad wist ze niets, laat staan van de zeshonderd pond die hij iedere maand in ontvangst nam. Voor Ismail was de verhuizing naar Hull een goede gelegenheid om aan de steeds hogere eisen van zijn Mossad-controller te ontsnappen.

Net als de meeste informanten die zich hadden laten verleiden door Mossad-sjekels, was ook Sowan bang geworden van de risico's die hij nam. Nadat Mustapha als getuige bij zijn huwelijk was opgetreden, was hij zich nog vriendschappelijker gaan gedragen. Hij kwam regelmatig langs bij Ismail en zijn vrouw en bracht voor het echtpaar geschenken uit het Midden-Oosten mee. Aan tafel vertelde Mustapha uitvoerig van de manier waarop hij met de laatste vijand van de PLO had afgerekend. Hij beroemde zich erop dat hij in enkele maanden tijd diverse 'verraders van de goede zaak' had gedood. Sowan had er als gebiologeerd bij gezeten, 'hopend dat mijn hart niet al te luid zou bonken'. Zijn angst voor de ontmoetingen met Samara nam eveneens hand over hand toe: de katsa verlangde van hem dat hij de computer op het PLO-kantoor zou kraken om geheime documenten uit te draaien; ook moest hij proberen samen met Mustapha 'op vakantie te gaan', het liefst naar Cyprus, waar een doodseskader van de Mossad klaar zou staan. Tot dusverre had Sowan steeds excuses kunnen verzinnen: hij werd in de computerkamer nooit alleen gelaten en de zware studie betekende dat hij geen vakantie kon nemen. Hij had echter de toenemende dreiging achter de 'verzoeken' van Samara terdege bespeurd. In Hull hoopte hij minder in aanraking te komen met Samara en Mustapha; daar zouden ze hem misschien de kans

geven het leven van een academisch onderzoeker te leiden, zonder verdere druk op hem uit te oefenen. Hij vergiste zich deerlijk: de Mossad had heel andere plannen met hem.

Op vrijdag 13 maart 1987 gonsde het in het Mossad-hoofdkwartier aan de King Saul Boulevard van het gerucht dat Admoni een belangrijke bezoeker verwachtte. Kort voor twaalven werd de ‘verbindingenofficier’ van MI6 naar het kantoor van de directeur-generaal op de negende verdieping geëscorteerd. Hun ontmoeting duurde kort. Admoni kreeg te horen dat MI6 ervan overtuigd was dat de valse paspoorten uit de telefooncel in Bonn het werk waren van de Mossad. Een officier van de Special Branch die bij het speurwerk betrokken was geweest, vertelde hoe ‘de man van Six eenvoudigweg bij Admoni binnenstapte, "goedemorgen" zei, voor het aanbod van een kop thee of koffie bedankte en zei wat hij te zeggen had. Daarna knikte hij en liep weer naar buiten. Het had vermoedelijk nog geen minuut geduurd om de boodschap over te brengen.’

Buitenlandse Zaken in Londen ontbood de Israëlische ambassadeur en diende een stevig protest in bij de Israëlische regering, vergezeld van de eis dat iets dergelijks niet meer mocht voorkomen. Admoni’s schrale troost was dat niemand een woord had gezegd over Ismail Sowan.

Vroeg in de avond van 22 juli 1987 zette Ismail Sowan in zijn flat in Hull het televisiejournaal van de BBC aan. Hij had sinds april – toen Bashar Samara naar Hull was gekomen voor een ontmoeting op het station, om Sowan op het hart te drukken dat hij zich tot nader order ‘gedrukt’ moest houden, tenzij Mustapha contact mocht zoeken – niets meer van de Mossad gehoord.

Nu vulde het gezicht van de man die volgens Mustapha verdiende te sterven, de cartoonist Naji Al-Ali, het scherm: hij was bij het verlaten van het kantoor van *Al-Qabas* in Londen doodgeschoten. De schutter had slechts één keer gevuurd en was daarna verdwenen. De kogel was via de wang het hoofd van de cartoonist binnengedrongen en in de hersenen blijven steken. Sowans eerste reactie was dat de moordenaar niet iemand van de Mossad of Force 17 kon zijn. Beide organisaties pasten altijd dezelfde ‘professionele’ techniek toe: verscheidene schoten door het hoofd en bovenlichaam. Deze moord had alles van een aanslag door een amateur. Volgens het televisiejournaal was er een grootscheepse klopjacht van de politie aan de gang en hadden de collega’s van de cartoonist laten doorschemeren dat de aanslag het werk moest zijn van ‘machtige vijanden’ die Naji had gemaakt.

Sowan herinnerde zich een gesprek met Mustapha. Hij werd er steeds zekerder van dat de moord door Yasser Arafat was gelast. Plotseling vroeg hij zich af of hij de enige was tegenover wie Mustapha zich had laten ontvallen dat de cartoonist dood moest. Sowan kwam tot de conclusie dat hij er verstandiger aan deed om met zijn vrouw naar Tel Aviv te vliegen. Maar terwijl ze nog bezig waren hun koffers te pakken werd er op de voordeur gebonsd. Sowan herinnerde het zich als volgt:

'De man had twee koffers bij zich. Hij zei dat Mustapha wilde dat ik ze verborgen hield. Toen ik wilde weten wat er in die koffers zat, grijnsde hij alleen en zei dat ik me daarover geen zorgen moest maken. "Wie geen vragen stelt, krijgt geen leugens te horen," was alles wat hij kwijt wilde. Na zijn vertrek bekeek ik de inhoud. Ze zaten vol wapens en explosieven – genoeg Semtex om de Londense Tower op te blazen. Verder Kuweit, pistolen, ontstekingen, noem maar op.'

Ismail belde zijn speciale Mossad-nummer in Londen. Afgesloten. Hij belde de Israëlische ambassade. Arie Regev en Jacob Barad waren niet bereikbaar werd hem gezegd. Toen vroeg hij Bashar Samara te spreken. De stem aan de andere kant van de lijn verzocht hem te wachten. Er kwam een andere stem aan de lijn. Toen Ismail zijn naam noemde, zei de stem: 'Dit is een gunstige periode voor een vakantie in de zon.' Die woorden waren voor Sowan voldoende. Hij besloot alsnog naar Tel Aviv te vliegen.

Daar, in het Sheraton Hotel, ontmoette hij Jacob Barad en Bashar Samara. Hij legde uit wat hij na het openen van de koffers had gedaan. Ze zeiden dat hij moest wachten totdat zij rapport hadden uitgebracht aan hun superieuren. Later die avond kwam Samara terug met de boodschap dat Sowan terug moest gaan naar Londen. Als hij daar aankwam, zou hij merken dat alles al in orde was gebracht.

Sowan had geen flauw vermoeden van wat hem te wachten stond toen hij op 4 augustus 1987 terugvloog naar Londen. Hij werd op Heathrow door agenten van de Special Branch gearresteerd en beschuldigd van de moord op Naji Al-Ali. Toen hij beweerde dat hij een agent was van de Mossad, werd hij uitgelachen. Sowan kon even gemakkelijk worden gemist als de cartoonist die gestorven was na zich twee weken lang in het ziekenhuis aan het leven te hebben vastgeklampt. Sowan zou worden geofferd, in een poging van de Mossad om weer bij de regering-Thatcher in het gevlei te komen. De aanwezigheid van de koffer met explosieven en wapens in Sowans flat zou iedere poging van zijn kant om te beweren dat hij in dienst was van de Mossad vergeefs

maken. De wapens waren er door een sayan van de Mossad speciaal voor gebracht.

In Londen had Arie Regev alle ‘bewijzen die de Mossad had verzameld over Sowans betrokkenheid bij het terrorisme’ overhandigd aan Scotland Yard. In de begeleidende dossiers werd gedetailleerd uit de doeken gedaan hoe de Mossad Sowans gangen door het Midden-Oosten, Europa en het Verenigd Koninkrijk had nagegaan en nooit in staat was geweest een bewijs tegen hem in handen te krijgen – tot nu toe. Zodra de koffers vol wapens en explosieven waren gevonden, had de Mossad besloten om Sowan aan te geven ‘ter wille van onze gemeenschappelijke veiligheid’.

Het besluit daartoe was een grimmige herinnering aan de ongeschreven Mossad-wet dat het belang van de Mossad zelf altijd het zwaarst moest wegen. Er was veel tijd en geld gestoken in Sowans opleiding en zijn ondersteuning in het veld, maar als puntje bij paaltje kwam, betekende dat niets in vergelijking met de noodzaak om de Mossad zelf te beschermen. Sowan werd als zondebok geofferd: hij werd de Engelsen op een presenteerblaadje aangeboden, als een voorbeeld van het soort terroristen waarvoor de Mossad altijd al had gewaarschuwd. Het was natuurlijk wel jammer –Sowan had goed werk geleverd, ook al had hij niet alles wat van hem was verlangd waargemaakt. Deze gelegenheid met de koffers vol wapentuig was echter te mooi om te laten lopen. Het zou de relatie tussen de PLO en de regering-Thatcher de grond in boren en stelde Israël in de gelegenheid Yasser Arafat af te schilderen als de dubbelhartige terrorist die hij volgens de Mossad was. En er zou altijd wel een nieuwe Ismail Sowan bereid zijn zich te laten verleiden door de mannen in Israël die grossierden in verbroken beloften.

Een week lang herademde de Mossad, in de overtuiging dat alles wat Sowan zijn Britse ondervragers kon vertellen van tafel zou worden geveegd.

Maar Admoni had buiten de waard gerekend: Sowan spande zich wanhopig in om buiten de gevangenis te blijven. Hij gaf de Special Branch zeer gedetailleerde signalementen van zijn controllers en vertelde wat de Mossad hem allemaal had bijgebracht. Langzamerhand begon de Engelse politie te begrijpen dat Sowan weleens de waarheid zou kunnen spreken. De MI6-verbindingenofficier in Tel Aviv werd teruggeroepen. Hij begon Sowan zelf te ondervragen. Alles wat hij over het Mossad-hoofdkwartier en de methoden van de Mossad vertelde, klopte met wat deze officier wist. Langzamerhand begon de volle omvang van het Mossad-spel zich te ontvouwen.

Regev, Barad en Samara werden uitgewezen. De Israëlische ambassade gaf een uitdagende verklaring uit: ‘Wij betreuren het dat hare majesteits regering het nodig acht dit soort maatregelen te nemen. Israël heeft niet in strijd met de Britse belangen gehandeld. De strijd tegen het terrorisme was ons enige motief.’

Het vertellen van de waarheid heeft Sowan echter niet geholpen. In juni 1988 werd hij veroordeeld tot elf jaar gevangenisstraf wegens het bezit van wapens ten behoeve van een terroristische organisatie.

Vijf jaar na de uitwijzing van de drie katsa’s – waarmee de Britse afdeling van de Mossad feitelijk gesloten werd – was het Instituut terug. In 1998 werkten er vijf katsa’s vanuit de Israëlische ambassade in Kensington samen met MI5 en de Special Branch. De gemeenschappelijke vijand: Iraanse facties in het Verenigd Koninkrijk.

Drie jaar eerder, in december 1994, was Ismail Sowan vrijgelaten uit de gevangenis in Sutton. Hij had zijn Jordaanse paspoort teruggekregen en was op een toestel naar Amman gezet. Het laatste wat iemand van hem heeft gezien, was dat hij het vliegveld in Amman verliet met de koffer die de Mossad hem al die jaren geleden voor zijn reis naar Londen had gegeven. De dubbele bodem was er echter uit verwijderd.

In het koninkrijk van Hussein had hij een logeplaats vanwaar hij het samenballen van de storm aan de Arabische Golf prima kon waarnemen. Kort voor Desert Storm werd de wacht op de commandobrug van het Mossad-schip gewisseld: Nahum Admoni’s periode van acht jaar als gezagvoerder eindigde aan de vooravond van het Joodse nieuwjaar, Rosh Hashannah. Hij werd opgevolgd door Shabtai Shavit, die een reeks blunders erfde: de Pollard-affaire, Irangate en, uiteraard, de valse Britse paspoorten, gevonden in een telefooncel in Bonn. Deze laatste blunder was Nahum Admoni uiteindelijk fataal geworden. Voor zijn opvolger woedde er achter Jordanië echter heel wat meer dan een zandstorm in de woestijn. Saddam Hussein was tot de conclusie gekomen dat dit het moment was voor hem om een hoofdrol op het wereldtoneel op te eisen.

1 Duinkerken-weer: het soort gunstige weersomstandigheden dat in de winter van 1939 de miraculeuze ontsnapping van vele duizenden Britse soldaten vanuit Duinkerken naar Engeland mogelijk had gemaakt, omdat Hitler om onduidelijke redenen aarzelde deze troepen aan te

vallen, hoewel zijn U-Boote de Britse vloot al grote schade toebrachten. – Vert.

16

Spionnen in het zand

Op 2 december 1990, een flink eind ten zuiden van Bagdad, lag een gestalte in de smerige kleding van een woestijnbewoner roerloos even onder de rand van een wadi. De dag was net begonnen en het zand was ijskoud, want de afgelopen nacht was de temperatuur tot ruim onder het vriespunt gedaald. Het hoofd van de man was bedekt met een schapenwollen *hupta*, een muts die hem herkenbaar maakte als een lid van de Sarami-stam, de oudste soefisekte van de islam, die een zwervend bestaan leidde in de uitgestrekte Iraakse woestijn en wier religieus fanatisme hand in hand ging met een erecode die rigoureuzer was dan van iedere andere woestijnstam. Maar de stam waaraan deze ‘bedoeïen’ trouw was, bewoonde een gebied dat bijna duizend kilometer westelijker was gelegen: Israël.

De kleding van deze katsa was afkomstig uit een magazijn van de Mossad waar kledingstukken uit alle delen van de wereld werden bewaard. Het bestand ervan werd regelmatig gecontroleerd en aangevuld. De meeste kleding werd door sayanim verzameld en afgegeven aan de plaatselijke Israëlische ambassade, waarna ze per diplomatieke postzak naar Tel Aviv werd gestuurd. Andere kledingstukken werden meegebracht naar Israël door pro-Israëlische bezoekers aan vijandige Arabische landen. Sommige werden eigenhandig gemaakt door de naaister die verantwoordelijk was voor de collectie. In de loop der jaren hadden zij en haar kleine team van medewerksters de reputatie opgebouwd dat ze minutieuze aandacht hadden voor details, zoals het gebruik van de juiste soorten stof voor verstellingen.

De codenaam van de katsa, Shalom, maakte deel uit van een hele reeks aliassen die de afdeling Operaties beschikbaar had. Rafi had dit idee gelanceerd na de ontvoering van Eichmann. Shalom Weiss was een van de beste vervalsers van de Mossad geweest voordat hij was opgenomen in het team dat de hand zou hebben in Eichmanns ontvoering. Hij was in 1963 aan kanker overleden, maar zijn naam leefde voort en was al diverse andere keren door katsa’s gebruikt. Slechts een handvol hoge Israëlische officieren, Shabtai Shavit en Shaloms eigen afdeling wisten waarom hij in de woestijn was.

In augustus 1990 had Saddam Hussein Kuweit bezet, een oorlogsdaad die de aanleiding vormde tot de Golfoorlog. Die Iraakse invasie was voor alle westerse inlichtingendiensten een spectaculaire misser geweest, want geen van alle hadden ze verwacht dat dat zou gebeuren. De Mossad had geprobeerd bevestiging te krijgen van rapporten dat Saddam in geheime bergplaatsen ten zuiden van Bagdad voorraden chemische en bacteriologische wapens had laten aanleggen, zodat deze wapens niet alleen gemakkelijk heel Kuweit konden bestrijken, maar zelfs steden in Israël.

Binnen de Mossad heerste niettemin twijfel over de vraag of Irak over de raketten beschikte die nodig waren om deze raketkoppen ‘af te leveren’. Gerald Bull, de uitvinder van het superkanon, was uit de weg geruimd, terwijl zijn kanon zelf na de eerste tests in schroot was veranderd, volgens satellietfoto’s van de Amerikanen. Shavits analisten opperden dat er, zelfs als Saddam over deze raketkoppen beschikte, er geen bewijzen waren dat hij ook de biologische en chemische ladingen ervoor voorradig had. De man had al vaker gebluft.

Shabtai Shavit gaf blijk van de voorzichtigheid die een verantwoordelijk man betaamt toen hij zei dat, te oordelen naar wat hem was verteld, een overijld alarm alleen maar overbodige paniek zou veroorzaken. Shalom had toestemming gekregen de waarheid te achterhalen. Hij had al diverse eerdere operaties in Irak tot een goed einde gebracht. Zo was hij een keer als een Jordaanse zakenman naar Bagdad geweest, maar daar had hij kunnen rekenen op de hulp van diverse sayanim. Hier echter, in deze kille, uitgestrekte woestijn, was hij volledig op zichzelf aangewezen, ook al kon hij rekenen op alle vaardigheden die zijn instructeurs hem hadden bijgebracht, en die ze keer op keer hadden getest.

Zo had Shalom een zware overlevingstraining in de Negev doorgemaakt, een cursus ‘geheugentraining’ afgesloten, geleerd hoe je zelfs in een zandstorm een doel kunt herkennen en een opleiding in ‘zelfbeeldbescherming’ gevolgd – de beste manier om op te gaan in je omgeving. Hij droeg zijn bedoeïenenkleding dag en nacht om te zorgen dat ze er zo echt mogelijk uitzagen. Hij had hele dagen doorgebracht op de schietbaan en bewezen dat hij over alle reflexen beschikte die nodig waren om in een vuurgevecht op korte afstand snel en trefzeker te kunnen vuren. Eén uur had hij les gehad van een apotheker, die hem vertrouwd moest maken met het gebruik van noodverbanden en -medicijnen in de woestijn. En ook had hij een ochtend besteed aan het uit

het hoofd leren van de landkaart die hij nodig had om zijn weg te vinden door de woestijn.

Al zijn instructeurs hadden hem alleen leren kennen onder een nummer. Geen van allen hadden ze een woord van lof laten horen: ze mochten Shalom op geen enkele manier laten blijken hoe hij het eraf bracht – ze hadden zich bijna als robots gedragen. Een deel van iedere dag was gereserveerd geweest voor het beproeven van zijn fysieke uithoudingsvermogen, zoals een zware mars door de verzengende middaghitte, met een rugzak vol stenen op de rug. Hoewel hij het tijdschema exact had gehaald, had niemand hem dat verteld. Een andere test had bestaan uit de tactiek hem uit een oefening weg te halen om hem vragen te stellen als: ‘Een bedoeïenenkind heeft je in de gaten: dood je haar om je missie veilig te stellen?’ Of: ‘Je staat op het punt krijgsgevangene te worden gemaakt. Geef je je over, of slik je de gifpil?’ Of: ‘Je stuit op een gewonde Israëlische soldaat die een andere missie moest uitvoeren. Stop je om hem te helpen, of laat je hem liggen, ook al weet je dat hij zal sterven?’ Niet dat Shaloms antwoorden als definitief zouden worden beschouwd: de vragen waren eenvoudigweg een andere manier om zijn vermogen om onder hoge druk beslissingen te nemen op de proef te stellen. Hoe lang duurde het voordat hij reageerde? Werd hij erdoor in verlegenheid gebracht, of toonde hij zich bij al zijn beslissingen zelfverzekerd?

Hij had alleen het soort voedsel gebruikt waarop hij ook in de woestijn zou moeten leven: geconcentreerd voedsel, vermengd met het brakke water dat hij mocht verwachten op sommige plaatsen in de woestijn. Een Mossad-psychiater had hem een dag lang uitleg gegeven over de beste manier om stress de baas te worden en je te ontspannen. De man had zich er ook van willen overtuigen of Shalom nog wel zelfstandig kon denken, zodat hij kon putten uit de juiste mix van vindingrijkheid en meedogenloosheid tijdens de onvoorspelbare situaties waarin hij in het veld zou kunnen belanden. Andere tests hadden aanwijzingen opgeleverd over zijn huidige emotionele stabiliteit en zelfvertrouwen. Al met al werd hij grondig geëvalueerd om te zien of hij blijk gaf van eigenschappen die hem zouden bestempelen als een einzelgänger – een zorgwekkende neiging die al voor veel andere katsa’s een eind had gemaakt aan een veelbelovende carrière.

Verder had hij uren en uren doorgebracht met een taalkundige die hem vertrouwd moest maken met de taal en de manier van spreken van de soefi’s. Omdat Shalom zowel het Farsi als het Arabisch vloeiend beheerste, had hij het dialect van deze stam algauw onder de knie

gekregen. Iedere avond hadden ze hem naar een ander deel van de Negev gebracht om daar de nacht door te brengen. Grotendeels onder het zand had hij dan een korte periode gerust, zonder ooit echt diep te slapen, waarna hij naar een andere plek was gegaan, in een poging zijn instructeurs – die voortdurend jacht op hem maakte – te ontkomen. Ontdekking zou vrijwel zeker hebben betekend dat zijn missie ofwel zou worden uitgesteld om hem langer te trainen, of door een andere katsa moest worden uitgevoerd.

Shalom was aan ontdekking ontsnapt. Op de avond van 25 november 1990 was hij aan boord gestapt van een Sikorsky-helikopter van het type CH-536 van het Centraal-regionaal Opperbevel van de Israëlische Defensiemacht.

Ook de bemanning van de helikopter was speciaal voor deze missie opgeleid. In een ander deel van de Negev hadden ze in het nachtelijk duister moeten oefenen in het volgen van een hindernisbaan op geringe hoogte. Met behulp van grote windturbines was de helikopter gegeseld met zand om hun vaardigheid om door de grillige luchtstromingen in de Iraakse woestijn te vliegen te verbeteren. Tijdens de vlucht had de piloot voortdurend zo laag moeten vliegen als hij kon zonder te crashen. Bij andere oefeningen hadden instructeurs zich vastgeklampt aan het landingsgestel en hun wapens afgevuurd naar doelwitten, terwijl de piloot moest zorgen zijn toestel zo stil mogelijk te laten hangen. En tussen alle bedrijven door had de bemanning grondig het vluchtplan verkend.

Alleen hun bevelvoerend officier, generaal-majoor Danny Yatom, kende de route die ze moesten volgen naar de Iraakse grens. Yatom had deel uitgemaakt van de commando-eenheid van de Sayeret Matkal, de Israëlische Groene Baretten die in 1972 met succes een gekaapt Belgisch passagiersvliegtuig op de luchthaven van Tel Aviv hadden bestormd. Van die groep commando's had ook Benyamin Netanyahu deel uitgemaakt. Yatoms vriendschap met de toekomstige Israëlische premier zou er uiteindelijk toe leiden dat hij de leiding kreeg van de Mossad, een positie die echter een eind zou maken aan de vriendschap. Dat alles lag nog echter verborgen in de schoot van de toekomst.

Deze decemberochtend van 1990, terwijl Shalom over de rand van de wadi uit gluurde, had de katsa er geen idee van dat de lange, gevaarlijke tocht die hem ver in vijandelijk territorium had gebracht, was bedisseld in een vergaderkamer in het Kirya, het hoofdkwartier van de Israëlische Defensiemacht in Tel Aviv.

Naast generaal-majoor Yatom was de bespreking bijgewoond door Amnon Shahak, de commandant van de Aman, en Shabtai Shavit. Ze waren bijeen naar aanleiding van de jongste informatie, ontvangen van een informant die diep in het Iraanse terroristennetwerk in Europa was geïnfiltreerd. Deze persoon – alleen Shavit wist of het een man of een vrouw betrof – was alleen bekend met de letter 'I'. Het enige dat Shahak en Yatom uit de informatie konden afleiden, was dat de informant kind aan huis moest zijn in het zwaar beveiligde complex op de derde verdieping van de Iraanse ambassade in Bonn, West-Duitsland. Dit complex bestond uit zes kantoren en een verbindingskamer. Het complex was zodanig versterkt dat het bestand zou zijn tegen een bomaanslag. Het werd continu bewaakt door twintig leden van de Revolutionaire Garde, die ook tot taak hadden de terroristische activiteiten van Iran in West-Europa te coördineren. Kortgeleden hadden ze geprobeerd een ton Semtex en een groot aantal ontstekingen vanuit Libanon Spanje in te smokkelen. De zending was bedoeld ter bevoorrading van een aantal pro-Iraanse terroristische groepen in Europese landen. Na een tip van de Mossad had de Spaanse douane het schip aangehouden zodra dat zich in de Spaanse territoriale wateren bevond.

In de zomer van 1990 vloeide er via de ambassade in Bonn ook een forse stroom financiële middelen naar Europa, bedoeld om de invloed van het Iraans terrorisme en islamitisch fundamentalisme te vergroten. De omvang van de bedragen was des te opmerkelijker gezien het feit dat Iran na de achtjarige oorlog met Irak, die pas in 1988 met een staakt-het-vuren was beëindigd, in economisch opzicht vrijwel aan het eind van zijn Latijn was.

Wat er die novemberdag in de bewaakte vergaderkamer van de Kirya werd besproken, was echter geen nieuw gevaar van Iraanse kant dat de informant had ontdekt. Deze keer kwam de dreiging uit Irak: 'I' had de hand gelegd op een exemplaar van een gedetailleerd Iraaks krijgsplan dat door de Iraanse geheime dienst uit het militaire hoofdkwartier in Bagdad was gestolen. In dat krijgsplan stond aangegeven dat er Scud-raketten zouden worden gebruikt voor het lanceren van chemische en biologische wapens naar Iran, Kuweit en Israël.

Wat de gedachten van de drie mannen in de vergaderkamer het meest bezig had gehouden was de vraag: Is deze informatie betrouwbaar? Tot nu toe had 'I' altijd betrouwbare informatie geleverd. Maar hoewel die informatie belangrijk was geweest, verbleekte zij in vergelijking met de ernst van wat 'I' nu had doorgegeven. Alleen: was dit

‘krijgsplan’ misschien een bestanddeel van een sluwe Iraanse poging om Israël over te halen tot het toedienen van een eerste vernietigende klap aan Irak, in de vorm van een kernaanval? Was ‘I’ wellicht ontmaskerd, en werd hij of zij nu door Iran gebruikt?

Iedere poging om die vraag te beantwoorden hield risico’s in. Er zou tijd nodig zijn om een katsa zodanig in te wijden dat er contact kon worden gemaakt met ‘I’. Voordat dit mogelijk was, zouden er misschien weken voorbijgaan – een informant met een krachtige dekmantel rechtstreeks benaderen was een tijdrovende en uiterst delicate aangelegenheid. En als mocht blijken dat ‘I’ nog altijd loyaal was, zou niettemin zijn of haar veiligheid in gevaar zijn gebracht. Aan de andere kant zou een besluit om op basis van dit uit Irak afkomstige document te handelen zonder de juistheid ervan te verifiëren voor Israël rampzalig kunnen uitpakken. Een eerste vernietigende aanval zou vrijwel zeker tot een vergelding van Irak leiden. Het kon een eind maken aan de met zoveel moeite in Washington gesmede militaire coalitie om Saddam uit Kuweit te verdrijven. Veel Arabische leden van deze coalitie zouden Irak vermoedelijk steunen tégen Israël.

Er was maar één manier om de waarheid over het gestolen krijgsplan te kunnen achterhalen: Shalom wegsturen naar Irak. Scherend over de woestijn was zijn helikopter in het holst van de nacht over Jordaans grondgebied gevlogen. Dankzij de speciale *stealth*-verf en de extra geruisarme motor was de Sikorsky vrijwel niet te ontdekken door de modernste Jordaanse radarapparatuur. Met de helikopterbladen in de geruisarmste stand was de helikopter op zijn landingsplaats dicht bij de Iraakse grens aangekomen.

Daar was Shalom verdwenen in de nacht. Ondanks al zijn training had niets hem voorbereid op dat moment: hier was hij op zichzelf aangewezen. Als hij in leven wilde blijven, diende hij zijn omgeving te respecteren. Nergens kon je zo worden overvallen door verrassingen als in een woestijn. Een plots opstekende zandstorm kon binnen luttele minuten het landschap grondig wijzigen en hem levend begraven. Een bepaalde lucht boven de woestijn kon iets heel specifieks betekenen; een andere lucht iets heel anders. Hij zou zelf voor weerman moeten spelen. In feite zou hij *alles* helemaal zelf moeten doen. Hij zou zijn oren moeten afstemmen op de stilte, in de wetenschap dat de stilte van de woestijn met niets te vergelijken was. En steeds zou hij voor ogen moeten blijven houden dat zijn eerste fout meteen ook zijn laatste zou kunnen zijn.

Inmiddels was het al drie dagen geleden dat de helikopter hem had afgezet. Nu lag Shalom languit in de kille Iraakse wadi. Onder zijn *hupta*

droeg hij een kijker waarvan de lenzen het donkere landschap een schemerachtig aanzien gaven. Het enige wapen dat Shalom bij zich had, was een jachtmes, zoals andere Sarami ook plachten te dragen. Hij had op vele manieren effectief leren doden. Of hij de moeite zou nemen het mes tegenover een overmacht te gebruiken, wist hij niet – evenmin of hij bereid zou zijn het tegen zichzelf te gebruiken. Hij kon natuurlijk ook de gifpil gebruiken die ze hem hadden meegegeven. Sinds Eli Cohens marteling en uiteindelijke dood, had iedere in Iran, Irak, Jemen of Syrië opererende katsa uitdrukkelijk het recht gekregen zichzelf te doden in plaats van zich in handen van barbaarse ondervragers te laten vallen. Shalom wist dat hij voorlopig niets anders kon doen dan wachten en uitkijken.

De nomaden in hun kamp, op ongeveer een kilometer afstand aan de andere kant van de wadi, waren begonnen met hun ochtendgebeden. Nu al voerde de wind flarden aan van het geblaf van hun honden, maar deze dieren zouden zich niet buiten hun kamp wagen voordat de zon boven de horizon stond, zoals Shalom wist van zijn eerste lessen in overleven in de woestijn.

Volgens de informatie die hij had gekregen, zou het konvooi tussen het nomadenkamp en de heuvels aan zijn linkerhand moeten opduiken. Voor het ongeoefende oog zou het spoor dat ze volgden onzichtbaar zijn. Voor Shalom was het even duidelijk te zien als een snelweg met richtingborden: de kleine rimpelingen in het zand waren ontstaan als gevolg van het graafwerk van woestijnmollen tussen rupsbandsporen.

De zon stond al hoog toen het konvooi eindelijk in zicht kwam: een mobiele Scud-lanceerinrichting en een ondersteuningsvoertuig. De voertuigen bevonden zich op nog ongeveer een kilometer afstand van Shalom toen ze bleven staan. Shalom begon alles wat hij waarnam te fotograferen en te klokken.

Het kostte de Irakezen een kwartier om de Scud te lanceren. De raket klom in een boog naar de hemel en verdwenen boven de horizon. Slechts enkele minuten later reed het konvooi alweer met hoge snelheid richting heuvels. Binnen enkele minuten kon de Scud neerkomen op Tel Aviv of iedere andere Israëlische stad – als dit geen oefenlancering was geweest. Shalom begon aan zijn lange terugtocht naar Tel Aviv.

Zes weken later, op 12 januari 1991, zat Shalom in het gezelschap van een gezamenlijk inlichtingenteam van de Mossad en de Aman aan de vergadertafel van het Gezamenlijk Opperbevel Speciale Operaties van de Verenigde Staten (United States Joint Special Operations Command (JSOC); door de staf *Jaysock* genoemd) op de luchtmachtbasis Pope,

Georgia. Het JSOC voerde het bevel over de Groene Baretten en de SEALS en had een nauwe samenwerking met de Mossad opgezet.

Na Shaloms terugkeer uit Irak had Shavit aan generaal Earl Stiner, commandant van het JSOC, laten weten dat Saddam Hussein méér deed dan bluffen. De robuuste generaal had een gemoedelijke stijl en een gespierd woordgebruik die de Israëli's wel bevielen, maar in een operatiecentrum maakte zijn lijzige Texas-dialect plaats voor van intelligentie getuigende gedecideerdheid. Als hoogste commando-officier van de Verenigde Staten kende hij de waarde van goede inlichtingen, en zijn eigen ervaring in het Midden-Oosten had hem ervan overtuigd dat de Mossad de beste inlichtingen leverde.

Na Saddams invasie van Kuweit had Stiner regelmatig contact gehad met zijn Israëlische connecties. Sommige waren al ontstaan in 1983 toen hij, als kersverse brigadegeneraal, door het Pentagon in het geheim naar Beiroet was gestuurd om de Verenigde Chefs van Staven van Amerika rechtstreeks te rapporteren in hoeverre de Verenigde Staten zich in de oorlog in Libanon konden mengen.

Later had hij nauw samengewerkt met de Mossad tijdens de kaping van de *Achille Lauro*. Met zijn commando's van Delta Force was hij neergestreken op een Italiaanse luchtmachtbasis in Sicilië, waar de kapers na hun vertrek uit Egypte op een ander toestel waren overgestapt. Italiaanse militairen hadden echter verhinderd dat Stiner de kapers gevangen had genomen. Het had maar weinig gescheeld of het was op een vuurgevecht uitgedraaid. De gefrustreerde Stiner was in zijn eigen militaire transportvliegtuig achter het passagierstoestel aangegaan; hij had de jacht pas opgegeven toen beide toestellen de Rome-sector van het Italiaanse luchtruim hadden bereikt en de militaire autoriteiten hadden gedreigd het militaire toestel van Delta Force uit de lucht te halen wegens 'luchtpiraterij'. In 1989 was Stiner bij de invasie van Panama bevelhebber van de grondstrijdkrachten geweest en als zodanig verantwoordelijk voor de snelle gevangenneming van Manuel Noriega.

Uitsluitend de voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven, generaal Colin Powell, en de opperbevelhebber van de strijdkrachten van de coalitie, generaal Norman Schwarzkopf, waren op de hoogte van Stiners betrekkingen met de Mossad. Terwijl Schwarzkopf met grote spoed een verdedigingslinie langs de grens tussen Irak en Saudi-Arabië vormde om een eventuele uitval vanuit Kuweit door Iraakse troepen op te vangen, werkten Stiners inlichtingenmensen intensief met de Mossad aan de vorming van verzetsgroepen in Irak om Saddam Hussein ten val te brengen.

Toen generaal-majoor Wayne Downing, de commandant van het JSOC, die twaalfde januari 1991 de vergadering opende, wist iedereen dat er nog maar drie dagen over waren voordat het door de Verenigde Naties vastgestelde ultimatum aan Saddam om zijn troepen uit Kuweit terug te trekken zou zijn verstreken: Irak moest zich vóór 15 januari hebben teruggetrokken. De vermaningen van de wereld waren in Bagdad tegen dovemans oren gericht. Saddam bleef roepen dat hij zich verheugde op het komende gewapende conflict, door hem alvast 'de moeder van alle oorlogen' gedoopt.

Generaal Downing stak van wal door zijn toehoorders eraan te herinneren dat Washington nog steeds van Israël verlangde dat het zich buiten de oorlog zou houden. Die terughouding zou worden beloond met politieke en economische tegemoetkomingen op de lange termijn.

De eerste reactie van de Israëli's was het op tafel leggen van Shaloms vergrote foto's van de Scud-lancering. Daarna begonnen ze hun vragen af te vuren. Stel dat Saddam zo'n Scud kon uitrusten met een kernkop? De Mossad wist zeker dat Irak al over alle faciliteiten beschikte voor de bouw van een primitieve atoombom. Bovendien beschikte het over de capaciteit om zijn Scuds uit te rusten met chemische en biologische koppen. Moest Israël soms lijdzaam toezien totdat dit gebeurde? Op welke manier dacht de coalitie die Scuds te elimineren voordat ze konden worden gelanceerd? Hadden de Amerikanen wel enig idee van de aantallen Scuds waarover Saddam beschikte?

Een van Downings inlichtingenofficieren zei dat ze met hun beste schattingen niet verder kwamen dan een stuk of vijftig.

'Volgens ons heeft Saddam er wel vijf keer zoveel – misschien wel vijfhonderd in totaal,' repliceerde Shabtai Shavit.

De verbijsterde stilte in de kleine zaal werd verbroken door een vraag van Downing: kon hij de locaties aangeven? Shavit kon niet meer vertellen dan dat de Scuds vermoedelijk in het westen van de Iraakse woestijn en in het oosten van dat land stonden opgesteld. De Amerikanen waren het met Downing eens dat dit 'veel woestijn was om die dingen in te verbergen'.

'Dus hoe eerder jullie met de vernietiging beginnen, des te beter het is,' zei Shavit, die niet de moeite nam zijn frustratie te verbergen.

Downing beloofde de zaak diepgaand te onderzoeken en de vergadering werd besloten met een hernieuwde waarschuwing dat Israël zich buiten het komende conflict moest houden, maar dat alle inlichtingen die de Mossad en Aman samen konden vergaren meer dan welkom zouden zijn. Intussen konden de Israëli's ervan verzekerd zijn

dat de Verenigde Staten en hun coalitiegenoten het Scud-probleem zouden aanpakken. Toen de Israëlische delegatie naar huis vloog, had zij het gevoel dat ze aan het kortste eind dreigde te trekken.

In de vroege ochtend van 17 januari 1991, kort na drieën, enkele uren na het begin van operatie-Desert Storm, werden Tel Aviv en Haifa getroffen door zeven Scuds. Hierbij werden 1587 gebouwen vernietigd of zwaar beschadigd, en raakten zevenenveertig burgers gewond.

Later die ochtend vroeg premier Yitzhak Shamir via een hotline op ijzige toon aan Washington hoeveel Israëli's er moesten sterven voordat president Bush iets deed. Dat korte telefoontje eindigde ermee dat Bush nogmaals dringend om terughoudendheid verzocht, terwijl Shamir waarschuwde dat Israël niet veel langer werkeloos aan de kant zou blijven toezien.

Shamir had de Israëlische jachtbommenwerpers al opdracht gegeven in het luchtruim langs de noordelijke grens met Irak te gaan patrouilleren. Bush beloofde prompt dat hij 'als de bliksem' twee Patriot-antiraketbatterijen zou sturen om 'jullie steden nog beter te verdedigen' mits Israël de jachtbommenwerpers zou terugtrekken, en dat 'de strijdkrachten van de coalitie de resterende Scuds binnen enkele dagen' zouden vernietigen.

Intussen bleven de Scuds neerkomen op Israël. Op 22 januari werd Ramat Gan, een buitenwijk van Tel Aviv, door een Scud getroffen. Zesennegentig burgers raakten gewond, van wie verscheidene ernstig; drie anderen stierven aan een hartaanval. De daverende klappen van de explosies werden tot in het hoofdkwartier van de Mossad gehoord. In de Kirya belde Amnon Shahak via een rechtstreekse lijn met het Nationaal Militair Hoofdkwartier op de tweede verdieping van het Pentagon. Zijn telefoontje was nog korter dan dat van Shamir en luidde kort gezegd: doe iets, anders doen we het zelf.

Uren later waren Downing en zijn commando's op weg naar Saudi-Arabië. In het kleine grensdorp Ar Ar werden ze opgewacht door Shalom, gehuld in het gevechtsuniform van de Britse SAS. Hoe hij eraan was gekomen vertelde hij niet, en niemand vroeg ernaar. Hij kon bevestigen dat er op minder dan een halfuur vliegen van de grens vier mobiele Scud-lanceerinrichtingen waren ontdekt.

'Eropaf!' zei Downing. 'We zullen die gasten hun kont roosteren!'

Chinook-helikopters vervoerden het team de Iraakse woestijn in, samen met hun speciaal aangepaste Land Rover, geschikt om te opereren in een terrein dat veel weg had van een maanlandschap. Binnen een uur hadden ze de positie van de lanceerinrichtingen bepaald. Via een

beveiligde radioverbinding verzocht de leider van het Amerikaanse team om luchtsteun van jachtbommenwerpers met clustermunitie en bommen van vijfhonderd kilo aan boord. De vernietiging van de Scuds werd gefilmd vanuit een Black Hawk-helikopter.

Enkele uren later werd een kopie van de videoband vertoond aan Shamir, in diens werkkamer in Tel Aviv.

In een volgend telefoontje aan Bush erkende de Israëlische premier dat hij genoeg had gezien om te besluiten Israël buiten de oorlog te houden. Geen van beide mannen maakte melding van de rol die de Mossad hierbij had gespeeld.

In de resterende dagen van de Golfoorlog werden meer dan vijfhonderd mensen door de Iraakse Scuds gedood of gewond, inclusief 128 dode en gewonde Amerikanen als gevolg van een Scud-raket die neerkwam in Saudi-Arabië. Meer dan vierduizend Israëli's waren intussen dakloos geworden.

In de nasleep van de Golfoorlog werden de Mossad en de Aman zwaar onder vuur genomen tijdens zittingen van de Subcommissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Inlichtingendiensten van de Knesset. Beide diensten werd ronduit verweten dat ze hadden verzuimd de invasie van Kuweit te voorspellen, laat staan dat ze Israël 'voldoende hadden gewaarschuwd' voor het Iraakse gevaar. Uitgelekte berichten maakten gewag van woedende twistgesprekken tussen enerzijds Amnon Shahak, de commandant van de Aman, en Shabtai Shavit, de directeur-generaal van de Mossad, en anderzijds leden van de subcommissie. Na een van die confrontaties was het hoofd van de Mossad er bijna toe overgegaan zijn ontslag in te dienen. Toch was niet alles verloren voor de zwaar beproefde Shavit.

De afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad, die in de regel tot taak heeft desinformatie te verspreiden en het blazoen van Israëls vijanden tegenover buitenlandse journalisten zo zwart mogelijk te maken, richtte nu zijn ervaring en expertise op de binnenlandse media. Bevriende journalisten werden opgebeld met het verhaal dat er geen sprake was geweest van een gebrek aan inlichtingen; eerder was het zo dat het Israëlische publiek op dit gebied enorm verwend was.

De psychologen van de Mossad hamerden op vertrouwde waarheden: geen enkel ander land van zo'n geringe grootte en bevolkingsaantal vergaarde en analyseerde zoveel inlichtingen als Israël; geen andere inlichtingendienst kon zelfs maar in de schaduw staan van de Mossad waar het de inschatting van de gedachten en intenties van Israëls vijanden betrof, of zich meten met de staat van dienst van de

Mossad met betrekking tot het verijdelen van de plannen van degenen die al bijna vijftig jaar lang Israël bedreigden en teisterden. Het was oppeppende propaganda die in de media alle ruimte kreeg – de journalisten waren allang blij dat ze zoveel 'vertrouwelijke' informatie kregen toegespeeld.

Een golf van artikelen herinnerde de krantenlezers eraan dat de Mossad – ondanks de besnoeiingen waarmee het Instituut kort voor de Golfoorlog was geconfronteerd – zich manmoedig in Libanon, Jordanië, Syrië en Irak van zijn taken was blijven kwijten. De mensen moesten alleen tussen de regels kunnen lezen: de Mossad werd gekapitteld omdat de politici op onverantwoordelijke manier op de begroting hadden beknibbeld. Ook dat was een vertrouwd thema, en het werkte altijd gegarandeerd. De bewering dat verkeerd begrepen zuinigheid aan de wortel lag van wat de nog hevig geschrokken bevolking had moeten doormaken, wendde de kritiek af van de Mossad, waardoor de politici nu het mikpunt werden. Plotseling kwam er geld los. Israël, dat zolang volledig afhankelijk was geweest van de door de Amerikanen beschikbaar gestelde informatie van spionagesatellieten, versnelde zijn programma tot het in de ruimte brengen van een eigen spionagesatelliet. Het eerste doel: lancering van een militaire satelliet, speciaal om Irak in het oog te houden. Een nieuwe antiraket-raket, de Hetz, werd in massaproductie genomen. Bij de Verenigde Staten werden verscheidene Patriot-batterijen besteld.

De subcommissie voor inlichtingen van de Knesset haalde bakzeil na dit spervuur van pro-Mossad-artikelen. Shavit kwam als triomfator uit de strijd en begon meteen krachtig aan versterking van de Mossad-posities. Er werden katsa's naar Irak gestuurd om te proberen te ontdekken in hoeverre Saddams arsenaal van chemische en bacteriologische wapens de coalitiebombardementen had overleefd.

Ze ontdekten dat Irak nog steeds over hoeveelheden dodelijke miltvuur-, pokken- en ebolavirussen beschikte, en over voldoende zenuwgassen om niet alleen iedere man, iedere vrouw en elk kind in Israël te doden, maar zelfs een aanzienlijk deel van de hele wereldbevolking.

Het probleem waarmee Shabtai en de hoofden van andere Israëlische inlichtingendiensten zich zagen geconfronteerd, was of zij deze informatie wel of niet openbaar moesten maken. Als zij dit deden, zou dit ongetwijfeld panische angst in Israël teweegbrengen en bovendien nog tal van andere grootschalige negatieve gevolgen hebben. Zo was de toeristische sector van Israëls economie al vrijwel door de

Golfoorlog vernietigd. De hele Israëlische economie was er trouwens slecht aan toe, en nieuwe buitenlandse investeringen waren moeilijk aan te trekken. De onthulling dat Israël nog uiterst kwetsbaar was voor een arsenaal van uiterst dodelijke wapens zou beslist niet meer toeristen aantrekken, om van economische investeringen maar te zwijgen.

Daar kwam nog bij dat het uiteenvallen van de Golfoorlog-coalitie, waarvan de Arabische leden toch al nooit hadden staan te trappelen om oorlog te gaan voeren tegen andere Arabieren, had geleid tot toenemende sympathie voor de benarde situatie in Irak. De bewijzen van de immense verwoestingen die de coalitiebombardementen hadden veroorzaakt, gevoegd bij het aanhoudende lijden van onschuldige burgers, had elders in het Midden-Oosten hevige emoties losgemaakt, die tot nieuwe Arabische vijandigheid jegens Israël leidden. Als Tel Aviv overging tot het publiceren van de details van Iraks nog intacte chemische en biologische wapens, zou dat in deze Arabische landen en in pro-Arabische landen in het Westen bovendien worden gezien als een poging van Israël om de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk te verleiden tot het ondernemen van nieuwe aanvallen op Irak.

Het probleem over de vraag of Saddams arsenaal openbaar moest worden gemaakt werd voorts beïnvloed door de met zorg georkestreerde, geheime onderhandelingen die tot beëindiging van de vijandelijkheden tussen de PLO en Israël moesten leiden. Tegen 1992 was het accent van die onderhandelingen verlegd naar Noorwegen en werden er goede vorderingen gemaakt, hoewel het nog een vol jaar zou duren voordat er overeenkomst was bereikt. Dit akkoord werd in oktober 1993 in het openbaar bekrachtigd toen Yasser Arafat eindelijk premier Yitzhak Rabin op het gazon van het Witte Huis de hand schudde, onder het toeziend oog van de welwillend lachende president Bill Clinton. Voor de drie mannen was het een persoonlijke diplomatieke triomf.

Niet iedereen bij de Mossad geloofde dat de formule ‘land voor vrede’ – een Palestijnse staat in ruil voor vrede – daadwerkelijk zou functioneren. Het islamitisch fundamentalisme was op oorlogspad en Israëls buurlanden – Jordanië, Egypte en Syrië – werden door de extremistische krachten uit Iran onder vuur genomen. In de ogen van de moella’s van Teheran bleef Israël een paria. Voor velen in de Mossad – en de rest van de Israëlische samenleving –was het vooruitzicht van een bestendige vrede met de PLO niet meer dan een onrealistische droom. Het zionistische Israël voelde er weinig tot niets voor ten opzichte van de Arabieren een stap terug te doen: in zionistische ogen was alles aan hun religie en cultuur inferieur ten opzichte van die van henzelf en hun

geschiedenis; zij konden niet geloven dat het Akkoord van Oslo een garantie kon zijn voor de toekomst van hun Beloofde Land, en dat beide volken zo niet gelukkig, dan toch met respect voor elkaar zouden kunnen samenleven.

Dit alles werd met zorg overwogen door Shabtai Shavit, toen hij zich verdiepte in de vraag of hij de wereld op de hoogte moest brengen van Iraks dodelijke arsenaal. Hij besloot uiteindelijk deze informatie geheim te houden, om de golf van optimisme buiten Israël die het Akkoord van Oslo had losgemaakt niet te dempen. Trouwens, als het spaak dreigde te lopen, kon deze informatie over de Iraakse voorraden aan dodelijke virussen en gassen altijd nog aan de grote klok worden gehangen. De voorstelling van een op last van de meedogenloze Saddam geplaatste miltvuurbom in de New-Yorkse Ondergrondse, of die van een Iraakse terrorist die een reageerbuis met het ebolavirus uitschudde in het luchtverversingssysteem van een volle Boeing 747 – waardoor iedere passagier veranderde in een biologische tijdbom die het virus onder duizenden mensen kon verspreiden voordat de waarheid werd ontdekt – waren voor de Mossad-experts op het gebied van psychologische oorlogvoering ideaal om de openbare mening te mobiliseren als het nodig werd Irak onder vuur te nemen.

Intussen hadden er zich twee andere incidenten voorgedaan – waarvan de feiten eveneens door de Mossad geheim werden gehouden – die de Verenigde Staten ernstig hadden kunnen schaden en in grote verlegenheid hadden kunnen brengen.

Op een decemberavond in 1988 explodeerde vluchtnummer 103 van Pan American Airways tijdens de vlucht van Londen naar New York boven het plaatsje Lockerbie in Schotland. Binnen enkele uren pakte het personeel van de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad de telefoon om er bij bevriende journalisten op aan te dringen te berichten dat er ‘onweerlegbare’ bewijzen waren dat Libië en zijn inlichtingendienst, de Jamahirya, de hand in deze afschuwelijke daad had gehad. (Schrijver dezes ontving binnen enkele uren na de ramp eveneens zo’n telefoontje van een lid van de afdeling Psychologische Oorlogvoering.) Het Westen was er snel bij om sancties te treffen tegen het regime van Kaddafi. De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk vaardigden opsporingsbevelen uit tegen twee Libiërs, op beschuldiging dat zij de verwoesting van de Boeing op hun geweten hadden. Kaddafi weigerde deze mannen uit te leveren voor berechting.

Vervolgens beschuldigde de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad Syrië en Iran ervan deel te hebben genomen aan het

Lockerbie-complot. De bewijsvoering tegen het regime in Damascus steunde op niets meer dan het gegeven dat Damascus het internationale terrorisme steunde. Wat betreft Iran waren de beschuldigingen specifieker: vluchtnummer 103 van Pan Am was vernietigd als vergelding voor het op 3 juli 1988 neerhalen van een Iraans passagiersvliegtuig boven de Arabische Golf door de Amerikaanse oorlogsbodem USS *Vincennes*. Hierbij waren 290 mensen om het leven gekomen. Dit was een tragische vergissing geweest, waarvoor de Verenigde Staten zich uitvoerig hadden verontschuldigd.

Verder noemde de afdeling Psychologische Oorlogvoering het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina als deelnemer aan de samenzwering om het toestel van Pan Am te laten exploderen. Geen van de journalisten die dit verhaal gretig in de publiciteit brachten, stond stil bij de vraag waarom Libië, oorspronkelijk van de gruweldaad beschuldigd, het nodig zou hebben gevonden om de hulp van Syrië of Iran in te roepen, laat staan van een Palestijnse PLO-factie.

Volgens een informatiebron in de Britse inlichtingendiensten was de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad ‘alleen maar uit op goedkope publiciteitswinst. Lockerbie was een volmaakte kans om de wereld er nog eens aan te herinneren dat er wel degelijk een terroristisch netwerk was, zoals de Mossad altijd had beweerd. Voor Lockerbie was dat overbodig. In feite was het zelfs contraproductief om zoveel namen bij elkaar te stoppen. Wij wisten alleen dat de Libiërs er de hand in hadden gehad.’ Er waren echter feiten die duidelijk maakten dat de ramp met het Pan Amtoestel toch niet zo eenvoudig ligt als het misschien lijkt.

De Lockerbie-catastrofe deed zich voor op het moment dat George Bush net tot president was gekozen en zijn overgangsteam in Washington druk bezig was zich te laten informeren over de actuele situatie in het Midden-Oosten, zodat Bush meteen aan de slag zou kunnen als hij zijn intrek nam in het Oval Office.

Bush was directeur van de CIA geweest in de jaren 1976-1977, een periode waarin de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, Henry Kissinger, de politiek van Washington ten opzichte van Israël grotendeels had bepaald. Ofschoon Bush in het openbaar Reagans beschermende houding tegenover Israël voortzette, hadden zijn jaren aan het CIA-roer hem ervan overtuigd dat Reagan ‘ten aanzien van Israël veel te weekhartig’ was geweest. Terwijl hij wachtte op de dag van zijn aantreden als president, hoefde niemand Bush eraan te herinneren dat de Verenigde Staten in 1986 door toedoen van de Joodse lobby in het Congres genoodzaakt waren geweest een wapentransactie ter waarde van

1,9 miljard dollar met Jordanië af te blazen. Bush had zijn overgangsteam gezegd dat hij als president op geen enkele wijze inmenging zou dulden in het recht van ‘godvrezende Amerikanen om zaken te doen met wie en waar zij wensten’. Deze houding zou een rol spelen bij de vernietiging van vluchtnummer 103 van Pan American Airways.

Toen dat toestel die decemberavond in 1988 uit Londen vertrok, bevonden zich acht leden van de Amerikaanse inlichtingendiensten aan boord die uit het Midden-Oosten terugkeerden naar huis. Vier van hen waren agenten van de CIA, aangevoerd door Matthew Gannon. Eveneens aan boord waren majoor Charles McKee en zijn kleine team van experts op het gebied van de redding van gegijzelden. Zij waren in het Midden-Oosten geweest om de mogelijkheden tot het bevrijden van de nog steeds in Beiroet gevangengehouden westerse gegijzelden te onderzoeken. Hoewel het onderzoek van de wrakstukken van het Pan Amtoestel officieel onder de jurisdictie van de Schotse luchtvaartautoriteit viel, waren er diverse CIA-agenten ter plaatse toen McKee’s nog afgesloten en wonderlijk genoeg nog geheel intacte koffer werd gevonden. Die koffer werd korte tijd meegenomen, weg van het toneel van de ramp, door een man die vermoedelijk een CIA-agent was, hoewel zijn identiteit nooit is achterhaald. Later werd de koffer teruggebracht naar het Schotse onderzoeksteam, dat achter het woordje ‘inhoud’ op het registratieformulier ‘leeg’ invulde.

Niemand onderzocht wat er met McKee’s bezittingen was gebeurd, laat staan waarom hij met een lege koffer zou hebben gereisd. Destijds vermoedde echter niemand dat de ‘CIA-officier’ uit de koffer informatie zou hebben weggenomen die zou kunnen verklaren waarom het toestel was geëxplodeerd. Gannons bagage werd nooit gevonden, een feit dat aanleiding gaf tot de veronderstelling dat de feitelijke bom vermoedelijk in zijn koffer had gezeten. Waarom een CIA-officier een bom in zijn koffer zou vervoeren, is ook nooit maar bij benadering verklaard.

Later beweerde een televisie-onderzoeksteam van het PBS-programma *Frontline* het raadsel van de Lockerbie-ramp te hebben opgelost. Vluchtnummer 103 van Pan Am was zijn reis begonnen in Frankfurt, waar Amerikaanse passagiers uit het Midden-Oosten overstapten op het Pan Amtoestel. Onder hen bevonden zich ook Gannon en zijn CIA-agenten, die met een vlucht van Air Malta naar Frankfurt waren gekomen. Hun bagage verschilde vrijwel in niets van de duizenden koffers die iedere dag door het grondpersoneel van de luchthaven werden verladen. Een van deze employés werd betaald door

terroristen. Ergens in het bagagedepot had de man een koffer met de bom verborgen; hij had opdracht om tussen de bagage van een aansluitende vlucht een soortgelijke koffer te zoeken, deze te vervangen door de koffer met de bom, en die in het bagageruim van Pan Am 103 te laden. Het was een plausibele hypothese, maar slechts een van de vele die naar voren waren gebracht om de ramp te verklaren.

Pan American Airways had er het grootst mogelijke belang bij om aan te tonen dat de vernietiging van zijn toestel het werk was van terroristen, waarvoor de maatschappij niet verantwoordelijk kon worden gehouden. Om die reden nam de verzekeringsmaatschappij van Pan Am een New-Yorks onderzoeksbureau in de arm, Interfor. Deze firma was in 1979 opgericht door een Israëli, Yuval Aviv, die een jaar eerder naar de Verenigde Staten was geemigreerd. Aviv beweerde een voormalige bureauofficier van de Mossad te zijn, wat door het Instituut zelf werd ontkend. Niettemin had Aviv de verzekeraars weten te overtuigen dat hij over de juiste connecties beschikte om de waarheid boven tafel te kunnen krijgen.

Na ontvangst van zijn rapport kunnen zijn opdrachtgevers alleen maar verbijsterd zijn geweest. Aviv was tot de conclusie gekomen dat de bomaanslag was gepland en uitgevoerd door ‘een in Duitsland gevestigde, onafhankelijk opererende CIA-groep die zich toelegde op het beschermen van drugssmokkeloperaties vanuit het Midden-Oosten naar de Verenigde Staten, via Frankfurt. De CIA had niets ondernomen om deze groep te ontmaskeren, omdat de drugssmokkelaars hand- en spandiensten verleenden bij de levering van wapens aan Iran, in het kader van de transactie "wapens voor gegijzelden". De methode voor het smokkelen van drugs was heel eenvoudig: iemand aan boord nam een bepaald soort koffer mee, die dan door een medeplichtige in het bagagedepot kon worden verruild voor een identieke koffer vol drugs. Op die noodlottige avond had een Syrische terrorist, die te weten was gekomen hoe de drugssmokkelaars te werk gingen, de koffer met drugs vervangen door een identieke koffer met de bom erin. Hij was eropuit om de Amerikaanse CIA-agenten – die met deze vlucht naar huis zouden reizen, zoals Syrië had ontdekt – te doden.’

Volgens Avivs rapport had McKee lucht gekregen van de ‘CIA-afvalligen’, die onder de codenaam COREA te werk waren gegaan. Ook had McKee ontdekt dat de leden van COREA nauwe banden hadden met een van de mysterieuze figuren die altijd weer opduiken in de marge van het internationale inlichtingenwerk, Monzer Al-Kassar. Deze man had in Europa een reputatie opgebouwd als wapenhandelaar. Zo had hij in

1985-1986 overste Oliver North wapens geleverd die deze aan de Contra’s in Nicaragua had doorgesluisd. Ook had Al-Kassar goede connecties met de organisatie van Abu Nidal, terwijl zijn familiebanden al even dubieus waren. Ali Issa Duba, het hoofd van de Syrische geheime dienst, was een zwager van hem; zijn vrouw was familie van de Syrische president. Volgens Avivs rapport had Al-Kassar in COREA een bereidwillige partner voor de drugssmokkeloperatie gevonden. Deze was al diverse maanden aan de gang geweest toen de Lockerbie-ramp zich voltrok. Verder beweerde het rapport dat McKee het schandaal had ontdekt via de contacten die hij had gelegd met de onderwereld van het Midden-Oosten, ter ondersteuning van zijn pogingen om een manier voor de bevrijding van de gegijzelden te vinden. In zijn rapport verklaarde Aviv dat ‘McKee van plan was geweest bewijzen van de connecties tussen de bewuste CIA-groep en Al-Kassar mee te brengen naar de Verenigde Staten’.

In 1994 schreef Joel Bainerman, uitgever van een rapport over de Israëlische inlichtingenwereld en wiens analyses zijn gepubliceerd in gezaghebbende bladen als *The Wall Street Journal*, de *Christian Science Monitor* en de Londense *Financial Times*, het volgende: ‘Vierentwintig uur vóór de vlucht gaf de Mossad het Bundeskriminalamt de tip door dat er wellicht een bom aan boord van vluchtnummer 103 van Pan Am zou worden gesmokkeld. Het BKA gaf deze tip door aan het CIA-team COREA, dat vanuit Frankfurt werkte. Zij zeiden dat ze voor alles zouden zorgen.’

De advocaat van Pan Am, Gregory Buhler, dagvaardde de FBI, de CIA, de FAA, de DEA, de NSC en de NSA (zie Verklarende woordenlijst) om hen te laten vertellen wat zij wisten, maar de regering, zo beweerde hij later, liet de dagvaardingen intrekken ‘om redenen van nationale veiligheid’.

Noch de makers van de *Frontline*-televisiedocumentaire, noch Yuval Aviv, noch Joel Bainerman hadden kans gezien bevredigende antwoorden op netelige vragen te geven. Als er inderdaad een poging is gedaan de activiteiten van COREA in de doofpot te stoppen, tot hoe hoog in de bevelshiërarchie heeft die organisatie zich dan vertakt? Wie heeft er opdracht toe gegeven? En had deze persoon (of deze groep) ook bevel gegeven tot het verdonkeremanen van belastende informatie uit de koffer van McKee? Waarom had het West-Duitse Bundeskriminalamt het COREA-team ingelicht over de Mossad-tip? Was dit louter toeval? Of werd het besluit daartoe ingegeven door het inzicht dat de activiteiten van COREA voor anderen in de CIA in onaanvaardbare mate gevaarlijk

waren geworden? En wat waren precies die 'redenen van nationale veiligheid' die ertoe hadden geleid dat de door de advocaat van Pan Am uitgeschreven dagvaardingen niet werden bekrachtigd?

In de loop der jaren zijn deze vragen regelmatig aan de orde gesteld binnen de verschillende geledingen van tal van inlichtingendiensten, en de antwoorden die erop werden gevonden zijn altijd strikt geheim gehouden. Dat geldt vooral ook voor de waarheid met betrekking tot een laatste specifiek raadsel. Waarom had de Mossad een in Londen gestationeerde katsa naar Lockerbie gestuurd, binnen enkele uren na het neerstorten van Pan Am 103?

Tot nu toe heeft de Mossad alles wat het Instituut weet over de vernietiging van de Pan Am-vlucht voor zich gehouden. Er zijn echter bronnen (die er de voorkeur aan geven dat hun naam niet wordt genoemd om hun leven niet in gevaar te brengen) die beweren dat de Mossad deze kennis voor zich houdt, teneinde over een troefkaart te beschikken voor het geval Washington de druk op de Mossad om een eind te maken aan zijn spionagewerk in de Verenigde Staten mocht opvoeren.

Het staat vast dat er zich nog een andere episode heeft voorgedaan die achteraf weleens even pijnlijk voor de Amerikaanse inlichtingengemeenschap zou kunnen uitpakken. Het betreft de dood van Amiram Nir, de man die zo verzot was op James Bond-thrillers en David Kimche had vervangen als Israëls verbindingsman in de Irangate-transacties.

Amiram Nir was bij uitstek geschikt voor de post van persoonlijk adviseur Terroristenbestrijding van de Israëlische premier Shimon Peres. Met zijn onderzoekende, manipulatieve en meedogenloze instelling, aandacht voor eigen voordeel, gebrek aan zelfbeperking en neiging alles in het belachelijke te trekken was Nir als geen ander in staat grote gedachtesprongen te maken en waar nodig de regels aan zijn laars te lappen teneinde de feiten te vermengen met wat zijn fantasie had bedacht. Hij was journalist geweest.

Zijn eerdere kennis op het gebied van inlichtingenwerk was de vrucht van zijn werk als verslaggever bij de Israëlische televisie, en later bij de grootste krant van het land, de *Yediot Aharonot*, eigendom van de steenrijke familie Moses, waarvan hij een aangetrouwd lid was. Dit uitgeefimperium was alles wat dat van Robert Maxwell nooit was geweest: een toonbeeld van fatsoen en financiële degelijkheid. Het concern betaalde zijn medewerkers volgens het oude bijbelse principe dat 'de arbeider zijn loon waard is'. Nir was door zijn huwelijk niet alleen de echtgenoot van een van de rijkste vrouwen van Israël, maar ook

had hij daardoor toegang tot de hoogste echelons van de politieke hiërarchie.

Nir was vierendertig jaar en de enige ervaring die hij met ooit inlichtingenwerk had opgedaan, was een korte militaire cursus. Zelfs zijn vrienden waren het erover eens dat hij voor zijn nieuwe baan heel wat meer nodig zou hebben dan zijn wat ruwe mannelijke charme.

De directeur-generaal van de Mossad, Nahum Admoni, was de eerste die op Nirs benoeming reageerde: hij wijzigde de samenstelling van de Commissie van Hoofden van Dienst zodanig, dat Nir niet aan de beraadslagingen kon deelnemen. Nir liet zich niet uit het veld slaan en las in de eerste paar weken van zijn nieuwe baan in razend tempo alles door waarop hij de hand kon leggen. Algauw kreeg hij zicht op de transactie met Iran waarbij Israël door Amerika geleverde wapens aan dat land doorverkocht, in ruil voor de vrijlating van gegijzelden in Libanon. Hij rook een kans om zichzelf te bewijzen en haalde Peres over hem de rol toe te vertrouwen waarvoor David Kimche had bedankt. Met de onvermoeibare Ari Ben-Menashe als zijn mentor ging Nir aan de slag, waarbij hij ook te maken kreeg met overste Oliver North.

Die twee waren algauw twee handen op één buik en sloten links en rechts contracten voor de levering van wapens. Al doende creëerden ze een plan om de transactie met een doorslaand succes af te sluiten. Ze zouden samen naar Teheran vliegen voor een ontmoeting met de Iraanse leiders, om daar rechtstreeks over de vrijlating van de gegijzelden te onderhandelen.

Op 25 mei 1986 vlogen Nir en North – die zich voordeden als technici van de Ierse luchtvaartmaatschappij Air Lingus – vanuit Tel Aviv naar Teheran. Ze deden dat in een Israëlisch toestel dat voor de gelegenheid was voorzien van het duidelijk herkenbare logo van Air Lingus. Aan boord bevonden zich 97 geleide TOW-raketten en een pallet vol reserveonderdelen voor Hawk-raketten. Nir reisde op een door North geleverd vals Amerikaans paspoort.

North – een trouw christen met zendingsijver – had op de een of andere manier president Reagan overgehaald een bijbel te signeren die hij als geschenk meenam voor de vrome moslim ayatollah Rafsanjani. Ook had hij een chocoladetaart en een aantal Colt-pistolen voor hun gastheren bij zich. Het deed allemaal sterk denken aan de dagen toen de kooplieden op Manhattan ruilhandel met de Indianen hadden gedreven.

De Mossad hoorde pas voor het eerst van deze ‘missie’ toen het toestel het Iraanse luchtruim had bereikt. Nahum Admoni’s reactie werd later beschreven als ‘buiten zichzelf van woede’.

De Iraniërs stuurden de bezoekers linea recta terug en gebruikten de episode voor een enorme propagandacoup tegen de Verenigde Staten. Reagan was woedend. In Tel Aviv maakte Admoni Nir uit voor ‘een cowboy’. Desondanks slaagde Nir er nog tien maanden in om zijn functie te behouden, totdat de snerende opmerkingen waarmee de inlichtingendiensten aandrongen op zijn ontslag aangroeiden tot een regelrecht spervuur. In die maanden passeerden de zaken van Hindawi, Vanunu en Sowan zijn bureau, maar alle suggesties die hij deed voor het afhandelen van die zaken werden door de Mossad op ijzige manier van de hand gewezen.

Nu hij niet meer welkom was in Washington en in Tel Aviv totaal alleen stond, diende Amiram Nir in maart 1987 zijn ontslag in als premier Peres’ adviseur Terroristenbestrijding. Op dat moment wankelde zijn huwelijk en was zijn vriendenkring aanmerkelijk gekrompen. Ari Ben-Menashe bleef een van de weinige schakels die Nir met zijn verleden verbonden. Begin 1988 vertrok Nir uit Israël om in Londen te gaan wonen.

Daar woonde hij samen met een knappe Canadese met ravenzwart haar, de vijfentwintigjarige Adriana Stanton die beweerde een secretaresse uit Toronto te zijn die Nir op zijn reizen had leren kennen. Verscheidene Mossad-officieren geloofden dat zij in dienst was van de CIA – een van de vrouwen die de CIA voor zijn valstrikoperaties gebruikte. In Londen fungeerde Nir als de Europese vertegenwoordiger van een Mexicaanse grossier in avocado’s, Nucal de Mexico, gevestigd in Uruapan. Deze onderneming controleerde een derde van de Mexicaanse avocado-exporten.

Het waren echter geen avocado’s die Ari Ben-Menashe op een regenachtige novemberavond van het jaar 1988 ertoe brachten om bij Nir aan te bellen. Hij wilde weten wat Nir precies dacht te onthullen als hij in het aanstaande proces tegen Oliver North vanwege diens rol in het Irangate-schandaal als een van de voornaamste getuigen zou optreden. Nir maakte duidelijk dat zijn getuigenis niet alleen uiterst pijnlijk zou zijn voor de regering-Reagan, maar ook voor Israël. Hij was van plan aan te tonen hoe gemakkelijk het was geweest om alle normale regels te omzeilen voor het uitvoeren van illegale operaties waarbij nog een aantal andere landen eveneens de handen vuil hadden gemaakt, zoals Zuid-Afrika en Chili. Hij voegde eraan toe dat hij van plan was een boek te gaan schrijven dat hem tot de grootste ‘uit-de-schoolklapper’ uit de geschiedenis van de staat Israël zou maken. Ari Ben-Menashe sprak met Nir af dat hij hem na een volgende bezoek aan Nucal in Mexico weer zou

ontmoeten. Intussen drukte hij Nir op het hart ‘op zijn hoede te zijn voor die vrouw’, zodra Adriana Stanton hen even alleen liet. Hij weigerde te onthullen waarom hij die waarschuwing nodig had gevonden; het enige dat hij erover kwijt wilde, was typerend voor zijn voorliefde voor mysterieus gedoe: ‘Ik ken haar van vroeger en Nir wist het wel niet, maar Adriana Stanton was niet haar echte naam.’

Op 27 november 1988 reisden Nir en Stanton onder valse namen gezamenlijk naar Madrid. Hij noemde zich ‘Patrick Weber’, de identiteit die hij voor het laatst had aangenomen voor zijn slecht verlopen vliegtocht naar Teheran. Stanton stond op de passagiers-lijst van Iberia vermeld als ‘Esther Arriya’. Waarom zij voor hun vliegtickets valse namen hadden gebruikt terwijl ze hun echte paspoorten (een Israëlisch en een Canadees) bij zich hadden, werd nooit duidelijk. Een ander raadsel was waarom zij eerst naar Madrid vlogen, terwijl er diverse rechtstreekse verbindingen waren naar Mexico City. Wilde Nir misschien indruk maken op zijn minnares door haar te laten zien hoe gemakkelijk het was andere mensen te bedotten? Of werd hij na het bezoek van Ari Ben-Menashe geplaagd door knagende angst? Deze vragen zouden nooit worden beantwoord, zoals zoveel van wat volgde onduidelijk is gebleven.

Het paar arriveerde op 28 november in Mexico City. Ze werden op het vliegveld opgewacht door een man wiens identiteit nooit bekend is geworden. Gedrieën reisden ze naar Uruapan, waar ze in de middag arriveerden. Daar charterde Nir een Cessna T210 bij de kleine maatschappij Aerotaxis de Uruapan.

Ook nu gedroeg Nir zich onverklaarbaar grillig. Hij huurde het toestel op de naam Patrick Weber, gebruikte een creditcard op die naam om te betalen en sprak met de piloot af dat deze hen over twee dagen naar de conservenfabriek van Nucal zou vliegen. In het plaatselijke hotel waar ze hun intrek namen, liet Nir zich onder zijn eigen naam inschrijven. De man die hen vanuit Mexico City had geëscorteerd verdween even geheimzinnig als hij was opgedoken.

Op 30 november meldden Nir en Stanton zich weer op het kleine vliegveld, nu in het gezelschap van een andere man. Op de korte passagiers-lijst staat hij vermeld als Pedro Espionoza Huntado. Voor wie hij werkte is het zoveelste raadsel. Een ander raadsel is waarom Nir en Stanton deze keer hun echte namen opgaven. Als de piloot al heeft opgemerkt dat Nir eerst een andere naam had gebruikt om de Cessna te charteren, heeft hij daar niets van laten merken.

Het toestel vertrok onder goede weersomstandigheden, met aan boord de piloot, de copiloot en de drie passagiers. Nadat ze ongeveer honderdzestig kilometer hadden gevlogen, kreeg de Cessna plotseling een motorstoring. Kort daarna stortte het toestel neer, waarbij Nir en de piloot omkwamen. Stanton raakte ernstig gewond, de copiloot en Huntado minder ernstig. Tegen de tijd dat de eerste redder, Pedro Cruchet, ter plaatse was, was Huntado al verdwenen – alweer een van die figuren die nooit zijn teruggezien. Hoe het precies kwam dat Cruchet als eerste ter plekke was, is eveneens een merkwaardige kwestie. Hij beweerde in dienst te zijn van Nucal – maar de conservenfabriek van die onderneming lag op aanzienlijke afstand van de plaats van het ongeval. Hoe het kwam dat hij zo dichtbij was geweest, kon hij niet verklaren. Toen de politie zijn legitimatie wilde zien, zei hij dat hij die had verloren bij een stierengevecht. Nu bleek dat Cruchet een illegaal in Mexico verblijvende Argentijn was. Tegen de tijd dat dit was vastgesteld, was ook hij verdwenen. Op de plaats van het ongeval had Cruchet het lijk van Nir geborgen en geïdentificeerd; ook had hij Stanton naar het ziekenhuis vergezeld. Hij was bij haar toen een plaatselijke journalist langskwam, in de hoop nadere bijzonderheden te krijgen.

Joel Bainerman, uitgever van dat rapport over de Israëlische inlichtingendiensten, beweerde: ‘Een jonge vrouw zei dat Cruchet er was. Toen ze wegging om hem te halen, verscheen er een andere vrouw bij de deur; ze zei dat ze nooit van hem had gehoord. De tweede vrouw herhaalde dat Stantons aanwezigheid in de Cessna zuiver toevallig was en dat ze niets te maken had met "de Israëliër". Ze weigerde zichzelf bekend te maken: het enige dat ze losliet, was dat ze "als Argentijnse toeriste in Mexico was".’

Stanton maakte het nog raadselachtiger. Volgens de Israëlische journalist Ran Edelist (in 1997) vertelde zij de onderzoekers die naar de toedracht van het ongeval kwamen informeren: ‘Hoewel ze gewond en hevig geschrokken was, had ze Amiram Nir op enkele meters van haar vandaan naar haar zien zwaaien, en hij zou haar op normale toon geruststellend hebben toegesproken. Hij had gezegd: "Alles komt goed. Er is al hulp onderweg!" De volgende dagen was haar twee keer verzekerd dat Nir in leven was.’

Nirs lijk werd voor de begrafenis naar Israël overgebracht. Meer dan duizend belangstellenden woonden de begrafenis bij. In zijn grafrede sprak de minister van Defensie, Yitzhak Rabin, van Nirs ‘missie naar nog niet bekendgemaakte bestemmingen voor geheime opdrachten’, en van ‘geheimen die hij in zijn hart had bewaard’.

Was Amiram Nir vermoord om te zorgen dat hij die geheimen inderdaad niet zou onthullen? Bevatte de doodkist wel het lijk van Nir? Of was hij al vóór dat ongeval met de Cessna vermoord? En zo ja, door wie? In Tel Aviv en in Washington stuiten alle vragen van dien aard op een muur van stilzwijgen. Twee dagen na het ongeluk verliet Ari Ben-Menashe een postkantoor in het centrum van de Chileense hoofdstad Santiago. Hij werd geflankeerd door twee lijfwachten, want plotseling scheen hij deze persoonlijke bescherming ontzettend belangrijk te vinden. Opeens ‘ging het raam dat ik passeerde aan diggelen. Een ogenblik later voelde ik de speciale metalen aktetas die ik had laten maken schokken. De twee lijfwachten en ik doken naar de grond, in het besef dat er iemand op ons schoot.’

Stanton was de volgende die geloofde dat haar leven gevaar liep. Volgens Edelist hadden zijn bronnen bij de inlichtingendiensten hem verteld dat zij ‘was ondergedoken en haar uiterlijk door een plastisch chirurg had laten veranderen’.

In toenemende mate raakte de Mossad ervan overtuigd dat de CIA Nir had vermoord. Volgens Ari Ben-Menashe ‘heeft de Israëlische inlichtingendienst altijd geloofd dat het een perfect uitgevoerde CIA-operatie is geweest. Nirs dood zorgde ervoor dat Reagan en Bush tijdens het proces tegen Oliver North niet in verlegenheid zouden worden gebracht.’

Steun voor deze theorie komt van een Amerikaanse hoge marineofficier die Nir had vergezeld naar Teheran toen de avocadohandelaar daarheen ging om over de vrijlating van de gegijzelden in Beiroet te onderhandelen. Zijn verhaal draait om de bewering dat Nir op 29 juli 1986 de toenmalige vice-president George Bush in het King David Hotel in Jeruzalem zou hebben ontmoet om hem in te lichten over de voortgaande Amerikaanse wapenleveringen via Israël aan Iran. Volgens de auteur Joel Bainerman had ‘Nir dat gesprek in het geheim opgenomen op band. Zo kwam hij aan bewijsmateriaal dat aantoonde dat Bush op de hoogte was geweest van de transactie met Iran. Ook aanwezig bij die ontmoeting waren McKee en Gannon, die bij de ramp met het Pan Amtoestel boven Lockerbie om het leven zijn gekomen.’

Bainerman beschreef een bezoek van deze marineofficier aan het CIA-kantoor in Langley, waar hij overste Oliver North had ontmoet, enkele maanden voordat het proces tegen hem zou beginnen. Volgens Bainerman had de officier North gevraagd ‘wat er met Nir was gebeurd. North had hem toevertrouwd dat Nir was geëlimineerd omdat hij had

gedreigd de bandopname van dat gesprek in Jeruzalem openbaar te maken.'

Journalisten die hebben geprobeerd vragen aan North te stellen over de kwestie zijn genegeerd. De houding van Bush in de kwestie door de jaren heen was voorspelbaar: alles wat de voormalige president van de Verenigde Staten te zeggen had over de Irangateaffaire was al afgedrukt.

Eind juli 1991 werd er ingebroken in het huis van Nirs weduwe, Judy. Het enige dat er werd gestolen, waren zijn audiotapes en documenten. Volgens de politie was de inbraak 'uiterst professioneel' gepleegd. Judy Nir zei dat ze ervan overtuigd was dat het gestolen materiaal 'informatie bevatte die voor bepaalde mensen zeer bezwarend was'. Ze weigerde er meer over los te laten. Het materiaal is nooit teruggevonden; de vraag door wie het was gestolen, is nooit beantwoord.

De volgende vier jaar bleef Shabtai Shavit de Mossad leiden. Hij deed al het mogelijke om het Instituut bij het vergaren van inlichtingen verder uit de kranten te houden en te vrijwaren van de aandacht van mythenspinners.

Buiten het zicht van het publiek boette de oude strijd om de machtsposities binnen de Israëlische inlichtingendiensten niets aan kracht in. Politici die nog zitting hadden in de Subcommissie voor Inlichtingendiensten van de Knesset herinnerden zich terdege hoe Shavit hen na de Golfoorlog had afgetroefd. De mensen in Israël zijn even lang van memorie als waar ook ter wereld en de lastercampagne tegen Shavit is door blijven gaan: zijn blikveld was te nauw, de communicatie met de CIA stond op een laag pitje, hij was slecht in delegeren, hij bewaarde veel te veel afstand ten opzichte van de gewone Mossad-agent en in de hele Mossad was het moreel ondermijnd.

Shabtai Shavit gaf er de voorkeur aan de alarmsignalen te negeren. Totdat hij op een mooie voorjaarsochtend van 1996 plotseling op het bureau van premier Benyamin Netanyahu werd ontboden en hij te horen kreeg dat hij zou worden vervangen. Shavit deed geen enkele poging tegenwerpingen te maken – hij had voldoende van Netanyahu gezien om te weten dat dit zinloos zou zijn. Hij had maar één vraag: wie wordt mijn opvolger?

Natanyahu antwoordde: 'Danny Yatom.' Voor de Mossad was de periode van 'de Pruis' aangebroken.

Blundergate

Het begon net dag te worden, die vijftiende januari van het jaar 1998, een donderdag, toen de regeringslimousine wegreed van het witgesausde huis in een chique buurt, niet ver van het onder stroom staande hek op de grens tussen Israël en Jordanië. Het huis van Danny Yatom, directeur-generaal van de Mossad, stond op hetzelfde grondgebied als waar vele eeuwen eerder de verspieders van Gideon, de grote Joodse aanvoerder, hun voorbereidingen hadden getroffen voor de verkenningstochten waarmee zij de Israëli's in staat hadden gesteld een vijandelijke overmacht de baas te blijven. Danny Yatom ging die ochtend op weg om de laatste hand te leggen aan een operatie die zijn carrière zou redden.

Sinds het debacle van juli 1997 in de straten van Amman –waar een team kidons er niet in was geslaagd Hamas-leider Khalid Meshal te vermoorden – zo had Yatom zich tegenover vrienden laten ontvallen, had hij het gevoel gehad dat 'zijn hoofd al op het blok lag en dat hij alleen nog wachtte op het vallen van de bijl'.

De aarzelende beul was premier Benyamin Netanyahu. Hun vroeger zo hechte vriendschap was gedegenereerd tot het punt waarop er in het bureau van de premier geen dag meer voorbijging zonder dat er op fluistertoon werd gezegd dat het nog slechts een kwestie van tijd was voor dat het hoofd van de Mossad de laan uit werd gestuurd. Andere mannen zouden de eer aan zichzelf hebben gehouden, maar Yatom weigerde ontslag te nemen. Deze trotse, hooghartige man was bereid met zijn staat van dienst te zwaaien. Er waren genoeg succesvolle, door hem geleide operaties geweest, waarvan niemand iets af wist. 'Het zijn alleen de mislukkingen die in het openbaar bij mij voor de deur worden gezet,' had hij verbitterd tegen vrienden opgemerkt.

Net als zijn gezin had men de bewijzen van stress bij hem waargenomen: slapeloze nachten, plotselinge woede-uitbarstingen die even snel wegebden als ze opkwamen, het rusteloze geijsbeer, de lange periodes van zwijgen – stuk voor stuk symptomen van iemand die aan hevige spanningen blootstaat.

Hij was inmiddels twee jaar directeur-generaal, maar hij stond nog altijd onder een druk die geen van zijn voorgangers hadden meegemaakt. Het gevolg was dat zijn naaste medewerkers gedemoraliseerd waren en dat hij niet meer op hun loyaliteit kon rekenen. De media cirkelden als gieren rond boven zijn hoofd. Ze wisten intuïtief dat hij gewond was, maar hielden zich nog op afstand om af te wachten of de enige man die Yatom had kunnen vertrouwen eindelijk toch de bijl zou laten

neerkomen. Tot nu toe had Benyamin Netanyahu op ijzige manier afstand bewaard.

Deze koude donderdag in januari wist Yatom echter dat hem weinig tijd meer gegeven was. Daarom was het voor hem zo belangrijk dat de operatie die hij de afgelopen weken met zoveel zorg in elkaar had gezet, het gewenste resultaat zou hebben. Dat zou de premier bewijzen dat zijn spionnenbaas nog niets van zijn bekwaamheden had verloren. Yatoms gezicht verried niets van dit alles – ondanks alles wat hij had moeten verduren, had hij zijn emoties altijd uitstekend verborgen weten te houden. Op de achterbank van de Peugeot zag de ontspannen achterover leunende Yatom er intimiderend uit in zijn zwartleren pilotenjack, shirt met open kraag en grijze pantalon. Zo placht hij zich voor zijn werk te kleden – kleding had hem nooit geïnteresseerd.

Zijn terugwijkende haargrens, bril met stalen montuur en dunne lippen pasten uitstekend bij zijn bijnaam, ‘de Pruis’. Hij wist dat hij andere mensen een zekere mate van angst inboezemde. Naast hem op de achterbank lagen de ochtendbladen: bij wijze van uitzondering deze keer eens geen speculaties over zijn toekomst.

De Peugeot zocht zich snel een weg door de heuvels naar het lager gelegen Tel Aviv. De zon werd door de glanzende carrosserie blinkend weerspiegeld. Iedere ochtend en avond poetste zijn chauffeur de auto tot in de puntjes. De Peugeot had kogelvrije ramen, een gepantserde carrosserie en een mijnbestendige vloer. Alleen de limousine van de premier was op dezelfde grondige manier beschermd.

Binnen enkele minuten na het vertrek van Shabtai Shavit als directeur-generaal van de Mossad had Benyamin Netanyahu zijn vriend Yatom in die functie aangesteld. Tijdens de eerste weken van zijn nieuwe functie had Yatom op zijn minst een avond per week met de premier doorgebracht. Dan hadden ze onder het genot van koud bier en pittige olijven de misstanden in de wereld rechtgezet en samen herinneringen opgehaald aan de tijd dat Yatom ‘Bibi’s’ commandant in een Israëlische commando-eenheid was geweest. Later had Netanyahu het gebracht tot Israëlisch ambassadeur bij de Verenigde Naties en had hij zichzelf gedurende de Golfoorlog uitgeroepen tot een expert op het gebied van het internationaal terrorisme; hij had zelfs eens in een televisie-uitzending een gasmasker gedragen voor het geval er een Scud in de buurt mocht neerkomen. Yatom zelf heeft ooit gezegd hoezeer hij – de beroepsmilitair die het tot militair adviseur van premier Yitzhak Rabin had gebracht – genoot van de rol van buitenstaander aan wie de

belangrijkste post in de inlichtingengemeenschap van Israël was toevertrouwd.

Yatom en Netanyahu waren onafscheidelijk geweest totdat twee uiterst pijnlijke incidenten een schijnbaar onoverbrugbare kloof tussen hen hadden geslagen. Ten eerste die blunder in Amman, een operatie die door Netanyahu zelf was bevolen. Toen de aanslag was mislukt en de Mossad voor de cameralenzen van de internationale media te kijk had gestaan, had de premier Yatom de schuld van het debacle gegeven. Yatom had de kritiek verdragen zonder een spier van zijn gezicht te vertrekken, maar tegen zijn vrienden had hij gezegd dat Netanyahu ‘zijn moed ontleende aan andermans overtuigingen’.

Toen was er een tweede en in veel opzichten veel ernstiger schandaal aan het licht gekomen. In oktober 1997 was ontdekt dat een hoge Mossad-officier, Yehuda Gil, de afgelopen twintig jaar het ene na het andere supergeheime rapport van een niet-bestaande ‘agent’ in Damascus uit zijn duim had gezogen. Gil had aanzienlijke bedragen aan het smeergeldfonds van de Mossad onttrokken, zogenaamd om ‘zijn’ man te betalen. In werkelijkheid had hij het geld in eigen zak laten verdwijnen. Dit bedrog was pas aan het licht gekomen nadat een analist van de Mossad een grondige studie had gemaakt van het laatste rapport van deze ‘agent’, waarin te lezen stond dat Syrië op het punt stond Israël aan te vallen. De analist was argwanend geworden. Yatom had Gil op het matje geroepen en een volledige bekentenis losgekregen.

Netanyahu had toegeslagen. In een stormachtige ontmoeting in het kantoor van de premier had Yatom de ene na de andere moeilijke vraag moeten beantwoorden over de manier waarop hij de Mossad leidde. Netanyahu had het argument dat Gil zijn bedrog met veel succes onder vier eerdere directeuren-generaal had kunnen plegen, van tafel geveegd: Yatom had het moeten weten, had de premier uitgeroepen. Dit was een tweede blunder. De medewerkers van het bureau van de premier konden zich niet herinneren dat iemand zo de mantel was uitgeveegd. De details waren uitgelekt naar de media en hadden Yatom nog meer in verlegenheid gebracht.

Hoe anders was het allemaal geweest toen hij zijn nieuwe ambt had aanvaard en zijn naam door de media overal ter wereld was rondgebazuind. Journalisten hadden gezegd dat de Mossad bij hem in veilige handen was en de verwachting uitgesproken dat hij zich zou scharen in de rij van de grote spionnenbazen van het verleden: Amit, Hofi en Admoni. Ja, hij zou het vuur dat Shabtai Shavit zo welbewust had laten smoren opnieuw aanwakkeren.

Het bewijs zou niet lang op zich laten wachten. Ondanks het Akkoord van Oslo dat de PLO een eigen land had opgeleverd – de Gazastrook en de Westoever – had Yatom het aantal Arabische agenten dat Yasser Arafat moest bespioneren sterk opgevoerd. Hij had de programmeurs van de Mossad opdracht gegeven tot het ontwikkelen van nieuwe programma's om in te breken in de computers van de PLO en elektronische virussen te creëren die de verbindingssystemen van de PLO moesten vernietigen, indien de nood aan de man kwam. Hij had geleerden op het gebied van onderzoek en ontwikkeling verzocht zich te concentreren op de ontwikkeling van 'informatiewapens' voor het opzadelen van vijandelijke zenders met zwarte propaganda. Hij wilde dat de Mossad deel ging uitmaken van de *brave new world* waarin de voornaamste wapens van de toekomst zouden bestaan uit de toetsenborden waarmee het vermogen van een vijand tot mobilisering van zijn strijdkrachten kon worden verlamd.

Yatom was teruggekeerd op het oude jachtgebied van de Mossad: Afrika. In mei 1997 had het Instituut belangrijke informatie geleverd die had bijgedragen aan het ten val brengen van president Mobutu van Zaïre, die zo lang Midden-Afrika had gedomineerd. De Mossad had verder zijn banden met de geheime dienst van Nelson Mandela aangehaald en geholpen bij het opsporen van een paar blanke extremisten met wie het Instituut vroeger had samengewerkt. Ook had Yatom het budget en de slagkracht van de speciale Mossad-eenheid, de Al, verhoogd, de afdeling die verantwoordelijk was voor het stelen van de recentste Amerikaanse wetenschappelijke onderzoeksresultaten.

Met zijn eenenvijftig jaren had Danny Yatom iets onstuitbaars over zich. Hij was onvermoeibaar en meedogenloos, en hij beschikte over de brutaliteit van de straatvechter. Dit bleek bijvoorbeeld in januari 1997 bij zijn reactie op de ontmaskering van Mega – de hooggeplaatste Mossad-agent in de regering-Clinton. Hij had de Commissie van Hoofden van Dienst – wier taak had bestaan uit het voorbereiden van een terugvalpositie voor het geval van een operationele mislukking – voorgehouden dat ze alleen maar hoefden te zorgen dat de sterke Joodse lobby in de Verenigde Staten voldoende tegenwicht bood voor de eisen van Arabische organisaties en dat de klopjacht op Mega even energiek zou worden volgehouden als de ijver waarmee de FBI jacht maakte op de spionnen van andere landen. Joodse gasten aan de eettafel van het Witte Huis – sterren uit Hollywood, advocaten, hoofdredacteuren – lieten geen gelegenheid voorbijgaan om de president eraan te herinneren hoeveel schade een dergelijke klopjacht zou kunnen aanrichten, vooral als er een

lid van zijn persoonlijke staf zou worden gearresteerd. Voor een president die toch al zwaar beschadigd was als Clinton, zou zo'n nieuw schandaal fataal kunnen blijken te zijn. Zes maanden later, op 4 juli 1997 – toen in de Verenigde Staten Independence Day werd gevierd – had Yatom eindelijk vernomen dat de FBI in stilte zijn klopjacht op Mega sterk had afgezwakt.

Slechts twee maanden later had zich echter het debacle in Amman voorgedaan, kort daarna gevolgd door het schandaal van de spion die nooit had bestaan. Danny Yatom was op zoek gegaan naar een nieuwe operatie waarmee hij zijn gezag kon herstellen. En vandaag, op die donderdagochtend in januari 1998, stond hij op het punt om de laatste stukken op het schaakbord te plaatsen.

De voorbereidingen voor de operatie waren een maand eerder begonnen, toen een Arabische informant in Zuid-Libanon een ontmoeting had met zijn controller van de Mossad en hem had verteld dat Abdullah Zein een kort bezoek had gebracht aan Beiroet voor een gesprek met enkele Hezbollah-kopstukken. Daarna was Zein naar het zuiden gereden, voor een bezoek aan zijn ouders in het stadje Ruman. Het bezoek had een feestelijk tintje: Zein was al een jaar niet meer thuis geweest. Hij had zijn familie foto's van zijn jonge Italiaanse vrouw getoond, en van hun appartement in Europa.

De Mossad-controller had zichzelf moeten dwingen om de informant niet te haasten. Het was nu eenmaal de Arabische gewoonte om informatie tot in alle subtiele details uit de doeken te doen. Zo had hij gehoord hoe Zein de volgende dag het huis van zijn ouders had verlaten, beladen met Arabische lekkernijen en geschenken voor zijn vrouw, waarbij de Hezbollah hem helemaal naar het vliegveld van Beiroet had geëscorteerd voor de retourvlucht naar Zwitserland.

Was dat Zeins definitieve bestemming? had de controller gevraagd. Ja zeker, Bern in Zwitserland. En was dat de stad waar Zein nu woonde? De informant dacht van wel, maar hij was er niet helemaal zeker van.

Toch was dit het eerste positieve nieuws voor de Mossad over Zein sinds de man uit Libanon was vertrokken om de fondswervingsactiviteiten van de Hezbollah onder welgestelde sji'ieten in Europa te organiseren. Hun geld was, samen met dat van Iran, dat via de Iraanse ambassade in Bonn het land uit werd geleid, nodig voor de terroristische oorlog van de Hezbollah tegen Israël. Het afgelopen jaar waren er rapporten binnengekomen waarin stond dat Zein nu eens vanuit Parijs, dan weer vanuit Madrid of Berlijn opereerde. Iedere keer dat Yatom er iemand heen had gestuurd om de zaak na te trekken, was er

geen spoor gevonden van deze slanke tweeëndertigjarige islamiet met zijn strakke Italiaanse maatpakken en elegante handgemaakte schoenen.

Yatom had vanuit Brussel – het nieuwe hoofdkwartier voor Europese operaties van de Mossad, dat vroeger in Parijs gevestigd was geweest – een katsa naar Bern gestuurd. Hij had daar twee dagen vruchteloos naar Zein gespeurd en daarna besloten zijn werkterrein uit te breiden. Hij was naar Liebefeld gereden, een aardige slaapstad ten zuiden van Bern. De katsa was er vijf jaar eerder voor het laatst geweest; hij was toen op de terugweg vanuit Zwitserland, als lid van een team dat tot taak had gehad een aantal metalen vaten bij een firma op het gebied van genenmanipulatie te vernietigen. Deze vaten waren ontworpen voor de kweek van dodelijke bacteriën en ze waren besteld door Iran. Het Mossad-team had de vaten met explosieven vernietigd. Het bedrijf had daarna alle contracten met Iran geannuleerd.

In Liebefeld had de katsa weer eens aangetoond dat goed inlichtingenwerk vaak staat of valt met geduldig voetenwerk. Hij had door de straten gelopen, op de uitkijk naar iedereen die afkomstig kon zijn uit het Midden-Oosten. Ook had hij het telefoonboek doorgenomen, op zoek naar de naam Zein. Hij had een aantal woningbouwcorporaties en makelaars gebeld om te informeren of ze misschien een woning aan iemand van die naam hadden verkocht of verhuurd. Hij had ook de plaatselijke ziekenhuizen gebeld om na te gaan of er ooit een patiënt met die naam opgenomen was geweest. Steeds had hij gezegd dat hij een familielid was. Toen er weer een dag zonder resultaat voorbij was gegaan, had de katsa besloten om nog eens kriskras door de stad te gaan, deze keer in zijn auto.

Nadat hij een poosje door de straten had getoerd, had hij een man met een olijfkleurige huid – diep weggedoken in een dikke sjaal tegen de kou – achter het stuur van een Volvo opgemerkt. De auto reed in tegenovergestelde richting en hij had de man maar heel kort gezien, maar de katsa was ervan overtuigd dat het niemand anders was dan Zein. Tegen de tijd dat hij een plek had gevonden om zijn auto te keren, was de Volvo uit het zicht. De volgende dag had de katsa zijn auto aan de andere kant van de straat geparkeerd, klaar om de Volvo te volgen als die zich weer mocht laten zien. Kort daarna was de auto aan komen rijden. De katsa was hem gaan volgen. Een paar kilometer verderop parkeerde de bestuurder de Volvo voor een flatgebouw aan de Wabersackerstraße, nr. 27 en was daar naar binnen gegaan. De katsa twijfelde al niet meer: de bestuurder van de Volvo was inderdaad Abdullah Zein.

De katsa volgde Zein naar binnen. Achter de glazen deur van de hoofdingang bevond zich een kleine hal met brievenbussen. Het naamplaatje van een flat op de derde verdieping vermeldde de naam Zein. Een deur van de hal kwam uit op de wasruimte in de kelderverdieping van het flatgebouw. De katsa liep naar beneden. Aan de muur was een schakelkast gemonteerd voor alle telefoonlijnen in het gebouw. Kort daarna zat hij weer in zijn huurauto.

De volgende dag huurde hij een woonruimte op enkele honderden meters afstand van de Wabersackerstraße. Aan de makelaar vertelde hij dat hij binnenkort enkele vrienden verwachtte voor een gezamenlijke skivakantie.

Danny Yatom had de verdere planning voor zijn rekening genomen. Eerst had hij een verbindingsexpert naar Liebefeld gestuurd om de schakelkast in de kelder van het flatgebouw te inspecteren. De expert was naar Tel Aviv teruggegaan met een stel foto's die hij van het inwendige had gemaakt. De afdrukken werden door de afdeling Onderzoek en Ontwikkeling bestudeerd en er werden een paar elektronische snufjes gereedgemaakt. Een ervan was een geavanceerd staaltje afluisterapparatuur waarmee alle telefoontjes naar en van Zeins appartement konden worden geregistreerd. Het ding kon worden aangesloten op een miniatuurrecorder die urenlange telefoongesprekken kon opnemen en via een elektronisch signaal vanuit de huurwoning van de katsa kon worden 'geleegd'. Daar zouden er transcripties worden gemaakt van de telefoongesprekken, die dan per beveiligde fax naar Tel Aviv konden worden verstuurd.

In de eerste week van februari 1998 waren alle technische benodigdheden op hun plaats. Nu ging Yatom over tot het belangrijkste deel van de operatie: de selectie van het uitvoerende team. De operatie zou in twee stadia verlopen: eerst moest er voldoende bewijsmateriaal worden vergaard om aan te tonen dat Zein inderdaad een sleutelfiguur was in de activiteiten van de Hezbollah; daarna zou hij ter dood worden gebracht.

Half februari 1998 was alles in gereedheid.

Op maandagmorgen 16 februari kort voor halfzeven stopte Yatoms Peugeot in het parkeervak in de kelder van het Mossad-hoofdkwartier in Tel Aviv. Hij nam de lift naar een vergaderzaaltje op de vierde verdieping. Daar werd zijn komst afgewacht door twee mannen en twee vrouwen. Ze zaten al paarsgewijs aan tafel, want dat was de rol die ze in Zwitserland zouden spelen. Ze waren alle vier tegen de dertig en bruinverbrand door de zon, en ze blaakten van gezondheid. De afgelopen

paar dagen hadden ze in de sneeuw in het noorden van Israël gezeten om hun skivaardigheid op peil te brengen.

De vorige avond waren ze volledig ingelicht over de actie en hadden ze hun valse identiteit gekozen. De mannen zouden zich voordoen als succesvolle optiehandelaren die met hun vriendin een korte vakantie namen: dat zou de aanwezigheid verklaren van de laptop-computer die een van hen bij zich zou hebben en die voorzien was van een modem dat de verbinding vormde tussen het verborgen minirecordertje in het flatgebouw en het huurhuis op enkele honderden meters afstand. Een stel zou tot taak hebben om de computer vierentwintig uur per dag te bewaken als hij eenmaal in werking was gekomen. Het andere paar was afkomstig uit de kidon-afdeling; zij moesten de beste methode voor het elimineren van Zein uitwerken. Ze zouden ongewapend naar Zwitserland afreizen – wapens zouden later door het kantoor in Brussel worden aangevoerd.

Op de vergadertafel lagen het afluisterapparaatje en de mini-recorder. Yatom bekeek ze belangstellend en zei dat ze er veel geavanceerder uitzagen dan alles wat hij eerder op dat gebied had gezien. Zijn laatste instructies waren kort. Hij vroeg hen alle vier naar het alias dat hij of zij had gekozen uit de lijst van de afdeling Operaties. De mannen hadden gekozen voor ‘Solly Goldberg’ en ‘Matti Finkelstein’, de vrouwen voor ‘Leah Cohen’ en ‘Rachel Jacobson’. Aangezien ze rechtstreeks per El Al vanuit Tel Aviv naar Zwitserland zouden vliegen, zouden ze op Israëlische paspoorten reizen. Eventueel konden ze in Zwitserland van alias veranderen: er zouden dan valse paspoorten klaarliggen.

Ze hadden alle vier – zoals een bron bij de Israëlische inlichtingendiensten het zou formuleren – ‘hun sporen verdiend’, maar in werkelijkheid waren er na het debacle in Amman maar weinig geschikte agenten beschikbaar voor een missie als deze. Het Amman-team had bestaan uit de beste agenten die de Mossad in het veld kon brengen. De leden ervan hadden zich kunnen voordoen als Canadezen en ze hadden allemaal ervaring met internationale operaties. Het kwartet dat voor de Zwitserse operatie was geselecteerd, had alleen geopereerd in Cairo – tegenwoordig een redelijk veilig werkterrein voor de Mossad – en ze hadden geen van allen ervaring met werken onder een dekmantel in Zwitserland.

Misschien verklaart dat waarom Yatom volgens de Londense *Sunday Times* de briefing afsloot met de vermaning dat Zwitsers in de

Duitssprekende kantons waarin Liebefeld was gelegen ‘de neiging hadden de politie te bellen als ze iets vreemds meenden op te merken’.

Daarna had Yatom hen de hand gedrukt en gelukgewenst – de standaard-zegen voor een team dat voor een missie vertrok. De groep had de vliegtuigtickets opgehaald en de volgende vierentwintig uur doorgebracht in een safe-house van de Mossad in de stad.

De volgende ochtend, dinsdag 17 februari, stapten ze aan boord van El Al-vluchtnummer 347 naar Zürich, na zich keurig – in overeenstemming met de instructies van de luchtvaartmaatschappij – twee uur voor het vertrek te hebben gemeld op Ben-Gurion Airport. Ze hadden hun plaats ingenomen in de rij passagiers, voornamelijk Zwitserse of Israëlische staatsburgers. Na het passeren van de veiligheidscontrole hadden ze hun plaatsen in de business class opgezocht en onder het genot van een glaasje champagne hun aanstaande vakantie besproken. Hun ski’s bevonden zich in het bagageruim van het toestel.

Op luchthaven Kloten bij Zürich werden ze opgewacht door de katsa van het Mossad-hoofdkwartier in Brussel, als bestuurder van een minibus. Hij zou als hun gids optreden en had het alias ‘Ephrahim Rubenstein’ aangenomen.

Aan het eind van de middag konden ze zich installeren in het safe-house in Liebefeld. De twee vrouwen kookten een maaltijd en ze installeerden zich op het bankstel om televisie te kijken. Aan het begin van de avond arriveerden er twee huurauto’s uit Zürich, bestuurd door sayanim. Die vertrokken meteen weer in de minibus – hun rol was uitgespeeld. Tegen een uur ’s nachts verliet het vijftal het safe-house, elk paar in een eigen huurauto. Rubenstein zat in de voorste auto en wees hun de weg naar de Wabersackerstraße. Ze parkeerden vrijwel recht tegenover het flatgebouw op nummer 27. Achter de ramen van de flat van Zein brandde geen licht. De agenten die zichzelf Solly Goldberg, Rachel Jacobson en Ephrahim Rubenstein noemden liepen snel naar de glazen voordeur van het gebouw. Rubenstein had een rol plastic en plakband bij zich, Goldberg de laptop en Jacobson een kleine plastic tas met de afluisterapparatuur. Intussen begonnen Leah Cohen en Matti Finkelstein enthousiast aan hun taak als uitkijkpost door de rol van een verliefd stel te spelen.

Aan de overkant van de straat kon een oudere vrouw die kampte met slapeloosheid – de Zwitserse politie noemde haar later volhardend uitsluitend ‘mevrouw X’ – weer eens de slaap niet vatten. Vanuit haar slaapkamerraam ontwaarde ze een merkwaardige aanblik. Een man –

Rubenstein – was bezig om zwart plastic over de glazen voordeur te plakken om te voorkomen dat iemand aan de overkant naar binnen zou kunnen kijken. Achter het plastic zag ze twee andere figuren in de weer. En in een geparkeerde auto op straat bevond zich een ander stel schimmige figuren. Ze zag 'iets vreemds', en besloot de politie te bellen, precies zoals Danny Yatom had gewaarschuwd.

Even over tweeën arriveerde er een BMW-patrouillewagen in de straat, waarvan de inzittenden Cohen en Finkelstein in elkaars armen betrapte. Ze kregen bevel in de auto te blijven. Intussen arriveerde er versterking en werd het trio in de hal van het flatgebouw verzocht uitleg te geven over wat ze aan het doen waren. Goldberg en Jacobson beweerden dat ze het flatgebouw hadden aangezien voor de flat waar vrienden van hen woonden en Rubenstein hield vol dat hij bezig was geweest het plastic te verwijderen in plaats van aan te brengen.

Op dat moment veranderde de hele zaak in een farce. Goldberg en Jacobson verzochten of ze even naar hun auto mochten om zich van het adres van hun vrienden te vergewissen. Ze werden niet vergezeld door een politieman. Op datzelfde moment zakte Rubenstein ineen en wendde een hartaanval voor. Meteen verzamelden de politiemannen zich om hem heen en lieten medische hulp aanrukken. Niemand hield de twee huurauto's aan toen die in razende vaart de Wabersackerstraße verlieten en in de ijzige nacht verdwenen. In de kleine uurtjes van de ochtend stak het kwartet de grens met Frankrijk over.

Intussen was Rubenstein naar het ziekenhuis gebracht. Volgens de artsen had hij geen hartaanval gehad. Hij werd in verzekerde bewaring genomen.

Om halfvijf plaatselijke tijd werd Yatom in Tel Aviv door de officier van piket in het Mossad-hoofdkwartier uit zijn slaap gehaald en kreeg hij te horen wat er was gebeurd. Hij nam niet de moeite zijn chauffeur te laten komen en reed zelf naar de King Saul Boulevard.

Na het Amman-fiasco had hij een plan uitgewerkt om dergelijke rampen in de toekomst op te vangen. Zijn eerste stap was een telefoontje naar de officier van dienst in het ministerie van Buitenlandse Zaken. Deze belde naar de directeur-generaal van het Bureau van de Premier, die Benyamin Netanyahu inlichtte. Deze belde de Israëlische ambassadeur bij de Europese Unie in Brussel, Efraim Halevy. Deze in Engeland geboren diplomaat had bijna dertig jaar ervaring als hoge Mossad-officier, belast met de instandhouding van goede relaties met de geheime diensten van naties die diplomatieke banden met Israël onderhielden.

Ook had hij een belangrijke rol gespeeld in het oplappen van de betrekkingen met Jordanië na de mislukte operatie in Amman.

‘Los dit op en je bent levenslang mijn vriend,’ zou Netanyahu tegen Halevy hebben gezegd, volgens een goed ingelichte bron.

De ambassadeur raadpleegde de Filofax die hij altijd en overal bij zich had alvorens te besluiten wie hij het best eerst kon bellen. Hij koos voor Jacob Kellerberger, een hoge ambtenaar bij het Zwitserse ministerie van Buitenlandse Zaken. Halevy was in topvorm: er had zich een betreurenswaardig incident voorgedaan met de Mossad. Hoe betreurenswaardig? wilde Kellerberger weten. ‘Zeer betreurenswaardig,’ luidde Halevy’s antwoord. Daarmee was de juiste toon getroffen – een verstandhouding tussen twee oude vrienden. Althans, dat had Halevy geloofd, totdat hij hoorde dat Kellerberger een telefoontje had gepleegd met de federale hoofdofficier van justitie van Zwitserland, Carla del Ponte.

Met haar vooruitstekende onderlip en met staal omrande bril die een kopie had kunnen zijn van die van Yatom, was Del Ponte een even formidabele figuur bij de Zwitserse justitie als Yatom eerder bij de Israëlische inlichtingendiensten was geweest. Haar eerste vraag zette de toon waarin ze zou volharden: waarom had de politie van Liebefeld niet *alle* Mossad-agenten opgepakt? Dat kon Kellerberger niet zeggen. Haar volgende vraag riep een spookbeeld op waarmee hij maar al te vertrouwd was: kon deze Mossad-operatie iets te maken hebben met Teheran? Sinds de Golfoorlog had Israël diverse keren beweerd dat Zwitserse ondernemingen technologie voor de productie van raketten aan Iran leverden. Of had deze operatie misschien zelfs iets te maken met die andere Israëlische activiteit, die in de publiciteit bekend was geworden als ‘het schandaal rond het Joodse goud’? De Zwitserse banken hadden enorme bedragen aan geld en goud in hun kluizen – dat daar vóór de Tweede Wereldoorlog was gedeponeerd door Duitse Joden die later door de nazi’s waren omgebracht – voor eigen gebruik verdonkeremaand.

Dat hele weekeinde van 21 op 22 februari 1998 bleef ze haar vragen afvuren, terwijl Halevy alle mogelijke moeite deed om de zaak stil te houden.

Hij had niet gerekend op de krachten die zich in Israël tegen Danny Yatom bundelden. Toen het nieuws over dit incident de organisatie binnensijpelde, zakte het moreel nog verder. Deze keer kon Yatom de schuld van wat er in Liebefeld was gebeurd niet afschuiven op Netanyahu. De premier had zelfs niets van de operatie geweten. Vanuit het bureau van de premier begon het gerucht door te dringen tot de

Israëlische media dat het nu gebeurd was met Yatom. Nog drie dagen bleef Efraim Halevy er bij Kellerberger op aandringen het incident stil te houden, maar Carla del Ponte wilde daar niets van weten. Op woensdag 25 februari belegde zij een persconferentie om de Mossad aan de kaak te stellen: 'Het gebeurde tussen twee bevriende naties is onaanvaardbaar en verontrustend.'

Binnen enkele uren diende Yatom zijn ontslag in. Het was inderdaad gebeurd met zijn carrière, en de reputatie van de Mossad was nog ernstiger geschaad. In zijn laatste ogenblikken als directeur verbaasde hij zijn medewerkers die zich in de cafetaria van het Mossad-hoofdkwartier hadden verzameld. De kille Pruisische uitstraling maakte plaats voor een emotionele: het speet hem dat hij hen in een tijd als deze had gebracht, maar hij had geprobeerd hen zo goed mogelijk te leiden. Ze moesten altijd voor ogen houden dat de Mossad groter was dan wie ook. Hij eindigde zijn toespraak door degene die hem zou opvolgen geluk te wensen – hij zou het nodig hebben. Meer durfde Yatom niet kwijt van wat hij dacht van een premier die bleef geloven dat de Mossad in laatste instantie vanuit zijn bureau kon worden geleid. Yatom liep de doodstille cafetaria uit. Pas toen hij op de gang was, kwam er applaus los, maar het stierf al snel weer weg.

Een week later stemde Efraim Halevy ermee in om de leiding over het Instituut op zich te nemen, nadat Benyamin Netanyahu in het openbaar – overigens de eerste keer dat een Israëlische minister-president dat had gedaan – had verklaard dat hij 'niet kon ontkennen dat het imago van de Mossad was geschaad door bepaalde mislukkingen'.

Als doorgewinterd politicus maakte Netanyahu met geen woord gewag van de rol die hij daar zelf bij had gespeeld.

Op donderdag 5 maart 1998 werd Efraim Halevy de negende directeur-generaal van de Mossad. Hij brak met de traditie en liet zijn naaste medewerkers niet bij zich komen om hen deelgenoot te maken van zijn inzichten inzake de manier waarop de dienst de komende twee jaar moest worden geleid. Bij de benoeming van Halevy had Netanyahu meteen aangekondigd dat er op 3 maart van het jaar 2000 een nieuwe directeur-generaal zou komen, namelijk adjunct-directeur-generaal Amiram Levine. Dit nieuws werd met enige verwondering ontvangen. Nog nooit was een directeur-generaal voor een beperkte periode benoemd, noch had ooit een adjunct-directeur-generaal bij voorbaat de verzekering gekregen dat hij op termijn zelf de hoogste functie zou gaan vervullen.

Tegen 1999 had Yatom een passende plek gevonden in de florerende wapenindustrie van Israël. Hij werd verkoper bij een van de grootste wapenfabrikanten van het land, een onderneming die niet alleen een heel gamma van wapens voor Israëlisch gebruik fabriceert, maar ook een bloeiende export heeft naar derdewereldlanden. Yatom steekt geregeld bezoeken af aan Afrikaanse landen en landen in Zuid-Amerika. Zo nu en dan duikt hij op in Washington.

Net als Meir Amit had Levine geen ervaring met het inlichtingenwerk, maar wel had hij het Israëlische leger in het noorden van Israël en het zuiden van Libanon voortreffelijk gecommandeerd.

Halevy's eerste taak was het verminderen van de ontzaglijke spanningen en gevoelens van ergernis binnen de Mossad die het imago van het Instituut zo ernstig hadden geschaad, zowel in Israël als daarbuiten. In hun gebruikelijke telefonische gelukwensen had zowel de CIA als MI5 de nieuwe directeur te verstaan gegeven dat deze inlichtingendiensten er de voorkeur aan zouden geven om af te wachten en te zien hoe hij de crisis binnen de Mossad bezwoer, alvorens hun eigen diensten van ganser harte te laten samenwerken met de Mossad. Een van de maatstaven zou zijn hoe Halevy het hoofd bood aan de haviken binnen de Israëlische regering, de premier voorop.

Zou de wereldwijze Halevy, een man die nog maar een jaar verwijderd was van de pensioengerechtigde leeftijd en verreweg de oudste aan wie ooit de post van directeur-generaal was toevertrouwd, erin slagen Netanyahu op gepaste afstand te houden? En Halevy mocht dan over grote diplomatieke gaven beschikken – ten slotte had hij een sleutelrol vervuld in de onderhandelingen die in 1994 tot het vredesverdrag met Jordanië hadden geleid – maar uiteindelijk had hij al in geen jaren rechtstreekse bemoeienis meer gehad met het inlichtingenwerk. Sinds zijn tijd bij de Mossad had het Instituut in toenemende mate alle symptomen vertoond van een uit de hand gelopen organisatie, waarin hoge officieren stuk voor stuk hun eigen kansen op promotie het zwaarst hadden laten wegen. Het gros van al deze mannen van middelbare leeftijd was nog in functie. Zou Halevy hen de baas kunnen? Zou de nieuwe directeur-generaal over de noodzakelijke vaardigheden beschikken om het moreel op te vijzelen? Deelname aan het Brusselse cocktailparty-circuit was niet bepaald de beste voorbereiding voor de taak om agenten die op het punt stonden het hoofd in de schoot te leggen weer nieuwe moed te geven. Erger nog was dat Halevy zelf geen operationele ervaring in het veld had. Hij was altijd een bureauman geweest, ook toen hij nog zelf bij de Mossad werkte. En wat

kon hij nu helemaal bereiken in twee luttele jaren? Of zou hij niet meer doen dan alles uitvoeren wat Netanyahu van hem verlangde of, beter gezegd, wat diens echtgenote Sara gedaan wilde hebben? In de Israëlische inlichtingendiensten gonsde het van de geruchten over de rol die zij had gespeeld bij de val van Yatom, een man die ze nooit graag had gemogen.

Halevy vond een manier om haar voor zich in te nemen. Hij deed Sara een microchip cadeau die door wetenschappelijke onderzoekers van de Mossad was ontwikkeld. De chip kon onderhuids bij haar worden geïmplanteerd. Dit maakte het mogelijk dat zij kon worden gered, in het onwaarschijnlijke geval dat zij ooit in handen van terroristen zou vallen. Het signaal maakte gebruikt van haar lichaamsenergie en was verbonden met een van de nieuwe spionagesatellieten van Israël, waardoor de plaats waar de persoon die de chip droeg gevangen werd gehouden snel kon worden opgespoord. Niemand weet of de chip werkelijk bij Sara is geïmplanteerd.

Algauw waren er echter dringender zaken dan het charmeren van de echtgenote van de premier. De eerste grote operatie waarvoor Halevy enthousiast goedkeuring verleende, een poging om een spionagebasis op Cyprus te vestigen, liep uit op een ramp. Twee Mossad-agenten die zich voordeden als onderwijzers op vakantie, werden al spoedig ontmaskerd door de kleine maar efficiënte Cypriotische veiligheidsdienst. De Cyprioten deden een inval in het door de agenten gehuurde flatje en ontdekten dat het vol stond met geavanceerde apparatuur waarmee het mogelijk was de Cypriotische plannen voor versterking van de defensie van het eiland tegen het naburige Turkije te bespioneren.

Halevy zond zijn plaatsvervanger naar Cyprus om over vrijlating van de twee agenten te onderhandelen. Hij heeft later misschien gewenst dat hij er zelf heen was gegaan. De Israëlische president, Ezer Weizman, was een goede persoonlijke vriend van de president van Cyprus, Biafcos Clerides (in hun jonge jaren hadden beide mannen bij de Britse RAF gediend). Weizman stuurde zijn chef-staf om 'op Cyprus door het stof te gaan' en veegde vervolgens Halevy de mantel uit, op een manier die zelfs Netanyahu niet had durven gebruiken tegen Yatom.

Er volgde nog een openbare vernedering nadat Halevy had ingestemd met een plan om Saddam Hussein te vermoorden tijdens een bezoek aan zijn maîtresse; het plan moest worden afgeblazen nadat er details waren gelekt naar een Israëlische journalist. Netanyahu vernam wat er was gebeurd toen de journalist in kwestie naar zijn bureau belde.

Eens te meer moest de onfortuinlijke Halevy een zware reprimande incasseren.

Wekenlang vermeed de kwikzilverachtige premier alle contacten met de Mossad-directeur, tenzij het niet anders kon. Dit duurde voort tot eind november 1998. De Turkse premier Bülent Ecevit, belde Netanyahu met het verzoek of de Mossad de helpende hand kon bieden bij het oppakken van de Koerdische leider Abdullah Öcalan, die door andere landen allang als een terrorist werd beschouwd. Turkije achtte hem verantwoordelijk voor zo'n dertigduizend doden op Turks grondgebied. Al ruim twintig jaar had Öcalans Koerdische Arbeiderspartij, de PKK, een guerrilla-oorlog gevoerd, met het doel autonomie voor de twaalf miljoen Koerden in Turkije af te dwingen. De Koerden hadden daar geen minderheidsrechten, zoals het geven van onderwijs of het uitzenden van programma's in hun eigen moedertaal.

Öcalan had de eigen veiligheidsdienst van Turkije voortdurend en met het grootste gemak weten te ontwijken. Hij was het soort leider dat bij zijn volk een soort messiaans vuur kon ontsteken. Man, vrouw of kind, iedere Koerd was bereid voor hem te sterven. Voor velen was hij de belichaming van de legendarische Rode Pimpernel. Als twee of meer Koerden bijeen waren, werden zijn vermetele waagstukken tot in het oneindige bezongen. In zijn toespraken klonk rauwe hartstocht door, waardoor hij een zenuwslopende doorn in Turkijes vlees werd.

Die maand november van 1998 – na een bliksembezoek aan Moskou – dook Öcalan op in Rome. De Italiaanse overheid weigerde hem uit te leveren aan Turkije, maar weigerde ook hem politiek asiel te verlenen. Eerder was Öcalan al eens gearresteerd op grond van een arrestatiebevel uit Duitsland, vanwege reizen op een vals paspoort. Hij werd op vrije voeten gesteld toen Bonn het uitleveringsverzoek introk, uit vrees voor een opstand in de grote Koerdische gemeenschappen in Duitsland. Dat was het moment waarop Bülent Ecevit met Netanyahu belde. Voor Israël is een goede samenwerkingsbasis een belangrijk strategisch en diplomatiek element in de strijd om in het Midden-Oosten te overleven. Netanyahu ging akkoord en gaf Halevy opdracht Öcalan op te sporen. Het moest een 'zwarte' operatie worden, hetgeen betekent dat de betrokkenheid van de Mossad nooit aan het licht mocht komen. Als de operatie slaagde, mocht de Turkse inlichtingendienst alle eer opeisen.

Oorspronkelijk zou het plan de codenaam *Watchful* ('Waakzaamheid') krijgen. Dit was een afspiegeling van Halevy's voornemen zo weinig mogelijk te doen om zijn eigen lopende operatie in

Irak te verstoren. Daar immers werkten Mossad-katsa's zij aan zij met Koerdische rebellen om Saddams regime te destabiliseren.

Er werden zes Mossad-agenten naar Rome gestuurd. Tot hen behoorde een *bat leveyha*, een vrouw, en twee technici van Mossads yahalomin, de verbindingeneenheid van het Instituut.

Het team werkte vanuit een safe-house nabij het Pantheon en begon Öcalans appartement in de nabijheid van het Vaticaan in het oog te houden. De Mossad-agente kreeg instructies voor een poging in contact met hem te komen. Ze hield zich aan de beproefde richtlijnen die tien jaar eerder waren gevolgd door een andere Mossad-agente, destijds om Mordechai Vanunu te verleiden teneinde hem uit dezelfde stad te ontvoeren. Het plan om Öcalan hetzelfde lot te laten ondergaan mislukte echter, omdat de Koerdische leider onverwachts uit Italië vertrok.

Het Mossad-team begon het hele mediterrane gebied af te zoeken: Syrië, Spanje, Portugal, Tunis en Marokko. Öcalan was in al die landen geweest, maar hij had steeds moeten verkassen omdat hij nergens politiek asiel had kunnen krijgen. Op 2 februari 1999 werd de Koerdische leider ontdekt toen hij probeerde Nederland in te komen. De Nederlandse overheid gaf hem daarvoor geen toestemming. Een ambtenaar van de veiligheidsdienst op Schiphol liet het hoofd van het plaatselijke Mossad-bureau weten dat Öcalan een KLM-vlucht naar Nairobi had genomen. Zijn achtervolgers vertrokken onmiddellijk naar de hoofdstad van Kenia, waar ze op donderdag 5 februari 1999 arriveerden.

Kenia en Israël hadden in de loop der jaren een 'goede verstandhouding' op inlichtingengebied opgebouwd. In het kader van Mossads 'safari' in Centraal-Afrika had het Instituut de Kenianen attent gemaakt op de activiteiten van andere spionagenetwerken. In ruil daarvoor verleenden de Kenianen de Mossad een 'speciale status', zodat het mogelijk werd om in Nairobi een safe-house aan te houden. Ook had de Mossad er gemakkelijk toegang tot de kleine maar efficiënte veiligheidsdienst van Kenia zelf. Al spoedig ontdekte het Mossad-team dat Öcalan onderdak had gevonden in de Griekse ambassade in Nairobi. Zo nu en dan waren er wat Koerden – het team vermoedde dat het Öcalans lijfwachten waren – die de compound van de ambassade verlieten of er werden toegelaten. Iedere avond bracht de leider van het Mossad-team rapport uit aan Tel Aviv. De opdracht was en bleef: observeren, maar niets doen. Totdat die instructie drastisch werd veranderd: nu moest Abdullah Öcalan 'met alle mogelijke middelen' uit

de ambassadecompound worden ontvoerd om te worden overgevlogen naar Turkije.

Het bevel daartoe was afkomstig van Halevy.

Het lot speelde het Mossad-team in de kaart. Een van de Koerden verliet de ambassade en reed naar een bar, niet ver van het respectabele Norfolk Hotel. Een van de agenten volgde de beproefde Mossad-tactiek: hij ging naast de Koerd zitten om met hem ‘aan te pappen’. Hij sprak het Koerdische dialect van de man vloeiend en kon zich met zijn donkere huid gemakkelijk uitgeven voor een in Nairobi werkzame Koerd. Hij kwam aan de weet dat Öcalan rusteloos begon te worden. Op zijn laatste verzoek om politiek asiel, dit keer in Zuid-Afrika, was geen enkele reactie gekomen. Ook andere Afrikaanse landen waren er afkerig van geweest de Koerdische leider een visum te verlenen. Het afluisterteam van de Mossad gebruikte zijn apparatuur om alle communicatie van en naar de compound te volgen. Het was duidelijk dat ook Griekenland Öcalans asielverzoek zou weigeren.

De Mossad-agent die de Koerd in de bar had benaderd, ging over tot actie.

Hij belde de man in de ambassade op en verzocht om een ‘dringende ontmoeting’. Opnieuw ontmoetten ze elkaar in de bar. De agent maakte de Koerdische lijfwacht wijs dat Öcalans leven groot gevaar liep als hij in de ambassadecompound bleef. Zijn enige hoop was een terugkeer naar zijn mede-Koerden, niet in Turkije, maar in Noord-Irak. In de ontoegankelijke bergen daar zou Öcalan veilig zijn en was hij in de gelegenheid zijn krachten te her-groeperen voor een volgende gelegenheid. In feite kwam dit overeen met het plan waarop Öcalan zelf al had zitten broeden, zoals het afluisterteam van de Mossad hem had horen zeggen. De agent overtuigde de Koerd ervan dat hij beter terug kon gaan naar de ambassade om te proberen Öcalan over te halen mee te gaan naar de bar om daar het voorstel nader te bespreken.

De eenvoudige, maar fatale val was gezet. Het was nu alleen nog een kwestie van wachten en zien hoelang Öcalan zichzelf ervan zou kunnen weerhouden om erin te lopen.

Op grond van de onderschepte radioboodschappen van het Griekse ministerie van Buitenlandse Zaken naar de ambassadecompound en vice versa was het, zo wist het Mossad-team, nog maar een kwestie van enkele dagen voordat Öcalans onwillige gastheren hem de deur zouden wijzen. In een boodschap, ‘alleen bestemd voor de ogen van de ambassadeur’, had de Griekse premier, Costas Simitis, gezegd dat

Öcalans aanhoudende verblijf in de compound in Griekenland een ‘politieke en misschien zelfs militaire confrontatie’ kon uitlokken.

De volgende ochtend landde een zakenvliegtuig van het type Falcon 900 op Wilson Airport, de luchthaven van Nairobi. De piloot verklaarde dat hij gekomen was om een groep zakenlieden naar een conferentie in Athene over te brengen.

Wat er toen gebeurde, is een kwestie waarover nog altijd hevig wordt gedebatteerd. Öcalans Duitse advocaat stelde dat Öcalan ‘op basis van een verkeerde voorstelling van de situatie door de Keniase autoriteiten in feite was weggesleept uit de compound’. De Keniase regering en de Griekse ambassade in Nairobi wezen die beschuldiging met kracht van de hand. De Grieken hielden vol dat de Koerdische leider ‘tegen de adviezen van zijn gastheren in’ de compound had verlaten.

Eén ding staat vast.

Het particuliere straalvliegtuig vertrok met Öcalan aan boord vanuit Nairobi. De vragen beginnen vanaf het moment dat het toestel het Keniaanse luchtruim had verlaten.

Had het Mossad-team zich gehouden aan de geldende praktijk van het Instituut door Öcalan een middel in te spuiten dat hem volledig willoos maakte zodra hij de compound verliet? Hadden zij hem eenvoudigweg van de straat ‘geplukt’, zoals een ander Mossad-team al die jaren geleden had gedaan met Adolf Eichmann in Buenos Aires? Had Kenia bewust een actie gedoogd die in strijd was met alle internationale wetten?

Enkele uren nadat Öcalan gevangen was gezet in een Turkse gevangenis, verscheen een stralende premier Bülent Ecevit op het televisiescherm om kond te doen van een ‘grote triomf van de Turkse inlichtingendienst... een briljante operatie in Nairobi die in twaalf dagen tijd haar beslag had gekregen’. Hij maakte met geen woord melding van de Mossad en hield zich zo aan de afspraak.

Voor Efraim Halevy was het succes van de operatie een tegenwicht voor het verlies van een spionagenetwerk in Irak dat grotendeels van de steun van de Koerden afhankelijk was. Hij was niet de eerste directeur-generaal van de Mossad die zich afvroeg of Netanyahu’s bereidheid om de Mossad de rol van ‘in te huren sterke arm’ te laten vervullen op de lange termijn geen repercussies zou hebben voor de eigenlijke taak van de dienst – het vergaren van informatie.

Het lijdt echter geen twijfel dat aan het succes van de operatie afbreuk werd gedaan door een ander fiasco dat Halevy van zijn voorganger had geërfd.

Op 5 oktober 1992 was een vrachttoestel van El Al neergestort op een flatgebouw in de Bijlmer, niet ver van de Amsterdamse luchthaven Schiphol, waarbij drieënveertig personen de dood hadden gevonden en er bovendien tientallen gewonden waren gevallen. Sindsdien waren honderden bewoners van de omringende Bijlmerflats getroffen door een geheimzinnige ziekte. Ondanks een niet-aflatende campagne die moest verhullen dat het toestel dodelijke chemicaliën had vervoerd – met inbegrip van componenten voor de productie van sarin, een dodelijk strijdgas dat het zenuwgestel verlamt – waren de feiten toch naar buiten gekomen. Dit had geleid tot een onwelkome belangstelling voor een geheim onderzoekscentrum in de buitenwijken van Tel Aviv, waar onderzoekers – onder nog veel meer – een reeks chemische en biologische wapens voor de kidon-eenheid van de Mossad hadden geproduceerd.

Het Instituut voor Biologisch Onderzoek ligt twintig kilometer ten zuidoosten van het centrum van Tel Aviv. Deze faciliteit behoort tot de snijkant van het uit vele lagen bestaande defensiesysteem van Israël. In de laboratoria en werkplaatsen wordt een breed gamma van biologische en chemische wapens geproduceerd. Het waren de chemici van dit instituut – waarvan sommigen nog voor de KGB van de Sovjet-Unie of de Oost-Duitse Stasi hebben gewerkt – die het gif brouwden voor de moord op de leider van de islamitisch-fundamentalistische Hamas, Khaled Meshal.

Het huidige onderzoeksprogramma van het instituut omvat onder meer de ontwikkeling van een serie ziekteverwekkers die – althans volgens een geheim CIA-rapport voor de toenmalige Amerikaanse minister van Defensie, William Cohen – 'etnisch-specifiek' zijn. Het CIA-rapport zegt dat Israëlische wetenschappers 'pogingen doen tot het benutten van nieuwe medische ontdekkingen bij de identificatie van bepaalde genen die specifiek zijn voor sommige Arabieren, om een genetisch gemodificeerd(e) bacterie of virus te ontwikkelen'.

Het rapport eindigt met de conclusie dat 'dit streven weliswaar nog in de kinderschoenen staat, maar dat het de bedoeling is gebruik te maken van de manier waarop virussen en bepaalde bacteriën in staat zijn het DNA in de levende lichaamscellen van een gastheer te veranderen'. Dit onderzoek van het instituut bouwt voort op het onderzoekswerk dat gedurende het apartheidsregime in Zuid-Afrika werd verricht met de bedoeling een 'pigmentwapen te ontwikkelen dat alleen mensen met een zwarte huid zou treffen'.

Dit onderzoek werd gestaakt zodra Nelson Mandela aan de macht kwam, maar op zijn minst twee van de geleerden die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek in Zuid-Afrika zijn later naar Israël verhuisd.

De idee dat de Joodse staat dergelijk onderzoek laat verrichten, heeft tal van alarmbellen laten rinkelen, niet in het minst gelet op de onrustbarende parallel met de genetische experimenten die onder het naziregime zijn verricht. Dedi Zucker, lid van de Knesset, heeft onomwonden verklaard: ‘Het is ons niet toegestaan dergelijke wapens te creëren!’

Het waren grondstoffen voor dit soort wapens die werden vervoerd door de vracht-Boeing van El Al in die oktobernacht van 1992. Tot de 114 ton aan vracht behoorden ook Sidewinder-raketten en elektronica. Het dodelijkst van alles waren twaalf vaten DMMP, een component van het strijdgas sarin. De chemicaliën ware gekocht van Solkatronic, een in New Jersey gevestigde chemische fabriek. Deze onderneming heeft altijd stug volgehouden dat Israël had gezegd dat de chemicaliën ‘bestemd waren voor het testen van gasmaskers’. Er worden geen proeven van dien aard door het Instituut voor Biologisch Onderzoek gedaan.

Dit instituut is in 1952 op poten gezet in een kleine betonnen bunker, maar momenteel beslaat het complex een oppervlakte van vier hectare. De fruitbomen daar hebben allang plaatsgemaakt voor hoge betonnen muren, voorzien van sensoren. Langs de perimeter patrouilleren onophoudelijk gewapende bewakers. Het instituut is al jaren onttrokken aan de openbaarheid. Het juiste adres in de voorstad Nes Ziona is uit het telefoonboek van Tel Aviv geschrapt. De locatie is van alle kaarten en plattegronden van het gebied verwijderd. Boven dit gebied is een vliegverbod van kracht.

Alleen ten aanzien van de nucleaire faciliteit Dimona in de Negev-woestijn wordt een nog strengere geheimhouding en beveiliging in acht genomen. In het geheime adresboek van de Israel Defence Force, of IDF, de Israëlische strijdkrachten (kortweg ‘de Force’), wordt het instituut alleen vermeld als een instelling die ‘diensten voor het ministerie van Defensie verricht’. Net als Dimona bevinden veel van de onderzoeks- en ontwikkelingslaboratoria van het instituut zich diep onder de grond. Hier werken de biochemici en genetische experts, druk in de weer met hun reageerbuizen en retorten met dodelijke gifstoffen die een verlammende voedselvergiftiging of de dood kunnen veroorzaken, of de nóg virulentere Venezolaanse hersenvliesontsteking en zelfs antrax (miltvuur).

In andere laboratoria, alleen toegankelijk via luchtsluizen, manipuleren onderzoekers een verscheidenheid van zenuwgassen die moeten leiden tot verstikking, niet te stelpen inwendige bloedingen of blaren. Hiertoe behoort het nagenoeg reukloze en onzichtbare tabun, dat door sproeien of verdampen wordt verspreid. Soman, het laatste zenuwgas van de nazi's dat werd ontdekt, is eveneens in dampvorm onzichtbaar, maar heeft een lichte, fruitige geur. Tot de blarentrekkende strijdgassen behoren chloor, fosgeen en difosgeen met de geur van pas gemaaid gras; deze zijn gebaseerd op strijdgassen die al tijdens de Eerste Wereldoorlog werden gebruikt. Tot de strijdgassen die inwendige bloedingen veroorzaken, behoren die op basis van cyanide.

Het exterieur van het complex ziet er strikt neutraal uit, met weinig ramen in de donkerbruine muren; het interieur is uitgerust met de laatste snufjes op het gebied van beveiliging. Toegang tot iedere ruimte is alleen mogelijk via codes en gelaatsherkenning. In de gangen patrouilleren bewakers. De bombestendige schuifdeuren kunnen uitsluitend worden geopend met persoonlijke magneetkaarten waarvan de code dagelijks verandert.

Alle medewerkers ondergaan iedere maand een strenge medische controle. Ze zijn allemaal pas na een grondig antecedentenonderzoek in dienst genomen. Zelfs hun familieleden zijn uitvoerig nagetrokken.

Het instituut beschikt over een speciale afdeling voor de productie van dodelijke gifwapens die de Mossad kan gebruiken voor de uitvoering van het door de staat verstrekte mandaat tot het zonder vorm van proces doden van vijanden van Israël. In de loop der jaren zijn op zijn minst zes medewerkers van het instituut gestorven, maar de doodsoorzaak is door de militaire censuur van Israël steeds strikt geheim gehouden.

Het eerste haarscheurtje in dit beveiligingsscherm werd veroorzaakt door een voormalige Mossad-officier Victor Ostrovsky. Hij beweert met stelligheid dat 'wij allemaal wisten dat een gevangene die naar het instituut werd overgebracht er niet meer levend uit zou komen. PLO-infiltranten dienden als proefkonijnen. Zo kon worden getoetst of de wapens die de geleerden ontwikkelden inderdaad werkten, of dat ze nog efficiënter moesten worden gemaakt'.

Tot nu toe heeft Israël die beschuldigingen nooit tegengesproken.

Het begin van het voorjaarsoffensief van de NAVO tegen Servië, in 1999, schonk Halevy de gelegenheid de Mossad inlichtingen te laten verzamelen voor doorgifte aan de negentien landen waaruit de alliantie bestond. Al heel lang beschikte de Mossad over gevestigde contacten in deze regio, dit met het oog op het gevaar dat de Balkan zich uiteindelijk

zou ontwikkelen tot een moslimenclave, die dan als uitvalsbasis voor terroristische aanvallen op Israël kon fungeren. Dit verschafte Halevy de welkome gelegenheid voor een bezoek aan het NAVO-hoofdkwartier in Brussel en daar kennis te maken met zijn collega's uit andere landen. Ook reisde hij naar Washington voor een bezoek aan de CIA. Thuis maakte hij lange werkdagen en gebeurde het zelfs dat hij weken achtereen geen dag vrij nam. In dat opzicht deed hij zijn mensen denken aan Meir Amit.

In het voorjaar van 1999 dook het oude zwarte schaap van Mossad op: Victor Ostrovsky – die de dienst begon te irriteren. Volgens zorgvuldig gelekte rapporten van het team dat werkte voor de twee Libiërs die in staat van beschuldiging waren gesteld wegens het opblazen van een PanAm-Boeing 747 boven Lockerbie, zou Ostrovsky bereid zijn als getuige voor de verdediging op te treden. Omdat de voormalige katsa de Mossad al ruim vóór dit incident had verlaten, was het niet erg waarschijnlijk dat hij iets wezenlijks zou kunnen bijdragen. Toch maakte het visioen van Ostrovsky in de getuigenbank voor het Internationaal Strafhof in Den Haag Halevy al bij voorbaat razend, volgens een hoge zegsman bij de Mossad. Hij leefde in de veronderstelling dat er tussen Ostrovsky en zijn voormalige werkgever een 'stilzwijgend akkoord' was ontstaan dat inhield dat hij niets meer zou doen dat het Instituut in verlegenheid kon brengen, in ruil voor de mogelijkheid verder te leven als vrij man. Een tijdlang bezon Halevy zich op een legale mogelijkheid om Ostrovsky het zwijgen op te leggen, maar uiteindelijk kreeg hij te horen dat daar geen kijk op was.

Trouwens, tegen de tijd dat Ostrovsky zijn opwachting kon maken in de rechtszaal, zou Halevy al gepensioneerd zijn.

Alles tot stand brengen wat Halevy allemaal te doen stond vóór hij het Instituut verliet, was en bleef een immense beproeving van zijn fysieke en geestelijke uithoudingsvermogen. De Aman en de Shin Bet hadden de onrust bij de Mossad gretig te baat genomen om hun eigen positie zo veel mogelijk te versterken en de eerste onder huns gelijken te worden. Toch had niemand geopperd dat de Mossad zijn rol als Israëls geheime spiedend oog in de wereld niet langer zou mogen uitoefenen. Zonder de bijzondere vaardigheden van de Mossad was de kans groot dat Israël in de volgende eeuw door zijn vijanden zou worden verslagen. Iran, Irak en Syrië werkten allemaal aan de ontwikkeling van geavanceerde technologie, een streven dat uiterst nauwlettend in het oog moest worden gehouden.

Oorspronkelijk had de operatieve stijl van de Mossad berust op het principe dat er zou worden gedaan wat gedaan *moest* worden, maar in het diepste geheim. Bij een van zijn besprekingen onder vier ogen met een naaste medewerker zou Halevy hebben gezegd dat hij graag zou zien dat de Israëlische inlichtingengemeenschap ‘weer één familie zou worden, met de Mossad als de oom over wie niemand wil praten’.

Alleen de tijd zal leren of die droom te verwezenlijken is, óf dat de Mossad – zoals veel waarnemers vrezen – dichter bij zijn eerstvolgende vernedering staat naarmate hij verder verwijderd is van de vorige.

Dat laatste gevaar kwam een stap dichterbij toen de Mossad in 1999 te horen kreeg dat het Instituut zijn Europese hoofdkwartier uit Nederland zou moeten verplaatsen, na de uiterst pijnlijke bewering dat de dienst in het geheim plutonium en andere splijtstoffen van de Russische maffia had betrokken. De beschuldiging was geuit door Intel, een kleine maar geduchte afdeling van de Nederlandse inlichtingendienst, de toenmalige BVD.

Het Intel-onderzoek was uitgevoerd vanuit een diepe bunker – ironisch genoeg gebouwd voor het onderbrengen van de koninklijke familie voor het geval van een Sovjetkernaanval op Amsterdam. Deze bunker bevindt zich dicht bij het Amsterdamse Centraal Station. Intel had vastgesteld dat dit spoorwegstation de eindbestemming was geweest voor een gedeelte van het nucleaire materiaal dat was ontvreemd uit Russische wapenlaboratoria, zoals Tsjeljabinsk-70 in het Oeralgebergte, en Arzamas-16 in Nizjni Novgorod, het voormalige Gorki.

Hoge Mossad-functionarissen hadden Intel verzekerd dat hun agenten die materialen van de Russische maffia hadden gekocht, juist omdat het gestolen waar betrof. Het was de enige manier geweest om te voorkomen dat dit materiaal aan een islamistische terroristenbeweging of een andere terroristische groepering werd verkocht.

Hoewel de Intel-onderzoekers van mening waren dat deze lezing van de Mossad plausibel was, waren zij er toch van overtuigd geraakt dat deze splijtstoffen in het diepste geheim via Schiphol naar Israël waren gevlogen ten behoeve van de eigen productiefaciliteit voor splijtstoffen van Israël in Dimona. Naar schatting bevond zich daar omstreeks 1999 al een voorraad van circa tweehonderd kernwapens.

Het feit dat de Mossad gestolen smokkelwaar van de Russische maffia had kunnen kopen, wakkerde een nucleaire nachtmerrie aan die nooit meer is verdwenen. Hoewel de bloedstollende MAD-doctrine (*Mutual Assured Destruction*, wederzijdse verzekerde vernietiging) van de Koude Oorlog was verdwenen, was de plaats ervan ingenomen door

een veel gevaarlijker scenario waarin nucleaire knowhow en materialen vrij te koop zijn. In dit wild-westkapitalisme werken georganiseerde misdaadsyndicaten met corrupte overheidsfunctionarissen aan het ontstaan van nieuwe afzetmarkten voor splijtstoffen – een ‘bazaar’ waar een paar van ’s werelds gevaarlijkste wapens voor massavernietiging worden versjacherd.

Het leeuwendeel van het opsporingswerk inzake de oorsprong van gestolen spijtstoffen wordt verricht door het Europese Trans-Uranium Instituut (ETUI) in het Duitse Karlsruhe. De wetenschappers daar maken gebruik van de modernste uitrusting waarmee kan worden bepaald of zulk materiaal afkomstig is van een civiele of militaire bron. Zij geven echter grif toe dat het werk ‘te vergelijken is met pogingen een dief op te sporen wiens vingerafdrukken nooit genomen zijn’.

Om lastige vragen voor te zijn, voor het geval dat de vingerafdrukken van de Mossad werden gevonden, bracht Halevy begin juni een geheim bezoek aan Nederland om de Intel uitleg te geven over de rol van de Mossad. De BVD liet zich er niet door overtuigen.

Na zijn terugkeer in Israël waarschuwde Halevy de nieuwe Israëlische premier, Ehud Barak, dat de Mossad zich erop diende voor te bereiden zijn hoofdkwartier in het El Al-complex op Schiphol te verplaatsen naar elders.

De Mossad had hier al zes jaar lang een bureau gehad. Vanuit kantoren op de tweede etage in het complex – op Schiphol bekend als ‘Klein Israël’ – hadden achttien Mossad-agenten hun Europese operaties ondernomen. Volgens een bron uit de Mossad zelf was Halevy’s standpunt eenduidig: het zou beter zijn als de Mossad uit zichzelf uit Nederland vertrok, dan te riskeren dat het Instituut eruit zou worden geschopt, een lot dat het eerder onder de regering-Thatcher in het Verenigd Koninkrijk had ondergaan.

Mossads besluit de eigen operaties in een gastland te ondernemen zonder dat gastland, Engeland, daarover in te lichten, had geleid tot een verzuurde relatie met Londen. Ironisch genoeg zou de Mossad, als de dienst genoodzaakt was Schiphol te verlaten, vermoedelijk terugkeren naar het Verenigd Koninkrijk. Dankzij de nauwelijks kritische goedkeuring van eerste minister Tony Blair – zo zou Halevy Barak hebben verzekerd – zou de Mossad daar beslist welkom zijn. Blair was ervan overtuigd dat een krachtige tegenwoordigheid van de Mossad ten goede zou komen aan de inspanningen van MI5 om een oogje te houden op de talloze groeperingen uit het Midden-Oosten die inmiddels een uitvalsbasis in Londen hebben.

Een beslissende overweging vóór verhuizing naar Engeland zou zijn of El Al, de nationale luchtvaartmaatschappij van Israël, zijn centrale activiteiten vanuit Schiphol naar Heathrow zou kunnen verplaatsen. Met het oog op de bloeiende vrachttak van El Al zou dat voor Heathrow een welkome stimulans zijn.

Intel had ontdekt dat de band tussen de Mossad en El Al een integraal bestanddeel is van de smokkel van splijtstoffen.

De Nederlandse inlichtingendienst huldigt de stellige mening dat de Mossad nóóit aan zoiets gevaarlijks als het opkopen van splijtstoffen zou zijn begonnen als die materialen niet veilig en in het geheim naar Israël konden worden vervoerd.

De voormalige Amerikaanse staatssecretaris van Defensie, Graham Allison, inmiddels directeur van het Centrum voor Wetenschappelijke en Internationale Aangelegenheden van Harvard, heeft erop gewezen dat ‘een criminele of terroristische groepering zelfs een kernwapen de Verenigde Staten zou kunnen binnensmokkelen, in pakketjes die licht en klein genoeg zijn om per post te worden verstuurd’.

Die uitspraak impliceert dat ook een uiterst efficiënte organisatie als de Mossad, ondersteund door de enorme hulpbronnen die Israël het Instituut ter beschikking stelt, weinig of geen moeilijkheden zal ondervinden bij het smokkelen van splijtstoffen via Schiphol.

Het vermoeden van Intel dat dit soort smokkel gaande was, werd gewekt na een tip dat de vracht-Boeing van El Al die in oktober 1992 boven de Bijlmer was neergestort chemicaliën had vervoerd.

Sindsdien had de Nederlandse Intel ‘een minimum aan sterk bijkomstig bewijsmateriaal vergaard’ – zoals een bron uit Intel het omschreef – waaruit bleek dat de Mossad ook regelmatig splijtstoffen via Schiphol naar Israël had gesmokkeld.

Een ‘muilezel’ – een koerierster – die in ruil voor haar medewerking werd gevrijwaard van strafvervolging – had Intel verteld dat zij uit de Oekraïne afkomstige splijtstoffen via Duitsland naar Nederland had overgebracht.

Deze koerierster had Intel verzekerd dat zij was opgewacht op het Amsterdamse Centraal Station. Nadat zij een aantal foto’s had bekeken, herkende de koerierster de man in kwestie. Het was een Mossad-agent van wie Intel wist dat hij op Schiphol was gestationeerd.

In ‘die goede ouwe tijd’ – die woorden stammen van Meir Amit – zou een Mossad-agent nóóit zo slordig zijn geweest zich zo gemakkelijk te laten herkennen. Hij en veel anderen binnen de Israëlische inlichtingengemeenschap geloven dat dit soort fundamentele fouten in

hun ambacht weinig goeds belooft voor de Mossad in het nieuwe millennium.

Er heeft zich in Israël een verandering van geesteshouding voltrokken die tot woede en ontgoocheling over de operationele mislukkingen van de Mossad heeft geleid. In 'die goede ouwe tijd' hadden maar weinig Israëliërs zich er druk over gemaakt dat de successen van de Mossad vaak volledig afhankelijk waren van feitenverdraaiing, liegen en moorden. Het enige wat ertoe deed, was het voortbestaan van Israël.

Naarmate er zich echter een soort vrede met Arabische buren langs Israëls grenzen begint af te tekenen, worden er steeds vaker kritische vragen gesteld over de door de Mossad toegepaste methoden bij de uitvoering van zijn voortgezette rol als Israëls schild en zwaard.

Binnen de Mossad zelf heerst echter het koppige gevoel dat een grote institutie alleen kan overleven door, zoals Rafi Eitan het formuleerde, 'niet te zwichten voor elk gerucht over een nieuwe wending in de publieke opinie'. Hiernaast bestaat het gevoel dat, als de Mossad zich blijft vastbijten in de doelstellingen van gisteren, de dienst 'gevaar loopt te worden gesmoord als een van zijn ros gestoten middeleeuwse ridder die in zijn harnas voor dood op het slagveld wordt achtergelaten', aldus Ari Ben-Menashe.

Er gaan wat harde waarheden achter zulke evocatieve uitspraken schuil. Na vijftig jaar wordt de Mossad niet meer gezien als een inlichtingendienst die het voornamelijk van lef en doortastendheid moet hebben, een dienst waarvan de heldendaden in het Israëlische volksgeheugen staan gegrift. De Mossad, geboren in die gedenkwaardige beginjaren waarin Israël een nieuwe wereld voor zichzelf creëerde, was een van de garanties die ervoor zorgden dat die wereld bleef bestaan. Die garantie is niet langer nodig.

Ari Ben-Menashe heeft het even helder geformuleerd als wie ook: 'Israël en de wereld zouden de Mossad moeten zien als een dosis van een preventief werkend medicament dat beschermt tegen een ziekte die fataal kan aflopen. Zulke medicamenten gebruik je alleen als je een bedreigende ziekte hebt. Je gebruikt zoiets niet voortdurend.'

Een nog altijd open vraag is of de Mossad zich tevreden zal stellen met een rol waarin rijpheid en gematigdheid de plaats moeten innemen van een beleid dat was gericht op het verrichten van harde taken, om al even harde redenen.

18

Een nieuw begin

Op 11 september 2002 zocht iedere beschikbare man of vrouw van de Mossad – uiteraard afgezien van medewerkers in het buitenland – zijn of haar weg door de kleurloze gangen van hun hoofdkwartier in het centrum van Tel Aviv. Buiten was het een van die dagen aan het eind van de zomer, met een heldere azuurblauwe lucht en temperaturen rond de vijfentwintig graden Celsius. Dezelfde weersomstandigheden hadden precies een jaar geleden ook geheerst aan de noordoostkust van de Verenigde Staten, toen de zelfmoordterroristen van Al-Qaida hun gekaapte passagiersvliegtuigen in de Twin Towers van New York en het Pentagon in Washington hadden geboord. Deze aanslag, waarvoor geen precedent bestond, had de kijk op terrorisme van de Mossad én alle anderen inlichtingendiensten ter wereld voorgoed veranderd. In 2002 was de inlichtingensector een mondiale ‘bedrijfstak’ die werk bood aan een miljoen mensen, met een mondiaal kostenbudget van honderd miljard dollar. Zelf had de Mossad in totaal vijftienhonderd mensen in dienst, driehonderd meer dan in het voorgaande decennium.

Toch was het niet deze eerste ‘verjaardag’ van wat in Angelsaksische landen kortweg 9/11 wordt genoemd, waarover de Mossadmedewerkers die op weg waren naar de cafetaria van het hoofdkantoor zich het hoofd braken. Voor velen was het een gevoel van naderend onheil, bij anderen een vleugje opwinding, vermengd met hoopvolle verwachtingen en de angst voor teleurstelling.

Wat hen vooral bezighield, was deze eenvoudige vraag: zal de nieuwe directeur-generaal van de Mossad met wie zij straks in de cafetaria zouden kennismaken het Instituut blijven besturen zoals Efraim Halevy dat had gedaan? In dat geval zou het moreel onvermijdelijk verder dalen, terwijl er opnieuw velen zouden zijn die hun ontslag indienden.

Eindelijk was Halevy door premier Ariel Sharon buitenspel gezet als *memune* – Hebreeuws voor primus inter pares. Gedurende de vier jaar dat hij directeur-generaal was geweest, waren de spanningen die hij van zijn voorganger had geërfd – veroorzaakt door veel rivaliteit en ellebogenwerk tussen de verschillende diensten, waardoor agenten-te-velde gebeten waren geraakt op analisten, en planners waren veranderd in intriganten – alleen maar heviger geworden. De Mossad was altijd trots geweest op zijn eenheidsbesef, maar was gaandeweg steeds verder versplinterd. Zou de nieuwe baas de kloven kunnen dichten?

Zou de nieuwe man in staat zijn datgene te doen wat Halevy op spectaculaire manier was mislukt: de Mossad het nieuwe millennium in leiden en de dienst weer omsmeden tot de macht waarmee rekening moest worden gehouden? De mannen en vrouwen die op 11 september 2002 op weg waren naar de cafetaria, waren het erover eens dat iedereen die nu aan het roer kwam beter moest zijn dan Halevy.

In de vier jaar dat hij in functie was geweest, had Halevy grote fysieke veranderingen ondergaan. Zijn huid was grauw geworden en zijn ogen waren vaak roodomrand, het gevolg van de vele nachten waarin hij in zijn slaap was gestoord door een Mossad-officier die ’s nachts dienst had. De groeven rond zijn mond waren dieper geëtst. Verdwenen was het opgewekte loopje dat gewoonlijk in de gangen van de Mossad zijn komst had aangekondigd en plaats had gemaakt voor een stijve pas. Ook qua kleding was hij niet langer de man die hij was geweest; hij had altijd maatkleding gedragen, maar nu hing zijn colbert los om de schouders. Zijn stem klonk nog altijd even beschaafd, maar zonder de gedecideerdheid van vroeger; en de vragen die hij stelde, waren minder indringend. Halevy was eruit gaan zien en gaan klinken als een man die aan zijn pensioen toe was. Op die elfde september was hij zesenzestig jaar oud – de oudste directeur-generaal die ooit de Mossad had geleid.

In tal van opzichten was de dienst zelf een afspiegeling van Halevy geworden. De waagstukken die vroeger in de internationale arena waren ondernomen, waren teruggesnoeid tot operaties in de kookketel van het Midden-Oosten. Hoge Mossad-officieren hadden Halevy vergezeld bij zijn bezoeken aan de CIA in Langley, naar MI6 in het nieuwe hoofdkwartier aan Vauxhall Cross in Londen en aan Pullach in Beieren, het thuis van de Bundesnachtrich-tendienst (BND). Zijn bezoeken aan de hoofden van andere inlichtingendiensten waren zeldzamer geweest. Uit al die contacten was echter weinig voortgekomen.

In de eenentwintigste eeuw was de wereld veel gevaarlijker en minder stabiel geworden dan ooit tevoren. Hoewel de Mossad door was blijven gaan met het inschatten van de technologische ontwikkelingen die door terroristen waren verworven, had de dienst geen noemenswaardige rol meer gespeeld bij het ontwikkelen van nieuwe rollen voor de mondiale inlichtingengemeenschap inzake de bestrijding van drugs en economische spionage. De bijdrage van de Mossad had bestaan uit hameren op de noodzaak om de traditionele spion weer in te zetten, als aanvulling op de systemen voor satellietspionage en dergelijke. Die opvatting was dikwijls koeltjes ontvangen.

Totdat de wereld en de mondiale inlichtingengemeenschap op die elfde september 2001 door de dodelijkste terroristische aanslag ooit met een schok naar een nieuwe realiteit waren teruggebracht. De gebeurtenissen van die dag, zonder meer verbijsterend, waren de vrucht van een langdurige voorbereiding: de aanslag was de climax van het meest uitgekookte en gruwelijkste plan dat ooit door meesterbrein Osama bin Laden en zijn jihad-organisatie Al-Qaida was uitgebroed.

Ondanks de talloze miljoenen woorden die in kranten en de groeiende bibliotheek van boeken over dit onderwerp zijn geschreven, is tot nu toe één vraag onbeantwoord gebleven: *hoeveel heeft de Mossad geweten van de gebeurtenissen die later tot de verwoesting van de Twin Towers en de gedeeltelijk geslaagde aanslag op het Pentagon hebben geleid?*

Een jaar na de aanslagen was er slechts een handvol hoge officieren van de afdeling Operaties in het Mossad-hoofdkwartier die de antwoorden kenden – en dan nog slechts gedeeltelijk.

Vanaf de dag dat bin Ladens zelfmoordterroristen er in 1993 in waren geslaagd het World Trade Center gedeeltelijk te verwoesten, had bin Laden boven aan de lijst van meest gezochte terroristen van de Mossad geprijkt. De deepcoveragenten van de Mossad in Jemen, Saudi-Arabië en Afghanistan hadden allemaal 'horen fluisteren' dat bin Laden 'iets groots' van plan was, aldus een van de rapporten. Een ander rapport maakte melding van 'een sterk gerucht dat bin Laden bezig is een aanslag op de schaal van de verwoestingen in Hiroshima te plannen'. Weer een ander rapport onthulde dat er in een opleidingskamp van Al-Qaida nabij Kabul zelfs een vluchtsimulator in gebruik was. Hierop volgde het verontrustende nieuws dat bin Laden had geprobeerd aan chemische wapens en kernwapens te komen.

Terwijl Mossad-analisten pogingen deden om (zoals een van hen mij verklapte) 'de punten met elkaar te verbinden', werden de rapporten ook via van oudsher beproefde kanalen doorgegeven aan de CIA. Het Pentagon kreeg het verzoek het gevaar van een luchtaanval te evalueren. Een analist van het Pentagon, Marvin Cetron, schreef: 'Aanvliegend over de rivier de Potomac zou je een bocht naar links kunnen maken, richting het Washington Monument, om het Witte Huis te verwoesten.'

Niet minder dan drie jaar vóór de aanslagen van september 2001 had een commissie onder voorzitterschap van vice-president Al Gore een rapport ingediend dat aandrong op substantieel grotere uitgaven aan beveiliging van de luchthavens. Hierop volgden andere rapporten, opnieuw op basis van door de Mossad geleverde informatie. Ze werden

allemaal genegeerd, eerst door de staf van het Witte Huis onder Bill Clinton, en later opnieuw door Clintons opvolger, George W. Bush. Toen Marvin Creton tegen deze gang van zaken protesteerde, kreeg hij van een hoge Pentagon-functionaris te horen: ‘Luister, we kunnen geen crisis managen voordat er een crisis is.’ In Washington heerste het gevoel dat de Mossad eens te meer om niets alarm sloeg: Israël had er belang bij om het islamitisch fundamentalisme als een bedreiging te promoten, omdat het land bevreesd was voor nieuwe terroristische aanslagen en de Verenigde Staten ervan wilde overtuigen dat ook voor dat land dit gevaar dreigde.

Tegen de tijd dat Efraim Halevy zijn functie aanvaardde, las hij plichtsgetrouw de dossiers over terroristische gevaren door; toen hij de reacties op de waarschuwingen van de Mossad had gezien, was hij tot de conclusie gekomen dat ‘het geen zin had tegen een afgegrendelde deur aan te duwen’, zoals een van zijn naaste medewerkers het formuleerde.

In Washington had het naderende debat over genegeerde informatie – niet voor het eerst – geleid tot een breuk tussen de FBI en de CIA. Beide inlichtingendiensten beschikten over concreet bewijs dat Al-Qaida een toenemend gevaar vormde: een Al-Qaida-terrorist was op het laatste moment belet om met een gekaapt vliegtuig tegen de Eiffeltoren in Parijs aan te vliegen. In Langley was geloofwaardig bewijsmateriaal verzameld waaruit bleek dat bin Laden van plan was geweest een luchtaanval te plegen op de eerder in 2001 gehouden economische topconferentie in Italië. De toestand van ontkenning en verlamming, nog verergerd door de groeiende competentieoorlog tussen FBI en CIA, was de Amerikaanse inlichtingengemeenschap in zijn greep blijven houden.

De gebeurtenissen op de elfde september moesten eraan te pas komen om die impasse te doorbreken.

Gedurende de nasleep van de aanslagen werden hoge functionarissen in beide diensten publiekelijk aangevallen vanwege hun ontbrekende beleid op het gebied van terrorismebestrijding en het uitblijven van coördinatie en samenwerking. Er tekende zich een onthutsend beeld af: dat van twee recalcitrante inlichtingenbureaucratieën die té sterk in beslag werden genomen door het streven naar eigen voordeel, om risico’s te durven nemen. Vooral de CIA had zich deerlijk verkeken op het grote belang van de opkomst van het islamitisch fundamentalisme en de cruciale rol die Osama bin Laden en Al-Qaida daarbij speelden. De opleidingskampen van Al-Qaida hadden al duizenden terroristen afgeleverd die de hele wereld hun stempel wilden opdrukken. Dat deden zij om te beginnen in 1998 door de

vernietigende aanslagen op de Amerikaanse ambassades in Nairobi (Kenia) en Dar es Salaam (Tanzania) waarbij 213 slachtoffers vielen. Hierop volgde de aanslag op de Amerikaanse torpedobootjager USS *Cole* in de haven van Aden, op 12 oktober 2000. Deze aanslagen vormden slechts de openbare preludes tot de aanslagen van de elfde september.

Na de elfde september weren er honderden vragen die de collectieve introspectie in Washington domineerden. Vragen als: 'Waarom had de CIA niet meer agenten in het veld in Afrika en het Midden-Oosten? Waarom had de CIA te veel vertrouwd op elektronische surveillance? En waarom had de CIA geen vertrouwen gesteld in dat wat Paul Bremer, onder president Reagan hoofd Terrorismebestrijding, had omschreven als *third-country intelligence*?'

Iedereen wist dat hij daarmee de informatie van de Mossad bedoelde.

Sindsdien was Halevy constant bestookt met telefoontjes van CIA-directeur George Tenet, die zelf blootstond aan hevige kritiek.

Tenet wilde weten hoeveel de Mossad nog méér had geweten over de aanstaande aanslagen op de Twin Towers en het Pentagon.

Op zijn voorzichtige, diplomatieke manier had Halevy Tenet erop gewezen dat de Mossad in de weken die aan september vooraf waren gegaan verscheidene keren hád gewaarschuwd voor een komende aanslag. Halevy had vervolgens 'geloofwaardig gebabbel' geciteerd dat Mossad-agenten hadden opgepikt in Afghanistan, Pakistan en Jemen. Onder de toenemende druk van het Congres en het Witte Huis was Tenet verwoed Halevy blijven bestoken. *Hoeveel had de Mossad nog meer geweten*?

Later sprak een nog dienende Mossad-officier van een 'oververhitte hotline met Langley'. Soms kreeg Halevy wel tientallen telefoontjes per dag van Tenet, naast alle supersnelle berichten via beveiligde verbindingen. Dit was nooit eerder vertoond. Washington was verbijsterd over het feit dat een bebaarde figuur die vanuit een grot ergens in het Midden-Oosten opereerde, kans had gezien 'het Amerikaanse prestige ernstiger te beschadigen dan Pearl Harbor'.

Tijdens een hoogoplopend telefoontje, dat uiteindelijk tot zijn val zou leiden, was Halevy tegen George Tenet uitgevallen: 'Waar was júllie elektronische surveillance dan?'

De Amerikaanse NSA (National Security Agency) is de geheimste en machtigste beveiligingsinstantie in zijn soort ter wereld. Deze dienst legt vanuit Fort George G. Meade in Maryland haar elektronische oren overal ter wereld te luisteren. Haar supercomputers staan dag en nacht te

zoemen in de hoop communicatie tussen terroristen te onderscheppen of op zijn minst te identificeren. Verdachten, namen, sleutelwoorden, e-mailadressen en telefoonnummers – alles wordt opgeslorpt door de NSA-satellieten die op vaste posities boven het aardoppervlak hangen of in variabele banen om de aarde cirkelen – om te worden opgeslagen in de databanken van de dienst. Hier worden de gegevens gecodeerd tot zogeheten *watch lists*, observatielijsten. Deze worden dan opgenomen in het systeem dat deze lijsten via beveiligde verbindingen door de Amerikaanse inlichtingengemeenschap verspreidt.

In theorie had iedereen die het had moeten weten op de hoogte kunnen zijn van wie een reëel en acuut gevaar vormde voor de Verenigde Staten. De werkelijkheid had er anders uitgezien.

Weinig mensen weten wat het in stand houden van de NSA jaarlijks kost, maar er wordt in brede kring van uitgegaan dat die kosten meerdere miljarden dollars per jaar zijn. De immense, krachtige datamolens maken deel uit van het elektronische surveillancesysteem dat ECHELON wordt genoemd en dagelijks tientallen miljarden snippers informatie verwerkt en met elkaar vergelijkt.

Het voornaamste zwakke punt van het systeem is dat het niet in staat is de dialecten en tongvallen van sommige van de achttien talen in het Midden-Oosten en een nog veel groter aantal talen in India en Pakistan te herkennen. Een groot deel van het uit die gebieden vergaarde materiaal moet daarom op de ouderwetse manier geanalyseerd worden: linguïsten proberen te interpreteren wat er werd gezegd en, even belangrijk, wat er tussen de regels door ongezegd is gebleven. Uiteindelijk worden de lijsten niettemin geacht accuraat te zijn.

Efraim Halevy wist dat dit het zwakke punt in het Amerikaanse systeem was: een *watch list* was niet beter dan de bekwaamheid van de analist die er zijn naam onder had gezet. Dit was, zoals hij Tenet beleefd tijdens dat telefoontje onder ogen bracht, waar de Amerikanen in gebreke waren gebleven.

Tenet was razend. Hij was met hart en ziel verknocht aan de wonderen van elektronische surveillance. Voor hem was dit miljarden verslindende systeem het ultieme instrument voor superieure spionage. De wachters in het heelal, spionagesatellieten met exotisch klinkende namen als Argus, Magnum en Keyhole, waren het instrument waarmee Washington – en in veel opzichten Tenet zelf, als hoofd van de NSA – de rest van de wereld in het oog hield. Bij zijn eigen bezoeken aan Israël had hij Halevy laten zien hoe een satelliet, hoog in de ijzige leegte van de buitenaardse ruimte, zijn antennes gericht hield op Yasser Arafats

hoofdkwartier op de Westoever van de Jordaan en alle gesprekken die hij voerde afluisterde. Volgens het verhaal daarover zou Halevy beleefd hebben geglimlacht. Wat had Arafat dan allemaal gezegd dat de kosten van zo'n intensieve surveillance kon rechtvaardigen? Tenet had zijn schouders opgehaald.

Halevy was de satellietfoto nog wat langer blijven bestuderen. Hij had kennisgenomen van de datum. Toen verzocht hij een van zijn analisten een rapport over dezelfde dag te brengen. Het was een gedetailleerd verslag van een Mossad-katsa over wat Arafat had gezegd toen de satelliet over Arafats hoofdkwartier was gegaan. Halevy had fijntjes opgemerkt dat dit het nut was van directe informatie van iemand ter plaatse. Een spion op de grond kon een gesprek in de context van het moment beoordelen en over de subtielere details rapporteren, die zelfs de meest geavanceerde elektronische surveillancesystemen ontgaan.

Tijdens zijn eerstvolgende gesprek met George W. Bush had de CIA-directeur klagend opgemerkt 'dat die ouwe man in Tel Aviv niet met zijn tijd meegaat'. Bush had erover gepraat met Condoleezza Rice, zijn naaste adviseur. Ze had gezegd dat ze erover zou praten met Dick Clarke, die president Clintons 'tsaar' voor terrorismebestrijding was geweest. Weinig mensen in Washington hadden een langere staat van 'velddienst' dan hij.

Clarke, zoon van een arbeider in een chocoladefabriek in Boston, was een ras-overlever in het politiek-militaire establishment van Amerika. Al sinds president Reagan was hij voor alle volgende presidenten een welhaast onuitputtelijke bron van goede raad geweest. Hij beschouwde zichzelf als een verdediger van de Amerikaanse waarden.

Ondanks zijn vijanden werd er naar hem geluisterd. Inwendig zullen zij wellicht hebben gemeesmuild over de manier waarop Clarke ernaar leek te streven zich voor te doen als de nestor van alle Witte Huis-adviseurs – hij had, zo werd gefluisterd, toen Clinton zijn ambt aanvaarde zelfs zijn haar in de kleur zilvergrijs laten verven – maar hij was de man die elke directeur van een westerse inlichtingendienst persoonlijk kende, en zelfs veel van hun collega's in China en de Arabische landen. Hij had dr. Rice verzekerd dat Halevy zijn 'houdbaarheidsdatum' allang had overschreden. Condoleezza Rice gaf dit door aan Bush, die Sharon belde. Het was slechts een kwestie van tijd voordat de Israëlische premier een reden zou vinden om Halevy met pensioen te sturen.

De mannen en vrouwen die door de lange gangen van het Mossad-hoofdkwartier op weg waren naar de cafetaria, waren er goeddeels van op de hoogte, hoewel ze misschien niet alles wisten. Sommige collega's van hen hadden de Mossad al vaarwel gezegd door hun ontslag in te dienen, deels omdat ze het gevoel hadden dat er voor hen geen echte toekomst in de organisatie was. Voor hen was het niet langer voldoende om situaties te creëren voor het ziften van feiten uit vermoedens, of hun dagen door te brengen met het beoefenen van de kunst van geïnformeerd giswerk, met resultaten die het gemiddelde van een waarschijnlijkheidsberekening vertegenwoordigden. Anderen waren gebleven, in de hoop dat er vroeg of laat verandering in de toestand zou komen, bijvoorbeeld dat er zich geen herhaling zou voordoen van een operatie waarmee Efraim Halevy zich in deze gangen onsterfelijk had gemaakt.

Op 9 mei 2001 reden twee jongemannen naar het wachthuis van Volk Field in Wisconsin, een van de vliegbases waarover de Amerikaanse Air National Guard in alle delen van het land beschikt. Volk Field maakt nog om een andere reden aanspraak op belangstelling. Binnen de hekken bevindt zich een klein luchtvaartmuseum. Elk jaar stromen de bezoekers vanaf de lente tot de begin september toe om de daar tentoongestelde vliegtuigen te bewonderen.

De schildwacht vroeg de mannen om hun legitimatie en keek verbaasd op toen ze hem hun Israëlische paspoorten toonden. Hij kon zich niet herinneren ooit bezoekers uit zo'n ver land te hebben gezien. Ze legden uit dat zij 'kunsthistorie studeerden aan de Universiteit van Jeruzalem'.

Zoals dat gebruikelijk is bij iedere bezoeker, noteerde de schildwacht hun namen: Gal Kantor en Tsvi Watermann, en wees hun de weg naar het museum. Toen minuten later werden ze door een patrouille van de militaire politie betrapt op het nemen van foto's van daar geparkeerde jachtvliegtuigen. Ze werden gearresteerd, maar zeiden dat ze niet hadden geweten dat ze iets deden dat verboden was. De veiligheidsofficier van de basis liet hen lopen, na een fikse waarschuwing. Zijn rapport over het incident werd via de militaire bevelshiërarchie van Wisconsin doorgegeven naar het Pentagon.

Van daaruit werd het rapport doorgestuurd naar de FBI. Het bureau had diezelfde dag al zevenentwintig andere rapporten over Israëlische 'studenten kunsthistorie' binnengekregen. Ze waren afkomstig uit ver uiteen gelegen plaatsen als Los Angeles en Miami, Denver en Dallas, Seattle en New Orleans.

De details van al die rapporten leken opmerkelijk veel op elkaar. Twee ‘kunsthistoriestudenten’ waren in St. Louis betrapt op het maken van een plattegrond van het gebouw waarin de DEA (Drugs Enforcement Agency) is gehuisvest. In een ander federaal gebouw, in Dallas, was een ander stel betrapt op dezelfde activiteit. Andere ‘studenten’ waren in verschillende steden opgedoken bij de woningen van hoge federale functionarissen – personen wier adressen niet in openbare adresboeken voorkomen en in de Amerikaanse inlichtingengemeenschap daarom ‘zwarte adressen’ worden genoemd. In weer andere steden, zoals Phoenix en San Diego, bleken twee ‘studenten’ in het bezit van foto’s van federale agenten en hun auto’s. In alle rapporten stond dat de studenten de ‘Universiteit van Jeruzalem’ of de ‘Bezalei Academy of Arts’ in die stad als adres hadden opgegeven.

De FBI had Buitenlandse Zaken verzocht dit te laten natrekken door de Amerikaanse ambassade in Jeruzalem. De ambassade liet weten dat er geen ‘Universiteit van Jeruzalem’ bestond. Wat er het dichtst bijkwam, was de Hebreeuwse Universiteit in die stad – en daar wist niemand iets over ‘studenten kunsthistorie’. De Bezalei Academy was wel echt. Echter, de geboortedatums, paspoortnummers en, in sommige gevallen, de militaire registratienummers van deze ‘studenten’ kwamen op de inschrijvingslijsten van de academie niet voor, noch op de lijsten over de afgelopen tien jaar. Terwijl deze informatie werd vergaard, hadden FBI-agenten in Washington de nummers van de mobieltjes die de ‘studenten’ bij zich hadden nagetrokken. Ze waren stuk voor stuk door een inmiddels al naar Israël teruggekeerde Israëlische diplomaat in Washington gekocht.

Dit nieuws veroorzaakte consternatie in het FBI-hoofdkwartier. Robert Mueller, destijds directeur van het Bureau, liet een onderhoud met CIA-directeur George Tenet regelen, vooral met het oog op de vraag of zij opnieuw geconfronteerd werden met een spionagepoging van de Mossad. Echter, hoe was het ooit mogelijk dat een inlichtingendienst die zijn reputatie dankte aan strikte geheimhouding en zorgvuldige planning, een operatie op touw had gezet die – op zijn zachtst gezegd – zo amateuristisch was uitgevoerd?

Tenet belde met Halevy, die ontkende dat er een dergelijke operatie was ondernomen.

Hij loog. De operatie was nota bene zijn geesteskind. Geïrriteerd door de weigering – dit gebeurde allemaal maanden voor de elfde september – om de Mossad-waarschuwing dat Al-Qaida een toenemend gevaar voor aanslagen in de Verenigde Staten zelf vormde serieus te

nemen, had Halevy besloten de waakzaamheid van de Amerikaanse verdedigingslinies te testen. Er waren voor dat doel aankomende Mossad-katsa's van de opleidingsschool bij Tel Aviv geselecteerd. Zij konden op die manier waardevolle ervaring in het veld opdoen, en alle informatie die ze vergaarden kon de Mossad van pas komen.

Halevy had ervoor gekozen de operatie uit te voeren met zo weinig mogelijk stafleden van de Mossad. Ook dit was voor een Mossad-directeur niet ongebruikelijk. Hoogst ongebruikelijk was dat de voorbereidingen en dekmantels een ramp-in-wording waren. Net als de operaties in de straten van Amman en in Lillehammer – fiasco's die Halevy's voorgangers hun baan hadden gekost – bevatte datgene wat de zogenaamde studenten volgens hun instructies moesten doen een risico-element dat de FBI totaal verbijsterde. De Mossad kon toch niet zover zijn afgezakt dat er zulke amateuristische operaties werden ondernomen?

Toen de FBI aan zijn navorsingen begon, gebeurde het onvermijdelijke: het nieuws lekte uit. Binnen de kortste keren probeerde een aantal journalisten het naadje van de kous aan de weet te komen. Veel van hun eerste berichten erover waren ver bezijden de ware toedracht. De zogeheten 'studenten' werden omschreven als 'mensen uit het Midden-Oosten' die 'Arabisch spraken'. Ze werden leden van een onbekende terroristische groepering genoemd.

Totdat het televisiekanaal Fox News zich erin ging verdiepen. De nieuwszender zette een hardwerkende verslaggever, Carl Cameron, op het verhaal. Hij vond de eerste aanwijzing dat het weleens een Mossad-operatie zou kunnen zijn.

Dit lokte ogenblikkelijk een reactie uit van de machtige, grote Joodse lobby in Washington, waarvan de lange tentakels zich over heel Amerika uitstrekken. Het Amerikaans-Israëlische comité voor openbare kwesties (American-Israel Public Affairs Committee, of AIPAC) is een leidende politieke lobby met toegang tot het Congres, de inlichtingendiensten en het Witte Huis. Het Joods instituut voor aangelegenheden van nationale veiligheid (Jewish Institute for National Security Affairs, of JINSA) heeft al even machtige connecties. De antilasterbond (Anti Defamation League, of ADL) en het comité voor accuratesse in verslaggeving over het Midden-Oosten in Amerika (Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America, of CAMERA) zijn stuk voor stuk strijdbare waakhonden over wat de media over Israëlische aangelegenheden publiceren.

Zodra Cameron voor de camera's van Fox verscheen om aan te kondigen dat hij een 'mogelijke spionage- en surveillanceoperatie door

Israëliërs tegen Al-Qaida-terroristen in de V.S.' had ontdekt, openden de gezamenlijke hulpbronnen van de Joodse lobby het vuur op hem.

Maar nog terwijl zij hun eerste salvo losten, verscheen Cameron opnieuw voor de camera's met een tweede reportage, waarin hij wist te melden dat veel van de Israëliërs bij een leugendetector-test door de mand waren gevallen toen zij werden ondervraagd over hun vermeende surveillance-activiteiten in de Verenigde Staten'.

In Parijs meldde de gezaghebbende *Le Monde* dat 'in de V.S. een groot spionagenetwerk was opgerold, tijdens de grootste operatie in zijn soort sinds 1985, toen Jonathan Pollard was betrapt op het verkopen van supergeheime informatie aan de Mossad'.

Met hernieuwde gebetenheid ging de Joodse lobby aan het werk.

Zoals voorspelbaar was, herhaalde de Israëlische ambassade wat het altijd over dit soort beschuldigingen had gezegd: 'Geen enkele Amerikaanse functionaris of inlichtingendienst heeft een klacht bij ons ingediend. Het hele verhaal is onzinnig. Israël spioneert niet in de V.S.'

De Joodse lobby kapittelde Cameron vanwege zijn reportages. Vertegenwoordigers van de JINSA, de ADL en CAMERA betoogden dat de Fox-reportage 'zich uitsluitend baseert op anonieme bronnen en geen enkel rechtstreeks bewijs aanvoert'. CAMERA's adjunct-directeur, Alex Safian, verklaarde dat zijn organisatie met vertegenwoordigers van Fox News 'gesprekken over Camerons reportage voerde'.

Safian trok ook Camerons 'beweegredenen' voor het maken van deze reportage in twijfel. 'Naar mijn mening is Fox altijd fair geweest in zijn verslaggeving over Israël. Ik heb het idee dat het alleen Cameron is die iets persoonlijks tegen Israël heeft. Hij is in het Midden-Oosten opgegroeid. Misschien dat dát er iets mee van doen heeft. Misschien sympathiseert hij met de Arabische zijde. Je vraagt je het een en ander af.' De implicatie was, dat Carl Cameron een fanaticus zou zijn; later zou Safian datzelfde verwijt maken aan de hele redactie van *Le Monde*.

'Ik ben sprakeloos,' zei Cameron toen hij van Safians uitspraken hoorde. 'Ik heb in mijn jeugd verscheidene jaren in Iran gewoond, omdat mijn vader daar als archeoloog werkzaam was. Dat zou mij "anti-Israëlisch" hebben gemaakt?' Cameron, in Washington hoofdcorrespondent voor Fox News, was nooit eerder aangevallen wegens 'vooringenomen' verslaggeving.

Michael Lind, bestuurslid van de New America Foundation – een denktank – en ex-hoofdredacteur van het tijdschrift *The National Interest*, zei: 'Onder leden van de inlichtingendienst, de instanties voor wetshandhaving en het leger bestaat de indruk dat je geen kritiek op

Israël kunt leveren zonder dat je rechtstreeks of langs een omweg verdacht wordt gemaakt of het etiket “sympathisant met de Arabische zaak” opgeplakt krijgt.’

Terwijl de aanvallen op Cameron en *Le Monde* onverminderd doorgingen werden de ‘studenten kunsthistorie’ stilletjes naar Israël gedeporteerd, op grond van wat de Amerikaanse Immigration and Naturalization Service als ‘routine-visumovertredingen’ typeerde.

Geen enkel groot mediakanaal stelde de vraag waarom de CIA – via zijn nationale contraspionagedienst – bij deze zaak betrokken was geweest. Of waarom de FBI had vastgesteld dat de vermeende ‘studenten’ niet minder dan zesendertig Amerikaanse defensie-inrichtingen hadden bezocht.

Uiteindelijk kwam het zover dat, nog terwijl de ‘studenten’ per El Al terugvlogen naar Tel Aviv, alle sporen van Camerons reportages van de website van Fox New verdwenen. In plaats daarvan bevatte de website de opmerking: ‘Deze berichtgeving heeft opgehouden te bestaan’. Een CIA-woordvoerder verklaarde: ‘We hebben dat boek gesloten.’

Niet lang daarna kwam er een eind aan Halevy’s ambtstermijn bij de Mossad.

Er was nog een andere nalatenschap die Halevy als gepensioneerde met zich meenam: zijn besluit om een nieuw onderzoek in te stellen naar de dood van prinses Diana en Dodi al-Fayed. Nadat hij het Mossad-dossier over dat incident had gelezen, had hij Maurice, de agent die betrokken was geweest bij de poging Henri Paul te rekruteren – de chauffeur van de Mercedes waarin de jonge geliefden de dood hadden gevonden – gevraagd om een nieuw overzicht samen te stellen van de laatste gezamenlijke dag van het paar.

Kwam dat voort uit Halevy’s persoonlijke nieuwsgierigheid? Er gingen geruchten dat hij Diana persoonlijk had ontmoet gedurende zijn periode als Israëls ambassadeur bij de Europese Gemeenschap. Wat dat aangaat, zou hij niet de eerste diplomaat zijn geweest die in haar ban was geraakt. Het is echter waarschijnlijker dat Halevy er zich van wilde overtuigen dat er geen nieuwe aanwijzingen waren die de beweringen schraagden dat de Mossad indirect bij hun dood betrokken zou zijn geweest.

Maurice, die inmiddels een bureaufunctie in het hoofdkwartier had, had een gedetailleerd verslag van de laatste dag in het leven van Diana en Dodi samengesteld.

Zij die dit verslag hebben gelezen, zeggen dat het de details van de feiten in het oorspronkelijke Mossad-rapport nader belicht. Mohamed al-Fayed, de vader van Dodi, wordt erin beschreven als een man die wordt geobsedeerd door het idee dat prinses Diana zwanger was en dat vanaf het moment dat zij en Dodi per vliegtuig in Parijs arriveerden haar gangen werden nagegaan door de CIA, MI6 en de Franse geheime dienst. Het dossier bevat transcripties van verscheidene telefoontjes, met inbegrip van een telefoontje van Diana's voormalige Schotse lijfwacht, waarin haar werd aangeraden 'uiterst voorzichtig' te zijn. Het rapport bevat ook een minutieus tijdschema van de avond van 30 augustus 1997, die het paar samen in Parijs heeft doorgebracht. Hierop volgt een soortgelijk overzicht van de gang van zaken gedurende het begin van zondag de 31ste, toen het paar zich vanuit het Ritz Hotel snel naar Dodi's appartement, op korte afstand van het hotel, liet rijden. Vervolgens had Maurice zich geconcentreerd op een witte Fiat Uno. Die auto had vlak bij het Ritz geparkeerd gestaan. Andere fotografen zeiden dat die auto eigendom was van de paparazzo James Anderson. Hij had het fotograferen van Diana tot zijn specialiteit gemaakt. Daarmee had hij een fortuin verdiend. Er was echter vastgesteld dat Anderson die bewuste nacht niet aanwezig was geweest.

Hierna beschreef Maurice hoe de witte Fiat Uno de Mercedes met Henri Paul aan het stuur en Diana en Dodi op de achterbank had achtervolgd; de beide auto's waren nek aan nek de L'Alma-tunnel in geraasd, waar Diana en Dodo de dood hadden gevonden.

Later was een auto van hetzelfde merk en model, maar kortgeleden blauw gespoten, in een Parijse parkeergarage ontdekt. Toen er aan de lak werd gekrabd, bleek hij daaronder wit te zijn. De politie had zich niet in de zaak verdiept. Had zij al het vermoeden dat dit niet het voertuig was dat zij zochten? Zo ja, waarom werd er dan geen bezoekje gebracht aan de autosloperij in een Parijse voorstad, waar een andere witte Fiat Uno slechts enkele uren na het dodelijke ongeval was samengeperst tot een blok schroot? Had de Parijse politie zich misschien al gerealiseerd dat dit slechts tijdverspilling zou zijn?

In zijn rapport merkt Maurice op: 'Bijna vier uur na het incident vloog James Anderson plotseling naar Corsica. Er is geen enkele professionele reden daarvoor bekend. Er was op dat moment geen enkele beroemdheid op Corsica die het fotograferen waard was. In mei 2000 werd een totaal uitgebrande auto ontdekt in een bos nabij Nantes. De bestuurder zat nog in het wrak. Uit DNA-tests is gebleken dat het het lichaam van James Anderson was.

Hierin schuilt het laatste mysterie, een raadsel dat wellicht nooit zal worden opgelost. Was Anderson misschien naar Corsica gevlogen om een substantiële beloning te innen voor het uitlenen van zijn witte Fiat Uno? Alleen – aan wie? De Mossad had er in geen geval belang bij om Diana en Dodi op de korrel te nemen. Zou er een andere geheime dienst bij betrokken zijn geweest? Naar verluidt had Anderson connecties met zowel de Franse als de Britse inlichtingendienst. Toch is en blijft het, zelfs als het inderdaad zo is, een ongeloofwaardige gedachtesprong – zoals Mohamed al-Fayed die heeft gemaakt door te suggereren dat Andersons auto 'geleend en gebruikt' zou zijn 'om Henry Paul de macht over het stuur van de Mercedes te doen verliezen'.

Toch houden de vragen niet op. Waarom was het politie-onderzoek naar de dood van Anderson zo oppervlakkig? Waarom heeft de politie nooit een poging gedaan erachter te komen waarom hij naar Corsica was gegaan en al evenmin zijn bankrekeningen nageplozen? Zoals iedere welgestelde man of vrouw hield Anderson er tal van bankrekeningen in alle delen van Europa op na. Ze werden geen van alle onderzocht om vast te stellen of hij na zijn bezoek aan Corsica wel of geen groot bedrag had gestort.

Nog intrigerender is de mogelijkheid dat Halevy zich zorgen maakte over de dood van Anderson. Zou er in het verleden soms een poging zijn ondernomen hem voor de Mossad te rekruteren? Hoewel daar misschien niets over is vermeld in een Mossad-dossier, is het best mogelijk dat een katsa tijdens een operatie met de paparazzo in contact was gekomen en een poging had gedaan gebruik van hem te maken.

Wat Halevy zelf over dit alles mag hebben gedacht heeft hij steeds voor zich gehouden. Zo was hij. Zijn onvermogen om anderen deelgenoot te maken van enkele geheimen, kan heel goed tot zijn val hebben geleid. Hij was stilletjes bij de Mossad gekomen en is op dezelfde manier vertrokken.

Vandaag, op de elfde september 2002, zat het stafpersoneel van de Mossad in de cafetaria te wachten op de komst van Halevy's opvolger, die hen zou toespreken. Niemand wist wat hij of zij kon verwachten. De spanning was, zoals een staffunctionaris het omschreef, 'bijna een levend iets'.

Meir Dagan wachtte op de gang totdat hij er zeker van was dat het stil was in de cafetaria. Lang geleden, toen hij als militair commandant zijn troepen had moeten instrueren, had hij geleerd hoe belangrijk het is om een goede entree te maken. Nu was hij, als de tiende memune die op het punt stond de leiding van de Mossad op zich te nemen, even

vastbesloten om vanaf het eerste begin zijn gezag te vestigen. Sinds zijn benoeming had hij talloze personeelsdossiers doorgenomen. Hij had een formidabel geheugen en als hij ooit een gezicht had gezien, vergat hij het nooit meer.

Zijn gezicht, dat van een man van zevenenvijftig, was een afspiegeling van alle recente oorlogen die Israël had uitgevochten. Hij had in 1991 persoonlijk de eerste Intifada in de Gaza-strook neergeslagen. Hij was tijdens de Jom Kippoer-oorlog zijn mannen aan het front voorgegaan in de strijd. Ook in Libanon had hij zich in de strijd onderscheiden. In al deze functies had hij hetzelfde manier van doen toegepast dat hij als militair hanteerde: ontwaken uit een lichte slaap, een koude douche nemen en zijn dagelijkse ontbijt van yoghurt, toast met honing en sterke zwarte koffie tot zich nemen. Hij had een bruusk, trots en gebiedend karakter en liet zich graag voorstaan op zijn conduitestaat.

Als in de strijd geharde held uit diverse oorlogen had hij in de Arabische hoofdsteden de reputatie verworven van een man die angst inboezemde, een man die zich in naamloze steegjes kon wagen met niet meer dan een pistool op zak. Hij was twee keer gewond geraakt in de strijd. Op sommige dagen, als de pijn in zijn knie té hevig werd, maakte hij gebruik van een wandelstok. Dit met grote tegenzin; hij had een hekel aan elk spoortje van zwakheid bij zichzelf én anderen. Die septemberdag had hij zijn wandelstok thuisgelaten.

In zijn vrije tijd verdiepte Meir Dagan zich in de militaire geschiedenis en vooral in de lessen die uit militaire inlichtingen inzake gewonnen of verloren veldslagen konden worden getrokken.

Weinig mensen wisten dat hij een vaardig landschapsschilder was (hij had al een hoek in zijn nieuwe kantoor gereserveerd voor het opzetten van zijn schildersezel om aan een van zijn aquarellen te kunnen werken). Net als al het overige dat verband met hem hield, maakte dit feit deel uit van zijn persoonlijke wereld. Hij was een man met weinig vrienden, maar met een gelukkig gezinsleven. En hij was met slechts één doel overgestapt naar de Mossad: het Instituut weer omsmeden tot de inlichtingendienst die het ooit was geweest.

Hiertoe had premier Ariel Sharon hem van zijn militaire commando ontheven. De twee mannen waren bevriend sinds de tijd dat ze samen tegen de PLO in Libanon hadden gevochten. Dagan had in dat politieke moeras indruk weten te maken met zijn bekwaamheid in het opvijzelen van het moreel van zijn mensen. Dit, zo had Sharon gezegd, was nu bij de Mossad een prioriteit. Hij had Dagan gekozen omdat hij in veel

opzichten uit hetzelfde hout was gesneden als vermoedelijk de grootste leider die de Mossad ooit had gehad, Meir Amit.

Toen hij het gevoel had dat de sfeer van verwachting in de cafetaria voldoende was toegenomen, liep Dagan de cafetaria in. Hij liep snel langs het zwijgende personeel naar voren en gebruikte een stoel om boven op een tafel te gaan staan. Toen liet hij langdurig zijn blik langs de naar hem opkijkende gezichten glijden. Eindelijk begon hij te spreken.

'In Libanon was ik getuige van de nasleep van een familievete. Ze hadden het hoofd van een plaatselijke patriarch opengespleten en zijn hersenen lagen op de grond. Om hem heen lagen zijn vrouw en sommige van zijn kinderen. Allemaal dood. Voordat ik iets kon doen, greep een van de zoons van de patriarch een handvol hersenweefsel en slikte het door. Zo gaat dat daarginds met familievetes. Eet de hersenen op; neem de kracht ervan over.'

Hij laste een pauze in om zijn woorden het volle effect te laten sorteren.

'Ik wil niet dat iemand júllie hersenen verslinden. Zorg dat je de hunne eet.' Dagan benadrukte dit punt door zijn gebalde vuist hard in de palm van zijn andere hand te laten neerkomen.

Zijn woorden konden zijn toehoorders alleen maar in hun ban hebben gehouden, ook al huiverden sommigen bij wat hij te zeggen had. Anderen in de cafetaria hadden vijanden van Israël gedood die niet voor de rechter konden worden gebracht omdat ze diep binnen de grenzen van Arabische buurlanden bescherming genoten.

Achter Dagans woorden ging de duidelijke garantie schuil dat hij van nu af aan goedkeuring zou verlenen aan iedere operatie tegen degenen die anders 'hún hersenen zouden eten'. Op zijn beurt zou hij de Mossad beschermen met alle middelen die hij kende, wettig of onwettig. Dit hield in dat hij zijn agenten voortaan zou toestaan gebruik te maken van verboden zenuwgiffen, dumdumkogels en andere moordmethoden waarvan zelfs de voormalige KGB of de Chinese geheime dienst zich zelden bediende. Hij liet er echter ook geen twijfel aan bestaan dat hij niet zou aarzelen hen bloot te stellen aan marteling en een wisse dood als ze hun vijanden in handen vielen. Geen wonder dat iedereen aan zijn lippen hing.

Sommigen, die pas de opleidingsschool hadden doorlopen, zullen zich wellicht de woorden hebben herinnerd die lang geleden waren uitgesproken door Meir Amit en nu deel uitmaakten van het lesprogramma over sluipmoorden: 'Vergelijk de Mossad met de officiële beul of de arts in de afdeling met ter dood veroordeelden die de dodelijke

injectie toedient. Wat jullie doen, heeft de instemming van de staat Israël. Als je iemand doodt, overtreed je geen wet. Je voert slechts een vonnis uit dat door de zittende premier is gesanctioneerd.’

Dagan vervolgde: ‘Ik ben hier om jullie te vertellen dat de “goeie ouwe tijd” terug is. De teerling zal weldra worden geworpen.’

Daarna vertelde hij hun over zichzelf. Hoe hij was geboren in een trein tussen Rusland en Polen. Dat hij verscheidene talen sprak. Dat hij werkte op basis van de premisse dat actie nooit kon wachten op zekerheid. Hij eindigde zijn betoog met een laatste klap van zijn vuist in zijn handpalm.

Het was een optreden met veel bravoure. Terwijl hij van de tafel sprong en de cafetaria verliet, volgde het applaus hem helemaal tot aan de deur.

Het duurde niet lang voor het moment aanbrak waarop Meir Dagan kon demonstreren wat hij bedoelde met het verslinden van de hersenen van hun vijanden. In oktober 2002 was in de Keniaanse havenstad Mombasa een met springstoffen volgestouwde terreinwagen de receptie van het Paradise Hotel binnengereden –een hotel waarvan Israëliërs eigenaars waren. Er waren vijftien doden gevallen en tachtig mensen waren ernstig gewond. Bijna tegelijkertijd haalden twee vanaf de schouder afgevuurde raketten bijna een passagiersvliegtuig van El Al neer, dat toeristen vanuit Kenia terugbracht naar Tel Aviv. De 275 mensen aan boord waren op een haartje na gedood – min of meer op de manier zoals dat bij Lockerbie was gebeurd.

Ogenblikkelijk besloot Meir Dagan dat deze aanslagen het werk van Al-Qaida waren geweest en dat de raketten afkomstig waren uit het arsenaal van Irak. De bevestiging van dit vermoeden was afkomstig van zijn eigen deepcoveragenten in Bagdad én de CIA en MI6.

Binnen enkele uren stelde Dagan een team samen voor uitzending naar Mombasa. Ze spraken zonder uitzondering een van de plaatselijke talen. Ze konden op het eiland doorgaan voor Arabieren of Aziatische handelaren. Ze kleedden zich er niet alleen naar, maar zagen er werkelijk zo uit. Hun voornaamste taak in Mombasa was het opsporen en doden van de mannen achter de drie zelfmoordterroristen in de terreinwagen – mannen die lachend de dood in waren gegaan toen ze hun voertuig in volle vaart het hotel binnenreden.

Het kidon-team nam een klein laboratorium aan gifstoffen in verzegelde ampullen mee, om te gebruiken zodra het moment kwam om toe te slaan. Ze beschikten ook over lange en korte messen. Plus pianosnaren om te wurgen. Explosieven, niet groter dan een medaillon,

maar krachtig genoeg om iemands hoofd van de romp te scheiden. Ook namen ze een compleet vuurwapenarsenaal mee: pistolen met korte loop en sluipschuttersgeweren met een dodelijk bereik van ruim anderhalve kilometer. Iedere kidon had diverse paspoorten bij zich waarmee hij in uiteenlopende vermommingen grenzen kon oversteken.

Ze vlogen in een eigen vliegtuig naar Mombasa. Daar bevonden zich al Mossad-agenten uit Lagos in Nigeria, waaruit Israël het leeuwendeel van zijn aardolie importeert, om het team uit Tel Aviv steun te leveren. Andere katsa's uit Zuid-Afrika, Rome, Malta en Cyprus waren inmiddels via allerlei routes overgekomen naar de brandende hitte van Mombasa.

Dagans mannen waren hoffelijk tegenover vertegenwoordigers van de CIA, MI6 en andere Europese inlichtingendiensten en beleden lippendienst aan de wreedheden die binnen Kenia's jurisdictie waren gepleegd. Voor het team waren de doden en gewonden echter Israëliërs. Dat feit maakte het tot hún zaak.

In Tel Aviv kon Dagan alleen maar wachten. Hij wist dat zijn mensen al in de multi-etnische bevolking van de regio waren opgegaan.

Tot op de huidige dag weet niemand met zekerheid hoeveel succes het Mossad-team heeft geboekt. Bronnen uit andere inlichtingendiensten zeggen dat het team verscheidene vermoedelijke terroristen heeft gedood en hun lijken dumpte in moerassen waarin het wemelde van krokodillen. Als dat waar is, komt dat overeen met de manier waarop de Mossad dat soort dingen aanpakt. De realiteit van hun wereld is anders dan die van andere mensen.

Terwijl zijn agenten hun meedogenloze safari tegen Al-Qaida uitvoerden, worstelde Meir Dagan zelf met een andere, al even geduchte vijand: de zelfmoordterroristen die Israël in de laatste weken van 2002 bleven teisteren.

De eerste zelfmoordterrorist in Israël sloeg toe op een warme voorjaarsdag in april 1993. Algauw volgden anderen dit voorbeeld, waarbij honderden mensen de dood vonden en duizenden gewond raakten. Mannen, vrouwen en kinderen waren omgekomen in stadsbussen, winkelcentra en cafés of onderweg naar school. Elk sterfgeval had één gemeenschappelijk doel: iedere hoop op vrede in het Midden-Oosten smoren. De meesten die zichzelf opbliezen, waren afkomstig uit een terroristische groepering die zichzelf de Al-Aqsa-martelaarsbrigade noemde. Onder de Israëliërs werden ze meer gevreesd dan Hezbollah en Hamas.

Iedere potentiële zelfmoordterrorist moest een aanbeveling hebben voor de jihad-commissie van Al-Aqsa. Tot dusverre hadden de gezamenlijke hulpbronnen van de Israëlische inlichtingengemeenschap geen kans gezien de leden ervan op te sporen. Het enige wat bekend was, was dat zij elkaar met de hand geschreven notities doorgaven om belangrijke beslissingen bekend te maken.

Lang voordat een kandidaat-zelfmoordterrorist werd benaderd, werd zijn familieachtergrond zorgvuldig nagetrokken. Een kritieke factor in het selectieproces was het religieuze standpunt van de kandidaat. Dus werd de imam van de moskee waar de kandidaat zijn dagelijkse gebeden zei geraadpleegd: hoe goed kende de kandidaat de Koran? Hoe regelmatig kwam hij naar de vrijdagse gebedsdienst? Er waren uiteraard nog andere voorwaarden waaraan de kandidaat moest voldoen voor hij in aanmerking kwam voor het martelaarschap. Als de kandidaat de enige kostwinner in het gezin was, werd hij niet geaccepteerd; als twee broers zich tegelijk kwamen aanbieden, werd er maar een gekozen.

Alleen als aan deze basisvoorwaarden was voldaan, werd de kandidaat uitgenodigd voor een gesprek met de jihad-commissie. Zulke gesprekken vonden vaak plaats in een openbare gelegenheid, zoals een drukbezocht café, om het afluisterrisico zoveel mogelijk te beperken.

In de eerste bespreking ging het vooral om de religieuze kennis van de kandidaat. Vervolgens werd hij aan de tand gevoeld over zijn politieke overtuiging. Als de antwoorden bevredigend uitvielen, werd hij op de lijst van kandidaat-zelfmoordterroristen geplaatst. Niemand wist hoe lang deze lijst was. Er werd echter vermoed dat er honderden namen op prijkten.

Al deze bijzonderheden had Meir Dagan in de Mossad-dossiers gelezen. Hij wilde echter méér weten. Daarom groef hij elk vrij moment wat dieper in de gesloten wereld van de zelfmoordterroristen en hun instructeurs.

De voorbereidingen tot het martelarendom vonden plaats in een moskee, in de regel in een achterafruimte zonder spiedende ogen. De imam werd dan geassisteerd door een lid van de jihad-commissie. Ze brachten acht uur per dag door met de kandidaat en verdeelden de tijd in zwijgend bidden en het hardop lezen van Koran-verzen.

Een van de belangrijke taken in dit stadium bestond uit het uitspreken van zoveel mogelijk verzekeringen, van de strekking dat hij – of zij, want ook vrouwen kwamen in aanmerking voor een zelfmoordaanslag – op de Dag des Oordeels zou worden toegelaten tot het paradijs. Hij of zij mocht dan tevens zeventig naaste familieleden

uitkiezen die mét hem of haar het paradijs binnen konden gaan. In het paradijs zou de mannelijke martelaar de beschikking hebben over tweeënzeventig *houri's*, hemelse maagden die daar volgens de islamitische folklore leven om martelaren te dienen.

Die beloften werden afgewisseld met perioden waarin werd getoetst of het geloof van de kandidaat-zelfmoordterrorist in het martelaarschap geen moment wankelde. De imam en zijn assistent herhaalden keer op keer dezelfde aansporing: 'Je sterft om Allahs welgevallen te verdienen. Je bent door Allah uitverkoren, omdat Hij in jou alles heeft gezien wat goed is.'

Het eerste teken waaraan de zelfmoordterrorist kon zien dat hij op het punt stond vrijwillig de dood in te gaan, kwam als hij gezelschap kreeg van twee 'adviseurs' die de assistent van de imam kwamen vervangen. Deze oudere mannen, doorkneed in de extremistische leer van het islamisme, hadden tot taak ervoor te zorgen dat een kandidaat geen moment aarzelde waar het zijn of haar bereidheid tot sterven betrof. Zij focusten zich op de 'glorie' die hem of haar wachtte in het paradijs, eindelijk in Allahs tegenwoordigheid met de kans om de profeet Mohammed te ontmoeten.

Als de uitvoering van de missie voor de deur stond, verhuisde de zelfmoordterrorist naar een speciaal daarvoor ingerichte kamer. De muren waren volgeschreven met soera's uit de Koran. Tussen de soera's waren groene vogels geschilderd die door een paars luchtruim vlogen, dit om de zelfmoordterrorist eraan te herinneren dat zij de zielen van martelaren voor Allah droegen. De indoctrinatie werd doelgerichter. De zelfmoordterrorist kreeg de verzekering dat hij dicht bij het paradijs was. Als het moment gekomen was, hoefde hij alleen maar de ontstekingsknop in te drukken om de beloofde wereld binnen te kunnen gaan.

Urenlang bleven de adviseurs en de menselijke bom gezamenlijk vasten en bidden. Ondertussen werd de praktische kant van zijn vertrek naar het paradijs afgehandeld. Alle aardse schulden van de zelfmoordterrorist werden gedelgd door de jihad-commissie. Hij kreeg de verzekering dat zijn familie tot ereleden van hun gemeenschap werden verheven.

Voortdurend werd gecontroleerd of de zelfmoordterrorist geen spoor van angst vertoonde. Als zij uiteindelijk gerustgesteld waren, verleenden de adviseurs hem de titel *Al-Shahid Al-Hayy* – 'de levende martelaar'.

In het laatste stadium verstopte de zelfmoordterrorist een exemplaar van de Koran onder zijn kleren. Hier overheen ging het bomvest. Een

draad naar de ontstekingsknop werd met plakband in de palm van zijn hand bevestigd.

Nu escorteerden de adviseurs de zelfmoordterrorist naar de plaats delict. Ze namen afscheid van hem met de belofte die alle menselijke bommen wordt meegegeven: ‘Allah is mét je. Allah zal zorgen dat je slaagt, zodat Hij je in het paradijs kan ontvangen.’

Als de zelfmoordterrorist later de explosieven tot ontploffing bracht, schreeuwde hij luid: *‘Allah oe-akbar!’* – God is groot! Alle lof zij Allah.

Het is vrijwel zeker dat dit ook de laatste woorden waren van Wafa’a Ali Idris.

Meir Dagan had de jonge islamitische vrouw die voor de martelaarsdood had gekozen grondig bestudeerd. Haar was een plaats in de gemeenschap van islamitische martelaren beloofd. Zij was de eerste vrouwelijke zelfmoordterrorist die een aanslag pleegde op nietsvermoedende Israëliërs; zij deed dat op een mooie voorjaarsochtend van 2002, het soort ochtenden die Israëliërs herinnert aan de reden waarom zij dit omstreden land altijd ‘het Beloofde Land’ hebben genoemd.

Die zondagochtend was Wafa’a dicht bij haar tweeëndertigste verjaardag. Het geschenk waarop zij het meest trots was, was een ingelijste foto van Yasser Arafat, die hij haar persoonlijk had gegeven. Ze was al sinds haar tienerjaren lid van Al-Fatah, toen ze haar eerste stenen naar Israëlische soldaten op de Westoever van de Jordaan had gegooid.

Op haar achttiende was ze getrouwd met een verre neef die smid was. Tien jaar later had zijn moeder het paar gedwongen om te scheiden, omdat Wafa’a onvruchtbaar was gebleken.

Na de scheiding was ze als verpleegster bij de Rode Halvemaan gaan werken, het islamitische equivalent van het Rode Kruis.

‘Zij deed haar werk in het heetst van de strijd. Ze hielp de gewonden en bracht vaak zwaargewonde en stervende kinderen in veiligheid,’ zei haar moeder later trots. ‘Aan het eind van een lange dag in de frontlinie huilde mijn dochter vaak in mijn armen bij de herinnering aan de gruwelen die zij had gezien.’

Wafa’a’s vriendenkring begon te veranderen. In cafés in achterafstraatjes dronk ze vaak koffie met leden van Hamas, een beweging die in 1987 tijdens de eerste intifada – waaraan zij had deelgenomen – was opgericht. Ze luisterde naar hun plannen voor het creëren van een islamitische staat. Ook zocht ze het gezelschap van Hezbollah-leden, een al even extremistische groepering. Zij vervulden haar geest van nog meer fanatisme.

De Shin Bet, de Israëlische binnenlandse veiligheidsdienst, heeft later vastgesteld dat zij betrokken raakte bij de Palestijnse islamitische jihad. Het was de zoveelste stap naar de wereld van meedogenloze strijdbaarheid die nu haar hele leven beheerste. Gedurende de Ramadan van 2001 ontmoette zij een rekruteerder van de Martelarenbrigade van Al-Aqsa.

Haar moeder zei hierover: 'Wafa'a had eindelijk gevonden wat ze wilde. Een kans om te bewijzen dat zij een ware dochter van Palestina was.'

Nu, op die zondag, vijf maanden nadat de Martelarenbrigade haar had aangenomen als kandidaat-zelfmoordterroriste, was ze bereid voor hen te sterven.

De avond ervoor, toen het in de straten van Ramallah wemelde van jonge discobezoekers, had een oudere vrouw een pakket afgeleverd bij het huis van Wafa'a en haar moeder, een weduwe. Het pakket bevatte een nieuwe beha en panty's, plus een op maat gemaakt bomvest. De vorm ervan was berekend op het verbergen van maximaal drie kilo krachtige springstof met vlijmscherpe spijkers en scheermesfragmenten erin. Het vest paste onder de kleren die Wafa'a altijd op straat droeg. De springstof was gelijkmatig over diepe zakken in het vest rondom haar lichaam verdeeld. Een van die zakken hing voor haar genitaliën. Later opperde dr. Ariel Merari, een gezaghebbende expert inzake de technieken die door zelfmoordterroristen werden gebruikt, dat deze zak speciaal was bedacht 'omdat Israëlische veiligheidsmensen nooit Arabische vrouwen in dat deel van het lichaam fouilleren'.

Wafa'a heeft de persoon die het vest had gemaakt nooit ontmoet. Hij was naar verluidt afkomstig uit Jenin, een Arabische stad die later door Israëlische strijdkrachten werd verwoest. Bij de Mossad was de man bekend als 'de kleermaker des doods'. De inlichtingendienst had later achterhaald dat hij een bijzonder bekwame kleermaker was die het bomvest met driedubbele naden vervaardigde. De stof ervoor werd verkocht door Arabische stoffenhandels en was oorspronkelijk bestemd voor het maken van ondergoed. Het naaigaren was afkomstig uit een fourniturenwinkel. Mossad-technici kwamen tot de conclusie dat de kleermaker vermoedelijk gebruikmaakte van een ouderwetse Singer-naaimachine. Later zou blijken dat het bomvest voor Wafa'a – en dat van alle andere zelfmoordterroristen – zodanig was ontworpen dat de springstof zo goed mogelijk rondom het lichaam werd gedistribueerd en de kracht van de explosie een zo groot mogelijk gebied zou bestrijken.

Mogelijk had Wafa'a ook advies gekregen voor wat betreft de kleding die ze eroverheen kon dragen. 'We weten dat sommige mannelijke terroristen pruiken droegen en goed gekleed gingen. Dit vergemakkelijkte voor hen de toegang tot de betere cafés en restaurants onder hun doelwitten,' zei dr. Merari later. Wafa'a's moeder vertelde later dat haar dochter die zondagochtend het bomvest en schoon ondergoed op haar bed had gelegd. Ze had daarna haar mooiste jeans en een loshangende blouse uitgezocht om het bomvest te camoufleren.

Daarna had ze bezoek gekregen van haar geestelijk leidsman – een mannelijk lid van de jihad-commissie van de Martelarenbrigade. Samen hadden ze gebeden en had hij soera's uit de Koran gelezen. Ook had hij haar een exemplaar van de Koran gegeven; dat had ze in de achterzak van haar jeans gestoken.

In het kader van de voorbereiding op de dood werden de contacten met familieleden tot een minimum beperkt, dit om iedere aarzeling over het doorsnijden van aardse banden te verijdelen. Voortdurend werd de nieuwe zelfmoordterrorist herinnerd aan het nieuwe leven dat hem wachtte in het hiernamaals. Pas als de kandidaat op de drempel van het martelaarschap stond, kreeg hij of zij de gelegenheid wat tijd met de familie door te brengen. Dit was deels een test om vast te stellen of de vastbeslotenheid van de kandidaat wankelde.

Zo had Wafa'a haar laatste twee dagen doorgebracht bij haar moeder. Pas nadat het ondergoed en het bomvest waren afgeleverd, had ze haar moeder verteld wat er ging gebeuren. 'We hebben samen gebeden – voor Palestina. Voor de behouden reis van mijn dochter naar een betere wereld,' vertelde Wasfiya Ali Idris later.

Wasfiya zelf is een vrouw die het leven door de vertekenende bril van het islamitisch extremisme beziet. Haar enige lectuur is de Koran; haar grote held is Arafat. Het was haar droom dat haar dochter vrijwillig de dood in zou gaan om bij te dragen aan de stichting van een Palestijnse staat.

In sommige opzichten voldeed Wafa'a Ali Idris niet aan het profiel van een *shahid*, een martelaar. Voordat zij door de Martelarenbrigade gerekruteerd werd, had ze nooit blijk gegeven van sterke religieuze gevoelens. 'Na een tijdje bij de Martelarenbrigade werd zij een vroom volger van alles wat ik haar als kind had bijgebracht. Er ging geen dag meer voorbij zonder dat zij de Koran bestudeerde,' aldus haar moeder.

Haar haat jegens Israël ontwikkelde zich tot een levende kracht die haar overeind hield bij haar werk als verpleegster van de Rode Halvemaan. In de jaren voor haar dood was ze drie keer gewond geraakt

door Israëlisch vuur terwijl ze gewonde Arabieren in de straten van Ramallah verzorgde. Haar moeder vertelde: ‘In die tijd werd mijn dochter steeds kwader. Het enige wat zij probeerde te doen, was levens redden. Het kon die soldaten niets schelen. Toen, op een dag, zei ze tegen mij: “Mama, ik heb me aangesloten bij de Martelarenbrigade. Het is de enige manier waarop ik mijn volk kan dienen. Al degenen die de dood hebben gevonden, moeten worden gewroken!” Ik begreep hoe ze zich voelde.’

Wie zich enig idee wil vormen van de aantrekkingskracht die het martelaarschap voor zulke mensen heeft, hoeft niet verder te gaan dan de grote moskee van Ramallah, waar een van de imams mij uitlegde: ‘Eerst moet je de betekenis van de geest doorgronden. De geest trekt ons omhoog, terwijl de macht van materiële dingen ons probeert af te remmen. Als je echter eenmaal bent vervuld van het waarachtige verlangen een martelaar te worden, verliest het materiële zijn aantrekkingskracht. Alleen de ware gelovige kan dit begrijpen. Het is voor ongelovigen onmogelijk te begrijpen. Zij die hebben verkozen te sterven, weten dat de eeuwigheid niet meer ver weg is. Zij kennen geen twijfel over de wonderbaarlijke wereld die hen wacht. Zij hebben bij de Koran gezworen hun nobele daad te volvoeren, de eed van de jihadist. Wij noemen het *bayt al ridwan*, naar de Hof van het Paradijs voor de ware profeten.’

In Ramallah zijn zelfmoordterroristen helden. Er zijn zelfs posters voor de ‘Martelaar van de maand’. Ze worden bezongen in liederen en poëzie. In iedere moskee op de Westoever en in Gaza-Stad wordt elke vrijdag voor hen gebeden.

Sjeik Ahmed Yassin, wijlen de geestelijk leidsman van Hamas, heeft eens gezegd: ‘De liefde voor het martelaarschap zetelt diep in het hart. Toch zijn de beloningen ervoor op zichzelf niet het doel dat de martelaar nastreeft. Het enige oogmerk van de ware gelovige is het welgevallen van Allah. Dat kan het snelst en eenvoudigst worden verworven door te sterven voor Allahs zaak. Vergeet nooit dat het Allah zelf is die de martelaren uitverkiest.’

In maart 2004 werd de sjeik vermoord door een gevechtshelikopter toen hij de moskee in Gaza-Stad verliet. Zijn preek had een bekend refrein bevat: de behoefte aan meer jonge mannen en vrouwen die bereid waren zich op te offeren.

Er is echter geen gebrek aan vrijwilligers die het voorbeeld van Wafa’a Ali Idris willen volgen.

Kort na het begin van het middaguur, die zondag in maart 2002, blies ze zichzelf op in een drukke straat in Jeruzalem. Dit kostte een man van eenentachtig jaar oud het leven en er raakten honderd mannen, vrouwen en kinderen gewond. De springstof rukte haar hoofd en een arm van de romp en sloeg een gapend gat in haar buik. Een uur later verkondigden de radio's in Ramallah dat zij 'een ware heldin van ons volk' was.

Wafa'a was in Allahs naam gemanipuleerd door het religieus fanatisme in de duistere en gevaarlijke wereld van het islamitisch extremisme, dat heeft geleid tot de aanslagen op het WTC en het Pentagon, om maar te zwijgen van al die andere zelfmoordaanslagen overal in het Midden-Oosten, in Pakistan en op de Filipijnen.

Sinds Wafa'a's dood hebben nog meer jonge vrouwen een overeenkomstig lot ondergaan. Samen hebben zij nog eens bijna tweehonderdvijftig Israëlische burgers gedood of verwond.

Voor hun 'heldendaden' wordt de term 'heilige explosie' gebruikt, want zelfmoord is in de islam verboden. De spindoctors van de Martelarenbrigade waren echter doorkneed in de zwarte kunst van de propaganda.

Ouders die hebben toegestaan dat hun kind zich opofferde, kunnen op een fikse beloning rekenen: een levenslang pensioen. Hoewel de hoogte varieert, wordt gezegd dat zij minimaal twee keer het inkomen ontvangen dat zij vóór de dood van hun zoon of dochter hadden.

Dat geld is afkomstig uit Iran. Het is zwart geld, dat wordt witgewassen via centrale banken – van Damascus tot Athene. Van daaruit wordt het elektronisch overgemaakt naar een rekening in Cairo. Vervolgens gaat het per koerier naar de jihad-commissie, die het verdeelt.

Meir Dagan maakte het opsporen van de eindbestemming van al dat geld tot een prioriteit, in de hoop dat het geld de Mossad-agenten de weg zou wijzen naar de mannen die de zelfmoordterroristen indoctrineren en leiden. Het was een veeleisende taak. De Martelarenbrigade opereert op basis van het systeem van kleine cellen. Vaak telt zo'n cel niet meer dan twee of drie personen. In de gesloten wereld van de vluchtelingenkampen is het moeilijk informanten voor de Israëlische inlichtingendienst te rekruteren. Degenen die worden betrapt, worden geëxecuteerd. Ze sterven een langzame dood, want ze worden vaak langdurig gemarteld. Hun families worden opgezadeld met het odium dat zij een verrader van het islamitisch terrorisme hebben grootgebracht.

Voor de zelfmoordterrorist was er alleen glorie. In de wereld die zij bewoonden, was daarvan weinig te vinden. Misschien was de dood voor

sommigen onder hen een maar al te welkome bevrijding.

Na de dood van Wafa'a werd er op de Westoever een pamflet met haar foto in omloop gebracht. De tekst: 'Wij hebben geen tanks of raketten. We hebben echter iets dat daaraan superieur is: onze islamitische menselijke bommen. Wij hebben geen kernwapenarsenaal, maar een trots arsenaal van gelovigen.'

De enige zekerheid is dat steeds nieuwe jonge mannen en vrouwen zich zullen opblazen om de eeuwigheid binnen te gaan, mét veel slachtoffers. Meir Dagan wist dat de volgende zelfmoordterrorist dichter bij Israël moest zijn naarmate de vorige verder weg was.

Zo is de angstaanjagende werkelijkheid van leven en dood in het Heilige Land.

19

Na Saddam

Zo rond januari 2003, vijf maanden nadat hij de Mossad-cafetaria onder een ovationeel applaus had verlaten, was Meir Dagan een held geworden voor zijn medewerkers, en een man die door Israëls vijanden werd gevreesd. Zelfs de meest verbitterden onder hen erkenden dat de Mossad eens te meer de meest effectieve en meedogenloze spionagedienst in het Midden-Oosten en daarbuiten was. Dagan wist inmiddels meer over de geheimen van Arabische veiligheidsdiensten dan de Arabische politieke leiders zelf. Hij had nieuwe agenten laten infiltreren in de burelen van hoge overheidsfunctionarissen in Syrië, Egypte, Libanon en de Verenigde Arabische Emiraten. Onder zijn wakend oog was de Mossad met nieuwe energie doorgedrongen in alle sectoren van het Arabische politieke leven, bedrijfsleven en andere delen van de islamitische samenleving.

In de vier maanden na zijn ambtsaanvaarding had hij een studie gemaakt van de blunders en fouten die tot het instorten van het moreel binnen de Mossad hadden geleid. Hij had die toestand gecorrigeerd door ervoor te zorgen dat iedereen die daarvoor verantwoordelijk was uit de gelederen van de Mossad werd verwijderd. Ze waren vervangen door voormalige militairen, leden van de Shin Bet en andere Israëlische inlichtingendiensten. Dagan had er geen misverstand over laten bestaan dat hij hen had gekozen omdat zij zich aan *zijn* regels zouden houden, niet de officiële voorschriften en regels. Zij hadden aangetoond dat zij

bereid waren hém te dienen, zuiver vanuit de overtuiging dat hij de man was die ze wilden volgen.

Hij werkte achttien uur per dag achter zijn bureau. Soms sliep hij op de bank in zijn kantoor. Het leven was hard. Hij kwam en ging als een dief in de nacht. Hij vloog naar Mombasa en andere plaatsen om het spoor van Osama bin Laden en Al-Qaida te volgen. Andere hoofden van geheime diensten zouden hun kantoor niet hebben verlaten. Dat was zijn stijl echter niet. Hij had altijd aan het front leidinggegeven.

Dagan had een plan uitgebroed dat naar hij hoopte het gevaar van de zelfmoordterroristen zou verminderen. Israël zou de wurggreep op Yasser Arafat en de blokkades van de Westoever en de Gaza-strook moeten verminderen – na een harde garantie van de Palestijnse autoriteiten dat zij de zelfmoordterroristen zouden aanpakken. Dit plan was voorgelegd aan Sharons kabinet, maar het was verworpen tenzij Arafat was geëlimineerd.

Dagan had de situatie aangezien. Hij was zich er terdege van bewust dat de relatie tussen Ariel Sharon en Arafat werd gekenmerkt door persoonlijke haat: er zou géén oplossing komen voordat Arafat er niet meer was. Dagans inlichtingenneus vertelde hem dat het initiatief daartoe misschien vanuit de Palestijnse gemeenschap zelf zou worden ondernomen. Een van de taken die hij na zijn ambtsaanvaarding had ondernomen, was het aanstichten van onvrede onder de daarvoor ontvankelijke Palestijnse groeperingen, onder meer door het idee te promoten dat Arafat het enige en laatste obstakel was op de weg naar vrede. Propaganda – in al haar vermommingen – was een wapen waarvan Dagan ook in zijn tijd als militair commandant gebruik had gemaakt.

De LAP, de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad, had bekendgemaakt dat er in Gaza-Stad een ‘terroristenacademie’ voor de opleiding van zelfmoordterroristen bestond, een uit de lucht gegrepen bewering. Het verhaal werd door de media van de daken geschreeuwd. Na dit staaltje van oorlogspropaganda verschenen er nog meer artikelen in die geest, en de resultaten werden vaak vermeld in het samenvattende rapport van de inlichtingendienst over de afgelopen nacht dat, zodra hij was ontwaakt, aan Ariel Sharon werd voorgelegd. Dit door Dagan gedicteerde, beknopte rapport gaf vorm aan het denken van Sharon voor de nieuwe dag.

De twee mannen onderhielden een hechte relatie met elkaar en deelden elkaars ideaal voor Israël: de zekerheid dat, zoals Sharon het formuleerde, ‘dit stukje grond, dat kaal en ongastvrij was totdat wij

Joden het tot de krachtcentrale van de hele regio transformeerden, ons nooit zal worden ontnomen'.

Tijdens een etentje bij hem thuis, kort na Dagans benoeming, had de premier hem een zwart geverfde pijlpunt in een vitrine laten zien. De pijlpunt stond voor de codenaam – *Hetz Shabor* – die Sharon kort voor de Zesdaagse Oorlog van begin juni 1967 had gekozen voor zijn aanval op het Egyptische leger in Gaza. Dit was het begin geweest van zijn loopbaan als de meest meedogenloze militaire commandant sinds Moshe Dayan. Hierop was de massamoord in twee vluchtelingenkampen in Libanon gevolgd, op 17 september 1982, waarbij vermoedelijk zo'n duizend mannen, vrouwen en kinderen waren afgeslacht zonder dat Sharons troepen tussenbeide waren gekomen. Daarna leek er een eind te zijn gekomen aan Sharons klim naar de top. Hij had zich echter in de politieke arena gewaagd en daar in de strijd om de leiding van de Likud-partij Benyamin Netanyahu afgetroefd – beslist geen geringe prestatie. Het was de opstap naar zijn huidige premierschap gebleken.

Tijdens dat etentje had Sharon Dagan uitgelegd dat hij hem had gekozen om de Mossad te gaan leiden, omdat zij allebei onbevreesde en gedreven leiders waren. Er was echter één groot verschil: Sharon was iemand die er geen been in zag een gok te wagen en grote risico's te nemen, zoals zijn bezoek aan de Tempelberg in Jeruzalem. Dit bezoek had de stoot gegeven tot de tweede Intifada en de weg geëffend voor de Martelarenbrigade met haar zelfmoordterroristen. Dagan was géén gokker. Alles wat hij deed was het resultaat van berekening.

Hij was pas enkele weken in functie toen hij per El Al naar Londen was gevlogen voor een ontmoeting met de directeuren-generaal van de beide inlichtingendiensten van het Verenigd Koninkrijk, Richard Billing Dearlove van MI6, en Eliza Manningham-Buller van MI5.

Hij had hun achtergronden even intensief bestudeerd als hij zou hebben gedaan met die van Israëls vijanden. Zijn beide gesprekspartners waren dat in geen geval, maar ze hadden hem reden tot zorg gegeven. Het Verenigd Koninkrijk was al jaren een broeinest van islamitisch terrorisme geweest. Zowel Richard Reid, de zogeheten *shoe bomber* die een poging had gedaan een Amerikaans passagiersvliegtuig met springstof in zijn schoenen in de lucht op te blazen, als Zacharias Moussaoui, geïdentificeerd als de twintigste vliegtuigkaper van de aanslagen op 11 september, waren voor hun missie gerekruteerd in Londense moskeeën.

Deze stad was een hoofdkwartier geworden voor imams die het islamitisch extremisme predikten en zich toelegden op het zaaien van

pure haat, via een heel netwerk van organisaties: haat tegen Amerika, haat tegen Israël, haat tegen het Westen. Kortom, haat tegen alle democratieën die tolerantie en vrijheid hoog in hun vaandel hadden staan, nota bene het ideaal waaraan deze extremisten de vrijheid dankten om in het Verenigd Koninkrijk haat te zaaien.

Ondanks tal van protesten was de regering asiel blijven verlenen aan islamitische fundamentalisten die in andere landen wegens terroristische activiteiten werden gezocht. De regeringen van Frankrijk, Algerije, Egypte, Jordanië, Saudi-Arabië en de Verenigde Staten hadden hun gal gespuwd over de Britse weigering de terroristen uit te leveren. De Britten waren er steeds op blijven hameren dat zij, als zij niet langer onder Britse bescherming stonden, bloot zouden staan aan ‘politieke vervolging’.

De islamitische haatpredikers die jongeren hadden aangezet tot terrorisme, hadden dure advocaten in de arm genomen om zich tegen uitwijzing te verzetten. Juridische manoeuvres hadden ertoe geleid dat deze zaken zich jarenlang voortsleepten. Khalid al-Fawwaz, door de Verenigde Staten gezocht vanwege zijn aandeel in de aanslag op de Amerikaanse ambassade in Nairobi, was erin geslaagd leemten in de Engelse rechtspraak te benutten, waardoor hij in het land had kunnen blijven. De proceskosten ter hoogte van 60.000 pond werden betaald uit de openbare middelen...

Gekleed in een van zijn krijtstreeppakken, een met de hand gemaakt wit overhemd en een gestreepte clubdas had Dearlove in zijn kantoor met uitzicht op de Theems zitten luisteren naar Dagan, toen deze hem uitlegde waarom er een eind moest komen aan de aanwezigheid van terroristen in het Verenigd Koninkrijk.

De Mossad-directeur wist exact de juiste toon aan te slaan tegenover een van de groten in de inlichtingengemeenschap, iemand die de beschikking had over een staf van 2000 medewerkers, waarvan 175 actief waren als spion. Dearloves salaris bedroeg 150.000 pond per jaar, vele keren meer dan wat Dagan verdiende. Ook genoot de directeur van MI6 benijdenswaardige emolumenten, zoals een dienstauto met gewapende chauffeur en het lidmaatschap van verscheidene exclusieve Londense clubs.

Dagan misgunde hem niets van dit alles. Hij wist dat Dearlove al zijn privileges had verdiend.

Na zijn studie in Cambridge was Dearlove in 1964 in dienst gekomen bij MI6. Vier jaar later werkte hij als agent in Nairobi. Vanuit de Keniaanse hoofdstad was hij vaak naar Zuid-Afrika gereisd om contacten te leggen met de BOSS, het Bureau of State Security, de Zuid-

Afrikaanse geheime dienst onder het apartheidsregime. In 1973 werd hij overgeplaatst naar Praag, waar hij plaatsvervangend hoofd werd van de MI6-vestiging daar. In die positie had hij leidinggegeven aan een operatie om te infiltreren in de landen van het Warschaupact. Onder zijn leiding waren verscheidene vooraanstaande spionnen van het Pact overgelopen naar het Westen.

Na een dienstperiode in Parijs was hij overgeplaatst naar Genève, waar hij werkte onder de dekmantel van een diplomaat bij de Verenigde Naties. Daar had hij zijn eerste serieuze contacten gelegd met de leden van de Arabische inlichtingendiensten van Irak, Syrië en Iran.

Een jaar later dook hij op in Washington, als eerste liaisonofficier voor MI6 bij de Amerikaanse inlichtingendiensten. In het voorjaar van 1992 was hij teruggehaald naar Londen, met de opdracht leiding te geven aan de verhuizing van MI6 vanuit het haveloze Century House in de vervallen Londense voorstad Lambeth naar het nieuwe, postmoderne hoofdkwartier in Vauxhall Cross, dat 236 miljoen pond had gekost. Naar verluidt had Dearlove tegen de tijd dat het kantoor werd geopend persoonlijk iedere ruimte gecontroleerd, de menu's van de cafetaria uitgeprobeerd en gebruikgemaakt van de bedden in het dormitorium in de kelder van het gebouw, bestemd om door de staf te worden gebruikt in tijden van crisis.

Hij had geregeld bezoeken aan Washington gebracht. Zijn collega van de CIA, George Tenet, had hij versteld doen staan, door duidelijk te maken dat hij de jacht op Osama bin Laden niet langer als de hoogste prioriteit voor MI6 beschouwde. In de kring van zijn naaste medewerkers zou Dearlove zich hebben laten ontvallen dat 'de gevangenneming van bin Laden, dood of levend, in hoge mate neerkomt op George Bush' behoefte aan een vette krantenkop'.

Dagan had sympathie voor Dearlove gekregen, toen deze hem vertelde dat hij geen aanhanger was van het Amerikaanse geloof in 'SigInt', spionage per satelliet. Naar zijn mening waren spionnen in het veld waardevoller en betrouwbaarder, want van hen 'krijg je wat zij van dichtbij waarnemen, in plaats van uit de buitenaardse ruimte'. In een wereld vol gecodeerde e-mails en superscherpe satellietbeelden vond Dagan dit een aantrekkelijk oordeel, dat zijn eigen mening weerspiegelde.

Dagan verheugde zich meer op zijn ontmoeting met Eliza Manningham-Buller dan op die met ongeacht welke andere spionnenbaas. De directeur-generaal van MI5 was pas het tweede vrouwelijke hoofd van de dienst. Met haar dubbele onderkin en

daverende lach, die ergens uit haar weelderige boezem leek op te wellen, was ze een opmerkelijke figuur.

Op haar drieënvijftigste, vier jaar jonger dan Dagan, verdiende ze een salaris dat veel hoger was dan hij ooit mocht hopen te ontvangen, en meer zelfs dan dat van haar hoogste politieke baas, eerste minister Tony Blair.

Haar stemgeluid, waarmee ze figuurlijk gesproken de ruiten kon laten springen, ging gepaard met haar afkomst uit de Britse upper class. Ze was de dochter van een voormalige minister van Financiën en een van haar twee zussen was getrouwd met een voormalige assistent-schatbewaarder van de Britse kroon.

Ze had in Oxford gestudeerd en had daar vanwege haar intimiderende optreden bekendgestaan als *Bullying Manner*. In het programmaboekje voor *Cinderella* van de toneelsociëteit van de universiteit werd zij in 1968 plechtig aangekondigd als 'The Honourable Eliza Manningham-Buller' voor de rol van de peetmoederfee. Met een bloemenkrans om haar hoofd en haar getrimde borstelige wenkbrauwen was ze in een rookwolk plotseling op het toneel verschenen. Ze had zich met een ruk omgedraaid en met haar stemgeluid niet alleen Cindarella maar ook het publiek in de zaal laten schrikken door te bulderen: 'We dachten wel dat je verrast zou zijn. Maar wees niet bang, ik ben je peetmoederfee, liefje.'

Die avond had een MI5-rekruteerder – een Oxford-tutor – tegenover haar geopperd dat ze beter al haar plannen voor een toneelcarrière opzij kon zetten voor een loopbaan bij MI5. Ze had goed naar hem geluisterd en er met haar vader over gepraat. Volgens hem was het spionnenmétier geen beroep voor een Britse lady.

Prompt was Eliza in dienst getreden bij MI5, als transcriptietypiste van afgeluisterde telefoongesprekken, voornamelijk gevoerd door diplomaten van het Sovjetblok in Londen. Al spoedig had ze echter bewezen heel veel talent te hebben voor het ontdekken van de betekenis van hun omzichtige terminologie. Ze was agente contraspionage geworden: spionnenvanger. *Bullying Manner* had zich ontwikkeld tot *Formidable Manner*. Haar ster in de gestructureerde MI5-hiërarchie was snel gestegen.

Ze was langer dan het merendeel van haar collega's en kon als een Romeinse keizerin gebiedend langs haar neus omlaag kijken als iemand haar ergernis wekte. Na een reprimande beende ze dan verder door een van de naargeestige gangen van MI5, 'als een oorlogsschip met opgestoken zeilen', aldus een collega. Ze had in Washington gewerkt, op

allerlei andere posten in straten zonder naam. Ze had de leiding gekregen van het MI5-team dat het onderzoek naar de Lockerbie-ramp verrichtte. Ook had ze de spionage-activiteiten van MI5 tegen de IRA geleid.

In 1997 was zij benoemd tot plaatsvervangend directeur-generaal van de dienst. Drie jaar later stond zij zelf aan het hoofd van MI5.

Meir Dagan bracht beide directeuren-generaal dezelfde compromisloze boodschap: Londen was een paradijs voor terroristen geworden, een stad die terroristen toestond te leven in een westerse democratie, zodat zij in de gelegenheid waren juist wat dát woord betekende te vernietigen. Aangezien Israël hun primaire doelwit was en bleef, moest daar een eind aan komen, verklaarde Dagan beleefd maar gedecideerd.

Overigens had hij, zo liet hij erop volgen, alle begrip voor het probleem waarmee het Verenigd Koninkrijk zich geconfronteerd zag. Het land was het nieuwe thuis voor 1,8 miljoen moslims, en de overgrote meerderheid van hen bestond uit vreedzame burgers die de wet in acht namen. Hij wist dat het Verenigd Koninkrijk hechte banden had met Arabische naties. Hij begreep echter ook dat islamistische extremistengroepen in staat waren geweest om diep in de gesloten moslimgemeenschap in het Verenigd Koninkrijk te opereren. Hij was bereid de Mossad ter beschikking te stellen van MI5 en MI6. Daartoe had hij toestemming nodig om het aantal van zijn in het land opererende agenten te verhogen. Sinds 1987 was dat aantal verminderd, nadat de regering-Thatcher zich over de Mossad-methoden had beklaagd.

Zowel Dearlove als Manningham-Buller werd het spoedig met hem eens. Binnen enkele dagen arriveerden er nieuwe Mossad-agenten in Londen. Ze hadden een lijst van radicale moslims bij zich, figuren van wie werd gevreesd dat zij bereid waren aanslagen op Israëlische en Joodse doelwitten te plegen. Het Mossad-team maakte duidelijk dat het op eigen houtje zou opereren. Zij zouden iedere bedreiging voor Israël even krachtig aanpakken als ze altijd hadden gedaan. Een ‘eliminatie’ zouden ze eruit laten zien als een ongeval – tenzij het als een waarschuwing voor anderen moest fungeren; in dat geval zouden zij geen moeite doen hun activiteiten te verbloemen.

En nu, in januari 2003, ging het om een eliminatie waarvan Meir Dagan wist dat ook president George W. Bush en zijn adviseurs zich er het hoofd over braken: de beste manier om Saddam Hussein te doden.

Terwijl de oorlogstrom in Washington steeds luider ging klinken en de nieuwe oorlog tegen Irak aankondigde, liet president George W. Bush tegenover zijn naaste adviseurs doorschemeren dat hij bereid was het

verbod om Saddam Hussein te doden dat de CIA was opgelegd, in te trekken. Dit verbod voor de CIA om ongeacht welk staatshoofd te doden, was van kracht sinds het pijnlijke geblunder van die inlichtingendienst bij zijn pogingen in de jaren zeventig om de Cubaanse dictator Fidel Castro te doden. Het presidentieel decreet van die strekking was nooit ingetrokken, maar die eerste dagen van het nieuwe jaar, in het koude winterweer in de Amerikaanse hoofdstad, toostten de neoconservatieven uit de kring rond de president – mannen en vrouwen die voor het merendeel ook Bush senior hadden gediend toen hij president was –al op de spoedige dood van Saddam Hussein.

Minister van Defensie Donald Rumsfeld betoogde dat de Verenigde Staten het wettige recht hadden iedereen te vermoorden die 'rechtstreeks of indirect' betrokken was geweest bij de aanslagen van de elfde september. Bovendien was er volgens Rumsfeld nog een andere reden om Saddam te doden, omdat hij bezig was voorraden massavernietigingswapens (w*eapons for mass destruction*, of WMD's) aan te leggen. Hoewel minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell en CIA-directeur George Tenet en zijn analisten Bush verzekerden dat er geen harde bewijzen waren dat Saddam de hand had gehad in de aanslagen van 11 september, of dat hij beschikte over een voorraad WMD's, hield Rumsfeld vol dat zijn eigen bronnen een ander verhaal vertelden.

De Mossad-agent die verbonden was aan de Israëlische ambassade in Washington, had echter ontdekt dat Rumsfelds voornaamste bron Ahmad Chalabi was, een man die had bijgedragen aan de vorming van het Iraaks Nationaal Congres, dat zichzelf de 'aanstaande Iraakse regering' noemde en klaarstond om een gevallen Saddam op te volgen.

De opvallend knappe Chalabi was sinds de machtsgreep van Saddam in 1979 een informant van de Mossad geweest. Hij was uitgeweken naar het buurland Jordanië, waar hij de Petra Bank had opgezet. Die bank had een tijdlang voor de Mossad gefungeerd als een kanaal voor het financieren van zwarte operaties in het Midden-Oosten. In 1979 was de bank echter failliet gegaan, met honderden miljoenen aan depositoschulden – de eigenaren van die deposito's hadden het nakijken.

De Mossad had kans gezien zijn eigen bescheiden tegoeden nog vóór het faillissement in veiligheid te brengen. Kort daarna had de directeur van de Jordaanse centrale bank, Mohammed Said Nabulsi, Chalabi ervan beschuldigd zeventig miljoen dollar van de fondsen van de bank over te hebben gemaakt naar zijn eigen Zwitserse bankrekeningen.

Tegen de tijd dat George Bush senior tot president was gekozen, was ook Chalabi in Washington gearriveerd. Tot aan de Tweede Iraakse Oorlog, na Saddams invasie in Kuweit, had Chalabi eenvoudigweg een van de vele lobbyisten uit het Midden-Oosten geleken. In de stad wemelde het van die figuren, die allemaal hun eigen belangen najoegen. De naderende tweede oorlog tegen Irak bracht daar verandering in. Met zijn indrukwekkend klinkende Iraaks Nationaal Congres had Chalabi een gretig welkom gevonden bij neoconservatieven rondom Bush junior. Tot hen behoorden vice-president Dick Cheney en de latere staatssecretaris van Defensie, Paul Wolfowitz. Via hen werd hij bij Donald Rumsfeld geïntroduceerd. De twee heren vonden een gemeenschappelijk uitgangspunt in hun geloof dat Saddam een gevaar voor de vrede was, niet alleen in het Midden-Oosten maar mogelijk zelfs in de hele wereld.

Ongelooflijk maar waar: Chalabi kreeg inzage in inlichtingenrapporten van het Pentagon over Saddam. Deze rapporten waren opgesteld door de CIA en de National Security Agency, of NSA. In het begin beperkte hij zich ertoe op te merken dat een deel van die informatie niet overeenstemde met wat zijn kleine organisatie vanuit Irak zelf bekend was. Langzamerhand werden zijn commentaren, meestal rechtstreeks geuit tegenover Rumsfeld, kritischer. Chalabi was van mening dat de CIA niet meer bij de les was, omdat de inlichtingendienst geen eigen agenten meer in Irak had.

Aan het eind van de zomer van 2002, in de aanloop naar de eerste verjaardag van de aanslagen op de Twin Towers en het Pentagon, gaf Rumsfeld bevel tot vorming van een speciale geheime eenheid in het Pentagon om de door Chalabi geleverde informatie ‘opnieuw te onderzoeken’ en ‘bevestiging te vinden’ voor het bestaan van banden tussen Saddam en Al-Qaida en de opbouw van een WMD-arsenaal door Irak.

Ahmed Chalabi, de in diskrediet geraakte bankier die ervan beschuldigd werd zijn eigen kluizen te hebben leeggestolen, was voor Rumsfeld een primaire bron van informatie geworden. CIA-directeur Tenet, die zijn dienst en competenties angstvallig bewaakte, was razend, zelfs zo razend dat hij in augustus 2002 dreigde zijn ontslag in te dienen. Cheney had olie op de zeer roerige golven gegoten en Tenet was in functie gebleven. Via zijn eigen achterdeurconnecties met MI6-directeur Richard Dearlove had Tenet het hoofd van MI6 gewezen op Chalabi’s voorgezette omgang met leden van het hoogste echelon van de regering-Bush.

Kort nadat Dagan de Mossad had overgenomen, had hij zich gefocust op Chalabi's bizarre rol als informatiebron voor Rumsfeld. Uit het Mossad-dossier over de bankier bleek duidelijk dat Chalabi, toen hij in Irak voor de Mossad spionage pleegde, slechts informatie van geringe waarde had geleverd. Nu, ruim een decennium nadat de man Irak had verlaten, was het onwaarschijnlijk dat de gefailleerde bankier ook maar één nuttige connectie onderhield met iemand binnen het regime-Saddam.

Niet voor het eerst verbaasden Mossad-analisten zich over de manier waarop de regering-Bush omsprong met zaken van het grootst mogelijke belang.

Dagans eigen bezoeken aan Washington, verplicht voor iedere nieuwe Mossad-directeur, hadden de leemten in de rapporten van de katsa aan de Israëlische ambassade in Washington opgevuld. Bij ontmoetingen met regeringsfunctionarissen – mannen als Lewis Libby, de stafchef van Cheney, en Elliot Abrams, als lid van het Bureau Nationale Veiligheid, beide adviseur voor het Midden-Oostenbeleid – had Meir Dagan kennisgemaakt met de pleitbezorgers van wat zij 'gespierde democratie' noemden. Zij doorspekten hun gesprekken met Arabische woorden als *jihad* en zinnetjes als *Allah akbar wallilahi'l-hamd* en kenden de betekenissen ervan: 'heilige oorlog' en 'Allah Die wij prijzen is groot'. Wat hen verbijsterde, zo verzekerden ze Dagan, was hoe God Zijn goedkeuring kon verlenen aan zo'n gruwelijk bloedbad als dat op de elfde september 2001.

Dagan voelde zich nooit behaaglijk bij gesprekken van religieuze aard: wat *hij* geloofde was, net als zoveel andere dingen in zijn leven, een privéaangelegenheid. Hij had de vraag op tactische manier weten te omzeilen. Dat nam niet weg dat hij, zoals hij later zijn collega's in Tel Aviv vertelde, werd gefascineerd door de mate waarin binnen de regering-Bush belang werd toegekend aan geloofszaken.

Toen Bush junior vier dagen na de aanslagen van de elfde september in het Witte Huis terugkeerde, ontving hij daar een welkome bezoeker. De evangelist Billy Graham, al vele jaren een huisvriend van de familie Bush, had een tijdlang met de – begrijpelijkerwijs hevig geschrokken – president zitten praten over het kwaad van het terrorisme en de 'gerechtvaardigde wraak' waarvan de Bijbel volgens hem zou gewagen: vernietiging.

Een bepaalde passage raakte een snaar in het innerlijk van de president: 'Zo spreekt de Here God: "Omdat de Filistijnen wraakzuchtig opgetreden zijn, omdat ze vol leedvermaak wraak hebben genomen om hun eeuwenoude vijandigheid bot te vieren en Juda uit te roeien,

daarom," zo spreekt de Here God, "strek Ik mijn hand uit tegen de Filistijnen. Ik zal de Keretieten uitroeien en degenen die aan de kust overgebleven zijn te gronde richten; Ik zal geweldig wraak nemen op hen en ze gruwelijk straffen. Als Ik mijn wraak aan hen voltrek, zullen ze erkennen dat Ik de Heer ben."' (Ezechiël 25:15-17).

Die woorden van de profeet Ezechiël werden een *Leitmotiv* voor George W. Bush, het bindende element achter alles wat hij in de maanden voor zijn oorlog tegen het terrorisme zou zeggen en doen. Ze waren voor hem de rechtvaardiging voor zijn aanval op Afghanistan en zijn aanstaande oorlog tegen Irak. De Iraakse dictator was zíjn 'Filistijn'.

Ezechiël, die bijbelse profeet van ijzer, had Bush met zijn uitspraken geïnspireerd. Aan het eind van de bespreking gaf Graham Bush een Bijbel in pocketformaat; de evangelist had de tijd genomen om een viltstift te nemen en alle passages over gerechtvaardigde toorn te onderstrepen.

Net als Bill Clinton en andere vroegere presidenten zat Bush nooit zonder Bijbel. Hij was opgegroeid in wat hij graag een 'Godvrezend land' noemde, die enorme regio van zuidelijke staten die vaak de *Bible Belt* wordt genoemd. In die regio is geen enkel krot, huis of statige residentie te vinden waarin de Bijbel ontbreekt. Op de ranch in Texas van de familie Bush en in het kantoor waarin hij het gouverneursambt van Texas had uitgeoefend, lag een exemplaar van de Bijbel op een tafeltje, dicht bij de ontplooide vlag van de Verenigde Staten. Gewapend met het exemplaar dat Billy Graham hem had geschonken, betwijfelde de president geen moment dat God aan zijn kant stond toen hij zijn mondiale oorlog tegen het terrorisme lanceerde.

Dit geloof geeft ons inzicht in zijn manier van denken, samen met zijn bekentenis dat hij bin Laden wilde hebben, 'dood of levend'. Nog meer bewijzen van zijn geestesgesteldheid kwamen toen hij begon te spreken van een 'As van het Kwaad' – Iran, Irak en Noord-Korea. Die frase had een sterke bijbelse bijklank.

Gedurende heel 2002 putte Bush voor zijn toespraken tot het Congres, gesprekken met militaire commandanten, wekelijkse radiotoespraken tot het Amerikaanse volk en ontmoetingen met andere wereldleiders royaal passages uit Grahams in leer gebonden geschenk, om het idee te versterken dat de oorlog tegen het terrorisme de volledige instemming had van God. De term 'heilige oorlog – de jihad van het islamitisch fundamentalisme – had een nieuwe betekenis gekregen.

President Bush' verzekering dat hij een preventieve aanval op Irak zou ondernemen, wortelde eveneens diep in het religieuze geloof van de

neoconservatieven om hem heen.

Tegen die achtergrond van toenemend ‘heilig vuur’ volgde de Mossad nauwlettend de vorderingen die Washington maakte bij de poging Saddam Hussein te elimineren – een daad die het sein kon geven voor een totale oorlog tegen Irak.

Begin februari 2003, na een telefoongesprek tussen Ariel Sharon en George W. Bush, vertelde de Israëlische premier Sharon Meir Dagan dat hij had aangeboden de Mossad toe te staan een rechtstreekse rol te spelen bij de eliminatie van Saddam. Bush had het aanbod aangenomen.

In Tel Aviv volgde de planning voor die operatie een beproefd procedé. Om te beginnen werd er een studie gemaakt van eerdere pogingen tot het doden van Saddam, om te ontdekken waarom ze waren mislukt. In het afgelopen decennium waren er vijftien afzonderlijke aanslagen op de Iraakse leider gepleegd. Ze waren allemaal gesteund door de Mossad óf MI6. Het mislukken ervan was te wijten geweest aan ontoereikende planning of het in de arm nemen van Iraakse huurmoordenaars die óf waren ontdekt door Saddams formidabele veiligheidsdienst óf eenvoudigweg niet in staat waren geweest dicht genoeg in de buurt van hun doelwit te komen.

De Mossad had een van die eerdere aanslagen zelf ondernomen, in november 1992. Mossad-agenten in Irak hadden ontdekt dat Saddam van plan was een van zijn maîtresses te bezoeken. Ze woonde in de omgeving van Tikrit. De agenten waren aan de weet gekomen dat Saddam tegen de avondschemering bij het huis van de vrouw dacht aan te komen. De volgende dag wilde hij een bezoek brengen aan een nabije militaire basis voordat hij terug zou vliegen naar Bagdad. Gedurende de naar schatting vijftien minuten die hij nodig had om van het huis van de vrouw naar de vliegbasis te komen kon hij kwetsbaar zijn voor een aanval.

Het plan had de codenaam *Skah Atad* en stond onder het persoonlijke toezicht van generaal Amiram Levine, destijds plaatsvervangend directeur-generaal van de Mossad, en het had de instemming van de toenmalige premier, Benyamin Netanyahu. Het kidon-team had wekenlang in de Negev-woestijn geoefend om zich grondig voor te bereiden.

De details van de geplande operatie geven ons inzicht in de grondigheid waarmee de Mossad te werk ging. Het kidon-team zou worden gesteund door veertig persoonlijk geselecteerde leden van Eenheid 262 van de Israëlische Special Forces, een eenheid die in het collectieve Israëlische geheugen staat gegrift vanwege de geslaagde

redding van gegijzelden in 1976 op de luchthaven Entebbe in Oeganda, waar passagiers werden vastgehouden nadat terroristen hun vliegtuig hadden gekaapt.

De kidons zouden met twee C-130 Herculessen onder de Iraakse radar door in het Iraakse luchtruim binnenvliegen. Op de grond zouden ze zich direct opsplitsen. Het kidon-team zou de route die Saddam moest volgen om vanuit de villa van zijn maîtresse naar de vliegbasis te komen tot op tweehonderd meter naderen. De hoofdgroep zou op ongeveer tien kilometer afstand wachten, uitgerust met een speciale, door de Mossad zelf ontwikkelde radargeleide raket met de codenaam Midras, Hebreeuws voor ‘voetstap’.

Het kidon-team moest het vuur op Saddams auto openen. Tegelijkertijd moest een lid van het team het sein tot vuren doorgeven aan het raketteam, uiteraard met de exacte coördinaten – die de kidons zouden doorgeven – zodat Saddams auto volledig vernietigd zou worden.

Ariel Sharon, destijds minister van Buitenlandse Zaken, en minister van Defensie Yitzhak Mordechai hadden de operatie echter afgelast, omdat het risico op mislukking veel te groot was.

Nu, bijna een decennium later, was er – met de steun van Washington – geen enkele aarzeling om te proberen Saddam te doden.

Iedere ochtend, als het verschralende grijs van de ochtendschemering werd verdreven door de zon van een nieuwe dag – het moment van ‘het eerste ochtendgloren’, zoals Saddams moeder hem had geleerd – reed een vrachtwagen naar een van de paleizen waarin de man die zichzelf tot ‘president voor het leven’ van Irak had uitgeroepen, weer eens veilig de nacht had doorgebracht.

De vrachtwagen bevatte levende zeekreeften, verse gamba’s en een vers half lam en een versgeslacht half rund. Van het vlees was al het vet met zorg verwijderd. Bovendien vervoerde de vrachtwagen een verscheidenheid aan yoghurt- en kaassoorten plus een lievelingsversnapering van Saddam – olijven, afkomstig van de Syrische Golanhoogte. Hij spuwde de pitten graag met kracht uit ‘zoals ik ooit op een dag de Israëliërs uit hun land zal spuwen’, zei hij eens tegen zijn voormalige spionnenbaas, generaal Wafic Samarai.

Later, toen Samarai uit de gratie was geraakt, had hij moeten vluchten om het vege lijf te redden. Hij had een voetmars van veertig uur moeten maken om via Noord-Irak te ontsnappen naar Turkije. Samarai had geluk gehad. De meeste mensen die Saddam Husseins ergernis hadden gewekt, vonden de dood – door middel van methoden waarmee vergeleken de martelkamers uit de Middeleeuwen weinig voorstelden.

Samarai's bijdrage aan het plan tot het doden van Saddam werd in de computers van de Mossad ingevoerd.

Terwijl de vijfenzestigjarige Saddam nog lag te slapen, misschien in de armen van het zoveelste jonge meisje dat door zijn Republikeinse Garde van de straat was geplukt om zijn buitensporige seksuele behoeften te bevredigen, werd de vrachtwagen uitgeladen.

In elk paleis waren wetenschappers gestationeerd die meewerkten aan het kernwapenprogramma van het land. De toegang tot het paleis was alleen mogelijk met behulp van magneetkaarten waarvan de code dagelijks veranderde. In de kelder stond in een afzonderlijke ruimte een krachtig röntgenapparaat van ziekenhuisformaat opgesteld. De wetenschappers moesten elk voedingsmiddel doorlichten, dit om te ontdekken of het voedsel was vergiftigd of eerder aan straling blootgesteld was geweest.

Als er niet verdachts was gevonden, onderging het voedsel nog een paar andere controles. Koks aten er een klein beetje van: een stukje kreeft of vis, een stukje vlees, een stukje kaas, een lepeltje yoghurt. Het voedsel dat moest worden gekookt, werd klaargemaakt. Vervolgens werden alle gangen van het diner smaakvol opgemaakt voor de wachtende voorproevers. Die waren geselecteerd uit de legioenen gevangenen in Saddams gevangenissen.

Onder de ogen van leden van de Al-Himaya, Saddams persoonlijke lijfwacht, slikte iedere gevangene een hap door en toonde dan zijn open mond aan de lijfwachten. Hierna werden ze een uur lang geobserveerd om er zeker van te zijn dat ze niet waren vergiftigd. Vervolgens werden ze naar een laboratorium geëscorteerd, waar hen bloed werd afgenomen. Dit bloed werd getest om vast te stellen dat er geen spoor van radioactiviteit in het voedsel zat dat zij hadden gegeten. Daarna werden de gevangenen naar een binnenplaats van het paleis meegenomen en doodgeschoten, in de regel met één enkele kogel in het achterhoofd.

De schoten waren voor Saddam Hussein het signaal dat hij zijn ontbijt en alle andere maaltijden van die dag met een gerust hart kon verorberen.

Dit gruwelijke ritueel was een van de vele die zijn leven beheersten.

De vrouw met wie hij 's nachts het bed had gedeeld, werd weggestuurd. We kunnen alleen maar raden wat haar uiteindelijke lot was, mét dat van alle andere vrouwen die gedwongen waren geweest met hem te slapen. In zijn eentje ging Saddam op weg naar zijn privézwembad. Een aantal baantjes trekken was voor hem een belangrijke bewegingsvorm om zijn ruggenmerg te versterken. Enkele

jaren eerder had hij een operatie moeten ondergaan vanwege een hernia. Hij zwom altijd naakt, alleen gadegeslagen door zijn lijfwacht. Voor hen waren zijn fysieke gebreken geen geheim. Hij liep mank, zodat hij in het openbaar altijd slechts enkele stappen zette en daarna bleef staan. Hij leek in uniform aardig gespierd, maar had een flinke zwemband rond zijn onderbuik.

Na het zwemmen begon er een ander essentieel ritueel voor het begin van zijn dag. Zijn kapper, die hem op al zijn reizen vergezelde, stond klaar om Saddams snor te trimmen en de zwarte verf in zijn haar bij te werken. De chemicaliën voor dat procedé kwamen uit Parijs en iedere fles was grondig getest om er zeker van te zijn dat er geen dodelijk gif in zat. Zijn haar werd egaal geverfd om elk spoortje grijs te camoufleren. Daarna werden zijn nagels gevijld, gemanicuurd en afgewerkt met een kleurloze nagellak.

Nu nam zijn persoonlijke bediende het over om hem te helpen aankleden. Saddams uniformen waren op maat gemaakt en de snit ervan was erop berekend de musculatuur van zijn lichaam te accentueren. Zijn biceps en stevige dijen waren het resultaat van de jaren waarin hij als tiener had deelgenomen aan kameelraces. Zijn uniformjasje was dusdanig gemaakt dat het de toenemende omvang van zijn buik – een proces dat hij niet tot staan kon brengen, ondanks geregelde perioden van streng dieet houden – camoufleerde.

Dit waren de ijdelheden van een man die zich blauw ergerde aan het slordige, met henna bewerkte kapsel van de vrouw die al veertig jaar lang zijn echtgenote was en het postuur had van een matrone.

Pas als er in al zijn fysieke behoeften was voorzien was Saddam Hussein klaar voor de nieuwe dag. Niemand zou ontkennen dat hij het vermogen had om heel hard te werken. Een met afspraken gevulde werkdag van twaalf tot veertien uur was niet uitzonderlijk. Na iedere sessie deed hij een dutje in een kamer naast zijn kantoor. Dertig minuten later zat hij dan weer aan het hoofd van een conferentietafel, klaar om zich vast te bijten in een nieuwe besprekingsronde.

Iedere ontmoeting begon op dezelfde manier. Saddam bestudeerde een beknopte samenvatting van de voor hem opgestelde rapporten. Soms wilde hij het volledige rapport inzien, om het nader te bestuderen. Niemand aan tafel wist vooruit welk rapport hij grondig zou doornemen. Wanneer een samenvatting geen afspiegeling was van het volledige rapport, begon hij de opstellers ervan aan de tand te voelen. Dat deed hij op de meedogenloze manier van een Spaanse inquisiteur. Hij was van nature een bullebak.

Om de paar uur – het maakte niet uit waar hij was – moesten zijn naaste medewerkers ervoor zorgen dat hij in de nabijheid was van water: een fontein, een watervalletje binnenshuis of een stromende beek. In het woestijnland Irak is water een symbool voor rijkdom en macht. In Saddams persoonlijke omgeving – zijn sociale relaties en de zeden en gebruiken die deel uitmaken van de cultuur waarin hij was opgegroeid – is water een eerste vereiste. In al zijn persoonlijke kantoren – niemand weet hoeveel er daarvan verspreid waren in Bagdad en daarbuiten – was altijd het geluid van een waterval te horen, geproduceerd door een achtergrond-cd.

Saddams persoonlijkheid had vele facetten. Het meest angstaanjagende aspect ervan was zijn obsessie met persoonlijke gewelddadigheid. Hij was bezeten geraakt van de talloze mogelijkheden om anderen pijn te bezorgen, reden dat hij urenlang naar video-opnamen keek waarop te zien was hoe hij mensen liet martelen en uiteindelijk liet doden. De methoden die hij aanwendde varieerden: van een slachtoffer levend begraven tot een specialiteit die Saddam van de Taliban had afgekeken: een lange priem die via het oor van het slachtoffer in zijn of haar hersenen werd geramd. Naar verluidt bevatten zijn martelkamers holle beelden van hout en ijzer waarin hij zijn slachtoffer liet opsluiten. Het inwendige van deze holle beelden zat vol met vlijmscherpe spijkers die langzaam het lichaam van het slachtoffer binnendrongen. Verwurging en levend begraven worden in de woestijn was een lot dat hij reserveerde voor hen voor wie naar zijn oordeel ophanging een te snelle dood was.

Saddam gaf zijn fixatie op martelen door aan zijn zoons toen zij nog geen tien jaar oud waren. Uday en Qusay werden iedere week meegenomen naar een van de gevangenissen in Bagdad om daar getuige te zijn van folteringen en executies.

Ondanks de cocon van kwaad waarin hij zich hulde, stond hij erom bekend dat hij openlijk placht te huilen nadat hij een vriend, verwant of zelfs zijn beide schoonzoons ter dood had veroordeeld. Tijdens de zuivering van de Baathpartij in 1979, waaraan hij zijn macht te danken had, had hij achter de lessenaar openlijk staan grienen terwijl hij partijleden ter dood veroordeelde. Steeds als er iemand werd weggevoerd om te worden geëxecuteerd, weerklonken zijn via de microfoons versterkte snikken door de vergaderzaal. Het was een macabere vorm van toneelspel.

Al deze persoonlijke neigingen – en meer – werden grondig door de Mossad bestudeerd voordat er een plan werd bedacht voor de moord op Saddam Hussein.

Ook bij deze operatie stond Saddams mateloze honger naar seks centraal. Een katsa in Bagdad was te weten gekomen dat Saddam een nieuwe maîtresse – de weduwe van een generaal die hij kortgeleden had laten executeren wegens het niet opvolgen van een bevel – had laten installeren in een villa op de oever van de rivier de Eufraat. Saddam had de gewoonte ontwikkeld om – omringd door zijn lijfwacht – in die rivier te gaan zwemmen voordat hij haar bezocht.

Het plan was gebaseerd op een plan dat de CIA ooit had opgesteld voor een poging om Fidel Castro te vermoorden. Voor dat doel waren er op de zeebodem voor Cuba, op de plaats waar Castro geregeld ging sportduiken, met springstoffen gevulde schelpen gedeponeerd. Die operatie was op een mislukking uitgedraaid, omdat de CIA geen rekening had gehouden met de sterke zeestromingen die de schelpen hadden meegevoerd.

Bij de rivier zou dat geen probleem zijn. De explosieven waren zodanig ontworpen dat ze zouden detoneren als Saddam en zijn lijfwachten erboven zwommen.

Enkele dagen voordat het plan zou worden uitgevoerd, stuurde de katsa in Bagdad een korte bliep uit die een gecodeerde boodschap bevatte: hij liet Tel Aviv weten dat de maîtresse zelfmoord had gepleegd.

Twee dagen later begon de tweede oorlog tegen Irak. De agenten van de Mossad in de westelijke woestijn van Irak, Bagdad en Basra leverden zeer belangrijke informatie die Amerikaanse en Britse jachtbommenwerpers in staat stelde verwoestende luchtaanvallen te ondernemen. Duizenden Irakezen vonden daarbij de dood of raakten gewond.

In de aanloop naar de vijandelijkheden had Dagan onder druk gestaan, van het soort waarmee hij vertrouwd was. George Tenet was begonnen hem verscheidene keren per dag te bellen om te vragen of de Mossad hem kon bevestigen dat Irak over een WMD-arsenaal beschikte.

Dagan had geantwoord op de manier die hij altijd toepaste: nog niet, maar we blijven zoeken. Deze speurtocht was voor zijn deepcoveragenten in Irak inderdaad de hoogste prioriteit geworden. Zij hadden intensief maar vergeefs gezocht, net als de wapeninspecteurs van de Verenigde Naties, die al even weinig succes hadden geboekt, tot de nauwelijks verholen teleurstelling van Bush en Blair. De Veiligheidsraad van de VN was een forum voor hun frustratie geworden. Beide leiders konden nu niet meer terugkomen op hun verzekering dat zij de oorlog tegen Irak waren begonnen om de wereld tegen WMD's te beschermen.

In Tel Aviv verzekerden de Mossad-analisten Dagan echter dat er geen enkel hard bewijs was dat Saddam inderdaad over WMD’s beschikte, ook al deden de CIA en het Comité Gezamenlijke Inlichtingendiensten (*Joint Intelligence Committee* of JIC) van het Verenigd Koninkrijk nog zo hun best om het erop te laten lijken dat dit bewijs er wél was. Desondanks liet Ariel Sharon, die persoonlijk geloof hechtte aan de beweringen uit Washington, de burgerbevolking van Israël mobiliseren. Er werden op grote schaal gasmaskers uitgedeeld en de radio waarschuwde de bevolking herhaaldelijk tegen een op handen zijnde chemische of biologische aanval. Van die voorbereidingen werd in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië door de media uitgebreid verslag gedaan, zodat er een sfeer werd gecreëerd waarin iedereen rekening hield met een aanval met massavernietigingswapens, WMD’s. De propaganda voedde de angst – en de angst creëerde nog meer propaganda.

Er was sprake van een preventieve WMD-aanval tegen Israël; of tegen Cyprus, waar het Verenigd Koninkrijk militair sterk was vertegenwoordigd; of tegen de Perzische Golf, waar de Amerikaanse marine een fors aantal schepen had samengetrokken; of tegen Kuweit, de springplank voor een aanval met grondtroepen op Irak. De angst nam toe met elk nieuw gerucht.

Er gebeurde echter niets. Er werd geen enkele raket met ook maar een spoor van een zenuwgas of een druppel gif gelanceerd. Nooit eerder had zich in de krijgsgeschiedenis zo’n anticlimax voorgedaan.

Twintig dagen na het begin van de oorlog was de strijd voorbij. Er was echter een andere oorlog begonnen, een oorlog die in veel opzichten dodelijker was. In Irak zelf was een machtig mengsel van religieuze haat, aardolie en hebzucht ontbrand. In het zuiden van het land begonnen de sjiieten onder de moeras-Arabieren aanspraak te maken op een krachtige stem in de planning voor Iraks toekomst. Zij hadden zwaar onder Saddams bewind geleden. Hun eisen, geuit vanaf de minaretten van moskeeën, werden versterkt door de mullahs van Teheran. Zij reisden naar de heilige stad Najaf in Irak. Dit leidde tot de eerste van talloze confrontaties met Amerikaanse strijdkrachten. Er werd opnieuw bloed vergoten.

In het noorden van Irak bereidden de Koerden zich voor op het moment dat ze hun onafhankelijkheid konden grijpen. Hierdoor werd hun conflict met Turkije, dat een onafhankelijke Koerdische staat onacceptabel acht, verhevigd. In Midden-Irak wilden andere stammen dat er rekening werd gehouden met hun meningen bij de totstandkoming

van een nieuw Irak. Zelfs Saddams eens almachtige Baathpartij kon niet worden genegeerd. Net zoals het in het naoorlogse Duitsland onmogelijk is gebleken de bureaucratie van het land volledig te zuiveren van elementen uit de nazipartij, bleek ook het Iraakse baathisme uitermate hardnekkig. Deze partij lag ingebed in de fundamentele structuur van wat Irak was geweest en nu zou worden. Deze partij had haar geledingen in de politie, de ambtenarij en de nutsbedrijven. Het opsporen en ontslaan van elk vroeger lid van de Baathpartij was onmogelijk; alleen met hun hulp mocht Irak hopen weer een functionerende samenleving te worden.

De situatie in Irak was onvermijdelijk afgegleden naar wetteloosheid. En in mei 2003 was die omstandigheid nog angstaanjagender geworden dan zelfs Saddams schrikbewind ooit was geweest.

Intussen was de speurtocht naar de tiran eens te meer een mensenjacht geworden waarin de Mossad het voortouw had genomen.

De analisten van de Mossad hadden een scenario gecreëerd dat enigszins schatplichtig was aan Saddams eigen voorliefde voor theatraal gedoe. Zij wezen erop dat Saddam ongetwijfeld de dure zwarte verf uit zijn haar had laten verdwijnen en zijn snor zou hebben afgeschoren, terwijl hij rondliep in de kleding van een arme Iraakse boer. De meest waarschijnlijke vluchtweg uit Bagdad liep door de immense, ongastvrije lege ruimte van de oostelijke woestijn van Irak. Het was de eeuwenoude zijderoute vanuit Afghanistan die later volop was gebruikt door drugshandelaren.

Gedurende die eerste naoorlogse weken was dit de route geworden die populair was onder de Irakezen die voor hun leven moesten vrezen nu het regime was gevallen.

Bevond Saddam zich onder hen? Niemand wist het. Het gevoel dat hij op weg moest zijn naar de bergen in Noord-Irak werd echter steeds sterker. Er werd gesuggereerd – hoewel daar nooit bewijzen voor werden gevonden – dat hij van daaruit zou verdwijnen om zich onder bescherming te stellen van de twee machtige vrienden op wie hij tot dan toe had kunnen bouwen: Rusland en China. Hoewel beide naties zeiden dat zij Saddam géén asiel zouden verlenen, hadden ze allebei een lange staat van dienst waar het hun steun aan Saddam betrof. Als zij Saddam nu in handen hadden, stond vrijwel vast dat hij nooit alle details van de geheime overeenkomsten die hij met hen had gesloten zou prijsgeven.

Bij hun pogingen zijn verblijfplaats op te sporen werden de Mossad-agenten geholpen door Amerikaanse spionagesatellieten. Hun vele camera's produceerden duizenden close-ups en elke minuut zelfs

nog veel meer gesprekken tussen vluchtelingen in de woestijn. Er was echter nog steeds het oude probleem: de stortvloed van data moest worden geanalyseerd en geïnterpreteerd. De Amerikaanse inlichtingengemeenschap kampte met een schrijnend gebrek aan vertalers, maar de jacht ging door.

Totdat Meir Dagan in mei 2003 veel van zijn katsa's die jacht maakten op Saddam opdracht gaf zich bezig te gaan houden met een gevaar dat voor Israël veel belangrijker was. Ondanks de waakzaamheid van de Shin Bet hadden twee radicale zelfmoordterroristen, die in het Verenigd Koninkrijk waren geboren, een aanslag gepleegd op een club in Tel Aviv. Daarbij waren drie mensen gedood en vijftig gewond geraakt.

De springstof die zij hadden gebruikt, was niet opgemerkt door de strenge veiligheidscontroles van twee luchthavens en een controle van de luchtvaartmaatschappij zelf. De springstof was nóg dodelijker dan semtex en kon onopgemerkt van het ene naar het andere land worden gesmokkeld, en van de ene terroristische cel naar de andere. Dit nieuwe wapen had voor de tachtig terroristische groeperingen in de computers van de Mossad eens te meer de schaal laten doorslaan in het voordeel van de terroristen.

Na een week van intensief onderzoek door chemici in het Israëlische centrum voor wapenonderzoek in een voorstad van Tel Aviv waren het land van oorsprong én de dodelijke eigenschappen van de springstof ontdekt. De onthulling veroorzaakte een collectieve schokgolf door de mondiale inlichtingengemeenschap. De Israëlische experts waren tot de conclusie gekomen dat deze springstof een product was van de laboratoria voor wapenonderzoek van de ZDF, een van de grootste producenten van het militair-industriële complex van China.

De eerste aanwijzing dat China werkte aan de ontwikkeling van een nieuwe springstof was binnengekomen in maart 2001. Een officier bij de Chinese strijdkrachten, kolonel Xu Junping van het Volksbevrijdingsleger, die tot de voornaamste militaire strategen van het land behoorde, was naar de Verenigde Staten overgelopen, waar hij door CIA-directeur George Tenet persoonlijk was ondervraagd. Dit verhoor was van zo groot belang dat de president Condoleezza Rice volmacht had gegeven het bij te wonen.

Xu beschreef de details van het ontwikkelingswerk aan springstoffen in de ZDF-laboratoria, vijfenzestig kilometer ten westen van Beijing. Ook onthulde hij hoe China heimelijke steun had verleend aan schurkenstaten als Irak, Iran en Noord-Korea. De belangrijkste informatie waarmee hij kwam, was een opsomming van China's

connecties met terroristische groepen. Deze verliepen via de machtige inlichtingendiensten van het land, het Departement voor Militaire Inlichtingen (DMI) en het Departement voor Wetenschap en Technologie (DWT). Deze inlichtingen hebben circa vijfduizend operationele agenten en defensieanalisten in dienst en opereren wereldwijd. Ze hebben de beschikking over spionage- en afluistersatellieten en andere vormen van zeer geavanceerde technologie. Xu vertelde de CIA dat de beide inlichtingendiensten onder meer tot taak hadden contacten met terroristische groeperingen te onderhouden, niet alleen in het Midden-Oosten, maar ook in Cambodja en op de Filipijnen en Sri Lanka. De CIA stond zo mogelijk nog verstelder van Xu's onthullingen over de contacten van de Chinese inlichtingendiensten met de FARC in Colombia, met de ETA in Spanje en met Lichtend Pad in Peru.

Maar nu, twee jaar na alle onthullingen van Xu, stonden de inlichtingendiensten van het Westen voor de noodzaak een methode te ontwikkelen voor het opsporen van dit nieuwste uitgelezen wapen voor terroristen.

De Mossad stelde vast dat de twee Britse zelfmoordterroristen hun springstof vanuit Jordanië het land hadden binnengesmokkeld, waar het naartoe was getransporteerd vanuit Pakistan, een land waarvan de inlichtingendiensten van oudsher sterke connecties hadden met China.

De Mossad-agenten wisten al dat Osama bin Laden in de maanden vóór de aanslagen op Twin Towers en het Pentagon vanuit Pakistan drie bezoeken had gebracht aan Beijing. Iedere keer was hij door de Chinese ambassadeur in Pakistan én de directeur van Pakistans machtige inlichtingendienst, de PID, naar China vergezeld.

Zijn bezoek daar had het afsluiten van een defensiecontract tussen China en de Taliban ten doel gehad, ter waarde van een miljard dollar.

'Wij geloven nu dat hij bij die bezoeken op de hoogte is gesteld van de voortgang in de ontwikkeling van die nieuwe springstoffen,' zei een hoge bron uit de Mossad mij. Hij was het ermee eens dat er 'een zeer grote kans' is dat aan Al-Qaida een hoeveelheid van deze springstof was geleverd en dat daarvan een klein deel ter beschikking was gesteld van de twee Britse zelfmoordterroristen.

Hiermee krijgt het terrorisme een geheel nieuwe dimensie. Terwijl hij de Mossad het nieuwe millennium binnenleidde was dit besef nooit lang uit Dagans gedachten.

Het feit dat het niet mogelijk was gebleken Saddam op te sporen of te ontdekken dat hij dood was, was een bron van ergernis voor Ariel Sharon, Tony Blair en George W. Bush. Zij wendden voor alsof het er

niet toe deed omdat Saddam geen gevaar meer vormde. Velen geloofden echter dat Bush er vooral op gebeten was geen streep onder zijn oorlogsinspanningen te zetten voordat hij bekend kon maken dat zijn vaak geuite wens voor een verandering van het regime in Irak door de dood van Saddam definitief in vervulling was gegaan.

Al spoedig was het echter niet de verdwijning van een tiran dat George Bush en Tony Blair het leven zuur maakte, maar de onmogelijkheid om een WMD-arsenaal in Irak te vinden. Bush gaf bevel tot het inzetten van honderden CIA-agenten en specialisten die WMD’s moesten opsporen. Ze zochten en zochten vergeefs. In Londen bleef Tony Blair volhouden dat deze wapens er beslist waren en dat hem was verteld dat er in de Iraakse woestijnen nog achthonderd locaties waren die nog onderzocht moesten worden.

In toenemende mate leek dit in strijd met de waarheid. De voormalige minister van Buitenlandse Zaken van het Verenigd Koninkrijk, Robin Cook, die vanwege de Irak-oorlog zijn ontslag had ingediend, en Claire Short, een van de andere ministers van Blairs kabinet, beweerden allebei dat Blair het Britse parlement en volk leugens had verkocht toen hij beweerde dat er WMD’s in Irak voorhanden waren.

In juni 2003 zag Blair zich genoodzaakt te vechten voor zijn politieke toekomst en geloofwaardigheid. In Washington besloot het Congres dat er een openbare hoorzitting over de kwestie zou komen. Niemand geloofde in ernst dat de volledige waarheid uiteindelijk boven de tafel zou komen. Er bleef voorlopig echter sprake van een schandaal dat tot de proporties van een nieuw Watergate kon uitdijen. Commentatoren herinnerden aan het feit dat Bush’ eigen vader weliswaar de eerste Iraakse Oorlog had gewonnen, maar dat hij kort daarna het presidentschap had verloren aan Bill Clinton.

In Tel Aviv hield Meir Dagan de Mossad buiten de steeds heviger crises in Londen en Washington. Steeds als hij door de CIA of MI6 werd gebeld met het verzoek alle hulp te bieden die hij kon geven, hield hij zich aan hetzelfde verhaal: de Mossad zou blijven zoeken – niet meer en niet minder.

In december 2003 kwam er eindelijk een eind aan de jacht op Saddam. Het ironische was dat hij kon worden ingerekend vanwege de eisen van de enige vrouw die hij nog vertrouwde: Samira Shahbander, de tweede van zijn vier echtgenotes.

Op 11 december had ze Saddam gebeld vanuit in een internet-café in Baälbek nabij Beiroet; zij en de enige nog levende zoon van Saddam,

Ali, hadden onder valse namen in Libanon gewoond nadat zij enkele maanden vóór het begin van de oorlog uit Bagdad waren uitgeweken.

Samira, wier blonde krulhaar te danken was aan een product van dezelfde Franse firma die Saddam altijd zijn haarverf had geleverd, was de getrouwde vrouw die eerst zijn maîtresse en daarna zijn tweede echtgenote was geworden.

In het begin van hun omgang was Samira nog getrouwd geweest met een piloot van de Iraakse luchtmacht. Saddam had hem domweg ontvoerd en gezegd dat hij alleen vrij zou komen als hij instemde met een scheiding van Samira. De man had eieren voor zijn geld gekozen. In ruil daarvoor was hij benoemd tot directeur van Iraqi Airways en had hij een keuze mogen maken uit een aantal van Saddams afgedankte maîtresses.

Na haar huwelijk met Saddam was zij zijn favoriete geworden, hoewel hij er nog twee echtgenotes bij nam, plus een groot aantal maîtresses.

Het huwelijk werd nog hechter door de geboorte van Ali. De komst van dit kind verhevigde de haat van Saddams oudere zoons, Uday en Qusay ten opzichte van Samira. In december werden zij echter gedood, tijdens een vuurgevecht met een Amerikaanse Special Force.

Al in maart 2003, toen de strijdkrachten van de coalitie zich rondom Bagdad samentrokken, had Saddam ervoor gezorgd dat Samira en Ali naar Libanon konden uitwijken. Ze kreeg vijf miljoen dollar aan contanten mee, plus een koffer vol goudstaven uit de kluizen van de Iraakse centrale bank.

Vrienden maakte ze wijs dat ze eerst naar Frankrijk zou gaan, en daarna door zou reizen naar Moskou, met de bewering dat Saddam in het geheim de belofte van Vladimir Poetin had gekregen dat hij haar asiel zou verlenen. In plaats daarvan vertrok ze naar een speciaal daarvoor gekochte villa in een voorstad van Beiroet.

Hier werd ze in november 2003 door de Mossad opgespoord. Meir Dagan had er een team surveillancespecialisten uit de yaholomin-afdeling van het Instituut op gezet, met de opdracht heel haar doen en laten in het oog te houden.

Zij ontdekten dat de Libanese regering haar en Ali Libanese paspoorten en nieuwe identiteiten had gegeven. Samira ging nu door het leven als ‘Hadija’, maar Ali, die dezelfde diepliggende ogen heeft als zijn vader, had erop gestaan de familienaam Hussein te behouden.

Het Mossad-team stelde vast dat Samira het grootste deel van haar geld vanuit Libanon had overgeboekt naar een rekening bij de Zwitserse

bank Credit Suisse in Genève. In het verleden was die bank ook al de bewaarplaats geweest van een deel van Saddams persoonlijke fortuin.

Begin december zette Samira via een transactie met een geldhandelaar in Beiroet haar goudstaven om in Amerikaanse dollars. Daarna begon ze Saddam te bellen.

Met ondersteuning van een surveillancetoestel van de Israëlische luchtmacht ontdekte de yaholomin dat deze telefoontjes vanuit Syrië, een buurland van Irak, werden gepleegd. 'Het waren telefoontjes waaruit genegenheid sprak. Het was duidelijk dat er een hechte relatie tussen hen bestond,' zei een hoge bron binnen de Mossad in Tel Aviv, nadat Saddam was ingerekend. Het feit dat een van de liederlijkste tirannen ter wereld – een man die persoonlijk bevel had gegeven tot het gruwelijk martelen van vele duizenden mensen, met inbegrip van vrouwen en kinderen – in staat was te spreken van liefde, stuitte het Mossad-team tegen de borst, hoewel het er ook door werd gefascineerd.

Echter, tussen alle lieve woordjes van Samira beluisterden de Israëliërs via hun elektronica ook dat zij meer geld van Saddam eiste.

In latere telefoontjes in die maand december – stuk voor stuk naar een ander nummer, waarvan het yaholomin-team vaststelde dat het steeds dieper was gelokaliseerd in een troosteloos deel van de zandwoestijn dat bekendstaat als Al-Myrah, niet ver van de Syrische grens met Irak – herhaalde Samira haar verzoeken om meer geld.

Als dochter van een schatrijke aristocratische familie uit Bagdad had Samira haar behoefte aan het goeie leven nooit verloren. In de loop van hun huwelijk had Saddam haar overladen met geschenken, waaronder twee paleizen.

De Israëliërs wisten dat Amerikaanse Special Forces langs de grens met Syrië de onderste steen boven haalden om Saddam te vinden. Andere Israëlische agenten, aan de Syrische kant van de grens, hadden radioboodschappen tussen deze eenheden – bekend als Task Force 121 van de Amerikaanse Combined Joint Special Operations – afgeluisterd toen zij ook op zoek waren gegaan naar Saddam. Deze tast force bestond uit leden van Delta Force, de U.S. Rangers, de Britse SAS en Special Boat Service, alsmede de Australische SAS. 'Om politieke redenen waren wij niet officieel uitgenodigd om deel te nemen aan het feest,' wist een bron uit de naaste omgeving van Meir Dagan mij te vertellen.

De Mossad besloot daarom – niet voor het eerst – de informatie die het schaduwen van Samira opleverde voor zichzelf te houden.

Totdat het yaholomin-team op donderdag 11 december 2003 een gesprek oppikte tussen Samira en de man van wie zij nu met zekerheid

wisten dat hij Saddam moest zijn. Hij beloofde haar dat hij haar dicht bij de grens met Syrië zou ontmoeten. De details van die afspraak waren duidelijk genoeg om de Israëliërs eindelijk aanleiding te geven Washington erover in te lichten. Toen Samira zich voorbereidde op de rit naar haar bestemming, kreeg ze een tweede telefoontje. De ontmoeting was geannuleerd. Dit telefoontje was niet afkomstig van Saddam.

Tegen die tijd, zo bleek later, hield hij zich schuil in een onderaards hol van tweeënhalve meter diep in de buitenwijken van Tikrit, zijn Iraakse geboortestad. Samira en Ali vernamen het nieuws over zijn gevangenneming via de radio. Ze barstte in snikken uit; van Ali's reactie is niets bekend.

De analisten van de Mossad in Tel Aviv bestudeerden – net als die van alle grote inlichtingendiensten ter wereld – de video-opnamen waarin Saddam eruitzag zoals niemand hem nooit had gezien. Als bestanddeel van hun werk begonnen de Mossad-analisten intrigerende vragen op te werpen. 'Wie waren de twee anonieme mannen die gewapend met AK-47's het hol hadden bewaakt? Waren ze daar om Saddam te beschermen of om hem te doden als hij mocht proberen te ontsnappen? Waarom had Saddam zijn pistool niet gebruikt om zelfmoord te plegen en zo de martelaar te worden die hij altijd had beweerd te willen worden? Had zijn lafheid dat belet, of had hij gehoopt tot een vergelijk met de Amerikanen te komen? Zou hij de waarheid openbaren, niet alleen over WMD's, maar ook over zijn handel en wandel met China en Rusland, wier heimelijke steun hem had aangemoedigd de confrontatie met de Verenigde Staten vol te houden?'

Zijn onderaardse hol had maar één opening. Die was geblokkeerd; hij kon er niet uit ontsnappen. Was het eigenlijk een gevangeniscel geweest? Was hij daar soms vastgehouden in het kader van een ruilovereenkomst? Welk gebruik had hij kunnen maken van de 750.000 dollar aan bankbiljetten die bij hem werden aangetroffen? Was dat geld bedoeld voor Samira? Of was het bedoeld om iemand te betalen de hem kon helpen vluchten? Hoe kwam het dat hij geen communicatieapparatuur bij zich had? Er was zelfs geen mobieltje bij hem gevonden. Betekende dit alles misschien dat het restje van zijn aanhang tot de conclusie was gekomen dat zijn rol was uitgespeeld en bereid was hem te ruilen voor hun eigen vrijheid? Dit zou kunnen verklaren waarom hij dadelijk zo spraakzaam en tot meewerken bereid was geweest toen de soldaten die hem gevangennamen hem uit zijn hol hadden gehesen, waarmee zo'n dramatisch eind was gekomen aan zijn schikbewind, dat vijfendertig jaar had geduurd.

De antwoorden op die vragen maakten deel uit van het verhoor dat Saddam Hussein op het punt stond te ondergaan.

Uren nadat hij bovengronds was gekomen, werd Saddam onderworpen aan de gezamenlijke onderzoeken van psychiaters, psychologen, psychoanalisten en gedragspsychologen van de Amerikaanse en Britse inlichtingendiensten. Ook zij staan bekend als ‘de specialisten’. Ze bekeken de video-opnamen van Saddams medisch onderzoek. Het onderzoek van zijn mond was niet alleen bedoeld om een uitstrijkje met zijn DNA te krijgen, maar ook om te zien of hij soms een zelfmoordampul in een kies had verborgen. Dat bleek niet zo te zijn.

Dit was, zo concludeerden de specialisten, een verder bewijs dat Saddam geen zelfmoordrisico vormde. Desondanks werd hij in een oranjekleurige overall uit één stuk gehesen. De knopen ervan zouden uiteenvallen zodra hij probeerde ze in te slikken. De stof waarvan de overall was gemaakt, was veel te sterk om aan repen te kunnen worden gescheurd voor het maken van een provisorische strop waarmee hij zich had kunnen verhangen. Zijn voeten werden omsloten door schoenen van een zacht vezelmateriaal dat niet kapot te krijgen was.

Zijn cel werd voortdurend bewaakt door camera’s en bewakers. Heel zijn doen en laten werd vastgelegd en gebruikt om zijn incasseringsvermogen te evalueren, met het oog op het langdurige intense verhoor dat hem wachtte. In de geheimtaal van de specialisten had Saddam ‘niet toegelaten dat het verlies van zijn persoonlijke grenzen invloed zou hebben op zijn collectieve ego’.

Saddam was niet langer de man die hij was geweest op de video die van zijn gevangenneming was gemaakt: op dat moment leek hij verschrompeld te zijn door zijn wanhoop en plotseling veel ouder te zijn dan zijn zesenzestig jaren, met een gekwelde blik in zijn ogen. De specialisten concludeerden dat hij zich op dat moment een ‘stomkop’ had gevoeld, omdat hij zich had laten vangen. Dat zou de verklaring zijn voor zijn ‘dwangmatige behoefte om te praten’ tegen de soldaten die hem hadden gevangengenomen. Hij had het ook gedaan om zijn welhaast verlammende angst te verbergen toen hij uit zijn hol werd getrokken. ‘Hij kan heel goed hebben verwacht dat hij er plekke zou worden doodgeschoten,’ zeiden de specialisten tegen de ondervragers.

Later had hij een opmerkelijke psychische transformatie ondergaan. Zijn arrogantie keerde terug. Zijn ogen stonden niet langer dof en zijn lippen hingen niet meer slap naar beneden na de langdurige opsluiting in het hol. Hij hulde zich in bluf. Dit alles had het plan van de ondervragers om hem te breken in de hand gewerkt. Het verhoorcentrum was bestand

tegen raketaanvallen en werd bewaakt door de Special Forces – een elite-eenheid binnen de Amerikaanse krijgsmacht. Het omvatte een medisch centrum met artsen die constant paraat waren.

In de hoop enige respons uit te lokken werd Tariq Aziz, de voormalige plaatsvervangend premier van Irak, voor een bezoek aan Saddam naar het centrum gebracht. Aziz werd vastgehouden in een krijgsgevangenkamp bij de luchthaven van Bagdad. Hij werd per helikopter overgevlogen en had opdracht Saddam over te halen zijn mond open te doen. Toen hij daartoe een poging deed, was Saddam in woede uitgebarsten en had hij Aziz een verrader genoemd.

Tegen de tijd dat de ondervragers Saddam begonnen te verhoren, waren al zijn contacten met de buitenwereld volledig afgesneden. Hij had geen idee meer wat voor dag het was, of hoe laat. In zijn nieuwe wereld bestond er geen dag of nacht meer. De normale bioritmen van waken, slapen en de dagelijkse maaltijden werden doelbewust verstoord. Hij zou niet lichamelijk worden gemarteld, maar werd het doel van wat 'de volledige gedwongen behandeling' werd genoemd. De ondervragers wensten hun taak in geen geval te onderschatten.

'Saddam stelt ons voor een unieke opgave. Deze man zag zichzelf als moreel, spiritueel en intellectueel superieur aan de westerse wereld. Tot het dwangregime behoorde dat hij urenlang met een kap over zijn hoofd moest zitten om zijn isolement te versterken. Al die tijd waren de vragen die hem werden gesteld erop berekend zijn innerlijke woede over een mogelijk verraad te intensive-ren. Voor iemand als Saddam zou het heel moeilijk zijn in het reine te komen met verraad. Zijn confrontatie met Tariq Aziz maakte deel uit van deze strategie. De ondervragers zullen Saddam hebben gezegd dat Aziz eropuit was zichzelf te redden. Saddam kon hetzelfde doen, door te onthullen wat hij wist – en dat is héél veel,' verklaarde Michael Koubi, de ondervrager die jarenlang de Mossad had gediend.

'Niets zal Saddam zozeer van zijn stuk brengen als het besef dat feiten waaraan hij jarenlang houvast heeft gehad niet langer waar zijn. Het zal een aanslag zijn op zijn gevoel van eigenwaarde en hij zal meer gefocust zijn op liegen, omdat hij gevaar loopt te worden ontmaskerd,' verzekerde Koubi mij. 'In de verhoorprocedure zal ook worden geprobeerd vast te stellen hoe Saddam vragen in zijn eigen taal beantwoordt. In het Arabisch kunnen bepaalde woorden verschillende betekenissen hebben. Als hij een betekenis kiest die niet klopt, zullen zijn ondervragers hem laten blijken dat zij de juiste betekenis kennen,' voegde Koubi eraan toe.

Na iedere ondervraging, die uren en uren kon duren omdat er geen eind kwam aan de vragen, zou Saddam door de specialisten worden geëvalueerd. Ze wilden aan de weet komen hoe hij op bepaalde vragen reageerde. Loog hij? Camoufleerde hij dingen? Wezen de knipperende oogleden die de camera had vastgelegd op plotseling opkomende angst? Of op arrogantie en zelfs onverschilligheid?

Tegenwoordig woont Koubi in Ashkelon, niet ver van de door de Israëli's afgegrendelde Gaza-strook. Hij wist exact hoe de ondervragers en het ondersteunende team van specialisten Saddam zouden bewerken.

'Het eerste wat de ondervragers zouden doen, was het vestigen van hun superioriteit ten opzichte van Saddam. Ze ontnamen hem zijn geloof dat hij de controle had over zichzelf. In elk stadium bleven ze op zoek naar zijn zwakke punten. Hiertoe zullen ze gebruik hebben gemaakt van Saddams machtsverlies en zijn onverschilligheid ten opzichte van het lot van zijn familie. Ze zullen hem dingen hebben wijsgemaakt. Ze zullen hem gedwongen hebben steeds oogcontact in stand te houden terwijl ze hem met vragen bestookten. Steeds als hij probeerde weg te kijken, zoals hij ongetwijfeld zou doen, zouden zij zwijgend naar hem zijn blijven staren. Saddam zal er niet mee vertrouwd zijn. Zo'n behandeling moet voor hem zenuwslopend zijn,' zei Koubi.

Van tijd tot tijd stelden de ondervragers vragen waarvan ze wisten dat Saddam er het antwoord op niet wist. Wat was er in Washington en Londen gaande geweest tijdens de aanloop naar de oorlog tegen Irak? Waar had hij zich op die of die datum bevonden? Steeds als hij geen antwoord kon geven, zullen ze hem beschuldigen van een poging dingen te verhullen.

'Na een tijdje glipt er dan een vraag tussendoor die hij beslist wél kan beantwoorden. Als de ondervragers hem naar behoren murw hebben gemaakt, zal hij blij zijn er antwoord op te kunnen geven. Geleidelijk aan volgen er dan steeds meer vragen waarop ze antwoord van hem willen hebben,' aldus Koubi.

'Een ander middel om hem te breken, is het aanbieden van eenvoudige prikkels. Wanneer Saddam antwoord op een reeks vragen geeft, zo zullen ze hem beloven, kan hij een poosje ongestoord slapen. Of een verandering in zijn zorgvuldig bewaakte dieet. Die beloften zullen geen van alle helemaal worden nagekomen. Daarop volgt dan de belofte dat ze, als hij blijft meewerken, alsnog zullen worden nagekomen,' legde Koubi uit.

In januari 2004 kreeg Saddam bezoek van een artsenteam van het Internationale Rode Kruis. Zij verklaarden dat hij billijk werd behandeld.

Dit spel met Saddams geest zou worden voortgezet totdat de specialisten en ondervragers ervan overtuigd waren dat ze niets meer uit hem zouden kunnen wringen. Daarna zou hij aan zijn lot worden overgelaten. Meer, zo zou hij tegen die tijd beseffen, mocht hij niet verwachten.

Inmiddels had de Mossad zich bij de jacht op Saddams verdwenen fortuin aangesloten bij andere inlichtingendiensten. Begin januari 2004 was het Mossad-team van financiële experts, van wie sommigen werkzaam waren geweest in de Londense City en op Wall Street, erachter gekomen dat de bank van de Engelse koningin, Coutts of London, een van de achttien Britse banken was die Saddam Hussein had gebruikt om in de jaren tachtig zijn fortuin van veertig miljard dollar te verbergen.

Het leeuwendeel van dat geld had hij gestolen uit de centrale bank van Irak, overgemaakt naar banken in het Midden-Oosten, en vervolgens onder valse namen bij Londense banken ondergebracht. Later was het geld overgemaakt naar banken in Zwitserland, Duitsland, Japan en Bulgarije.

'Iedere overboeking vanuit een Londense bank werd automatisch geacht legitiem te zijn,' verklaarde Christopher Story, de voormalige financieel adviseur van premier Margaret Thatcher in de jaren dat Saddam bezig was zijn fortuin in veiligheid te brengen. Story, met zijn gestreepte maatpakken van Savile Row en met de hand gemaakte schoenen is de belichaming van de Engelse gentleman. Hij is een erkende autoriteit waar het de frauduleuze financiële praktijken van de gevallen Iraakse leider betreft, mede vanwege zijn nauwe banden met de grote banken van de wereld. Deze nauwkeurig articulerende Engelsman is hoofdredacteur van een gezaghebbend blad in de Engelse bankwereld, de *International Currency Review*. Tot de abonnees behoren de Wereldbank, de Amerikaanse Federal Reserve en de Bank of England.

Story heeft een omvangrijke hoeveelheid bewijzen bijeengebracht waaruit blijkt dat wijlen Robert Maxwell, de met schande overladen krantenmagnaat die vroeger de Londense Daily Mirror Group bezat, miljarden dollars heeft laten witwassen door banken in Bulgarije, waarna hij het geld liet overmaken naar de Bank of New York. Die bank was destijds eigendom van Edmund Safra, bekend als 'de financier van de maffia'. In 1999 is hij bij een raadselachtige brand in zijn penthouse in Monaco om het leven gekomen. Maxwell zelf is vermoord door Mossad-agenten toen hij dreigde Israëlische staatsgeheimen openbaar te maken.

‘Als Saddam alle namen van degenen die hem hebben geholpen heeft prijsgeeft, zal dat een grotere paniek veroorzaken dan iedere beurskrach in Wall Street. Velen onder hen bekleden ook nu nog hoge posities. Het is onmogelijk dat zij niet op de hoogte waren van wat Saddam in zijn schild voerde. Hij heeft zelfs nog tot aan de vooravond van de oorlog enorme bedragen naar het buitenland weggesluisd,’ verklaarde Story.

Het tot nog toe nooit vertelde verhaal van hoe Saddam Hussein een van de grootste privéfortuinen van de wereld bijeen begon te graaien, begint in 1982 met het opstijgen van een privéstraalvliegtuig bij Londen, met bestemming Bagdad. Tijdens de vijf uur durende vlucht lepelde de enige passagier, de financier Tony Rowland, beloegakaviaar in zijn mond en nam hij teugjes van peperdure Krug-champagne. Dit was zijn vaste ritueel tijdens zakenreizen met zijn LearJet. Deze heerlijkheden waren hem door Saddam Hussein vanuit Bagdad toegezonden.

Deze vliegtocht op die zomerdag in 1982 was geen gewone zakenreis, zelfs niet voor de vijfenzestigjarige financier, die in de City of Londen, Wall Street en de aandelenbeurzen van Europa een vreeswekkende reputatie genoot als een soort moderne roofridder. Roland W. Rowland – zoals op zijn visitekaartje in staalstempeldruk stond vermeld – zat in een met de hand vervaardigde lederen leunstoel in zijn naar eigen wensen ingerichte LearJet, de voeten rustend op vloerbedekking die ruim duizend dollar per vierkante meter had gekost. Daaraan afgemeten was hij, sinds zijn geboorte in een Brits gevangenenkamp in India, in 1917, werkelijk in de wereld vooruitgekomen.

Hij was de zoon van een Duitse koopman die Fritz Fuhrhop heette. Zijn moeder was de dochter van een steunpilaar van het Britse bestuur in India, die zich mét haar echtgenoot had laten interneren. Na hun vrijlating, kort na afloop van de Eerste Wereldoorlog, was Rowlands Indiase kindermeisje hem gaan aanspreken met Tiny (kleintje). Hoewel hij uiteindelijk een meter tachtig lang werd, was die bijnaam hem blijven achtervolgen. Inmiddels was het zijn enige schakel met het verleden – de dagen dat hij tijdens de Tweede Wereldoorlog bij het Britse leger latrines had moeten graven en later kruier was geworden op het spoorwegstation Paddington in Londen.

Dit armoedige begin had hem steeds vastbeslotener gemaakt om toe te treden tot de rangen van de machtigen en rijken der aarde. Hij was in Londen tweedehands auto’s en koelkasten gaan verkopen. Tegen zijn dertigste was hij miljonair. Daarna begon hij in Zuid-Afrika in goud te

handelen. Zijn fortuin groeide gestaag. Hij werd in de arm genomen om een zieltogende onderneming met de naam London and Rhodesia Mining and Land Corporation (Lonhro) van de ondergang te redden. Rowland maakte haar tot een van de machtigste handelsondernemingen van heel Afrika. Zijn transacties in koper, tin en andere metalen maakten hem tot de oogappel van de Lonhro-aandeelhouders.

Zij hadden er geen vermoeden van hoe Rowland lord Duncan Sandys, de schoonzoon van sir Winston Churchill, had uitgekocht. Via een geheime bankrekening op de Caymaneilanden had Rowland de man 500.000 dollar betaald voor zijn hulp bij de overname van de grootste goudmijn in Ghana. Toen Duncan Sandys betrokken raakte bij een seksschandaal, staakte de preutse Rowland al zijn betalingen aan hem; hij weigerde zelfs een 'bos bloemen' bij te dragen aan zijn begrafenis, in 1987. Niemand, hoe rijk hij ook was en hoeveel goede connecties hij ook mocht hebben, kreeg de kans om Tiny Rowland in een ongunstig daglicht te stellen. Hij hechtte grote waarde aan zijn imago als het toonbeeld van de Engelse gentleman. Alleen in de beslotenheid van een kleine kring figuren uit politiek rechts liet hij zijn antisemitisme blijken, mét zijn minachting voor de wijze waarop het Verenigd Koninkrijk werd geleid.

Tiny Rowland, toen al multimiljonair, liet zijn haat jegens het socialisme al naar de oppervlakte komen tijdens de crisis tussen het Verenigd Koninkrijk en Rhodesië, het huidige Zimbabwe, dat vastbesloten was van de regering-Wilson autonomie te verkrijgen. Er waren sancties opgelegd tegen wat premier Harold Wilson omschreef als 'deze pariastaat'. Later kwam naar buiten dat Rowland die had weten te omzeilen. Inmiddels zetelde mrs. Thatcher in Downing Street en werd er verder geen actie ondernomen.

Tiny ging op zoek naar nieuwe domeinen om te veroveren. Hij kocht *The Observer*, een Londense zondagskrant en probeerde dat medium te benutten voor het ondersteunen van zijn zakelijke belangen in Afrika. Vervolgens nam hij de beruchte Saudische wapenhandelaar Adnan Khashoggi in de arm voor het tot stand brengen van een overeenkomst met kolonel Kaddafi voor het opkopen van de Metropole-hotelketen, voor een bedrag van honderdvijftig miljoen dollar.

Rowlands vaardigheid in de kunst om wie dan ook voor zijn karretje te spannen, had er al eerder toe geleid dat de toenmalige eerste minister Edward Heath hem in de hoek zette als 'het onaanvaardbare gezicht van het kapitalisme'. Tiny Rowland had er alleen zijn schouders over opgehaald, op dezelfde geringschattende manier waarmee hij andere

financiers die bij hem aanklopten om deals af te sluiten de deur wees. Hij werkte liever alleen en deelde zijn winst met niemand – behalve met zijn Siamese katten. Hij voerde ze dagelijks dezelfde kaviaar die hij zelf in zijn Lear-Jet zat te eten toen hij die junidag in 1982 op weg was naar Irak. Ze lagen opgerold aan zijn voeten terwijl hij achter zijn bureau zijn tot dan toe zijn grootste coup voorbereidde: het wegmoffelen van Saddams fortuin.

Toen Saddam Hussein aan de macht kwam, werden zijn pro-westerse sympathieën door Londen en Washington verwelkomd. De regeringen van die landen hadden, evenals die van Duitsland en Frankrijk, oog voor de noodzaak om de infrastructuur van Irak te verbeteren, als tegenwicht voor het groeiende gevaar van Iran. Bagdad werd een immense bazaar. Het werd de gewoonste zaak van de wereld enorme bedragen aan steekpenningen te betalen om een contract binnen te slepen. Ze belandden op Saddams rekeningen. Steeds meer geld stroomde die richting uit, als *zijn* aandeel in contracten voor de bouw van snelwegen, ziekenhuizen en scholen. Misschien dat sommigen er een vermoeden van hadden, maar niemand maakte zich er druk over.

Saddams relatie met Rowland was begonnen met de adembenemende diefstal van het persoonlijke fortuin van de voormalige sjah van wat toen nog Perzië heette, ten bedrage van drie miljard dollar. Toen de ayatollahs zich in 1979 meester maakten van de macht in het land, voerden de meest vertrouwde medewerkers van de sjah geheime besprekingen met de directeur van de centrale bank van Irak. Rowland fungeerde daarbij als liaison, en op zijn advies stemde de sjah erin toe zijn fortuin over te maken naar de centrale bank van Irak in Bagdad, buiten het bereik van de ayatollahs. Tiny Rowland streek vijftien procent ‘commissie’ op.

Bij een tweede deal, die de grondslag legde voor Saddams fortuin, liet de Iraakse tiran, toen nauwelijks een jaar aan de macht, het geld vanuit de centrale bank overmaken naar zijn eigen genummerde rekeningen bij de Credit Suisse in Zwitserland en een bank op de Caymaneilanden. Ook dit had Rowland bekokstoofd, waarvoor hij opnieuw een forse commissie opstreek. De afgezette sjah, de dood nabij, eindigde in Washington. Hij verzocht de Amerikaanse regering hem te helpen zijn gestolen fortuin terug te krijgen. Zijn smeekbeden waren aan dovemansoren gericht. De kaarten in het Midden-Oosten waren weer eens geschud: Washington ondersteunde openlijk Irak tegen Iran.

Dit alles en meer had het Mossad-team ontdekt tijdens de jacht op Saddams fortuin in de winter van 2004.

Ik heb erover gesproken met inlichtingenofficieren in Londen, Washington en Tel Aviv; zij beschreven mij bepaalde documenten die licht werpen op de omvang van het geheime netwerk dat Rowland heeft opgezet.

Uit een document van de Mossad blijkt bijvoorbeeld hoe Rowland een van zijn banken in Londen gebruikte om voor de Iraakse wapenhandelaar Ibsan Barbouti de mogelijkheid te scheppen vijfhonderd miljoen dollar van Saddams geld weg te moffelen. Vanuit Londen hielp Barbouti Libië om een fabriek voor wapens voor chemische oorlogvoering op te zetten. Toen hij plotseling overleed – in brede kring wordt aangenomen dat hij het slachtoffer werd van een van Saddams killers – werd het geld vanuit de Londense bank naar de centrale bank van Libië overgeheveld.

Een ander document geeft gedetailleerd inzicht in de reis van Saddams eigen zoon, Uday, in 1998 naar Genève, om ‘een paar financiële plooien glad te strijken’ met enkele Zwitserse banken die deel uitmaakten van de door Rowland gecreëerde witwasketen.

Aan de vooravond van tweede Iraakse Oorlog bracht Saddams tweede zoon, Qusay, vergezeld van de Iraakse minister van Financiën, Hikmat Misban al-Azzawi (inmiddels in een Amerikaanse cel) een bezoek aan de Iraakse centrale bank. Hij was gewapend met een handgeschreven brief van zijn vader waarin stond dat hij gemachtigd was om een miljard dollar uit de kluizen te lichten. Het geld werd in trucks geladen en de colonne ging op weg. Op Amerikaanse satellietfoto’s is te zien dat de colonne op weg is naar Syrië. Later vonden Amerikaanse soldaten voor een bedrag van 656 miljoen aan dollarbiljetten in 164 aluminium kisten in een van Saddams paleizen, plus nog eens 100 miljoen aan euro’s in een pantserwagen.

In de lente van 2004 was de speurtocht naar Saddams miljarden al uitgegroeid tot de omvangrijkste geldjacht sinds de inspanningen in de jaren vijftig voor het opsporen van gestolen nazigoud. De Mossad zette, ondersteund door MI6 en de CIA, tientallen agenten en financiële experts in om te proberen het immense fortuin – dat Saddam dankzij het masterplan van Rowland overal in de wereld had kunnen verbergen – terug te vinden.

Een door Meir Dagan ondertekend document noemt meer dan zeventig banken die deel uitmaakten van de witwasketen voor Saddams gestolen geld, dat elektronisch uit Irak was weggesluisd naar Londen en steden op het Europese vasteland en in Rusland, of via Gibraltar was verdwenen naar Zuid-Afrika, en vandaar naar Hongkong en Japan, en

vandaar naar enkele Balkanlanden. Al deze speurneuzen – niet alleen spionnen, maar ook bankiers en effectenmakelaars – ontdekten bij het volgen van het geldspoor dat de beveiligingstrucs die Rowland had ingebouwd bestand waren tegen de tand des tijds.

‘Hij had gebruikgemaakt van strolieden en terugkoppelingslussen via mensen uit het internationale bankwezen. Ook waren er banken in Oost-Europa ingeschakeld, banken die ook de KGB bedienden en geen vragen stelden,’ bevestigde een bron uit de Mossad.

In een memorandum dat hij kort voor zijn dood in het WTC in september 2001 had opgesteld voor de FBI, schreef de chef van het FBI-bureau in New York dat Saddams geld ‘vrijwel zeker witgewassen werd via internationale criminele bedrijven, gerund door Zuid-Amerikaanse drugskartels en de Russische maffia’. In dat memo wordt Edmund Safra genoemd, een miljardair-bankier die destijds eigenaar was van de National Republic Bank in New York, ‘een kanaal voor het witwassen van grote bedragen’.

Onderzoekers hadden ontdekt dat anderen die hen hadden kunnen helpen het geldspoor te volgen een raadselachtige dood waren gestorven. Een van hen was Janos Pasztor, een Wall Street-analist. Hij had voor Rowland gewerkt. Op 15 oktober 2000 overleed hij aan een tot dan toe niet gediagnosticeerde kanker. Een week eerder had zijn arts hem nog volledig gezond verklaard.

Een ander kanaal waarlangs Saddams fortuin was weggesluisd, was de Bank of Credit and Commerce International (BCCI). Deze inmiddels opgeheven, destijds in Londen gevestigde bank fourneerde fondsen voor terroristische groeperingen die al door Saddam werden gesteund. De bank werd gesloten nadat de toezichthouders in de Londense City de illegale activiteiten van deze bank hadden ontdekt.

MI5 beschikt over een dik dossier over een andere bemiddelaar van wie Rowland gebruikmaakte, een zekere Cyrus Hashemi. Hij was op het oog een Arabische miljonair en playboy die er geen been in zag een bedrag van honderdvijftigduizend dollar te verliezen bij een kaartspel in een casino in het Londense Mayfair, of het schenken van een Rolex-horloge aan een portier voor het parkeren van zijn Ferrari. Hashemi liet zijn rekeningen bij de BCCI gebruiken als schakel in de witwasketen voor Saddams fortuin. Het inlichtingendossier van MI5 zegt ook dat hij een poging heeft gedaan meer commissie voor zijn diensten op te strijken. Op 16 juli 1986 zakte hij plotseling in zijn appartement in het Londense Bel-gravia ineen, waarna hij in allerijl werd overgebracht naar

een privékliniek die eigendom was van de BCCI. Twee dagen later was hij dood.

Het rechercheteam van de afdeling Moordzaken van Scotland Yard stelde een onderzoek in. Zij maakten gebruik van de forensisch patholoog-anatoom dr. Ian West. Deze verklaarde: ‘Hashemi’s dood is een van de vreemdste sterfgevallen die ik ooit heb onderzocht.’ Dr. West stuurde weefselmonsters naar Porton Down, een Brits instituut voor chemische en biologische oorlogvoering, om te laten onderzoeken of Hashemi kon zijn vergiftigd. Het resultaat van dit laboratoriumonderzoek is tot op heden niet bekend.

Ook in de afzienbare toekomst is de kans groot dat de locaties van Saddams miljarden onontdekt zullen blijven.

In april 2004 maakte de Franse advocaat Jacques Verges bekend dat de familie van Saddam Hussein hem de leiding had toevertrouwd van het verdedigingsteam tijdens zijn proces. Verges was vermaard geworden als verdediger van de voormalige SS-officier Klaus Barbie, die in 1987 in Israël was veroordeeld wegens ‘misdaden tegen de mensheid’. Sindsdien heeft deze jurist de verdediging gevoerd van de beruchte terrorist Carlos de Jakhals, die nu levenslang uitzit in Parijs, en die van Slobodan Miloševic´ die – na ruim vier jaar procederen voor het Internationaal Strafhof in Den Haag – op 11 maart 2006 in het Penitiair Complex in Scheveningen dood in zijn cel werd aangetroffen. Als doodsoorzaak werd hartstilstand vastgesteld.

Verges verklaarde te verwachten dat het proces tegen Saddam nog langer zal gaan duren. ‘Ik zal hem naar voren brengen als een gevangengenomen held.’ Hij was voornemens zowel president George W. Bush als diens vader, de voormalige Amerikaanse president, als getuigen op te roepen, samen met de Britse eerste minister Tony Blair en andere wereldleiders. ‘Aantonen waarom zij behoren te komen getuigen, zal op zijn minst een jaar in beslag nemen,’ zei de achtenzeventigjarige Verges toen hij de opdracht had aangenomen. Een van de sleutelelementen in zijn verdedigingstactiek was ‘aantonen hoe hooggeplaatste personen hun deel incasseerden van de hulp aan Saddam om zijn geld te verbergen. Zij bekleden nog steeds hoge posten. Dat zal niet langer zo zijn als ik met hen klaar ben.’ Alleen de tijd zal leren of dit ook maar iets heeft bijgedragen aan het terugvinden van Saddams fortuin. Vaststaat dat de Mossad tegen die tijd weer jacht zal maken op andere tirannen.

20

Gods bankier en klokkenluider, en Osama bin Laden

Op 22 april 2004, een van die zwoele lentedagen die veel Israëliërs eraan herinneren dat dit was waarom God het Beloofde Land voor hen had uitgekozen, zat Meir Dagan in zijn kantoor op de hoogste verdieping van het Mossad-hoofdkwartier in Tel Aviv naar een live televisie-uitzending te kijken.

Op het scherm was te zien hoe Mordechai Vanunu, een voormalige technische medewerker van de nucleaire installatie in Dimona, die daar van 1977 tot november 1986 had gewerkt en het geheime atoomarsenaal van Israël wereldkundig had gemaakt, eindelijk vanuit de streng beveiligde gevangenis in Ashkelon in Zuid-Israël op vrije voeten werd gesteld.

Hij had toen achttien jaar van zijn straf uitgezeten. Een van Dagans voorgangers, Shabtai Shavit, had openlijk verklaard dat hij, als hij daar de kans voor had gehad, Vanunu zou hebben laten vermoorden. Betogers op het televisiescherm die zich kantten tegen Vanunu's vrijlating, scandeerden dezelfde eis: 'Dood hem, dood hem!' Vanunu reageerde door zijn geboeide handen boven zijn hoofd te tillen, het soort gebaar waarmee een bokser zijn overwinning viert. De gescandeerde roep 'Verrader, verrader!' werd vermengd met de juichkreten van Vanunu's supporters, die uit alle delen van de wereld waren toegestroomd om Vanunu te verwelkomen.

Dagan had nooit eerder een dergelijke scène gezien en hij kon er maar moeilijk begrip voor opbrengen. Hoe konden mensen ooit iemand die zijn land had verraden, toejuichen als een held? Als Vanunu het had gedaan voor geld, zei Dagan later, had hij bijna kunnen begrijpen of zelfs accepteren dat Vanunu, ooit een toegewijd aanhanger van de joodse religie, zich tot het christendom had laten bekeren. Wat de Mossad-baas absoluut niet kon begrijpen, was de motivatie die Vanunu ertoe had gebracht Israëls primaire defensiesysteem openbaar te maken: de tweehonderd kernbommen die het land tot de op drie na sterkste kernmogendheid ter wereld hadden gemaakt.

Dagan maakte al sinds de oprichting van de staat deel uit van Israël en heeft zijn eigen bijdrage geleverd om het land zijn plaats onder de naties te bezorgen. Hij was er hartstochtelijk van overtuigd dat geen ander volk zich zo hard en zo langdurig had moeten inspannen om anderen te overtuigen van de morele en spirituele wetten die de menselijke beschaving mogelijk maken. Gedurende de lange avonden dat

hij alleen zat in zijn kantoor, bezig de binnengekomen berichten van zijn agenten in alle delen van de wereld door te nemen, was het voornaamste geloofsartikel en de onuitputtelijke bron waaruit hij kracht putte de omstandigheid dat de staat Israël het verreweg belangrijkste aspect van zijn leven vormde.

Daarom brak hij zich het hoofd over Vanunu's enorme verraad. Tijdens zijn gevangenschap had Vanunu achtenzeventig kartonnen dozen gevuld met documenten waarin de productie van kernwapens in Dimona, diep onder de grond in de Negev-woestijn, gedetailleerd werd beschreven. Die dozen waren aan de vooravond van zijn vrijlating geconfisqueerd, uiteraard. Wat hij echter allemaal op papier had gezet, vormde voor Dagan het 'bewijs dat Vanunu's kennis nog altijd enorm is – veel te groot om hem toe te staan Israël te verlaten'.

Dit was een van de voorwaarden waarom hij op vrije voeten kon worden gesteld, naast een verbod op het onderhouden van contacten met buitenlanders. Bovendien werden al zijn telefoontjes en e-mails in het oog gehouden en mocht hij zich niet binnen vijfhonderd meter van een grensovergang of diplomatieke vertegenwoordiging bevinden. Hij werd dag en nacht geschaduwd door een team surveillanten.

Vanunu had al die beperkingen schouderophalend geaccepteerd. Hij had dat bij heel wat andere gelegenheden ook gedaan, gedurende Dagans laatste poging om inzicht te krijgen in Vanunu's geestesgesteldheid. Aan de vooravond van zijn vrijlating hadden twee Mossad-ondervragers hem aan de tand gevoeld over zijn motief om Israël te verraden, een verhoor dat via de camera was vastgelegd. Hij had voortdurend zijn schouders opgehaald en fel uitgehaald naar de Mossad, die hem via seksuele verleiding in de val had laten lopen en hem vervolgens had ontvoerd. Ook had hij het gehad over 'zijn wrede en barbaarse behandeling in de gevangenis, georganiseerd en goedgekeurd door de Mossad'.

Nu, voor de televisiecamera's, herhaalde Vanunu die beschuldigingen, luid toegejuicht door zijn medestanders. Dagan dacht bij zichzelf: 'Als deze man echt hardhandig is aangepakt, ziet hij er anders nog verdomd gezond uit.'

Terwijl Vanunu werd weggereden om te gaan bidden in de anglicaanse kathedraal van St. George in Jeruzalem, richtte Meir Dagan zijn aandacht weer op andere zaken. Vanunu was vrij, maar hij zou nooit buiten bereik van de Mossad zijn.

Net als miljoenen anderen zag 'Cindy', de Mossad-agente die de hoofdrol had gespeeld bij de gevangenneming van Vanunu in 1986, het nieuws van zijn vrijlating op de televisie. Ze wist dat zij voor veel

Israëliërs nog altijd werd beschouwd als een heldin die haar charmes had aangewend voor een klassieke seksuele valstrik. Andere mensen deed zij denken aan Mata Hari, de berekenende verleidster uit Nederland die het leven van een idealist die geloofde dat hij zich inspande voor een hoger doel, de wereldvrede, had verwoest.

Cindy (de codenaam die ze had gehad als Mossad-agente) had echter weinig in het openbaar te zeggen, nadat zij Vanunu uit de gevangenis had zien komen. 'Dat behoort allemaal tot het verleden. Ik deed mijn werk, einde verhaal,' zei ze tegen mij. Zoals Vanunu gedurende zijn langdurige verblijf in de cel keer op keer had doorleefd wat hij had gedaan, en daarbij telkens weer tot de conclusie was gekomen: 'Ik heb juist gehandeld', had ongetwijfeld ook Cindy geprobeerd om in het reine te komen met haar handelwijze.

Tegenwoordig bewoont zij een duur huis naast een golfbaan, pakweg vijfentwintig minuten rijden van Orlando, Florida. Ze ziet er goed uit voor haar leeftijd, en de vaardigheden van haar kapster camoufleren de gevolgen van de Florida-zon voor haar kapsel. Ze is egaal gebronsd en draagt het liefst losse vrijetijdskleding om het fysieke uitdijen van de middelbare leeftijd te verhullen. Haar beide dochters zijn tieners die een exclusieve privéschool bezoeken en nooit – in elk geval nooit in het openbaar – over het verleden van hun moeder praten. Vrienden van de golfclub waar Cindy graag de lunch gebruikt, zeggen echter dat zij wordt geplaagd door de angst dat Vanunu of een van zijn aanhangers op zal duiken om haar iets aan te doen.

Vanunu zelf ontkent dat hij voor zoiets belangstelling zou hebben. 'Voor mij is ze gewoon iemand die mijn pad heeft gekruist. Ik was jong en voelde me eenzaam. Zij was er. Ik vertrouwde haar.' Zo vatte hij de fatale blunder samen die haar in staat had gesteld hem destijds, met de belofte van seks, naar Rome te lokken. In plaats daarvan was hij de Mossad in handen gevallen.

In 2004 is Cindy – die in de burgerlijke stand van Orlando staat geregistreerd als Cheryl Hanin Bentov – werkzaam als makelaarster in onroerend goed; als zodanig werkt ze samen met haar echtgenoot en haar moeder, Riki Hanin, die dicht bij haar woont. Ze zijn alle drie actief lid van de Joodse gemeenschap daar. Volgens de Israëlische krant *Ydiot Aharonot* 'was ze uit Israël vertrokken om te vluchten voor de media en de vele mensen die in haar leven wroetten. Dat had haar hevig gehinderd. Ze was doodsbang voor journalisten die bij haar aanbelden om vragen te stellen. Ze had de behoefte gevoeld hen te ontvluchten. Cheryl wil maar één ding: een rustig en normaal leven. Ze heeft nog altijd last van

zenuwen terwijl ze probeert haar verleden te begraven. Ook verwanten die ooit vragen over haar hebben beantwoord heeft zij afgesneden van haar gezin. Ze pendelt tussen achtervolgingswaan en discretie,' aldus deze krant.

Als dit inderdaad zo is, betaalt ze een wel zeer hoge prijs voor het feit dat zij de beroemdste verleidster van de Mossad is geworden.

Op Meir Dagans bureau lag een rapport van het Israëlische consulaat in New York, waarin stond dat er geen reden was tot zorg over de sterk gepromote CBS-televisiedocumentaire over de dood van prinses Diana. De volledige rol van de Mossad was nog altijd veilig verborgen en dat zou gedurende de afzienbare toekomst waarschijnlijk zo blijven. De documentatie daarover (die mij deels in staat stelde het verhaal in dit boek uit de doeken te doen) ligt verzegeld in de Mossad-archieven. Op de doos prijkt de waarschuwing: 'Verboden te openen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur-generaal.'

Van veel groter zorg voor Dagan was een ander rapport, afkomstig van de ambassade in Washington. Volgens dit rapport was de regering-Bush – net als haar voorgangsters – bezig zich voor te bereiden op het blokkeren van de vrijlating van een klokkenluider die voor Amerika even gevaarlijk was als Vanunu voor Israël. Het ging om Jonathan Pollard, die in Bulmer, een streng beveiligde gevangenis in North Carolina, gevangen zat nadat hij schuldig was bevonden aan landverraad. Hij had levenslang gekregen omdat hij werd beschouwd als de ergste landverrader uit de geschiedenis van de Verenigde Staten. Volgens het vonnis zou Pollard de gevangenis niet levend verlaten.

Dagan kende de reden van dit strenge vonnis: een beëdigde verklaring van zestig velletjes A4 die Caspar Weinberger, toenmalig minister van Defensie, voor het proces tegen Pollard in 1987 had opgesteld. Het was zo geheim, dat het nooit openbaar was gemaakt. Iedere poging daartoe was door federale juristen in verschillende gerechtshoven in Washington verijdeld. In april 2004 droeg deze beëdigde verklaring nog steeds het stempel *Top Secret Sensitive – Compartimented Information*, (SCI). Dit stempel wordt gereserveerd voor de bescherming van de allergevoeligste informatie binnen de Amerikaanse inlichtingengemeenschap.

Dagan geloofde dat de verklaring essentiële details bevatte over de wijze waarop een softwareprogramma met de naam Promis –ontwikkeld door een programmeur van de computerfirma Inslaw in Washington en later gestolen door de Mossad – was gemodificeerd om te kunnen samenwerken met de artificiële intelligentie aan boord van Amerikaanse

kernonderzeeërs. Het hieruit resulterende vermogen stond bekend als *over the horizon accuracy*, dat kernonderzeeërs de mogelijkheid gaf om doelen tot ver binnen de grenzen van de toenmalige Sovjet-Unie en China te bestoken. Het Promis-programma kon details van de verdedigingsmiddelen rond een doelwit programmeren met gebruikmaking van hogere wiskunde en fysica, waardoor het mogelijk was op enorme afstanden een doelwit in het hart te raken.

Bovendien vreesde Dagan dat in de verklaring ook zou staan dat Israël – op basis van wat Pollard had gestolen – zijn eigen 'accuratesse voorbij de horizon' had ontwikkeld voor drie in Duitsland gebouwde onderzeeërs die de Joodse staat had aangeschaft.

Voorts vermoedde Dagan dat de verklaring bijzonderheden bevatte over gezamenlijke Amerikaans-Britse luisterposten op Cyprus en in het Midden-Oosten die door Pollards verraad waren gecompromitteerd, en dat het ook vermelde hoe Pollard zelfs CIA-en MI6-operaties in de Sovjet-Unie en het toenmalige Oost-Duits-land had verraden.

Hoewel dit inmiddels tot ingrijpende veranderingen in de Amerikaanse inlichtingendiensten tot gevolg had gehad, werden de gegevens in de verklaring van Weinberger nog steeds als zo hypergevoelig beschouwd dat openbaarmaking ervan buitenlandse inlichtingendiensten – onder meer de Mossad – waardevolle informatie in de schoot zou werpen.

Voor Israël was Pollard zo belangrijk dat Dagan een Mossad-advocaat opdracht had gegeven om Pollards eerste openbare optreden sinds zijn veroordeling bij te wonen. De zaak kwam in september 2003 voor in het districtsgerechtshof van Washington. Pollard zag er ouder uit dan zijn zevenenveertig jaar, mede door zijn bleke huid. Af en toe keek hij in de tot op de laatste plaats bezette rechtszaal om zich heen. Hij droeg een bril van het model dienstfiets, een geborduurd keppeltje en een groen overhemd, verstrekt door de gevangenis. Hij had een met grijs doorspekte bruine baard en zijn hoofdhaar hing tot op de schouders, zodat hij uiterlijk deed denken aan een oudtestamentische profeet. De kleine rechtszaal bevatte circa veertig familieleden en aanhangers. Hiertoe behoorden verscheidene rabbijnen, zoals de voormalige hoofdrabbijn van Israël, Mordechai Eliahu. Ook zijn vader en zijn echtgenote, Esther, waren aanwezig. Pollard volgde de betogen van de juristen aandachtig. De Mossad-advocaat, een tengere man van middelbare leeftijd, zat achter in de zaal in het Hebreeuws notities te maken.

Centraal in het proces stond de eis van Pollards verdedigers dat hij in de gelegenheid moest worden gesteld in hoger beroep te gaan, omdat zijn eerdere verdediger, Richard Hibney, had verzuimd schriftelijk hoger beroep aan te tekenen toen het openbaar ministerie tegenover de rechter, Aubrey Robinson, levenslang zonder voorwaardelijk vrijlating had geëist 'met de belofte dat het OM niet de doodstraf zou eisen indien Pollard bereid was schuld te erkennen.' De verdediging betoogde voorts dat Pollards toenmalige verdedigers de toegang tot de Weinberger-verklaring was geweigerd 'omdat zij niet de vereiste veiligheidscompetentie bezaten'. Pollards nieuwe verdedigers zeiden zelfs dat zij 'een verzoek om gratie c.q. strafvermindering bij de regering-Bush' zouden indienen. Dit deel van hun betoog was 'gebaseerd op Pollards rechten als Amerikaans burger op een eerlijk proces'.

In de loop der jaren hadden Pollards advocaten ontmoetingen gehad met de Israëlische premiers Benyamin Netanyahu, Ehud Barak en Ariel Sharon. Voorts hadden zij gesproken met de Mossad-directeuren Nahum Admoni, Shabtai Shavit, Danny Yatom, Efraim Halevy, en, iets korter geleden, met Meir Dagan. Er was in Israël een zorgvuldig georkestreerde campagne op touw gezet om de Amerikaanse ambassade te bombarderen met verzoeken tot vrijlating van Pollard. Joodse topadvocaten uit Israël waren naar de Verenigde Staten gereisd om met al even gereputeerde advocaten in dat land juridische manoeuvres uit te werken. Nooit had een veroordeelde zo'n omvangrijk en sterk ondersteuningssysteemgehad. Bij iedere gelegenheid had de machtige Joodse lobby in Washington onvermoeibaar op de trom geslagen.

De Conference of Presidents of Major Jewish Organizations (Congres van voorzitters van grote Joodse organisaties, een uit vijfenvijftig groepen bestaand consortium) betoogde nog in 2004, dat wat Pollard had gedaan 'geen landverraad mag worden genoemd, omdat Israël een trouwe bondgenoot van de Verenigde Staten is en blijft'. Ook oefenden veel vooraanstaande Joods-religieuze organisaties constant druk uit. Het luidst was de stem van de sterke Reform Union of American Congregations. Een hoogleraar aan de juridische faculteit van Harvard die Pollard eerder had verdedigd, professor Alan M. Dershowitz, had gezegd: 'Het vonnis tegen Pollard bevat niet de geringste suggestie dat hij de inlichtingencapaciteit van het land heeft gecompromitteerd of wereldwijde geheime informatie zou hebben verraden.'

Pollard had echter ook een al even invloedrijke tegenstander, CIA-directeur George Tenet. In 1998 had Tenet verklaard dat hij zijn ontslag

zou indienen als Pollard werd vrijgelaten. Zo dacht hij er in 2004 nog steeds over. Ted Gunderson, een topagent van de FBI in de tijd van Pollards arrestatie, had gezegd: ‘Pollard heeft alle geheime informatie gestolen die enigszins de moeite waard was. We proberen ons nog steeds te herstellen van wat hij heeft aangericht. Wij hebben tientallen agenten in de voormalige Sovjet-Unie, het Midden-Oosten, Zuid-Afrika en zelfs bevriende naties als het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland moeten terughalen. Het Amerikaanse publiek heeft geen flauwe notie van de omvang van wat hij heeft gedaan.’ In de gevangenis had Pollard zich laten scheiden van zijn eerste tvrouw, Anne (die tot vijf jaar cel was veroordeeld wegens medeplichtigheid) en zich bekeerd tot het orthodoxe jodendom. In 1994 was hij in de gevangenis getrouwd met een onderwijzeres uit Toronto, Elaine Zeitz. Esther Pollard, zoals ze vanaf dat moment werd genoemd, werd de leidster van de campagne voor de invrijheidstelling van haar man. In april herhaalde zij een bekend thema: ‘Jonathans zaak is de zaak van iedere Jood en iedere burger die zich aan de wet houdt. Waar het hier om gaat, is veel groter dan Jonathan en ikzelf. We schrijven een bladzijde in de Joodse geschiedenis.’

Er is een indicatie boven water gekomen voor wat er allemaal nog meer op die bladzijde van de Joodse geschiedenis is geschreven. Ari Ben-Menashe, een voormalige adviseur Inlichtingen van verschillende Israëlische regeringen, is thans Canadees staatsburger. In Montreal leidt hij een politiek adviesbureau en verzet hij zich krachtig tegen de mogelijkheid van Pollards vrijlating. ‘Een nog altijd onbeantwoorde vraag is of Pollard de gestolen informatie ook aan China heeft doorgegeven,’ zei Ben-Menashe. ‘Veel van wat Pollard weet, bewaart hij in zijn geheugen. Een man als hij verliest echt het contact met de werkelijkheid niet, enkel en alleen omdat hij gevangenzit.’

In april 2004 had Meir Dagan echter gehoord dat de plaatsvervangend procureur-generaal van Amerika, Larry Thompson, had gezegd dat een eventuele vrijlating van Pollard moest worden gezien in de context van het grotere geheel van het Midden-Oosten. Dit was een argument dat degenen die Pollard steunden niet ontging. Kort daarvoor hadden 112 van de 120 leden van het Israëlische parlement, de Knesset, een petitie voor vrijlating van Pollard ondertekend, ‘om humanitaire redenen. Washington meet met twee maten. Er worden gevaarlijke Palestijnse gevangenen op vrije voeten gesteld terwijl Pollards gevangenschap voortduurt.’

In 1996 was aan Pollard het Israëlisch staatsburgerschap verleend, om de regering in Tel Aviv in staat te stellen meer druk uit te oefenen.

Twee jaar later liep een via Amerikaanse bemiddeling tot stand gekomen vredesakkoord tussen de PLO en Israël bijna spaak toen de toenmalige Israëlische premier, Netanyahu, had geprobeerd dit akkoord te verbinden met Pollards vrijlating. President Clinton gaf niet toe en Israël haalde bakzeil.

Door een uitspraak van Bill Hamilton, president-directeur van Inslaw, de maker van het Promis-programma, ontstond er mogelijk een struikelblok voor een nieuwe poging Pollard vrij te krijgen. Hij zei:

Rechter Hogan zou erop attent moeten worden gemaakt dat het FBI-bureau in New Mexico in 1984 in het buitenland een onderzoek heeft ingesteld naar Robert Maxwell, omdat hij Promis had verkocht in New Mexico, nota bene het hoofdkwartier van de twee belangrijkste onderzoeksinstituten op het gebied van een eventuele kernoorlog, het Sandia National Laboratory en de Los Alamos National Laboratories.

Hoewel het exemplaar van het onderzoeksrapport van de FBI – dat Inslaw krachtens de *Freedom of Information Act* wist los te krijgen – om redenen van nationale veiligheid zwaar was geredigeerd, kan er nog altijd uit worden opgemaakt dat dit FBI-onderzoek voortkwam uit een klacht, ingediend door twee medewerkers van het Sandia National Laboratory.

Volgens FBI-officier Gunderson zijn Hamiltons beweringen 'de werkelijke *smoking gun* die de hele affaire-Pollard in de juiste context zal plaatsen.' Bovendien werpen ze licht op de meest recente activiteiten van Rafi Eitan.

Tot aan april 2004 had de legendarische meesterspion verscheidene geheime reisjes naar de Verenigde Staten gemaakt. De FBI-agenten die hem daarbij moesten schaduwen, erkenden dat zij niet in staat waren Eitan – die destijds de *controller* van Pollard was geweest – te verhoren, omdat hij inmiddels op een Israëlisch diplomatiek paspoort reisde. Zijn bezoeken hadden tot doel de supervisie uit te oefenen over de mobilisatie van duizenden *sayanim* (de naam is de Hebreeuwse term voor 'helper'), die tijdens hun militaire diensttijd getraind waren in het gebruik van wapens. Andere sayanim hadden bij de Amerikaanse militaire inlichtingendienst gewerkt. Verscheidene van hen dienden inmiddels bij politiekorpsen overal in Amerika. Ze hadden van Eitan instructie ontvangen voor het actualiseren van de beveiliging van Joodse banken, synagogen, religieuze scholen en andere instellingen met Joodse eigenaren.

'Hoewel er niet kan worden getwijfeld aan hun trouw jegens hun geboorteland, erkent iedere sayan daarnaast nog een hogere loyaliteit: de

mystieke loyaliteit jegens Israël en de noodzaak het land te helpen beschermen tegen zijn vijanden,' heeft voormalige Mossad-baas Meir Amit ooit verklaard. Hij was de schepper van de geheime sayanim-organisatie. Deze staat bekend als 'Israëls onzichtbare leger' en katsa's van de Mossad trekken zorgvuldig de antecedenten na van alle kandidaat-leden voordat zij worden gerekruteerd om Israëls vele belangen in de Verenigde Staten te beschermen. De Amerikaanse binnenlandse veiligheidsdienst (Department of Homeland Security, of DHS) en de FBI zien het bestaan van dit 'leger' als een motie van wantrouwen waar het hun vermogen tot het uitoefenen van die taak betreft.

Eitan ondernam deze reizen in zijn functie van 'adviseur Staatsveiligheid en Terrorismebestrijding' van de Israëlische premier, Ariel Sharon, een oude vriend van hem. Begin 2004 had Eitan een bezoek gebracht aan de omgeving van Los Alamos, de bakermat van de Amerikaanse atoombom en nog steeds het belangrijkste nucleaire onderzoekscentrum van de Verenigde Staten. In 1985 had hij de verkoop van de Israëlische versie van het Promis-programma aan de Sandia National Laboratories geregeld. De in het programma ingebouwde 'valluik' had Israël in staat gesteld iets meer te weten te komen over het werk van Sandia ten behoeve van de tot dan toe ontwikkelde computertechnologie voor kernonderzeeërs. Pollard had er nadere details voor geleverd, neergelegd in de nog altijd geheime verklaring van Caspar Weinberger.

Zo rond april 2004 waren de sanayim volledig gemobiliseerd. Eitan maakte geen geheim van hun rol. Hij citeerde Meir Amit toen hij mij vertelde: 'De sanayim vervult vele taken. Een sayan die een autoverhuurbedrijf runt, laat zijn controller weten of een of meer verdachte personen een auto bij hem of haar heeft gehuurd. Een sayan die makelaar is in onroerend goed, levert informatie over een verdacht iemand die op zoek is naar een onderkomen. De sanayim vergaren ook technische gegevens en alle vormen van publieke informatie. Een gerucht op een feestje, een radiopraatje, een artikel in een dagblad, een verhaal dat tijdens een etentje werd aangehoord.

Het was een sayan in Phoenix, Arizona, die in de lente van 2004 ontdekte dat een van de meest beruchte figuren uit de geschiedenis van de rooms-katholieke Kerk, aartsbisschop Paul Marcinkus, zich had gehouden aan zijn voornemen om nooit te onthullen wat hij wist van de rol van de Mossad bij het verdwijnen van tweehonderd miljoen dollar. Dit geld zou door het Instituto per Opere di Religione (IOR), in de

wandeling de Vaticaanse Bank genoemd, zijn overgemaakt naar de Poolse vakbeweging Solidarnośc´, toen aartsbisschop Marcinkus de leiding over de bank had gehad.

Begin jaren tachtig bleek Marcinkus betrokken te zijn geweest bij grootschalige financiële schandalen en een verbijsterende lijst van andere criminele activiteiten, zoals 'betrokkenheid bij wapensmokkel, gestolen goud, valse bankbiljetten en radioactieve materialen', volgens een aanklacht die in 1989 door het OM in Rome tegen hem aanhangig was gemaakt. Die beschuldigingen stonden in april 2004 nog altijd in het openbare dossier, maar zijne eminentie Marcinkus was nooit verhoord of gearresteerd. Paus Johannes Paulus II stond hem toe in het Vaticaan te blijven, zodat hij door de soevereiniteit en immuniteit van de stadstaat – in 1929 door Benito Mussolini aan de Heilige Stoel verleend – werd beschermd.

Dit duurde voort totdat Marcinkus 's nachts – de juiste datum blijft een van de vele geheimen van het Vaticaan – in het geheim in een auto met een diplomatiek kenteken uit het Vaticaan vertrok. De volgende dag arriveerde hij in Chicago. Van daaruit vloog hij door naar Sun City, een satellietstad van Phoenix. Niet ver daarvandaan woonde een andere kleurrijke figuur, Victor Ostrovsky. Deze voormalige Mossad-officier was een klokkenluider. Net als Ali Ben-Menashe had Ostrovsky veel geheimen van de Mossad openbaar gemaakt in interviews. In 2004 leidden beide mannen nog steeds een uiterst gerieflijk leven. De tachtigjarige Marcinkus bracht zijn levensavond door in een bescheiden witgestuukt, uit gasbetonblokken opgetrokken huis nabij de Fairway Country Club in Sun City. Anders dan de beide Mossad-officieren was hij blijven zwijgen over de tijd dat hij bekend had gestaan als 'bankier van God' en een vertrouweling van drie pausen was geweest: Paulus VI, Johannes Paulus I en Johannes Paulus II. De Poolse paus, de hoogste priester van de rooms-katholieke wereldgemeenschap, was naast Marcinkus de enige man die antwoord kon geven op de vraag: 'Welke rol heeft de Mossad gespeeld bij de raadselachtige verdwijning van tweehonderd miljoen dollar?'

Met een gerust hart kan worden gesteld dat dit mysterie begon met de aankomst van een andere limousine bij het Vaticaan.

Kort voor middernacht was deze donkerblauwe limousine met diplomatiek kenteken gestopt voor de smeedijzeren hekken van de Klokkenpoort, de toegang tot het Apostolisch Paleis van het Vaticaan. Dit was de inleiding tot een reeks van gebeurtenissen die tot op de huidige dag een donkere schaduw vormt boven het pontificaat van Johannes

Paulus II. Tegen de tijd van zijn overlijden waren de vragen die uitsluitsel moeten geven over de aard van zijn langdurige pontificaat en wat er allemaal in naam van de Kerk wordt gedaan, nog altijd een bron van grote zorg voor alle mensen wie het lot van de Kerk ter harte gaat.

Heeft de paus zich ertoe laten overhalen van zijn eigen morele normen af te wijken om Solidarnośc´te helpen, op grond van zijn hartstochtelijke en niet-aflatende liefde voor zijn vaderland Polen? Of was hij slechts een onschuldig en nietsvermoedend slachtoffer van wat er te gebeuren stond toen die donkerblauwe limousine door de hekken reed?

Naar het oordeel van David Yallop, de Engelse financiële rechercheur die al heel lang erkenning geniet als het zwarte schaap van de geheime financiële wereld van het Vaticaan, heeft Johannes Paulus II toegelaten dat zijn pontificaat verwerd 'tot een vrijplaats voor fraudeurs, zwendelaars en internationale kapitaaldieven. Ook gaf deze paus zijn zegen aan het in het geheim en illegaal overmaken van grote bedragen in Amerikaanse dollars aan Solidarnośc´.'

Christopher Story, uitgever van de *International Currency Review* – het tijdschrift van de bankenwereld – noemde het 'een van de grote zwarte-gatenmysteries van de moderne financieringspraktijken'.

Het lijdt geen twijfel dat, toen een in renaissance-uniform gestoken lid van de Zwitserse Garde, gehuld in een cape tegen de kou, in die aprilnacht in 1983 naar voren stapte om voor de passagier in de Fiat te salueren, dit het begin was van een keten van verbijsterende gebeurtenissen. Dit gebeurde in een tijd die door Johannes Paulus II was getypeerd als een 'uiterst duistere periode in de geschiedenis van de wereld'. Twee jaar eerder had de KGB – via zijn zusterorganisatie, de Bulgaarse geheime dienst – een poging gedaan hem op het St.-Pietersplein te laten vermoorden. Om zoveel mogelijk afstand ten opzichte van zichzelf te scheppen, had de KGB toegestaan dat de aanslag werd uitgevoerd door een fanatieke moslim, Mehmet Ali Agça. Tot aan zijn dood in april 2005 werd de paus geplaagd door de pijn van de granaatscherf die in zijn lichaam was achtergebleven. De trotsering van het communisme door de paus had in Polen geleid tot de oprichting van de vakbeweging Solidarnośc´. President Reagan in Washington had de geboorte ervan 'een inspiratie voor de vrije wereld' genoemd, met de toevoeging: 'Wij zullen er steun aan verlenen.'

Hoe hij dat heeft gedaan, is ook geheim gebleven. Nu echter kan het uitzonderlijke en soms zelfs bizarre verhaal worden verteld van de manier waarop de CIA en de Vaticaanse Bank een geheim fonds van tweehonderd miljoen dollar voor Solidarnośc´hebben gecreëerd. In 1983

beschikte de CIA over een ruim bemeten geheim fonds voor het overal ter wereld financieren van 'zwarte operaties waarover niemand vragen kan stellen'.

Richard Brenneke, een man met bescheiden manieren en de zorgvuldige manier van speken van een accountant, was de hoge CIA-officier die belast was met het beheer van dit geheime fonds voor zwarte operaties. Hij werkte zestien uur per dag aan het goochelen met geheime fondsen die Zwitserse banken in- en uitstroomden, zoals de Credit Suisse in Genève, geld dat via ingewikkelde routes zijn weg vond door het bankwezen. Met de volledige instemming van de toenmalige CIA-directeur William Casey was Brenneke voor zijn witwaspraktijken ook de Vaticaanse Bank gaan gebruiken. Casey had Brenneke geïntroduceerd bij aartsbisschop Paul Marcinkus. Sindsdien had Brenneke een aantal bezoeken gebracht aan het kantoor van Marcinkus in een 17e-eeuwse toren binnen de muren van het Vaticaan. 'Op een goeie dag werd er vierhonderd miljoen dollar witgewassen,' kon Brenneke zich nog goed herinneren. Een substantieel deel van al dat geld was afkomstig van supergeheime CIA-operaties.

'Net als andere inlichtingendiensten had de CIA via een achterdeur een connectie met de maffia. De CIA en het Vaticaan maakten zich maar al te reële zorgen over de mogelijkheid dat de communisten in Italië de macht zouden grijpen. De CIA beschouwde de maffia als een bolwerk tegen zo'n gebeurtenis. Daarom vond de CIA dat de activiteiten van de maffia in Italië door de vingers moesten worden gezien zolang dit ertoe bijdroeg dat het NAVO-lid Italië niet via de stemhokjes in handen van Moskou viel,' legde David Yallop mij uit.

Omstreeks 1983 had de CIA zijn geheime connecties met de internationale misdaad uitgebreid met het doel Iran en de contra's in Nicaragua te bewapenen. Brenneke zei: 'Het geld van de wapenverkopen aan Iran werd door de CIA gebruikt om in Zuid-Amerika drugs te kopen. De cocaïne werd naar de Verenigde Staten verscheept en daar aan de maffia verkocht. Van dat geld werden wapens gekocht voor de Contra's in Nicaragua. Dit liep zo uit de hand dat ik er Reagans adviseur Nationale Veiligheid, Donald Gregg, over inlichtte. Die zei me dat ik het maar moest vergeten.' Tegen die tijd, aldus Brenneke, had hij al tien miljard dollar witgewassen. Een aanzienlijk deel van dat geld was afkomstig van de maffiafamilie Gotta in New York. De leden ervan waren, net als die van de misdaadfamilies Gambino en Columbo, vrome katholieken. Uit door de FBI onderschepte banktransacties blijkt dat de maffiabazen soms grote bedragen aan de Kerk schonken. Een andere

beruchte maffiabaas, Salvatore ‘Lucky’ Luciano, beriep zich erop dat hij kort voor de dood van de paus in audiëntie was ontvangen.

‘Tegen 1983 werd de Vaticaanse Bank geregeld door de maffia gebruikt om geld Italië binnen te smokkelen of vice versa. Dat geld was afkomstig van drugs, prostitutie en allerlei andere misdrijven die het Vaticaan officieel veroordeelde,’ zei Yallop.

Waren de voor Solidarnośc´bestemde tweehonderd miljoen dollar afkomstig van de maffia? Er zou eenentwintig jaar verstrijken nadat die Fiat-limousine door de Klokkenpoort reed voordat deze en andere vragen werden gesteld.

De passagier in de limousine, die aprilavond van 1983, was aartsbisschop Luigi Poggi. Hij was als nuntius de diplomatieke troubleshooter van de paus en uiterst ervaren en bekwaam in de wereld van de geheime pauselijke diplomatie. Tot de rechtstreekse telefoonnummers in Poggi’s agenda behoorden die van CIA-directeur Casey – zelf een vroom katholiek – , Lech Walesa van Solidarnośc´, en de ministers van Buitenlandse Zaken van tien tot twaalf Europese landen. De recentste aanvulling was het nummer van Nahum Admoni, de toenmalige directeur-generaal van de Mossad. De aartsbisschop en de spionnenbaas hadden elkaar ontmoet in Parijs, in het kader van de laatste rondreis door Europa die Poggi zojuist had voltooid. Poggi wist dat Admoni vanwege zijn Poolse achtergrond – zijn ouders waren als middenklasse-emi-granten vanuit Gdansk naar Israël geëmigreerd – een meer dan vluchtige belangstelling had voor de Kerk.

In Warschau had Poggi zoals gebruikelijk ruggespraak gehouden met kardinaal Josef Glemp, in diens paleis daar. Ze hadden hun gesprekken gevoerd in een kamer waarvan de wanden met lood waren bekleed, om te voorkomen dat de Poolse geheime dienst hun gesprekken kon afluisteren. Desondanks voerden de beide prelaten hun gesprekken in het Latijn. Een indicatie voor wat nu volgt is afkomstig van Admoni, die tegenwoordig in de Verenigde Staten woont.

‘Ik begreep algauw dat het Vaticaan hulp zou bieden aan Solidarnośc´. Ik beredeneerde dat dit zou kunnen gebeuren via het kantoor van Solidarnośc´ in Brussel, een soort officieuze ambassade. De voornaamste fondsenwerver was een Poolse Jood, Jerzy Milewski, die precies wist bij wie hij aan kon kloppen.’

Boris Solomatin, de KGB-*rezident* (bureauchef) in Rome, bevestigde dit. ‘Wij allemaal wisten van de geheime alliantie van het CIA met het Vaticaan ter ondersteuning van Solidarnośc´.’ Minder zeker is Solomatins bewering dat de KGB over ‘een belangrijke spion binnen

het Vaticaan' beschikte. Toch kan die bewering niet helemaal worden weggewuifd. De pauselijke nuntius in Ierland, wijlen aartsbisschop Gaetano Alibrandi, zei tijdens een interview naar aanleiding van de aanslag op de paus in mei 1981 tegen mij: 'Het schijnt dat de Sovjets over inside-informatie beschikten aangaande het standpunt van de Heilige Stoel over buitenlandse kwesties.'

Die avond in april 1983 wachtten de toenmalige eerste secretaris van de paus, Stanislaw Dzwisz, en aartsbisschop Marcinkus op instructies. Marcinkus was kortgeleden door de paus gepromoveerd tot gouverneur van Vaticaanstad. Ook was hij nu belast met alle veiligheidsmaatregelen rond de buitenlandse reizen van de paus.

De vroegere Engelstalige secretaris van Johannes Paulus II, monseigneur John Magee, tegenwoordig bisschop van Clones in Ierland, wierp wat licht op Poggi's persoonlijkheid. 'Hij was vervuld van een gegrond vertrouwen in zijn eigen capaciteiten, zijn taak in het leven en zijn relatie met God.'

In Dzwisz' kantoor in het pauselijk secretariaat in het Apostolisch Paleis vertelde Poggi hun dat de extraverte Amerikaanse ambassadeur in Polen, de zachtsprekende Francis J. Meehan, hem had onthuld dat de regering-Reagan zou zorgen dat er tweehonderd miljoen dollar werd overgemaakt voor steun aan Solidarnośc´. Dit nieuws kwam aan het eind van Poggi's drieëntwintigste bezoek aan Warschau in de afgelopen twee jaar. Bij elk bezoek had hij gelogeerd bij kardinaal Josef Glemp, de hoogste prelaat in Polen, omdat ze daar gebruik konden maken van de met lood beschermde kamer, waar ze bovendien Latijn met elkaar spraken. Het maakte geen verschil. De Mossad had – slechts twee maanden voordat Poggi aan Marcinkus en Dzwisz verslag uitbracht – een grote slag geslagen.

Die operatie was op touw gezet door Nahum Admoni, de meesterspion die in Parijs met Poggi had gedineerd en met hem over kerkelijke aangelegenheden had gesproken. De toenmalige directeur Operaties van de Mossad, Rafi Eitan, had kans gezien om het Amerikaanse ministerie van Justitie en Inslaw, de producent van de software die tot de kostbaarste schat uit het Amerikaanse elektronische arsenaal behoorde, over te halen Israël er een kopie van te geven. Dit computerprogramma was Promis.

Nog jaren daarna zou Bill Hamilton, de president-directeur van Inslaw, over de vermetele manier waarop Rafi Eitan hem Promis had afgetroggeld, erkennen: 'Hij heeft me zand in de ogen gestrooid, net zoals hij zoveel anderen een rad voor ogen draaide.' Eitan, inmiddels in

de zeventig, erkende tegenover mij: ‘Dat was inderdaad een stunt. Werkelijk een stunt.’

De Israëlische programmeurs ontleedden Promis tot op het bot en voorzagen het programma van een ‘valluik’. Dr. Jerzy Milewski, de ijverige Poolse Jood die verantwoordelijk was voor de fondsenwerving voor Solidarnośc´, liet zich door Eitan bij een bezoek aan Brussel overhalen om de gemanipuleerde software te accepteren als ‘een geschenk van Israël’. Nu was de Mossad de eerste inlichtingendienst die was doorgedrongen in het hart en de ziel van Solidarnośc´.

Paul Marcinkus, geboren en getogen in Cicero, de voorstad van Chigaco waar ook Al Capone was geboren, had veel van de manier van doen van deze gangster overgenomen, zoals tot uiting kwam in de manier waarop hij een medewerker van Vaticaanse Bank kon terroriseren, of een bisschop kon bedreigen. Daarnaast beroemde hij zich er graag op dat zijn naam in Moskou ‘op de liquidatielijst van de tien belangrijkste personen prijkte. ‘Na de paus ben ik de man die zij het liefst uit de weg willen ruimen.’ Voor een bankier van het Vaticaan had hij echter een paar hoogst ongewone cliënten: het Casino in Monte Carlo, de wapenfabriek Beretta en een Canadese producent van de anticonceptiepil. Vanaf de dag waarop hij de leiding van de bank had overgenomen, had Marcinkus de investeringen van de bank tot boven alle verwachtingen opgevoerd. Op die avond in april 1983, toen hij luisterde naar Poggi’s verslag, beliepen de tegoeden van de bank tientallen miljarden dollars. Ooit had Marcinkus snoevend tegen monseigneur John Magee opgemerkt: ‘Het is echt een schip vol goud.’

De komst van de CIA als cliënt werd door Marcinkus verwelkomd. Hij ontving William Casey en Brenneke voor een diner in Villa Sritch, waar de prelaat-bankier een appartement met drie slaapkamers aanhield. Terwijl de heren werden bediend door knappe jonge Italianen – jongemannen die de grote, corpulente aartsbisschop graag ‘mijn lijfwacht’ noemde – hoorde Marcinkus aan hoe de Vaticaanse Bank als kanaal voor het wegsluizen van tweehonderd miljoen dollar naar Solidarnośc´ kon fungeren. Later, toen hij en zijn gasten een partijtje golf speelden in de meest exclusieve golfclub van Rome, de Aquastina, die Marcinkus een lidmaatschap cadeau had gedaan, werden de laatste details geregeld.

Het geld zou Amerika verlaten via een aantal banken, waaronder de Bank of America en Citibank. Voor al zijn transacties had Brenneke speciale codes bedacht, die hij veelvuldig wijzigde. Geen enkel overgemaakt bedrag stond ooit langer dan tweeënzeventig uur op een van

zijn rekeningen. Het geld voor Solidarnośc´zou de Vaticaanse Bank bereiken via de Banco de Panama (de staatsbank van Panama), de Standaard Bank van Zuid-Afrika en Coutts, de bank van de Engelse koningin in Londen. Vervolgens zou het worden doorgesluisd naar de Bank Lambert in Brussel. Dit systeem was wat Brenneke 'SOP' noemde, de *Standard Operating Procedure*. Dat systeem was erop berekend om iets te omzeilen dat Casey 'als een bedrieglijk lastig probleempje' had betiteld.

Uiteraard vreesde Solidarnośc´dat, als bekend werd dat de vakbeweging substantiële financiële steun uit Amerika ontving, dit eroe kon leiden dat de regering-Jaruzelski keihard zou optreden tegen de beweging, misschien zelfs door de leiders ervan te arresteren. Al die geheimhouding zou later echter leiden tot een openlijke botsing tussen een van Ronald Reagans belangrijkste adviseurs, professor Richard Pipes, en de adviseur Nationale Veiligheid van Jimmy Carter, Zbigniew Brzezinski.

Pipes was ervan beschuldigd volledig op de hoogte te zijn geweest van het feit dat er grote bedragen naar Solidarnośc´waren gegaan, via meerdere bankrekeningen die door de CIA werden beheerd. Er waren berichten dat Pipes had gezegd dat dit geld Solidarnośc´nooit had bereikt, reden dat hij Brzezinski ter verantwoording had geroepen: 'Waar is het gebleven?' Het was een vraag waarop Bzrezinski het antwoord toen schuldig bleef, zoals nog steeds het geval is.

Op zijn hoogst heeft slechts een klein deel van geld uit het buitenland – dat Solidarnośc´hard nodig had om de vakbondsleden wekelijks enigszins te compenseren voor het loon dat zij vanwege hun staking niet kregen – het Brusselse hoofdkwartier van Solidarnośc´ bereikt. Elizabeth Wasiutynski, wier ouders deel hadden uitgemaakt van de Poolse verzetsbeweging NSZ, was tot hoofd van het Solidarnośc´-kantoor in Brussel benoemd. Zij houdt vol dat het geld dat Solidarnośc´ ontving, afkomstig was van de Amerikaanse federatie van vakbonden AFL-CIO, internationale vakbondsorganisaties, en de Amerikaanse National Endowment for Democracy. Later kwamen er ook fondsen binnen via een organisatie in Amerika die zich de Stanton Group noemde. Het was geld dat door Amerikaanse burgers was gedoneerd.

'Wij ontvingen niet meer dan tweehonderdduizend dollar per jaar. Door de CIA is geen groot – en zelfs geen klein bedrag – aan de leiding van Solidarnośc´ betaald. Ook na de onafhankelijkheid van Polen in 1989 is mij geen schijn van een dergelijke activiteit bekend. Volgens mij probeert de CIA de eer op te eisen voor iets dat die dienst nooit heeft

gedaan,' zei ze. 'Als de CIA er inderdaad bij betrokken was geweest, zouden we in Washington over wat meer vruchtbare grond hebben beschikt.'

Bronnen bij de Bank Lambert in Brussel houden vol dat daar geen enkel document bestaat waaruit blijkt dat er zo'n groot bedrag van de Vaticaanse Bank is binnengekomen. Waar is het dan wél gebleven? Hier stuiten we eens te meer op een van de grootmeesters uit de geschiedenis van de mondiale financiële zwendel: Robert Maxwell.

Het door Israël gemanipuleerde Promis-programma was door Maxwell doorverkocht aan de Poolse dictator, generaal Wojciech Jaruzelski. Het zou worden gebruikt tegen Solidarnośc´ en iedereen die de Poolse democratische oppositie steunde, die echter nog in de kinderschoenen stond. Dat is inderdaad gebeurd. Tijdens zijn mondiale verkoopcampagne met Promis had Maxwell in 1985 het programma ook verkocht aan de Belgische contraspionagedienst, de Sûreté de l'État. Op die manier verwierf de Mossad een inkijkje in de operaties van de Belgische inlichtingendienst én de financiële operaties van ene Semjon Joekovitsj Mogiljevitsj.

In die tijd was Mogiljevitsj, die toen nog opereerde vanuit zijn basis in Boedapest, bezig in hoog tempo een reputatie op te bouwen als expert op het gebied van grootschalige financiële criminaliteit, als voorbereiding op het veroveren van een plaats in de financiële wereld van na het communisme. Tegen 1985 had hij al kantoren in Genève en Nigeria en op de Caymaneilanden. Ook beschikte hij over een door Maxwell geregeld Israëlisch paspoort. Maxwell had hem geïntroduceerd bij een Zwitserse bankier die een effectenhandel in Genève runde en regelmatig zaken deed met de Vaticaanse Bank en de Bank Lambert.

Intussen was Marcinkus al tot over zijn oren verstrikt geraakt in enorme financiële zwendelpraktijken rondom de Vaticaanse Bank, waardoor paus Johannes Paulus II zich genoodzaakt had gezien degenen die door de activiteiten van Marcinkus waren benadeeld schadeloos te stellen. In een van de meest opmerkelijke, openbaar gemaakte documenten van ongeacht welke bank verklaarde het Vaticaan in mei 1984, dat 'internationale banken ongeveer tweederde van de 600 miljoen dollar die zij aan de Vaticaanse Bank hadden geleend zouden terugkrijgen. Hiervan zal ongeveer 250 miljoen dollar worden betaald op 30 juni 1984. Deze betaling mag niet worden uitgelegd als een schuldbekentenis door het Vaticaan gedaan, dat niettemin zijn morele betrokkenheid erkent.'

Tegen die tijd was Marcinkus feitelijk een gevangene in het Vaticaan, want hij kon zich niet buiten de muren van de stadstaat wagen zonder bang te hoeven zijn voor arrestatie. Een toenemend aantal aanklachten wegens criminele activiteiten wachtte slechts op zijn voorgeleiding voor een rechter. Marcinkus ging echter nog iedere doordeweekse dag naar zijn kantoor om daar 'supervisie' – de term die het Vaticaan gebruikte – uit te oefenen over de dagelijkse activiteiten van de bank.

Ergens in dit warnet van connecties – de CIA, de witwaspraktijken van Marcinkus, de Mossad en Maxwell – moest het antwoord worden gezocht op de vraag die door de algemeen gerespecteerde Richard Pipes openlijk was gesteld: 'Waar is de tweehonderd miljoen dollar voor Solidarnośc´ gebleven?' Het antwoord bleek verbluffend eenvoudig te zijn. Met behulp van Promis was het geld door de Mossad onderschept ter financiering van zijn eigen zwarte operaties.

In het verleden had de Israëlische inlichtingendienst zijn gemanipuleerde versie van Promis gebruikt om zich toegang te verschaffen tot de geheime bankrekeningen van Israëlische miljonairs, die in de veronderstelling leefden dat zij hun geld discreet en veilig hadden weggesluisd uit een land dat enorme behoefte had aan contanten. De Mossad had destijds niet alleen de tegoeden ingepikt, maar ook de ongelukkige miljonairs opgetrommeld voor een bespreking. Zij kregen te horen dat zij werden beboet wegens het overtreden van de strenge fiscale wetten en valutabepalingen van het land. Een weigering betekende berechting en een zekere gevangenisstraf. 'Ze betaalden allemaal,' zei Rafi Eitan tegen mij, met een onverbloemde grijns van voldoening op zijn gezicht.

In maart 2004 vertelde de president-directeur van Inslaw, William Hamilton, mij, dat 'het gebruik van Promis het voor de Mossad wel erg gemakkelijk heeft gemaakt om het geld te stelen'.

Een kopie van het programma was bovendien Osama bin Laden in handen gevallen.

Deze kopie was gestolen door Richard Hanssen, een vooraanstaande computerexpert bij de FBI die lange tijd een belangrijke spion binnen het Bureau is geweest. Hij zit levenslang uit wegens spionage. Tegen die tijd had de KGB het al voor naar verluidt twee miljoen dollar aan bin Laden verpatst.

In de lente van 2004 was de Mossad nog volop op jacht naar bin Laden. Al doende beschikte Meir Dagan nu dankzij zijn agenten in het veld en zijn analisten over een opmerkelijk psychologisch profiel van bin

Laden, van een kwaliteit die waarschijnlijk geen andere inlichtingendienst had kunnen evenaren. Dit profiel zet bovendien uiteen hoe de meest gezochte man ter wereld Al-Qaida leidt.

Als we Al-Qaida even als een multinational beschouwen, is bin Laden daarvan de president-directeur. Er is ook een bestuursraad, een hechte kring van terroristen die hij al sinds de oprichting van Al-Qaida om zich heen heeft gehad. De organisatie bestaat, net als iedere grote onderneming, uit divisies: een divisie Financiën, een divisie Planning, een divisie Rekrutering. Er is zelfs een divisie die verantwoordelijk is voor het maken en distribueren van zijn audio en videobanden. De enige bestaansreden van Al-Qaida is het ontketenen van een mondiale 'heilige oorlog'.

Sinds mensenheugenis heeft geen andere organisatie de wereld zo volledig veranderd als Al-Qaida bewerkstelligde, toen op 11 september 2001 de Twin Towers instortten en een deel van het Pentagon in lichterlaaie werd gezet. Bij deze dodelijkste terroristische aanslagen op Amerikaanse bodem hebben duizenden mannen, vrouwen en kinderen het leven verloren. Niet eerder in zijn geschiedenis is het vasteland van Amerika het doelwit geweest van zo'n grootschalige aanval. Het verrassingsbombardement op Pearl Harbor door Japanse strijdkrachten is het enige precedent uit de recente geschiedenis – en die aanval was tenminste nog gericht op een verre marinebasis op een eiland in de Grote Oceaan.

'Het bloedbad van de elfde september was doelbewust gericht tegen burgers en de voornaamste symbolen van de Amerikaanse hegemonie op politiek, commercieel, financieel en militair terrein. Het was een seismische gebeurtenis waarvan de gevolgen zich niet laten berekenen. Het onthulde de achilleshiel van het Amerikaanse imperium, maakte een eind aan de mythe van Amerika's onoverwinnelijkheid en ondermijnde alle zekerheden en overtuigingen waarop de triomf van de Amerikaanse beschaving in de twintigste eeuw was gebaseerd. Veel mensen vreesden dat het slechts de eerste van een lange keten van dergelijke gruwelen zou zijn,' schreef professor Gilles Kepel van het gezaghebbende Institut d'Études Politiques in Parijs.

Sindsdien is de wereld als verdoofd getuige geweest van de verwoestende aanslagen op Bali en in Istanbul en het bloedbad in Madrid. Als gevolg daarvan zien we ons aan de lopende band geconfronteerd met het onuitsprekelijke leed van slachtoffers en hun families, kelderende beurskoersen, het dreigende faillissement van

verscheidene grote luchtvaartmaatschappijen en een algemene ontwrichting van de wereldeconomie.

Dit zijn de onontkoombare waarheden omtrent een fanaticus die vrijwel geen benul heeft van de westerse cultuur, het westerse denken of de westerse manier van leven. Hij is een man van het Woord en klampt zich vast aan de letterlijke tekst, zoals zijn geschiedenis bewijst. Zulke mensen kunnen zich moeilijk in anderen verplaatsen, óf hun kijk op de wereld is zo verwrongen dat zij niet te begrijpen zijn, zoals bijvoorbeeld Hitler en Stalin.

Bin Laden is de slaaf van zijn behoefte om het Woord letterlijk te nemen: de normale intellectuele extrapolaties waarop veel van het Europese denken berust, liggen ver buiten zijn vermogens. Zo beweerde hij eens in een van zijn onsamenhangende toespraken er zeker van te zijn ‘dat een paar aanvallen ertoe zullen leiden dat Amerikaanse staten zich van de Verenigde Staten afscheiden’.

‘We moesten met volslagen walging toezien hoe hij Al-Qaida tot een merknaam voor terreur heeft gemaakt. Hij heeft bereikt dat waarschijnlijk noch zijn dood, noch een verwerping van geweld van zijn kant ooit nog een eind zal maken aan het islamitisch terrorisme. In plaats daarvan zal hij voortgaan met het injecteren van onze wereld met het gif van terrorisme,’ verklaarde dr. Ariel Merari, directeur Terrorismeonderzoek van het Jaffee Center in Tel Aviv.

Bin Laden heeft geëist dat het Arabisch bewind in Andalusië hersteld moest worden – waarvan de beschaving voor het islamisme het hoogtepunt van de trots vertegenwoordigt. Hij heeft een begin gemaakt met het in de islamitische wereld wekken van de herinnering aan die Gouden Eeuw van 1200, toen bijvoorbeeld de Spaanse stad Córdoba negenhonderd openbare badhuizen telde, en zeventig bibliotheken waarvan de schappen waren gevuld met de meest verheven geschriften van de islamitische wereld. De stad bood werk en huisvesting aan de beste artsen, had de grootste restaurants en mocht bogen op, naar verluidt, de mooiste vrouwen. De bomaanslag in Madrid heeft meer te maken met deze droom dan met de aanwezigheid – van de inmiddels teruggetrokken –Spaanse troepen in Irak. Dat is de reden dat een Al-Qaida-cel – terroristen die zich in een flatgebouw in een voorstad van Madrid hadden verschanst en door de Spaanse binnenlandse geheime dienst waren opgespoord – zichzelf in maart 2004 opblies, kort na de verkiezing van José Zapatero tot de nieuwe Spaanse premier.

De meest recente historische parallel met het gebruik van wapengeweld om voormalige grondgebieden te ‘heroveren’, was de

nazidroom van het voor de 'Ariërs' opeisen van die delen van Europa die Germaanse wortels zouden hebben. De gezaghebbende commentator Janet Daley heeft geschreven dat 'de Germaans-wagneriaanse romantische mythologie over een vermeende verdrijving van Arische geboortegronden, leidend tot een Teutoonse "heilige missie" tot het bewerkstelligen van een wedergeboorte, griezelig veel lijkt op de nieuwe islamitische mythen over verdrijving van moslims en tegen hen begaan onrecht'.

Zoals bin Laden in zijn grot in het Tora Bora-gebergte langs de Afghaanse grens met Pakistan heeft gezegd, wordt hij gedreven door de droom een groots kalifaat te creëren dat zich van Azië zou uitstrekken tot Zuid-Spanje en verder.

'Dat is het maar al te reële gevaar van de man. Bij zijn streven om dit ideaal te verwezenlijken zal hij mensen doden en afslachten op een schaal waarvan zelfs de Mongolen, Dzjengis Khan, de kruisvaarders, de nazi's en de bedrijvers van de pogroms in Rusland zouden verbleken,' aldus dr. Merari.

Volgens een eigen schatting van de CIA is er de afgelopen jaren meer dan honderd miljoen dollar besteed aan pogingen tot het met behulp van satellieten en geavanceerde elektronische opsporingsmiddelen lokaliseren van bin Laden.

Anders dan Saddam Hussein heeft bin Laden gezworen om liever de 'martelaarsdood' te sterven dan zich gevangen te laten nemen. Hij is altijd omhangen met handgranaten, zodat hij slechts een pen hoeft uit te rukken om naar de eeuwigheid over te gaan. 's Nachts slaapt hij op een mat die omgeven is met boobytraps.

De terroristen van Al-Qaida – zelfmoordenaars die bereid zijn te sterven bij hun missie – weten dat de afdeling Pensioenen van de organisatie voor hun familie zal zorgen. Niemand weet waar of wanneer het bestuur van de 'onderneming' bijeenkomt. Zij heeft geen kantoren. De 'omzet' wordt afgemeten aan het aantal dodelijke slachtoffers dat wordt gemaakt, en het aantal gebouwen dat er is verwoest. De 'activa' – de springstoffen en liquide middelen die de 'onderneming' draaiende houden – zijn zelfs voor de beste spionagesatelliet onzichtbaar.

Bin Ladens persoonlijke fortuin, zijn aandeel in het bouwbedrijf van zijn familie – ooit geschat op 20 miljoen pond – werd in 2001 bevroren. Toch is hij erin geslaagd Al-Qaida ruimschoots te financieren uit donaties van Saudi-Arabische prinsen, oliesjeiks en schatrijke moslims uit Azië.

'Bin Laden is de "lijm" tussen terroristische groeperingen die weinig met elkaar gemeen hebben, behalve hun haat tegen het Westen,'

verklaarde een analist van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken in Washington.

In 2003 heeft bin Laden, misschien omdat hij voelde dat het net om hem heen zich begon te sluiten, ‘twintig regionale commandanten’ benoemd voor het leiden van de operaties van Al-Qaida. Er komen telkens nieuwe rapporten binnen dat de gelden waarmee zij worden gefinancierd hen bereiken via de diplomatieke postzakken van schurkenstaten als Iran en – tot voor kort – Libië. In het Verenigd Koninkrijk heeft MI5 maanden besteed aan het volgen van het spoor van het geld dat bestemd is voor Al-Qaida.

‘Tot dusverre hebben we alleen de bevestiging van onze vermoedens gevonden, maar geen harde bewijzen,’ aldus een zegsman bij MI5 tegenover mij.

Over de vraag of hij leeft of sterft maakt bin Laden zich nauwelijks druk. Voor zijn miljoenen supporters in de islamitische wereld is hij een volksheld: de Saudi-Arabische multimiljonair die de armen te eten geeft, kinderen aanmoedigt voor hem te dansen, en de soera’s van de Koran beter kent dan menig islamitische geestelijke. Voor hen allemaal is hij een levende profeet die gekomen is om de wereld te reinigen van wat hij ‘de westerse decadentie’ noemt. Met zijn hoge jukbeenderen, smalle gezicht en met goudfranje afgezette boernoes is hij de klassieke krijgsman uit de bergen van de stammen die hem nu verborgen houden. Met zijn bekende peper-en-zoutkleurige baard en priemende, indringende blik heeft hij wellicht het bekendste gezicht van de huidige wereld. Zijn glimlach reserveert hij echter voor zijn volgelingen, die hem zien als een de hel bestormende strijder, wiens persoonlijke leven zo sober is dat zijn evenknie op dat gebied moeilijk te vinden zal zijn. Ook is hij door en door vertrouwd met door hemzelf bedreven geweld, zoals de keer dat hij met een buitgemaakte tank tijdens de oorlog in Afghanistan Russische soldaten moedwillig platwalste.

Ironisch genoeg werd hij in die dagen bewapend door de CIA, die hem een arsenaal Stinger-raketten ter beschikking had gesteld. Nadat hij had geholpen de Russische bezetter te verdrijven, keerde hij zich tegen Amerika met zijn ‘hamburger- en Coca-Cola-waarden’. Hij gaat er prat op Amerika’s meest gezochte vijand te zijn. Overal waar hij gaat of staat, laat hij zich vergezellen door zijn lijfwachten: zo’n vijftig zwaar bebaarde, zwijgzame figuren. Ze zijn stuk voor stuk door hem persoonlijk geselecteerd. En allemaal zijn ze bereid voor hem te sterven. Over zijn privéleven is weinig bekend: zijn vier vrouwen wonen thuis in Jedda, in de islamitische staat van isolement naar geslacht, *purdah*.

Als hij wakker wordt, poetst hij zijn tanden volgens de Arabische zede met een stukje hardhout. Daarna bidt hij om kracht voor de vernietiging van zijn vijanden. Hij wordt door die vurige wens verteerd als door een kanker dat zich een weg vreet door zijn hersenen en hem er soms zelfs toe brengt in tranen uit te barsten. Dan biggelen de tranen hem over de wangen. Het is het huilen van een fanaticus die niets van vergeving wil weten en met ontzagwekkende hartstocht kan haten. Hoewel zijn vijanden numeriek ver in de meerderheid zijn, blijft hij ongrijpbaar voor hun enorme elektronische en menselijke hulpbronnen, omdat de krachten die tegen hem zijn het maar niet eens kunnen worden over een strategie om Osama bin Laden te pakken te krijgen.

In Tel Aviv zei een in het vak vergrijsde Mossadanalist mij: ‘Deels komt dit probleem voort uit de bekende Amerikaanse voorkeur voor het gebruik van meer satellieten en inzetten van nog meer elektronische surveillance. Wij hebben hun keer op keer gezegd dat menselijke spionnen de beste informatiebronnen zijn.’

Rafi Eitan, het meesterbrein achter de ontvoering van Adolf Eichmann, beschreef het probleem van de gevangenneming van bin Laden als volgt: ‘Er is geduld voor nodig. Satellieten kunnen je alleen vertellen wat er op dit moment gebeurt – niet wat er in de toekomst kan gebeuren. Die informatie kan alleen door agenten ter plaatse worden geleverd. De Mossad dankt zijn grootste successen altijd al aan *humint – human intelligence*.’

Bin Laden, die al heel lang weet dat de Verenigde Staten de middelen hebben om zijn besprekingen elektronisch af te luisteren, zet sindsdien zijn instructies in een keurig handschrift op papier en verdeelt ze onder zijn meest vertrouwde adjudanten. Zij reizen dan naar naburige landen en verdelen ze van daaruit over bin Ladens mondiale netwerk van circa vijfentwintighonderd terroristen. Het was een van die schriftelijke bevelen die tot het bloedbad van Madrid heeft geleid.

In 2003 heeft bin Laden via een islamitische website laten weten: ‘Wij zien het niet als misdadig als wij proberen de hand te leggen op nucleaire, chemische of biologische wapens. Ons heilige land wordt door Israëlische en Amerikaanse troepen bezet gehouden. Wij hebben het recht om ons heilige land te verdedigen en te bevrijden.’

Washington heeft de beloning voor de gevangenneming van bin Laden verdubbeld tot vijftig miljoen dollar. Meir Amit, voormalig directeur-generaal van de Mossad, heeft gezegd dat een dergelijke tactiek zelden functioneert. ‘Proberen iemand die zijn terroristische leider is toegedaan met geld over te halen tot verraad, is nauwelijks mogelijk.

Bovendien is er de vrees dat het verraad door iemand zal worden ontdekt. Daar komt bij dat deze leider zijn vertrouwelingen met zorg heeft geselecteerd. Geen enkel bedrag aan geld zal hen ertoe overhalen zelfs maar te denken aan verraad jegens bin Laden.'

Daarentegen zei een voormalige Mossad-katsa in Tel Aviv, Eli Cohen, mij dat bin Ladens achilleshiel weleens zijn sterke gevoelsbanden met zijn vier vrouwen, zeven kinderen en veertig kleinkinderen zou kunnen zijn. 'Wij weten waar zij wonen en volgen heel hun doen en laten. De ontvoering van een van zijn vrouwen en/of een paar van zijn kinderen zou bin Laden hevig aangrijpen. Op zijn minst zouden zij kunnen worden gegijzeld om hem verdere schanddaden te beletten. Als hij toch doorgaat, zal hij moeten uitgaan van een beleid van oog om oog, tand om tand. Anders gezegd, zijn familieleden kunnen een voor een worden geëxecuteerd.'

Niemand kan echter zeggen of een dergelijk dreigement niet door bin Laden met dezelfde onverschilligheid zal worden weggewuifd als waarmee hij zelf het leven van andere mensen bedreigt.

Gedurende de zomermaanden van 2004 werd de wereld geschokt door foto's en beschrijvingen van Iraakse gevangenen die door hun Amerikaanse militaire cipiers in de Abu Ghraib-gevangenis in Bagdad werden vernederd en mishandeld. Een van de meest stuitende beelden was een opname van een naakte Iraakse gevangene die als een hond aan de lijn door een vrouwelijke gevangene werd rondgeleid. Men was het er algemeen over eens dat deze beelden, hoe stuitend ook, voortkwamen uit een giftige mengeling van verveling, sadisme en verwrongen ideeën over het begrip 'vermaak' bij deze bewakers. Het Pentagon hield vol dat er verder niets was gebeurd. Er zou niettemin actie worden ondernomen; de schuldigen zouden streng worden gestraft.

De commandant van de gevangenis, brigadegeneraal Janis Karpinski, werd van haar post ontheven. In een vernietigend rapport, dat een einde maakte aan haar loopbaan in het leger, werd haar gedurende haar periode als gevangenisdirecteur 'gebrek aan leiderschap' verweten.

Op 4 juli sloeg Karpinski terug. Ze maakte openbaar dat er tot de ondervragers in de Abu Ghraib ook Joodse ondervragers hadden behoord. Zij spraken vloeiend Arabisch en hun was vrije toegang tot de allerbelangrijkste gevangenen verleend.

Karpinski's bewering had politieke implicaties die zich tot ver buiten de muren van de gevangenis uitstrekten. De Arabische media grepen haar verhaal aan om de haat tegen Amerika en Israël in de moslimwereld verder aan te wakkeren. Er werden beschuldigingen tegen

de Mossad-ondervragers geuit: zij zouden verantwoordelijk zijn voor het verhoor van de Palestijnse gevangenen in Irak. Dit werd door Israël fel ontkend. Het was onmogelijk deze beweringen onafhankelijk te verifiëren. Dat zal misschien wel altijd zo blijven.

Spoedig deed er zich echter in juli een nog dwingender ogenblik voor dat de aandacht van de wereld zou focussen: de voorgeleiding van Saddam Hussein voor een rechtbank in Bagdad waar hij zich moest verdedigen tegen een aanklacht wegens oorlogsmisdaden, met inbegrip van volkerenmoord. Van de gebroken man die uit een hol in de grond was getrokken, was niets meer te bekennen. Zijn oude arrogantie was terug. Hij weigerde het gerechtshof te erkennen. Hij reageerde onverschillig op de openbaar aanklager, en soms zelfs met onverholen minachting. Het was een ijselijke herinnering aan wat Saddam ooit was geweest: een meedogenloze despoot, een tiran die het lot van zijn volk in handen had gehad. Het zou daarna nog twee jaar duren voordat het proces tegen hem werd voortgezet. Gedurende die tijd verliepen Saddams dagen – tussen de rechtszittingen door – volgens een strikte dagelijkse routine.

Iedere ochtend om half vijf – een uur dat door de miljoenen Irakezen die onder Saddams schrikbewind hebben geleden ‘de ware dageraad’ wordt genoemd – werd hij gewekt. In de verte hoorde hij de oproep van de muezzin op de minaretten tot het ochtendgebed. Hij strekte zich echter niet uit naar Mekka – ondanks de pijl op de muur van zijn slaapvertrek. Daarnaast lag zijn woonkamer. De vloer was bedekt met een tapijt uit een van zijn paleizen – de enige zichtbare herinnering aan zijn verleden.

Een ogenblik lang stond hij dan met knipperende ogen in het felle licht van met draadkappen beschermde plafondlampen om zich heen te kijken. Boven de deur, buiten zijn bereik, was een breedbeeld-bewakingscamera gemonteerd die de hele ruimte van vijf bij vijf meter bestrijkt. Er staat een stoel met daarover de boernoes die hij in de gevangenis was gaan dragen. In de bewakingsruimte werd heel zijn doen en laten door een rij monitors en computers geregistreerd, zoals het mompelen dat hij soms deed, of zijn woedende blikken naar de camera. Soms brulde hij dat het licht uit moest. Daar werd nooit op gereageerd.

Saddam werd behandeld met dezelfde bankschroeftactiek die toegepast wordt in de afdeling voor ter dood veroordeelden in iedere streng bewaakte gevangenis in Amerika. Hij viel officieel onder het wettige gezag van de nieuwe Iraakse interim-regering, maar was in werkelijkheid steeds een gevangene van de Verenigde Staten. Hij slaagde

er echter in op ten minste één punt zijn wil door te zetten. Zijn cipiers wilden zijn baard afscheren.

‘Saddam overtuigde hen ervan dat zijn baard een teken van rouw is voor zijn beide zonen. De traditie eist dat hij zich ten minste een jaar niet mag scheren. Yassar Arafat, een oude vriend van Saddam, hield een kort baardje aan als symbool van zijn rouw voor het Palestijnse volk,’ zei Alice Baya’a, een expert inzake Saddams leven.

Voor het overige beheersten zij echter al zijn bewegingen, buiten de tijd die hij kreeg voor besprekingen met zijn verdedigingsteam, voorafgaande aan zijn optreden in de rechtszaal. Zij bleven dat doen tot aan het moment van zijn veroordeling. Het proces zelf begon pas in 2006. Saddam was van plan het proces zoveel mogelijk te rekken, onder meer door het als getuigen laten oproepen van presidenten en premiers. Op de lijst die hij aan zijn Iraakse vervolgers overlegde, prijkten namen als George Bush, Tony Blair en Vladimir Poetin.

Halverwege juli 2004 waren er al aanbiedingen van zo’n zeshonderd juristen die hem wilden verdedigen. Zij zagen het als een unieke kans om hun bekwaamheden en talenten te demonstreren. De familie selecteerde er twintig. Zij kregen echter geen van alle de kans hem in gevangenschap te bezoeken, laat staan dat zij werden toegelaten tot zijn kloosterachtige cel.

Zijn ijzeren bed was vastgeschroefd aan de vloer. Hij werd voorzien van standaardbeddengoed zoals dat in kazernes werd gebruikt – een hemelsbreed verschil met de zijden lakens die hij altijd van Harrods in Londen had betrokken. Zijn kussens waren in die tijd gevuld met het fijnste dons van zeldzame vogels, door zijn lijfwachten geschoten in de moerassen van Zuid-Irak.

Saddams onderkomen maakte deel uit van een opslagruimte. Vroeger hadden zijn persoonlijke bedienden altijd flacons met heerlijk geurende badoliën klaar om Saddams bad te parfumeren. Andere flacons werden gebruikt door de masseuses die zijn lichaam iedere ochtend masseerden. In de gevangenis had hij slechts de beschikking over één stuk zeep uit de supermarkt per week, een spons en een tube tandpasta. Hij was voor zijn mondhygiëne teruggevallen op wat hij in zijn jeugd heeft geleerd: zoals gezegd poetste hij zijn tanden naar de Arabische gewoonte met een staafje hardhout.

In een nis in zijn badkamer was een douchekop in het plafond aangebracht. Boven het gat in de vloer waar vroeger zijn bedienden neerhurkten, was een kale Europese toiletpot gemonteerd. Een roestvrijstalen wastafel en twee handdoeken completeerden het geheel.

Net als in een goedkoop hotel werden de handdoeken eens per week vervangen. Het toiletpapier was van het soort dat in Bagdad op de markt te koop was.

Als zijn ontbijt werd gebracht – zijn vaste dieet bestond uit yoghurt, toast en slappe thee, alles geserveerd met hetzelfde plastic serviesgoed dat ook zijn bewakers gebruikten, van het soort dat in passagiersvliegtuigen wordt verstrekt. Zij behandelden hem met respect. Ze spraken hem aan met 'president Saddam', want alleen daarop reageerde hij. Als hij zat te eten met zijn plastic eetgerei, hielden zij in de deuropening toezicht. Ze waren niet gewapend, een maatregel om te voorkomen dat Saddam een poging zou doen zich van een wapen meester te maken. Een hoge Britse inlichtingenofficier die de leefomstandigheden van Saddam uit de eerste hand kende, vertelde mij: 'De psychiaters hebben uitgesloten dat Saddam zelfmoordneigingen zou hebben. Hij kon echter heel driftig worden en beledigend zijn. En als er niet aan zijn eisen werd voldaan, zocht hij voortdurend de confrontatie.'

Een van zijn eisen was dat hij de beschikking kreeg over boeken waarin de internationale wetgeving werd behandeld. Het waren aanwijzingen dat Saddam van plan was om, net als Slobodan Milošovic ́, te schitteren in zijn eigen verdediging.

'Hij was bezeten van het idee dat hij president Bush en eerste minister Blair enorme schade kon toebrengen. Als hij het over hen had, kreeg hij een waas voor ogen; hij haatte hen met een hartstocht waarvan je zou schrikken,' zei deze Britse inlichtingenofficier.

Iedere dag herhaalde zich hetzelfde patroon. Om twaalf uur 's middags kreeg Saddam zijn lunch: warm eten volgens de Arabische keuken, gekookt door een Irakees die daartoe door de coalitie was aangesteld. Er was zelfs een voorproever die iedere schotel keurde voordat deze werd doorgestuurd naar Saddam. Zijn drinkwater kwam uit verzegelde flessen, behorend tot de zendingen die vanuit de Verenigde Staten voor de militairen werden aangevoerd.

Twee keer per dag, na de lunch en in de late namiddag, werd Saddam naar een kleine binnenplaats geëscorteerd om te worden gelucht. Vaak droeg hij dan een T-shirt en een korte uniformbroek, eveneens een enorm verschil ten opzichte van zijn op maat gemaakte ondergoed van het fijnste Egyptische katoen. Die korte broeken waren met dozen tegelijk in een dumpwinkel in New York gekocht. In een hoek van de binnenplaats was een waterkraan. Het eerste wat hij altijd deed, was de kraan opendraaien. Het geluid van stromend water herinnerde hem er altijd aan dat hij – in een land dat grotendeels wordt verzengd door de

zon – altijd de beschikking had over water. In zijn paleizen waren schitterende watervallen aangelegd en werd het geluid van het vallende water doorgeleid naar zijn kantoor. Als hij echter door die binnenplaats ijsbeerde, kwam er slechts een sijpelend stroompje uit de kraan. Zodra zijn luchttijd erop zat, werd de kraan dichtgedraaid.

Als de avondschemering plaats begon te maken voor de nacht en de hemel de kleur van zwart ebbenhout aannam, bereidde Saddam zich voor op de nacht. Zijn avondeten bestond uit fruit (dadels en olijven mochten niet ontbreken), soep en soms ook kip met rijst. Dit dieet leidde ertoe dat Saddam zijn bolle buik verloor.

Eens per week werd zijn warrige peper-en-zoutkleurige baard getrimd, waardoor zijn felle ogen nog stekeliger leken te worden. Na het avondeten wijdde hij zich weer aan zijn wetboeken, in een poging een verdediging op te bouwen voor daden die voor de hele wereld onverdedigbaar waren. Toen zijn proces in januari 2006 begon, maakte Saddam zo goed mogelijk gebruik van wat hij had geleerd door lange betogen af te steken tegen de president van de rechtbank en zich tegen iedere bepaling van het hof te verzetten.

Op 5 november 2006 werd Saddam veroordeeld tot de strop. Op 26 december werd zijn hoger beroep verworpen. Er werd niet opnieuw beroep aangetekend en de rechtbank gelastte dat de executie binnen dertig dagen moest worden voltrokken. De datum en plaats van de executie bleven geheim tot nadat het vonnis was voltrokken, op 30 december 2006.

Tegen die tijd had Meir Dagan zich, net als zijn voorganger, neergelegd bij de realiteit, namelijk dat spionage slechts zo nu en dan succesvol verloopt, en dat het beste werk van het Instituut wordt genegeerd of niet openbaar wordt gemaakt. Daar kwam nog bij dat hij dagelijks genoodzaakt was de politieke bazen van de Mossad onwelkom nieuws te brengen.

In toenemende mate betekende het aantal inlichtingenrapporten alleen al dat politici nauwelijks de tijd hadden alle informatie in zich op te nemen. Dagan hield vast aan het systeem dat ervoor zorgde dat slechts een handvol mensen – over het algemeen zwaargewichten binnen Sharons kabinet – toegang had tot alle binnengekomen informatie. Wat dat aangaat was de Mossad niet uniek: de CIA, de Duitse BND en zelfs de beide inlichtingendiensten die Dagan het meest bewonderde, MI6 en MI5, waren eveneens uitermate voorzichtig met wat zij verder lieten gaan dan hun gesloten deuren. Veel te vaak was gebleken dat de

mediaspeurneuzen er oorzaak van waren dat zeer belangrijke feiten of zelfs operaties niet lang geheim bleven.

Dagan bleef weerstand bieden aan de neiging van andere inlichtingendiensten om meer specialisten in te zetten, bijvoorbeeld voor het bedienen van satellieten en andere elektronische spionagemiddelen. Hij was nog altijd van mening dat technologie alleen onmogelijk geheime plannen kon ontrafelen. Hij vond dat ook in het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw het aantal goede spionnen omgekeerd evenredig moest zijn aan de omvang van de apparatuur voor informatievergaring waarover de Mossad beschikte.

Voor hem waren de spionnen van de Mossad belangrijker dan ongeacht welk technologisch hoogstandje. Hij genoot van het besef dat de Mossad nog altijd een mysterieuze organisatie was, bestaande uit een gering aantal, met grote moed toegeruste uitzonderlijke individuen, die opmerkelijke resultaten wist te boeken. Dit was voor hem en zijn mannen en vrouwen een geruststellende gedachte terwijl zij zich voorbereidden op de confrontatie met de razendsnel veranderende, angstaanjagende wereld van de nabije toekomst.

In te laatste week van oktober 2004 nam Yasser Arafat – de Palestijnse leider die ooit in het openbaar Saddam Hussein had omhelsd en zich daarmee opnieuw de woede van Israël op de hals had gehaald, in zijn compound in Ramallah op de Westoever van de Jordaan plaats aan tafel voor zijn avondmaal. De afgelopen drie jaar had hij op last van premier Ariel Sharon opgesloten gezeten in gedeeltelijk kapotgeschoten gebouwen. Dit besluit om hem te isoleren was genomen in de hoop dat Yasser Arafat zijn zelfmoordterroristen zou terugroepen, opdat er een eind kwam aan de angst die zij overal in Israël hadden gezaaid. Sharon vond dat Arafat alleen maar lippendiensten bewees aan de pogingen een eind te maken aan het doden en verminken van Israëliërs.

Hoewel Arafat werd ingesloten door Israëlische tanks en elk woord dat hij zei door de surveillance-experts van de Mossad werd gehoord, bleef zijn invloed op een eventuele vrede in het Midden-Oosten groot. Nog steeds werd hij gebeld door wereldleiders als de Franse president Jacques Chirac. Zijn aanhang onder de miljoenen radicalen overal in de Arabische wereld bleef constant. Eens te meer had Sharon openlijk gezegd dat er geen blijvende vrede mogelijk was voordat Yasser Arafat van zijn macht was beroofd.

Arafats leven getuigde van het feit dat hij er nooit in was geslaagd een Palestijnse staat te stichten met hemzelf als president. Hij had moeten toezien hoe zijn volk werd gedemoraliseerd door een

schrikbarend hoge werkloosheid vanwege zijn weigering tot het sluiten van compromissen, met name waar het ging om het 'recht op terugkeer' van Palestijnse vluchtelingen – een besluit dat de doodsklok had kunnen luiden voor de Israëlische staat. Zijn halsstarrigheid werd slechts geëvenaard door zijn autocratische staat van regeren, in combinatie met pluimstrijkerij van zijn naaste medewerkers en hun corruptiepraktijken.

Arafat was als vijfenzeventigjarige natuurlijk magerder en lichamelijk zwakker dan toen hij dertig jaar eerder plotseling als leider van zijn volk op het wereldtoneel was verschenen met een optreden voor de Verenigde Naties. Voor de Israëlische burger was hij echter nog steeds de peetvader van het terrorisme met de hartstochtelijke wens om hun staat te vernietigen. Voor vroegere Amerikaanse regeringen was hij een Nobelprijswinnaar en de enige Palestijn met wie er zaken viel te doen. In de ogen van Bush' Witte Huis was hij een paria.

Arafat voorvoelde dat Israël, na de terugkeer van George W. Bush voor een tweede ambtstermijn, eindelijk zou besluiten hem te elimineren. Al twintig jaar had hij zijn lijfarts, Ashraf al-Kurdi, verzekerd: 'Ze zullen iets ondernemen.'

Met 'ze' bedoelde hij de Mossad, en met dat 'iets' dat de Mossad hem zou vermoorden, vertelde dr. Al-Kurdi mij.

Die 26ste oktober nam Arafat plaats aan tafel. Hij begon met een roomsoep naar een recept dat hij volgens hemzelf had gekregen van zijn moeder. Hierop volgde een moot gebakken tilapia, afkomstig uit het Meer van Galilea, een vissoort die ook wel Sint-Pietersvis wordt genoemd, naar de vis die de apostel Petrus volgens de legende had gevangen met een sjekel in de bek, kort voordat hij een volgeling van Jezus werd. Alle graten waren met zorg uit de moot verwijderd voordat Arafat ervan at. Hierna verorberde Arafat een stuk geroosterde kip met hummussaus (van kikkererwten), brood, tomaten en een groene salade. Zoals altijd waren alle ingrediënten gekocht op de lokale markt van Ramallah. Het eten werd op de lange tafel in Arafats werkkamer geserveerd, samen met niet-alcoholische drank. Arafat had erop gestaan dat deze drank werd getrokken van onbespoten kruiden, met homeopathische remedies erin.

'De kruiden en remedies koos hij altijd zelf uit. De drank stonk geweldig, zo erg dat andere mensen alleen al van de geur onpasselijk werden. Arafat dronk het spul alsof het champagne was,' zei dr. al-Kurdi later voor de camera's van Al Jazeera.

De drank was gebaseerd op homeopathische ingrediënten die in de soeks van Ramallah niet verkrijgbaar waren. Ze waren wel verkrijgbaar

in een van de dure kruidenwinkels van Tel Aviv. Binnen enkele uren nadat Arafat over hevige maagpijnen was begonnen te klagen, diagnosticeerde dr. al-Kurdi een maagontsteking. Toen de middelen die hij voorschreef niet hielpen, kwam hij tot de conclusie dat de patiënt een ‘bloedstoornis’ had, ‘wellicht een van de vele leukemietypen’. Dit werd evenmin bevestigd door de symptomen. Enkele uren later was er deskundige medische hulp onderweg naar Ramallah. President Hosni Mubarak van Egypte had zijn persoonlijke medische team gestuurd, met inbegrip van een kankerspecialist. Ook koning Abdullah van Jordanië stuurde een arts – de beste die er in Amman te vinden was. Beide teams deden de aanbeveling om de steeds ziekere Arafat over te brengen naar Europa, omdat de symptomen geen houvast boden voor een definitieve diagnose. Er werd contact opgenomen met president Chirac. Hij beloofde dat het militair hospitaal in Percy, even buiten Parijs, zijn beste specialisten vrij zou maken voor Arafats behandeling.

Op 29 oktober werd Arafat, die nog bij bewustzijn was, per helikopter uit de compound in Ramallah weggehaald. Tegen die tijd werd er in de Arabische wereld al een brandende vraag gesteld: ‘Hebben de chemici van de Mossad soms iets van de ingrediënten voor Arafats homeopathische kruidendrank te pakken gekregen?’ Was Meir Dagan overgegaan tot iets waartegen zijn voorgangers zich altijd hadden verzet uit de begrijpelijke vrees voor escalatie van de golf van zelfmoordaanslagen, namelijk het opzetten van een vermetele operatie voor het elimineren van Arafat?

Nog terwijl Arafats vliegtuig onderweg was naar Parijs, voegde dr. al-Kurdi zijn medische vermoedens toe aan de geruchten in de soeks. Hij verklaarde: ‘Vergiftiging is heel goed mogelijk.’ De andere Arabische artsen die Arafat hadden gezien lieten eveneens doorschemeren dat zij vergiftiging niet uitsloten. In Parijs probeerde Arafats echtgenote, Suha, een slaatje uit de situatie te slaan door te zeggen dat alleen zij details van zijn fysieke toestand kon onthullen, maar pas nadat zij ‘een garantie voor haar persoonlijke positie’ had ontvangen met betrekking tot de twee miljard dollar aan fondsen voor de Palestijnse Autoriteit – geld dat volgens het Internationaal Monetair Fonds na een controle in 2003 al geruime tijd spoorloos was. Later kwam er een deal tot stand waarin de Palestijnse Autoriteit beloofde haar de rest van haar leven jaarlijks twee miljoen dollar uit te keren, ‘als erkenning van haar belang voor de Palestijnse beweging en in Yasser Arafats leven’. In werkelijkheid had ze hem al in geen vier jaar gezien voordat ze hem aan zijn ziekbed in het

militair hospitaal bij Parijs bezocht. Ze had daarvoor haar grote suite in het luxe Hotel Le Bristol in Parijs verlaten. Arafat had haar bovendien een schitterende villa aan de chique rue du Faubourg Saint-Honoré in Parijs geschonken.

Tegen de tijd dat de deal rondkwam, was het medische raadsel van Arafats ziekte alleen maar groter geworden. Nu eens werd gemeld dat zijn lever was uitgevallen, dan weer dat zijn nieren dienst weigerden of dat hij hersendood was, of half of helemaal bewusteloos. Zijn Franse artsen weigerden ook maar één detail te onthullen van al hun scans, biopsieën of bloedonderzoeken die informatie konden leveren over zijn vitale organen. De enige informatie die uit het hospitaal weglekte, was afkomstig van zijn Palestijnse medewerkers. Zij waren, afgezien van dr. al-Kurdi, geen van alle deskundig en werden niet langer toegelaten tot al-Kurdi's patiënt van vele jaren. Zo verkondigden Arafats medewerkers op 4 november dat Arafat kunstmatig in leven werd gehouden. Opeens verklaarde een woordvoerder van het hospitaal echter dat de artsen geen spoor van vergiftiging hadden kunnen vinden, 'ook niet na twee onderzoeken die ten doel hadden giftige stoffen op te sporen'. Hij wilde niet zeggen op welke substanties Arafat was onderzocht.

In de Arabische wereld gonsde het van de geruchten en liep de woede hoog op. Ergens te midden van alle toespelingen en halve waarheden kwamen er een paar onontkoombare feiten boven water. De Mossad had een dodelijke chemische substantie gebruikt voor de moord op de mediabaron Robert Maxwell, nadat deze had gedreigd de activiteiten van de Mossad in zijn kranten openbaar te maken, tenzij Israël hem hielp zijn enorme financiële problemen te boven te komen. Dr. Ian West, de patholoog-anatoom van het Britse ministerie van Justitie die de autopsie op Maxwell had verricht, had in zijn verslag (waarvan ik een exemplaar in bezit heb) verklaard: 'We kunnen moord als mogelijke doodsoorzaak niet uitsluiten.'

Ook had de Mossad een chemische stof gebruikt voor een poging tot het elimineren van de leider van Hamas in de straten van Amman, de hoofdstad van Jordanië (zie hoofdstuk 6, 'Wrekers'). Sinds het begin van het nieuwe millennium worden Mossad-agenten verantwoordelijk gehouden voor het vergiftigen van meer dan twaalf terroristen met behulp van allerlei dodelijke stoffen die niet op te sporen zijn. Sommige daarvan waren gekozen vanwege hun trage werking. Andere werkten zo snel dat, tegen de tijd dat er medische hulp ter plaatse was, er al niets meer aan te doen was en het gif niet meer in het lichaam kon worden

opgespoord. Al deze wapens waren producten van het Israëlische Instituut voor Biologisch Onderzoek (zie hoofdstuk 17, 'Blundergate'

Toen Arafats conditie verder verslechterde, maakten zijn medewerkers bekend dat hij een hersenbloeding had gehad, een beroerte. Kon dat waar zijn? De woordvoerder van het militair hospitaal wilde het niet zeggen.

Op donderdag 12 november overleed Yasser Arafat in de kleine uurtjes van de nacht. De hospitaalwoordvoerder zei de wachtende verslaggevers dat er geen details over onderzoeken naar de doodsoorzaak zouden worden vrijgegeven. Er zou geen autopsie worden gedaan. Zo verloor het zwarte schaap van de Mossad het leven in een waas van geheimzinnigheid. Hij werd teruggevlogen naar zijn compound en de volgende dag voorlopig bijgezet in Ramallah, in een betonnen kist die enkele dagen daarvoor in allerijl was vervaardigd. Er waren twee redenen voor deze opmerkelijke doodkist, verklaarde dr. al-Kurdi. Arafats lichaam moest op deze manier worden geconserveerd voor een latere autopsie, waarna hij weer in zijn betonnen kist zou worden gelegd om ooit op een dag te worden begraven in een van de heiligste moskeeën in de moslimwereld, de Rotskoepelmoskee in Jeruzalem.

Toen Meir Dagan dit hoorde, zou hij naar verluidt hebben geglimlacht. Hij had trouwens wel iets belangrijkers aan zijn hoofd. Een dag eerder, enkele uren na Arafats dood, was Mordechai Vanunu gearresteerd in zijn appartement bij de St.-Georgekerk in Jeruzalem. Hij werd ervan beschuldigd opnieuw staatsgeheimen van Israël te hebben onthuld. Drie maanden eerder had Vanunu bekendgemaakt dat hij zijn Israëlische staatsburgerschap graag zou opgeven om Palestijn te worden. Ook had hij gezegd dat een audiëntie bij Yasser Arafat zijn grootste wens was. De naïveteit van de klokkenluider was niet getemperd door zijn langdurige gevangenisstraf en de luttele maanden die er sinds zijn vrijlating waren verstreken. Er valt niet aan te twijfelen dat, als deze twee mannen elkaar ooit hadden ontmoet, Arafat daarmee zijn voordeel had weten te doen. Hij was een meester in het manipuleren van anderen. Uiteindelijk was hij gestorven zoals hij had geleefd: te midden van verwarring, intriges en een farce. Als hij inderdaad was vergiftigd, zou niemand dat ooit met zekerheid kunnen zeggen. En als dat niet zo was, had hij iets nagelaten dat deze gedachte steeds in de hand zou blijven werken.

Jarenlang had Arafat op politiek terrein geopereerd volgens de chaostheorie: zolang de Palestijnen een woekerend probleem voor Israël bleven vormen, zou hij het vuur van niet alleen zijn eigen volgelingen,

maar ook dat van de rest van de moslimwereld blijven opstoken. In zijn beruchte toespraak tot de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties waarmee hij zijn entree als revolutionair icoon had gemaakt en in feite een plaats had opgeëist in de rijen van figuren als Che Guevara en Fidel Castro, had Arafat verklaard: ‘Ik ben gekomen met in de ene hand een olijftak en de andere het geweer van de vrijheidsstrijder. Laat de olijftak niet uit mijn hand vallen. Ik herhaal: laat de olijftak niet uit mijn hand vallen.’

Een dag na Arafats dood zei Meir Dagan tijdens een bespreking met zijn naaste medewerkers over wat de gevolgen van Arafats dood konden zijn, dat het enige tragische aan diens overlijden was dat het niet eerder was gebeurd, omdat Arafat dat geweer nooit had losgelaten.

21

Een nieuw terreurkalifaat

De zesde etage van het Mossad-hoofdkwartier, met zijn olijfkleurig geverfde gangen en kantoordeuren met alleen een Hebreeuws cijfer erop, zonder namen of titels, huisvestte de analisten, psychologen, behavioristen en toekomstplanners van het Instituut. De ‘specialisten’, zoals ze collectief worden genoemd, hadden direct na Arafats dood hun gezamenlijke talenten en vaardigheden ingezet om zicht te krijgen op hoe het nieuws overal in de Arabische wereld en daarbuiten zou worden ontvangen.

Hun conclusies zouden een richtsnoer worden voor de toekomstige politieke en militaire acties op zulke cruciale gebieden als premier Sharons controversiële plan tot terugtrekking uit de Gaza-strook, of de nieuwe relatie tussen Israël met de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie, de PLO.

Deze terugtrekking zou plaats moeten vinden midden in de zomer van 2005. Voor het eerst zou Israël een bezet gebied teruggeven sinds het zijn troepen had teruggetrokken uit de Sinaï-woestijn, nadat het Camp David-akkoord in 1978 tot vrede met Egypte had geleid. Echter, al in het kielzog van Arafats dood werd deze manoeuvre door de PLO opgeklopt als de eerste stap in de uiteindelijke stichting van de echte Palestijnse staat die altijd Arafats droom was gebleven. De Israëlische kolonisten in de Gaza-strook zagen hun verdrijving echter als verraad aan Israëls recht tot het weer opeisen van het grondgebied dat het Joodse volk in bijbelse tijden had bewoond. Hun gevoel te zijn verraden was des te sterker omdat de evacuatie het werk was van Ariel Sharon, die sinds jaar en dag

werd beschouwd als de krachtigste pleitbezorger van de kolonistenbeweging.

De Mossad-analisten deelden de mening van vicepremier Shimon Peres: ‘Het zionisme stoelt op geografie, maar leeft van demografie. Zij hadden oog voor de realpolitieke beweegredenen die Sharon hadden gebracht tot het bevel om eenentwintig Joodse nederzettingen langs de kust van de Middellandse Zee met de grond gelijk te maken. Het beschermen van hun achtduizend inwoners tegen de 1,3 miljoen Palestijnen om hen heen was een gigantische belasting voor de Israëlische middelen.

Voor de verdediging van de kolonies op de Westoever had Sharon de bouw van een hoge muur van gewapend beton en prikkeldraad langs de hele oostgrens van het land bevolen. Die muur betekende dat Israëls effectieve grens werd verlegd.

Net als de meeste Israëliërs braken de analisten zich het hoofd over de vraag hoe spoedig de profetische opmerking van Peres werkelijkheid zou worden. De toekomstplanners op de zesde etage hadden berekend dat het aantal Palestijnse Arabieren in het gebied tussen de rivier de Jordaan en de Middellandse Zee omstreeks 2010 groter zou zijn dan het geprojecteerde aantal van 5,2 miljoen Israëliërs dat er tegen het eind van het eerste decennium zou wonen.

In de maanden voor zijn dood had Arafat voorspeld dat niet alleen Gaza zou worden ‘gereinigd’ van Joodse kolonisten, maar dat de kolonisten zich ook zouden terugtrekken uit de oude grondgebieden van Judea en Samaria.

De Mossad-analisten hadden Meir Dagan te verstaan gegeven dat deze nalatenschap van Arafat bol stond van risico’s. Zij voorspelden dat de PLO-propaganda de terugtrekking uit Gaza zou uitbuiten als een enorme Palestijnse triomf. Daarentegen zouden de Palestijnse extremisten, zoals die van Hamas, alle oproepen van de PLO-leiders tot het staken van aanvallen op de nederzettingen blijven trotseren. Dit is maar al te waar gebleken.

De evacuatie zelf werd door het Israëlische leger met overweldigende kracht doorgezet. Later werden de synagogen die de kolonisten in de steek hadden moeten laten door Hamas-militanten in brand gestoken. Na een korte pauze werden de zelfmoordaanslagen in Israël hervat. Hamas rechtvaardigde dit door de terugtrekking uit Gaza af te schilderen als ‘niet meer dan een Israëlische manoeuvre om nog meer ellende en frustratie voor de Palestijnen te creëren’. ‘Totdat de laatste Jood uit ons land is verdreven kan er geen vrede zijn,’ verklaarde Hamas.

Tijdens Arafats leven hebben de PLO en Hamas elkaar de leiding over de intifada's van 1987 en 2000 betwist. Beide facties deden hun uiterste best om de *shebab*, de Arabische jeugd, aan hun zijde te krijgen, want in de richting die de strijd tegen Israël zou nemen was hun steun onmisbaar. Bij de tweede intifada, in een periode dat zelfmoordaanslagen de voornaamste uitingsvormen van de extremisten van Al-Fatah en Hamas waren, bliezen Palestijnse mannen en vrouwen zichzelf op met het oogmerk zoveel mogelijk Israëliërs te doden – in pizzeria's en andere restaurants, op busstations en drukbezochte markten. De religieuze leiders van de islamitische beweging riepen op tot een nietsontziende jihad, met de verklaring dat alle Israëliërs – vrouwen en kinderen incluis –legale doelwitten waren omdat Israël een militaire samenleving was. Intussen werd er op Arafat zware druk uitgeoefend om actie te ondernemen tegen deze terroristen, niet alleen door Ariel Sharon, maar ook door gematigde elementen binnen de Arabische wereld. In hun midden mocht Arafat nog steeds op politieke legitimiteit aanspraak maken. Hamas had echter het grote voordeel van zijn extremistisch-islamitische houding: voor de ontheemde jongeren een roesverwekkend middel dat bovendien werd gevoed door hun heldenverering voor Osama bin Laden, die herhaaldelijk verkondigde: 'Voor het Palestijnse vraagstuk zal er geen andere oplossing mogelijk zijn dan de jihad.' Terwijl de tweede Intifada werd gekenmerkt door een reeks vurige explosies, had Arafat moeten toezien hoe zijn eigen infrastructuur werd verwoest door het geavanceerde wapentuig van Israël. Deze werden naar hun doelwitten geleid door de superieure inlichtingen van de Shin Bet – de binnenlandse veiligheidsdienst van het land – en de Mossad. In het kader van wat Mossad-analisten zagen als een laatste wanhopige poging van Yasser Arafat om zijn wankelende leiderschap te herstellen, was hij begonnen te roepen dat zijn manier van zorgvuldig beheerste politieke spanningen de enige manier was om Israël te dwingen tot aanvaarding van zijn eis tot het stichten van een levensvatbare Palestijnse staat. Tegen de tijd dat hij ging sterven, had Arafat al onder invloedrijke Palestijnen aanzienlijke steun verworven. Voor Ariel Sharon was het een volstrekt onaanvaardbaar risico dat Yasser Arafat de status van martelaar zou krijgen die nu ook onder gematigde Palestijnen vorm begon aan te nemen, terwijl Hamas tegelijkertijd zijn bloedige terreur bleef uitoefenen.

Dankzij het jarenlange afluisteren en registreren van gesprekken door de yaholomin, de verbindingeneenheid van de Mossad, wisten de specialisten al heel lang dat Arafat dikwijls had gesproken over zijn

overtuiging dat hij ooit de uitverkoren leider van de Arabische wereld zou zijn, de springplank naar een situatie waarin hij zichzelf de mantel van een moderne kalief zou kunnen omhangen: de leiderspositie die Mohammeds opvolgers elkaar sinds de zevende eeuw hadden doorgegeven.

Deze fantasie was Arafat gedurende zijn zwartste uren in ballingschap tot stut en steun geweest; in die roerige jaren had hij geroepen dat het bestaan van Israël de wortel was van alle problemen, niet alleen voor de Arabische naties, maar ook voor de rest van de islamitische wereld. In Washington en elders was lange tijd betoogd dat het zinloos was te luisteren naar het geraaskal van een demagoog die slechts één boodschap predikte: geweld.

De specialisten op de zesde etage wisten echter hoe gevaarlijk het was Arafats woorden te negeren. Hoewel hij en zijn medewerkers geen greep meer hadden op terroristische activiteiten, had Arafats ideologie niettemin talloze jonge jihadisten geïnspireerd. Zij maakten uit zijn woorden op dat het hun heilige plicht was terug te slaan naar het Westen, vanwege westerse acties in moslimlanden. Na de emotionele taferelen rond Arafats begrafenis hadden de katsa's van Mossad overal in het Midden-Oosten, Kashmir en zelfs Tsjetsjenië gerapporteerd dat zijn dood de gemoederen had verhit.

Volgens de specialisten bestond er daarom een grote prioriteit: de islamitische wereld, die meer dan een miljard gelovigen omvat, duidelijk maken dat Yasser Arafat nooit een waardige opvolger kon zijn van Abdul Mejid II, de laatste kalief die na de afschaffing van het kalifaat door Turkse nationalisten op 3 maart 1924 in ballingschap was gegaan. De toenmalige Turkse leider, Mustafa Kemal, alias Atatürk, transformeerde de resten van het Ottomaanse rijk, dat aan het eind van de Eerste Wereldoorlog was versplinterd, tot een seculiere republiek, onder meer door het overnemen van Europese wetboeken, het westerse schrift en de westerse kalender. Daarmee was het zaad van de jihad gezaaid.

In Egypte leidde het tot opstanden tegen het Britse koloniale bewind. De in 1928 opgerichte Moslimbroederschap ontwikkelde zich tot een sterke politieke macht; en toen Gamal Abdel Nasser in 1952 zijn staatsgreep tegen koning Faroek uitvoerde, slaagde hij daarin met hun hulp. Nasser zag echter al spoedig het extremisme van de broederschap als een groot gevaar en verbood de beweging. De leden werden verbannen, gevangengezet of zelfs opgehangen. Velen vonden een toevlucht in monarchieën als Jordanië en Saudi-Arabië. In die periode

heeft de radicalisering van zowel Arafat als Osama bin Laden zich voltrokken.

Beide mannen, met sterk uiteenlopende achtergronden, waren beïnvloed door een aantal factoren, waaronder Israëls overwinning op de Arabische legers van 1967; de Saudi-Arabische oliedollars die islamisten de middelen gaven om hun ideologie in de moslimwereld te verbreiden; de Islamitische Revolutie van 1979, toen ayatollah Khomeini het bewind van de sjah van Perzië omverwierp; en de Sovjet-Russische invasie van Afghanistan in dat jaar. Dat laatste gaf de stoot tot een eendrachtige jihad tegen de Sovjet-Unie, gefinancierd met Saudi-Arabisch geld en gesteund met Amerikaanse wapens, plus de volledige steun van de Pakistaanse geheime diensten.

De enige tegenvaller in het zich voortdurend uitbreidende militantisme in de islamitische landen was de moord op de Egyptische president Anwar Sadat in 1981, nadat hij een vredesverdrag met Israël had ondertekend. De Arabische leiders zetten zelfs hun eigen extremisten gevangen.

'Voor het eerst was het Westen zich bewust geworden van de waarheid van wat Israël al jaren had betoogd over het gevaar van het islamitisch fundamentalisme,' zei David Kimche, een voormalige plaatsvervangend directeur-generaal van de Mossad, tegen mij.

De radicalisering, waaruit zowel Arafat als Osama bin Laden munt sloeg, breidde zich zonder enige controle uit. De Verenigde Staten werden de Grote Satan, het imperium der ongelovigen. De stationering van Amerikaanse troepen in Saudi-Arabië als voorbereiding tot het verdrijven van de Iraakse strijdkrachten uit Kuweit, in 1991, wakkerde de radicalisering van de moslimwereld verder aan.

In dit stadium waren de specialisten op de zesde etage tot de conclusie gekomen dat Yasser Arafat en Osama bin Laden ieder hun eigen weg waren gaan bewandelen om hun doelstellingen na te streven. Bin Laden was ervan overtuigd dat er maar één manier was om vooruitgang te boeken: oorlog tegen Israëls krachtigste bondgenoot, de Verenigde Staten. In 1993 kwam de bomaanslag op het World Trade Center, dat het terrorisme voor het eerst naar Amerikaans grondgebied verplaatste. In 1998 maakten bin Laden en Ayman al-Zawahiri, de leider van de Islamitische Jihad in Egypte, vanuit het door de Taliban beheerste Afghanistan bekend dat zij het 'Mondiale Islamitische Front voor de Jihad tegen Joden en Kruisvaarders' hadden opgericht. Zij verspreidden een *fatwa* waarin zij verkondigden dat het 'de plicht van iedere moslim is om Amerikanen en Joden te doden'.

Op 12 oktober 2000 ramden zelfmoordterroristen in een met springstof volgeladen bootje de flank van de Amerikaanse torpedobootjager USS *Cole* in Aden, waarbij zeventien zeelieden omkwamen. Twee jaar daarna, op 28 november, bliezen drie zelfmoordterroristen zichzelf op voor de ingang van het Paradise Hotel in Mombasa, dat Joodse eigenaren had. Daarbij vonden tien Kenianen en drie Israëlische toeristen de dood. Tegelijkertijd miste een vanaf de grond afgevuurde luchtdoelraket op een haar na een Israëlisch passagiersvliegtuig dat met tweehonderd toeristen opsteeg van de luchthaven van Mombasa om terug te keren naar Tel Aviv.

Het met oliedollars gefinancierde terrorisme was voortgekomen uit de ruïnes van het Arabisch nationalisme. De 'goddeloze' normen en waarden van de sjah van Perzië hadden plaatsgemaakt voor de leerstellingen van ayatollah Khomeini, die zich tot ver buiten de grenzen van Iran uitbreidden, als een focus van hoop in de rest van de moslimwereld. De politisering van de islam – destijds in het Westen hoofdzakelijk gezien als een reactie van het conservatieve geloof op het verlies van zijn greep op de gelovigen, als gevolg van de toenemende invloed van wat bin Laden omschreef als 'de Coca-Cola-samenleving van de Grote Satan' – had zich ontwikkeld tot een volwassen revolutie. Het eerste doelwit ervan was Israël, dat die status nooit meer is kwijtgeraakt. De verdediging van het land tegen de stroom van aanslagen werd de taak van de Mossad. Daardoor werd de eliminatie van Arafat, zijn fedajien, Hamas en Hezbollah de primaire doelstellingen van het Instituut.

Syrië had zich gehaast om deze groepen te ondersteunen, en wel om een zelfzuchtige reden: het verleende het regime meer geloofwaardigheid in de Arabische wereld vanwege zijn aloude vijandschap jegens Israël. Nu echter was het een tweesnijdend zwaard geworden. Waar de door Syrië gesteunde terroristische aanslagen Israël inderdaad hadden overgehaald om te gaan onderhandelen over de bezette Golanhoogte – een voorloper van wat er gebeurde bij de verdrijving van Joodse kolonisten uit de Gaza-strook – had de voortgezette steun aan het terrorisme de Israëlische publieke opinie ervan overtuigd dat Damascus niet te vertrouwen was. Niettemin had de terugtrekking uit de Gaza-strook – als de beloofde aanloop naar blijvende vrede voor Israël – slechts geleid tot toenemende ontstemming van de bevolking. Ironisch genoeg begonnen zelfs Israëliërs de Hamas-slogan over te nemen dat de aanslagen pas zouden eindigen als iedere Jood in zee was gedreven.

De Mossad-analisten kwamen tot de conclusie dat het systematisch verder beschadigen van Yasser Arafats nalatenschap een manier was om steun terug te winnen voor de ‘routekaart naar vrede’. Voor dat doel sprak de afdeling Technische Diensten al zijn bekwaamheden aan voor het benutten van de nieuwste informatietechnologie. Vanaf het begin van de tweede Intifada in 2000 hadden Arabische terroristische groeperingen – de Al-Aqsa-martelarenbrigades, Hezbollah, Hamas en de Islamitische Jihad – het internet benut voor het promoten van hun doelstellingen. Dit kanaal voor gemakkelijk te verspreiden propaganda, dat voor iedereen toegankelijk was en nauwelijks kon worden gecensureerd, was het ideale platform geworden voor het uitgeven van politieke verklaringen, het opeisen van de verantwoordelijkheid voor terroristische aanslagen, fondsenwerving, het aanbieden van trainingen in het hanteren van vuurwapens en springstoffen en de verkoop van de meest uiteenlopende zaken, van bomvesten tot de ingrediënten voor het creëren van biologische wapens en de verspreiding van dodelijke ziektekiemen.

Vermoedelijk was de Mossad de eerste inlichtingendienst die ertoe was overgegaan het internet te bewaken; waar de militanten inzagen dat hun moskeeën vrijwel zeker constant in het oog en het oor werden gehouden, boden websites een betrekkelijk veilige manier voor communicatie met hun volgelingen. De Mossad had zelf een groot aantal websites opgezet waarop met grote zorg geconstrueerde desinformatie in alle talen van het Midden-Oosten werd verspreid.

Kort na Arafats dood begonnen er op die websites verhalen op te duiken waarin werd beweerd dat Arafat zijn eigen volk zou hebben verraden om zijn eigen statuur te verhogen; ook werd op zijn ‘gebrek aan rechtschapenheid’ gewezen. Volgens deze websites waren grote bedragen die bedoeld waren geweest om het leven van de door armoede getroffen Palestijnen te verbeteren, uiteindelijk op Arafats geheime bankrekeningen terechtgekomen.

Die beweringen waren het werk van de tien tot twaalf psychologen bij de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad, de LAP. De LAP had een lange staat van dienst met betrekking tot het creëren van disharmonie onder Israëls vijanden. Arafats dood bood de LAP de kans om eens te meer zijn bekwaamheden te bewijzen.

Gebruikmakend van informatie van de vierentwintig Mossad-bureaus in alle delen van de wereld hadden de psychologen bewezen dat Arafat een financiële portefeuille van naar schatting 6,5 miljard Amerikaanse dollars beheerde. Toch stond de Palestijnse Autoriteit, die

de PLO-territoria in de Gaza-strook en op de Westoever bestuurde, aan de rand van de financiële afgrond.

De LAP kreeg voor elkaar dat er in een tijdschrift dat in Cairo werd uitgegeven, de *Al-Ahram Weekly*, een artikel verscheen waarin werd bericht dat Abdul Jawwad Saleh, een vooraanstaand lid van de Palestijnse Autoriteit, het geëist dat Arafats financieel adviseur, Mohammed Rachid – de man die de PLO-schatkist beheerde – zou worden ondervraagd. Algauw bleken dagbladen en televisiezenders in de Golfstaten, Jordanië, Syrië en Libanon in het bezit te zijn van kopieën van een strikt geheim PLO-rapport, waaruit bleek dat de PLO al jaren met een tekort van meer dan 95 miljoen dollar per maand kampte. Dit verhaal werd nog explosiever toen het Internationaal Monetair Fonds onthulde dat Arafat 'tussen 1995 en 2000 een miljard dollar of meer aan de PLO-fond-sen had onttrokken'.

Dit verhaal verspreidde zich als een woestijnstorm door de Arabische wereld. Een Palestijnse advocaat die een onderzoek had ingesteld naar corruptie binnen de PLO, zei dat hij vier Arafat-loya-listen kende die er geheime Zwitserse bankrekeningen op na hielden. Deze jurist wist nadere details van wijdverbreide corruptie. Hij onthulde (tegenover mij, na de belofte dat ik zijn naam niet zou noemen): 'Het waren contracten in de cementindustrie en de bouwbranche in de Palestijnse territoria. De corruptie beliep miljoenen dollars en werd door Arafat gedekt, in ruil voor een percentage dat de profiteurs hem moesten afstaan. Hij was de peetvader van alle peetvaders.'

Dit alles had tot gevolg dat de PLO ernstig werd verzwakt, nota bene in een periode waarin de PLO, als deze een onderhandelingspositie wilde hebben ten opzichte van premier Sharon, een sterk en verenigd front diende te vormen. Door zich te concentreren op de ongetwijfeld wazige wereld van Arafats financiële handel en wandel maakte de Mossad meteen ook een definitief eind aan de geruchten over een mogelijke rol van de Mossad bij zijn dood. Het was een schoolvoorbeeld van wat Rafi Eitan eens tegen mij had gezegd: 'Goedgerichte woorden zijn vaak even effectief als bommen.'

Toch was de ontmanteling van Arafats imago slechts een deel van de rol van de Mossad in de informatieoorlog (kortweg '*infowar*'), die bij de Kirya – het hoofdkwartier van de IDF – inmiddels een van de populairste concepten was geworden. De infowar was erop gericht optimaal gebruik te maken van de aan het eind van de twintigste eeuw voortdurend verder ontwikkelde technologische concepten, teneinde Israël in staat te stellen snel en heimelijk grootschalige en vernietigende

aanvallen te ondernemen op een economische, militaire en civiele infrastructuur vóór er een militaire aanval kon worden gelanceerd. De voornaamste doelwitten: Syrië en Iran.

De Verenigde Staten hadden – in het kader van de zoveelste *sweatheart deal* die Sharon met de regering-Bush had gesloten – Israël krachtige microprocessors en supergevoelige sensoren geleverd, plus de opleiding die nodig was om ermee te leren omgaan.

Hiertoe waren officieren van de Israëlische strijdkrachten (IDF) en verscheidene specialisten van de Mossad naar de National Defense University in Washington en het Naval War College in Newport, Rhode Island uitgezonden. Zij leerden er hoe vijandelijke effectenbeurzen konden worden lamgelegd en afbreuk kon worden gedaan aan het imago van een buitenlands staatshoofd. Onder de Israëlische tovenaarsleerlingen was een videoband – waarop Iraanse ayatollahs werden getoond die whisky zaten te drinken en dikke plakken ham afsneden – allebei verboden in de islam – verreweg favoriet. Voordat zij hun diploma konden halen, hadden de studenten demonstratievluchten meegemaakt aan boord van de *Commando Solo*, een speciaal ingericht vrachttoestel van de Amerikaanse luchtmacht, uitgerust met apparatuur ter waarde van zeventig miljoen dollar waarmee de televisie- en radio-uitzendingen van een land konden worden geblokkeerd om in plaats daarvan berichten – ware of valse – op iedere gewenste frequentie uit te zenden. De IDF had een versie van dit toestel aangeschaft.

De Mossad-technici onderzochten voortdurend manieren voor het infecteren van vijandelijke computersystemen met allerlei zeer schadelijke softwarevirussen. Hiertoe behoorde bijvoorbeeld de 'logische bom', een virus dat in een vijandelijk systeem bleef sluimeren tot op een vooraf bepaald tijdstip: het kon dan worden geactiveerd om een begin te maken met het razendsnel vernietigen van gegevens. Zo'n aanval met een logische bom kon het vijandelijke defensiesysteem of het computersysteem van een centrale bank ontregelen. De technici hadden zelfs al een programma ontwikkeld waarmee het mogelijk was van 'boobytraps' voorziene chips in de wapens van een vijandelijke wapenfabrikant te verwerken als deze fabrikant van plan mocht zijn wapens te leveren aan een vijandelijke natie als Iran of Syrië. Ook hadden de Mossad-katsa's in Oost-Europese landen waar belangrijke wapenfabrieken bestonden, opdracht gekregen tot het opsporen van onafhankelijke softwareleveranciers die de programma's voor dergelijke wapensystemen schreven. Hun werd aanzienlijke bedragen geboden om virussen in het systeem te verstoppen. Een Israëliër die zich heeft

gespecialiseerd in de informatietechnologie, zei tegen mij: ‘Wanneer die wapensystemen worden ingezet voor een aanval, zal zo ongeveer alles eraan functioneren – alleen zal het projectiel of de kop niet exploderen.’

Mossad-agenten werden nu uitgerust met een apparaat ter grootte van een aktetas dat een krachtig pulserend magnetisch veld opwekte. Als het in de buurt van een gebouw werd geactiveerd, ‘grilde’ dit magnetisch veld alle elektronische componenten in een gebouw. Het apparaat was uitgerust met een zelfvernietigingsmechanisme dat ervoor moest zorgen dat de inhoud geheim bleef. Bij het Instituut voor Biologisch Onderzoek werd gewerkt aan experimenten die moesten uitwijzen of er microben konden worden gekweekt die elektronische componenten en isolatiemantels in computers konden verteren, op dezelfde manier als micro-organismen vuilnis kunnen afbreken. Andere wetenschappers werkten aan de ontwikkeling van aerosols die boven vijandelijke groepen konden worden verneveld. Boven de hoofden van die eenheden vlogen dan toestellen met biosensoren die hun bewegingen aan de hand van hun zweet- of ademferomonen konden volgen.

Op de etages onder die waar de specialisten hun websiteverhalen over Yasser Arafat componeerden, waren andere bekwame experts aan het werk.

Zo bleven de laboratoria voor Onderzoek en Ontwikkeling op de tweede etage doorgaan met het creëren en actualiseren van surveillancemiddelen en het modificeren van wapens. Dit had onder meer een camera ter grootte van een lucifersdoosje opgeleverd waarmee een object kon worden gefotografeerd en vastgelegd over een afstand van zestig meter, naast een verscheidenheid van speciale messen waarmee iemands ruggengraat kon worden doorgesneden. Deze wapens waren ontworpen voor de kidon, de eenheid die zich toelegde op het uitvoeren van liquidaties.

De derde etage huisvestte archieven en de liaisonkantoren met de Shin Bet, Israëls equivalent van de FBI: deze dienst was verantwoordelijk voor de binnenlandse veiligheid van Israël, alsmede liaisons met buitenlandse inlichtingendiensten die als ‘vriendelijk’ te boek stonden. Hiertoe behoorden o.a. de CIA, de Britse MI5 en MI6, de Franse en Duitse inlichtingendiensten; zelfs de Russische buitenlandse inlichtingendienst ontbrak niet. Een deel van de etage was toegewezen aan de afdeling Informatievergaring. Deze afdeling verzamelde alle binnengekomen informatie van inlichtingendiensten en distribueerde deze op basis van *need-to-know*, de noodzaak om datgene te weten wat voor een specifieke agent van belang was om zijn taak uit te kunnen

voeren. De archieven bewaarden het allemaal op de harde schijven van supersnelle Honeywell-computers.

Tot die informatie behoorden psychologische profielen van wereldleiders, terroristen, politici en vooraanstaande financiers, kortom, van iedereen die in de positie was om Israël te helpen of te hinderen. Een doorsnee-profiel bevatte tal van persoonlijke details en informatie over intieme relaties. Zo bevatte dat van president Bill Clinton de vele transcripties van een door de yaholomin uitgevoerde elektronische surveillance van zijn gesprekken met Monica Lewinsky, waarvan sommige sterk leken op telefoonseks (zie ook hoofdstuk 5, ‘Gideons nucleaire zwaard’). Het psychologische profiel van Hillary Clinton bevatte een indringende analyse van haar contacten met Vince Foster, de plaatsvervangend hoofdadviseur van het Witte Huis. De Mossad kwam na Fosters dood tot de conclusie dat hij geen zelfmoord had gepleegd, maar ‘hoogstwaarschijnlijk’, aldus een Mossad-officier die het dossier had gelezen, ‘was vermoord om een serieuze poging van mensen in het Witte Huis tot het achterhouden van geheime informatie’ – een poging die zij liever onder de hoed wilden houden – te verdoezelen’.

Voor de toespraken en optredens in het openbaar – sinds de elfde september 2001 – van Osama bin Laden is een compleet schap vol cd’s gereserveerd. Deze cd’s bevatten ook informatie over de structuur en reorganisaties van Al-Qaida. In zijn psychologisch profiel wordt tot in alle minutieuze details beschreven hoe hij de plannen heeft uitgebroed die ertoe hebben geleid dat er in het Westen meer onschuldige burgers zijn gedood dan in ongeacht welk gewapend conflict sinds de Tweede Wereldoorlog. Uit de analyse van zijn toespraken blijkt, zoals al in het vorige hoofdstuk werd opgemerkt, dat bin Laden verslaafd is aan letterlijke interpretaties: de normale intellectuele extrapolaties waarop veel van het Europese denken berust, liggen ver buiten zijn vermogens. Een recente toevoeging was de benoeming van zijn oudste zoon, Saad, tot zijn opvolger; tot die tijd hadden zijn naaste medewerkers instructie om zich te focussen op de ontwikkeling van strategieën voor aanvallen op Amerikaanse doelen. De afkondiging hiervan was afkomstig van ‘de Jerusalem Force’, een omschrijving die bin Laden gebruikte als hij zich tot zijn aanhang richtte, om hen te helpen herinneren aan zijn ultieme ambitie ooit in triomf door die stad te rijden. Een transcriptie van die boodschap bevat de belofte dat ‘als die dag komt, onze zoon Saad als de leider van ons grote ideaal voorop zal rijden’. De Mossad-analisten hadden hieruit de conclusie getrokken dat deze woorden een nieuwe indicatie waren voor bin Ladens verwachting dat hij zelf niet lang

genoeg zou leven om getuige te zijn van die grootse triomf. Een eigen psychologisch profiel was opgesteld voor Saad toen hij zesentwintig jaar was; er blijkt uit dat hij de zoon van bin Ladens eerste vrouw is, en zijn oogappel onder de vierentwintig kinderen die hij heeft verwekt. Volgens het profiel is Saad een afspiegeling van zijn vader, zowel fysiek als mentaal. Het vermeldt dat Saad zij aan zij met zijn vader in Afghanistan heeft gevochten tegen de Sovjetinvasiemacht. ‘De Amerikanen die hem daar hebben ontmoet, getuigen van zijn bereidheid tot do-den.’ Volgens de laatste aanvulling op het dossier staat Saad op de dodenlijst van de Mossad-kidon.

Terwijl Arafat in Parijs op sterven lag, had bin Laden weer eens zijn eigen droom voor het scheppen van een groot terreurkalifaat herhaald, een imperium dat zich zou moeten uitstrekken vanaf Azië tot aan Zuid-Spanje. Deze ambitie hadden de specialisten op de zesde etage voor hun eigen doeleinden benut. Zij hadden documenten gecreëerd – uitgelekt naar Hamas – waaruit bleek dat Osama bin Laden eropuit was de ‘nagedachtenis van de PLO-leider te bezoedelen’. In de Arabische wereld zal een dergelijke bewering groot onbehagen wekken, zonder ook maar iets af te doen aan de uitwerking van de berichten dat Yasser Arafat de Palestijnen tientallen miljoenen dollars had ontfutseld. Het opzetten van de ene vijand van Israël tegen de andere was een tactiek waarin de LAP ongeëvenaard bedreven was.

Een van de activiteiten op dat gebied was gebruikmaken van het doen en laten van het Libische staatshoofd, kolonel Mu’ammar Kaddafi. Al sinds hij zich als de zeventwintigjarige leider van een groep jonge officieren meester had gemaakt van de macht was Kaddafi een belangrijk doelwit voor de kidons van de Mossad geweest. Nadat hij diverse aanslagen had overleefd, besloot hij tot de vorming van een lijfwacht, bestaande uit grote, gespierde vrouwelijke militairen, opgeleid door de KGB. De LAP had zich erop toegelegd hem in de Arabische wereld zo belachelijk mogelijk te maken. Hiertoe werden door het fotolab van de afdeling voor Psychologische Oorlogvoering van de Mossad gemaakte trucfoto’s gebruikt waarop Kaddafi seks bedreef met deze vrouwen. Zelf had Kaddafi ijverig terroristen gesteund, bijvoorbeeld door wapenleveranties aan de IRA, of door het financieren van aanslagen op luchthavens in Wenen en Rome alsmede een discotheek in Berlijn, die veel werd bezocht door in die stad gestationeerde Amerikaanse militairen. Hij werd bovendien in verband gebracht met het opblazen van het passagiersvliegtuig dat in 1998 boven Lockerbie was neergestort. Zo nu en dan leek zijn gedrag op het randje van krankzinnigheid. Zo had hij

in 2001 aangeboden om alle in het Caribisch gebied geteelde bananen op te kopen teneinde de ‘wurggreep’ van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) te verbreken. Qua buitenissigheid stak hij Michael Jackson, zijn favoriete popster, naar de kroon: hij droeg geregeld oranjekleurige mantels, militaire uniformen met veel gouden tressen en medailles, of een donkerblauwe parachutistenoverall.

In 2002 scoorde de LAP opnieuw een propagandistische voltreffer door het verhaal in omloop te brengen dat Kaddafi een haartransplantatie had laten doen. Later dat jaar arriveerde hij op een Afrikaanse topconferentie met een containerschip dat onder meer duizend geslachte geiten uitlaadde, om deze onder zijn mededeelnemers aan de top te distribueren. Later omschreef Jaafar Nimeiri, de ex-president van Sudan, hem als ‘een man met een gespleten persoonlijkheid – en ze zijn allebei knettergek’. De LAP greep de kans om dit met veel effect ruchtbaar te maken. Ook focuste de LAP zich op Kaddafi’s seksuele activiteiten. Deze man, die bij twee vrouwen zeven kinderen had verwekt, ontwikkelde de gewoonte vrouwelijke journalisten uit het buitenland een interview toe te staan, in ruil voor seks. Ook dit nieuws werd door de LAP ijverig wereldkundig gemaakt. In een meer recent verleden, in 2003, bracht de LAP verhalen in omloop die de indruk wekten dat Kaddafi aan kanker in het laatste stadium leed. Halverwege de maand december van 2004 zou Kaddafi’s imago, dat van de lomperik die vaak schermde met zijn sterke kernwapenarsenaal dat hij dreigde tegen Israël in te zetten, drastisch veranderen.

Het Mossad-bureau in Londen was gehuisvest in de Israëlische ambassade in de chique buurt Kensington. Het bureau, dat alleen met regelmatig veranderende magneetkaarten toegankelijk was en was uitgerust met een eigen communicatiesysteem dat niet via de centrale van de ambassade liep, was het strengst beveiligde deel van een complex waarin beveiliging toch al de hoogste prioriteit genoot. Alle deuren van het bureau waren uitgerust met een code-slot en een kluis waarvan de combinaties uitsluitend aan de vaste gebruiker van de desbetreffende ruimte bekend waren. Vaak gebruikte een technicus van de afdeling Interne Beveiliging van de Mossad (*Autahat Paylut Medienit*, of APAM) een handbediende scanner om de kantoren grondig te controleren op de aanwezigheid van afluisterapparatuur; er was nooit iets van dien aard ontdekt. De zes inlichtingenofficieren en de ondersteunende staf waren zorgvuldig gescreend en geselecteerd voor een buitenlandse post. Qua belangrijkheid stak het Londense Mossad-bureau inmiddels het Mossad-bureau in Washington D.C. naar de kroon.

De staf werd geleid door een zekere Nathan. Hij had in Azië en Afrika gediend voordat hij bureauchef in Londen was geworden. Tot zijn officiële plichten behoorde het onderhouden van de contacten met MI6 en MI5, de afdeling Terreurbestrijding van Scotland Yard en de vestigingen van andere buitenlandse inlichtingendiensten in Londen. Hij was een bekend gezicht in het diplomatieke cocktail-circuit en dineerde geregeld in een van de exclusieve clubs van Londen, omringd door hoge Britse politici. Op een van die clubs, de Travellers Club aan Pall Mall, concentreerde Nathan op een koude winterdag in december zijn aandacht.

Terwijl veel Londenaren op weg waren naar het bedrijfskerstfeest van dat jaar, arriveerden er – ieder afzonderlijk – zeven figuren in de club, al heel lang een favoriete ontmoetingsplaats voor hoge officieren in de Britse inlichtingengemeenschap. De luxueuze club ligt binnen loopafstand van de ministeries van Defensie, Buitenlandse Zaken, Binnenlandse Zaken en Downing Street. Het personeel is uiterst discreet, zodat de bezoekers elkaar met een gerust hart deelgenoot kunnen maken van geheimen, onder het genot van een uitstekende biefstuk, of in alle rust onder een glaasje port in de foyer van de club over iemands reputatie kunnen roddelen.

Zes heren in krijtstreep en een vrouw in een zwarte jurk passeerden de portiersloge en vonden hun weg naar een achterafzaaltje. Dat was onder de naam van William Ehrman, directeur-generaal Defensie en Inlichtingen van Buitenlandse Zaken, voor het gezelschap gereserveerd. Er stond een zelfbedieningsbuffet van koffie, thee, frisdranken en de vermaarde broodjes van de club klaar op een zijtafel, maar ham schitterde door afwezigheid, uit respect voor de drie heren die al samen met Ehrman zaten te wachten. Het waren Musa Kusa, hoofd van de Libische inlichtingendienst, Ali Abdalate, de Libische ambassadeur in Rome, en Mohammed Abdul Qasim al-Zwai, de Libische ambassadeur in Londen.

Ze werden door Eliza Manningham-Buller aan Ehrman voorgesteld, en vervolgens aan John Scarlett, hoofd van MI6, David Landeman, hoofd Wapenbeheersing van Buitenlandse Zaken, en twee hoge medewerkers van Ehrmans ministerie. Hij liet hen plaatsnemen aan weerszijden van een lange mahoniehouten tafel. Om exact half een – volgens de klok op de schouw rond de Adams-gashaard – begon Ehrman te spreken.

‘Heren, we hebben een lange weg afgelegd. Laten we nu de laatst stap naar de afronding zetten.’

Zo begon een bespreking die zes uur zou duren en waarin onderhandeld werd over een van de opzienbarendste doorbraken in de internationale diplomatie van de afgelopen decennia. De bespreking had ten doel de tekst op te stellen van een verklaring waarin kolonel Kaddafi, ooit door president Ronald Reagan ‘de dolle hond van het Midden-Oosten’ genoemd, vrijwillig afstand deed van de massavernietigingswapens (WMD’s) waarover Libië beschikte. Elk woord van de tekst moest eenstemmig worden goedgekeurd.

In de loop der jaren had Kaddafi een arsenaal opgebouwd dat het grootst was van het hele Afrikaanse continent. Dicht bij het zuidelijke deel van de grens met Egypte stond de biologische en chemische wapenfabriek Kufra. Dit diep onder het woestijnzand verborgen complex was onkwetsbaar voor de zware bommen, zogenaamde *bunkerbusters*, die de Verenigde Staten ter beschikking van de Israëlische luchtmacht hadden gesteld. De mogelijkheid van het lanceren van een succesvolle sabotageaanval werd echter uitgesloten nadat een deepcoveragent van de Mossad erin was geslaagd een blauwdruk te bemachtigen van deze zwaarbewaakte doolhof van onderaardse laboratoria, waar kernfysici uit de voormalige Sovjet-Unie en het vroegere Oost-Duitsland werkzaam waren.

Bijna honderd kilometer ten zuiden van de hoofdstad Tripoli, bij Rabta, lag nog een andere fabriek van chemische wapens, waar mosterdgas werd gemaakt, een wapen uit de Eerste Wereldoorlog, maar ook moderne zenuwgassen. Deze werden ook vervaardigd in het Centrum voor Nucleair Onderzoek Tajura, dat aan de Middellandse Zeekust ligt. In totaal beschikte Libië over tien installaties waar WMD’s gemaakt konden worden. Ze werden stuk voor stuk verdedigd met Scuds, langeafstandsraketten die met hulp van Noord-Korea waren gebouwd.

De bespreking in de Travellers Club, op die decemberdag, was de climax van talloze pogingen om een eind te maken aan Kaddafi’s sterk verstoorde relatie met het Westen van de afgelopen vijfendertig jaar, zodat Libië van de lijst van schurkenstaten kon worden afgevoerd.

De weg naar verzoening was begonnen na de ineenstorting van de Sovjet-communistische heilstaat; dat had korte metten gemaakt met Libië’s hoop dat er een eind zou komen aan de langdurige druk van de Amerikaanse boycot. Het mislukken van een reeks economische programma’s had ervoor gezorgd dat kolonel Kaddafi alles op alles zette om buitenlandse investeerders aan te trekken. Bovendien was hij eindelijk gaan inzien dat het toenemende islamitische militantisme een bedreiging begon te worden voor zijn eigen regime, dat al heel lang het

terrorisme had gesteund, omdat het Westen weleens zou kunnen terugslaan. Nog voordat Saddam was opgepakt, was Libië begonnen de terroristische groeperingen die het vroeger had omhelsd te negeren: soms zelfs hadden de uitspraken van Kaddafi als die van een gematigd man geklonken. In april 1999 had Libië ermee ingestemd dat twee van zijn eigen inlichtingenofficieren zich voor de Schotse rechter moesten verantwoorden voor de vernietiging van PamAmvlucht 103 boven Lockerbie. Na de aanslagen van de elfde september had Kaddafi in het geheim de CIA en de FBI informatie over Al-Qaida verstrekt. In 2002 had hij een Saudisch initiatief tot het verlenen van diplomatieke erkenning aan Israël gesteund (nog niet gerealiseerd) en tegen Arafat gezegd dat hij niet op eigen houtje een Palestijnse staat moest uitroepen. Dit alles werd samengevat door zijn zoon, Saif ul-Islam Kaddafi: ‘Als wij de steun van het Westen en de Verenigde Staten hebben, zullen we in vijf jaar meer bereiken dan anders in de volgende halve eeuw.’ Het bewijs was de aanwezigheid van de afgezanten van zijn vader in het bastion van de gevestigde Britse orde.

In de loop van de bespreking verdwenen Ehrman en Musa Kusa beurtelings in een belendend vertrek om te telefoneren. Ehrman hield op die manier ruggespraak met Tony Blair, die een bezoek bracht aan zijn kiesdistrict Sedgefield in het noorden van Engeland. Zelf hield Tony Blair president Bush in het Witte Huis op de hoogte van de vooruitgang die was geboekt. Kusa’s telefoontjes werden beantwoord in de bedoeïenentent waarin Kaddafi een van zijn woestijnvakanties doorbracht.

In de maanden die eraan vooraf waren gegaan, had Kusa met een Libisch diplomatiek paspoort diverse reizen naar Londen gemaakt. Als de meest vertrouwde raadsman van Kaddafi bestond zijn taak eruit ervoor zorgen dat de tekst van de verklaring geen gezichtsverlies voor de Libische leider met zich meebracht, terwijl het Britse onderhandelingsteam ervoor moest zorgen dat hij later niet op zijn woorden kon terugkomen. In een safe-house van MI6 nabij de luchthaven Gatwick hadden Kusa en de documentopstellers van het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken moeizaam elk woord gewikt en gewogen. Steeds als er een doorbraak op til leek en er een concept per geheime fax naar Libië was gezonden, werd het geretourneerd met suggesties en amendementen die voor Buitenlandse Zaken onacceptabel waren.

Een andere complicatie was Kusa’s argwaan jegens de noodzaak om Washington erbij te betrekken. In het begin stond ook de regering-Bush

sceptisch tegenover het sluiten van een overeenkomst met Libië. Maar toen de geheime besprekingen voortgingen, verzocht de CIA om erin te mogen participeren. Opnieuw twijfelde Kusa over hun deelname. Hij vreesde dat Israël via de CIA van het plan zou horen en het zou willen saboteren. Een bij de besprekingen betrokken functionaris in Washington zei later: ‘Kusa was bang dat de Israëliërs de onderhandelingen zouden willen torpederen, om een excuus te hebben voor aanvallen op wapeninstallaties van Kaddafi. De Britten ondervonden dat pogingen om tot een deal met Kaddafi te komen betekenden dat je heel lang op eieren moest lopen zonder er ook maar één te breken.’

Zo was het ook gegaan, vanaf die augustusdag in 2002, toen minister van Buitenlandse Zaken Mike O’Brien een bezoek aan Kaddafi’s woestijntent had gebracht. Hij was de eerste vertegenwoordiger van de Britse regering die dat deed. Ze hadden hem verscheidene uren laten wachten voordat twee vrouwelijke lijfwachten de transpirerende minister eindelijk naar Kaddafi escorteerden.

‘Kaddafi had een donkere bril op en maakte gebruik van een tolk, hoewel ik wist dat hij in Engeland een cursus Engels had gevolgd. Toen dat me wel opportuun leek, bracht ik de kwestie van de WMD’s ter sprake. Tot mijn verbazing ontkende hij het bezit ervan niet en erkende hij dat dit een ernstige aangelegenheid was. Keer op keer benadrukte hij dat hij serieuze belangstelling had voor betere betrekkingen met het Westen, en vooral belangstelling had voor buitenlandse investeringen in de Libische aardolie- en aardgasindustrie,’ vertelde O’Brien. Hoewel hij er zeker van was dat hij alle mogelijke voorzorgsmaatregelen had getroffen om geheimhouding te bewaren, had Israëls deepcoveragent in Libië al lucht gekregen van zijn bezoek.

In Tel Aviv besloot Meir Dagan naar Londen te vliegen. Hij arriveerde er aan de vooravond van de tweede Iraakse Oorlog. Bij dat bezoek slaagde Dagan erin met Scarlett en Manningham-Buller te praten, en zelfs met Scarletts opvolger bij MI6, sir Richard Dearlove. Later bleek dat Meir Dagan zoals altijd geen blad voor de mond had genomen. Hij had – zoals een Israëlische bron mij toevertrouwde – tegen de hoofden van de Britse inlichtingendiensten gezegd: ‘Wees ervan verzekerd dat Israël jullie plannen niet zal belemmeren. Ik verwacht echter dat jullie niet zullen proberen ons zand in de ogen te strooien.’

In oktober 2003, toen het beginoffensief van de tweede Iraakse Oorlog achter de rug was, kreeg O’Brien van Kaddafi het verzoek een team van Britse wapenexperts en inlichtingenofficieren van MI6 en de CIA samen te stellen dat de Libische WMD-installaties moest

inspecteren. Een van die experts had een hechte relatie met de Mossad. Zijn verhaal is een perfecte weergave van de sfeer tijdens die reis naar Libië.

‘De Libiërs lieten ons alles zien. Dat ging ongeveer zo: “Rechts ziet u onze beroemde chemische wapens; links onze geheime uraniumcentrifuges; morgen krijgt u onze biologische wapens te zien.” Tegen het eind van ons bezoek was ons duidelijk dat Libië nog niet over kernwapens beschikte, maar daar dichter bij was dan wij ooit hadden gedacht. Bovendien werd er gewerkt aan een verscheidenheid van systemen om wapens naar doelwitten te brengen, zoals ballistische raketten met een bereik dat groot genoeg was om iedere grote stad in Europa te treffen. De waarheid was dat Kaddafi in feite een veel groter gevaar vormde dan Saddam.’

Nu Saddam echter was verslagen, besloten de onderhandelaars in Londen wat extra druk op Kaddafi uit te oefenen. Een team van hoge onderhandelaars van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken vloog naar Londen. Kusa kreeg te horen dat zij over ‘overweldigende’ bewijzen beschikten waaruit bleek dat Libië zijn programma voor de bouw van WMD’s onmogelijk zonder de hulp van Iran en Noord-Korea had kunnen uitvoeren.

‘Kusa werd onder ogen gebracht dat Libië, als een volwaardig lid van de “as van het kwaad” nog altijd een hoge positie inneemt op onze lijst van doelwitten,’ zei een functionaris die de onderhandelingen had bijgewoond tegen mij.

Er werd een beroep gedaan op de gepensioneerde Zuid-Afri-kaanse leider Nelson Mandela. Hij bracht Kaddafi de waarschuwing over dat hij over de brug moest komen – of de gevolgen zou moeten aanvaarden. Kort daarna belde Mandela Bush en verzekerde hem dat Kaddafi ‘heel serieus van plan is tot een vergelijk te komen’.

Desondanks gingen de voorzichtige schermutselingen tussen Libië en de onderhandelaars verder. Uiteindelijk werd Kusa te verstaan gegeven dat het afgelopen was als Kaddafi blééf chicaneren. Er werd een einddatum vastgesteld: 1 januari 2005. De bespreking in de Travellers Club werd belegd.

Een essentieel onderdeel van de overeenkomst diende opgenomen te zijn in de toespraak die Kaddafi diezelfde avond voor de Libische televisie zou houden. De tekst werd ter goedkeuring naar Tripoli gefaxt. Een kopie ging naar Condoleezza Rice in Washington, die op verzoek van Bush de onderhandelingen had gevolgd. Zij verzocht om enkele

kleine veranderingen in sommige bewoordingen en de nadruk daarop. Ze werden aan Kusa voorgelegd.

De glimlachende inlichtingenchef antwoordde: ‘Het voorrecht van de vrouw. Dit is echter acceptabel. We zijn het eens.’

Deze historische aankondiging zou diezelfde avond via de Libische televisie plaatsvinden. De BBC-afluisterdienst in Caversham kreeg een kopie van de tekst, met het verzoek de uitzending op te nemen. Kort na beëindiging van de bespreking in de Travellers Club werd Nathan een exemplaar van de tekst overhandigd. Dat lag enkele minuten later op het bureau van Ariel Sharon.

Na lezing van dat document bond de Israëlische premier Dagan op het hart dat de Mossad zijn nauwlettende surveillance van Libië onverminderd zou voortzetten. Een kopie van het document ging naar het archief op de derde etage van het Mossad-hoofdkwartier om te worden toegevoegd aan Kaddafi’s psychologische profiel. Dit bevatte een rapport waarin werd gesteld dat Musa Kusa een van de bedenkers was geweest van het plan om het PanAm-toestel in de lucht op te blazen waarbij 270 slachtoffer waren gevallen, exact vijftien jaar eerder, en nota bene in dezelfde week dat de voormalige tiran Kaddafi weer als fatsoenlijk staatshoofd welkom werd geheten in de internationale gemeenschap.

In Londen prees de minister van Buitenlandse Zaken, Jack Straw, Kaddafi’s ‘grote staatsmanschap’.

In Washington maakte het ministerie van Buitenlandse Zaken bekend dat Amerikaanse ondernemingen met contracten voor de exploitatie van de Libische aardolievelden die in 2005 zouden aflopen, in Tripoli welkom zouden zijn om hun concessies te verlengen.

In Parijs bevestigde de Franse regering dat Kusa nog altijd werd gezocht in verband met het in 1989 opblazen van een DC-10 van de Franse luchtvaartmaatschappij UTA. Een woordvoerder erkende echter dat het, gelet op de diplomatieke status van de Libische spionnenbaas, ‘erg onwaarschijnlijk was dat hij ooit zou worden verhoord’. In de Franse hoofdstad was ook een ander langetermijnonderzoek weer op gang gekomen.

De Mossad was een oog blijven houden op alles wat verband hield met de dood van prinses Diana en Dodi al-Fayed. Geconfronteerd met een groeiende openbare ontstemming in het Verenigd Koninkrijk had de nieuwe nationale onderzoeksrechter, dr. Michael Burgess, het besluit van zijn voorganger om géén hoorzitting te houden van tafel geveegd. Hij kondigde een hoorzitting aan en het onderzoek zelf zou worden geleid door de voormalige korpschef van de Londense Metropolitan Police,

Lord Stevens. Deze reisde naar Parijs om de plaats van het ongeval te bestuderen. Ergens in de drom van journalisten die hem volgde, bevond zich de uit Nederland afkomstige katsa Piet, werkzaam bij het Parijse Mossad-bureau. Tot degenen die hij had gerekruteerd, behoorden een *mahuab* – een niet-Joodse informant – bij de Parijse politie, met de codenaam Monique.

Toen de dodelijk gewonde Diana in het Hôpital de la Salpêtrière arriveerde, had Monique dienst gedaan op de afdeling Spoedgevallen, om erop toe te zien dat er niemand van de media kon binnendringen. Kort daarna was Diana overleden verklaard. Er werd haar een schoon hemd aangetrokken en ze werd weggereden naar een zijkamer. Twee verpleegkundigen wasten haar lichaam. Later zou een van de twee tegen een verslaggever zeggen: ‘Ze zag er zo mooi uit dat het leek alsof ze sliep.’

De patholoog-anatoom, Dominique Lecomte, stuitte bij haar aankomst op een toestand van beheerste chaos. ‘Overal om je heen zag je mensen die je nooit ziet als je aan het werk bent. Ze doelde op twee hoge diplomaten van de Britse ambassade in Parijs, hoge ambtenaren van het Franse ministerie van Justitie en de korpschef van de Parijse gemeentepolitie. De diplomaten en hoge ambtenaren stonden in afzonderlijke groepjes met elkaar te fluisteren. Op enige afstand stond een lid van het MI6-team dat Diana in Parijs had bewaakt na haar vastberaden campagne tegen landmijnen. In Londense regeringskringen was ze wel een ‘enfant terrible’ genoemd. Hij was er om te zorgen dat er geen belemmeringen kwamen voor ‘de snelle terugkeer van Lady Di’s stoffelijk overschot naar Engeland; dit bevel is afkomstig van de top in Londen’, verklaarde hij tegenover professor Lecomte.

Professor Lecomte had verzocht het lichaam naar een ruimte naast de operatiezalen te brengen, waar zij autopsie kon verrichten. Dat was het moment waarop de eerste samenzweringstheorie wortel schoot. Immers, het ziekenhuis beschikte over een voortreffelijk uitgerust mortuarium, waar alle autopsies werden gedaan. Was er geen gebruik van gemaakt omdat het overbrengen van het lichaam daarheen de zaak zou traineren? Eenmaal alleen met het lichaam begon professor Lecomte aan haar ‘gedeeltelijke autopsie en balseming’. Hoeveel ervaring de patholoog-anatoom ook had, zelfs een ‘gedeeltelijke balseming’ vereiste de nodige tijd, ook nadat zij ‘gedeeltelijk autopsie’ had verricht. Hiervoor zou het nodig zijn geweest dat Lecomte een aantal van Diana’s inwendige organen moest wegnemen, waarschijnlijk ook het hart en de nieren. Ook zou zij daartoe de organen uit Diana’s buik moeten

verwijderen. Dit gaf later voedsel aan het gerucht dat professor Lecomte elk bewijs van Diana’s vermeende zwangerschap zou hebben verdonkeremaand. Daarna had de pathologe de ‘gedeeltelijke balseming’ moeten uitvoeren die volgens de Franse wet vereist is voordat een stoffelijk overschot het land kan verlaten. Gewoonlijk wordt zelfs een gedeeltelijke balseming overgelaten aan een mortuariummedewerker die daar speciaal voor is opgeleid. Het vereist de nodige ervaring om de formaldehyde die erbij wordt gebruikt zodanig te verdunnen dat de huid er niet door verkleurt of dat er een onaangenaam chemisch luchtje blijft hangen.

In de jaren na de enerverende gebeurtenissen in de vroege uurtjes van die zondagnacht van 31 augustus 1997 heeft Lecomte altijd geweigerd haar cruciale rol toe te lichten. ‘Het besluit om Diana’s lichaam te balsemen moet alle weefselmonsters die bij de latere autopsie in Londen is verricht hebben beïnvloed,’ verzekerde Mohamed al-Fayed, Dodi’s vader, mij.

De Mossad-dossiers over de dood van Diana en Dodi bevatten veel details met betrekking tot de rol van de CIA, MI6, MI5 en de Franse inlichtingendienst. Die details geven uitsluitsel over de speculatie dat chauffeur Henri Paul door MI6 was ingezet om discreet een oogje op Diana te houden, omdat haar affaire de aandacht van de wereld bleef trekken. Ook bevatten ze de details over de dertien afzonderlijke bankrekeningen van Henri Paul die hij aanhield voor betalingen van de Franse inlichtingendienst. De voormalige Mossad-officier Ari Ben-Menashe heeft Mohamed al-Fayed aangeboden hem kopieën te bezorgen van deze dossiers, met de bewering dat deze ‘de definitieve bewijzen vertegenwoordigen die de volle omvang van de rol van inlichtingendiensten bij de dood van Dodi en Diana kon onthullen’, zo verzekerde hij mij. Hij had er 750.000 pond voor gevraagd. Al-Fayed had geweigerd te betalen.

In Tel Aviv kwam Meir Dagan tot de conclusie dat er geen voordeel was te behalen met het verlenen van inzage in deze dossiers aan de Londense korpschef lord Stevens. Die eerste week van 2005 had hij trouwens wel belangrijker zaken die zijn aandacht opeisten.

Eens te meer was het spookbeeld dat Dagans voorgangers had gekweld opgedoken. De FBI had het onderzoek heropend dat ten doel had voor eens en voor altijd de identiteit vast te stellen van Mega, de codenaam van de op hoog niveau opererende Mossadspion in Washington. Aanvankelijk was vastgesteld dat hij binnen de regering-Clinton moest werken. De FBI geloofde nu echter dat hij erin geslaagd

was door te dringen in de regering-Bush zonder te worden opgemerkt. Net als zijn voorgangers was Dagan vermoedelijk de enige spionnenbaas in Israël die op de hoogte was van de identiteit van zijn hooggewaardeerde informant (zie hoofdstuk 5, 'Gideons nucleaire zwaard'.

Kort na de terugkeer van George Bush in het Witte Huis voor een tweede ambtstermijn van vier jaar, had FBI-direceur Robert Mueller Bush' adviseur Nationale Veiligheid, Condoleezza Rice, die kort daarna minister van Buitenlandse Zaken zou worden, getipt dat Mega het kanaal was waarlangs uiterst geheime beleidsdocumenten inzake Iran in Israëlische handen waren gekomen. Mueller had Rice erop gewezen dat Mega voor Israël belangrijker dan ooit was geworden, nu Bush zijn beleid inzake het Midden-Oosten begon te herformuleren.

De FBI had inmiddels al ruim een jaar in het geheim, met gebruikmaking van de allernieuwste apparatuur voor elektronische surveillance, onderzoek gedaan naar het doen en laten van een functionaris in het Pentagon, Larry Franklin, die daar als senior-analist voor aangelegenheden van het Midden-Oosten werkte. Eerder had Larry Franklin bij de Defense Intelligence Agency (DIA), de militaire inlichtingendienst, gewerkt.

Het ministerie van Defensie bevestigde dit onderzoek, met de toevoeging dat Franklin werkzaam was bij de staf van de staatssecretaris voor Defensie, Douglas J. Feith, de invloedrijke rechterhand van minister Donald Rumsfeld.

De FBI had openbaar gemaakt dat het onderzoek was gefocust op de vraag of Franklin geheime informatie inzake Iran in handen had gespeeld van de AIPAC, de American-Israel Public Affairs Committee, een onderdeel van de invloedrijke Joodse lobby in Washington. Net als Larry Franklin zelf had de AIPAC onmiddellijk ontkend dat 'er ook maar iets misdadigs was gebeurd'. Ariel Sharon had in Israël de uitzonderlijke moeite genomen om een soortgelijke verklaring af te geven: 'Israël houdt zich niet bezig met spionage-activiteiten in de Verenigde Staten.'

Meir Dagan wist wel beter. Sinds de veroordeling van de marineanalist Jonathan Pollard in 1985, omdat hij geheime informatie had doorgegeven aan Israël, waren de Verenigde Staten een prioriteit voor Mossad-operaties gebleven.

Inmiddels geloofde de FBI dat de Mossad verantwoordelijk was voor de diefstal van Amerikaanse nucleaire geheimen uit Los Alamos. De harde schijven waarop die informatie was opgeslagen, hadden het formaat van een spel speelkaarten en werden bewaard in de strengst

beveiligde kluis van de X-Division, zes meter diep onder het bergachtige terrein van New Mexico. Alleen zij die het steeds wisselende wachtwoord kenden, hadden toegang tot deze kluis.

De diefstal werd ontdekt nadat een grootschalige bosbrand het gebied had bedreigd en de onderzoekers opdracht hadden gekregen om de kluis binnen te gaan en de harde schijven daar weg te halen. Vanwege de intense hitte van de brand werd Los Alamos voor tien dagen gesloten, waardoor er pas na die periode een grootscheeps onderzoek naar de harde schijven kon worden ingesteld. Ze pasten in de laptops die leden van het Nuclear Emergency Search Team (NEST, het Onderzoeksteam voor Nucleaire Noodsituaties) permanent paraat moeten hebben om ermee naar de locatie van ongeacht welk nucleair incident binnen de Verenigde Staten te vliegen. De NEST-teams zouden de uiterst gedetailleerde technische informatie moeten gebruiken voor het ontwapenen en ontmantelen van kernbommen. In april 2002 was bij een inventarisatie nog vastgesteld dat alle harde schijven in de kluis aanwezig waren.

Toen de FBI dat jaar in mei eindelijk ten tonele verscheen, dachten die aanvankelijk dat de diefstal het werk was van een terroristische groep. Dat idee werd drie maanden later losgelaten, toen de schijven achter een fotokopieerapparaat in een ander laboratorium in Los Alamos werden gevonden. In een rapport aan Bill Richardson, de toenmalige minister van Energie die verantwoordelijk was voor het laboratorium, en diens hoofd Beveiliging, Eugene Habinger, concludeerde de FBI dat de diefstal het werk was van een uiterst professionele buitenlandse inlichtingendienst ‘zoals de Mossad’.

Nu, drie jaar later, was het Bureau nog niet op die mening teruggekomen, verzekerde Mueller Condoleezza Rice. Ook was hij er nog altijd zeker van dat Mega ergens diep in de regering-Bush verscholen zat. Dat was voor de FBI-directeur geen geruststellende gedachte.

De diefstal in Los Alamos was voorbereid door de directeur-generaal van de Chinese veiligheids- en inlichtingendienst, de CSIS, de tweeëntachtig jaar oude Qiao Shi. Shi was niet alleen China’s oudste en hoogste spionnenbaas, maar bovendien sinds 1993 voorzitter van de Chinese Nationale Assemblee en hoofd Veiligheidsdienst van de Chinese Communistische Partij (CCP). Dit alles maakte hem tot de hoogste en meest ervaren inlichtingenexpert van het volledige Chinese spionageapparaat.

In de maanden die voorafgingen aan de operatie in Los Alamos had Qiao Shi met lede ogen moeten toezien hoe zijn macht als staatssecretaris en algemeen coördinator van de Chinese inlichtingendiensten ernstig werd aangetast door een reeks interne worstelingen met het Politburo. Hij was uiteindelijk zelfs gedegradeerd tot hoofd van de buitenlandse spionagetak van de veiligheids- en inlichtingendienst. 'De reden die hem daarvoor werd genoemd, was dat de behoefte van het land aan mondiale inlichtingen méér vereiste dan één man die daaraan leiding moest geven,' vertrouwde een zegsman mij toe.

Qiao Shi kreeg ook te horen dat operaties die nog onder zijn leiding gaande waren, onder zijn toezicht bleven. Hij bleef tot juni 2006 op zijn post.

De hele Los Alamos-operatie kreeg zowel in Washington als Tel Aviv de status van 'absolute ontkenbaarheid'. In juli dat jaar vertelde een voormalige Canadese diplomaat die kennis droeg van de operatie mij dat 'publiciteit de handelsbetrekkingen tussen beide landen ernstig zou hebben geschaad'!

Onder leiding van Qiao Shi was de diefstal in Los Alamos voorbereid en uitgevoerd door de tweede afdeling Inlichtingen (PLA-2) van de generale staf van het Chinese Volksbevrijdingsleger. Tot de talloze functies van die afdeling behoorde het instrueren van militaire attachés aan Chinese ambassades en het organiseren van clandestiene operaties. Qiao Shi had maanden gewerkt aan het plan in zijn kantoor in de Zhonganhai, de regeringscompound waar de hoogste Chinese leiders in een uiterst luxueus isolement wonen. In het kader van deze planning had Qiao Shi een beroep gedaan op de langjarige relatie tussen de CSIS en de Mossad, die terugging op hun samenwerking in Afrika (zie hoofdstuk 13, 'Afrikaanse connecties'). Voor de Mossad was deze kans om achter een paar van de Los Alamos-geheimen te komen té verleidelijk om te laten lopen. Dus zond de Mossad een team programmeurs van de LAKAM (het Bureau voor Wetenschappelijke Liaisons) en wat surveillance-experts van de yaholomin-eenheid naar Beijing. Zij werden opgenomen in het team dat Los Alamos langs elektronische weg zou beroven.

De fijnafstemming van het plan was toevertrouwd aan Wang Tomgye van de afdeling voor Wetenschap en Technologie in het gigantische, ongenaakbare gebouw van het ministerie van Defensie, gelegen in het district Dencheng van Beijing. Al met al werden er honderd experts ingezet om deze ongeëvenaarde beroving tot een succes te maken, zoals tal van experts in de moeilijke kunst van het ongemerkt

kraken van computers (*hacking*). Sommigen onder hen hadden de benodigde vaardigheden geleerd tijdens hun werk bij verschillende ondernemingen in Silicon Valley (Californië). Een voor een waren ze teruggeroepen naar Beijing om met hun specialisme bij te dragen aan de beroving.

De datum werd vastgesteld op 5 mei 2004. Het doel was de streng beveiligde kluis in Los Alamos geheimste installatie. De X-Division was in feite een netwerk van veel te kleine kantoren op de derde etage van het hoofdlaboratorium, alleen toegankelijk met magneetstripkaarten waarvan de codes dagelijks werden gewijzigd. De allergevoeligste informatie van de X-Division was veilig opgeborgen in een versterkte ruimte, uitgerust met alle alarmapparatuur waarover de Amerikaanse beveiligingsexperts konden beschikken. Er werd zelfs gezegd dat deze kluis beter was beveiligd dan de goudvoorraden in Fort Knox. In deze kluis bevond zich een brandbestendige tas die alleen met een specifiek wachtwoord kon worden geopend. De tas bevatte de harde schijven. Iedere schijf bevatte gedetailleerde technische informatie met instructies voor het ontmantelen van bommen van het soort dat door schurkenstaten als Noord-Korea werd ontwikkeld. Iedereen die over deze informatie beschikte, had het onschatbare voordeel van het kennen van de nucleaire geheimen van de Verenigde Staten.

Chinese en Israëlische technici hadden een hackingsysteem uitgewerkt dat door alle verdedigingslinies van de X-Division heen kon dringen. De kluis in Los Alamos werd in de kelder van afdeling Wetenschap en Technologie in China exact gekopieerd. Binnen de stalen wanden van de kluis werd een brandbestendige zak gelegd. De zak bevatte harde schijven waarop niet-geheime informatie was opgeslagen. De hackers kregen opdracht de informatie van de harde schijven te kopiëren zonder te verraden dat zij daarmee bezig waren. Dat mochten zij niet in Beijing zelf doen, maar op aanzienlijke afstand van de Chinese hoofdstad. Ze werden daartoe naar Shanghai gestuurd, honderden kilometers van Beijing verwijderd. Ze gingen aan de slag. Toen de kluis later werd geopend, was er geen enkele indicatie te vinden dat de brandbestendige zak was gepenetreerd. Het hackerteam ging terug naar de kluis in de kelder. Zij brachten exacte kopieën mee van de informatie die zij langs elektronische weg van de harde schijven in de zak hadden gekopieerd.

De Chinese planners waren uitgegaan van de premisse dat de harde schijven in Los Alamos van tijd tot tijd uit de brandbestendige zak zouden worden gehaald om in een computer te worden geplaatst die zich

vast en zeker binnen de kluis van de X-Division moest bevinden. Zoiets gebeurde bijvoorbeeld om een informatiebestand te controleren of na te gaan of de harde schijven nog in optimale staat verkeerden. In Shanghai hadden de hackers verscheidene dagen gewacht op een moment dat de schijven in de nagebouwde kluis vanuit de zak in een nabije computer werden geplaatst.

Het Chinees-Israëlische team was bovendien uitgegaan van de premisse dat er grote kans was dat de harde schijven in geval van een noodsituatie in de computer zouden worden achtergelaten. Die noodtoestand zouden de agenten van de CSIS creëren door een bosbrand te doen ontstaan die zich, indien de wind die kant op waaide, zich naar Los Alamos zou uitbreiden.

De volgende test werd uitgevoerd in de Straat van Luzon, tussen Taiwan en de Filipijnen. Dit keer was het hackersteam aan boord van een kernonderzeeër van de Chinese marine. De onderzeeër kwam aan de oppervlakte en de hackers gingen weer aan het werk. Ook nu slaagden zij er in om langs elektronische weg door te dringen in de nagebouwde kluis in de kelder in Beijing. Na hun terugkeer brachten zij tegenover Qiao Shi verslag uit over hun succes.

Nu was alles gereed. Het hackersteam arriveerde in Puerto Penasco, in het zuidelijkste deel van het tot Mexico behorende Golfo de California. Ze werden daar uitgerust met hengels en ander visgerei. Ze hadden een lange reis achter de rug om deze havenstad te bereiken. Vanuit Hongkong waren ze naar Mexico-Stad gevlogen en van daaruit naar Puerto Penasco gereden. Daar lag een door hen gehuurde vissersboot te wachten. Aan boord verborgen was hun apparatuur voor de kraakoperatie, daar geplaatst door een in Mexico gestationeerde CSIS-agent. Ze vertrokken naar zee, zogenaamd om te gaan sportvissen.

Toen Los Alamos werd geëvacueerd vanwege het gevaar dat de bosbrand voor het complex vormde, ging het team aan de slag. Met gebruikmaking van de coördinaten die ze hadden meegekregen, zochten de hackers hun weg naar de kluis van de X-Division in Los Alamos. Net zoals ze in Shanghai op het juiste moment hadden gewacht, sloegen ze op het juiste moment toe om alle data op de harde schijven – die uit de brandbestendige zak waren gehaald en nog in de computer zaten – elektronisch te kopiëren. Een week later was het team terug in Beijing.

Niemand zou ooit te weten komen hoe de harde schijven later achter een fotokopieerapparaat waren beland. Was er een agent van de Mossad of de CSIS in Los Alamos aan het werk? Eind november 2002 werd er in Los Alamos een bespreking gehouden om die mogelijkheid te bespreken.

Tot degenen in de vergaderruimte daar behoorden George Tenet, de toenmalige directeur-generaal van de CIA; de huidige directeur van MI6, Dearlove; directeur Freeh van de FBI (die kort daarna zijn baan verloor) en het hoofd Beveiliging van Los Alamos, Eugene Habinger. Eenstemmig werd geconcludeerd dat deze diefstal de hechte connecties tussen de inlichtingendiensten van Londen en Washington met de Israëlische Mossad – in elk geval voor de afzienbare toekomst – ingrijpend had gewijzigd.

Het kille professionalisme waarmee de operatie was uitgevoerd, had het aanzien van de CSIS in de visie van de Mossad dusdanig verhoogd, dat de Israëliërs alleen deze inlichtingendienst als hun gelijke gingen beschouwen. In het verleden had echter ook de CIA met de CSIS samengewerkt. Zo had William Casey, de toenmalige CIA-directeur, in het geheim gesproken met Quai Shi om hem over te halen op te treden tegen de triaden, de Chinese maffia, die meer dan zestig procent van de heroïnemarkt in New York beheersten. Iedere grote Amerikaanse stad had haar eigen triadepeetvader. Steeds grotere hoeveelheden cocaïne uit Colombia en de Gouden Driehoek in Zuidoost-Azië werden aan de man gebracht door dealers wier vaders en grootvaders de opiumkits van de negentiende eeuw al hadden geëxploiteerd. Casey had een gezamenlijke inlichtingenoperatie voorgesteld om ten strijde te trekken tegen de drugssmokkelaars die nu ook al studenten op de Chinese campussen begonnen te rekruteren. De Mossad had in januari 1985 een bespreking in het Mandarin Oriental Hotel in Hongkong afgeluisterd, tussen hoge officieren van de CSIS en een team vertegenwoordigers van de CIA, de FBI en de DEA. Ook dit was een opmerkelijk voorbeeld van de geheime connecties en wederzijdse afhankelijkheid van de grote inlichtingendiensten.

De CSIS had bijgedragen aan een paar spectaculaire successen in de drugsoorlog, zoals het inmiddels beroemde geval van het Golden Aquarium in San Francisco. In het inwendige van dode vis, geïmporteerd vanuit Azië, was 450.000 kilo heroïne ontdekt, verpakt in cellofaan en condooms. Amerikaanse federale agenten hadden de eer voor deze coup opgeëist. Onder vier ogen erkenden zij echter dat zij dit grote succes nooit hadden kunnen boeken zonder hulp van het CSIS-team dat het spoor van de zending over de Grote Oceaan had gevolgd. Later, na de diefstal uit Los Alamos, had Qiao Shi de Mossad in het bezit gesteld van waardevolle informatie die de CSIS over de triaden bezat. Met naar schatting een miljoen bendeleden, verspreid over de hele wereld, waren

de triaden verreweg de grootste organisatie van drugssmokkelaars en -handelaren ter wereld.

22

Oude vijanden, nieuwe gevaren

Gedurende de drie jaren die waren verlopen sinds Meir Dagan op de elfde september 2002 in de cafetaria van de Mossad op tafel was geklommen en met zijn gesloten vuist in zijn handpalm had geslagen nadat hij zijn staf – metaforisch – had gezegd dat hij van iedereen verwachtte dat zij ‘de hersenen van hun vijanden zouden eten’, was het aantal van die vijanden en hun terroristische activiteiten aanzienlijk groter geworden.

De zelfmoordterroristen bleven toeslaan; soms waren het zelfs nauwelijks meer dan kinderen. De toestroom van potentiële martelaren leek onuitputtelijk.

Uit de voorraden in de voormalige Sovjet-Unie waren splijtstoffen gestolen. Zo hadden wetenschappers van het European Transuranium Institute in het Duitse Karlsruhe, verantwoordelijk voor het nauwlettend volgen van de verplaatsingen van zulke materialen, het spoor gevolgd van een kleine hoeveelheid uranium-235 naar het Parijse appartement van drie criminelen van wie bekend was dat zij geregeld wapens verkochten aan terroristische groeperingen als Al-Qaida. Dit uranium was van de kwaliteit die vereist is voor kernbommen. Twee van deze mannen – Sergej Salfati en Yves Ekwella – reisden op Kameroense paspoorten. De derde, Raymond Loeb, beschikte over Zuid-Afrikaanse papieren. De splijtstof was afkomstig uit een diep in de Oeral verborgen opslagplaats voor radioactieve materialen bij Tsjeljanbisk-70. Na een tip van de Mossad had de Franse politie het drietal gearresteerd.

De Mossad had de route in kaart gebracht waarlangs het uranium dwars door de Oekraïne, Polen en Duitsland naar Parijs was gesmokkeld, door werknemers van Semjon Joekovitsj Mogiljevitsj. Na de ineenstorting van de Sovjet-Unie had hij een centrale positie opgebouwd, niet alleen in het smokkelen van mensen en wapens, maar ook van splijtstoffen. Net als bij de opslagplaats in de Oeral het geval was geweest, was dat materiaal ontvreemd uit andere slecht bewaakte locaties.

President Vladimir Poetin had somber gesproken van ‘een nieuw terroristisch netwerk dat moeilijk door onze organen van wetshandhaving

uit te roeien is'.

In Afghanistan en de nagenoeg wetteloze noordelijke provincies van Pakistan werden duizenden jihadisten – strijders in de heilige oorlog – opgeleid voor wat hun werd voorgeschoteld als een 'eindspel': het verwijderen van de staat Israël van de wereldkaart. Na deze opleiding waren sommigen teruggekeerd naar hun plaats van herkomst, zoals de Gaza-strook, de Westoever, de Egyptische soeks, Jemen en nóg verder – de steden van het Verenigd Koninkrijk. Zij maakten geen geheim van hun bereidheid om te sterven in de jihad en de verdere vervolmaking van hun nieuwe vaardigheden, waarmee de financiële en economische structuur van Israël kon worden geschaad.

Hun terroristische misdaden werden vaak gefinancierd door een staat, hetzij vanwege een gemeenschappelijke ideologie (Hezbollah-Iran) of op basis van een berekenende *Realpolitik* (Hamas-Syrië). Via de Verenigde Naties had Israël onvermoeibaar geijverd voor sancties tegen staten die het terrorisme financieel steunden, of desnoods zelfs voor militair optreden. Zo had de afdeling voor Psychologische Oorlogvoering van de Mossad het verhaal verzonnen dat Israël op het punt stond een preventieve kernaanval te ondernemen indien de ayatollahs Hezbollah en de Islamitische Jihad bleven steunen. Dit dreigement verwekte angst onder de Iraanse bevolking, ook al hadden de militaire tactici van Iran de heersers van dat land gezegd dat de Joodse staat ver genoeg van Iran lag om geen ernstig en aanhoudend gevaar te kunnen zijn. In het geval van Libië had dit Israëlische dreigement op de achtergrond meegespeeld bij het voortschrijdend inzicht van Kaddafi dat hij zijn belangen veel beter kon dienen door niet langer suikeroom voor een aantal terroristische groeperingen te zijn.

Al-Qaida bleef de toppositie op de lijst van gevaren voor Israël van de Mossad innemen, en dat gold ook voor die van alle andere grote westerse inlichtingendiensten. Al kort nadat Dagan zijn functie had aanvaard, waren er twee namen van naaste medewerkers van Osama bin Laden met zijn islamitisch extremisme boven komen drijven. Een daarvan was die van Ayman al-Zawahiri, die in toenemende mate de rol van Al-Qaida's belangrijkste televisie-propagandist vervulde. Deze arts uit Egypte, die had gestudeerd in Londen en Parijs, had in 2005 meer dan zes video- en radioboodschappen uitgezonden gekregen, waarmee hij de bewondering van de Arabische wereld verwierf als de intellectuele leidsman van de organisatie. Analisten van de Mossad hadden geopperd dat bin Laden tegenwoordig zijn eigen optredens in het openbaar reserveerde voor grote gebeurtenissen, zoals een toespraak tot het

Amerikaanse volk, vier dagen voor de Amerikaanse presidentsverkiezingen, waarin hij als een nieuwslezer achter een bureau had gezeten en had gedreigd met nieuwe aanslagen als Bush werd herkozen. Dat had hij ook gedaan na de aanslagen op de forensentreinen in Madrid, waarbij tweehonderd doden waren gevallen en tweeduizend mensen gewond waren geraakt; hij had toen zijn waarschuwingen herhaald. Het derde lid van deze drie-eenheid van het kwaad was Abu Musab al-Zarqawi, de nagenoeg zonder onderwijs opgegroeide boerenzoon uit Jordanië die verantwoordelijk was voor een paar van de gruwelijkste bloedbaden in Irak. Al vóór zijn dertigste had hij meer dan tien Irakezen en buitenlanders onthoofd en video's van die moorden op islamitische websites overal ter wereld gezet. Hij had plechtig beloofd dat de dag zou komen waarop hij aan de zijde van bin Ladens zoon Saad Jeruzalem in triomf zou binnentrekken.

In de eerste weken van 2005 waren het niet alleen terroristen waarmee Meir Dagan zich zag geconfronteerd. Hij had zo zijn twijfels gekregen over de nieuwe directeur-generaal van MI6, sir John Scarlett. Die twijfel wortelde in informatie van MI6 die, zoals Dagan wist, in ernstige mate onjuist was en had geleid tot de politisering van informatie over Saddams vermeende arsenaal aan WMD's. Dit had Dagan gesterkt in zijn mening dat John Scarlett geneigd was 'uit de heup te schieten'. Ten opzichte van de Mossad-baas met zijn korte borstelhaar, die een voorkeur had voor overhemden met een openstaande kraag, vormde Scarlett een opmerkelijk contrast, met zijn maatpakken van Gieves, de bekende kleermakers van Savile Row in Londen, zijn met de hand vervaardigde katoenen overhemden en zijn zeemleerkleurige dossiermappen met daarop het rode kruis van St. George. Bij een etentje in de Travellers Club had Scarlett zijn voorkeur voor prijzige bordeauxwijnen gedemonstreerd, mét de gourmeteisen waaraan zijn gerechten moesten voldoen. Nadat hij tweeëndertig jaar als inlichtingenofficier in Moskou, Kenia en Parijs had gewerkt, was Scarlett benoemd tot voorzitter van het Joint Intelligence Committee (JIC), dat een wakend oog hield op de inlichtingendiensten en rechtstreeks rapporteerde aan Tony Blair in Downing Street. Algemeen heerste de mening dat Blair later gebruik had gemaakt van zijn bevoegdheden als eerste minister om te zorgen dat Scarlett aan het roer kwam van MI6. (Zijn benoeming zorgde ervoor dat hij naast zijn eerdere onderscheidingen, het CMG en OBE, ook nog eens in de adelstand werd verheven.) Dit was vierkant in strijd met Meir Dagans overtuiging dat

een inlichtingendienst onafhankelijk van politieke invloeden diende te zijn.

Dagans bezorgdheid hierover sloeg om in woede toen Scarlett – met instemming van Blair – in het geheim een team inlichtingenofficieren naar Gaza stuurde om met Hamas te onderhandelen over een staakt-het-vuren. Dit team werd geleid door de ervaren Midden-Oosten-veteraan Alistair Cooke. Voor Dagan was de komst van een onuitgenodigde buitenlandse inlichtingendienst in zijn voortuin een flagrante schending van wat hij beschouwde als een van oudsher bestaande, stilzwijgende regeling inzake de regels voor samenwerking. Toen Dagan Scarlett hiervoor ter verantwoording riep, werd hij eraan herinnerd dat MI6 een lange staat van dienst had in het aanknopen van onderhandelingen met terroristische groeperingen, zoals de IRA in de jaren tachtig van de twintigste eeuw – een dialoog die er uiteindelijk toe had geleid dat de gewapende strijd in Noord-Ierland had plaatsgemaakt voor politieke onderhandelingen.

'Gaza is Belfast niet,' had Meir Dagan gezegd voordat hij een eind aan het gesprek maakte. Naar zijn mening markeerde dit een dieptepunt in de samenwerking tussen de Mossad en MI6. Niet voor het eerst hadden mensen hem horen zeggen dat de Engelsen zich nooit hadden verzoend met het feit dat zij niet langer de meesterspionnen van de wereld waren. Die mening deelde hij met Carlo de Stefano, directeur van de Italiaanse dienst Terreurbestrijding; met Manolo Navarette, hoofd van de Spaanse inlichtingendienst van de Guardia Civil, en Porter Goss, die George Tenet was opgevolgd als CIA-directeur. Goss was geen zacht ei. Hij was van hetzelfde vuurvretershout gesneden als Dagan zelf en had openlijk verklaard dat Tenet de 'kerntaken' van de CIA had veronachtzaamd; de CIA moest terugkeren naar de goede ouwe tijd van spionage met behulp van plaatselijke agenten. Toen werd er geen informatie met computers, satellieten en supergevoelige afluisterapparatuur vergaard; dat werk werd gedaan door agenten die in of achter de vijandelijke linies werden gepositioneerd'. In mei 2006 diende Goss plotseling zijn ontslag in, na een competentiestrijd met John Negroponte, de sluwe nieuwe directeur Nationale Inlichtingen, een door Bush na de elfde september gecreëerde functie, met als taak oog te houden op de inlichtingendiensten. Goss was inmiddels al impopulair onder de hogere functionarissen van de CIA, nadat hij enkelen van hen gedwongen had ontslag te nemen. Een van die hoge CIA-functionarissen vertelde mij: 'Toen Goss vertrok, werd er meer champagne gedronken dan op oudejaarsavond.'

Dagans ergernis was nog toegenomen na wat hij aan de weet was gekomen over de rol van MI6 bij de cruciale informatie die voor eerste minister Tony Blair en George Bush de doorslag had gegeven bij het besluit een oorlog tegen Irak te beginnen. De Britse inlichtingendienst was komen aanzetten met wat volgens haar een ‘onweerlegbaar bewijs’ zou zijn dat er grote hoeveelheden *yellow cake* (ijzerhoudend uraniumerts) in het geheim vanuit het straatarme West-Afrikaanse land Niger waren verscheept. Dit bewijs berustte op documenten die, zoals MI6 verzekerde, uit ‘vertrouwde bron’ afkomstig waren. Dagan wist dat het ondenkbaar was een contact van zo grote waarde bekend te maken – tenminste, als hij of zij dat inderdaad was. Buiten MI6 had niemand die documenten gezien. De verdenking groeide dat deze documenten niet waren wat ze volgens MI6 zouden zijn. Hoe dat ook zij, Dagan zelf was al tot de conclusie gekomen dat het feit dat John Scarlett het waarheidsgehalte van de documenten blééf verdedigen, reden was om aan zijn oordeel te twijfelen.

Het relaas van hoe het zover was gekomen, kwam er uiteindelijk op neer dat er iemand een klassieke ‘spionageloer’ was gedraaid. Dit had er in oktober 2005 toe geleid dat er tegen Lewis Libby, de chef-staf van vice-president Dick Cheney, een aanklacht wegens meineed werd ingediend, terwijl Karl Rove, de belangrijkste adviseur van Bush, zich voor een grand jury zou moeten verantwoorden. Zij hadden een rol gespeeld bij de ontmaskering van een operationele agent van de CIA, Valerie Palme, echtgenote van de voormalige Amerikaanse ambassadeur in Niger, Joseph Wilson. Het is in Amerika een misdrijf om de identiteit van een actieve geheim agent bekend te maken. De rol die de Mossad in dit fiasco heeft gespeeld is tot nu toe onbekend gebleven.

Het verhaal begon in de zomer van 2004 met een voormalige employé van de Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare (SISMI, de Italiaanse militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst), enigszins te vergelijken met de CIA. Een jaar eerder had deze medewerker, ‘Giancomo’ Martino, ontslag genomen om zich te vestigen als ‘inlichtingenanalist’. Binnen de kortste keren werd hij in Rome, een stad waarin het wemelt van spionnen en journalisten, een informatiebron voor onder meer het Mossad-bureau, dat in een gebouw nabij het Vaticaan is gehuisvest.

In de wereld van spionnen en journalisten die tuk zijn op nieuws was Giancomo een nuttig contact dat hen in staat stelde door het sleutelgat van Italië’s veiligheidsdiensten te gluren. De gebruinde, bebrilde Italiaan van rond de zestig, een man die Engels spreekt met een

Amerikaans accent en een voorkeur heeft voor zandkleurige kostuums, had zo nu en dan wat informatiesnippers geleverd die weliswaar niet wereldschokkend waren, maar niettemin vaak intrigerend. Zijn recentste aanbod bestond uit fotokopieën van SISMI-documenten waaruit bleek dat deze inlichtingendienst betrokken was geweest bij de beruchte affaire-Roberto Calvi. Het voormalige hoofd van de Banco Ambrosiano onderhield nauwe banden met de Vaticaanse Bank, en de Mossad had duurzame belangstelling voor de activiteiten van die bank. In 1989 was Calvi's lijk hangend aangetroffen onder Blackfriar's Bridge in Londen. Uit Giancomo's documenten bleek nu dat drie hoge SISMI-officieren vlak voor Calvi's dood opvallend vaak contact met hem hadden gehad.

Die zomerdag in Rome ontmoette Giancomo zijn Mossad-contact 'Sammy-O' (spionnen hebben in de meeste inlichtingendiensten alleen een voornaam als alias). Onder het genot van een koud drankje op een caféterras had Giancomo echter dit keer niets te berichten over de wazige kruisverbanden tussen de financiële wereld en de inlichtingendienst. De zeventien bladzijden tekst die hij op zijn laptop had bewaard, hadden betrekking op de periode waarin de CIA en MI6 van hun politieke bazen opdracht hadden op zoek te gaan naar bewijzen die de Washingtonse bewering dat Saddam Hussein yellow cake uit Niger had ontvangen konden staven. Dit erts is niet alleen nodig voor de productie van verrijkt uranium, maar speelde nu ook een cruciale rol in de rechtvaardiging van de oorlog in Irak die Bush en Blair hard nodig hadden. Bij een eerste onderzoek van deze documenten door Sammy-O bleek dat sommige ervan gecodeerd waren, een aanwijzing dat ze echt konden zijn. Ze bevatten echter ook veel spelfouten en tegenstrijdige datums. Waren dit de documenten waarvan George Bush en Tony Blair zich hadden bediend als basis voor hun inval in Irak?

Sammy-O vroeg Giancomo om een verklaring voor die spelfouten. De ex-spion haalde zijn schouders op. Wat was de precieze herkomst van de documenten? Volgens het rapport dat Sammy-O later indiende in Tel Aviv, had Giancomo gezegd dat iemand bij de SISMI hem had geïntroduceerd bij een vrouwelijke ambtenaar van de Nigerese ambassade in Rome. Na wat heen en weer gepraat had zij Giancomo de documenten gegeven. Sammy-O had de gebruikelijke vragen afgevuurd. Wie hadden de documenten nog meer gezien? Waarom had deze vrouw dit gedaan? Wat voor overeenkomst had Giancomo met haar gesloten? Giancomo had geweigerd er antwoord op te geven. Uit de documenten kon worden opgemaakt dat de yellow cake in het geheim aan Irak was

verkocht. Ze leken de beweringen van Blair en Bush over het recht om de oorlog te beginnen te staven.

De yellow cake in Niger was afkomstig uit twee mijnen die geëxploiteerd werden door een Franse onderneming die zich altijd strikt hield aan de internationale wetten die de export van het uraniumerts reguleren. Volgens een van de documenten was het erts het product van 'officieuze arbeid' dat bedoeld was om op de zwarte markt te worden verkocht. Dat was de markt waarop Saddam Hussein zijn slag zou hebben geslagen. Sammy-O had nog een laatste vraag. Hoeveel wilde Giancomo voor de documenten hebben? De onmiddellijke reactie: vijftigduizend Zwitserse frank. De stilte die erop volgde, werd door Giancomo zelf verbroken.

'Deze documenten zijn vervalsingen. Ze zijn door de SISMI vervaardigd voor de CIA en MI6 als basis voor de beweringen van Blair en Bush dat Saddam over dat erts beschikte. Begrijp je niet wat dat zeggen wil?'

Sammy-O begreep dat zeker. Dit waren de documenten waarover John Scarlett was blijven volhouden dat ze echt waren en die daarom door Bush en Blair als rechtvaardiging van de oorlog waren gebruikt. Ze bevestigden de bewering van de voormalige ambassadeur in Niger, Joseph Wilson, dat hij in 2002 naar Niger was gestuurd om hun authenticiteit te verifiëren. Wilson had gerapporteerd dat er géén yellow cake naar Irak was gegaan. Nadat de invasie haar beslag had gekregen, had Wilson zijn bevindingen openbaar gemaakt. Hij was daarop prompt in diskrediet gebracht door middel van een door Karl Rove en Lewis Libby georkestreerde campagne waarbij zij zelfs zover waren gegaan de identiteit van Wilsons echtgenote, Valerie Palmer, als agent van de CIA wereldkundig te maken.

De informatie-uitwisseling onder het zonnescherm van het caféterras draaide eropuit dat de Mossad de vraagprijs voor de vervalsingen betaalde. Voorlopig werden ze gebruikt als leermiddel op de opleidingsschool van de Mossad, als voorbeeld van een operatie die tot doel kon hebben twee wereldleiders in ernstige verlegenheid te brengen. Wie de SISMI heeft gevraagd deze vervalste documenten in omloop te brengen zou onbekend blijven, maar de Mossad wist dat de Italiaanse inlichtingendienst in het verleden het presidentiële paleis van Italië en de pauselijke bibliotheek van afluisterapparatuur had voorzien, bij wijze van gunst aan de CIA. De CIA lag al geruime tijd overhoop met de politieke bazen in Washington vanwege het feit dat het Witte Huis opzettelijk de waarheid over het niet-bestaande arsenaal van Saddam bleef verdraaien.

De Mossad geloofde dat Langley eropuit was de regering-Bush – die kort voor de oorlog in Irak het spionnennetwerk van de CIA had geschoffeerd door een eigen geheime dienst op te zetten en door de CIA achteraf te verwijten dat de dienst niet genoeg informatie had vergaard – een flinke loer te draaien. Door gebruik te maken van de SISMI – en niet voor het eerst – mocht de CIA verwachten dat zijn medeplichtigheid onontdekt zou blijven. Dat was eerder ook gebeurd bij clandestiene operaties in Latijns-Amerika.

Alleen had de CIA geen rekening gehouden met de gretigheid waarmee Giancomo de documenten wilde verkopen. Hij had geweten dat de Mossad ervoor zou willen betalen, ongeacht of ze echt of vervalst waren, zodra het duidelijk was geworden dat ze voor Bush en Blair de basis van hun besluit tot oorlog waren geweest. Giancomo's weigering te zeggen wie ze nog meer had gezien, was een sterke aanwijzing dat hij ze ook had verkocht aan het MI6-bureau in Rome. Al het overige was daaruit voortgevloeid.

Naast de halsstarrige bewering van MI6 dat de documenten echt waren, werd de kijk van de Mossad op de doelmatigheid waarmee deze geheime dienst onder Scarlett opereerde ook beïnvloed door andere beweringen van hem. Hij had beweerd dat een andere 'hoogwaardige bron' in de aanloop naar de oorlog 'sterke bewijzen' zou hebben geleverd dat Saddam Hussein mobiele laboratoria door de Iraakse woestijn liet rijden; ze waren 'altijd paraat' voor het lanceren van raketten met koppen die vernietigende chemische en biologische substanties boven hun doelwitten konden afleveren. De toenmalige Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Colin Powell, had die bewering in zijn toespraak aan de vooravond van de oorlog voor de Verenigde Naties bevestigd, met de toevoeging dat de informatie afkomstig was van MI6. Later stelden deepcoveragenten van de Mossad definitief vast dat er nooit mobiele laboratoria hadden bestaan.

Een hoge Mossadanalist vertelde mij: 'MI6 presenteerde in het gunstigste geval niet meer dan speculaties, en in het ergste geval informatie zonder enige basis, alsof het harde feiten betrof. De door Scarlett gesteunde en telkens herhaalde verzekering dat de informatie uit goede bron kwam, maakte haar acceptabel. Pas na de oorlog ontdekten we dat veel informatie uit Londen vaak niet veel beter was dan de verzinsels van de "spion" in het boek *Onze man in Havana*. Die gebruikte dwarsdoorsnedetekeningen van een stofzuiger om zijn rapport te onderbouwen. MI6 verzon mobiele laboratoria van *Dinky Toy*-formaat waarmee Powell zijn verhaal voor de Verenigde Naties kon afsteken.'

Kort voordat ook de recentelijk uitgebreide Europese Unie in mei 2004 erbij betrokken raakte, liet MI6 de Mossad weten dat deze escalatie kon leiden tot een toevloed van aspirantterroristen in het Verenigd Koninkrijk die Joodse bedrijven in dat land tot hun primaire doelwitten zouden maken. Het Mossad-bureau in Londen vond niet de geringste bevestiging van die bewering.

In mei 2004 had Dagan voorvoeld dat er zich in Langley ingrijpende veranderingen zouden voordoen, en hij had zich vast voorgenomen om de Mossad ervan te laten profiteren. Hij kende Peter Goss' reputatie al van de acht jaar dat hij als Republikein voorzitter van de permanente besloten Commissie voor de Inlichtingendiensten van het Huis van Afgevaardigden was geweest. In die jaren had hij openlijk verklaard dat de CIA veel te 'wapenschuw' was geworden na de terroristische aanslagen op Amerikaanse ambassades in Oost-Afrika in 1998. Goss had zich bij Dagan nog populairder gemaakt toen hij publiekelijk verklaarde niet tegen politieke moorden te zijn. 'Naar mijn mening is het een concept waarover de meeste Amerikanen het aardig eens zijn. Als je alle andere mogelijkheden hebt geprobeerd, is er alle begrip voor de mogelijkheid van dodelijk geweld,' had hij verklaard, nadat Bush hem had voorgedragen voor de post van CIA-directeur. Zijn uitlatingen hadden aanzienlijke steun in conservatieve kringen geoogst, in een periode dat het feit dat Osama bin Laden nog op vrije voeten was door Amerika als een groot gevaar werd ervaren.

Vanaf hun eerste ontmoeting klikte het tussen de twee spionnenbazen. Goss had aandachtig zitten luisteren toen Dagan hem uitlegde hoe hij een Mossad had geërfd waarvan het moreel een dieptepunt had bereikt en de reputatie ernstig had geleden. Hij had het Instituut nieuw leven ingeblazen door een eenvoudige aanpak: die van een directeur die gericht was op de dagelijkse praktijk. Sinds hij zijn functie had aanvaard, had Dagan bijna vijftig keer de oversteek naar Amerika gemaakt. Op zijn beurt vertelde Goss hem van zijn dienstperiode bij de CIA in de jaren zestig, de periode van de Cuba-crisis en de pogingen tot het elimineren van Fidel Castro met een vergiftigde sigaar of van boobytraps voorziene zeeschelpen als de leider van Cuba ging sportduiken. Goss legde uit dat zijn kwakkelende gezondheid hem later had genoodzaakt een loopbaan bij het directoraat Operaties – dat voor alle spionagemissies verantwoordelijk was – op te geven. Hij was toen in de politiek gegaan en had een zetel voor de Republikeinen in Florida gewonnen. Hij had het contact met de mondiale inlichtingenwereld echter nooit verloren. In Londen, Parijs en andere

Europese hoofdsteden had hij een netwerk in leven gehouden waarvan hij op zijn nieuwe post als CIA-directeur veel profijt hoopte te trekken.

Als een praktische stap in hun alliantie stuurden Goss en Dagan hun spionnen naar de woestenij van Kazachstan, de bergen in Kashmir, de zeehavens aan de Hoorn van Afrika en de hooglanden van Kenia en Ethiopië. Ook versterkten ze hun posities in Saudi-Arabië.

De toenemende wisselvalligheid van het Saudisch koninkrijk bleef een vruchtbare voedingsbodem voor de jihadisten en de schijnbaar ongelimiteerde geldbronnen waaruit ze werden gefinancierd. Er was een machtsstrijd aan de gang en de negenenzeventig jaar oude koning Fahd klampte zich vast aan het leven (hij stierf uiteindelijk in augustus 2005). Veel van de vijfduizend prinsen leefden in angst voor fundamentalistische groeperingen die als paddenstoelen uit de grond schoten, reden dat ze hen miljarden oliedollars toespeelden, in de hoop dat op die manier een opstand door de radicale elementen in het land kon worden voorkomen. De meest extreme onder hen spraken al van de dag dat Osama Bin Laden, zelf een Saudi, de hele koninklijke familie op de knieën zou dwingen, ongeveer zoals ayatollah Khomeini in triomf naar Iran was teruggekeerd. Bin Laden fulmineerde al dat de islamitische wet, de sharia, in het koninkrijk niet streng genoeg werd gehandhaafd.

Met steun van de regering-Bush was het Saudische koningshuis de fundamentalisten eindelijk hard gaan aanpakken. Vuurgevechten tussen veiligheidstroepen en fundamentalisten werden een dagelijks verschijnsel. Gevangengenomen jihadisten werden onthoofd, waarna hun hoofden op staken rond de openbare pleinen in het land tentoon werden gesteld. Dit had alleen maar geleid tot méér geweld. In 2004 waren er meer dan honderdvijftig buitenlanders, leden van de veiligheidstroepen en terroristen omgekomen.

Waar de CIA nauw samenwerkte met de Saudische geheime dienst om de fundamentalisten op te sporen, vervulde de Mossad een andere rol. Omdat er binnen de Saudi-Arabische grenzen geen Joodse belangen bestonden die konden worden aangevallen, richtten de Mossad-agenten zich op het opsporen van jihadisten die het land verlieten en op weg gingen naar Israël. Vaak vielen ze het doodseskader van de Mossad, de kidon, al in handen voordat ze de Israëlische grens hadden bereikt.

Een van de eerste besluiten die Meir Dagan had genomen, was het uitbreiden van de kidon-eenheid van achtenveertig tot zestig personen, onder wie acht vrouwen. Alle kidons hadden de opleidingsschool van de Mossad in Herseliya doorlopen voordat zij een specialistische opleiding kregen in een militair kamp in de Negev-woestijn. Als ze die achter de

rug hadden, waren ze gemiddeld een jaar of vijfentwintig oud. Ze ondergingen geregeld dezelfde strenge lichamelijke keuring als die waaraan de gevechtspiloten van de Israëlische luchtmacht werden onderworpen. Veel kidons spraken vloeiend Arabisch, naast de belangrijkste Europese talen, Engels, Spaans en Frans. Sommigen hadden zelfs de Chinese taal aardig onder de knie.

In de mondiale inlichtingengemeenschap, een 'bedrijfstak' waarin jaarlijks zo'n honderd miljard dollar omgaat, genoten de kidons groot respect. Alleen agenten van de Chinese geheime dienst (CSIS) hadden overeenkomstige bevoegdheden tot doden.

De afgelopen drie jaar had Dagan zijn kidons op het spoor gezet van alle vijanden die tijdens een door hem voorgezeten bespreking in zijn kantoor ter dood waren veroordeeld. De liquidatieteams hadden hun werk verricht in landen in het Midden-Oosten, Iran, Pakistan en Afghanistan. Ze hadden toegeslagen in plaatsen waar de soeks en stegen geen naam hebben. Iedere moord was snel en totaal onverwacht gepleegd, waarbij gebruik was gemaakt van alle mogelijke methoden, zoals een nekschot, verwurging met een pianosnaar, of een in de strot geramd mes. Ook hadden kidons gebruikgemaakt van zenuwverlammende middelen en een compleet gifmengersarsenaal, wapens die speciaal voor hen waren ontwikkeld. Er zijn talloze methoden om iemand te doden, en de kidons kenden ze allemaal.

Om hun vaardigheden te vervolmaken, keken sommigen zelfs in het Instituut voor Forensisch Medisch Onderzoek in Tel Aviv Israëls meest vooraanstaande forensische pathologen op de vingers, om beter te begrijpen hoe zij een moord eruit konden laten zien als een ongeval. Zo leerden zij dat zelfs een kleine blauwe plek of speldenprik een aanwijzing kan zijn voor een gewelddadige dood. Terwijl de kidons toekeken hoe de pathologen sectie verrichten op een lijk, werden ze aangemoedigd vragen te stellen. Hoe kon een patholoog-anatoom eigenlijk vaststellen hoe een dode was omgebracht? Welke methoden waren er toegepast om de wijze van ombrengen te verhullen? Wat was de betekenis van een door de patholoog-anatoom ontdekte kleine huidbeschadiging of schade aan een inwendig orgaan die hem/haar houvast gaf voor zijn/haar conclusie? Later, terug op hun basis, werden de kidons aan de tand gevoeld over wat zij hadden gezien, en hoe zij er voor hun eigen doeleinden gebruik van konden maken. Het kwam zelden voor dat een lid van de eenheid voor deze ondervraging zakte – dat zou betekenen dat hij of zij van het actieve rooster werd afgevoerd om een nadere intensieve studie te maken van het werk van de pathologen.

Leden van de kidon-eenheid reden regelmatig naar het Instituut voor Biologisch Onderzoek in Nez Ziona, voor ruggespraak met onderzoekers die in hun streng beveiligde laboratoria de doeltreffendheid van chemische of biologische wapens uit onderzoekslaboratoria in Iran, Noord-Korea en China testten. Sommige Joodse chemici van het Instituut hadden nog voor de KGB en de Oost-Duitse Stasi gewerkt. Na de ineenstorting van het Oostblok waren ze door de Mossad gerekruteerd.

In een voor dat doel gereserveerde vergaderruimte bespraken de chemici met de kidons de voor- en nadelen van wat er voor een specifieke liquidatie noodzakelijk was. Zou de opdracht overdag of ’s nachts worden uitgevoerd? Er bestonden dodelijke pathogenen die bij daglicht minder effectief werkten. Zou de liquidatie in een open of gesloten ruimte plaatsvinden? Zenuwgassen reageerden in zulke situaties vaak heel verschillend. Was een aerosol effectiever dan een injectie? Op welk deel van het lichaam moest een aerosol of injectie worden gericht – achter een oor, op de rug van een hand of een prik in een bil of dij? Al die vragen moesten met zorg worden beantwoord. Het leven van de kidons kon ervan afhangen.

Ook de keuze van de locatie was van belang. Sommige zenuwgassen ruiken naar versgemaaid gras, andere naar voorjaarsbloemen. Als ze in een woestijnachtige omgeving werden gebruikt, zou dat argwaan wekken. Aan de andere kant was het soms wenselijk een bewijs achter te laten dat een kidon had toegeslagen, dit om anderen angst in te boezemen.

Recentelijk waren de woestijnsporen van Saudi-Arabië bezaaid geweest met de lijken van jihadisten die op weg waren gegaan om terroristische aanslagen in Israël te plegen – waarna een kidon hun pad had gekruist.

De ‘Afrikaanse safari’ van de Mossad in de jaren zeventig was een toppunt van zijn buitenlandse activiteiten geweest. Het klassieke voorbeeld van de wijze waarop Meir Amit schoolvoorbeelden van operaties had opgezet, maakte deel uit van het lesprogramma van de opleidingsschool van het Instituut. Toen Amit zijn functie aanvaardde, had hij zich verdiept in de manier waarop er een geheime en uiterst dodelijke oorlog was ondernomen tegen de KGB en de Chinese CSIS. Beide inlichtingendiensten hadden Afrikaanse guerrillastrijders opgeleid voor aanvallen op westerse belangen, vanaf de kust van de Indische Oceaan tot aan de Atlantische kust van Afrika.

Het vooruitzicht van duizenden goed getrainde en bewapende strijders op een afstand van enkele uren ten opzichte van Israël had de politici van het land gealarmeerd. Meir Amit had iedere beschikbare katsa en kidon naar Centraal-Afrika gestuurd. Drie jaar lang hadden zij een meedogenloze uitputtingsoorlog tegen Russische en Chinese agenten gevoerd. Zelf waren de katsa's met dezelfde wreedheid geëlimineerd. Hun namen werden later uitgehakt in een van de zandstenen muren van het monument ter ere van gesneuvelde Mossad-agenten in Glilot. Hun aantal was in 2005 opgelopen tot eenennegentig.

Nu zou dit aantal verder kunnen oplopen, want Dagan stuurde zijn agenten ook naar de Venezolaanse jungle, de bergen van Colombia, de straten en stegen van Mexico, het Amazonegebied, Chili en Argentinië; in al die landen kweekte Al-Qaida haatgevoelens jegens Israël. Eens te meer werd de terroristische organisatie daarbij geholpen door de Tweede Afdeling Inlichtingen van de generale staf van het Chinese Volksbevrijdingsleger.

Deze geheime dienst en Al-Qaida waren sterk vertegenwoordigd in El Salvador, met het doel Latijns-Amerika tot een sterke bondgenoot van China te maken en Al-Qaida een operationele tegenwoordigheid te geven die een toenemend gevaar vormde voor de Joodse belangen in die regio. Banken in San Salvador – zelfs bijkantoren van Israëlische, Amerikaanse en Britse financiële instellingen – werden vaste tussenstations voor de immense sommen geld die door zowel de CSIS als Al-Qaida via geldwitwasoperaties overal ter wereld werden getransformeerd tot legaal geld. De winsten van drugsmokkelactiviteiten waren een aanvulling op de winsten die Al-Qaida opstreek door afspraken te maken met de drugskartels in Colombia.

De door agenten van de CIA en de Colombiaanse inlichtingendienst (de DAS) gesteunde katsa's en kidons voerden in de dichte jungle van Venezuela een strijd op leven en dood om te verhinderen dat Al-Qaida enorme hoeveelheden cocaïne vanuit dat land naar de Verenigde Staten, Europa en Israël zou smokkelen. De doden van Al-Qaida werden in de jungle achtergelaten om daar weg te rotten, als een waarschuwing voor anderen. De lijken van Mossad-agenten werden per vliegtuig opgehaald om naar hun woonplaats te worden overgebracht. In Israël werd nooit naar buiten gebracht waar zij waren geweest of wat zij hadden gedaan. Alleen het werk van de steenhouwer van Glilot vormde een aanwijzing, met iedere nieuwe naam die hij trots in de steen uitbeitelde.

In de schuilplaatsen van Al-Qaida in de jungle waren bewijzen gevonden dat deze organisatie was geïnfiltreerd in meer dan drieduizend

in Amerika gevestigde ondernemingen, onder meer via het kopen van aandelen. Functionarissen van het Amerikaanse ministerie van Financiën berekenden dat de islamitisch-terroristische organisatie in 2004 al meer dan een miljard Amerikaanse dollars in deze bedrijven had gestoken. De aandelen waren gekocht via effectenmakelaars in Azië, op Malta en in Polen. De betalingen ervoor waren verricht via banken in Saudi-Arabië en Libanon. FBI-directeur Robert Mueller had honderdzevenenzestig specialisten vrijgemaakt voor de taak de complexe financiële structuur te ontrafelen die Al-Qaida inmiddels een steeds sterkere positie op de mondiale financiële markten bezorgde.

David Szady, directeur Contraspionage van de FBI, omschreef tegen mij deze situatie als ‘een groot en actueel gevaar dat de nationale veiligheid en de economische voorsprong van de Verenigde Staten ernstig kan ondermijnen’.

Een centrale plaats in de witwaspraktijken van Al-Qaida wordt ingenomen door het al eerder genoemde softwareprogramma Promis, ontwikkeld door de daarin gespecialiseerde firma Inslaw in Washington, waarop ook Israël uiteindelijk de hand had weten te leggen. Een andere kopie van dit programma vond later zijn weg naar Osama bin Laden. Die was bij de FBI gestolen door Robert Hannsen, die lange tijd KGB-spion was geweest. Hij had het programma doorgegeven aan de KGB, die het aan bin Laden had doorverkocht.

Terwijl de complexe financiële knoop van Al-Qaida langzaam in Washington werd ontrafeld, achterhaalde de Mossad hoe vertegenwoordigers van de terroristische organisatie via Honduras en Venezuela op het continent waren doorgedrongen. De CSIS beschikte over snelvarende trawlers in havens op Cuba voor het via de Caribische Zee overbrengen van de terroristen naar de nagenoeg onbewaakte kusten van deze landen.

Tijdens een bezoek van de Chinese president Hu Jinto aan Cuba, eind 2005, had hij Castro de modernste elektronische spionageapparatuur en apparatuur voor elektronische oorlogvoering beloofd. Deze apparatuur werd geïnstalleerd in de omgeving van Bejucal, dertig kilometer ten zuiden van Havana. Aan het andere uiteinde van het eiland hadden Chinese technici een surveillancesysteem geïnstalleerd waarmee geheime Amerikaanse militaire communicatiemiddelen kon worden afgeluisterd via het onderscheppen van satellietsignalen. De aanwezigheid van deze krachtige surveillanceposten stelde China in staat om het berichtenverkeer in het zuiden van de Verenigde Staten en overal in Midden-Amerika af te luisteren. Ze leverden Al-Qaida-cellen op het

westelijk halfrond essentiële voorkennis van plannen van de Mossad en de CIA om hen aan te vallen.

In Tel Aviv had Meir Dagan zijn medewerkers op het hart gebonden dat er weleens een preventieve aanval op deze Cubaanse installaties zou moeten worden ondernomen.

'Washington wordt nog steeds gekweld door de herinneringen aan het Varkensbaai-fiasco,' citeerde een staflid hem later.

Op een middag, begin februari 2001, toen zelfs de luchtvervuiling nog te harden was, was een Mossad-agent met de codenaam 'Manuel' op de internationale luchthaven van Mexico-Stad gearriveerd. Hij was op een Spaans paspoort vanuit Florida overgekomen en zijn basis, een safe-house in die stad, lag in een voornamelijk door Joodse renteniers bewoonde stadswijk.

De afgelopen weken had hij bezoeken gebracht aan het hoofdkwartier van de DAS in Bógota, de hoofdstad van Colombia, en dat van de geheime diensten van Peru, Bolivia en de Dominicaanse Republiek. Zijn gastheren hadden hem de omvang van de penetraties van Al-Qaida in hun landen beschreven. In Colombia had Al-Qaida besprekingen gevoerd met de FARC en met de anarchisten van Lichtend Pad in Peru. Voor zijn vertrek had de DAS Manuel een grote hoeveelheid documenten overhandigd waaruit bleek hoe moeilijk de strijd was tegen het terrorisme dat Al-Qaida binnen hun grenzen had gebracht, vooral omdat zij er zo weinig inzicht in hadden. Manuel had beloofd ervoor te zorgen dat specialisten van hun veiligheidsdiensten een uitnodiging kregen om naar Israël te komen, waar ze informatie uit de eerste hand zouden krijgen.

Dit had de Mossad al jaren in derdewereldlanden gepraktiseerd. Het was de zoveelste manier om eigen contacten binnen deze organisaties te positioneren en met hen samen het terrorisme te bestrijden.

In Mexico wist Manuel nog niet hoe hij daar geschikte contacten zou kunnen leggen. De organen van wetshandhaving – en vooral de politie – hadden een meer dan verdiende reputatie op het gebied van corruptie en omkoping. Er waren zelfs politiefunctionarissen betrokken bij activiteiten als drugssmokkel, ontvoering en moord. Het meest verontrustend van alles waren echter de connecties tussen Al-Qaida en het Revolutionair Volksleger (Ejercito Popular Revolucionario, of EPR). Die connecties waren tijdens terreurbestrijdingsacties in Pakistan – die ten doel hadden de verblijfplaats van Osama bin Laden op te sporen – ontdekt in documenten. Op bevel van Porter Goss waren kopieën van die paperassen doorgegeven aan de Mossad. De documenten bevestigden

niet alleen de banden van Al-Qaida met de grote populatie moslimstudenten in de Dominicaanse Republiek en het grote aantal Arabieren dat langs de grens tussen Peru en Chili woont, maar onthulden ook dat de EPR in Mexico een sleutelrol vervulde in de hulp aan Al-Qaida-terroristen om te infiltreren in de Verenigde Staten, via drukste verbinding over land, Tijuana, iets ten zuiden van San Diego in Californië.

De Mossad-analisten meenden dat deze documenten het werk waren van Ayman al-Zawahiri, de voornaamste strateeg van Al-Qaida. Zijn dossier met psychologische profiel in de Mossad-archieven bevatte de aantekening dat het telkens bekijken van video's van de aanslagen van 11 september 2001 tot zijn lievelingsbezigheden behoorde. Na die tijd had hij volgens de rapporten verscheidene bezoeken gebracht aan Latijns-Amerika.

Manuel was erop gebrand te weten of de Centrale Rechercheen Nationale Veiligheidsdienst (Centro de Investigación y Seguridad Nacional, of CISEN) over meer bewijzen hiervan beschikte. Hij had pech. Eduardo Medina, de directeur van CISEN, hield vol dat zijn dienst geen reden had te geloven dat Al-Qaida een aanwezigheid had in Mexico. 'Pure speculaties van de media,' zei hij.

De volgende dag stapte Manuel op het vliegtuig, terug naar Florida. Hij had binnen de Mexicaanse inlichtingengemeenschap niemand kunnen vinden die hij kon aanbevelen voor een bezoek aan Israël. Nadat hij rapport had uitgebracht, zou hij doorvliegen naar Washington, voor een heel andere taak.

Op 14 januari 2005, een koude winterdag, 's morgens om tien uur, was er in de balzaal van een hotel in het centrum van Washington een oorlogssimulatie aan de gang: een 'wereldtop' – bijgewoond door stand-ins voor een aantal wereldleiders – onder voorzitterschap van POTUS (een acroniem voor *President of the United States*), waarbij Madelaine Albright fungeerde als stand-in voor de Amerikaanse president. Zij waren gekomen in de veronderstelling dat ze zouden discussiëren over de beste manier om hulp te bieden bij de grootste natuurramp uit de moderne wereldgeschiedenis, de tsunami in de Indische Oceaan, waarbij uiteindelijk driehonderdduizend mensen of meer de dood zouden vinden.

Manuel behoorde tot een select groepje officiële waarnemers die waren uitgenodigd om er getuige van te zijn hoe een andere, nóg gevaarlijker crisis zou worden bezworen. Het ging om een groot gevaar dat opeenvolgende Mossad-directeuren – net als de hoofden van inlichtingendiensten overal ter wereld – altijd meer hadden gevreesd dan

iedere andere aanval. Wat er die ochtend in de balzaal zou worden onthuld, was een gevaar waarvan het creëren of lanceren nagenoeg onmogelijk was te detecteren.

De CIA was aan de weet gekomen dat een afgesplitste factie van Al-Qaida een kleine hoeveelheid van een pokkenvirus uit een streng beveiligd biologisch laboratorium in Siberië had weten te stelen. Dit laboratorium was een van de twee locaties ter wereld waar dit virus onder de strengst mogelijke voorschriften van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) wordt bewaard. De tweede locatie was die van de Centers for Disease Control (CDC) in Atlanta, Georgia. Het beveiligingssysteem van de Siberische faciliteit was geleverd door de Bechtel Group en door de Amerikaanse regering gefinancierd ter bescherming van vriezers die meer dan honderdtwintig verschillende stammen van het pokkenvirus bevatten. De CIA had nog niet kunnen vaststellen hoe de diefstal tot stand was gebracht of waar het virus heen was gebracht.

De president had te horen gekregen dat dit virus een van de dodelijkste ziektekiemen op aarde was: alleen al in de twintigste eeuw had het driehonderd miljoen mensen het leven gekost. Pas in 1980 had het WHO verklaard dat pokken definitief was overwonnen. Nu had POTUS haar collega's uit andere landen bijeengeroepen om hun te zeggen dat pokken opnieuw een groot gevaar vormde.

Ze zaten aan in een hoefijzervormige reeks opgestelde bureaus met telefoons, computers en televisieschermen. Elk bureau had een naambordje: eerste minister van het Verenigd Koninkrijk; president van Frankrijk; bondskanselier van Duitsland; premier van Canada; directeur-generaal van de WHO enzovoort.

POTUS nam haar plaats in hun midden in en begon uitleg te geven van de diefstal uit het laboratorium in Siberië. Zij was nog aan het woord toen de televisieschermen op hun bureaus tot leven kwamen. Een gemaskerde man verklaarde dat hij het woord voerde namens de Nieuwe Jihad, een aan Al-Qaida gelieerde terreurgroep, en dat hij de verantwoordelijkheid voor de diefstal van het virus opeiste. Het zou worden gebruikt tegen de vijanden van de islam.

De schermen werden weer zwart en de verbijsterde politici staarden elkaar vol ongeloof aan. Het rinkelen van hun telefoons verbrak de stilte. Deze telefoontjes brachten het nieuws dat de eerste gevallen van pokken al waren gediagnosticeerd: meer dan achthonderd mensen waren met het virus besmet, dat via de ventilatiekanalen in de Rotterdamse metro was verspreid. Bij sommige slachtoffers waren al rode vlekken op de huid en

blaasjes op de slijmvliezen gevonden, een symptoom dat erop wees dat de slachtoffers nu het besmettelijkst waren. Andere gevallen werden gemeld uit Istanbul. De Turkse artsen zagen dat de papels – de stippelvormige uitslag van de ziekte – al bezig waren te veranderen in de beruchte pokpuisten. Dit gebeurt gewoonlijk al op de tweede dag na de besmetting. Een paar geïnfecteerde druppels speeksel in de adem betekende voor het slachtoffer vaak een wisse dood.

Het volgende bericht was afkomstig van de internationale luchthaven van Frankfurt, waar passagiers tijdens het eten moeite hadden met slikken. Sommige reizigers waren afkomstig uit München, waar de eerste meldingen van pokken in Duitsland afkomstig waren: bij een gezin dat uit Turkije was gearriveerd waren de symptomen ontdekt. Tegen twaalf uur 's middags, die veertiende januari, was het aantal gemelde gevallen sinds het eerste telefoontje al opgelopen tot 3320. De meeste meldingen waren afkomstig uit Europa, maar al in het begin van de middag kwamen er meldingen van besmette passagiers uit Mexico binnen, die op de internationale luchthaven van Los Angeles waren geland.

Intussen waren er anti-islamitische rellen uitgebroken in Rotterdam en waren door paniek bevangen Polen langs de grens met Duitsland slaags geraakt met Duitse grenspatrouilles die hen moesten beletten de Bondsrepubliek binnen te dringen. De Poolse voorraad pokkenvaccin was toereikend voor maar vijf procent van de bevolking. De Bondsrepubliek was een van de vijf à zes landen met een voorraad die groot genoeg was om de volledige bevolking te vaccineren. De vier andere waren de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Nederland. De Amerikaanse regering was al twintig jaar eerder gestopt met preventieve vaccinatie, toen besloten was dat de gevaarlijke bijwerkingen van het vaccin zwaarder wogen dan de kans op het oplopen van de ziekte. De mortaliteit als gevolg van bijwerkingen was volgens de berekeningen honderd doden per honderd miljoen gevaccineerden.

Vijf uur na de uitbraak, in de nasleep van de elfde september, sloten de Verenigde Staten hun grenzen. Het was echter al te laat. De handel in Wall Street werd gestaakt, net als in Londen, Tokio, Frankfurt en alle overige financiële centra ter wereld. Het was het begin van een wereldomspannende economische ineenstorting.

Naarmate de crisis zich uitbreidde, namen de politieke besluiten in aantal toe. Een verzoek van Turkije – een NAVO-bondgenoot en een gematigd islamitisch land – aan de Verenigde Staten om vaccin te leveren werd niet gehonoreerd.

‘De Verenigde Staten voelen zich momenteel niet op waarde geschat, vanwege de wereldwijde afkeuring aangaande onze aanwezigheid in Irak. Veel Amerikanen vragen zich af waarom wij landen zouden moeten helpen die ons niet ondersteunen,’ zei POTUS.

De Britse eerste minister herinnerde zijn collega-wereldleiders eraan dat ‘het harde economische klimaat na de ineenstorting van de Sovjet-Unie had geleid tot een braindrain van voormalige laboratoriumwetenschappers , werkend aan de programma’s voor biologische wapens van dat land. Ze waren in drommen vertrokken en hadden hun weg gevonden naar Syrië, Iran en Noord-Korea. Het resultaat is datgene waarmee we ons nu zien geconfronteerd.’

Tegen het begin van de middag beschikten POTUS en de overige wereldleiders over projecties voor de manier waarop de pokkenepidemie zich zou verspreiden. Binnen een maand zouden er honderdduizenden doden vallen. Na een jaar zou het dodental mondiaal tientallen miljoenen bedragen. De computerprojectie toonde aan dat noch de pestepidemie in de Middeleeuwen, de beruchte Zwarte Dood die de bevolking van Europa had gedecimeerd, noch de Spaanse-grieppandemie van 1918, ook maar in de buurt kwamen van de catastrofe die de pokkenpandemie van 2005 zou aanrichten.

Pas op dat moment keek POTUS ernstig langs de gezichten van de wereldleiders aan de conferentietafel en zei: ‘Dames en heren, we weten nu allemaal wat we tegenover ons hebben. Laten we God danken dat dit alles niet echt is gebeurd.’ Ze oogstte instemmend gemompel van de aanwezigen.

De gebeurtenissen die zich die dag in die balzaal in Washington hadden ontvouwd, onder de codenaam *Atlantic Storm*, waren door de grootste experts op het gebied van bioterrorisme geprojecteerd. Voormalige premiers en hoge diplomaten hadden andere landen vertegenwoordigd. Gedurende vijf zenuwslopende uren hadden zij geprobeerd te reageren op de ene rampzalige melding na de andere. Hun pogingen om de verbreiding van pokken te verhinderen, waren in toenemende mate mislukt. Albright had haar collega-‘wereldleiders’ voorgehouden dat ‘de crisis die wij vergeefs hebben geprobeerd de baas te worden ons vroeg of laat te wachten staat, is het niet morgen, dan overmorgen. Maar eens zal het gebeuren...’

Toen Meir Dagan haar woorden las, haakte hij er direct op in. Samen met Porter Goss schreef hij een document dat aan alle hoofden van Europese geheime diensten werd gestuurd, onder de titel *The Future of Bioweapons*. Het memorandum eindigde met de conclusie: ‘Al-Qaida

zal spoedig in de positie zijn om kunstmatig ziektekiemen te creëren die zich op ongeëvenaarde schaal zullen kunnen verspreiden. De wetenschap die nu aan universiteiten wordt onderwezen, kan worden gebruikt om 's werelds meest gevreesde wapens te maken. Wij dienen ons ervan bewust te zijn dat Al-Qaida fors investeert in moslimstudenten op onze campussen, in dezelfde geest als deze terreurorganisatie investeerde in het aan onze vliegscholen opleiden van piloten die de aanslagen van 11 september hebben uitgevoerd.'

Van de andere geheime diensten kwam nauwelijks meer dan een beleefde reactie. Er werd van uitgegaan dat de Mossad en de CIA eens te meer de handen ineen hadden geslagen om het niveau van het terroristische gevaar op te voeren. Dit gevoel heerste vooral in Londen, waar MI5 en MI6 nog steeds geïrriteerd waren door het feit dat Israël erop bleef aandringen dat het Verenigd Koninkrijk paal en perk zou stellen aan de activiteiten van radicale imams, die het weigerde over de grens te zetten. In moskeeën in Londen en elders in het Verenigd Koninkrijk predikten zij openlijk haat tegen Israël en de Verenigde Staten.

Op een maandagochtend in de eerste week van maart 2005 reden de hoofden van de Israëlische veiligheidsdiensten de Rehov Shaul Hamaleku door en sloegen af naar de Kirya, het hoofdkwartier van de Israëlische strijdkrachten. Tot hen behoorden de directeur van de Shin Bet, de binnenlandse veiligheidsdienst, de hoofden van de militaire inlichtingendiensten van luchtmacht en marine, de commandant van het bataljon van de Special Forces, de Sholdag, en de directeur van het Centrum voor Onderzoek en Beleid dat de beleidsmakers van het land adviseerde inzake de mogelijke strategieën op de lange termijn. Meir Dagan zat – in zijn capaciteit als *menume* ('primus inter pares') de vergadering voor.

Op de agenda stond een onderwerp dat in de hoofden van de aanwezigen altijd op de achtergrond aanwezig was: Iran.

Iedereen herinnerde zich maar al te goed de jaren van spanning die de Islamitische Republiek sinds 1979 in Israël teweeg had gebracht. Gedurende de zesentwintig jaar die sindsdien waren verlopen, was het beleid van Iran van de daken geschreeuwd door een immens spandoek dat boven de ingang van het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken in Teheran had gehangen. In het Farsi droeg het de ijzingwekkende woorden: *Israël moet branden*.

Al die jaren was Iran een natie gebleven die terroristen ondersteunde en vooral hechte connecties had met Hezbollah. Het

merendeel van de wapens die deze terroristische groepering bezat, was afkomstig uit Iran. Ook was Iran betrokken bij het ondermijnen van de in de kinderschoenen staande democratie van Irak, door het groeiende terrorisme daar aan te wakkeren. Toch klampten de diplomaten van de Amerikaanse en Britse ministeries van Buitenlandse Zaken zich vast aan het geloof dat Iran zich in een overgangsperiode naar democratie bevond en dat er binnen het regime gematigde figuren te vinden waren die konden worden overgehaald tot een 'verstandhouding' met het Westen om Hezbollah en andere terroristische groeperingen ervan te overtuigen dat ze hun aanvallen op Israël moesten staken. De luistervinken en informanten in Gaza-Stad hadden gehoord dat het MI6-team daar die beweringen herhaalde.

John Scarletts hardnekkige weigering om dat team terug te trekken, had geleid tot een verkoeling van de betrekkingen tussen de Mossad en MI6. Belangrijke informatie werd nog wel tussen de beide inlichtingendiensten uitgewisseld op need-to-knowbasis. Echter, Nathan, het hoofd van het Mossad-bureau in Londen, nam niet langer geregeld een taxi om van de Israëlische ambassade in Kensington naar de 'Bruilofstaart' – zoals het MI6-gebouw met de glazen voorgevel aan de Theems vanwege de getrapte opbouw werd genoemd – te rijden, om daar met hoge officieren van de dienst een gezellig uurtje met een hapje en een drankje door te brengen. Dit soort gelegenheden bood hem de kans om de denkwijze binnen MI6 over een breed gamma van vraagstukken te leren kennen. Ook werd er levendig gesproken over wat een MI6-officier 'de huidige stand' in Damascus, Riad en Egypte had genoemd. In dit gesloten wereldje in de gastensuite op de vijfde verdieping was wat er *niet* werd gezegd vaak even belangrijk als wat er *wel* werd gezegd. Soms was Scarlett er in eigen persoon opgedoken om naar de stand van zaken in Tel Aviv te informeren.

Echter, zolang de 'Gaza-kwestie' niet was geregeld, bleven de contacten met de Mossad beperkt tot uitsluitend essentiële informatie. De stemming bij de Mossad was er niet beter op geworden toen Nathans liaisonofficier bij MI6 had gezegd dat het team dat met Hamas onderhandelde van mening was dat het vooruitgang boekte met hun pogingen Hezbollah over te halen tot het beëindigen van zijn aanvallen op Israël.

Voorlopig was de impasse met Londen echter minder belangrijk dan de reden van deze specifieke vergadering in de Kirya. De satellietfoto's met hoge resolutie die op de vergadertafel waren uitgespreid, vertelden de mannen aan tafel – die ieder hadden bijgedragen om Israël te helpen

de oorlogen en intifada's te doorstaan –een grimmig verhaal. Het waren foto's van de nucleaire installaties in Iran die slechts een week eerder door Israëls eigen spionagesatelliet waren gemaakt. Ze toonden de zes belangrijkste fabrieken, verspreid over het hele land. Iedere installatie ging schuil onder een metersdikke laag van duizenden tonnen gewapend beton die zelfs voor de *bunkerbusters* (bommen van het type BLU-109 waarvan de Verenigde Staten er onlangs enkele aan Israël had verkocht) nauwelijks te penetreren waren.

Behalve deze satellietfoto's waren er de rapporten van Mossad-agenten die diep in Iran actief waren. Hun identiteit was een streng bewaakt geheim dat alleen bekend was aan Dagan en zijn plaatsvervanger op de zevende verdieping van het hoofdkwartier. Eén van deze agenten in Iran had gemeld dat er in drie zwaar versterkte ondergrondse hallen van de installatie bij Natanz in Zuid-Iran vierentwintig uur per dag werd gewerkt aan het in gereedheid brengen van de vijftigduizend supercentrifuges aldaar voor de productie van immense hoeveelheden verrijkt uranium. Een ander rapport meldde dat Rusland honderdvijftig technici beschikbaar had gesteld voor het moderniseren van de kerncentrale bij Bushehr aan de Perzische Golf, die tijdens de oorlog tussen Iran en Irak zwaar was beschadigd. Een derde rapport beschreef de plaatsing van supercentrifuges voor uraniumverrijking aan de Technische Universiteit in Sharif. Weer een ander rapport wees op het feit dat zelfs de kernreactor van de Universiteit van Teheran was ingeschakeld in het koortsachtige streven van Iran naar de bouw van een eigen kernbom. Een agent had de ingangen van ondergrondse installaties in de uitgestrekte vlakte van de Iraanse provincie Yazd in kaart gebracht. Het meest gedetailleerde rapport beschreef een installatie in de buitenwijken van de eeuwenoude stad Esfahan. Dit complex van moderne gebouwen lag dicht bij de torenhoge Emam-moskee en de schitterende, zevende-eeuwse brug over de rivier de Zadaneh Rud. De tapijtmakers langs die rivier exporteren al meer dan duizend jaar hun producten naar alle werelddelen.

De mannen aan de vergadertafel konden zien dat het terrein rondom de opwerkingsfabriek aldaar zwaar was versterkt, zodat het van alle nucleaire installaties het sterkst was beveiligd. Een eerste verdedigingslinie van luchtdoelgeschut, vlijmscherp prikkeldraad en duizenden zwaarbewapende soldaten omgaf deze diep in een heuvel ingegraven fabriek. De capaciteit voor het verrijken van uraniumhexafluoride (UF6)-gas was voor de Israëlische inlichtingendiensten reden te over om die dag te vergaderen. Het rapport

van de desbetreffende Mossad-agent eindigde namelijk met de onthulling dat de fabriek in Esfahan al drie ton aan UF6-gas had geproduceerd. Die hoeveelheid was groot genoeg voor het verrijken van uranium voor een kerncentrale voor de opwekking van elektriciteit – Iran beweerde dat het verrijkte uranium daarvoor bestemd zou zijn – of was het voor de vijftigduizend supercentrifuges in Natanz, waar uranium kon worden verrijkt voor de productie van een kernwapen?

Het rapport bevatte een opsomming van andere locaties, waar werd gewerkt aan de productie van raketten. De grootste fabriek bevond zich te Darkhovin, ten zuiden van de stad Ahvaz, en werd zwaar bewaakt door twee bataljons van de Iraanse Republikeinse Garde. Hier werkten drieduizend ingenieurs en wetenschappers . Hun werk bestond vooral uit de ondergrondse ontwikkeling en bouw van raketmotoren. Mu-allimn Kalayeh was gelegen in de bergen nabij Qasvin. De gascentrifuges daar produceerden het verrijkte uranium voor kernkoppen. Saghand lag in de afgelegen woestijn ten oosten van Teheran. Hier werkten achtduizend technici aan de bouw van raketrompen. Nekka, in de buurt van de Kaspische Zee, was een ondergronds complex waar meer dan duizend wetenschappers werkten. Een van de installaties daar was een door Noord-Korea geleverde Neutron Source Reactor.

Een afzonderlijk rapport dat de hoofden van dienst voor zich hadden, was afkomstig van Israëls eigen nucleaire experts. Volgens hun schatting waren vijftienhonderd tot tweeduizend supercentrifuges voldoende voor de productie van genoeg verrijkt uranium voor één atoombom per jaar. Die capaciteit kon al in 2007 zijn bereikt, als de nucleaire centrifuges van Natanz volledig operationeel waren.

Dagan onthulde voorts dat de Mossad had ontdekt dat Ali Shamkhani, de Iraanse minister van Defensie, in het geheim met Syrië onderhandelde over de overplaatsing van elf Iraakse nucleaire experts van Damascus naar Teheran. Zij waren kort na de val van het regime-Saddam aangekomen in Syrië, mét cd's over hun research in het kader van Saddams programma voor de productie van kernwapens. Ze hadden in Syrië een nieuwe identiteit gekregen en waren ondergebracht op een militaire basis ten noorden van Damascus. De Syrische president Bashir Assad had slechts één voorwaarde gesteld voor hun overplaatsing naar Iran: dat land diende Syrië te laten delen in de resultaten van zijn nucleaire onderzoek. Langs die weg kon Al-Qaida de beschikking krijgen over de middelen voor de productie van een 'vuile bom' – een ander gevaar waarvoor de mannen rond de vergadertafel al heel lang beducht waren.

Zes jaar eerder, op 21 april 1999, hadden ruim honderd Israëlische zeelieden hun intrek genomen in kleine hotels en pensions in de Duitse havenstad Kiel. Zij hadden vrijetijdskleding gedragen en hun gastheren verteld dat zij leden waren van een vakantieclub.

In werkelijkheid behoorden ze tot 'Force 700', in het leven geroepen om Israëls nucleaire defensie te voorzien van een derde steunpilaar ter aanvulling van het toch al zeer krachtige vermogen om kernaanvallen op doelwitten in de lucht en op de grond uit te voeren.

Tweeëndertig jaar eerder hadden hun voorgangers een overeenkomstige operatie uitgevoerd, namelijk het smokkelen van zeven kanonneerboten uit de Franse havenstad Cherbourg. Deze schepen waren al betaald, maar de toenmalige Franse regering had ze aan de ketting gelegd nadat Israëlische commando's op de luchthaven van Beiroet dertien Libanese vliegtuigen hadden vernietigd – een represaille voor een PLO-aanslag op een Boeing 707 van El Al op de luchthaven van Athene, twee dagen eerder.

Het besluit tot het in het leven roepen van Force 700 was pas veel later genomen, nadat Israël de Howaldtswerke Deutsche Werft opdracht had gegeven voor de bouw van drie onderzeeërs van de Dolphin-klasse. Ze behoorden tot de modernste onderzeeërs van hun tijd en hadden een waterverplaatsing van 1720 ton. Ze kostten driehonderd miljoen dollar per stuk. De aankomst van de zeelieden in Kiel, op een warme lentedag, was met nog meer geheimhouding omgeven dan Operatie Noach, de ontvoering van de zeven kanonneerboten uit Frankrijk.

Cruciaal voor de operatie in Kiel was de geheimhouding van het feit dat er tot de vijfendertig Israëlische marineofficieren en manschappen voor iedere onderzeeër vijf specialisten behoorden die verantwoordelijk waren voor het afvuren van de kernwapens aan boord wanneer daartoe bevel mocht worden gegeven. Deze wapens zouden pas worden geïnstalleerd nadat de onderzeeërs in Haifa waren aangekomen.

De drie Dolphins hadden Kiel verlaten, op weg naar speciaal daarvoor gebouwde bassins in Haifa. In de loop van de daarop volgende zes weken werden ze uitgerust met een aangepaste versie van het Promis-programma dat oorspronkelijk was ontwikkeld door Inslaw, de in Washington gevestigde softwareleverancier. Met behulp van dit programma zou iedere onderzeeër in staat zijn een doelwit op een maximale afstand van achttienhonderd kilometer op te sporen en te vernietigen. Bovendien was het met Promis mogelijk de verdedigingslinies rond een doelwit af te tasten en de complexe berekeningen te doen die nodig waren om er zeker van te zijn dat het

projectiel het doelwit raakte. Na installatie van de software werd iedere onderzeeër uitgerust met vierentwintig kruisraketten mét kernkop. Iedere kruisraket had een vernietigingskracht die groter was dan de bom op Hiroshima in 1945. In de Indische Oceaan waren met succes testvluchten met dummy-koppen uitgevoerd.

Op die dag in maart 2005 kregen de drie Dolphin-onderzeeërs opdracht posities in te nemen op de bodem in de Perzische Golf en hun raketten op Irans nucleaire installaties te richten.

De Mossad had tot taak premier Ariel Sharon te adviseren over de vraag of er een preventieve kernaanval op Iran moest worden uitgevoerd, en zo ja, wanneer. Terwijl de vergaderzaal in de Kirya blauw stond van de rook en de spanning toenam, wist iedere aanwezige dat dit besluit van de Mossad bepalend zou zijn voor het mislukken of slagen van president Bush' vredesplan voor het Midden-Oosten – dat al door zoveel onzekerheden werd geplaagd. Ook zou zo'n besluit een felle tegenreactie van Teheran kunnen uitlokken, gericht tegen Israël en Joodse belangen overal ter wereld. Een preventieve aanval op Iran kon ook Syrië en de verschillende terroristische groeperingen ertoe brengen deel te gaan nemen aan een totale jihad.

De directeur van het Centrum voor Onderzoek en Beleid kwam met andere overwegingen. Hoe zouden Amerika, het Verenigd Koninkrijk en de rest van de wereld op zo'n preventieve aanval reageren? In de Verenigde Staten en de Europese Unie gingen al krachtige stemmen op die kritiek leverden op Israël, omdat een aanval op Iran een milieuramp zou kunnen veroorzaken die te vergelijken was met de *meltdown* van Tsjernobyl in 1986. Israël kon opeens in een politiek en economisch isolement komen te verkeren.

Bovendien vereiste zo'n aanval hoe dan ook een zekere mate van coördinatie met de Amerikaanse strijdkrachten in de landen rond de Golf. Waarschijnlijk zouden Israëlische jachtbommenwerpers van het Turkse luchtruim gebruik moeten maken, en vervolgens van dat van Irak, dat volledig werd beheerst door het Pentagon. Zoiets zou tot nog een andere moeilijkheid met Washington leiden. De Arabische wereld – en vermoedelijk ook ver daarbuiten – zou een luchtaanval beschouwen als een gezamenlijke actie van Israël en de Verenigde Staten. Hij zou vrijwel zeker worden gevolgd door nieuwe terroristische aanslagen op Amerikaanse grondgebied.

In toenemende mate neigden de mannen in de vergaderzaal van de Kirya ertoe alle noodzakelijke voorzorgsmaatregelen te nemen, echter zonder over te gaan tot het advies een preventieve kernaanval te

ondernemen. Intussen zou Meir Dagan zijn toch al zwaarbelaste agenten terugsturen naar het door de Koerden bewoonde deel van Noord-Irak, al heel lang een belangrijke luisterpost nabij Iran. Andere katsa’s werden uitgezonden naar een land dat voor het hoofd van de Mossad een bron van groeiende zorg was: Pakistan.

23

De Pakistaanse zwarthandelaar in nucleaire technologie

De lenteflora in het Hindu-Kush-gebergte stond, toen de Mossad-agent zijn Pakistaanse informant ontmoette, nog maar kort in bloei. Ze stonden allebei in de frontlinie tegen het terrorisme, verbonden door een gemeenschappelijke zaak. Pakistan maakte, sinds de opkomst van Al-Qaida als ’s werelds grootste terreurbeweging, deel uit van de frontlinie van de Mossad tegen het terrorisme. De rekrutering van informanten in Pakistan had prioriteit. Jamal, de codenaam voor deze Mossad-agent, had Horaj leren kennen bij zijn eerste bezoek aan de regio, in 2001. Jamal had zorgvuldig naar Horaj geluisterd, toen die uiting gaf aan de angst dat Pakistan dé basis zou worden van het islamitisch fanatisme. Hij was tot alles bereid om dat te voorkomen. Aanvankelijk had Jamal zich afgevraagd of Horajs aanbod om voor Israël inlichtingen te vergaren misschien voortkwam uit diens wens om zijn religie – die als het ware was ‘gekaapt’ door de leiders van de Taliban en Osama bin Laden, die de woorden van de profeet hadden verdraaid om haat en angst te zaaien – weer het respect te geven dat zij verdiende. Maar de Mossad-psychologen hadden Jamals achtergrondrapporten over Horaj bestudeerd en waren tot de conclusie gekomen dat hij een nuttige rol kon vervullen. Pakistan schitterde door afwezigheid op de Washingtonse lijst van staten die het terrorisme steunden. Na de aanslagen van 11 september 2001 was het land zelfs regelmatig door Condoleezza Rice geprezen als ‘onze belangrijke bondgenoot in de oorlog tegen het terrorisme’. Onder de snelkeuzetoetsen van de beveiligde telefoon op haar bureau was er een die de minister van Buitenlandse Zaken in staat stelde de Pakistaanse president Pervez Musharraf rechtstreeks te bereiken. Een andere knop verbond haar rechtstreeks met president George Bush. De vijftigjarige dr. Rice, een academica die zich had gespecialiseerd in Sovjetaangelegenheden, was Bush’ belangrijkste adviseur Buitenland. Zij had de hand gehad in zijn beslissing om Pakistan te vriend te houden, waarbij ze bewust het feit had genegeerd dat het land al sinds 1989 een

aantal terroristische groeperingen in Kashmir had gesteund in hun verzet tegen het Indiase bewind. Deze terroristen hadden verscheidene bloedbaden op het Indiase subcontinent aangericht en waren door agenten van de Pakistaanse inlichtingendiensten geholpen bij hun planning, en zelfs bij het kiezen van doelwitten, zoals de aanslag op het Indiase parlement in 2001.

De Mossad was gealarmeerd geraakt toen Pakistan zijn kernwapen had ontwikkeld, door Musharraf toegejuicht als ‘ons tegenwicht dat paal en perk stelt aan de Indiase ambities’. De Israëlische vrees dat Pakistan over een kernwapen beschikte dat een gevaar vormde voor de Joodse staat, was in Washington gebagatelliseerd. Een groot aantal officieren binnen de Pakistaanse inlichtingendiensten behoorde niet alleen tot de meer radicale religieuze groeperingen in Pakistan, maar stond sympathiek tegenover Al-Qaida. Zou deze terreurbeweging ooit de middelen verwerven om op zijn minst een ‘vuile bom’ te kunnen maken, of zelfs een echte waterstofbom? Over dit vraagstuk werd binnen de Mossad voortdurend gediscussieerd, iets dat had geleid tot Jamals lange en moeizame reis door spiegelgladde ravijnen en over in wolken gehulde bergpassen naar de plaats waar hij Horaj zou ontmoeten. Zijn informant stond al op hem te wachten. De betalingen die Horaj ontving, iedere keer als hij Jamal ontmoette, kunnen ook een belangrijke stimulans zijn geweest, die hem terugvoerde naar deze naargeestige uitgestrektheid, niet ver van het ‘dak van de wereld’.

In deze regio had Alexander de Grote in één enkele winter een complete legermacht verloren. Eeuwen later hadden hier de Russen strijd geleverd tegen de moedjahedien, Afghaanse stamleden, en uiteindelijk aan het kortste eind getrokken. En hier, met een machtige, met eeuwige sneeuw bedekte bergreus vol diepe ravijnen op de achtergrond, hadden Amerikaanse Special Forces bij hun speurtocht naar Osama bin Laden een aantal van hun beste manschappen verloren.

Bij die speurtocht was de meest geavanceerde technologie ter wereld ingezet. Een zogeheten hyperspectrale satelliet, de eerste in zijn soort, was in de duisternis van het heelal gepositioneerd. De honderden microgolfbanden ervan zonden energie uit naar het aardoppervlak, energie die door alle mogelijke objecten daar werd gereflecteerd – rotsen, vegetatie, gebouwen, grotten en zelfs mensen. De reflecties werden opgevangen door een andere satelliet, die deze ‘spectrale vingerafdrukken’ gebruikte voor het maken van monofoto’s met een resolutie van tien centimeter per pixel. Een speciaal radarsysteem (*Synthetic Aperture Radar*, of SAR) zond ’s nachts beelden uit, zelfs in

de vaak meedogenloze weersomstandigheden in deze regio. Ook hadden *drones*, onbemande verkenningsvliegtuigjes, om de vierentwintig uur op een hoogte van bijna twintigduizend meter een gebied ter grootte van Californië in beeld gebracht. Andere onbemande vliegtuigjes, radiografisch bestuurd en vliegend op kruishoogten van dertig tot vijfenzeventighonderd meter, van het type Predator, hadden gegevens verzonden naar de locaties waar de eenheden van de Special Forces wachtten naast hun helikopters, stuk voor stuk uitgerust met 'fluistertechnologie', die hun nadering nagenoeg geruisloos maakte. Ze waren uitgerust met radargeleide gronddoelraketten van het type AGM-130, die in de openingen van tunnels waarin bin Laden zich zou kunnen verschuilen, konden penetreren. Maar dit soort doelwitten waren echter schaars en lagen over een groot gebied verspreid, en geen ervan was de slangenkuil van de meest gezochte terrorist ter wereld gebleken.

Inmiddels, in de lente van 2005, waren de Amerikaanse wonderwapens elders ingezet. Hun vertrek had Meir Dagan een wrang lachje ontlokt toen hij had opgemerkt dat zelfs uiterst geavanceerde technologie niet in staat was de menselijke spion te overtreffen. In de Mossad geldt het adagium dat informatie slechts zo goed is als de bron ervan. Jamal geloofde dat hij in de persoon van Horaj de beste bron van allemaal had. Jamal zelf sprak niet alleen de officiële voertaal van Pakistan, het Urdu, vloeiend, maar beheerste zelfs verscheidene plaatselijke dialecten. Net als al het overige dat deze twee mannen betrof, maakte het dialect waarin zij met elkaar praatten deel uit van de essentiële geheimhouding waarvan hun leven afhankelijk was. Uitsluitend Jamal zelf en zijn controller, een officier van het directoraat Operaties, wisten tot welke etnische groepering Horaj behoorde: alleen zij wisten of hij een Sikh was, of een Punjabi, een Sindhi, een Pushtu, een Baluchi of een Muhajir. Ook al zijn andere persoonsgegevens, zoals zijn leeftijd en burgerlijke staat, waren streng geheim. Het geheimst van alles was waar Horaj werkte en het niveau waarop hij toegang had tot informatie die voor Israël van waarde was. De consequentie van dit alles was dat geen van zijn rapporten ooit was terechtgekomen in het Mossad-dossier over het individu wiens acties eens te meer deze beide mannen naar deze clandestiene ontmoeting hadden gevoerd.

Dit individu was Abdul Qadeer Khan, Pakistans meest vooraanstaande kernfysicus. Deze fysiek onopvallende man, wiens gebrek aan postuur werd gecompenseerd door zijn wervende glimlach voor iedere vrouw die in zijn blikveld verscheen – en dat waren er veel –

beschikte ook nog eens over een mateloze arrogantie tegenover een ieder die het waagde hem tegen te spreken. Hij had toegang tot de hoogste Pakistaanse leiders, en politici van minder aanzien spraken vol ontzag over hem. Degenen die weigerden op zijn wensen in te gaan, werden verbannen uit de kring van zijn intimi. Zo erkende wijlen de voormalige premier Benazir Bhutto dat zelfs zij tijdens haar ambtsperiode niet was toegelaten tot Khans onderzoekslaboratoria. Daar had hij, na jaren als onderzoeker werkzaam te zijn geweest in Duitsland, België en vooral ook in Nederland, en kennis te hebben opgedaan van de aldaar ontwikkelde supercentrifugemethode voor de verrijking van het uranium voor kernwapens, de verworven kennis in praktijk gebracht. Acht jaar eerder, kort nadat India zijn eigen kernbom had getest, was Khan belast met de leiding van het nucleaire programma van Pakistan.

De Mossad had ontdekt dat Khan, toen hij in het Fysisch Dynamisch Onderzoekslaboratorium (FDO) in Amsterdam had gewerkt, toegang had gehad tot de fabriek voor verrijking van uranium URENCO in Almelo. Deze fabriek, in 1970 gezamenlijk opgezet door Nederland, het Verenigd Koninkrijk en West-Duitsland, leverde verrijkt uranium voor Europese kernreactors. Hiervoor werd gebruikgemaakt van de supergeheime centrifugetechnologie voor het scheiden van de splijtstof uranium-235 uit uranium-238, een mengsel van twee isotopen, bij een snelheid van maar liefst honderdduizend toeren per minuut. De Mossad toonde aan dat het met succes doorgronden van de complexiteit van deze technologie Khan in het diepste geheim in staat had gesteld Pakistans eigen kernwapenarsenaal op te bouwen. Kort daarna schreeuwden de kranten in Pakistan van de daken: ‘Zij die ons klein wilden houden en de Verenigde Staten hadden wijsgemaakt dat wij nooit een atoombom zouden kunnen produceren, weten nu dat we het wél hebben gedaan.’ Voor miljoenen bewonderende Pakistani werd hij een hogelijk vereerde figuur, een genie dat hun land de middelen had bezorgd om een Indiase verrassingsaanval met kernwapens te kunnen verijdelen.

Khan was in Pakistan een magische figuur gebleven, meer dan wellicht elke andere persoon in de islamitische wereld over wie zij in hun kranten hadden gelezen of via de radio of televisie hadden gehoord. Hij werd door de Pakistaanse elite gefêteerd en uitgenodigd om mee te varen op hun luxejachten aan de Franse Riviera, of mee te vliegen in hun particuliere straalvliegtuigen.

De Mossad wist echter dat Abdul Qadeer Khan nog een andere duistere – en voor Israël veel gevaarlijker kant – had. Tijdens een van zijn Europese uitstapjes was een Mossad-agent erin geslaagd tot zijn

hotelsuite door te dringen en zijn aktetas door te neuzen. Met een fototoestel ter grootte van een lucifersdoosje had deze katsa documenten gefotografeerd waaruit bleek dat Khan onlangs vijfduizend speciale magneten had gekocht van een Chinees staatsbedrijf in Beijing. Deze magneten werden gebruikt voor het versnellen van het uraniumverrijkingsproces. Andere documenten bewezen dat Khan ook contact had gelegd met andere aspirant-kernmogendheden, zoals Noord-Korea, Irak en Iran. In zijn kantoor – waarvan de muren schuilgaan achter volle boekenkasten – bevond zich een rapport van de John F. Kennedy School of Government van Harvard University. Khan wees zijn bezoekers graag op een passage die hij had aangestreept: ‘Een kernbom met een vermogen van tien kiloton wordt Manhattan binnengesmokkeld en in Grand Central Station tot ontploffing gebracht. Circa een half miljoen mensen verliest het leven en de rechtstreekse economische schade in de Verenigde Staten bedraagt meer dan een biljoen dollar.’ Daarna placht Khan het boek in kwestie met een klap te sluiten en zonder nog een woord te zeggen terug te zetten op zijn plaats, zich ongetwijfeld veilig voelend met de wetenschap dat hij Pakistan het wapen had bezorgd waarmee zo’n gruwelijk scenario kon worden uitgevoerd. Khan was het prototype van het corrupte genie, een man die niet alleen werd gedreven door persoonlijke hebzucht, maar ook door religieus fanatisme en mateloze minachting voor westerse waarden. Toen de Khan Research Laboratories zich ontwikkelden tot een mekka waar wetenschappers uit derdewereldlanden hem kwamen smeken om hulp bij het zich bekwamen in de zwarte kunst van het produceren van kernwapens, was hij schatrijk en machtig geworden. Ook was hij een doelwit geworden voor de Mossad-kidon. Deze eenheid was begonnen aan het trage, minutieuze proces van het vergaren van alle mogelijke informatie die haar kidons nodig hadden voor het uitdenken van de meest effectieve manier om hem te doden.

De Mossad had al afgerekend met een andere buitenlandse geleerde die als een gevaar voor Israël werd beschouwd, Gerald Bull. Hij had in opdracht van Saddam Hussein gewerkt aan de constructie van een superkanon voor het rechtstreeks vanuit Irak lanceren van kernkoppen naar Israël. Op 20 maart 1990 had een team van drie kidons Gerald Bull op de drempel van zijn luxeappartement in Brussel vermoord (zie hoofdstuk 6, ‘Wrekers’). Het doden van Khan zou een veel complexere operatie vergen. Hij was een nationale held en de repercussies zouden verdergaan dan alleen een vergeldingsaanval op Israël. Hoewel Washington zowel Pakistan als India sancties had opgelegd omdat deze

landen kernbommen hadden getest, wilden de Verenigde Staten hun steun aan beide landen voortzetten tegen de gestage expansie van China. Washington zou Israël vanwege de moord veroordelen. Niettemin werd de kidons verzocht een aantal ‘opties’ voor te bereiden – het minutieuze speurwerk dat tot de dood van Khan moest leiden. Ari Ben-Menashe, die in zijn tijd bij de Mossad zelf kidons had opgedragen dit soort ‘opties’ voor te bereiden, zei tegen mij: ‘Wat zij deden, was essentieel voor hun soort operaties. Zij moeten hun doelwit door en door leren kennen: zijn/haar gewoonten en manier van leven. Hoe hij/zij op een situatie reageert, wat hem/haar drijft of uit zijn/haar evenwicht brengt. Alleen op die basis kunnen zij een operatieplan opstellen.’

Opnamen van Khans optreden voor de camera’s van televisiezenders en het bioscoopjournaal werden bestudeerd, net als zijn talloze interviews met dagbladen en de artikelen over hem in tijdschriften. De namen van zijn naaste medewerkers werden genoteerd: collega’s die met hem aan het nucleaire programma werkten. Zijn reizen door Pakistan, Azië en Europa werden zorgvuldig in kaart gebracht. Er werd vastgesteld dat hij op zijn vluchten met Pakistan Airways altijd op stoel 3A in de eerste klasse wilde zitten, en dat de logiesaccommodatie die hij in Europese hoofdsteden koos vrijwel altijd een presidentiële suite was. Daar vergaderde hij met diplomaten uit China, Iran en Irak. Veel van deze suites waren al opgeslagen op de computers van de kidons, zodat het mogelijk was er afluisterapparatuur in aan te brengen als dat nodig was. Ook werden zijn seksuele voorkeuren nauwkeurig onderzocht. Had hij een voorliefde voor een bepaald type vrouw? Was een van de mensen met wie hij zich in het openbaar had laten zien misschien gevoelig voor chantage?

Op die manier werd het persoonlijkheidsprofiel van Abdul Khan met de grootst mogelijke zorg samengesteld aan de hand van informatie uit tal van bronnen. Al deze planning omvatte ook de rekrutering van Horaj. Hij en Jamal hadden elkaar opnieuw ontmoet na die gewichtige dag van de vierde februari 2004. Khan had toen in een televisiestudio in Islamabad voor de camera een van de meest verbazingwekkende bekentenissen uit de lange geschiedenis van verraad afgelegd.

‘Ik ben in mijn eentje verantwoordelijk voor de handel in splijtstoffen en kerntechnologie op de zwarte markt,’ verklaarde hij.

Voordat de verbijsterde natie goed en wel deze verbluffende onthulling had verwerkt, nam de toenmalige Pakistaanse president Pervez Musharraf Khans plaats in om bekend te maken dat hij, hoewel hij ‘geschokt was door deze onthullingen’ niettemin Khan – die hij ‘mijn

held' noemde, gratie zou verlenen, op grond van zijn grote verdiensten voor Pakistan. Die smoes deed de waarheid geweld aan. De Mossad wist dat Musharraf het zich niet kon veroorloven Khan voor de rechter te brengen.

Terwijl de kidons voortgingen met de voorbereidingen voor de moord op Khan (zodra de goedkeuring daarvoor afkwam), beschouwden Meir Dagan en zijn analisten na het zien van de uitzending zowel de bekentenis van de wetenschapper als de al even uitzonderlijke reactie van Musharraf als een indicatie voor een grootschalige doofpotactie, bedoeld om de volle omvang van Pakistans medeplichtigheid aan de verspreiding van kernwapens te verdoezelen. Het was een doofpotactie op basis van cynische politieke manoeuvres. Het was allemaal begonnen toen Pakistan China overhaalde zijn kant te kiezen bij het grensgeschil met India. Dit had dadelijk geleid tot een verbetering van de betrekkingen tussen Islamabad en Beijing. In de politieke legpuzzel van allianties in deze regio knoopte ook Noord-Korea, een oude bondgenoot van China, vriendschappelijke betrekkingen met Pakistan aan. In het begin ging het alleen om culturele uitwisseling en verkennende bezoeken van diplomaten. In Islamabad had Khan echter voortdurend op het vinkentouw gezeten; zijn goed ontwikkelde politieke neus vertelde hem dat het niet lang zou duren voordat de weg vrij was voor het sluiten van nucleaire deals.

Bovendien had China zijn betrekkingen met Iran gecultiveerd. Dit was al in oktober 1984 begonnen, toen de eerste vliegtuiglading onderdelen voor nucleaire installaties in Teheran was geland. Sindsdien had Beijing drie subkritische en neutrale reactors geleverd, plus een elektromagnetische machine voor het scheiden van isotopen, waarmee uranium kon worden verrijkt. Hierop was een thermische onderzoeksreactor van 80 kW gevolgd. Al deze zendingen waren nauwlettend door de deepcoveragenten van de Mossad in Iran waargenomen.

Inmiddels had Saddam Hussein – halverwege zijn acht jaar durende oorlog met Iran – zich tot India gewend: hij hoopte hulp te krijgen voor het zo snel mogelijk bijeenbrengen van een kernwapenarsenaal. Om Delhi aan te moedigen had hij luidkeels steun betuigd aan de Indiase kernproeven. Nu begon Irak apparatuur te krijgen voor het produceren van een kleine hoeveelheid verrijkt uranium. Dit alles gebeurde in het diepste geheim; de apparatuur was op de vrachtbrieven steeds omschreven als 'onderdelen voor landbouwwerktuigen'. De Mossad trof voorbereidingen om wat er gaande was aan de kaak te stellen. Het

Instituut stofte een kopie van een allang vergeten verdrag voor nucleaire samenwerking tussen Iran en India uit 1974 af. Dit document werd de Iraanse media in handen gespeeld. Deze onthulling veroorzaakte direct de enorme consternatie in Teheran waarop de Mossad had gehoopt.

Geschrokken wendden de ayatollah's zich tot China om hulp. Tegen die tijd had Beijing zelf al vuile handen, door – net zoals dat land in het geheim Iran had bewapend – ook Irak aan raketten te helpen teneinde Saddam te helpen zijn droom (het naar 'zijn beeld herscheppen' van het Midden-Oosten en chaos te veroorzaken in de wereldeconomie en de mondiale politieke veiligheid) waar te maken. Beijing, altijd bereid om schurkenstaten te helpen, opperde dat de ayatollahs Abdul Qadeer Khan zouden kunnen uitnodigen voor een bezoek aan Teheran. Dat was gauw geregeld. Khan kreeg een vals paspoort en andere papieren waaruit moest blijken dat hij tapijthandelaar zou zijn. In werkelijkheid was hij een wetenschappelijke sjacheraar die met goedkeuring van zijn land voor geld de kostbaarste gestolen geheimen aan de man mocht brengen.

Enkele weken later keerde hij terug, door zijn gastheren bejubeld als de peetvader van hun nucleaire dromen, met een aanzienlijk geldbedrag op een Zwitserse bankrekening. Nu hij ongetwijfeld volop had genoten van de gunsten waarmee de ayatollahs hem hadden overladen, ging Khan op zoek naar andere naties die hij dezelfde diensten kon bewijzen. Daartoe riep hij de hulp in van de machtigste Pakistaanse geheime dienst die alle andere inlichtingendiensten overkoepelde, de ISI. Bij deze geheime dienst werkte al een groot aantal officieren met anti-semitische opvattingen, zodat Khans verbale aanvallen op Israël hem tot een welkome gast in hun midden maakten. Binnen de kortste keren beschikte de wetenschappelijke dief en sjacheraar over de documenten die nodig waren voor de overdracht van nucleaire technologische kennis.

Na Teheran bracht de onvermoeibare Khan een bezoek aan de gesloten wereld van Noord-Korea. Hij deed dat als onderdeel van een overeenkomst van Pakistan met Pyongyang voor de levering van een breed gamma van conventioneel militair materieel aan Pakistan. In ruil daarvoor zegde Khan de levering toe van blauwdrukken en de nieuwste P1-supercentrifuges voor het kernwapenprogramma van Noord-Korea. Wat begonnen was als een transactie op basis van Noord-Korea's dringende behoefte aan harde valuta en de Pakistaanse behoefte aan conventioneel militair materieel, groeide al snel uit tot een ruilhandel.

'Een van Khans blauwdrukken scheen evenveel waard te zijn als een container vol Noord-Koreaans veldgeschut,' zei een Mossadanalist tegen mij. Khans activiteiten hadden Pakistan meer invloed bezorgd, als

de eerste kernmogendheid van de islamitische wereld, zoals bleek uit de stroom van grote bedragen die rechtstreeks op Khans bankrekeningen werden gestort. Tegen de tijd dat hij voor de televisiecamera's zijn biecht aflegde, had hij volgens berekeningen van de Mossad al tien miljoen dollar vergaard. Het maakte hem tot een van de rijkste inwoners van Pakistan.

Al deze details waren door de Mossad doorgegeven aan de CIA in de periode dat George Tenet op het punt stond zijn ontslag in te dienen. Niets wees er echter op dat de regering-Bush ooit Musharraf had gezegd dat hij een eind aan Khans activiteiten moest maken. Of zelfs maar een uitleg van het feit dat Washington uiteindelijk alleen maar een milde reactie op Khans televisiebiecht had gegeven. In feite had Musharrafs gratieverlening aan Khan hem zelfs lof opgeleverd van Richard Armitage, de Amerikaanse staatssecretaris van Buitenlandse Zaken. Met een stalen gezicht verklaarde hij: 'De president van Pakistan is de juiste man op de juiste plaats.'

Deze woorden van Armitage werden gezien als een nieuw bewijs van het gegeven dat de jacht van Washington op Osama bin Laden was afgegleden tot 'de gevaarlijkste ontsporing op inlichtingengebied, namelijk een door een obsessie gedreven mensenjacht die al het overige naar de achtergrond drong', aldus een hoge Mossad-officier met vele jaren ervaring op het gebied van terrorismebestrijding. 'Voor Bush was het na de elfde september een persoonlijke zaak geworden om bin Laden te pakken te krijgen. Hij bleef zijn zegen geven aan de besteding van enorme bedragen en het beschikbaar stellen van grote aantallen militairen en kostbaar materieel om bin Laden op te sporen en gevangen te nemen. Iedereen die hem daarbij kon helpen, kon alles van hem gedaan krijgen. Musharraf behoorde tot die categorie.'

De Pakistaanse president had zich in 1999 via een staatsgreep meester gemaakt van de macht. Hoewel de bevolking voor het leeuwendeel uit moslims bestaat, had Musharraf na de elfde september voortdurend Bush' oorlog tegen het terrorisme gesteund. Dit was een enorme gok, voor een president die toen al de grootste moeite had aan de macht te blijven. Hij had drie moordaanslagen overleefd en zag zich dagelijks geconfronteerd met niet alleen de religieuze leiders van zijn land, met hun diep verankerde anti-Amerikaanse opvattingen, maar ook met het leger en de ISI, vanwege zijn steun aan de oorlog tegen het terrorisme. Voor velen binnen die organisaties was bin Laden een volksheld. Op zijn razendsnelle verplaatsingen door de bergen langs de grens met Afghanistan, waartoe ook de toppen van de Northwest Frontier

behoren, werd hij geholpen door leden van de ISI, zodat hij de Amerikaanse Special Forces die jacht op hem maakten altijd een stap voor wist te blijven.

Omstreeks het tijdstip waarop Khan zijn televisiebiecht aflegde, waren de Special Forces in de noordelijke provincies van Pakistan eens te meer op het spoor van bin Laden. De gedane waarnemingen werden naar het Joint Special Operations Command in Fort Bragg, North Carolina, gestuurd, en vandaar naar de CIA en uiteindelijk ook het Pentagon en Buitenlandse Zaken. Iedereen besefte dat dit een kritieke periode was. Nog maar een week eerder, op het Wereld Economisch Forum in Davos, had Musharraf verklaard dat hij niet zou toestaan dat Amerikaanse troepen binnen Pakistans grenzen naar bin Laden zochten. Washington had het tandenknarsend aangehoord en niets gezegd.

Het Mossad-bureau in Washington had inmiddels gereconstrueerd wat er achter de schermen gaande was. Washington zou Musharraf niet onder druk zetten om Khan voor de rechter te brengen wegens het verhandelen en smokkelen van nucleaire kennis en technologie. In plaats daarvan zou de nadruk liggen op Pakistans voortgezette steun aan de oorlog tegen het terrorisme. In ruil daarvoor zouden het Pakistaanse leger en de ISI binnen de grenzen van Pakistan zelf jacht gaan maken op bin Laden. De Amerikaanse Special Forces mochten meehelpen, maar uitsluitend onder Pakistaans bevel. Dit was nagenoeg een garantie voor wederzijdse achterdocht in het veld, en na vier weken werd de speurtocht gestaakt zonder dat er ook maar een spoor van bin Laden was gevonden, iets waarover niemand zich verbaasde.

Bin Laden had – nadat hij had gezegevierd met de verwoesting van de Twin Towers en de schade aan het Pentagon – diverse keren videoboodschappen de wereld in gezonden. De Mossad-specialisten – psychiaters, psychologen en gedragspsychologen – waren tot de slotsom gekomen dat bin Laden nog altijd klonk als een man die zijn eigen werkelijkheid creëerde. Zij concludeerden (ik heb het desbetreffende document gelezen): ‘Heel zijn denken draait om de dood. Uit zijn hele manier van doen en de patronen van zijn uitspraken blijkt dat de dood nu een integraal bestanddeel van zijn leven is geworden. Hij wordt niet gedreven door woede. Er is [in zijn innerlijk] een diepere, alles bezielende en zich alom manifesterende kracht [werkzaam]. Zijn stem is niet eenvoudigweg die van de klassieke volksdemagoog. Er klinkt iets in door dat “de kern van het echte kwaad” kan worden genoemd. Hitler en Stalin hadden dezelfde vocale kenmerken. Hij wordt gedreven door gemaskeerd geweld. Dit stelt hem in staat op volstrekt afstandelijke

manier iedereen die in zijn ogen geen genade vindt het recht op leven te ontzeggen.’

Het uitzenden van zijn laatste videoboodschap, in november 2004, had een golf van opwinding onder de Mossad-analisten teweeggebracht. Die was opgenomen in een televisiestudio, met uitstekende geluidsapparatuur en voortreffelijke belichting. Ze hadden hem gefilmd tegen de achtergrond van een gedrapeerde zijden doek; de gele kleur ervan was bekend als die van zijn favoriete Afghaanse bloem. Toch was het bin Laden zelf door wie de analisten werden geïntrigeerd. Zijn kleding was niet meer die van de bergbewoner, maar van het soort dat Arabische stadsbewoners plegen te dragen. De wandelstok, en de AK-47 die hij bij eerdere videoboodschappen altijd aan de schouder had hangen, schitterden door afwezigheid. Zijn baard was keurig getrimd, zijn ogen stonden helder en zijn huid zag er gezond uit. Niet langer zag hij eruit als de zieke man van zijn eerdere video’s. Toen hij begon te spreken, klonk zijn verhaal rustig en afgemeten. Op eerdere video’s had hij vaak gemompeld en geaarzeld. Te oordelen naar deze recente video moest hij zich professioneel hebben laten coachen. Tijdens het spreken keek hij recht in de camera.

De Mossad-analisten vroegen zich af of deze opname misschien in Pakistan was gemaakt, of wellicht zelfs in een van de noordwestelijke provincies van China, waar verscheidene miljoenen moslims – voornamelijk Oeigoeren – tegen hun zin onder het gezag van Beijing stonden. Onder hen bevonden zich duizenden aanhangers van Al-Qaida of mensen die lid waren van benden die mensen en/of narcotica naar het Westen smokkelden. De conclusie van de analisten was dat aan een van deze benden de taak was toevertrouwd de videoband bij de zender AL Jazeera af te leveren. Zoals altijd bleef deze Arabische zender stug volhouden dat niemand daar er een idee van had hoe de opname in hun handen was beland.

Op die lentedag van 2005 had Jamal de ontmoeting met Horaj echter niet geregeld om verdere bevestiging te krijgen van het feit dat China, ondanks heftige officiële ontdekkingen, nog altijd onderdak verleende aan bin Laden. Het ging hem om informatie over een geheime ‘ondergrondse’ route waarlangs overlopers uit China en Noord-Korea hun levensgevaarlijke reis naar de westerse vrijheid probeerden te maken. De Mossad had vooral belangstelling voor de Noord-Koreaanse geleerde die had meegewerkt aan de ontwikkeling van genetische wapens.

Sinds maart 1984, toen de piloten van Saddam vaten met elk honderd liter vol ziektekiemen boven de Koerdische bevolking van de stad Halanja hadden gedropt, waarbij vijfduizend mensen binnen enkele minuten het leven hadden verloren, was het gevaar van een aanval met biologische wapens op Israël een van de prioriteiten van de Mossad geweest.

Russisch sprekende katsa's waren op het spoor gekomen van geleerden die vroeger in dienst waren geweest van de geheime Afdeling 12 van het Eerste Hoofddirectoraat van de KGB. Zij waren verantwoordelijk voor biologische spionage, de voorbereiding tot en planning van biologische terreuraanslagen en zelfs een totale biologische oorlog. Tot de primaire doelwitten van Afdeling 12 behoorden Israël, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Deze biologen waren er in hun Moskouse laboratoria in geslaagd een paar van 's werelds gevaarlijkste virussen langs genetische weg te manipuleren voor gebruik in een biologische oorlog: ebola, antrax, pokken en bacula. Ook waren zij in de weer geweest met genen die verband hielden met iemands geslacht, ras en andere antropologische kenmerken. Voorts was er onderzoek gedaan naar een wapen op basis van een gifstof die de mentale processen van de mens verstoorde, hetgeen leidde tot onbeheersbare angst en, uiteindelijk, de dood. Daarnaast waren er stoffen ontwikkeld voor het vergiftigen van drinkwaterbekkens, veestapels en farmaceutische fabrieken. Andere geleerden van Afdeling 12 hadden geavanceerde raketsystemen voor het verspreiden van builenpest en het al even dodelijke botulinum. De Mossad-agenten ontdekten dat een aantal van deze wetenschappers kort na de ineenstorting van de Sovjet-Unie was gerekruteerd voor werk in Noord-Korea en China.

Er waren connecties gevonden tussen deze landen en het onderzoek ten behoeve van genetische wapens dat onder het apartheidsregime in Zuid-Afrika was verricht. Het zogeheten Project Coast had specifiek ten doel gehad een etnische bom te ontwikkelen. De leider van dit project, Wouter Basson, was een begaafde maar volstrekt meedogenloze en amorele wetenschapper, wiens vaardigheid in de ontwikkeling van biologische wapens hem had gemaakt tot 'de discipel van de duivel, werkzaam in het meest diabolische aspect van de apartheid', zoals aartsbisschop Tutu het later omschreef. Met gebruikmaking van dekmantelondernemingen die voorwendden bezig te zijn met bonafide medisch onderzoek, vergaarde Project Coast wetenschappelijke informatie uit alle delen van de wereld. Een deel daarvan werd verzameld in een kleine, gehuurde cottage nabij Ascot in het Engelse

graafschap Berkshire. Number One Faircloth Farm Cottage in Watersplash was een onwaarschijnlijk adres voor de ontvangst van ziektekiemen ten behoeve van biologische wapens, onder meer verzonden door de wetenschappers in Noord-Korea. Voor hen – werkzaam in een land dat qua wereldomvattende wetenschap al even geïsoleerd was van de rest van de wereld als Zuid-Afrika in de dagen van apartheid –was deze cottage een centrum voor de uitwisseling van informatie dat volledig aan de waakzaamheid van MI5 was ontsnapt. In een later stadium hadden wetenschappers van Project Coast bezoeken gebracht aan Irak en Libië en uiteindelijk ook aan Iran.

Aanvankelijk hadden de ayatollahs geweigerd biologische wapens te blijven produceren, omdat ze in strijd waren met de islamitische leer – een waarheid die de propagandisten van de Mossad bekwaam overal in het Midden-Oosten uitdroegen. Echter, na de massamoord op de Koerden in Irak had het regime in Teheran de woorden van de Koran verdraaid en had het Iraanse parlement, de Majlis, unaniem gestemd vóór de massaproductie van biologische en chemische wapens. Het document dat Zuid-Afrikaanse wetenschappers bij hun bezoek aan Teheran hadden achtergelaten, werd door de zojuist gecreëerde Quds-strijdmacht – Quds is de Arabische naam voor Jeruzalem – die Iran moest voorzien van genoeg aanvalscapaciteit totdat het land een eigen kernwapenarsenaal had, uit de kast gehaald, want deze Zuid-Afrikaanse blauwdrukken zorgden ervoor dat met het werk snel voortgang werd geboekt.

Een van deze documenten van Project Coast (dat ik zelf onder ogen heb gehad) betoogde: ‘De sleutel tot het creëren van een succesvolle etnische bom bestaat uit het isoleren van de kleine maar cruciale verschillen in de genetische code van de mens.

Dit verschil is niet groter dan 0,1 procent. Niettemin maakt deze minieme hoeveelheid, goed voor drie miljoen letters van de genetische code, het mogelijk onderscheid te maken tussen het ene individu en het andere. Ook maakt dit het mogelijk de verschillen tussen grote etnische bevolkingsgroepen te herkennen. Deze verschillen maken dat ze bruikbaar zijn als een militair wapen.’ Project Coast had ten doel gehad het DNA van bepaalde genen te isoleren en ze zodanig te manipuleren dat ze gemakkelijk konden worden aangevallen door de dodelijke micro-organismen die deze wetenschappers in hun laboratorium hadden ontwikkeld. Net als Afdeling 12 van de KGB spraken zij van een ‘etnische bom’ die ontworpen was voor het neutraliseren of zelfs uitroeien van de zwarte bevolking van Zuid-Afrika. Dit werk stond nog in de kinderschoenen toen het apartheidsregime ineenstortte.

De Mossad had een kleurrijke figuur ontdekt die eveneens in Zuid-Afrika en Noord-Korea had gewerkt. Het betrof de mormoonse gynaecoloog dr. Larry Ford, verbonden aan de Universiteit van Californië in Los Angeles. Vanwege zijn gecultiveerde optreden tegenover patiënten, zijn informele kleding en hoge basketbalschoenen vermoedde geen van zijn patiënten dat hij het soort schurk was dat voorkwam in de thrillers uit de boekenkast in zijn wachtkamer. Dr. Ford had een hechte relatie opgebouwd met Wouter Basson en via hem banden aangeknoopt met de al even sinistere geleerden in Noord-Korea. Niemand had er ook maar een flauw vermoeden van dat dr. Ford op zijn vluchten naar Zuid-Afrika geregeld dodelijke substanties in zijn bagage had. Waar en hoe hij eraan was gekomen, wie toestemming had gegeven voor het vervoer ervan over de Amerikaanse grenzen en de identiteit van de eindgebruiker – dit alles waren eveneens geheimen die dr. Ford mee zou nemen in zijn graf. In het voorjaar van 2000 had hij zelfmoord gepleegd. Toen de politiemensen die de zaak onderzochten de koelkast in Fords woning in Irvine, Californië, openden, vonden ze voldoende reageerbuizen met gif om, zoals een van de agenten het omschreef, ‘de hele staat Californië uit te roeien. Op dat moment begrepen we dat we hier niet met een normaal geval van zelfmoord te maken hadden’. Er waren flacons met kweken van de verwekkers van cholera, botulisme en buiktyfus. Hoe ze in Fords koelkast waren beland, was en bleef een raadsel.

In de nasleep van de tweede oorlog tegen Irak had de Mossad gelegenheid gekregen tot het verhoren van dr. Rihad Taha, de beruchte ‘Dr. Bacil’ die leiding had gegeven aan Saddam Husseins programma voor biologische oorlogvoering. Haar grenzeloze bereidheid tot het uitvoeren van dodelijke experimenten op mensen en de gretigheid waarmee zij op zoek was naar nieuwe manieren om ziektekiemen tot een effectief biologisch wapen te maken, had deze tengere biologe met muisgrijs haar tot een gunstelinge van de Iraakse dictator gemaakt. Als dochter uit een van de machtige families in Saddams Baathpartij had zij haar kennis opgedaan aan de Universiteit van East Anglia in Norwich, Engeland. Ze was in 1979 met een vlucht van Iraqi Airlines uit Bagdad op Heathrow aangekomen, reizend op een ticket eerste klasse. Haar koffers bevatten maatkleding van ontwerpers uit Parijs. Taha liet zich per taxi naar de campus rijden, een ritje van zo’n honderdvijftig dollar. Niemand die daar van opkeek; er waren genoeg buitenlandse studenten die bekendstonden om hun royale uitgaven. Ze had zich laten inschrijven om zich te laten opleiden tot deskundige op het gebied van gewasziekten.

Ze was toen drieëntwintig jaar oud en had de stuitende gewoonte op bloemstelen te kauwen, een gewoonte die haar tanden al helemaal geel had gemaakt. Haar medestudenten vonden haar arrogant, maar haar docenten waren onder de indruk van Taha's toewijding en sympathiseerden zelfs met haar toen haar tentamencijfers teleurstellend bleken. Geen mens vermoedde dat dit een opzettelijke list was om ervoor te zorgen dat zij aan de universiteit verder kon studeren voor het behalen van haar graad.

Het was een idee van haar Iraakse controller, een inlichtingenofficier die aan de Iraakse ambassade in Londen verbonden was. Het gaf haar continue toegang tot geheime documenten over biologische oorlogvoering, deels afkomstig uit Porton Down, het Britse centrum voor onderzoek op dat gebied. De documenten vertelden haar hoe het mogelijk was antrax, botulisme en andere dodelijke ziektekiemen als wapen te gebruiken. Ze leerde hoe ze per spuitbus konden worden verspreid in winkelcentra, of per bommetje in een stadion. Dit alles kon worden gedaan met spullen die over het algemeen stuk voor stuk in elk natuurkundig laboratorium van een middelbare school te vinden zijn. Toen Taha in 1984 terugkeerde in Irak, had ze haar graad in microbiologie behaald en werd ze toegevoegd aan een klein team van andere Irakezen die in het Verenigd Koninkrijk hadden gestudeerd. Dit team vormde de speerpunt van Saddams programma voor biologische oorlogvoering. Nadat zij in 1986 tot directeur van het team was benoemd, verwisselde ze haar dure, modieuze maatpakjes voor de gevechtskleding waarvoor Saddam een grote voorkeur had. Ook verfde ze haar haar met hennep in de kleur van de Eufraat die langs haar landhuis stroomde. Ze vestigde haar laboratoria in het complex van het Al-Hasan ibn al-Hatham Instituut, even buiten Bagdad. Hier begon ze met het doden van haar slachtoffers, onder meer door baby's te injecteren met dodelijke doses van diarree veroorzakende bacteriën. De baby's werden afgenomen van vrouwelijke gevangenen.

In de zomer van 2004 probeerde dr. Taha zich vrij te kopen in ruil voor het leven van enkele Amerikanen, Britten en Ieren die door een fanatieke islamitische terreurgroep in Irak werden gegijzeld. Toen dit voorstel door de Verenigde Staten werd afgewezen, werden de gijzelaars onthoofd door de leider van de groep, Abu Musab al-Zarqawi.

In Tel-Aviv was het comité van de hoofden der inlichtingendiensten dat jaar bijeengekomen onder voorzitterschap van Meir Dagan. Het comité was het erover eens geworden dat Noord-Korea na Iran het grootste gevaar op het gebied van bioterrorisme voor Israël was. Dit

regime bleef Israël dreigen met vernietiging door Iran raketten te leveren waarvan het bereik groot genoeg was om Israël te bestoken met raketkoppen, gevuld met ziektekiemen. De Mossad had vastgesteld dat het regime in Pyongyang een week voor deze vergadering op het punt had gestaan een container met deze raketkoppen naar Teheran te verschepen. Met gebruikmaking van het voor de Mossad openstaande 'achterdeurtje' van de CIA had Meir Dagan CIA-directeur Porter Goss verzocht het Witte Huis over te halen het regime in Beijing te verzoeken deze verscheping te verhinderen. Een telefoontje van Condoleezza Rice had het gewenste resultaat opgeleverd. In Tel Aviv ging men er echter van uit dat dit aan de dodelijke en illegale wapentransacties tussen de twee schurkenstaten nauwelijks een eind zou maken.

De vergadering eindigde met een verzoek aan Dagan tot het uitzenden van een klein katsa-team naar Zuid-Korea, om erachter te komen wat er aan de andere kant van de grens tussen de Korea's gaande was. Een van de leden van dit team was Jamal. Onder de dekmantel van een Iraanse handelaar in kunstvoorwerpen had Jamal een netwerk van informanten overal in Zuid-Azië op poten gezet. Een van die informanten was Horaj, die hem de eerste bijzonderheden had geleverd van wat bij de Mossad bekend zou worden als de 'Nieuwe Exodus' – een geheime vluchtroute voor mensen die zich aan het strenge regime in Noord-Korea wilden onttrekken. Voor hen was dit het equivalent van de bijbelse Exodus geworden.

De vluchtroute had een lange en kleurrijke geschiedenis. Hij was tegen het eind van de Koreaanse Oorlog, omstreeks 1953, gecreëerd door de CIA voor het uit Noord-Korea en China smokkelen van informanten en de uitzending van agenten naar die landen. De informanten werden daartoe van het ene safe-house naar het andere overgebracht en door gidsen door Chinese steden en dorpen naar de grenzen van Cambodja, Laos en Hongkong geëscorteerd, gidsen die voor dit gevaarlijke werk nauwelijks of geen betaling ontvingen. Een van deze gidsen sprak namens velen toen hij tegen zijn CIA-controller zei: 'Ik doe dit voor de democratie'.

De reis kon weken of zelfs maanden in beslag nemen. Een van de bij deze operatie betrokken CIA-officieren vertelde mij: 'Het was te vergelijken met reizen over een spoorweg terwijl je nooit wist wanneer het sein van groen naar rood zou springen. Dan kwam alles tot stilstand totdat het sein weer op groen sprong.'

De route door China was uitermate complex en verliep over de weg, per boot en per trein. Vaak moest er halverwege naar het vertrekpunt

worden teruggekeerd. Sommigen van degenen die aan de reis begonnen, hebben zich nooit in veiligheid kunnen brengen; het gevaar van verraad lag altijd op de loer. De binnenlandse veiligheidsdienst met haar spionnen onder de burgerbevolking en de formidabele geheime dienst van dat land vormden een gevreesd duo. Niemand weet hoeveel CIA-agenten en informanten gevangen zijn genomen en daarna spoorloos zijn verdwenen. Uiteindelijk kwam de Exodus-route stil te liggen. In de loop van de jaren negentig van de twintigste eeuw begonnen er nieuwe gruwelverhalen over de misdaden van het Noord-Koreaanse regime op te duiken. Overlopers vertelden allemaal hetzelfde verhaal: dat van een natie die in toenemende mate werd gekweld door hongersnoden, martelingen en dwangarbeid. Het gruwelijkst van alle verhalen waren de berichten over onmenselijke experimenten op gevangenen, verteld door familieleden die erin waren geslaagd de veertienhonderd kilometer lange grens met China over te steken. Zij die daarheen vluchten, raakten echter van de regen in de drup. China hield circa vijf miljoen van zijn eigen mensen gevangen in kampen die al even meedogenloos waren als de goelagkampen van Noord-Korea. Asielzoekers werden binnen de kortste keren teruggebracht tot over de grens, naar een onvermijdelijk lot van eindeloze verhoren, martelingen en, uiteindelijk, de dood.

Om zulke mensen te redden werd de oude CIA-route heropend door twee opmerkelijke voorvechters van de mensenrechten. Hun Mossad-profielen ontsluiten een beeld van adeldom.

Douglas Shin en Norbert Vollersten liepen allebei tegen de vijftig en hadden sterk uiteenlopende achtergronden. Shin was een Koreaans-Amerikaanse pastor die na een loopbaan als zakenman en filmproducent tot priester was gewjid en pastor was geworden van een kerk in een voorstad van Los Angeles. Hij was op de Aziatische manier beleefd en bescheiden, maar als hij aan de praat raakte over de grove misdaden van het Noord-Koreaanse regime en het lot van de mensen daar, kwam zijn stille hartstocht naar de oppervlakte. Dan maakte hij kwistig gebruik van religieuze metaforen en waren de woede en het verdriet in zijn ogen duidelijk te zien. Hij straalde iets uit dat je het gevoel gaf dat jij, als je niet deel uitmaakte van het antwoord dat hij verlangde, deel uitmaakte van de vele problemen waarop hij stuitte bij zijn pogingen om mensen te redden uit de terreur van het regime van Kim Jong-il, de zoon van Kim Il-sung. Hij was een van de twee organisatoren van de route van de Nieuwe Exodus. De tweede was Vollersten.

Vollersten, een grote, breedgeschouderde man, zag eruit als een van de hippiedemonstranten die eerst tegen de Vietnamoorlog de straat op

waren gegaan, en later tegen de fabricage van kernwapens. Soms klonk hij nog steeds zo. Sommigen noemden hem ‘een beetje gek’; anderen zeiden dat de wereld meer mensen als hij nodig had. Vollersten accepteerde hun bijval met dezelfde gelatenheid als waarmee hij zijn critici aanhoorde, namelijk met een trage glimlach en het wegstrijken van een lok van het haar dat hij nog steeds droeg in de stijl van een eerdere generatie. ‘Het gaf hem iets ontwapenends, zelfs als hij een argument bleef herhalen tot er niets meer te argumenteren viel,’ stond er in zijn Mossad-dossier te lezen.

Als student in Düsseldorf had Vollersten zich volop beziggehouden met politiek en journalistiek, totdat hij zijn artsendiploma had behaald, trouwde en vader werd van vier zoons. Tegen het aanbreken van het nieuwe millenium zou er spoedig verandering komen in dat alles. Hij kwam overhoop te liggen met de bureaucratie van de Duitse gezondheidszorg over de manier waarop deze te werk ging. Toen er niet naar hem werd geluisterd, haalde hij zijn patiënten over tot deelname aan een openbare demonstratie – iets dat nog geen arts vóór hem in Duitsland had gedaan. Opnieuw werd hij genegeerd. Hij organiseerde meer patiëntendemonstraties. Hij werd door de artsenvereniging in de stad Göttingen geroyeerd als lid. Uiteindelijk liet zijn vrouw zich van hem scheiden, bewerend dat hij ‘krankzinnig’ was. Met zijn lange blonde haar en volle snor zag hij eruit als een bejaarde rockster. Hij sloot zich uiteindelijk aan bij een organisatie die zich ‘German Emergency Doctors’ noemde en medici uitzond naar oorden waar behoefte bestond aan humanitaire hulp. Vollersten kon kiezen: de brandende hitte van de Sahara in het zuiden van Sudan, of Noord-Korea. Hij had verscheidene reisgidsen over Sudan gelezen. Maar over Noord-Korea bestonden er geen reisgidsen. Hij besloot juist daarheen te gaan.

Pastor Douglas Shin was als jongeman van twintig vanuit Zuid-Korea naar Californië gegaan. De wetenschap van wat er in Noord-Korea allemaal gebeurde zorgde ervoor dat hij geen rust kreeg, en tegen de tijd van zijn priesterwijding had alles wat hij erover had gelezen en gehoord een doorslaggevende indruk op hem gemaakt. Hij maakte een begin met het leggen van de ‘rails’ voor wat de Nieuwe Exodus zou worden en vond aansluiting bij andere organisaties die zich beijverden voor de mensenrechten.

Inmiddels was Vollersten in Noord-Korea herhaaldelijk gestuit op het doodsbange zwijgen van patiënten als hij vragen stelde over hun leven. Nadat hij bij de beëindiging van zijn contract Noord-Korea had verlaten, begon hij een felle campagne tegen het regime daar te voeren.

Hij ging op zoek naar vluchtelingen uit Noord-Korea en vertelde hun verhalen aan een ieder die wilde luisteren: journalisten, politici en andere beijveraars voor mensenrechten. Hij reisde door Azië om lezingen te houden en oproepen te doen. Hij straalde, zo erkende hij grif, de toornige hartstocht uit van iemand wie de schellen van de ogen zijn gevallen. Zijn persoonlijke leus: 'Voorlichten, provoceren en mobiliseren', werd zijn strijdkreet. Hij en Shin werden twee stemmen die de wereld unisono kond deden van het leed en de ellende van de bevolking van Noord-Korea, of degenen die hun vaderland waren ontvlucht en nu de gevangenen waren van de vijandige omgeving in China. De Nieuwe Exodus werd het brandpunt van alles wat zij wilden bereiken. Tegen 2004 hadden al meer dan driehonderdduizend mensen de vluchtroute gevolgd.

Bij de onzichtbare 'perrons' van de halteplaatsen – onderduikadressen in de Chinese steden, of op boerderijen en rivierboten –loerden de agenten van de geheime diensten en hun informanten. Zoals gebruikelijk werkten Jamal en alle overige Mossad-agenten in hun eentje. Dat was hún methode. Hun instructies waren eenvoudig: spoor iedere overloper op die je de nieuwste informatie over Noord-Korea en het werk daar aan de ontwikkeling van massavernietigingswapens kan geven. Totdat de spionnen en hun informanten één gemeenschappelijke opdracht kregen: de opsporing van dr. Ri Che-Woo. Hij was zonder twijfel de verreweg belangrijkste vluchteling die gebruik zou maken van de Nieuwe Exodus.

Dr. Ri was microbioloog. Hij was de leider van een project dat nog geheimer was dan alle andere geheime projecten in een land waar mensen vanaf hun geboorte de noodzaak tot geheimhouding wordt ingehamerd. Net als Afdeling 12 van de KGB en het Zuid-Afrikaanse Project Coast hadden gewerkt aan de ontwikkeling van hun etnische bom, had dr. Ri, werkzaam bij Instituut 398, gelegen bij Sogramri in het zuiden van de provincie Pyongyang, opdracht een overeenkomstig wapen te ontwikkelen, maar dan een dat bedoeld was om tegen de blanke bevolking op aarde te worden gebruikt. Een aanwijzing voor het grote belang van dit instituut bestond uit het cordon van prikkeldraadversperringen en drie bataljons soldaten eromheen. De eerste aanwijzing over het werk van dr. Ri was afkomstig van een overloper. In de loop van de maanden daarna waren er meer details van overlopers binnengekomen, informatie waaruit kon worden opgemaakt dat dr. Ri en zijn tweehonderdvijftig genetici vermoedelijk verder gevorderd waren dan de Russen en Zuid-Afrikanen. Nu, vele maanden later, had Horaj

verzocht om een ontmoeting met Jamal. Hij had informatie waarop de Mossad en tal van andere inlichtingendiensten met smart hadden gewacht. Dr. Ri bevond zich ergens op een punt langs de Nieuwe Exodus, in een poging langs deze gevaarlijke route de vrijheid te bereiken. Norbert Vollersten was aan de weet gekomen dat dr. Ri een dossier bij zich had, vol informatie over de experimenten die in het kader van het Noord-Koreaanse programma voor biologische oorlogvoering op mensen werden uitgevoerd. Spionnen uit het Westen volgden het doen en laten van de Chinese geheime dienst, de CSIS, en de binnenlandse veiligheidsdienst bij hun pogingen dr. Ri op te sporen. Echter, te midden van een populatie van meer dan 1,3 miljard mensen die gewend waren voortdurend overal te worden bespioneerd, was de Noord-Koreaanse microbioloog sneller in lucht opgegaan dan het vele vuurwerk bij de viering van het Chinese Nieuwjaar.

De onderzoekers van de Mossad in Tel Aviv raadpleegden hun eigen netwerk van collega's, werkzaam bij sommige van de meest vooraanstaande wetenschappelijke instituten ter wereld. Een hunner vertelde dat, toen de Amerikaanse interventie in Nicaragua een hoogtepunt bereikte, het idee van het creëren van een genetische bom ook de genetici van de CIA bezig had gehouden. Zij hadden opdracht gekregen om 'het Nicaraguaanse gen' – zoals het in de CIA werd genoemd – op te sporen. Aanzienlijke bedragen waren besteed aan het vergaren van bloedmonsters van Nicaraguanen voor experimenten in de CIA-laboratoria. Dit project was gestaakt, maar later gereanimeerd voor het lokaliseren van een 'exclusief Cubaans gen'. Ook dat onderzoek was op niets uitgelopen.

Het onderzoek van dr. Ri had echter aangetoond dat het creëren van een etnische bom geen fantasie meer was. Het idee was uitgegroeid tot wat Nobelprijswinnaar Joshua Lederberg had omschreven als 'het monster in onze achtertuin'. De antropoloog John Moore, een erkend expert op het gebied van de etnische bom en zijn gevaren, had voorspeld dat het gebruik ervan genetische varianten kon ontketenen die tot een mondiale besmetting onder de menselijke bevolking op aarde konden leiden, met een mortaliteit als die van het fictieve Andromeda-virus, dat in staat werd geacht de gehele menselijke soort uit te roeien.

Tegen de tijd dat Jamal en Horaj hun ontmoeting in de Hindu Kush hadden afgerond, was de Mossad-agent in het bezit van een foto van dr. Ri. De foto bewees dat hij eruitzag als de doorsnee-Koreaan, klein en stevig gebouwd, met een beminnelijk rond gezicht waarin de ogen – achter een bril – wat ver uiteen stonden. De foto ging vergezeld van een

curriculum vitae dat getuigde van de belangrijke positie die hij had verworven nadat hij was afgestudeerd aan de Universiteit voor de Chemische Industrie in Hambung, een universiteit die veel wetenschappers afleverde die werden ingezet bij de Noord-Koreaanse nucleaire, chemische en biologische wapenprogramma's.

In de loop der jaren was dr. Ri van het ene biotechnologische centrum naar het andere overgeplaatst. Van tijd tot tijd moest hij ontmoetingen hebben gehad met enkele van de achtendertigduizend wetenschappers en technici uit de Sovjet-Unie die waren gerekruteerd voor het werk aan het Noord-Koreaanse programma voor biologische oorlogvoering. Andere Sovjet-onderzoekers waren naar China, Syrië, Libië en Iran vertrokken.

In 1999 was dr. Ri overgeplaatst naar Instituut 398 bij Sogramri. De satellietfoto's die de Amerikaanse NSA geregeld doorgaf aan de Mossad, toonden dat het terrein een oppervlakte had van bijna een vierkante kilometer en was omgeven door wegen waarover druk werd gepatrouilleerd. Tot de kleurloze gebouwen behoorde een betonklomp die als hoofdkwartier diende, naast een gebouw voor communicatiedoeleinden, barakken en opslagtanks voor brandstof. Aan een zijde stonden de woonkwartieren voor officieren en geleerden, dicht bij de ingang van een tunnel. De fotoanalisten meenden dat de tunnel toegang gaf tot een onderaards complex waarin dr. Ri en zijn team hun werk deden.

Het Instituut stond onder bevel van dr. Yi Yong Su. Informatiebronnen hadden uitgewezen dat deze eenenvijftigjarige genetica groot gezag genoot en door haar medegenetici niet weinig werd gevreesd. Bekend was dat zij een hechte relatie had met Kim Jong Il, die in 1994 zijn vader was opgevolgd als hoogste leider van het land.

Het nieuws dat dr. Ri van plan was over te lopen, had niet alleen de Mossad in staat van paraatheid gebracht, maar ook de CIA, MI6 en de Duitse, Franse en Australische inlichtingendiensten. Op een gegeven moment deed een gefluisterd gerucht de ronde, zoals dat zo vaak in de wereld der inlichtingendiensten gebeurt: dr. Ri was onderweg naar Guangzhou, de havenstad in de provincie Kanton in Zuid-China. Van daaruit was het een korte afstand naar Hongkong en leek het mogelijk dr. Ri mee te smokkelen op een van de vele buitenlandse schepen in de haven daar. In de vroege uurtjes van een ochtend – de dag, de week en de maand bleven onbekend – was dr. Ri in een donkerblauwe overall opgedoken bij een van de personeelsingangen van het Guangdong Hotel. Afgezien van allerlei luxe-faciliteiten huisvest dit hotel op de vijftiende

etage ook een aantal buitenlandse consulaten. Dr. Ri maakte gebruik van een magneetkaart om binnen te komen; hoe hij eraan was gekomen, zou onbekend blijven. Ergens in het hotel kwam hij plotseling tegenover officieren van de Chinese binnenlandse veiligheidsdienst te staan. Kort daarna werd hij vanuit de personeelsingang van het hotel in een politiebusje afgevoerd.

In Tel Aviv werd het dossier over dr. Ri gesloten en gearchiveerd. Jamal en de andere Mossad-agenten die hadden gehoopt de geleerde te vinden en over te halen om voor Israël te gaan werken, kregen nieuwe opdrachten. Zij wisten dat zij – alleen al op grond van de aard van hun werk – vroeg of laat onvermijdelijk een nieuw gelegenheidsdoelwit op hun pad zouden vinden.

Begin mei 2005 kreeg Jamal van een van zijn informanten in Rawalpindi de tip dat twee mannen die door de Pakistaanse inlichtingendienst werden vastgehouden, tegenover hun ondervragers hadden bekend dat zij opdracht hadden deel te nemen aan een aanval op de Londense ondergrondse. De identiteit van de twee mannen werd achterhaald: de een, een zekere Zeesham Hyder Siddiqui, was door Pakistaanse agenten opgepakt in Peshawar; de tweede, Naeem Noor Khan, was gearresteerd in Lahore.

In de computers van de Mossad stonden ze vermeld als lid van twee van de vijfenveertig extremistische groepen in Pakistan. Khan maakte deel uit van de Jundullah, het ‘Leger van de Heer’, terwijl Siddiqui lid was van de Karkat-e-Jihad-e-Islami, de ‘Beweging voor de Islamitische Jihad’. Beide groeperingen onderhielden banden met Al-Qaida.

Hoe schaars de door Jamal vergaarde details ook waren, toch stuurde Meir Dagan een gecodeerde boodschap naar Eliza Manningham-Buller, de directeur van MI5. De periode van bekoelde betrekkingen tussen de Mossad en de Britse inlichtingendiensten, veroorzaakt door de aanwezigheid van MI6 in Gaza om te proberen tot een vergelijk met Hamas te komen, kwam ten einde nadat Meir Dagan naar Londen was gevlogen voor een ontmoeting met MI6-directeur John Scarlett. De twee mannen en Eliza Manningham-Buller ontmoetten elkaar tijdens het lunchuur in een besloten ruimte in de Travellers Club. Wat er precies werd besproken, bleef geheim. Kort daarna verlieten de agenten van MI6 de Gaza-strook en ontving het hoofd van het Mossad-bureau in Londen gedetailleerde informatie over het verhoor van Siddiqui en Khan door twee MI5-officieren die voor dat doel naar Pakistan waren gevlogen. Beide terroristen hadden bekend dat zij hechte banden hadden gehad met twee andere jonge Britse moslims, die twee jaar eerder een bloedige

zelfmoordaanslag op een nachtclub in Tel Aviv hadden uitgevoerd. Ook hadden ze gedetailleerde informatie gegeven over de omvang van het wijdvertakte Al-Qaida-netwerk binnen de islamitische gemeenschap in het Verenigd Koninkrijk.

24

Een terroristisch netwerk

Het verzamelen van de dagelijkse edities van de in Londen uitgegeven nieuwsbladen in het Arabisch, Urdu en andere talen uit het Midden-Oosten was en bleef een bestanddeel van de dagelijkse gang van zaken in het Mossad-bureau aldaar, want de hoofdstad bleef een centrum van radicale islamisten die tegen Israël en het Westen fulmineerden.

Na een eerste taxatie door de analisten van het bureau zelf werd dit materiaal iedere dag per diplomatieke postzak naar Tel Aviv opgestuurd. Hier werden de erin vermelde namen afgecheckt op de groeiende lijst van gevangengenomen Al-Qaida-terroristen die door de CIA waren ondergebracht in allerlei geheime verhoorcentra waar de regels van de Conventie van Genève en de Amerikaanse wet ‘niet van toepassing’ waren. Soms gaven familieleden van de verdachte terroristen de Arabische dagbladen nadere bijzonderheden over waar en wanneer zij waren gevangengenomen. Aan de hand daarvan konden de analisten van de Mossad zich een beeld vormen van de activiteiten van de CIA. Dit gebeurde niet zozeer omdat de Mossad tegen marteling was – verre van dat – maar ten behoeven van de zelfverdediging van Israël. Al jaren hadden Amnesty International, het Internationale Rode Kruis en andere mensenrechtenorganisaties de Joodse staat veroordeeld wegens zijn keiharde ondervragingsmethoden en de slechte omstandigheden in zijn gevangenissen. Als er ooit een dag mocht komen dat de Verenigde Staten genoodzaakt waren onderzoek te doen naar de Israëlische methoden voor verhoor onder dwang, zou de Mossad over genoeg data beschikken om aan te tonen dat Israël zich niet als enige aan dergelijke praktijken bezondigde.

In de CIA-operaties werd een centrale rol vervuld door twee vliegtuigen die deze geheime dienst had geleased van een particuliere onderneming in Massachusetts, Premier Executive Transport Services. Een van de toestellen was een Gulfstream met veertien zitplaatsen, waarvan de registratie N379P was; het tweede toestel was een witte Boeing 737, met de registratie N313P (later weigerde die onderneming

met mij over deze geleasede toestellen te praten). De Mossad had de hand weten te leggen op de logboeken van beide toestellen, met alle details van de vluchten die ermee waren gemaakt naar landen met een slechte staat van dienst op het gebied van de mensenrechten. Tot oktober 2005 waren er negenenveertig vluchten mee gemaakt, naar Jordanië, Oezbekistan, Egypte en Guantánamo Bay. Rob Baer, een voormalige CIA-agent in het Midden-Oosten, zou zich later tegenover *The Washington Post* laten ontvallen: ‘Als je behoefte hebt aan een indringende ondervraging, stuur je je gevangenen naar Jordanië. Als je wilt dat ze serieus gemarteld worden, vlieg je ze naar Egypte, waaruit ze nooit zullen terugkeren. En als je wilt dat ze echt net zo lang worden gemarteld dat ze met informatie komen, stuur je ze naar Oezbekistan.’ Craig Murphy, de voormalige Britse ambassadeur in Oezbekistan, werd in de herfst van 2004 de laan uitgestuurd wegens het laten uitlekken van een memorandum dat hij had gestuurd aan de voormalige minister van Buitenlandse Zaken Jack Straw, waarin deze diplomaat erkende dat een paar van de gevangenen die naar Oezbekistan waren gevlogen ‘levend gekookt zijn. De door de Sovjets getrainde ondervragers daar worden onder het martelen gadegeslagen door in dat land – dat door de regering-Bush als een goede bondgenoot werd gezien – gestationeerde CIA-agenten.’

Een MI6-officier vertelde mij: ‘Ik heb informatie uit de eerste hand dat de gevangenen aan hun stoelen worden vastgeketend en dat ze gedurende de vlucht vaak zijn gedrogeerd en gekneveld.’

Een paar van deze vluchten hadden toestemming gekregen om vanuit het geheime verhoorcentrum van de CIA in Kabul – de hoofdstad van Afghanistan – bekend als ‘de Kuil’, van het Israëlische luchtruim gebruik te maken. De Kuil maakte deel uit van een mondiale configuratie van geheime detentiecentra die soms niet groter waren dan een scheepvaartcontainer, of zo groot als het complex in Guantánamo Bay. Majeed Nuaimi, een voormalige minister van Justitie van Qatar, die de families van tientallen ‘verdwenenen’ (zoals hij het noemde) vertegenwoordigde, zei tegen mij: ‘Niemand zal ooit weten hoevelen er verdwenen zijn, maar vermoedelijk zijn het er vele duizenden.’ De omstandigheden waaronder zij gevangen werden gehouden, werden door de in New York gevestigde organisatie Human Rights Watch als volgt beschreven. ‘Zij blijven voortdurend geketend, worden bewust gedurende langere perioden wakker gehouden en worden dikwijls gedwongen om langdurig in pijnlijke houdingen te knielen of te staan.’

De Mossad had weten te achterhalen dat sommige van de technieken in geheime verhoorcentra waren gebaseerd op het beruchte MK-ULTRA-programma voor hersenspoelingen waarvan de CIA zich gedurende de Koude Oorlog had bediend. De MI6-officier die met eigen ogen de geketende gevangenen op hun vlucht naar Oezbekistan had gezien, vertelde mij dat zij direct na hun aankomst gedurende langere perioden werden blootgesteld aan ‘zintuiglijke ontbering’, quasi-executies, honger, seksueel geweld, verkrachting, onderdompeling in water tot de verdrinkingsgrens, afranselingen, intense hitte of kou, stremming van de bloedsomloop met behulp van ijzerdraad, bijna-verwurging, brandende sigarettenpeuken op de huid en allerlei drogeermiddelen om de weerstand van de gevangene te breken.

Intussen bleef de Mossad de namen van terroristen in Arabische kranten die naar de folterkamers waren gestuurd afchecken. Het dagelijkse sleepnet vergaarde ook de recentste pamfletten waarin de daders van de aanslagen van de elfde september 2001 werden verheerlijkt, naast geactualiseerde adreslijsten van Britse rabbijnen en hun synagogen. ‘Zij moeten worden herinnerd aan de misdrijven die Joden tegen ons moslims hebben begaan,’ betoogde de in Londen gevestigde radicale groepering Al-Muhajiroun. Een soortgelijke oproep werd gedaan door een andere radicale groepering, de Abu Hafs al-Masri-brigades. Zij hield haar groeiende aantal aanhangers in het Verenigd Koninkrijk voor dat zij ‘een bloedige oorlog heeft verklaard aan onze heidense buren. Wij zullen de steden van Europa met de grond gelijkmaken. Wij zullen ze onderdompelen in bloed, totdat hun leiders hun troepen uit Irak hebben teruggetrokken.’

Regelmatig werden islamitische geestelijken uitgenodigd om voor de BBC-camera’s uitleg te komen geven over het ‘martelaarschap’ van de plegers van zelfmoordaanslagen. Of zoals dr. Yusuf al-Qardawi het voor het vlaggenschip onder de actualiteitenrubrieken van de BBC, *Newsnight*, formuleerde: ‘Het is een indicatie voor de gerechtigheid van Allah, de Almachtige.’ Veel jonge Britse moslims droegen de fatwa die Osama bin Laden in februari 1998 had afgekondigd nog altijd bij zich: ‘Het gebod tot het doden van de Amerikanen en hun bondgenoten – burgers én militairen – is een individuele plicht voor iedere moslim die daartoe in onverschillig welk land in de gelegenheid is, om de grote moskeeën van Mekka te bevrijden uit hun greep en hun legers te verdrijven uit de landen van de islam.’

Met de hulp van het sayanim-netwerk van Joodse vrijwilligers overal in het Verenigd Koninkrijk verzamelde het Mossad-bureau in

Londen steeds meer bewijsmateriaal over de omvang van het gevaar dat het wijdvertakte islamitische extremisme voor het Verenigd Koninkrijk vormde. Inmiddels, in 2005, waren er bijna vijfduizend sayanim in het land actief. Zij fungeerden als de 'ogen en oren' die Meir Amit zich had voorgesteld toen hij dit netwerk in het leven riep. Niet langer betrof het alleen familieleden van Duitse Joden die in de jaren dertig in het land waren aangekomen, na voor de nazi's te zijn gevlucht. Nu behoorden er ook Joden toe uit Libanon, Syrië en, recenter, Irak en Iran: winkeliers, huizenverhuurders en cafébezitters in Aziatische gemeenschappen die een gestage informatiestroom op gang hielden.

Een Iraakse boekhandelaar in de Noord-Londense voorstad Wembley had een bewijs aangeleverd dat islamitische extremisten waren doorgedrongen tot in het hart van de regering-Blair. Ahmad Thomson, een islamitische jurist en vooraanstaand lid van de Association of Muslim Lawyers, was benoemd tot adviseur van de eerste minister inzake de beste manier om tegen dit extremisme op te treden. Thomson was echter tevens de auteur van een boek dat in de moslimgemeenschap als warme broodjes over de toonbank ging, getiteld *The New World Order*. Volgens dit boek bestond er een 'zionistisch plan om vorm te geven aan de gebeurtenissen op de wereld'. Ook voorspelde het boek dat aanslagen als die van de elfde september en zelfmoordaanslagen in Israël 'deel uitmaken van de komende confrontatie tussen *muminum* (zij die de islam accepteren) en *kaffirun* (ongelovigen)'. Andere islamitische adviseurs van de regering hadden voor hun benoeming Osama bin Laden bezongen als een 'heilige krijgsman' en de plegers van zelfmoordaanslagen verdedigd als 'ware martelaren'.

Hoewel de regering-Blair eindelijk had beloofd dat extremistische imams en andere geestelijken die het terrorisme bepleitten zouden worden uitgewezen, bleven deze radicale imams en leraren gedurende de hele zomer van 2005 in hun moskeeën en opruiende artikelen op hun websites een lans breken voor de heilige oorlog.

Mohammed al-Massari, een Saudische militant van middelbare leeftijd die uit zijn land naar het Verenigd Koninkrijk was gevlucht, had de overheid ervan overtuigd dat hij een wisse dood tegemoet ging als hij terug moest naar het woestijnkoninkrijk. Hij ging tot juni 2005 onverdroten door met het vertonen van video's waarop Britse en Amerikaanse gegijzelden in Irak werden onthoofd. Bovendien runde hij een radiostation op het internet dat opriep tot de heilige oorlog. Abu Qatada, die uit Jordanië naar Londen was gevlucht en zei dat hij daar werd vervolgd om zijn geloofsovertuiging, had eveneens toestemming

gekregen in Engeland te blijven. Hij had zijn gastland beloond door zijn volgelingen aan te stoken om naar Irak te reizen en soldaten van de coalitie te vermoorden. De Hizb-a-Tehia, de Pakistaanse Bevrijdingspartij die in eigen land verboden was, gebruikte haar Londense vestiging voor het rekruteren van jonge moslims voor de strijd van de Taliban tegen Amerika. In andere islamitische enclaves in de voorsteden van West- en Noord-Londen staken extremistische imams hun gifpreken af, net als in de steden Leicester, Manchester, Leeds, Bradford en Glasgow. Duizenden jonge, gemakkelijk te beïnvloeden moslims, voor het merendeel geboren in het Verenigd Koninkrijk, werden geïndoctrineerd met het doel haat te kweken tegen hun eigen geboorteland.

Al deze informatie had Nathan op zijn computer opgeslagen. Een deel ervan was afkomstig van zijn liaisonofficier bij het Joint Terrorism Analysis Centre, of JTAC, het gezamenlijk centrum voor terrorismeanalyse dat was ondergebracht in het MI5-kantoor in Millbank. Het JTAC was in 2003 geopend in het kader van de rol van het Verenigd Koninkrijk in de oorlog tegen het terrorisme. Het honderd man sterke personeel was geput uit alle delen van de inlichtingendiensten die het terrorisme bestreden. Zij werkten in een helder verlichte, vensterloze ruimte in de kelder van het kantoorgebouw. De niet van opschriften voorziende toegangsdeur kon alleen worden geopend met behulp van magneetstripkaarten waarvan de codes regelmatig werden veranderd. De werkstations, uitgerust met de modernste communicatiemiddelen, ontvingen en verzonden een gestage informatiestroom. Geheime informatie van het soort dat voorheen alleen was gedeeld met de CIA, de Mossad en de Franse en Duitse geheime diensten, werd sinds de aanslagen op Bali en Madrid naar aanzienlijk meer geheime diensten doorgegeven. Dit had geleid tot een vloed van hoogwaardige inlichtingen, afkomstig uit bronnen als de GROM, de door de SAS getrainde terreurbestrijdingseenheid van Polen. Het betrof bijvoorbeeld gegevens over Jamal Zougam, die verdacht werd van betrokkenheid bij de bomaanslagen op de treinen in Madrid en het plan om met de kerst in Warschau een reeks bomaanslagen te plegen. De Spaanse geheime dienst had bijzonderheden gestuurd over Zougams bezoek aan Londen, waar hij de radicale moskee bij Finsbury Park had bezocht. De imam daar, Abu Hamza, had in zijn preken gepleit voor steun aan bin Laden, en voerde nu vanuit zijn gevangeniscel verzet tegen een uitwijzingsbeschikking wegens zijn rol bij de aanslagen op Amerikanen in het Midden-Oosten. In 2006 was Abu Hamza veroordeeld tot zeven jaar gevangenisstraf

wegens het ‘bevorderen van, en deelnemen aan terroristische activiteiten’. Na het uitzitten van die straf zal hij worden gedeporteerd naar Amerika, waar hij terecht zal staan wegens ‘medeplichtigheid aan het vermoorden van Amerikaanse burgers in het Midden-Oosten’.

Volgens een Frans inlichtingenrapport hebben al deze rekruteringsacties ertoe geleid dat ‘meer dan vijfendertigduizend mensen in het land achter Al-Qaida staan, van wie er velen tot de islam zijn bekeerd. Zij hebben zich georganiseerd in eenheden naar militair voorbeeld en komen regelmatig bijeen om te worden getraind in het hanteren van wapens en explosieven, en op het gebied van gevechtstactieken en indoctrinatie. Zij worden geïnstrueerd vanuit commandocentra in woonplaatsen en districten onder bevel van het nationale Al-Qaida-commandocentrum.’ Een ander inlichtingenrapport, afkomstig van de Duitse Bundesnachrichtendienst (BND), meldde in juni 2005 dat er in de Bondsrepubliek naar schatting zo’n dertigduizend Al-Qaida-sympathisanten wonen. Nathan had zijn liaisonofficier verteld dat de Mossad van mening was dat de leiders van de beweging hun basis hadden in Hamburg, de havenstad van waaruit verscheidene van de daders van de aanslagen van de elfde september afkomstig waren.

In juni 2005 hadden Nathan en zijn liaisonofficier opnieuw diverse steden in Noord-Engeland bezocht, in het kader van een veiligheidsoperatie zonder weerga. Twintig geheime diensten van over de hele wereld hadden de handen ineengeslagen voor het beschermen van de G8-top die in juli in het Schotse Gleneagles zou worden gehouden.

Samen hadden zij een veiligheidscordon gecreëerd waartoe onder meer de Duits-Poolse grens behoorde, met het doel om uit de Balkan afkomstige terroristen te onderscheppen. Spaanse inlichtingenofficieren waren verbonden aan de Britse luisterposten op Gibraltar en Cyprus, zodat op die manier de Noord-Afrikaanse kust, al jaren een springplank van Al-Qaida-terroristen naar Europa, beter kon worden bewaakt. De Italiaanse Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (SISMI) had grote aantallen agenten ingezet met de opdracht uit te kijken naar terroristen, afkomstig uit de islamitische republieken van de voormalige Sovjet-Unie. In de havens aan Het Kanaal waren Franse en Nederlandse inlichtingenofficieren op hun qui vive.

De linguïsten, analisten en technici van de Britse luisterpost in de ruimte (GCHQ), bleven continu het berichtenverkeer onderscheppen, op zoek naar een eerste teken van gevaar. De GCHQ-computers hadden eerder al ‘gebabbel’ ontcijferd waaruit kon worden opgemaakt dat Italiaanse anarchisten van plan waren naar het Verenigd Koninkrijk te

reizen, nog vóór de G8-top zou beginnen. Amerikaanse satellieten, bediend vanaf de NSA-basis op Menwith Hill in Noord-Engeland, waakten over een gebied dat zich van de woestijnen in Irak in het westen uitstrekte tot aan het Oeralgebergte in het oosten.

De DGSE, de Franse inlichtingendienst die voor de duur van de top belast was met de bescherming van president Chirac, ontdekte dat Europese anarchisten, met inbegrip van de Ya Basta-groepering, recentelijk in Calais een ontmoeting hadden gehad met de beruchte Britse anarchistische groep Class War. Van beide groeperingen is bekend dat zij voorstander zijn van gewelddadige protestacties. De Duitse BND bevestigde dat anarchisten uit Duitsland onlangs een 'anarchistische conferentie' in het Engelse Nottingham hadden bijgewoond.

MI5, die samen met MI6 de multinationale beveiligingsoperatie zou coördineren, maakte al jacht op een Italiaanse terrorist met de bijnaam 'de Raaf', die vermoedelijk al in Engeland was en van wie bekend was dat hij contacten had met een Al-Qaida-cel in Bologna, een bekend Italiaans broeinest van terroristen. Informatie over hem was ontdekt tijdens een razzia door Italiaanse agenten die had geleid tot de arrestatie van tachtig anarchisten die van plan waren naar Gleneagles af te reizen. De CIA leverde tweehonderd agenten en hypermoderne elektronische apparatuur voor de bescherming van president Bush. Drie Russische inlichtingendiensten, de GROe, de FCS en de SVR, hadden MI5 persoonsbeschrijvingen gegeven van Tsjetsjeense terroristen die wellicht een aanslag op de G8-top van plan konden zijn. De FCS had het JTAC gewaarschuwd dat ook een zelfmoordaanslag niet mocht worden uitgesloten.

Een poging om die mogelijkheid te verijdelen had Nathan eens te meer naar de moslimenclaves in Noord-Engeland gevoerd. De Mossad had niet alleen haar sayanim daar, maar bovendien een netwerk van informanten binnen de moslimgemeenschappen. Zij waren overwegend jong en zetten hun eigen leven en dat van hun familie op het spel door informatie te leveren. Ook zij waren aangespoord om alert te zijn op elk teken dat erop kon wijzen dat er een zelfmoordaanslag was gepland.

In het kader van de voorbereidingen op de G8-top had het Londense Mossad-bureau al een document doen uitgaan aan alle politiekorpsen en veiligheidsdiensten, waarin werd beschreven hoe de Mossad had geleerd de pleger van een zelfmoordaanslag bij voorbaat te identificeren. In dit document stond onder andere:

De aspirant-pleger van een zelfmoordaanslag is jong, tot maximaal achter in de twintig. In regel betreft het een man, maar vergeet niet dat

het aantal vrouwelijke aanslagplegers sterk toeneemt. Hij of zij zal een rugzak of een boodschappentas vol springstoffen dragen. De persoon die op het punt staat een dergelijk groot risico te nemen, zal transpireren. Kijk naar de handen; zijn ze klam? Kijk naar de ogen; bewegen ze schichtig? Kijkt hij/zij voortdurend om zich heen? Probeert hij/zij kennelijk oogcontact te vermijden? De aspirant-pleger van een zelfmoordaanslag draagt in de regel een honkbalpet of ander hoofddeksel dat het gezicht verbergt voor bewakingscamera's. Als de bom zich in een tas bevind, zal de aspirant-dader om de haverklap naar de tas kijken, vooral tijdens een rit met het openbaar vervoer. Let op de lichaamsvorm. Benen van gemiddelde lengte duiden over het algemeen op een gemiddelde lichaamsgrootte. Als de persoon er te omvangrijk uitziet voor zijn of haar benen, nek of gezicht, kan dat verdacht zijn. Spreek de verdachte onder geen voorwaarde aan. Als u schreeuwt: 'Het is een bom!', zal de aspirant-dader zeer waarschijnlijk dusdanig in paniek raken dat hij/zij de bom tot ontploffing brengt. Onthoud ook dit: de aspirant-dader zal vermoedelijk argwaan in zijn/haar omgeving hebben gewekt. Goede informatievergaring zal waarschijnlijk betekenen dat u iemand in die gemeenschap hebt die u zal waarschuwen. Vergeet echter nooit dat er niet zoiets bestaat als een exacte wetenschap voor het ontdekken van een aspirant-aanslagpleger. Het is mede afhankelijk van opgedane ervaring en een dosis geluk.

De Mossad was niet de enige inlichtingendienst die moslimgemeenschappen had geïnfiltreerd. MI5 had surveillancestations met zeer geavanceerde technologie opgezet in districten waar assimilatie tussen Aziatische gemeenschappen en de Britse bevolking had plaatsgevonden, waar jongeren vaste banen hadden gevonden en geregeld bezoeken brachten aan tantes en ooms in Pakistan en andere landen, en waar jongemannen zich na het vrijdagavondgebed nooit in het openbaar lieten zien in gezelschap van grimmige militanten. Dit was de categorie die MI5 in het oog hield. Tijdens hun reizen naar Pakistan hadden sommigen van hen contact gelegd met Al-Qaida. Deze jongeren werden 'Trojanen' genoemd en waren gerekruteerd als binnenlandse terroristen. Hun mobieltjes werden afgeluisterd, hun gesprekken werden vastgelegd en geanalyseerd, hun doen en laten werd gefilmd en ook hun contacten werden minutieus geschaduwd. Met door ruiten weerkaatste radiogolven werden gesprekken binnenskamers afgeluisterd; de nieuwste technologie werd gebruikt voor het screenen van e-mails en het afspeuren van het internet naar belastende bestanden. Bij elke surveillance-eenheid van MI5 was een jurist van het JTAC ingedeeld die

tot taak had de surveillance-activiteiten te bewaken om ervoor te zorgen dat alle eventuele bewijzen in een rechtszaal overeind bleven. Toch was het aantal arrestaties vrij beperk gebleven.

Dit kwam deels doordat islamitische groeperingen al heel snel de nieuwste informatietechnologie hadden omhelsd om deze voor hun doeleinden te gebruiken. In de Arabische wereld was het volledige potentieel van het internet pas duidelijk geworden bij het begin van de tweede Palestijnse intifada in 2000. De succesvolste website was de *Electronic Intifada*, door Yasser Arafat ‘ons wapen voor massavernietiging’ genoemd. Degenen die het initiatief ertoe hadden genomen, hadden hun bases in Nederland, Canada, Chicago en Leicester, in hartje Engeland. Van hieruit voerden zij hun asymmetrische oorlog door de nieuwste technologie te gebruiken voor het in cyberspace verbreiden van hun haat.

Net als MI5 had het Mossad-bureau in Londen het tweewekelijkse online-magazine voor alle jihadisten verzameld, samen met – sinds 2001 – de kwartaalversie voor vrouwelijke moedjahedien. Diezelfde websites werden ook bewaakt door diplomaten in de Amerikaanse ambassade aan Grosvenor Square in Londen. Er was echter een belangrijk verschil: de Mossad-bureaus hadden mensen die in staat waren meteen te lezen wat er op de website werd gepubliceerd; dit was voor de Amerikaanse diplomaten onmogelijk. Zij konden het materiaal alleen maar doorsturen naar Buitenlandse Zaken of de CIA. De al overwerkte vertalers en analisten daar waren genoodzaakt tot het nemen van steekproeven van de dagelijkse stroom binnenkomende teksten in vreemde talen, zoals een van deze vertalers het omschreef. Hij zei tegen mij: ‘Luister, er is niet veel veranderd sinds de week vóór de elfde september, toen de Mossad een telefoontje van bin Laden naar zijn moeder onderschepte – jazeker, zijn moeder, verdomme! – waarin hij zei dat hij niet op haar verjaardag kon komen omdat hij het te druk had. Die boodschap werd via de gebruikelijke kanalen doorgegeven aan het middenkader van de CIA. Daar vonden ze het “te vaag” om er iets mee te doen.’

Via zijn contacten met sayanim en informanten in Leeds, waar Joden en moslims naast elkaar leven, was Nathan aan de weet gekomen dat radicale figuren begonnen waren boodschappen te plaatsen op e-mailaccounts van Hotmail of Yahoo – hoewel ze ze niet hadden verstuurd. In plaats daarvan sloegen ze ze op in de map ‘Concepten’ van deze accounts. Aangezien ze niet werden verstuurd, konden ze ook niet worden onderschept. Echter, iedere radicaal die het wachtwoord voor de

desbetreffende account kende, kon vanuit iedere plaats ter wereld inloggen en de boodschap lezen.

Een informant had Nathan een wachtwoord doorgegeven. Er stond echter niets in de account dat zou kunnen wijzen op een op handen zijnde zelfmoordaanslag of een andere gewelddaad op de G8-top in Gleneagles.

Die eerste week van juli 2005 begon Nathan zijn dag steeds, als hij naar zijn werk reed, met luisteren naar het programma *Today* op BBC Radio-4. Dit programma had allang een gevestigde naam als verplicht luisterstation voor politici, buitenlandse diplomaten en de mandarijnen van Whitehall, én uiteraard de inlichtingengemeenschap in de hoofdstad. Iedereen rekende op een nieuwe botsing tussen de regering-Blair en de BBC vanwege de steeds terugkerende kritiek op de rol van Blairs regering in de Irak-oorlog. Hoewel de eigenlijke oorlog met Irak al voorbij was, was het vraagstuk van Saddams arsenaal van massavernietigingswapens de spil gebleven van de politieke maalstroom die een bedreiging vormde voor zowel eerste minister Tony Blair als president George W. Bush. De kern van de verbitterde strijd was de oorspronkelijke bewering van *Today* dat Tony Blair had ingestemd met het ‘aandikken’ van een dossier waarin stond dat Saddam beschikte over de mogelijkheid om WMD’s te lanceren tegen het Westen – de reden die Blair had genoemd voor zijn besluit Bush terzijde te staan in diens oorlog tegen Irak. Het programma had openlijk verwezen naar de geleerde dr. David Kelly, die een van de *Today*-journalisten bewijzen in handen had gespeeld met betrekking tot zijn bewering dat het dossier was ‘aangedikt’.

Dr. Kelly was in dienst van de Britse overheid. Hij was een van de meest gezaghebbende experts op het gebied van biologische wapens ter wereld. Als zodanig was hij verbonden aan de Chemical and Biological Defence Establishment in Porton Down, waar hij de afdeling Microbiologie leidde. In de nog grotendeels geheime wereld waarin werd gezocht naar middelen om het land te verdedigen tegen het gevaar van biologische wapens, werd de stem van dr. Kelly de onaantastbare autoriteit, die geregeld werd geraadpleegd door functionarissen van de afdelingen Proliferatiebestrijding van Buitenlandse Zaken, Defensie, MI5 en MI6, en de Mossad. Al meer dan tien jaar had hij zich beziggehouden met de misleiding, de leugens en het bedrog achter Saddams programma voor biologische wapens. Iedere dag ontving hij in zijn kantoor, Kamer 2/35 van het secretariaat voor Proliferatiebestrijding en Wapenbeheersing van het ministerie van Defensie in Whitehall, e-mails en telefoontjes waarin zijn hulp werd ingeroepen.

Nathan had hem ontmoet nadat dr. Kelly had geparticipeerd in een gezamenlijke operatie van de Mossad en de Canadese inlichtingendienst om een verbod los te krijgen op de verscheping van biologische materialen vanuit Montreal naar Irak. Later had Nathan de geleerde vergezeld naar het Instituut voor Biologisch Onderzoek in Tel Aviv – een van de zeer weinige buitenstaanders die toestemming kregen voor zo'n bezoek. Na afloop van de tweede Irak-oorlog in 2003 was dr. Kelly naar Bagdad teruggekeerd. De CIA en MI6 hadden hem verzekerd dat er granaten en raketten waren waarmee enorme hoeveelheden ziektekiemen konden worden gelanceerd, ziektekiemen die in het diepste geheim tussen de eerste en tweede Irak-oorlog waren geproduceerd. Hij had niets van dat soort wapens kunnen vinden. Zijn bazen hadden erop aangedrongen dat hij er nog eens heen zou gaan om er nóg grondiger naar te zoeken. Ook nu vond hij niets. De druk hield aan. Niemand verwachtte dat de innerlijke gyroscoop die dr. Kelly's besluitvorming in evenwicht hield zou gaan slingeren. Nathan had, nadat hij er niet in was geslaagd WMD's op te sporen, iedere kromme zet in de openbare vernedering van dr. Kelly op de voet gevolgd, evenals zijn verhoor door de inlichtingencommissie van het Lagerhuis, het laten uitlekken van zijn naam als de bron van het *Today*-verhaal als zou de regering het dossier hebben 'aangedikt', en de manier waarop hij later door de media onder vuur was genomen. Uiteindelijk was het dr. Kelly allemaal te veel geworden.

Donderdag 17 juli 2003, om half drie 's middags, ging hoofdinspecteur Alan Young van de Britse recherche achter zijn beveiligde computer zitten om een begin te maken met de aanleg van een uiterst geheim dossier. Hij begon met het uittikken van een codenaam: operatie-Mason. Eronder liet hij erop volgen: 'Niet voor publicatie. Operationele informatie recherche.' Hij voegde er de data aan toe: 17-07-03, 14 uur 30, om aan te geven dat het dossier die middag om half drie was aangemaakt. Youngs dossier was het resultaat van een hele ochtend intense besprekingen in diverse overheidskantoren in Whitehall. In zijn in pasteltinten ingerichte kantoorsuite in het gebouw van het Comité Gezamenlijke Inlichtingendiensten had John Scarlett, de afgelopen twee jaar voorzitter van dit comité, zijn deel van de telefoontjes aangenomen. Scarlett had een gevoelige neus voor zich aandienende problemen, en hij moet hebben aangevoeld dat de antwoorden van dr. Kelly voor de parlementaire commissie en het voortdurende geschil tussen BBC en regering een serieus probleem begonnen te worden.

Scarlett had een centrale rol gespeeld in het besluit het controversiële dossier aan te maken. Daarbij had hij de met zorg beoordeelde input van dr. Kelly in de beginconcepten ervan achterwege gelaten. De oorspronkelijke informatie was afkomstig van MI6 en goedgekeurd door de toenmalige directeur-generaal sir Richard Dearlove, voordat zij haar, via het bureau van de militaire inlichtingendienst lopende, elektronische weg door de inlichtingengemeenschap had gevonden. Niemand had steun gegeven aan dr. Kelly's oorspronkelijke oordeel dat Saddam géén WMD's had. Hij was de roepende in de woestijn geworden die uiteindelijk had besloten zich tot de BBC te wenden. Wat had Kelly anders kunnen doen? Wat zou hij nog meer doen? Of zeggen? Dit waren de vragen waarover Scarlett zich het hoofd brak.

Dr. Kelly had telefoontjes gekregen die volgens zijn vrouw, Janice Kelly, beslist afkomstig moesten zijn van MI6. Ze herinnerde zich dat haar man een paar telefoontjes had afgehandeld achter de gesloten deur van zijn studeerkamer, waar zeven laptops stonden opgesteld, alsmede een streng beveiligde computer, die alle door MI5 waren geïnstalleerd, net als zijn rechtstreekse, streng beveiligde telefoonverbinding met Porton Down. Later bleek dat hij na het verlaten van zijn huis onder het lopen nog twee andere telefoontjes op zijn mobieltje had gekregen. De identiteit van de bellers zou nooit worden achterhaald.

Dr. Kelly's lichaam werd de volgende dag gevonden in een bos. Twee verschillende politieteams noemden uiteenlopende locaties als vindplaats. Tegen die tijd hadden leden van het Technical Assessment Centre van MI5 alle elektronica uit dr. Kelly's studeerkamer verwijderd. De gegevens erop zouden geheim blijven. Echter, drie eminente Britse medische specialisten namen het uitermate ongebruikelijke besluit om in het openbaar te verklaren dat dr. Kelly, te oordelen naar de gepubliceerde forensische details, onmogelijk zelfmoord kon hebben gepleegd. Hun conclusies riepen verontrustende vragen op. Wat was de verklaring voor het gebrek aan bloed rond de dunne snede in de pols? Welke rol – als daar al sprake van was geweest – had het geringe aantal pijnstillers gespeeld die hij had geslikt? Konden de antwoorden op die vragen in verband worden gebracht met dr. Kelly's eigen voorspelling tegenover een vriend dat het hem 'niet zou verbazen als mijn lichaam ooit ergens in een bos wordt gevonden'?

De Mossad had diverse redenen om meer dan vluchtige aandacht aan die woorden te besteden. Dr. Kelly had een ongeëvenaarde crisis uitgelokt voor de regering-Blair, nadat hij in het openbaar de

rechtsgeldigheid van het inmiddels beruchte ‘aangedikte’ dossier in twijfel had getrokken. ‘Hoe bespottelijk het ook voor buitenstaanders mag klinken, het elimineren van een lastpak is geen onbekend verschijnsel in de schaduwzijde van het inlichtingenwerk. Mossad doet dat met zijn kidons. Ook andere diensten hebben hun killers altijd paraat, huurmoordenaars die niet zijn op te sporen,’ verzekerde Ari Ben-Menashe mij.

Er deden hardnekkige verhalen de ronde, van de strekking dat dr. Kelly een doelwit voor de doodseskaders van Saddam Hussein was geworden toen hij in Irak op zoek was geweest naar het WMD-arsenaal. Zijn eigen contacten bij MI5 hadden hem gewaarschuwd dat hij gevaar liep. Er waren nog andere mogelijke gevaren voor zijn veiligheid. Zijn werk bij het ontsluieren van het geheime biologische-wapenarsenaal van de Sovjet-Unie had veel van de onderzoekers daar in het harnas gejaagd toen hij had geweigerd hen te helpen werk te vinden in het Verenigd Koninkrijk. MI5 had dr. Kelly erop gewezen dat sommigen van die geleerden nog nauwe contacten onderhielden met de Russische inlichtingendiensten die op dat moment in de Russische ambassade dertig agenten aan het werk hadden. Dr. Kelly had zelfs een lijst met alle kentekens van hun auto’s gekregen. Slechts een week voor zijn dood was er een Land Rover – met in het kenteken de combinatie 248D, dat alle Russische diplomatieke voertuigen krijgen – waargenomen op minder dan dertig kilometer van Southmoor, het dorp waar dr. Kelly woonde.

Meir Dagan had Nathan verzocht een rapport over de dood van de geleerde op te stellen. Het hoofd van het Londense Mossad-bureau had zijn kennis over de achtergrond van dr. Kelly laten actualiseren nadat zijn lichaam op Harrowdown Hill was gevonden, een mooi, bebost plekje nabij zijn huis. De technici van het Tactical Assessment Centre hadden de harde schijven uit de computers uit dr. Kelly’s studeerkamer ontleed en ook de telefoontjes van en naar het mobieltje dat op zijn lichaam was gevonden geanalyseerd. Hoewel het merendeel betrekking had op zijn dagelijks werk bij het ministerie van Defensie en in Porton Down, waren er ook wat persoonlijke details aan het licht gekomen. Zoals twee aanbiedingen voor een baan in de particuliere sector in Amerika.

Een van die aanbiedingen was afkomstig van een in Washington gevestigd bedrijf, Hadron Advanced Biosystems. Dat bedrijf werd gerund door een overloper uit de voormalige Sovjet-Unie, Kamovtjan Alibekov, die zelf als expert aan het programma voor biologische oorlogvoering van dat land had gewerkt en uitvinder was van ’s werelds meest gevaarlijke, genetisch gemanipuleerde antraxvirus. Hij had een

nieuw thuis gevonden in de Amerikaanse biodefensie-industrie en zijn naam veranderd in Ken Alibek. Zijn bedrijf had nauwe betrekkingen met het Pentagon en de CIA, en omschreef zichzelf als ‘specialisten in de ontwikkeling van technische oplossingen voor de Amerikaanse inlichtingengemeenschap’.

Het tweede aanbod kwam van Regman Biotechnologies, een bedrijf dat dr. Kelly zelf had helpen opzetten in het Verenigd Koninkrijk. Ten tijde van zijn dood had die onderneming een contract met de Britse marine voor ‘de ontwikkeling van een diagnostische en therapeutische behandeling tegen antrax (miltvuur)’. Zij omschreef haar ondernemingsmissie als ‘onderzoek naar krachtige alternatieven voor antibiotica’. Beide ondernemingen hadden dr. Kelly een verdubbeling van zijn huidige salaris in het vooruitzicht gesteld, genoeg om de particuliere medische behandeling te bekostigen die Janice dringend nodig had en waarvoor een lange wachtlijst bij de Britse instellingen voor openbare gezondheidszorg bestond.

Nicholas Gardiner, de onderzoeksrechter van Oxfordshire, was tot de conclusie gekomen dat dr. Kelly zelfmoord zou hebben gepleegd door zijn linkerpols open te halen met een bot pennenmes dat hij gewoonlijk alleen in zijn tuin gebruikte. Bovendien zou hij achtentwintig tabletten coproxamol hebben geslikt, een pijnstiller tegen gewrichtsontsteking. Dr. Kelly had die aandoening nooit gehad. Het zou moeilijk zijn geweest die dingen zonder water door te slikken of ze stuk te kauwen. Het geheel nam een bizarre wending toen plotseling de gebitsgegevens van dr. Kelly uit het archief van een plaatselijke tandarts verdwenen bleken te zijn, een uur nadat zijn lichaam was gevonden. Zijn tandarts deed aangifte bij de politie. Twee dagen later doken de gegevens weer op in zijn praktijk. Dr. Nicholas Hunt, de patholoog-anatoom die sectie op het lijk verrichtte, was voldoende verontrust om de politie te verzoeken een DNA-test te laten doen ‘om er zeker van te zijn dat het lijk inderdaad dat van dr. Kelly was’. De patholoog-anatoom wees erop dat er ‘diverse oppervlakkige schrammen op de pols’ te zien waren, ‘plus een diepe wond die wel de ellepijpslagader, maar niet de spaakbeenslagader door had gesneden’. Hij kwam tot de slotsom dat dit tot een fatale bloeding had geleid.

Die conclusie werd opnieuw aangevochten door de drie medici die al in twijfel hadden getrokken dat dr. Kelly zelfmoord zou hebben gepleegd. Dr. David Halpin, een specialist in ernstig fysiek letsel, de röntgenoloog dr. Stephen Frost en de vaatchirurg dr. Martin Bristingi zeiden alle drie dat zij in heel hun gezamenlijke ervaring – in totaal meer

dan vijftig jaar – nog nooit een geval waren tegengekomen waarin iemand tengevolge van een bloeding door de ellepijpslagader om het leven was gekomen. ‘Dr. Kelly zou in dat geval meer dan vier liter bloed moeten hebben verloren,’ verklaarde dr. Halpin. Dr. Frost zei: ‘Gelet op de gerapporteerde verwonding is het niet waarschijnlijk dat dr. Kelly meer dan een liter bloed zou hebben verloren.’ En dr. Berstingi meende: ‘Als de spaakbeenslagader wordt doorgesneden, zal de bloeddruk snel dalen en komt er al na enkele minuten een eind aan het bloeden.’ Geen van deze experts werd als getuige-deskundige bij de hoorzitting van de onderzoeksrechter opgeroepen.

Stukje bij beetje had Nathan de getuigenissen verzameld en geanalyseerd van iedereen die bij de dood van de geleerde betrokken was geweest. Hij was gestuit op details van de tot dan toe onvermoede connecties van dr. Kelly met het programma voor biologische oorlogvoering onder het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime. Ook kwam hij aan de weet dat de geleerde een week voor zijn dood te horen had gekregen dat hij door MI5 aan de tand zou worden gevoeld over het feit dat hij de leider van dat Zuid-Afrikaanse programma, dr. Wouter Basson, naar Porton Down had uitgenodigd. Zou het vooruitzicht om op de pijnbank te worden gelegd door de ondervragers van de binnenlandse veiligheidsdienst – gevoegd bij alle andere vormen van druk die op hem werd uitgeoefend – de laatste druppel zijn geweest die de emmer had doen overlopen? Kon er verband bestaan tussen zijn dood en de krankzinnige plannen voor een genetische bom van Basson? Was hij vermoord om hem het zwijgen op te leggen, als het zoveelste slachtoffer van de ‘schaduwzijde van het inlichtingenwerk’, zoals Ben-Menashe het had genoemd? Al deze vragen zouden onbeantwoord blijven totdat Michael Shrimpton, een advocaat die de inlichtingencommissie van de Amerikaanse Senaat heeft geadviseerd over kwesties aangaande de nationale veiligheid, een poging deed een eind te maken aan het mysterie.

Hij beweerde tegenover de Londense *Sunday Express* dat ‘dr. Kelly zeer waarschijnlijk was vermoord door huurmoordenaars van de Franse DGSE, die zijn lichaam zo hadden neergelegd dat het leek op zelfmoord. Binnen achtenveertig uur na Kelly’s dood werd ik [Michael Shrimpton] gebeld door een officier van een Britse inlichtingendienst die mij onthulde dat hij was vermoord. Noch MI5, noch MI6 was erbij betrokken geweest en beide inlichtingendiensten waren allesbehalve gelukkig met wat er was gebeurd. Zelf ben ik van mening dat hooggeplaatste personen in Whitehall Kelly als een gevaar voor het voortbestaan van de regering

zagen en gebruik hadden gemaakt van een buitenlands team om Kelly te elimineren. Mijn informatie luidt dat de Fransen gebruik hebben gemaakt van moordenaars van de Iraakse inlichtingendienst om de moord uit te voeren.' Shrimpton heeft geen onomstotelijke bewijzen aangevoerd ter ondersteuning van zijn bewering. Die werd niettemin in Nathans rapport opgenomen, en het zou zelfs gebruikt gaan worden als lesmateriaal op de opleidingsschool van de Mossad.

Die eerste week van juli 2005 was het gaan zomeren in Londen, waardoor er zich in de stad een sfeer van optimisme verbreidde. Een aanhoudende hittegolf bracht zomerjurkjes en open hemden in het straatbeeld. De cafés hadden hun terrassen uitgezet, zodat er in de openlucht kon worden gegeten. De koersen op de effectenbeurzen stegen nog steeds, en de winkels hielden uitverkoop, met kortingen op toch al lage prijzen. De televisiebeelden uit Bagdad waren van de schermen verdwenen.

De Mossad behoorde tot de buitenlandse inlichtingendiensten die door Binnenlandse Zaken werden verwittigd dat het gevaar van een terroristische aanval op het Verenigd Koninkrijk van *severe general* was afgenomen tot de op drie na hoogste staat van paraatheid, *substantial danger*. Die week had sir Ian Blair, hoofdcommissaris van Scotland Yard, zijn naaste medewerkers verteld dat MI5 'erop vertrouwde' dat de strijd tegen het terrorisme onder controle was.

Nathan had de hoofdcommissaris ontmoet en mocht hem wel. Sinds hij in januari dat jaar was benoemd, was Blair de Londense politiemacht op basis van de nieuwste managementmethoden gaan leiden als een moderne onderneming. Met zijn kalme, afgemeten uitspraken, potige geüniformeerde gestalte – de platte pet stevig op het hoofd en de kaak wilskrachtig naar voren – straalde Blair veel innerlijke zekerheid uit. Hij had zijn ambt onder ongeveer dezelfde omstandigheden aanvaard als waarmee Meir Dagan de futloze Mossad had overgenomen. Blair had zijn dertigduizend politieambtenaren en vijftienduizend civiele medewerkers te verstaan gegeven dat hij zich had voorgenomen hen te bevrijden uit wat hij zag als een seksistisch, homofobisch en vaak racistisch verleden. Hij had hen eraan herinnerd dat hij het soort politieman was dat uit ervaring wist wat het was om een verminkt lijk uit een ontspoorde trein te bevrijden. Zijn toespraak tot de hogere officieren, waarin hij had uitgelegd welke nieuwe regels er onder zijn bewind zouden gelden, had hij doorspekt met citaten van Voltaire. Hij had de lachers op zijn hand gekregen toen hij zei dat de grote Franse denker, toen hem op zijn sterfbed werd gevraagd of hij de duivel had

afgezworen, had geantwoord dat dit niet het moment was om nieuwe vijanden te maken. Hij had zijn officieren voorgehouden dat hij niet als hun vijand wilde worden behandeld, maar dat hij niemand zou tolereren die zich vastklampte aan de ‘goeie ouwe tijd’. Daarna was hij moeiteloos overgegaan op het managementjargon en had hij het gehad over een ‘multigelaagd politiekorps’, ‘klantgerichte dienstbaarheid’ en ‘infrastructurele verbanden’. Hij had voor een politieman onwaarschijnlijke termen gebruikt als ‘inkapselen’, ‘*ex cathedra*-uitspraken’, ‘antithesen’ en ‘kwaliteitsverbetering’.

Nathan had zo’n vermoeden dat dit soort woorden niet gemakkelijk te rijmen zouden zijn met Dagans onverbloemde uitspraken, of het feit dat Blair zijn memorandi ondertekende met een gouden vulpen, of het schilderij van Miro aan de muur van zijn kantoor, of de boekenkast vol werken van Tennyson en Yeats.

In de overtuiging dat Londen geen terroristische aanslag te duchten had, had Blair vijftienhonderd politieambtenaren naar de G8-top in Gleneagles gestuurd, waar anarchisten zich onder de vreedzame demonstranten hadden gemengd. Ook de terreurbestrijdingseenheid van Scotland Yard had nagenoeg al zijn mensen naar Schotland gestuurd. MI5 en MI6 hadden hun deel van het net strak aangetrokken, een net dat ver en wijd was uitgeworpen om terroristen te vangen. Er was niemand ontdekt. Zelfs de jacht op ‘de Raaf’ was gestaakt, nadat de Mossad had gezegd dat hij het Verenigd Koninkrijk weer had verlaten en verdwenen was naar ergens in Europa. Rondom Gleneagles bleken de betogers tegenover de massale politiegelederen numeriek ver in de minderheid. Het enige moment van spanning had zich voorgedaan toen president Bush van zijn fiets was gevallen en zijn hand had geschaafd.

Op 6 juli 2005 werd de ontwakende Britse hoofdstad verblijd met het bericht dat de stad was aangewezen voor de organisatie van de Olympische Spelen van 2012. En toen Nathan die ochtend naar zijn werk reed en het programma *Today* aanzette, hoorde hij hoe hoofdcommissaris Blair de Londenaren verzekerde dat ‘wij iedere bedreiging voor de Spelen het hoofd zullen bieden. Wij worden door de hele politionele wereld benijd om ons politiekorps waar het gaat om terroristenbestrijding. Wij hebben ons tegenspel op een hoger niveau gebracht.’

Die woensdagmiddag wikkelde zich in het JTAC een oorlogssimulatie af. Het voorspellen van rampscenario’s op hun computers behoorde tot het routinewerk van de specialisten aan hun onderling verbonden werkstations. Deze keer draaide het in de simulatie

om twee verschillende soorten aanvallen op Londen. Het eerste scenario voorspelde dat terroristen in een licht vliegtuigje, gehuurd op een van de particuliere vliegvelden ten westen van de stad, over de hoofdstad zouden vliegen om zenuwgas type VX te verstrooien en mee te laten voeren door de heersende wind. De specialisten hadden berekend dat onder het verspreidingspunt dertig mensen om het leven zouden komen, gevolgd door nog tweehonderdvijftig slachtoffers benedenwinds. Het tweede scenario was gebaseerd op terroristen die op Heathrow pestbacillen via een aerosol verspreidden. Niet alleen zouden er in de bewuste terminal zelf duizenden slachtoffers vallen, maar ook zou de wind de ziekte naar Londen overbrengen. Het aantal slachtoffers zou volgens de berekeningen circa twee miljoen belopen, zodat alle hulpdiensten totaal overvraagd werden. Om alle doden te bergen had het JTAC aanbevolen om de London Strategic Disaster Mortuary Working Group mobiele mortuaria te laten inrichten langs de gehele periferie van de hoofdstad om te voorzien in een ‘overloopcapaciteit voor honderdduizenden doden’.

Die avond ontving het Mossad-bureau in Londen het dagelijkse rapport uit Tel Aviv; dit meldde dat er geen aanwijzingen waren voor een toename van het ‘terroristische gebabbel’ over een mogelijk gevaar voor het Verenigd Koninkrijk. In het hoofdkwartier van MI5 in Westminster, met uitzicht over de Theems, strekt de enorme, open Operations Room zich uit over het grootste deel van een van de vleugels van het gebouw. De plasmaschermen waren zwart, de situatieborden leeg, de plattegronden van Londen opgerold, terwijl de talloze telefoons zwegen.

Niemand van de politie of de veiligheidsdiensten had ook maar de geringste aanwijzing opgevangen voor de wrede aanslagen die op het punt stonden te gebeuren.

Op donderdagochtend 7 juli zat Nathan een vergadering voor in zijn kantoor in de Israëlische ambassade, toen hij kort na negenen werd gebeld door zijn liaisonofficier bij MI5. Deze deed geen poging om de spanning en woede in zijn stem te verhullen. Er waren drie afzonderlijke aanslagen gepleegd op treinen van de Londense ondergrondse en een van de vermaarde dubbeldekkers, allemaal in het spitsuur. Het aantal slachtoffers zou groot zijn (later bleek dat er vijfenvijftig doden en meer dan tweehonderd gewonden waren). De onmenselijke aanslag droeg alle kenmerken van een zelfmoordaanslag volgens het Al-Qaida-recept. De MI5-officier besloot zijn relaas met een verzoek aan de Mossad om alle mogelijke assistentie te verlenen.

De afgelopen drie jaar had MI5 de Mossad al verscheidene keren om hulp verzocht voor het ophelderen van vermoedelijke plannen voor een aanslag op het Londense openbaar vervoer, plannen die volgens de binnenlandse veiligheidsdienst ontwikkeld waren in het Midden-Oosten. Daaronder bevond zich een mogelijke aanslag op de ondergrondse met het zenuwgas sarin, het planten van cyanide in het systeem voor luchtverversing of het plaatsen van het dodelijke gif ricine in treinen van de ondergrondse. Bij een ander complot had het allemaal gedraaid om het tot explosie brengen van een autobom in de druk door toeristen bezochte wijk Soho. De Mossad had nooit ook maar enig bewijs gevonden ter staving van de bewering van MI5 dat deze plannen in het Midden-Oosten waren uitgebroed. Toch had lord Stevens kort voor de aanslagen in Londen, tijdens een korte onderbreking van zijn onderzoek naar de dood van prinses Diana, publiekelijk en stellig verklaard dat MI5 deze complotten had verijdeld. Met die bewering had hij de Mossad tegen de haren ingestreken.

Nathan wist dat het verzoek om assistentie ditmaal gericht was aan alle hoofden van buitenlandse inlichtingenbureaus in de hoofdstad. Binnen een uur hadden zij hun eigen agenten uit de G8-top teruggetrokken om bij te dragen aan het construeren van de achtergrond van de daders van de gruwelijkste terroristische aanslag waarvan het Verenigd Koninkrijk ooit het slachtoffer was geweest. De Mossad zou zijn inspanningen concentreren op het Midden-Oosten en Afrika, want in die gebieden had het Instituut ongeëvenaarde netwerken van operationele agenten en informanten. Al hun informatie zou bij het hoofdkwartier van de Mossad binnenkomen om te worden gewogen en geanalyseerd, waarna alles per gecodeerde e-mails naar het Mossad-bureau in Londen zou worden doorgezonden. Daar zouden Nathan en zijn eigen agenten zich er nog eens over buigen, alvorens alles door te geven aan het Britse gezamenlijke centrum voor terrorismeanalyses, het JTAC. Een katsa in Mogadishu, de hoofdstad van Somalia in de Hoorn van Afrika, had opdracht gekregen om te luisteren naar ‘gebabbel’ dat zou kunnen wijzen op een verband tussen de bomaanslagen in Londen en de Al-Qaida-terroristen die in Somalia via de plaatselijke krijgsheren aan de touwtjes trokken. De afgelopen drie jaar was aan ruim vijfendertigduizend Somaliërs, die de wreedheden in hun land waren ontvlucht, in het Verenigd Koninkrijk asiel verleend. Het was mogelijk dat sommigen van hen door de radicale imams in dat land waren gehersenspoeld.

In het begin van de middag had het Mossad-bureau in Kaapstad gehoord van een verschil van mening tussen agenten van MI6 en de CIA,

die niet goed raad wisten met een Britse burger van Indiase herkomst, Haroon Rashid Aswat, die in Zambia werd vastgehouden wegens zijn vermeende banden met Al-Qaida. Volgens de CIA was er in de Verenigde Staten een arrestatiebevel tegen hem uitgevaardigd, op beschuldiging van het leveren van ‘materiële steun aan Al-Qaida en pogingen tot het in 1999 oprichten van een opleidingskamp voor terroristen in Bly, Oregon’. De CIA had MI6 gezegd dat het ‘sterke vermoeden’ bestond dat Aswat kort voor de bomaanslagen een aantal telefoongesprekken had gevoerd met verdachte moslimradicalen in het Verenigd Koninkrijk.

De CIA wilde dat Aswat met de Gulfstream zou worden opgehaald en overgebracht naar een martelverhoorcentrum in Oezbekistan. Hoewel MI6 bereid was mee te werken aan een legale uitlevering van Aswat naar de Verenigde Staten, in verband met de aanklacht over Oregon, weigerde deze dienst een Britse staatsburger bloot te stellen aan wreedheid. Bovendien had MI6 de CIA verteld dat Aswats telefoontjes niet wezen op een aandeel in de bomaanslagen in Londen.

Terwijl de jacht op het brein achter de zelfmoordaanslagen in Londen en eventuele handlangers werd voortgezet, ontstond het eerste haarscheurtje in de relaties binnen de internationale inlichtingengemeenschap. De Duitse en Franse inlichtingendiensten lieten MI5 weten dat zij over geen enkel bewijs beschikten ter bevestiging van de bewering van MI5 dat een vooraanstaand Al-Qaida-terrorist, geïdentificeerd als ‘Mustafa’, kort voor de bomaanslagen half Europa had doorkruist en daarbij ook een bezoek aan Engeland had gebracht. Niettemin bleef Mustafa op de Anacapakaarten – specialistische schema’s in het operatiecentrum van MI5 met behulp waarvan geprobeerd werd een coherent beeld samen te stellen van binnengekomen informatie – vermeld staan als een ‘doelwit met prioriteit’. Nathan had via zijn MI5-liaisonofficier het verzoek gekregen te helpen vaststellen of Mustafa toch wellicht het meesterbrein achter de zelfmoordaanslagen kon zijn geweest. Had hij hun misschien gezegd welke doelwitten ze moesten kiezen? Eens te meer schakelde de Mossad zijn sayanim en informanten overal in het Verenigd Koninkrijk en het Midden-Oosten in. Gedurende de weken die volgden, was en bleef de mysterieuze Mustafa echter wat hij was: een volslagen mysterie.

Londen verkeerde nog steeds in de greep van angst toen de stad op 21 juli opnieuw het doelwit werd van zelfmoordaanslagen. Dit keer vertoonde die operatie alle symptomen van amateuristisch geklungel; de eigengemaakte bommen weigerden te exploderen en de daders werden algauw in de kraag gegrepen. Desondanks bleef het bij Scotland Yard

rapporten regenen over mensen die zich verdacht gedroegen. Elk van die honderden meldingen moest worden nagetrokken en meestal bleek het te gaan om iemand die zich enigszins dwaas had gedragen. De politie waarschuwde de mensen die zich in een periode van hoge spanning vreemd gedroegen, dat zij het risico liepen dat hun gedrag 'verkeerd werd begrepen'.

Dit was bijvoorbeeld het geval met Jean Charles de Menezes, een jonge elektricien uit Brazilië, die per ondergrondse op weg was naar een adres in Noord-Londen om een brandalarmsysteem te repareren. Toen hij te voet onderweg was tussen zijn huis en het nabije station van de ondergrondse Stockwell, had hij de aandacht getrokken van een van de vele terreurbestrijdingsteams op straat. Elk lid van dit team was op de hoogte van de regel dat er alleen mocht worden geschoten als zij van mening waren dat de verdachte een bom bij zich droeg. Het bevel tot gericht op het hoofd van het doelwit schieten met de opzet hem of haar te doden, mocht pas worden gegeven nadat een hoge officier van Scotland Yard de teamcommandant ter plaatse er per politieradio toestemming voor had verleend. De terreurbestrijdingsteams hoefden geen waarschuwing te schreeuwen alvorens te vuren; zo'n schreeuw kon ertoe leiden dat de verdachte de bom liet exploderen. De voorschriften inzake het gebruik van wapengeweld waren geënt op de voorschriften die bij de Israëlische Special Forces golden voor de omgang met de aspirant-plegers van zelfmoordaanslagen.

De nietsvermoedende De Menezes werd geschaduwd in het station van de ondergrondse. Hij daalde per roltrap af naar het perron, waar een trein op het punt stond te gaan rijden. Toen hij instapte, kwam het team in actie. Een van de politiemannen drukte De Menezes tegen de grond; twee anderen vuurden in totaal zeven kogels af op zijn hoofd en lichaam. Deze details veroorzaakten een golf van openbare woede toen bleek dat Scotland Yard gelogen had met de bewering dat De Menezes 'gekleed was als een zelfmoordterrorist'. De jongeman had lichte zomerkleding gedragen. Hoofdcommissaris Blair werd steeds heviger aangevallen vanwege de uitspraken waarmee hij de schietpartij probeerde te rechtvaardigen. Zelfs binnen zijn eigen politiekorps werd hij in toenemende mate bekritiseerd door hogere officieren, die nu naar de media berichten lieten uitlekken over de onvrede in het korps over Blairs stijl van leidinggeven. Deze kritiek werd nog heviger toen al in het beginstadium van het onderzoek naar de dood van De Menezes een communicatiestoornis aan het licht kwam tussen het team dat De Menezes had geschaduwd en hun superieuren op Scotland Yard. Een lid

van het team had tijdens een cruciaal moment in de surveillance zonder toestemming het toilet bezocht, waardoor het radiocontact tussen het team en Scotland Yard tijdelijk was weggevallen. Later kwam daar het beschamende nieuws overheen dat Blair toestemming had gegeven om de familie van De Menezes een klein bedrag aan te bieden als tegemoetkoming in de begrafeniskosten. De familie had het aanbod afgewezen.

Intussen bleef de dood van de jonge elektricien brandstof leveren voor een storm van verontwaardiging in de media. Mensenrechtenorganisaties hadden de schietpartij aangegrepen voor het lanceren van een campagne tegen de methoden van de politie, met de eis dat het beleid inzake ‘gericht vuren om te doden’ zou worden herzien. In maart 2006 werd Blair opnieuw het middelpunt van een controverse. Hij erkende dat hij in het geheim zijn bespreking met de Britse procureur-generaal, Lord Goldsmith, had laten opnemen. Het desbetreffende telefoongesprek betrof de kwestie van telefonische surveillance en het afluisteren van verdachten. Die onthulling leidde opnieuw tot de eis dat hij moest aftreden, de vijfde keer al sinds de dood van De Menezes. Hij had ze allemaal van tafel geveegd. Betreffende de schietpartij had hij echter een krachtige medestander. Nathan had tegen zijn liaisonofficier bij MI5 gezegd: ‘Die agenten meenden dat ze in het belang van iedereen handelden, op basis van de informatie die zij hadden gekregen. Vergissingen komen nu eenmaal voor.’

In de ogen van Meir Dagan in Tel Aviv behoorde één enkel sterfgeval altijd te worden afgewogen tegen het verlies aan mensenlevens dat de plegers van zelfmoordaanslagen tot dan toe al hadden veroorzaakt, niet alleen in Londen en Israël, maar overal ter wereld. De enige zekerheid die wij hebben, zo had hij zijn medewerkers voorgehouden, is dat de volgende aanslag dichterbij is naarmate de vorige verder achter ons ligt. In de vroege uurtjes van de eerste zaterdag van oktober 2005 kreeg de dienstdoend officier van de afdeling Azië in het Mossad-hoofdkwartier een ‘Flash’-e-mail van de in Jakarta gestationeerde katsa. In de e-mail stond dat de zelfmoordterroristen van Al-Qaida opnieuw hadden toegeslagen, dit keer op het populaire toeristeneiland Bali. Ruim vijftig mensen waren gedood of zwaargewond geraakt. In 2002 hadden andere zelfmoordterroristen enkele nachtclubs op dat eiland verwoest, waarbij tientallen doden waren gevallen en honderden mensen gewond waren geraakt. De e-mail eindigde met de bloedstollende woorden: ‘Alles wijst erop dat dit het werk is van Husin.’

Deze achtenveertigjarige ingenieur had aan de Universiteit van Reading, Engeland, gestudeerd en was door Osama bin Laden persoonlijk gerekruteerd als meester-bommenmaker van de organisatie. Behalve de eerdere zelfmoordaanslagen op Bali had de in Maleisië geboren Azhari Husin zelfmoordaanslagen georganiseerd op het Amerikaanse Mariott Hotel in Jakarta (2003) en de Australische ambassade in die stad (2004). Bij die aanslagen waren dertig mensen gedood en meer dan honderd anderen gewond geraakt.

Enkele dagen eerder had de Mossad eindelijk de bevestiging gevonden van de bewering van MI5 dat de geheimzinnige 'Mustafa' niemand anders was dan Husin, die de aanslagen in Londen had gepland en er vrijwilligers voor had gerekruteerd. Meir Dagan had Eliza Manningham-Buller kunnen vertellen dat Husin kort voor deze aanslagen onder een van zijn vermommingen naar Londen was gereisd, met gebruikmaking van een van de vele paspoorten die hij – zoals bekend was – in zijn bezit had. Het was zelfs mogelijk dat hij ten tijde van de aanslagen nog in Londen was: het was een van zijn gewoontes om, indien mogelijk, zelf de gevolgen van de verwoestingen waarvoor hij verantwoordelijk was in ogenschouw te nemen. Hij was ook bij eerdere locaties waargenomen, maar had telkens in de grote verwarring kunnen ontkomen naar een van zijn schuilplaatsen. De Mossad vermoedde dat die moesten worden gezocht in het Toba Kakar-gebergte, dat het noordwesten van Pakistan scheidt van de al even onherbergzame bergketens van Afghanistan.

De Amerikaanse NSA had een satelliet gepositioneerd boven een gebied dat begon bij Murgha en Khanozai, kleine steden in de uitlopers van het Toba Kakar-gebergte. Pakistaanse troepen, ondersteund door Amerikaanse Special Forces en de Britse SAS, waren bezig aan de voorbereidingen tot een nieuw offensief in deze regio. In de vroege uren van de achtste oktober werd de hele streek geteisterd door een aardbeving met een kracht van 7,6 op de schaal van Richter. Het gebied lag bedolven onder miljoenen tonnen rotsblokken en puin. De analisten van de Mossad, die het gebied nauwlettend in het oog hadden gehouden, kwamen tot de conclusie dat, als Husin begraven lag onder al dat puin, zijn lichaam waarschijnlijk nooit zou worden gevonden.

Totdat er berichten binnenkwamen die niet alleen de analisten in Tel Aviv, maar ook die van alle andere belangrijke inlichtingendiensten verrast lieten opkijken: mogelijk behoorde ook Osama bin Laden zelf tot de omgekomenen. Informanten hadden hun controllers verteld dat hij in het verwoeste gebied was gezien. Volgens een van die berichten had zijn

gezicht er vermagerd uitgezien. Een indicatie dat zijn nieraandoening was verergerd? In de afgelopen weken had de Mossad ontdekt dat bin Laden vanuit China een draagbare nierdialysemachine had ontvangen. Onbemande verkenningsvliegtuigjes die door de Amerikaanse Special Forces waren gelanceerd om over het zoekgebied te vliegen, hadden gemeld dat er nergens elektriciteit was. In Islamabad stemde president Pervez Musharraf in met een CIA-verzoek om reddingswerkers die op zoek waren naar overlevenden van de aardbeving, uit het gebied waarin naar Bin Laden en Husin werd gezocht weg te houden. De bin Laden-waarnemers in Washington leverden een eigen aandeel in de golf van speculaties. Bruce Hoffman van de RAND Corporation, een denktank met uitstekende connecties binnen de Amerikaanse inlichtingengemeenschap, merkte op dat bin Laden, als hij nog leefde, kon zijn teruggekeerd naar Afghanistan. Milt Beardman, een CIA-officier met grote ervaring en kennis van het zoekgebied, voegde eraan toe: ‘Als bin Laden dood is, zal de wereld dat nooit aan de weet komen. We zullen eenvoudigweg moeten wachten totdat deze of gene zijn lijk opdelft, DNA-tests laat doen en verkondigt: “Dit is bin Laden.” Ik wil wedden dat dát nooit zal gebeuren.’

Niettemin gingen de speculaties door. Donald Rumsfeld, de strijdlustige Amerikaanse minister van Defensie, zei dat er inmiddels bijna een jaar was verstreken sinds het laatste openbare optreden van bin Laden; hij kon dus best dood zijn – de gerechtigheid van de natuur. ‘Niet langer het gezicht van Al-Qaida,’ had Rumsfeld peinzend opgemerkt. In elk geval viel het de Mossad-analisten op dat Abu Musab al-Zarqawi, de Jordaniër die verantwoordelijk was voor enkele van de omvangrijkste gruweldaden in Irak, op de websites van de jihadisten steeds sterker naar voren trad als de voornaamste stuwende kracht achter de droom van een herstel van het islamitische kalifaat.

Op een van deze websites verscheen een bloedstollend document onder de titel: *De kernbom van de jihad en de manier om uranium te verrijken.* Het tachtig bladzijden tellende document bevatte gedetailleerde instructies voor het ‘opsporen van radium, een effectief alternatief voor uranium, dat op de markt verkrijgbaar is’. Matti Steinberg, een van de Mossad-experts inzake Al-Qaida’s streven om de beschikking te krijgen over een kernbom, zei dat het een ‘gevaarlijk indrukwekkend’ handboek was. Hoewel de auteur zichzelf ‘Layth al-Islam’ noemde – de ‘Leeuw van de islam’ – was het de naam van de persoon aan wie hij het handboek had opgedragen die twijfel wekte aan de dood van bin Laden. *Mijn geschenk aan de commandant der jihad-*

strijders, sjeik Osama bin Laden; voor de zaak van de Jihad en voor de zaak van Allah.

Op 18 oktober dat jaar legde een deepcoveragent van de Mossad een gesprek vast tussen bin Ladens oudste zoon, Saad, en zijn broers Othman en Mohammed. De drie mannen woonden in beveiligde compounds in Teheran van waaruit zij terroristische operaties leidden, in plaats van met de handen over elkaar te zitten vanwege huisarrest, zoals de Iraanse regering beweerde. In dat gesprek meldde Saad dat hij die dag hun vader had gesproken, die zijn zoons wilde laten weten dat hij nog leefde en het goed maakte. De opname werd tien dagen na de aardbeving gemaakt.

Kort daarna kregen de Mossad-analisten een eerste aanwijzing voor een machtsverschuiving binnen de hoogste Al-Qaida-echelons. In Afghanistan had de CIA een koerier onderschept die een brief bij zich had van Ayman al-Zawahiri, al vele jaren de plaatsvervanger van bin Laden en strateeg van de terreurorganisatie. De brief was bestemd voor Abu Musab al-Zarqawi, wiens meedogenloze campagne van berm- en autobommen en bloedige zelfmoordaanslagen in Irak ertoe hadden geleid dat Amerika een beloning van vijfentwintig miljoen dollar op zijn hoofd had gezet. Een kopie van de brief werd ter bestudering naar de Mossad gestuurd. De analisten keken er verrast van op: hoewel het gebruikelijke bloemrijke Arabisch was gebleven, sloeg de brief een scherpe toon aan over de honderden sjiieten die vrijwillig de dood in waren gegaan bij de zelfmoordaanslagen, georganiseerd door Al-Zarqawi. Zawahiri trekt in twijfel ‘of een dergelijk beleid van u wel verstandig is. Zulke acties zijn voor onze Sjia-aanhangers onaanvaardbaar en dragen niet bij aan het verwezenlijken van onze doelstellingen. Persoonlijk heb ik de bittere smaak geproefd van de Amerikaanse wreedheid toen mijn familie bij een bombardement in Afghanistan om het leven kwam. Desondanks zeg ik u: wij voeren strijd, en meer dan de helft van de strijd wordt via de media geleverd. Wat u doet, is het de dood in zenden van onze Sjia-broeders, en dat zal ons niet helpen deze strijd te winnen.’ Enkele dagen later kwam het antwoord van Al-Zarqawi: op een kille nacht in Amman verlichtten zijn zelfmoordterroristen de donkere hemel boven de Jordaanse hoofdstad met enorme explosies die drie hotels en een nachtclub zwaar beschadigden, terwijl deze in het toeristische seizoen gevuld waren met buitenlandse bezoekers. De meerderheid van de zesennegentig doden en de circa driehonderd gewonden bestond die nacht echter uit Arabieren, met inbegrip van een aantal sjiitische gezinnen die vanuit Irak de grens waren overgestoken om na de ramadan vakantie te vieren.

Deze gruweldaad werd door de Mossad-analisten uitgelegd als een bewijs dat Al-Zarqawi alle aanhangers van Al-Qaida te kennen wilde geven dat hij hun nieuwe toekomstige leider was.

25

Confrontatie met de Draak

In het vervagende daglicht van een namiddag in oktober 2005 landde een toestel van de Israëlische luchtmacht op een zwaar beveiligde luchthaven in de omgeving van Beijing. De vlucht was speciaal gearrangeerd voor Meir Dagan, de enige passagier aan boord. Alleen premier Sharon en leden van het Comité van Hoofden van Dienst kenden het doel van zijn lange reis naar Azië.

De chef van het Mossad-bureau in Moskou had bewijzen in handen gekregen waaruit bleek dat ex-leden van de Russische strijdkrachten rakettechnologie hadden geleverd aan Noord-Korea. Hierdoor werd deze schurkenstaat in de gelegenheid gesteld raketten te bouwen waarmee niet alleen Israël maar ook alle Europese hoofdsteden konden worden getroffen. Nog zorgelijker was dat het regime in Pyongyang deze technologie in het geheim had doorverkocht aan Iran, waardoor de toch al formidabele militaire kracht van dat land verder werd versterkt. In de afgelopen maand had een Noord-Koreaans staatsbedrijf, de wapenfabriek Chongchengang (die de transactie met de Russen had gesloten) tankvliegtuigen vol vloeibare raketbrandstof naar Iran gestuurd. Elke raket kon een explosieve lading van 1,2 ton vervoeren, meer dan voldoende om de hele stad Tel Aviv te veranderen in een woestenij. Een van de rakettypes, de Taep'o-dong 2, zou zelfs de Amerikaanse westkust kunnen bereiken als hij werd gelanceerd vanaf een van de Sovjetonderzeeërs van het type SSN-6 die Moskou in 2003 aan Noord-Korea had verkocht.

Zo mogelijk nog verontrustender was een later rapport van een geheim agent van de Mossad in Seoel, de hoofdstad van Zuid-Korea. Die stad was al jaren een uitvalsbasis voor spionnen uit alle delen van de wereld die voortdurend op zoek waren naar vluchtelingen uit Noord-Korea die in het bezit waren van inside-informatie of, belangrijker nog, hadden gewerkt aan de geheime militaire programma's van dat land. Al wekenlang had de agent gewerkt aan het opbouwen van een relatie met een overloper die als productiemanager in Fabriek 395 had gewerkt, bij de stad Jaijin in het verre noordoosten van het land. De man had hem niet

alleen details geleverd van de raketgeleidingssystemen die daar werden gemaakt, maar ook informatie over de talloze andere fabrieken in de Noord-Koreaanse industrie waar aan de productie van WMD's werd gewerkt. Al met al waren er meer dan tweehonderdduizend personen betrokken bij de productie van materialen voor kernbommen en chemische en biologische wapens. De overloper had onthuld dat de raketgeleidingssystemen van Fabriek 395 geschikt waren voor raketten met koppen vol chemische en biologische strijdmiddelen. Tot zijn taken had zelfs de inkoop van elektronische apparatuur bij een fabriek in de buurt van Nagasaki behoord. De vertegenwoordigers van deze Japanse fabriek reisden geregeld naar Fabriek 395. Hun namen waren doorgegeven aan de afdeling Azië van de Mossad, en van daaruit naar het Mossad-bureau in Tokio: het was buitengewoon aanlokkelijk om een van die vertegenwoordigers als informant te rekruteren.

De overloper had het maar al te bekende verhaal van de onderdrukking door het regime verteld: razzia's in de ochtendschemering, gezinsleden die werden gedwongen elkaar te bespioneren, uithongering en machtsmisbruik door degenen die bij het regime in de gunst stonden. De minste of geringste handeling die het regime niet beviel, werd streng bestraft. Er waren zelfs mannen doodgeschoten, omdat ze slechts naar een van de vele portretten van de leider van het land – die in iedere openbare gelegenheid waren te vinden – hadden gespuwd. Vrouwen werden door politiemannen van straat geplukt en meegenomen naar een politiebarak, waar ze door een reeks mannen werden verkracht. Sommige vrouwen hadden daarna zelfmoord gepleegd. De overloper had namen genoemd van enkele mensen die op deze brute manier waren vernederd, plus de namen van hun beulen en de locaties waar deze misdrijven waren gepleegd. In de fabriek had hij met eigen ogen gezien hoe een vrouw in een elektrische oven werd geroosterd, en hoe een man werd doodgeslagen met een stuk stalen pijp. Beide slachtoffers waren betrapt op het smokkelen van brood uit de keuken van de fabriekskantine.

Het rapport van de Mossad-agent bevatte ook bijzonderheden over de manier waarop Noord-Koreaanse technici de Taep'o-dongraket zodanig hadden gemodificeerd dat het projectiel vanaf een mobiele lanceerinrichting kon worden gelanceerd. Dat voertuig was ontmanteld en in onderdelen overgevlogen naar Teheran, samen met een raketkop die geschikt was voor het naar het doelwit brengen van een biologisch wapen.

Al deze bijzonderheden waren doorgegeven aan Washington. Condoleezza Rice, de minister van Buitenlandse Zaken, was naar Moskou gevlogen om bij president Vladimir Poetin te protesteren tegen de situatie die was voortgekomen uit de verkoop van Russische technologie aan Noord-Korea. Ze had een kille reactie geoogst: ze moest maar bij Noord-Korea zelf protest aantekenen. Dr. Rice was naar Londen gevlogen en had de kwestie met eerste minister Tony Blair besproken, om te zien welke diplomatieke druk door de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk samen op Teheran kon worden uitgeoefend. Blair was er voorstander van geweest de kwestie-Iran voor te leggen aan de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. John Bolton, de Amerikaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties, had in het openbaar verklaard over bewijzen te beschikken dat Iran vastbesloten was kernwapens te produceren. Deze wapens zouden kunnen worden gebruikt om heel het Midden-Oosten en Europa te intimideren en 'mogelijk zelfs ter beschikking konden worden gesteld aan terroristen'. Zijn verklaring was voor een groot deel gebaseerd op het Mossad-rapport uit Seoel.

Inhoudelijk werd dit later bevestigd toen dr. Rice een ontmoeting had met de directeur-generaal van MI6, John Scarlett. Hij verzekerde haar dat dit bewijsmateriaal volledig werd onderschreven door de Mossad en dat ervan uit moest worden gegaan dat Noord-Korea alleen met volledige instemming van China kon hebben gehandeld. Zij waren het er al snel over eens geworden dat Beijing, om te voorkomen dat de situatie zich tot een volwaardige crisis zou ontwikkelen, volledig op de hoogte moest worden gesteld van de informatie die de Mossad had gekregen – met het verzoek aan China om zijn grote invloed aan te wenden door er bij Noord-Korea op aan te dringen dat dit land zijn wapenhulp aan Iran zou staken. Nu openlijke diplomatie geen effect had gehad, stond Condoleezza Rice op het punt over te gaan tot diplomatie achter de schermen.

Er werd uitvoerig besproken hoe het verzoek moest worden ingekleed. Het kon worden gedaan op ambassadeursniveau, maar er was geen garantie dat Beijing het ook werkelijk serieus zou nemen. Echter, noch dr. Rice, noch haar Britse collega Jack Straw kon het eerstvolgende vliegtuig naar China nemen; dat zou een paniekstemming oproepen die Beijing gretig zou kunnen uitbuiten. Niettemin was het essentieel de Chinese leiders ervan te overtuigen dat Noord-Korea een halt moest worden toegeroepen en dat alleen Beijing in de positie verkeerde een gevaarlijk instabiel regime dusdanig onder druk te zetten dat het zou afzien van wapenhulp aan Iran. Na uren van ruggespraak met adviseurs

in Londen en Washington en uiteindelijk een telefonische conferentie met Ariel Sharon in Tel Aviv, werd besloten dat de Mossad, die zoveel gedetailleerde informatie had geleverd, eens te meer gebruik zou maken van zijn connecties met de Chinese geheime dienst om de ernst van de situatie duidelijk te maken. ‘Als het momenteel nog geen serieuze crisis is, zal het dat heel spoedig worden,’ verklaarde ambassadeur John Bolton.

Het was niet voor het eerst dat de Mossad een dergelijke rol speelde. In het verleden had het Instituut bijvoorbeeld de weg geëffend voor diplomatieke onderhandelingen welke tot een ruil van Egyptische militairen had geleid die tijdens de Zesdaagse Oorlog krijgsgevangen waren genomen; ook had de Mossad de brug geslagen die Israëlische diplomaten in staat had gesteld relaties met Jordanië en Libanon aan te knopen.

Alle politieke leiders van Israël hadden de Mossad ingeschakeld bij hun diplomatieke acties achter de schermen. Sommigen onder hen, zoals Yitzak Shamir, Benyamin Netanyahu en Ehud Barak, hadden te hooggespannen verwachtingen gehad van wat de Mossad zou kunnen bereiken, iets dat voornamelijk voortkwam uit hun vroegere betrokkenheid bij operaties van de inlichtingendienst. In de persoon van Ariel Sharon had de Mossad echter een meesterpoliticus die niet alleen het temperament, maar ook de nodige ervaring had om te weten hoe hij met het Instituut moest omgaan. Meer dan eens had hij Meir Dagan verzocht gebruik te maken van diens ‘achterdeurtje’ bij de CIA om een politiek gevoelige zaak aanhangig te maken en zo de reactie van Washington te peilen, voordat Sharon de kwestie persoonlijk in het Witte Huis ter sprake bracht. Het was Dagan die Porter Goss vertelde dat Israël door zou gaan met zijn aanvallen op Hamas, terwijl de regering bleef onderhandelen met de Palestijnse Autoriteit. Ook was Sharon zich er terdege van bewust dat de menselijke factor ook in een inlichtingenwereld vol uiterst geavanceerde technologie van cruciaal belang bleef, vooral als het ging om stille diplomatie. Het karakter van Meir Dagan was volmaakt geschikt voor die rol en een welkome aanvulling op Sharons eigen extraverte persoonlijkheid, waaruit zijn levendige interesse voor spionnen en hun activiteiten voortkwam. Voor de Israëlische premier was het een logische stap om Meir Dagan als zijn eigen stille diplomaat in te zetten.

‘Onze vorm van diplomatie stoelt op contacten met andere geheime diensten. Wij vertellen hun spionnenbazen wat onze diplomaten graag zouden zien gebeuren. We weten dat hun hoofden van dienst gewoonlijk

grote invloed hebben op de regeringen of regimes waarvoor zij werken. In de meerderheid van de gevallen pakt dit goed uit. De diplomaten gaan met de eer strijken, maar wij hebben voor onszelf de innerlijke bevrediging dat we ons werk goed hebben gedaan,' vertelde Meir Amit mij eens.

Het voorbereiden van het nieuwste avontuur in de schaduwzijde van de diplomatie was iets waarin Meir Dagan zich in de loop van de drie jaar dat hij zijn functie uitoefende had bekwaamd. Zijn persoonlijke computer bevatte geactualiseerde lijsten van namen, rechtstreekse telefoonlijnen en gecodeerde e-mailadressen van de directeuren van inlichtingendiensten van meer dan honderd landen. Tot zijn contacten behoorden ook diplomaten, zakenlieden en zelfs lieden die op de grens van het toelaatbare handelden.

Dit zou overigens Dagans tweede bezoek aan China worden. Achttien maanden eerder had hij deel uitgemaakt van een delegatie waartoe ook generaal Amos Yaron, de directeur-generaal van het Israëlische ministerie van Defensie, had behoord, plus een aantal van de meest vooraanstaande wapenhandelaren van Israël. Zij waren gekomen voor het aanhalen van connecties die Israël tot nu toe al een omzet van ruim vier miljard dollar aan wapens en militair materieel had opgeleverd. Een groot deel ervan was eerst door de Verenigde Staten aan Israël geleverd. Toen Washington eindelijk bij Israel Aircraft Industries (IAI) protest aantekende tegen de voorgenomen verkoop van het vliegende radarstation en commandocentrum, de AWACS, had Israël met tegenzin driehonderdvijftig miljoen dollar moeten betalen voor het annuleren van de overeenkomst. De diplomatieke relaties tussen Beijing en Tel Aviv, tot stand gekomen in 1992, waren hierdoor feitelijk bevroren.

De directeuren van de IAI in Asia House, in het centrum van Tel Aviv, waren razend, na alle jaren die zij hadden besteed aan het uitbouwen van de Israëlische wapenindustrie tot de voornaamste exporteur van het land. Er waren niet alleen wapentransacties tot stand gekomen met China, maar ook met Zuid-Afrika en de landen van Latijns-Amerika. De IAI was een thuis geworden voor voormalige Mossad-directeuren als Zvi Zamir, Yitzhak Hofi en Danny Yatom. Ook Amos Manor, de eerste directeur-generaal van de Shin Bet, het Israëlische equivalent van de FBI, hield kantoor bij de IAI. Onder elkaar zeiden ze vaak gekscherend dat 'de grote vraag is of de staat de IAI bezit, of IAI de staat'. De unieke positie van deze onderneming kwam onder meer tot uiting door het feit dat Israël over haar inkomsten geen belastingen hief.

Dagan wist dat, als zijn tijd kwam om zijn functie als directeur-generaal van de Mossad neer te leggen, ook hém een comfortabele positie bij de IAI zou worden aangeboden. Er zou zorgvuldig worden gelet op het succes van zijn missie in Beijing.

Bij de eerdere verkoopreis naar Beijing had de Israëlische delegatie een aantal aanlokkelijke nieuwe wapens bij zich gehad, die vaak verder ontwikkeld waren op basis van een Amerikaans origineel. Hiertoe behoorde ook de recentste versie van het softwareprogramma Promis, waarmee het doen en laten van letterlijk ontelbare aantallen mensen waar ook ter wereld nauwlettend kon worden gevolgd (zie hoofdstuk 10, 'Een gevaarlijke liaison'). China was een van de honderdtweeënveertig landen die deze software hadden aangeschaft – zonder te weten dat ze was voorzien van een niet te ontdekken 'valluik' dat de topprogrammeurs van Israël eraan hadden toegevoegd om de Mossad in staat te stellen iedere gebruiker ervan in het oog te houden. Deze nieuwe versie was ook op dat punt nog verbeterd.

Al bij dat eerste bezoek had Dagan begrepen dat geavanceerde technologie iets was waarvan China niet genoeg kon krijgen; het land besteedde er zelfs méér geld aan dan aan de voedselvoorziening. Op geen enkel terrein kwam dit sterker tot uiting dan dat van de elektronische surveillance. Of het nu ging om ultrasone detectoren die uiterst gevoelig waren voor geluid of beweging, of om onzichtbare elektronenbundels waarmee verborgen camera's en stille alarmsystemen konden worden geactiveerd, of vrijwel niet te ontdekken afluisterapparatuur of stoorzendertjes die elektronisch afluisteren konden verhinderen – altijd beschikte Israël over het beste van het beste, waarvoor China een gretige afzetmarkt was. Tot de apparatuur die de delegatie had aangeboden, behoorden ook door de Mossad ontwikkelde instrumenten, zoals die voor het analyseren van stemmen waarmee ook de innerlijke spanning van iemand die telefoneerde kon worden gemeten. De IAI had ook een nieuw radarsysteem ontwikkeld dat elektromagnetische pulsen die door vijandelijke vliegtuigen werden weerkaatst kon opvangen, zodat hun vorm en grootte kon worden bepaald. Andere Israëlische bedrijven hadden een willige afzetmarkt gevonden voor het soort bewakingsapparatuur dat een integraal bestanddeel was van de infrastructuur in Chinese steden: elektronische monitors waarmee iedere minuut van iemands werkdag kon worden gevolgd, of waarmee zijn of haar prestaties konden worden gemeten, met inbegrip van toiletbezoek en andere intieme persoonlijke activiteiten. Meir Dagan had geconstateerd dat er in Beijing geen enkel gebouw was zonder een groot aantal

Israëlische microchips die voortdurend informatie stuurden naar de reeksen computers waarmee de overheid haar burgers van de wieg tot het graf in het oog hield.

Bij de officiële ontvangsten, waarbij de leden van de delegatie uitvoerig waren gefêteerd, had de ene spreker na de andere zijn of haar licht laten schijnen over de ‘Aziatische Eeuw’. Tegen 2005 zouden er van de dertien wereldsteden met een miljoenenpopulatie zeven rond de Grote Oceaan, de Pacific Rim, te vinden zijn. De groeiprognose van acht procent voor de Chinese economie zou dat land in staat stellen ’s werelds grootste cybercity te creëren. De Chinese valutareserves zouden tegen 2010 die van Japan overtreffen en tegen die tijd zou een op de tien van alle ondernemingen in de Pacific Rim feitelijk onder controle van Chinese investeerders staan. Tegen 2015 zouden zelfs hele landen, zoals Thailand en de Filipijnen, economisch door China worden aangestuurd. Dit alles zou worden bewerkstelligd, zo betoogde een van de sprekers enthousiast, door het Chinese vermogen tot het exporteren van de in Israël gekochte technologie. De ironie hiervan was de gasten uit Israël niet ontgaan.

Tijdens een van deze ontvangsten was Meir Dagan voorgesteld aan de oude Qiao Shi, de voormalige hoogste inlichtingenbaas van China. Met zijn een meter tweeëntachtig was hij uitzonderlijk lang voor een Chinese man. De gebogen houding van Qiao Shi was, zo werd gefluisterd, een gevolg van een jeugdziekte die hem had gedwongen periodiek langdurig het bed te houden. Die tijd had hij gebruikt om zich de geschreven Chinese taal eigen te maken. Al op zijn zesde had hij het complete gamma van karakters beheerst, mét de schrifttekens waaruit ze zijn samengesteld, hun verschillende uitspraken en verbuigingen. De zelfdiscipline die hij tijdens dit leerproces had ontwikkeld, was een uitstekende training gebleken voor zijn toekomst als de hoogste spionnenbaas van China. Uiteindelijk was hij zelfs de spionnenbaas met de langste staat van dienst ter wereld geworden. Tijdens hun korte ontmoeting had Meir Dagan Qiao ervaren als hoffelijk maar afstandelijk, hoewel hij altijd bereid was een glas Franse cognac te drinken op de Israëlische delegatie en de leden ervan Cubaanse sigaren aan te bieden.

Nu, anderhalf jaar na die oktoberdag van 2005, was Dagan als afgezant naar China gekomen om via Qiao het verzoek te doen dat Beijing zou ingrijpen in Noord-Korea, teneinde dat land te beletten Iran verder te bewapenen – een handelwijze die niet alleen tot een regionale oorlog kon leiden, maar zelfs tot een mondiaal gewapend conflict.

Zij ontmoetten elkaar onder de beproefde stilzwijgende stelregel van de zogeheten ‘totale ontkenning’. Er zouden geen aantekeningen worden gemaakt van de per beveiligde telefoonlijnen gemaakte afspraken voor de ontmoeting, of het doel ervan. Het vluchtplan en de passagiers-lijst waren geheim. Alleen Porter Goss en John Scarlett kenden het doel van dit bezoek. Hoge diplomaten van Buitenlandse Zaken in Washington en Londen waren opzettelijk onkundig gehouden, zodat zij naar waarheid konden ontkennen ook maar iets van deze missie te hebben geweten.

Dagan had zich grondig vertrouwd gemaakt met het Mossadprofiel van Qiao Shi en de ijzeren greep die de oude directeur-generaal van de Chinese veiligheids- en inlichtingendienst (CSIS) had op de activiteiten van vijf inlichtingendiensten. De ILD, de afdeling Internationale Liaisons, was verantwoordelijk voor geheime activiteiten die primair tegen de Verenigde Staten waren gericht; de MID, de militaire inlichtingendienst, hield zich bezig met de militaire slagkracht van Amerika, het Verenigd Koninkrijk en andere lidstaten van de Europese Unie; het MSS, het ministerie van Staatsveiligheid, was verantwoordelijk voor alle contraspionage in China zelf; de STD, de afdeling Speciale Technologie van het ministerie voor Staatsveiligheid, dat een rol had gespeeld bij de diefstal van nucleaire geheimen uit Los Alamos (zie hoofdstuk 21), verzamelde ook al het berichtenverkeer vanuit Chinese ambassades in het buitenland; en de NCNA, een nieuwsdienst die verslag deed van Chinese aangelegenheden en als dekmantel voor Chinese spionnen in het buitenland fungeerde.

De CSIS had haar eigen gebouwencomplex in Beijing. De dienst voor contraspionage was gehuisvest in een gebouw van vier verdiepingen in het westelijk deel van de Qiananmenstraat; de buitenlandse spionagedienst opereerde vanuit een modern gebouw nabij het centraal station van de hoofdstad. De belangrijkste activiteiten van de duizenden mannelijke en vrouwelijke employés van de CSIS werden echter gecoördineerd vanuit het hart van de compound in Zhongnanhai, waar de Chinese leiders woonden en werkten. Naast het kantoor van de Chinese premier stond een vierkant gebouw van één etage, gedekt met het traditionele gebogen rode pannendak en een geplaveid terrein met een helikopterplatform en parkeerplaatsen. Het dak van het gebouw stond vol antennes. Een Amerikaanse satellietfoto onthulde dat het gebouw een binnenplaats heeft met een vijver en een siertuin met miniatuurboompjes. Quai Shi’s eigen kantoor was het enige met een deur die uitkwam op deze binnenplaats.

Van hieruit leidde hij inlichtingennetwerken die zich vanuit de Pacific Rim uitstrekten naar de Verenigde Staten en Europa, en ook naar Azië, het Midden-Oosten, Australië en Japan. Hij voerde het bevel over een waar leger van spionnen en informanten, en beschikte over een ongeëvenaard budget om hun activiteiten te financieren.

Zijn hele loopbaan was gebaseerd op scherpzinnige, onopvallende zetten waarbij hij binnen de bureaucratie van diverse ministeries steeds weer promotie had gemaakt. Zijn talenknobbel – hij sprak behalve Mandarijn ook Frans, Japans en Koreaans – had hem ten slotte op het ministerie van Buitenlandse Zaken doen belanden. Hij had veel gereisd als diplomaat, voordat hij terug was geroepen naar een hoge positie bij het ministerie. In 1980 had Deng Xiaoping hem tot directeur Staatsveiligheid benoemd. Deng was overleden, maar Qiao's macht was onaangetast gebleven: hij kende alle geheimen, pekelzonden en persoonlijke tekortkomingen van de oude mannen in Zhongnanhai – de laatste overlevenden van de Lange Mars van 1934, een barre, twee jaar durende voettocht van bijna tienduizend kilometer over bergketens en door provincies die groter waren dan de meeste Europese landen. Het was niet alleen een strategische terugtocht geweest na een gruwelijke broederstrijd, maar Mao Zedong had deze weten om te vormen tot een morele triomf, en deze grote trek had uiteindelijk geleid tot de geboorte van het nieuwe, communistische China.

Een van Mao Zedongs eerste besluiten – na de proclamatie van de communistische staat op 1 oktober 1949 – was het creëren van een compound voor de communistische leiders in de luwte van de Verboden Stad, vanwaaruit de keizers China zeven eeuwen lang hadden geregeerd. Qiao Shi had geholpen deze compound tot een van de best versterkte burchten op aarde te maken. Er waren wachtposten gecreëerd op de meest onverwachte plaatsen: in de stam van bomen uitgehakte nissen die elk net groot genoeg waren voor een wachtpost, of verborgen achter struikgewas. Het wemelde er van sensoren, struikeldraden en infraroodcamera's. Er mocht niet overheen worden gevlogen en er vertrokken of landden alleen helikopters, die deze oude mannen van en naar hun zomerpaleizen in de heuvels ten westen van de stad vervoerden. In het complex zelf woonden zij langs de oostelijke oever van het meer in het hart van de compound. Veel van hun huizen waren paleizen, vaak met dertig of meer slaapkamers, schitterende salons en overdekte zwembaden. Ze waren ingericht met kunstvoorwerpen uit de Verboden Stad en elk paleis had zijn eigen groep bedienden en bewakers, die langs de noordelijke oever van het meer in een aantal barakken woonden, aan

het oog onttrokken door weelderige vegetatie. In de compound waren meer dan honderd soorten bomen en struiken aangeplant, die de oude mannen herinnerden aan die welke zij tijdens de Lange Mars hadden gezien. In het meer zelf wemelde het van grote karpers. Oorspronkelijk had Mao er honderdduizend besteld, maar in de loop der jaren hadden ze zich sterk vermeerderd en volgens sommige schattingen waren het er uiteindelijk zelfs enkele miljoenen. Eén ding was zeker: het water van het meer zag zwart van hun ontlasting en een fors team tuinlieden deed niets anders dan de drek verwijderen. De incidentele buitenlanders die tot Zhongnanhai waren toegelaten zeiden dat het meer stonk.

Of de ontmoeting van Meir Dagan met Qiao Shi in de compound heeft plaatsgehad, zou onbekend blijven, net als wat ze met elkaar bespraken. In elk geval was het vliegtuig waarmee Dagan was gearriveerd vierentwintig uur later weer op de terugweg naar Israël.

Enkele dagen later was de Mossad een van verscheidene Westerse inlichtingendiensten die hadden ontdekt dat Noord-Korea bezig was het vogelgriepvirus bruikbaar te maken als biologisch wapen. Dit nieuws voedde de toenemende vrees die zich al over de hele wereld verbreidde, namelijk dat zich een herhaling zou kunnen voordoen van de Spaanse grieppandemie van 1918, waaraan naar schatting zo'n twintig tot honderd miljoen mensen zijn bezweken. Net als nu was er niet voldoende vaccin beschikbaar om hele bevolkingen in te enten. Waarschuwingen van inlichtingendiensten wezen erop dat het als wapen inzetbare virus in spuitbussen onopgemerkt over grenzen kon worden gesmokkeld. Dit maakte het tot een ideaal wapen voor terroristen. De regering-Bush organiseerde in Washington geheime voorlichtingsbijeenkomsten – met de classificatie *Top Secret/Sensitive Compartmented Information* – voor leden van het Huis van Afgevaardigden en de Senaat, waarbij CIA-directeur Porter Goss en John Negroponte, directeur Nationale Inlichtingendienst, details over dit terroristische gevaar bekendmaakten.

De pandemie was begonnen in Azië en de inlichtingenchefs legden uit dat het voor Noord-Koreaanse agenten betrekkelijk eenvoudig was om aan vogels te komen die met het virus van de stam H5N1 waren besmet. Deze stam kon als een dodelijk wapen worden gebruikt. De voormalige directeur van het Russische programma voor biologische oorlogvoering, dr. Ken Alibek, die nu voor de regering-Bush eerste adviseur voor Biodefensie was, vertelde mij: 'Het gevaar van een tot een wapen versterkt vogelgriepvirus kan niet worden overschat. Als het per spuitbus wordt verspreid, is het onmogelijk te onderscheiden van het

virus dat door in de natuur besmette vogels wordt verspreid. Het in een laboratorium versterkte en grootschalig gekweekte virus is echter veel dodelijker, en kan tegen specifieke doelwitten worden aangewend.’

Peter Openshaw, hoogleraar virologie aan het Imperial College in Londen, zei erover: ‘Het is angstaanjagender dan een genetisch gemanipuleerd pokkenvirus. Dat kan betrekkelijk gemakkelijk binnen de grenzen kunnen worden gehouden, aangezien er een vaccin tegen voorhanden is.’ Hugh Pennington, hoogleraar microbiologie aan de Universiteit van Aberdeen, zei dat de moleculaire biologen van Noord-Korea ‘het vogelgriepvirus zouden kunnen combineren met andere influenzavirussen, zodat het zich gemakkelijker via persoonlijke contacten kan verspreiden’.

Waren de rapporten dat Noord-Korea doende was het vogelgriepvirus te versterken tot een biologisch wapen een aanwijzing dat het regime daar iedere poging van China om een eind te maken aan de bewapening van Iran naast zich neer wilde leggen? Of had Qiao Shi Dagan alleen maar beleefd aangehoord, zonder iets te ondernemen? Of was hij het er met de oude mannen in Zhongnanhai over eens geworden dat het niet in hún belang was hun instabiele buurland onder druk te zetten?

De enige zekerheid was dat een raketkop vol versterkt vogelgriepvirus die Tel Aviv zou raken rampzalige gevolgen zou hebben. Inmiddels was het echter niet alleen dit gevaar dat Israël en de rest van de wereld ernstig bedreigde. De nieuwe bedreiging was afkomstig van zes kernfysici die in de Pakistaanse nucleaire industrie hadden gewerkt en dat land hadden verlaten.

De Mossad had hun activiteiten ontdekt, lang voordat zij uit Pakistan waren vertrokken. Daar hadden zij nauw samengewerkt met Abdul Qadeer Khan, de vader van de islamitische kernbom en de peetvader van de proliferatie van kernwapentechnologie. Hun technische ervaring omvatte alle complexe disciplines die nodig zijn voor het gebruik van de supercentrifuges waarmee verrijkt uranium kan worden geproduceerd, de grondstof voor kernbommen.

Hun bekwaamheden waren nog opgevoerd door de Zuid-Afrikaanse kernfysici die in het geheim aan het kernwapenprogramma van Pakistan werkten, namelijk in Khans onderzoekslaboratoria. Het eigen nucleaire en ruimtevaartprogramma van Zuid-Afrika was beëindigd nadat Amerika begin jaren negentig met nieuwe handelssancties had gedreigd.

Van de ene dag op de andere had president Nelson Mandela zijn droom – een eigen astronaut in de ruimte – opgegeven. Er waren

inmiddels miljarden rand aan verspild en honderden hoogopgeleide en ervaren mannen en vrouwen zaten plotseling zonder werk.

De meest getalenteerden onder hen hadden echter niet lang op nieuwe aanbiedingen hoeven te wachten. De eerste waren afkomstig uit Dimona, Israëls nucleaire complex. De relatie met het Zuid-Afrikaanse programma had gefloreerd vanaf het moment dat de knowhow van Dimona bijdroeg aan de verfijning van de eerste middellangeafstandsraket van Zuid-Afrika, de Arniston, in feite een kopie van Israëls eigen Jericho II-raket. In 1992 was er een eind gekomen aan deze nauwe samenwerking, opnieuw onder druk van de Verenigde Staten. De relaties tussen de fysici en ingenieurs waren echter blijven bestaan.

Er kwamen aantrekkelijke aanbiedingen voor degenen die werkzaam waren geweest in Kempton Park, een complex in de omgeving van Johannesburg, waar camerasystemen met hoge resolutie voor satellieten werden ontwikkeld; in Somerset West, in de provincie Westkaap, waar raketmotoren werden ontwikkeld; en in de afdeling voor de ontwikkeling van raketgeleidingssystemen van de Universiteit van Stellenbosch bij Kaapstad. Zij hoefden niet langer te leven in een land met de hoogste moordcijfers ter wereld, dat bovendien werd geplaagd door het ene corruptieschandaal na het andere. In Israël kregen zij een salaris – in harde valuta naar keuze – dat veel hoger was dan wat zij voor die tijd hadden verdiend. Binnen de kortste keren begonnen zij hun huizen bij de raketproefterreinen in Kwazulu-Natal en het voormalige natuurreservaat bij Kaapstad te verkopen en vlogen met lijntoestellen van El Al naar Tel Aviv om zich te voegen bij andere experts, afkomstig uit de kernkopfabriek in het dunbevolkte gebied ten noorden van de hoofdstad van Zuid-Afrika, Pretoria. Na betaling van al hun onkosten en een substantiële rekruteringspremie waren ze al snel gewend geraakt aan hun nieuwe leven in de door palmbomen omgeven nederzettingen die speciaal voor hen in de Negev-woestijn waren gecreëerd. Ze werkten er zij aan zij met een aantal Russen die kort na de ineenstorting van de Sovjet-Unie waren aangetrokken.

Ook de rekruteerders van Pakistan hadden niet stilgezeten. Zij gingen met nog meer discretie te werk dan de Israëliërs en hadden overbodig geworden geleerden nog hogere salarissen geboden dan de mensen uit Dimona. Ook werd hun een levensstijl in Pakistan beloofd die niet onder zou doen voor die in Zuid-Afrika. De bedienden die zij na de ineenstorting van het ruimtevaartprogramma van dat land hadden moeten ontslaan, waren in Pakistan overvloedig voorhanden. Ze konden

er deelnemen aan het vaste avondritueel van cocktailparty's bij zonsondergang, dat ook een integraal bestanddeel van hun leven in Zuid-Afrika was geweest. De woningen die ze kregen, waren nog ruimer en luxueuzer dan de huizen die ze op de Kaap hadden bewoond; hun kinderen konden onderwijs volgen in particuliere scholen, bemand door leerkrachten die hadden gestudeerd aan de grote universiteiten van Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten; en aan hun faciliteiten voor gezondheidszorg waren de beste artsen verbonden. Ze kregen veel vakantiedagen en hun inkomen zou belastingvrij kunnen worden overgemaakt naar iedere bank van hun eigen keuze, overal ter wereld. Deze aanbiedingen werden gretig geaccepteerd en de vluchten vanuit Johannesburg naar Islamabad zaten vol wetenschappers en hun gezinnen.

In de loop der jaren hadden zij het bekwaamheidsniveau van de zes Pakistaanse kernfysici – die het land discreet hadden verlaten nadat was ontdekt dat zij betrokken waren bij wat binnen de Mossad, MI6 en de CIA werd omschreven als het 'Amerikaanse Hiroshima' – helpen verhogen. Het was de bedoeling een kernbom de Verenigde Staten binnen te smokkelen en die te laten detoneren in Washington. De bom zou worden vervoerd in een van de containerschepen die wekelijks Amerikaanse havens aan de oostkust aandeden. Er werden maar weinig van die schepen grondig doorzocht. Tot dan toe inactieve agenten zouden de bom – verpakt in een container – in ontvangst nemen, hem naar Washington brengen en daar laten exploderen, waarbij er nog veel meer doden en gewonden zouden vallen dan bij de aanslagen van 11 september 2001.

Deze operatie was door Osama bin Laden even minutieus uitgebroed als de aanslagen op de Twin Towers en het Pentagon, en zou worden gekenmerkt door dezelfde gruwelijke synchroniciteit. Het ging er niet alleen om via een enorm aantal slachtoffers de bevolking te terroriseren, maar tegelijkertijd een voorbeeld te creëren van een triomf die met puur geweld behaald was. In politiek opzicht moest deze aanslag een oproep worden voor alle moslims ter wereld om deel te nemen aan een mondiale jihad. De leiders van islamitische landen die ertegen waren, zouden worden weggevaagd door een golf van revoluties die bin Laden graag vergeleek met de geboorte van het nieuwe kalifaat waarvan hij al zolang had gedroomd. In zijn visioen voorzag hij hoe de wereld, nog maar een generatie nadat veel islamitische landen hun onafhankelijkheid hadden verworven, voornamelijk van Groot-Brittannië, een nieuw theocratisch tijdperk zouden binnengaan. De eerste fase ervan had zich al voltrokken in Iran, waar de Khomeini-revolutie van 1979 de onderdrukte

massa's in beweging had gebracht. In de nasleep van het Amerikaanse Hiroshima zou de Saudische koninklijke familie ten val worden gebracht; dit vorstenhuis was al langdurig door bin Laden ervan beschuldigd dat het zijn plichten als behoeder van de heilige steden Mekka en Medina ernstig verwaarloosde.

De bijzonderheden van het plan om een kernbom in Amerika te laten exploderen, waren aan het licht gekomen na de gevangenneming van Khalid Sheikh Mohammed, bin Ladens hoofd Militaire Operaties, in een safe-house van Al-Qaida in Karachi, op 2 maart 2003. Deze arrestatie was verricht door agenten van de Pakistaanse geheime dienst, waardoor president Musharraf eens te meer tegenover Washington had kunnen bewijzen dat hij een trouwe bondgenoot in de oorlog tegen het terrorisme was. Dat strookte niet met de volledige waarheid. Hoewel Pakistan inderdaad grote aantallen leden van Al-Qaida had ingerekend, steunde dat land nog altijd terroristische groeperingen voor de strijd in het betwiste Kashmir, door jonge kerels op te leiden, te bewapenen en te financieren in hun uitputtingsoorlog tegen India. De regering-Bush bleef Pakistan echter als een sterke bondgenoot in de oorlog tegen het terrorisme onder aanvoering van Osama bin Laden beschouwen. 'Kashmir is bijzaak,' verzekerde een hoge functionaris van Buitenlandse Zaken mij.

Met de arrestatie van Khalid Sheikh Mohammed oogstte Musharraf nieuwe publieke dankbaarheid van Washington. Met geen woord werd gewag gemaakt van het aandeel van de CIA en de Amerikaanse Special Forces in de zaak, die de uiterst belangrijke gevangene hadden overgevlogen naar hun verhoorcentrum op de Amerikaanse basis Bagram in Afghanistan. Ze hadden meer dan duizend documenten bij zich, plus honderd harde schijven, afkomstig uit Mohammeds onderduikadres in een achterafstraatje van Karachi. Zijn verblijfplaats was voor duizend Amerikaanse dollar verraden. De documenten en harde schijven werden later een 'operationele goudmijn' genoemd en leverden de basis voor het verhoor van Mohammed.

De geketende gevangene, die voortdurend een zak over het hoofd moest dragen en verbleef in een van de goederenwagons binnen de compound, werd blootgesteld aan slaaptekort en langdurige perioden van 'witte ruis'. Zelfs tijdens de heetste uren van de dag kreeg hij geen airconditioning, noch iets wat hem warm kon houden tijdens de ijskoude nachten. Hij kreeg drogeermiddelen ingespoten om zijn weerstand te breken, in combinatie met afranselingen en dreigementen over een standrechtelijke executie, methoden die later door Amnesty International

aan de kaak werden gesteld. De gemaltraiteerde Khalid Sheikh Mohammed was op den duur zo murw dat hij bijzonderheden over het ‘Hiroshimaplan’ begon te onthullen. Dit bleek nog veel omvangrijker te zijn dan werd gedacht. Het plan omvatte de gelijktijdige detonatie van zeven tactische kernwapens in evenzovele grote Amerikaanse steden: New York, Washington, Seattle, Los Angeles, San Francisco, Chicago en Boston. Deze kernwapens hadden elk een kracht van tien kiloton. De planning van deze zeven kernexplosies bevond zich nog in het beginstadium en voor deze operatie zouden uiteindelijk zeven kernwapens in zeecontainers de Verenigde Staten moeten worden binnengesmokkeld. Jaarlijks worden de Amerikaanse zeehavens aangedaan door circa achttienduizend containerschepen en slechts een klein deel ervan kan grondig worden gecontroleerd. Het nalopen van al die schepen zou meer mankracht vereisen dan die er beschikbaar is en zou ernstige gevolgen hebben voor het Amerikaanse bedrijfsleven.

In dit stadium, in mei 2003, raakte de Mossad rechtstreeks bij de zaak betrokken.

In het kader van de nauwe samenwerking tussen Porter Goss en Meir Dagan waren de Mossad kopieën van de aangetroffen documenten en transcripties van de eerste verhoren ter beschikking gesteld. In ruil daarvoor had de Mossad de CIA schokkend nieuws doorgegeven. De Pakistaan Abdul Qadeer Khan had in april 2003 een ontmoeting gehad met bin Laden. De kernfysicus was ervoor naar Peshawar in de Northwest-provincie van Pakistan gevlogen. Van daaruit was hij per terreinwagen door de hoge bergen en over de Pakistaanse grens naar de troosteloze, mensvijandige land-streek van oostelijk Afghanistan gereden. Khan had zich laten vergezellen door een van de zes kernfysici die de Mossad al in het oog hield. De man heette Murad Qasim en was de belangrijkste expert op het gebied van de supercentrifugetechnologie in de laboratoria van Khan.

Een maand later, omstreeks half mei, behoorde Qasim tot de gasten van Khan in diens weekeindhuis met uitzicht op een meer bij Rawalpindi in het noordelijke deel van de Punjab. Dit gebied was voor natuurbeschermers een waar paradijs.

Een yaholomin-team van de Mossad, dat zich voordeed als een groepje sportvissers, moest het huis en het komen en gaan daar in het oog houden. Hun richtmicrofoons zagen eruit als heel gewone werphengels.

Vijf jaar eerder had Khan met succes de eerste Pakistaanse kernbom op de proeflocatie in de Baluchistan-woestijn tot ontploffing gebracht. In

de jaren daarna had hij nucleaire technologie versjacherd aan Iran en Noord-Korea. Behalve Murad Qasim had de Mossad nog vijf van zijn collega's herkend die naar het weekeindhuis waren gekomen: Muhammad Zubair, Bashiruddin Mahmood, Saeed Akhther, Imtaz Baig en Waheed Nasir. Het waren stuk voor stuk hoge managers in Khans laboratoria. Gezamenlijk completeerden ze de gastenlijst in Khans lustoord bij het meer.

Net als hun gastheer waren zijn gasten overtuigde aanhangers van Al-Qaida. Bashiruddin Mahmood had eerder dat jaar ook een ontmoeting gehad met bin Laden en de Taliban-leider Mullah Omar, namelijk in Kandahar, Afghanistan. Op de terugreis naar Pakistan was hij door de Amerikaanse troepen in die stad kort vastgehouden. Mahmood had zich beroepen op zijn diplomatieke onschendbaarheid en volgehouden dat zijn bezoek aan het land van 'landbouwkundige aard' was. Op grond van documenten die zijn beweringen staafden, had hij toestemming gekregen terug te vliegen naar Islamabad. Na een verzoek van de CIA om hem aan de tand te voelen, hoorden Pakistaanse inlichtingenofficieren verbaasd aan hoe Mahmood grif erkende dat hij de terroristen had ontmoet; zij hadden hem gevraagd een radiologische bom te ontwikkelen. Deze zou moeten worden vervaardigd van kernsplijtstof, omgeven door krachtige conventionele springstoffen die bin Laden had verkregen uit een voormalige nucleaire opslagplaats van de Sovjets in Oezbekistan. Mahmood hield vol dat hij had geweigerd aan het verzoek te voldoen. De Pakistaanse overheid liet Washington weten dat Mahmood boven alle verdenking verheven was. Er werd niets gezegd over zijn ontmoeting met bin Laden en Mullah Omar.

Nu hoorde het afluisterteam van de Mossad hoe Mahmood Khan en zijn andere gasten erover inlichtte dat zijn connecties bij de Pakistaanse inlichtingendienst hem hadden gewaarschuwd dat de CIA op de hoogte was van hun rol bij het 'Hiroshimaplan' voor Amerika, nadat hun namen gevonden waren in de documenten die bij de arrestatie van Khalid Sheikh Mohammed waren buitgemaakt. Dit was de bevestiging van iets dat de Mossad allang had vermoed: Mahmood was niet naar Kandahar gegaan om daar met bin Laden te praten over het maken van een relatief eenvoudige 'vuile bom', maar om de terroristenleider zijn diensten en die van de vijf andere kernfysici aan Khans tafel aan te bieden.

De volgende dag al – Meir Dagan was nog doende Porter Goss nadere details toe te sturen van wat de yaholomin-eenheid had geregistreerd – bleek dat de zes kernfysici Pakistan hadden verlaten. Khan zelf ontkende later bij hoog en bij laag ook maar iets te weten van

enige betrokkenheid van zijn staf bij een complot tot het gebruiken van kernwapens tegen Amerika.

Hun namen prijkten nu op de aanhoudingslijsten van een aantal veiligheidsdiensten, maar zij waren, net als andere wetenschappers met banden met de terroristen, als de spreekwoordelijke dief in de nacht spoorloos verdwenen. Het zou een jaar duren voordat de Mossad hen weer op het spoor kwam. Ze bevonden zich in Saudi-Arabië.

Bijna een jaar nadat Abdul Qadeer Khan voor de televisiecamera's had opgebiecht dat hij een zwarthandelaar in nucleaire wapentechnologie was, landde een lijntoestel uit Cyprus op de luchthaven van Tel Aviv. Een van de passagiers was Moshe Feinstein (een pseudoniem). Deze Mossad-katsa was een expert op het gebied van de verspreiding van kernwapentechnologie. In Nicosia had hij een ontmoeting gehad met een lid van de grote buitenlandse gemeenschap in Saudi-Arabië. Na de kennismaking maandenlang met zorg te hebben gecultiveerd en na een grondig antecedentenonderzoek, ook van zijn naaste familieleden, was de buitenlander als sayanim gerekruteerd, met als codenaam 'Salesman', als verwijzing naar zijn zakelijke instelling. Ontmoetingen met hem zouden tot stand komen doordat de Salesman een annonce zou plaatsen in de contactadvertenties van een in Riad verkrijgbare Londense krant. Twee dagen na verschijning van zo'n annonce zou Moshe op het vliegtuig stappen om de afspraak na te komen.

De Salesman had uitstekende connecties met het vorstenhuis Saud opgebouwd; hij had gebruikgemaakt van het feit dat de contacten met mensen op regeringsniveau nogal persoonsafhankelijk waren en vaak betrekking hadden op één enkel lid van het vorstenhuis, gewoonlijk een prins, omgeven door slechts enkele functionarissen. De bekwaamheid van de Salesman tot het aanknopen van dat soort relaties met sleutelfiguren hadden hem voor de Mossad belangrijk gemaakt. Tijdens een van zijn eerste instructies had de Salesman Moshe uitgelegd dat prins Saoed al-Faisal de spil vormde van het ministerie van Buitenlandse Zaken; zonder zijn goedkeuring kon geen enkel besluit, hoe onbeduidend ook, worden genomen. Ook andere ministeries werden op die manier geleid. De Salesman had de situatie samengevat met de woorden: 'Als je hun een lijst geeft met meer dan één punt, komen ze vaak nooit aan het tweede punt toe. Plichtsverzuim en gebrek aan bekwaamheid zijn troef.' In november 2008, vijf jaar na die bespreking aan het meer, besloot Waheed Nasir het Mossad-rapport dat hij daar was geweest of een bezoek had gebracht aan Iran, te ontkennen.

De tantaliserende glimpen die hij had gezien van de gesloten wereld van het Saudische koninkrijk, had hij vooral opgevangen tijdens zijn geregelde bezoeken aan Europa en zijn vakanties op Cyprus, waar hij de moordende zomerhitte in Riad ontvluchtte. Een van zijn connecties bij het ministerie van Informatie had hem bijzonderheden in handen gespeeld van het toenemende anti-Amerikanisme in het land (een door het regime goedgekeurd opinieonderzoek toonde in 2005 aan dat 97 procent van de bevolking een negatieve kijk had op de Verenigde Staten). Nog verontrustender was de toenemende omvang van de penetratie van Al-Qaida in Saudi-Arabië, en de wijze waarop het vorstenhuis had geprobeerd aanslagen op zijn leden te verijdelen door die organisatie met aanzienlijke bedragen te steunen, op voorwaarde dat het geld uitsluitend zou worden gebruikt voor aanvallen op doelwitten buiten Saudi-Arabië. De Salesman had ook bijzonderheden verteld over de manier waarop de oliedollars van Saudi-Arabië het bloedbad van de elfde september en de aanslag op de USS *Cole* hadden gefinancierd. De door de Salesman geleverde bewijzen stelden Dore Gold, een voormalig ambassadeur van Israël met nauwe banden met de Mossad, in staat een openbare waarschuwing uit te spreken: 'Saudi-Arabië betaalt [Al-Qaida] om met rust te worden gelaten. Het maakt het vorstenhuis niets uit wie er wel onder lijden. Het zal echter oogsten wat het zelf heeft gezaaid.'

Binnen het huis Saud had zich na de dood van koning Fahd en de benoeming van Abdullah tot heerser over het woestijnkoninkrijk een langdurige machtsstrijd voltrokken. Abdullah was een halfbroer van de overleden koning en leider van een sterke factie binnen de koninklijke familie. Deze bestond uit prins Sultan, minister van Defensie, prins Nayef, minister van Binnenlandse Zaken, prins Turki, directeur van de inlichtingendienst en inmiddels ambassadeur in Groot-Brittannië, en prins Salman, de gouverneur van Riad. Zij werden aangeduid als de Sudairi, naar hun moeder, Hassa bint Ahmad al-Sudairi, de favoriete echtgenote van koning Ibn-Saud, stichter van het koninkrijk. Hun halfbroer Abdullah had na zijn machtsovername de Sudairi tegen zich in het harnas gejaagd met zijn voortdurende afkeuring van hun extravagante bestedingspatronen, die ook een doorn in het oog waren van de bevolking. Dit had tot een onderstroom van religieus vuur onder de bevolking geleid, waarvan de helft niet ouder was dan achttien jaar. Dit alles was verergerd door de wisselvallige inkomsten van het land uit de aardolie, die leidden tot een daling van de levensstandaard. Voor Al-Qaida was dit een vruchtbare voedingsbodem.

Moshe Feinstein was met belangrijke informatie van de Salesman in Israël teruggekeerd. Dankzij zijn identiteitskaart kon hij alle douaneformaliteiten op de luchthaven overslaan, zodat hij snel de wachtende auto met chauffeur bereikte. Op de voorruit zat een sticker met het logo van het Israëlische bureau voor vreemdelingenverkeer: twee mannen met druiventrossen en een wijnkan, een herinnering aan de keer dat Mozes Caleb en diens mannen vooruit had gestuurd naar het Beloofde Land om te zien of de bevolking over giftige substanties of ziektekiemen beschikte die een verwoestende uitwerking konden hebben op het Joodse volk, dat tijdens zijn vlucht uit het Egypte van de farao al zoveel ontberingen had moeten doorstaan. Caleb was teruggekeerd met het nieuws dat het Beloofde Land, het latere Israël, ‘overvloeide van melk en honing’. Bij de Mossad werd vaak lachend gezegd dat dit de eerste – en de beste – inlichtingen waren die de natie ooit had ontvangen.

Dertig minuten later stopte de auto bij de slagboom van de Kirya, het hoofdkwartier van de Israëlische strijdkrachten. De schildwacht controleerde zijn identiteitsbewijs, de hydraulische versperring zakte in de grond en de auto legde de korte afstand af naar een onopvallend betonnen gebouw. In gebouw bevond zich de Spartaans ingerichte vergaderzaal waar het Comité van de Hoofden van Dienst bijeen placht te komen. Ze hadden gezelschap van brigadegeneraal Moshe Ya’alon. In Israël was hij een legende, deze voormalige parachutist uit de elite-eenheid Saynet Maktal, het Israëlische equivalent van de Britse SAS. Hij had gediend in alle onrusthaarden in het Midden-Oosten, waar de straten en soeks vaak geen naambordjes hebben en waar het er vaak om ging te doden of te worden gedood. Naast hem zat Meir Dagan.

In weerwil van de nuchtere, emotieloze toon waarop de Mossad zijn agenten aanmoedigde hun rapporten uit te brengen, luisterden de mannen aan de vergadertafel ademloos naar Moshe Feinsteins onthullingen over wat de Salesman hem had verteld. Abdul Qadeer Khan was in het geheim naar Riad gereisd voor een ontmoeting met prins Abdullah. Het doel ervan: het activeren van de ultrageheime overeenkomst tot nucleaire samenwerking met Pakistan die het huis Saud moest voorzien van kernwapentechnologie in ruil voor goedkope aardolie. De Mossad had al – via het netwerk van informanten van Jamal dat zich over Azië uitstrekte –ontdekt dat dit pact Pakistan tevens verplichtte tot reageren op iedere kernwapenaanval van Iran, en dat in dat geval het eigen kernwapenarsenaal gelanceerd moest worden. De overeenkomst was ondertekend tijdens Abdullahs bezoek aan Islamabad in 2003. De Mossad-analisten hadden die Pakistaanse belofte om Saudi-Arabië in

zo’n geval te hulp te komen al afgedaan als een geflatteerde voorstelling van zaken.

Het bezoek van Khan aan Riad gaf echter voedsel aan de Israëlische vrees dat, indien Saudi-Arabië over een kernwapenarsenaal beschikte, de van daaruit gelanceerde raketten een ernstig gevaar vormden voor de Joodse staat.

Het rapport van Moshe Feinstein maakte duidelijk dat deze mogelijkheid aanzienlijk reëler was. De Salesman had hem gezegd dat Saudische militaire vrachtvliegtuigen van het type C-130 waren begonnen met het maken van regelmatige vluchten vanaf de luchtmachtbasis Dhahraan. Vanaf die basis had Amerika zijn eerste luchtaanval op Irak ondernomen, maar inmiddels viel de basis volledig onder de controle van Riad, sinds de Amerikaanse strijdkrachten uit het land waren teruggetrokken. Het grote vrachtvliegtuig maakte retourvluchten naar Lahore en Karachi. Ze waren kort na Khans bezoek aan Riad begonnen. De Salesman had ontdekt dat de toestellen terugkeerden met materiaal dat afkomstig was van de Pakistaanse installatie voor de verrijking van uranium bij Kahuta.

Een deel van de informatie van de Salesman sloot aan bij wat de Mossad al wist. In 1987 had Saudi-Arabië van China raketten van het type CSS-2 gekocht. Hun bereik was groot genoeg om Israël te kunnen bereiken, maar deze raketten konden alleen conventionele koppen meevoeren en waren geen partij voor de defensie van Israël, die met zeer geavanceerde technologie was uitgerust. De eerste serieuze poging van Saudi-Arabië om de kernwapenarena te betreden, was gedaan in 1990, toen het huis Saud in het geheim vijf miljard dollar had overgemaakt aan Saddam Hussein – voor de bouw van een kernbom. Het geld was overgemaakt via Tiny Rowland, de Londense financier die Saddams zwarte geld witwaste en zijn enorme fortuin verborg bij banken overal ter wereld. Het geld is tot op de huidige dag nog steeds niet ontdekt (zie hoofdstuk 19, ‘Na Saddam’). De bom is nooit gebouwd en de overeenkomst was pas aan het licht gekomen toen Mohammed Khilevi, eerste secretaris van de Saudische delegatie bij de Verenigde Naties, in juli 1994 overliep, met medeneming van tienduizend documenten met alle details over het streven van het huis Saud om een kernmogendheid te worden. Het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) stuurde inspecteurs naar het land om de nucleaire installaties te bekijken. Zij kwamen tot de conclusie dat het koninkrijk niet over de technologische capaciteiten, noch over de expertise beschikte om met een kernwapen om te kunnen gaan.

Dat nam niet weg dat de ontdekking van de intenties van Riad overal ter wereld alarmbellen had doen rinkelen, vooral in Israël. Dit werd nog erger toen er bewijzen op tafel kwamen over de financiële steun van Saudi-Arabië aan jihadistische bewegingen in Kashmir, Oezbekistan en Tsjetsjenië, die connecties met bin Laden hadden. De Mossad concentreerde zich op de connectie met Kashmir; Riad steunde de opstandelingen in Kashmir met tientallen miljoenen dollars die via de centrale bank van Pakistan werden gewit. Langs diezelfde route werden de Taliban in Afghanistan met grote bedragen gesteund. Osama bin Laden, in Riad al hogelijk bewonderd om zijn strijd tegen de Sovjet-Unie in Afghanistan, bleef de grote held in het woestijnkoninkrijk. Te laat begon het huis Saud door te krijgen dat hij in feite de grootste vijand was. De aanslagen van de elfde september maakten dat de koning en zijn duizenden prinsen gingen beseffen hoe groot het Al-Qaida gevaar voor hen was. Na de Amerikaanse militaire terugtrekking en het beschermende schild daarvan, kreeg het huis Saud opnieuw dringend behoefte aan een kernwapenarsenaal. Pakistan, nog altijd een van ’s werelds grootste steunverleners aan het terrorisme, beschikte over de capaciteit om zulke wapens te leveren. Dus klopten de angstige Saudische heersers daar als eerste aan. De komst van Abdul Qadeer Khan in Riad was opnieuw een bewijs van de Pakistaanse bereidheid aan hun vraag te voldoen, in ruil voor onbeperkte hoeveelheden aardolie tegen spotprijzen.

Tel Aviv meende dat het eigenlijke gevaar dat voortsproot uit het pact tussen Saudi-Arabië en Pakistan eruit bestond dat het huis Saud in de verleiding zou kunnen komen vrede voor zichzelf te kopen door Al-Qaida kernwapens in handen te spelen.

De katsa had nog een laatste stukje informatie. De Salesman was achter de namen gekomen van de zes Pakistaanse kernfysici die spoorloos verdwenen waren, omdat hun namen waren opgedoken in de documenten over het Amerikaanse ‘Hiroshima’ en de Mossad de Salesman foto’s van deze mannen had laten zien.

Dit was het moment waarop de namen van deze zes kernfysici van de arrestatielijst van de Mossad werden geschrapt om te worden overgeheveld naar een ultrageheime dodenlijst.

De regels voor het elimineren van vijanden van Israël waren niet gewijzigd. Iedere executie moest worden goedgekeurd door een officiële commissie, voorgezeten door de premier van dat moment. Het moest iemand betreffen die, zoals uit harde bewijzen bleek, een duidelijk en actueel gevaar voor de staat Israël belichaamde, maar niet kon worden

berecht omdat hij of zij zich binnen de grenzen van een Israël-vijandige natie bevond en daar bescherming genoot. Tot deze naties behoorden Saudi-Arabië, Noord-Korea, Iran en de talloze islamitische republieken uit het voormalige Sovjetblok. In de ogen van de Mossad was de behoefte aan kidons alleen maar toegenomen als gevolg van de verspreiding van het islamitisch extremisme in al zijn verschijningsvormen: Hamas, Hezbollah, de Islamitische Jihad, het Solidariteitsfront, de terroristen op de Filipijnen enzovoort. Allemaal hadden ze gezworen de Joodse staat te vernietigen. De kidons hadden in al die landen liquidaties uitgevoerd. Zij waren daartoe in staat dankzij de vele bekwaamheden die zij via een intensieve en uitgebreide opleiding hadden opgedaan, en hadden zich gehouden aan de nauwkeurige richtlijnen die hun waren bijgebracht en al van kracht waren geweest sinds Meir Amit, de meest innovatieve en meedogenloze directeur-generaal van de Mossad vóór Meir Dagan, aan het roer was gekomen. Meir Amit had ze in zijn eigen kloeke handschrift opgeschreven: ‘Er worden géén staatshoofden gedood, hoe extremistisch ze ook mogen zijn. Zij zijn de zorg van de politici. Er worden geen familieleden van terroristen gedood, tenzij bewezen is dat ook zij betrokken zijn bij terroristische activiteiten. Iedere executie moet door de zittende premier wettelijk zijn gesanctioneerd. Zo’n executie is dus de ultieme justitiële bestraffing door de staat, en de voltrekker ervan verschilt als zodanig niet van een wettelijk benoemde beul of een andere wettig benoemde uitvoerder van een door de staat opgelegde doodstraf.’

Een deel van wat Amit tegenover mij ooit omschreef als ‘een theologie des doods’, is gebaseerd op een handboek van tachtig bladzijden dat in 1953 werd geschreven door de wetenschapper dr. Sidney Gottlieb, destijds hoofd van de afdeling Technische Dienstverlening van de CIA. Dit handboek wordt tot op de huidige dag gebruikt in de *midrasa*, de opleidingsschool van de Mossad, als onderdeel van de tweejarige opleiding van agenten. De kidons worden uit hun midden gerekruteerd. Rafi Eitan, vroeger hoofd Operaties van de Mossad, vertrouwde mij toe: ‘Slechts een handvol van hen voldoet aan de eisen, zoals volslagen onbewogenheid na ontvangst van een opdracht en geen berouw na uitvoering ervan.’

Het team dat een begin maakte met het uitdenken van manieren voor de eliminatie van de zes Pakistaanse kernfysici die volgens het besluit van de staat Israël moesten sterven, voldeed aan deze eisen. De kidons verzamelden eerst de profielen van deze kernfysici met behulp van de afdeling Azië, samen met de informatie die de Salesman had

doorgegeven aan Moshe Feinstein, en van Jamals informanten in Pakistan en elders. Ari Ben-Menashe zei tegen mij: ‘Zij moesten zich vertrouwd maken met hun doelwitten. Hun achtergronden, hun familieleden en vrienden – iedere connectie die nuttig kon zijn. Hoe zij op een situatie reageerden, en op welke knop je moest drukken om hen te manipuleren. Alleen op die basis kon er een operatieplan worden opgesteld. Ze moesten iedere vierkante meter van het land waarin ze zouden opereren leren kennen, de geografie en het klimaat. Ze bestudeerden video-opnamen, reisfolders, plaatselijke kranten. Hun methodologie was verankerd in hun gepolijste bekwaamheid tot het onderscheiden van feiten van gissingen; en de plannen die zij maakten, werden gedomineerd door de gulden regel dat feiten niet altijd konden wachten op zekerheden.’

Eind oktober 2005 meldde de Salesman via Moshe Feinstein dat de zes kernfysici vanuit Riad waren overgevlogen naar Teheran, een week nadat Noord-Korea vloeibare raketbrandstof had geleverd voor de Iraanse Shahab-3-raket, die een bereik heeft van dertienhonderd kilometer en een kernkop kan vervoeren van een kracht die voldoende is om Tel Aviv met de grond gelijk te maken. Op dinsdag 25 oktober hield de Iraanse president Mahmoud Ahmadinejad een toespraak voor een congres in Teheran, met als titel ‘De wereld zonder zionisme’. Het was de laatste week van de ramadan, een tijd van vasten en bidden. Vijf maanden eerder was hij aangetreden als vervanger van een president die hervormingsgezind was, Mohammad Khatami. Deze had gepleit voor een internationale dialoog en verbetering van de betrekkingen tussen Iran en het Westen. In bewoordingen die aan Hitler deden denken, zei Ahmadinejad: ‘Israël en de Joden moeten van de kaart worden geveegd. Een ieder die Israël erkent, zal branden in het vuur van de toorn der islamitische natie.’

In de Kirya werd besloten de drie onderzeeërs van Israël met hun arsenaal aan kernwapens in een staat van paraatheid te brengen die aan het lanceren van een aanval voorafgaat, terwijl zij in alle stilte op de zeebodem van de Straat van Ormoes tegenover de Iraanse kust de wacht hielden.

Op 2 november 2005 was een door de Mossad geïnspireerde operatie bezig toe te groeien naar een climax in het tropische stadje Batu op het Indonesische eiland Sulawesi. Een maand eerder was een katsa in Delhi, de hoofdstad van India, aan de weet gekomen dat Azhari Husin, de meester-bommenmaker van Al-Qaida – die al door de Mossad was herkend als het brein achter de zelfmoordaanslagen van juli in Londen –

een bezoek had gebracht aan Delhi, kort voordat bomaanslagen de wijk Pahargani van die stad hadden geteisterd. Deze aanslagen waren later aangemerkt als het werk van een Al-Qaida-groep in Kashmir, de Lashkar-e-Toiba (‘Huursoldaten’). Er vielen meer dan zestig doden en ruim honderd mensen raakten gewond. Het aanbod van de Mossad de Indiase inlichtingendienst te helpen Husin op te sporen, werd dadelijk aanvaard.

Drie weken lang had de speurtocht geen spoor opgeleverd van ’s werelds meest gezochte terroristen. Totdat een sayan op Oost-Java zijn katsa-controller vertelde dat een aantal mannen een huis had gehuurd in een voorstad van Batu en dat twee van hen sterk leken op krantenfoto’s van de terroristen die verdacht werden van de aanslag op een restaurant op Bali waarbij drieëntwintig doden waren gevallen. Binnen enkele uren kwam de katsa aan in Batu. De foto’s in de kranten waren die van Azhari Husin en de leider van een andere militante groepering, de Jamaah Islamiah, ene Noordin Mohammed Top, een meedogenloze moordenaar die uit hetzelfde wrede hout was gesneden als Musab al-Zarqawi in Irak. De sayan meldde dat Top de vorige avond Batu had verlaten.

De katsa hield zich aan de beproefde stelregel die garandeerde dat de tegenwoordigheid van de Mossad onbekend zou blijven, door het hoofd van het Mossad-bureau in de Israëlische ambassade in Delhi, zijn directe superieur, in te lichten. Het bericht werd doorgegeven aan het Indiase ministerie van Buitenlandse Zaken. Vandaar uit ging er een telefoontje naar Buitenlandse Zaken in Jakarta. Binnen het uur na het eerste telefoontje was er in Batu een grootschalige operatie gaande. Onder leiding van de Indonesische terreurbestrijdingseenheid werden er op de daken rond het adres scherpschutters geposteerd en ontbrandde de strijd. Vanuit het huis werden handgranaten gegooid en werd de straat zwaar onder vuur genomen terwijl de eenheid het huis bestormde. Toen zij het huis binnendrongen, greep Husin naar de detonator aan het bomvest dat hij droeg, maar dat werd hem belet doordat een officier van de eenheid hem in zijn borst en benen schoot. Er was echter geen tijd meer om een tweede terrorist te beletten zijn eigen bomvest tot ontploffing te brengen. De explosie was zo krachtig dat het dak van het huis werd geblazen. Azhari Husin eindigde zijn leven op dezelfde manier als veel van zijn slachtoffers, te midden van de verwoestingen van een zelfmoordaanslag.

De meester-bommenmaker stond hoog op de lijst van terroristen die moesten worden overgedragen aan de Counterterrorist Intelligence Centers (CTIC) van de CIA in Langley. Deze verhoorcentra waren

oorspronkelijk midden jaren negentig in het leven geroepen door de regering-Clinton, en ze hadden na de aanslagen van de elfde september, in het kader van de bestrijding van het islamitisch terrorisme, een snelle uitbreiding beleefd. Dit gebeurde mede om de problemen waarop de CIA stuitte bij zijn pogingen terroristen veroordeeld te krijgen te omzeilen. Nieuwe uitbreidingen volgden na het einde van de Irak-oorlog, toen een reeks vergaderingen in Londen – voorgezeten door de directeuren-generaal van de inlichtingendiensten van beide landen – uitsluitsel moest geven over de beste aanpak van het grote aantal gevangengenomen vermoedelijke terroristen. Dit leidde tot het creëren van een speciaal verhoorcentrum op de Amerikaanse basis in Bagram, Afghanistan, bemand door veertig mannelijke en vrouwelijke CTIC-employés, waaronder artsen met expertise in het gebruik van psychotrope drogeermiddelen. Velen van hen waren vertrouwd met het gebruik van de psychedelische substanties die in de jaren zestig ontwikkeld waren voor het beruchte MK-ULTRA-programma van de CIA. De eigen ondervragers van de Mossad kregen onbeperkt toegang tot de gevangenen. Alle informatie die zij zo vergaarden, werd gedeeld met de CTIC.

Algauw raakte Bagram overvol met gevangengenomen Taliban en buitenlandse huurlingen. Al in eerste weken lieten twee gevangenen tijdens hun verhoor het leven en liepen verscheidene permanent gedetineerden lichamelijke schade op. Het centrum kon het aantal gevangenen niet meer aan. Tijdens een bespreking in april 2002, in Londen, voorgezeten door John Scarlett in de kantoren van het Joint Intelligence Committee (JIC), bijgewoond door officieren van de CTIC, en door Meir Dagan als waarnemer, werd besloten dat er onder deze omstandigheden niet efficiënt in Bagram kon worden gewerkt. Ook nadat gedetineerden naar Cuba waren overgebracht, met de zogeheten Guantánamo Express, raakten de cellen in de goederenwagons in Bagram al snel weer vol met nieuwe gevangenen. Zou er een andere locatie kunnen worden gevonden, of liefst meerdere locaties? Scarlett had als MI6-officier in Moskou gediend en herinnerde zich het bestaan van verhoorcentra overal in het Sovjetblok; de ergste waren die geweest welke onder toezicht stonden van de KGB in Oezbekistan, Moldavië en Polen. Diezelfde verhoorcentra zouden geschikt kunnen zijn voor de doeleinden van de CTIC. Scarlett kende twee hoge officieren van de Poolse militaire inlichtingendienst die hadden samengewerkt met de GROM, een gespecialiseerde Poolse inlichtingeneenheid in Irak. Zij werden naar Londen uitgenodigd voor een bespreking met hoge

officieren van MI6 die in Oost-Europa hadden gewerkt. George Tenet, inmiddels bezig aan de laatste maanden van zijn ambtstermijn, zond er verscheidene hoge functionarissen naartoe als waarnemers. De Polen bevestigden dat de voormalige KGB-verhoorcentra nog intact waren en door plaatselijke veiligheidsbureaus werden gebruikt voor het verhoren van misdadigers.

Gelet op de grote afstanden konden de belangrijke terroristen van Al-Qaida en de Taliban alleen per vliegtuig uit Bagram worden weggehaald. De CTIC had al eigen vliegtuigen en de hoge officier van deze instelling die op de vergadering aanwezig was zei dat het geen probleem zou zijn toestemming voor vluchten door het luchtruim van landen als het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Spanje los te krijgen, met inbegrip van tussenlandingen om brandstof in te nemen. De Poolse officieren noemden vliegbases van het oude Warschaupact die zich daartoe leenden: de luchtmachtbasis bij Tazar, in het zuiden van Hongarije, de vliegbasis Szczytno-Szymany in Polen en de vliegbasis Markuleshti in Moldavië. Ze waren gedurende de Koude Oorlog allemaal gebruikt voor geheime operaties van speciale eenheden van het Warschaupact. Ook de KGB had hier gevangenen verhoord.

Toen dit operatieplan voldoende was uitgewerkt, werd het tijd om de toestemming van politici te verwerven. Scarlett stelde Tony Blair op de hoogte en Tenet deed hetzelfde met Bush. Ze aarzelden niet toestemming te geven. Omdat Polen een belangrijke rol zou spelen bij de tussenlandingen om brandstof in te nemen voor de vluchten naar Oezbekistan – dat door de CTIC als het belangrijkste verhoorcentrum voor terroristen was geselecteerd – was het ook van cruciaal belang de steun te verwerven van Leszek Miller, de Poolse premier die algauw het veld zou moeten ruimen vanwege zijn openlijke steun aan de oorlog in Irak. Hij stemde direct in met het gebruik van de vliegbasis Szczytno-Szymany als voornaamste tankstation van de CTIC in Oost-Europa, en zou de ministers in zijn kabinet op de hoogte stellen van zijn besluit. Een inlichtingenbron in Londen vertelde mij: ‘Best mogelijk dat Miller geen idee had van het uiteindelijke lot van degenen die in het geheim zijn land in en uit werden gevlogen. Hij wilde echter wanhopig graag een participant blijven in de naoorlogse coalitie in Irak.’

De eerste geheime vlucht vond plaats in mei 2002. Een particulier straalvliegtuig van het type Gulfstream V, met de registratie N379P, landde op de goed beveiligde RAF-basis Northolt nabij Londen. Deze vliegbasis kon bogen op een lange geschiedenis als springplank van agenten van de CIA en MI6 op weg naar geheime missies in Europa

gedurende de Koude Oorlog. Op grond van wat het Britse ministerie van Defensie later 'standaardvoorschriften' noemde, waren de naam van de piloot en die van de eigenaar van het toestel de enige gegevens die van die Gulfstream-vlucht werden geregistreerd. Van de passagiers aan boord werd niets vastgelegd. Het toestel stond op naam van Premier Executive Transport Services. Later meldde de Britse *Mail on Sunday* dat de directeuren van die onderneming 'alleen op papier lijken te bestaan. Over de persoonsgegevens van Bryan P. Dyness, Steven E. Kent en Audrey M. Taylor of hun eerdere loopbaan is niets bekend, naar het schijnt. Dit is het soort steriele identiteiten dat de CIA graag hanteert om zijn betrokkenheid bij clandestiene operaties te verdoezelen.'

Op een zonnige voorjaarsdag vlogen de Gulfstream V en zijn nergens geregistreerde passagiers van Northolt naar de vliegbasis Szczytno-Szymany in noordelijk Polen, die nog bedekt was door een laag wintersneeuw. Na te hebben bijgetankt, vloog het toestel van hieruit in zuidelijke richting naar Oezbekistan. Al spoedig werd het toestel regelmatig ingezet en haalde het gedetineerden op in Jakarta, Pakistan en Bagram. Een van die gedetineerden was de uit Jemen afkomstige microbioloog Jamil Qasim Saeed Mohammed. Hij werd door de CTIC gezocht 'in verband met de aanslag op de torpedobootjager USS *Cole*, toen dat schip op de rede van Aden voor anker lag'. Hij werd naar Oezbekistan gebracht; wat er van hem is geworden, is niet bekend. Een andere passagier was Muhammad Saad Iqbal Madni, een Egyptische verdachte die had samengewerkt met de Britse *shoe bomber* Richard Reid. Hij werd vanuit Jakarta naar Egypte overgebracht. Ook zijn lot is onbekend.

In december 2005 gaf de CTIC werk aan meer dan duizend mannen en vrouwen: agenten, analisten, liaisonofficieren bij buitenlandse inlichtingendiensten en tolken. Hun meest hechte relaties waren die met de Mossad, waarvan de katsa's in Iran, Pakistan, Syrië en Afghanistan voortdurend geactualiseerde informatie leverden over het doen en laten van mensen op de CTIC-lijst van vermoedelijke terroristen. Wie er werd overgevlogen naar waar, werd door de CTIC bepaald, in overleg met CIA-directeur Porter Goss.

De besluitvorming over hoe het allemaal moest plaatsvinden, was inmiddels nauwkeurig gereguleerd. Er waren CTIC-employés gestationeerd in tweeëntwintig landen, overal ter wereld, die tot taak hadden verdachten te arresteren en op transport te zetten. In de regel werden zij gearresteerd door de plaatselijke geheime dienst en in eenzame opsluiting vastgehouden totdat ze naar een van de 'zwarte

locaties' – zoals de CTIC de verhoorcentra noemde –konden worden overgevlogen. Naar welke zwarte locatie een verdachte ging, werd door de hoogste CTIC-officier ter plaatse bepaald.

'Als er een stevige psychologische ondervraging met wat fysiek vertoon nodig is, wordt de gedetineerde naar Jordanië gevlogen. Als een verdachte moet worden ondervraagd tussen twee episoden van fysiek geweld, gaat hij naar Egypte. Voor de zwaarste marteling om belangrijke informatie los te krijgen wordt hij naar Oezbekistan gestuurd, waar hij, nadat hij niets meer kan onthullen wordt gedood,' zei een hoge Mossad-officier mij.

Craig Murray, destijds Brits ambassadeur in Oezbekistan, schreef in november 2004 in een memorandum aan de Britse minister van Buitenlandse Zaken (ik heb er een kopie van gelezen): 'De bureauchef van de CIA in dit land heeft tegenover mij toegegeven dat tot de martelmethoden, toegepast op de hierheen gestuurde gedetineerden, het levend koken van mensen in een vat water behoort.' Murray werd van zijn post ontheven op grond van 'mentale instabiliteit' en uiteindelijk uit de diplomatieke dienst ontslagen. In december 2005 was hij een van de eersten die in het openbaar details van de verhoorprocedures hebben onthuld. Hij heeft verklaard dat hij als gevolg daarvan door de Britse geheime diensten was bedreigd.

De geheime vluchten gingen echter door en de toestellen van de CTIC vlogen kriskras over het aardoppervlak. De Gulfstream V had gezelschap gekregen van een C-130 Hercules, een Casa C-295 turboprop, een tweede Gulfstream en een Boeing 737. Al die toestellen waren wit gespoten en droegen geen kentekens. Sommige waren eveneens geleased bij Premier Executive Transport Service. Toen ik contact met die onderneming opnam, weigerde men over deze toestellen te praten, laat staan over het doel waarvoor ze werden gebruikt. Een glimp van wat er aan boord van zo'n toestel kon gebeuren, heb ik te danken aan twee inlichtingenbronnen – een in Londen en een in Washington.

'De gevangenen worden aan hun stoel geketend en gekneveld; vaak ook worden ze voor de duur van het transport gedrogeerd. Het vluchtmanifest bevat geen details over wie zij zijn. Tijdens een tussenstop om bij te tanken worden de zonneschermen van de vliegtuigraampjes naar beneden gedaan. Geen enkele plaatselijke functionaris wordt toegelaten aan boord. Voor de brandstof wordt betaald met een creditcard die de piloot bij zich heeft. Het geld wordt afgeschreven van een CTIC-rekening,' wist mijn bron in Londen mij te

vertellen. En mijn bron in Washington vulde aan: ‘In landen als Oezbekistan wordt het martelen uitgevoerd door ondervragers die nog door de Sovjets zijn opgeleid. Zij krijgen een lijst met “gewenste informatie” die zij uit de gevangene moeten persen. De antwoorden gaan naar de plaatselijke CTIC-officier, die alles doorstuurt naar Washington.’

Van daaruit werd de informatie gedistribueerd over de Amerikaanse inlichtingenbureaus en een select aantal buitenlandse inlichtingendiensten, zoals de Mossad. In Tel Aviv werd alles zorgvuldig vergeleken met andere informatie die al door het eigen netwerk van agenten en informanten was vergaard.

Eind 2005 hadden deze ‘martelvluchten’ – de term werd voor het eerst gebruikt door Amnesty International – honderden verdachten overgebracht naar zwarte locaties, ver buiten het zicht van het grote publiek én de Britse en Amerikaanse justitie. In december onderschepte de inlichtingendienst van Zwitserland – een kleine, maar gerespecteerde spionagedienst – een fax die de Egyptische minister van Buitenlandse Zaken, Ahmed Abdul Gheit, had verstuurd naar de chef van zijn inlichtingenbureau, dat gevestigd is in de ambassade in Londen. De minister wilde weten wat het lot was van drieëntwintig gedetineerden die vanuit Afghanistan naar een zwarte locatie aan de Zwarte Zeekust van Roemenië waren overgevlogen. De Zwitserse inlichtingendienst, die goede relaties onderhoudt met de Mossad, stuurde een kopie van de fax naar Tel Aviv, waar de authenticiteit van de fax snel werd bevestigd. De minister had in de fax ook verwezen naar ‘soortgelijke verhoorcentra in de Oekraïne, Kosovo, Macedonië en Bulgarije’.

In totaal was het aantal martelvluchten van en naar Engeland eind december 2005 opgelopen tot ruim tweehonderd, terwijl bijna vierhonderd vluchten het Duitse luchtruim hadden doorkruist. Andere martelvluchten hadden Spaanse luchthavens aangedaan, en zelfs de internationale luchthaven van Shannon in Ierland. De gezamenlijke logboeken van de verkeersleiders in al die landen vermeldden meer dan zevenhonderd vluchten van CTIC-toestellen. Een van degenen die een vlucht overleefden, was de in Kuweit geboren Khaled al-Masri, die Duits staatsburger was geworden. Hij was in 2003 voor een vakantie naar Macedonië gegaan, toen de politie daar hem uit een touringcar sleurde en drie weken lang vasthield in een vensterloze cel. Op een avond was hij naar de luchthaven van Skopje gebracht en overgedragen aan CTIC-agenten. Al-Masri vertelde het volgende over wat er daarna met hem was gebeurd:

Ik werd naar een kamertje in de terminal gebracht, waar ze me inspoten met een drogeermiddel. Daarna zetten ze mij in een vliegtuig, ik denk een Gulfstream. Onderweg zeiden ze mij dat ik naar een speciale plaats ging, waar niemand mij kon vinden. Ik heb nog steeds geen reëel idee waar het was. Na een langdurige vlucht trokken ze mij een kap over het hoofd en werd ik naar een gevangenis gereden. Daar belandde ik tussen gevangenen uit Pakistan, Tanzania, Jemen en Saudi-Arabië. Ze hebben me daar vijf maanden lang vastgehouden; ik werd geregeld afgetuigd en ze wilden dat ik erkende dat ik een terrorist was. Op een dag werd ik de cel uit gesleurd en in een gesloten vrachtwagen naar een vliegtuig gereden. Het was het vliegtuig dat mij er ook heen had gebracht. Na die vlucht werd ik uit het vliegtuig gehaald. Een Amerikaan zei me dat het allemaal een vergissing was geweest. Hij zette mij in een auto met andere Amerikanen erin. Ze reden een tijdje, tot ze mij bevalen om uit te stappen. Toen reden ze weg. Ik ontdekte toen dat ik in Albanië was. Uiteindelijk ben ik naar Duitsland teruggegaan.

Hij stapte met zijn verhaal naar de politie van Frankfurt. De bijzonderheden werden doorgegeven naar het Kriminalamt, het Duitse equivalent van de FBI. Al-Masri werd door twee agenten verhoord. Toen ze alles hadden aangehoord, lichtten ze het Bundesamt für Verfassungsschutz in, de Duitse binnenlandse veiligheidsdienst. Het BfV zocht contact met de chef van het CIA-bureau in Berlijn. Die stuurde een rapport naar Langley. Hij kreeg, volgens het Duitse politiedossier over deze zaak, te horen dat het ‘om een vergissing ging, een persoonsverwisseling’. De Duitse minister van Binnenlandse Zaken, Otto Schily, bracht de zaak tijdens een bezoek aan Washington ter sprake bij Condoleezza Rice. Ze gaf hem hetzelfde antwoord – waarmee er officieel een punt achter de zaak werd gezet. Op het moment dat ik dit schrijf, zijn alle pogingen van Al-Masri om financiële compensatie te krijgen mislukt; hem werd gezegd dat het geen zin heeft om verdere pogingen te ondernemen.

In Tel Aviv begonnen hoge functionarissen van de Mossad in te zien dat de hele procedure met de martelvluchten in feite een beschamende vertoning was die het echte CIA-werk belemmerde, terwijl er weinig betrouwbare informatie door werd verkregen. Een veteraan-katsa vertelde mij: ‘Het gevaar van die martelvluchten is dat ze voor de propagandadoeleinden van onze vijanden van onschatbare waarde zijn. Waar overschrijden harde ondervragingen de grens met foltering? We zijn niet tegen harde verhoren, maar we trekken een grens als het gaat om methoden waarbij een gevangene zwaar wordt afgetuigd, seksueel wordt

vernederd, herhaaldelijk elektrische schokken krijgt toegediend, of dat zelfs zijn naaste familie wordt bedreigd. We zijn niet bepaald teerhartig, maar wel praktisch. Dit soort verhoormethoden levert geen geloofwaardige informatie op.'

Niettemin duurden de martelvluchten na eind december 2005 nog voort. Op het moment dat ik dit schrijf, zijn er nog geen plannen om er een eind aan te maken. Een inlichtingenbron in Washington vertelde mij: 'Ze zullen doorgaan zolang Bush' oorlog tegen het terrorisme voortduurt.'

Vaststaat dat deze vluchten volstrekt illegaal zijn en in strijd met iedere regel van de van de Verenigde Naties met betrekking tot de bescherming van personen tegen marteling.

Toen op nieuwjaarsdag 2006 in Tel Aviv de dag aanbrak, waren de specialisten van de Mossad – psychiaters, psychologen, gedragspsychologen en psychoanalisten – nog steeds bezig met het evalueren van de geestesgesteldheid van de Iraanse president Mahmoud Ahmadinejad. Al wekenlang hadden zij zeven dagen per week, vanaf de dageraad tot middernacht, een studie gemaakt van zijn toespraken en video-opnamen van zijn openbare optredens om inzicht te verwerven in zijn persoonlijkheid en de wereld waaruit hij afkomstig was.

Hij was als vierde van zeven kinderen geboren in een gezin in een dorp in de schaduw van de Elboers, een bergketen in het noorden van Iran, en was een jaar oud toen zijn vader, Ahmed, met zijn gezin naar Teheran verhuisde om daar als smid te gaan werken. De specialisten hadden zich het hoofd gebroken over de vraag in welke mate de armoede in zijn kinderjaren invloed had gehad op zijn latere carrière en vorm had gegeven aan zijn radicale opvattingen. De jongeman die bij het toelatingsexamen voor de nationale universiteit op de 130ste plaats was geëindigd (van drieduizend studenten), was gedurende de regering van de sjah een fanatiek campusactivist geworden en had zich uiteindelijk genoodzaakt gezien ondergronds te gaan, vanwege de gevreesde geheime dienst van het regime, de Savak. Nadat de sjah was afgezet, had Ahmadinejad ayatollah Khomeini verwelkomd als de nieuwe heerser over het land.

De pezige, hologige en bebaarde jongeman met zijn koolzwarte, priemende ogen werd aan de Universiteit voor Wetenschap en Technologie in Teheran (IUST) een bekende figuur die voortdurend leden wierf voor zijn studentenorganisatie, het 'Bureau voor Versterking'. Die organisatie werd over de hele wereld bekend toen zij in 1979 een aantal Amerikaanse diplomaten van de ambassade in Teheran

gijzelde en 444 dagen vasthield. Ahmadinejad werd het brandpunt van drukke speculaties, na publicatie van een foto die hem aanwees als de leider van de gijzelnemers, met de bewering dat hij persoonlijk de hand had gehad in de mishandeling van de gevangenen. De CIA stelde vast dat die bewering niet op waarheid berustte. Al geruime tijd eerder had hij zijn ingenieurstitel behaald, zich bij de Revolutionaire Garde aangesloten en meegevochten in de oorlog tussen Iran en Irak. In kort op elkaar volgende stappen werd hij eerst vicegouverneur van de afgelegen provincie Maku en vervolgens gouverneur van de belangrijkere provincie Ardabil. Zijn volgende doel was het burgemeestersambt van Teheran. Hij werd in 2003 voor die post gekozen, met een kiezersopkomst van slechts twaalf procent. Hij draaide tal van hervormingen van zijn voorganger terug, hamerde op de noodzaak van religieuze vroomheid en probeerde zich populair te maken door soepkeukens voor de armen van de stad op te zetten. Dit was de springplank voor zijn campagne voor het presidentschap met de belofte van ‘banen voor iedereen en aardoliegeld op uw tafel’. De zittende president, de zeventigjarige Ali Akbar Hashemi Rafsanjani, werd weggevaagd. De wereld keek toe, in de hoop dat de negenenveertigjarige Ahmadinejad de dialoog met het Westen – inzake de vraag of het streven van Iran naar kernenergie wel of geen dekmantel was voor het produceren van kernwapens – zou voortzetten. Rafsanjani had laten doorschemeren bereid te zijn Londen en Washington de garanties te verstrekken waarop zij hoopten, en waarop Israël bleef aandringen. De eerste indicatie dat de nieuwe president niet zo meegaand zou zijn, was zijn toespraak tot een menigte in oktober 2005, waarin hij zei dat hij ‘de krachtigste energievorm zou ontwikkelen die ons eeuwigdurende macht en vrede zal schenken – kernenergie’.

Sindsdien was elk woord dat president Ahmadinejad had geuit, iedere diplomatieke zet die hij deed en ook elk steeds feller wordend dreigement aan het adres van Israël, uitgesproken in de rauwe klanken van het dialect van zijn geboortedorp in de bergen, minutieus door de Mossad-specialisten uitgeplozen. Zijn biografie verschafte hun een bruikbaar middel om door te dringen in de motivaties van Mahmoud Ahmadinejad. Een deel ervan was zonder twijfel een slimme vorm van *Realpolitik*, erop berekend om in eigen land bijval te oogsten en daarbuiten vrees te verwekken. Hij begreep de macht van de Iraanse aardoliereserves op de wereldmarkt en de stijgende prijzen ervan. Ook onderkende hij hoezeer Amerika was verzwakt door de opstandelingen in Irak. Hij was een even fanatieke islamist als Osama bin Laden en had ingehaakt op diens oproep aan islamitische fundamentalisten door de

eliminatie van Israël te eisen en de holocaust te ontkennen. In niets van dit alles was Ahmadinejad een oorspronkelijk denker; veel van zijn ideeën stamden van radicale islamitische geestelijken die al heel lang voor een jihad tegen Israël en het Westen hadden gepleit. Ahmadinejad bleef de Koran gebruiken om zich geliefd te maken bij vrome moslims, maar intussen ging hij door met zijn hetze, gericht tot de militante jeugd van Iran. Tegenover hen beriep hij zich op het 'religieuze gezag' achter alles wat hij zei. Hij ging zelfs zo ver te verwijzen naar een 'dodelijke traditie van de Profeet' tegen alle Joden en hun vaderland.

In toenemende mate werden de specialisten in Tel Aviv beziggehouden door de vraag of Ahmadinejad erin zou slagen zijn armageddon-ideaal over het Midden-Oosten te verspreiden en uiteindelijk te realiseren – liefst zo spoedig mogelijk. Op die nieuwjaarsdag van 2006 wisten zij dat hun analyse de doorslag zou geven inzake de vraag of Israël genoodzaakt zou zijn een preventieve kernaanval op de nucleaire faciliteiten van Iran te lanceren.

De plannen daartoe waren al gereed. De aanval op Natanz, het complex voor de productie van kernwapens op honderdvijftig kilometer ten noordoosten van Teheran, zou worden ingeleid door een stormloop van vijftig Duitse herdershonden. Deze dieren zouden een bomvest dragen, gevuld met springstoffen die krachtig genoeg waren om het pantserstaal van de toegang tot de ondergrondse laboratoria te doorboren. In die laboratoria waren, zoals deepcoveragenten van de Mossad hadden vastgesteld, duizenden supercentrifuges opgesteld, het essentiële middel voor het produceren van uranium voor kernwapens. Die centrifuges werkten vierentwintig uur per dag. De herdershonden waren getraind met behulp van een exacte replica van de Natanz-installatie die in de Negev-woestijn was nagebouwd. Hun trainers behoorden tot de Oketz, een elite-eenheid. De bomvesten zouden met behulp van afstandsbediening door de hondenbegeleiders tot ontploffing worden gebracht. Ook hadden zij bij de replica geoefend met het uitvoeren van helikopteraanvallen op geringe hoogte. De Sholdageenheid – naar het voorbeeld van de Britse SAS – zou dekkingsvuur moeten leveren. Zij zouden worden ondersteund door het 69 Squadron van de Israëlische luchtmacht, gestationeerd op de luchtmachtbasis Herzerim in de Negev-woestijn. Ook op nieuwjaarsdag bleven de piloten oefenen voor de langeafstandsvlucht naar Iran en terug, zonder bij te tanken. Iedere jachtbommenwerper ter waarde van honderd miljoen euro was uitgerust met het nieuwste wapentuig, met inbegrip van de geavanceerde Promis-software waarmee een doelwit op een afstand van vijfenzestig kilometer

kon worden getroffen. De onderzeeërs van de Dolphin-klasse bleven verborgen in de diepte van de Golf van Oman. Hun twintig raketten zouden de luchtaanval ondersteunen.

Terwijl Mahmoud Ahmadinejad bleef dreigen dat Israël ‘van de kaart zou worden geveegd’, zat Meir Dagan begin januari 2006 in de Kirya een crisisvergadering voor, waarbij de meest recente satellietfoto’s van Israëls eigen hemelspion werden bestudeerd. De foto’s toonden de voltooide bouw van een grote, nieuwe, deels ondergrondse fabriek voor uraniumverrijking bij Natanz. De foto’s gingen vergezeld van rapporten van diep in Iran en de Arabische hoofdsteden gepenetreerde Mossad-agenten. De vergadering was belegd om een inschatting te maken van de gevolgen van een preventieve aanval op Iran. Het was duidelijk dat er een golf van terroristische aanslagen op zou volgen. De Hezbollah zou vanuit Libanon raketten afvuren. De Arabische naties zouden de aanval publiekelijk veroordelen. Dagan zei echter dat uit de beschikbare informatie te voorspellen was dat de Arabische naties tijdens die publiekelijke veroordeling in stilte ‘ingenomen’ zouden zijn met het feit dat ‘Iran van zijn slagtanden was beroofd’. De vergadering kreeg te horen dat er nog eens twee vrachtvliegtuigen van de Chinese luchtmacht op een militair vliegveld bij Natanz waren geland; ze hadden kratten met de modernste supercentrifuge van het type P-2 uitgeladen. Dit type is ontworpen voor het met elkaar verbinden van honderdvierenzestig andere centrifuges teneinde een ‘cascade’ te vormen. In zo’n cascade wordt gas met hoge snelheid rondgeslingerd voor het verrijken van uranium-235 tot het vermogen van de Hiroshima-bom. Zowel China als Noord-Korea heeft Iran in het verleden de technologie voor het maken van kernwapens geleverd; later betrok dat land ontwerpen en nucleaire componenten van de Pakistaan dr. Abdul Qadeer Khan, de ‘vader van de islamitische kernbom’, die de man ook aan andere schurkenstaten verkocht.

Op die vergadering vertelde Dagan de hoofden van krijgsmachtonderdelen: ‘Uit onze nieuwste informatie blijkt dat de wetenschappers in Natanz een begin hebben gemaakt met de productie van uranium voor kernwapens. Dit betekent dat onze oorspronkelijke schatting dat Iran over vijf jaar over kernwapens zou beschikken is verkort tot de helft. Het is voor ons drie minuten voor middernacht.’ In mei van dat jaar verkortte Dagan die taxatie opnieuw, dit keer tot een jaar – of ‘één minuut voor middernacht’. Tegen die achtergrond gingen de Mossad-specialisten door met het analyseren van een man die uit de schaduwen van de Iraanse politiek naar voren was gekomen en nu een

groot gevaar voor de wereldvrede vormde. Het begon er steeds meer op te lijken dat Ahmadinejad geloofde dat hij een goddelijke missie had. Hij had het Iraanse volk verzekerd dat hij, sinds hij Israël voor het eerst had bedreigd, ‘steeds de leidende hand van God’ had gevoeld. In december 2005, toen er in Teheran een vliegtuig neerstortte waarbij 108 doden vielen, had de Iraanse president de doden ‘bedankt omdat zij ons de weg naar het martelaarschap hebben gewezen die ook wij moeten volgen’. Iedere dag gaf hij uiting aan zijn devotie voor de Mahdi, de messiasfiguur van de sjiitische islam, die zou terugkeren om de islamitische wereld naar de vrijheid te leiden. Alle stromingen in de islam geloven in een goddelijke verlosser wiens terugkeer zal worden voorafgegaan door een kosmische chaos en een wijdverbreide oorlog. Dit visioen vertoont veel overeenkomst met de christelijke versie, de apocalyps. Mahmoud Ahmadinejad beweerde dat de Mahdi nog tijdens zijn leven zou terugkeren en dat hem de taak was toevertrouwd chaos te creëren om de terugkeer van de Mahdi te versnellen. Hij was het nieuwe jaar begonnen met een herhaling van het giftige dreigement dat Israël zou worden vernietigd en hij had zich verheugd over de hernieuwde angst die zijn woorden overal ter wereld hadden opgeroepen. Was dit waarom hij zelfs een conflict met Israël en de Verenigde Staten had verwelkomd – omdat hij het zag als het effenen van de weg voor terugkeer van de Mahdi? Dit waren de vragen waarover de specialisten zich bogen, hoewel ze er tot nu toe geen definitieve antwoorden op konden vinden.

Tegen het eind van de vergadering in de Kirya herinnerde Meir Dagan de deelnemers aan een paar laatste woorden die Ariel Sharon had gesproken voordat hij met een zware beroerte in allerijl naar het ziekenhuis was gebracht: ‘Israël kan en zal nooit een met kernwapens toegerust Iran gedogen.’ Hierna had de directeur-generaal van de Mossad de vergaderzaal verlaten om zich op de hoogte te laten stellen van de stand van zaken in het medische drama dat een donkere schaduw wierp over Israëls hoopvolle verwachtingen voor het nieuwe jaar.

Op 4 januari, toen de zon al laag boven de heuvels van Judea stond, reed Meir Dagan langs de schildwachten die het hek bewaakten van Ariel Sharons meest geliefde bezitting, zijn boerderij ‘Sycamore’. Het woonhuis versmolt naadloos met het naakte landschap en was een goede afspiegeling van zijn eigenaar, sterk en ogenschijnlijk onverwoestbaar. Op de passagiersstoel van Dagans auto lag de aktetas met de jongste rapporten van Shaul Mofas, de zacht sprekende minister van Defensie, en generaal Dan Halutz, chef-staf van de Israëlische strijdkrachten. Samen

hadden zij hun goedkeuring gehecht aan tien primaire doelwitten voor een eventuele preventieve aanval op Iran. Mofas had geschreven: ‘Momenteel is Iran de zwaarste opgave waar wij voor staan.’ Het besluit tot het ondernemen van zo’n aanval zou door het Comité van de Hoofden van Dienst worden genomen; Dagan zou de meest recente informatie aandragen. Er zou ruggespraak worden gehouden met Benyamin ‘Bibi’ Netanyahu, de ex-premier die zich had teruggetrokken uit de Likud-partij, maar direct het leiderschap van die partij weer op zich had genomen toen Ariel Sharon in december uit de partij was gestapt om zijn eigen partij, de Kadima (‘Voorwaarts’) op te richten. Die manoeuvre had het model van het tweepartijenbestel van Israël doorbroken en geleid tot de komst van een sterke derde macht. Een aantal belangrijke politici van de Likud was met hem meegegaan, zoals Shimon Peres, eveneens een ex-premier. Terwijl de Israëliërs probeerden deze roerselen te boven te komen, had Sharon een lichte hersenbloeding gekregen. Hij zat echter na enkele dagen alweer achter zijn bureau, waar hij als zevenenzeventigjarige werkdagen van twaalf uur maakte. Of de preventieve aanval op Iran werd ondernomen, zou zijn laatste beslissing blijken te zijn.

Terwijl Dagan verder reed naar het woonhuis, wist hij dat hij na deze ontmoeting de premier pas terug zou zien na een operatie waarbij een gaatje in zijn hartklep zou worden gerepareerd dat ontdekt was tijdens zijn behandeling tegen de beroerte. Afgezien van de plannen voor een eventuele preventieve aantal op Iran werd de Mossad beziggehouden door het beredeneerde vermoeden dat Hamas een eind zou maken aan de wapenstilstand en Israël weer zou gaan bestoken met raketten. Dit deed zich juist voor in de periode dat Sharon overwoog of hij de Palestijnen in Oost-Jeruzalem mee moest laten stemmen bij de verkiezingen later die maand; alles wees erop dat Hamas zijn kracht opnieuw wilde demonstreren. Dagan wist ook dat Sharon nog worstelde met persoonlijke problemen. Zijn zoon, Omri, was genoodzaakt geweest uit de Knesset te stappen vanwege een financieel schandaal dat tot een officiële aanklacht tegen hem had geleid. De vorige avond was er op het televisiejournaal een reportage te zien geweest waarin werd gezegd dat de politie bezig was het onderzoek naar een geheime schenking van drie miljoen dollar door een Oostenrijkse multimiljonair af te ronden. Het net was bezig zich te sluiten. De gift moest de premier helpen de kosten van zijn laatste verkiezingscampagne te bestrijden.

Dagan stopte voor het woonhuis, gebouwd op de ruïnes van een Palestijns dorp met een oppervlakte van achthonderd hectare. Zoals altijd

had Sharon gewacht op de komst van zijn spionnenbaas voordat hij aan tafel ging voor een maaltijd die was bereid door zijn schoondochter, Inbal. De relatie tussen beide mannen was altijd hecht geweest, verenigd als ze waren door hun gemeenschappelijke strijd in Libanon. Destijds was Sharon even slank geweest als Dagan, maar de premier was nu met zijn gewicht van honderdvijfentwintig kilo veel en veel te zwaar voor zijn lichaamslengte van krap een meter zeventig. Ze namen in de ruime salon van het woonhuis plaats om het plan voor de preventieve aanval op Irak te bespreken. Later hadden ze koffie gedronken terwijl Sharon herinneringen ophaalde. Zijn ogen, rusteloos en hard toen hij jonger was, hadden nu de zachtere blik van een oude man, maar zijn herinneringsvermogen was nog even scherp als altijd. Hij vertelde tot in alle bijzonderheden hoe hij een versterkte zone in de Sinaï had bezet door parachutisten vanuit helikopters te laten afdalen, een tactisch voorbeeld dat nog altijd studiemateriaal was aan de militaire academiën van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Of hoe hij in de Jom Kippoer-oorlog van 1973, waardoor de Mossad totaal was verrast, nagenoeg in zijn eentje een wisse nederlaag had weten om te buigen tot een briljante triomf. Zoals altijd luisterde Dagan aandachtig toen Sharon hem uitlegde hoe hij had bijgedragen aan de totstandkoming van de Likud-partij nadat de Arbeiderspartij had geweigerd hem toe te laten – en hoe vast hij zich had voorgenomen te zorgen dat de Kadima haar naam waar zou maken. Sharon had nog eens uiting gegeven aan zijn hekel aan Netanyahu, vanwege diens felle verzet tegen de evacuatie van Joodse nederzettingen in bezet gebied. Naarmate de avond vorderde, kwamen er meer oude vrienden langs om Sharon het beste te wensen voor de operatie van de volgende dag. Tegen een van hen, Reuven Adler, zei hij dat hij zich zorgen maakte over de algemene anesthesie. Waarop Adler gekscherend zei: ‘Wat gaan we nou krijgen, Arik, je bent toch niet plotseling een lafaard geworden?’ Tegen de tijd dat Dagan vertrok, viel het hem op hoe vermoeid en afwezig Sharon eruitzag.

Kort na Dagans vertrek klaagde Sharon tegen zijn andere zoon, Gilad, dat hij zich niet goed voelde en moeite had zijn blik te focussen; ook had hij een vreemde gewaarwording in de linkerhelft van zijn lichaam. Algauw begon ook het spreken hem moeite te kosten. Dr. Schlomo Segev, Sharons lijfarts die op de boerderij aanwezig was, werd opgetrommeld. Tegen die tijd had Gilad echter al de dienstdoende verpleger met een ambulance laten komen, plus het hoofd van Sharons lijfwacht. Gilad zei dat zijn vader naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis moest worden gebracht, twintig minuten rijden, maar dr. Segev

verklaarde dat de premier nu een tweede beroerte had, veel zwaarder dan de eerste, en dat hij direct naar het Hadassah-ziekenhuis in Jeruzalem moest worden overgebracht. Die rit duurde vijfenvijftig minuten en onderweg werd Sharons toestand steeds ernstiger. In de ambulance kreeg hij een hersenbloeding als gevolg van een gescheurde slagaderwand.

Na een operatie van zeven uur brachten de artsen Sharon in een diep coma en sloten hem aan op apparatuur die zijn vitale functies op gang hield. Meir Dagan behoorde tot de degenen die te horen kregen dat Ariel Sharon onherstelbaar hersenletsel had opgelopen. Hij zou niet meer in de gelegenheid zijn om zijn stempel te zetten op de toekomst van Israël. De Mossad, bewonderd door Sharon, zou geen politieke baas meer hebben die het Instituut een ongeëvenaarde mate van operationele ruimte had gegeven. Een symbool voor de gapende leemte in de Israëlische politiek als gevolg van het wegvallen van Ariel Sharons leiderschap, was de kolossale stoel in de vergaderzaal die aan Dagans kantoor grensde. Hier had Sharon altijd graag gezeten als hij kwam overleggen. Dagan zei tegen zijn naaste medewerkers dat degene aan wie de zware taak toeviel om Sharon op te volgen, nooit in die stoel zou zitten. Hij liet de stoel verwijderen.

In Gaza en omstreken gaven extremisten luidkeels uiting aan hun hoop dat Sharon zou sterven. Vanuit zijn schuilplaats in het uitgestrekte bergland van de Tora Bora-keten, die het noorden van Pakistan van Afghanistan scheidt, deed Osama bin Laden een oproep tot alle moslims om te bidden voor ‘een langdurige en pijnlijke dood van Sharon, opdat hij niet moge sterven als onze held Azhari Husin, die als een ware martelaar naar het paradijs is gegaan’.

26

Misrekeningen

De rol van de Mossad in de eliminatie van Azhari Husin werd niet openbaar gemaakt in de felicitaties van de landen waarin zijn zelfmoordterroristen een bloedig spoor van dood en verderf hadden achtergelaten. Zo ging het altijd: zulke complimenten bleven beperkt tot de inlichtingendiensten die bij een gezamenlijke operatie betrokken waren geweest, net als de treurnis over een operatie die mislukt was of agenten het leven had gekost. Rafi Eitan, de voormalige directeur Operaties van de Mossad, zei eens tegen mij: ‘Voor heldenverering is in onze branche geen plaats. Wij doen alleen ons werk. Als dat slaagt, is dat

mooi. Zo niet, dan doen we er alles aan om het de volgende keer wel te laten slagen.’ Veel van de nog onbezongen operaties waarin hij en zijn opvolgers participeerden zullen voorgoed geheim blijven; de enige indicatie ervoor bestaat uit het groeiende aantal namen, uitgehakt in het monument van zandsteen bij Glilot (zie hoofdstuk 3, ‘De inscripties van Glilot’).

‘Het in het geheim vergaren van inlichtingen is niet alleen gevaarlijk, maar tevens een uiterst wisselvallige kunst,’ zei Eitan eens. Ook is het een kostbare kunst. In 2004 besteedden alleen al de Verenigde Staten jaarlijks zo’n veertig miljard dollar aan spionage. In vergelijking daarmee vormen de bedragen die Israël eraan besteedt slechts een klein percentage daarvan, maar voor beide landen zullen de kosten de komende jaren onvermijdelijk stijgen. Maar in Washington, Tel Aviv en Londen – en in alle andere naties met een substantiële inlichtingendienst, zoals Rusland en China – betekent informatie macht, en de prijs die daarvoor moet worden betaald is die zonder meer waard.

Het Verenigd Koninkrijk had in 2005 een jaarlijks spionagebudget van ruim twee miljard pond. De helft daarvan is bestemd voor het Government Communications Headquarters (GCHQ), een in Cheltenham, Gloustershire, gevestigde luisterpost. Alleen al de bouw van het complex kostte 1,2 miljard pond. Hiervan werd alleen al 50.000 pond uitgegeven aan het aanbrengen van handgrepen die moeten voorkomen dat de ringen die het personeel aan de vingers draagt krassen achterlaten. Twee elektrische treintjes rijden door de kelderverdieping van het complex, voor het vervoer van dossierdozen en belegde broodjes naar de bureaus van de zevenduizend medewerkers, verdeeld over vier etages. Het gebouw heeft ongeveer de vorm van een gigantische donut, met een binnenplaats die even groot is als de Londense Albert Hall. Alle buitenmuren zijn bedekt met een vijfenveertig centimeter dikke zwarte afdeklaag.

De zwaar beveiligde computers van het complex verwerken informatie van strategisch belang, verreweg het voornaamste element van alle moderne spionage-activiteiten. Al die informatie stelt de Britse regering en haar adviseurs – ambtenaren, diplomaten en de militaire top – in staat volledig op de hoogte te blijven met de stand van zaken in andere landen en hun plannen voor de toekomst. Het tweede voorname element, tactische informatie, is gefocust op de krijgsplannen van potentiële vijanden, en het volgen van militaire oefeningen met het doel methoden op het spoor te komen die waarschijnlijk in een oorlog zullen worden toegepast. Het derde element is de informatie die de vrucht is

van contraspionage, in het Verenigd Koninkrijk omschreven als ‘de verdediging van het rijk’. Hierbij staat het ontdekken van de activiteiten van buitenlandse agenten centraal.

Ook de activiteiten van de Mossad omvatten deze drie hoofdelementen, maar die inlichtingendienst laat ‘vriendschappelijke’ inlichtingendiensten in haar ontdekkingen delen. Dit gebeurt op grond van een beleid dat zijn waarde al vele jaren heeft bewezen en mij door een voormalig directeur-generaal van de Mossad, David Kimche, kort en krachtig werd omschreven met de woorden: ‘Israël eerst, laatst – en altijd’.

Echter, het GHCQ onderhoudt op basis van ‘niets achterhouden’ relaties met de sterkste inlichtingendienst ter wereld, wier activiteiten zich vooral afspelen in de diepe duisternis van het heelal. Het Amerikaanse Bureau Nationale Veiligheid, de *National Security Agency*, afgekort tot NSA, bespioneert heel het aardoppervlak met zijn armada van satellieten. Het gevaar van het terrorisme heeft de macht van de NSA nog vergroot. Door de CIA en andere takken van de Amerikaanse inlichtingengemeenschap worden aan het elektronische boodschappenlijstje steeds nieuwe doelwitten toegevoegd.

De kosten van de NSA beliepen in 2005 meer dan vier miljard dollar. Dit geld is nodig voor het betalen van zevenentwintigduizend fulltime experts, analisten en technici, plus een team dat tot taak heeft zo’n veertig ton aan paperassen in de papierversnipperaars te stoppen. Daarnaast kan de NSA een beroep doen op honderdduizend Amerikaanse militairen en burgers, verspreid over de hele wereld. Een deel van het budget wordt besteed aan de instandhouding van supergeheime luisterposten in het Verenigd Koninkrijk: bij Chicksands in Berfordshire, Edzell in Schotland, Brawdy in Wales en, de grootste van allemaal, op Menwith Hill bij Harrogate, in het noorden van Engeland. Ze staan allemaal permanent in verbinding met het GCHQ en de luisterposten van die instelling op Cyprus en in Duitsland en Australië. Dit immense systeem garandeert dat er niets is dat niet in het oog kan worden gehouden of kan worden afgeluisterd.

Achter de dubbele afrasteringen rond het NSA-complex, met daar bovenop vlijmscherpe prikkeldraadversperringen waar stroomdraden doorheen zijn verweven, halen de zalen vol computers de stofkam door het volledige elektromagnetische spectrum. Ze zoomen als het ware in op hele reeksen sleutelwoorden in talloze vreemde talen. Geen enkel woord dat politiek, economisch of militair van betekenis kan zijn – in een telefoongesprek, een gesprek in het kantoor van de secretaris-generaal

van de Verenigde Naties, of in een fax of e-mail, ontsnapt aan de aandacht van de NSA. Hoewel het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York een soeverein territorium vormt, zodat het plaatsen van afluisterapparatuur volgens de internationale wetten illegaal is, wordt dat door de NSA en het GCHQ regelmatig gedaan om te spioneren bij zowel vijandige landen als landen waarmee Londen en Washington vriendschappelijke betrekkingen onderhouden. In het laatste geval wordt de spionage gemotiveerd door commerciële drijfveren, of het wordt gedaan om de beide hoofdsteden bij diplomatieke onderhandelingen in een voordelige positie te manoeuvreren. Zelfs NAVO-bondgenoten staan in het VN-hoofdkwartier onder surveillance. De Mossad heeft in New York een yaholomin-eenheid beschikbaar om te spioneren bij de delegaties van Arabische en andere landen.

Het vergaarde materiaal vindt zijn weg door de elektronische kanalen van de inlichtingendiensten in Londen, Washington en Tel Aviv.

Op zijn beurt laat de Mossad de NSA en het GCHQ op basis van ‘noodzakelijk om te weten’ delen in binnengekregen informatie. De master-kopieën van NSA-databestanden zijn opgeslagen in grote ondergrondse kluizen waarin temperatuur en vochtigheidsgraad constant worden gehouden. Ergens in deze immense bibliotheek van geheimen bevinden zich ook de meer dan duizend rapporten van surveillances die de NSA erkent te hebben verricht rond het doen en laten van prinses Diana en Dodi al-Fayed gedurende de weken die vooraf zijn gegaan aan hun dood in Parijs. In 2005 bleef de NSA zich verzetten tegen alle pogingen van Dodi’s vader, Mohammed al-Fayed, om de NSA te dwingen kopieën te verstrekken van die surveillance-rapporten. De NSA hield vol dat ze informatie van ‘nationaal belang’ zouden bevatten.

Gedurende de aanloop naar de tweede Irak-oorlog sloegen de beide nationale inlichtingendiensten de handen ineen om hun politieke bazen – in hoogste instantie president George W. Bush en de Britse eerste minister Tony Blair, te voorzien van inhoudelijke informatie over privégesprekken van op zijn minst één politiek leider die standvastig steun aan zo’n oorlog had gegeven.

Op 9 februari 2003 had sir Richard Dearlove, de tengere en aimabele directeur-generaal van MI6, kort na het middaguur verscheidene telefoontjes ontvangen over een surveillanceoperatie rond het doen en laten van de Spaanse premier José Maria Aznar, de Spaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties, en dat van hoge functionarissen van het Spaanse ministerie van Buitenlandse Zaken in Madrid. De operatie had de codenaam Condor en was aangemerkt als *Beyond Secret*

(‘boven elk geheim verheven’), de hoogste classificatie die zowel MI6 als het GCHQ en de NSA kan geven.

Dearlove had gesproken met CIA-directeur George Tenet. Beide heren hadden veel achting voor elkaar; zij waren professionals aan de top van de steeds ondoorzichtiger wereld van inlichtingendiensten die in de aanloop naar de tweede Irak-oorlog actief waren. Het was een wereld waarin, om het uit te drukken in de memorabele woorden van de vroegere Britse eerste minister Margaret Thatcher, ‘niemand je voor grotere verrassingen kan plaatsen dan een vriend’.

Tony Blair, hevig in tweestrijd vanwege de naderende oorlog in Irak, had in het geheim ingestemd met het bespioneren van Aznar, een collega-premier die hij een ‘vertrouwde vriend’ had genoemd. Amerika en Engeland – Blair en Bush – wilden er zeker van zijn dat hun Spaanse bondgenoot in het aanstaande conflict ook achter de schermen even standvastig in zijn steun zou blijven als in het openbaar. Ruim 95 procent van de Spanjaarden was tegen de oorlog of liep er niet bepaald warm voor. ‘Er heerste een crisisstemming op het randje van paniek, zowel in Downing Street als in het Witte Huis,’ vertelde George Galloway, een eigenzinnig parlementslid voor de Labour Party die later de Respect Party zou oprichten en door Blair werd beschouwd als de leider van de antioorlogbeweging die in het Verenigd Koninkrijk zienderogen groeide. ‘Als Aznar voor de druk zou zwichten, zou dat een catastrofe zijn geweest.’

De eerste met wie Dearlove die dag in februari sprak, was John Scarlett. De lange, voormalige MI6-spion met zijn kaarsrechte houding en ronde schedel was toen voorzitter van het JIC en als zodanig de onzichtbare schakel waarlangs alle informatie van MI6 naar Downing Street werd geleid. Scarletts positie als oppertoezichthouder inlichtingendiensten had hem een zetel bezorgd in Blairs ministerraad (later zou hij Dearlove opvolgen als directeur-generaal van MI6, een baan die hij al heel lang had begeerd). Als voorzitter van het Joint Intelligence Committee bestond zijn voornaamste taak uit het zich op de hoogte houden van wat er gaande was in Irak, alles te weten wat er te weten viel over Saddam Hussein en te voorspellen wat er zou gaan gebeuren naarmate de oorlog dichter bij kwam. Hiertoe behoorde – vanaf januari 2003 – ook het onderkennen van de ware intenties van bondgenoten als Aznar.

In de voorgaande twee maanden waren MI6, de CIA en de NSA tevens betrokken bij het afluisteren van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan, en Hans Blix, de voornaamste

wapeninspecteur van de Verenigde Naties. Die operaties kwamen uiteindelijk aan het licht toen Clare Short, een voormalige minister in Blairs kabinet, in februari 2004 in het Lagerhuis verklaarde dat zij op de hoogte was van ‘geheime transcripties die door MI6 waren gemaakt van gesprekken van Kofi Annan over de dreigende oorlog in Irak’. Na die onthulling van Clare Short dat Kofi Annan was bespioneerd, zei Inocencio Arias, de Spaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties: ‘Iedereen bespioneert iedereen. En als zich een grote crisis voordoet, spioneren de grote landen nog veel meer. Als jouw delegatie niet wordt afgeluisterd, ben je in feite waardeloos.’ De bijzonderheden van het hoe en waarom van het afluisteren van Aznar zijn geheim gebleven tot ze nu in dit boek worden onthuld.

In de weken voor de oorlog had Blair premier Aznar geprezen als een van zijn ‘regelmatigste en meest vertrouwde telefonische gesprekspartners’, vertelde Alastair Campbell, directeur Strategie in Downing Street. Aznar wist – en accepteerde het – dat zijn geregelde gesprekken met Tony Blair werden afgeluisterd en dat er stenografische aantekeningen van werden gemaakt. Hij zal echter geen seconde hebben verwacht dat zijn persoonlijke instructies aan zijn eigen naaste medewerkers ook spoedig zouden worden afgeluisterd, op bevel van eerste minister Blair.

Campbell, een man met een scherpe blik voor karakters, behoorde tot degenen in Downing Street die zich hogelijk verbaasden over Blairs goede relatie met de Spaanse premier. ‘Aznar behoorde tot Europees rechts en het was even moeilijk zijn vriendschappelijke relatie met Blair te verklaren als Blairs relatie met George Bush,’ zou Campbell later bekennen tegenover Peter Stothard, de voormalige hoofdredacteur van *The Times*.

In elk geval waren Blair en Aznar het volmondig eens over de geringe binnenlandse steun in beide landen voor een oorlog tegen Irak. Aznars telefoontjes aan Blair werden altijd aangenomen in de werkkamer van de eerste minister in Downing Street. De knusse kamer werd gedomineerd door een klein bureau met daarop een groot ingelijst portret van Nelson Mandela, een van Blairs helden. Ernaast stond een telefoontoestel. Het gerinkel ervan was echter afkomstig van een tweede toestel, op een kleine tafeltje in de verste hoek van de kamer. Hier zat de stenografe. De kamer was van de rest van Downing Street gescheiden door hoge, met blauw leer beklede deuren. Blair begroette Aznar altijd met een genegenheid die doorklonk in de woorden, ‘Hallo, José Maria’. Dan was de telefonerende Blair op zijn best en maakte hij gebruik van

zijn enorme talent om zijn gesprekspartner het gevoel te geven dat hij of zij de enige persoon was die ertoe deed. In deze gesprekken probeerde Blair zijn messiaanse visie op het belang van het ten val brengen van Saddam Hussein over te dragen. Dan sprak hij over het creëren van een Verenigde Naties die bevrijd waren van de op dat moment bestaande, verlammende machteloosheid. Volgens hem zou de val van de dictator een waarschuwing zijn voor andere extremistische naties dat terreur zou worden beantwoord met een verpletterende militaire macht. Ook zou het een boodschap zijn voor de Palestijnen en Israëliërs dat er eind diende te komen aan de zich voortslepende instabiele toestand in het Midden-Oosten.

Die dag in februari had Dearlove, aan de overkant van de Theems, zijn eigen telefoontjes gepleegd. Aznar had slechts de steun van vijf procent van het Spaanse electoraat voor zijn besluit om het Verenigd Koninkrijk en Amerika te steunen in hun oorlog tegen Irak. 'Dat is minder dan het percentage mensen dat denkt dat Elvis Presley nog in leven is,' had Blair lachend gezegd tegen Alastair Campbell, na opnieuw een telefoontje uit Madrid. Het was dit geringe electorale percentage dat de reden was voor Dearloves telefoontjes.

Zou de Spaanse premier pal staan tijdens het steeds luidere tromgeroffel dat de oorlog aankondigde, of zou hij zich bedenken en daarmee de reeds in Londen en Washington voltooide plannen voor een militaire invasie in Irak om Saddams regime ten val te brengen torpederen? De enige manier om daar zekerheid over te krijgen, was het afluisteren van de Spaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties, hoge functionarissen op het Spaanse ministerie van Buitenlandse Zaken en de gesprekken die Aznar met hen voerde.

Het besluit om Aznar af te luisteren werd aan het eind van die koude negende februari in Londen genomen. De rechtstreeks betrokkenen waren George Tenet, sir Richard Dearlove, John Scarlett en de directeuren van het GCHQ en de NSA. De toestemming ervoor was uit Downing Street afkomstig, na een lang onderhoud tussen Bush en Blair, de vorige dag.

Het besluit om operatie-Condor te beginnen viel toen Frank Koza, een vooraanstaande NSA-analist, zijn collega bij het GCHQ een e-mailtje stuurde met het verzoek om 'geïntensiveerde surveillance' met betrekking tot belangrijke leden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Koza verzocht om 'het totale informatie-gamma dat de Amerikaanse beleidsmakers een voordeel kan verschaffen'. Het verzoek in code was voorzien van de aanduiding 'Top Secret/COMINT/XI'. De

'XI' betekende dat het verzoek nóóit openbaar mocht worden. Het moest supergeheim blijven. Desondanks vond een kopie ervan op de een of andere manier later zijn weg naar GCHQ-vertaler Katherine Gun. Zij gaf het mee aan een tussenpersoon, die het ter hand stelde aan de Britse journaliste Yvonne Ridley. Zij was beroemd geworden nadat zij door de Taliban in Afghanistan was vrijgelaten, om zich vervolgens tot een groot pleitbezorger van de antioorlogbeweging te ontwikkelen. Ridley gaf de kopie op haar beurt door aan een collega van de Londense *Observer*. Gun werd gearresteerd op grond van de Britse *Official Secrets Act*, hoewel de zaak later werd geseponeerd.

Die februaridag was alles bij het GCHQ, de NSA, MI6 en de CIA gefocust op het bespioneren van Aznar. De operatie zou worden geleid vanuit Menwith Hill en er zou gebruik worden gemaakt van het Echelon-systeem van de NSA, dat in de wandeling 'de Dictionaire' wordt genoemd. De computers kunnen worden gericht op specifieke telefoonnummers, woorden en stemprofielen. Een subprogramma van het systeem heet Tempest, dat individuele stemmen herkent via laserbundels die op een ruit worden gericht om de trillingen die de mensen in het vertrek daarachter met hun stemmen genereren op te vangen. Een opname van Aznars stem werd ingevoerd in de Dictionaire-computers, en zodanig geprogrammeerd dat elk woord dat Aznar en zijn naaste medewerkers over Irak spraken, waar ook ter wereld, werd gevolgd. De verkregen informatie werd gedownload naar de computers van Menwith Hill. Met elkaar verbonden computers decodeerden en analyseerden de data en verzonden het resultaat via een beveiligde verbinding naar het GCHQ. Hier werden transcripties van het materiaal gemaakt, die werden gemerkt met het stempel *Highly Classified* ('Zeer geheim'). De transcripties werden voorgelegd aan John Scarlett, voorzitter van het JIC. Van daaruit overbrugden ze in vleeskleurige mappen met het grote Kruis van St. George erop – een blijk van Scarletts patriottisme – de korte afstand naar Downing Street. Om bij Blair te kunnen komen, moest de spionnenbaas met die mappen vaak over het speelgoed van Leo, de jongste zoon van de eerste minister, heen stappen, want die gebruikte de vloer van Downing Street 10 als speelruimte. Via de NSA werden er kopieën van de transcripties naar Bush gestuurd. Voor beide politici werden ze het belangrijkste richtsnoer voor het beoordelen van de stemming van premier Aznar en zijn naaste medewerkers. Na de oorlog kwam vast te staan dat Aznar pal was blijven staan in zijn steun aan de

oorlog. Dit zou hem bij de volgende verkiezingen in Spanje zijn premierschap kosten.

In de laatste weken van 2005 opende Meir Dagan een stafvergadering met een uitspraak van Sergej Kondrasjov, een gepensioneerde directeur van de afdeling Contraspionage van de vroegere KGB. Kondrasjov had gezegd dat hij, als de KGB moest kiezen tussen wat een Russische mol in de Amerikaanse regering rapporteerde of een abonnement op *The New York Times*, hij die krant altijd eerder zou geloven. Dagan hield hen voor dat de CIA, voordat Porter Goss daar directeur werd, inlichtingenrapporten altijd volgens een simpeler schaal had geëvalueerd: de letters ABCD voor de betrouwbaarheid van de bron en 1234 voor de mate van accuratesse van het bericht. A1 betekende dat de bron boven iedere twijfel verheven was en de informatie in het rapport absoluut waar was. B2 gaf aan dat de bron goed, en de informatie hoogstwaarschijnlijk juist was. Categorie D4 betekende dat de bron volstrekt onbetrouwbaar was en de informatie aantoonbaar onjuist. Hierna had Dagan een pauze laten vallen, om vervolgens te zeggen dat Goss ruggespraak had gehouden met een aantal van zijn plaatsvervangers, die toegaven dat zij zelden de classificatie A1 hadden gezien, en slechts een klein aantal D4's. Verreweg de meeste rapporten die hun bureaus passeerden waren als C3 aangemerkt: de bron was in het verleden betrouwbaar gebleken, dus was zijn of haar informatie wellicht juist. Toen keek Dagan de vergadertafel rond en zei dat dit logischerwijs betekende dat een gewoonlijk betrouwbare bron soms ook onbetrouwbaar was, terwijl informatie die als 'mogelijk waar' werd beschouwd heel goed onjuist kon zijn. Vervolgens hield hij hen voor dat goede informatie voor de Mossad altijd de waarschuwing diende te bevatten dat ze moest worden gezien zoals de apostel Paulus een glimp van de hemel had opgevangen: 'als door een glas, een donker glas'. Het gaf duidelijk aan dat de Mossad altijd oog moest houden op gevaren, nu de wereld snel in een werelddorp veranderde en de eisen waaraan een goede inlichtingendienst moest voldoen iedere dag zwaarder werden. Het was gedaan met de heldere scheidslijnen tussen de Sovjet-Unie en het Westen. Het terrorisme, internationale witwaspraktijken, meedogenloze dictators en etnische conflicten hadden de traditionele rol van zowel een spionagedienst als een contraspionagedienst grondig gewijzigd. In de koortsachtige jacht op informatie over nieuwe doelwitten waren inlichtingendiensten genoodzaakt op onbekend terrein te opereren.

Nu het jaar 2005 ten einde liep, had de oorlog tegen het terrorisme veel van zijn doelstellingen nog altijd niet gehaald. Hoewel Saddam nu

vastzat, waren Osama bin Laden en Al-Qaida een potentieel gevaar gebleven. De Mossad-analisten waren tot de conclusie gekomen dat het oppakken of doden van bin Laden geen enkele invloed zou hebben op het voortbestaan van Al-Qaida; de terreurorganisatie had een duidelijke bevelshiërarchie die onmiddellijk voor een opvolger zou zorgen, en de organisatie zelf focuste zich in toenemende mate op verbreiding van haar ideologie om andere extremisten te inspireren en hen ertoe te brengen het voorbeeld van de elfde september te volgen. De bloedige aanslagen in Madrid, Londen, Amman en op Bali waren mijlpalen op de weg naar steeds nieuwe massamoorden. De analisten schatten dat Al-Qaida nu vaste voet had gekregen in zestig landen – een onvervalste Hydra met honderden koppen.

Niemand had kunnen voorspellen wat het resultaat zou zijn van de machtsstrijd tussen dr. Ayman al-Zawahiri, een afgestudeerde fanaticus met de manier van denken van een strateeg, en de ‘klinische krankzinnige’ Anu Musab al-Zarqawi. Ze hadden zich allebei rekenschap gegeven van het grote belang van het gebruik van het internet als een virtuele basis voor het verbreiden van hun ideologie en het geven van instructies. Het betekende dat de opleidingskampen van Al-Qaida gemakkelijk jihadisten zouden kunnen rekruteren die al de nodige haat tegen de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en vooral ook Israël hadden opgebouwd. Dit zou de tijd die deze rekruten in de kampen moesten doorbrengen bekorten, waarmee het gevaar dat zij door een luchtaanval of grondoffensief konden worden getroffen werd verkleind. Ironisch genoeg zou Al-Zarqawi bij een zorgvuldig door de Amerikanen geplande luchtaanval in Irak in 2006 de dood vinden.

Het door regeringen gesteunde terrorisme floreerde in toenemende mate en zou dat ook in de afzienbare toekomst blijven doen. Landen als Syrië, Noord-Korea en Iran hadden de risico’s van eventuele sancties tegen hen ingecalculeerd – en waren tot de conclusie gekomen dat ze het risico konden nemen. De heersende mening in Damascus, Pyongyang en Teheran was dat zelfs de Verenigde Staten er niet over zouden dénken een wereldoorlog te beginnen door een kernbom tegen hun landen te gebruiken. Dat gold ook voor Israël, dat ondanks al het machtsvertoon met onderzeeërs in de Golf van Oman waarschijnlijk geen preventieve kernaanval zou durven ondernemen. Dus bleef het islamitisch radicalisme groeien, zolang de landen die het steunden wisten dat zij op zijn hoogst een conventionele militaire aanval behoefden te duchten. Sancties haalden niets uit, zoals het Irak van Saddam Hussein had aangetoond.

Ook Al-Qaida was zich ervan bewust dat terrorisme gewoon een oorlog was onder een andere naam, maar het werd niet behandeld als normale oorlogshandelingen. Pakistan kon terroristen in Kashmir bewapenen voor aanslagen op het Indiase parlement in 2001; in Iran opgeleide Saudi's hadden in 1996 een deel van de Amerikaanse militaire basis in Khobar opgeblazen; en Hamas-leden uit Syrië pleegden al jaren aanslagen op Israëlische bussen. Toch werd geen van die operaties opgevat als een daad van agressie waarvoor de ervoor verantwoordelijke regeringen de oorlog verklaard zou moeten worden.

Het grote gevaar van het terrorisme was, zoals Meir Dagan regelmatig nieuwe employés van de Mossad voorhield, het feit dat het nauwelijks geld kostte. Het kost bijna niets om een zelfmoordterrorist met een bomvest uit te rusten. Een zo'n aanslag kan enorme schade aanrichten, waardoor een regering genoodzaakt is haar kostbare hulpbronnen – menskracht en technologie – aan te wenden voor pogingen om de terroristen te pakken te krijgen. Een Mossadanalist heeft mij eens voorgerekend dat 'een terrorist evenveel kost als honderd duur opgeleide mannen om hem of haar op te sporen en in handen te krijgen'.

In deze toch al complexe situatie was er bovendien de almaar groeiende rol van de Chinese inlichtingendienst. China heeft een spionagetraditie die teruggaat tot meer dan 2500 jaar geleden. Nooit echter zijn de activiteiten van dat land zo wijdvertakt geweest als tegenwoordig.

Sinds de diefstal van nucleaire geheimen uit Los Alamos had de Chinese veiligheids- en inlichtingendienst (CSIS) haar activiteiten in de Verenigde Staten alleen maar uitgebreid. Veel van de geac-crediteerde diplomaten van de ambassade in Washington, de diverse consulaten en de handelsdelegaties overal in de Verenigde staten waren in werkelijkheid fulltime spionnen of mensen met een rechtstreekse relatie met de CSIS. Samen hadden zij na Los Alamos via bedrog of diefstal naar schatting voor circa vijfendertig miljoen dollar aan geheimen in handen gekregen. Veelal ging het om eigendommen van de technologische ondernemingen die deel uitmaakten van het militair-industriële complex. FBI-directeur Robert Mueller had opdracht gegeven dat al deze ondernemingen moesten worden geïnstrueerd met betrekking tot het verbeteren van hun beveiligingssystemen. Ook moesten organisatoren van technologische congressen, die altijd Chinese geleerden aantrokken, worden geïnstrueerd inzake de beste manier om 'een mogelijke CSIS-agent te herkennen'. Universiteiten kregen het verzoek details te verstrekken over de cursussen en 'andere interesses'

van de dertigduizend Chinese studenten op hun campussen, nadat de FBI had vastgesteld dat de CSIS de studie van steeds meer studenten in Amerika bekostigde. Velen van hen volgden bijscholingscursussen aan universiteiten als die van Los Angeles, Harvard, Yale en Stanford. Na het behalen van hun graad, vaak op het gebied van computers en aanverwante specialisaties, hadden zij gesolliciteerd bij ondernemingen met contracten voor de levering van 'gevoelige technologie' aan Defensie. Een voormalige FBI-agent, Ted Gunderson, die vanuit het FBI-kantoor in Los Angeles bij de afdeling Contraspionage had gewerkt, vertelde mij: 'Deze studenten hebben geleerd hoe zij waardevolle blauwdrukken en geheime contracten moeten stelen, fotokopiëren en terugplaatsen, om ze vervolgens langs de bewakers te kunnen smokkelen. Het materiaal is vaak op microfilm verborgen in een holle kies, of ingeslikt om later te worden uitgepoept in een van de vele safe-houses die de CSIS overal in het land heeft.'

De inmiddels hechte relatie tussen Meir Dagan en Porter Goss maakte het mogelijk via de achterdeur bijzonderheden door te geven van wat de Mossad bekend was over CSIS-activiteiten in de Verenigde Staten. Beide spionnenbazen wisten dat veel van dit materiaal politiek veel te gevoelig was om het Witte Huis of Buitenlandse Zaken te bereiken vóór er onomstotelijke bewijzen van spionage waren.

In oktober 2005 meldde een in Los Angeles gestationeerde katsa Tel Aviv dat een CSIS-ring in Californië op het punt stond opslagmedia naar China te sturen met ultrageheime details over Amerikaanse wapensystemen. Deze informatie was gecodeerd en listig verborgen achter bestanden op muziek-cd's en de recentste film-dvd's. Een sayan, werkzaam bij de desbetreffende leverancier van uiterst geheime technologie voor Defensie, Power Paragon in Anaheim, Californië, waar ook een lid van deze Chinese spionagering werkte, een zekere Chi Mak, had argwaan gekregen en zijn katsa op de hoogte gesteld. De sayan kreeg te horen dat hij alert moest blijven. Al na enkele weken had hij de katsa voldoende bijzonderheden doorgegeven om Tel Aviv in te lichten.

Ze werden door Meir Dagan doorgegeven aan Porter Goss, uiteraard via de achterdeur. Dit leidde tot een grootschalige operatie van de FBI. Op 27 oktober, een dag voordat Chi Mak en zijn vrouw, Rebecca, per vliegtuig Los Angeles wilden verlaten, in gezelschap van nog twee andere leden van de spionagering – Chi Maks broer, Tai Wang Mak en diens vrouw Fuk Heung Li – werden de twee echtparen in Chi Maks huis in Downey, een voorstad van Los Angeles, gearresteerd.

De agenten van de FBI hadden ‘een huis vol geheimen’ ontdekt, zoals FBI-agent James E. Gaylord het omschreef. Ze waren gestuit op de schadelijkste spionageoperatie tegen de Verenigde Staten sinds de diefstal uit Los Alamos. In Chi Maks woning werden honderdduizenden documenten en computeruitdraaien aangetroffen. Hij en zijn vrouw waren genaturaliseerde Amerikaanse staatsburgers, die in mei 2001 in Amerika waren gearriveerd. Op dat moment bestond de spionagering al. Chi Mak begon de activiteiten ervan echter naar een hoger plan te brengen. Hij kreeg een baan als ingenieur bij Power Paragon. Nu had hij toegang tot uiterst geheime wapensystemen, met inbegrip van bouwtekeningen van de nieuwe kernonderzeeërs van de Virginia-klasse en de Aegis-gevechtsleidingssystemen die de spil vormen van het functioneren van torpedobootjagers, kruisers en vliegdekschepen van de Amerikaanse marine. De elektronica-ingenieur Chi Mak beschikte over wat de FBI omschreef als ‘geavanceerde computervaardigheden’, die hem in staat hadden gesteld geheimen te stelen die de Chinese strijdkrachten – als de Verenigde Staten ooit met het regime in Beijing in conflict mochten raken met betrekking tot de verdediging van Taiwan – zonder meer superioriteit zouden hebben bezorgd.

Buren noemden Chi Mak en zijn vrouw ‘beleefd maar terughoudend’ en omschreven hen als ‘geschikte lui die een rustig leven leidden’. Het ontbrak er nog maar aan dat zij ‘steunpilaren van de samenleving’ werden genoemd. Hiermee voldeden zij aan het standaardprofiel van de deepcoveragent en verschilden zij als zodanig niet van de talloze agenten die dagelijks druk bezig zijn in de duistere en altijd gevaarlijke wereld van geheime diensten. Voor hen was het voorbij. Maar hoelang zou het duren voordat het volgende spionageschandaal aan het licht kwam? Mossad-chef Meir Dagan had zich vast voorgenomen dat de Mossad nooit op het stelen van geheimen betrapt mocht worden, als zoiets ooit noodzakelijk mocht zijn.

Toen Meir Dagan dinsdagochtend 24 januari 2006 om half zeven op kantoor kwam, vond hij op zijn bureau een rapport van de afdeling Onderzoek en Ontwikkeling van de Mossad waarnaar hij vol ongeduld had uitgekeken. De onderzoekers, programmeurs en technici van die afdeling waren er eindelijk in geslaagd een nieuw gamma van verfijnde hulpmiddelen te produceren die konden garanderen dat het Instituut voorlopig vooraan zou lopen op het gebied van informatievergaring. Elk instrument was door katsa’s overal in Europa uitvoerig getest. In Parijs en Brussel hadden zij de EDLB, de *Electronic Dead Letter Box*, beproefd, een gemoderniseerde elektronische brievenbus die

gebruikmaakt van een uiterst geavanceerd en geminiaturiseerd computersysteem waarmee een agent informatie kan uitwisselen met andere agenten in het veld of zijn controller op het hoofdkwartier van de Mossad. De EDLB was voorzien van een faciliteit voor het coderen van berichten waarvan de programmeurs van O&O geloofden dat het zelfs de decoderingsapparatuur van de CSIS – die bekendstond als de beste ter wereld – er niets mee zou kunnen beginnen. De EDLB was gekoppeld aan een speciaal aangepast mobieltje ter grootte van een pakje sigaretten. Dit zogeheten *Infinity Device* kon in iedere gewone mobiele telefoon 'inbreken' en zichzelf activeren zonder dat het display-lichtje ging branden. Het instrument was getest in de naaste omgeving van het hoofdkwartier van de Europese Unie in Brussel. Het maakte het mogelijk iemands mobieltje vierentwintig uur lang af te luisteren en elk gesprek dat het had gedownload automatisch door te sturen. Een ander snufje werd *Keystroke* ('Toetsaanslag') genoemd en was door het O&O-team ontwikkeld om in een doelcomputer te worden gestoken; dan kon het alles wat op de harde schijf ervan was opgeslagen kopiëren. Dit instrument was uitgeprobeerd bij een relatiebureau in Madrid. Weer een ander instrument, met de codenaam Tempest ('Storm') was in staat alle computers in een gebouw te scannen om het niveau van elektronische beveiliging van al die computers vast te stellen. Als proefterrein was het nietsvermoedende Siemens-complex in München uitgekozen. Volgens het O&O-rapport had Tempest 'een bevredigend resultaat' opgeleverd. Zonder twijfel de grootste O&O-triomf bestond uit een surveillancehulpmiddel dat Smart Dust ('Slimme Stof') werd genoemd. Het betrof sensoren ter grootte van een mier die in vijandig territorium konden worden 'uitgezaaid' – en dan verborgen bleven in stof, gras of aarde – waarbij hun microfoontjes ter grootte van een speldenknop data konden opvangen en doorzenden naar een EDLB die verscheidene megabytes aan informatie kon opslaan en deze dan automatisch kon overzenden naar het Mossad-hoofdkwartier. Zo'n sensor kon een maand lang functioneren alvorens zichzelf te vernietigen.

Tot de eersten die met dit nieuwe arsenaal van elektronische snufjes werden uitgerust, waren Mossad-agenten in de Balkanlanden, waar Al-Qaida een netwerk had opgezet dat zich vanuit Bosnië in het noorden uitstrekte tot heel Albanië. Onder de dekmantel van moskeeën waren hier islamitische organisaties voor fondsenwerving en informatievergaring actief. In de bergen achter de Adriatische Zee bevonden zich de doorgangskampen voor jihadisten uit Engeland, Frankrijk, Spanje en Italië, die daar eerst op hun merites voor Al-Qaida werden beoordeeld

alvorens de rest van de lange reis naar Afghanistan te maken, via een van de aloude routes voor heroïnesmokkel. Als de jihadisten hun opleiding in de bergen van Afghanistan hadden voltooid – waar bin Laden en zijn naaste trawanten zich verborgen bleven houden – reisden zij dwars door Iran terug naar Albanië, via Turkije, Zuid-Bulgarije en Macedonië. Van daaruit staken zij de Adriatische Zee over naar Italië. Of zij reisden via Bosnië, Kroatië. Slowenië naar Oostenrijk. Vanuit dat land reisden ze terug naar huis. De Mossad noemde hen 'Trojaanse paarden', deze stille, alerte aspirant-zelfmoordterroristen, bommenmakers en stadsguerrilla's, klaar om toe te slaan in het hart van Europa. Hun primaire doelwitten, zo bracht Meir Dagan zijn katsa's onder het oog, zouden altijd Joodse instellingen zijn: banken, synagogen, scholen en iedere andere organisatie waarin Joden hadden geïnvesteerd. Op de tweede plaats kwamen de Amerikaanse en Britse instituties, maar altijd kwamen organisaties en bedrijven die geheel of gedeeltelijk onder Joods beheer stonden op de eerste plaats.

Hij had zijn beste kidons eropuit gestuurd om de aspirant-jihadisten te onderscheppen en te doden, in het ideale geval als ze op weg waren naar Afghanistan of op de terugreis. Op de overlevenden werd jacht gemaakt terwijl ze hun weg zochten naar het noorden, terug naar West-Europa. Als er dan nog waren die aan de dood waren ontsnapt, werden andere inlichtingendiensten op hen opmerkzaam gemaakt. Begin 2006 had de Mossad de Nederlandse Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) al de namen van vijftig jihadisten doorgegeven die in de afgelopen drie jaar in Nederland waren teruggekeerd. In België had de Mossad de inlichtingendienst geholpen een cel van Al-Qaida te ontmantelen waarvan de leden de lange terugreis uit Afghanistan hadden overleefd. In het appartement van deze cel in Brussel werden kundig vervalste paspoorten gevonden, plus een Al-Qaida-handboek voor het maken van bommen. Eens te meer had de Mossad echter gefrustreerd moeten ervaren dat de veelbezongen samenwerking tussen de Europese veiligheidsdiensten lang niet zo vlot verliep als hun politieke leiders beweerden. Zo beklaagde de Franse inlichtingendienst zich er in 2006 nog altijd over dat Nederland bleef verzuimen van terrorisme verdachte personen die in Frankrijk werden gezocht uit te leveren. Dit verwijt was door de Nederlanders van de hand gewezen.

De desbetreffende verdachten waren lid van de Taqfir wal Hijra, waarvan de oprichters vanuit Egypte naar Algerije waren gevlucht. Daar was de hele organisatie opgegaan in Al-Qaida. In 2003 waren de verdachten in Den Haag aangekomen. De leden, die in uiterst geheime

cellen opereren, waren daarheen gegaan voor het rekruteren van jihadisten voor de opleidingskampen in Afghanistan. De lijken van degenen die de thuisreis niet hadden overleefd lagen langs de route naar en van Afghanistan. Zoals altijd zorgde de Mossad ervoor dat het bericht van hun dood in plaatselijke Arabische kranten verscheen. Soms kreeg hun familie zelfs bloemen en een condoleancekaartje gestuurd voordat een jihadist werd gedood. Het was een gebaar, bedoeld om paniek te zaaien onder aspirant-jihadisten.

Een van de lieden die kans had gezien te ontkomen was Lionel Dumont, een geboren Fransman uit de industriestad Roubaix in het noorden van Frankrijk. Hij had zich als jonge tiener bekeerd tot de islam en later gediend in het Franse leger in Somalië. Het wrede optreden van veel van zijn medesoldaten tegenover de moslimbevolking had een sterk en blijvend effect op Dumont. Tijdens de oorlog in het voormalige Joegoslavië was hij naar Bosnië gegaan om daar zij aan zij te vechten met moedjahedien die door Al-Qaida werden gesteund.

In die periode was Osama bin Laden op zoek naar nieuwe plaatsen waar hij de ‘ongelovigen’ zou kunnen verslaan. Het conflict in Tsjetsjenië barstte vrijwel gelijktijdig uit met de strijd in Bosnië. Daarna vormde Albanië een nieuw slagveld voor Al-Qaida. In dat land heersten allang chaos en anarchie, zodat het land een vruchtbare voedingsbodem was voor wapensmokkelaars en andere, met het terrorisme gelieerde groeperingen. Al-Qaida voegde ze samen tot een sterke macht. Ze werden niet alleen ruimschoots gefinancierd maar kregen ook humanitaire hulp. Zo werd Albanië een springplank naar het aangrenzende Kosovo. Dumont was een van de vijfhonderd moedjahedien die de Albanese hoofdstad Tirana binnen werden gesmokkeld. Deze operatie werd geleid door Osama bin Ladens rechterhand, dr. Ayman al-Zawahiri. Na een conflict op leven en dood met de regeringstroepen drongen de moedjahedien tot in Macedonië door. Ook hier werden de straatarme dorpelingen met geld en hulp in hun kamp gehaald. Uiteindelijk moest de NAVO eraan te pas komen om hen te verdrijven, maar toen had Al-Qaida al honderden nieuwe rekruten geworven. Velen van hen gingen voor een specialistische opleiding naar Afghanistan.

Toen er in deze regio eindelijk een onbehaaglijke vrede tot stand kwam, keerde Dumont naar Roubaix terug om daar zijn eigen groep te vormen uit geestverwanten die hij opleidde en aanvoerde bij de uitvoering van een aantal terroristische operaties. De Franse politie probeerde tevergeefs hem te arresteren, want Dumont vluchtte naar

Bosnië. Daar werd hij een vooraanstaand lid van de zich snel uitbreidende Al-Qaida-organisatie. Toen hij eindelijk gevangen was genomen, ontsnapte hij uit de gevangenis en werd langs de smokkelroute naar Afghanistan teruggebracht. Twee keer slaagden kidons er bijna in hem te doden, voordat hij de veiligheid van het uitgestrekte bergland bereikte, waar de opleidingskampen van Al-Qaida langs de grens tussen Afghanistan en Pakistan zijn gelegen. De Mossad geloofde in januari 2006 dat Dumont daar nog steeds was, als leider van de opleiding van andere in Frankrijk geboren jihadisten. De elektronische snufjes die de afdeling O&O van de Mossad had ontwikkeld, zouden worden gebruikt om hem op het spoor te komen en alsnog te doden.

Het budget van honderden miljoenen dollars voor het ontwikkelen van dit surveillancearsenaal was door Ariel Sharon goedgekeurd. Die ochtend van de 24ste januari wist Meir Dagan echter dat de enige Israëlische politicus voor wie hij meer respect had dan wie ook, nooit zou herstellen van de zware beroerte die hem had getroffen en in een steeds dieper coma hield, volledig verlamd en alleen nog ‘in leven’ dankzij de apparatuur in het ziekenhuis die zijn vitale functies in stand hield. Zijn artsen hadden gezegd dat zij niets meer voor hem konden doen. Zo vaak als hij kon bezocht Dagan de suite op de zevende etage waar zijn oude vriend op de drempel van de dood het einde afwachtte. Telkens bleef Dagan in de deuropening staan; dan keken zijn scherpe ogen naar de hartslagen van Sharon die elkaar najoegen op de monitor naast zijn bed. De blieps op het scherm pulseerden en reduceerden de greep van de oude man op zijn leven tot een eindeloze keten van toppen en dalen. Sharons familieleden waren er ook, stilletjes gegroepeerd rond het bed, terwijl de emoties die de naderende dood in hen wekte steeds duidelijker aan de dag leken te komen. Dagan kon het verdriet, de wanhoop en de hulpeloosheid van de familie voelen, en de nauwelijks verholen berusting van de artsen en verpleegkundigen. Hij vroeg zich vaak af of Sharon zich bewust zou zijn van hun tegenwoordigheid. Voor hem stond vast dat de rond het bed verzamelde familie gevangen was in een diep primitief en instinctief oerritueel: zij staarden zwijgend naar de roerloze gestalte in het bed, bijna alsof er geen woorden waren voor hun innerlijke roerselen. Dagan was ermee vertrouwd. Hij was vaak genoeg getuige geweest van de uitwerking van iemands dood op anderen.

Hij wist dat de medische apparatuur rond Sharon – zacht zoemende of tikkende machines – de familie de bevestiging gaf dat nog niet alles verloren was en dat de maatregelen die waren genomen het onvermijdelijke nog op afstand hielden. Dicht bij het bed stond een

roodgelakt wagentje vol instrumenten voor kritieke situaties. Er waren middelen om de hartslag te stimuleren, een defibrillator met ronde elektroden om het hart een krachtige elektrische schok toe te dienen als het begon te fibrilleren of zelfs stopte, en verder sponzen, naalden, tourniquets, sondes, katheters, luchtwegbuizen en een beademingsapparaat. Het besluit tot reanimatie zou pas komen als het moment daar was. Dagan had zijn naaste medewerkers toevertrouwd dat hij, als hij erover zou moeten beslissen, zijn vriend in diens vegetatieve toestand niet zou laten reanimeren.

Na het O&O-rapport te hebben doorgenomen, bereidde Dagan zich voor op zijn eerste vergadering van die dag. Hij zou bezoek krijgen van twee hoge officieren van de Franse Direction de la Surveillance du Territoire (DST), een onderafdeling van de Franse inlichtingendienst. Als grootste van de zes Franse inlichtingendiensten bood deze organisatie werk aan verscheidene duizenden medewerkers. Zij had in de loop der jaren uitstekende relaties met de Mossad opgebouwd. Die waren nog eens bevestigd toen de Mossad de DST had geholpen een terroristisch complot te voorkomen: het kapen van een vliegtuig om dat vervolgens tegen de Eiffeltoren aan te laten vliegen. Sindsdien hadden beide inlichtingendiensten nauw samengewerkt om een aantal Al-Qaida-aanslagen in Frankrijk te verijdelen. Van de details van die samenwerking was nooit iets openbaar gemaakt, maar een van de complotten was een plan geweest tot het vermoorden van president Jacques Chirac.

Hoewel Frankrijk – net als veel andere Europese landen – in het openbaar pleitte voor een strafrechtelijke aanpak van de oorlog tegen het terrorisme door waar mogelijk terroristen te arresteren en te berechten, was de DST achter de schermen even meedogenloos als de Mossad zelf. Dit was ontstaan na een ingrijpende herziening van de Franse politiediensten en het totale inlichtingenapparaat in 1986. Na de aanslagen van de elfde september was de samenwerking met de Mossad snel uitgebreid. Beide inlichtingendiensten hadden te maken met de gevolgen van de jihad in Tsjetsjenië, Gaza, de Westoever en Kashmir. De activiteiten van jihadisten hadden geleid tot een sterke radicalisering onder Arabieren uit het Midden-Oosten die naar Marseille, Parijs en Lyon waren gekomen, steden waar de Joodse belangen en invloed van oudsher sterk waren. Het Al-Qaida-netwerk in Frankrijk bestond vooral uit de tweede generatie van immigrantenfamilies uit de arbeidersklasse of de middenstand, afkomstig uit Noord-Afrika. De meeste leden waren begin twintig en hadden zich laten verleiden door de messiaanse

videopreken van Osama bin Laden. Of ze hadden zich laten overhalen jihadist te worden na het aanhoren van een radicale imam in een moskee. Honderden van hen hadden hun weg gevonden naar Afghanistan en, later, Irak.

De nabijheid van Spanje ten opzichte van Noord-Afrika maakte dat land een ideale schakel in de smokkelroute van Al-Qaida-jihadisten naar Frankrijk. Een document dat in 2005 door een Mossadanalist werd opgesteld (en dat ik onder ogen heb gehad) beschuldigt de Marokkaanse politie van het aannemen van steekpenningen in ruil voor medewerking aan het smokkelen van terroristen naar Spanje. 'Al-Qaida beheerst criminele netwerken in Spanje die zich toeleggen op het witwassen van geld, het verhandelen van drugs en het smokkelen van prostituees uit de Balkanlanden. Zelfs na de aanslagen in Madrid zien de islamitische extremisten Spanje nog als een vrijhaven. Volgens de huidige schattingen hebben deze misdaadbendes banden met achttien radicale groeperingen die de Spaanse inlichtingendienst nog niet heeft kunnen infiltreren.'

De door Spaanse sayanim van de Mossad vergaarde informatie werd aan de DST doorgegeven, mét informatie over de groeiende aanwezigheid van Al-Qaida langs de grens tussen Frankrijk en Duitsland. De Bondsrepubliek was zelf ook een vruchtbare bodem voor het door Al-Qaida rekruteren van jihadisten in universiteitssteden als Hamburg, Berlijn, Frankfurt, Wiesbaden, Duisburg en München geworden. Hoewel de Mossad had geholpen bij de eliminatie van de belangrijkste Al-Qaida-cel in Duitsland, het zogeheten Miliani Kommando, toen deze groep op het punt stond een terroristische aanslag te plegen op de kathedraal van Straatsburg en de historische synagoge in die stad, beschikte Al-Qaida in Duitsland nog steeds over een omvangrijk netwerk; veel van de leden daarvan waren afkomstig uit de Balkanlanden.

Voor het actualiseren van hun kennis bezochten DST-officieren geregeld Tel Aviv en had het Mossad-bureau in Parijs vrij toegang tot de databank van de DST. Centraal in deze samenwerking stond het gezamenlijk in het oog houden van moskeeën en personen overal in Frankrijk. Toestemming voor het afluisteren van telefoons werd grif gegeven en sinds december 2005 was de surveillance uitgebreid met het gebruik van bewakingscamera's op openbare plaatsen, plus toegang tot de telefoon- en e-mailcommunca-ties van verdachten. Ook had de DST met de hulp van de Mossad een netwerk van een ongekend aantal informanten in de moslimgemeenschappen van het land opgebouwd. De waarde van deze betrekkingen met de DST voor de Mossad bestond uit het feit dat deze binnenlandse veiligheidsdienst als verzamelpunt voor

informatie vanuit andere Franse overheidsinstanties fungeerde, met inbegrip van de Gendarmerie Nationale.

Via de DST kon de Mossad de Franse justitie bewijzen leveren op grond waarvan arrestatiebevelen, toestemmingen tot het aftappen van telefoons en dagvaardingen konden worden verkregen. Deze werden opgesteld door een team van onderzoeksrechters die ook bevoegd waren de verdachten zes dagen in hechtenis te laten nemen. Sommige verdachten werden zelfs jarenlang gevangengehouden. In de rechtszaal werden verdachten beoordeeld door alleen rechters, zonder een jury, zoals in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten het geval is. Meir Dagan was van mening dat de regering-Bush lering zou moeten trekken uit deze aanpak, nu zij werd geconfronteerd met toenemende druk en controverses over de bestrijding van het terrorisme. Zoals die over het vasthouden van verdachten in Guantánamo Bay, de voortgezette praktijk van de martelvluchten naar geheime centra in Oost-Europa en de twijfelachtige legaliteit van militaire tribunalen bij het berechten van verdachten.

De bespreking met de beide DST-officieren vond plaats in Dagans kantoor, in plaats van in een van de kleinere vergaderkamers waar hij in de regel functionarissen van buitenlandse inlichtingendiensten ontving. Deze eer was een extra indicatie voor de hechte relatie tussen de DST en de Mossad. Net als de Britse inlichtingendienst en die van andere Europese landen zond de DST regelmatig hoge officieren naar de Palestijnse gebieden voordat zij doorreisden voor een bezoek aan Dagan. Zulke bezoeken werden door het hoofd van de Mossad omschreven als het leggen van 'de vinger aan de pols'. Voor hem waren ze een van de manieren om de hitte van het Palestijnse vuur te meten. Voor het oog van de wereld waren ze een poging tot het overwinnen van decennialang isolement, ook al had de verdrijving van Joodse kolonisten uit de Gaza-strook daar weinig aan bijgedragen.

Over het algemeen werd Dagan nauwelijks wijzer van de bezoeken van officieren van MI6, de BND, de Spaanse inlichtingendienst en de CIA. 'Sommige interpretaties van hen sloegen de plank behoorlijk mis,' vertrouwde een van zijn naaste medewerkers mij toe. Daarentegen leverde de DST over het algemeen op goede informatie berustende beoordelingen, mede dankzij het feit dat veel agenten van de dienst vloeiend Arabisch spreken en bovendien vertrouwd zijn met de Arabische cultuur. Dit betekende dat DST-evaluaties betrouwbaar genoeg konden zijn om te worden vergeleken met wat de eigen informanten van de Mossad in de Gaza-strook en op de Westoever hadden gemeld. Voor

Dagan was het essentieel kennis te nemen van de Franse visie op de komende Palestijnse verkiezingen en de invloed die Hamas op het volk uitoefende in zijn rivaliteit met Al-Fatah, de meerderheidspartij. Yasser Arafat had zich erop toegelegd via Al-Fatah een nationalistische mythologie te creëren met behulp van symbolen als de *kaffiyeh* (de geblokte hoofddoek van de woestijnbewoner die hij altijd droeg), zijn baardstoppels en zijn AK-47. Hij hoopte op die manier een revolutionaire overtuiging te kweken waarin politieke strijd als heldhaftig werd gezien, naast vurig militantisme ten opzichte van een normale regeringsvorm, en felle afwijzing in plaats van het compromis. In die overtuiging belichaamden alle opponenten – Israël op de eerste plaats – het kwaad, was terrorisme een reinigende activiteit en zou de eindoverwinning des te zoeter zijn. Echter, Arafat was niet meer, en in het afgelopen jaar was Al-Fatah steeds meer uitgehold door corruptie. In de Palestijnse gebieden was de wanhoop onder jongeren dagelijks toegenomen, samen met een enorme werkloosheid, maatschappelijke chaos en het schijnbare onvermogen van Al-Fatah in te zien dat regeren aandacht voor de meest prozaïsche details vereist.

In die situatie kon Hamas op de voorgrond treden. Ook deze terroristische organisatie was gegrondvest op haat, paranoia en een apocalyptisch visioen van de vernietiging van de staat Israël door middel van een gestage stroom zelfmoordterroristen en grootschalige financiële steun door Iran. De politiek van Hamas wortelde in een verlossingsideologie: wraakacties waren glorierijk en de overwinning kon worden bewerkstelligd door martelaarschap.

Hamas was in december 1987 opgericht door sjeik Ahmed Yassin, die tevens de spirituele leidsman werd. Bovendien werd Hamas voorzichtig door Israël zelf aangemoedigd als tegenwicht voor de extremisten bij Al-Fatah. ‘Hoe ongelooflijk het nu ook mag klinken, wij dachten dat de “verdeel-en-heers”-politiek die in het verleden zo goed had gewerkt dat ook deze keer zou doen, vertelde Rafi Eitan. In augustus 1988 publiceerde Hamas zijn ‘handvest’, waarin alle moslims werden opgeroepen ‘Israël en zijn volk te vernietigen’. De reactie liet niet lang op zich wachten. Yassin werd in zijn rolstoel gedood door raketten, afgevuurd door een Israëlische gevechtshelikopter. Later werd ook Abdel Aziz al-Rantisi, de strateeg van de organisatie, op die manier geliquideerd. In 1997 mislukte een Mossad-aanslag op Khaled Meshal, hoofd van de internationale tak van de organisatie in de Jordaanse hoofdstad Amman (zie hoofdstuk 17, ‘Blundergate’). Salah Shehade, de bedenker van de strategie met zelfmoordaanslagen van Hamas, werd

gedood door Israëlische F-16 jachtbommenwerpers die met een precisiebombardement zijn huis verwoestten. Ook zijn vrouw en kinderen kwamen daarbij om. Inmiddels hadden ruim driehonderd zelfmoordaanslagen vierhonderd Israëlische mannen, vrouwen en kinderen het leven gekost. Toch bleef Hamas steeds meer steun verwerven onder de Palestijnen met zijn belofte dat het de Palestijnse gebieden vóór 2027 zou beheersen.

Voor Meir Dagan luidde de vraag die dinsdagochtend: 'Hoeveel dichter zal Hamas komen bij het verwezenlijken van die uiteindelijke doelstelling via de komende Palestijnse verkiezingen?' Verkiezingswinst zou vooral het gevolg zijn van het verzuim van Yasser Arafat om Al-Fatah de legaliteit van een naar behoren functionerende overheid te geven, nadat de organisatie krachtens de vredesakkoorden van Oslo in 1993 het monopolie op het uitoefenen van de macht had verkregen. Dertien jaar later had Al-Fatah nog steeds geen verjonging ondergaan door nieuw bloed in de eigen rangen te pompen. Het leiderschap bestond uit oude mannen die zich vastklampten aan het verleden. In feite waren de meeste Palestijnen in 2006 slechter af dan zij vóór de Oslo-akkoorden waren geweest. Zij woonden binnen een stalen cordon van het Israëlische leger; en hun economie, vooral in de zuidelijke enclave, de Gaza-strook, werd geleidelijk verstikt door de bestraffende restricties waar het hun bewegingsvrijheid betrof. Zouden zij over een paar dagen ontwaken in een groene ochtendschemering, in de vorm van massa's Hamas-vlaggen die de overwinning van deze organisatie verkondigden?

Volgens de indicaties van de Mossad-informanten in de Gaza-strook en op de Westoever, bevestigd door de Mossad-analisten, zou Hamas bij de verkiezingen een respectabel aantal stemmen halen, maar zou Al-Fatah aan het roer blijven. Dit werd bevestigd door surveillance-rapporten met betrekking tot Khaled Meshal in Damascus; volgens zijn telefoontjes naar Hamas-leiders in Gaza-Stad en op de Westoever zou hun succes met het runnen van ziekenhuizen, scholen en steunverleningsbureaus niet voldoende zijn. Dagan kon echter niet vaststellen of Meshal, in de wetenschap dat hij werd afgeluisterd, bezig was desinformatie te verspreiden. De Mossad-analisten dachten van niet. Volgens hen zag ook Meshal de komende verkiezingen als niet meer dan een eerste stap op de politieke ladder en zou Hamas nog vele jaren niet mogen verwachten daadwerkelijke politieke macht te kunnen uitoefenen.

Later kwam naar voren dat de beide officieren van de Franse DST die mening tegenover Dagan hadden bevestigd. Naar aanleiding daarvan liet de Mossad-baas voor zijn naaste medewerkers een film vertonen.

Meir Dagan had als jonge dienstplichtige bij de Israëlische strijdkrachten (IDF) gediend toen in de vroege ochtend van 5 september 1972 acht terroristen van Zwarte September met een loper binnendrongen in een etage met flatwoningen in München, waar een aantal Israëlische deelnemers aan de Olympische Spelen sliep. Vijfentwintig minuten later waren twee van de topsporters dood –in koelen bloede vermoord. Negen andere sportlieden werden nog gegijzeld. Ook zij zouden in de komende dagen omkomen. De wreedheden in die warme herfstnacht schokten de hele wereld. Nog voor de tranen in Israël waren gedroogd, eiste kille woede wraak, zelfs toen de terroristen vrijlating van tweehonderdzesendertig politieke gevangenen eiste. Vierentwintig uur lang had er tussen de Duitse politie en de terroristen een met spanning geladen impasse bestaan. Met toenemend ongeloof moesten de Israëliërs – Dagan incluis – machteloos via hun televisieschermen toezien hoe de reddingsoperatie werd verprustst. Een poging tot het bestormen van het flatblok moest worden afgelast toen de politie van München begreep dat de terroristen al hun voorbereidingen live via de televisie konden volgen. Er mislukten nog twee andere pogingen voordat de terroristen van Zwarte September een passagiersvliegtuig eisten om mét hun gijzelaars uit Duitsland te kunnen vertrekken. Algauw stemden de Duitsers toe in het sturen van twee helikopters waarmee ze naar de luchthaven van München konden vliegen. Bij het vliegtuig in kwestie stond een gewapend politieteam klaar, verkleed als personeel van de Lufthansa. Enkele seconden voor de landing van de helikopters werd die actie afgeblazen omdat het veel te gevaarlijk was. Rondom het gebied waren vijf Duitse scherpschutters geposteerd, die de acht zwaarbewapende terroristen moesten uitschakelen. Toen de helikopters landden, ontstond er een vuurgevecht toen deze scherpschutters probeerden hun doelwitten te raken. De terroristen lieten in een van de helikopters een handgranaat exploderen en namen de cabine van de tweede onder vuur met lichte pistoolmitrailleurs. De scherpschutters bleven vuren. Binnen enkele minuten waren alle negen overlevende gijzelaars van de bestorming van het flatblok dood, plus vijf leden van Zwarte September. Er werden drie terroristen gevangengenomen. Zes weken later, op 29 oktober 1972, werd een passagiersvliegtuig van de Lufthansa, dat op weg was naar Frankfurt, gekaapt. De terroristen eisten vrijlating van het gevangengenomen trio. De Duitse regering stemde haastig toe. De breedgrijnzende terroristen werden teruggevlogen naar een basis van de Zwarte September in het Midden-Oosten en verdwenen uit het zicht.

In Israël was er geen man, geen vrouw en geen kind die niet kon vertellen wat er daarna gebeurde. De Mossad kreeg bevel niet alleen de moordenaars van München te pakken te nemen, maar ook al degenen die het bloedblad hadden gepland. Iedere directeur-generaal van de Mossad die dat ambt aanvaardde, stortte zich al binnen enkele dagen op het bestuderen van de dossiers van de wijze waarop de Mossad deze missie – die door de toenmalige premier, Golda Meir, 'de Wrake Gods' was genoemd – had uitgevoerd. Ook al haar opvolgers, zoals Benyamin Netanyahu, Shimon Peres, Ehud Barak en Ariel Sharon, werden het nooit moe te lezen hoe de kidons van de Mossad het zaad van de angst in het hart van iedere terrorist hadden gezaaid. Of zoals Barak het later tegenover mij verwoordde: 'Het was de bedoeling hen de stuipen op het lijf te jagen en de wil te breken van degenen die nog in leven waren, totdat er niemand van hen meer over was.'

Twee jaar lang had de Mossad een met grote zorg geplande, klinische reeks vergeldingsmoorden uitgevoerd. De eerste terrorist werd in de hal van zijn appartement in Rome met elf kogels gedood – een kogel voor iedere Israëlische topsporter die hij had geholpen te vermoorden. Een tweede stierf toen hij in zijn flat in Parijs een telefoontje aannam; de bom in de hoorn rukte het hoofd van zijn lichaam. De volgende werd vliegensvlug in het spitsuur onder een Londense bus geduwd. In Nicosia explodeerde een bom naast een schemerlamp in de slaapkamer. Uren voor hun dood had ieder doelwit bloemen in ontvangst genomen, met een condoleancekaartje met de woorden: 'Om je te helpen onthouden dat wij nóóit vergeten of vergeven.' Na iedere executie door een kidon verscheen er in de Arabische kranten overal in het Midden-Oosten een annonce over de dood van de terrorist. De bloemen, de kaartjes en de advertenties waren allemaal geregeld door de afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad, de LAP. Hoewel de executies zelf werden verricht door kidons, was daaraan het werk van circa acht katsa-eenheden voorafgegaan. Een van de teams was verantwoordelijk voor het opsporen van iedere moordenaar van de Zwarte September. Technici van de yaholomin, de beroemde sectie Verbindingen van de Mossad, installeerden afluisterapparatuur om het doen en laten van iedere terrorist die was opgespoord te volgen. Een ander team organiseerde elektronische brievenbussen in een stuk of twaalf Europese hoofdsteden om de boodschappen van informanten te verzamelen. Er werden in Londen, Parijs en Madrid safe-houses gehuurd.

Inmiddels, ruim vijfendertig jaar later, heeft Steven Spielberg, die we mogen zien als een van 's werelds meest succesvolle filmmakers, het

bloedbad vastgelegd in een film die vijfenzestig miljoen dollar heeft gekost. Toen Dagan van Spielbergs bedoelingen hoorde, had het hem verbaasd te horen dat Spielberg geen enkele poging had gedaan contact op te nemen met de Mossad om, ook als hij niet direct uit was op samenwerking, dan toch op zijn minst de nauwkeurigheid van het filmscenario te laten controleren. De film was gebaseerd op *Vengeance* van George Jonas, een boek dat na de publicatie door de Mossad al snel was afgedaan als 'pure fantasie'.

In het boek verklaarde Jonas dat hij 'uit de eerste hand' de gevoelens van walging en twijfel had onderkend 'die elk lid van het doodseskader van de Mossad geleidelijk aan hadden achtervolgd en onontkoombaar hun kijk op deze missie en zichzelf hadden veranderd'. Hij besloot het boek met de conclusie dat zijn verhaal – de grondslag voor de film van Spielberg – 'een bron van inspiratie en afkeer zal zijn. Want het onderwerp van dit boek is een wraakactie die de kern raakt van de aloude bijbelse vragen over goed en kwaad, over recht en onrecht, die in laatste instantie diep in het hart van het Joodse volk leven en "Avner" en zijn kameraden in deze missie blijven achtervolgen.'

Maar de geheimzinnige 'Avner' – in de film de leider van het kidon-team – had nooit bij de Mossad gewerkt, laat staan dat hij in aanmerking zou zijn gekomen om lid te worden van de kidons. Nog voordat Meir Dagan aan het lezen van de dossiers over 'München' begon, wist hij dat andere leden van de Mossad de vloer hadden aangeveegd met de film. De voormalige plaatsvervangend directeur-generaal van de Mossad, David Kimche, had de film zwaar bekritiseerd door te zeggen dat het 'tragisch is dat iemand van de statuur van Steven Spielberg, die zulke fantasische films heeft gemaakt, zijn *München* nu had gebaseerd op een boek dat één grote leugen is'. Avi Dichter, voormalig hoofd van de Shin Bet – Israëls binnenlandse veiligheidsdienst – had de film afgedaan als 'een avonturenverhaal voor kinderen'. Gepensioneerde employés van de Mossad overal ter wereld hadden deze kritiek onderstreept.

In de film worden de kidons neergezet als in toenemende mate vervuld van twijfel over het morele gehalte van de missie. Omgekeerd krijgen de terroristen in de film een platform voor het rationaliseren van hun moorden, precies zoals de apologeten van de zelfmoordaanslagen nu hun wreedheden goedpraten. Dit alles werd gedaan met de briljante bekwaamheid van een groot filmregisseur. Waar de echte leden van het toenmalige kidon-team én hun huidige collega's zich vooral aan ergerden, was dat in de film geen enkele aandacht werd geschonken aan Israëls weloverwogen rechtvaardiging voor het opsporen en executeren

van terroristen die niet door middel van de gebruikelijke aanpak – arrestatie –kunnen worden berecht. De film zet het kidon-team neer als een geïsoleerd clubje dat maanden achtereen in het veld op zichzelf aangewezen was. Twee leden zijn respectievelijk een vervalser en een bommenmaker.

Rafi Eitan, de vroegere directeur Operaties van de Mossad die onder andere een belangrijke rol heeft gespeeld bij het opsporen van de leden van de Zwarte September, vertelde mij: ‘Het zou ondenkbaar zijn van een vervalser te verwachten dat hij documenten zou kunnen vervalsen onder de grote druk van de operationele omstandigheden. Al het papierwerk voor de echte operatie werd door de afdeling Vervalsingen van de Mossad gedaan. Er was geen “bommenmaker” als zodanig lid van het team. De explosieven werden in Tel Aviv geprepareerd en naar het team in het veld gebracht. Het team in de film telt geen enkele vrouw. Toch heeft elk kidon-team altijd vrouwelijke leden gehad. Met hun hulp kun je een doelwit dichter benaderen. Waar de film echter volledig ontspoort, is de manier waarop de leden van het kidon-team zich het hoofd breken over de moraliteit van hun acties. Dat is nooit gebeurd en het zou ook nooit gebeuren. Het kidon-team voor deze missie werd samengesteld uit leden die werden geselecteerd op hun geestelijke evenwichtigheid. Zoals alle kidons waren zij door de Mossad-psychologen grondig getest en geëvalueerd. Na afloop van de missie zijn zij opnieuw door de psychologen gehoord. Niemand van het team vertoonde ook maar het geringste teken van een persoonlijkheidsstoornis. Voor hen was het een legale missie geweest, ondersteund door de staat Israël.’

Dagan wilde er zich echter een eigen oordeel over vormen. Hij bekeek de film samen met de mensen die rechtstreeks bij de planning en de executies van de moordenaars van de Zwarte September betrokken waren geweest. Zijn oordeel aan het eind van de film, die honderdvijfenveertig minuten duurt, was kort en krachtig: ‘Onderhoudend – misschien. Accuraat – niet in het minst.’

Het was een recensie waarvan Dagan betwijfelde of die ooit in een filmografie van Spielberg zou voorkomen.

Op donderdag 26 januari, een dag die in Israël later bekend werd als ‘Zwarte Donderdag’, keek Meir Dagan met stijgend ongeloof naar de beelden op het televisiescherm in een hoek van zijn kantoor. De beelden waren nu eens afkomstig uit Gaza-Stad, dan weer van de Westoever of uit Nablus en Bethlehem, of Ramallah en Oost-Jeruzalem, of van het ene Palestijnse dorp na het andere, dorpen die vaak niet meer waren dan

stippen op de grote landkaart aan Dagans muur. Elk beeld toonde dezelfde verbluffende aanblik, namelijk de triomfantelijk wapperende groene vlag van Hamas. Hij wapperde aan de minaretten van moskeeën en op de daken van gebouwen, of werd als een groene golf door de straten gedragen door luidkeels scanderende menigten. Hamas had een daverende en historische overwinning behaald, een triomf die niet alleen alle opiniepeilers en buitenlandse waarnemers, maar vooral ook – en dat was voor Dagan het voornaamste – de eigen analisten van de Mossad het schaamrood op de kaken joeg. Hoe was het mogelijk dat niemand had voorzien wat er nu was gebeurd? Waarom had niemand voorzien dat Hamas zich op deze verkiezingsdag zou ontpoppen als een gedisciplineerde organisatie die in staat was de moslimgelovigen in zulke enorme aantallen naar de stembus te krijgen? Hoe kon het dat niemand de voorbereidingen had ontdekt die ertoe hadden geleid dat deze enorme groene banieren aan openbare gebouwen konden worden bevestigd? Wie had de militante vleugel van Hamas, de Qassam-brigades die nu zonder hun gebruikelijke maskers over het scherm marcheerden en met hun AK-47's in de lucht schoten, zo gedisciplineerd gekregen dat dit alles zonder opzien te baren was gerepeteerd? Dit waren de vragen die de ministers van het Israëlische kabinet straks aan Dagan zouden stellen. Hij had de antwoorden echter niet voor het grijpen. Niet geneigd tot overijld oordelen bleef hij zitten kijken, net als de rest van Israël.

Eén ding stond vast: de vredesbesprekingen zouden bevroren blijven. De reden daarvan was af te lezen in één enkel cijfer op de lopende tekstbalk onder aan het scherm: Hamas had honderdtweeëndertig zetels veroverd en er voor Al-Fatah slechts drieënveertig overgelaten, waarvan er sommige zelfs met een nipte meerderheid voor Al-Fatah behouden waren gebleven. Kortom, deze verkiezingen maakten een eind aan de dominante positie die Al-Fatah ruim veertig jaar in de Palestijnse samenleving had ingenomen. Dagan zou de opmerking van een Israëlische radiocommentator, die de Hamas-triomf vergeleek met een 'aardbeving of tsunami', niet hebben bestreden. Deze had de relatie tussen enerzijds Israël en anderzijds de Palestijnen en de rest van de Arabische wereld voor de afzienbare toekomst ingrijpend veranderd. Ten goede of ten kwade? Hij kon het niet zeggen. Hij betwijfelde of ook maar iemand in Israël antwoord zou kunnen geven op die vraag.

Die donderdagmiddag moest Dagan de eerste telefoontjes van collega-spionnenbazen in het buitenland in ontvangst nemen. Zij wilden weten hoe Hamas, een terroristische organisatie die consequent iedere

stap in de richting van vrede – waarnaar alle gematigde Palestijnen verlangden – had gedwarsboomd, kans had gezien zo'n overweldigende meerderheid op zich te laten stemmen. En nu het zover was gekomen, zou dit dan een indicatie kunnen zijn dat Hamas zijn aanvallen op Israël zou staken en in plaats daarvan zou gaan streven naar de stichting van een Palestijnse staat die in vrede met zijn Joodse buren kon coëxisteren?

Dagan gaf hun allemaal hetzelfde antwoord. Hamas zou zich eerst concentreren op vraagstukken als onderwijs, gezondheidszorg en sociale problemen: dat waren de drie pijlers onder dit verkiezingssucces. Daarvoor zou echter heel veel geld nodig zijn, met inbegrip van de tweeënvijftig miljoen dollar die de Palestijnse Autoriteit jaarlijks van Israël had ontvangen. Hoewel Hamas met zijn intrede in het democratische proces had bewezen al bezig te zijn aan de transformatie van een buiten de wet opererende, terroristische organisatie tot een belangrijke politieke macht, zou deze beweging – om ook maar enige blijvende betekenis te geven aan haar nieuwe status – haar voornaamste bestaansreden tot dan toe moeten opgeven: de vernietiging van Israël. Zolang dat niet gebeurde, was er geen zinvolle dialoog met Hamas mogelijk. Dagan had zijn gesprekspartners eraan herinnerd dat het per traditie altijd eerder de voorstanders van de harde lijn in Israël geweest waren die concessies hadden gedaan, en niet de gematigden. Zo had Menachem Begin, een terrorist die zich had ontwikkeld tot een vredestichter, de Sinaï opgegeven in ruil voor een vredesverdrag met Egypte. Een andere Israëlische vuurvreter, Yitzhak Rabin, had voor zijn streven om vrede te sluiten met Jordanië en andere Arabische landen met zijn leven moeten betalen; hij was door een Israëlische extremist vermoord. Recenter had Ariel Sharon, ooit de grote held van Israëlisch rechts, zich de woede van Israëlische kolonisten op de hals had gehaald door een eind te maken aan hun 'recht' om de Gaza-strook te bezetten.

Gelet op de connecties van Hamas met Iran en Syrië zou Israël met zorg moeten nadenken over in hoeverre het erop zou kunnen vertrouwen dat Hamas zijn onverzoenlijke houding zou laten varen. Hamas was aan de macht gekomen op grond van zijn plechtige belofte om een eind te maken aan alle corruptie. Niettemin deden een paar van de ergste uitwassen zich voor bij de Palestijnse veiligheidsdiensten. Ze waren door Yasser Arafat in het leven geroepen en bestonden uit twaalf afzonderlijke organisaties met in totaal zestigduizend employés: een enorm aantal voor het beschermen van een Palestijnse populatie van nog geen vier miljoen mensen in de Gaza-strook en op de Westoever. Israël had die strijdmacht verweten dat zij verzuimde een eind te maken aan de aanvallen op

Joodse doelwitten; gedurende de hele verkiezingscampagne had Hamas beweerd dat deze veiligheidsdiensten door Israël werden gebruikt voor het vermoorden van militante leden van Hamas. De waarheid lag ergens in het midden. Zowel de Mossad als de Shin Bet hadden informanten binnen deze veiligheidsdiensten. Die waren nodig voor het aanwijzen van doelwitten die door de Israëlische luchtmacht moesten worden uitgeschakeld. Aan de andere kant hadden Hamas-aanhangers in de veiligheidsdiensten van Al-Fatah geholpen zelfmoordterroristen uit Gaza en de Westoever te smokkelen om aanslagen binnen Israël te plegen. Voor de meerderheid van de Palestijnen hadden de veiligheidsdiensten maar weinig gedaan aan hun belangrijkste taak: een eind maken aan de wetteloosheid in de Palestijnse gebieden. Meir Dagan hechtte geloof aan de Hamas-belofte deze PLO-diensten te zullen hervormen en de leiders te berechten, lieden die multimiljonair waren geworden door miljoenen dollars – bestemd voor het verbeteren van de veiligheid in de Palestijnse gebieden – weg te sluizen naar nummerrekeningen in Zwitserland en op de Caymaneilanden. Hij was bereid de middelen van de Mossad in te zetten om die bankrekeningen te achterhalen. Maar nu nog niet. Hij wilde eerst zien wat Hamas verder zou gaan doen.

Begrijpelijkerwijs waren de Mossad-analisten, die zich zo deerlijk hadden verkeken op de kansen van Hamas bij de verkiezingen, terughoudend met hun toekomstprognoses. Sinds de Oslo-akkoorden hadden de Israëlische en Palestijnse leiders tot op zekere hoogte een dialoog in stand gehouden. Die contacten hadden in 2000 bestaan uit intense besprekingen over vrede, maar de laatste drie jaar waren ze als gevolg van het voortgaande geweld beperkt gebleven. Bij geen van die contacten was Hamas betrokken geweest: die organisatie was Israël vanuit de Gaza-strook blijven bestoken met zelfmoordaanslagen en vanuit de Westoever met raketten.

De analisten bestudeerden niet alleen de verkiezingsoverwinning van Hamas, want die had zich voorgedaan tijdens een periode waarin er zich in Israël zelf een politieke omwenteling voltrok. De Kadima, de centrumpartij die Ariel Sharon had opgericht, bleef nieuwe leden trekken. Kwamen die stemmen voort uit sympathie voor de stichter, of was het een bewijs dat de Israëliërs genoeg hadden gekregen van de hardliners binnen de Likud-partij en de besluitenloosheid van de Ma'arach, de Arbeiderspartij? Ami Ayalon, een voormalig hoofd van de Shin Bet en nu parlementskandidaat voor de Arbeiderspartij bij de verkiezingen in maart, had gezegd dat er 'geen sprake kon zijn van nieuwe unilaterale terugtrekkingen uit de Palestijnse gebieden'.

Daarentegen had de zittende premier van die partij met stelligheid gezegd dat hij, als de Ma'arach de komende verkiezingen won, 'delen van de Westoever zou prijsgeven, maar elders een Joodse meerderheid in stand zou houden, maar dit bij voorkeur zou doen in overeenstemming met de Palestijnen'.

Betekende dit dat hij bereid was met Hamas te onderhandelen? Hij had geweigerd te zeggen 'in dit stadium'. Dagan vroeg zich echter af of dit een staaltje van politieke dubbelhartigheid was. (De Kadima had een deal gesloten met Rafi Eitan en diens Gepensioneerdenpartij, die zeven zetels bezette. Zij waren bereid deel te nemen aan de coalitieregering onder leiding van de Kadima-partij om ervoor te zorgen dat Olmert tot premier zou worden gekozen. Kort daarna waren er aanvallen op Israël ondernomen, eerst door een zelfmoordterrorist en daarna met raketten. Hamas ontkende iedere betrokkenheid bij die aanvallen. Op zijn vergadering van die maandagochtend meldde Dagan zijn medewerkers: 'De gebruikelijke gang van zaken'.

De enige zekerheid was dat de Hamas-overwinning had geleid tot een aanzienlijke groei van de aantallen islamitische radicalen in Egypte en Libanon. Met zijn eigen analyse getuigde Meir Dagan van een helder politiek inzicht dat zijn mensen steeds weer verraste. Die ochtend na de verkiezingen vertelde hij zijn naaste medewerkers: 'Er voltrekt zich een immense verandering overal in het Midden-Oosten. Er zullen nog vele maanden voorbijgaan voordat we verder kunnen kijken dan de huidige onvoorspelbare situatie. Dat is het karakter van grote, historische veranderingen. Zo is het nu eenmaal. Wij zullen ons erbij moeten aanpassen – wat er ook moge gebeuren. Het is echter een waarheid als een koe dat noch Israël, noch de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk of de overige landen van de Europese Unie de volkswil van de Palestijnse kiezers kunnen negeren. De electorale opkomst was maar liefst achtenzeventig procent. Geen enkele democratische natie kan bogen op een dergelijke opkomst in het recente verleden. We zouden dit moeten zien als een indicatie dat de democratie wellicht toch wortel heeft geschoten. Wij zullen in onze besluitvorming hiermee rekening moeten houden. Dat betekent niet dat we overijld mogen oordelen. Het betekent dat we realistisch moeten zijn.'

Op 14 mei 2006 bracht de Britse Commissie voor Inlichtingendiensten en Veiligheid rapport uit over de terroristische bomaanslagen van 7 juli 2005 in Londen. In het rapport werd de inmiddels in de adelstand verheven Eliza Manningham-Buller geciteerd: 'Ik betwijfel of MI5, zelfs met de wijsheid achteraf, veel beter had

kunnen presteren dan de binnenlandse veiligheidsdienst heeft gedaan, gelet op de op dat moment voor ons beschikbare middelen en alle andere eisen die aan ons worden gesteld. Ook kunnen wij niet garanderen dat we zulke aanslagen in de toekomst zullen weten te voorkomen.'

Hoewel Meir Dagan haar eerlijkheid bewonderde, zag hij het ook als het onvermijdelijke gevolg van het feit dat MI5 de dreiging van het islamitisch terrorisme vanaf eind jaren negentig niet had onderkend. Er was, in de woorden van Dagan, de 'ultieme donderslag' van de elfde september voor nodig geweest om de Amerikaanse inlichtingendiensten wakker te doen schrikken.' Hij vond het deprimerend in Dame Eliza's beoordeling te lezen dat MI5 er nog altijd van uitging dat aanslagen door islamitische extremisten onvermijdelijk waren. 'Het mag dan realistisch zijn, maar het klinkt ook berustend. Geen enkele inlichtingendienst mag ooit toegeven aan berusting,' hield hij zijn naaste medewerkers voor. Dit waren overwegingen die de Mossad ook in de toekomst tot richtsnoer zouden dienen.

27

Een geheim kanaal en Hezbollah-raketten

Op een koele ochtend in februari 2006 werden acht mannen van middelbare leeftijd snel doorgelaten door de controleposten op Ben Gurion International Airport bij Tel Aviv. Vier van deze mannen waren Israëliërs in vrijetijdskleding; de vier anderen, Palestijnen, droegen elk een donker pak en keurig gestrikte stropdas. Het was buiten hun eigen gemeenschap nauwelijks bekend, maar aan deze groep was een centrale rol toebedeeld in de politieke cakewalk in het Midden-Oosten. De vier Palestijnen waren vooraanstaande leden van Al-Fatah en werden aangevoerd door de hardliner Jibril Rajoud, adviseur Nationale Veiligheid van de Palestijnse Autoriteit. Het Israëlische kwartet stond onder leiding van Uri Saguy, een slanke, bescheiden man die vroeger het hoofd van de Israëlische militaire inlichtingendienst was geweest.

Alleen Meir Dagan en Ehud Olmert, die kort daarna premier van Israël zou worden, en de president van de Palestijnse Autoriteit, Mahmoud Abbas, wisten dat deze reis ten doel had een 'achterdeurkanaal' voor communicatie tussen Israël en Al-Fatah te creëren, opdat beide partijen de overweldigende politieke dominantie van Hamas in het Palestijnse parlement effectief konden omzeilen.

Daar kwam bij dat president George W. Bush – niet voor het eerst – zijn persoonlijke goedkeuring had gehecht aan deze geheime interventie in de aangelegenheden van een gekozen regering.

Elk lid van beide delegaties droeg een volgepakte aktetas die de details van hun geheime missie bevatte. Als deze operatie slaagde, zou dat succes een enorme invloed hebben op de relatie van Israël met Hamas en de nieuwe generatie van politieke leiders in het Midden-Oosten. De mannen die aan boord stapten van het vliegtuig voor de lange reis naar Houston, Texas, waren zich ervan bewust dat elk van deze leiders in staat was datgene wat zij hoopten te bereiken te blokkeren.

Een van die leiders was Bashar al-Assad, die, vierendertig jaar oud, al zes jaar lang president van Syrië was. Hij was aan de macht gekomen hoewel zijn broer, Basil al-Assad, door hun vader, Hafez al-Assad, de dictator die het land heel lang had geregeerd, was klaargestoomd voor de machtsovername. Toen Hafez in juni 2002 overleed, had Basil volgens plan president moeten worden, terwijl Bashar – die in Londen was opgeleid tot oogchirurg en daar zijn vrouw had leren kennen – zijn loopbaan voort zou zetten. Maar op een mistige avond in januari 1994 had Basil al-Assad zijn Mercedes even buiten Damascus total loss gereden en daarbij zelf de dood gevonden. Bashars was vervolgens door zijn vader tot opvolger aangewezen om het voortbestaan van de Assad-dynastie te verzekeren.

De Mossad-analisten waren het erover eens dat Bashar al-Assad een van de ‘mogelijk meer open en progressieve Arabische leiders zou worden die hun land met een bredere kijk op de wereld konden leiden’. Die hoop was geleidelijk vervlogen. Vooral op het gebied van zijn buitenlandse beleid had Bashar al-Assad, in zijn vasthoudende streven om Syrië op te werpen als de kampioen van het Arabische verzet tegen de Amerikaanse en Israëlische overheersing, ‘duidelijk bewezen’, aldus Meir Dagan, ‘dat hij het politieke DNA heeft van zijn vader.’ Zo had Bashar al-Assad, zoals in brede kring werd aangenomen, zijn goedkeuring gehecht aan de door Syrië aangestichte moord op de vroegere Libanese leider Rafiq Hariri. Die moord had tot een uitbarsting van geweld in Beiroet geleid en Bashar gedwongen zijn troepen uit Libanon terug te trekken. In een provocerende toespraak in Damascus had de Syrische president duidelijk gemaakt dat deze terugtocht in geen geval permanent was. Zijn andere ambitie was de herovering van de Hoogvlakte van Golan op Israël.

De mannen in het vliegtuig vermoedden dat president Ahmadinejad niet zou aarzelen een van zijn doodseskaders op te dragen de Al-Fatah-

delegatie te vermoorden, als een hernieuwd bewijs dat hij tot alles bereid was om ervoor te zorgen dat hij vastbesloten bleef Israël ‘van het aardoppervlak te vegen’. Het Al-Fatah-kwartet had de uiterste voorzichtigheid in acht genomen om ervoor te zorgen dat de grillige Hamas-leider in Gaza, Mamoud Zahhar, niet aan de weet kwam wat er gaande was. De vorige dag hadden de vier leden Gaza stilletjes verlaten via Ezez, de voornaamste Israëlische controlepost op de grens tussen de Gaza-strook en Israël. Zij hadden mannen achtergelaten die graag droomden van de vernietiging van de Joodse staat, onder het roken van de *shisha*, de waterpijp die overal in het Midden-Oosten populair is, luisterend naar opnamen van Umm Kulthoum, de Arabische zangeres die in deze regio bijzonder wordt vereerd. Na de verkiezingswinst van Hamas was die hoop weer springlevend.

De Al-Fatah-delegatie was met een door de Israëlische regering geregelde taxi naar de luchthaven gereden. Zij wisten dat er nog een andere machtige groepering was die letterlijk mordicus gekant was tegen wat zij hoopten te bereiken met hun achterdeurkanaal: Hezbollah. Deze organisatie stond model voor de scheidslijn tussen de twee hoofdstromingen in de islam die teruggaat tot in de vroegste geschiedenis van die religie. De soennieten zijn de hoofdstroom in het grootste deel van de islamitische wereld, maar de sjiieten hebben in Irak en Zuid-Libanon veel aanhang en bezetten in Iran een dominante positie.

Deze breuk zet zich zelfs voort in de terroristische organisaties. Osama bin Laden is een soenniet; in feite bestaat heel Al-Qaida voornamelijk uit soennieten en wordt die organisatie nog altijd gefinancierd door Saudi-Arabië, een soennitische samenleving. Daarentegen is Hezbollah een sjiitische organisatie die zwaar afhankelijk is van organisatorische steun vanuit het sjiitische Iran, dat deze beweging wapens blijft leveren. In het kielzog van de politieke overwinning van Hamas had Iran ijverig gewerkt aan versterking van zijn gemene zaak met Hezbollah tegen Israël. Waar Jibril Rajoud in het geheim ontmoetingen had met Uri Saguy in de safe-houses van de Mossad, ontmoette Hamas-leider Mahmoud Zahhar geregeld de leider van Hezbollah in Libanon, Hassan Nasrallah, die veel invloed heeft binnen de gemeenschap van 1,4 miljoen sjiieten in dat land. De hele loopbaan van Nashrallah, een intelligente man met charisma en een geboren straatredenaar, had vorm gekregen als gevolg van Israëls herhaaldelijk ingrijpen in Libanon, vanaf de burgeroorlog van midden jaren zeventig tot aan het moment dat de IDF zich unilateraal uit het zuiden van

Libanon hadden teruggetrokken, na jaren vergeefs te hebben geprobeerd Hezbollah eronder te krijgen.

Zoals de dood van Bashar al-Assads broer ertoe had geleid dat hijzelf president van Syrië werd, had een moord de weg geëffend voor Nasrallahs greep naar de absolute macht binnen Hezbollah. In 1992 had een Israëlische gevechtshelikopter Nasrallahs mentor en voorganger Abbas Moussawi gedood. Sindsdien heeft Nasrallah overeenkomstige pogingen van de Mossad om hem met bommen in zijn huis en zijn kantoor in Beiroet te doden overleefd. Iedere mislukte moordaanslag heeft zijn status overal in de Arabische wereld verhoogd. Hij werd door de politieke leiders in Teheran en Damascus bejubeld en zijn portret werd overal in de drukke geplaatst als 'een voorbeeld van hoe het mogelijk was de door Israël uitgedeelde klappen te incasseren en op de been te blijven', zoals hij het tegenover mij uitdrukte.

De als oudste van negen kinderen in augustus 1960 geboren Nasrallah had vanaf zijn vroegste jeugd imam willen worden. Als tiener werd hij naar het grote sjiitische theologische centrum in Nadjaf in Irak gestuurd. Tijdens zijn studie van twee jaar daar had hij Abbas Moussawi leren kennen en was een van diens eerste volgelingen geworden. In 1982 was hij tijdens de Israëlische invasie in Libanon naar zijn land teruggekeerd en aangesteld tot een commandant bij Hezbollah. Hij gaf blijk van veel aanleg voor militaire tactiek, een talent dat een welkome aanvulling was op zijn intussen sterk ontwikkelde politieke vaardigheden. Na de Israëlische terugtrekking in mei 2002 was Nasrallah inmiddels de algemeen erkende leider van Hezbollah geworden en werd hij in de islamitische wereld bejubeld als de Arabische krijgsheer die over Israël had getriomfeerd. In 2005 slaagde hij erin Hezbollah negenentwintig zetels in het Libanese parlement te bezorgen nadat het Syrische leger, na een aanwezigheid van negenentwintig jaar, eindelijk het land had verlaten.

Teheran lanceerde een propagandacampagne om hem tot een levende legende te maken. Er werden speelfilms, 'televisiedocumentaires' en boeken gewijd aan één eenvoudige boodschap: waar wereldlijke ideologieën – van het panarabisme tot het Arabisch socialisme – geen kans hadden gezien ook maar één vierkante meter Arabisch gebied te bevrijden, had het islamisme – althans de Iraanse Khomeini-versie ervan, werkzaam via Hezbollah – in Libanon een 'verpletterende overwinning' op Israël behaald.

Nu, op die februaridag van 2006, trof Hezbollah in samenwerking met Hamas voorbereidingen voor een nog grotere aanval op de Joodse

staat. De acht mannen, in hun vliegtuigstoelen eerste klasse op weg naar Houston – koesterden de hoop dat zij deze aanval zouden kunnen verijdelen.

De plaatsen die zij in het vliegtuig bezetten, herinnerden aan de diepe scheidslijnen tussen hun volken, maar ook aan de reden waarom zij besloten hadden de lange reis naar Houston te maken: de vier Israëliërs aan de ene kant van de cabine, de Al-Fatah-delegatie aan de andere kant. Tijdens de maaltijden en bezoeken aan het toilet wisselden zij nauwelijks meer uit dan beleefdheden. Gedurende het grootste deel van de reis zaten ze echter te dutten, of bestudeerden de documenten in hun aktetas.

De afgelopen weken waren er discrete contacten geweest met Edward P. Djerejian, de vijfenzestigjarige voormalige Amerikaanse ambassadeur in Israël én Syrië. Hij was door minister van Buitenlandse Zaken Condoleezza Rice gekozen om te fungeren als moderator voor de besprekingen die in het James A. Baker Institute for Public Policy in Houston zouden plaatsvinden. Dit instituut wordt in brede kring gezien als de best beveiligde denktank in de Verenigde Staten. Ook de keuze van Djerejian was een slimme zet. Hij was een ervaren arabist, genoot het vertrouwen van Israël, had een bedaarde uitstraling en paarde gezag aan een goed gevoel voor humor. Hij had tegen dr. Rice, aan wie hij zou rapporteren, gezegd dat het ‘zo ongeveer hetzelfde zal zijn als het voorzitterschap van de Verenigde Naties’. Een van Djerejians eerste opgaven was de beide delegaties duidelijk te maken dat hij volstrekt onpartijdig zou zijn. Het was noodzakelijk hen daarop te wijzen: gedurende verscheidene decennia had de Amerikaans politiek voor het Midden-Oosten altijd gedraaid om de relatie met Israël. Hoewel er zich episoden hadden voorgedaan die door voormalige CIA-directeur George Tenet werden omschreven als ‘blieps op het radar-scherm’, had de combinatie van onvoorwaardelijke Amerikaanse steun aan Israël en Washingtons pogingen tot het bevorderen van de democratie in die regio, de publieke opinie in de islamitische landen alleen maar verder aangezet tot woede. In Arabische hoofdsteden ging men ervan uit dat de relatie tussen beide landen berustte op gemeenschappelijke strategische belangen en de eisen van de machtige Joodse lobby binnen de Verenigde Staten. Hoewel ook andere belangengroepen enige invloed hadden op aspecten van het Amerikaanse buitenlandse beleid, had geen van die belangengroepen ooit kans gezien invloed te verwerven, terwijl de Joodse lobby er wel in was geslaagd de Amerikanen ervan te overtuigen dat de belangen van Amerika en die van Israël in feite identiek waren.

Deze versmelting was begonnen na de Jom Kippoer-oorlog van oktober 1973, toen Israël ernstig werd bedreigd door numeriek veel sterkere Arabische legers. Om ervoor te zorgen dat dit nooit opnieuw zou gebeuren, had Washington de steun aan de Joodse staat opgevoerd tot een niveau dat voor geen enkele andere natie was weggelegd. Sindsdien had Israël jaarlijks voor meer dan drie miljard dollar aan rechtstreekse hulp ontvangen, hetgeen neerkwam op circa vijfhonderd dollar voor iedere Israëliër – man, vrouw of kind. Deze vrijgevigheid was des te opmerkelijker omdat Israël tegen het aanbreken van het nieuwe millennium een welgesteld industrieland was, met een inkomen per hoofd dat gelijk was aan dat van Spanje of Zuid-Korea. Andere landen die zich in Amerikaanse buitenlandse hulp mogen verheugen ontvangen dat geld in de regel in vier kwartaaltermijnen. Daarentegen krijgt Israël het toegewezen bedrag in zijn geheel bij het begin van elk fiscaal jaar. Dit stelde Israël in staat waardevolle rendementen te behalen op de beurzen van de wereld, met geld dat het pas later opneemt.

Er zijn nog andere factoren die Israël een ‘begunstigde status’ opleveren. Zo mag het land een kwart van de jaarlijkse hulp besteden aan subsidies voor het eigen militair-industriële complex. Geen enkel ander land mag hulp uit Amerika voor dat doel aanwenden. Ook hoeft Israël geen verantwoording af te leggen voor de wijze waarop het geld wordt besteed; dit maakt het voor Washington heel moeilijk te verhinderen dat de jaarlijkse hulp voor een deel wordt besteed aan doeleinden waartegen Amerika bezwaar heeft, zoals de bouw van nederzettingen op de Westoever. Daar komt bij dat Washington Israëls florerende militair-industriële complex ertoe heeft aangezet om een aanzienlijk deel van het jaarlijkse budget te gebruiken voor het ontwikkelen van de meest moderne wapensystemen. Sommige ervan zijn zelfs ontwikkeld op basis van informatie die in de Verenigde Staten is gestolen (zie hoofdstuk 10, ‘Een gevaarlijke liaison’). Voorts hebben de Verenigde Staten Israël helikopters van het type Black Hawk en jachtbommenwerpers van het type F-16 tegen kostprijs geleverd. Als klap op de vuurpijl heeft Washington de Joodse staat deelgenoot gemaakt van cruciale informatie die NAVO-bondgenoten wordt onthouden en stond het Israël toe zijn kernwapenarsenaal verder uit te breiden.

Op het moment dat hun vliegtuig opsteeg van Ben Gurion konden de acht mannen in de eerste klasse links in de verte de contouren zien van Dimona, de Israëlische nucleaire installatie waar anno 2006 niet minder dan tweehonderd kernwapens waren opgeslagen.

Even belangrijk was de onbetaalbare diplomatieke ondersteuning die de opeenvolgende Amerikaanse regeringen Israël hebben verleend. Zo hebben de Verenigde staten in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties tweeëndertig uiterst kritische resoluties tegen Israël met hun veto getorpedeerd, meer dan alle veto's van alle leden van die raad bij elkaar. Diezelfde diplomatieke ondersteuning blokkeerde ook alle pogingen om het nucleaire arsenaal van Israël onder het toezicht van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAEA) te plaatsen, waardoor Dimona ontsloten had moeten worden voor inspecties. Keer op keer heeft Amerika Israël in tijden van oorlog gesteund en zijn invloed gebruikt om vredesonderhandelingen af te dwingen. De opeenvolgende regeringen in Washington hadden Israël tegen Sovjetdreigingen beschermd en speelden later een cruciale rol bij de Oslo-akkoorden van 1993. Meir Amit, de vroegere Mossad-baas, was in 2006 nog altijd een 'oude wijze man' in de inlichtingengemeenschap. Hij vertelde mij: 'Er moesten af en toe wat hobbels worden genomen, maar Washington heeft onze positie consequent gesteund.' Rafi Eitan, gepensioneerd Mossad-directeur Operaties en in 2006 leider van een kleine groep gepensioneerden in de Knesset, herinnerde zich: 'Keer op keer heeft Israël ondervonden hoe Washington als onze pro-deoadvocaat op het wereldtoneel fungeerde.' Eitan behoorde tot degenen die van mening waren dat Israël van zijn kant gedurende de Koude Oorlog voor de Verenigde Staten een 'waardevolle hulp' is geweest. 'In vele opzichten functioneerden wij als gevolmachtigde voor Washington door bij te dragen aan het inperken van de Sovjetexpansie in de regio, en cliëntstaten van de Sovjets als Egypte en Syrië zware nederlagen toe te brengen. Ook hielpen wij een andere bondgenoot van Amerika, Jordanië, te beschermen. En uiteraard gaven we ook belangrijke informatie over de Sovjetintenties door.'

Maar Israël had ook geheime militaire technologie – die óf rechtstreeks uit de Verenigde Staten naar Israël was verstuurd óf door het eigen militair-industriële complex was ontwikkeld – aan landen als China en Zuid-Afrika doorverkocht. De inspecteur-generaal van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken had dit omschreven als 'een systematisch en gestaag groeiend patroon van ongeoorloofde overdrachten. Bovendien blijft Israël bijzonder agressief waar het gaat om spionageoperaties tegen de Verenigde Staten en al zijn andere bondgenoten.'

Sinds 11 september 2001 zijn Israël en de Verenigde Staten nóg meer met elkaar vergroeid – 'als een eeneiige tweeling', zei Meir Dagan – vanwege de oorlog tegen het terrorisme. Voor een deel werd die relatie

bepaald doordat Tel Aviv de vrije hand werd gelaten in zijn strijd tegen Hamas in de Gaza-strook en het Hezbollahgevaar langs de noordgrens van het land.

Tegen deze achtergrond werden de besprekingen in Houston begonnen. Veel van de initiële spanning draaide om de persoon van Uri Saguy. Hoewel hij in eigen land werd gezien als een havik die veranderd was in een duif en als eerste 'een golf van verandering in Damascus', zoals hij het noemde, had bespeurd, had hij zich daarmee in Israël niet populair gemaakt, vooral ook vanwege zijn pleidooi voor de teruggave van de Hoogvlakte van Golan. In de ogen van Al-Fatah was hij echter ook de man die had ingestemd met moordaanslagen door de Mossad, zelfs tegen het leven van Yasser Arafat. Zo was Jibril Rajoud van mening dat 'de jury nog aan het beraadslagen is' over de manier waarop Arafat aan zijn eind is gekomen. 'Een natuurlijke oorzaak óf moord? We zullen het misschien nooit weten,' zei hij.

Aan het slot van iedere bespreking konden de delegatiehoofden gebruikmaken van beveiligde verbindingen, beschikbaar gesteld door het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken. Rajoud bracht rapport uit aan president Mahmoud Abbas; Saguy aan Ehud Olmert. Volgens afspraak was Meir Dagan daarbij aanwezig. Het was in elk opzicht Olmerts eerste kennismaking met de internationale politiek. De opkomst van deze zestigjarige advocaat was even snel als onverwacht in zijn werk gegaan. Hij was tijdens zijn diensttijd als officier tijdens een actie gewond geraakt en had de rest zijn diensttijd doorgebracht als journalist van het militaire tijdschrift *BaMahne*. Het was een luizenbaan, met een onvoorzien voordeel. Gedurende de Jom Kippoer-oorlog van 1973 was de jonge Olmert als verslaggever toegevoegd aan het hoofdkwartier van generaal Ariel Sharon. Sharon vatte sympathie op voor de lange Olmert, in zijn altijd geperste uniform en epaulet met het rangonderscheidingsteken van een luitenant. Anderen zagen hem als 'arrogant, kil, sluw en onaardig'. Dat oordeel van de Israëlische historicus Tom Segev zou Olmert altijd blijven achtervolgen, ook toen hij aan de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem zijn graad in de rechten behaalde en samen met een partner een succesvol advocatenkantoor opende. Vandaar uit was het maar een kleine stap naar de politiek. In 1973, op achtentwintigjarige leeftijd, werd hij het jongste lid van de Knesset. 'In die beginjaren was ik vaak te heetgebakerd en dan had ik het bij het verkeerde eind,' erkende hij later. Hij verzette zich tegen de terugtrekking van Israël uit de tijdens de Zesdaagse Oorlog van juni 1967 veroverde gebieden in de Sinaï en stemde in 1978 tegen de

vredesakkoorden van Camp David. Een jaar eerder was hij verwikkeld geraakt in een politiek en financieel schandaal waarbij zakenlieden uit Jeruzalem, de georganiseerde misdaad en corrupte wetgevers betrokken waren. Hoewel zijn naam later van blaam gezuiverd werd, slaagde hij er nooit in het imago van een welgesteld advocaat aan wie de smet van vals spel kleefde af te schudden.

Op die februaridag van de vlucht van de acht onderhandelaars naar Houston werd aangekondigd dat er een onderzoek zou komen naar de vermeend twijfelachtige omstandigheden rond de verkoop van Olmerts huis in Jeruzalem, dat hij later weer had teruggehuurd. Vanwege de gebeurtenissen in het roerige Libanon werd dit onderzoek echter op een zacht pitje gezet. Inmiddels was Olmert een tamelijk kleurloze maar niettemin snel in opkomst zijnde politicus geworden. Als minister beheerde hij portefeuilles als gezondheidszorg, verbindingen en financiën, totdat hij in 2003 Sharons plaatsvervangend premier werd. Tegen die tijd had hij geleerd tegenover de media zijn drift in toom te houden en zich te omhullen met het imago van een schrander politicus. Zo zei Benyamin Netanyahu – de nieuwe leider van de Likud, de partij die Sharon de rug had toegekeerd om zijn Kadima op te richten – over hem: ‘Die Olmert is een sluwe vos.’ In elk geval geloofde Olmert, hoewel dit in strijd was met zijn havikinstelling, inmiddels dat terugtrekking de enig mogelijke respons was op de veranderende demografische verhoudingen, als gevolg van de groei van de Palestijnse bevolking, die op den duur meer kiezers zou tellen dan de Israëliërs.

Olmerts nieuwe politieke stellingname was een van de weinige keren dat hij bijval oogstte van zijn eigen familieleden. Zijn vrouw, Aliza, een linkse toneelschrijfster en schilderes die hij al op school had leren kennen, erkende publiekelijk dat zij gedurende het grootste deel van hun vijfendertigjarige huwelijk gekant was geweest tegen zijn rechtse opvattingen. Hun kinderen onderschreven haar inzichten, verwijzend naar hun verlangen naar vrede. Zijn lesbische dochter Danna, die openlijk met haar vriendin in Tel Aviv samenwoonde, was een actief lid van de Machson Watch, een groepering die zich sterk maakt voor de rechten van de Palestijnen in de Gaza-strook en op de Westoever. Nadat hij in 2006 de subsidie voor de jaarlijkse gay parade in Jeruzalem had ingetrokken, had ze nauwelijks nog met haar vader gesproken. Zijn oudste zoon, Shaul, had een verzoekschrift tot vrijstelling ingediend omdat hij weigerde zijn militaire dienstplicht te vervullen in de bezette Palestijnse gebieden. Zijn broer Ariel, zo genoemd vanwege Olmerts

bewondering voor Sharon, had zich aan militaire dienst onttrokken door naar Parijs te verkassen.

Net als in het geval van Bashar al-Assad in Syrië en dat van Hassad Nasrallah in Libanon hadden de omstandigheden geleid tot een wijziging van Ehud Olmerts toekomst. Toen Sharon bekendmaakte dat hij de Likud vaarwel zei terwille van zijn plannen voor een radicale politieke bijstelling die rekening hield met de demografische veranderingen als gevolg van de groei van de Palestijnse populatie, was Olmert een van de eersten geweest die zijn voorbeeld hadden gevolgd. Toen Sharon in januari 2006 door een zware beroerte werd getroffen, een maand voordat de delegaties van Israël en Al-Fatah naar Houston zouden vliegen, werd Olmert waarnemend premier. En toen de Kadima de verkiezingen won, werd hij hoofd van een coalitie van de Kadima met de Arbeiderspartij.

Al weken daarvoor was er met het geheime 'achterdeurkanaal' dat na een reeks besprekingen in Houston in werking was getreden maar weinig bereikt, zoals zo vaak het geval is met hoopvolle verwachtingen rond het Midden-Oosten. Saguy zei erover: 'Het gaat er in feite om of we allebei het glas als halfvol óf als halfleeg zien.' De Mossad-analisten waren al tot de conclusie gekomen dat de Houston-besprekingen tot mislukken gedoemd waren, nadat Mahmoud Abbas er geen twijfel over had laten bestaan dat ze berustten op zijn plan voor een oplossing van de groeiende interne crisis in de Gaza-strook. Dit plan bracht de mogelijkheid van een burgeroorlog tussen Al-Fatah en Hamas, naarmate het aantal vuurgevechten tussen de beide facties overal in de Gaza-strook toenam, mét de dag dichterbij. Hamas was vastbesloten de gewonnen politieke macht vast te houden. Abbas zag een oplossing in wat hij graag het 'gevangenenconvenant' noemde, een document dat door in Israëlische gevangenissen vastgehouden leden van Al-Fatah en Hamas gezamenlijk was uitgewerkt en als 'grondslag voor nationale verzoening' zou moeten dienen. Abbas had dit convenant gretig aangegrepen als een mogelijke oplossing voor de crisis die overal om hem heen de kop opstak. Hij vergat echter rekening te houden met het feit dat zijn speurtocht naar een interne oplossing in de Gaza-strook zijn 'toch al wanhopig beperkte speelruimte voor het sluiten van een compromis in toekomstige vredesonderhandelingen met Israël' verder had gereduceerd.

Shlomo ben-Ami, voormalig minister van Buitenlandse Zaken van Israël, had dit inzicht beaamd. 'Het is één ding om een grondslag voor interne vrede met Hamas uit te werken, maar het is een heel ander chapiter van Israël te verlangen dat het zich bij zo'n oplossing neerlegt. Referendums worden geacht vredesakkoorden te bekrachtigen; ze

worden niet gehouden voordat er vredesbesprekingen zijn geweest, omdat ze de onderhandelaars in dat geval geen ruimte meer laten.'

De zwakke plek in Abbas' initiatief kwam voort uit de veronderstelling dat hij zijn binnenlandse crisis kon bezweren, om vervolgens aan het hoofd van een alliantie van Hamas en Al-Fatah een vuist te maken tegen Israël, door dat land de keus te geven tussen hervatting van de vredesbesprekingen óf hernieuwde aanvallen te riskeren. Er waren nog veel meer punten in het convenant die volgens de Mossad-analisten zouden worden verworpen. Zoals de steeds herhaalde eis dat Palestijnse vluchtelingen zouden mogen terugkeren naar hun vroegere grondbezit in Israël – het 'mystieke recht op terugkeer'. Ook belichaamde het document een duidelijke afstandname van Al-Fatahs bereidheid tot het overwegen van compromissen met betrekking tot grenscorrecties en de controversiële positie van Jeruzalem. Het waren stuk voor stuk ook in het verleden struikelblokken geweest. Nu liet dit document er geen twijfel over bestaan dat er niet over te onderhandelen viel. Eenmaal gelegitimeerd door Abbas' openlijke steun leidde het tot verdere radicalisering van Al-Fatah. Hierdoor groeide in Israël de vrees dat er nu geen onderhandelingspartner aan Palestijnse kant meer was, ongeacht wie er in de Gaza-strook en op de Westoever aan de touwtjes trok. De toch al nooit hoge verwachtingen van Houston waren nu morsdood.

Terwijl het eerste kwartaal van 2006 ten einde liep, bleef de Mossad, 'in het kader van de opleiding van Ehud Olmert' op de zesde etage van het hoofdkwartier de nieuwe premier voorzien van met grote zorg geselecteerde informatie. Binnen de Mossad heerste de mening dat Olmert nog worstelde met het afwerpen van de schaduw van zijn grote voorganger Ariel Sharon. Gelet op de groeiende spanningen in de Gaza-strook en op de Westoever, en verder noordelijk langs de grens met Libanon en in de Bekáavallei, heerste in Israël de vrees dat Olmert nog niet het vermogen had ontwikkeld om 'het totaalbeeld' – zoals Dagan het noemde – te overzien. De Israëliërs bleven een sterk voorbehoud koesteren ten aanzien van Olmerts politieke besluiten, hoewel maar weinigen konden ontkennen dat zij er altijd op hadden gerekend dat 'Arik', de bijnaam die Sharon zijn politieke leven lang had gedragen, ook zou doorknokken als hij in de hoek was gedreven. Anders dan een aantal flamboyante figuren die eerder in het kantoor van de premier hadden gezeteld – zoals de sluwe Moshe Dayan, de gerespecteerde Yitzhak Rabin en de gedreven 'Bibi' Netanyahu – wekte Ehud Olmert meer de indruk van de achter de schermen werkende carrièrepoliticus die

bijna ongemerkt naar voren was geschoven voor het doorvoeren van Sharons plan tot voltooiing van de terugtrekking uit de Palestijnse gebieden, die Israël al sinds de Zesdaagse Oorlog van 1967 bezet had gehouden. Hoewel veel Israëliërs bereid waren geweest zich door Sharon te laten overtuigen, vroegen steeds meer kiezers zich af of Olmert wel over de bekwaamheden beschikte om te voorkomen dat Israël opnieuw in een conflict verwikkeld raakte. In een krijgshaftige natie als Israël, waar kiezers zich altijd gerustgesteld hadden gevoeld in de wetenschap dat in de strijd geharde veteranen aan het politieke roer stonden, stond Olmert, zoals Meir Dagan wist, voor de ongelooflijk zware taak zijn landgenoten te doordringen van het besef dat hij even goed over hun veiligheid kon waken als Ariel Sharon had gedaan.

Naarmate Mahmoud Abbas' machtsbasis in de Gaza-strook steeds verder werd uitgehold en Hamas zijn naaste buur bleef bestoken met retoriek en raketten, werd premier Ehud Olmert steeds strijdlustiger. Hoewel Israëlische premiers zelden geneigd waren zich in te houden als zij reageerden op Palestijnse provocaties, omdat de leer van 'oog om oog, tand om tand' te diep in de nationale psyche is geworteld, riep het woordgebruik van de nieuwe premier de vraag op: 'Hoe ernstig streeft zijn regering eigenlijk naar het via onderhandelingen tot stand brengen van een vergelijk met de Palestijnen?'

De Mossad-analisten kregen in toenemende mate de indruk dat Ehud Olmert – ondanks het feit dat hij Bush en Blair had beloofd zich te zullen houden aan de controversiële 'routekaart naar blijvende vrede' tussen Arabieren en Israëliërs – iedere kans tot het bewerkstelligen van een militaire oplossing met Hamas en Hezbollah zou verwelkomen, een houding die door zijn generaals werd aangemoedigd. Zij zagen het als een manier om voor eens en voor altijd een eind te maken aan de benarde positie van de Palestijnen – het krachtige propagandamiddel waarvan radicale islamisten in het Midden-Oosten en daarbuiten volop gebruikmaakten. Dit instrument zou altijd worden gehanteerd zolang de Palestijnse aspiraties tot het stichten van een eigen staat onvervuld bleven. Bij de Mossad heerste het gevoel dat Ehud Olmert uitzag naar een kans om te bewijzen dat hij even doortastend was als Ariel Sharon, niet alleen als politicus, maar ook als militair leider. Dit gevoel werd nog versterkt door wat Meir Dagan op de wekelijkse bespreking met zijn staf begin mei 2006 had omschreven als 'de sjiitische expansie'. Hij had zijn naaste medewerkers verzocht 'de puntjes met elkaar te verbinden' om antwoorden te vinden op dringende vragen. Wat was de precieze aard van de huidige band tussen Hezbollah en Hamas, nu Ahmadinejad in Iran

nadrukkelijk ook de soennitische organisatie had omhelsd? In hoeverre was Iran betrokken bij de gang van zaken in de Gaza-strook en op de Westoever? Waren er indicaties voor een machtsverschuiving tussen Syrië en Iran, een ontwikkeling die de geopolitieke verhoudingen in de regio voor de afzienbare toekomst kon veranderen?

De antwoorden waren niet geruststellend. Alles wees erop dat de leerstellige, culturele en politieke verschillen tussen de soennitische Hamas en de sjiitische Hezbollah werden begraven voor de gemeenschappelijke zaak, de vernietiging van Israël. Bashar al-Assad – die opvallend veel lijkt op zijn vader, met hetzelfde hoge voorhoofd en dezelfde priemende blik – had een begin gemaakt met een poging om Syrië afstand te laten nemen van de militaire theocratie in Iran die zijn vader had gesteund. In de complexe religieuze verhoudingen van de regio zijn alle Al-Assads echter leden van een minderheid van sjiieten tegenover de grote soennitische meerderheid in Syrië. In toenemende mate had de nieuwe macht van de sjiieten in Irak na de omverwerping van de soenniet Saddam – 65 procent van de populatie is sjiiet – het sjiitische Iran in staat gesteld gigantisch te profiteren van zijn dominante rol in dat chaotische land. Een Mossad-rapport onthulde: ‘Sjiitische leiders in Irak bezoeken geregeld Teheran om kwesties te regelen als grensbeveiliging en de ontwikkeling van gezamenlijk energieprojecten. Iraanse zakenlieden investeren zwaar in de zuidelijke regio’s van Irak, met hun overweldigende sjiitische meerderheid, en de zeer bekwame spionnen van Iran zijn diep geïnfiltreerd in de nog in de kinderschoenen staande veiligheidsdiensten van Irak en de sjiitische milities die in de straten van Basra de lakens uitdelen.’

Een nog grotere zorg voor Israël was de door undercoveragenten van de Mossad gerapporteerde toenemende aanwezigheid van deze spionnen in de bolwerken van Hezbollah in de Bekáa-vallei. Die organisatie had daar haar toenemende voorraden aan raketten en andere projectielen, geleverd door Iran, opgeslagen. Volgens een schatting in een Mossad-rapport ging het om circa achttienduizend stuks. Hiertoe behoorden ook Russische Katoesja-raketten met een bereik van vijftien kilometer. Krachtiger waren de in Iran gefabriceerde raketten van het type Fajr-3. Deze waren circa zes meter lang en hadden een bereik van bijna veertig kilometer. Het krachtigste wapen van allemaal was de Iraanse versie van de Scud-raket, de Shabtai-1. Deze kon iedere Israëlische stad bereiken. Toen het tijdens Desert Storm in 1991 op Haifa en Tel Aviv Scuds regende (zie hoofdstuk 16, ‘Spionnen in het zand’) werden honderden gebouwen verwoest en massa’s Israëlische én

Palestijnse burgers verwond. Een van de yaholomin, de eenheden voor elektronische surveillance van de Mossad, had gesprekken onderschept tussen Ahmadinejad en Khalid Meshal in diens zwaar beveiligde villa in het noorden van Damascus. Meshal, die een moordaanslag van de Mossad in de Jordaanse hoofdstad Amman had overleefd, was inmiddels dé strateeg van Hamas en bij Hezbollah een man die veel respect genoot.

Meir Dagan was een goed voorbeeld van de stelling dat veel spionage verwarrend is voor historici, omdat erbij gebruik wordt gemaakt van zowel een strategie voor het verdoezelen van de waarheid als een strategie om de waarheid boven tafel te krijgen. De feiten worden vaak dienstbaar gemaakt aan een vage en ongeschreven doelstelling. Bovendien is het hoogste doel van iedere inlichtingendienst om medeplichtigheid ondergronds te houden en in twee richtingen te laten werken. De cursussen over informatiebronnen en toepasbare methoden van de opleidingsschool van de Mossad hameren de cursisten in dat zij zich niet simpelweg aan de discipline van de historicus kunnen houden. De ideale historicus moet over genoeg verbeeldingskracht beschikken om zijn verhaal aansprekend en beeldend te maken, maar hij dient zijn fantasie dusdanig te beheersen dat hij zich uitsluitend baseert op de beschikbare informatie en zich onthoudt van het uit de duim zuigen van toevoegingen om eventuele leemten te dichten. De docent legt zijn cursisten uit dat het in het inlichtingenwerk juist de bedoeling is de informatie te vinden die leemten kan opvullen. ‘Actie kan niet wachten op zekerheid. In dit werk staat het verhullen van beweegredenen centraal. Spionnen dienen situaties te creëren om uit de duisternis feiten op te kunnen diepen. De kunst van het formuleren van op informatie berustende gissingen dient een van hun bekwaamheden te zijn, maar het gebruik daarvan moet altijd binnen de grenzen van het waarschijnlijke blijven. Overdrijving brengt hen op het terrein van vermoedens en niets meer,’ legde een van deze instructeurs mij uit.

Deze fijn ontwikkelde bekwaamheden waren Dagan uitstekend van pas gekomen. Nu schakelde hij nog een extra tandje bij nadat Mohammad Khatami, een vooraanstaand lid van het Iraanse leiderschap, in de tweede week van mei Hezbollah had omschreven als ‘de zon van de islam die spoedig nóg helderder zal stralen’. Enkele dagen later beëindigde Ahmadinejad een van zijn vele anti-semitische monologen voor een menigte in Teheran met de belofte: ‘Spoedig zullen wij getuige zijn van de eliminatie van de zionistische staat der schande.’ Was dit niet meer dan opruiende retoriek? Of was het de voorloper van wat Dagan al heel lang voorspelde: een aanval op Israël op twee fronten: Hamas in de

Gaza-strook en Hezbollah vanuit de olijven- en bananentuinen van Zuid-Libanon en de Bekáa-vallei? Zou dat voor Iran het moment zijn om zijn Revolutionaire Garde te mobiliseren, en zou Al-Qaida de kans aangrijpen om zijn talloze jihadisten overal in de islamitische wereld te wapen te roepen? In zijn pogingen antwoorden te vinden had Meir Dagan gecodeerde prioriteitsboodschappen naar Mossad-bureaus overal in het Midden-Oosten verzonden met de opdracht elk teken van mobilisatie te melden. Daarna stelde hij zich opnieuw op de hoogte van het doen en laten van Hezbollah en de vroegere terreurmethoden van die organisatie.

Gedurende de jaren tachtig had Hezbollah, de ‘Partij van God’, meer dan tweehonderd mensen in de Libanon ontvoerd, voornamelijk Europese en Amerikaanse staatsburgers, bijvoorbeeld Terry Waite, vertegenwoordiger van de aartsbisschop van Canterbury. Ook was Hezbollah verantwoordelijk voor het organiseren van vliegtuigkapingen en had deze organisatie min of meer de tactiek van zelfmoordaanslagen op Amerikaanse en Franse doelwitten en personen uitgevonden. Hiervan waren zo’n duizend mensen het slachtoffer geworden – met inbegrip van 241 Amerikaanse mariniers in Beiroet en achtenvijftig Franse parachutisten.

Tegen het eind van de oorlog tussen Iran en Irak was Teheran de ‘Partij van God’ gaan zien als een troefkaart die kon worden uitgespeeld in het Midden-Oosten, door haar te gebruiken voor het beïnvloeden van de loop van de regionale politiek en het beginnen van een ‘beperkte’ oorlog tegen Israël. De opkomst van Hassan Nasrallah had ertoe geleid dat Hezbollah in heel Zuid-Libanon de lakens uitdeelde. Financieel gezien kostte dit Iran heel weinig – niet meer dan de winst van een dagopbrengst van zijn aardolieverkopen: slechts vijftig miljoen dollar per jaar. De Hezbollah werd echter ook gefinancieerd door de inkomsten van bedrijven die de organisatie zelf op poten had gezet. Zoals een bank, een hypotheekbank, een verzekeringsmaatschappij, zes hotels, een keten van supermarkten overal in Zuid-Libanon en de Bekáa-vallei, een stuk of tien stadsbus- en taxiondernemingen, plus een reisbureau dat de bedevaart van tienduizenden pelgrims naar Mekka en andere heilige plaatsen van de islam regelde. Samen verschaften ze Hezbollah een jaarinkomen van driehonderd miljoen dollar per jaar.

De Bekáa-vallei was de machtsbasis van Hezbollah geworden, met als spil de historische stad Baälbek, met zijn moderne ziekenhuis waar Syrische en Iraanse artsen en verpleegkundigen werkten. Ook exploiteerde de Partij van God klinieken, een systeem van sociale voorzieningen, opvangcentra voor weduwen en wezen, en tal van

scholen – waar het leerprogramma bijna identiek was aan dat in Iran. Hezbollah hief zelfs belastingen (*khmons*) ter hoogte van twintig procent op alle inkomens. Dit alles droeg bij aan het imago van Hezbollah als een onafhankelijke staat binnen de staat Libanon. Ter onderstreping van die status had Hezbollah zelfs diverse ambassades waarvan die in Teheran de grootste is. Andere zijn gevestigd in Jemen, Damascus en Beiroet.

De relatie met de rest van Libanon was ingewikkeld. In mei 2006 bezette Hezbollah nog veertien van de honderdachtentwintig zetels in de nationale vergadering en nam met twee ministers deel aan de regering. Hezbollah bleef er echter op hameren primair een 'volksbeweging te zijn die namens de hele moslimwereld strijdt'. Ter versterking van dat aspect heeft Hezbollah een sterke afdeling Media, waartoe een eigen tv-satellietzender behoort: Al-Manar (het lichtbaken) dat overal in de Arabische wereld te ontvangen is en door veel kijkers als beter dan Al-Jazeera wordt beoordeeld. Dit nieuwskanaal wordt ondersteund door vier radiozenders, twee dagbladen, verscheidene tijdschriften en een uitgeverij van boeken. De eigen politiemacht van Hezbollah werkt volgens de sharia, en door eigen rechters veroordeelde misdadigers worden naar eigen gevangenissen van Hezbollah in de Bekáa-vallei gestuurd.

De Mossad schatte dat de staande militie van Hezbollah in mei 2006 uit circa negenduizend man bestond. Achter deze uitstekend uitgeruste strijders staan zo'n driehonderdduizend reservisten. Deze militie was sterker dan de Libanese strijdkrachten die op grond van VN-resolutie 1559 werden geacht Hezbollah te ontwapenen. Dat dit zou gebeuren, was hoogst onwaarschijnlijk, aangezien de meeste officiële militairen sjiieten zijn die zouden weigeren tegen hun eigen mensen te vechten.

In Iran overbrugde de steun aan Hezbollah de politieke scheidslijnen in het regerende establishment. De mullahs daar, zowel de hardliners als de hervormingsgezinden, zagen Hezbollah als een herinnering aan hun eigen revolutionaire jeugd. Nadat Mohammad Khatami en president Ahmadinejad hun bloedstollende woorden hadden uitgesproken, besloten de leden van de Majlis, het Iraanse parlement, hun ruzies opzij te zetten om als één man te eisen dat de Revolutionaire Garde bereid moest zijn om zij aan zij met Hezbollah te vechten als Hassan Nasrallah daarom vroeg. Ook stemden de afgevaardigden in met het verstrekken van een 'noodfonds als geschenk' aan Hamas, dit als tegenwicht voor de bevriezing van de steun van de Europese Unie en andere internationale bijdragen, bedoeld voor de nieuwe Palestijnse

Hamas-regering. Het was Irans eerste poging om Mahmoud Abbas te marginaliseren en Hamas naar voren te schuiven als de enige legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. In Libanon was Hezbollah druk gaan uitoefenen op de nieuwe, pro-Amerikaanse coalitie, met aan het hoofd Fouad Siniora en druzenleider Walid Jumblatt.

Voor Meir Dagan was de situatie overduidelijk. Iran maakte zich op zijn invloed uit te breiden door middel van een soort tangbeweging via Hamas en Hezbollah, de oorlog op twee fronten waarvoor het hoofd van de Mossad al jaren bang was. Als Teheran hiermee succes had, zou dat betekenen dat de Iraanse macht zich voor het eerst sinds de zevende eeuw tot aan de kust van de Middellandse Zee zou uitstrekken. Als Israël van plan mocht zijn een preventieve aanval tegen Iran te ondernemen – onder het mom de regionale voorvechter te zijn van de westerse democratie in de frontlinie van de strijd tegen de politieke islam – zou dat land daarvoor wellicht de goedkeuring van de regering-Bush verwerven. Israël zou echter bloot komen te staan aan felle kritiek uit andere delen van de wereld. Meir Dagan gaf Olmert de raad dat Israël zou blijven ‘afwachten en zien’. Intussen begonnen ook twee van zijn voorgangers, Efraim Halevy en Meir Amit, waarschuwingen te laten horen.

Na vier jaar aan het roer te hebben gestaan was Efraim Halevy even geruisloos als spionnenbaas van de Mossad vertrokken als hij vier jaar eerder was aangetreden. In de Mossad-gelederen was de herinnering aan zijn bedachtzame aanwezigheid – de dunne lippen opeen geperst voordat hij iets zei; de ogen onbewogen achter zijn brillenglazen – grotendeels vergeten. Degenen op de hogere etages die zich hem herinnerden, spraken over Halevy als de man die op jammerlijke wijze had gefaald toen het erom ging het Instituut het nieuwe millennium binnen te leiden en het weer tot een macht te maken waarmee rekening moest worden gehouden. In 2008 publiceerde Halevy zijn memoires onder de titel: *Man in the Shadows*. Het was een weinig succesvolle poging zijn kant te belichten van alle kritiek die hem gedurende het grootste deel van zijn tijd bij de Mossad had achtervolgd. Het boek gaf hem echter ook een middel om een waarschuwing te laten horen, onder het motto ‘naarmate Israël verder is verwijderd van de laatste aanval – zoals ook geldt voor de Europese landen en de Verenigde Staten –staat het dichter bij de volgende’. ‘Veel van wat ons nog te doen staat, kan alleen clandestien worden bereikt. Om te overwinnen dienen we voor ogen te houden dat diplomatie de kunst van het haalbare is, en informatievergaring de kunst

om het onmogelijke te bereiken. Het leven wordt snel onmogelijker dan ooit in de menselijke geschiedenis,' verzekerde hij mij.

In de periode dat hij in Londen was voor het lanceren van zijn boek en gesprekken met Nathan, het hoofd van het Londense Mossad-bureau, sprak hij met mij over zijn geloof dat de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk genoodzaakt zouden zijn 'noodlottige besluiten' aangaande hun politiek in het Midden-Oosten te nemen. 'In Irak en Afghanistan kunnen zij niet domweg hun troepen verzamelen en terughalen naar huis. Zij zullen een resolute terugtrekkingsstrategie moeten volgen, waaraan Israël een positieve bijdrage zal moeten leveren. Dat zal betekenen dat wij veel aandacht zullen moeten schenken aan onze belangen en toekomstvisies.' Hij besloot met een grimmige waarschuwing: 'Als de wereld niet snel wakker wordt, kijken we momenteel door de loop van de Derde Wereldoorlog.'

Kort daarna zei Meir Amit, inmiddels lid van de voornaamste denktank van Israël, tegen mij: 'Israël moet blijven doorgaan met het nemen van krachtige maatregelen om zichzelf te verdedigen. Het terrorisme is een kankergezwel dat zich heimelijk maar effectief steeds verder uitbreidt. Geen enkele natie kan het in haar eentje bestrijden. Saddam Hussein was het monster van gisteren. Maar nu hebben we in Iran een nieuwe bedreiging, die volop bezig is met het aanwakkeren van de revolutionaire sjiitische orkaan die spoedig Israël zal willen verzwelgen en zelfs, als er geen halt aan wordt toegeroepen, ook de wereld buiten onze grenzen zal opslokken.'

De eerste voorbode van die orkaan raasde al over de Gaza-strook.

De wereld werd herinnerd aan de voortdurende terroristische dreiging tegen Israël toen de Zwitserse inlichtingendienst in nauwe samenwerking met een Mossad-agent in dat land en officieren van de Franse SDEC erin slaagde een grondig voorbereid complot te verijdelen tot het met een raketgranaat neerhalen van een passagiersvliegtuig van El Al, terwijl het toestel bezig was te landen op de luchthaven van Genève. De documenten die werden gevonden bij de zeven Algerijnen die ervoor verantwoordelijk waren, bewezen dat dit complot door een meesterbrein vanuit Madrid was georganiseerd. Kort voor de aanval waren de twee Al-Qaida-terroristen aldaar naar Noord-Afrika teruggekeerd.

De samenwerking verliep echter niet altijd zo gladjes. Zo ontving Meir Dagan een rapport van zijn Mossad-agent in de stad New York over een bespreking achter gesloten deuren tussen ministers van Buitenlandse Zaken, na door de inlichtingendienst gedane voorspellingen. Hierin wordt voorspeld dat Iran in mei 2006 'mogelijk nog maar een jaar

verwijderd was van het produceren van een kernwapen'. De spanning tijdens de besprekingen kwam tot uitbarsting toen de Russische minister van Buitenlandse Zaken, Sergej Lavrov, woedend uitviel tegen de vertegenwoordiger van het Amerikaanse ministerie, Nicholas Burns, de voornaamste adviseur van Condoleezza Rice, die de besprekingen voorzat. Lavrov beschuldigde Burns van 'het ondermijnen van onze pogingen de crisis in Iran op te lossen'. De ministers van het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland en China – leden van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties – luisterden verbijsterd naar Lavrovs uitbarsting in de suite van het Waldorf-Astoria Hotel waar de besprekingen werden gehouden. Het rapport van de Mossad-agent gaf Dagan een onthullend inzicht in het gebrek aan overeenstemming op het hoogste diplomatieke niveau.

Het was de eerste dag van Margaret Beckett als Britse minister van Buitenlandse Zaken en ze was verbijsterd door de mate waarin stemming onder de deelnemers verslechterde. Lavrov was laat binnengekomen en was nog razend over een toespraak die de Amerikaanse vice-president Dick Cheney zojuist had gehouden in Litouwen, waarin hij kritiek had geleverd op de politiek van het Kremlin. Lavrov waste dr. Rice en haar team de oren met het soort taalgebruik, zo zou minister Becket later hebben gezegd, dat meer paste bij de retoriek die tijdens de Koude Oorlog werd gehanteerd. Op een gegeven moment dreigde Lavrov zijn veto uit te spreken over een resolutie van de Veiligheidsraad die door het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk was opgesteld en de steun had van Washington. Deze resolutie was een nieuwe poging om Iran ervan te overtuigen dat het zijn programma voor verrijking van uranium moest staken.

Ondanks pogingen van John Sawers, de directeur Beleid van het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken, om de zaak te sussen, bleef Lavrov van leer trekken. Later tijdens de besprekingen viel hij Israël aan, door te beweren dat de politiek van dat land 'erop berekend is ons allemaal mee te sleuren in een conflict'. Dr. Rice viel Lavrov in de rede door te zeggen dat hij 'niet bepaald hulpvaardig' was. Tijdens het diner bleef de ruzie smeulen totdat Lavrov abrupt vertrok. De volgende ochtend ontbeet John Sawers met enkele hoge vertegenwoordigers uit China, Frankrijk, de Verenigde Staten en Duitsland met het doel tot een voorstel te komen dat de ministers onder de lunch kon worden voorgelegd. Het voorzag in een nieuw handelsakkoord tussen Iran en het Westen, met veiligheidsgaranties tegen een eventuele Israëlische aanval en nucleaire technologie 'die alleen zal worden gebruikt voor niet-

agressieve doeleinden', op voorwaarde dat Iran alle productie van voor kernwapens geschikt uranium zou staken.

Tijdens de lunch – met verse zalm en Californische Chablis die door de Franse delegatie nauwelijks werd aangeraakt – benadrukte dr. Rice dat dit voorstel 'een ingrijpende verandering van ons beleid' vormde. Margaret Beckett was er echter al over ingeseind dat het hoogst twijfelachtig was dat Iran het voorstel zou accepteren. De lunch eindigde met het besluit de zaak aan te houden voor verdere discussies, het diplomatieke eufemisme voor 'er is weinig kans op succes'. Op een top van islamitische staatshoofden in Indonesië, enkele dagen later, verklaarde Ahmadinejad: 'Ik ben bereid met iedereen te onderhandelen, behalve met Israël. Voor dat land is er geen plaats op aarde.'

De Mossad-agent die de besprekingen van de ministers van Buitenlandse Zaken had afgeluisterd, had nog meer verontrustend nieuws. Russische functionarissen die de conferentie als 'waarnemer' bijwoonden, hadden Iran in het geheim beloofd dat land technologie te verkopen waarmee het zijn nucleaire geheimen beter zou kunnen beveiligen tegen internationale spionage. Dit aanbod omvatte hypermoderne coderingstechnologie voor beveiligingsdoeleinden, die was ontwikkeld door Atlas Elektronik, een door de Russische regering gecontroleerde leverancier van elektronica aan de strijdkrachten.

Eind mei waren de Israëlische strijdkrachten (IDF) genoodzaakt steeds vaker te reageren op raketaanvallen van Hamas op nederzettingen. Uit Teheran kwamen steeds fellere aanmoedigingen voor Hamas om door te gaan met zijn guerrillastrijd. Een deepcoveragent van de Mossad in de Iraanse hoofdstad stuurde de eerste bijzonderheden over een tot dan toe onbekende ondergrondse nucleaire installatie bij Abe-e Ali in het noorden van Iran. Volgens dit rapport werkten daar meer dan driehonderd kernfysici uit China en Noord-Korea aan de ontwikkeling van een nieuwe supercentrifuge waarmee het uraniumzuiveringsniveau van 90 procent kon worden behaald dat een vereiste is voor uranium voor kernwapens. Ehud Olmert was het er met Meir Dagan over eens dat dit bewijsmateriaal dermate belangrijk was dat de Mossad-baas besloot naar Nathan in Londen te gaan, om vervolgens samen met hem naar Washington te vliegen.

In Londen toonden de beide mannen John Scarlett en zijn naaste medewerkers van MI6, verkwikt met koffie, sinaasappelsap en sandwiches, tijdens een enkele uren durende bespreking het bewijsmateriaal dat in Iran zelf was verzameld. Het omvatte foto's van het nucleaire complex bij Abe-e Ali plus twee nieuwe hallen van de

uraniumverrijkingsfabriek bij Natanz. Dagans informatie vormde een cruciaal bestanddeel van een bespreking van de Britse legerleiding, nadat Condoleezza Rice premier Blair had verzekerd: ‘Als het overige op het diplomatieke front mislukt, zijn wij bereid het alleen af te handelen, of met de hulp van onze trouwe bondgenoot Israël.’ Een functionaris die deze bespreking heeft bijgewoond, verzekerde mij: ‘Ze liet er geen twijfel over bestaan dat “alleen afhandelen” betrekking had op militair ingrijpen.’

De bespreking werd gehouden in het kolossale gebouw van het ministerie van Defensie in Whitehall en voorgezeten door generaal sir Michael Walker, hoofd van de Britse defensiestaf. De delegatie van Buitenlandse Zaken werd geleid door William Ehrman, directeur-generaal van het Britse ministerie van Defensie, en David Landman, hoofd van de afdeling Nucleaire Proliferatie. Beiden hadden een belangrijk aandeel gehad in de geslaagde inspanningen om Libië terug te halen uit de politieke wildernis. John Scarlett en Eliza Manningham-Buller waren erbij aanwezig om de vergadering in te lichten over de positie van Israël. Voor het eerst kwamen de krijgsplannen van het Pentagon voor een totale aanval op Iran op tafel. Er zouden kruisraketten van het type Tomahawk worden gelanceerd vanaf onderzeeërs en oppervlakteschepen van de Amerikaanse marine, teneinde de luchtverdedigingssystemen van Iran rondom de nucleaire installaties uit te schakelen. De gemoderniseerde Tomahawks waren uitgerust met apparatuur die het mogelijk maakte ze nog tijdens een vlucht te herprogrammeren voor een ander doelwit, als het oorspronkelijke al was vernietigd. Iedere kruisraket was ook uitgerust met de mogelijkheid om boven een doelgebied te blijven ‘hangen’ voor het maken van foto’s, zodat de aangerichte schade kon worden geëvalueerd. Vanaf Diego Garcia, de afgelegen Amerikaanse marinebasis in de Indische Oceaan, de luchtmachtbasis Whiteman in Missouri en de luchtmachtbasis Fairford in Gloucestershire, Engeland, zouden Stealth-bommenwerpers van het type B-2 van de Amerikaanse luchtmacht opstijgen, uitgerust met acht van de gevreesde 2000 kilo-bommen van het type *bunkerbuster*. Iedere *bunkerbuster*, een bom die iets langer dan een meter was en van een gehard stalen pantser was voorzien, was in staat zes meter dik beton te doorboren. Op deze aanvallen zou geen offensief met grondtroepen volgen.

Vervolgens begonnen de aanwezigen de risico’s van een dergelijke aanval te bespreken. De bijzonderheden werden mij later toevertrouwd en worden hier voor het eerst openbaar gemaakt. De deelnemers aan de

vergadering kregen te horen dat een door de Amerikanen geleide aanval de stoot zou kunnen geven tot ‘vernietigende represailles’ tegen de 8500 Britse soldaten in Irak en nog eens 4000 die in Afghanistan waren gearriveerd. Ehrman hield hen voor dat beide landen sterke religieuze en politieke banden met Iran onderhielden. Walker voorspelde dat er aan de aanval wellicht een ingrijpende wijziging van het Amerikaanse plan tot terugtrekking van een aanzienlijk aantal troepen uit Irak vooraf zou gaan. Vrijwel zeker zou zo’n aanval tot een confrontatie met China en Rusland leiden, wier steun Iran ertoe zou kunnen brengen zijn aardolieleveranties aan het Westen te staken. Scarlett citeerde de opvatting van Meir Dagan dat zo’n tegen Iran gericht offensief tot een grote stijging van het aantal zelfmoordaanslagen tegen Israël zou leiden. De spionnenbaas had eraan toegevoegd dat MI6 niet kon garanderen dat een luchtaanval op Iran inderdaad de negen door het Pentagon aangewezen doelwitten zou vernietigen. Deze doelwitten waren:

· Saghand, een later dat jaar te openen mijn waarin uraniumerts zal worden gedolven, met een verwachte jaaropbrengst van vijftig tot zestig ton;

· Ardkan, een installatie voor het zuiveren van dit erts, zodat er een uraniumconcentraat ontstaat, bekend als *yellow cake*;

· Gehine, een mijn met een verwerkingsfabriek;

· Isfahan, waar de yellow cake wordt gezuiverd van ongerechtigheden en het uranium wordt geconverteerd tot een gas: uraniumhexafluoride;

· Natanz, een installatie waarin dit gas wordt verrijkt door het te centrifugeren;

· Teheran, een onderzoeksreactor plus een opslagplaats voor radioactief afval;

· Bushehr, een door Russen gebouwde lichtwaterreactor;

· Arak, een zwaarwaterreactor voor onderzoek; en

· Anarak, een opslagplaats voor radioactief afval.

Er was nog geen datum vastgesteld voor een luchtaanval, maar als Iran volhardde in zijn oorlogszuchtige propaganda en de eisen van de Verenigde Naties bleef negeren, kon de regering-Bush in 2007 tot militaire actie overgaan, maar vermoedelijk niet later dan de aanloop tot het laatste jaar van Bush’ tweede ambtstermijn in 2008. De bestaande plannen bestonden uit twee fasen. Kruisraketten zouden de verdedigingslinies rond deze doelwitten vernietigen, waarna de Stealth-bommenwerpers deze installaties met hun *bunkerbusters* zouden bestoken. Het Pentagon schatte dat de totale missie in de doelgebieden

acht uur zou duren. Intussen zouden de onderzeeërs hun raketten lanceren.

De vergadering bestudeerde de recentste informatie over het Iraanse arsenaal aan ballistische raketten, in totaal vijfentachtig luchtdoelraketten van het type S-300. Deze raketten van Chinese makelij zouden effectief zijn tegen Amerikaanse jachtbommenwerpers, maar minder tegen de complexe verdedigingssystemen van de tactische Tomahawk-kruisraketten. Daarnaast beschikte Iran over veertig kruisraketten van het type X-55, met een bereik van naar schatting ruim zestienhonderd kilometer. Deze bevonden zich op bases langs de grens met Turkmenistan. Ook waren er minder dan dertig door China geleverde raketten van het type Shabtai-3, die vanuit bases in Zuid-Iran gemakkelijk Israël konden bereiken. Bij Natanz, ten zuiden van Teheran, werd op dat moment gewerkt aan de ontwikkeling van een ander type raket, de Shahab-4. Volgens de schattingen van de inlichtingendiensten zou de productie ervan pas in 2008 kunnen beginnen. Deze raket zou een bereik hebben van bijna dertienduizend kilometer, genoeg om iedere plaats in Europa en de Verenigde Staten te treffen. De bestaande raketten konden worden gemodificeerd om ze te lanceren vanaf de vijfentwintig daarvoor gebouwde schepen en de drie fregatten van Iran. Ze waren echter geen van alle geschikt om te worden gelanceerd door de al wat oudere gevechtsvliegtuigen van Iran: F-14 Tomcats, MiG-29 Fulcums en F-4 Phantoms (in totaal tweehonderd stuks). Het staande leger van Iran, bestaande uit beroepsmilitairen en dienstplichtigen (in totaal vijfhonderdduizend man) was slecht opgeleid en had weinig bekwame officieren. Het leeuwendeel van het materieel is uit de voormalige Sovjet-Unie afkomstig.

Hierna werd er uitvoerig gediscussieerd over de vraag welke landen – afgezien van de regering-Blair en Israël – zo’n Amerikaanse aanval zouden steunen. De conclusie was dat diplomatieke steun vanuit de Europese Unie waarschijnlijk alleen zou komen van Polen.

Wat de vergadering niet wist – informatie die pas in augustus 2006 (via de onderzoeksjournalist en auteur Seymour Hersh) openbaar zou worden, was dat president Bush en vice-president Cheney hadden voorgesteld kernwapens te gebruiken voor de vernietiging van de verrijkingsfaciliteit bij Natanz. De voorzitter van de verenigde chefs van staven, generaal der mariniers Peter Pace had zich fel tegen dit onzalige plan verzet. Tijdens een geheime bespreking hadden hij en andere hoge officieren van het Pentagon Bush en Cheney gewaarschuwd voor ‘de ernstige economische, politieke en militaire consequenties’ die zij

voorzagen. Direct na een kernaanval op Natanz zou zich in een gebied met een straal van driehonderd kilometer dodelijke straling verspreiden. In die zone lag de stad Teheran, met haar populatie van ruim tien miljoen mensen. De Pentagongeneraals pleitten voor het ondernemen van een luchtaanval met meerdere *bunkerbusters* van 'het zwaarste type: dit zou voldoende vernietigingskracht genereren om dezelfde schade aan te richten als een kernbom zou doen, maar dan zonder de gigantische mondiale verontwaardiging uit te lokken wegens het eerste gebruik van een kernwapen in een conflict sinds Hiroshima en Nagasaki.'

De kans op succes van zo'n aanval werd in twijfel getrokken. Een van de Pentagonadviseurs vergeleek zo'n aanval met 'het bombarderen van water, met zijn stromingen en draaikolken. Waarschijnlijk zouden de bommen uit hun koers raken.' In elk geval zou een dergelijke aanval overal in de moslimwereld worden gezien als een nieuw bewijs van Amerikaans imperialisme, zodat dit tot vergeldingsacties op ongekende schaal zou leiden. De toch al toegenomen waarschijnlijkheid van zulke vergeldingsacties hield de inlichtingendiensten van het Verenigd Koninkrijk, Amerika, Israël én Pakistan volop bezig. De spil van dit gevaar was een complot dat, als het slaagde, de grootste golf terroristische aanslagen ooit zou kunnen uitlokken.

In maart 2006 was een begin gemaakt met operatie-Overt, de grootste, geheimste en wijdvertakte surveillance- en inlichtingenoperatie die ooit na de Tweede Wereldoorlog in het Verenigd Koninkrijk op touw was gezet. Binnen de kortste keren waren de terreurbestrijdingseenheid van Scotland Yard en het GCHQ, de grote Britse luisterpost, erbij ingeschakeld, alsmede de NSA, de Amerikaanse tegenhanger, plus de CIA en de FBI, de Franse DSGE, de Duitse BND, de Pakistaanse inlichtingendienst en de Mossad.

Al met al waren circa vijfhonderd van 's werelds meest ervaren spionnen betrokken bij een operatie, gericht tegen twee in Engeland actieve cellen van vermoedelijke islamitische terroristen die, naar werd aangenomen, bezig waren een grootschalige terroristische aanval voor te bereiden. Eind mei was echter nog onduidelijk hoe deze operatie precies zou worden uitgevoerd, tegen welk doelwit en wanneer en waar dat zou gebeuren.

Al weken hadden de inlichtingenteams geduldig gewerkt aan het in kaart brengen van de tentakels van deze cellen, die zichtbaar waren geworden via verdachten uit de 'concentrische kringen' die na de aanslagen van juli 2005 in Londen waren ontstaan. De eerste cel was ontdekt nadat een verdachte terug was gekomen uit een opleidingskamp

van Al-Qaida in de woestenij van Noord-Pakistan. Van de tweede cel was vastgesteld dat deze opereerde vanuit de moslimgemeenschap in de voorsteden van Zuid-Londen. Beide cellen werden intensief in het oog gehouden. Alle openbare besprekingen in beide locaties waren geïnfiltreerd door MI5-agenten. De telefonische contacten van de deelnemers aan die bijeenkomsten waren getraceerd naar Parijs, Frankfurt en, zoals een officier van de terreurbestrijdingseenheid later zei, naar alle locaties in Oost en West’. Het GCHQ en de NSA onderschepten hun e-mails. In tal van luisterposten, zoals op het eiland Cyprus, de woestijnen van Afghanistan en langs de noordwestelijke grens van dat land met Pakistan, werden de woorden van de celleden en hun kameraden uit de lucht geplukt, geregistreerd en naar het Joint Terrorism Analysis Centre (JTAC) aan de Millbank in Londen gestuurd. De Anacapa-wandkaarten – speciale schema’s voor het zichtbaar maken van een coherent beeld van alle ingekomen informatie – werden constant geactualiseerd.

In de dagbladen kwamen en gingen andere verhalen. Een daarvan was de dood van Abu Musab al-Zarqawi, de moordzuchtige leider van Al-Qaida in Irak. In juni 2006 werd zijn schuilplaats nabij Bagdad verwoest door middel van een aanval met een lasergeleide bom. Hij had nog geprobeerd weg te kruipen om zichzelf in veiligheid te brengen, maar Amerikaanse Special Forces hadden hem doodgeschoten. Ze hadden al-Zarqawi alleen gevonden dankzij een tipgever. De man ontving een aanzienlijk bedrag en kreeg een nieuwe identiteit in een land van eigen keuze, met de verzekering dat zijn nieuwe verblijfplaats altijd geheim zou blijven.

Eind juni 2006 hadden Hamas-strijders in de Gaza-strook een Israëlische soldaat ontvoerd, korporaal Gilad Shalit. Onmiddellijk begon Israël een groot offensief tegen doelwitten in de Gaza-strook, zogenaamd om Shalit terug te krijgen. In werkelijkheid was het de voorloper van de oorlog in Libanon, die in juli 2006 uitbrak. Dit werd al op 12 juli bevestigd door Ehud Olmert, toen Hezbollah-strijders acht Israëlische soldaten bij de grens tussen Zuid-Libanon en Israël hadden gedood en er tevens twee hadden ontvoerd. Olmert noemde dit een ‘oorlogshandeling’. Twee dagen later, met krachtige steun van Israël, kantten de gedelegeerden van Amerika en het Verenigd Koninkrijk in de assemblee van de Verenigde Naties zich tegen een motie die opriep tot een staakt-hetvuren. Tegen die tijd kwamen de eerste Hezbollah-raketten al neer op Haifa en andere plaatsen in Noord-Israël. De sterke luchtmacht van Israël had zijn eerste aanvallen op Zuid-Libanon en Beiroet gedaan.

De doden bleven liggen waar zij waren gevallen en de aantallen liepen algauw op tot zo’n honderd per dag. Meir Dagan zat op de snijkant van dit conflict, want hij moest zijn agenten in vijandelijk territorium laten opereren.

28

Strijd tegen de vuren van Satan

Iedere ochtend al voor de opkomst van de zon boven de heuvels van Judea glipte Ehud Olmert, pas drie maanden premier van Israël, zacht het bed uit dat hij deelde met zijn vrouw Aliza. Binnen de kortste keren had hij zich geschoren, gedoucht en aangekleed. Hoewel hij altijd een lichtgewicht zomerpak droeg, zou hij in de felle middaghitte toch lichtelijk transpireren. Het was een troost, zo zei hij tegen een assistent, dat het nergens in Israël zo ondraaglijk heet was als in de tanks die hij de grens over had gestuurd om in Zuid-Libanon te vechten. Iedere dag om vijf uur ’s morgens nam Olmert de samenvatting door van de informatie die de Mossad de afgelopen nacht had verzameld. De samenvatting besloeg gewoonlijk slechts twee velletjes A4, was opgesteld door Meir Dagan en vervolgens naar Olmert gefaxt. In juli bestond de samenvatting uit weinig meer dan enkele vette stippen met daarachter het aantal raketaanvallen op de steden en dorpen in het noorden van Israël, het aantal gesneuvelden, het aantal gewonden en het aantal aanvalsmissies van de luchtmacht. Ook bevatte de samenvatting inschattingen van Mossad-bureaus overal ter wereld met betrekking tot de groeiende kritiek op Israël en de steeds luidere eis de strijd te staken.

Die eerste weken van juli, na het begin van de vijandelijkheden, kon de man die door Efraim Halevy schamper was afgedaan als iemand die ‘per toeval was beland op de juiste plaats waar hij zijn loopbaan kon maken of breken’, maar weinig geruststelling uit deze samenvattingen hebben geput. Nu al stelden zijn binnenlandse critici de vraag of Ehud Olmerts beperkte ervaring met militaire strategie en tactiek niet betekende dat hij de verkeerde man was om deze oorlog voor Israël tot een succesvol einde te brengen. Toen juli ten einde liep en de eerste lijkzakken met Israëlische soldaten terug werden gebracht voor hun begrafenis, leek alles erop te wijzen dat de strijd weleens zou kunnen uitgroeien tot een uitslaande brand. Het leek ver verwijderd van de uitspraken van George W. Bush op de G8-top in Sint-Petersburg van 16 juli, nog maar twee weken daarvoor. Hij had gezegd: ‘Dit is het moment

van duidelijkheid. Het is nu zo helder als glas waarom wij geen vrede in het Midden-Oosten hebben, en dat Iran en Syrië de oorzaken zijn van de instabiliteit in die regio.’ Twee dagen later deden verscheidene regeringen een beroep op Washington om de onderhandelingen te leiden die een eind aan de strijd moesten maken. Minister van Buitenlandse Zaken Condoleezza Rice verklaarde stellig dat er geen staakt-het-vuren mogelijk was ‘voordat de omstandigheden daar opportuun voor zijn’. Zij heeft nooit toegelicht wat zij met ‘opportuun’ bedoelde en wuifde alle mediaverzoeken om dat te doen alsnog weg.

Meir Dagan had Olmert gezegd dat volgens de informatie van de Mossad uit Washington de regering-Bush geloofde dat een bliksemoorlog tegen Hezbollah kon fungeren als de aanloop naar de verwachte preventieve aanval, die naar de overtuiging van Bush en Cheney dé oplossing was tot het wegnemen van de rede ‘waarom wij geen vrede in het Midden-Oosten hebben’. Inmiddels hadden Mossad-agenten een andere reden ontdekt. Al-Qaida had een oproep tot naar schatting een miljoen jihadisten gedaan om zij aan zij met Hezbollah te vechten. Half juli meldden deze agenten dat er in een gebied vanaf de besneeuwde bergtoppen in Afghanistan tot en met de gloeiend hete woestijnen in Saudi-Arabië werd gereageerd op deze oproep om deel te nemen aan de ‘heilige oorlog’.

Olmert wist echter dat hij in Washington kon rekenen op de blijvende steun van een indrukwekkend aantal organisaties en personen. Tot hen behoorde een aantal invloedrijke evangelisten: predikanten als Jerry Falwell, Gary Bauer en Marion ‘Pat’ Robertson. Daarnaast waren er politici als Tom DeLay en Dick Armey, voormalige leiders van meerderheidsfracties in het Huis van Afgevaardigden. Zij geloofden allemaal dat het bestaan van Israël de vervulling is van een bijbelse profetie en dus ‘Gods wil’. Bij hun steun aan Israël konden ze rekenen op de bijval van machtige neoconservatieve niet-joden als John Bolton, later korte tijd Amerikaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties; Robert Bartley, voormalig hoofdredacteur van *The Wall Street Journal*; William John Bennett, voormalig minister van Onderwijs; en Jeane Kirkpatrick, voormalig ambassadeur bij de Verenigde Naties. Gezamenlijk hadden zij bereikt dat er in het Huis nauwelijks kritiek op Israël werd uitgeoefend. Geen ander land in het Midden-Oosten had met de wetenschap van zoveel steun in de rug een oorlog kunnen beginnen.

Dit moet voor Ehud Olmert een geruststelling zijn geweest toen hij in zijn gepantserde limousine vanaf zijn ambtswoning in Tel Aviv naar

zijn eerste afspraak van die dag werd gereden, een bespreking met zijn generaals.

Toen de vijandelijkheden eenmaal waren begonnen, werden de critici – vooral die in Europa – als zij Israël veroordeelden dadelijk onder vuur genomen. Ook werd het spook van antisemitisme, nooit ver te zoeken, weer eens opgeroepen. Antisemitische uitlatingen kwamen vooral van moslims in Duitsland en Frankrijk, landen met de grootste moslimpopulatie van alle Europese landen. De aanvallen schetsten een beeld van Israël in naziachtige termen, maar zwegen over het incident waarbij een Franse Jood in Frankrijk was vermoord, ruim voordat de gevechten in Libanon waren uitgebroken en tienduizenden demonstranten de straat opgingen om het antisemitisme te veroordelen. Zelfs Jacques Chirac en Dominique de Villepin hadden de begrafenis van het slachtoffer bijgewoond om hun solidariteit te tonen. De aanvallen in de Arabische pers waren uiterst ophitsend van toon, zoals te voorspellen was. Van Teheran tot Cairo hadden zij de acties van Israël ‘oorlogsmisdaden’ genoemd. Even voorspelbaar was dat de sterke pro-Israël-elementen in de Amerikaanse media Israël dadelijk verdedigden. ‘Een commentator zag de oorlog als ‘een boodschap van vier woorden aan het adres van andere vijandige regimes: ‘Jij bent de volgende’. Voor het geval er enige twijfel kon ontstaan over de vraag wie die ‘volgende’ zou zijn, verklaarde een geconsulteerde expert voor de radio: ‘Het wordt tijd om Syrië de duimschroeven aan te draaien’. De in New York verschijnende *Daily News* noemde dat land een ‘terroristenvriend’ en ‘een ernstige bedreiging voor de Verenigde Staten’.

De realiteit was dat de regering-Bush nu verdeeld was over een eventuele aanval op het regime in Damascus. Donald Rumsfeld en Dick Cheney waren ervóór, maar de nieuwe directeur van de CIA, generaal Michael Hayden, en Condoleezza Rice waren er vierkant tegen. Hayden wees erop dat Syrië de CIA belangrijke informatie over Al-Qaida bleef leveren: het ‘achterdeurkanaal’ met de hoofden van Syrische inlichtingendiensten dat onder George Tenet was geopend, had na 11 september 2001 regelmatig informatie opgeleverd. Zo had de CIA in het geheim toegang gekregen tot Mohammed Haydar Zammar, geïdentificeerd als een van de rekruteerders van de terroristen die de passagiersvliegtuigen hadden gekaapt om ze in de Twin Towers en het Pentagon te boren. Hayden had betoogd dat een aanval op Syrië – hetzij rechtstreeks door Amerika, hetzij door Israël als plaatsvervanger van Amerika – vrijwel zeker een eind aan de medewerking van Damascus zou maken. Dr. Rice had de president eraan herinnerd dat Syrië geen

rechtstreeks gevaar voor de Verenigde Staten vormde en dat zo'n aanval dat land alleen maar zou aanmoedigen onlusten op te stoken in het naburige Irak. 'Het zou verstandig zijn eerst ons werk in Irak af te maken voor we Syrië aanpakken,' zou zij naar verluidt tegen een assistent hebben gezegd.

Toen Ehud Olmert op die juliochtend naar zijn eerste ochtendbespreking met de generaals werd gereden, was hij zich er terdege van bewust hoezeer Washingon rekende op zijn belofte om Hezbollah te vernietigen, met inbegrip van het zwaar verdedigde en aaneengesloten web van bunkers in Zuid-Libanon en de Bekáavallei. Rapporten over de onophoudelijke bomaanvallen door de Israëlische luchtmacht werden doorgegeven aan de Amerikaanse ambassade in Tel Aviv en vandaar naar het Pentagon, waar ze verder werden geanalyseerd. Hoewel het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken die bombardementscampagne zag als een middel ter versterking van zijn druk op de Libanese regering om Hezbollah steviger aan te pakken – een vergeefse hoop – zagen Pentagonstrategen de vierentwintig uur per dag doorgaande luchtaanvallen op Hezbollah-bolwerken als 'een proefrit voor Iran', zoals een voormalige Pentagon-functionaris het tegenover mij noemde. Hij voegde eraan toe: 'De enige informatie over de feitelijke situatie in Iran die wij hadden, was afkomstig van undercoveragenten van de Mossad in Iran. Hoewel die informatie veel van wat wij al vermoedden bevestigde en ons had geholpen een behoorlijke bombardementsstrategie tegen de nucleaire installaties in Iran uit te werken, moesten we beslist weten wat het effect daarvan zou kunnen zijn. De luchtaanvallen op Zuid-Libanon en de Bekáa-vallei zorgden voor zo'n gelegenheid.'

Een indicatie voor wat er gaande was, kwam toen Shabtai Shavit, een voormalige Mossad-directeur die in 2006 adviseur Nationale Veiligheid van de Knesset was, zei: 'Wij doen wat volgens ons het beste voor ons is en toevallig komt het tegemoet aan de Amerikaanse behoeften. Dat maakt deel uit van de relatie tussen twee vrienden.' Dit zou verklaren waarom een klein team van strategen van de Amerikaanse luchtmacht wekenlang in Israël is geweest en daar verscheidene besprekingen heeft gevoerd met luitenant-generaal Dan Halutz, chef-staf van de IDF, die gedurende zijn tijd bij de Israëlische luchtmacht de Amerikanen had geholpen een plan voor een eventuele luchtaanval op Iran op te stellen. Datzelfde plan was gebruikt voor het lanceren van de luchtaanval op Zuid-Libanon. Het effect ervan zou eens te meer het

voornaamste punt zijn op de agenda voor Olmerts bespreking met de generaals in Israëls *war room*.

Deze versterkte ruimte ter grootte van de krater die een Hezbollah-raket kon slaan – zes bij twaalf meter – bevindt zich diep in de Kirya, het in Tel Aviv gevestigde hoofdkwartier van de Israëlische strijdkrachten. Dit informatie- en commandocentrum is alleen toegankelijk met magneetstripkaarten waarvan de codes even streng geheim worden gehouden als de beslissingen op leven of dood die in dit kleurloze, gebouw van beton en staal worden genomen. De olijfgroene wanden van de ruimte gingen grotendeels schuil achter schema's en landkaarten waarop de voortgang van de oorlog zichtbaar wordt gemaakt: het aantal uitgevoerde luchtaanvallen en hun doelwitten, de beschietingen vanaf Israëlische oorlogsschepen op steden en dorpen rondom de havenstad Tyrus, alsmede de vorderingen van elitetroepen van de Galilea- en de Nahal-divisies bij hun oprukken in Zuid-Libanon. Op een apart schema werden de recentste cijfers over de tegen Noord-Israël gelanceerde raketten bijgehouden, plus de exacte locaties waar iedere Katoesja-raket van het type BM-24 of Fajr-3 was neergekomen. Op weer een ander schema was te zien over hoeveel bewapening Hezbollah nog beschikte maar nog niet volledig had ingezet, zoals raketten van het type Fajr-5 met een bereik van negentig kilometer, en de gevaarlijkste raket van allemaal, de Iraanse Zelzal-2, met een bereik van tweehonderdveertig kilometer. Dit projectiel brengt Tel Aviv en de Kirya binnen het bereik van Hezbollah.

Langs een andere wand zijn rijen schermen aangebracht. Ze maakten in het commandocentrum de onversneden opnamen van cameralieden van de Israëlische strijdkrachten aan het front zichtbaar: meerijdend met Israëlische troepen die oprukten door Arabische dorpen, hoog gezeten op bulldozers die speciaal waren uitgerust voor het vegen van mijnen, zodat de weg vrij werd gemaakt voor de tanks, of op de romp van de tanks die al vurend oprukten.

In het midden van de ruimte staat een vergadertafel van cederhout uit Galilea, met twintig stoelen eromheen. Om vijf voor half zeven stond de zon al hoog boven de heuvels in Judea, maar elke morgen om die tijd was iedere stoel al bezet door de mannen die de oorlog tegen Hezbollah aanstuurden. Zij waren duidelijk verrast door het fanatisme en de meedogenloosheid van hun tegenstanders. Hun gezicht verried de spanning van de lange dagen die zij maakten, afgewisseld met slechts enkele uren van onrustige slaap. Iedere ochtend, voordat zij het commandocentrum verlieten, wisten zij dat zij nog meer beslissingen

over leven of dood zouden moeten nemen. Beslissingen die, als ze werden uitgevoerd, nog meer harde kritiek zouden losmaken, niet alleen uit alle delen van de wereld, maar ook uit Israël zelf.

Een groot deel van die kritiek was gericht tegen Ehud Olmert en kwam van een steeds ontstelder publiek, dat zich begon af te vragen wat er te winnen viel met een oorlog waarin het aantal Israëlische gevallenen met de dag steeg en tienduizenden burgers in het noorden van het land genoodzaakt waren zich schuil te houden in bunkers en andere versterkte ruimten. De allesbehalve verlamde Hezbollah scheen over een schier onbeperkt aantal raketten en antitankwapens te beschikken, waarmee al veel van de nieuwste Amerikaanse tanks, de trots van de Israëlische strijdkrachten, waren vernield.

Iedere ochtend zond de Israëlische militaire radiozender de gekwelde woorden uit die het volk verzekerden dat de premier de belofte had gedaan Hezbollah een les te leren die deze organisatie nooit zou vergeten en waarna zij niet meer in staat zou zijn Israël te bedreigen. Bovendien was het niet alleen Hezbollah die werd aangepakt. Immers, Hamas was blijven doorgaan met zijn aanvallen op de Joodse staat, waarmee in feite een oorlog op twee fronten werd gecreëerd. In een van zijn geregelde radiotoespraken had Olmert beloofd dat ook voor Hamas spoedig de dag des oordeels zou komen. Er waren echter steeds meer Israëliërs die zagen dat de premier een steeds vermoeidere, onzekere indruk maakte. Dit moeten ook de wachtende generaals in de *war room*, het commandocentrum, hebben gezien.

Aan de muur was een vergroting van een redactioneel artikel van een Israëlische krant opgehangen, met de tekst: ‘Als Israël in deze oorlog faalt, zullen we onmogelijk nog langer in het Midden-Oosten kunnen leven. Hoe staat het met ons Joden, die altijd vervolgde minderheid? Wij zullen niet aarzelen, excuses maken of zwichten. Niet langer zal de Joodse staat zich laten vertrappen.’

Rond halfzeven was de laatste koffiekop van tafel geruimd. Olmert opende de vergadering met een politieke uiteenzetting van de visie van Washington. Hij hoefde zijn toehoorders er niet aan te herinneren dat er nog maar weinig tijd over was om Hezbollah te verpletteren. Hij kwam terug op een vraag die al eerder in de *war room* was opgeworpen. Wat was het standpunt van de ‘havik der haviken’, de Amerikaanse minister van Defensie Donald Rumsfeld? Was zijn feitelijk stilzwijgen niet meer dan een symptoom van zijn hoge leeftijd, of was dit voor hem slechts de zoveelste oorlog in een loopbaan die in 1975 begonnen was ten tijde van de Vietnamoorlog, toen Rumsfeld nog een beginnend staflid van het

Witte Huis was geweest en de Amerikaanse troepen zich hadden teruggetrokken? De ambassadeur van Amerika in Israël had geruststellende woorden gesproken. Zijn laatste informatie was dat ‘Rummy nog even enthousiast als ooit was over wat Israël deed’, hield Olmert de in de strijd geharde mannen aan de vergadertafel voor.

Na deze inleiding gaf hij de leiding over aan Meir Dagan, die aan de andere kant van de tafel zat, tegenover de premier. Ook hij had nieuws uit Washington. Hoewel er in de regering-Bush geen zichtbare tweespalt was te ontdekken, had zijn bureauchef in de hoofdstad opgevangen dat Condoleezza Rice haar standpunt had gewijzigd over of het wel of niet ‘opportuun’ was om formeel in het conflict in te grijpen. De Mossad-agent had via zijn eigen bronnen bij Buitenlandse Zaken gehoord dat Rice haar kijk op haar eigen rol had gewijzigd in die van een ‘bemiddelaarster, wachtend op ingrijpen’. Het was voor haar nog te vroeg om haar pendeldiplomatie te hervatten, maar ze hoopte dat het spoedig zover zou zijn. Naar het oordeel van Dagan kon dit zo worden uitgelegd: de minister van Buitenlandse Zaken zou gedurende de crisis op de achterbank blijven zitten, terwijl de neoconservatieven rond Bush in hun standpunt van onverkorte steun aan militaire actie volhardden. Het waren de laatste stappen in die actie waarover generaal-majoor Elyezer Shkedy, de commandant van de Israëlische luchtmacht, en generaal-majoor Davin Ben Ba’ashat, commandant van de Israëlische marine, zich het hoofd braken. Aan de vergadertafel zaten ook andere mannen die tot taak hadden de oorlog in goede banen te leiden. Luitenant-generaal Dan Halutz, chef-staf, zat naast Olmert. Hij was de officier met de hoogste rang in het commandocentrum, terwijl de minister van Defensie sinds 1976 het opperbevel voerde over alle strijdkrachten. Hij werd vertegenwoordigd door kolonel Yaakov Toran, directeur-generaal van dat ministerie. Bovendien moest Olmerts kabinet in-stemmen met elk militair beleid en iedere operatie. In de praktijk werd dit gedaan door de Commissie voor Buitenlandse Zaken en Nationale Veiligheid, maar besluiten die in de *war room* werden genomen waren tot dusverre nooit teruggefloten – en de kans daarop was heel klein.

Naast Halutz zat zijn plaatsvervanger, generaal-majoor Moshe Kaplinsky, met daar weer naast Amos Yedlin, directeur van de Aman, de militaire inlichtingendienst. Tot de overigen aan tafel behoorden de drie voornaamste commandanten te velde: generaal-majoor Yair Naveh van het Centraal Commando, generaal-majoor Yoav Gallant van het Zuidelijk Commando, verantwoordelijk voor de bewaking van de Sinaï, en generaal-majoor ‘Udi’ Adam, van het Noordelijk Commando. Als

zodanig bevond hij zich aan het feitelijke front en droeg hij de verantwoordelijkheid voor de dagelijkse leiding van de oorlog in Libanon. Gehard in jaren van strijd brachten deze drie officieren hun rapport uit in de beknopte taal van de ervaren militairen. Een andere belangrijke deelnemer aan de vergadering was generaal-majoor Avichi Mendelblit, de advocaat-generaal van de strijdkrachten. Een van zijn vele verantwoordelijkheden was dat hij ervoor moest waken dat de luchtaanvallen niet konden worden uitgelegd als oorlogsmisdaden. Brigadegeneraal Moshe Lipel, financieel adviseur van de Israëlische strijdkrachten, was erbij om de dagelijkse kosten van de oorlogvoering toe te lichten. Over alles moest verantwoording worden afgelegd, van de laatste afgevuurde tankgranaat tot de laatste gedropte bom.

Miri Regev, van 2002 tot 2007 de welbespraakte woordvoerder namens de IDF, zat ook aan tafel. Later zou hij verantwoordelijk zijn voor het streven om een steeds sceptischer wereld ervan te overtuigen dat Israël geen andere keus had dan hard toeslaan. Andere deelnemers aan de bespreking bleven anoniem. Tot hen behoorde het hoofd van de Special Forces, wier recente commando-aanval tot diep in de Bekáa-vallei sterk deed denken aan de overval op Entebbe. Die was ondernomen om een aantal burgers, vastgehouden door een andere groep terroristen, te bevrijden. Tot de aanval op de Bekáa-vallei was besloten nadat Dagans deepcoveragenten in de vallei hadden gemeld dat de beide Israëlische soldaten die door Hezbollah onder leiding van Hassan Nasrallah waren overmeesterd, daar gevangen werden gehouden. De twee soldaten werden niet gevonden, en Nasrallah zelf evenmin.

Iedere ochtend bracht Meir Dagan scherp articulerend de deelnemers rond de tafel op de hoogte van de actuele stand van zaken bij de jacht op de beide soldaten en Nasrallah. De daaropvolgende negentig minuten had de dagelijkse briefing betrekking op de volgende stappen die moesten worden gezet, van het aanmerken van doelwitten voor de in Zuid-Libanon oprukkende zes brigades van de strijdkrachten tot het definiëren van nieuwe luchtaanvallen op de voorsteden van Beiroet. Hierna ging Meir Dagan over op wat hij het ‘bredere overzicht’ noemde. Zou Syrië eens te meer het raketarsenaal van Hezbollah aanvullen? Tot dusverre waren er vijftienhonderd afgevuurd; en nog eens vijftienhonderd waren vernietigd. Nu beschikte Hezbollah nog over tienduizend stuks. Wat zou de volgende zet van president Bashar al-Assad van Syrië zijn? Israëlische gevechtsvliegtuigen waren al over zijn paleis bij Ladekye, even buiten Damascus, gevlogen, een ideetje van Dagan. Hij noemde het ‘een kleine waarschuwing’. En Iran – wat zou

Ahmadinejad doen? De tengere, hologige president met zijn zware baard had opnieuw geroepen: 'Wij zullen Israël van de aardbodem vagen!' Was dat opschepperij of een serieus dreigement? De antwoorden die Meir Dagan op die verontrustende vragen zouden – althans voorlopig – binnenskamers blijven. Rond acht uur waren de mannen rond de tafel vertrokken om hun dagelijkse bevelen uit te voeren. De wereld zou er pas iets erover aan de weet komen via nieuwsbulletins.

Tweeëndertighonderd kilometer ten westen van de *war room* in de Kirya waren de analisten van het Britse Joint Terrorism Analysis Centre (JTAC) druk bezig met het verkennen van de laatste ontwikkelingen in operatie-Overt, de grootschalige operatie tegen het terrorisme. De verdenkingen waren sterker geworden nadat de FBI een urgent bulletin aan MI5 had gestuurd – met afschriften naar alle andere inlichtingendiensten die bij de operatie betrokken waren – waarin stond dat er zelfmoordterroristen waren gerekruteerd voor het kapen van vliegtuigen op de transatlantische route, waarbij afzonderlijke ingrediënten voor het maken van springstoffen langs de luchthavenbeveiligingen zouden worden gesmokkeld. Deze moesten dan aan boord worden gemengd tot springstoffen en tot bom worden gemaakt. Deze waarschuwing van de FBI – waarvan ik een kopie heb mogen inzien – was getiteld: *Possible Hijacking Tactic for Using Aircraft as Weapons* ('Mogelijke tactiek voor het kapen en gebruiken van vliegtuigen als wapen'). Er stond onder meer in te lezen: 'Componenten van geïmproviseerde bommen kunnen een vliegtuig in worden gesmokkeld, verborgen in kleding, persoonlijke toiletartikelen en medicijnflesjes, om aan boord te worden samengevoegd. Ten einde verdenkingen van andere passagiers te vermijden, zal dit hoogstwaarschijnlijk in de toiletruimte van het vliegtuig gebeuren.'

Andere informatie was afkomstig van een website van Al-Qaida, die vermoedelijk vanuit Jemen werd beheerd. De website was beveiligd met een speciaal wachtwoord, maar specialisten van het GCHQ hadden deze code gekraakt, waarna de website waardevolle informatie bleek op te leveren. Zo waren er gedetailleerde instructies voor het maken van nieuwe types kleine bommen, waarbij de flitslamp van een elektronische camera als detonator kon worden gebruikt. Er werden verschillende mogelijkheden voor de stroomvoorziening van de detonator geopperd, zoals het gebruik van een Ipod. De analisten wezen vooral op het feit dat de instructies niet alleen in het Arabisch, maar ook in het Engels waren opgesteld. Dit wees sterk op de mogelijkheid dat de geplande aanslag de

medewerking zou vereisen van de beide terroristencellen die in het kader van operatie-Overt in het oog werden gehouden.

Enkele dagen onderschepte het GCHQ een bericht op een andere website van Al-Qaida, beheerd vanuit Oezbekistan. Het was een bespreking van de voordelen van het gebruik van een explosief dat ‘de Moeder van Satan’ werd genoemd; de website maakte duidelijk dat Hezbollah de springstof al had getest. Het hoofd van het Mossad-bureau in Londen bevestigde dat deze springstof was vervaardigd op basis van triaceton-triperoxide (TATP) waaraan vier andere ingrediënten waren toegevoegd: twee onschuldige huishoudelijke vloeistoffen, plus een haarbleekmiddel en nagellakremover. De website verzekerde: ‘Als de ingrediënten met zorg worden gemengd, is het resultaat een krachtige springstof, vergelijkbaar met een handgranaat.’ TATP was ook gebruikt door de zelfmoordterroristen bij de aanslagen op 7 juli in Londen. Het spul kon aan boord worden gesmokkeld in een frisdrankflesje, of zelfs in een zuigfles voor een baby. De beide chemicaliën voor het maken van TATP zouden normaal bij een lage temperatuur moeten worden gemengd om de springstof stabieler te maken. Voor een zelfmoordterrorist was dat niet nodig. Het enige probleem dat terroristen moesten vermijden, was erop toezien dat het mengsel genoeg vaste vorm had aangenomen, anders zou het moeilijk zijn het tot ontploffing te brengen, zoals was gebleven bij de mislukte tweede zelfmoordaanslag van 21 juli 2005 in Londen.

Er was echter nog steeds niets bekend over het tijdstip van de aanval die door operatie-Overt moest worden verijdeld, behalve dat de terroristische actie vermoedelijk gericht zou zijn op vluchten vanaf het Londense Heathrow naar de Verenigde Staten. Terwijl de maand juli in Zuid-Libanon en Israël naar een bloedig einde liep, herinnerde Eliza Manningham-Buller de jagers eraan dat ‘wij ze niet allemaal kunnen tegenhouden, maar we zullen onze uiterste best doen’.

In de eerste week van augustus 2006 was de oorlog in Libanon verworden tot een grimmige reeks militaire begrafenissen en interviews met rouwende familieleden. Met elk nieuw sterfgeval nam het onbehagen in Israël over de wijze van oorlogvoering toe. Meerdere militaire experts b.d. – bekend als de ‘leunstoelbrigade’ –onder Olmerts medewerkers adviseerden uitbreiding van de grondstrijdkrachten en de bomaanvallen op de raketlanceerinrichtingen van Hezbollah, en zelfs voor het met de grond gelijkmaken van dorpen waarin Hezbollah-strijders werden geacht zich te verschuilen. Dit had al geleid tot een tragedie die overal ter wereld tot scherpe veroordelingen had geleid, toen Israëlische bommen

een flat in de Zuid-Libanese stad Kana hadden getroffen, waarbij circa vijftig vrouwen en kinderen de dood hadden gevonden. Journalisten herinnerden hun lezers eraan dat Kana de plaats was waar Jezus water in wijn had veranderd. ‘Het water in Kana is nu echter rood van het bloed van onschuldige burgers,’ aldus een verslaggever. Voor het eerst sinds het uitbreken van de vijandelijkheden werd er kritiek geleverd op de Mossad. Hoe kwam het dat Mossad-agenten niet de plaatsen hadden gelokaliseerd van bunkers en tunnels die Hezbollah de afgelopen zes jaar had gebruikt om de raketten uit Syrië en Iran binnen te smokkelen en op te slaan? De vraag had al tot boze discussies in de Knesset geleid. De reactie van Meir Dagan bleef uit. Het werd aan Shabtai Shavit overgelaten zijn oude werkgever te verdedigen door erop te wijzen dat de openbare kijk op informatievergaring geen rekening houdt met het ‘grotere beeld onder de oppervlakte’.

Een voorbeeld daarvan deed zich voor op 3 augustus 2006, toen Dagan een boodschap ontving van een agent in Baälbek, de historische stad in de Bekáa-vallei die Hezbollah had versterkt tot een bolwerk. Volgens dit bericht zou Hassan Nasrallah, de leider van Hezbollah, ’s nachts naar een plaats reizen voor een ontmoeting met Saad bin Laden, de oudste zoon van Osama bin Laden, die door hem als zijn opvolger was aangewezen. Enkele dagen eerder had een andere Mossad-agent vanuit Damascus gerapporteerd dat de zoon van de Al-Qaida-leider zich in die stad bevond en besprekingen had gevoerd met Syrische inlichtingenofficieren. Die nacht dropten Israëlische Black Hawk-helikopters honderdveertig kilometer diep in Libanon een aantal commando’s. Zij werden vergezeld door meerdere Mossad-agenten die het Arabisch beheersten. Terwijl de commando’s jacht maakten op hun doelwitten, begaven de agenten zich naar het door Hezbollah geëxploiteerde ziekenhuis in het centrum van Baälbek. Het complex was volledig verlaten: alle patiënten, artsen en verpleegkundigen waren gevlucht. Met gebruikmaking van een plattegrond, geleverd door een informant, vond het team waarvoor het was gekomen: computers. Een ervan stond in het medisch archief. Een tweede bevond zich in de kamer van een consulent, en een derde bij de balie van de verpleegkundigen. De computers werden losgekoppeld en in allerijl in een wachtende helikopter gezet. Twee uur later konden in het hoofdkwartier van de Mossad in Tel Aviv de harde schijven worden onderzocht.

Bepaalde informatie op de schijven bevatte details van de ‘slapende Hezbollah-cellen’ in het Verenigd Koninkrijk. Tegen de tijd dat de commando’s terug waren op hun basis om te rapporteren dat zij noch

Nasrallah noch Saad bin Laden hadden gevonden, werden de details over de Hezbollah-cellen aan Londen doorgegeven. Daar werden ze aangebracht op de Anacapa-muurschema's en kaarten in het JTAC.

De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Condoleezza Rice, was opnieuw met de Air Force One in Tel Aviv aangekomen. De Boeing 747-200B met deze aanduiding is geen specifiek toestel, maar een van een klein aantal vliegtuigen dat voor de president en zijn naaste medewerkers is gereserveerd. In totaal zijn het er zeven. Het toestel van Condoleezza Rice had een bemanning van zesentwintig mannen en vrouwen om het te besturen en in haar behoeften te voorzien, en er waren zeventien leden van de Secret Service aan boord om haar op de grond te beschermen.

Sinds 11 september 2001 heeft de presidentiële luchtvloot renovaties ondergaan die in totaal zo'n vijftig miljoen dollar hebben gekost, dit om de president in staat te stellen om zo nodig Amerika vanuit de lucht te regeren. De chaos rond zijn verplaatsingen na de aanval op de Twin Towers en het Pentagon had de regering pijnlijk herinnerd aan de tekortkomingen van de communicatiemiddelen.

Het toestel van dr. Rice was uitgerust met een mobiel commandocentrum, voorzien van versleutelde verbindingsmiddelen met alle nationale veiligheidsinstanties in de Verenigde Staten. Het hypermoderne telefoonsysteem omvatte in totaal vijfentachtig afzonderlijke lijnen en versleutelde telefoons. Plasmaschermen op strategische punten in het vliegtuig toonden de live-uitzendingen van satellietzenders die nieuwsuitzendingen brachten. Het uitgebreide verdedigingssysteem was bedoeld om iedere raketaanval tijdig de detecteren en af te weren. Dr. Rice beschikte over een suite achter de cockpit. Daartoe behoorde een ruimte die exact zo was ingericht als haar kantoor in Washington. Erachter lagen een kleedruimte, een toilet en een douche die alleen zij mocht gebruiken. Haar slaapkamer was afgewerkt met houten lambriseringen en uitgerust met een queensize-bed. De suite had ook een eetkamer. De beide boordkeukens waren elk in staat om maaltijden voor maximaal tweehonderd passagiers te verzorgen; de provisie-kasten waren gevuld met voldoende voorraden voor tweeduizend maaltijden. De non-stopvlucht vanaf Washington had ruim veertigduizend dollar per uur gekost. In de staart van het vliegtuig zaten haar naaste medewerkers en zorgvuldig geselecteerde leden van de pers.

Dr. Rice, die door haar ondergeschikten vaak de 'Warrior Princess' werd genoemd (nooit in haar gezicht, uiteraard) had altijd een wekker bij zich die de openingsmaten van een Mozart-symfonie liet horen; haar

horloge liep altijd synchroon met de Eastern Standard Time, de tijd in Washington D.C. Zowel de wekker als het horloge waren geschenken van president Bush; twee zichtbare tekenen van de achting die hij voor haar had. Ze werd altijd om 05.00 uur EST gewekt en besteedde het volgende uur aan oefeningen met de gewichten en de roeisimulator die op haar verzoek in de suite waren geplaatst. Lichaamsbeweging was een belangrijk deel van haar leven; het had haar het figuur van een mannequin gegeven, en de loop van een atlete. In de loop van de vlucht had ze gebruikgemaakt van haar telefoon – onder de codenaam POTUS – om ruggespraak te houden met Bush; ze spraken elkaar altijd meerdere keren per dag. Met haar tweeënvijftig jaar was dr. Rice verreweg de sterkste persoonlijkheid in zijn regering. De overige leden van de regering wisten dat zij slechts één stap verwijderd was van de vervulling van haar hoogste ambitie: de eerste vrouwelijke president van de Verenigde Staten worden en de eerste Afro-Amerikaanse staatsburger in dat ambt.

Het Mossadprofiel onthulde dat, áls dr. Rice al een zwak punt had, ‘dat haar schoenen zijn’. Zo is bekend dat zij eens acht paar schoenen tegelijk van de ontwerper Salvatore Ferragamo heeft gekocht en dat zij haar eigen *personal shopper* geregeld laat rondsnuffelen in de modeboetieks om te zien wat er nieuw uit Parijs, Milaan of Londen is gearriveerd. Het profiel had nog andere persoonlijke bijzonderheden bevat, zoals hoe zij als studente alle krullen uit haar zwarte haar had laten halen en was ‘overgegaan op een kapsel dat aan de directrice van een Zwitserse kostschool doet denken’. Het dossier gaf een overzicht van haar opvoeding vanaf midden jaren vijftig in het toen nog sterk gesegregeerde Zuiden, waar haar ouders haar hadden laten dopen onder de naam Condoleezza naar de Italiaanse muziekterm *con dolcezza* (‘lieflijk’). Al op haar derde had zij pianoles gekregen en Spaans en Frans geleerd, totdat ze beide talen vloeiend sprak. Toen zij acht was, werd haar geboorteplaats Birmingham, Alabama, geteisterd door onlusten rond de beweging voor gelijke burgerrechten. Een blanke extremist had een bom geplaatst in haar baptistenschool; de explosie had vier zwarte meisjes het leven gekost, onder wie haar beste vriendin. Haar vader John patrouilleerde met een buks door de straten om de blanke racisten op afstand te houden.

Later was het gezin naar Colorado verhuisd, waar Condoleezza werd ingeschreven bij een rooms-katholieke gemengde school. In haar tienerjaren leerde zij Russisch en schreef zij op college een proefwerk over het Tsjecho-Slowaakse leger. Haar meest opmerkelijke promotie

kwam toen zij faculteitshoofd werd aan een van de belangrijkste universiteiten van Amerika, Stanford. Met haar achtendertigste was zij de jongste persoon die deze functie ooit had bekleed, en bovendien de eerste Afro-Amerikaanse. De volgende sport op de carrièreladder kwam toen de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken, George Shultz, haar benoemde tot lid van de bestuursraad van de aardoliegigant Chevron. Een van de supertankers van die maatschappij werd naar haar vernoemd. Deze tanker bevaart nog steeds de wereldzeeën, zelfs in het meest turbulente weer.

Het Mossadprofiel wees erop dat dr. Rice ‘nog altijd wordt omgeven door turbulentie’, niet in het minst vanwege het verrassende feit dat George W. Bush haar verzocht zich bij zijn presidentiële verkiezingscampagne van 1998 aan te sluiten. Al spoedig ontstond er ‘vanwege hun gemeenschappelijk enthousiasme voor lichaamsoefening een nauwe verstandhouding. ‘Zij schonk hem een stappenmeter, zodat hij kon zien hoeveel stappen hij tijdens zijn campagne van kust tot kust had gezet. Ook hun geloof speelt een belangrijke rol in hun relatie: ze zijn beiden trouwe kerkgangers.’ Bush maakte er geen geheim van hoezeer hij op haar leunde. ‘Zij kan de subtiliteiten van het buitenlandse beleid uiteenzetten op een manier die ik kan volgen,’ zei hij eens. Toen Bush in januari 2001 president werd, benoemde hij haar als zijn adviseur Nationale Veiligheid. Dick Cheney deed een poging die benoeming tegen te houden. Ze overwon zijn verzet in een bespreking achter gesloten deuren. Sindsdien heeft de ‘Warrior Princess’, een bijnaam die ze te danken heeft aan Donald Rumsfeld, Bush’ impulsen naar buitenlandse politiek vertaald. Ze is nooit getrouwd, speelt vaardig op haar Steinway-vleugel en kijkt ook graag naar American football op de televisie,’ aldus het profiel.

Het bevat ook een verklaring van het feit dat zij twee spiegels in haar kantoren heeft, dit om te kunnen zien of haar haar keurig op zijn plaats zit, tot de laatste streek van de borstel. ‘Als zij een “slechte haardag” heeft, komt dat ongeveer overeen met de waarschuwing van een weervaantje.’ Er hebben zich veel van die dagen voorgedaan: haar confrontatie met Duitsland en Frankrijk vanwege de oorlog in Irak; haar vastbeslotenheid om de Spaanse steun aan de oorlog in stand te houden. Dit alles maakte haar tot een in Israël bewonderde figuur.

Terwijl het enorme vliegtuig op die julidag van 2006 de lange reis naar Israël maakte, had het hoofd van het Mossad-bureau in Washington Meir Dagan ingelicht over de nieuwste ontkenningen van zowel Hillary Clinton als Condoleezza Rice dat zij van plan waren zich kandidaat te

stellen voor de presidentsverkiezingen van 2008. Van meer direct belang voor de Mossad-baas waren de bijzonderheden van een uiterst geheim plan dat dr. Rice met tegenzin met president Bush en vice-president Cheney had helpen opstellen. Dit plan was de eigenlijke reden van haar bezoek. Oppervlakkig bezien was het de zoveelste keer dat zij poolshoogte kwam nemen inzake de kansen op een staakt-het-vuren. In werkelijkheid ging het erom vast te stellen of de Israëlische luchtaanvallen op Hezbollah voldoende succes hadden gehad om model te kunnen staan voor een aanval op Iran. Aanvankelijk had dr. Rice zich onbehaaglijk gevoeld bij de gedachte aan het ondernemen van zo'n aanval. Dacht zij er nog steeds zo over? Meir Dagan was ervan overtuigd geraakt – en had premier Olmert dat ook gezegd –dat dr. Rice er zich niet alleen onbehaaglijk bij voelde, maar dat zij, volgens het Mossad-hoofd in Washington, ertoe was overgegaan 'binnen de regering te ageren: ze wilde graag toestemming om een bezoek aan Syrië te brengen in een poging president Bashar al-Assad ervan te overtuigen dat hij Hezbollah opdracht moest geven de raketaanvallen te staken. Een Mossad-agent in Damascus had echter, kort voordat de Boeing 747 op de landingsbaan van luchthaven Ben Gurion was neergestreken, gemeld dat hij had ontdekt dat Al-Assad weigerde haar te ontvangen.

Een andere indicatie voor het hardlinersdenken van Bush was afkomstig van Richard Armitage, die tijdens de eerste ambtstermijn van Bush staatssecretaris van Buitenlandse Zaken was geweest.

Armitage had Hezbollah omschreven als 'misschien wel het A-Team onder de terroristen. Israëls strijd in Libanon, waar het op onverwachte problemen is gestuit en waarmee het wijdverbreide kritiek heeft geoogst, zou uiteindelijk voor het Witte Huis een waarschuwing moeten zijn met betrekking tot Iran. Als zelfs de sterkste strijdmacht in de regio, de IDF, een land als Libanon niet onder de duim kan houden, lijkt het me dat je heel goed moet nadenken voordat je die strijd model laat staan voor Iran, met zijn bevolking van zeventig miljoen mensen. Het enige wat de Israëlische aanvallen hebben bewerkstelligd, is het verenigen van de hele moslimwereld tégen Israël.'

Condoleezza Rice was gekomen om poolshoogte te nemen voor de kans op 'een mogelijke oplossing', aldus een informatiebron. 'Zij hoopte een soennitisch-Arabische coalitie te vormen met Saudi-Arabië, Jordanië en Egypte, die de steun van het Verenigd Koninkrijk en de overige landen van de Europese Unie zou kunnen verwerven, met het doel druk uit te oefenen op de sjiitische mullahs in Iran.' Dat plan had echter alleen kans van slagen, zo erkende deze bron, als Hezbollah niet langer een

gevaar vormde voor Israël. Dr. Rice wist dat de hoop op welslagen van het coalitie-plan tussen ‘geestverwante Arabische naties’ al een grote deuk had opgelopen toen de Saudische minister van Buitenlandse Zaken, prins Saudi al-Faisal, al in het beginstadium van de oorlog naar Washington was gevlogen om president Bush te zeggen ‘onmiddellijk een eind aan dit conflict te maken’. Zoals te voorspellen was, had Bush zijn poot stijf gehouden.

Al deze vraagstukken vormden de achtergrond van de besprekingen van dr. Rice in Israël. De deelnemers, onder wie Meir Dagan, luisterden aandachtig naar een vrouw die elegantie – haar wekelijkse kapbeurt in haar appartement in het Watergate Center van Washington kostte vijfhonderd dollar – paarde aan onverzettelijke vastberadenheid. ‘Haar lach bereikte nooit haar ogen. Wij herinnerden ons dat Bush, als er tussen Rice en Blair bijvoorbeeld verschil van inzicht ontstond, altijd haar kant koos. Nu Blairs rol als eerste minister praktisch was uitgespeeld, scheen ze te denken dat hij er eigenlijk niet meer toe deed,’ vertelde een van de deelnemers aan die besprekingen mij.

Terwijl deze besprekingen gaande waren, ging de oorlog door. De aantallen doden en stervenden, daklozen en mensen die van al hun bezittingen waren beroofd in het noorden van Israël, het zuiden van Libanon en de voorsteden van Beiroet, namen gestaag toe. Ontwikkelingen elders dwongen Meir Dagan trouwens de aandacht van de Mossad te verleggen.

Een undercoveragent van de Mossad in Teheran was aan de weet gekomen dat de Continued Irish Republican Army (CIRA, de ‘voortzetting’ van de IRA), zoals de extremistische terroristen in Ierland zich noemden, Hezbollah en de Iraanse Revolutionaire Garde terzijde stond met hun expertise op het gebied van de vervaardiging van zeer geavanceerde bermbommen. De agent had deze Ierse bommenmakers gevolgd naar drie fabrieken in de voorstad Lavizan, in het noorden van Teheran. Deze bermbommen, die met behulp van antitankwapens konden worden afgevuurd, waren gemaakt van staal of koper met een holle vorm. Als ze werden afgevuurd, haalden ze een snelheid van 2000 meter per seconde. Ze konden een pantserplaat van tien centimeter dikte op een afstand van honderd meter doorboren. Met deze projectielen waren in Libanon al verscheidene Israëlische tanks vernietigd.

Eerder in 2006 was de zes man sterke CIRA-groep vanuit Dublin naar Frankfurt gevlogen, en van daaruit verder naar Damascus. Vervolgens waren zij in een Iraans militair vliegtuig gestapt en naar Teheran gebracht. Deze bommenmakers waren eigenlijk gerekruteerd

vanwege hun expertise in het vervaardigen en onopvallend maken van infraroodontstekingen. Tijdens het langdurige conflict in Noord-Ierland hadden bermbommen tientallen Britse soldaten gedood of verwond. Diezelfde bommen waren ook gebruikt om hele gebouwen op te blazen en doodsangst en schrik te zaaien in de straten van Belfast en andere Noord-Ierse steden.

De bommen werden bevestigd aan explosief gevormde projectielen (*Explosively Formed Projectiles*, of EFP's). Sinds juni waren deze EFP's vanuit Iran naar Irak getransporteerd, en van daaruit naar Damascus. Vanuit Syrië werden ze verder gesmokkeld naar de Bekáa-vallei. In Teheran was de CIRA-groep verdeeld over drie munitiefabrieken waar vierentwintig uur per dag werd gewerkt aan de massaproductie van geavanceerde bermbommen. Overigens was dit niet voor het eerst dat de CIRA zijn bermbomexpertise aan een terroristische groepering had verkocht. Vier jaar eerder waren drie leden van de CIRA naar Colombia gevlogen om leden van de Fuerza Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) op te leiden. Na een tip van de Mossad had de Colombiaanse inlichtingendienst het trio opgepakt. Ze werden door een rechtbank in Bogotá tot lange gevangenisstraffen veroordeeld, maar waren met hulp van een terroristische groepering ontsnapt en uiteindelijk teruggesmokkeld naar Ierland. Ondanks pogingen van de Colombiaanse regering om hen uitgeleverd te krijgen, zodat ze hun straf konden uitzitten, had de regering in Dublin geweigerd hen terug te sturen naar Colombia.

Het ledental van de CIRA werd door de Mossad geschat op 'niet meer dan tweehonderd man'. Vaststond dat zij nooit akkoord waren gegaan met de voorwaarden van het Goede Vrijdag-akkoord dat Noord-Ierland uiteindelijk vrede had gebracht. Sinds de ratificering van dit protocol heeft de IRA zijn expertise verkocht aan andere groepen met Al-Qaida-connecties.

'Deze islamitische terroristen worden ruimschoots gefinancierd en blijven hun operaties uitbreiden. Het ontbreekt hen echter aan de vaardigheden van de CIRA. De leden daarvan zijn huurlingen geworden. Na het staakt-het-vuren in Noord-Ierland hebben zij niets om handen én behoefte aan geld,' legde een Mossadanalist mij uit.

De Mossad had ook ontdekt dat de CIRA-leden ontmoetingen hadden gehad met een Zuid-Afrikaanse terroristengroep die zich People Against Gansterism and Drugs (PAGAD) noemt. Deze besprekingen hadden plaatsgevonden in een door Ieren gefrequenteerd vakantiepark, Sotto Grande, nabij Malaga in Zuid-Spanje. De PAGAD wilde hen

rekruteren voor opleidingswerk in hun kampen in het achterland van Durban, Zuid-Afrika. Oorspronkelijk was de PAGAD in 1995 opgericht met het doel de straten van Zuid-Afrika te zuiveren van drugdealers, maar de ideologie was onder de krachtige invloed van de meer dan een miljoen moslims in het land veranderd. In 2006 hebben inlichtingendiensten als de Mossad en MI6 vastgesteld dat de PAGAD hechte relaties onderhoudt met het regime in Teheran. De besprekingen met de afgezanten van dat regime hebben plaatsgevonden in Beiroet en Damascus.

Een Mossadanalist die zich bezighoudt met terroristengroeperingen in Zuid-Afrika, vertelde mij: ‘Sinds de bomaanslagen in Londen, in 2005, is de PAGAD militanter geworden. Geen enkel land is veilig voor het mondiale terroristennetwerk dat voortdurend groeit, hecht is georganiseerd en zich vertakt over het hele aardoppervlak. De leider en uiteindelijke profiteur ervan is Iran.’ Die juli kwam Nathan in Londen te weten dat het onderzoek naar de omstandigheden rondom de dood van dr. David Christopher Kelly, de microbioloog die de meest gezaghebbende Britse expert inzake biologische en chemische oorlogvoering was, was heropend, drie jaar nadat zijn lijk in de beboste omgeving nabij zijn huis in Oxfordshire werd gevonden. Een onderzoeksrapport verklaarde dat de geleerde zich van het leven had beroofd, kort nadat bekend was geworden dat hij geheime informatie over het vermeende WMD-arsenaal van Irak had doorgespeeld naar de BBC. Die wapens waren nooit gevonden. Naarmate operatie-Overt voortging, raakte de Mossad in toenemende mate betrokken bij wat uiteindelijk de grootste operatie van inlichtingendiensten in het naoorlogse Verenigd Koninkrijk zou blijken. De aandacht in dat onderzoek was vooral gefocust op de mogelijkheid dat twee islamitische terroristische cellen in Londen aan de vervaardiging van bommen uit vloeibare springstofingrediënten hadden gewerkt.

Tegen die achtergrond maakten twee leden van het Lagerhuis bekend dat zij een nieuw onderzoek naar de dood van dr. Kelly wensten. Een van hen was de Liberal Democrat Norman Baker, die onthulde dat hij de afgelopen zes maanden zelf nader onderzoek had gedaan naar Kelly’s dood en tot de conclusie was gekomen dat er ‘sterke bewijzen zijn dat hij geen zelfmoord heeft gepleegd, maar vermoedelijk is vermoord’. Een ander Lagerhuislid, Andrew MacKinlay, had een aantal vragen gesteld aan minister van Defensie, Des Browne, over de connecties tussen dr. Kelly en Wouter Basson, de man die in de tijd van de apartheid in Zuid-Afrika een team geleerden had geleid wier werk

naar verluid ook pogingen had omvat tot de ontwikkeling van een stof waarmee de vruchtbaarheid van de zwarte bevolking kon worden geremd, alsmede een stof die de huid van blanke spionnen donkerder kon kleuren, zodat ze beter zouden kunnen infiltreren in antiapartheidsgroepen.

In april 2002 was de cardioloog Basson, die eerder lijfarts van de voormalige Zuid-Afrikaanse leider P.W. Botha was geweest, door een rechtbank in Pretoria vrijgesproken van een aanklacht op zesenveertig punten. Tot die punten behoorden fraude, drugshandel en acht moorden, die gepleegd waren in de periode dat hij de leiding had gehad van Project Coast, het geheime Zuid-Afrikaanse programma voor biologische oorlogvoering. Na deze uitspraak was dr. Basson door agenten van de Zuid-Afrikaanse inlichtingendienst het gerechtshof uit gesmokkeld. Eerder had de rechter al bepaald dat zaken met betrekking tot vermeende moorden op tegenstanders van de apartheid buiten Zuid-Afrika niet onder zijn jurisdictie vielen. Tijdens het proces had Wouter Basson onthuld dat het Zuid-Afrikaanse regime hem ‘onbeperkte volmachten en fondsen had verleend voor de ontwikkeling van verdedigingsmiddelen tegen chemische of biologische aanvallen op het land’.

Nu, in juli 2006, had MI5 een begin gemaakt met een onderzoek naar de vraag of bij het ontwikkelen van die verdedigingsmiddelen ook van de expertise van dr. Kelly gebruik was gemaakt, en van twee andere sinistere figuren binnen de geheime wereld van de biologische en chemische oorlogvoering. Een van hen was dr. Larry Ford, een mormoonse gynaecoloog. Hij was verbonden aan de Universiteit van Californië in Los Angeles en leidde een tweede, geheim, leven waarvan geen van zijn patiënten ooit een vermoeden had gehad. Hij had een goede relatie opgebouwd met Wouter Basson en via hem contacten aangeknoopt met de onderzoekers op het gebied van biologische wapens in Noord-Korea – én dr. Kelly. De twee mannen hadden elkaar ontmoet in een safe-house dat Basson speciaal voor zulke ontmoetingen had gehuurd. Het adres was Number One Faircloth Farm Cottage, Watersplash nabij Ascot. MI5 was van mening dat dr. Kelly en dr. Ford elkaar daar regelmatig hadden ontmoet, totdat de gynaecoloog in 2000 in zijn huis in Irvine, Californië, de hand aan zichzelf sloeg. Toen de politie die de zaak onderzocht dr. Fords koelkast opende, stuitte zij op kweken van de verwekkers van cholera, botulisme en tyfus. Aan diezelfde toxinen had ook dr. Kelly gewerkt, tijdens zijn baan als hoofd van de afdeling Microbiologie in Porton Down, het centrum van het onderzoek naar bacteriologische en chemische oorlogvoering in Engeland. Had hij

ze dr. Ford beschikbaar gesteld? En zo ja, waarom? Was Ford – of misschien Basson – van plan ze door te geven aan Noord-Korea? Dit was het soort vragen waarop MI5 antwoorden wilde hebben.

Sinds oktober 1989 had dr. Kelly bovendien contacten gelegd met een andere sinistere figuur op het gebied van biologische oorlogvoering. Dit was dr. Vladimir Pasechnik, een voormalig toponderzoeker die had gewerkt aan het Sovjet-Russische programma voor biologische oorlogvoering, *Biopreparat*. Deze drieënvijftigjarige microbioloog was – als in een van die episodes van de klassieke spionageroman – bij een bezoek aan een beurs van de farmaceutische industrie in Parijs overgelopen. Hij had zijn collega's gezegd dat hij eropuit ging om souvenirs te kopen voor zijn vrouw en kinderen in Sint-Petersburg. In plaats daarvan had hij een taxi genomen naar de Britse ambassade in Parijs. Agenten van MI6 hadden hem met de eerstvolgende EuroStar-trein naar Londen geëscorteerd. Dr. Kelly had opdracht gekregen 'de doos van Pandora vol biologische geheimen die de Sovjet-Unie voor de wereld verborgen had gehouden te openen', zoals hij mij later bekende. Bij die taak werd dr. Kelly geassisteerd door dr. Christopher Davis, die deel uitmaakte van de inlichtingenstaf van het ministerie van Defensie. Na weken achtereen te zijn verhoord, onthulde dr. Pasechnik – onder nog veel meer – hoe de Sovjet-Unie een plan had ontwikkeld voor de verspreiding van builenpest – de middeleeuwse 'Zwarte Dood' – over heel Europa.

Later hielp dr. Kelly – inmiddels dik bevriend met de Rus – hem met het op poten zetten van de Regma Biotechnologies Company. Hij werd een geregelde bezoeker van de kantoren van die onderneming in Wiltshire. Deze kantoren stonden in Porton Down, het Britse geheime onderzoekscentrum voor biologische oorlogvoering. Ook zorgde hij ervoor dat Pasechnik een kantoor en laboratorium kreeg in het complex in Porton Down waar dr. Kelly ook werkte. Op 21 november 2001 verliet dr. Pasechnik zijn kantoor van Regma Biotechnologies. Het personeel vertelde later dat hij in een goede stemming was en in goede gezondheid verkeerde. Thuis kookte hij zijn maaltje, waste af en ging slapen. De volgende dag werd hij dood in zijn bed gevonden. Aanvankelijk zei de politie dat zijn dood 'onverklaarbaar' was. De onderzoeksrechter hechtte echter geloof aan het rapport van de patholoog-anatoom dat Pasechnik aan een beroerte was overleden. Over de sectie werden geen bijzonderheden openbaar gemaakt. Geen enkele verslaggever was bij de hoorzitting van de onderzoeksrechter aanwezig. De begrafenis, die normaal gesproken opzien had moeten baren, gelet op de statuur van dr.

Pasechnik, trok al evenmin media-aandacht. Een maand later werd een zeer beknopte necrologie vrijgegeven door dr. Christopher Davis, inmiddels met pensioen bij het ministerie van Defensie en woonachtig even buiten Washington D.C.

In juli 2006 hoorde Nathan dat MI5 had ontdekt dat dr. Kelly de Mossad bij verschillende gelegenheden had geholpen, en dat er in zijn agenda een aanwijzing was gevonden dat hij kort voor zijn dood van plan was geweest contact op te nemen met het hoofd van het Londense Mossad-bureau. Er was niets gevonden over de reden voor die afspraak. Nathan was echter aan de weet gekomen dat het onderzoek van MI5 onder meer was gericht op het vinden van het antwoord op de vraag of de zelfmoord van dr. Kelly en dr. Ford toe te schrijven waren aan toeval, of dat er iets van meer sinistere aard aan de hand was? Waren alle contacten van dr. Kelly met de Mossad wel volledig geautoriseerd geweest? En zo ja, door wie? Wie had dr. Kelly toestemming gegeven dr. Pasechnik te helpen zijn bedrijf op te zetten? En was de Rus inderdaad aan een beroerte gestorven – of was die wellicht bewust door derden veroorzaakt? Het was geen geheim dat de Russen en andere inlichtingendiensten snelwerkende substanties hadden ontwikkeld die een beroerte of hartaanval konden veroorzaken, zonder sporen in het lichaam na te laten.

Nathan had opdracht gekregen de ontwikkelingen scherp in het oog te houden. Meer kon of wilde Meir Dagan niet doen.

Op 11 augustus 2006 werd de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties het eindelijk eens over de tekst van een resolutie waarin werd opgeroepen tot een staakt-het-vuren in Libanon. Terwijl de details naar Tel Aviv werden verstuurd, stonden de mannen in het commandocentrum van de IDF op het punt een grootschalig offensief met dertigduizend man grondtroepen en zware luchtaanvallen in Libanon te beginnen. Het doel, doorstoten tot aan de rivier de Litani, was uiteindelijk door premier Olmert goedgekeurd. Daarna had Olmert, ondanks furieuze protesten van zijn generaals rond de vergadertafel, besloten af te wachten om te zien wat de exacte formulering van de VN-resolutie impliceerde. De generaals hadden hem ‘aarzelend optreden’ verweten en gezegd dat het er niet toe deed wat er in de resolutie stond: dit was hét moment om Hezbollah een beslissende slag toe te brengen. Olmert zwichtte. Israël zou zijn grote offensief beginnen, Beiroet en steden in Zuid-Libanon bombarderen en zijn soldaten laten doorstoten tot diep in het door Hezbollah beheerste gebied.

Binnen enkele uren vloog een luchtarmada van vijfenvijftig helikopters laag over de heuvels van Zuid-Libanon om beter beschermd te zijn tegen vuur vanaf de grond, om vervolgens nabij de Litani-rivier parachutisten af te zetten. Tegelijkertijd werden twintig raketten op de voorsteden van Beiroet afgevuurd. Hezbollah haalde een Israëlisch transportvliegtuig neer, waarbij alle vijf bemanningsleden, onder wie de vrouwelijke piloot, het leven lieten. Zij behoorden tot de vierentwintig Israëlische militairen die op die dag sneuvelden. Het Israëlische leger maakte bekend dat het in dezelfde periode veertig Hezbollah-strijders had gedood. Intussen werd het noorden van Israël getroffen door meer dan tweehonderdvijftig Hezbollah-raketten.

In de *war room* van de Kirya gingen de ruzies door over de vraag of de VN-resolutie al dan niet aan de eisen van Israël voldeed. De resolutie riep Hezbollah op ‘alle aanvallen te staken’ en eiste van Israël dat het een eind zou maken aan ‘alleen zijn offensieve operaties’. De stafchef, generaal Dan Halutz, stond erop dat zijn strijdkrachten ook na het staakt-het-vuren hun huidige posities in Zuid-Libanon zouden blijven innemen. Uiteindelijk werd besloten dat Ehud Olmert een zo kort mogelijke verklaring zou uitgeven, met de strekking dat zijn regering de VN-resolutie aanvaardde.

Meir Dagan verliet de vergadering in de wetenschap dat Olmert er niet in was geslaagd zijn twee doeleinden voor het beginnen van de oorlog te realiseren: Hezbollah verpletteren en de twee ontvoerde soldaten, Ehud (Udi) Goldwasser en Eldad Regev, te bevrijden. De Mossad-directeur geloofde dat de twee ontvoerde soldaten waren overgebracht naar de Bekáa-vallei en hij begon voorbereidingen te treffen voor een volgende verrassingsaanval van zijn agenten in dat gebied. Hij kon niet weten dat het nog tot 2008 zou duren voordat hun lijken via Syrië aan Israël zouden worden overgedragen, in ruil voor de vrijlating van zo’n tweehonderd Hezbollah-strijders uit Israëlische gevangenissen. De volgende paar dagen vlogen zijn agenten, ook nu met een groep commando’s, naar de Bekáa-vallei in. Na felle strijd met Hezbollah-strijders trokken de Israëliërs zich terug zonder dat ze de twee soldaten hadden gevonden. Het was een voorspelbare paradox ten opzichte van de oorlog, die vierendertig dagen had geduurd, dat dit vuurgevecht zich voordeed *nadat* beide partijen in theorie overeen waren gekomen de vijandelijkheden te staken. De waarheid was, zo hield Meir Dagan zijn naaste medewerkers tijdens hun wekelijkse vergadering voor, dat niemand de oorlog had gewonnen.

De grootste verliezer was Libanon. Meer dan duizend Libanese burgers hadden de dood gevonden en vijftienduizend huizen en andere gebouwen waren verwoest. Het toerisme en de economie waren ernstig geschaad. Het toerisme was goed geweest voor vijftien procent van de nationale economie van het land, terwijl de economie met drie procent was gekrompen. Mossad-analisten zeiden dat het land voor de wederopbouw tweeënhalf miljard dollar nodig zou hebben. Israël had 144 mensen verloren en er waren honderden andere Israëliërs gewond geraakt. De oorlog had Israël 1,6 miljard dollar gekost – wat overeenkwam met één procent van het bruto nationaal product. De zeer belangrijke toeristenindustrie was met vijftig procent ingezakt, en dat zou nog een hele tijd zo blijven. President Bush en premier Blair hadden allebei een vernederende nederlaag geleden door geloof te hechten aan Ehud Olmerts verzekering bij het begin van het conflict dat het een uiterst korte strijd zou zijn. Maar zelfs toen dat onwaarschijnlijk begon te lijken, hadden zij niets gedaan om een eind aan de strijd te maken. Die houding had in de moslimwereld uiteraard de mening versterkt dat het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten altijd de kant van Israël zouden kiezen.

Toen de Israëlische troepen zich schoorvoetend uit Libanon terugtrokken, waren velen van hen verbitterd en kwaad. Ze kankerden over het feit dat ze in de smorende hitte de oorlog in waren gestuurd, zonder genoeg water om te drinken, zodat ze zich de veldflessen van gedode Hezbollah-strijders hadden moeten toe-eigenen. Tegen de tijd dat ze Israël bereikten, tekenden veel militairen een petitie met klachten vanwege ‘incompetentie op alle niveaus’ over de wijze waarop de oorlog was geleid. Andere militairen zetten uit protest tenten op bij overheidsgebouwen in Jeruzalem; zij verweten premier Ehud Olmert en zijn adviseurs ‘onsamenhangend leiderschap’ en eisten dat zij ter verantwoording zouden worden geroepen. Die visie werd gedeeld door de analisten van de Mossad. Op de bovenste etage van het Mossad-gebouw heerste ook woede over het feit dat Ehud Olmert een oude vriend van hem, Ofer Dekel, een voormalige directeur van de Shin Bet – de binnenlandse veiligheidsdienst – had verzocht een poging te ondernemen om onderhandelingen met Hezbollah te beginnen over vrijlating van de twee ontvoerde soldaten. Meir Dagan hield zijn naaste medewerkers voor dat het nog te vroeg was voor zo’n poging.

In de straten van de Israëlische steden nam de woede toe. Brigadegeneraal Yossi Hyman, de hoogste commandant van de parachutisten, beschuldigde het hoofdkwartier van de IDF van ‘de zonde

der hoogmoed', terwijl hij tegelijkertijd er zijn spijt over betuigde dat hij zijn eigen soldaten niet beter op oorlog had kunnen voorbereiden. Een groep reservisten stuurde een vernietigende veroordeling van de IDF-bevelhebbers aan de minister van Defensie, Amir Peretz. Dit document verweet de bevelhebbers 'chronische besluiteloosheid, onvermogen tot het nemen van rationele beslissingen en een gebrek aan voorbereiding en oprechtheid'. Nooit eerder had de Israëlische militaire elite zo'n zware aanval te verduren gekregen.

Meir Dagan was lang niet de enige die inzag dat Israël, als het – in een islamitische wereld die steeds vastbeslotener werd om de Joodse staat van de wereldkaart te vagen – wilde voortbestaan, dringend van zijn fouten moest leren en zich diende aan te passen. De publieke opinie drong steeds meer op Olmerts aftreden aan, samen met een paar van zijn generaals. Tot degenen die inderdaad hun ontslag indienden, behoorde chef-staf generaal Dan Halutz. De premier bleef op zijn post. Pas toen er strafvervolging tegen hem werd ingesteld, op grond van betrokkenheid bij corrupte financiële transacties, maakte hij bekend dat hij in oktober zijn ambt zou neerleggen om te gaan strijden voor zuivering van zijn naam.

Terwijl er een onbehaaglijke wapenstilstand in Libanon tot stand kwam, was het einde van operatie-Overt – waaraan de Mossad deelnam als een van in totaal zes inlichtingendiensten – in zicht. MI5 hield alle studenten uit het Midden-Oosten tegen het licht die naar het Verenigd Koninkrijk waren gekomen voor een studie thermochemie, de discipline waartoe ook het vervaardigen van vloeibare springstoffen behoort. Dit onderzoek strekte zich ook uit tot alle Britse ondernemingen die sinds 11 september 2001 studenten uit het buitenland in dienst hadden gehad. Dit gebeurde uit vrees dat een van die studenten gerekruteerd kon zijn door een van de twee terroristische cellen waarvan MI5 nu met zekerheid wist dat ze connecties met Al-Qaida onderhielden. Ook was MI5 er nu van overtuigd dat het in het complot draaide om het opblazen van vliegtuigen op de transatlantische route vanaf Heathrow naar de Verenigde Staten.

De onderzoekers van de Mossad hadden MI5 al gewezen op de meest effectieve manier om vloeibare springstof een vliegtuig in te smokkelen: twee afzonderlijke stabiele, vloeibare ingrediënten die in een vliegtuigtoilet met elkaar konden worden vermengd tot een krachtige springstof. Hun onderzoek had tevens uitgewezen dat in een tandpastatube of shampoofles verborgen nitroglycerine, in combinatie met een in een mobieltje verborgen detonator, een krachtige bom kon zijn. Een andere methode was het gebruik van twee heldere chemicaliën,

verborgen in een frisdrankflesje of iets dergelijks. Zoals al gezegd zou de beste kandidaat hiervoor TATP zijn: heldere vloeistoffen als triaceton en triperoxide die na vermenging de vaste vorm van een kristallijn wit poeder aannemen. Op 7 juli 2005 hadden zelfmoordterroristen hiervan al gebruikgemaakt voor de zware explosies in de ondergrondse van Londen. Ehud Keinan, werkzaam bij het Technisch Instituut in Tel Aviv, een man wiens expertise voor de Mossad van onschatbare waarde was, vertelde mij:

Er zijn diverse manieren om vloeibare springstoffen te maken. Ik denk dat terroristen gebruik zullen maken van een stof uit de peroxidefamilie, omdat het relatief gemakkelijk is zulke springstoffen te laten detoneren. Je hebt er geen ontstekingsmechanisme of booster voor nodig. Een brandende sigaret of lucifer is al voldoende. De basisingrediënten hiervoor zijn in praktisch ongelimiteerde hoeveelheden verkrijgbaar bij bouwmarkten, apotheken, leveranciers van bestrijdingsmiddelen en zelfs supermarkten. Het treurige is dat de meeste luchthavens nog niet zijn uitgerust met de apparatuur voor het ontdekken van deze springstoffen. Het probleem is dat er geen effectieve manier bestaat om een zelfmoordterrorist tegen te houden die een op peroxidebasis gemaakte bom op zijn lichaam of in zijn handbagage bij zich heeft.

De chemici van de Mossad kwamen tot de conclusie dat het, hoewel het moeilijk zou zijn een lijntoestel met één vloeibare springstofbom op te blazen, zoiets wel mogelijk zou zijn door meerdere van die bommen mee te nemen en ze bij vensters of ontsnappingsluiken te plaatsen. Maar zelfs een kleine bom kan al krachtig genoeg zijn om de leidingen van het hydraulische besturingssysteem te vernielen. De MI5-chemici hadden de precedenten voor dergelijke aanslagen aan boord van een lijntoestel bestudeerd. In juni 1985 hadden militante Sikh een lijntoestel van Air India boven de Atlantische Oceaan opgeblazen, waarbij alle 329 passagiers waren omgekomen. Op dezelfde manier was Vlucht 103 van Pan-Am op 21 december 1998 boven de Schotse stad Lockerbie opgeblazen. In 1995 hadden Al-Qaida-terroristen een aanval op een aantal lijntoestellen boven de Grote Oceaan gepland. Een ervan, eigendom van Philippine Airlines, werd het slachtoffer van een aanslag met een van nitrocellulose vervaardigde bom, waarbij een passagier werd gedood en tien anderen gewond waren geraakt. Op 22 december 2001 deed Richard Reid, een Britse volgeling van Osama bin Laden, een poging om Vlucht 63 van American Airlines tijdens de vlucht van Parijs naar Miami op te blazen. Hij had de springstof in zijn schoenen verstopt.

De bijzonderheden van al deze aanslagen waren op de schermen van het Joint Terrorism Analysis Centre (JTAC) in Londen te zien. Op een warme zondagavond in augustus begon het rode lampje op het bureau van de officier van dienst te knipperen. Hij werd gebeld door het hoofd van MI5, Eliza Manningham-Buller. Enkele ogenblikken daarvoor was haar meegedeeld dat een supergeheim en met veel geduld uitgevoerd, vier maanden durend onderzoek door MI5, MI6, de Mossad, de CIA en de Pakistaanse inlichtingendienst, op het punt stond een climax te bereiken. John Scarlett, haar collega van MI6, had zojuist een gecodeerde 'flash'-mail van een agent in Karachi ontvangen. De Pakistaanse inlichtingendienst had bevestigd dat Al-Qaida op het punt stond een reeks aanslagen op Britse en Amerikaanse transatlantische lijnvluchten vanaf Heathrow te beginnen. Dit was het moment van het grootste terroristische gevaar dat Engeland ooit had bedreigd en dat het JTAC in de toestand van 'hoogste staat van paraatheid' had gebracht. Snel werd Tony Blair ingelicht; hij belde Bush. Vervolgens werden de belangrijkste functionarissen van het crisisteam van de overheid, Cobra, ingelicht, net als sir Ian Blair, de hoogste politieofficier in het Verenigd Koninkrijk. Ook werden de directeuren van luchtvaartmaatschappijen en de directeur Beveiliging van de Kanaaltunnel gewaarschuwd. Alle hoofden van buitenlandse inlichtingendiensten werden op de hoogte gebracht. Tegen die tijd liepen de Anacapa-schema's al vol, flitsten de gegevens over de plasmaschermen van het JTAC en knipperden de led-lampjes van talloze telefoons. De volgende zes dagen stroomde informatie de werkstations in en uit, die stuk voor stuk waren uitgerust met de modernste communicatiemiddelen. Deze informatie, gewoonlijk alleen uitgewisseld met de CIA en de Franse en de Duitse inlichtingendienst, werd nu toegezonden aan alle andere inlichtingendiensten. De vraag waarop iedereen dringend antwoord wilde hebben, was: hadden zij slechts een 'fluistering in de wind' opgevangen over het tijdstip waarop dit complot tegen de lijnvliegtuigen zou worden uitgevoerd? Uit Rome was de eerste indicatie afkomstig. De SIMSI, de Italiaanse inlichtingendienst, zei een groot aantal vermoedelijke terroristen onder surveillance te hebben. Een van die verdachten had toegegeven dat de aanslagen 'heel spoedig' zouden plaatsvinden.

Er werd een beroep gedaan op de experts van Porton Down om advies uit te brengen over het soort springstof dat zou worden gebruikt. Dag en nacht stroomden er surveillance-rapporten via de werkstations binnen. Na hun lange werkdagen deden de mannen en vrouwen van het centrum een hazenslaapje in een daarvoor ingerichte ruimte in de kelder

van het gebouw. Een van die rapporten was afkomstig van een undercoverteam van MI5 nabij een huis in High Wycombe, in het graafschap Buckinghamshire. Andere teams zonden rapporten uit Zuid-Londen en Birmingham. De specialisten van het GCHQ analyseerden telefoongesprekken vanuit verdachte woningen. MI5 had in de plaatsen waar de verdachten woonden geavanceerde surveillancecentra ingericht. Sommige verdachten waren ingeburgerd in de Britse samenleving, maar brachten geregeld bezoeken aan familie in Pakistan en elders. De JTAC had van de Pakistaanse inlichtingendienst nadere bijzonderheden ontvangen. Deze verdachten werden in het JTAC-jargon 'Trojanen' genoemd, mensen die in het land zelf waren geboren en gerekruteerd konden zijn als terroristen. Hun mobieltjes werden afgeluisterd. Heel hun doen en laten werd gevolgd. Radiogolven werden weerkaatst door ruiten om de gesprekken in de ruimte daarachter te volgen. Met de nieuwste technologie werden duizenden e-mails doorgelicht. De informatie van alle surveillanceteams werd bestudeerd door een jurist van het JTAC om ervoor te zorgen dat hun bevindingen voor de rechter acceptabel zouden zijn.

Tweeënzeventig uur later was er genoeg informatie verzameld om tot arrestaties over te gaan. Er werden tweeëntwintig mensen in hechtenis genomen. Tot hen behoorden een Brit die zich tot de islam had bekeerd, en een jongen van zeventien. Het werk in het JTAC ging echter door teneinde de volle omvang van het complot aan het licht te brengen. Scotland Yard liet weten dat het misschien wel een jaar kon duren voordat de verdachten zouden worden voorgeleid.

In Tel Aviv ontving Meir Dagan een telefonisch bedankje van Eliza Manningham-Buller. Ze eindigde met: 'We mogen ze dan misschien niet allemaal te pakken hebben, maar het is een goed begin.' Voor Dagan was het een bevredigend resultaat en rechtvaardigde datgene wat de Mossad probeert te doen.

In september 2006 was de terugkeer van de eerste verkoelende briesjes iets waarnaar de burgers van Israël en die van Libanon en de Palestijnen in de Gaza-strook reikhalzend naar uitkeken. In deze periode kookten Joodse moeders *borscht* (bietensoep), wandelden jonge geliefden door de Cardo, de overdekte straat in de Joodse wijk van Oud-Jeruzalem, en zeiden de gelovige moslims in de koelte van de Haram al-Sharif, de enclave in de moslimwijk die de Al-Aqsa-moskee en de Rotskoepelmoskee omvat (de op twee na heiligste plaats van de moslimwereld), hun gebeden. Ook dit ging door zoals het al eeuwenlang was gegaan: geritualiseerde handelingen die even oud zijn als het dragen

van de *talliet*, het Joodse gebedskleed, of de *kaffiyeh*, de geblokte Arabische hoofddoek.

Nu echter werden de gedachten van de bewoners van het Heilige Land door andere zaken in beslag genomen. In de Gaza-strook werd nog steeds gevochten, vanwege de guerrillastrijd van Hamas met zijn raketten en de represailles van Israël. De Israëlische luchtmacht voerde overal in de Gaza-strook precisiebombardementen uit. De Shin Bet pakte steeds meer legaal gekozen leden van het door Hamas gedomineerde parlement op, op basis van de beschuldiging dat zij tot een organisatie behoorden waarvan de militaire tak verantwoordelijk was voor de voortgaande ontvoeringen, raketaanvallen en zelfmoordaanslagen.

In Israël zelf lieten de gevolgen van de oorlog in Libanon zich nog altijd gelden: dagelijks werd er geroepen om het ontslag van degenen die geacht werden verantwoordelijk te zijn voor het mislukken van de oorlog. In het begin van het conflict had stafchef Dan Halutz, nadat zijn luchtmacht vierenvijftig raketlanceerinrichtingen van Hezbollah had vernietigd, bekendgemaakt: ‘Wij hebben de oorlog gewonnen.’ Nu werd in de straten van de Israëlische steden openlijk de spot gedreven met die woorden, toen na vijf weken strijd duidelijk werd dat ook het laatste sprankje optimisme was gedoofd en dat het over was met de reputatie van onoverwinnelijkheid van de Israëlische strijdkrachten. In plaats van de feesten die op vroegere triomfen waren gevolgd, was de lucht vervuld van woede over de slechte opleiding van de soldaten en hun verouderde materieel. De diep vernederde Halutz schreef een brief aan zijn soldaten waarin hij erkende: ‘Er zijn fouten gemaakt en die zullen worden gecorrigeerd.’ Naarmate de septembermaand vorderde, was het verre van duidelijk of de achtenveertig jaar oude straaljagerpiloot, die zich in de Arabisch-Israëlische Oorlog van 1973, beter bekend als de Jom Kippoer-oorlog, zo had onderscheiden, zijn baan zou houden. Een opinieonderzoek gaf aan dat 54 procent wilde dat Halutz ontslag zou nemen.

Hoewel Ehud Olmert had aangekondigd een openbaar onderzoek naar het verloop van de oorlog te zullen initiëren, deed dat nauwelijks iets af aan de woede van de natie tegen zijn persoon. Drieënzestig procent van de ondervraagden bij dat opinieonderzoek wilde dat hij onmiddellijk terug zou treden; voor zijn minister van Defensie, Amir Peretz, was de uitslag nog ongunstiger, 74 procent van de ondervraagden eiste dat hij zo snel mogelijk zijn ministerschap zou neerleggen. Beide politici waren in overweldigende mate overvleugeld door Halutz en diens grote vertrouwen op de kracht van zijn luchtmacht, die Israël in eerdere

conflicten snelle triomfen had bezorgd. De Mossad-analisten die de vinger aan de pols van de publieke opinie hadden gehouden, hadden eveneens vastgesteld dat er onder veteranen van de IDF bezig was consensus te ontstaan over de mening dat Halutz niet had ingezien dat een luchtmacht er alleen was om grondtroepen steun te verlenen en onmogelijk in staat was een moderne oorlog te winnen. Het was een visie die Meir Dagan al in de eerste besprekingen in de *war room* naar voren had gebracht. Hij had op de kalme, glasheldere manier die zijn handelsmerk was sinds hij de leiding van de Mossad op zich had genomen, betoogd dat luchtaanvallen gesteund dienden te worden door grondtroepen die sterk genoeg waren om Hezbollah terug te drijven uit het grensgebied. Inmiddels waren er echter onder het volk ook de eerste geruchten de ronde gaan doen die zouden verklaren waarom de inlichtingendienst – in het verleden toch altijd de doorslaande factor in iedere oorlog die Israël had uitgevochten – zo onmachtig was geweest.

Waarom had de Mossad niet ruim vóór het begin van de strijd vastgesteld waar de raketlanceerinrichtingen van Hezbollah zich exact bevonden? Waarom hadden de Mossad-agenten de terugvalposities van die lanceerinrichtingen niet in kaart gebracht? Waarom waren zij niet in staat geweest het doen en laten van Hassan Nasrallah effectief te volgen?

Hoewel Hezbollah in Beiroet in triomf door de straten marcheerde, had ook die organisatie zware verliezen moeten incasseren. De overlevenden waren er getuige van hoe vijftig soldaten van de Franse genietroepen op de kust landden, als voorhoede van de zevenduizend man sterke troepen van de Verenigde Naties die de landen van de Europese Unie hadden beloofd te sturen als bewakers van de vrede. De Verenigde Naties hadden ook uit verscheidene moslimlanden – waarvan sommige Israël niet eens als staat erkenden – aanbiedingen voor het sturen van troepen gehad. Dit beloofde niet veel goeds voor de toekomst, vooral niet toen Bashar al-Assad van Syrië opnieuw dreigend verkondigde dat ‘spoedig de tijd zal komen dat wij de Hoogvlakte van Golan met geweld zullen heroveren’.

De eigenlijke dreiging kwam echter uit Iran. Niet alleen had dat land als enige profijt getrokken van het conflict, maar ook hadden de soennieten en sjiieten in dat land de handen ineengeslagen door eendrachtig te verklaren dat zij de vervloekte ongelovigen zouden verpletteren. Hoewel de ayatollahs nog maar drie jaar eerder, geïntimideerd door de invasie van Irak, nog met de rug tegen de muur hadden gestaan, was Iran nu naar voren gekomen als de invloedrijkste mogendheid in dit deel van de islamitische wereld. Die status had het

veroverd door middel van sluw opportunisme en de grove misrekeningen van Irans vijanden. Iran had het dreigen met economische sancties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties – wegens de halsstarrige weigering om een eind te maken aan de productie van verrijkt uranium voor kernbommen –genegeerd óf een subtiele diplomatieke vertragingstactiek gevolgd. In die eerste week van september demonstreerde Iran eens te meer zijn minachting voor de Verenigde Naties toen dat land een 'nieuwe fase' in de productie van zwaar water aankondigde, zonder zich iets aan te trekken van de oppositie van het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie. De Mossad had al ontdekt dat de zwaarwaterfabriek al sinds half augustus operationeel was.

In een memorandum aan Olmert wees Meir Dagan de zwaarbeproefde premier erop dat India, Pakistan en Noord-Korea allemaal overeenkomstige fabrieken hadden gebouwd om uranium om te zetten in plutonium. De Mossad-analisten geloofden dat de grillige president van Iran rekende op het gebrek aan eenheid binnen de Veiligheidsraad en vooral ook de voortgezette bereidheid van China en Rusland om VN-sancties met hun veto te treffen. John Bolton, de Amerikaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties, had gewag gemaakt van het opleggen van economische sancties door een 'coalitie van bereidwilligen'. Zouden Jacques Chirac en Tony Blair daaraan meewerken? De politieke rol van beide leiders was al bijna uitgespeeld.

In een profetisch memorandum schreef een Mossadanalist eind augustus: 'De wereld dient onder ogen te zien dat Iran vastbesloten is een kernmogendheid te worden. Dit zal onvermijdelijk leiden tot een wapenwedloop. Syrië zal erdoor worden aangemoedigd ook te kiezen voor de "nucleaire optie". Het is heel goed mogelijk dat Saudi-Arabië dat ook zal doen. Voor Egypte geldt hetzelfde. Wij zullen dan worden geconfronteerd met een nieuwe en buitengewoon gevaarlijke situatie.'

Het was tegen deze achtergrond dat Olmert zijn bevelhebber van de luchtmacht, generaal-majoor Elyezer Shkedy, tot de opperbevelhebber van een nieuwe afdeling van de IDF benoemde, die de naam 'Het Iranfront' meekreeg. De taak ervan was tweeledig. Om te beginnen de Mossad opdracht geven tot het verwerven van 'alle mogelijke inlichtingen binnen de grenzen van Iran, met alle mogelijke middelen'. De informatie moest dan de hoeksteen vormen van een effectief krijgsplan. Na Shkedy's benoeming was Meir Dagan zijn eerste bezoeker. Enkele uren lang zette Shkedy – de negenenveertigjarige zoon van ouders die de holocaust hadden overleefd, wiens kostbaarste bezit een foto was van een Israëlische F-15 die boven Auschwitz vloog – zijn

verlangens uiteen. Dagan vroeg hem welke tijd daarvoor beschikbaar was. Shkedy antwoordde: ‘De lijst van opties wordt steeds korter. Volgens de huidige schattingen hebben we misschien nog net een jaar voor we moeten beslissen.’ Uiteraard zou die beslissing niet in Israël worden genomen, maar uiteindelijk afkomstig zijn uit Washington, genomen door het Pentagon en vanuit het Oval Office bekendgemaakt door George W. Bush. Hij had zijn kernkabinet –Cheney, Rumsfeld en Rice – al gezegd dat Israël ‘uit hetzelfde psal-menboek zingt als wij’. Over Irans intenties bestaat geen verschil van mening; dat land gaat alles doen wat het kan om een kernmogendheid te worden.’

Intussen liet Mohammed-Reza Bahonar, de plaatsvervangend voorzitter van het Iraanse parlement en een verstokte, ultraconservatieve aanhanger van president Ahmadinejad, vanuit Teheran de waarschuwing horen dat Iran zou overwegen zich terug te trekken uit het nucleaire nonproliferatieverdrag ‘als ons geduld ten opzichte van de internationale gemeenschap opraakt; dan zal ons land zich misschien gedwongen zien kernwapens te ontwikkelen, bij wijze van verdedigingsmaatregel’.

In Tel Aviv zei Meir Dagan tegen zijn naaste medewerkers dat ‘de wijzers van de klok nog dichter naar middernacht zijn gekropen’.

In Londen was een andere klok tot stilstand gekomen, althans voor dat moment: het rapport over het onderzoek naar de dood van princes Diana, negen jaar eerder, stagneerde. De *royal coroner* (een soort onderzoeksrechter). Dr. Michael Burgess, die de inhoud van het rapport van Lord Stevens kende, had zich tot ieders verbazing teruggetrokken, omdat hij het ‘te druk’ had voor het leiden van de belangrijkste en meest geruchtmakende zaak van zijn loopbaan als onderzoeksrechter – of van welke andere onderzoeksrechter ook. In een schrijven aan de belanghebbenden, waaronder prins Charles en Mohamed al-Fayed, had de hoffelijke Burgess het ‘over mijn zware en constante werkdruk’. Hoewel de negende jaardag van de dood van Dodi al-Fayed en lady Di werd herdacht door de jaarlijkse stroom bezoekers aan de plaats waar hun limousine die fatale nacht in Parijs was verongelukt, werden er nog steeds vragen gesteld en speculaties gesponnen. Had dr. Burgess zich soms teruggetrokken omdat hij onder druk was gezet om te verklaren dat het ongeluk niet meer was geweest dan dat, een tragisch ongeval? Of had hij dit gedaan omdat hij weigerde uit te sluiten dat het om moord ging en machtige lieden in de inlichtingengemeenschap en de Britse koninklijke familie hun gezamenlijke invloed hadden uitgeoefend om iedere verdenking van vuil spel weg te nemen? Vaststond dat er, als het eindelijk alsnog tot een hoorzitting mocht komen, maanden zou moeten

worden gezocht naar een geschikte vervanger van de zestigjarige Burgess. In de loop van augustus 2006 begon het ernaar uit te zien dat lord Falconer, de minister van Justitie en voorzitter van het Hogerhuis, niet in staat was zo iemand te vinden. Lord Stevens, die het onderzoek naar de beide sterfgevallen had geleid, wist dat een nieuwe onderzoeksrechter zich door een lijvig dossier zou moeten worstelen om vertrouwd te raken met de inhoud, vastgelegd op tienduizend vellen A4. Hij of zij zou er maanden voor nodig hebben. De ervaren Stevens wist dat, zodra een nieuwe *royal coroner* de resultaten van het tweeënhalf jaar durende onderzoek van zijn team onderzocht, hij ‘gegarandeerd om aanvullend onderzoek zou vragen’. Dat zou, zoals een van zijn door hem persoonlijk geselecteerde rechercheurs mij zei, ‘nog een jaar of meer aan ons werk zal toevoegen’. In zijn vriendenkring had lord Stevens zich laten ontvallen dat het onderzoek ‘zich nog jaren kan voortslepen’.

In september 2006 werd ervan uitgegaan dat de vroegste datum waarop een hoorzitting zou kunnen worden gehouden ergens in 2007 of zelfs 2008 zou zijn. Zelfs dan vroegen de complottheoretici zich af of alles wel zou worden onthuld. In hoeverre was ‘de gedeeltelijke balseming’ van Diana een routine-aangelegenheid geweest? Waarom had de NSA in Washington de video- en geluidsbanden van de surveillance tijdens de laatste weken van het leven van Dodi en Diana nooit vrijgegeven? Konden die banden iets essentieels aan het onderzoek bijdragen? Zou het leven van het paar gespaard zijn gebleven als zij hun veiligheidsgordels om hadden gehad toen hun Mercedes hen naar hun dood tegemoet raasde? Was Diana zwanger geweest? Haar boezemvriendin Rosa Monckton had de onderzoekers van Stevens verteld dat Diana’s menstruatiecyclus op 20 augustus 1997 was begonnen, elf dagen voor haar dood, toen zij en Diana afscheid van elkaar hadden genomen. Zelfs toen waren er nieuwe vragen gesteld. Hoelang had zij gemenstrueerd? Had ze zwanger kunnen zijn op het moment dat haar cyclus eindigde? En tot slot, wat hadden de rechercheurs over de rol van de inlichtingendiensten ontdekt, niet op de laatste plaats de Mossad?

In een van de verrassende perscommuniqués die kenmerkend waren geworden voor de regering-Blair, werd bekendgemaakt dat er negen jaar na Diana’s dood een vervanger voor de *royal coroner* was gevonden: barones Elizabeth Butler-Sloss, een gepensioneerde rechter van de Britse Hoge Raad. Zij had erin toegestemd haar pensionering te onderbreken om de leiding van het onderzoek naar Diana’s dood op zich te nemen. Een indicatie voor het immense leeswerk dat haar wachtte, kwam in de

openbaarheid toen Lord Stevens verklaarde dat zijn rechercheurs zo'n vijftienhonderd getuigenverklaringen hadden verzameld, nog veel meer dan het eerdere totaal.

Op de dag dat Butler-Sloss werd benoemd, publiceerde de voormalige butler van Diana, Paul Burrell, zijn nieuwste onthullingen over haar dood. Het boek bevatte een vertrouwelijk proces-verbaal van de politie over de persoonlijke eigendommen die op de plaats van het ongeval waren aangetroffen. Deze inventaris was opgesteld door een hoofdinspecteur van de Parijse Brigade Criminelle, Christophe Boucharin, en droeg de aanduiding BC No. 288/97. Er werden veertien artikelen op vermeld, zoals een paar zwarte schoenen van Versace, maat 40, een ceintuur van Ralph Lauren, een mobieltje van het merk Motorola, een gouden horloge van Jaeger-Lecoultre, een paarlen armband van Bulgari, opgesloten tussen met diamanten bezette sloteinden, plus een gouden ring. In een voetnoot had hoofdinspecteur Boucharin geschreven: 'Het personeel van de begrafenisondernemer heeft de verantwoording voor alle voorwerpen genomen. Zij deden de armband om Diana's rechterpols en de ring aan haar rechterhand.' Burrell schreef erbij dat 'zij naar mijn advies heeft gehandeld en de ring, die zij van Dodi had gekregen, aan haar rechterringvinger droeg, als vriendschapsring; en niet aan haar linkerhand, want dat zou zijn uitgelegd als een verlovingsring'.

Dat zij de ring aan haar rechterhand droeg, zou in strijd zijn met de aanhoudende bewering van Mohamed al-Fayed dat zijn zoon en Diana zich zouden hebben verloofd. Het waarheidsgehalte daarvan zou een van de talloze factoren zijn die barones Butler-Sloss in overweging diende te nemen als zij uiteindelijk de hoorzitting voorzat.

Deze nieuwste ontwikkelingen werden zorgvuldig toegevoegd aan het dossier in het Mossad-archief in Tel Aviv. Meir Dagan had besloten de Mossad niet bij het onderzoek betrokken te laten raken. Hem was niets ter ore gekomen dat zijn oordeel kon veranderen.

Toen Dagan later in een overheidslimousine door Washington naar zijn afspraak werd gereden, zag hij aan de overkant van de rivier de Potomac op de erebegraafplaats Arlington de in keurige rijen opgestelde grafzerken staan. Deze begraafplaats verschilde totaal van het uit gladgeschuurde zandsteen opgetrokken monument bij Glilot, even ten noorden van Tel Aviv, met de erin uitgehakte namen van de doden wier nagedachtenis de Mossad eerde. De lange schaduw van het Washington Monument gaf aan dat binnenkort de duisternis zou vallen. Op het trottoir repten mensen zich nog voort terwijl de lichten in de gebouwen uitgingen en de vlaggen gestreken werden. Als er al een tijd van het jaar

was waarin Meir Dagan graag in Washington wilde zijn, dan was het de maand september. Tot dan staat er nauwelijks een briesje en is de lucht vervuild door uitlaatgassen en ozon, waardoor er vaak een waas over de stad hangt. Volgens veel bezoekers is dat een mengeling van uitlaatgassen en de vochtige moeraslucht rond de stad. Cynische bewoners van de stad wisten het beter: zij zeiden graag dat het een verstikkende mengeling is van slechte adem en vastgeroeste hoop, die giftig wordt zodra de zon doorbreekt. Kortom, het was allemaal de schuld van de overheid.

Het was de duistere kant van Washington, de CIA, die de Mossad-baas eens te meer naar de hoofdstad had gebracht. Hij was aangekomen op het tijdstip dat de machtige huichelaars van Washington hun documenten plegen weg te bergen en alle telefoontjes die zij niet hebben beantwoord tot de volgende ochtend te negeren. Degenen zonder toekomst gingen naar huis, naar hun gezin. De ambitieuzen, zo wist Dagan, hadden nog andere plichten te vervullen. Een late borrel op een ambassade, en – nog later – een diner met vrienden en vijanden. Dit was de tijd om iemand stilletjes te laten delen in een geheim, of om de reputatie van een opponent te besmeuren.

Voor zijn vertrek uit Tel Aviv had Meir Dagan gehoord dat Rafi Eitan – de voormalige directeur Operaties van de Mossad en nu namens de Gepensioneerdenpartij minister in de coalitie waarvan Ehud Olmert hoopte dat ze hem in staat zou stellen aan het roer te blijven – de hele burgerij had opgeroepen de versterkte kamers en schuilkelders in gereedheid te brengen, anticiperend op een mogelijk conflict met Iran. De eens zo heimelijk opererende Eitan had zich ontpopt als een vaardig gebruiker van media als radio en televisie.

Bij zijn tussenstop in Londen had Dagan gehoord dat MI5 had ontdekt dat Al-Qaida zijn circa tweeduizend ‘slapende’ trawanten in het Verenigd Koninkrijk een cadeau had gestuurd dat Eliza Manningham-Buller had omschreven als het ‘verst ontwikkelde terroristenhandboek dat ooit in dit land is aangetroffen’. Het document bevatte instructies over het maken van vloeibare springstoffen die nog krachtiger waren dan die welke bestemd waren geweest voor het in 2006 opblazen van tien passagiersvliegtuigen boven de Atlantische Oceaan. De opeenvolgende fasen in het productieproces werden tot in alle bloedstollende details op een dvd van Al-Qaida gedemonstreerd. De instructies op een deel van deze dvd waren vervat in onvervalste kookboekstijl, behalve dan dat de recepten bedoeld waren voor het aanrichten van ongeëvenaarde bloedbaden. Hier volgt een voorbeeld daarvan dat ik heb mogen zien.

Zorg eerst voor de benodigde ingrediënten. Koop ze waar mogelijk altijd in een gewone supermarkt om te voorkomen dat het personeel zich jouw bezoek herinnert. Een ideale basisvloeistof is nitromethaan. Dit is brandstof voor het motortje van een model-vliegtuig. Het dient te worden vermengd met een geschikte chemische stof die het explosief maakt. Draag bij het mengen van de chemicaliën altijd handschoenen om te voorkomen dat ze door lichaamswarmte te vroeg exploderen. Om die reden moet het mengen bovendien in een koele ruimte gebeuren. Het eindresultaat bestaat uit een kristallijn wit poeder. De chemische naam ervan is triaceton-triperoxide. Dit poeder laat zich onopvallend opslaan in gewone plastic flesjes en tubes.

Sidney Alford, president-directeur van Alford Technologies, een grote Britse fabriek van springstoffen, vertelde mij: ‘Iedereen in mijn branche weet dat nitromethaan een explosief is, maar veel mensen – met inbegrip van sommige functionarissen bij de politie en de veiligheidsdiensten – hebben dat nog niet in hun oren geknoopt.’

Een wereldautoriteit op het gebied van vloeibare springstoffen in Tel Aviv, Ehud Keinan, wiens expertise door de Mossad hoog wordt ingeschat, bevestigde dat de details op de ontdekte Al-Qaidadvd ‘uiterst belangrijk zijn in de strijd tegen het terrorisme. Het is heel gemakkelijk zulke springstoffen te fabriceren als je eenmaal weet hoe. De grondstoffen zijn in ongelimiteerde hoeveelheden overal in winkels te verkrijgen.’

Dagan hoorde dat deze dvd was ontdekt tijdens het hoogtepunt van de grootschalige surveillanceoperatie van MI5. Deze was begonnen in Dublin en was geëindigd op de weg naar Chester in Midden-Engeland, toen MI5-agenten zich stortten op een Lancia met nummerplaten uit het jaar 2000, die met de veerboot vanuit Dublin naar Holyhead in Noord-Wales was gekomen. Achter het stuur zat een Engelse dame van middelbare leeftijd die vanuit de Midlands naar de havenstad in Wales was gekomen. Naast haar zat een in Algerije geboren man, eveneens van middelbare leeftijd, die in een chique wijk in Dublin had gewoond. Beide personen waren in het kader van operatie-Overt voortdurend geschaduwd, een operatie die uiteindelijk in maart 2007 had geleid tot de arrestatie van vierentwintig potentiële terroristen. Het paar werd met auto en al naar een safe-house van MI5 in Londen gereden, waar ze werden opgewacht door ervaren ondervragers. Terwijl het paar in afzonderlijke verhoorkamers aan de tand werd gevoeld, onderwierp de technische recherche van MI5 de auto aan een minutieus onderzoek. Toen was de dvd ontdekt.

Ook was Dagan aan de weet gekomen dat MI5 het onderzoek naar een andere Algerijnse terrorist had heropend. De man had vier jaar lang in Lucan gewoond, een voorstad van Dublin. In december 2005 was hij door het gerechtshof van Belfast onder de naam Abbas Boutrab wegens deelname aan een samenzwering tot het opblazen van vliegtuigen veroordeeld tot zes jaar cel. Later werd echter vastgesteld dat Boutrab niet zijn echte naam was, maar een van de negen verschillende aliassen die hij gebruikte, gevonden op paspoorten op een onderduikadres van Al-Qaida in Ierland.

De Ierse Republiek was voor de Mossad in toenemende mate een bron van zorg geworden, nadat in de nasleep van 11 september 2001 was komen vast te staan dat Al-Qaida diep was geïnfiltreerd in de bloeiende moslimgemeenschap van Dublin. De kleine binnenlandse veiligheidsdienst van Ierland had dankbaar het aanbod tot hulp van de Mossad, MI5 en andere Europese inlichtingendiensten geaccepteerd. Samen hadden deze diensten allerlei surveillanceoperaties op touw gezet, terwijl het Britse GCHQ, de telefoontjes en e-mails van de verdachten had onderschept. Een van de resultaten was dat Abu Hamza al-Masri, de radicale imam die van plan was politiek asiel in Ierland aan te vragen, werd gearresteerd op grond van een Amerikaanse uitleveringsverzoek teneinde in de Verenigde Staten terecht te staan wegens terroristische activiteiten. Hamza bevond zich nu in een van de strengbeveiligde Britse gevangenissen, Belmarsh, waar hij een vonnis uitzat wegens betrokkenheid bij terroristische activiteiten. Hamzsa had ten onrechte geloofd dat de lange geschiedenis van de politieke vleugel van de IRA, Sinn Féin – die vaak had kunnen verhinderen dat IRA-verdachten vanuit de Verenigde Staten naar Noord-Ierland werden uitgeleverd om daar terecht te staan – er wel voor zou zorgen dat hij niet naar Amerika werd uitgeleverd. Hij rekende erop dat de regering in Dublin op juridische problemen zou stuiten, want Ierland heeft net als andere Europese landen strenge uitleveringswetten. In 2008 weigerde de Ierse regering bijvoorbeeld nog steeds de drie leden van de ‘Gecontinueerde IRA’ naar Colombia uit te leveren. Zij leidden bij de grens met Noord-Ierland nog altijd een teruggetrokken leven.

Het afgelopen jaar was Al-Qaida in Ierland begonnen met een intensieve rekruteringsactie voor de jihad onder jonge moslims. MI5-agenten hadden ontdekt dat anderhalve ton kunstmest op basis van ammoniumnitraat die in Londen was aangetroffen, vanuit Ierland naar Engeland was gesmokkeld. Als dat spul tot ontploffing was gebracht, zouden er meer doden zijn gevallen dan bij het bloedbad in de treinen in

Madrid. Ook hadden de agenten ontdekt dat er jaarlijks honderdvijftigduizend ton van dit dodelijke spul vanuit Rusland wordt verscheept en dat er in de havens van de Ierse Republiek maar weinig controle is op wie deze kunstmest in ontvangst neemt. Een MI5-agent had vastgesteld dat een terrorist moeiteloos een halve ton kunstmest bij leveranciers van landbouwbenodigdheden in de Republiek kon kopen. De kunstmest lag in plasticzakken in de tuin die de agent had onderzocht. Om er een explosief van te maken, hoefden de terroristen alleen maar de kalium in de kunstmest van het ammoniumnitraat te scheiden, het spul te doordrenken met gewone stookolie en er een detonator in te steken.

De grote bezorgdheid hierover werd tegenover mij onderstreept door het hoofd van de Noord-Ierse terreurbestrijdingseenheid, hoofdinspecteur Andy Sproule van de Serious and Organized Crimes Unit: ‘Er komen steeds grotere hoeveelheden van deze kunstmest Ierland binnen en het is niet eens wat het volgens de vrachtbrieven zou zijn. Het gehalte aan ammoniumnitraat is te hoog, dus is het gevaarlijk.’ Het sinds 1996 geldende verbod ervan in Noord-Ierland, zodat het niet aan de IRA kon worden doorgeleverd, heeft geleid tot een opmerkelijke verhoging van de importcijfers van deze dodelijke kunstmest in de Ierse Republiek. Het wordt aangevoerd in zeecontainers en is afkomstig van Russische fabrieken nabij het Oeralgebergte. Vóór 2001 werd er nauwelijks kunstmest met hoge kalium- en ammoniumnitraatgehaltes geïmporteerd. De Irish Fertilizers Manufacturers Association, of IFMA, de Ierse federatie van kunstmestfabrikanten, had een gat in de markt ontdekt en was Russische kunstmest gaan importeren. In 2003 was dat 120.000 ton; een jaar later al 150.000 ton en het totaal groeide nog steeds.

Dit was een van de kwesties die Meir Dagan ter sprake wilde brengen bij generaal Michael Hayden, die in 2006 als opvolger van George Tenet was benoemd. Hun afspraak in Washington zou hun eerste ontmoeting zijn. Op de agenda stond onder meer de nog steeds voortdurende Hezbollah-actie om in de Bekáa-vallei en Zuid-Libanon Mossad-informanten op te sporen. Verscheidene van hen hadden hun eigen leven en dat van hun gezinsleden op het spel gezet door de Mossad de opslagplaatsen van raketten te wijzen. Hassan Nasrallah had hun opsporing hoge prioriteit gegeven. Een ander discussiepunt was het onvermogen van de Israëlische inlichtingendienst om de Hezbollah-leider en zijn naaste medewerkers op te sporen en gevangen te nemen.

De beide spionnenbazen zouden voorts elkaar op de hoogte stellen van de stand van zaken met betrekking tot het achterhalen van de identiteit van een man met een raadselachtige naam: Rakan Ben

Williams. Was hij inderdaad wat hij beweerde te zijn, een Amerikaan die zich tot de islam had bekeerd? Al-Qaida beroemde zich er al op honderden van zulke aanhangers te hebben. Of was het de codenaam van een terroristencel of -groep? In Londen deden analisten van MI5 pogingen te ontdekken of de naam betrekking had op een van de arrestanten van operatie-Overt. Intussen was 'Williams' doorgegaan met het uiten van dreigementen via het internet. Ze waren ondertekend met 'Al-Qaida's undercoverstrijder in de VS'. De stijl wekte echter het vermoeden dat de auteur een vrouw kon zijn. Of misschien een mannelijke of vrouwelijke onruststoker. Al jaren geleden had Meir Dagan begrepen dat de strijd tegen het terrorisme geplaagd werd door uiterst kien bedachte nonsens. Hoe exotisch zulke dingen ook mochten lijken, er moest toch onderzoek naar worden gedaan. De instructeurs van de Mossad-opleidingsschool hielden hun cursisten geregeld voor dat, vanaf het moment dat de mens zich had onderscheiden als een unieke soort onder de zoogdieren, dat ook het moment was geweest waarop hij zijn primitieve spraakvermogen had gebruikt om te liegen; hij had het vermogen om de wereld op te bouwen of te vernietigen, en zo zou het altijd blijven.

29

Voor dit moment

Net als alle andere inlichtingendiensten van de wereld had de Mossad zich in 2006 schrap gezet voor de vijfde jaardag van de elfde september, de datum van de aanslagen op de Twin Towers en het Pentagon. Sinds de ontdekking van het in Londen gebaseerde complot tot het opblazen van tien Amerikaanse en Britse passagierstoestellen boven de Atlantische Oceaan hadden de analisten van de inlichtingendiensten nauwlettend aandacht geschonken aan wat iemand eens omschreef als 'fluisteringen in de wind', op zoek naar een eerste aanwijzing dat deze vijfde jaardag zou worden 'gevierd' met een nieuw grootschalig bloedbad. De analisten van de Mossad concentreerden zich op het jongste dreigement dat Al-Qaida had geuit: dat het spoedig Israël met meer geweld zou treffen dan ooit. De Joodse staat was nog bezig zich te herstellen van zijn onvermogen Hezbollah te vernietigen of een eind te maken aan de raketbeschietingen vanuit de Gaza-strook. De dreiging uit Teheran duurde voort. De islam, een religie die de mensheid zoveel duurzame verworvenheden heeft geschonken en kan bogen op een

opwindende geschiedenis, was door extremisten onder de gelovigen gedegenereerd tot de rabiate vorm die ‘islamisme’ wordt genoemd en oproept tot de eliminatie van iedereen die zich tegen deze ideologie verzet. ‘Dood aan de ongelovigen’, was de strijdkreet waarmee de antiwesterse massabijeenkomsten overal in de islamitische wereld werden besloten.

Op die klaroenstoot waren de eenenzestig rampzalige minuten gevolgd die op 11 september 2001 ’s morgens om 08.46 uur in de blauwe lucht boven New York was begonnen. Dat was het moment waarop Vluchtnummer 11 van American Airlines zich in de noordelijke van de Twin Towers boorde; en ze waren geëindigd om 09.47 uur, toen de ten dode opgeschreven passagiers van Vluchtnummer 93 van United Airlines een vergeefse pogingen hadden gedaan om het toestel weer in handen te krijgen voor het op het grondgebied van Pennsylvania neerstortte. Na die elfde september was de geruchtenmachine op volle toeren gaan draaien, gevoed door de nieuwe vrijheid van het internet en, o ironie, in de hand gewerkt door de woorden van de toenmalige minister van Defensie, Donald Rumsfeld: ‘Wij weten wat we weten; we weten ook dat er dingen zijn die wij niet weten; en dat er dingen zijn waarvan we niet weten dat we ze niet weten.’ Deze Rumsfeld typerende uitspraak – die feitelijk zinspeelde op de noodzaak van het vervangen van het regime in Irak – werd door de extremisten gretig uitgelegd als een ‘bewijs’ dat Amerika het een en ander rond de elfde september te verbergen had.

De officiële onderzoekscommissie voor de elfde september had gemeld dat er geen aanwijzingen waren dat alle kantoorapparatuur in de Twin Towers ‘tot en met de laatste computerchip was verpulverd’. Lee Hamilton, voormalig vicevoorzitter van de commissie, voelde zich genoodzaakt tegen mij te zeggen: ‘Veel mensen die ik heb ontmoet, geloven dat de Amerikaanse regering er de hand in heeft gehad. Er zijn er zelfs heel wat die zeggen dat de regering de hele zaak heeft georganiseerd. Vanzelfsprekend is er niets in het bewijsmateriaal te vinden wat daarop wijst.’

Hoe komt het dan dat miljoenen mensen in de Verenigde Staten en Europa nog steeds aan deze beschuldiging van een immense samenzwering geloof hechten? Het is, zo zei een psycholoog van de Mossad tegen mij, misschien zo dat de ‘realiteit van terreur’ (zoals hij het noemde) ‘afgestompt is geraakt door de voortdurende herhaling van de televisiebeelden, zodat veel mensen het later min of meer als een computerspel zijn gaan zien.’

De apologeten van Al-Qaida lieten de radiozenders van de Arabische wereld van de daken schreeuwen dat de aanslagen van 11 september een gigantische samenzwering van de regering-Bush waren geweest, om een voorwendsel te creëren voor de aanval op Irak en Afghanistan. In 2006, lang nadat deze kreet de wereld in was geslingerd en de zwarte rook van de Twin Towers was opgestegen van 's werelds grootste brandstapel ooit, kreeg deze bewering een nieuw soort legitimiteit. Vijfenzeventig academici in Amerika, die zichzelf 'Scholars For Truth' (wetenschappers voor waarheidsvinding) noemden, begonnen te beweren dat de dingen niet waren zoals ze het publiek officieel waren voorgeschoteld. Sommigen gingen zelfs zover het vermoeden uit te spreken dat een schimmige kliek van neoconservatieven, van wie er velen deel uitmaakten van de regering-Bush, van te voren op de hoogte was geweest van de komende aanslagen en met de CIA zou hebben samengezworen om het World Trade Center en het Pentagon te laten verwoesten, in de hoop dat zulke niet eerder vertoonde aanslagen Bush een overweldigende steun voor een door Amerika geleide oorlog tegen Irak zouden bezorgen. De laatste keer dat een dergelijke aanval de gezamenlijke woede van het Amerikaanse volk had gewekt, was de Japanse aanval op de Amerikaanse marinebasis bij Pearl Harbor, op 7 december 1941. Het besluit daartoe was ingegeven door de wens Tokio een duidelijk geopolitiek voordeel in de Grote Oceaan te bezorgen en effende de weg voor een aanval op de Verenigde Staten. Die droom was uiteindelijk geëindigd in de as van Hiroshima en Nagasaki. Nu, eenenzestig jaar later, kwamen de Scholars For Truth – hoogleraren, academici en docenten op allerlei gebieden – met de theorie aanzetten dat het besluit tot het in het geheim toelaten van de gebeurtenissen van 11 september eveneens wortelde in geopolitieke overwegingen, met als einddoel de regering-Bush de controle over de Iraakse aardolievelden te bezorgen.

De leider van de groep en tevens een van de oprichters, Steven E. Jones, hoogleraar fysica aan de Brigham Young University in Utah, heeft gezegd: 'Het is beslist mogelijk dat er brandstichting met behulp van thermiet in het spel was. De vliegtuigen die zich in de Twin Towers hebben geboord waren slechts een afleidingsmanoeuvre. We geloven niet dat negentien kapers en een paar figuren in bin Ladens grot dit in hun eentje hebben klaargespeeld. Wij zetten vraagtekens achter de officiële lezing en bij God, we zullen in deze zaak de onderste steen boven krijgen.'

Zijn voorstelling van zaken, geformuleerd in onvervalst academisch jargon, heeft enige geloofwaardigheid verleend aan de honderden boeken en tienduizenden webpagina's over de elfde september 2001 die betogen dat de regering-Bush achter deze aanslagen zou hebben gezeten. Centraal in de redenering staat de stelling van professor Jones dat er geen officiële verklaring is voor de snelheid waarmee de Twin Towers ineenstortten. Voor beide torens van vierhonderdendertig meter hoog duurde dit slechts tien seconden. Voor het andere gebouw van het complex (47 etages) had dit zeven seconden geduurd, daarover bestaat geen verschil van mening. In de ogen van de Scholars For Truth stond dit fenomeen haaks op 'de fysische wet van het behoud van momentum; het biedt geen plausibele verklaring voor het met nagenoeg maximale snelheid recht boven hun eigen fundament ineenstorten van de torens. Om de een of andere reden was 90 procent van de bouwmaterialen veranderd in een soort 'meel', goed voor het immense volume van de dikke laag stof – bestaande uit deeltjes van minder dan honderdvijftig micron – die heel het zuiden van Manhattan bedekte. Vergelijk dit eens met de gang van zaken bij andere hoge gebouwen, die eveneens spontaan zijn ingestort, als gevolg van een modderlawine of een aardbeving: die vielen naar opzij, grotendeels intact of gereduceerd tot grote brokken puin en een minieme hoeveelheid stof. De fysische energie die vereist zou zijn om de WTC-gebouwen te laten instorten en al het kantoormeubilair en -apparatuur tot en met de computerchips te verpulveren tot minieme deeltjes, is een duidelijke indicatie dat de energiekwantiteit het gravitationele energiepotentieel van iedere toren verre overtrof; een nieuw bewijs dat het gewicht van een toren zeker niet toereikend is geweest om de energie te genereren die nodig is om de torens zelf én de inhoud ervan zo grondig te verpulveren.

Een opinieonderzoek van de Universiteit van Ohio onthulde dat een derde van het Amerikaanse publiek geloofde dat de federale regering mede de hand had gehad in de aanslagen op het World Trade Center en het Pentagon, óf niets had ondernomen om ze te verijdelen. De onderzoekers kwamen zelf met een verklaring voor het feit dat miljoenen mensen dit waren gaan geloven. Zij schreven dat de mensen die sneller geneigd zijn er geloof aan te hechten 'degenen zijn die geregeld over het internet surfen, maar geen kennis nemen van wat zij via de reguliere media kunnen lezen, zien of horen. Zij zitten eenzaam achter hun computer, met als enig gezelschap de verbindingen met hun vrienden in cyberspace. Daardoor zijn zij algauw geneigd allerlei bizarre ideeën te geloven, vooral bij hun pogingen om een zo groteske gebeurtenis als het instorten van de beide wolkenkrabbers te doorgronden,' meldde de

Londense *Daily Telegraph*, twee dagen na het eerste lustrum van het bloedbad.

Wie is eigenlijk deze professor Jones, die door velen wordt gezien als iemand die iets aan de kaak heeft gesteld dat, als zijn lezing juist was, ongetwijfeld 's werelds grootste samenzwering zou zijn, in de schaduw waarvan het nieuws dat de hoorzittingen over prinses Diana's dood in januari 2007 zouden beginnen weinig meer dan een voetnoot was? Deze zachtsprekende professor is ook de man die ervan overtuigd is dat Jezus omstreeks het jaar 600 door het oude Mexico zou hebben gezworven. Jones kwam tot deze conclusie nadat hij bezoeken had gebracht aan verschillende Maya-dorpelingen, en ging over tot publicatie van 'bewijzen dat de Maya's goed bekend waren met de wederopgestane Heer', vóór Spaanse priesters hun blijde boodschap bij hen kwamen verkondigen. Dezelfde professor Jones heeft de afgelopen tien jaar campagne gevoerd voor de introductie van een 'zontrechteroven' voor gebruik in derdewereldlanden, gebaseerd op de controversiële wetenschappelijke theorie met betrekking tot koude fusie.

Ondanks zijn voor een hoogleraar fysica kleurrijke achtergrond zag professor Jones kans de steun van geestverwante academici te krijgen voor zijn samenzweringstheorie over de elfde september. Toen ik hier nader onderzoek naar deed, stelde ik vast dat veel leden van de Scholars For Truth geen wetenschappers zijn met bewezen expertise op relevante gebieden als luchtverkeersleiding of luchtvaart, luchtverdediging, bouwkunde, metallurgie, brandbestrijding en geologie – stuk voor stuk essentieel om tot een degelijke, beredeneerde conclusie te komen over hoe de Twin Towers zijn ingestort. Veel van deze academici hebben een groot deel van hun loopbaan gewerkt aan de ontwikkeling van allerlei soorten windmolens. Een hunner, professor James H. Fetzer, die in Minnesota doceert en leider is van een splintergroepering, is ervan overtuigd dat president John F. Kennedy door meerdere schutters is gedood en dat de maanlanding van 1969 vermoedelijk bedrog is. Onlangs zou hij hebben betoogd dat alle 'Amerikanen zich 'zouden moeten bewapenen om steun te verlenen aan een militaire staatsgreep voor de vervanging van de regering-Bush door een nieuw regime'.

Zoals er steeds meer mensen zijn die de holocaust willen ontkennen, is ook de tragedie van de elfde september feitelijk zo schokkend en onbevattelijk dat een groeiend aantal mensen geneigd is de eenvoudige waarheid te ontkennen, namelijk dat Al-Qaida al weken eerder met een grootschalige aanslag had gedreigd – en dat de duidelijke waarschuwingen van de Mossad grotendeels in de wind werden

geslagen. In Tel Aviv vertelde een vooraanstaand Mossadanalist mij in september 2006 het volgende.

De regering-Bush heeft groepen als de Scholars For Truth geloofwaardig gemaakt door zoveel werk in het geheim te doen en het publiek zoveel op de mouw te willen spelden. Een goed voorbeeld is dat president Bush pas in september, negen maanden nadat hij dit met kracht had ontkend, erkende dat er mensen die verdacht werden van terrorisme in het geheim werden vastgehouden in verhoorcentra buiten de jurisdictie van de Verenigde Staten. Dit heeft geleid tot de paranoia van groepen als de Scholars For Truth, in de kaart gespeeld door de arrogantie van de mensen rond president Bush.

Feit is dat die leden van de regering-Bush die op 11 september 2001 de macht hadden, overtrokken op de aanslagen hebben gereageerd. De officiële overdrijvingen begonnen met eerste berichten over het aantal slachtoffers, waarin sprake was van niet minder dan twintigduizend doden en gewonden. Dit aantal bleek gelukkig aanzienlijk lager te zijn: minder dan drieduizend. In de weken na de elfde september 2001 werden tientallen onschuldige mensen opgepakt op verdenking van terrorisme, zonder dat er een aanklacht tegen hen was ingediend. De regering-Bush deed niets om de geruchten te ontkennen dat Irak voorbereidingen trof voor het lanceren van een heel arsenaal massavernietigingswapens. Saddam Hussein werd de nieuwe Hitler. President Bush werd, net als zijn vader in de jaren negentig van de twintigste eeuw, afgeschilderd als de jachtvlieger die klaarstond om zijn land naar de overwinning op de duivelse krachten van Al-Qaida te leiden. Geen wonder dat de president grif toegaf dat hij het niet moe werd naar de Hollywood-film *Independence Day* te kijken.

Een veteraan onder de Mossad-analisten, met vele jaren ervaring op het gebied van nuchter en zorgvuldig oordelen, zei tegen mij:

Het beste argument dat pleit tegen een samenzwering binnen de regering-Bush, is de volslagen incompetentie bij wat erop volgde. Dezelfde lieden die nu bezig zijn chaos te scheppen in Irak en Afghanistan, beschikken domweg niet over de benodigde vaardigheden en sluwheid voor het op touw zetten van een complexe aanval op twee relatief smalle torens van staal en glas aan de rivier de Hudson. De waarheid is dat deze aanslagen het werk zijn geweest van wanhopige kerels die een duidelijk doel voor ogen hadden en bereid waren ervoor te sterven. Het waren Osama bin Laden, zelf een bekwaam constructeur, en zijn intelligentste leerling Mohamed Atta, die door hadden dat de beste manier om het WTC te laten instorten niet uit een aanval op de basis

ervan bestond, maar uit het ondermijnen van de bovenste niveaus van beide torens. Maar dit alles is bij het zoeken naar iets dat nóg duisterder was in het eigenlijke hart van de Amerikaanse democratie van tafel geveegd. Het uiterst reële gevaar hiervan is dat dergelijke samenzweringstheorieën de wereld ertoe zullen verleiden voorbij te gaan aan deze realiteit: naarmate de laatste catastrofale terroristische aanslag verder achter ons ligt, is de volgende dichter bij.

Toen het laatste kwartaal van 2007 ten einde liep, bracht Meir Dagan de bevelhebber van de Israëlische luchtmacht, generaal Elyezer Shkedy, van de laatste informatie van zijn diep in Iran geïnfiltreerde agenten op de hoogte. De zwaarbeproefde premier van Israël had generaal Shkedy opdracht gegeven een grootschalige luchtaanval op de nucleaire installaties van Iran voor te bereiden. Rafi Eitan, de vroegere directeur Operaties van de Mossad, die nu een belangrijk lid was van Olmerts wankele coalitieregering, had de bevolking opgeroepen haar schuilkelders te verbeteren met het oog op een eventuele aanval van Iraanse raketten. Israëls besluit om de voorbereidingen voor een luchtaanval te verhaasten, kwam nadat Teheran de door de Verenigde Naties bepaalde einddatum voor het stopzetten van het programma voor uraniumverrijking voor kernwapens had genegeerd. Generaal Shkedy omschreef de zorg over Iran als ‘een ernstige bedreiging van Israël en de rest van de wereld. Het is mijn taak om onze gevechtskracht in elk opzicht te maximaliseren. Hoe minder ik er verder over zeg, hoe beter het is.’ Hieraan voegde Giora Eiland, voormalig adviseur Nationale Veiligheid van Israël, toe: ‘De pogingen om met Iran te onderhandelen lopen op niets uit. Teheran is nu een groot gevaar voor Israël. President Ahmadinejad is bereid de helft van zijn volk op te offeren om ons te elimineren.’

Zoals gezegd was er onder generaal Shkedy een speciale eenheid van de Israëlische strijdkrachten in het leven geroepen. Verscheidene experts op het gebied van strategische bombardementen van het Pentagon waren eraan toegevoegd. De eenheid heeft realtime-toegang tot de beelden die Amerikaanse satellieten dagelijks maken van de nucleaire installaties van Iran. De Israëlische luchtmacht, uitgerust met de nieuwste Amerikaanse *bunkerbusters*, is het enige wapen waarmee het land een aanval op Iran kan ondernemen. De afstand maakt een aanval met grondtroepen onmogelijk. Uri Dromi, luchtmachtkolonel b.d., zei tegen mij: ‘Er wordt minutieus met data en tijdsbestekken gerekend. Er is nog geen officiële datum vastgesteld, maar de opties voor een aanval

worden steeds minder.' Veel zou afhangen van de informatie, vergaard door Mossad-agenten in Iran zelf.

Nathan, hoofd van het Londense Mossad-bureau, was door MI5 volledig ingelicht over een terreurbestrijdingsoperatie die tot de ontdekking van de eerste islamitische 'terroristenschool' op Brits grondgebied had geleid. Die was gevolgd op de arrestatie van veertien radicale moslimextremisten, verspreid over heel Londen. Hiertoe behoorde Abu Abdullah, opgepakt nadat hij in een Londense moskee in zijn preek had gezegd: 'Ik zou graag zien dat onze jihadisten naar Irak gaan om daar Britse en Amerikaanse soldaten te doden.' Abdullah was een regelmatige bezoeker van de Jameah Islamiyah Faith School. Dit grote, gotische gebouw op een terrein van twintig hectare staat aan de rand van een mooi Engels dorp, en zelfs in de tijd dat het nog als rooms-katholiek seminarie dienst had gedaan, was er iets dreigends van uitgegaan. De radicale prediker Abu Hamza al-Masri had 'jonge moslims hierheen gehaald om hen te indoctrineren in de jihad', bevestigde een hoge MI5-officier. Hamza zal na het uitzitten van zijn zeven jaar celstraf wegens aanstichting tot moord naar de Verenigde Staten worden gedeporteerd om daar te worden berecht wegens het aanstichten tot het vermoorden van Amerikaanse staatsburgers in Jemen.

De ontdekking van deze terroristenschool werpt nieuw licht op de verbreiding van de invloed van Al-Qaida binnen de Britse moslimgemeenschap. Peter Clarke, hoofd Terreurbestrijding van Scotland Yard, zei dat er op Brits grondgebied inmiddels een 'geheim leger van duizenden goed opgeleide guerrillastrijders bestaat dat klaarstaat om in naam van hun religie te moorden'. Meer dan tweehonderd agenten van MI5 en leden van de afdeling Terreurbestrijding van Scotland Yard hadden deze terreurschool bij Mark Cross, niet ver van Crowborough in East Sussex, omsingeld. Deze overval volgde op de jongste bekentenis van een gevangene in Guantánomo Bay dat hij 's zomers op deze school een opleidingskamp had bijgewoond. De opleiding werd aangestuurd door Abu Hamza al-Masri, kort voordat hij in 2006 de gevangenis in draaide. De school zelf werd geleid door imam Bilal Patel. Tegenover mij beweerde hij dat de school 'alle groepen verwelkomt die willen genieten van de camping op ons terrein, maar dan wel in een islamitische omgeving'. Patel leidt deze particuliere school als een 'liefdadigheidsinstelling'. Hij erkende dat hij van rijke moslims donaties voor een totaal van achthonderdduizend pond had ontvangen om dit complex van de vorige eigenaar, een balletschool, te kunnen kopen.

Een hoge MI5-officier zei: ‘Wij zijn al geruime tijd bang dat het Verenigd Koninkrijk een toevluchtsoord voor terroristen uit oorlogsgebieden als Tsjetsjenië, Kashmir en Afghanistan is geworden. Ze doen zich voor als asielzoekers. Inmiddels ontdekken we dat een nachtmerriescenario bezig is werkelijkheid te worden.’ Hij onthulde dat Al-Qaida een basiscursus voor jihadisten van één week heeft ontwikkeld, te onderrichten in basiskampen op landelijke locaties in het Verenigd Koninkrijk.’ Deze cursus is ook via de websites van Al-Qaida beschikbaar. Een Brits overheidsrapport van mei 2008 onthulde dat het aantal cursisten ‘ergens tussen de vijf- en tienduizend beloopt’. In hetzelfde rapport stond dat er naar schatting zestienduizend mensen in het Verenigd Koninkrijk zijn ‘die achter Al-Qaida staan’.

Dit nieuws was voor Meir Dagan geen verrassing. Hij was al heel lang van mening dat Eliza Manningham-Buller, directeur-generaal van MI5, bewonderenswaardig realistisch was geweest toen zij in een van hun besprekingen had gezegd: ‘We kunnen er een paar van arresteren, maar lang niet allemaal.’

De vroege ochtendzon bescheen de onder de roestplekken zittende romp van het 1700 ton metende vrachtschip dat op 3 september 2007 langzaam de drukke haven Tartus aan de Syrische Middellandse Zeekust binnenvoer. Aan de mast wapperde de Zuid-Koreaanse vlag en volgens de naam op de boeg betrof het de *Al-Hamed*, met als thuishaven Inchon, een van de belangrijkste havens van Zuid-Korea.

Een man die op enige afstand toekeek hoe het schip werd afgemeerd, had de donkere huid van een Koerd of een van de moeras-Arabieren uit Irak. Hij sprak beide talen vloeiend, en verder nog enkele Afghaanse dialecten. In feite was hij een in Turkije geboren Jood, die het leven van tapijtverkoper in de familiezaak in Istanbul had verafgeschuwd en in plaats daarvan naar Israël was vertrokken. In het leger had hij gediend als tolk-vertaler, totdat hij eindelijk de grote ambitie van zijn leven had bereikt, voor de Mossad werken. Vijftien jaar later stond hij daar bekend als een van de briljantste agenten. In die periode had hij in tien tot twaalf landen onder evenzovele aliassen gewerkt en van zijn linguïstische en kameleonachtige vaardigheden gebruikgemaakt om op te gaan in de gemeenschap om hem heen en daar informatie te vergaren.

Op dit moment had hij de codenaam ‘Kamal’ – en hij had een perfect vervalst Iraans paspoort op zak. Meir Dagan had hem het grote belang van zijn missie op het hart gebonden: vaststellen welke rol de *Al-Hamed* speelde in de gevaarlijke relaties die het Syrische regime van Bashar al-Assad met Noord-Korea had aangeknoopt.

Voor zijn vertrek uit Tel Aviv had Kamal al te horen gekregen dat het schip uit de Noord-Koreaanse haven Namp'o was vertrokken, dat in een zwaarbewaakt gebied ten zuiden van de hoofdstad Pyongyang ligt. Satellietfoto's van de NSA hadden aangetoond dat het schip eerst de Gele Zee op was gevaren om vervolgens de Indische Oceaan over te steken. Het had Kaap de Goede Hoop gerond en had vervolgens door de Atlantische Oceaan via de Straat van Gibraltar en de Middellandse Zee naar Tartus koers gezet. Ergens tijdens de zeereis had de bemanning van het schip een andere vlag gehesen en op de achtersteven de naam van de thuishaven vervangen door het Zuid-Koreaanse Inchon. De nieuwe naam stak duidelijk af tegen het vuile grijs van de roestige romp.

Dankzij een kennis bij het havenkantoor van Tartus had Kamal een blik kunnen slaan op het manifest van de *Al-Hamed* en daarna de hele dag gezien hoe de lading 'cement' die op de vrachtbrieven stond vermeld met vrachtwagens werd afgevoerd. Maar tegen zonsondergang waren er militaire trucks op de kade verschenen en hadden de hijskranen grote kratten, afgedekt met zwaar dekzeil, uit het ruim gehesen; deze waren door militairen naar de trucks geloodst. Met een camera met hoge resolutie, niet groter dan zijn hand, had Kamal het overladen gefotografeerd. Zodra hij daarmee klaar was, had hij op de camera een knop ingedrukt om de beelden over te sturen naar een ontvangststation binnen de Israëlische grens met Libanon. Binnen een uur lagen ze in het hoofdkwartier van de Mossad.

Kamal wist toen al dat hij het resultaat waarop Dagan had gehoopt had bereikt. Hoewel hij niet in de kratten had kunnen kijken, wist de spion intuïtief dat de stalen containers erin plutonium voor kernwapens bevatten, het element dat de explosie-energie had geleverd voor de Amerikaanse atoombommen op Nagasaki op 9 augustus 1945. Tijdens de instructies die hij voor zijn vertrek had gekregen, had professor Uzi Even, die een bijdrage had geleverd aan de totstandkoming van Israëls eigen nucleaire installaties in Dimona, Kamal verteld dat plutonium in zijn ruwe vorm gemakkelijk kan worden vervoerd in de vorm van pellets, opgesloten in vaten die vanbinnen met lood zijn bekleed, en dat de bewerking van de grondstof in Syrië zou plaatsvinden.

Op die warme septemberdag, bijna tweeënvijftig jaar na de verwoesting van Nagasaki, was er aan Syrië voldoende plutonium geleverd om een heel land te kunnen verwoesten. Dat land zou vermoedelijk Israël zijn.

Op 4 september 2007, kort voor het middaguur, reed een aantal auto's langs de concertzaal van het Israëlisch Filharmonisch Orkest in

Tel Aviv, en verdween in het zwaarbewaakte hoofdkwartier van generaal-majoor Eliezer Shkedy in. Als straaljagerpiloot had Shkedy zijn reputatie verworven met een uiterst gewaagde gevechtstactiek, in combinatie met een koele, analytische geest. Zijn specialiteit: uiterst laag boven de grond scheren, over heuveltoppen en rotsformaties, om vervolgens met nagenoeg de snelheid van het geluid bijna loodrecht op te trekken tot een hoogte van drieduizend meter, om daarna op zijn doelwit af te duiken, met zijn wapensystemen gereed, terwijl zijn blik heen en weer flitste tussen de op zijn cockpitvenster geprojecteerde coördinaten, zijn bommenrichtapparatuur, en het doelwit zelf. Na het lanceren van zijn bewapening maakte hij dan een zo kort mogelijke draai, waarbij zijn straaljager een ijselijk gebrul uitstootte en weer nagenoeg rechtstandig omhoog schoot. Vanaf het begin van zijn aanvalsduik tot aan zijn tweede klim had hij slechts een paar seconden nodig gehad.

De afgelopen weken had Shkedy voorbereidingen getroffen voor een operatie zonder weerga, waarbij dezelfde tactiek zou echter worden uitgevoerd door piloten die hij persoonlijk had geselecteerd op grond van hun bewezen vaardigheden, die niet onderdeden voor die van hem. Zij zouden niet de F-16 vliegen die hij ooit had bestuurd, maar Israëls modernste jachtbommenwerper, de F-15I. Die haalde bijna twee keer de geluidssnelheid en kon een 2000 kilo zware *bunkerbuster* afleveren. Daarmee was de F-15I het formidabelste gevechtsvliegtuig van de Israëlische luchtmacht.

Wekenlang hadden de piloten geoefend met het vervolmaken van de complexe manoeuvres, met bijna ondraaglijke G-krachten bij het maken van welhaast haakse bochten, heen en weer zwenkend en duikend om een kleine cirkel, het IP, het *Initial Point*, te bereiken, waarna onder een hoek van dertig graden op het doelwit aangevlogen moest worden. Dit alles hadden ze keer op keer in de inktzwarte nacht boven de Negev-woestijn geoefend. In het begin waren veel dummybommen ver van het doelwit terechtgekomen, maar algauw belandden ze binnen de cirkel en boekten ze steeds vaker de vereiste voltreffer. Shkedy noemde zijn piloten ‘mijn Top Guns’, ook al leken ze nauwelijks op de Hollywood-versie van *Top Gun*-piloten. Zijn piloten waren nuchtere mensen die een rustig leven leidden, zelden feestjes bezochten en dag en nacht hadden getraind, in afwachting van het moment waarop hij bevel zou geven tot het uitvoeren van tactische bombardementsvluchten op Iran. Die aanvallen, zo was hun verteld, zouden in de ochtend- of avondschemering plaatsvinden. Het enige wat ze tot op heden wisten van de missie waarvoor ze al wekenlang hadden getraind, was dat het

allemaal in het schemerduister moest gebeuren. Niemand had hun echter gezegd waar dat zou zijn, en wanneer, en waren ze daar tevreden mee. Nieuwsgierigheid was niet een van hun karaktertrekken.

Terwijl de beide naverbranders van de F-15I boven het troosteloze landschap van de woestijn gloeiden en de piloten hun oefenbommen lieten vallen – die bij het raken van de grond witte fosforrook binnen de doelcirkel uitbraakten om te kunnen bepalen hoe nauwkeurig ze vielen – maakte de staf in Shkedy's hoofdkwartier in Tel Aviv een studie van de beste manier om het doelwit aan te vliegen. Ook bespraken ze de voorzorgsmaatregelen die elke F-15I-vlieger in acht moest nemen vanaf het moment dat hij de rode knop op zijn stuurknuppel indrukte om de bom af te werpen. De tijd die ze boven het doelwit zouden doorbrengen – *Time Over Target*, of TOT – zou hooguit twee tot vier seconden zijn. Terwijl de bom omlaag viel, zou de F-15I in kwestie tot gevaarlijk laag boven de grond komen, waarbij de piloot één seconde de tijd had om zijn naverbranders te ontsteken voor een razendsnelle klim, nodig om de wolk van dodelijke bomfragmenten te ontwijken die ontstond na het exploderen van de bom. Scherven van de bom konden binnen zeven seconden een hoogte van duizend meter bereiken. Als de F-15I dan nog boven het doelgebied vloog, kon het toestel uit elkaar spatten, zodat de andere piloten, bezig aan de voorbereidende fase van hun duikvlucht, regelrecht een wolk van dodelijke scherven binnen zouden vliegen, waardoor hun toestel ook zou kunnen exploderen. Om dit te voorkomen moest iedere piloot tijdens de nagenoeg haakse bocht na het afwerpen van de bom een verpletterende druk van acht G's ondergaan. Ook moesten zij boven het doelgebied zo snel mogelijk naar een hoogte van tienduizend meter klimmen, zodat ze niet door luchtdoelraketten konden worden geraakt.

Voor het berekenen van exact de juiste afstand tussen het punt van opstijgen en het doelwit, plus de juiste hoek waaronder de duikvlucht moest worden uitgevoerd, bestudeerden de planners computergrafieken, satellietbeelden en natuurkundige tabellen. Alles werd steeds opnieuw nagerekend. Bij hun berekeningen gingen zij ervan uit dat de bommen eerst het betonnen dak van het doelwit zouden doorboren om vervolgens binnen in het doelwit te exploderen, waarbij het dak heel even als een soort schild zou fungeren, waardoor de hoeveelheid bomscherven met dertig tot veertig procent zou worden verkleind. Om het voorste toestel boven het doelwit nog wat meer te beschermen, zou de lasergeleide *bunkerbuster* worden uitgerust met een ontstekingsvertrager, die ervoor

zou zorgen dat de bom iets later zou exploderen, waardoor kostbare tijd werd gewonnen.

Met het oog op de afstand naar het doelwit was het duidelijk dat iedere F-15I moest worden uitgerust met twee externe brandstoftanks, één onder iedere vleugel. Eenmaal gevuld met circa negentienhonderd liter brandstof voegde iedere externe tank een gewicht van 1365 kilo toe aan het totaalgewicht van het toestel. Dit vereiste nog meer ingewikkelde berekeningen om het exacte punt waarop de duikvlucht moest beginnen te bepalen, plus de hoogte waarop de bom moest worden afgeworpen.

Eind augustus, de *Al-Hamed* voer net de Straat van Gibraltar in, vloog generaal Shkedy naar de vliegbasis in de Negev waar zijn 69e Squadron was gestationeerd. Dit eskader vormde de spits van de aanvalsmacht die werd getraind voor de luchtaanval op Iran. In het instructielokaal van de vliegbasis wachten de vijf piloten die hij voor de raid met de *bunkerbusters* had geselecteerd. Met hun gemiddelde leeftijd van zesentwintig jaar waren velen van hen afkomstig uit families met overlevenden van de holocaust, net als Shkedy zelf.

In zijn ogen ging er achter de jeugd van deze piloten een soort adeldom schuil: achter hun ontspannen, open manier van doen waren zij staalhard. Bij het begin van hun speciale training was hij ook al naar hen toe gekomen, om hun te zeggen dat zij waren uitverkoren voor een cruciale lucht-grondmissie, de militaire term voor het bombarderen van doelen op de grond. Hij had scherp op hun gezichten gelet en tot zijn blijdschap gezien dat daarop geen spoor van emotie te zien was. Niemand had naar de enorme landkaart van het Midden-Oosten gekeken. Toch ging hij ervan uit dat zij zich ieder een beeld zouden vormen van de mogelijke aard van de missie: een zo onopvallend mogelijke benadering van het doelwit, gevolgd door een terugkeer op grote hoogte, vermoedelijk met tegenwind. Het strijdperk zou Iran kunnen zijn. Maar ze hadden hem dat niet gevraagd en deden dat evenmin op die ochtend, eind augustus, toen Shkedy opnieuw in dat instructielokaal tegenover hen stond.

Hij posteerde zich naast een plasmascherm en nam de afstandsbediening ter hand. Voor het eerst zagen de piloten hun doelwit, een complex diep in Syrië, bijna honderdzestig kilometer ten noordoosten van Damascus. Hij legde uit dat er ‘voldoende gedegen informatie’ was voor de vernietiging van dit complex, dat de Syriërs gebruikten om aan hun kernbommen te werken. Hij wachtte op de nauwelijks merkbare reactie alvorens door te gaan. In het complex, zogenaamd een centrum voor landbouwkundig onderzoek, werd al

gewerkt aan het onttrekken van uranium aan fosfaten. Binnenkort zou er bovendien voor kernwapens geschikt plutonium uit Noord-Korea arriveren. Hij vertelde dat de Israëlische spionagesatelliet Ofek-7, slechts twee maanden geleden gelanceerd, in de juiste positie boven het aardoppervlak was 'opge-hangen' om te waken over wat er in het complex nabij de kleine Syrische stad Dayr az-Zawr gaande was. Hij wees naar de stad op het scherm. Er mochten geen bommen op burgers vallen.

Hierna begon Shkedy over de route naar het doelgebied en de terugvlucht. De F-15I's zouden de Syrische kust volgen en op het laatste moment even ten noorden van de havenstad Samadogi het Syrische luchtruim binnenvliegen. Dan zouden ze de grens met Turkije volgen. De aanvalsmacht zou op het punt waar de rivier de Eufraat aan zijn lange tocht naar Zuid-Irak begon, boven de Syrische woestijnstad Ar-Raqqah naar het zuiden afbuigen. Daarna moesten ze aan hun naderingsvlucht beginnen. De retourvlucht zou op grote hoogte worden gemaakt, pal tussen de Syrische steden Hims en Hamah door naar de Middellandse Zeekust. Boven de Libanese kust konden ze dan afbuigen naar het zuiden en naar hun basis terugkeren. De missie zou in totaal tachtig minuten in beslag nemen. Voor eventuele noodgevallen zouden reddingsschepen van de marine voor de Syrische kust liggen.

Hij sloot de briefing af met de woorden dat de aanval in de kleine uurtjes van de nacht zou beginnen en niet lang op zich zou laten wachten. Nog even liet de luchtmachtcommandant zijn blik op de kleine groep piloten rusten. Toen liet hij, misschien omdat hij enige bezorgdheid bij hen bespeurde, erop volgen dat alles zou worden gedaan om de onderlinge verbindingen van het luchtverdedigingssysteem waarop Syrië zo trots was te storen. Hij zei er niet bij hoe, en niemand vroeg ernaar. Het was een teken van hun respect voor en vertrouwen in generaal Eliezer Shkedy.

De aanvankelijke aanleiding voor de operatie had zich drie jaar eerder voorgedaan, op 22 april 2004, en wel in de vorm van een enorme explosie aan boord van een Noord-Koreaanse trein die op weg was naar Namp'o. Mossad-agenten was ter ore gekomen dat zich in een spoorrijtuig na een verzegelde wagon een groep van circa tien Syrische kernfysici had bevonden. Zij hadden in Natanz bij Teheran meegewerkt aan het nucleaire programma van Iran en waren nu in Noord-Korea aangekomen voor het begeleiden van de splijtstoffen in de verzegelde goederenwagon. Deze experts waren bij de explosie omgekomen, en hun lijken waren in met lood gevoerde kisten met een Syrisch militair

vliegtuig naar huis gevlogen. Inmiddels was rondom de plaats van de explosie een uitgebreid gebied afgezet en had een groot aantal Noord-Koreaanse soldaten in beschermende kleding dagen nodig gehad om de wrakstukken te bergen en het afgezette gebied te besproeien. Mossad-analisten vermoedden dat zij een deel van de naar schatting vijfenvijftig kilo plutonium voor kernwapens waarover Korea beschikte moesten bergen. Sinds deze explosie, waarvan de oorzaak nooit bekend is geworden, had de inlichtingendienst Syrische officieren en wetenschappers in het oog gehouden die naar Pyongyang waren afgereisd, waar zij met hoge functionarissen van het Noord-Koreaanse regime hadden overlegd. De recentste van deze ontmoetingen had zich kort voor het vertrek van de *Al-Hamed* uit Namp'o voorgedaan.

Kamals rapport en zijn fotografische bewijzen van de aankomst en het uitladen van het schip stonden centraal in de bespreking die op 4 september in Shkedy's hoofdkwartier plaatsvond. Zijn briefingroom werd beheerst door grote plasmaschermen, die twee muren in beslag namen. Op een ervan was een uitvergroting van het schip te zien, en de met zeil afgedekte kratten die werden overgeladen en afgevoerd. Een tweede scherm toonde het stadje Dayr az-Zwar. Op een derde scherm was een satellietbeeld van een groot, vierkant gebouw te zien, omgeven door meerdere kleinere gebouwen en een stevige afrastering. Dit beeld was voorzien van het woord 'Doelwit'.

Behalve premier Ehud Olmert zaten ook de andere sleutelfiguren die bij de operatie met de codenaam Sunburst waren betrokken aan tafel. Voor Olmert was dit een nieuw bewijs van zijn overlevingskunst. Een jaar geleden had het maar een haartje gescheeld of hij had zijn ambt moeten neerleggen, na het debacle van de oorlog in Libanon. Hij was toen dikwijls afgeschilderd als de meest incompetente leider die Israël ooit had gehad. Premier Olmert had echter teruggevochten. Hij had Ehud Barak tot zijn nieuwe minister van Defensie benoemd, en Tzipi Livni tot minister van Buitenlandse Zaken. Zij flankeerden hem aan tafel en belichaamden voor Olmert de politieke steun die noodzakelijk was voor Sunburst. Naast hen zat Benyamin Netanyahu, een eerdere premier en inmiddels leider van de Likud-partij. Net als Barak had Netanyahu ervaring waar het de complexiteiten van 'zwarte' operaties betrof. Barak was officier geweest bij de Sayeret Matkal, Israëls elite-commando's, die hetzelfde motto hadden gekozen als de Britse SAS: *Who Dares Wins* ('Wie waagt, die wint'). Tijdens zijn ambtstermijn had Benyamin Netanyahu ingestemd met verscheidene missies van de Mossad.

De spil van operatie-Sunburst was Meir Dagan. In het begin van de zomer had hij Olmert bewijzen laten zien van wat hij ‘de nucleaire connectie’ tussen Syrië en Noord-Korea noemde, en die inmiddels een gevaarlijk stadium had bereikt. Syrië beschikte al over zestig raketten van het type Scud-C, die het van Noord-Korea had betrokken. Op 14 augustus, toen het vrachtschip *Al-Hamed* al naar Syrië op weg was, had de minister van Handel van Noord-Korea, Rim Kyung Man, zich in Damascus bevonden voor het tekenen van een protocol over ‘samenwerking en handel in wetenschap en technologie’. Vervolgens was de minister naar Teheran gevlogen, ter versteviging van de driehoeksrelatie tussen Noord-Korea, Syrië en Iran.

De Mossad-analisten waren tot de slotsom gekomen dat Syrië niet alleen een doorvoerland was voor de levering van raketten ter waarde van naar schatting vijftig miljoen pond, maar bovendien kon fungeren als ‘schuilplaats’ voor de eigen kernwapens van Noord-Korea, vooral plutonium, terwijl het regime daar bleef beloven dat het zijn nucleaire programma zou opgeven, in ruil voor de grootscheepse veiligheidsgaranties en financiële hulp die het Westen in het vooruitzicht had gesteld.

Tot voor kort was Meir Dagan er niet zeker van geweest of dit allemaal wel waar was. Nu toonde de jongste informatie van zijn agenten in Syrië aan dat dit land vastbesloten was zijn eigen kernwapens te bouwen.

De bespreking was belegd om over deze kwestie te discussiëren. Dagan begon met het nieuws dat de kratten uit de *Al-Hamed* door de Israëlische spionagesatelliet waren gevolgd naar het complex bij Dayr az-Zwar. Hij zette vervolgens zijn beknopte analyse uiteen. Inmiddels was het vrijwel zeker dat de kratten naar dit gebouw waren getransporteerd. Binnen deze fabriekshal bevond zich de apparatuur voor het gieten van de kernkoppen waarin het plutonium moesten komen te zitten. Wetenschappers van Dimona hadden geconcludeerd dat er geringe hoeveelheden polonium en beryllium zouden worden gebruikt voor het op gang brengen van de kettingreactie in het plutonium, nadat de pellets waren bewerkt in zogenaamde ‘handschoenenvakken’, afgesloten werkruimten die uitsluitend toegankelijk zijn voor in speciale handschoenen gestoken handen die de technicus moeten beschermen. Meir Dagan had zijn uiteenzetting besloten met een waarschuwing: hoe langer Israël wachtte met het vernietigen van het complex, hoe dichter de experts in het gebouw bij de voltooiing van hun helse wapens zouden zijn.

Binnen enkele minuten werd besloten het complex te elimineren.

Laat op de avond van 5 september 2007 drongen Israëlische commando's van de Sayeret Matkal, gestoken in Syrische legeruniformen, via de noordelijke grens met Irak en Syrië binnen. Ze hadden een lasergeleidingssysteem bij zich waarmee de Israëlische jachtbommenwerpers naar hun doelwit konden worden geleid. Ze werden vergezeld door specialisten van de IDF. In hun rugzak bevond zich apparatuur die was verbonden met de elektronische stoorzenders van de IDF waarmee het gevreesde luchtverdedigingssysteem van Syrië kon worden gestoord. Toen de mannen nog maar vijfenzestig kilometer van hun doelwit waren verwijderd, verborgen ze zich en wachtten af.

Op de vliegbasis in de Negev kregen de vijf gevechtspiloten een uitgebreide maaltijd geserveerd. Hoewel ze geen honger hadden, wisten ze dat ze voor de louter fysieke energie en de mentale prestaties die ze de komende uren zouden moeten leveren, alle voedingsstoffen hard nodig zouden hebben. Na de maaltijd gingen ze weer naar het instructielokaal, waar Shkedy met andere hoge officieren zat te wachten. Voor de zoveelste keer nam de briefingofficier de volledige missieprocedure met hen door: radiofrequenties, protocollen voor radiostilte en de individuele call-signs. Het eerste toestel zou om 23.59 uur opstijgen, twintig seconden later gevolgd door het tweede; en weer twintig seconden later het derde toestel enzovoort. Ze zouden met een snelheid van ruim 900 kilometer per uur richting Middellandse Zee vliegen – vijftien kilometer per minuut – totdat zij aan hun rechterhand Haifa zagen liggen; daar zouden ze dalen tot vlak boven de zeespiegel en langs de Libanese kust vlak boven het water naar het noorden scheren, Beiroet passeren en het Syrische luchtruim binnenvliegen. Vanaf de kust zouden ze doorvliegen naar het IP.

Na de briefing liep Shkedy naar voren, laste een pauze in en keek de piloten een voor een aan.

'Jullie weten allemaal hoe belangrijk het doelwit is. Het moet ten koste van alles worden vernietigd. Dit is de belangrijkste missie die iemand van jullie ooit heeft gevlogen en zal dat vermoedelijk ook zo blijven. Al het mogelijke is gedaan om jullie te beschermen. Mocht er desondanks iets gebeuren, dan zullen we alles doen om jullie te redden, dat beloof ik. Ik ben er echter van overtuigd dat wij het verrassingselement aan onze kant hebben. Jullie zullen Syrië in en uit zijn voordat ze daar beseffen wat er is gebeurd,' zei generaal Shkedy.

Niemand in het instructielokaal twijfelde aan zijn woorden. Ze beseften allemaal dat deze missie wat de bescherming van Israël betrof

van doorslaggevend belang was. De stilte werd verbroken door de laatste woorden van Shkedy: ‘Moge God jullie beschermen.’ Toen stapte hij naar voren om iedere piloot de hand te drukken.

Om 23.45 uur hadden de munitietechnici de bommen gecontroleerd en zich ervan overtuigd dat ze veilig aan hun ophangpunten bevestigd waren die onder de vleugels van iedere F-15I zaten. Na deze controle verwijderden de technici de metalen veiligheidspin uit iedere bom.

Een minuut later meldde het grondpersoneel dat de landingsbaan vrij was van steentjes en alle andere voorwerpen die door de straalmotoren konden worden opgezogen, waardoor deze zouden worden beschadigd.

Uit de twee uitlaten van het eerste toestel kwam de zinderende hitte van de naverbranders, direct gevolgd door de naverbranders van de andere toestellen.

In iedere cockpit had de piloot dezelfde procedure doorlopen: het activeren van het gecomputeriseerde controlesysteem voor het navigatiesysteem, de communicatieapparatuur, de bedieningsorganen en ten slotte de wapensystemen.

Iedere piloot droeg twee pakken: de normale vliegeroverall en daaroverheen de zogeheten ‘G-suit’, een overlevingsvest en een helm. Aan elk vest zat een klein zendertje dat een signaal zou uitzenden als de vlieger op de een of andere manier genoodzaakt was de missie af te breken.

Om exact één minuut voor middernacht denderde de eerste F-15I, gevolgd door het gebrul van de straalmotoren en een gloeiend hete gasstraal, over de startbaan. Kort na middernacht trok de piloot van het laatste toestel het landingsgestel in. Operatie-Sun-burst was begonnen.

De missie werd een in twee opzichten doorslaand succes. Het complex werd volledig verwoest, zoals satellietopnamen aantoonden, en de volgende dag bedekten Syrische bulldozers het hele doelgebied met een laag aarde om verspreiding van radioactieve straling tegen te gaan. Pas tien dagen later zou de vice-president van het land, Farouk al-Sharaa, er alleen over zeggen: ‘Het leger en de politiek houden zich met deze zaak bezig.’ In Tel Aviv zei Ehud Olmert, die zijn grijns bijna niet kon verbergen: ‘U begrijpt wel dat wij voor het publiek natuurlijk niet altijd onze kaarten op tafel kunnen leggen.’ Maar bij het uitspelen van die troeven, in de kleine uurtjes van de nacht van 5 op 6 september 2007, hadden deze gevechtspiloten een van de gewaagdste luchtaanvallen uit de geschiedenis ondernomen.

In januari 2008, drie dagen na het vertrek van president Bush uit Israël, waar hij onder vier ogen op de hoogte was gebracht van de missie, maakte de IDF een satellietfoto openbaar waarop te zien was dat Syrië al was begonnen met de herbouw van het verwoeste complex.

Op zaterdagochtend 2 februari 2008 verliet een man de uitgang van de Berlijnse ondergrondse bij de Kurfürstendamm, het chique winkelcentrum van de hoofdstad. Zijn rit was begonnen in een oostelijke voorstad van Berlijn en het doel ervan bevond zich in de aktetas die hij bij zich droeg. Er stopte een auto, de bestuurder opende het passagiersportier, de man stapte in en ze reden weg.

Wie deze man was en wat hem was gevraagd te doen, was – behalve de chauffeur – alleen bekend bij Meir Dagan en een handvol hoge Mossadmedewerkers in Tel Aviv. Zij hadden geduldig gewacht tot de passagier in de auto datgene in handen had gekregen wat zij graag in bezit wilden hebben.

Zes maanden eerder had de bestuurder van de auto zich aan de passagier voorgesteld als ‘Reuben’. Dat was niet zijn echte naam: die bleef, net als alle overige details van zijn ware identiteit, veilig opgeborgen in een kluis in het hoofdkwartier waarin de namen van alle operationele katsa’s werden bewaard. Enkele dagen geleden had de man een boodschap achtergelaten bij een van de elektronische brievenbussen (in de spionagewereld bekend als *electronic dead-letterboxes*) die Reuben volgens afspraak regelmatig zou controleren; volgens die boodschap was hij klaar om datgene te leveren waarom hem was gevraagd, in ruil voor een aanzienlijk bedrag in euro’s: de helft als aanbetaling, de rest bij levering van wat zich in zijn aktetas bevond.

Het betrof foto’s van Imad Mughniyeh. Na Osama bin Laden was hij de meest gezochte terrorist ter wereld.

Lang voordat de Al-Qaida-leider zijn piloten op de Twin Towers in New York en het Pentagon in Washington had afgestuurd, had Mughniyeh het fenomeen ‘zelfmoordterrorist met bomvest’ in het Midden-Oosten geïntroduceerd. Dit meesterbrein van de terroristische Hezbollah had in de kranten van Hezbollah, *Al Sabia* en *Al Abd*, artikelen gelezen over de Japanse kamikazepiloten uit de Tweede Wereldoorlog, waarin de auteur deze piloten had geprezen om hun zelfopoffering. Hierna was Mughniyeh in de stegen en soeks van Beiroet onder de gezinnen van Hezbollah-leden de boodschap gaan verbreiden dat het een kwestie van eer was om een zoon en soms zelfs een dochter aan te moedigen een soortgelijk offer te brengen. Sindsdien waren deze ‘martelaren’ de menselijke wapens gebleven die in Israël, Irak en

Afghanistan dood en verderf zaaiden. Zij de de dood hadden verkozen, werden bij de vrijdagavondgebeden in de verstilde koelte van een moskee geëerd, nadat de imam in zijn retorische preek had opgeroepen tot de vernietiging van allen die zich tegen Hezbollah verzetten.

De dood van de jonge zelfmoordterroristen werd hoog geprezen en hun nagedachtenis werd in ere gehouden. Mughniyeh verzekerde de ouders dat de ziel van hun kind niet meer nodig had dan dat; dat zijn zelfmoordoffer eeuwig in herinnering zou blijven; en dat het hem of haar zou verzekeren van een plaats in de Hezbollah-versie van het hemelse paradijs.

Net als op bin Laden was er overal in het Midden-Oosten en ver daarbuiten jacht gemaakt op Mughniyeh, niet alleen door de Mossad, maar ook door de CIA en alle andere westerse inlichtingendiensten. Hij was er echter steeds weer in geslaagd vlak voor zijn gevangenneming te ontsnappen, waarna het spoor ophield. Tot nu toe.

Op die ijzige winterdag in februari 2008, toen een snijdende wind van de Poolse steppen fluitend door de straten van Berlijn trok, reed Reuben langs de geblakerde ruïne van de Gedächtniskirche, een herinnering aan de vernietigende geallieerde bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De ruïne vormt een schril contrast met alle gebouwen eromheen, die de stad het aanzien geven van elke andere moderne Europese stad.

Op een gegeven moment haalde de man een map uit zijn aktetas en verving hem door de envelop die Reuben hem overhandigde met de rest van het bedrag dat hij voor de foto's zou krijgen.

Het omslag van de grijze map droeg het stempel van wat ooit een van de machtigste instanties binnen de Deutsche Demokratische Republik was geweest, de Stasi (*Staatssicherheitsdienst*), een afdeling van het ministerie van Staatsveiligheid.

Gedurende het veertigjarige bestaan van de Stasi had deze dienst zeshonderdduizend fulltime-spionnen en informanten in dienst gehad, wat neerkwam op circa één geheim agent op driehonderdtwintig Oost-Duitsers. De Stasi had een indrukwekkend hoofdkwartier in Oost-Berlijn gehad, en overal in dat deel van de stad verhoorcentra. Voorts beschikte de Stasi over eigen hotels en restaurants op het platteland, alsmede klinieken waarin uitsluitend Stasi-personeel en hun gezinsleden werden behandeld. Een van deze klinieken, niet ver van de rivier de Spree, was uitgerust voor het uitvoeren van cosmetische chirurgie én gezichtsreconstructies. Niet alleen voor Stasi-agenten, maar soms ook

voor zorgvuldig gekozen leden van terroristengroeperingen waarmee de Stasi nauwe banden onderhield.

In oktober 1989 waren de burgers van Oost-Berlijn ontwaakt na een reeks ingrijpende gebeurtenissen die zich met verbijsterende snelheid hadden voltrokken: de val van de Berlijnse Muur, het uiteenvallen van het *Politbüro* en het officiële einde van het schrikbewind dat door de Stasi werd gevoerd. Maar niet aan alles was een eind gekomen. De kliniek aan de Spree draaide nog volop door voor degenen die over genoeg financiën beschikten om zich een gezichtsreconstructie te kunnen veroorloven.

De map die nu in Reubens bezit was, bevatte foto's van Imad Mughniyeh die na zijn gezichtsreconstructie in de kliniek waren genomen. Dat zag er heel anders uit dan het gezicht dat op de voorpagina's van kranten en in de artikelen over hem in tijdschriften had geprijkt; dat was een foto die was genomen tijdens een massabijeenkomst van Hezbollah, bijna een kwart eeuw geleden, kort voor hij weer eens was verdwenen, na een nog moorddadiger reputatie te hebben opgebouwd dan welke andere terrorist van de jaren tachtig ook.

Het was een tijdperk waarin de in Venezuela geboren marxist Carlos de Jakhals in 1975 de grondslag had gelegd voor zijn beruchte imago met het gijzelen van tweeënveertig OPEC-ministers in Wenen. Daarna was hij aan een reeks terroristische aanslagen begonnen die pas was geëindigd nadat de Mossad de Franse inlichtingendienst had getipt waar in Sudan Carlos te vinden was. Hij was ingerekend en voor berechting naar Parijs gebracht. Hij zit nu levenslang uit. Abu Nidal was eveneens een terrorist geworden die voor vette krantenkoppen zorgde, nadat hij opdracht had gegeven tot het neermaaien van onschuldige mannen en vrouwen, die in de dagen voor Kerstmis van 1985 op de luchthavens van Rome en Wenen stonden te wachten op het moment dat zij aan boord van hun vliegtuig naar huis konden stappen. Uiteindelijk was Abu Nidal door een kidon-team van de Mossad geliquideerd. Imad Mughniyeh had echter een kwart eeuw lang kans gezien een moordaanslag te ontlopen.

De map die die februariochtend in Reubens handen kwam, kon zijn dood dichter bij brengen, als straf voor enkele van de ergste misdaden die ooit op de drempel van Israëls voordeur, in Libanon, waren gepleegd. De geschiedenis van zijn bloedige aanslagen was zonder meer verbijsterend. In 1983 had hij het plan bedacht voor de aanslag op de Amerikaanse ambassade in Beiroet. Acht van de drieënzestig doden waren CIA-agenten, onder wie het hoofd van het CIA-bureau in het Midden-Oosten. In datzelfde jaar was hij de bedenker van het plan voor

de ontvoering van William Buckley, de plaatsvervanger van het hoofd van het CIA-bureau in het zwaar beschadigde Beiroet.

Daarna regelde hij het opblazen van de kazerne waarin Amerikaanse mariniers waren ondergebracht, vlak bij de luchthaven van die stad, waarbij 241 mensen werden gedood. Intussen had hij nog diverse vliegtuigkapingen en ontvoeringen van westerse gijzelaars georganiseerd, onder wie Terry Waite, die naar Beiroet was gevlogen voor onderhandelingen met de geestelijk leider van Hezbollah, sjeik Muhammad Hussein Fadlallah, in de hoop de gijzelaars die Hezbollah vasthield vrij te krijgen. Samen met Buckley zat Waite – de gezant van de aartsbisschop van Canterbury – opgesloten in wat spottend bekend was geworden als het 'Beiroet Hil ton', een ondergrondse gevangenis in de stad.

Imad Mughniyeh was verantwoordelijk voor de moord op meer dan vierhonderd mensen en het martelen van een nog groter aantal. Amerika had een beloning van vijfentwintig miljoen dollar uitgeloofd voor iedere tip die tot zijn gevangenneming zou leiden.

De ene na de andere *menume* – de Hebreeuwse titel voor de directeur-generaal van de Mossad – had pogingen gedaan om Mughniyeh te pakken te krijgen. Mossad-leiders als de nuchtere Nahum Admoni (1982-1990), de zachtsprekende Shabtai Shavit (1990-1996), de niet-aflatende Danny Yatom (1996-1998) en Efraim Halevy (1998-2002), de *menume* die door zijn staf 'de grootvader aller spionnen' werd genoemd, hadden zonder uitzondering geheime vergaderingen voorgezeten waarin plannen werden gesmeed voor de eliminatie van Imad Mughniyeh.

Hun agenten hadden hem opgespoord in Parijs, maar ook daar was hij hun uit handen geglipt, zoals eerder al in Rome en Madrid. Een tijdlang liep het spoor maar Minsk in de Oekraïne en vervolgens naar de islamitische republieken van de voormalige Sovjet-Unie. Daarna werd gerapporteerd dat hij zich in Teheran bevond, en daar bescherming genoot van het fundamentalistische regime. Iedere keer was de jacht op hem op niets uitgelopen.

In 2002 nam Meir Dagan de Mossad over. Hij deed wat al zijn voorgangers hadden gedaan en bestudeerde het groeiend aantal dossiers waarin stond hoe dicht Mossad-kidons bij de eliminatie of arrestatie van Mughniyeh waren geweest. Op de een of andere manier was hij steeds ontkomen. De zelfmoordaanslagen waren doorgegaan. Voor Dagan werd het een soort geloofsartikel dat hij, als de tiende *menume*, eindelijk een eind zou maken aan de terreur van Mughniyeh.

Dagan had alle psychiaters, psychologen, gedragspsychologen, psychoanalisten en profilers – collectief 'de specialisten' genoemd – opgedragen zich te concentreren op de vraag waar Imad Mughniyeh zich kon bevinden, en wat de beste manier was om hem uit de weg te ruimen. Algemeen waren ze van oordeel dat dit het beste kon gebeuren met behulp van een autobom. 'Dat zou poëtische gerechtigheid zijn,' vond een specialist. Op basis van de enige foto uit de pers en een handvol details van zijn levensbeschrijving gingen ze aan de slag.

Imad Mughniyeh, zoon van een fruitverkoper in een Zuid-Liba-nees dorp, had zich op zijn vijftiende aangesloten bij Force 17, de lijfwacht van Yasser Arafat. Op zijn zestiende had hij zijn eerste Israëliër gedood, een kolonist op de Hoogvlakte van Golan. Nadat Arafats PLO in 1982 was gedwongen Libanon te verlaten, was Mughniyeh achtergebleven in Beiroet, waar hij zich had aangesloten bij Hezbollah, die toen al de naam had de belangrijkste militaire strijdmacht in het verzet tegen Israël te zijn. Hij trok de aandacht van sjeik Fadlallah, die toezag op zijn snelle klim door de hiërarchie van Hezbollah. Tegen zijn twintigste was Mughniyeh een volleerd terrorist, nadat hij onder auspiciën van de Revolutionaire Garde in Teheran een opleiding had gehad.

De krantenfoto waarop de juichende Mughniyeh te zien tijdens bij een toespraak tot een Hezbollah-menigte in Beiroet, werd met behulp van computers geanalyseerd. Er werden allerlei baardvormen over zijn gezicht geprojecteerd om te zien hoe hij er zou kunnen uitzien, nu de specialisten probeerden een realistisch beeld van hem te produceren en op zoek waren naar indicaties voor zijn geestesgesteldheid. Met een methode die officieel 'diepteanalyse op afstand' (*remote in-depth analysis*, of RIDA) werd genoemd probeerden ze een profiel van zijn persoonlijkheid te ontwikkelen. Bij hun analyse hielden zij rekening met vele factoren, inclusief Allah en de duivel (*sheitan*) en de rollen die zij in zijn leven konden spelen. Veel van wat zij poneerden was bedoeld om alleen aan hen bekend te zijn, als verbale richtingborden langs de route die moest leiden tot het blootleggen van de denkwijze van Mughniyeh en zijn huidige uiterlijk.

Andere specialisten beijverden zich om de psychologische drijfveren van Mughniyeh te ontdekken. Hij was een massamoordenaar, geen twijfel mogelijk, maar voldeed niet aan de typologie van fanatici die worden gemotiveerd door woede. Voor de gedragspsychologen zou het bevredigend zijn tot de conclusie te komen dat een allesverterende woede de wortel was van het kwaad in zijn geest. Die was er ook, natuurlijk, maar was het de kracht die hem bezielde en waaruit hij zijn

gedrevenheid putte? De psychologen vroegen zich af of hij was ‘bezeten van een onbedwingbare neiging tot gemaskeerd geweld’. Zoiets zou hem in staat hebben gesteld zijn ‘werk’ op louter zakelijke manier aan te pakken, ongeacht of hij prille tieners rekruteerde voor het zelfmoordmartelaarschap, of de bommenmakers vroeg nóg krachtiger springstoffen te maken. Ook wat dat betrof was er geen eensluidend antwoord, evenmin als op de vraag hoe hij erin slaagde in zijn eigen psychisch universum genoeg ordening in stand te houden om zijn onuitsprekelijke wandaden te rijmen met zijn geloof dat hij het recht had onschuldigen te doden en vernietigen. Was zijn psyche gevormd door alles wat hij de afgelopen kwart eeuw had misdaan?

Op de foto uit de jaren tachtig ging zijn kin schuil onder een volle baard en was zijn haar verborgen onder een pet met een klep. Zijn ogen gingen grotendeels schuil achter een montuurloze bril. Een voor een gebruikten de gelaatexperts hun computervaardigheden voor het verwijderen van de baard, de bril en de pet en gaven hem ongeveer weer zoals hij er nu uit zou kunnen zien, als een man van vijfenveertig. De specialisten concludeerden ook dat er aanwijzingen waren dat zijn gezicht op een gegeven moment cosmetische chirurgie had ondergaan. De sporen van de littekens gaven echter aan dat dit op zijn minst al vijf jaar geleden moest zijn gebeurd, toen hij na de golf van zelfmoordaanslagen in Israël weer eens spoorloos was verdwenen.

Chinese cosmetisch chirurgen waren de onbetwiste leiders op het gebied van gelaatsveranderingen. Het regime in Beijing had Hezbollah echter de rug toegekeerd. De Russen waren een reële mogelijkheid, maar opnieuw sloten de medische experts van de Mossad deze cosmetische chirurgen, die ooit voor de KGB hadden gewerkt, uit. Andere experts op dat gebied, die op het randje van de legaliteit opereerden, werden nagetrokken in Roemenië, Servië en Noord-Afrikaanse landen. Toch vonden de Mossad-agenten geen enkel bewijs dat Mughniyeh in een van die landen een gelaatsverandering had ondergaan.

Eindelijk vond er in juni 2007 een doorbraak plaats. Sinds het eind van de oorlog met Hezbollah in Zuid-Libanon had de Mossad op de Westoever ijverig Israëlische Arabieren gerekruteerd die tegen Hezbollah waren gekant. Een van deze informanten had een familielid in een dorp nabij de geboorteplaats van Mughniyeh. Dit familielid had hem verteld dat een vriend van haar familie had gehoord dat Mughniyeh vanuit het safe-house dat het Syrische regime hem ter beschikking had gesteld naar Europa was gereisd. Hij had ansichtkaarten uit Parijs, Frankfurt,

München en ten slotte Berlijn gestuurd. Veel houvast was het niet, maar het wás een begin.

In eerste instantie was een Mossad-agent die vloeiend Arabisch sprak naar Zuid-Libanon gegaan voor een ontmoeting met de nicht van de informant. Hij had zich voorgedaan als een oude vriend van Mughniyeh. Hij was weinig meer te weten gekomen dan dat de nicht er zeker van was dat Mughniyeh terug in Bagdad was, maar dat hij er volgens de familie nu anders uitzag.

Binnen enkele uren had Reuben opdracht gekregen te onderzoeken of Mughniyeh in Berlijn was geweest om er cosmetische chirurgie te ondergaan. Nu, zes maanden later, had de katsa het bewijs daarvan, in de map die zijn informant hem had overhandigd.

Op zondagmiddag 3 februari zat Meir Dagan een vergadering voor in de vergaderruimte die aan zijn kantoor grensde. Op de tafel stonden kannen water en potten koffie voor de aanwezigen: het hoofd van de Shin Bet, de binnenlandse veiligheidsdienst, de adviseur Nationale Veiligheid, de adviseur Buitenlandse Politiek van premier Ehud Olmert, en de militaire advocaat-generaal van de Israëlische strijdkrachten. Zij hadden gezelschap van een brigadegeneraal, de leider van de kidons, belast met de uitvoering van officieel goedgekeurde executies. Naast Meir Dagan zat zijn directeur Operaties. De tafel en stoel die normaal werden bezet door de notulist die de discussies en genomen besluiten vastlegde, waren leeg. Van deze vergadering zouden er geen notulen komen.

Sinds hij zes jaar geleden, in augustus 2002, zijn functie had aanvaard, had Dagan overeenkomstige vergaderingen voorgezeten. De eerste was geweest in december van dat jaar en had tot onderwerp de zaak-Ramzi Nahara gehad, een Mossad-informant die Dagan persoonlijk had gekend, maar die naar het Hezbollahkamp was overgelopen. Vanwege het geld? Een verwrongen geloof in de Hezbollah-ideologie? Of was hij gevallen voor een van de jonge Arabische vrouwen die Hezbollah dikwijls inzette om buitenlanders te strikken? Niemand die het wist. De bespreking was echter met een unaniem besluit geëindigd: Nahara moest worden opgespoord. Zijn spoor liep naar een Arabisch dorp, en hij werd gedood door een autobom, aangebracht door een voormalige collega bij de dienst die hij had verraden.

In maart 2003 was Abu Mohammed Al-Masri het onderwerp van zo'n bespreking geweest. Hij was door Al-Qaida naar Pakistan gestuurd voor het vormen van een cel die vanuit Zuid-Libanon Israël met raketten moest gaan bestoken. Ook hij werd gedood door een autobom, toen hij

door Zuid-Libanon rondreed om handlagers te rekruteren en geschikte locaties voor het lanceren van de wapens te zoeken. Het volgende doelwit kwam in augustus 2003 ter sprake: Al-Hussein Salah, de springstoffenexpert van Hezbollah die een begin had gemaakt met de wederopbouw van het wapenarsenaal van die organisatie in de voorsteden van Beiroet. Hij was onderweg naar een bespreking met zijn bommenmakers toen zijn auto explodeerde door een bom die door de Mossad was aangebracht.

Er was daarna een vol jaar verstreken voordat Dagan de groep mannen opnieuw had verzocht naar zijn vergaderruimte te komen. In de drukkende hitte van juli 2004 was het besluit gevallen dat Ghaleb Awali, de Hezbollah-liaison tussen Damascus en activisten in de Gaza-strook, met een autobom moest worden geëlimineerd terwijl hij voor een ontmoeting met de activisten naar het zuiden reed. De bom was onder zijn stoel aangebracht. Na Awali was Izz el-Deen Sheikh Khalil aan de beurt, een vooraanstaande vertegenwoordiger van Hezbollah in Damascus, die door Syrië verantwoordelijk was gemaakt voor het onderhouden van de contacten van Syrië met Hamas- en Hezbollah-eenheden in de Gaza-strook en op de Westoever. Khalil was onderweg naar zijn eerste afspraak toen hij werd in een voorstad van Damascus door een autobom werd gedood. In mei 2006 onderging Mahmoud Majzoub, een belangrijk lid van het Islamitische Jihad Comité dat de contacten tussen Hezbollah en Teheran in stand moest houden, hetzelfde lot toen hij voor de lunch op weg was naar een restaurant in Zuid-Libanon.

Al deze doelwitten waren met grote zorg geselecteerd en geschaduwd, en het moment van hun dood was steeds het resultaat van het soort planning zoals die ook die zondagmiddag in 2008 door de mannen in Dagans vergaderruimte werd besproken. Deze keer zou over het lot van Imad Mughniyeh worden beslist. Zijn doodvonnis lag in de map die Dagan voor zich op tafel had liggen. Het was oorspronkelijk ondertekend door de toenmalige premier Ariel Sharon (in augustus 2009 nog steeds in coma) en goedgekeurd door Ehud Olmert. Het ging er alleen nog om *hoe* het doodvonnis moest worden voltrokken.

Op tafel lag voor iedere deelnemer aan de bespreking een kopie van het dossier dat Reuben via een streng beveiligde verbinding vanuit zijn kantoor in Berlijn naar Tel Aviv had verzonden. Dat dossier bevatte een reeks beeldkaders van een video, in totaal vierendertig stuks. Ze toonden de verschillende stadia van de gelaatsverandering die Imad Mughniyeh had ondergaan. Na het afscheren van zijn baard was al het

littekenweefsel van eerdere snijwonden zorgvuldig verwijderd. Op een aan de foto gehechte notitie in het Duits, die vertaald was in het Hebreeuws, stond zei dat dit littekenweefsel op zijn wangen, kaak en slapen resulteerde van een cosmetische ingreep in 1993, verricht in een kliniek in de Libische hoofdstad Tripoli. Close-ups onthulden nadere details van het latere werk van de chirurg in de oorspronkelijk Oost-Duitse kliniek. De vorm van de ogen was veranderd door de huid aan de slapen strak te trekken. Zijn onderkaak was briljant verkort door stukjes bot te verwijderen en de uiteinden weer aan elkaar te zetten om een andere kaaklijn te creëren, zodat zijn gezicht smaller leek. Diverse voortanden waren vervangen door snijtanden met een andere vorm. Wat verf gaf zijn haar een gedistingeerd grijs aspect en in plaats van een bril droeg hij nu contactlenzen. Vergeleken met de vroegere krantenfoto zag Imad Mughniyeh er totaal anders uit.

De mannen aan tafel waren het erover eens dat ook nu een autobom de meest effectieve manier van executeren was. Er zaten echter wat haken en ogen aan. De eerdere bomaanslagen van de Mossad hadden de trawanten van Mughniyeh ongetwijfeld dusdanig voorzichtig gemaakt dat ze nauwelijks meer in hun eigen auto durfden te rijden. Het was mogelijk dat hij gebruik zou maken van de auto van een van zijn lijfwachten. Er was echter geen duidelijke informatie over wie zij waren en in wat voor auto's ze reden. Er was tijd nodig om de informatie die de Mossad-agent had losgekregen, namelijk dat Mughniyeh terug was in Damascus en er 'heel anders uitzag', te verifiëren; dan pas kon een degelijk plan worden ontwikkeld.

Meir Dagan zette een punt achter de discussie. Hij herinnerde de anderen eraan dat er over negen dagen, op 12 februari in Teheran en andere Arabische landen, een historische gebeurtenis zou plaatsvinden: de viering van de negenentwintigste verjaardag van ayatollah Khomeini's Iraanse Revolutie. In Syrië zou die feeste-lijke dag worden opgeluisterd door een receptie in het Iraans Cultureel Centrum in Damascus, gegeven door de nieuwe Iraanse ambassadeur in Syrië, Hojatoleslam Ahmed Musavi. Dit zou voor hem een passende gelegenheid zijn om zich te laten voorstellen aan Imad Mughniyeh. Volgens Dagan bestond er een 'gerede kans' dat Imad Mughniyeh, als hij inderdaad in Damascus was, die receptie zou bijwonen. Met een bedankje voor zo'n invitatie zou hij niet alleen zijn Syrische gastheren, die hem een veilig onderkomen hadden verschaft, schofferen, maar ongetwijfeld ook de mullahs in Teheran en de Iraanse ambassadeur, die zich zou willen koesteren in de

glorierijke uitstraling van zo'n vereerde figuur, die het Westen zoveel schade had toegebracht.

Meir Dagan had de woorden gesproken die hij ook bij andere besluiten tot een executie had gebruikt: 'We doen het.'

Op maandag 4 februari had de brigadegeneraal de drie kidons geselecteerd die hij wilde inzetten om het vonnis te voltrekken. Ze hadden ieder een codenaam gekregen die overeenkwam met de eenmalige paspoorten die ze zouden gebruiken. Deze documenten zouden worden gereedgemaakt door de afdeling Vervalsingen van de Mossad, op basis van beschikbare paspoorten. Andere documenten vermeldden details als hun huisadres en beroep. 'Pierre' kreeg een Frans paspoort; hij 'woonde' in Montpellier en was automonteur van beroep. 'Manuel' kreeg een Spaans paspoort, een adres in Malaga en het beroep van toeristengids; het Duitse paspoort van Ludwig ging vergezeld van paperassen waarin stond dat hij in München woonde en werkzaam was als elektricien.

De namen, adressen en beroepen waren authentiek, namelijk 'geleend' van Joodse vrijwilligers waarop de Mossad voor zijn gevaarlijkste operaties vaak een beroep moest doen. Een van hun taken was toestemming geven voor het gebruik van hun persoonlijke gegevens als dekmantel voor agenten die onder hun identiteit werkten.

Terwijl de documenten door de vervalsers in de kelder van het Mossad-hoofdkwartier werden geprepareerd, prentten de drie kidons zich hun dekmantel in – het verhaal dat zij zouden ophangen als zij door douaniers, politiemensen of geheim agenten van Syrië aan de tand werden gevoeld. Elk verhaal werd zo eenvoudig mogelijk gehouden. Pierre kon deskundig over automotoren praten, Manuel was vertrouwd met het escorteren van toeristen in Zuid-Spanje en Ludwig had zich alle bijzonderheden op het gebied van elektriciteit ingeprent.

Intussen onderzocht de afdeling Reizen alle bijzonderheden over vluchten naar Damascus. Toen hij zijn instructies gaf, had de brigadegeneraal het hoofd van die afdeling verteld dat de drie kidons afzonderlijk zouden reizen en op verschillende tijdstippen in de Syrische hoofdstad moesten aankomen, respectievelijk met Air France, Jordanian Airways en Alitalia. Ze moesten tickets hebben met een gereserveerde plaats voor de retourvlucht. Alle stoelen moesten worden geboekt in de economy class. Pierre moest als eerste aankomen en er zou een reeds betaalde huurauto in Damascus voor hem klaar moeten staan. Als doel van zijn bezoek en dat van de anderen zou 'vakantie' worden genoemd.

De week daarop reed een sayan van de Mossad in Beiroet, een man die deze reis vaker had gemaakt, in noordelijke richting naar Damascus. Hij was een bekende figuur en de reden van zijn reis – bij het Syrische ministerie van Toerisme de mogelijkheid bespreken van tweeledige vakantiereizen, eerst door Libanon en vandaar naar de historische ruïnes in Syrië – zou geen argwaan wekken. De sayan bezocht inderdaad het ministerie, stak zijn verhaal af en reed om Damascus heen. Tot de foto's die hij maakte, waren er diverse van het Iraans Cultureel Centrum en de straten eromheen. Tegen het vallen van de avond was hij terug in Beiroet. Diezelfde avond werden de foto's op een cd gezet en doorgezonden naar een reisbureau dat als dekmantel fungeerde voor een Mossad-bureau in het centrum van Tel Aviv. Vandaar gingen ze per koerier naar het hoofdkwartier aldaar.

De planning voor de liquidatie ging dag in dag uit door. Instructeurs in de kidon-basis in de woestijn namen elk detail door met de kidons; de taal die ze moesten spreken, de kleren die ze zouden dragen, de reden dat zij buiten het seizoen in Syrië vakantie wilden houden. Het antwoord op die vraag, op uiteenlopende manieren gegeven, was dat zij behoefte hadden aan een rustige én betaalbare vakantie. Net als de rest van hun dekmantel werd het geloofwaardiger door de kleding die ze droegen en de manier waarop ze spraken.

Al met al hadden de drie mannen veel te bestuderen en uit het hoofd te leren: de wegen naar het Iraans Cultureel Centrum, de routes door de stad, de plaats waar zij een afsluitbare garage konden vinden, de locatie van de geheime bergplaats waarin ook de springstoffen zouden klaarliggen die bij de liquidatie van Mughniyeh gebruikt moesten worden. Ze zouden worden klaargelegd door de sayan uit Beiroet. Hoe en wanneer hij dat zou doen, bleef een van de geheimen van de naar zijn climax lopende operatie.

Meir Dagan had opdracht gegeven om de spionagesatelliet van Israël, de Trescas, het gebied rond het Iraans Cultureel Centrum in Damascus scherp in de gaten te laten houden. De Mossad had voor dergelijke operaties prioriteit boven alle militaire instanties.

Dag in dag uit werden de beelden gedownload en bestudeerd door de fotoanalisten van de Kirya, het hoofdkwartier van de IDF in Tel Aviv, op zoek naar elk teken dat wees op de aanwezigheid van Mughniyeh. Er werden diverse 'kandidaten' gespot, maar niemand van hen kwam overeen met de foto in het door Reuben gestuurde dossier. De stille verspieder in de ruimte bleef actief. Dagan 'voelde aan zijn water', zoals

hij zijn directeur Operaties bleef verzekeren, dat de terrorist de Iraanse receptie zou bezoeken.

Op zaterdag 9 februari gingen de drie kidons op weg naar de luchthaven van Tel Aviv om naar Wenen, Parijs en Frankfurt te vliegen. Pas een week eerder had Reuben het dossier van zijn informant in ontvangst genomen en naar Tel Aviv doorgestuurd. Tegen het vallen van de avond bevonden de drie kidons zich in hun luchthavenhotels, wachtend op hun vluchten naar Damascus, de volgende dag.

In hun mobieltje was een close-up van Mughniyehs gezicht opgeslagen, dat in die voormalige Stasi-kliniek aan de Spree veranderd was.

Op zondagochtend 10 februari 2008 stapte Pierre op de Parijse luchthaven Charles de Gaulle aan boord van Vluchtnummer AF 1519 van Air France voor de reis naar Damascus. Toen hij daar aankwam, ging de zon al onder. Manuel was vanuit Madrid met Vluchtnummer RJ 110 van Jordanian Airways naar Amman gevlogen, en vandaar naar de Syrische hoofdstad. Een uur later die middag was Vluchtnummer AZ 7353 van Alitalia met Ludwig aan boord opgestegen van de luchthaven Malpensa bij Milaan; hij arriveerde om half zeven plaatselijke tijd in Damascus.

Niet lang daarna verstouwden de drie mannen – niet lastiggevallen door de Syrische douaniers of immigratieambtenaren – hun bagage in de kofferbak van de huurauto en reden met Pierre achter het stuur de stad in. Die avond laat waren ze langs de geheime bergplaats gegaan en hadden ze de afsluitbare garage gevonden die volgens de sayan uit Beiroet voor hun doel geschikt was. Pas toen ze er zeker van waren dat noch de brievenbus, noch de garage in het oog werd gehouden, namen zij de springstoffen, de kleine draagbare radio en de sleutel van de garage mee die in de bergplaats waren klaargelegd. Achter de gesloten garagedeur gingen ze aan de slag om de bom in gereedheid te brengen; deze zou worden verborgen in de draagbare radio, die dan aan de passagierskant in de hoofdsteun van de huurauto zou worden verborgen. Tegen het aanbreken van de dag waren ze ermee klaar.

Ze hielden om beurten de wacht en sliepen het grootste deel van de dag in de huurauto. In de namiddag reden ze door de stad langs het Iraans Cultureel Centrum. Het was groter dan het op de foto’s van de sayan had geleken. Het lag aan een weg die aansloot op routes waarlangs ze weg konden komen. Het plan dat ze hadden bedacht, zou moeten lukken. In dat geruststellende besef gingen ze terug naar de garage. Niets wees erop dat iemand de garagedeur had geopend, want het

sigarettenvloeitje onder in de kier tussen deur en deurpost zat nog steeds op zijn plaats.

Wat ze de daaropvolgende twintig uur hebben gedaan, zou altijd een raadsel blijven.

Dinsdag 12 februari was het team om zeven uur ’s avonds terug bij het Iraans Cultureel Centrum. Ludwig posteerde zich op een hoek van de straat, Manuel op de hoek daartegenover. Pierre reed de huurauto dieper de straat in, tot een plek waar hij het tegemoetkomende verkeer kon zien naderen. Hij stelde de in de huurauto verborgen bom op scherp en stapte uit. In de radio begon de tijdklok te tikken. De klok kon een periode van maximaal vier uur overbruggen. Inmiddels was het half acht.

Voortdurend zag Pierre bezoekers van de viering van de Khomeini-revolutie naar de ingang van het cultureel centrum komen. Om acht uur arriveerde de Iraanse ambassadeur, die zich naar binnen haastte. Geen van de gasten leek ook maar enigszins op de man die op de mobieltjes van de drie kidons te zien was.

Om negen uur draaide een zilverkleurige Mitsubishi Pajero de straat in. De bestuurder parkeerde hem vlak bij de plaats waar Ludwig en Manuel op de hoek tegenover elkaar stonden. De bestuurder en zijn passagiers bleven even in de auto zitten om de straat af te speuren.

Toen ging aan de passagierskant het portier open en stapte Mughniyeh uit. Hij droeg een donker pak en zijn baard was keurig getrimd. Hij begon door de straat te lopen, tot waar de huurauto was geparkeerd. Toen hij ter hoogte van de auto was, klonk er een daverende explosie die de huurauto aan flarden rukte en Mughniyeh onthoofdde. Later werden delen van zijn lichaam op wel twintig meter afstand gevonden.

Wie van de drie kidons de bom had geactiveerd, zou onbekend blijven. Nog voor de eerste schreeuwende gasten de receptie uit het Iraans Cultureel Centrum kwamen rennen, arriveerden er al politieauto’s en ambulances, en waren de drie plegers van de aanslag verdwenen.

Latere rapporten suggereerden dat er voor hen in een naburige straat een auto klaar had gestaan en dat Pierre en zijn team naar een van tevoren afgesproken punt in Zuid-Syrië waren gereden, waar een helikopter van de Israëlische luchtmacht hen zou hebben opgepikt. Ooggetuigen beweerden later dat zij een helikopter richting zee hadden zien vliegen.

Op vrijdag 15 februari werd Mughniyeh begraven. Het werd een enorme Hezbollah-begrafenis in Beiroet, de stad vanwaaruit hij zijn terroristische activiteiten was begonnen. Zijn moeder, Um-Imad, zat te

midden van een zee van zwarte chadors, een sombere oude vrouw die jammerde dat haar zoon van plan was geweest haar te bezoeken, maar dat hij precies één dag voor hij zou komen was gestorven.

Een paar dagen later ontving zij een envelop. Die bevatte een kopie van de foto's van Mughniyeh tijdens de geslaagde gelaatsverandering. Hij was haar derde zoon die bij een bomaanslag van de Mossad om het leven was gekomen.

30

Een persoonlijke kanttekening

Steeds als iemand een boekje opendoet over een inlichtingendienst, is dat een reële afspiegeling van het onderbewustzijn van een natie, de historie van de natie die zij dient. Voor iedere natie is kennis de eerste verdedigingslinie. Deze waarheid is boven alles van toepassing voor de staat Israël en zijn geheime dienst, de Mossad.

Dit boek is een geactualiseerde versie van mijn boek dat elf jaar geleden is verschenen. Destijds werd het vriendelijk door Meir Amit, een vroegere directeur-generaal van de Mossad, omschreven als 'een verslag dat vertelt hoe het was – en hoe het is'. Hoewel andere kenners het boek in soortgelijke bewoordingen hebben beschreven, mag geen enkele auteur die licht probeert te werpen op een geheime dienst ooit hopen het volledige verhaal van haar activiteiten uiteen te kunnen rafelen. In hoeverre ik daar voldoende dichtbij ben gekomen, laat ik over aan het oordeel van de lezer, al heb ik één zekerheid, namelijk dat geen enkele andere niet-Israëlische schrijver ooit de kans heeft gekregen er zo dichtbij te komen. Tijdens de tweeënhalf jaar die ik in eerste instantie heb samengewerkt met (niet vóór) de Mossad voor het verrichten van research en het schrijven, becommentariëren en produceren van de enige film die de Mossad ooit van zijn activiteiten heeft laten maken, ben ik meer aan de weet gekomen dan ik zelf had durven verwachten. *The Spying Machine*, zoals deze documentaire heet, werd vertoond op het Britse Channel-4 en elders ter wereld. Ook de documentaire oogstte veel lof.

Sindsdien heb ik nauwe professionele relaties onderhouden met de spionnen van de Israëlische inlichtingendienst en die van andere landen. Hoewel ik met sommigen van hen bevriend ben geraakt, staat mijn werk ver af van dat van de *embedded* journalisten die sinds de aanslagen van 11 september 2001 al te vaak de generaals naar de mond hebben gepraat.

De spionnen die ik heb leren kennen, wat een waar voorrecht is, hebben niets van het Bond-imago. Zij zijn van mening dat ook de onaangename facetten van hun werk onder ogen moeten worden gezien en dat ze veel te gemakkelijk fraaier worden afgeschilderd dan ze in werkelijkheid zijn, in een wereld waarin leugens elkaar steeds sneller opvolgen, zoals Thomas Beckett het noemde.

Net als het geval was met de oorspronkelijke uitgave, is veel van het latere materiaal tot nu toe voor het publiek onbekend gebleven. Voor een deel had ik het geluk dat wijlen mijn schoonvader gedurende de Koude Oorlog in dienst was bij MI6. Die connectie maakte het voor mij gemakkelijker om de begrijpelijke behoedzaamheid te doorbreken van iedereen in het inlichtingenwereldje tegenover buitenstaanders die vragen komen stellen. Die behoedzaamheid is des te logischer omdat de antwoorden niet altijd op een eerlijke manier te verwoorden zijn. Maar soms gingen er deuren voor mij open, doordat geheim agenten en hun controllers de kans schoon zagen om hun activiteiten toe te lichten. Tot degenen die ik heb gesproken, behoorden mannen als CIA-directeur William Casey; Meir Amit, directeur-generaal van de Mossad; Rafi Eitan, de gevierde voormalige directeur Operaties van de Mossad; en Marcus Wolff, een voormalig hoofd van de Stasi, de geheime dienst van de DDR. Degenen die nog actief zijn moeten anoniem blijven. Vooral hen wil ik uit de grond van mijn hart bedanken, want zonder hun hulp zou het niet mogelijk zijn geweest dit verhaal over de Mossad te actualiseren.

De periode waarin sommige van hun herinneringen geplaatst moesten worden, houdt het midden tussen recente geschiedenis en vervagende herinneringen. Heel opmerkelijk en bevredigend voor mij was echter hoe veelvuldig mijn gesprekspartners bereid waren hun persoonlijke herinneringen te verifiëren aan de hand van officiële archieven en een enorme verscheidenheid aan persoonlijke memorabilia. In het begin heb ik me afgevraagd wat hen ertoe dreef om zo bereidwillig mee te werken. Op een dag, toen ik tijdens een pauze tussen het filmen van Rafi Eitan, die zijn herinneringen voor de camera verwoordde, samen met hem door zijn tuin wandelde, keek hij me plotseling van opzij aan en zei: ‘Ik wil niets terug voor mijn hulp, alleen de garantie dat je het zult laten bij het presenteren van de feiten. En als je erin slaagt het belangrijkste feit van allemaal over te brengen, namelijk dat de inlichtingenwereld na afloop van de Koude Oorlog en de ineenstorting van het Sovjetcommunisme, ingrijpend is veranderd, zal ik tevreden zijn.’ Hij laste een pauze in, keek me glimlachend aan en stak zijn

handen op, de handpalmen naar voren. ‘Als je er niet in slaagt, zal ik daar niet blij mee zijn.’

Agenten in het veld, analisten, directeuren van departementen en diverse hoofden van Mossad-afdelingen hebben allemaal bijgedragen aan dit boek, door mij inzicht te geven in de werkwijze van de Mossad, het proces van besluitvorming en zijn betrekkingen met andere inlichtingendiensten. Dit heeft mij de kans gegeven accurate artikelen over de Mossad te schrijven die in gezaghebbende dagbladen en tijdschriften zijn verschenen. Sommige van die verhalen waren allesbehalve vleiend.

Sinds de uitgave van de oorspronkelijke editie in 1996 heb ik steeds weer nieuwe informatie over de Mossad ontvangen. Soms gebeurde dat doordat iemand iets liet uitlekken. Ik had echter allang ontdekt dat de Mossad – net als andere inlichtingendiensten –er soms op gebrand is zijn kant van het verhaal te belichten. Ik kan zeggen dat, gedurende al die tijd dat ik met employés van de Mossad heb gewerkt, in geen van die gevallen de gelekte informatie ooit misleidend was. Dat neemt niet weg dat ik me diende te houden aan de gulden regel voor het soort onderzoekswerk dat ik doe: natrekken en nog eens natrekken. Ik kan me geen enkel voorbeeld herinneren van een oorspronkelijke bron die mij iets op de mouw probeerde te spelden.

Sinds het schrijven van de eerste editie van dit boek heeft de Mossad zich – net als alle andere inlichtingendiensten ter wereld – geconfronteerd gezien met nieuwe opgaven en uitdagingen. Na afloop van de Koude oorlog was de confrontatie tussen de supermachten weliswaar weggevallen, maar eiste de nieuwe wereldorde dat spionnen nieuwe rollen gingen vervullen. Net als de CIA, MI6 en andere inlichtingendiensten heeft de Mossad zich genoodzaakt gezien de confrontatie aan te gaan met drugsmokkel, terrorisme op ongekende schaal en economische spionage. Tegelijkertijd was de Mossad vastbesloten zijn positie te handhaven als de enige inlichtingendienst die bleef vasthouden aan een hoofdrol voor menselijke spionnen, ondersteund door spionagesatellieten en andere exotische technologische systemen, als wapens tegen de door Osama bin Laden opgeroepen dreiging.

De mijlpalen langs de weg die hij heeft gevolgd naar de status van kwade genius van alle terroristen, waren zaken die hij heeft kunnen uitbuiten: Guantánomo Bay, Abu Ghraib, het mislukken van de akkoorden van Oslo, de tweede Intifada, de zelfmoordterroristen en de oorlogen in Irak en Afghanistan.

Ook na september 2006 – en vermoedelijk voor de afzienbare toekomst – bleef en blijft Osama bin Laden de zelfmoordterroristen de hemel in prijzen, mét hun bomvesten, autobommen, exploderende vrachtwagens en nieuwe explosieven, die krachtig genoeg zijn om hele gebouwen of zelfs betonnen bunkers te verwoesten. Hij blijft moeders aansporen om hun kinderen op te offeren aan een vermeend martelaarschap. Hij houdt hen – met die zachte, zelfverzekerde stem die diep uit zijn innerlijk lijkt te komen – verzekeren dat het martelaarschap voor de ware moslim de enige manier is om het pijnlijke verhoor dat ieder van ons wacht op de Dag des Oordeels te ontlopen en rechtstreeks door te gaan naar Allahs paradijs, waar tweeënzeventig hemelse maagden op hem wachten. Nadat zij de opleidingskampen van Al-Qaida in Afghanistan, het grensgebied met Pakistan, de bergen van Iran en de woestijnen van Jemen hadden doorlopen, gingen deze martelaren hun dood tegemoet, volledig overtuigd van de zuiverheid van hun handelwijze.

Meir Dagan was een van de velen die hebben gezegd dat er geen groter vijand denkbaar is. In 2006, een jaar waarin zich meer aanslagen van zelfmoordterroristen hebben voorgedaan dan in de jaren daarvoor, was de kunst van grootschalige moord verfijnd met behulp van nieuwe combinaties van springstoffen, scherpere spijkers en zwaardere bouten en moeren in de springladingen. In mei van dat jaar zijn er meer bloedbaden onder burgers in Irak aangericht dan gedurende de gehele eerste Intifada. Uit Londen, de miljoenenstad die in juli 2005 getuige is geweest van de gevolgen van zelfmoordaanslagen door terroristen, kwam de toenmalige burgemeester van die stad, Kenneth Livingstone, tot deze visie: ‘Aangezien zij niet over tanks beschikken, hebben zij alleen hun lichaam ter beschikking als wapen – en dat is waar mensen gebruik van maken als de verhoudingen onbillijk zijn.’ Met dat soort aanmoedigingen moet Osama bin Laden zeer in zijn schik zijn. Zoals de miljoenen Amerikanen die nog altijd geloven dat de CIA zelf de hand zou hebben gehad in de aanslagen van 11 september, delen talloze anderen Livingstones visie, die – uiteraard – overal in de wereld van de islam van de minaretten werd geschreeuwd.

De opkomst van Al-Qaida in zo korte tijd is een van de schrikbarende aspecten van het laatste decennium van de twintigste eeuw. Het was een briljant uitgevoerde bekering van miljoenen harten en geesten, eerst overal in het Midden-Oosten en vervolgens in Azië en het islamitische deel van de voormalige Sovjet-Unie. Van daaruit was het maar een sprongetje naar de binnenlanden van Afrika, van de woestijnen

van Sudan tot aan de kusten van Kaap de Goede Hoop. Tegelijkertijd begonnen de apostelen van bin Laden te evangeliseren in Latijns-Amerika, met de belofte dat de arme bevolking daar een beter leven wachtte in het nieuwe kalifaat van bin Laden dat, zoals hij iedereen verzekerde, komende was. Ook de Verenigde Staten en Canada vormden vruchtbare grond voor het strikken van de minderbedeelden. Een Mossad-analyse gaf inmiddels te kennen dat Europa 'mogelijk een miljoen' moslims telt die sympathiseren met de doelstellingen van Al-Qaida: het tot stand brengen van een nieuwe wereld, vrij van corruptie, perversiteit en prostitutie en alle andere westerse ondeugden. Mensen die teleurgesteld zijn door het falen van de georganiseerde religie en een ongelijke rechtsbedeling, werden aangetrokken door de strenge principes van de sharia, de canonieke wet van de islam.

In hun kantoren probeerden de analisten van de Mossad, net als die van allerlei andere inlichtingendiensten, eind 2006 te voorspellen waarop dit alles zal uitdraaien. Veel hangt af van wat er in Irak is gebeurd. De voortekenen zijn nooit gunstig geweest sinds het moment dat de regering-Bush – gesteund door Tony Blair – de monumentale blunder had begaan om geen aandacht te schenken aan de geschiedenisboeken. Bagdad is altijd de spirituele zetel van het oorspronkelijke kalifaat geweest. Een aanval daarop stond in de ogen van Osama bin Laden gelijk met een aanval op Mekka. In zijn toespraken heeft hij het vaak gehad over 'de vreugde van een ontmoeting met de ongelovigen in het Land tussen de Rivieren (de Eufraat en de Tigris die Irak doorsnijden). Nu is dit land zijn frontlinie, een gebied waarin zijn jihadisten rondzwerven en de bezetters demonstreren dat Irak niet langer een *slam dunk* (George Tenet) of een *cakewalk* (Donald Rumsfeld) is. Indien de oorspronkelijke beweegreden voor de invasie – een eind maken aan het schrikbewind van Saddam Hussein – in veel opzichten een eerbaar oogmerk was, ontbrak het niettemin aan een plan voor wat erop moest volgen. Terwijl de Verenigde Staten en een tegenstribbelende coalitie van NAVO-troepen in Afghanistan worstelen om de Taliban in dat land te pacificeren, blijven de lijken in de straten van Bagdad – op één enkele septemberdag vijfenzestig doden – zich opstapelen.

Toch waarschuwde Meir Dagan in zijn wekelijkse ochtendvergadering de directeuren van de Mossad-afdelingen, dat wat het verzamelen van informatie betrof, Iran momenteel prioriteit genoot in verband met een luchtaanval op de nucleaire installaties van dat land.

In oktober 2007 vertelde Meir Dagan zijn staf dat hij ermee had ingestemd in functie te blijven totdat 'het probleem-Iran' was opgelost.

Een jaar later maakte Dagans politieke baas, premier Ehud Olmert, bekend dat hij zich zou terugtrekken om meer tijd te hebben voor het weerleggen van het corruptieschandaal dat hem ten val dreigde te brengen. De Israëlische minister van Buitenlandse Zaken, Tzipi Livni, verklaarde dat zij zich voor het leiderschap van de Kadima-partij kandidaat stelde. Deze voormalige Mossad-agente, die vaak harde uitspraken doet en op haar zesentwintigste in Europa jacht had gemaakt op terroristen, had die baan opgegeven nadat haar toekomstige echtgenoot had gezegd niet te willen dat zijn aanstaande vrouw nachten doorbracht in Europese hotels, omringd door jonge, oergezonde Mossad-agenten. Toen de Israëlische president in oktober 2008 nieuwe algemene verkiezingen afkondigde, maakte Livni, inmiddels een levenslustige vrouw van vijftig, duidelijk dat zij rekende op de steun van Meir Dagan bij haar poging de eerste vrouwelijke premier sinds Golda Meir te worden. Benyamin Netanyahu, leider van de conservatieve oppositie, de Likud-partij, verklaarde hetzelfde. Zelf nam Meir Dagan een diplomatiek stilzwijgen in acht over wie hij zou steunen, behalve dat hij tegen zijn naaste medewerkers zei dat iedereen beter zou zijn dan Olmert.

In 2008 dwong de baaierd van gevaren die Israël en de rest van de wereld bedreigen de Mossad om nog dodelijker en doelgerichter op te treden. Het is nog steeds de enige inlichtingendienst die een officieel gesanctioneerd doodseskader heeft: de kidons hebben keer op keer moeten toeslaan. 'Wij bestrijden vuur met vuur,' zei Meir Dagan tegen zijn staf. Waar de Mossad in het verleden zweeg over de uitgevoerde executies, staat het Instituut nu toe dat de bijzonderheden ervan naar buiten komen – in de overtuiging dat dit de vijanden van Israël zal afschrikken. Er zijn echter geen overtuigende bewijzen dat dit inderdaad zo is.

Hoewel de meeste mensen tegenwoordig een redelijk, zij het beperkt idee hebben van de manier waarop spionnen te werk gaan en termen kennen als 'dubbelspion', 'safe-house' (onderduikadres) en 'tradecraft' (alle technieken binnen het spionagewereldje), zijn zij onkundig van de enorme schaal waarop internationaal spionage plaatsvindt en wat de economische prijs daarvan is. De ineenstorting van het Warschaupact, de Iraakse Oorlog van 2003 en de voortgaande wandaden van Al-Qaida als de nieuwe peetvader van het terrorisme hebben de noodzaak van spionage alleen maar vergroot. Spionage spreekt altijd weer tot de verbeelding en wekt de nieuwsgierigheid van het publiek op. Het was mijn doel om die honger te bevredigen.

Dé waarheid van vandaag is dat de ‘oorlog tegen terrorisme’ – die president Bush zo optimistisch ontketende in de nasleep van de aanslagen van 11 september 2001 – alleen een kans van slagen heeft als andere inlichtingendiensten zorgvuldig nota nemen van de manier waarop de Mossad zijn taken vervult. De Mossad kan ongelooflijk hard optreden tegen zijn vijanden. Vaak worden de eigen mensen van de Mossad na een blunder of mislukking behandeld met een meedogenloosheid die geen enkele andere inlichtingendienst zelfs maar in overweging zou nemen, met uitzondering van de Chinese geheime dienst. De Mossad is er echter trots op terecht te worden aangezien als een van de beste inlichtingendiensten van de wereld, zoniet de allerbeste. Dit boek is géén apologie voor wat de Mossad doet, maar hopelijk ben ik erin geslaagd ook nu weer datgene te doen wat Meir Amit verwoordde na de eerste uitgave: ‘Het vertelt hoe het was – en hoe het is.’

Gordon Thomas
Bath, Engeland
november 2008

Aantekeningen wat betreft de bronnen

Mijn contacten met leden van de Israëlische inlichtingengemeenschap waren van voldoende hoog niveau om mij in staat te stellen dit gezaghebbende verslag te schrijven. Net als het geval was met mijn eerdere boeken, ben ik zonder bagage aan het onderwerp ‘de Mossad’ begonnen. Ik heb de informatie die bronnen binnen de Mossad mij leverden gebruikt op de manier die iedere verstandige auteur zal toepassen als hij of zij te maken heeft met een inlichtingendienst: natrekken, natrekken, en nog eens natrekken.

Alles bijeengenomen beschikte ik over tachtig uur aan bandopnamen, waaronder meerdere interviews met personen die rechtstreeks of indirect met de Mossad te maken hadden gehad. Andere bronnen waren personen die de Mossad vergeefs had geprobeerd te elimineren. Tot hen behoorden bijvoorbeeld Leila Khaled, die berucht is geworden tijdens de vele vliegtuigkapingen door de PLO in de jaren zeventig, en Abu Al-Abass, het brein achter de kaping van de *Achille*

Lauro waarbij een Amerikaanse Jood, een man in een rolstoel, overboord werd gegooid en de dood vond. Ik ontmoette hen in 1996 in Gaza-Stad; ze hadden toestemming voor een bezoek aan Israël, in het kader van de toenadering tussen Israël en de PLO. Ook sprak ik met Yasser Arafat, zelf heel lang de voornaamste kandidaat op de eliminatielijst van de Mossad.

In 1960 maakte ik voor het eerst kennis met het schrijven over geheime diensten en hun operaties, toen ik samenwerkte met Chapman Pincher, destijds de voornaamste auteur over dat onderwerp in het Verenigd Koninkrijk. We waren beiden in dienst van de *Daily Express* in Londen. Een aantal van onze artikelen – vooral over het fiasco met de spionnen Burgess en Maclean van de Britse geheime dienst – hebben bijgedragen aan een veranderde kijk op de wijze waarop over dit soort zaken kan en moet worden geschreven. Het is een visie die ik ook steeds heb geprobeerd te realiseren in boeken als *Journey to Madness*, *Pontiff* (in Nederland verschenen onder de titel *Pontifex)*, *The Year of Armageddon* (in Nederland verschenen onder de titel *De paus en het geweld*), en *Chaos under Heaven*, *The Black Book of the CIA*, *Secrets & Lies* en *Secret Wars* (in Nederland verschenen onder de titel *Geheime oorlogen*).

Eerder heb ik verslag gedaan van de strijd van geheime diensten tegen Iran, Irak, Syrië en Afghanistan – gebieden waar de Mossad rechtstreeks bij betrokken blijft. Ook heb ik uitvoerig geschreven over de relatie tussen de Mossad en het Vaticaan. Mijn eigen contacten met de Heilige Stoel waren bijzonder nuttig bij mijn streven naar achtergrondinterviews voor dit boek.

In 1989 was ik in China tijdens het hoogtepunt van de studentenonlusten. Ook daar was ik getuige van de machinaties van inlichtingendiensten en bespeurde ik de hand van de Mossad: het Instituut maakte zich zorgen over de mogelijkheid dat de Chinese wapenzendingen naar Iran en Irak een ernstig gevaar voor Israël zouden worden. Daarna schreef ik over de rol van de Mossad in de Golfoorlog en de nasleep van het Sovjetcommunisme.

In augustus 1994 kreeg ik een telefoontje van Zvi Spielmann. Hij is in Israël zo ongeveer een levende legende. Spielmann heeft zich in 1948 onderscheiden tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog en zette daarna in Israël de United Film Studio's op. Hij heeft een groot aantal films geproduceerd, waaronder tal van coproducties met Hollywood. Hij vroeg of ik bereid was een documentaire over de Mossad te schrijven en te presenteren. Hij verzekerde mij dat ik carte blanche zou krijgen en dat er

wat betreft de informatie die ik kon vergaren maar één beperking was, namelijk de vragen die ik zou stellen om deze informatie te krijgen. Hoe meer ik vroeg, des te meer ik aan de weet zou komen.

Ik ontdekte dat er – afgezien van de boeken van Victor Ostrovsky en het werk van Ari Ben-Menashe – teleurstellend weinig literatuur bestond waarin harde informatie over de Mossad te vinden was. Dit is een groot verschil met de beschikbare informatie over de CIA, waarover meer dan tweehonderd boeken zijn verschenen. Over de Britse Secret Intelligence Service zijn er bijna vijftig beschikbaar, en over de KGB, de Duitse en de Franse geheime diensten zijn dezelfde aantallen boeken beschikbaar. Controle van de inhoud maakte echter duidelijk dat er leemten waren in de geheime oorlogen die zij voerden. Het werd duidelijk dat de geschiedenis van de Mossad veel van die leemten kon opvullen.

De manier waarop ik tijdens mijn reizen naar Israël – soms in opdracht van het Britse Channel-4 – mensen interviewde, verschilde niet van mijn normale werkwijze. Het tijdvak waarin het verhaal van mijn geïnterviewden zich afspeelde, besloeg aanvankelijk een merkwaardige periode, ergens tussen de recente geschiedenis en verbleekte herinneringen. Maar naarmate we elkaar beter leerden kennen en hun verhalen het heden dichter naderden, werd hun informatie specifieker. Zij waren beter in staat zich ook de kleinere details te herinneren, zoals wie wat had gezegd, en waar.

Het werd duidelijk dat zelfs degenen die een bijdrage hadden geleverd aan de opbouw van de Mossad levendige herinneringen bewaarden aan een periode die deel uitmaakte van hun eigen levensgeschiedenis, waarvan het verhaal echter nooit vanuit hun eigen perspectief was verteld. Belangrijk was vooral dat zij in staat waren verbanden te leggen tussen die beginperiode en de dag van vandaag. Toen zij bijvoorbeeld uit de doeken deden wat de rol van de Mossad was geweest in de laatste periode van het bewind van de sjah in Iran, omschreven zij dit als de bakermat van de huidige vloedgolf van islamitisch fundamentalisme. En toen zij de betrokkenheid van de Mossad bij Zuid-Afrika beschreven, konden zij verbanden leggen met de huidige situatie in dat land. Keer op keer toonden zij mij hoe het verleden deel uitmaakte van Israëls heden, en hoe de Mossad de kloof tussen toen en nu overbrugde.

Ze maakten duidelijk dat de legendarische wapenfeiten die de Mossad worden toegedicht qua betekenis verbleken met wat er in werkelijkheid was gebeurd. Ik herinner me hoe Rafi Eitan grinnikend opmerkte: ‘Nagenoeg elk gepubliceerd feit over de ontvoering van

Eichmann is pure nonsens. Ik kan het weten, want ik ben tenslotte de man die hem gevangen heeft genomen.'

In vele opzichten transformeerden Eitan en zijn collega's mythen tot fascinerende realiteit. Ze drongen erop aan dat ik niet minder zou doen.

Als ik naar Eitan luisterde, was het alsof zijn wapenfeiten al even onuitputtelijk waren als de energie van de man zelf. Hij had een grote geheime oorlog uitgevochten. Hij toonde zich een man met een grote toekomstvisie: het enige wat hij nog wenste, was lang genoeg in leven blijven om getuige te kunnen zijn van de dag waarop Israël eindelijk een echte vrede zou kennen. In oktober 2008 vertelde Eitan tegen een Duits tijdschrift dat de Iraanse president Ahmadinejad eigenlijk gekidnapt zou moeten worden en aan het Internationale Strafhof in Den Haag moest worden voorgeleid. Eitan was op dat moment fractieleider van de Gepensioneerdenpartij in de Israëlische Knesset.

Al spoedig ontdekte ik dat mijn geïnterviewden duidelijk in kampen konden worden verdeeld en dat er een verbitterde animositeit tussen hen heerste. Zo waren er de aanhangers van Isser Harel en de aanhangers van Meir Amit. De minachting die ze voor elkaar hadden, was in de loop der jaren niet in het minst afgenomen. Ik kon merken dat er aan weerskanten nooit sprake zou zijn van een mildere houding.

Dit leidde tot een bijkomend probleem: het toekennen van het juiste gewicht aan de door hen geleverde informatie. Bovendien leken ze bezig aan een race tegen de tijd. Mannen als Meir Amit zijn bezig aan de laatste jaren van hun leven. Het strekt hem tot eer dat hij bereid was de langdurige interviews vol te houden en vaak dezelfde vragen te beantwoorden. Hij stond mij een laatste interview toe toen hij net terug was uit Vietnam, waar hij naartoe was gegaan om uit de eerste hand te horen hoe de Vietcong er dikwijls in geslaagd was tijdens de Vietnamoorlog de Amerikaanse inlichtingendiensten te overtroeven.

Een van de fascinerendste interviews van allemaal was dat met Uri Saguy. Hij kwam naar Zvi Spielmanns kantoor en sprak openhartig over zulke uiteenlopende onderwerpen als de noodzaak van een vergelijk tussen Israël en Syrië, en de problemen die hij soms had met de juiste 'taakstellingen' voor de Mossad toen hij nog de hoogste spionnenbaas van Israël was.

David Kimche bleef vrijwel steeds op zijn hoede en wenste alle vragen van te voren in te zien. Dat nam niet weg dat hij belangrijke inzichten ontsloot voor wat betreft zijn persoonlijke houding tegenover mensen en gebeurtenissen. Wat mij altijd zal bijblijven, was de manier waarop hij zijn hond voerde en intussen op elegante manier geen snipper

heel liet van de geloofwaardigheid van degenen die niet aan zijn eigen maatstaven voldeden.

Yaakov Cohen opende niet alleen zijn huis voor mij, maar ook zijn geest en zijn hart. We zaten uren achtereen in de kibboetz waar hij nu woont, terwijl hij zijn best deed om zich zoveel mogelijk te herinneren van wat hij destijds allemaal had gezegd en gevoeld. Zo was hij bijvoorbeeld de enige die in staat was zich de angst en spijt te herinneren die hij had ervaren toen hij voor het eerst iemand had gedood. Zijn reactie vormde een opmerkelijk contrast met de manier waarop Rafi Eitan over het doden van andere mensen dacht.

Yoel Ben Porat had de mentaliteit van de advocaat die optreedt namens anders juristen: hij hield zich strikt aan de feiten en waagde zich zelden aan gissingen. In heel wat gevallen was hij in staat leemten in de geschiedenis op te vullen. Reuven Merhav was een ware goudmijn met betrekking tot informatie over de positie van de Mossad in de Israëlische politiek.

Van de Israëlische journalisten met wie ik heb gesproken, moeten er twee speciaal worden vermeld. Alex Doron was op verfrissend openhartige manier bereid een boekje open te doen over de Israëlische inlichtingendiensten. Zijn hulp was waardevol. Daarentegen liep Ran Edelist – door Channel 4 in de arm genomen als researcher ten behoeve van de televisiedocumentaire die ik over de Mossad zou presenteren – vaak zorgelijk in Zvi Spielmanns studio's te ijsberen, waarbij hij betoogde dat het in veel gevallen 'onbehoorlijk' zou zijn om 'alle bijzonderheden' te openbaren. Soms leek hij zich drukker te maken over wat er niet in de documentaire mocht komen, dan over de vraag wat wel door de beugel kon. In sommige interviews die hij bijwoonde viel hij de geïnterviewde vaak in de rede om hem of haar te manen tot voorzichtigheid. Gelukkig namen maar weinigen die raad ter harte. Buiten Ran Edelist had ik overigens nog tal van ontmoetingen met andere leden van de Israëlische geheime diensten, die eveneens bereid waren opening van zaken te geven, op voorwaarde dat zij niet rechtstreeks werden geciteerd.

Ze nodigden mij bij hen thuis uit, zodat ik kennismaakte met hun familieleden en iets te weten kwam over hun privéleven – wat mij hielp voor ogen te houden dat ook spionnen niet in één dimensie leven. Zo herinner ik me de afsluiting van een interview met een voormalige katsa die mij verslag deed van een door hem uitgevoerde liquidatie. Plotseling keek hij in zijn comfortabele zitkamer met uitzicht op het bijbelse

landschap om zich heen, slaakte een diepe zucht en zei: ‘Deze wereld is niet *deze* wereld.’

Die woorden zijn me bijgebleven. Ik geloof dat hij bedoelde dat diep onder het regelmatige leven van alledag dat hij nu leidde veel van de duisternis en dreiging van vroeger in hem voortleefde. Diezelfde indruk deed ik op bij verscheidene anderen die ik heb gesproken.

Het was een ontnuchterende herinnering aan de waarheid dat de wereld van de geheime diensten vaak slechts waarneembaar is door een ‘donker glas’ – zoals de apostel Paulus slechts een glimp van de hemel ‘als door een donker glas’ had opgevangen.

DE VOORNAAMSTE GEÏNTERVIEWDEN

Meir Amit

Edward Kimbel

Haim Cohen

David Kimche

Nadia Cohen

Otto Kormek

Yaakov Cohen

Henry McConnachie

William Casey

Ariel Merari

William Colby

Reuven Merhav

Rafael Eitan

Danny Nagier

Zvi Spielmann

Yoel Ben Porat

Isser Harel

Uri Saguy

Emery Kabongo

Simon Wiesenthal

KRANTEN

Daily Express, Londen

Los Angeles Times

Daily Mail, Londen

The Jerusalem Post

The Daily Telegraph, London

The Sunday Times, London

The New York Times

ORGANISATIES
Palmach Archive, Israël
Public Record Office, Londen
National Archives, Washington
The New York Public Library
De bibliotheek van The Press Association, Londen
De bibliotheek van Trinity College, Dublin
De geheime archieven van het Vaticaan, Vaticaanstad
Het archief van Glilot, Israël

Beknopte literatuurlijst

Agee, Philip: *Inside the Company: CIA Diary*, Penguin Books Harmondsworth (Engeland), 1975.

Allon, Yigal: *Shield of David*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1970.

Bainerman, Joel: *Inside the Covert Operations of CIA and Israel's Mossad*, SPI Books, New York, 1991.

Bamford, James: *The Puzzle Palace: A Report on America's Most Secret Agency*, Houghton Mifflin, Boston, 1982.

Bar-Zohar, Michel: *Ben-Gurion, A Biography*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1977.

Bar-Zohar, Michel: *Spies in the Promised Land*, Davis-Poynter, Londen, 1972.

Ben-Porat, Yeshayahu et al.: *Entebbe Rescue*, Delacorte Press, New York, 1977.

Ben-Shaul, Moshe (red.): *Generals of Israel*, Hadar, Tel Aviv, 1968.

Black, Ian, en Benny Morris: *Israel's Secret Wars*, Hamish Hamilton, Londen, 1991.

Blumenthal, S.I.D., en Harvey Yazijian (red.): *Government by Gunplay: Assassination Conspiracy Theories from Dallas to Today*, Signet, New York, 1976.

Bregman, Ahron, en Jihan el-Tahri: *Israël en de Arabieren: De Vijftigjarige Oorlog*, Het Spectrum, Utrecht, 1998.

Brzezinski, Zbigniew: *Power and Principle: Memoirs of the National Security Adviser, 1977-1981*, Farrar, Straus & Giroux, New York, 1983.

CIA: *The CIA's Nicaragua Manual: Psychological Operations in Guerrilla Warfare*, Vintage Books, New York, 1985.

Cline, Ray S.: *The CIA under Reagan, Bush and Casey*, Acropolis Books, Wash ington, D.C., 1981.

Cline, Ray S.: *Secrets, Spies and Scholars: Blueprint of the Essential CIA*, Acropolis Books, Washington, D.C., 1976.

Cline, Ray S. en Yonah Alexander: *Terrorism: The Soviet Connection*, Crane Russak, New York, 1984.

Constantinidis, George C.: *Intelligence and Espionage: An Analytical Bibliography*, Westview Press, Boulder, Colorado, 1983.

Copeland, Miles: *The Game of Nations*, Simon & Schuster, New York, 1969.

Copeland, Miles: *The Real Spy World*, Sphere Books, Londen, 1978.

Deacon, Richard: *'C' - A Biography of Sir Maurice Oldfield*, Macdonald, Londen, 1985.

Dekel, Efraim Shai: *The Exploits of Haganah Intelligence*, Yoseleff, Tel Aviv, 1959.

Dekel, Efraim Shai: *A History of British Secret Service*, Granada, Londen, 1980.

Da Silva, Peer: *Sub Rosa: The CIA and the Uses of Intelligence*, Times Books, New York 1978.

Dobson, Christopher, en Ronald Payne: *The Dictionary of Espionage*, Harrap, Londen, 1984.

Dulles, Alan: *The Craft of Intelligence*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1977.

Eisenberg, Dennis, Uri Dan en Eli Landau: *Meyer Lanski: Mogul of the Mob*, Corgi Books, Londen, 1980.

Eisenberg, Dennis, Uri Dan en Eli Landau: *The Mossad: Israel's Secret Intelligence Service Inside Stories*, Signet, New York, 1979.

Elon, Amos: *The Israelis: Founders and Sons*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1971.

Farago, Ladislas: *Burn after Reading*, Macfaddan, New York, 1963.

Gilbert, Martin: *The Arab-Israeli Conflict*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1974.

Golan, Aviezer, en Danny Pinkas: *Shula, Code Name the Pearl*, Delacorte Press, New York, 1980.

Groussard, Serge: The Blood of Israel, William Morrow, New York, 1973.

Gulley, Bill, met Mary Ellen Reese: Breaking Cover, Warner Books, New York, 1981.

Haig jr., Alexander M.: Caveat: Realism, Reagan, and Foreign Policy, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1984.

Harel, Isser: The House on Garibaldi Street, Andre Deutsch, Londen, 1975.

Harris, Robert, en Jeremy Paxman: A Higher Form of Killing, Triad/Granada, Londen, 1983.

Haswell, Jock: Spies and Spymasters: A Concise History of Intelligence, Thames & Hudson, Londen, 1977.

Henze, Paul B.: The Plot to Kill the Pope, Croom Helm, Londen, 1984.

Hersh, Seymour M.: Het Samsonscenario, Bosch & Keuning, Baarn, 1991.

Laqueur, Walter (red.): The Israel-Arab Reader, Bantam Books, New York, 1969.

Laqueur, Walter (red.): The Struggle for the Middle East: The Soviet Union & the Middle East 1948-1968, Routledge & Kegan Paul, Londen, 1969.

Lotz, Wolfgang: *The Champagne Spy*, Vallentine Mitchell, Londen, 1972.

McGehee, Ralph W.: *Deadly Secrets: My 25 Years in the CIA*, Sheridan Square Publications, New York, 1983.

McGhee, George: *Envoy in the Middle World: Adventures in Diplomacy*, Harper & Row, New York, 1983.

Meir, Golda: *My Life*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1975.

Moses, Hans: *The Clandestine Service of the Central Intelligence Agency*, Association of Former Intelligence Officers, Mclean, Virginia, 1983.

Neff, Donald: *Warriors at Suez: Eisenhower Takes America into the Middle East*, Linden Press, New York, 1981.

North, Oliver L.: *In de vuurlinie*, Het Spectrum, Utrecht, 1991.

Offer, Yehuda: *Operation Thunder: The Entebbe Raid, the Israelis' Own Story*: Penguin Books, Harmondsworth, Engeland, 1976.

Ostrovsky, Victor: *By Way of Deception*, St. Martin's Press, New York, 1990.

Ostrovsky, Victor: *The Other Side of Deception*, HarperCollins, New York, 1994.

Powers, Thomas: *The Man Who Kept the Secrets: Richard Helms and the CIA*, Knopf, New York, 1979.

Rabin, Yitzhak: *The Rabin Memoirs*, Weidenfeld & Nicholkson, Londen, 1979. Richelson, Jeffrey T.: *The U.S. Intelligence Community*, Ballinger, Cambridge, Massachusetts, 1985.

Schwarzkopf, Norman H. *Er is geen held voor nodig*, De Kern, Baarn, 1992.

Seth, Ronald: *The Executioners: The Story of Smersh*, Tempo Books, New York, 1970.

Smith, Colin: *Portrait of a Terrorist*, Holt, Rinehart and Windston, New York, 1976.

Spence, Cameron: *Achter de linies*, Unieboek, Houten, 1998.

Sterling, Claire: *The Terror Network: The Secret War of International Terrorism*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1981.

Stevens, Stewart: *The Spymasters of Israel*, Hodder & Stouthton, Londen, 1981.

Stevenson, William: *90 Minutes at Entebbe*, Bantam Books, Londen, 1976.

Stockwell, John: *In Search of Enemies: A CIA Story*, W.W. Norton, New York, 1978.

Thomas, Gordon & Max Morgan-Witts: *De paus en het geweld*, A.W. Bruna & Zoon, Utrecht, 1985.

Tinnin, David B.: *The Hit Team*, Little, Brown and Company, Boston, 1976.

Tully, Andrew: *CIA: The Inside Story*, William Morrow, New York, 1961.

Tully, Andrew: *The Super Spies: More Secrets, More Powerful than the CIA*, William Morrow, New York, 1969.

West, Nigel: *A Matter of Trust: MI5 1945-1972*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1982.

West, Nigel: *MI5: British Security Service Operations 1909-1945*. Triad/Granada, Londen, 1983.

West, Nigel: *MI6: British Secret Intelligence Service Operations 1909-1945*, Weidenfeld & Nicholson, Londen, 1983.

Wiesenthal, Simon: *The Murderers among Us*: William Heinemann, Londen, 1967.

Wiley, David: *Politicus van God - De paus en het Vaticaan*, Bosch & Keuning, Baarn, 1992.

De directeuren - generaal van de Mossad

1951-1952

REUVEN SHILOAH

1952-1963

ISSER HAREL

1963-1968

MEIR AMIT

1968-1974

ZVI ZAMIR

1974-1982

YITZHAK HOFI

1982-1990

NAHUM ADMONI

1990-1996

SHABTAI SHAVIT

1996-1998

DANNY YATOM

1998-2002

EFRAIM HALEVY

2002-

MEIR DAGAN

Verklarende woordenlijst

actieve maatregelen operaties ter beïnvloeding of ombuiging van het beleid van andere landen

ADL *Anti-Defamation League*, Joodse beweging in Amerika die waakt over de reputatie van Israël

AFL-CIO American Federation of Labour and Congress of Industrial Organizations, de Amerikaanse vakbondsfederatie en het congres van industriële vakverenigingen

AFR (*Automatic Fingerprint Recognition*), automatische vingerafdrukherkenning

AI (*Artificial Intelligence*), kunstmatige intelligentie

AL Israëlisch team van specialisten dat in het diepste geheim in de Verenigde Staten opereert

Al-Amah Iraakse inlichtingendienst,

alarmeringsagenten agenten op strategische posities die oorlogsvoorbereidingen signaleren aan de Mossad

Al-Fatah 'de Overwinning', in 1956 door Yasser Arafat opgerichte bevrijdingsorganisatie (zie PLO)

Aman Israëlische Militaire Inlichtingendienst

ANC *African National Congress*, Afrikaans Nationaal Congres

ANO *Abu Nidal Organization*, organisatie van de terrorist Abu Nidal

APAM *Autahat Paylut Medienit.* afdeling Interne Beveiliging van de Mossad

ASIS *Australian Security and Intelligence Service*, Australische geheime dienst & binnenlandse veiligheidsdienst

ASU *Active Service terrorist Unit*, actieve militaire terrorristenbestrijdingseenheid

AWACS *Airborne Warning and Control System*, vliegend radarstation en commandocentrum

Babbler (*Counterbugging Device*), 'babbelaar', elektronisch instrument om afluisterapparatuur op te sporen of te neutraliseren

backstopping valse identiteitspapieren

basis permanente standplaats in vreemd land

bat leveyha Israëlische assistent-spionne

BCCI Bank of Credit en Commerce International

betere wereld eufemisme voor 'iemand naar de andere (betere) wereld helpen', dus het doden van een vijandelijke agent. Iemand 'met vakantie sturen' (Eng.: *send a person on vacation*) betekent hem of haar verwonden (de ernst van het letsel bepaalt of het een lange of korte 'vakantie' wordt)

BfV *Bundesamt für Verfassungschütz*, Duitse binnenlandse veiligheidsdienst **binnenloper** persoon die vrijwillig spionagediensten

aanbiedt

biodwang eufemisme voor chantage - letterlijk het gebruik van lasterlijke seksuele informatie om iemand te dwingen tot medewerking

Biopreparat Bureau Biologische Oorlogvoering (Sovjet-Unie)

BKA *Bundeskriminalamt* (Duitse politiemacht die de politiekorpsen van de deelstaten overkoepelt)

blinde locatie door contactpersoon gekozen ontmoetingsplaats met zijn/haar controller

BND *Bundesnachrichtendienst*, de geheime dienst van Bondsrepubliek Duitsland: één organisatie voor zowel spionage in het buitenland als spionagebestrijding in het binnenland

bode(l) koerier

BOSS *Bureau of State Security*, Zuid-Afrikaans Bureau voor Staatsveiligheid (geheime dienst van apartheidsregime)

brandoffer (*burn*), bewust opgeofferde spion om spion van grotere waarde te beschermen

bug afluisterapparaatje, bestaande uit microfoon, zendertje en ontvanger/recorder (in het computerjargon is een *bug* een foutje of hapering in een computerprogramma)

buit uit operaties verworven inlichtingen

BW biologische wapens

CAMERA *Committee for Accuracy in Middle East Reporting in America*, Joodse organisatie in Amerika die negatieve berichtgeving over Israël bestrijdt

canard verzonnen verhalen voor buitenlandse media

CAT-scanner (CAT = *Computer-Aided Tomography*), scanner die het lichaam als het ware in ‘plakken’ zichtbaar maakt, zodat - bijvoorbeeld - de afmetingen en locatie van een tumor nauwkeurig kan worden weergegeven

CCM *Chantiers de Construction Mécanique de Normandie* (scheepswerf waar kanonneerboten werden gebouwd voor Israël)

CCP Chinese Communistische Partij

CDC *Centers for Disease Control*, centra die waken tegen (vooral epidemische) ziekten in Atlanta, Georgia

CESID *Centro Superior de Información de la Defensa*, de Spaanse binnenlandse veiligheidsdienst

CIA *Central Intelligence Agency*, Amerikaanse geheime dienst (spionage in het buitenland)

CIO *Central Imagery Office*, Amerikaanse instantie die zich bezighoudt met de interpretatie van satellietfoto’s

CIRA *Continuity Irish Republican Army*, de 'voortgezette IRA'

CISEN *Centro de Investigación y Seguridad Nacional*, Mexicaanse inlichtingenen veiligheidsdienst

ComInt *Communications Intelligence*, inlichtingenmateriaal, verkregen door middel van afluisteren e.d. praktijken

controller (*case officer*) coördinator van meerdere spionnen

CSIS Chinese veiligheids- en inlichtingendienst (overkoepelt zes geheime diensten)

CTIC *Counterterrorist Intelligence Centers*, verhoorcentra van de Amerikaanse terreurbestrijdingseenheid (ontstaan onder president Clinton)

cultiveren toenadering zoeken tot een bron van informatie en een relatie met hem of haar onderhouden

CW chemische wapens

daglicht hoogste alarmtoestand

Da'lrat al-Mukhabarat Iraakse geheime dienst binnenland

dardasim Israëlische term voor in China opererende agent

DAS Colombiaanse inlichtingendienst

DBB afdeling Buitenlandse Betrekkingen (Mossad)

DCI directeur CIA

DCRG *Direction Centrale des Renseignements Généraux*, de Franse binnenlandse veiligheidsdienst

DEA *Drug Enforcement Administration*, Amerikaanse dienst voor narcoticabestrijding

DEB dafdeling Externe Betrekkingen (Mossad)

dekmantel (*cover*) valse identiteit en beroep waarmee een spion in het buitenland opereert

DGSE *Direction Générale de la Sécurité Externe*, de Franse inlichtingendienst **DGI** Chinese geheime dienst (binnenland)

DHS *Department of Homeland Security*, Amerikaanse ministerie voor Binnenlandse Veiligheid

DI *Directorate of Intelligence*: Amerikaans Directoraat Inlichtingendiensten

DIA *Defence Intelligence Agency*, Amerikaanse militaire inlichtingendienst

Diamant (*diamond*), verbindingeneenheid

DIGOS Dienst Terroristenbestrijding (Italië)

DIM departement Militaire Inlichtingen (China)

DMA *Da'lrat al-Mukhabarat al-Amah* (Farsi), belangrijkste Iraakse inlichtingendienst en geheime politie, onder Saddam, geleid door zijn

broer Saab'a al-Tikriti

DO directeur Operaties

doelwit doel van een inlichtingenoperatie

doodloper mislukte operatie zonder aanwijsbare reden

dry cleaning scala aan technieken om te voorkomen dat men wordt geschaduwd of geobserveerd

DST *Direction de la Surveillance du Territoire*, afdeling van de DCRG

DWT afdeling Wetenschap en Technologie (van de CSIS, China)

ECHELON elektronische surveillancesysteem van de NSA

ECM *Electronic Counter Measure*, elektronische 'tegenzet', een elektronisch apparaat dat een vijandelijk elektronisch apparaat moet neutraliseren

EDLB *Electronic Dead Letter Box*, brievenbus voor spionnen waarin digitale informatie kan worden achtergelaten

EDV *Elektronische Daten Verarbeitung*, elektronische dataverwerking

EFP *Explosively Formed Projectile*, explosief gevormd projectiel

ElInt *Electronic Intelligence*, elektronisch onderschepte boodschappen en vijandelijke troepenverplaatsingen e.d. die per radar of satelliet zijn geregistreerd

ELN *Ejército de Liberación Nacional*, Nationaal Bevrijdingsleger (Colombia)

ERD *External Relations Department*, afdeling Buitenlandse Betrekkingen van Israëlische strijdkrachten

EPR *Ejército Popular Revolucionario*, Revolutionair Volksleger (Mexico)

Erets Yisrael 'Land van het Volk Israël'

ETA *Euskadi ta Askatasuna*, Baskische terreurorganisatie

exfiltratie een spion uit een vijandelijk land weghalen of weghelpen

FAA *Federal Aviation Agency*, federale luchtvaartdienst in de V.S.

FACES *Facial Analysis Comparison and Elimination System*, acroniem dat tegelijkertijd een woordspeling is (de letterlijke betekenis is 'gezichten'. Het betreft een vergelijkend computersysteem voor het via gezichtskenmerken identificeren van personen

falach Israëlische term voor spion die in Libanon opereert

FARC *Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, Colombiaanse terroristische organisatie

FBI *Federal Bureau of Investigation*, centraal rechercheorgaan V.S.

FDO Fysisch Dynamisch Onderzoekslaboratorium (Amsterdam)

File Room archief van persoonlijke biografieën van gevallen agenten

ETI European Transuranium Institute

Gideon held uit het *Oude Testament*

GCHQ *Government Communications Head Quarters*, Britse luisterpost

GOS Gemenebest van Onafhankelijke Staten (Russische Federatie)

herkenningsteken (*reg-sig*) teken voor *katsa* om in openbare gelegenheid contact te kunnen leggen met in het land werkzame spion

honingpot (*honey trap*), seksuele valstrik voor spionagedoeleinden

HPSCI *House Permanent Select Committee on Intelligence*, geheime inlichtingencommissie van het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden

HRW *Human Rights Watch*, beweging die ijvert voor de mensenrechten

HumInt (*human intelligence*), inlichtingen, vergaard door spionnen ter plaatse

IDA (*Intelligence Data Base*), inlichtingendatabank

IDF Israel Defense Forces, Israëlische strijdkrachten (kortweg ‘de Force’)

IED (*Improvised Explosive Devise*), zelfgemaakte bom; ook bernbom

IEP *Institut d’Études Politiques* (Parijs)

IFMA *Irish Fertilizer Manufactures Association*, Ierse vereniging van kunstmestfabrikanten

II *Image Identification*, beeldherkenning - iemands identiteit bepalen aan de hand van beeldmateriaal

Instituut, het verkorte naam van Instituut voor Inlichtingen en Speciale Operaties (oorspronkelijke naam ‘Instituut voor Coördinatie’), later Mossad (zie aldaar)

IOR *Instituto per Opere di Religione*, ‘instituut voor religieuze werken’, de Vaticaanse Bank

IP *Initial Point*, duidelijk zichtbaar punt op de grond dat kan fungeren als startpunt voor een aanvalsrun tegen gronddoelen door jachtbommenwerpers **IR** infrarood

IRA *Irish Republican Army*, verboden paramilitaire organisatie, strijdend voor Noord-Ierse onafhankelijkheid

Irangate illegale ruilactie met Iran waarbij gegijzelden werden geruild voor wapens voor de Contra’s in Nicaragua, op touw gezet door de regering-Reagan en uitgevoerd onder overste Oliver North

ISA (*Intelligence Support Activity*), steunoperatie

JIC *Joint Intelligence Committee*, comité gezamenlijke inlichtingendiensten

JIL *Joint Intelligence Center*, Brits centrum voor de gezamenlijke inlichtingendiensten

JTAC *Joint Terrorism Analysis Centre*, Brits gezamenlijk centrum voor terrorismeanalyse

katsa Israëlische term voor agent die een bepaalde taak in het buitenland uitvoert

KGB *Komitjet Gosoedarstvennoj Bezopasjnosjtji*, Comité voor Staatsveiligheid (Sovjet-Unie)

kidons Israëlische agent die liquidatieopdrachten uitvoert

kikker (*jumper*), spion die naar het buitenland wordt gestuurd om daar op korte termijn een opdracht uit te voeren

kilowatt term voor wederzijds uitgewisselde informatie tussen CIA en Mossad over terrorisme

kleermaker des doods bijnaam van de maker van de bomvesten van Hezbollah

koele benadering poging tot onverhoeds rekruteren van buitenlander voor spionage

Kirya hoofdkwartier Israëlische strijdkrachten (IDF)

LAKAM Bureau voor wetenschappelijke liaisons (Mossad), in werkelijkheid voor economische, wetenschappelijke & technologische spionage

Lashkar-e-Toiba ‘Huursoldaten’ een Al-Qaida-groep in Kashmir

LAP *Loh Amma Psychologit* (Hebreeuws), afdeling Psychologische Oorlogvoering van de Mossad

lichte dekmantel diplomatieke status die als dekmantel fungeert voor een spion

MI5 Britse contraspionagedienst (binnenlandse veiligheidsdienst)

MI6 Britse geheime dienst (buitenlandse inlichtingendienst)

mabuah niet-Joodse informant

mazelen moord waarbij de schijn wordt gewekt alsof het slachtoffer door een natuurlijke doodsoorzaak is overleden

MDPACS *Ministry of Defense Proliferation and Arms Control Secretariat*, Brits secretariaat voor Proliferatiebestrijding en Wapenbeheersing van het ministerie van Defensie

megawatt codenaam voor wederzijds uitgewisselde informatie tussen CIA en Mossad

mehabelim Hebreeuwse term voor terroristen

Meluckha rekruteringsdienst van de Mossad

memune titel van directeur-generaal van de Mossad

miketel microfoon afluisteren en opnemen van telefoongesprekken

mindcontrol het manipuleren van andermans geest

mishlashim ‘brievenbus’, bergplaats waar een agent veilig een informatiedrager (brief, bandje, filmrol enz.) kan achterlaten of ophalen

Mukabarat Jordaanse geheime dienst, niet te verwarren met de Iraakse tegenhanger onder Saddam

naka schriftsysteem voor het indienen van rapporten

nativ Israëlische term voor in de voormalige Sovjet-Unie werkzame spion

neviot Israëlische term voor specialist in het volgen en observeren van mensen

NEST *Nuclear Emergency Search Team*, onderzoeksteam voor nucleaire noodsituaties

NHITC *National Human Intelligence Tasking Center*, Amerikaans centrum voor het vergaren en interpreteren van inlichtingen, verzameld door spionnen ter plaatse

NIC *National Intelligence* Center, nationaal inlichtingencentrum

Nieuwe Exodus massale vlucht uit Noord-Korea, voor barbaars regime

nokmin overlevenden van de holocaust: ‘wrekers’ die jacht maakten op de nationaal-socialistische oorlogsmisdadigers

NSA *National Security Center*, centrum van de Amerikaanse veiligheidsdienst

NSC *National Security Council*, Amerikaanse Nationale Veiligheidsraad

NSTL *National Security Threat List*, Amerikaanse lijst van vermeende, veronderstelde en/of reële bedreigingen van de nationale veiligheid

Numec *Nuclear Materials and Equipment Corporation*, bedrijf bij de stad Apollo, Pennsylvania, dat zich toelegde op de opwerking van afgewerkte splijtstaven

OAE Organisatie van Afrikaanse Eenheid (*Organization of African Unity* (OAU)

onder valse vlag (*false flagging*), iemand voor spionage rekruteren, maar hem of haar laten geloven dat hij voor een ander land werkt

OSS *Office of Strategic Services*, de voorloper van de Amerikaanse CIA

oter Israëlische term voor Arabier, gerekruteerd om met andere Arabische agenten samen te werken

Overt grootschalige internationale operatie tegen terroristen

PAGAD *People Against Gangsterism and Drugs*, Zuid-Afrikaanse terroristengroep

PFLP *Popular Front for the Liberation of Palestine*, Volksfront voor de Bevrijding van Palestina

PhotInt (*Photographic Intelligence*), fotografisch inlichtingenmateriaal

PID Pakistaanse Inlichtingendienst

PLF *Palestina Liberation Front*, Palestijns Bevrijdingsfront

PLO *Palestine Liberation Organization*, Palestijnse bevrijdingsorganisatie

PROD techniek voor het kopiëren van foto's van cd-roms

RadInt (*Radar Intelligence*), per radar verkregen inlichtingenmateriaal

RAF *Rote Armee Fraktion*, links-terroristische groepering die in de jaren zestig in Duitsland ontstond onder leiding van Andreas Baader en Ulrike Meinhof; de harde kern werd naar hen de Baader-Meinhof-groep genoemd

RIDA (*remote in-depth analysis*), 'diepteanalyse-op-afstand'

safanim Israëlische term voor een eenheid die actie onderneemt tegen de PLO

safe-house onderduikadres, gebruikt als uitvalsbasis of geheime ontmoetingsplaats

sayan (meervoud sayanim) 'slapende' Mossad-agent in het buitenland, ook wel 'slaper' genoemd

SAR *Synthetic Aperture Radar*

SAS *Special Air Service*, Britse commandotroepen

SAVAK Säzmän-e Ettelä'ät va Amniyat-e Keshvar, beruchte geheime dienst van Perzië onder de sjah

SDECE *Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionage*, Franse buitenlandse inlichtingen- en contraspionagedienst

Shabak acroniem van *Sherut Bitachon Klali*, kortweg Shin Bet

SEC *Securities and Exchange Commission*, Amerikaanse beurscommissie Wall Street

Shicklut Israëlische surveillancedienst voor het observeren en schaduwen van personen

Shin Bet Israëlische Binnenlandse Veiligheidsdienst, *zie* Shabak

SISMI *Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare*, militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst (Italië)

SL *Sendero Luminoso*, Lichtend Pad, terreurbeweging in Peru

slaper agent in het buitenland die alleen in het uiterste geval wordt 'geactiveerd'

slick Isrëlische term voor documentenbergplaats

speeldoos radiozender/ontvanger

spoelen het 'recyclen' van een geldig paspoort dat via diefstal of koop is verkregen

stofkam agent die details van alle aspecten van een specifieke inlichtingenoperatie vergaart

stomen techniek voor het openen van verzegelde post

teud Israëlische term voor vervalst document

Sunburst bliksemsnelle luchtaanval op Syrische nucleaire faciliteit in 2008 **TelInt** (*Telemetry Intelligence*), inlichtingenmateriaal, verkregen via helderziende

uitroken ruimte uitkammen op aanwezigheid elektronische afluisterapparatuur (*bugs*)

verhoormolen (*grinder debriefing room*), ruimte voor grondige debriefing, ook gebruikt voor verhoor van verdachten

VRH *Va'adat Rashei Hasheutim*, commissie van diensthoofden (Mossad)

wegblijver afgesproken signaal om niet naar een eerder afgesproken rendez-vous te komen

witte agenten term voor niet-Arabische informanten

WMD (*Weapons of Mass Destruction*), massavernietigingswapens

yahalomin Israëlische term voor verbindingeneenheid

zwarte agenten term voor Arabische informanten

KORTE VERKLARENDE LIJST ARABISCHE TERMEN

Al-Shahid Al-Hayy 'levende martelaar'

ayatolla titel in de sjiitische geestelijke hiërarchie

dawa geloofsverbreiding, ook oproep tot islam

jihad 'heilige oorlog' ter verbreiding van de islam en omverwerping van ongelovige regimes; oorspronkelijk de term voor innerlijke strijd ter loutering van de ziel

deobandi opleidingsinstituut voor islamitische wetgeving, gericht tegen Britse overheersing in India (gesticht in 1867)

fatwa op de heilige schriften van de islam gebaseerde wetsinterpretatie, in de regel geratificeerd door hoge islamitische geestelijken

fedayin mannen die bereid zijn zichzelf op te offeren voor een 'heilig doel', tegenwoordig vooral gebruikt als term voor plegers van zelfmoord-bomaanslagen

Fiqh onaantastbare islamitische wet

hadj pelgrimstocht naar Mekka die iedere moslim ten minste eenmaal in zijn/haar leven moet maken

harb term, vooral gebruikt voor een oorlog in een land van 'ongelovigen'

Hezbollah Partij van God, sterk aanwezig in Israël en Libanon

hidjra (ook *hegira* = uitwijking), term voor uitwijking van de profeet Mohammed vanuit Mekka naar Medina (september 622), gelijkgesteld met stichting islam

hudud bestraffing op grond van de religieuze wet (*sharia*), zoals het stenigen van een overspelige vrouw, of onthoofding vanwege een misdrijf

imam leider van gebedsdienst in de moskee en autoriteit op alle gebieden van religieuze voorschriften

Intifada term voor opstanden, gewoonlijk gebruikt voor de Palestijnse opstanden van 1987 en 2000.

jihadist strijders in de jihad

madrassa religieuze school voor onderricht in islamitische wetten

moedjahedien krijgers in de jihad

pasdaran leden van de Iraanse Revoltuionaire Garde

shebab Arabische jeugd

takir excommunicatie van islamitische gelovige

Taliban oorspronkelijk gediplomeerden van een madrassa

ulema doctor in het islamitisch recht

wahhabisme door Ibn Abu al-Wahhab (1703-1792) geformuleerde puriteinse doctrine die in Saudi-Arabië nog altijd een dominante plaats inneemt